

EX: LIBRIS

PAUL-EMILE DUMONT

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

WILLIAM H. DONNER
COLLECTION

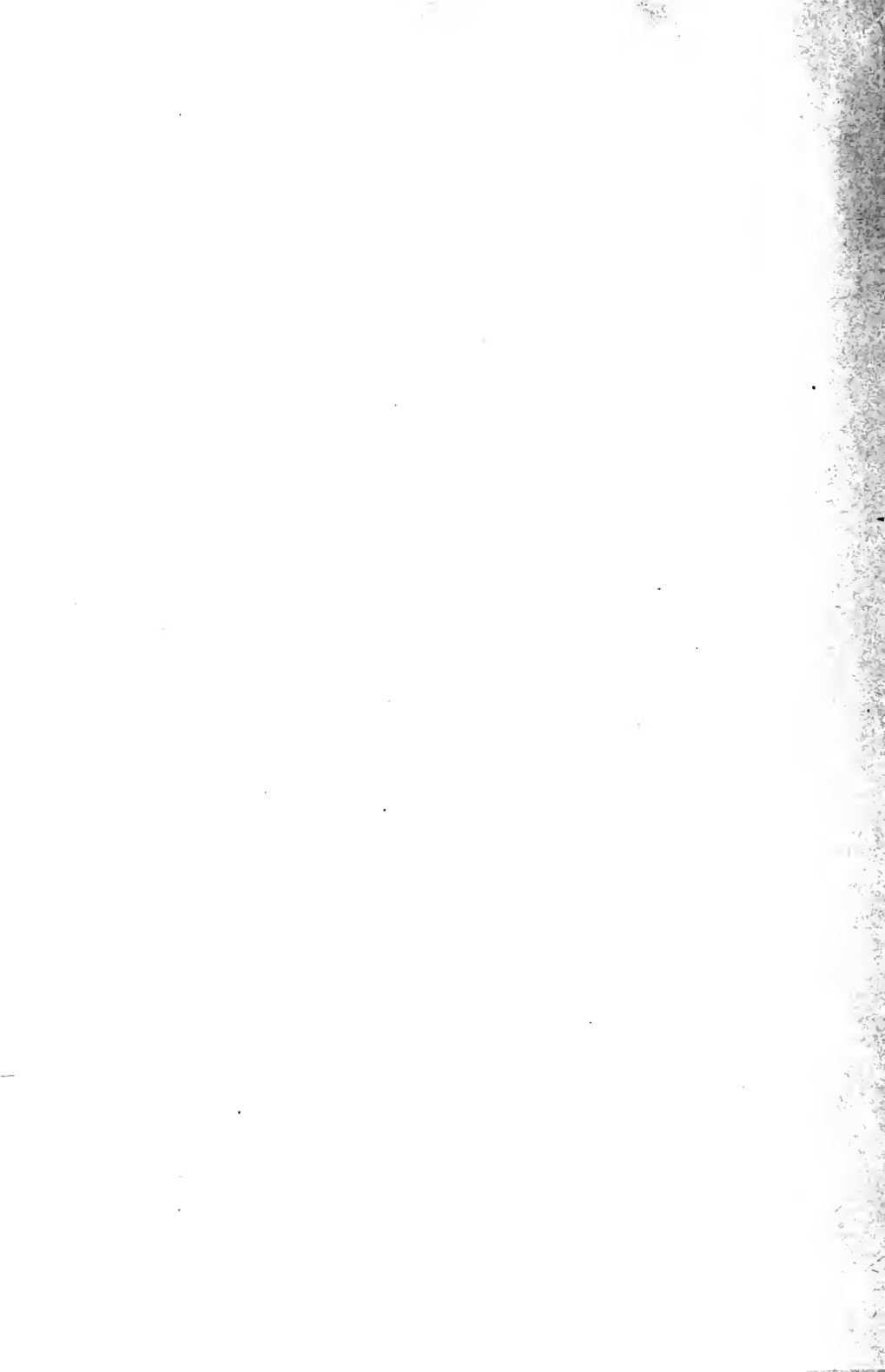
*purchased from
a gift by*

THE DONNER CANADIAN
FOUNDATION

DESMOND
leur Breveté
Qualité de Minutes
pour Notaires
et des Hommes
MAISON FONDÉE

PĀNINI'S
GRAMMATIK.

HERAUSGEGEBEN, ÜBERSETZT, ERLÄUTERT

UND

MIT VERSCHIEDENEN INDICES VERSEHEN

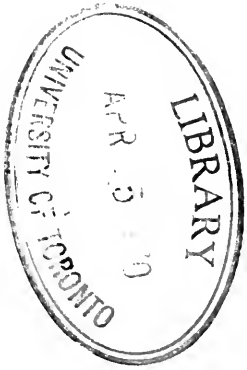
VON

OTTO BÖHTLINGK.

LEIPZIG
VERLAG VON H. HAESSEL

1887.

PK
517
B6
1887

DEN MANEN

HENRY THOMAS COLEBROOKE'S

DES TIEFEN UND VIELSEITIGEN KENNERS

INDISCHER SPRACHE UND LITERATUR

DES BEGRÜNDERS

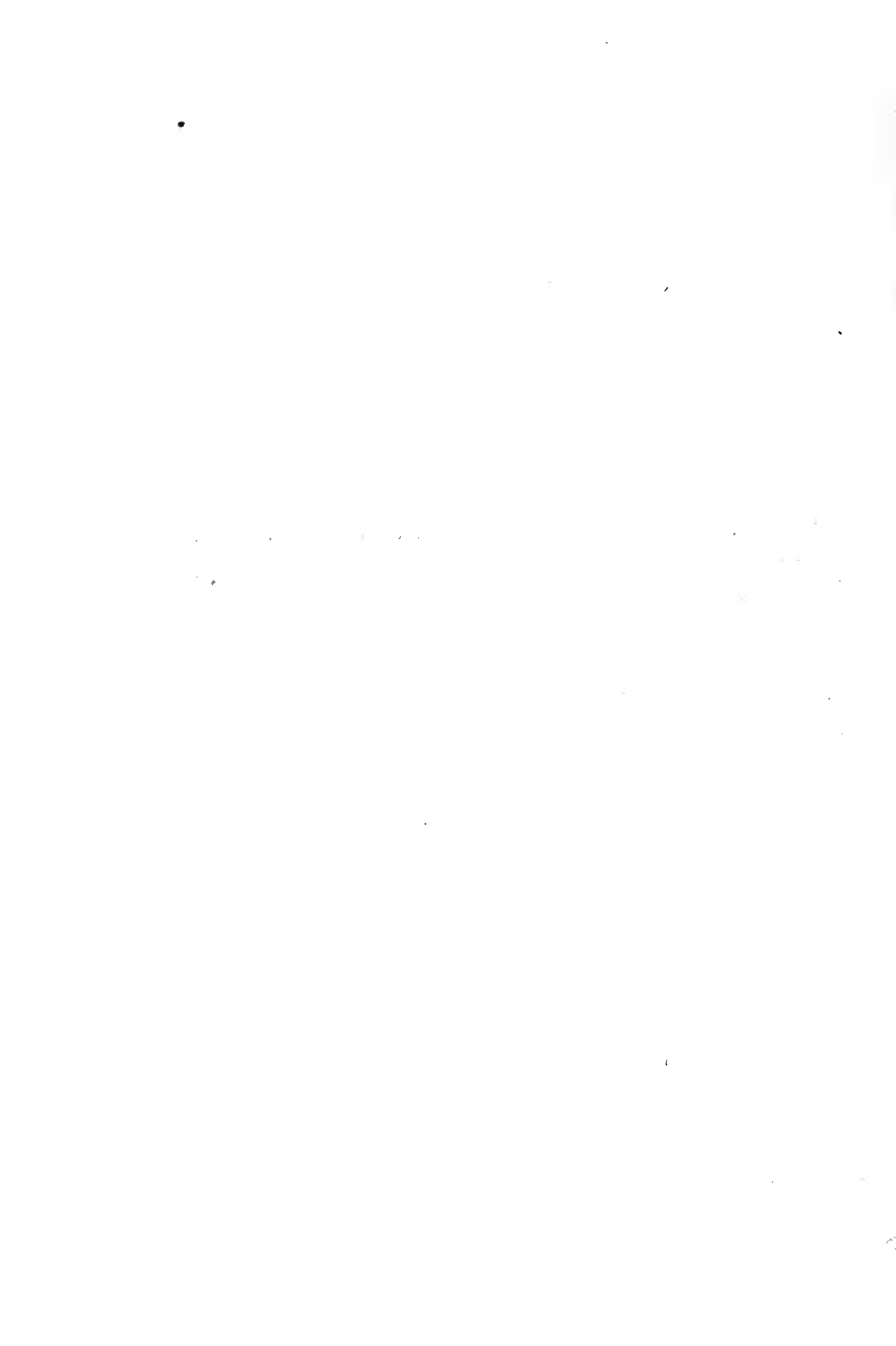
DER SANSKRIT-PHILOLOGIE.

Erste Abtheilung.

	Seite]
Einleitung	VII—XX
Pāṇini's Sūtra mit Uebersetzung, Beispielen und Erläuterungen	1—476
Nachträge und Verbesserungen zur ersten Abtheilung	477—480

Einleitung.

Unser Grammatiker erwähnt einen Namen Paṇin, von dem er das Patronymicum Pāṇinā zu bilden lehrt. Von diesem Patronymicum dürfen wir nach 4, 1, 95 ein neues Patronymicum Pāṇini bilden, welches nach 4, 1, 163 fgg. einen entfernteren Nachkommen Paṇin's bezeichnet, so lange ein angesehenerer oder älterer Nachkomme desselben Mannes noch am Leben ist. Nach 4, 1, 166 (ursprünglich ein Vārttika) könnte Pāṇini, wenn man ihm eine besondere Ehre erzeigen will, auch Pāṇina genannt werden. Diese Form wird auch in der That bei einem ziemlich jungen Lexicographen als gleichbedeutend mit Pāṇini aufgeführt, und in der Kāçikā zu 2, 4, 21 und 6, 2, 14 finden wir sowohl पाणिन्युपज्ञमकालकं व्याकरणम् als auch पाणिनोपज्ञम०. Es ist nicht wahrscheinlich, dass hier Pāṇini und Pāṇina zwei verschiedene Personen bezeichnen sollten. Nach seiner Mutter Dākshî wird unser Grammatiker auch Dākshîputra und Dākshēja „Sohn der Dākshî“ genannt.

Der chinesische Reisende Hiouen-thsang, der als eifriger Buddhist Indien am Anfange des 7. Jahrhunderts n. Chr. bereiste und im Jahre 648 nach indischen Quellen und eigenen Erfahrungen ein sehr schätzbares Werk bearbeitete, berichtet uns, dass der Ṛshi Po-ni-ni, Verfasser einer Grammatik, in P'olo-tou-lo geboren sei. Ein indischer Lexicograph kennt Çâlâturîja als Beinamen Pāṇini's, und dieses Wort führt unser Grammatiker auf Çâlâtura zurück in der Bedeutung „aus diesem Orte stammend“. Hiernach unterliegt es wohl keinem Zweifel, dass

P'o-lo-tou-lo nur ein verschriebenes So-lo-tou-lo oder Sa-lo-tou-lo ist. Çalâtura haben wir in der Nähe von Attock zu suchen. Die vom chinesischen Reisenden mitgetheilten Legenden über unseren Grammatiker können wir mit Stillschweigen übergehen.¹

In Somadeva's Märchensammlung Kathâsaritsâgara, die aus dem Anfange des 12. Jahrhunderts n. Chr. stammt, erzählt Vararukî dem Kâṇabhûti (4, 20 fgg.), einem durch den Fluch Kubera's zum Piçâka gewordenen Jaksha, dass Pâṇini ein mit wenig Geist begabter Schüler des Brahmanen Varsha gewesen sei. Der Erzähler fährt folgendermaassen fort: „Da er des Dienstes überdrüssig war, wurde er von der Frau des Varsha fortgeschickt und ging betrübt zum Himâlaja, nach Wissenschaft sich sehnend. Dort erlangte er von dem über seine strengen Kasteiungen erfreuten Çiva eine neue Grammatik, alles Wissens Quell. Darauf kehrte er zurück und forderte mich zum Wettstreit auf. Sieben Tage waren hingegangen, seit unser Streit begonnen hatte. Als er am achten Tage von mir besiegt wurde, erschien plötzlich Çiva, in den Wolken stehend, und erhob ein furchtbares Geschrei. So wurde meine Aindra-Grammatik zu Nichte, und wir Alle, von Pâṇini besiegt, wurden wieder so dumm wie zuvor.“ An einer anderen Stelle desselben Werkes (2, 45 fg. 4, 116) wird gesagt, dass Varsha in der Stadt Pâṭaliputra unter der Regierung des Königs Nanda, des Vaters von Kândragupta, gelebt habe. Ob eine solche Tradition wirklich bestanden, oder ob Somadeva Alles selbst erdichtet hat, lässt sich mit Sicherheit weder bejahen noch verneinen. Dass Pâṇini im 4. Jahrhundert gelebt hat, ist, wie wir später sehen werden, nicht ganz unwahrscheinlich. Ein Vers im Paṅkâtantra (s. Indische Sprüche 7045) lässt Pâṇini durch einen Löwen ums Leben kommen.

Das älteste grammatische Lehrbuch, welches vollständig auf uns gekommen ist, sind die Sûtra des Pâṇini. Alle früheren

¹ Ueber alle hier mitgetheilten chinesischen Nachrichten sieh Stanislas Julien, *Mémoires sur les contrées occidentales* u. s. w. I, S. 125 fgg. 151. II, S. 310 fgg. und *Histoire de la vie de Hiouen-thsang* I, S. 85. 165.

grammatischen Werke scheinen durch sein Werk allmählich verdrängt und in Vergessenheit gerathen zu sein. Pāṇini selbst erwähnt folgende Vorgänger: Āpiçali, Kâçjapa, Gârgja, Gâlava, Kâkravarmaṇa, Bhâradvâga, Çâkatâjana, Çâkalja, Senaka und Sphoṭâjana; ausserdem noch zwei Schulen: die nördliche (s. u. उदञ्च) und die östliche (s. u. प्राञ्च). Gewöhnlich sind diese Grammatiker anderer Meinung als Pāṇini; bisweilen werden sie jedoch nur aus dem Grunde genannt, weil sie die Begründer einer Regel sind. Im ersten Falle werden sie angeführt, um anzudeuten, dass die gegebene Regel facultativ sei; im anderen Falle werden sie honoris causa erwähnt. Der Name Jâska kommt bei Pāṇini vor, aber nur als Patronymicum von Jaska. Wir haben keinen Grund anzunehmen, dass ein anderer Jâska als der uns bekannte damit gemeint sei.

Da wir das Zeitalter der oben erwähnten Grammatiker nicht kennen, wissen wir nicht, wie tief wir Pāṇini hinabzurücken haben. Versuchen wir aus einem späteren Werke, dem Mahâbhâshja, die Zeit zu bestimmen, in welche wir ihn hinaufzurücken wagen dürfen. Wenn es gilt, einen Fürstennamen zu nennen, führt Pataṅgali (zu Pāṇini 1, 1, 68, Vârttika 8) Pushpamitra (v. l. Pushjmitra¹) an; die v. l. fügt noch Kândragupta hinzu; also an erster Stelle den ersten Fürsten der auf die Maurja folgenden Dynastie, an zweiter den ersten Fürsten der Maurja. An einer anderen Stelle (zu Pāṇini 5, 3, 99) berichtet Pataṅgali über die Maurja Etwas, das ihnen nicht gerade zur Ehre gereicht und was nur nach ihrem kurz zuvor erfolgten Sturze (178 v. Chr.) allgemein verständlich sein konnte.² Hieraus hat man, wie ich glaube, mit einigem Rechte geschlossen, dass Pataṅgali ungefähr um diese Zeit sein Werk, das Mahâbhâshja,

¹ Dieser Fürst wird auch zu P. 3, 2, 123, Vârtt. 1 von Pataṅgali genannt.

² Dieser Umstand und die Art und Weise, wie die Maurja hier eingeführt werden, scheint mir dafür zu sprechen, dass wir es mit einer Argumentation Pataṅgali's selbst zu thun haben, nicht mit einer aus einem älteren Commentar herübergenommenen Stelle.

geschrieben haben müsse.¹ Aus Kallaḥa's Râgatarasṅiṅi (1, 176. 4, 487), die im 12. Jahrhundert n. Chr. verfasst wurde, erfahren wir, dass das Mahâbhâshja unter dem Fürsten Abhimanju, also um die Mitte des 1. Jahrhunderts n. Chr.², in Kâçmîra seit einiger Zeit bekannt war. Wir haben nicht den geringsten Grund anzunehmen, dass Kallaḥa hier nicht nach einer Ueberlieferung berichtet hätte, und an der Richtigkeit der Ueberlieferung zu zweifeln, liegt auch keine Veranlassung vor. Wenn wir nun erwâgen, dass nach den Untersuchungen Kielhorn's³ zwischen Pataṅgali und Pâṅini Generationen von Gelehrten, von denen wir aus dem Mahâbhâshja allein Kunde haben, sich mit Pâṅini's Grammatik gründlich beschâftigt haben, so werden wir wohl nicht fehl gehen, wenn wir zwischen den beiden genannten Grammatikern einen Abstand von zwei Jahrhunderten annehmen.

Weber⁴ will Pâṅini eine geraume Zeit nach Alexander dem Grossen setzen, weil er annimmt, dass das Wort Javanânî, womit bei Pâṅini die griechische Schrift bezeichnet wird, mit seinem echt indischen Suffix schwerlich sogleich nach dem Einfall der Javana in Indien gebildet worden sei. Diesen Einwurf, den Weber gegen Benfey's Hypothese, dass Pâṅini's Werk im Jahre 320 v. Chr. zum Abschluss gekommen sei, vorbringt, scheint mir nicht von Gewicht zu sein, da die Inder doch aller Wahrscheinlichkeit nach viel früher mit Griechen in Berührung gekommen waren und auch von ihrer Schrift Nachricht haben bekommen können.

F. Max Müller⁵ behauptet mit der grössten Entschiedenheit, dass die Schrift, selbst zu monumentalen Zwecken, vor dem

¹ Vgl. Zeitschr. d. D. M. G. 39, 528 fgg. 41, 175 fgg.

² Lassen, Indische Alterthumskunde 2, 413.

³ Vgl. seinen überaus lehrreichen Artikel „Der Grammatiker Pâṅini“ in „Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften und der Georg-Augusts-Universität zu Göttingen“, 1885, S. 185 fgg.

⁴ Akademische Vorlesungen über Indische Literaturgeschichte S. 335.

⁵ Indien in seiner wissenschaftlichen Bedeutung, S. 180.

dritten Jahrhundert v. Chr. unbekannt gewesen sei. Diese Behauptung würde nicht gegen das von uns angenommene Zeitalter Pâṇini's sprechen, da nach des oben genannten Gelehrten Meinung auch die Brâhmaṇa und Sûtra, die er bekanntlich in ein sehr hohes Alter hinaufrückt, ohne Kenntniss der Schrift verfasst worden seien! Roth¹ hat, wie mir scheint, es beinahe zur Evidenz erhoben, dass die Saṁhitâ des R̥gveda (die übrigen Saṁhitâ wird er um so weniger ausschliessen) nicht mit dem blossen Gedächtniss, sondern nur mit Hülfe der Schrift hätte zu Stande kommen können. Da die Brâhmaṇa und Sûtra eine Saṁhitâ voraussetzen, werden auch sie zu einer Zeit abgefasst sein, da die Schrift schon bekannt war. Dass in der ältesten Zeit geeignetes Material zum Niederschreiben eines Werkes nicht leicht zu erschwingen war, würde nicht gegen den Gebrauch der Schrift, nur gegen die Vervielfältigung eines Werkes sprechen. Eine solche Vervielfältigung lag aber auch gar nicht in der Absicht der Verfasser. Ein niedergeschriebenes Werk wurde sogleich auswendig gelernt und durch mündlichen Unterricht verbreitet. Eine andere Art der Ueberlieferung hätte ja den Interessen der Brahmanen geradezu widersprochen. Das ursprüngliche Manuscript eines Autors blieb vielleicht für immer ein Unicum, das mit der Zeit zu Grunde ging, und alle unsere älteren Texte werden in viel späterer Zeit von Neuem nach dem Gedächtniss niedergeschrieben worden sein. Dazu schritt man aber erst, wenn ein Werk der Vergessenheit anheim zu fallen drohte, wenn man einem unbegabten Schüler zu Hülfe kommen wollte oder wenn man ein Werk aus selbstüchtigen Absichten einem nicht zur Schule Gehörigen zu verrathen gedachte. Verfahren solche Afterautoren ungenau, aus Flüchtigkeit oder in Folge mangelnder Kenntnisse, so sorgten sie dafür, dass wir Sanskritologen jetzt uns den Kopf zerbrechen über ihre Versehen und diese gar dem wahren Autor zuschreiben. Unkritische Commentatoren

¹ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung 26, S. 53 fgg.

ermangelten nicht solche Afteroriginale und sogar spätere Abschriften derselben zu erklären und auf diese Weise zu kanonischen Texten zu stempeln.

Aus dem Umstande, dass die uns bekannten indischen Alphabete auf ein bestimmtes den Semiten entlehntes zurückgehen und wahrscheinlich erst zur Zeit Kāndragupta's entstanden seien,¹ darf man noch nicht schliessen, dass die Inder nicht früher eine andere Schrift besessen hätten, da nach meinem und anderer Gelehrten Dafürhalten die ganze indische Literatur mit Ausnahme der vedischen Hymnen (selbstverständlich nicht in der jetzigen Anordnung) eine Bekanntschaft mit der Schrift zur Voraussetzung haben. Wir können uns wohl denken, dass ein begabter Dichter Lieder auch ohne Kenntniss der Schrift dichtet, und dass man durch öfteres Anhören und beständiges Wiederholen Tausende von Versen und auch wohl grosse prosaische Werke auswendig zu lernen vermag; aber dass systematische Werke, wie die Brâhmaṇa und Sūtra, die ein Sammeln, Sortiren, Hin- undhererwägen, Versetzen, Weglassen und Hinzufügen erfordern, ohne Anwendung der Schrift zu Stande kommen könnten, will mir und Anderen nicht sehr wahrscheinlich erscheinen. Also, entweder ist die Schrift den Indern schon sehr frühe bekannt gewesen, oder die ganze indische Literatur ist eine verhältnissmässig junge. Die früheste Erwähnung der Schrift finden wir im Dhâtupāṭha, wo die Wurzel लिख् die Bedeutung अक्षरविन्यास erhält.²

Eine Anzahl grammatischer Kunstausdrücke, wie एकवचन, बहुवचन, गुण, अभ्यास, कृत्, तद्धित, die Pāṇini gebraucht, finden wir schon bei Jâska und zum Theil im Çatapatha-Brâh-

¹ Nach Halévy in Comptes rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, quatr. sér. XII, S. 214 fgg.

² Ich erlaube mir bei dieser Gelegenheit auf einen von mir im Jahre 1859 veröffentlichten Artikel zu verweisen. Er ist betitelt „Ein paar Worte zur Frage über das Alter der Schrift in Indien“ und ist im Bulletin de l'Académie des Sciences de St. Pétersbourg, T. I, S. 347 fgg. = Mélanges asiatiques, T. III, S. 715 fgg. erschienen.

maṇa; mehrere bei ihm vorkommende Kunstausdrücke auch in anderen Sûtra, die aber jünger sein könnten als Pâṇini's Sûtra.¹ Die bei mir im Abschnitt „Erklärung der grammatischen Elemente“ S. 147* bis 187* verzeichneten Suffixe, Augmente, Substitute und Sigla mit ihren mannichfachen aufzulösenden und stummen Lauten mögen aber, zum grössten Theil wenigstens, eine Erfindung Pâṇini's sein. Auch die ganze wunderbare Anordnung des Stoffes werden wir wohl Pâṇini zuschreiben dürfen.

Unser Grammatiker führt, wenn er dieses auch nicht ausdrücklich sagt, alle Wörter, die uns als zerlegbar erscheinen, schliesslich auf Verbalwurzeln zurück. Einen grossen Theil aber auch für uns zerlegbarer Nominalstämme übergeht er, in dem er uns auf die uṇâdajas verweist. Die Präpositionen, die auch in der uns vorliegenden Redaction der uṇâdi-Sûtra nicht zerlegt werden, wird er wahrscheinlich für primitive, unzerlegbare Wörter angesehen haben. Die für primär geltenden Verbalwurzeln finden wir im Dhâtupâṭha verzeichnet. Diese Sammlung wird Pâṇini zugeschrieben; jedenfalls hat er sie gekannt mit ihrer Eintheilung, ihren Accenten und stummen Lauten, da er alles dieses in seiner Grammatik als bekannt voraussetzt und darauf seine Regeln gründet. Aus practischen Rücksichten führen auch die abgeleiteten Verbalstämme, wie Causativa, Desiderativa, Intensiva und Denominativa, bei Pâṇini den Namen Verbalwurzel (धातु).

Die Wurzeln erscheinen in der Sprache niemals ohne Suffix. Nominalstämme, wie छिद् u. s. w., die wir für nackte Wurzeln ansehen, sind mit einem Suffix versehen, das wieder abgefallen ist. Jedes wirkliche Wort (पद) geht auf eine Personal- oder Casusendung aus. Indeclinabilia und Nominalstämme in einem Compositum haben gleichfalls ein verloren gegangenes Suffix. Von der Wurzel wird das Verbum finitum durch Anfügung von

¹ Das Wort Sûtra als Bezeichnung einer Gattung von Werken kommt bei Pâṇini mehrere Male vor, speciell werden nur Naṭa- und Bhikshu-Sûtra genannt.

Personalendungen, und Nominalstämme durch Anfügung von कृत-Suffixen gebildet. Das Verbum finitum, mit Ausnahme des reduplicirten Perfects und des Precativs, besteht immer aus drei Theilen: aus der Wurzel, aus der Personalendung und einem Suffixe, welches zwischen beiden eingefügt wird. Bei Formen, in denen dieses Zwischenglied fehlt, wie im Präsenssystem der Wurzeln zweiter und dritter Klasse und in einigen Aoristbildungen, ist das gangbare Suffix abgefallen. Auch Nominalstämme haben bisweilen zwischen Wurzel und कृत-Suffix ein eben solches Zwischenglied. Einem Nominalstamm kommen drei Arten von Suffixen zu: die तद्धिता, die Femininsuffixe und die Casusendungen. Jeder andere Zuwachs, der bei der Bildung eines Stammes oder bei der Anfügung eines Suffixes zum Vorschein kommt, ist ein Augment, das bedeutungslos ist, während die Suffixe stets eine bestimmte Bedeutung haben. Alle übrigen Veränderungen, die ein Stamm, ein Suffix oder Augment erleiden, heissen Substitute. Auch das Verschwinden eines Lautes, einer Silbe, eines Suffixes, ja sogar eines ganzen Wortes (in einem Compositum) gilt für ein Substitut.

Nur selten besteht ein Suffix oder ein Substitut, ein Augment aber niemals, bloss aus den Lauten, die wirklich angefügt oder an die Stelle eines anderen Elements gesetzt werden. In der Regel sind sie noch mit anderen Lauten, die wir stumme nennen, versehen. Diese bezeichnen die Art und Weise der Anfügung, der Bildung des Femininums, der Declination, den Accent u. s. w. und dienen sehr zur Vereinfachung der Regeln. Ein paar Beispiele werden die Sache klar machen. Ein Suffix hat in der Regel den Acut auf der ersten Silbe; ist es aber tonlos, so erhält es ein stummes ष्; hat es den Acut auf der letzten Silbe, so wird dieses durch ein च् bezeichnet; ein stummes ण् zeigt an, dass das Suffix auf der letzten Silbe den Svarita hat; erhält die erste Silbe des Stammes nach Anfügung eines Suffixes den Acut, so wird dieses durch न् (ohne Verstärkung des Stammes), ञ् (mit Vृद्धि in der ersten Silbe) und क् (bei तद्धिता, welche

Vr̥ddhi erfordern) ausgedrückt. Solche stumme Laute mit verschiedenen Accenten haben auch die Wurzeln im Dhâtupâṭha; sie bezeichnen die Art und Weise der Flexion, dass die Wurzel im Parasmaipada oder Âtmanepada oder in beiden gebraucht wird, dass bestimmte Suffixe den Bindevocal इ erhalten, dass ein Nasal infigirt wird, dass bestimmte Nominalstämme von ihr gebildet werden können u. s. w. Auch die Wurzel selbst trägt einen bestimmten bedeutungsvollen Accent.

Pâṇini bedient sich eines sinnigen Mittels, mehrere in irgend einer Beziehung mit einander verwandte Elemente, die in einer bestimmten Reihenfolge aufgeführt zu werden pflegen, unter eine Benennung zu bringen: er fügt an das erste Element den stummen Laut des letzten. Dieser neue Complex von Lauten bezeichnet alle dazwischenliegenden Glieder. Um alle zu einer Consonantengruppe gehörigen Laute zusammenzufassen, fügt unser Grammatiker an die erste nicht-aspirirte Tenuis ein उ; so bezeichnet कु alle fünf Gutturale, चु alle fünf Palatale, टु alle fünf Cerebrale, तु alle fünf Dentale und पु alle fünf Labiale.

Unser Grammatiker bringt selbstverständlich wie wir begrifflich Zusammengehöriges unter eine gemeinsame Benennung. Auch er fasst z. B. alle Pronomina unter einem gemeinsamen Namen zusammen, unterscheidet sich aber darin von uns, dass er, wenn das Pronomen in einem bestimmten Falle nicht pronominal declinirt wird, nicht wie wir sagt, dass in einem solchen Falle die Regel keine Anwendung finde, sondern, dass das Pronomen in diesem Falle nicht Pronomen heisse oder sei. Ein anderes Beispiel: er sagt nicht, dass ein consonantisch auslautender Nominalstamm vor bestimmten consonantisch anlautenden Suffixen in Bezug auf die euphonische Behandlung des Auslauts wie ein fertiges Wort behandelt werde, sondern, dass der Nominalstamm (प्रातिपदिक) in diesem Falle ein fertiges Wort (पद) heisse oder sei. Aus diesem Verfahren, das den Unterricht durch Vermeidung von beständigen Wiederholungen auf Kosten der Wissenschaftlichkeit vereinfacht, erklären wir uns, dass auch

abgeleitete Verbalstämme, wie Causativa, Desiderativa, Intensiva, Denominativa u. s. w., den Namen Verbalwurzel (धातु) erhalten. Kürze des Ausdrucks ist das Ziel dieser Methode, bei der auch Alles was an oder mit Etwas in einem gegebenen Falle vorzunehmen ist, nicht durch besondere Worte, sondern durch verschiedene Casus ausgedrückt wird. So bezeichnet der blosser Nominativ das was, der Ablativ das wonach, der Locativ das wovor oder in Verbindung womit, der Genetiv das wofür oder woran Etwas treten soll.

Was und wie weit Etwas im Folgenden zu ergänzen ist, gibt Pânini in der Regel an. Ein solches Wort, Suffix u. s. w., heisst Adhikâra. Zu 1, 3, 11 habe ich angegeben, wie ein solcher Adhikâra in dieser Ausgabe kenntlich gemacht wird.

Die Anordnung der Sûtra kann uns hier und da befremden, ist aber streng durchdacht und in bewunderungswürdiger Weise durchgeführt. Erstrebt wird die möglichste Kürze und Vermeidung aller Wiederholungen, und dieses wird ohne allen Zweifel erreicht. Je aufmerksamer man Pânini's Grammatik studirt, um so mehr wird man über den Scharfsinn und die glückliche Bewältigung des ungeheuren Stoffes erstaunen. Sie ist in ihrer Art ein Meisterstück ersten Ranges. Spätere Grammatiken, die Pânini's Sûtra aus der unverrückbaren Ordnung gebracht haben, um alles dem Stoffe nach Zusammengehörige aneinander zu reihen, sind ohne ausführliche Commentare, die stets auf etwas weit Vorangegangenes oder Folgendes Rücksicht nehmen müssen, ganz unverständlich und als Missgriffe zu betrachten.

Nicht zu billigen ist es, wenn Pânini bisweilen aus der Construction fällt oder Wurzeln und grammatische Elemente (in der S. 146* angegebenen Bedeutung) gegen seine sonstige Gewohnheit nicht flectirt. Aber auch von grösserer Unachtsamkeit ist er nicht freizusprechen. So erscheint z. B. 3, 3, 90 unter den sechs Wurzeln, die ein Nomen act. auf न (नङ्) bilden, auch प्रङ्. Das stumme ङ् des Suffixes erfordert aber Schwächung der Wurzel, die hier nicht eintritt, da das Nomen act. प्रश्न

lautet und in dieser Form auch bei Pânini selbst auftritt. Auf andere kleine Versehen habe ich an der betreffenden Stelle aufmerksam gemacht. Wenn Kâtjâjana solche Versehen rügt, sucht Patañgali sie auf irgend eine spitzfindige Art zu bemänteln. Wer an einer solchen Kritik des grossen Grammatikers Gefallen findet, möge sich in das uns jetzt in musterhafter Ausgabe vorliegende Mahâbhâshja vertiefen. Ein jüngerer Gelehrter macht sich vielleicht daran, alle derartigen Schwächen zusammenzustellen und unter bestimmte Gesichtspuncte zu bringen; ich habe nur ausnahmsweise auf solche Versehen aufmerksam gemacht. Ueberaus inconsequent verfährt Pânini mit den Wurzeln, die bei ihm in ihrer wahren Gestalt, mit einem bedeutsamen stummen Laut, mit einem bedeutungslosen अ oder इ (wenn die Wurzel consonantisch auslautet) oder in der 3. Sg. Praes. auf ति (ohne Rücksicht auf das Genus des Verbums) erscheinen. Consonantisch auslautende Wurzeln treten in dieser ihrer Form in der Regel nur vor Casusendungen auf. In dem Abschnitt „Pânini's Wortschatz“ S. 193* fgg. habe ich bei den Wurzeln in Klammern die verschiedenen Formen angegeben, unter denen Pânini die in Rede stehenden Wurzeln aufführt.

Von den Werken der profanen Literatur im Gegensatz zur vedischen (zu der auch die Brâhmaņa gehören¹), die Pânini erwähnt, und deren Sprache ohne Zweifel mit der zu seiner Zeit von den Gebildeten geredeten und schlechtweg Bhâshâ² „Sprache“ genannten übereinstimmte, ist keines auf uns gekommen. Hierher gehören die Naṭa- und Bhikshu-Sûtra, Indraġananîja, Jama-sabhîja, Çiçukrandîja u. s. w.; vgl. noch 6, 2, 103. Das Mahâ-

¹ Alle Eigenthümlichkeiten der Sprache in den Brâhmaņa, die in dem späteren klassischen Sanskrit ganz verschwinden, wie die verschiedenen Infinitive, der Coniunctiv u. s. w., werden von Pânini ausdrücklich für vedische erklärt.

² Dass भाषार्थ im Dhâtupâṭha 10, 242. 257, wie Westergaard und nach ihm F. Max Müller (The Science of Thought, S. 344 fg.) annehmen, anders als गत्यर्थ, शब्दार्थ, हिंसार्थ u. s. w., d. i. „die Bedeutung von — habend“, ebendasselbst und bei Pânini aufzufassen sei, ist mehr als unwahrscheinlich. Wir wundern uns auch über andere im Dhâtup. einer Wurzel gegebenen Bedeutungen.

bhârata wird auch genannt, kann aber, wenn es bei Pânini überhaupt ein bestimmtes Werk bezeichnen sollte, nicht das uns jetzt vorliegende Epos sein, da auf dessen eigenthümliche ungrammatische Formen gar keine Rücksicht genommen wird. In der uns bekannten Literatur nach Pânini gewahren wir einen Verfall der Sprache. Wir vermissen hier die von Pânini geforderte genaue Unterscheidung der verschiedenen Präterita und Futura. Die Verwendung der Participia auf **त्** und **त्वात्** als Verba finita, die Patañgali schon kennt,¹ wird von Pânini nicht erwähnt, obgleich er es nicht versäumt anzugeben, dass bisweilen die Participia auf **ञत्** und **वस्** als Verba finita auftreten. Das periphrastische Perfectum lehrt Pânini nur mit **कृ** bilden,² obgleich schon im Aitareja-Brâhmaṇa einmal (7, 17, 7) **आमन्त्रयामास** vorkommt. In dem von uns mitgetheilten Wortschatz Pânini's finden wir eine grosse Anzahl von Wörtern, nach denen wir in der uns bekannten Literatur vergebens suchen würden. Anzunehmen, dass der wortkarge Pânini solche Wörter zu seinem Vergnügen erfunden haben sollte, liegt gar keine Veranlassung vor. Alle diese Erscheinungen beweisen, dass unserem Grammatiker eine ältere Sprache als das uns jetzt bekannte, sogenannte klassische Sanskrit, vorgelegen hat. Hüten wir uns also ihn nach der uns bekannten Sprache beurtheilen und meistern zu wollen. Auch die ältesten indischen Grammatiker mögen in dieser Hinsicht bisweilen ungerecht gegen ihn gewesen sein.

Die vedische Sprache ist, wie es sich auch erwarten liess, etwas stiefmütterlich behandelt; jedoch fehlt es nicht an einigen feinen Beobachtungen. Dahin gehört z. B. die Angabe, dass **हव्यवाहन** im R̥gveda nur am Ende eines Stollens angetroffen wird, was, soweit ich weiss, kein europäischer Gelehrter bemerkt

¹ Mahâbh. I, 9, 11 fgg.

² 3, 1, 40. Wenn Patañgali hier **कृञ्** nicht einfach für die Wurzel **कृ** hält, sondern für ein Siglum, das aus **कृ 5, 4, 50** und dem **ञ्** von **कृञ् 5, 4, 58** gebildet sei und demnach auch die in **5, 4, 50** erwähnten Wurzeln **भू** und **अस्** umfasse, so ist dieses eine Spitzfindigkeit, die alles Maass übersteigt.

hat. Für das, was uns Pâṇini aus uns unbekanntem vedischen Texten beibringt, sind wir ihm zu Dank verpflichtet.

Pâṇini's Sûtra sind aller Wahrscheinlichkeit nach nicht übel überliefert. In einigen Handschriften, insbesondere aber in der Kâçikâ, finden wir zahlreiche Einschaltungen,¹ die aber mit Hülfe des Mahâbhâshja leicht zu erkennen sind. Einige eingeschobene Sûtra wollte ich nicht entfernen, um nicht die gangbare Numeration zu stören; sie sind von mir eingeklammert worden. Aus dem Umstande, dass weder Kâtjâjana noch Patâṅgali ein Sûtra besonders besprechen, kann noch nicht gefolgert werden, dass es ihnen nicht vorgelegen habe. So ist z. B. 1, 3, 40 ohne 38 und 39 ganz unverständlich, also müssen diese Sûtra von ihnen gekannt worden sein, obgleich sie nicht besprochen werden. Ebenso verhält es sich mit 1, 3, 48. 58. Kielhorn wird uns wohl einmal alle die Sûtra angeben, auf die das Mahâbhâshja sich im Verlaufe des Werkes bezieht, ohne sie an der erwarteten Stelle vorzuführen.

In der vorliegenden Ausgabe habe ich es mir angelegen sein lassen, das Verständniss unseres Grammatikers auf jegliche Weise zu erleichtern. Die erste Abtheilung des Werkes hat E. Windisch mit liebevoller Aufmerksamkeit gelesen und mir manche gute Bemerkung zukommen lassen. Auch Kielhorn, dem grossen Kenner der indischen Grammatiker, verdanke ich Manches. Die Art und Weise, wie ich die beim ersten Anblick räthselhaft erscheinenden grammatischen Elemente wiedergegeben habe, findet man auf S. 146* fg. auseinandergesetzt. Die Beispiele habe ich der Kâçikâ, ausnahmsweise aber auch dem Mahâbhâshja entlehnt. Offenbare Fehler in der Ausgabe der Kâçikâ habe ich stillschweigend verbessert. Die meisten dieser Beispiele sind wohl aus älteren Commentaren herübergenommen worden. Ein Semikolon zwischen den Beispielen ist stets bedeutungsvoll; so ist z. B. zu 4, 2, 76 दात्तामित्री ein Beispiel zu

¹ Vgl. den in Note 3 S. X angeführten Artikel von Kielhorn.

सौवीर, वैधूमाग्नी zu साल्व, काकन्दी und die folgenden zu प्राञ्चः. Die Präpositionen habe ich stets vom Verbum finitum und von anderen Präpositionen getrennt, da Pāṇini solche Verbindungen nicht für Composita hält.

Für die vortreffliche Herstellung des Werkes wird man dem Verleger desselben, Herrn Hermann Haessel, und der Drugulin'schen Officin den ihnen gebührenden Dank gewiss nicht vorenthalten.

Die Arbeit des Corrigirens ist mir bedeutend erleichtert worden durch die ausserordentliche Geschicklichkeit zweier intelligenter Setzer, der Herren Gustav Lälus und Bruno Petzold.

Leipzig, den 22. November 1887.

O. BÖHTLINGK.

॥ अथ शब्दानुशासनम् ॥

अ इ उण् ॥ १ ॥ ऋ लृ क् ॥ २ ॥ ए ओङ् ॥ ३ ॥ ऐ औच् ॥ ४ ॥
ह य व रट् ॥ ५ ॥ लण् ॥ ६ ॥ ज म ङ ण नम् ॥ ७ ॥ भ् भञ् ॥ ८ ॥
घ ढ धष् ॥ ९ ॥ ज ब ग ड दश् ॥ १० ॥ ख फ छ ठ थ च ट तव् ॥ ११ ॥
क पय् ॥ १२ ॥ श ष सर् ॥ १३ ॥ हल् ॥ १४ ॥

Die vorstehenden, das Alphabet enthaltenden Sūtra führen den Namen प्रत्याहारसूत्राणि oder अक्षरसमाम्नाय, später auch शिवसूत्राणि oder माहेश्वराणि सूत्राणि. Am Ende eines jeden Sūtra steht ein Consonant mit dem Virāma, der an dieser Stelle nicht zum Alphabet gehört, sondern nur dazu dient eine Anzahl von Lauten in kürzester Form zu bezeichnen. Dieses geschieht auf die Weise, dass man den ersten Laut der zusammenzufassenden Gruppe mit dem auf den letzten Laut dieser Gruppe folgenden vocallosen Consonanten verbindet (1, 1, 71). So bezeichnet z. B. अण् die Vocale अ, इ, उ; एङ् die Diphthonge ए, ओ; एच् alle Diphthonge; अच् alle Vocale, हल् alle Consonanten, अल् alle Laute. Die Consonanten sind so angeordnet, wie es die Grammatik bei der Lehre von den Lautveränderungen verlangt. ह् erscheint zweimal, um die Sigla (प्रत्याहार) हल् und हश् bilden zu können. Um die Consonanten in der Reihenfolge, wie wir sie kennen, nach Gruppen zusammenzufassen, setzt Pāṇini an den ersten Consonanten der Gruppe den Vocal उ; so bezeichnet कु die Gutturale, चु die Palatale u. s. w. (1, 1, 69). Die langen Vocale fehlen im Alphabet, weil in Pāṇini's Grammatik der kurze Vocal auch die entsprechende Länge in sich begreift; soll diese ausgeschlossen werden, so wird dem kurzen Vocal त् angefügt (1, 1, 70). Pāṇini verwendet folgende 40 Sigla: अक्, अच्, अट्, अण् (als Bezeichnung zweier Gruppen), अम्, अल्, अश्, इक्, इच्, इण्, उक्, एङ्, एच्, ऐच्, खय्, खर्, डम्, चर्, छव्, जश्, भय्, भर्, भल्, भश्, भय्, वश्, भय्, मय्, यज्, यण्, यम्, यय्, यर्, रल्, वल्, वश्, शर्, शल्, हल् und हश्.

वृद्धिरादैच् ॥ १ ॥

आ, ऐ und औ heissen Vṛddhi.

Pāṇini erklärt absichtlich वृद्धि vor गुण und setzt es als Prädicat gegen seine Gewohnheit an den Anfang des Sūtra, um sein Werk mit einem Glück verheissenden Worte zu beginnen.

अदेङ् गुणः ॥ २ ॥

अ, ए und औ heissen Guṇa.

इको गुणवृद्धी ॥ ३ ॥

Wenn Guṇa und Vṛddhi vorgeschrieben werden, so ist implicite damit gesagt, dass sie an die Stelle von इ, उ, ऋ oder ॠ nebst deren Längen treten.

न धातुलोप आर्धधातुके ॥ ४ ॥

Wenn ein ārdhadhātuka genanntes Suffix (s. 3, 4, 114 fgg.), vor welchem ein Verbalstamm eine Einbusse erleidet, folgt, finden Guṇa und Vṛddhi für jene Vocale nicht statt.

Beispiele लोलुव, मरीमज्, Adjective vom Intens. von लू und मज्. Nach 2, 4, 74 fällt vor dem Suffix अच्, d. i. अ, das य vom Intensivstamm लोलूय und मरीमज्ज्य ab. Ohne unser Sūtra würde nach 7, 3, 84 लोलव und nach 7, 2, 114 मरीमार्ज् zu bilden sein.

किङ्गिति च ॥ ५ ॥

Auch nicht vor solchen Suffixen, die mit einem stummen क् oder ङ् versehen sind.

Nach 7, 3, 84 müssten die Participialendung त् und die Personalendung तस् Guṇa bewirken, da aber jene क्त heisst und diese nach 1, 2, 4 डित् ist, bildet man क्त, nicht कर्त्त, und चिनुत्; nicht चिनोत्. In Folge unseres Sūtra heisst es auch trotz 7, 2 114 nicht मार्जन्ति, sondern मजन्ति.

दीधीवेवीटां च ॥ ६ ॥

Auch für die Endvocale der Wurzeln दीधी und वेवी, sowie für das Augment (Bindevocal) इ, treten jene Verstärkungen nicht ein.

Nach 7, 3, 84 würde man von den genannten Wurzeln das Nomen act. दीधयन und वेवयन bilden müssen; es lautet aber दीधयन und वेव्यन. Der Charakter des periphr. Futurum (लुट्) ist तास् (तासि). Von भू lautet der Stamm dieses Fut. mit dem Augment इ (इट्) भवितास्; für die Endung der ersten (unserer dritten) Person wird nach 2, 4 85 आ (डा) substituirt, und vor dieser Endung fällt nach 6, 4, 143 आस् ab, so dass भवित् als Stamm übrigbleibt. Dieses müsste ohne unser Sūtra nach 7, 3, 86 mit der Personalendung आ nicht भविता, sondern भवेता ergeben.

हलो ऽनन्तराः संयोगः ॥ ७ ॥

Unmittelbar aufeinander folgende Consonanten heissen Saṁjoga (Doppelconsonanz).

मुखनासिकावचनो ऽनुनासिकः ॥ ८ ॥

Ein mit Mund und Nase ausgesprochener Laut heisst anunâsika (nasal).

तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् ॥ ९ ॥

Was an derselben Stelle und mit derselben Thätigkeit des Mundes ausgesprochen wird, heisst savarṇa (homogen).

नाञ्ज्फलो ॥ १० ॥

Ein Vocal (अच्) und ein Consonant (हल्) sind einander nicht homogen.

Wenn also von Vocalen die Rede ist, so versteht man unter einem homogenen Laute wieder einen Vocal, und ebenso bei Consonanten wieder nur einen Consonanten.

ईदूदेद्विवचनं प्रगृह्यम् ॥ ११ ॥

Die Dualendungen ई, ऊ und ए heissen pragr̥hja.

Solche Vocale erfahren vor einem folgenden Vocale keine Veränderung.

अदसो मात् ॥ १२ ॥

Beim Pronomen अदस् heissen diese Vocale so, wenn sie nach म् stehen.

अमी अत्र und अमू अत्र, aber अमुके ऽत्र.

शे ॥ १३ ॥

Das vedische ए in अस्मे und युष्मे ist auch pragr̥hja.

निपात एकाजनाङ् ॥ १४ ॥

Desgleichen eine aus einem einzigen Vocal bestehende Partikel, mit Ausnahme von आ Adverb und Präposition.

ओत् ॥ १५ ॥

Desgleichen eine auf ओ auslautende Partikel.

संबुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्षे ॥ १६ ॥

Ein ओ des Vocat. Sg. ist nach Çâkalja's Meinung vor einem nicht-vedischen इति pragr̥hja.

उज ऊँ ॥ १७ ॥ १८ ॥

An die Stelle der Partikel उ kann vor einem solchen इति auch ऊँ treten.

Wird auf eine gezwungene Weise auch in zwei Sûtra (उजः und ऊँ) zerrissen.

ईदूतौ च सप्रम्यर्थे ॥ १९ ॥

Auch ई und ऊ sind pragr̥hja, wenn sie die Bedeutung des Locativs haben.

सोमो गौरी अधि अितः RV. 9, 12, 3.

दाधा घृदाप् ॥ २० ॥

Die verschiedenen Wurzeln दा und घा heissen ghu, mit Ausnahme des दा mit dem stummen Laut ष.

दाप् wird abgesondert, weil es besonderen Regeln unterliegt.

आद्यन्तवदेकस्मिन् ॥ २१ ॥

Bei einem aus einem einzigen Laute bestehenden Elemente wendet man sowohl die für einen Anlaut, als auch die für einen Auslaut geltenden Regeln an.

Wenn 3, 1, 3 gesagt wird, dass ein Suffix den Acut auf der ersten Silbe hat, so gilt dieses auch für das अण् genannte Suffix अ. Nach 7, 3, 102 wird das auslautende अ eines Nominalstammes vor der Casusendung भ्याम् durch die Länge ersetzt. Diese Regel ist nach unserm Sûtra auch bei dem Pronominalstamm अ anzuwenden: man bildet अभ्याम् wie वृत्ताभ्याम्.

तरप्रमपौ घः ॥ २२ ॥

Die unbetonten Suffixe तर und तम heissen gha.

बहुगणवतुडिति संख्या ॥ २३ ॥

बहु, गण und die Wörter auf वत् (wie तावत् u. s. w.) und अति (wie कति u. s. w.) heissen (wie die eigentlichen Zahlwörter) Saṅkhjâ (Zahlwörter).

Diese Wörter sind, wenn von Zahlwörtern die Rede ist, mit einbegriffen.

षणान्ता षट् ॥ २४ ॥

Ein auf ष und ण् auslautendes Zahlwort heisst shash.

Diese zeigen viele gemeinsame Erscheinungen, so z. B. dass sie im Nomin. und Acc. kein Casuszeichen annehmen.

डति च ॥ २५ ॥

Desgleichen die auf अति (wie कति u. s. w.) auslautenden.

क्तवत् निष्ठा ॥ २६ ॥

Die Participialsuffixe $-\text{त}$ und $-\text{वत्}$ (तवन्त्, f. वृ) heissen Nishṭhâ.

सर्वादीनि सर्वनामानि ॥ २७ ॥

सर्वं u. s. w. heissen Sarvanâman (Pronomina).

विभाषा दिक्समासे बहुव्रीहौ ॥ २८ ॥

Wenn diese in einem Bahuvrîhi zur Bezeichnung einer Weltgegend componirt werden, können sie Pronomina sein (d. i. wie diese declinirt werden).

उत्तरपूर्वस्यै oder उत्तरपूर्वायै, दक्षिणपूर्वस्यै oder दक्षिणपूर्वायै. Vgl. 2, 2, 26.

न बहुव्रीहौ ॥ २९ ॥

In allen andern Fällen sind sie in einem Bahuvrīhi keine Pronomina.

प्रियविश्वाय, प्रियोभयाय, द्वन्द्याय, अन्य्याय.

तृतीयासमासे ॥ ३० ॥

Auch nicht am Ende eines Compositums, wenn das vorangehende Wort als Instrumental zu fassen ist.

मासपूर्वाय, संवत्सरपूर्वाय.

इदं च ॥ ३१ ॥

Auch nicht am Ende eines Dvañdva.

पूर्वापरारणाम्, कतरकतमानाम्.

विभाषा जसि ॥ ३२ ॥

Im Nominativ Pl. eines Dvañdva können sie Pronomina sein.

कतरकतमे oder कतरकतमाः.

प्रथमचरमतयाल्पार्धकतिपयनेमाश्च ॥ ३३ ॥

Auch प्रथम, चरम, die auf तय auslautenden Wörter (wie द्वितय u. s. w.), अल्प, अर्ध, कतिपय und नेम können im Nominativ Pl. Pronomina heissen.

प्रथमे oder प्रथमाः, चरमे oder चरमाः, द्वितये oder द्वितयाः u. s. w.

पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् ॥ ३४ ॥

पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर und अधर können in ihren örtlichen oder zeitlichen Bedeutungen im Nominativ Pl. Pronomina sein, wenn kein Name damit gemeint wird.

पूर्वे oder पूर्वाः, परे oder पराः, दक्षिणे oder दक्षिणाः, उत्तरे oder उत्तराः u. s. w., aber दक्षिणा („geschickt“) इमे गायकाः und उत्तराः कुरवः.

स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् ॥ ३५ ॥

Desgleichen स्व, wenn es nicht Verwandte oder Reichthum (Besitz) bezeichnet.

स्वे oder स्वाः पुत्राः, aber धूमायन्त इवाश्लिष्टाः प्र ज्वलन्तीव संहताः । उल्मुकानीय मे ऽमी स्वा ज्ञातयो भरतर्षभ ॥ und प्रभूताः स्वा (= धनानि) न दीयन्ते.

अन्तरं बहिर्योगोपसंब्यानयोः ॥ ३६ ॥

Desgleichen अन्तर in Beziehung zu „draussen“ und in Verbindung mit „Untergewand“.

अन्तरे oder अन्तरा गृहाः, ebenso शाकटाः. Nach der Kāçikā soll अन्तर in Verbindung mit गृह „ausserhalb der Stadt gelegen“ bedeuten.

स्वरादिनिपातमव्ययम् ॥ ३७ ॥

स्वर् u. s. w. und die Partikeln (s. 1, 4, 57 fgg.) heissen Avjaja (Indeclinabilia).

तद्धितश्चासर्वविभक्तिः ॥ ३८ ॥

Desgleichen ein auf ein taddhita-Suffix ausgehendes Wort, wenn es nicht mit allen Casusendungen versehen werden kann.

Hierher gehören ततस्, यतस्, तत्र, यत्र, तदा, यदा, सर्वदा, सदा u. s. w. Die Suffixe तस् u. s. w. sind sowohl taddhita als auch Casusendungen; s. 5, 3, 7 fgg.

कृन्मेजन्तः ॥ ३९ ॥

Desgleichen ein mit einem krt-Suffix gebildetes Wort, wenn es auf म oder einen Diphthongen auslautet.

Gemeint sind Formen wie स्मारम्, भोक्तुम्, जीवसे, पिबथ्यै u. s. w.

क्लातोसुन्कसुनः ४० ॥

Desgleichen der Absolutiv auf $\_ =$ त्वा und die Infinitive auf $\_ =$ तोस् und $\_ =$ अस्.

Nach 1, 1, 56 gehört auch य als Substitut von त्वा hierher.

अव्ययीभावश्च ॥ ४१ ॥

Und auch ein Avjajîbhâva.

शि सर्वनामस्थानम् ॥ ४२ ॥

Die Endung इ im Nomin. und Acc. Pl. neutr. heisst Sarvanâmasthâna.

सुडनपुंसकम् ॥ ४३ ॥

Desgleichen die Endungen des Nom. Sg., Du. und Pl., und des Acc. Sg. und Du., aber nicht bei einem Neutrum.

न वेति विभाषा ॥ ४४ ॥

„Oder auch nicht“ heisst Vibhâshâ.

Alternative, nach Belieben, facultativ, nicht nothwendig.

इग्यणः संप्रसारणम् ॥ ४५ ॥

Wenn इ, उ, ऋ und ॠ respective an die Stelle von य, व्, र् und ल् treten oder getreten sind, so heisst dieses Saṃprasâraṇa. Vgl. 6, 1, 108.

आद्यन्तौ टकितौ ॥ ४६ ॥

Was ट zum stummen Laute (इत्) hat, wird an den Anfang, was क् zum stummen Laute hat, an das Ende gefügt.

इट् heisst z. B. ein vorn anzufügendes इ, पुक् ein hinten anzufügendes प्.

मिदचो ऽन्यात्परः ॥ ४७ ॥

Was म् zum stummen Laute hat, folgt auf den letzten Vocal.

7, 1, 58 wird gelehrt, dass bestimmte Wurzeln das Augment नुम् d. i. न् erhalten.

Dieses muss nach unserm Sûtra vor dem Endconsonanten eingeschoben werden.

एच इग्घस्वादेशे ॥ ४८ ॥

An die Stelle der Diphthonge treten, wenn eine Kürze substituiert werden soll, die entsprechenden einfachen Vocale (इ und उ).

षष्ठी स्थानेयोगा ॥ ४९ ॥

Der Genetiv in einem Sûtra bezeichnet dasjenige, an dessen Stelle Etwas treten soll.

स्थाने ऽन्तरतमः ॥ ५० ॥

An die Stelle eines Andern tritt stets das nächst Verwandte.

उरण् रपरः ॥ ५१ ॥

Wenn gelehrt wird, dass अ, इ oder उ nebst deren Längen an die Stelle von ऋ oder ॠ treten, so ist jenen Vocalen र hinten anzusetzen.

So z. B. 6, 1, 111. 7, 2, 114.

अलो ऽन्यस्य ॥ ५२ ॥

Wenn eine Substitution gelehrt wird, so heisst dieses, dass das Substitut an die Stelle des letzten Lautes (nicht des Ganzen) zu treten habe.

इदोण्याः 1, 2, 50 bedeutet, dass इ an die Stelle von ई in गोणी tritt.

डिच्च ॥ ५३ ॥

Auch ein (aus mehr als einem Laute bestehendes) Substitut, das इ zum stummen Laute hat, tritt an die Stelle des letzten Lautes.

Ausnahme zu 1, 1, 55.

आदेः परस्य ॥ ५४ ॥

Wenn eine Substitution an Etwas vorgenommen werden soll, das auf ein Andres (welches in diesem Fall im Ablativ steht) folgt, so heisst dieses, dass das Substitut an die Stelle des ersten Lautes des so folgenden Lautcomplexes tritt.

7, 2, 83 heisst es ईदासः, wozu aus dem vorangehenden Sûtra आनस्य zu ergänzen ist: für आन nach Wurzel आस् wird ई substituiert. Nach unserem Sûtra bedeutet dieses aber: ई wird für den Anlaut von आन substituiert.

अनेकाल्शित् सर्वस्य ॥ ५५ ॥

Ein aus mehr als einem Laute bestehendes Substitut und eines, das श् zum stummen Laute hat, tritt an die Stelle des Ganzen.

अस्तेभूः 2, 4, 52 bedeutet: भू tritt an die Stelle von Wurzel अस्; जःशसोः शिः 7, 1, 20: इ tritt an die Stelle der Casusendungen अस् Nomin. und Acc. Pl., nicht aber: an die Stelle von स्.

स्थानिवदादेशो ऽनल्विधौ ॥ ५६ ॥

Das Substitut ist denselben Regeln unterworfen, welche für das Primitive gelten, jedoch nicht in Betreff seiner lautlichen Bestandtheile.

So ist z. B. ल्यप् (य) als Substitut von ल्या (त्वा) nach 1, 1, 40 ein Avjaja und auch क्ति, aber das य verhält sich zu einem vorangehenden Laute wie य्, nicht wie त्.

अचः परस्मिन्पूर्वविधौ ॥ ५७ ॥

Das durch das Folgende bedingte Substitut für einen Vocal verhält sich indessen in Bezug auf eine euphonische Regel, die einen ihm vorangehenden Laut betrifft, wie der primitive Vocal.

An पटु wird vor dem Femininsuffix ई für उ—व् substituiert. Tritt an पट्टी die Casusendung आ, so wird य् für ई substituiert, und dieses Substitut verhält sich in Bezug auf den vorangehenden Laut wie das primitive ई, indem der Halbvocal व् bleibt, obgleich auf ihm kein Vocal mehr folgt. Der Instrum. lautet पट्ट्या, nicht पटुया.

न पदान्तद्विर्वचनवरेयलोपस्वरसवर्णानुस्वारदीर्घजश्चर्विधिषु ॥ ५८ ॥

Die vorangehende Regel wird aufgehoben, wenn es sich handelt 1) um den Auslaut eines Wortes, 2) um eine Lautverdoppelung, 3) um den Ausfall des Intensiv-Charakters य् vor dem Suffix वर, 4) um den Accent, 5) um einen homogenen Laut, 6) um einen Anusvâra, 7) um eine Länge, 8) um einen tönenden nicht-aspirirten Consonanten und 9) um einen tonlosen nicht-aspirirten Consonanten.

Zu 1) Der Anlaut von अस् ist in सन्ति abgefallen; wenn diesem कानि vorangeht, so ist dieses abgefallene अ wirkungslos in Bezug auf das vorangehende इ, da dieses vor सन्ति nicht in य् übergeht. Zu 2) सुधी und उपास्य giebt सुधुपास्य; hier ist das ursprüngliche ई in Bezug auf die Verdoppelung von ध् als nicht mehr vorhanden zu betrachten, da nach 8, 4, 47 wohl vor य्, aber nicht vor einem Vocal, ध् zu द् werden kann. Man darf also सुद्धुपास्य schreiben. Zu 3) Nach 3, 2, 176 bildet man vom Intensivum von या ein Adjectiv auf वर; nach 6, 4, 48 muss das अ des Intensiv-Charakters vor व् abfallen. Wenn dieser Abfall in Bezug auf die Behandlung des nachbleibenden य् als nicht geschehen betrachtet würde, dann dürfte dieses nicht nach 6, 1, 66 ausfallen, und wir erhielten nicht यायावर. Zu 4) Der mit dem Suffix सन् von कृ gebildete Desiderativstamm चिकीर्षे verliert nach 6, 4, 48 vor dem Suffix अक (एवुल्) das schliessende अ. Wenn dieser Abfall nicht als definitiv erfolgt angesehen würde, könnte der Acut in चिकीर्षक, der in Folge des stummen ल् im Suffix एवुल् auf der diesem Suffix unmittelbar vorangehenden Silbe ruhen muss, nicht auf das ई bezogen werden. Zu 5) und 6) Von der Wurzel शिष् wird der Präsensstamm शिन्प् gebildet. Vor gewissen Personalendungen fällt nach 6, 4, 111 das अ des Suffixes न aus; wenn nun dieser Ausfall in Bezug auf das vorangehende न् als nicht erfolgt betrachtet würde, könnte nicht शिषन्ति nach 8, 3, 24 und nicht शिषिठ nach 8, 4, 58 gebildet werden. Zu 7) In प्रतिदिचन् fällt nach 6, 4, 134 vor vocalisch

anlautenden Casusendungen das अ aus. Wenn dieser Ausfall in Bezug auf die Verlängerung des इ in der vorangehenden Silbe als nicht erfolgt betrachtet würde, könnte dieses nicht nach 8, 2, 77 verlängert werden, es bliebe प्रतिदीवः unerklärt. Zu 8) In der Wurzel घस् fällt vor dem Suffix ति nach 6, 4, 100 der Vocal aus und in Folge dessen auch der Auslaut nach 8, 2, 26. Das त् des Suffixes geht wegen घ nach 8, 2, 40 in घ् über. Wenn nun der Wurzelvocal als nicht ausgefallen betrachtet würde in Bezug auf das vorangehende घ, dann könnte dieses nicht nach 8, 4, 53 in ग् übergehen, und die Form गिघ bliebe unerklärt. Zu 9) Dieselbe Wurzel घस् verliert vor den Personalendungen अतुस् und उस् des Perfects nach 6, 4, 98 ihren Vocal. Mit diesem Ausfall hört auch der Einfluss des ausgefallenen Vocals auf das vorangehende घ auf, dieses geht in Folge dessen nach 8, 4, 55 in क् über, worauf nach 8, 3, 60 स् zu प् wird. Auf diese Weise erhalten wir die Formen जक्तुः und जक्तुः.

द्विर्वचने ऽचि ॥ ५९ ॥

Vor einem vocalisch anlautenden Suffix verhält sich das Substitut für einen Vocal in Bezug auf die Bildung der Reduplication wie der primitive Vocal.

Der Wurzelvocal von पा fällt vor den Personalendungen अतुस् und उस् nach 6, 4, 64 ab. Die Reduplication wird nach 6, 1, 1 und 7, 4, 59 gebildet, als wenn das आ nicht abgefallen wäre.

अदर्शनं लोपः ॥ ६० ॥

Das nicht zur Erscheinung Kommen heisst Lopa (Schwund).

प्रत्ययस्य लुक्श्लुपः ॥ ६१ ॥

Das nicht zur Erscheinung Kommen eines Suffixes wird durch लुक्, श्लु und लुप् bezeichnet.

प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् ॥ ६२ ॥

Wenn ein Suffix auch schwindet, so tritt doch Alles ein, was durch dasselbe bedingt ist.

Nach 1, 4, 14 heisst das, was mit einer Casus- oder Personalendung versehen ist, पद „fertiges Wort“. Obgleich nun im Nomin. अग्निचित् die Casusendung und im Verbum finitum अहन् die Personalendung abgefallen ist, so heissen diese dennoch पद.

न लुमताङ्गस्य ॥ ६३ ॥

Wenn ein Suffix aber durch लुक्, श्लु oder लुप् schwindet, so tritt das durch das Suffix in Bezug auf den Stamm Bedingte nicht ein.

Nach 4, 1, 105 wird das Patronymicum von गर्गि mit dem Suffix यञ् gebildet, das aber im Plural nach 2, 4, 64 verschwindet. Das ङ् in यञ् erfordert die Substitution von य् ष्धि für den ersten Vocal des Stammes und auch Betonung desselben (गौर्ग्य). Da das Suffix durch die Bezeichnung लुक् verschwindet, geht die Wirkung des

stummen ज् im Plural verloren (गर्गोः). Nach den Wurzeln der dritten Klasse verschwindet der Präsens-Charakter अ (अप्) nach 2, 4, 75 durch ष्लु. अप् erfordert nach 7, 3, 84 Substitution von Guṇa für den Wurzelvocal, diese unterbleibt aber nach unserm Sūtra in जुहुतः (in जुहोति ist Guṇa durch die Personalendung hervorgerufen). Zu लुप् s. 1, 2, 51.

अचो ऽन्यादि टि ॥ ६४ ॥

Der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten heisst ṭi.

अलो ऽन्यात्पूर्व उपधा ॥ ६५ ॥

Der dem letzten Laute vorangehende Laut heisst Upadhā.

तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य ॥ ६६ ॥

Wenn Etwas im Locativ angegeben wird, so heisst dieses, dass an dem diesem unmittelbar Vorangehenden Etwas vorzunehmen ist.

इको यणचि 6, 1, 77 bedeutet: an die Stelle von इक् tritt यण् vor einem Vocal.

तस्मादित्युत्तरस्य ॥ ६७ ॥

Wenn Etwas im Ablativ angegeben wird, so heisst dieses, dass an dem auf diesen unmittelbar Folgenden Etwas vorzunehmen ist.

तिङ्तिङः 8, 1, 28 bedeutet: ein तिङ् (ein Verbum finitum) nach einem अतिङ् (nicht Verbum finitum); zu ergänzen: ist unbetont.

स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा ॥ ६८ ॥

Unter einem in den Sūtra vorkommenden Worte ist nur eben dieses Wort in dieser seiner lautlichen Erscheinung (nicht etwa die Synonyme oder Unterbegriffe) gemeint; ist aber das Wort ein grammatisch-technisches, so ist nicht dieses Wort selbst gemeint, sondern das, was es bezeichnet.

Diese Regel beobachtet Pāṇini nicht immer.

अणुदित् सवर्णस्य चाप्रत्ययः ॥ ६९ ॥

Die Vocale, die Halbvocale und ein Consonant mit stummem उ (wie कु, चु, टु, तु, पु) bezeichnen, wenn sie nicht Suffixe sind, zugleich ihre homogenen Laute.

तपरस्तत्कालस्य ॥ ७० ॥

Ein Vocal mit folgendem त् bezeichnet nur den Vocal seiner Quantität.

अत् nur das kurze अ, इत् nur das kurze इ u. s. w.

आदिरन्येन सहेता ॥ ७१ ॥

Der erste Laut und das erste Suffix einer Reihe bezeichnen, wenn sie mit dem zuletzt stehenden stummen Laute versehen werden, auch alles Dazwischenliegende.

Beispiele für die Bildung solcher Sigla für die Laute des Alphabetes sind oben unter den Ḡivasūtra gegeben worden. 4, 1, 2 werden die Casusendungen aufgeführt,

die erste ist सु (सु des Nominativs), die letzte सुप् (सु des Locativs); nach unserm Sūtra wird सुप् die Bezeichnung einer Casusendung überhaupt. Nach 3, 4, 78 ist die erste Personalendung तिप् (ति), die letzte महिङ् (महि); तिङ् bezeichnet nach unserm Sūtra eine Personalendung überhaupt.

येन विधिस्तदन्तस्य ॥ ७२ ॥

Was als nähere Bestimmung eine Regel veranlasst, bezeichnet zugleich das damit Auslautende.

3, 1, 97 heisst es अचो यत् „an einen Vocal wird zur Bildung des Partic. fut. pass. das Suffix यं gefügt.“ Da hier von Wurzeln die Rede ist, so ist Vocal so v. a. eine vocalisch auslautende Wurzel.

वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद्धृद्धम् ॥ ७३ ॥

Wenn der Vocal der ersten Silbe ein आ, ऐ oder औ ist, dann heisst der ganze Complex vṛddha.

त्यदादीनि च ॥ ७४ ॥

Desgleichen die Pronomina त्यद् u. s. w.

Von diesen werden dieselben Ableitungen gebildet wie von den eigentlichen vṛddha

Wie nach 4, 2, 114 von गार्ग्यं गार्गाय gebildet wird, so auch त्यदीय von त्यद् u. s. w.

एङ् प्राचां देशे ॥ ७५ ॥

Wenn die erste Silbe in einem Ortsnamen der östlichen Völker ein ए oder औ enthält, so heisst dieser Name gleichfalls vṛddha (d. i. wird so behandelt).

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

गाङ्कुटादिभ्यो ऽङ्गिण्डित् ॥ १ ॥

Alle Suffixe, die nicht ein ञ् oder ण् zum stummen Laute haben, werden, wenn sie an die Wurzeln गा „gehen“ und an कुट् und die darauffolgenden Wurzeln angefügt werden, so angesehen, als wenn sie ein ङ् zum stummen Laute hätten.

Die Suffixe mit einem stummen ङ् bewirken keine Steigerung der Wurzel, wohl aber eine Schwächung derselben. Unter गाङ् ist nach der Kāçikā die für ङ् substituirte Wurzel गा gemeint; s. 2, 4, 49 fgg. Von dieser Wurzel bildet man nach 6, 4, 66 अर्ध्यागट् u. s. w., obgleich das Suffix hier nicht von Hause aus ङित् ist. Ebenso कुटित्, कुटितुम् u. s. w.

विज इट् ॥ २ ॥

Desgleichen ein mit dem Augment इ versehenes Suffix nach der Wurzel विज्. उद्विजित्, उद्विजितुम्, aber उद्वेजन, उद्वेजनीय.

विभाषोर्णाः ॥ ३ ॥

Nach ऊर्णुं facultativ.

ऊर्णुविता ohne Guṇa oder ऊर्णुविता mit Guṇa.

सार्वधातुकमपित् ॥ ४ ॥

Ein sârvadhâtuka genanntes Suffix (s. 3, 4, 113), das nicht प् zum stummen Laute hat, wird so angesehen, als wenn es ein इ् zum stummen Laute hätte.

कुरुतः, कुर्वन्ति, चिनुतः, चिन्वन्ति, aber करोति, weil das Suffix तित्प heisst.

असंयोगाल्लिट् कित् ॥ ५ ॥

Eine Personalendung des Perfects, die nicht प् zum stummen Laute hat, gilt für ein Suffix mit stummem क्, vorausgesetzt, dass die Wurzel nicht auf Doppelconsonanz auslautet.

Ein Suffix mit stummem क् bedingt gleichfalls die schwächste Form der Wurzel, hat aber noch andere Eigenthümlichkeiten. Beispiele zu unserm Sâtra: बिभ्रिदतुः, चिच्छिदतुः, ईजुः von यज्, aber ससंसे, दध्वंसे trotz 6, 4, 24.

इन्धिभवतिभ्यां च ॥ ६ ॥

Desgleichen nach इन्ध् (trotz der Doppelconsonanz) und भू (hier auch vor einem Suffix, welches प् zum stummen Laute hat).

ईधे mit Ausfall des न् und बभूव, बभूविथ ohne Guṇa.

मृडमृदगुधकुषक्लिशवदवसः क्त्वा ॥ ७ ॥

Nach मड्, मद्, गुध्, कुष्, क्लिश्, वद् und वस् gilt das Suffix des Absolutivs $\_ = त्वा$ für ein Suffix mit stummem क्.

Das Suffix क्त्वा hat schon von Hause aus ein stummes क्, dieses wird ihm aber 1, 2, 18 förmlich und 1, 2, 26 facultativ wieder abgesprochen. Unser Sâtra enthält demnach eine Ausnahme zu jenen zwei späteren. Die Absolutive der genannten Wurzeln lauten: मडित्वा, मदित्वा, गुधित्वा, कुषित्वा, क्लिशित्वा, उदित्वा und उषित्वा.

रुद्विदमुषयहिस्वपिप्रच्छः संश्च ॥ ८ ॥

Nach रुद्, विद्, मुष्, ग्रह्, स्वप् und प्रच्छ् hat auch das Desiderativ-Suffix $\_ = स$ (सन्) stummes क्.

रुदित्वा und रुरुदियति, विदित्वा und विविदियति, मुषित्वा und मुमुषियति, ग्रहीत्वा und जिग्रहति, सुप्त्वा und सुपुप्सति, पृष्ट्वा und पिपृच्छियति. Nach 1, 2, 26 könnten क्त्वा und सन् nach रुद्, विद् und मुष् कित् sein, nach unserm Sâtra müssen sie es sein; nach 1, 2, 18 dürfte क्त्वा nach ग्रह् nicht कित् sein; nach स्वप् und प्रच्छ् wäre क्त्वा auch ohne unser Sâtra कित्, nicht aber सन्.

इको भ्रल् ॥ ९ ॥

Nach einer auf इ, उ oder ऋ nebst deren Längen auslautenden Wurzel hat das Desiderativ-Suffix ein stummes क्, wenn es consonantisch (d. i. ohne das Augment इ) angefügt wird.

Für den Wurzelvocal wird demnach nicht nach 7, 3, 84 Guṇa substituirt, wohl aber erfährt der Vocal nach 6, 4, 16. 7, 1, 100. 8, 2, 77 Veränderungen anderer Art. Wenn सन् nicht क्त् wäre, würde nach 1, 4, 2 die 7, 3, 84 gegebene Regel die Regeln 6, 4, 16 und 7, 1, 100 aufheben. भ्रल् umfasst alle Consonanten mit Ausnahme der Nasale und Halbvocale, und es ist kein Grund zu sehen, warum Pāṇini nicht statt dessen ष् gebraucht hat. Beispiele zu unserm Sūtra: चिचीषति, तुष्टूषति, चिकीषति; aber शिशयिषते mit Guṇa.

हलन्ताच्च ॥ १० ॥

Desgleichen nach einer consonantisch auslautenden Wurzel, wenn die im vorangehenden Sūtra genannten Vocale vorhergehen.

बिभित्सति, बुभुत्सते.

लिङ्सिचावात्मनेपदेषु ॥ ११ ॥

Nach einer solchen Wurzel haben ein mit स् oder ष् (auch wenn diese ausfallen) anlautender Precativ und Aorist vor den Personalendungen des Mediums ein stummes क्.

भित्सीष्ट, भुत्सीष्ट, अभित्त und अबुद्ध ohne Guṇa, aber वर्तिषीष्ट und अवर्तिष्ट mit Guṇa wegen des Augments.

उञ्च ॥ १२ ॥

Desgleichen nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel.

ऊषीष्ट und अकृत, aber वरिषीष्ट und अवरिष्ट.

वा गमः ॥ १३ ॥

Nach गम् nicht nothwendig.

सं गसीष्ट oder सं गंसीष्ट, समगत oder समगंस्त.

हनः सिच् ॥ १४ ॥

Nach हन् hat das स् des Aorists vor medialen Personalendungen ein stummes क्.

आहत, आहसाताम्, आहसत.

यमो गन्धने ॥ १५ ॥

Desgleichen nach यम् in der Bedeutung „sticheln, auf Jemandes Fehler anspielen.“

उदायत, उदायसाताम्, उदायसत.

विभाषोपयमने ॥ १६ ॥

Nicht nothwendig in der Bedeutung „heiraten“.

उपायत oder उपायंस्त कन्याम्.

स्याघोरिच्च ॥ १७ ॥

Nach स्या und den verschiedenen Wurzeln दा und धा (घु) hat das स् des Aorists vor medialen Personalendungen gleichfalls ein stummes क्, wobei इ für den Wurzelvocal substituiert wird.

उपास्थित, उपास्थियाताम्, उपास्थियत; अदित, अधित.

न क्त्वा सेट् ॥ १८ ॥

Das Absolutiv-Suffix $_{-}त्वा$ hat kein stummes क्, wenn es das Augment इ (इट्) erhält.

देवित्वा von दिव्, वर्तित्वा, aber कृत्वा, हुत्वा.

निष्ठा शीङ्स्विदिमिदिस्विदिधृषः ॥ १९ ॥

Nach शी, स्विद्, मिद्, च्चिद् und धृष haben die Participialsuffixe $_{-}त$ und $_{-}तवत्$, wenn sie das Augment इ erhalten, kein stummes क् (obgleich sie क्त und क्वत् heissen).

शयित und शयितवत्, प्रस्वेदित und प्रस्वेदितवत्, प्रमेदित und प्रमेदितवत्, प्रत्वेदित und प्रत्वेदितवत्, प्रधर्षित und प्रधर्षितवत्, aber स्विन्न und स्विन्नवत्.

मृषस्तितिक्षायाम् ॥ २० ॥

Auch nach मृष in der Bedeutung „ertragen“.

मर्षित und मर्षितवत्, aber अपमर्षितं वाक्यमाह.

उदुपधाङ्गावादिकर्मणोरन्यतरस्याम् ॥ २१ ॥

Nach einer consonantisch auslautenden Wurzel mit vorangehendem उ nach Belieben, wenn das Suffix impersonale Bedeutung oder eine eben begonnene Handlung bezeichnet.

द्व्युतितम् oder द्व्युतितमनेन, प्रद्व्युतित oder प्रद्व्युतित.

पूङ्: क्त्वा च ॥ २२ ॥

Nach पू haben die Participialsuffixe $_{-}त$ und $_{-}तवत्$ und das Absolutivsuffix $_{-}त्वा$ kein stummes क्, wenn sie das Augment इ erhalten.

पवित, पवितवत्, पवित्वा.

नोपधात् थफान्ताङ्गा ॥ २३ ॥

Nach einer auf थ् oder फ् auslautenden Wurzel mit vorangehendem Nasal kann das Suffix $_{-}त्वा$, wenn es das Augment इ erhält, ein stummes क् haben.

ग्रथित्वा oder ग्रथित्वा, गुफित्वा oder गुफित्वा.

वञ्चिलुञ्च्युतश्च ॥ २४ ॥

Auch nach वञ्च्, लुञ्च् und ऋत्.

वञ्चित्वा oder वञ्चित्वा, लुञ्चित्वा oder लुञ्चित्वा, ऋत्तित्वा oder ऋत्तित्वा.

तृषिमृषिकृशेः काश्यपस्य ॥ २५ ॥

Nach तृष्, मृष् und कृष् nach der Ansicht Kâçjapa's.

तृषित्वा oder तृषित्वा, मृषित्वा oder मृषित्वा, कृषित्वा oder कृषित्वा.

रलो व्युपधाद्बलादेः संश्च ॥ २६ ॥

Nach einer consonantisch anlautenden und auf einen Consonanten, mit Ausnahme von ह्, य् und व्, auslautenden Wurzel auch das Desiderativsuffix $\_ल\text{-स}$ (सन्), wenn उ oder इ dem Auslaut vorangeht.

द्वुत्तित्वा oder द्योत्तित्वा, द्विद्वुत्तित्वा oder द्विद्वोत्तित्वा, aber nur देवित्वा und द्विदेवित्वा von दिव् und nur भुक्त्वा und बुभुक्त्वा, weil hier das Suffix ohne das Augment इ erscheint.

उकालो ऽङ्गस्वदीर्घप्लुतः ॥ २७ ॥

Je nachdem ein Vocal zu seiner Aussprache das Zeitmaass उ, ऊ oder ऊऊ erfordert, heisst er kurz, lang oder pluta.

Man hätte ऊऊकालो erwartet.

अचश्च ॥ २८ ॥

Und zwar tritt er an die Stelle eines Vocals.

Wenn die Substitution eines kurzen, langen oder pluta-Vocals gelehrt wird, ist stets अचः d. i. „an die Stelle des Vocals“ zu ergänzen, wie z. B. 1, 2, 47. 7, 4, 25.

उच्चैरुदात्तः ॥ २९ ॥

Ein mit gehobener Stimme gesprochener Vocal heisst udâta.

नीचैरनुदात्तः ॥ ३० ॥

Ein mit gesenkter Stimme — anudâta.

समाहारः स्वरितः ॥ ३१ ॥

Die Vereinigung beider heisst svarita.

तस्यादित उदात्तमर्धह्रस्वम् ॥ ३२ ॥

Eine halbe Mora am Anfange des svarita ist udâta.

एकश्चुति दूरात्संबुद्धौ ॥ ३३ ॥

Beim Rufen aus der Ferne wird Alles gleichtönig gesprochen.

यज्ञकर्मण्यजपन्यूहसौममु ॥ ३४ ॥

Desgleichen bei einer Opferhandlung, aber nicht bei einem Ġapa, Njũnka und Sāman.

उच्चैस्तरां वा वषट्कारः ॥ ३५ ॥

Der Ausruf वषट् kann mit stärker gehobener Stimme gesprochen werden.

विभाषा छन्दसि ॥ ३६ ॥

Im Veda ist gleichtönige Recitation freigestellt.

न सुब्रह्मण्यायां स्वरितस्य तूदात्तः ॥ ३७ ॥

Nicht bei der Subrahmanjā, wo aber der udātta an die Stelle des svarita tritt.

सुब्रह्मण्यायांम् । ईन्द्रे ओ गच्छ । हरिरेव ओ गच्छ । मूर्धोतियेमेप । देवेणश्वस्य मेने ।
गौरौवस्कन्दिन् । अहेल्यायै जार । कौशिके ब्राह्मण । गौतमे ब्रुवाण । श्वः सुत्यांओ गच्छ मघवन् ।
Vgl. Çat. Br. 3, 3, 4, 17 fgg.

देवब्रह्मणोरनुदात्तः ॥ ३८ ॥

Bei देव und ब्रह्मन् tritt in der Subrahmanjā der anudātta an die Stelle des svarita.

देवा ब्रह्मण ओ गच्छत । Vgl. Çat. Br. 3, 3, 4, 20.

स्वरीतासंहितायामनुदात्तानाम् ॥ ३९ ॥

In der Saṁhitā tritt nach einem svarita Gleichtönigkeit der anudātta-Vocale ein.

उदात्तस्वरितपरस्य सन्नतरः ॥ ४० ॥

Ein vor einem udātta oder svarita stehender anudātta wird mit mehr gesenkter Stimme ausgesprochen.

अप्रकृत एकाल् प्रत्ययः ॥ ४१ ॥

Ein aus einem einzigen Laute bestehendes Suffix heisst aprkta.

तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः ॥ ४२ ॥

Ein Tatpuruṣa, dessen Glieder in einem Congruenzverhältniss stehen, heisst Karmadhâraja.

प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम् ॥ ४३ ॥

Was im Abschnitt der Composita durch den Nominativ bezeichnet wird, heisst Upasarġana.

Dieses geht im Compositum in der Regel voran. Vgl. 2, 1, 24. 30. 36. 37. 40.

एकविभक्ति चापूर्वनिपाते ॥ ४४ ॥

So heisst auch derjenige Theil eines Compositums, der stets als in demselben Casus stehend gedacht wird, aber mit der Beschränkung, dass in einem solchen Fall das Upasargana nicht vorangeht.

Nach 2, 2, 4 werden प्राप्त und आपन्न mit einem im Accusativ gedachten Substantiv componirt, und nach unserm Sûtra heisst dieses Substantiv Upasargana, wird aber nicht nach 2, 2, 30 im Compositum vorangestellt. Man bildet demnach प्राप्तजीविकः = प्राप्तो जीविकाम्.

अर्थवद्धातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् ॥ ४५ ॥

Was bedeutsam, aber keine Wurzel und kein Suffix ist, und auch nicht auf ein Suffix auslautet, heisst Prâtipadika (Nominalstamm).

अप्रत्ययः ist hier auch wie क्त und तद्धित im folgenden Sûtra aufzufassen.

कृत्तद्धितसमासाश्च ॥ ४६ ॥

Wohl aber was auf ein krt- oder taddhita-Suffix auslautet, sowie auch ein Compositum (vgl. 2, 4, 71).

ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य ॥ ४७ ॥

Für den Endvocal eines Nominalstammes wird im Neutrum eine Kürze substituiert.

गोस्त्रियोरूपसर्जनस्य ॥ ४८ ॥

Für ओ in गो und für ein Femininsuffix wird eine Kürze substituiert, wenn der Nominalstamm Upasargana (s. 1, 2, 43. 44) ist.

चित्रगु, अतिखट्ट, निष्कौशाम्बि.

लुक् तद्धितलुकि ॥ ४९ ॥

Beim Schwund eines taddhita-Suffixes findet auch ein Schwund des Femininsuffixes statt.

Nach 4, 3, 163 wird die Frucht einer Pflanze durch den Schwund eines Suffixes, d. i. durch kein besonderes Suffix bezeichnet. Nach unserm Sûtra büssen in einem solchen Falle Feminina auch ihr Femininsuffix ein; man bildet demnach आमलकी von आमलकी and बदर von बदरी.

इङ्गोण्याः ॥ ५० ॥

Für ई in गोण्णी wird in einem solchen Falle इ substituiert.

Ein Dvigu erhält nach 4, 1, 88 in der Regel kein taddhita-Suffix. Nach diesen und nach unserm Sûtra wird z. B. पञ्चभिर्गोणीभिः क्रीतः durch पञ्चगोणि (nicht durch गोण nach dem vorangehenden Sûtra) ausgedrückt.

लुपि युक्तवद्वक्तिवचने ॥ ५१ ॥

Wenn der Schwund eines Suffixes durch लुप् bezeichnet wird, richten sich Geschlecht und Zahl (des scheinbar abgeleiteten Wortes) nach dem Worte, zu dem es in Beziehung steht.

Nach 4, 2, 81 wird der Schwund eines Suffixes bei der Bezeichnung des von einem Volke bewohnten Landes durch लुप् gekennzeichnet. Nach unserm Sûtra heisst demnach das Land der पञ्चाला: gleichfalls पञ्चाला: ohne Aenderung des Geschlechts und der Zahl.]

विशेषणानां चाजातेः ॥ ५२ ॥

So verhält es sich auch mit dem Geschlecht und der Zahl des Beiwortes, wenn dieses kein Gattungsbegriff ist.

पञ्चाला रमणीया: sagt man auch vom Lande, aber पञ्चाला जनपद:.

नदशिथं संज्ञाप्रमाणत्वात् ॥ ५३ ॥

Dieses (nämlich Geschlecht und Zahl) braucht nicht gelehrt zu werden, da schon der Name dafür maassgebend ist.

Wenn dieses und die vier folgenden Sûtra von Pânini selbst herrühren sollten, was aber nicht wahrscheinlich ist, würden sie eine Kritik seiner Theorie enthalten. Von Kâtjâjana können sie nicht herrühren, da dieser, wie ich durch Kielhorn erfahre, selbst die Substitution von लुप् lehrt, z. B. 4, 3, 87, Vârtt. 1. 4, 3, 166, Vârtt. 1. Die Sûtra 54—57 werden, wie mir ebenfalls Kielhorn mittheilt, nirgends im Mahâbhâshja erwähnt.

लुब्योगाप्रख्यानात् ॥ ५४ ॥

Auch लुप् braucht nicht gelehrt zu werden, weil die Beziehung zu einem Andern nicht offen zu Tage liegt.

योगप्रमाणे च तदभावे ऽदर्शनं स्यात् ॥ ५५ ॥

Und wenn die Beziehung zu einem Andern das Maassgebende wäre, würde, wenn diese Beziehung fehlte, der Name gar nicht zur Erscheinung kommen.

प्रधानप्रत्ययार्थवचनमर्थस्यान्यप्रमाणत्वात् ॥ ५६ ॥

Auch das, was über das Hauptglied im Compositum und über die Bedeutung der Suffixe gesagt wird, braucht nicht gelehrt zu werden, weil bei der Bedeutung etwas Anderes (der allgemeine Sprachgebrauch) das Maassgebende ist.

कालोपसर्जने च तुल्यम् ॥ ५७ ॥

Gleichermaassen verhält es sich mit der Bestimmung der Zeiten und des untergeordneten Gliedes in einem Compositum.

जात्याख्यायामेकस्मिन्बहुवचनमन्यतरस्याम् ॥ ५८ ॥

Bei einem Gattungsnamen kann, wenn nur von Einem die Rede ist, auch der Plural gesetzt werden.

संपन्नो यवः oder त्रीहिः und संपन्ना यवाः oder त्रीहयः.

अस्मदो द्वयोश्च ॥ ५९ ॥

Beim Pronom अस्मद् kann der Plural gebraucht werden, auch wenn von Zweien die Rede ist.

वयं व्रूमः kann sowohl für अहं ब्रवीमि als auch für आवां व्रूवः gesagt werden.

फल्गुनीप्रोष्ठपदानां च नक्षत्रे ॥ ६० ॥

Auch bei फल्गुनी und प्रोष्ठपदा in der Bedeutung von „Mondhaus“ kann statt des Duals der Plural gebraucht werden.

कदा पूर्वं फल्गुन्यां oder पूर्वाः फल्गुन्यः, कदा पूर्वं प्रोष्ठपदे oder पूर्वाः प्रोष्ठपदाः.

छन्दसि पुनर्वस्वोरेकवचनम् ॥ ६१ ॥

Im Veda kann bei पुनर्वसु statt des Duals auch der Singular stehen.

पुनर्वसुर्नक्षत्रम् oder पुनर्वसू नक्षत्रम्.

विशाखयोश्च ॥ ६२ ॥

Auch bei विशाखा.

विशाखा नक्षत्रम् oder विशाखे नक्षत्रम्.

तिथ्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वन्द्वे बहुवचनस्य द्विवचनं नित्यम् ॥ ६३ ॥

Wenn die Mondhäuser तिथ्य und पुनर्वसु zu einem Dvaṁdva verbunden werden, steht stets der Dual statt des Plurals.

उदितौ तिथ्यपुनर्वसू दृश्येते.

सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ ॥ ६४ ॥

Von gleichlautenden Wörtern bleibt nur Eines übrig, wenn sie in gleichem Casus stehen.

Statt वृद्धश्च वृद्धश्च sagt man वृद्धौ, statt वृद्धश्च वृद्धश्च वृद्धश्च — वृद्धाः.

वृद्धो यूना तल्लक्षणश्चेव विशेषः ॥ ६५ ॥

Wenn ein Vṛddha genannter Geschlechtsname mit einem Juvan genannten zusammengefasst werden soll, dann bleibt der Vṛddha genannte übrig, vorausgesetzt dass die Geschlechtsnamen sich nur dadurch unterscheiden, dass der eine Vṛddha und der andere Juvan heisst.

Statt गार्ग्यश्च गार्ग्याणश्च sagt man गार्ग्यौ, aber गार्ग्यवात्स्यायनौ.

स्त्री पुंवच्च ॥ ६६ ॥

Wenn der Vṛddha genannte Geschlechtsname ein Femininum ist, dann bleibt dieses allein übrig, nimmt aber die Form des Masculinums an.

Statt गार्गी (das Femininum zu गार्ग्य) च गार्गीयाश्च sagt man गार्गी.

पुमान्स्त्रिया ॥ ६७ ॥

Wenn ein Wort männlichen Geschlechts mit seinem entsprechenden Femininum zusammengefasst werden soll, bleibt das Wort männlichen Geschlechts allein übrig.

Statt ब्राह्मणश्च ब्राह्मणी च sagt man ब्राह्मणो, statt कुक्कुटश्च कुक्कुटी च — कुक्कुटो.

भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् ॥ ६८ ॥

Wenn भ्रातृ mit स्वसृ und पुत्र mit दुहितृ zusammengefasst werden sollen, dann bleiben die ersten allein übrig.

Statt भ्राता च स्वसा च sagt man भ्रातरो, statt पुत्रश्च दुहिता च — पुत्रो.

नपुंपकमनपुंसकेनैकवच्चास्यान्यतरस्याम् ॥ ६९ ॥

Wenn ein Neutrum mit seinem entsprechenden Masculinum oder Femininum zusammengefasst werden soll, dann bleibt das Neutrum allein übrig und kann in diesem Fall im Singular stehen.

Will man शुक्लश्च कम्बलः शुक्लं च वस्त्रम् zusammenfassen, so sagt man तदिदं शुक्लम् oder ते इमे शुक्ले; शुक्लश्च कम्बलः शुक्ला च बृहतिका शुक्लं च वस्त्रम् fasst man durch तदिदं शुक्लम् oder तानीमानि शुक्लानि zusammen.

पिता मात्रा ॥ ७० ॥

Wenn पितृ und मातृ zusammengefasst werden sollen, kann पितृ allein übrig bleiben.

Statt पिता च माता च sagt man पितरो oder मातापितरो.

श्वशुरश्च श्वश्रु ॥ ७१ ॥

Ebenso bei श्वशुर und श्वश्रु nur श्वशुर.

श्वशुरश्च श्वश्रुश्च = श्वशुरो oder श्वश्रुश्वशुरो.

त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् ॥ ७२ ॥

Die Pronomina त्यद् u. s. w. bleiben stets allein übrig, sie mögen mit diesem oder jenem Worte zusammengefasst werden.

Statt स च देवदत्तश्च sagt man तौ, statt यश्च देवदत्तश्च — यो.

ग्राम्यपशुसंघेष्वतरुणेषु स्त्री ॥ ७३ ॥

Wenn eine Heerde nichtjunger Hausthiere zusammengefasst werden soll, bleibt das Femininum allein übrig.

Man sagt गाव् und अजा इमाश्चरन्ति, aber न्यूङ्क्व इमे und वत्सा इमे.

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

भूवादयो धातवः ॥ १ ॥

भू u. s. w. heissen Dhātu (Verbalwurzeln).

Pāṇini sagt भूवादयः st. भ्वादयः um diese erste Wurzel im Dhātupāṭha in ihrer wahren Gestalt hervortreten zu lassen.

उपदेशे ऽजनुनासिक इत् ॥ २ ॥

Im grammatischen Unterrichtssystem heisst ein nasaler Vocal it (stummer Laut).

Ein solcher nasaler Vocal ist z. B. in den Wurzeln एध् und स्पर्ध्. Zu bemerken ist aber, dass diese Nasalität durch die Schrift nicht bezeichnet wird.

हलन्त्यम् ॥ ३ ॥

Desgleichen ein auslautender Consonant.

So z. B. der Consonant am Ende der Çivasūtra, des Suffixes मतुप् u. s. w.

न विभक्तौ तुस्माः ॥ ४ ॥

Ausgenommen sind die Dentale, स् und म् in einer Flexionsendung.

Z. B. das त् im Casussuffix आत्, das स् und म् in den Personalendungen तस्, यस्, आताम् und आयाम्.

आदिर्जिटुडुवः ॥ ५ ॥

Die am Anfange (von Verbalwurzeln) stehenden जि, टु und डु heissen it.

षः प्रत्ययस्य ॥ ६ ॥

Desgleichen das ष् am Anfange eines Suffixes.

चुट् ॥ ७ ॥

Desgleichen ein Palatal und ein Cerebral an dieser Stelle.

लश्कृतद्धिते ॥ ८ ॥

Auch ein ल्, श् und ein Guttural an dieser Stelle, aber nicht am Anfange eines taddhita-Suffixes.

Z. B. in ल्युट्, शप्, क्त, aber nicht in लच्.

तस्य लोपः ॥ ९ ॥

Ein solcher stummer Laut verschwindet (bei der Bildung eines Stammes u.s.w.).

यथासंख्यमनुदेशः समानाम् ॥ १० ॥

Die nachfolgenden Glieder in einem Sūtra, wenn sie von gleicher Anzahl mit den vorhergehenden sind, entsprechen diesen der Reihe nach.

So bezieht sich z. B. 4, 3, 94 ढक् auf तूदी, छण् auf शलातुर, ढञ् auf वर्मती und यक् auf कूचवार.

स्वरितेनाधिकारः ॥ ११ ॥

Derjenige Gegenstand, über den man zu sprechen beginnt, und der in den nachfolgenden Sūtra bis zu einem neuen Abschnitt stets hinzuzudenken ist, wird durch einen svarita bezeichnet.

Ein solcher Adhikāra ist z. B. आ कडारादेका संज्ञा 1, 4, 1. In den Handschriften fehlt das entsprechende Accentzeichen; in dieser Ausgabe wird der Anfang eines Adhikāra am äussern Rande der Seite durch Wiederholung der vollen Zahlbezeichnung des Sūtra kenntlich gemacht, das Ende desselben an der betreffenden Stelle durch dieselben Zahlen mit Hinzufügung von †. Ueberdies sind auf der Seite oben alle Sūtra angegeben, die als Adhikāra noch Geltung haben.

अनुदात्तङित आत्मनेपदम् ॥ १२ ॥

An diejenigen Wurzeln, die einen anudātta-Vocal oder ein इ zum stummen Laute haben, wird das Ātmanepada (die Medialendungen) gefügt.

भावकर्मणोः ॥ १३ ॥

Desgleichen beim Impersonale und Passiv.

कर्तरि कर्मव्यतिहारे ॥ १४ ॥

Desgleichen in activer Bedeutung als Ausdruck der Gegenseitigkeit einer Handlung (d. i. beim Reciprocum).

न गतिहिंसार्थेभ्यः ॥ १५ ॥

Nicht aber nach Wurzeln des Gehens oder Schädigens in diesem Falle.

व्यति गच्छन्ति, व्यति सर्पन्ति; व्यति हिंसन्ति, व्यति घ्नन्ति.

इतरेतरान्योऽन्योपपदाच्च ॥ १६ ॥

Ueberhaupt nicht, wenn die Gegenseitigkeit durch Beifügung von इतरेतर oder अन्योऽन्य bezeichnet wird.

इतरेतरस्य oder अन्योऽन्यस्य व्यति लुनन्ति.

नेर्विशः ॥ १७ ॥

An विश् nach नि wird Âtmanepada gefügt.

परिब्यवेभ्यः क्रियः ॥ १८ ॥

Desgleichen an क्री nach परि, वि und अय.

विपराभ्यां जेः ॥ १९ ॥

Ferner an जि nach वि und परा.

आङो दो ऽनास्यविहरणे ॥ २० ॥

Auch an दा nach आ, aber nicht in der Bedeutung „das Maul aufsperrnen“.

विद्यामा दत्ते, aber आस्यं व्या ददाति.

क्रीडो ऽनुसंपरिभ्यश्च ॥ २१ ॥

An क्रीड् auch nach अनु, सम् und परि.

समवप्रविभ्यः स्थः ॥ २२ ॥

An स्था nach सम्, अय, प्र und वि.

प्रकाशनस्येयाख्ययोश्च ॥ २३ ॥

An स्था auch in den Bedeutungen „sich zu erkennen geben“ und „sich zu Jemand halten“.

तिष्ठते कन्या ङान्नेभ्यः, त्वयि तिष्ठते.

उदो ऽनूर्ध्वकर्मणि ॥ २४ ॥

Auch nach उद्, aber nicht in der Bedeutung „aufstehen“.

कुटुम्ब (Loc.) उत्तिष्ठते = तदर्थं यतते, aber आसनादुत्तिष्ठति.

उपान्मन्त्रकरणे ॥ २५ ॥

Nach उप in der Bedeutung „mit einem Spruche seine Verehrung bezeugen“.

आनेय्या आग्नीध्रमुप तिष्ठते, aber भर्तारमुप तिष्ठति योवनेन.

अकर्मकाच्च ॥ २६ ॥

Nach उप auch in intransitiver Bedeutung.

यावदोदनमुप तिष्ठते „so lange es Mus gibt, findet er sich ein“.

उद्विभ्यां तपः ॥ २७ ॥

An तप् mit उद् und वि in intransitiver Bedeutung.

उत्तपते und वि तपते = दीप्यते, aber उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः und वि तपति पृष्ठं सविता.

आङो यमहनः ॥ २८ ॥

An यम् und हन् nach आ in intransitiver Bedeutung.

आ यच्छते und आ हते, aber आ यच्छति कूपाटज्जुम् und आ हन्ति वृषलं पादेन.

समो गम्यृच्छिभ्याम् ॥ २९ ॥

An गम् und ऋछ् nach सम्.

Mehrere Handschriften und Kāçikā गम्यृच्छिप्रच्छिस्वरत्यर्तिश्रुविदिभ्यः, die hinzugefügten Wurzeln entstammen aber den Vārttika zu diesem Sutra.

निसमुपविभ्यो ह्रः ॥ ३० ॥

An ह्या (ह्ये) nach नि, सम्, उप und वि.

स्पर्धायामाडः ॥ ३१ ॥

Nach आ in der Bedeutung „wetteifern (herausfordern)“.

मल्लो मल्लमा ह्ययते, aber गामा ह्ययति गोपालः.

गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृजः ॥ ३२ ॥

An कृ in den Bedeutungen „sticheln, verhöhnen, dienen, vergewaltigen, Sorge tragen (sich bemühen), verkünden und verwenden“.

उत्कुरुते und उदा कुरुते = सूचयति, श्येनो वर्तिकामुदा कुरुते = भर्त्सयति, गणकानुप कुरुते = सेवते, परदारान्त्र कुरुते = तेषु सहसा प्र वर्तते, एधोदकस्योप स्कुरुते = तस्य सतो गुणान्तराधानं करोति, गाथाः प्र कुरुते = प्रकर्षेण कथयति und शतं प्र कुरुते = धर्मार्थं शतं वि नि युङ्क्ते.

अधेः प्रसहने ॥ ३३ ॥

Nach अधि in der Bedeutung „widerstehen, überwältigen“.

तमधि चक्रे = अभि बभूव, aber अर्थमधि करोति.

वेः शब्दकर्मणः ॥ ३४ ॥

Nach वि in der Bedeutung „Laute von sich geben“.

क्रोष्टा वि कुरुते स्वरान्, aber वि करोति पयः.

अकर्मकाच्च ॥ ३५ ॥

Auch in intransitiver Bedeutung.

वि कुर्यन्ते सैन्धवाः = साधु दान्ताः शोभनं वलान्ति, ओदनस्य पूर्णाशुक्लान्ना वि कुर्यन्ते = निष्फलं चेषन्ते.

संमाननोत्सञ्जनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषु नियः ॥ ३६ ॥

An नो (tritt Ātmanepada) in den Bedeutungen „1) hoch in Ehren stehen, 2) aufheben, 3) den Lehrer machen, 4) erkennen, 5) miethen, 6) bezahlen (abtragen) und 7) verausgaben“.

Zu 1) नयते चार्वा लोकायते „im System Lokājata spielt der Intellect die Hauptrolle“ (vgl. 1, 3, 47) wird erklärt: चार्वा बुद्धिः । तत्संबन्धादाचार्यो ऽपि चार्वा । स लोकायते शास्त्रे पदार्थाचयते । उपपत्तिभिः स्थिरीकृत्य शिष्येभ्यः प्रापयति । ते युक्तिभिः स्थाप्यमानाः संमानिताः

पूजिता भवन्ति. Zu 2) माणवकमुद्रा नयते = उन्तिपति. Zu 3) माणवकमुप नयते = आत्मान-
माचार्यकुर्वन्माणवकमात्मसमीपं प्रापयति. Zu 4) नयते („gibt den Ausschlag“) चार्यं
लोकायते = तत्र प्रमेयं निश्चिनोति. Zu 5) कर्मकरानुप नयते = भक्तिदानेन समीपं करोति.
Zu 6) मुद्राः करं वि नयन्ते = निर्यातयन्ति. Zu 7) शतं वि नयते = धर्माद्वयं शतं वि नि युङ्के.

कर्तृस्थे चाशरीरे कर्मणि ॥ ३७ ॥

Auch dann, wenn das Object sich am eignen Selbst, aber nicht am Körper, befindet.

D. i. in der Bedeutung „an sich Etwas vertreiben, verscheuchen“, wenn dieses kein körperliches Uebel ist. Man sagt क्रोधं वि नयते, aber देवदत्तो यज्ञदत्तस्य क्रोधं वि नयति und गडुं वि नयति.

वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः ॥ ३८ ॥

An क्रम् (tritt Âtmanepada) in den Bedeutungen „fest gerichtet sein auf Etwas, sich an Etwas machen und gut von Statten gehen“.

ऋत्त्वस्य क्रमते बुद्धिः = न प्रति हन्यते, व्याकरणाध्ययनाय क्रमते = उत्सहते, अस्मिञ्शास्त्राणि क्रमन्ते = स्फीती भवन्ति.

उपपराभ्याम् ॥ ३९ ॥

Auch nach उप und परा.

आङ् उद्गमने ॥ ४० ॥

Auch nach आ in der Bedeutung „aufgehen“.

आ क्रमते चन्द्रमाः, आ क्रमन्ते ज्योतीषि.

वेः पादविहरणे ॥ ४१ ॥

Nach वि in der Bedeutung „die Füße bewegen“.

साधु वि क्रमते von einem Pferde gesagt.

प्रोपाभ्यां समर्थाभ्याम् ॥ ४२ ॥

Nach प्र und उप, wenn diese die gleiche Bedeutung haben (d. i. eine beginnende Handlung bezeichnen).

प्र क्रमते und उप क्रमते भोक्तुम्, aber पूर्वद्युः प्र क्रामति (= गच्छति) und अपरेद्युस्य क्रामति (= आ गच्छति).

अनुपसर्गाद्वा ॥ ४३ ॥

Wenn keine Präposition vorangeht, nicht nothwendig.

क्रमते oder क्रामति.

अपह्वे ज्ञः ॥ ४४ ॥

An ज्ञा (tritt Âtmanepada) in der Bedeutung „lügen“.

शतमप जानीते = अप लपति.

अकर्मकाच्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen, wenn es intransitive Bedeutung hat.

सर्पिषो जानीते = सर्पिषोपायेन प्र वर्तते. Vgl. 2, 3, 51.

संप्रतिभ्यामनाधाने ॥ ४६ ॥

Nach सम् und प्रति, aber nicht in der Bedeutung „wehmüthig zurückdenken“.

शतं सं जानीते und प्रति जानीते, aber मातुः सं जानाति = उत्कथते.

भासनीपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमन्त्रणेषु वदः ॥ ४७ ॥

An वद् (tritt Âtmanepada) in den Bedeutungen „glänzen, freundlich zu-
reden, Bescheid wissen, sich um Etwas bemühen, anderer Meinung sein
und bereden“.

वदते („hat am meisten zu sagen“) चार्वा लोकायते = द्रोष्यमानस्तत्र पदार्थान्वयन्ती
करोति, कर्मकरानुप वदते = उप सान्त्वयति, वदते चार्वा लोकायते = जानाति वदितुम्, क्षेत्रे
वदते = तद्विषयमुत्साहमाविष्करोति, क्षेत्रे वि वदन्ते = विमतिपतिता विचित्रं भाषन्ते,
कुलभार्यामुप वदते = उप च्छन्दयति.

व्यक्तवाचां समुच्चारणे ॥ ४८ ॥

Auch in der Bedeutung „verständliche Worte aussprechen“.

सं प्र वदन्ते ब्राह्मणाः, aber सं प्र वदन्ति कुक्कुटाः.

अनोरकर्मकात् ॥ ४९ ॥

Auch nach अनु in intransitiver Bedeutung.

अनु वदते कठः कलापस्य = यथा कलापो ऽधीयानो वदति तथा कठः.

विभाषा विप्रलापे ॥ ५० ॥

In der Bedeutung „sich widersprechen“ nicht nothwendig.

वि प्र वदन्ते oder वि प्र वदन्ति सांवत्सराः = युगपत्परस्परविरोधेन विरुद्धं वदन्ति.

अवाङ्मः ॥ ५१ ॥

An गृ (tritt Âtmanepada) nach अव.

समः प्रतिज्ञाने ॥ ५२ ॥

Nach सम् in der Bedeutung „zugeben, zugestehen“.

शतं सं गिरते, नित्यं शब्दं सं गिरते.

उद्श्चरः सकर्मकात् ॥ ५३ ॥

An चर् nach उद् in transitiver Bedeutung.

गुरुवचनमुच्चरते = उत्क्रम्य गच्छति, aber बाष्पमुच्चरति.

समस्तृतीयायुक्तात् ॥ ५४ ॥

Nach सम्, wenn es mit einem Instrumental verbunden ist.

अश्वेन सं चरते, aber ऊभौ लोको सं चरति.

दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थे ॥ ५५ ॥

Auch nach दा „geben“, wenn der Instrumental die Bedeutung eines Dativs hat.

दास्या सं प्र यच्छते = कामुकः सन्दास्ये ददाति. Ueber die Substitution von यच्छ् für दाण् s. 7, 3, 78.

उपाद्यमः स्वकरणे ॥ ५६ ॥

An यम् nach उप in der Bedeutung „sich zueignen, heiraten“.

ज्ञाश्रुस्मृद्दृशां सनः ॥ ५७ ॥

An das Desiderativ (सन्) von ज्ञा, श्रु, स्म und दृश्.

धर्मं जिज्ञासते, गुरुं श्रुयते, नष्टं सुस्मृयते, नृपं दिदृक्षते.

नानोर्ज्ञः ॥ ५८ ॥

Nicht aber an ज्ञा im Desiderativ nach अन्.

पुत्रमन्तु जिज्ञासति.

प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः ॥ ५९ ॥

Auch nicht an das Desiderativ von श्रु nach प्रति und आ.

प्रति श्रुयति, आ श्रुयति.

शदेः शितः ॥ ६० ॥

An शद् (tritt Âtmanepada) nach dem Präsensstamm.

शीयते; die Substitution von शीय् erfolgt nach 7, 3, 78.

म्रियतेर्लुङ्लिङोश्च ॥ ६१ ॥

An म् in demselben Falle und im Aorist und Precativ.

म्रियते, अमत्, मषोष्ट, aber मरिष्यति. Da म् im Dhâtupâtha ein stummes ङ् hat, müsste eigentlich stets Âtmanepada antreten.

पूर्ववत्सनः ॥ ६२ ॥

Beim Desiderativ richtet sich Âtmanepada nach dem Simplex.

आस्ते und आसिसिषते, शेते und शिशियते, नि विशते (s. 1, 3, 17) und नि विविक्षते, आ क्रमते (s. 1, 3, 40) und आ चिक्रंसते.

आम्प्रत्ययवक्तृजो ऽनुप्रयोगस्य ॥ ६३ ॥

Bei क्, welches in periphrastischen Verbalformen hinzugefügt wird, richtet sich das Âtmanepada nach dem Verbum, welches das Suffix आम् erhält.

ईक्षते und daher ईक्षां चक्रे.

प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेषु ॥ ६४ ॥

An युज् tritt Âtmanepada nach प्र und उप, wenn es sich nicht um Opfergefäße handelt.

प्र युङ्क्ते उप युङ्क्ते, aber द्वंद्वं न्यञ्चि पात्राणि प्र युनक्ति. Vgl. 8, 1, 15.

समः दृणुवः ॥ ६५ ॥

An दृणु nach सम्.

सं दृणुते शस्त्रम्.

भुजो ऽनवने ॥ ६६ ॥

An भुज्, aber nicht in der Bedeutung „beschützen“.

भुङ्क्ते „er isst“, aber भुनक्त्येनमग्निराहितः.

शोरणौ यत्कर्म णौ चेत्स कर्तानाधाने ॥ ६७ ॥

An ein Causativ (णि), wenn das Object des Simplex im Causativ zum Agens wird; jedoch nicht bei Wurzeln in der Bedeutung „wehmüthig gedenken“.

आ रोहन्ति हस्तिनं हस्तिपकाः und आ रोहयते हस्ती स्वयमेव, पश्यन्ति भृत्या राजानम् und दर्शयते राजा स्वयमेव, aber स्मरति वनगुल्मस्य कीकिलः und स्मरयत्येनं वनगुल्मः स्वयमेव.

भीस्योर्हेतुभये ॥ ६८ ॥

An das Causativ von भी und स्मि, wenn die Furcht (oder das Staunen) unmittelbar durch den Agens des Causativs (हेतु) bewirkt wird.

जटिलो भीषयते und वि स्मापयते, aber कुञ्चिक्रयं भाययति, रूपेणं वि स्मापयति.

गृध्रिवञ्च्योः प्रलम्बने ॥ ६९ ॥

An das Causativ von गृध् und वञ्च् in der Bedeutung „täuschen“.

माणवकं गर्धयते und वञ्चयते, aber श्वानं गर्धयति = गर्धनमस्योत्पादयति und अर्हि वञ्चयति = परि हरति.

लियः संमाननशालीनीकरणयोश्च ॥ ७० ॥

An das Causativ von ली in derselben Bedeutung und auch in der von „gehört werden und demüthigen“.

कस्त्वामुल्लापयते = वि सं वादयति, जटाभिरा लापयते = पूजां समधि गच्छति, श्रेणो वर्तिकामुल्लापयते = न्यक्करोति.

मिथ्योपपदात्कृजो ऽभ्यासे ॥ ७१ ॥

An das Causativ von कृ, wenn मिथ्या dabeisteht, in der Bedeutung „wiederholen“.

पदं मिथ्या कारयते = सापचारं स्वरादि दुष्टमसकृदुच्चारयति, aber पदं मिथ्या कारयति = सकृदुच्चारयति.

स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले ॥ ७२ ॥

An eine Wurzel, die einen svarita-Vocal oder ein ञ् zum stummen Laute hat, tritt Âtmanepada, wenn das Ergebniss der Handlung dem Agens zu Gute kommt.

अपाह्वदः ॥ ७३ ॥

An वद mit अप in demselben Falle.

धनकामो न्यायमप वदते = न्यायापवादेन धर्ममर्जयिष्यामीति मन्यते.

णिचश्च ॥ ७४ ॥

Auch an das Causativ eines Verbums in demselben Falle.

आदनं पाचयते „er kocht für sich Mus“.

समुदाङ्भ्यो यमो ऽयन्थे ॥ ७५ ॥

Auch an यम् nach सम्, उद् und आ in demselben Falle, aber nicht, wenn es sich um ein literarisches Erzeugniss handelt.

वोहीन्सं यच्छते, भारमुद्यच्छते, वस्त्रमा यच्छते, aber उद्यच्छति चिकित्सां वैद्यः.

अनुपसर्गाञ्जः ॥ ७६ ॥

Auch an ञा in demselben Falle, wenn es keine Präposition vor sich hat.

गां जानीते „er kennt seine Kuh“, aber स्वर्गं लोकं न प्र जानाति मूढः.

विभाषोपपदेन प्रतीयमाने ॥ ७७ ॥

Wenn sich die Beziehung zum Agens schon durch ein beigefügtes Wort ergibt, ist das Âtmanepada in den vorhin angegebenen Fällen nicht nothwendig.

स्वं यज्ञं यजते oder यजति, स्वं पुत्रमप वदते oder अप वदति u. s. w.

शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् ॥ ७८ ॥

An alle übrigen Wurzeln tritt Parasmaipada, wenn diese Endungen den Agens bezeichnen.

अनुपराभ्यां कृञः ॥ ७९ ॥

Desgleichen an कृ (trotz seines stummen ञ्) nach अनु und परा.

अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः ॥ ८० ॥

Auch an क्षिप् (obgleich es einen svarita-Vocal zum stummen Laute hat) nach अभि, प्रति und अति.

प्राह्वहः ॥ ८१ ॥

Auch an वह् (ist gleichfalls स्वरितेत्) nach प्र.

परैर्मृषः ॥ ८२ ॥

Auch an मृष (ist gleichfalls स्वरितेत्) nach परि.

व्याङ्परिभ्यो रमः ॥ ८३ ॥

Auch an रम् (ist अनुदात्तेत्) nach वि, आ und परि.

उपाच्च ॥ ८४ ॥

Auch an रम् mit उप.

विभाषाकर्मकात् ॥ ८५ ॥

In intransitiver Bedeutung nicht nothwendig.

यावद्भुक्तमुप रमते oder उप रमति.

बुधयुधनशजनेङ्प्रुदुसुभ्यो णोः ॥ ८६ ॥

Auch an das Causativ von बुध्, युध्, नश्, जन्, ङ्, प्रु, दु und सु tritt Parasmaipada.

Ausnahme zu 1, 3, 74.

निगरणचलनार्थेभ्यश्च ॥ ८७ ॥

Desgleichen an das Causativ von Wurzeln in der Bedeutung „hinunterschlucken und sich bewegen“.

नि गारयति, आश्रयति, भोजयति; चलयति, चोपयति, कम्पयति.

अणावकर्मकाच्चित्तवक्तृकात् ॥ ८८ ॥

Desgleichen an ein Causativ, wenn das Simplex intransitiv ist, und sein Agens ein vernünftiges Wesen ist.

आस्ते देवदत्तः und आसरयति देवदत्तम्, aber शुष्यन्ति व्रीहयः und श्रोपयते व्रीहोनातपः.

Ausnahme zu 1, 3, 74.

न पादम्याङ्यमाङ्यसपरिमुहुरुचिनृतिवदवसः ॥ ८९ ॥

Nicht aber an das Causativ von पा, दम्, यम् und यस् nach आ, मुह् nach परि, रुच्, नृत्, वद् und वस्.

Beschränkung von 1, 3, 87. 88.

वा क्यषः ॥ ९० ॥

An ein mit dem Suffix क्यष gebildetes Denominativ (s. 3, 1, 13) kann Parasmaipada treten.

लोहितायति und लोहितायते.

द्युञ्चो लुङि ॥ ९१ ॥

Auch an द्युत् u. s. w. im Aorist.

व्यद्युतत् oder व्यद्योतिष्ट, अलुटत् oder अलोतिष्ट, aber दत्ते

वृद्धः स्यसनीः ॥ ९२ ॥

An वृत् u. s. w. im Futurum, Conditionalis und Desiderativ.

वर्त्स्यति oder वर्त्तिष्यते, अवर्त्स्यत् oder अवर्त्तिष्यत्, विवृत्सति oder विवर्त्तिष्यते u. s. w.

लुटि च कृपः ॥ ९३ ॥

An कृप् auch im periphrastischen Futurum.

कल्पस्यति oder कल्पिष्यते, चिकृप्सति oder चिकल्पिष्यते, कल्पता oder कल्पिता.

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

आ कडारादेका संज्ञा ॥ १ ॥

Bis कडार (2, 2, 38) hat Jedes nur einen technischen Namen.

1, 4, 1.

Nach 1, 4, 10 heisst ein kurzer Vocal laghu, nach dem darauf folgenden Sūtra kommt ihm vor Doppelconsonanz der Name guru zu. Nach unserm und dem folgenden Sūtra kann nun der kurze Vocal in diesem Falle nur guru, nicht zugleich laghu heissen. Anders verhält es sich in andern Theilen der Grammatik; so heisst z. B. कति nach 1, 1, 23 Saṁkhjā, nach 1, 1, 25 aber auch shash. Die Ausnahmen zu unserm Sūtra werden besonders kenntlich gemacht.

विप्रतिषेधे परं कार्यम् ॥ २ ॥

Bei einem Conflict hat man sich an das Nachfolgende zu halten.

Eine nachfolgende Regel hebt eine vorangehende auf, wenn sie mit dieser in Widerspruch steht.

यू स्त्र्याख्यौ नदी ॥ ३ ॥

Ein auf ई und ऊ auslautendes Wort heisst Nadi, wenn es nur etwas Weibliches bezeichnet.

ग्रामणी z. B. heisst, auch wenn es auf ein Femininum bezogen wird, nicht Nadi, weil es auch als Masculinum gebraucht wird.

नेयदुःखस्थानावस्त्री ॥ ४ ॥

Diejenigen Feminina, jedoch mit Ausnahme von स्त्री, für deren ई vor vocalisch auslautenden Casusendungen इय् und für deren ऊ — उव् substituiert wird, heissen nicht Nadi.

Nach 6, 4, 77. 79 tritt bei भू und स्त्री eine solche Substitution ein. Hiesse nun भू Nadi, so müsste nach 7, 3, 107 der Vocat. Sg. भु, nicht भूस् lauten. स्त्री dagegen bewahrt nach unserm Sūtra den Namen Nadi und bildet demnach den Vocativ स्त्रि.

1, 4, 1.

वामि ॥ ५ ॥

Vor der Casusendung **आम्** können die eben gemeinten Feminina Nadi heissen.

Als Nadi bildet **भू** nach 7, 1, 74 den Genetiv Pl. **भूणाम्**, als nicht-Nadi **भुवाम्**; von **स्त्री** dagegen lautet dieser Casus **स्त्रीणाम्**.

ङिति ह्रस्वश्च ॥ ६ ॥

Vor einer ein stummes **ङ** habenden Casusendung (Gen., Dat., Abl. und Loc. Sg.) können die in 1, 4, 4 gemeinten Feminina auf **ई** und **ऊ**, desgleichen die Feminina auf **इ** und **उ**, Nadi heissen.

Als Nadi bilden **भू**, **कृति** und **धेनु** z. B. die Dative nach 7, 3, 112 **भुवे**, **कृत्ये** und **धेन्वे**, als nicht-Nadi, d. i. als ghi (vgl. das folgende Sūtra), nach 7, 3, 111 **भुवे**, **कृतये** und **धेनवे**. Von **स्त्री** dagegen lautet der Dativ nur **स्त्रिये**.

शेषो घ्यसखि ॥ ७ ॥

Die übrigen Stämme auf **इ** und **उ** heissen, mit Ausnahme von **सखि**, ghi.

पतिः समास एव ॥ ८ ॥

पति heisst nur am Ende eines Compositums ghi.

भूपति bildet als ghi nach 7, 3, 111 den Dativ **भूपतये**, **पति** aber als nicht-ghi **पत्ये**.

षष्ठीयुक्तश्छन्दसि वा ॥ ९ ॥

Im Veda kann **पति**, wenn es mit einem Genetiv verbunden wird, ghi heissen.

क्षेत्रस्य पतये (AV. 2, 8, 5) oder **क्षेत्रस्य पत्ये** (dieses ist aber nicht zu belegen).

ह्रस्वं लघु ॥ १० ॥

Ein kurzer Vocal heisst laghu.

संसोगे गुरु ॥ ११ ॥

Vor Doppelconsonanz aber guru.

दीर्घं च ॥ १२ ॥

So heisst auch ein langer Vocal.

यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्यये ऽङ्गम् ॥ १३ ॥

Derjenige Lautcomplex, an den ein Suffix angefügt werden soll, heisst mit dem, was noch etwa daran gefügt wird, in Bezug auf das nachfolgende Suffix Aṅga (Stamm). Vgl. 7, 1, 72.

सुप्तिङन्तं पदम् ॥ १४ ॥

Was auf eine Casus- oder Personalendung ausgeht, heisst Pada (Wort).

नः क्ये ॥ १५ ॥

1, 4, 1.

Auch ein auf न् auslautender Nominalstamm heisst vor den verschiedenen Denominativsuffixen य Pada.

D. i. wird in euphonischer Beziehung wie ein fertiges Wort behandelt. Wie das न् von राजन् abfällt, wenn es Pada wird, so auch vor jenen Suffixen.

सिति च ॥ १६ ॥

Ein Nominalstamm auch vor einem Suffix, welches ein stummes स् hat.

Das Pronomen भवत् erhält nach 4, 2, 115 das Suffix छस्, d. i. ईय; da es in diesem Falle Pada heisst, bildet man भवदीय, nicht भवतीय.

स्वादिष्वसर्वनामस्थाने ॥ १७ ॥

Auch vor सु (der Endung des Nomin. Sg.) und den darauf folgenden Suffixen (4, 1, 2 fgg.), wenn sie nicht Sarvanâmasthâna (1, 1, 42, 43) sind.

Auch hier gelten für den Auslaut des Stammes dieselben Regeln wie für den des Pada.

यचि भम् ॥ १८ ॥

Vor einem mit य् oder mit einem Vocal anlautenden Suffixe heisst ein Nominalstamm bha.

Ueber die Eigenthümlichkeiten eines solchen Stammes s. 6, 4, 129 fgg.

तसौ मत्वर्थे ॥ १९ ॥

Ein auf त् oder स् auslautender Nominalstamm heisst vor einem Suffix in der Bedeutung von मत् (s. 5, 2, 94) gleichfalls bha.

Wenn विद्युत् vor वत् und तेजस् vor विन् nach 1, 4, 17 Pada wären, würde man nicht विद्युत्वत् und तेजस्विन्, sondern विद्युद्वत् und तेजोविन् bilden müssen.

अयस्मयादीनि छन्दसि ॥ २० ॥

अयस्मय u. s. w. erscheinen im Veda.

Hier wird अयस् auch vor मय als bha behandelt.

बहुषु बहुवचनम् ॥ २१ ॥

Wenn von Vielen die Rede ist, steht der Plural.

द्वेकयोर्द्विवचनैकवचने ॥ २२ ॥

Wenn von Zweien — der Dual, wenn von Einem — der Singular.

कारके ॥ २३ ॥

1, 4, 25

In den nun folgenden Sûtra ist von einem Kâraka (Factor) die Rede.

D. i. von einem Nomen in seiner unmittelbaren Beziehung zu einem Verbum. So passt z. B. zum folgenden Sûtra das Beispiel वृत्रात्पर्या पतति, aber nicht वृत्रस्य पर्या पतति, weil hier वृत्रस्य als zu पर्याम् gehörig nicht Kâraka ist.

1, 4, 1. 23.

ध्रुवमपाये ऽपादानम् ॥ २४ ॥

Was bei einer Trennung am Platze verbleibt, heisst Apâdâna (Wegnahme, der Begriff des Ablativs). Vgl. 2, 3, 28.

भीचार्थानां भयहेतुः ॥ २५ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „sich fürchten“ und „beschützen“ heisst so die Veranlassung der Furcht.

D. i. solche Verba werden mit dem Ablativ construirt.

पराजेरसोढः ॥ २६ ॥

Bei जि nach परा heisst dasjenige so, was man nicht zu überwinden vermag.
अध्ययनात्परा जयते, aber शत्रून्परा जयते.

वारणार्थानामीप्सितः ॥ २७ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „abwehren“ heisst dasjenige so, was Einem am Herzen liegt.

यद्येभ्यो गां वारयति.

अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति ॥ २८ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „sich verbergen“ heisst derjenige so, von dem man nicht gesehen sein will.

उपाध्यायादन्तर्धत्ते, उपाध्यायान्नि लीयते.

आख्यातोपयोगे ॥ २९ ॥

Desgleichen heisst derjenige, der Etwas mittheilt, Apâdâna, wenn es sich um die Erlernung von Etwas handelt.

उपाध्यायादधीते.

जनिकर्तुः प्रकृतिः ॥ ३० ॥

Ferner heisst so das Primitive in Beziehung zu dem, was daraus entsteht.

गोमयादृश्चक्रो जायते.

भुवः प्रभवः ॥ ३१ ॥

Desgleichen der Ursprung in Beziehung zu dem, was daraus entspringt.

हिमवतो गङ्गा प्र भवति, काश्मीरेभ्यो वितस्ता प्र भवति.

कर्मणा यमभि प्रैति स संप्रदानम् ॥ ३२ ॥

Derjenige, den man bei einem Object im Auge hat, heisst Sampradâna (Hingabe, der Begriff des Dativs). Vgl. 2, 3, 13.

उपाध्यायाय गां ददाति.

रुच्यर्थानां प्रीयमाणः ॥ ३३ ॥

1, 4, 1. 23.

Bei Verben in der Bedeutung „gefallen“ heisst derjenige so, der seine Freude an Etwas hat.

देवदत्ताय रोचते मोदकः, यज्ञदत्ताय स्वदते पूषः.

श्वाघहुङ्स्थाशपां ज्ञीप्स्यमानः ॥ ३४ ॥

Bei श्लाघ्, हु, स्या und शप् derjenige, dem man Etwas zu erkennen geben will.

देवदत्ताय श्लाघते (= देवदत्तं श्लाघमानस्तां श्लाघां तमेव ज्ञपयितुमिच्छति), हुते, तिष्ठते, श्रपते.

धारेरुत्तमर्णः ॥ ३५ ॥

Beim Causativ von घ् der Gläubiger.

देवदत्ताय शतं धारयति.

स्पृहेरीप्सितः ॥ ३६ ॥

Bei स्पृह् das Begehrte.

पुष्पेभ्यः स्पृहयति.

क्रुधदुहेर्थासूयार्थानां यं प्रति कीपः ॥ ३७ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „zürnen, hassen, neidisch — und missmuthig sein“ derjenige, gegen den der Aerger gerichtet ist.

देवदत्ताय क्रुध्यति, दुह्यति, ईर्ष्यति, असूयति.

क्रुधदुहोरुपसृष्टयोः कर्म ॥ ३८ ॥

Wenn क्रुध् und दुह् mit einer Präposition verbunden sind, heisst eine solche Person Karman (nächstes Object, der Begriff des Accusativs). Vgl. 2, 3, 2.

देवदत्तमभि क्रुध्यति, अभि दुह्यति.

राधीक्ष्योर्यस्य विप्रश्नः ॥ ३९ ॥

Bei राध् und ईक्ष् heisst derjenige Saṁpradāna, nach dessen künftigen Schicksale gefragt wird.

देवदत्ताय राध्यति, देवदत्तायेक्षते = नैमित्तिकः पृष्टः सन्देयत्ताय देवं पर्या लोचयति.

प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता ॥ ४० ॥

Bei श्रु nach प्रति und आ heisst so der Agens von etwas Vorangegangenen.

देवदत्ताय गां प्रति श्रुणाति, आ श्रुणाति = प्रति जानीते. Hier wird angenommen, dass Devadatta vorher गां देहि gesagt hat.

अनुप्रतिगृणश्च ॥ ४१ ॥

Desgleichen bei गृ nach अनु und प्रति.

होत्रे ऽनु गृणाति, प्रति गृणाति. Hier wird angenommen, dass der होत्र् zuerst Etwas recitirt hat.

1, 4, 1. 23.

साधकतमं करणम् ॥ ४२ ॥

Was Etwas unmittelbar zu Wege bringt, heisst Karana (Instrument, der Begriff des Instrumentals). Vgl. 2, 3, 18.

परशुना छिनत्ति.

दिवः कर्म च ॥ ४३ ॥

Bei दिव् „spielen“ heisst dieses auch Karman (nächstes Object).

अक्षैर्दिव्यति oder अक्षान्दीव्यति.

परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

Wenn von Miethen die Rede ist, kann das, was Etwas unmittelbar zu Wege bringt, auch Saṃpradāna heissen. Vgl. 1, 4, 32.

शतेन oder शताय परिक्रीतः „für hundert gemiethet“.

आधारो ऽधिकरणम् ॥ ४५ ॥

Das Gebiet einer Wirksamkeit oder Thätigkeit heisst Adhikarāna (der Begriff des Locativs). Vgl. 2, 3, 36.

कटे शेते, स्थान्यां पचति.

अधिशीङ्स्थासां कर्म ॥ ४६ ॥

Bei शे, स्था und आस् nach अधि heisst dieses Gebiet Karman. Vgl. 2, 3, 2.

ग्राममधि शेते und अधि तिष्ठति, पर्वतमध्यास्ते.

अभिनिविशश्च ॥ ४७ ॥

Desgleichen bei विश् nach अभि नि.

ग्राममभि नि विशते.

उपान्वध्याङ्वसः ॥ ४८ ॥

Desgleichen bei वस् nach उप, अनु, अधि und आ.

पर्वतमुप वसति, ग्राममनु वसति, अधि वसति, आ वसति.

कर्तुरीप्सिततमं कर्म ॥ ४९ ॥

Was der Agens vor Allem zu erreichen wünscht, heisst Karman (das nächste Object, der Begriff des Accusativs). Vgl. 2, 3, 2.

तथा युक्तं चानीप्सितम् ॥ ५० ॥

Auch das, was man nicht zu erreichen wünscht, wenn es auf dieselbe Weise mit dem Verbum verbunden wird.

विषं भक्षयति, चौरान्यशयति, ग्रामं गच्छन्त्युत्तमूलान्युप सर्पति.

अकथितं च ॥ ५१ ॥

1, 4, 1. 23.

Und auch das, was bisher nicht besprochen worden ist.

D. i. Alles, was bisher mit keinem andern Namen, wie Apādāna u. s. w., belegt worden ist. Durch dieses Sūtra erklärt man den Gebrauch des entfernteren Accusativs bei दुह्, याच् u. s. w.

गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्मकर्मकाणामणिकर्ता स णौ ॥ ५२ ॥

Was bei Verben in der Bedeutung „sich bewegen, kennen, verzehren und Laute von sich geben“ und bei intransitiven Verben vor dem Causativ Agens war, heisst im Causativ Karman.

गच्छति माणवको ग्रामम् und गमयति माणवकं ग्रामम्, वेत्ति माणवको धर्मम् und वेदयति माणवकं धर्मम्, अश्नति माणवक आदनम् und आशयति माणवकमोदनम्, अधीते माणवको वेदम् und अध्यापयति माणवकं वेदम्, आस्ते देवदत्तः und आसयते देवदत्तम्.

हक्रोरन्यतरस्याम् ॥ ५३ ॥

Bei ह् und क्र nicht nothwendig.

हरति भारं माणवकः und हारयति भारं देवदत्तम् oder देवदत्तेन, करोति कटं देवदत्तः und कारयति कटं देवदत्तम् oder देवदत्तेन.

स्वतन्त्रः कर्ता ॥ ५४ ॥

Der aus eigenem Antrieb Handelnde heisst Kartṛ (Agens).

तत्प्रयोजको हेतुश्च ॥ ५५ ॥

† 1, 4, 23.

Der diesen Antreibende heisst sowohl Kartṛ als auch Hetu (der Agens im Causativ).

प्रायीश्वरान्निपाताः ॥ ५६ ॥

1, 4, 56.

Vor dem Worte ईश्वर in 1, 4, 97 heisst Alles Nipāta.

Um einer Verwechslung mit 3, 4, 13, das mit ईश्वरे beginnt, vorzubeugen, hat Pānini das 1, 4, 97 gemeinte ईश्वर mit dem dort vorangehenden र् verbunden.

चादयो ऽसञ्चे ॥ ५७ ॥

च u. s. w., wenn sie nicht ein Ding bezeichnen.

प्रादय उपसर्गाः क्रियायोगे ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

प्र u. s. w. heissen Upasarga (Präposition) in Verbindung mit einem Thätigkeitsbegriff.

Nach einem Vārttika hat man das Sūtra später getheilt in प्रादयः und उपसर्गाः क्रियायोगे.

1, 4, 1. 56.
4, 60.

गतिश्च ॥ ६० ॥

Diese heissen auch Gati.

Da प्र u. s. w. auch Gati heissen, sagt man nach 2, 2, 18. 7, 1, 37 प्रकृत्य, nicht प्रकृत्वा.

ऊर्यादिच्चिडाचश्च ॥ ६१ ॥

ऊरी u. s. w. und die von Nominalstämmen gebildeten Adverbia auf ई und आ (unter diesen auch einige schallnachahmende) heissen gleichfalls Gati.

ऊरीकृत्य, शुक्लीकृत्य, पटपटाकृत्य u. s. w.

अनुकरणं चानितिपरम् ॥ ६२ ॥

Desgleichen ein schallnachahmendes Wort, wenn nicht इति darauf folgt.

खाट्टकृत्य, aber खाडिति कृत्वा.

आदरानादरयोः सदसती ॥ ६३ ॥

Ferner सत् und असत् als Ausdrücke der Hoch- oder Geringachtung.

सत्कृत्य und असत्कृत्य.

भूषणे ऽलम् ॥ ६४ ॥

अलम् in der Bedeutung „schmücken“.

अलंकृत्य, aber अलं भुक्तवादनं गतः.

अन्तरपरिग्रहे ॥ ६५ ॥

Auch अन्तर, aber nicht in der Bedeutung „zu sich nehmen“.

अन्तर्हृत्य, aber अन्तर्हृत्वा मूषिकां श्येनो गतः.

कणोमनसी श्रद्धाप्रतीघाते ॥ ६६ ॥

Ferner कणो und मनस् in der Bedeutung „sein Verlangen stillen“.

कणोहृत्य oder मनोहृत्य पयः पिबति = तावत्पिबति यावदस्याभिलाषो निवृत्तः.

पुरो ऽव्ययम् ॥ ६७ ॥

Desgleichen das Indeclinabile पुरस्.

पुरस्कृत्य.

अस्तं च ॥ ६८ ॥

Auch das Indeclinabile अस्तम्.

अस्तंगत्य सविता पुनरुदेति.

अच्छ गत्यर्थवदेषु ॥ ६९ ॥

Ferner अच्छ in Verbindung mit Verben der Bewegung und वद.

अदो ऽनुपदेशे ॥ ७० ॥

Auch अदम्, wenn nicht auf Etwas hingewiesen wird.

उपदेशः परार्थः प्रयोगः । स्वयमेव तु यदा बुद्ध्या परा मशति तदा नास्त्युपदेशः । अदःकृत्य, aber अदः कृत्वा काण्डं गतः.

तिरो ऽन्यौ ॥ ७१ ॥

1, 4, 1. 56. 60.

Auch तिरस् in der Bedeutung „verschwinden“.

तिरोभूय, aber तिरौ भूत्वा स्थितः = पार्श्वतो भूत्वा.

विभाषा कृञि ॥ ७२ ॥

In Verbindung mit कृ nicht nothwendig.

तिरस्कृत्य oder तिरः कृत्वा.

उपाजे ऽन्वाजे ॥ ७३ ॥

Ebenso verhält es sich mit उपाजे und अन्वाजे.

उपाजेकृत्य oder उपाजे कृत्वा, अन्वाजेकृत्य oder अन्वाजे कृत्वा. उपाजेऽन्वाजेशब्दां विभक्तिप्रतिरूपकी निपाता दुर्बलस्य सामर्थ्याधाने वर्तते.

साक्षात्प्रभृतीनि च ॥ ७४ ॥

Und mit साक्षात् u. s. w.

साक्षात्कृत्य oder साक्षात्कृत्वा u. s. w.

अनत्याधान उरसिमनसी ॥ ७५ ॥

Auch mit उरसि und मनसि, aber nicht in der Bedeutung „darauflegen“.

उरसिकृत्य oder उरसि कृत्वा, मनसिकृत्य oder मनसि कृत्वा, aber उरसि कृत्वा पाणिं श्रेते.

मध्ये पदे निवचने च ॥ ७६ ॥

Desgleichen mit मध्ये, पदे und निवचने mit derselben Beschränkung.

मध्येकृत्य oder मध्ये कृत्वा, पदेकृत्य oder पदे कृत्वा, निवचनेकृत्य oder निवचने कृत्वा = वाचं नियम्य, aber हस्तिनः पदे कृत्वा शिरः श्रेते.

नित्यं हस्ते पाणानुपयमने ॥ ७७ ॥

हस्ते und पाणौ sind in Verbindung mit कृ stets Gati, wenn Heiraten gemeint ist.

हस्तेकृत्य, पाणौकृत्य, aber हस्ते कृत्वा कार्पापणं गतः.

प्राध्वं बन्धने ॥ ७८ ॥

Desgleichen प्राध्वम् in der Bedeutung „fesseln“.

प्राध्वंकृत्य, aber प्राध्वं कृत्वा शकटं गतः.

जीविकोपनिषदावौपम्ये ॥ ७९ ॥

Auch जीविका und उपनिषद्, wenn Aehnlichkeit gemeint ist.

जीविकाकृत्य, उपनिषत्कृत्य. Zu उपनिषद् vgl. Vāgrakkh. 35, 10. 42, 7.

ते प्राग्धातोः ॥ ८० ॥

Die Gati stehen vor dem Verbum.

1, 4, 1. 56. 60.

(इन्दसि परे ऽपि ॥ ८१ ॥)

Im Veda auch dahinter.

Dieses und das folgende Sûtra sind ursprünglich Vârttika.

1, 4, 60.

(व्यवहिताश्च ॥ ८२ ॥)

Auch von jenem getrennt.

1, 4, 83.

कर्मप्रवचनीयाः ॥ ८३ ॥

Jetzt folgen die Karmapravakanîja.

Zumeist selbständige Präpositionen, die mit einem Nomen in einem bestimmten Casus verbunden werden.

अनुर्लक्षणे ॥ ८४ ॥

अनु in der Bedeutung „nach, gemäss“.

शाकल्यस्य संहितामनु प्रावर्षत् „der Regen begann nach der Angabe von Çâkalja's Samhitâ (ein astronomisches Lehrbuch)“, अगस्त्यमन्वसिञ्चन्प्रजाः. Im zweiten Beispiel ist für स् von सिञ्च nicht nach 8, 3, 65 प् substituiert worden, weil अनु hier nicht Upasarga ist.

तृतीयार्थे ॥ ८५ ॥

Auch in der Bedeutung des Instrumentals.

पर्वतमैन्ववसिता सेना = पर्वतेन संबद्धा.

हीने ॥ ८६ ॥

Auch in der Bedeutung „unter, infra“.

अनु शाकटायनं वैयाकरणाः, अन्वर्जुनं योद्धारः.

उपो ऽधिके च ॥ ८७ ॥

उप auch in der Bedeutung „über, supra“.

उप शाकटायनं वैयाकरणाः, उप खाद्यं द्रोणः. Vgl. 2, 3, 9.

अपपरी वर्जने ॥ ८८ ॥

अप und परि in der Bedeutung „mit Ausnahme von“.

अप oder परि त्रिगतैभ्यो वृष्टो देवः. Vgl. 2, 3, 10. 8, 1, 5.

आङ् मर्यादावचने ॥ ८९ ॥

आ in der Bedeutung „bis“.

आ पाटलिपुत्राद्वृष्टो देवः, आकुमारं यशः पाणिनेः. Vgl. 2, 3, 10.

लक्षणेत्थंभूताख्यानभागवीप्सासु प्रतिपर्यनवः ॥ ९० ॥

प्रति, परि und अनु in den Bedeutungen „in der Richtung von, so im Verhältniss zu, auf den Theil von und — für —“.

वृक्षं प्रति, परि oder अनु विं द्यातेते विद्युत्; साधुर्देवदत्तो मातरं प्रति, परि oder अनु; यदत्र मां प्रति, परि oder अनु स्यात्; वृक्षं प्रति, परि oder अनु सिञ्चति „Baum für Baum“.

अभिरभागे ॥ ९१ ॥

अभि in denselben Bedeutungen, mit Ausnahme der „auf den Theil von“.

Beispiele wie beim vorangehenden Sūtra.

प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः ॥ ९२ ॥

प्रति, wenn von Ebenbürtigkeit oder Dagegegehen die Rede ist.

अभिमन्युरर्जुनतः प्रति „Abhimanju kann sich mit Arguna messen“, मायानस्मिं तिलेभ्यः प्रति यच्छति. Vgl. 2, 3, 11.

अधिपरी अनर्थकौ ॥ ९३ ॥

अधि und परि, wenn sie bedeutungslos sind.

कुंतां ऽर्था गच्छति, कुतः पर्यो गच्छति.

सुः पूजायाम् ॥ ९४ ॥

सु in der Bedeutung „wohl, gut“.

सु स्तुतं भवता, aber सुषिक्तं किं तवात्र. Zum ersten Beispiel wird bemerkt धात्वर्थः स्तूयते. Vgl. 6, 2, 145.

अतिरतिक्रमणे च ॥ ९५ ॥

अति auch in der Bedeutung „zu viel“.

अति सिक्तं भवता „du hast gut begossen“, अति सिक्तमेव भवता „du hast zu stark begossen“.

अपिः पदार्थसंभावनान्ववसर्गगर्हासमुच्चयेषु ॥ ९६ ॥

अपि, wenn es irgend ein Ding, eine Supposition, eine Einwilligung, einen Tadel oder ein Auch bezeichnet.

सर्षिणो ऽपि स्यात् (hier soll अपि so v. a. मात्रा, बिन्दुः oder स्तोकम् bedeuten), अपि सिञ्चन्मूलकसहस्रम्, अपि सिञ्च, धिग्जाल्यं देवदत्तम् । अपि सिञ्चेत्यलागदुम् oder अपि स्तुयादृषलम्; अपि सिञ्च । अपि स्तुहि = सिञ्च च । स्तुहि च.

अधिरीश्वरे ॥ ९७ ॥

अधि in der Bedeutung „über als Herrscher“.

अधि पञ्चालेषु ब्रह्मदत्तः = अधि ब्रह्मदत्ते पञ्चालाः (hier würden wir „unter“ sagen).

Vgl. 2, 3, 9.

1, 4, 1. 56. 83.

1, 4, 56. **विभाषा कृञि ॥ ९८ ॥**

83. In Verbindung mit कृञि nicht nothwendig.

यदत्र मामधि करिष्यति oder यदत्र मामधि करिष्यति.

लः परस्मैपदम् ॥ ९९ ॥

Die 3, 4, 78 aufgeführten (neun ersten) Personalendungen und die Participialendungen अत् (vgl. 3, 2, 124 fgg.) und वस् (vgl. 3, 2, 107 fgg.) heissen Parasmaipada.

लः ist die allgemeine Bezeichnung für alle mit लः beginnenden technischen Ausdrücke für die verschiedenen Personalendungen der verschiedenen Tempora und Modi. लः wird als Genetiv (dafür wird substituiert) gefasst.

तडानावात्मनेपदम् ॥ १०० ॥

Unter den 3, 4, 78 aufgeführten Personalendungen heissen die neun letzten und überdies die Participialendung आन आत्मनेपदा.

तिङ्स्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ १०१ ॥

Unter den 3, 4, 78 aufgeführten Personalendungen heissen je drei der Reihe nach prathama (unsere dritte Person), madhjama (unsere zweite) und uttama (unsere erste).

तात्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः ॥ १०२ ॥

Je eine dieser dreitheiligen Gruppen heisst der Reihe nach Singular, Dual und Plural.

सुपः ॥ १०३ ॥

Ebenso verhält es sich mit den 4, 1, 2 aufgeführten Casusendungen.

विभक्तिश्च ॥ १०४ ॥

Diese Personal- und Casusendungen heissen auch Vibhakti.

युष्मद्बहुपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः ॥ १०५ ॥

Wenn das Pronomen युष्मद् (in irgend einem Numerus) dabeisteht oder dabeistehen könnte, dann wird die Endung der zweiten Person gebraucht, vorausgesetzt dass Personalendung und Pronomen in einem Congruenzverhältniss stehen.

प्रहासे च मन्योपपदे मन्यतेरुत्तम एकवच्च ॥ १०६ ॥

Auch im Spotte wird die zweite Person gebraucht, wenn das Verbum मन् (मन्यते) dabeisteht; dieses erscheint in diesem Falle in der letzten (unserer ersten) Person Sg.

एहि मन्य ओदनं भोद्वसे । न हि भोद्वसे । भुक्तः सो ऽतिथिभिः. Hier soll मन्ये statt मन्यसे und भोद्वसे st. भोद्वे stehen. Vgl. 8, 1, 46.

अस्मद्युत्तमः ॥ १०७ ॥

1, 4, 1.

Wenn das Pronomen अस्मद् (in irgend einem Numerus) dabeisteht oder dabeistehen könnte, dann wird unter den 1, 4, 105 angegebenen Verhältnissen die Endung der letzten (unserer ersten) Person gebraucht.

शेषे प्रथमः ॥ १०८ ॥

In allen übrigen Fällen wird die Endung der ersten (unserer dritten) Person gebraucht.

परः संनिकर्षः संहिता ॥ १०९ ॥

Der engste Anschluss der Laute an einander heisst Sāṃhitā.

विरामो ऽवसानम् ॥ ११० ॥

Ein Ruhepunkt heisst Avasāna (Pause).

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थो पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

समर्थः पर्दावधिः ॥ १ ॥

Wenn hier von Wörtern die Rede geht, so sind darunter dem Sinne nach zu einander gehörige Wörter gemeint.

सुबामन्विते पराङ्गवत्स्वरे ॥ २ ॥

Ein Nomen mit einer Casusendung verhält sich in Bezug auf den Accent vor einem Vocativ wie ein Bestandtheil dieses nachfolgenden Wortes.

कुर्यडेनाटनः, मद्राणां राजन्, परशुना वृश्चन्.

प्राक्कारात्समासः ॥ ३ ॥

2, 1, 3.

Was bis zum Worte कङ्कार in 2, 2, 38 abgehandelt wird, heisst Samāsa (Compositum).

सह सुपा ॥ ४ ॥

2, 1, 4.

Hierbei ist „mit einem flectirten Nomen“ hinzuzudenken.

Ein Compositum heisst nach 1, 2, 46 Prätīpadika (Nominalstamm) und als solches wirft es nach 2, 4, 71 die Casusendungen ab. Hier und da erhalten sich diese aber auch im ersten Gliede.

अव्ययीभावः ॥ ५ ॥

2, 1, 5.

Zunächst der Avjajibhāva.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4, 5.

अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिवृद्धार्थाभावान्ययासंप्रतिशब्दप्रादुर्भावपश्चाद्यथानुपूर्व्ययोगपद्यसादृश्यसंपत्तिसाकल्यान्तवचनेषु ॥ ६ ॥

Ein Indeclinabile wird mit einem flectirten Nomen zu einem Avjajbhâva componirt, wenn Folgendes damit ausgedrückt werden soll: 1) eine Casusendung, 2) Nähe, 3) ein gedeihlicher Zustand, 4) ein trauriger Zustand, 5) ein Nichtdasein von Etwas, 6) ein Vorübersein, 7) etwas dem Augenblick nicht Entsprechendes, 8) das Hervortreten eines Wortes, 9) ein Hinterher, 10) ein Wiesein, 11) ein Nacheinander, 12) eine Gleichzeitigkeit, 12) eine Aehnlichkeit, 13) ein Zutreffen, 14) eine Gesamtheit und 15) das Ende.

Zu 1) अधिस्त्रि (स्त्रीष्वधिकृत्य) कथा वर्तते „die Erzählung betrifft Frauen“, zu 2) उपकुम्भम् „in der Nähe des Topfes“, zu 3) सुमदं वर्तते „es geht den Madra's gut“, zu 4) दुर्यवनं वर्तते „es geht den Javana's schlecht“, zu 5) निर्मात्तिकं वर्तते „die Fliegen sind fort“, zu 6) निर्हिमं वर्तते „die Kälte ist vorüber“, zu 7) अतिनिद्रं वर्तते „es ist jetzt nicht an der Zeit zu schlafen“, zu 8) इतिपायिनि so v. a. „überall heisst es Pāpini“, zu 9) अनुरथं पादातम् „das Fussvolk hinter den Wagen“, zu 10) यथाशक्ति „nach Kräften“, zu 11) अनुज्येष्ठं प्रविशन्तु भवन्तः „die Herren mögen ihrem Alter nach eintreten“, zu 12) सचक्रम् „zugleich mit dem Rade“, zu 13) सत्रह्यं ब्राह्मणानाम् „die Bābhava benehmen sich, wie es Brahmanen geziemt“, zu 14) सत्वगाम् „sammt Gras“, so v. a. „auch Gras nicht ausgenommen“, zu 15) सेष्टि „bis zum Opfer incl.“.

यथासादृश्ये ॥ ७ ॥

यथा auch in einer anderen Bedeutung als „wie“.

यथावृद्धं ब्राह्मणानां मन्त्रयस्य so v. a. „lade von Brahmanen Alles, was alt heisst, ein“. In der Bedeutung „wie“ ist das Compositum durch das vorangehende Sītra erklärt.

यावद्वधारणे ॥ ८ ॥

Das Indeclinabile यावत् in der Bedeutung „soviel und nicht mehr“.

यावदमत्रं ब्राह्मणानां मन्त्रयस्य „lade so viele Brahmanen ein, als Schüsseln da sind“.

सुप् प्रतिना मात्रार्थे ॥ ९ ॥

Ein flectirtes Nomen mit प्रति in der Bedeutung „ein wenig“.

Auf die Frage अस्त्यत्र किं चिच्छाकम् antwortet man शाकप्रति.

अक्षशलाकासंख्याः परिणा ॥ १० ॥

अक्ष, शलाका und ein Zahlwort mit परि.

अक्षपरि „bis auf einen Würfel, mit Ausnahme eines Würfels“, शलाकापरि, एकपरि u. s. w. als Spielausdrücke.

विभाषापपरिवहिरञ्चवः पञ्चम्या ॥ ११ ॥ १२ ॥

अप, परि, बहिस् und die Indeclinabilia auf अञ्च (अक्) mit einem Ablativ, aber nicht nothwendig.

अपत्रिगतं und परित्रिगतं oder अप त्रिगतंभ्यो und परि त्रिगतंभ्यो वृष्टो देवः (über den Accent dieser Composita handelt 6, 2, 33), बहिर्ग्रामम् oder बहिर्ग्रामात्, प्राग्यामम् oder प्राग्यामात्. Patañjali will das Sūtra, um auch bei den folgenden विभाषा ergänzen zu können, theilen in विभाषा und अप^०. Kâçikâ und die Hdschr. thun dieses auch.

आङ् मर्यादाभिविध्योः ॥ १३ ॥

Ebenso आ in der Bedeutung „bis exclusive und inclusive“.

आपाटलिपुत्रम् oder आ पाटलिपुत्रात्, आकुमारं oder आ कुमारभ्यो यज्ञः पाणिनेः.

लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये ॥ १४ ॥

Desgleichen अभि und प्रति mit dem Ziele in der Bedeutung „dahinwärts“.

अभ्यग्नि und प्रत्यग्नि oder अग्निमभि und अग्निं प्रति शलभाः पतन्ति.

अनुर्यत्समया ॥ १५ ॥

Auch अनु wird componirt in der Bedeutung „in die Nähe davon“.

अनुवनमशनिर्गतः.

यस्य चायामः ॥ १६ ॥

Auch in der Bedeutung „diesem entlang“.

अनुगङ्गं वाराणसी, अनुयमुनं मथुरा.

तिष्ठद्गुप्रभृतीनि च ॥ १७ ॥

Auch तिष्ठद्गु u. s. w. heissen Avjajibhâva.

पारे मध्ये षष्ठ्या वा ॥ १८ ॥

पारे und मध्ये können mit einem Genetiv zu einem Avjajibhâva componirt werden.

पारेगङ्गम् oder गङ्गापारम्, मध्येगङ्गम् oder गङ्गामध्यम्.

संख्या वंशयेन ॥ १९ ॥

Desgleichen ein Zahlwort mit einem Worte, welches die Angehörigen einer Familie oder einen Fachgenossen bezeichnet.

त्रिमुनि व्याकरणस्य so v. a. „drei Muni repräsentiren die Grammatik“.

नदीभिश्च ॥ २० ॥

Ebenso ein Zahlwort mit Flussnamen.

सप्तगङ्गम्, द्वियमुनम्, पञ्चनदम्, सप्तगोदावरम्.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 5.

† 2, 1, 5. **अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् ॥ २१ ॥**

Mit Flussnamen werden auch andere Nomina zu einem Avjajibhâva componirt, wenn das Compositum etwas Anderes als den Fluss bezeichnet und ein Name ist.

उन्मत्तगङ्गं नाम देशः, लोहितगङ्गम्, कृष्णगङ्गम्, शर्नैर्गङ्गम्.

2, 1, 22. **तत्पुरुषः ॥ २२ ॥**

Jetzt folgt der Tatpurusha.

द्विगुश्च ॥ २३ ॥

Auch der Dvigu ist ein Tatpurusha.

द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः ॥ २४ ॥

Ein Accusativ wird mit श्रित u. s. w. componirt.

कष्टश्रित, क्रान्तारातीत, नरकपतित, ग्रामगत, तरंगात्यस्त, मुखप्राप्त, मुखापन्न.

स्वयं क्तेन ॥ २५ ॥

स्वयम् mit einem Particip auf त.

स्वयं विलीनमाज्यम्.

खट्वा क्षेपे ॥ २६ ॥

खट्वा im Accusativ mit einem Particip auf त, um einen Tadel auszudrücken.

खट्वारूढ = अविनीत, खट्वाप्लुत = अपथप्रस्थित.

सामि ॥ २७ ॥

Auch सामि mit einem solchen Particip.

सामिकृत, सामिपीत, सामिभुक्त.

कालाः ॥ २८ ॥

Ferner Zeitbezeichnungen im Accusativ.

अहरतिसृता und अहःसंक्रान्ता मुहूर्ताः, मासप्रमितश्चन्द्रमाः.

अत्यन्तसंयोगे च ॥ २९ ॥

Dieselben auch mit einem Nomen als Bezeichnung der ununterbrochenen Fortdauer.

मुहूर्तसुख, सर्वरात्रकल्याणी. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 2.

तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन ॥ ३० ॥

Ein Instrumental mit einem Eigenschaftsworte, wenn das mit diesem Ausgedrückte durch jenen bewirkt worden ist.

गङ्गुलाखण्ड, किरिकाण. Das Wort अर्थ wird von Kâtjâjana als überflüssig bezeichnet, die Kâçikâ bildet nach diesem Sûtra auch धान्यार्थ, als wenn तत्कृतेनार्थेन गुणवचनेन च gemeint wäre. Ueber den Accent dieser Wörter s. 6, 2, 2.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

पूर्वसदृशसमोनार्थकलहनिपुणमिश्रश्चक्षुः ॥ ३१ ॥

Desgleichen mit पूर्व, सदृश, सम, mit einem Worte in der Bedeutung von ऊन, mit कलह, निपुण, मिश्र und श्लक्ष्ण.

मासपूर्व, मातृसदृश, मातृसम, मायोन und मायविकल, वाक्कलह, वाङ्निपुण, गुडमिश्र, आचारश्लक्ष्ण.

कर्तृकरणे कृता बहुलम् ॥ ३२ ॥

Agens und Instrumental werden häufig mit einem von einer Wurzel abgeleiteten Nomen zusammengesetzt.

अहिहत, नखनिर्भिन्न.

कृत्यैरधिकार्थवचने ॥ ३३ ॥

Desgleichen mit einem Partic. fut. pass., wenn eine Uebertreibung ausgedrückt wird.

काकपेया नदी, श्वलेह्यः कूपः, बाष्पच्छेद्यानि तृणानि, कणटकसंचेय ओदनः.

अन्नेन व्यञ्जनम् ॥ ३४ ॥

Ferner Brühe mit Mus.

दध्मोदनः = दध्मोपसिक्त ओदनः, क्षीरोदनः.

भक्ष्येण मिश्रीकरणम् ॥ ३५ ॥

Desgleichen Ingredienz mit Speise.

गुडधानाः = गुडेन मिश्रा धानाः, गुडपृथुकाः. भक्ष्येण wäre wohl besser.

चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः ॥ ३६ ॥

Ein Dativ wird componirt mit dem dazu dienenden Dinge (तदर्थार्थ), mit बलि, हित, सुख und रक्षित.

गृपदारु = गृपाय दारु, कुबेरबलि, गोहित, गोसुख, गोरक्षित. Wohl mit Unrecht zerlegen auch die ältesten Erklärer तदर्थार्थ in zwei einander coordinirte Wörter und erklären damit nicht nur das Adverb ब्राह्मणार्थम्, sondern auch ब्राह्मणार्था यवागूः, als wenn dieses ein Tatpuruṣha wäre. Für unsere Auffassung spricht auch 6, 2, 44. Ueber den Accent dieser Wörter s. 6, 2, 43.

पञ्चमी भयेन ॥ ३७ ॥

Ein Ablativ wird mit भय componirt.

वृकभय, चौरभय.

अपेतापोढमुक्तपतितापत्रस्तैरल्पशम् ॥ ३८ ॥

Desgleichen mit अपेत u. s. w., wenn der Wandel allmählich erfolgt.

सुखापेत, कल्पनापोढ, चक्रमुक्त, स्वर्गपतित, तरंगापत्रस्त; dagegen sagt man प्रासादात्पतितः und nicht प्रासादपतित, weil hier der Sturz ein plötzlicher ist.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

स्तोकान्तिकदूरार्थकृच्छ्राणि क्तेन ॥ ३९ ॥

Wörter in der Bedeutung von स्तोक, अन्तिक und दूर, sowie das Wort कृच्छ्र, werden als Ablative mit einem Particip auf त componirt.

स्तोकान्मुक्त, अन्तिकादागत und अभ्याशादागत, दूरादागत und विप्रकृष्टादागत, कृच्छ्रान्मुक्त und कृच्छ्राल्लब्ध. Nach 6, 3, 2 erhält sich die Ablativendung im Compositum.

सप्तमी शौरडैः ॥ ४० ॥

Ein Locativ wird mit शौरड u. s. w. componirt.

अक्षशौरड u. s. w. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 2.

सिद्धशुष्कपक्वबन्धैश्च ॥ ४१ ॥

Auch mit सिद्ध u. s. w.

सांकाश्यसिद्ध, आतपशुष्क, स्थालीपक्व, चक्रबन्ध. Ueber den Accent dieser Composita s. 6, 2, 32.

ध्वाङ्गेण क्षेपे ॥ ४२ ॥

Mit ध्वाङ्ग als Ausdruck des Tadels.

तीर्थध्वाङ्ग = अनवस्थित.

कृत्यैर्चरुणे ॥ ४३ ॥

Mit einem Particip. fut. pass., wenn von Schulden die Rede ist.

मासदेयमणम्.

संज्ञायाम् ॥ ४४ ॥

Desgleichen, wenn das Compositum ein Name ist.

अरण्येतिलकाः, अरण्येमापाः, वनेकिंशुकाः, वनेबिल्वकाः, कूर्पेपिशाचकाः. Nach 6, 3, 9 behält der Locativ seine Casusendung.

क्तेनाहोरात्रावयवाः ॥ ४५ ॥

Ferner Bezeichnungen für Theile des Tages oder der Nacht mit einem Particip auf त.

पूर्वाह्णकृत und अपराह्णकृत, पूर्वरात्रकृत und अपररात्रकृत.

तत्र ॥ ४६ ॥

Auch तत्र mit einem solchen Particip.

तत्रभुक्त, तत्रकृत, तत्रपीत.

क्षेपे ॥ ४७ ॥

Auch als Ausdruck des Tadels wird ein Locativ mit einem solchen Particip componirt.

अवतप्तेनकुलस्थितं तर्वतत् = चापलम्, अनवस्थितत्वम्; उदकेविशोर्णम्, प्रवाहेमूत्रितम्, भस्मनिहुतम्. Nach 6, 3, 14 fällt die Casusendung nicht ab.

पात्रेसमितादयश्च ॥ ४६ ॥

Auch पात्रेसमित u. s. w. gehören hierher.

पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेन ॥ ४९ ॥

Ein zeitlich Vorangehendes, एक, सर्व, जर्त्, पुराण, नव und केवल werden mit einem in gleichem Casus stehenden Nomen componirt.

सातानुलिप्त, कृष्टसमीकृत und दग्धप्ररूढ; एकशाटी und एकभिन्ना; सर्वदेवाः, जरच्छस्ती, पुराणात्रम्, नवात्रम्, केवलात्रम्; dagegen एकस्याः शाटी.

दिकसंख्ये संज्ञायाम् ॥ ५० ॥

Desgleichen Richtungs- und Zahlwörter mit einem solchen Nomen, wenn das Compositum einen Namen ergibt.

पूर्वेषुकामशमी und अपरेषुकामशमी, पञ्चाम्नाः und सप्तर्षयः; aber उत्तरा यज्ञाः, पञ्च ब्राह्मणाः.

तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च ॥ ५१ ॥

Dieselben Wörter werden mit einem Nomen in gleichem Casusverhältniss componirt um ein Derivat mit einem taddhita zu bilden, oder wenn noch ein anderes Wort im Compositum folgt, oder wenn eine Anzahl von Dingen zu einer Einheit zusammengefasst wird.

Obleich es kein पूर्वशाला und kein पञ्चकपालाः gibt, werden nach 4, 2, 107. 16 die Adjectiva पूर्वशाल und पञ्चकपाल gebildet, und auch ein neues Compositum पूर्वशालाप्रिय. पञ्चफली „eine Fünffzahl von Früchten“ ist ein Beispiel für समाहारे.

संख्यापूर्वो द्विगुः ॥ ५२ ॥

Ein solches Compositum mit einem Zahlwort als erstem Gliede heisst Dvigu.

कुत्सितानि कुत्सनैः ॥ ५३ ॥

Geschmähtes wird mit dem Schmähwort componirt.

वैयाकरणाखमूचिः = निष्प्रभः, याज्ञिककितवः = अयाज्ययाजनतृष्णापरः.

पापाणके कुत्सितैः ॥ ५४ ॥

पाप und अणक mit dem Geschmähten.

पापनापितः, अणकनापितः.

उपमानानि सामान्यवचनैः ॥ ५५ ॥

Das, womit Etwas verglichen wird, mit dem Tertium comparationis.*

शस्त्रीश्यामा देवदत्ता, कुमुदश्येनी, हंसगद्गदा, न्यग्रोधपरिमण्डला. Zum Accent dieser Wörter

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे ॥ ५६ ॥

Das Vergleichene mit व्याघ्र u. s. w., wenn das Tertium comparationis nicht hinzugefügt wird.

पुरुषव्याघ्रः = पुरुषो ऽयं व्याघ्र इव, aber पुरुषो व्याघ्र इव शूरः.

विशेषणं विशेषेण बहुलम् ॥ ५७ ॥

Häufig ein Adjectiv mit seinem Substantiv.

नीलोत्पलम्, रक्तोत्पलम्.

पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवीराश्च ॥ ५८ ॥

Auch पूर्व u. s. w. mit den zu ihnen gehörigen Substantiven.

पूर्वपुरुषः, अपर°, प्रथम°, चरम°, जघन्य°, समान°, मध्य°, मध्यम°, वीर°.

श्रेण्यादयः कृतादिभिः ॥ ५९ ॥

श्रेणि u. s. w. werden mit कृत u. s. w. componirt.

श्रेणिकृताः = अश्रेणयः श्रेणयः कृताः. Zum Accent dieser Composita s. 6, 2, 46.

क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ् ॥ ६० ॥

Ein Particip auf त ohne Negation mit demselben Particip mit der Negation.

अश्रितानश्रितेन जीवति, क्लिष्टाक्लिशितेन वर्तते.

सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः ॥ ६१ ॥

सत् u. s. w. mit dem, was hervorgehoben wird.

सत्पुरुषः, महा°, परम°, उत्तम°, उत्कृष्ट°.

वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम् ॥ ६२ ॥

Mit वृन्दारक u. s. w. das ehrenvoll Hervorgehobene.

गोवृन्दारकः, गोनागः, गोकुञ्जरः, eben so अश्ववृन्दारकः u. s. w.

कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने ॥ ६३ ॥

कतर und कतम werden mit einem Nomen in gleichem Casusverhältniss componirt, wenn nach dem Stande u. s. w. gefragt wird.

कतरकठः und कतरकालापः „welcher von Beiden ist der Kaṭha, der Kalāpa?“.

कतमकठः und कतमकालापः „welcher unter ihnen ist u. s. w.?“; dagegen कतरो

भवतोर्देवदत्तः und कतमो भवतां देवदत्तः. Zum Accent dieser Composita s. 6, 2, 57.

किं क्षेपे ॥ ६४ ॥

किम्, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

किंराजा, किंसखा, किंगोः.

**पोटायुवतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनुवशावेहद्वष्कयणीप्रवक्तृश्रोत्रि-
याध्यापकधृतैर्जातिः ॥ ६५ ॥**

Ein Gattungsbegriff wird mit पोटा u. s. w. componirt.

इभपोटा, °युवतिः, अग्निस्तोकः, उदश्वत्कतिपयम्, गोगृष्टिः, गोधेनुः, गोवशा, गोवेहत
गोवक्षयणी, कठप्रवक्ता, कठश्रोत्रियः, कटाध्यापकः. कठधूर्तः.

प्रशंसावचनैश्च ॥ ६६ ॥

Desgleichen ein Gattungsbegriff mit Worten, die ein Lob bezeichnen.

गोप्रकाण्डम्, अश्वः; गोमतल्लिका, अश्वः; गोमर्चिका, अश्वः.

युवा खलतिपलितवलिनजरतीभिः ॥ ६७ ॥

युवन् mit खलति u. s. w.

युवखलति und °खलती, °पलित und °पलिता, °वलिन und °वलिना, °जरत् und °जरती.
Daraus dass जरती mit युवन् verbunden wird, schliesst man, dass bei Pāṇini hier wie
anderwärts ein Nominalstamm zugleich das Femininum einschliesst.

कृत्यतुल्याख्या अजात्या ॥ ६८ ॥

Participia fut. pass. und Wörter in der Bedeutung von तुल्य mit einem
Worte, das kein Gattungsbegriff ist.

भोज्योष्ण, भोज्यलवण, पानीयगीत; तुल्यश्वेत, सदृशश्वेत; aber भोज्य ओदनः. Zum Accent
dieser Wörter s. 6, 2, 2.

वर्णी वर्णेन ॥ ६९ ॥

Eine Farbenbezeichnung mit einer anderen.

कृष्णसारङ्ग, लोहितसारङ्ग, कृष्णशबल, लोहितशबल. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 3.

कुमारः अमणादिभिः ॥ ७० ॥

कुमार mit अमणा u. s. w.

कुमारअमणा u. s. w.

चतुष्पादो गर्भिण्या ॥ ७१ ॥

Benennungen vierfüssiger Thiere mit गर्भिणी.

गोगर्भिणी, अजा°.

मयूरव्यंसकादयश्च ॥ ७२ ॥

Hierher gehören auch मयूरव्यंसक u. s. w.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे ॥ १ ॥

पूर्व, अपर, अधर und उत्तर werden mit einem aus Theilen bestehenden Ganzen componirt, wenn ein Theil dieses Ganzen dadurch bezeichnet wird.

पूर्व कायस्य = पूर्वकायः „Vorderkörper“, अपरकायः „Hinterkörper“, अधरकायः „Unterkörper“, उत्तरकायः „Oberkörper“.

अर्धं नपुंसकम् ॥ २ ॥

Desgleichen अर्धं als Neutrum in derselben Verbindung.

अर्धं पिप्पल्याः = अर्धपिप्पली, aber ग्रामार्धः.

द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् ॥ ३ ॥

द्वितीय u. s. w. nicht nothwendig.

द्वितीयभिक्षा oder भिक्षाद्वितीयम् „die Hälfte der erbettelten Speise“, eben so bei तृतीयभिक्षा, चतुर्थः, तुर्यः.

प्राप्तापन्ने च द्वितीयया ॥ ४ ॥

प्राप्त und आपन्न werden mit einem Accusativ componirt.

प्राप्तजीविकः = प्राप्तो जीविकाम् und = जीविकाप्राप्तः nach 2, 1, 24. Eben so आपन्न = जीविकापन्नः. Für uns würde die erste Form ein Bahuvrīhi sein.

कालाः परिमाणिना ॥ ५ ॥

Zeitbestimmungen mit dem danach Gemessenen.

मासजात „vor einem Monat geboren, einen Monat alt“.

नञ् ॥ ६ ॥

Die Negation wird mit einem Nomen componirt.

अब्राह्मणः mit Abfall des न् nach 6, 3, 73. Aus 2, 1, 4 ist सह सुपा zu ergänzen.

ईषदकृता ॥ ७ ॥

Desgleichen ईषद् mit einem Nomen, das nicht mit einem कृत्-Suffix gebildet ist.

ईषत्कडार, ईषत्पिङ्गल, aber ईषत्भुक्तम् in zwei Worten.

षष्ठी ॥ ८ ॥

Ein Genetiv mit dem zu ihm gehörigen Nomen.

राजपुरुषः = राज्ञः पुरुषः.

याजकादिभिश्च ॥ ९ ॥

Auch mit याजक u. s. w.

ब्राह्मणयाजकः = ब्राह्मणस्य याजकः. Nach dem vorangehenden Sūtra selbstverständlich, aber nach 2, 2, 16 eigentlich verboten.

न निर्धारणे ॥ १० ॥

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

Ein Genetiv in der Bedeutung „unter“ wird nicht componirt.

क्षत्रियो मनुष्याणां शूरतमः.

पूरणगुणसुहितार्थसद्व्ययतव्यसमानाधिकरणेन ॥ ११ ॥

Auch nicht mit einem Nomen ordinale, einer Eigenschaft in abstracto, einem Worte in der Bedeutung von सुहित, einem Particip auf अत् oder आन (सत्), einem Indeclinabile, einem Particip. fut. pass. auf तव्य und mit einem in Congruenz stehenden Genetiv.

छात्राणां प्रथमः, काकस्य काष्ययम्, फलानां सुहितः und नृपः, ब्राह्मणस्य कुर्वन् und कुर्वाणः, ब्राह्मणस्य कृत्वा (Indeclinabile), ब्राह्मणस्य कर्तव्यम्, पाणिनेः सूत्रकारस्य.

क्तेन च पूजायाम् ॥ १२ ॥

Auch nicht mit einem Particip auf त in der Bedeutung „geehrt“.

राज्ञां मतः, बुद्धः oder पूजितः. Vgl. 2, 3, 67.

अधिकरणवाचिना च ॥ १३ ॥

Auch nicht mit einem solchen Particip, wenn es den Ort bezeichnet, an dem sich Etwas ereignet hat.

इदमेषां यातम् „hier sind sie gegangen“, इदमेषां भुक्तम्. Vgl. 3, 4, 76.

कर्मणि च ॥ १४ ॥

Auch ein objectiver Genetiv wird nicht componirt.

गवां दोहः, ओदनस्य भोजनम्.

तृजकाभ्यां कर्तरि ॥ १५ ॥

Auch nicht ein subjectiver Genetiv mit einem Nomen ag. auf तृ und einem Nomen auf अक (इका).

भवतः शायिका, भवत आसिका, भवतो ऽग्गामिका. Für das Nomen ag. giebt es kein Beispiel, da dieses nicht mit einem subjectiven Genetiv verbunden werden kann; es bekommt seine Bedeutung erst durch das folgende Sūtra.

कर्तरि च ॥ १६ ॥

Auch nicht ein (objectiver) Genetiv mit einem Nomen ag. auf तृ oder अक.

पुरां भेत्ता, ओदनस्य भोजकः.

नित्यं क्रीडाजीविकयोः ॥ १७ ॥

Ein (objectiver) Genetiv wird stets mit einem Nomen auf अक oder इका componirt, wenn ein Spiel oder ein Gewerbe gemeint ist.

उट्टालकपुष्पभञ्जिका, वारणपुष्पप्रचायिका; दन्तलेखकः, नखलेखकः. Zur Betonung dieser Wörter s. 6, 2, 73. 74.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

कुगतिप्रादयः ॥ १८ ॥

Desgleichen werden कु, ein Gati (s. 1, 4, 60 fgg.) genanntes Indeclinabile und प्र mit seinen Genossen componirt.

कुपुरुषः; उररीकृत; दुष्यरुषः, सुपुरुषः.

उपपदमतिङ् ॥ १९ ॥

Desgleichen eine Ergänzung, wenn diese kein Verbum finitum ist.

कुम्भकारः u. s. w. Vgl. 3, 1, 92 fgg. zu Upapada.

अमैवाव्ययेन ॥ २० ॥

Eine Ergänzung auch mit einem Indeclinabile, aber nur dann, wenn dieses ein Absolutiv auf अम् ist.

स्वादुंकारम्, संपन्नंकारं und लवणंकारं भुङ्क्ते. Vgl. 3, 4, 26.

तृतीयाप्रभृत्यान्यतरस्याम् ॥ २१ ॥

Auch ein Instrumental und ein darauf folgender Casus, aber nicht nothwendig.

मूलकोपदंशं oder मूलकोनोपदंशं भुङ्क्ते, केशग्राहं oder केशेषु ग्राहं युध्यन्ते. Vgl. 3, 4, 47 fgg.

+2, 1, 4. 22.

त्वा च ॥ २२ ॥

Desgleichen mit einem Absolutiv auf त्वा (य).

उच्चैःकृत्य oder उच्चैः कृत्वा. Vgl. 7, 1, 37.

शेषो बहुव्रीहिः ॥ २३ ॥

Ein nicht schon anders benanntes Compositum heisst Bahuvrīhi.

अनेकमन्यपदार्थे ॥ २४ ॥

Zwei oder mehr Wörter in einem solchen Compositum bezeichnen ein anderes neues Ding.

संख्ययाव्ययासन्नादूराधिकसंख्याः संख्येये ॥ २५ ॥

Ein Indeclinabile, आसन्न, अदूर, अधिक und ein Zahlwort werden mit einem Zahlwort zu einem Bahuvrīhi verbunden, wenn Etwas der Zahl nach bestimmt wird.

उपदशाः, आसन्नदशाः, अदूरदशाः, अधिकदशाः, द्वित्राः. Vgl. 5, 4, 73.

दिङ्गामान्यन्तराले ॥ २६ ॥

Desgleichen Benennungen für Weltgegenden zur Bezeichnung der dazwischenliegenden Gegend.

दक्षिणपूर्व्या दिक्, पूर्वोत्तरा, उत्तरपश्चिमा, पश्चिमदक्षिणा.

तत्र तेनेद्मिति सरूपे ॥ २७ ॥

1, 4, 1. 2, 1, 3.

Zwei gleichlautende Wörter verbinden sich zu einem Bahuvrīhi in der Bedeutung „daran oder damit geschieht dieses“.

केगकेशि, कचाकचि, दगडादगिड, मुसलामुसलि युद्धं वृत्तम्. Nach 5, 4, 127 erhält ein solcher Bahuvrīhi das Suffix इ.

तेन सहेति तुल्ययोगे ॥ २८ ॥

सह verbindet sich mit einem Instrumental zu einem Bahuvrīhi, wenn Begleitendes und Begleitetes in gleicher Weise bei Etwas beteiligt sind.

सहपुत्र oder सपुत्र आगतः, aber सहेव दशभिः पुत्रैर्भारं वहति गर्दभी, weil die zehn Söhne wohl dabei sind, aber nicht mitschleppen. Zur Substitution von स s. 6, 3, 82.

चार्थे द्वंद्वः ॥ २९ ॥

Was durch „und“ verbunden gedacht wird, heisst Dvaṁdva.

उपसर्जनं पूर्वम् ॥ ३० ॥

Das Upasarṅgana (s. 1, 2, 43. 44) geht im Compositum voran.

राजदन्तादिषु परम् ॥ ३१ ॥

In राजदन्त u. s. w. folgt es.

राजदन्तः = दन्तानां राजा.

द्वंद्वे घि ॥ ३२ ॥

In einem Dvaṁdva geht ein auf इ oder उ auslautender Nominalstamm voran.

पटुगुप्तो, मृदुगुप्तो.

अजाद्यदन्तम् ॥ ३३ ॥

Desgleichen ein vocalisch anlautender und auf अ auslautender.

उद्धखरम्, nicht खरोद्धम्.

अल्पाक्षरम् ॥ ३४ ॥

Desgleichen ein aus weniger Silben bestehender.

प्लन्नन्ययोर्धो.

सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहौ ॥ ३५ ॥

Im Bahuvrīhi geht ein Locativ und ein Adjectiv voran.

उरसिलोमन्, चित्रगु.

निष्ठा ॥ ३६ ॥

Desgleichen ein Particip auf त्.

कृतकट, भिच्छितभिच्छ.

1, 4, 1. 2, 1, 3.

वाहिताग्न्यादिषु ॥ ३७ ॥

In आहिताग्नि u. s. w. kann es auch nachstehen.

आहिताग्नि oder अग्न्याहित.

†1, 4, 1.

कडाराः कर्मधारये ॥ ३८ ॥

†2, 1, 3.

कडार u. s. w. können im Karmadhâraja voranstehen oder nachfolgen.

कडारजैमिनिः oder जैमिनिकडारः u. s. w.

॥ इति द्वितीयस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

2, 3, 1.

अनभिहिते ॥ १ ॥

In der Folge ist zu einem Locativ (कर्मणि u. s. w.) das Wort अनभिहिते „wenn (das Object u. s. w.) nicht schon ausgedrückt ist“ zu ergänzen.

कर्मणि द्वितीया ॥ २ ॥

Der Accusativ bezeichnet das Object, wenn dieses nicht schon sonst ausgedrückt ist.

कटं करोति, aber कटः क्रियते, weil hier das Object schon durch das Passiv ausgedrückt ist. Vgl. 1, 4, 49 fgg.

तृतीया च होश्छन्दसि ॥ ३ ॥

Bei हु auch der Instrumental im Veda.

यवाग्मग्निहोत्रं जुहोति oder यवाग्वाग्निहोत्रं जुहोति.

अन्तरान्तरेणयुक्ते ॥ ४ ॥

Der Accusativ steht auch in Verbindung mit अन्तरा und अन्तरेण.

अन्तरा oder अन्तरेण त्वां च मां च कमण्डलुः.

कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे ॥ ५ ॥

Desgleichen bei Zeit- und Wegemaassen, wenn eine ununterbrochene Fortdauer gemeint ist.

मासमधीते „er studirt einen Monat hindurch“, योजनं कुटिला नदी „der Fluss krümmt sich im Verlauf eines ganzen Jôgana“.

अपवर्गे तृतीया ॥ ६ ॥

Der Instrumental, wenn dabei ein Abschluss erreicht wird.

मासेनानुवाको ऽधीतः „in einem Monat hat er den Anuvâka erlernt“, योजनेनानुवाको ऽधीतः „nach Zurücklegung eines Jôgana h. er d. A. e.“.

सप्तमीपञ्चम्यौ कारकमध्ये ॥ ७ ॥

Der Locativ oder der Ablativ, wenn zwischen dem jetzt und später oder dem hier und dort Etwas Thuenden der Zwischenraum angegeben wird.

अथ भुक्त्वा देवदत्तो द्वहे oder द्वहादभोक्ता, इहस्थो ऽयमिष्यासः क्रोशे oder क्रोशान्मद्यं विध्यति.

कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया ॥ ८ ॥

In Verbindung mit einem Karmapravakanija (s. 1, 4, 83 fgg.) steht der Accusativ.

यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र सप्तमी ॥ ९ ॥

In eben einer solchen Verbindung bezeichnet der Locativ das, worüber Etwas hinausgeht, oder das, worüber man Herr ist.

उप खायां द्रोणः, अधि पञ्चालेषु ब्रह्मदत्तः. Wegen der Zweideutigkeit des यस्य चेश्वरवचनम्, welches auch bedeuten kann „und den, der als Herr bezeichnet wird“, gibt man auch das Beispiel अधि ब्रह्मदत्ते पञ्चालाः. Vgl. 1, 4, 87. 97.

पञ्चम्यपाङ्परिभिः ॥ १० ॥

In Verbindung mit अप, आ und परि steht der Ablativ.

Beispiele sind bei 1, 4, 88 fgg. gegeben worden.

प्रतिनिधिप्रतिदाने च यस्मात् ॥ ११ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Karmapravakanija zur Bezeichnung dessen, mit dem eine Ebenbürtigkeit stattfindet oder wofür Etwas als Entgelt gegeben wird.

Beispiele bei 1, 4, 92.

गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ चेष्टायामनध्वनि ॥ १२ ॥

Der Accusativ oder Dativ bezeichnet das Object bei Verben in der Bedeutung von „gehen“, wenn eine wirkliche Bewegung stattfindet, und wenn nicht अध्वन् das Object ist.

ग्रामं oder ग्रामाय गच्छति, aber nur मनसा पाटलिपुत्रं गच्छति und अध्वानं गच्छति.

चतुर्थी संप्रदाने ॥ १३ ॥

Der Dativ bezeichnet das Saṃpradāna (s. 1, 4, 32 fgg.).

क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः ॥ १४ ॥

Auch das Object, wenn ein zum Verbum gehöriges anderes Wort mit verbaler Bedeutung dabeistehen könnte, aber nicht hinzugefügt wird.

एधेभ्यो व्रजति „er geht nach Brennholz“ = एधानाहर्तुं व्रजति.

2, 3, 1.

तुमर्थाच्च भाववचनात् ॥ १५ ॥

Auch ein Nomen act. steht im Dativ, wenn es die Bedeutung eines Infinitivs hat.

पाकाय व्रजति = पक्तुं व्रजति.

नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालं वषड्योगाच्च ॥ १६ ॥

Der Dativ steht auch in Verbindung mit नमस् u. s. w.

नमो देवेभ्यः; स्वस्ति प्रजाभ्यः; स्वाहाग्नये, स्वधा पितृभ्यः; अलं मल्लो मल्लाय. वषड्यनये.

मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाप्राणिषु ॥ १७ ॥

Der Dativ kann, wenn eine Geringachtung ausgedrückt wird, das (entferntere) Object von मन्, मन्यते bezeichnen, vorausgesetzt dass dieses kein lebendes Wesen ist.

न त्वा तृणाय oder तृणं मन्ये, aber nur न त्वा स्रगालं मन्ये.

कर्तृकरणयोस्तृतीया ॥ १८ ॥

Der Instrumental bezeichnet den Agens (wenn dieser nicht schon durch das Verbum bezeichnet ist) und das Instrument.

देवदत्तेन कृतम्, दात्रेण लुनाति.

सहयुक्ते ऽप्रधाने ॥ १९ ॥

In Verbindung mit सह bezeichnet er das Untergeordnete.

पुत्रेण सहागतः पिता.

येनाङ्गविकारः ॥ २० ॥

Ferner bezeichnet er dasjenige, wodurch der Körper verunstaltet wird.

अक्षणा काणः; पादेन खञ्जः.

इत्थंभूतलक्षणे ॥ २१ ॥

Ferner das Merkmal, wodurch Jemand gerade so und nicht anders erscheint (d. i. woran man Jemand erkennt).

अपि भवान्कमण्डलुना ङाक्षमद्राक्षीत्, ङाक्षेणोपाध्यायम्, शिखया परिव्राजकम्.

संज्ञो ऽन्यतरस्यां कर्मणि ॥ २२ ॥

Ferner das Object von ज्ञा mit सम्, aber nicht nothwendig.

पित्रा oder पितरं सं जानीते.

हेतौ ॥ २३ ॥

Ferner die Ursache.

कन्यया शोकः; विद्यया यशः.

अकर्तर्युणे पञ्चमी ॥ २४ ॥

Sind Schulden die Ursache, so steht der Ablativ, vorausgesetzt dass die Schulden nicht als Agens gefasst werden.

शतादृद्धः „er ist wegen einer Schuld von Hundert eingesteckt worden“, aber
शतेन बन्धितः „eine Schuld von Hundert hat ihn in's Gefängniß gebracht.“

विभाषा गुणे ऽस्त्रियाम् ॥ २५ ॥

Ist die Ursache eine Eigenschaft (in abstracto), so kann der Ablativ statt des Instrumentals gebraucht werden, vorausgesetzt dass das die Eigenschaft ausdrückende Wort nicht weiblichen Geschlechts ist.

जाद्येन oder जाद्यादृद्धः, aber nur बुद्ध्या oder प्रज्ञया मुक्तः.

षष्ठी हेतुप्रयोगे ॥ २६ ॥

Wird हेतु „Ursache“ hinzugefügt, so steht der Genetiv.

अन्नस्य हेतोर्वसति.

सर्वनामस्तृतीया च ॥ २७ ॥

In Verbindung mit einem Pronomen kann auch der Instrumental stehen.

कस्य हेतोर्वसति oder केन हेतुना वसति.

अपादाने पञ्चमी ॥ २८ ॥

Der Ablativ bezeichnet das Apâdâna (s. 1, 4, 24 fgg.).

अन्यारादितरर्तेदिक्छन्दाञ्चूत्तरपदाजाहियुक्ते ॥ २९ ॥

Der Ablativ steht ferner in Verbindung mit अन्य, आरात्, इतर, ऋते, einem Richtungsworte, einem auf अञ्च ausgehenden Worte und einem auf आ oder आहि auslautenden Adverb.

अन्यो देवदत्तात्, आराद्धेयदत्तात्, इतरो देः, ऋते देः; पूर्वो und उत्तरो ग्रामात्, पूर्वो ग्रीष्माद्वसन्तः, उत्तरो ग्रीष्मो वसन्तात्; प्राग्रामात्, प्रत्यग्रामात्; दक्षिणा und उत्तरा, दक्षिणाहि und उत्तराहि ग्रामात्.

षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन ॥ ३० ॥

In Verbindung mit einem Adverb in der Bedeutung derer auf अतस् (s. 5, 3, 28 fgg.) steht der Genetiv.

दक्षिणतो, उत्तरतो, पुरस्ताद्, उपरि oder उपरिष्टाद्वामस्य.

एनपा द्वितीया ॥ ३१ ॥

In Verbindung mit einem Adverb auf एन steht der Accusativ.

दक्षिणेन und उत्तरेण ग्रामम्.

2, 3, 1.

पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याम् ॥ ३२ ॥

In Verbindung mit पृथक्, विना und नाना kann auch der Instrumental stehen.
पृथक्, विना und नाना ददत्तेन oder देवदत्तात्.

कारणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकृतिपयस्यासत्त्वचनस्य ॥ ३३ ॥

स्तोक, अल्प, कृच्छ्र und कृतिपय können, wenn sie nicht etwas Stoffliches bezeichnen, auch in instrumentaler Bedeutung im Ablativ stehen.

स्तोकान्मुक्त (als Compositum nach 2, 1, 39. 6, 3, 2) oder स्तोकेन मुक्त: „mit genauer Noth frei gekommen“; ebenso bei den übrigen Wörtern. Dagegen sagt man nur स्तोकेन विषेण हतः.

दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्यतरस्याम् ॥ ३४ ॥

In Verbindung mit Wörtern in der Bedeutung von दूर „fern“ und अन्तिक „nahe“ steht der Ablativ oder der Genetiv.

दूरं, विप्रकृष्टं, अन्तिकं und अभ्याशं ग्रामात् oder ग्रामस्य.

दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च ॥ ३५ ॥

Diese Wörter selbst können auch ausserdem noch im Accusativ stehen.

दूराद्, दूरं oder दूरेण, अन्तिकाद्, अन्तिकं oder अन्तिके u. s. w. ग्रामस्य.

सप्तम्यधिकरणे च ॥ ३६ ॥

Der Locativ steht in diesem Falle und auch als Bezeichnung des Adhikarāṇa (s. 1, 4, 45).

दूरे, अन्तिके u. s. w. ग्रामस्य; कट आस्ते, स्थान्यां पचति.

यस्य च भावेन भावलक्षणम् ॥ ३७ ॥

Auch dasjenige steht im Locativ, durch dessen Sein ein anderes Sein näher gekennzeichnet wird.

गोषु दुह्यमानासु गतः । दुग्धेष्वगतः. Erklärung des Locativus absolutus.

षष्ठी चानादरे ॥ ३८ ॥

Wenn dabei eine Geringachtung ausgedrückt wird, kann auch der Genetiv stehen.

रुदति oder रुदतः प्रावाजीत् „obgleich (der Andere) weinte, verliess er das Hans um als Asket zu wandern“.

स्वामीश्वराधिपतिदायाद्साक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च ॥ ३९ ॥

Auch bei स्वामिन् u. s. w. kann der Locativ oder der Genetiv stehen.

गोषु oder गवां स्वामी, ईश्वरः, अधिपतिः, दायादः, साक्षी, प्रतिभूः und प्रसूतः.

आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम् ॥ ४० ॥

Desgleichen bei आयुक्त und कुशल, wenn ein Obliegen gemeint ist.

आयुक्तः und कुशलः कटकरणौ oder कटकरणस्य.

यतश्च निर्धारणम् ॥ ४१ ॥

Im Locativ oder Genetiv steht ferner dasjenige, aus oder unter dem Etwas hervorgehoben wird.

मनुष्येषु oder मनुष्याणां क्षत्रियः शूरतमः.

पञ्चमी विभक्ते ॥ ४२ ॥

Ist das Hervorgehobene vom Andern verschieden (nicht im Andern enthalten), so steht dieses im Ablativ.

माथुराः पाटलिपुत्रेभ्य आद्वतराः.

साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्रम्यप्रतेः ॥ ४३ ॥

Bei साधु und निपुण steht der Locativ, wenn es sich um Ehrerbietigkeit handelt, vorausgesetzt dass sie nicht mit प्रति verbunden werden.

मातरि साधुः oder निपुणः, aber साधुमातरं प्रति.

प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च ॥ ४४ ॥

Bei प्रसित und उत्सुक kann auch der Instrumental stehen.

केशेषु प्रसितः und उत्सुकः oder केशैः प्रसितः und केशैस्तसुकः.

नक्षत्रे च लुपि ॥ ४५ ॥

Auch der Name eines Mondhauses kann als Bezeichnung einer bestimmten Zeit statt im Locativ auch im Instrumental stehen.

पुष्ये oder पुष्येण पायसमश्नीयात्. Hier bezeichnet पुष्य nach 4, 2, 4 mit Abfall des Suffixes die Zeit, da der Mond in diesem Hause steht.

प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा ॥ ४६ ॥

Wenn nichts Anderes ausgedrückt werden soll als die Bedeutung des Nominalstammes, das Geschlecht, das Maass oder der Numerus, so steht der Nominativ.

संबोधने च ॥ ४७ ॥

Eben so beim Rufen.

Im Vocativ Sg. wird nach 6, 1, 69 das Casussuffix des Nominativs in der Regel abgeworfen.

सामन्वितम् ॥ ४८ ॥

Ein solcher Nominativ heisst âmantrita (Vocativ).

2, 3, 1.

एकवचनं संबुद्धिः ॥ ४९ ॥

Im Singular heisst er Saṃbuddhi.

षष्ठी शेषे ॥ ५० ॥

In allen noch übrigen Fällen steht der Genetiv.

ज्ञो ऽविदर्थस्य करणे ॥ ५१ ॥

Bei ज्ञा, wenn es nicht die Bedeutung „kennen, erkennen“ hat, bezeichnet der Genetiv das Instrument (das Wodurch oder Womit).

सर्पिषो जानीते = सर्पिषोपायेन प्र वर्तते. Vgl. 1, 3, 45.

अधीगर्थदयेशां कर्मणि ॥ ५२ ॥

Bei Verben in der Bedeutung von धृ mit अधि (d. i. „gedenken“), bei दय् und ईश् bezeichnet der Genetiv das Object.

मातुरध्येति und मातुः स्मरति, सर्पिषो दयते und सर्पिष ईष्टे.

कृजः प्रतियत्ने ॥ ५३ ॥

Desgleichen bei कृ „für Etwas Sorge tragen“.

एधोदकस्योप स्क्रुते. Vgl. 1, 3, 32. 6, 1, 139.

रुजार्थानां भाववचनानामज्वरेः ॥ ५४ ॥

Auch bei Verben in der Bedeutung von रुज्, wenn das Subject ein Nomen abstr. ist, jedoch nicht bei ज्वर् im Causativ.

चौरस्य रुजति रोगः, चौरस्यामयत्यामयः, aber नदी कूलानि रुजति und चौरं ज्वरयति ज्वरः.

आशिषि नाथः ॥ ५५ ॥

Auch bei नाथ in der Bedeutung „bitten um“.

सर्पिषो नाथते.

जासिनिप्रहणनाटक्रायपिषां हिंसायाम् ॥ ५६ ॥

Desgleichen beim Causativ von जस्, bei हन् mit नि प्र, beim Causativ von नट् und क्रय् und bei पिष्, wenn eine Leidzufügung gemeint ist.

चौरस्योज्जासयति, नि प्र हन्ति (angeblich auch नि हन्ति und प्र हन्ति und sogar प्र णि हन्ति), उन्नाटयति, क्राययति und पिनष्टि.

व्यवहृपणोः समर्थयोः ॥ ५७ ॥

Auch bei हृ mit व्यव und bei पण् in der ihnen gemeinsamen Bedeutung.

शतस्य व्यव हरति und पणते „er handelt oder spielt um ein Hundert“.

दिवस्तदर्थस्य ॥ ५८ ॥

Desgleichen bei दिव् in derselben Bedeutung.

शतस्य दीव्यति „er spielt um ein Hundert“.

विभाषोपसर्गे ५९ ॥

Bei द्विद् mit einer Präposition nicht nothwendig.

गतस्य oder गतं प्रति दीव्यति.

द्वितीया ब्राह्मणे ॥ ६० ॥

Im Brâhmana steht bei द्विद् der Accusativ.

गामस्य तदहः सभायां दीव्येयुः Maitr. S. 1, 6, 11.

प्रेषब्रुवोर्हविषो देवतासंप्रदाने ॥ ६१ ॥

Bei इष, इष्यति mit प्र und bei ब्रु steht die Spende im Genetiv, wenn sie einer Gottheit dargebracht wird.

अग्नये ऋगस्य हविषो वपाया मेदसः प्रेष्य and अनु ब्रूहि. Vgl. 8, 2, 91.

चतुर्थ्यर्थे बहुलं छन्दसि ॥ ६२ ॥

Im Veda steht der Genetiv häufig im Sinne des Dativs.

यजेश्च करणे ॥ ६३ ॥

Ebendasselbst bei यज् auch im Sinne des Instrumentals.

द्यतेन oder द्यतस्य यजते.

कृत्वोऽर्थप्रयोगे काले ऽधिकरणे ॥ ६४ ॥

In Verbindung mit einem Adverb in der Bedeutung von कृत्वस् „mal“ steht die Zeit, innerhalb welcher Etwas geschieht, im Genetiv.

पञ्चकृत्वो ऽहो भुङ्क्ते द्विरहो ऽधीते.

कर्तृकर्मणोः कृति ॥ ६५ ॥

In Verbindung mit einem Verbalnomen bezeichnet der Genetiv sowohl den Agens als auch das Object.

भवतः शायिका, पुरां भेत्ता.

उभयप्राप्तौ कर्मणि ॥ ६६ ॥

Wenn Agens und Objectiv zugleich genannt werden, und der Genetiv also beide bezeichnen könnte, bezeichnet er das Object.

आश्वर्यां गवां दोहो ऽगोपालकेन, रोचते म ओदनस्य भोजनं देवदत्तेन.

क्तस्य च वर्तमाने ॥ ६७ ॥

Auch in Verbindung mit einem Particip auf त्त in gegenwärtiger Bedeutung steht der Agens im Genetiv.

राज्ञां मतः, बुद्धः, पूजितः. Ueber das Particip in gegenwärtiger Bedeutung s. 3, 2,

2, 3, 1.

अधिकरणवाचिनश्च ॥ ६८ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Particip auf त्, wenn es den Ort, wo Etwas vorgegangen ist, bezeichnet.

इदमेवामासितम्. Vgl. 3, 4, 76.

न लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृनाम् ॥ ६९ ॥

In Verbindung mit verschiedenen Participien in activer Bedeutung (ल, vgl. 3, 2, 124 fgg.), mit einem auf उक् auslautenden Verbalnomen, mit Absolutiven (अव्यय), mit den Participien auf त् und तवत् (निष्ठा), mit Wörtern wie सुकर und दुष्कर (खलर्थ) und mit einem Nomen ag. auf ल-त् steht nicht der Genetiv als Bezeichnung des Agens oder Objects (sondern der Instrumental im ersten und der Accusativ im andern Falle).

ओदनं पचन्, पचमानः und पचिवान्, आगामुकं वाराणसीं रत्न आहुः, कटं कृत्वा, देवदत्तेन कृतम्, ओदनं भुक्तवान्, ईषत्करः कटो देवदत्तेन, कर्ता कटान्. Patanjali zerlegt लोक in ल, उ und उक्, als wenn उ und उक् zuerst in ऊक् verschmolzen wären, was nicht sehr wahrscheinlich ist, obgleich auch उ (चिकीर्षु u. s. w.) hierher gehört. Ausnahme zu 2, 3, 65.

अकेनोर्भविष्यदाधमर्ययोः ॥ ७० ॥

Auch nicht in Verbindung mit einem Verbalnomen auf अक und इन्, wenn es sich um die Zukunft oder um Schuldigsein handelt.

कटं कारको व्रजति „er geht eine Matte zu verfertigen“, ग्रामं गामी „er ist im Begriff ins Dorf zu gehen“, शतं दायी „er ist Hundert schuldig“.

† 2, 3, 1.

कृत्यानां कर्तरि वा ॥ ७१ ॥

In Verbindung mit einem Partic. fut. pass. kann der Genetiv (oder Instrumental) den Agens bezeichnen.

भवतः oder भवता कटः कर्तव्यः.

तुल्याथैरतुलीपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम् ॥ ७२ ॥

In Verbindung mit Wörtern, die „ähnlich, Aehnlichkeit“ bedeuten, तुला und उपमा ausgenommen, kann der Instrumental oder der Genetiv stehen.

तुल्यो und सदृशो देवदत्तेन oder देवदत्तस्य, aber nur तुला देवदत्तस्य नास्ति und उपमा कृष्णस्य न विद्यते.

चतुर्थी चाशिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः ॥ ७३ ॥

In Verbindung mit आयुष्य u. s. w. kann, wenn ein Wunsch ausgesprochen wird, ausser dem Genetiv auch der Dativ stehen.

आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं, अर्थो und हितं देवदत्तस्य oder देवदत्ताय भूयात्.

॥ इति द्वितीयस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

द्विगुरेकवचनम् ॥ १ ॥

Ein Dvigu steht im Singular.

पञ्चपूली = पञ्च पूलाः समाहृताः. Vgl. 4, 1, 21.

इदंश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् ॥ २ ॥

Desgleichen ein Dvañdva, wenn Benennungen für Körpertheile, Musikanten oder Heeresabtheilungen mit einander verbunden werden.

पाणिपादम्, शिरोपीवम्; मार्दङ्गिकपाणविकम्, वीणावादकपरिवादकम्; रथिकाश्वारोहम्, रथिकपादातम्.

अनुवादे चरणानाम् ॥ ३ ॥

Auch Namen von Veda-Schulen, wenn eine solche Schule gleich darauf wieder erwähnt wird.

उदगात्कटकालापम् । प्रत्यष्टात्कटकोथुमम्.

अध्वर्युक्रतुरनपुंसकम् ॥ ४ ॥

Auch von einem Adhvarju vollzogene Opfer, wenn sie nicht Neutra sind.

अर्काश्वमेधम्, सायाह्वातिरात्रम्; dagegen इपुवर्जा „die Feiern Ishu und Vagra“, उन्मिद्व-लभिदौ und राजसूयवाजयेये.

अध्ययनतो ऽविप्रकृष्टाख्यानाम् ॥ ५ ॥

Auch Bezeichnungen derjenigen, die in Bezug auf ihre Studien einander nahe stehen.

पदकक्रमकम्, क्रमकवार्त्तिकम्; dagegen याज्ञिकवैयाकरणौ.

जातिरप्राणिनाम् ॥ ६ ॥

Auch Genusbegriffe, aber nicht Bezeichnungen lebender Wesen.

आराशस्त्रि „Ahle und Dolch“, धानाशष्कुलि; dagegen नन्दकपाञ्चजन्या „Kṛṣṇa's Schwert und Muschel“ und ब्राह्मणक्षत्रियविद्विशूद्राः.

विशिष्टलिङ्गो नदी देशो ऽयामाः ॥ ७ ॥

Auch Fluss- und Ortsnamen verschiedenen Geschlechts, jedoch mit Ausnahme von Dorfnamen.

उन्नेरावति, गङ्गाशोणम्; कुरुकुरुक्षेत्रम्, कुरुकुरुजाङ्गलम्; aber गङ्गायमुने, मद्रकेकयाः und जाम्बवशालूकिन्या (zwei Dorfnamen). Man hätte im Sūtra °लिङ्गो नदीदेशावग्रामाः erwartet.

क्षुद्रजन्तवः ॥ ८ ॥

Auch Namen kleiner Thierchen.

दंशमशकम्, यूकालिन्तम्.

येषां च विरोधः शाश्वतिकः ॥ ९ ॥

Desgleichen Namen von Thieren, die in beständiger Feindschaft mit einander leben.

मार्जारमूपकम्, श्वसृगालम्, अहिनकुलम्.

शूद्राणामनिरवसितानाम् ॥ १० ॥

Auch Bezeichnungen von Cūdra, die nicht aus der Gemeinschaft gestossen sind.

तदायस्कारम्, रजकतन्तुवायम्; dagegen चण्डालमृतपाः.

गवाश्वप्रभृतीनि च ॥ ११ ॥

Hierher gehören auch गवाश्वम् u. s. w.

विभाषा वृक्षमृगतृणधान्यव्यञ्जनपशुकुन्यश्ववडबपूर्वापराधरोत्तराणाम् ॥ १२ ॥

Bei Namen von Bäumen, Thieren des Waldes, Gräsern, Kornarten, Beilagen zu einem Gericht, Hausthieren, Vögeln und in den Verbindungen अश्ववडब, पूर्वापर und अधरोत्तर kann der Singular gebraucht werden.

प्लक्षन्यग्रोधम् oder °धाः; रुसृपतम् oder °ताः; कुशकाशम् oder °शाः; व्रीहियवम् oder °वाः; दधिघृतम् oder °ते, गोमहिषम् oder °पाः; तित्तिरिक्पिञ्जलम् oder °लाः; अश्ववडबम् oder °बो (vgl. 2, 4, 27), पूर्वापरम् oder °रे, अधरोत्तरम् oder °रे.

विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि ॥ १३ ॥

Desgleichen bei Wörtern mit entgegengesetzter Bedeutung, wenn sie nicht etwas Concretos bezeichnen.

शीतोष्णम् oder °ष्णो, सुखदुःखम् oder °ख्ये, जीवितमरणम् oder °णो; dagegen शीतोष्णो उदके.

न दधिपयञ्जादीनि ॥ १४ ॥

Bei दधिपयसी u. s. w. ist der Singular nicht gestattet.

अधिकरणैतावत्त्वे च ॥ १५ ॥

Auch nicht bei concreten Begriffen, wenn die Anzahl dabei angegeben wird.

Man sagt zwar दन्तोष्ठम् und मार्दङ्गिकपाणविकम्, aber दश दन्तोष्ठाः und दश मार्दङ्गिकपाणविकाः. Vgl. 2, 4, 2.

विभाषा समीपे ॥ १६ ॥

Wenn die Anzahl annäherungsweise bestimmt wird, kann der Singular gebraucht werden.

उपदशं दन्तोष्ठम् oder उपदशा दन्तोष्ठाः.

स नपुंसकम् ॥ १७ ॥

Ein solcher Dvañdva im Singular ist ein Neutrum.

अव्ययीभावश्च ॥ १८ ॥

Desgleichen ein Avjajibhâva.

तत्पुरुषो ऽनञ्कर्मधारयः ॥ १९ ॥

2, 4, 19.

Desgleichen die nun folgenden Tatpurusha, wenn sie nicht die Negation vor sich haben und nicht Karmadhâraja sind.

संज्ञायां कन्थोशीनरेषु ॥ २० ॥

Ein auf कन्था auslautender, wenn er der Name einer im Lande der Uçinara gelegenen Stadt ist.

सौशमिकन्थम् und आह्वरकन्थम्, aber दादिकन्था (weil nicht उशीनरेषु) und वीरणकन्था (weil dieses kein Nomen pr. ist). Ueber den Accent dieser Wörter s. 6, 2, 124.

उपज्ञोपक्रमं तदाद्याचिख्यासायाम् ॥ २१ ॥

Ein auf उपज्ञा und उपक्रम auslautender, wenn man den Ausgangspunkt eines ersonnenen oder eingeführten Werkes ausdrücken will.

पाणिन्युपज्ञमकालकं व्याकरणम् „die die Definition der Tageszeit übergehende Grammatik ist ein von Pāpini ersonnenes Werk“, आद्योपक्रमं प्रासादः „der Palast ist eine Erfindung reicher Leute“, नन्दोपक्रमाणि मानानि „Maasse und Gewichte sind eine Erfindung der Nanda“. Ueber den Accent solcher Wörter s. 6, 2, 14, wo übrigens पाणिनीपज्ञम् geschrieben wird.

छाया बाहुल्ये ॥ २२ ॥

Ein auf छाया auslautender, wenn jenes „Menge“ bedeutet.

शलभच्छायम्, इत्तुच्छायम्. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 14.

सभा राजामनुषपूर्वा ॥ २३ ॥

Ein auf सभा auslautender, wenn ein Wort in der Bedeutung „Fürst“ oder „Unhold“ vorangeht.

इनसभम्, ईश्वरसभम्; रत्नःसभम्, पिशाचसभम्.

अशाला च ॥ २४ ॥

Auch wenn सभा nicht die Bedeutung „Haus“ hat.

स्त्रोसभम् und दासोसभम्, weil सभा = संघात ist; aber अनाथसभा = अनाथकुटी.

विभाषा सेनासुराछायाशालानिशानाम् ॥ २५ ॥

† 2, 4, 19.

Ein auf सेना u. s. w. auslautender Tatpurusha kann ein Neutrum sein.

ब्राह्मणसेना oder °नम्, यवसुरा oder °रम्, कुड्यच्छाया oder °यम्, गोशाला oder °लम्, श्वनिशा oder °शम्. Zum Accent der Wörter auf °छाय n. s. 6, 2, 14, zu dem der Wörter auf शाल n. 6, 2, 123.

परवलिङ्गं इद्वतत्पुरुषयोः ॥ २६ ॥

Als allgemeine Regel gilt, dass das Geschlecht im Dvañdva und Tatpuru-
rusha sich nach dem letzten Worte richtet.

पूर्ववदश्रवडबौ ॥ २७ ॥

In अश्रवडबौ richtet es sich nach dem ersten Worte.

हेमन्तशिशिरावहोरात्रे च च्छन्दसि ॥ २८ ॥

Desgleichen im Veda in हेमन्तशिशिरो und अहोरात्रे.

रात्राहाहाः पुंसि ॥ २९ ॥

रात्र, अह् and अह sind am Ende eines Tatpuruśha männlichen Geschlechts.

द्विरात्रः; त्रिरात्रः; पूर्वाह्णाः; अपराह्णाः; मध्याह्ः; द्यहः; त्र्यहः.

अपथं नपुंसकम् ॥ ३० ॥

अपथ ist ein Neutrum.

अर्धर्चाः पुंसि च ॥ ३१ ॥

अर्धर्चं u. s. w. sind auch männlichen Geschlechts.

अर्धर्चम् und अर्धर्चः u. s. w.

इदमो ऽन्वादेशे ऽशनुदात्तस्तृतीयादौ ॥ ३२ ॥

Für das Pronomen इदम् wird, wenn es auf etwas Vorangehendes hinweist
(d. i. Pronomen substantivum der dritten Person ist), im Instrumental und
in den folgenden Casus tonloses अ substituiert.

Dieses Sūtra bestimmt nur den Unterschied in der Betonung des sonst in der
Form gleichlautenden Pronomens. Die Casusendungen भ्याम् u. s. w. sind von Haus
aus unbetont und bleiben es hier trotz 6, 1, 171, da die dort gegebene Regel wohl
इदम्, aber nicht das dafür hier substituirte अ berührt. Beispiele: आभ्यां (6, 1, 171)
छात्राभ्यां रात्रिरधीता । अथो आभ्यामहरण्यधीतम् ॥ अस्मै छात्राय कम्बलं देहि । अथो अस्मै
शाकटमपि देहि ॥ अस्मै च्छात्रस्य शोभनं शीलम् । अथो अस्य प्रभूतं स्वम् ॥ Vgl. 2, 4, 34.

एतदस्त्रतसोस्त्रतसौ चानुदात्तौ ॥ ३३ ॥

Auch für das Pronomen एतद् wird, wenn es auf etwas Vorangehendes
hinweist, vor den Suffixen त्र und तस् tonloses अ substituiert, und in diesem
Falle sind auch die beiden Suffixe tonlos.

एतस्मिन्यामे सुखं वसामः । अथो अत्र युक्ता अधीमहे ॥ एतस्माच्छात्राच्छन्दो ऽधीष्व । अथो
अतो व्याकरणमप्यधीष्व ॥

द्वितीयाटौस्वेनः ॥ ३४ ॥

Im Accusativ aller Zahlen, im Instrumental Sg. (टा) und im Gen. und Loc. Du. (ओस्) wird für इदम् und एतद्, wenn sie auf etwas Vorgehendes hinweisen, unbetontes एन substituiert.

इदम् oder एतं क्वात्रं क्खन्दो ऽध्यापय । अथो एनं व्याकरणमप्यध्यापय ॥ Ebenso entspricht einem अनेन oder एतेन च्छान्त्रेण im Nachsatz एनेन, einem अनयोश् oder एतयोश्छान्त्रयोः — एनयोः u. s. w.

आर्धधातुके ॥ ३५ ॥

2, 4, 35.

In den folgenden Sūtra ist „vor einem ārdhadhātuka-Suffix“ hinzuzudenken.

So heisst jedes Suffix (mit Ausnahme derer mit stummem ञ्), welches unmittelbar (ein Augment kommt dabei nicht in Betracht) an eine Verbalwurzel in weiterem Sinne (vgl. 3, 1, 32) angefügt wird.

अदो जग्धिर्त्यग्नि किति ॥ ३६ ॥

Für अद् wird जग्ध् substituiert vor dem Absolutivsuffix -त्य (ल्यप्) und vor einem mit त् anlautenden Suffix, das ein stummes क् hat.

प्रजग्ध्य, जग्ध् mit क्त, जग्धवत् mit क्तवत्.

लुङ्सनोर्घसू ॥ ३७ ॥

Im Aorist und im Desiderativ wird dafür घस् substituiert.

अघसत्, जिघत्सति.

घञपोश्च ॥ ३८ ॥

Auch vor ±अ and अ.

घासः und प्रघसः; Accent nach 6, 1, 159 und 6, 2, 144.

बहुलं छन्दसि ॥ ३९ ॥

Im Veda auch sonst häufig.

घस्तां नूनम्, सग्धिश्च मे (VS. 18, 9).

लिङ्यन्यतरस्याम् ॥ ४० ॥

Im Perfect kann घस् substituiert werden.

जघास oder आद.

वेजो वयिः ॥ ४१ ॥

Für वे „weben“ kann im Perfect वय् substituiert werden.

ववी oder उवाय.

हनो वध लिङि ॥ ४२ ॥

Für हन् wird im Precativ वध् substituiert.

वध्यात्, वध्यास्ताम्, वध्यासुः. 2, 4, 35 kennzeichnet लिङ् als Precativ.

2, 4, 35.

लुङि च ॥ ४३ ॥

Desgleichen im Aorist.

अवधीत्, अवधिष्टाम्, अवधिषुः.

आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

Im Medium nicht nothwendig.

आवधिष्ट oder आहत्.

इणो गा लुङि ॥ ४५ ॥

Für इ wird im Aorist गा substituiert.

अगात्, अगाताम्, अगुः.

शौ गमिरबोधने ॥ ४६ ॥

Im Causativ गम्, aber nicht in der Bedeutung „zu wissen thun“.

गमयति, aber प्रत्यापयति.

सनि च ॥ ४७ ॥

Auch im Desiderativ.

जिगमिषति, aber अर्थान्प्रतीपिषति.

इङश्च ॥ ४८ ॥

Auch für das mediale इ wird im Desiderativ गम् substituiert.

अधि जिगांसते.

गाङ् लिटि ॥ ४९ ॥

Im Perfectum wird dafür mediales गा substituiert.

अधि जगे.

विभाषा लुङ्लृङोः ॥ ५० ॥

Im Aorist und Conditionalis nach Belieben.

अध्यैष्ट oder अध्यगोष्ट, अध्यैष्यत oder अध्यगीष्यत्.

शौ च संश्चङोः ॥ ५१ ॥

Ebenso im Desiderativ des Causativs und im Aorist des Causativs.

अध्यापिषयिषति oder अधि जिगापयिषति, अध्यापिषत् oder अध्यजीगपत्.

अस्तेभूः ॥ ५२ ॥

Für अस्, अस्ति wird vor einem ârdhadhâtuka भू substituiert.

भवितु, भवितुम्, भवितव्य.

ब्रुवो वचिः ॥ ५३ ॥

Für ब्रू wird वच् substituiert.

वक्तु, वक्तुम्, वक्तव्य.

चक्षिडः ख्याञ् ॥ ५४ ॥

ख्या für चक्ष्.

आख्यातु, आख्यातुम्, आख्यातव्य.

वा लिटि ॥ ५५ ॥

Im Perfect nicht nothwendig.

आ चक्षते oder आ चक्ष्यां.

अजेर्यघञपोः ॥ ५६ ॥

Für अञ् wird vor einem ârdhadhâtuka, mit Ausnahme von ±अ und अ, वि substituirt.

प्रवायक, प्रवायणीय; aber समाजं, उदाजं und समजं, उदजं. Zum Accent vgl. 6, 2, 144.

† 2, 4, 35.

वा यौ ॥ ५७ ॥

Vor अन nicht nothwendig.

प्राजनो oder प्रवयणो दण्डः, प्राजनम् oder प्रवयणामा नय.

ख्यक्षत्रियार्षजितो यूनि लुगणिजोः ॥ ५८ ॥

Nach einem Geschlechtsnamen auf ±_य, nach einem solchen vom Namen eines Fürsten oder Rshi, so wie nach einem mit einem ein stummes ञ् enthaltenden Suffix gebildeten, werden die bei der Bildung des Juvan genannten Geschlechtsnamens sonst angewendeten Suffixe ±_अ und ±_इ abgeworfen.

So bezeichnen z. B. कौरव्य (nach 4, 1, 151), श्वाफल्क (nach 4, 1, 114), वासिष्ठ (nach 4, 1, 114) und तैकायनि (nach 4, 1, 154) sowohl den Vater als auch den Sohn. Vgl. 4, 1, 163 fgg.

पैलादिभ्यश्च ॥ ५९ ॥

Desgleichen nach पैल u. s. w.

पैल heisst sowohl der Vater als auch der Sohn.

इजः प्राचाम् ॥ ६० ॥

Auch nach einem Geschlechtsnamen auf ±_इ, wenn von einem Geschlecht der östlichen Völker die Rede ist.

पान्नागारि heisst sowohl der Vater als auch der Sohn.

न तौल्वलिभ्यः ॥ ६१ ॥

Aber nicht nach तौल्वलि u. s. w.

तौल्वलि und तौल्वलायन nach 4, 1, 101.

तद्राजस्य बहुषु तेनैवास्त्रियाम् ॥ ६२ ॥

Auch das den Fürsten (nicht aber die Fürstin) eines Volkes bezeichnende Suffix wird im Plural abgeworfen, wenn wirklich eine Pluralität von Fürsten gemeint ist.

वाङ्गः ist nach 4, 1, 170 (vgl. 174) „ein Fürst der Vaṅga“, वङ्गाः heissen „die Fürsten dieses Volkes“; dagegen ist der Plural zu वाङ्गी „eine Fürstin der Vaṅga“ वाङ्गः. Auch heisst es प्रियवाङ्गाः „die einen Fürsten der Vaṅga lieb haben“, weil hier der Plural keine Pluralität von Fürsten involvirt.

यस्कादिभ्यो गोत्रे ॥ ६३ ॥

Nach यस्क u. s. w. wird zur Bezeichnung des Geschlechts im Plural das den Geschlechtsnamen bildende Suffix abgeworfen, nicht aber im Femininum.

Von यस्क lautet der Geschlechtsname nach 4, 1, 112 यास्कः und der Plural nach unserm Sâtra यस्काः. Dagegen sagt man यास्व्यः und प्रिययास्काः Adj.

यज्ञोश्च ॥ ६४ ॥

Auch die Geschlechtsnamen bildenden Suffixe $\pm$ _य und $\pm$ _श्च fallen im Plural ab.

गार्ग्यः und गर्गाः, वैदः und विदाः.

अत्रिभृगुकुत्सवसिष्ठगोतमाङ्गिरोभ्यश्च ॥ ६५ ॥

Auch nach अत्रि u. s. w.

आत्रेयः nach 4, 1, 122, Pl. अत्रयः; भार्गवः, कौत्सः, वासिष्ठः, गोतमः und आङ्गिरसः nach 4, 1, 114, Pl. भृगवः, कुत्साः, वसिष्ठाः, गोतमाः und अङ्गिरसः.

बह्वच इजः प्राच्यभरतेषु ॥ ६६ ॥

Auch das patronymische $\pm$ _इ fällt im Plural ab, wenn der Geschlechtsname mehr als zweisilbig ist, und wenn das Geschlecht zu den östlichen Völkern oder zu den Bharata gehört.

पात्रागारिः und पत्रागाराः, योधिष्ठिरिः und युधिष्ठिराः, आर्जुनिः und अर्जुनाः.

न गोपवनादिभ्यः ॥ ६७ ॥

Nach गोपवन u. s. w. fällt das patronymische Suffix im Plural nicht ab.

गोपवनः nach 4, 1, 104, Pl. गोपवनाः. Ausnahme zu 2, 4, 64.

तिककितवादिभ्यो इञ्चे ॥ ६८ ॥

Nach तिककितव u. s. w. fällt das patronymische Suffix im Plural eines Dvañdva ab.

Die Geschlechtsnamen von तिक und कितव sind nach 4, 1, 154 तैकायनि und कैतवायनि, die Nachkommen von तिक und कितव heissen aber तिककितवाः.

उपकादिभ्यो ऽन्यतरस्यामङ्ङे ॥ ६९ ॥

Nach उपक u. s. w. kann das patronymische Suffix im Plural abfallen, wenn die Namen nicht zu einem Dvaṁdva verbunden werden.

Die Geschlechtsnamen von उपक und लमक sind nach 4, 1, 99 औपकायनः und लामकायनः, der Plural lautet औपकायनाः oder उपकाः, लामकायनाः oder लमकाः. Dagegen bezeichnet man die Nachkommen Upaka's und Lamaka's durch उपकलमकाः.

आगस्त्यकौण्डिन्ययोरगस्तिकुण्डिनच् ॥ ७० ॥

Das patronymische Suffix in आगस्त्य und कौण्डिन्य fällt im Plural ab und für die primitiven Namen werden अगस्ति und कुण्डिनं substituiert.

अगस्त्यः, कुण्डिनोः. Der Singular soll कुण्डिनं betont sein.

सुपो धातुप्रातिपदिकयोः ॥ ७१ ॥

Eine Casusendung wird abgeworfen, wenn ein Wort in einen Verbal- oder Nominalstamm umgewandelt wird.

Der Verbalstamm पुत्रीय wird auf die Weise gewonnen, dass man die Casusendung von पुत्रम् vor ईय abwirft; पुत्रीयति ist nämlich nach 3, 1, 8 आत्मनः पुत्रमिच्छति. राज्ञः पुरुषः ist als Compositum nach 1, 2, 46 ein Nominalstamm, und als solcher verliert es nach unserm Sūtra die Casusendungen.

अदिप्रभृतिभ्यः शपः ॥ ७२ ॥

Nach den mit अद् beginnenden Wurzeln der zweiten Klasse wird das Präsensstämme bildende अ abgeworfen.

Nach 3, 1, 68 erhalten alle Wurzeln zur Bildung des Präsensstammes das Suffix अ; die Bildung aller übrigen Präsensstämme erfolgt durch Substitution eines anderen Präsenscharakters.

बहुलं छन्दसि ॥ ७३ ॥

Im Veda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

हनति statt हन्ति, शयते statt शेते, त्राध्वम् statt त्रायध्वम्.

यडो ऽचि च ॥ ७४ ॥

Das य des Intensivs fällt auch vor dem कृत्-Suffix अ (अच्) ab.

लोलुव, पोपुव. Vgl. 1, 1, 4.

जुहोत्यादिभ्यः श्चुः ॥ ७५ ॥

Nach den mit हु beginnenden Wurzeln der dritten Klasse wird das Präsensstämme bildende अ abgeworfen, und die Wurzel redupliciert.

Vgl. das bei 2, 4, 72 Bemerkte und 6, 1, 10 in Bezug auf die Reduplication.

बहुलं छन्दसि ॥ ७६ ॥

Im Veda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

दाति, धाति; विवष्टि, विवक्ति.

गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु ॥ ७७ ॥

Nach गा „gehen“, nach स्था, nach den verschiedenen Wurzeln दा und धा (घु), nach पा und भू fällt das स् des Aorists im Activ ab.

अगात्, अस्थात्, अदात्, अधात्, अपात्, अभूत्.

विभाषा घ्राघेऽशाञ्जासः ॥ ७८ ॥

Nach घ्रा, घे, शा, ञ्जा und सा nicht nothwendig.

अघ्रात् oder अघ्रासीत्, अध्रात् oder अध्रासीत्, अशात् oder अशासीत्, अञ्जात् oder अञ्जासीत्, असात् oder असासीत्.

तनादिभ्यस्तथासोः ॥ ७९ ॥

Desgleichen nach तन् u. s. w. vor den Medialendungen त und थास्.

अतत oder अतनिष्ट, अतथाः oder अतनिष्ठाः.

मन्त्रे घसह्रनशवृदहाङ्गृज्कृगमिजनिभ्यो लेः ॥ ८० ॥

In einem Mantra fällt nach घस्, ह्रर् (ह्रृ), नश्, वृ, दह्, nach einer auf आ auslautenden Wurzel, nach वृज्, कृ, गम् und जन् der Charakter des Aorists (लि) ab.

अक्षत्रमीमदन्त (RV. 1, 82, 2) पितरः; मा ह्यर्मित्रस्य त्वम्, प्र णडमर्त्यस्य (RV. 1, 18, 3; wird प्रणक् im Padap. geschrieben), सुरुचो वेन आवः (VS. 13, 3), मा न आ धक् (RV. 6, 61, 14), आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम् (RV. 1, 115, 1), मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्क (RV. 8, 75, 12), अक्रन्कर्म कर्मकृतः (VS. 3, 47), अगमन्, अजत वा अस्य दन्ताः (Ait. Br. [I] 7, 14, 5). Nach einer Mittheilung Kielhorn's liest nur eine Hdscr. des Mahābhāshja नश, die übrigen णश, wie Pāṇini sonst nie schreibt. Statt वृज् wird auch वृक् und वृच् gelesen.

आमः ॥ ८१ ॥

Nach आम् fallen die Personalendungen des Perfects (लि) ab.

Nach 3, 1, 35 wird in bestimmten Fällen vor den Personalendungen des Perfects आम् an die Wurzel gefügt; diese Endungen fallen nach unserm Sūtra ab, und nach 3, 1, 40 wird statt ihrer das Perfect von कृ angefügt. Auf diese Weise wird ईद्वां चक्रे u. s. w. erklärt.

अथयादाप्सुपः ॥ ८२ ॥

Nach einem Indeclinabile werden die Femininendung आ und die Casus-suffixe abgeworfen.

Da auch die Indeclinabilia nach 1, 2, 45. 46 Nominalstämme sind, könnte man versucht sein sie zu moviren und zu decliniren.

नाव्ययीभावादतो ऽम् त्वपञ्चम्याः ॥ ८३ ॥

Nach einem auf अ auslautenden Avjajibhâva wird die Casusendung nicht abgeworfen, sondern statt ihrer, wenn es nicht die des Ablativs ist, अम् substituiert.

उपकुम्भम्, aber उपकुम्भात् und अधिस्त्रि.

तृतीयासप्तम्योर्बहुलम् ॥ ८४ ॥

Dieses अम् kann auch an die Stelle der Endungen des Instrumentals und Locativs treten.

उपकुम्भं oder उपकुम्भेन कृतम्, उपकुम्भं oder उपकुम्भे नि धेहि.

लुटः प्रथमस्य डारौरसः ॥ ८५ ॥

Für die Endungen der ersten (unserer dritten) Person werden im periphrastischen Futurum आ, री und रस् substituiert.

Nach 3, 1, 33 wird vor den Personalendungen dieses Tempus das Suffix तास् an die Wurzel gefügt. Der Stamm dieses Tempus lautet also कर्तास् von कृ. Da das Substitut डा ein stummes ड् hat, fällt nach 6, 4, 143 davor die Silbe आस् ab; vor री und रस् fällt das स् nach 7, 4, 51 ab.

॥ इति द्वितीयस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

प्रत्ययः ॥ १ ॥

3, 1, 1.

Was jetzt folgt, heisst Pratjaja (Suffix).

परश्च ॥ २ ॥

3, 1, 2.

Und wird nachgesetzt.

आद्युदात्तश्च ॥ ३ ॥

3, 1, 3.

Und hat den Acut auf der ersten Silbe.

Die stummen Laute क् (in einem taddhita), च्, ज्ञ्, त्, न्, प् (s. das folgende Sûtra), र् und ल् eines Suffixes gebieten den Accent auf eine andere Silbe des Suffixes oder Stammes zu verlegen. Vgl. auch 6, 1, 162.

अनुदात्तौ सुप्पितौ ॥ ४ ॥

Unbetont sind die Casusendungen und die Suffixe mit stummem प्.

6, 1, 166 fgg. werden die Fälle angegeben, wann eine Casusendung betont ist.

गुप्तिज्किञ्चः सन् ॥ ५ ॥

An गुप्, तिज् und क्ति् wird (stets) das Desiderativsuffix ल्-स gefügt.

जुगुप्सते, तितिञ्चते. चिकित्सति.

3, 1, 1. 2. 3.

मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य ॥ ६ ॥

Desgleichen an मान्, बध्, दान् und शान्, wobei für den Vocal der Reduplication eine Länge substituiert wird.

मीमांसते, वीभत्सते, दीदांसते, शीशांसते.

धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा ॥ ७ ॥

Soll ein Wunsch ausgedrückt werden, so kann an eine Wurzel, wenn das Subject des Wünschens zugleich das Subject des als Object des Wunsches gedachten Verbalbegriffes ist, das Desiderativ-Suffix $\underline{\text{म}}$ gefügt werden.

कर्तृमिच्छति oder चिकीर्षति.

सुप् आत्मनः क्यच् ॥ ८ ॥

An einen Accusativ kann das Denominativsuffix $\underline{\text{य}}$ (Act.) treten, wenn man das durch das Nomen Bezeichnete für sich wünscht.

आत्मनः पुत्रमिच्छति = पुत्रीयति. Nach 2, 4, 71 wird die Endung des Accusativs abgeworfen und nach 7, 4, 33 wird ई für अ substituiert.

काम्यञ्च ॥ ९ ॥

Desgleichen das Denominativsuffix काम्यं (Act.).

आत्मनः पुत्रमिच्छति = पुत्रकाम्यति.

उपमानादाचारे ॥ १० ॥

Das 3, 1, 8 erwähnte य kann an einen Accusativ auch in der Bedeutung „wie Jemand oder Etwas behandeln“ antreten.

पुत्रमिवा चरति oder पुत्रीयति छात्रम्, प्रावारमिवा चरति oder प्रावारीयति कम्बलम्.

कर्तुः क्यङ् सलोपश्च ॥ ११ ॥

In der Bedeutung „verfahren wie Jemand oder Etwas“ kann य (Med.) an den Nominativ treten, wobei ein auslautendes स् abfällt.

श्रेण इवा चरति oder श्रेणायते काकः, पुष्करमिवा चरति oder पुष्करायते कुमुदम्, अप्सरायते. Zur Länge आ s. 7, 4, 25.

भृशादिभ्यो भुव्यच्वेर्लोपश्च हलः ॥ १२ ॥

An भृश u. s. w. wird dasselbe Suffix in der Bedeutung „dieses werden“, gefügt, wenn jene Wörter nicht die adverbiale Form auf ई annehmen; ein auslautender Consonant fällt vor य aus.

अभृशो भृशो भवति = भृशायते, aber भृशो भवति.

लोहितादिडाज्भ्यः क्यष् ॥ १३ ॥

An लोहित u. s. w. und an schallnachahmende Wörter auf **ऌ** wird in derselben Bedeutung **य** (Act. Med. nach 1, 3, 90) angefügt.

लोहितायति oder °ते, पटपटायति oder °ते. Zur Länge **आ** s. 7, 4, 25.

कष्टाय क्रमणे ॥ १४ ॥

An कष्ट wird **य** (Med.) angefügt in der Bedeutung „daran gehen“.

कष्टायते = कष्टाय क्रमणे क्रामति.

कर्मणो रोमन्थतपोभ्यां वर्तिचरोः ॥ १५ ॥

Ein solches **य** (Med.) wird auch an रोमन्थ in der Bedeutung „dieses von Statten gehen lassen“ und an तपस् in der Bedeutung „dieses üben“ angefügt.

रोमन्थायते = रोमन्थं वर्तयति „kät wieder“, तपस्यति (hier nicht Med.) = तपश्चरति „übt Kasteiung“.

बाष्पोष्मभ्यामुद्गमने ॥ १६ ॥

An बाष्प und ऊष्मन् in der Bedeutung „aus sich entlassen“.

बाष्पायते = बाष्पमुद्गमति, eben so ऊष्मायते.

शब्दवैरकलहाभ्रकण्वमेघेभ्यः करणे ॥ १७ ॥

An शब्द u. s. w. in der Bedeutung „dieses bewirken, vollbringen“.

शब्दायते, वैरायते, कलहायते, अभ्रायते, कण्वायते, मेघायते.

सुखादिभ्यः कर्तृवेदनायाम् ॥ १८ ॥

An सुख u. s. w. in der Bedeutung „dieses empfinden“.

सुखायते = सुखं वेदयते.

नमोवरिवश्चित्रः क्यच् ॥ १९ ॥

In der 3, 1, 17 angegebenen Bedeutung tritt **य** (Act.) an नमस् und वरिवस्, und **य** (Med., was das **ङ्** in चित्रङ् besagt) an चित्र.

नमस्यति देवान्, वरिवस्यति गुरुन्, चित्रीयते (s. 3, 1, 8).

पुच्छभाण्डचीवराण्डि ॥ २० ॥

An पुच्छ, भाण्ड und चीवर wird das Suffix **य** mit medialen Personalendungen angefügt.

उत्पुच्छयते, परिपुच्छयते; सं भाण्डयते, सं चीवरयते. Vgl. zu 3, 1, 25.

सुराडमिश्रश्चक्षुण्वणव्रतवस्त्रहलकलकृततूस्तेभ्यो णिच् ॥ २१ ॥

An सुराड u. s. w. dasselbe Suffix mit den Personalendungen des Activs.

सुराडयति, मिश्रयति, श्लक्ष्णयति, लवणयति, व्रतयति, सं वस्त्रयति, हलयति, कलयति, कृतयति, वि तूस्तयति. Vgl. zu 3, 1, 25.

3, 1, 1. 2. 3.

धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् ॥ २२ ॥

An eine einsilbige consonantisch anlautende Wurzel wird, um die Wiederholung einer Handlung auszudrücken, das Suffix $_{-}य$ mit medialen Personalendungen angefügt.

पापच्यते, जाञ्चल्यते.

नित्यं कौटिल्ये गतौ ॥ २३ ॥

Nach Wurzeln in der Bedeutung „gehen, sich bewegen“ drückt dieses Suffix stets die Gewundenheit des Ganges aus.

चङ्क्रम्यते = कुटिलं गच्छति, eben so दन्द्रम्यते.

लुपसदचरजपजभदहृदशगृभ्यो भावगर्हायाम् ॥ २४ ॥

An लुप् u. s. w. gefügt drückt dieses Suffix eine Tadelhaftigkeit des Verbalbegriffes aus.

लोलुप्यते = गर्हितं लुम्यति, eben so सासद्यते, चञ्चूर्यते, जञ्जप्यते, जञ्जभ्यते, दन्द्रत्यते, दन्द्रश्यते, नि जेगिल्यते.

सत्यापपाशरूपवीणातूलश्चोक्सेनालोमत्वचवर्मवर्णचूर्णचुरादिभ्यो णिच् ॥ २५ ॥

An सत्याप u. s. w. und an die mit चूर् beginnenden Wurzeln der zehnten Classe wird $_{-}इ$ angefügt.

सत्यापयति, वि पाशयति, रूपयति, उप वीणयति, अनु तूलयति, उप श्लोकयति, अभि षेणयति, अनु लोमयति, त्वचयति, सं वर्मयति, वर्णयति, अत्र चूर्णयति, चोरयति u. s. w. Vor diesem इ verliert, was Pāṇini zu sagen vergessen hat, ein Nominalstamm seinen letzten Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten: सत्याप und लोमन् + $_{-}इ$ ergeben सत्यापि und लोमि. Damit dieses nicht auch bei त्वच् vorgenommen werde, sagt Pāṇini statt dessen त्वच. An das Suffix इ tritt das Präsensstämme bildende अ (शप्), vor welchem Guṇa für इ substituiert wird. Die Stämme, an welche die Personalendungen treten, sind demnach सत्यापयि und लोमयि. Die Wurzeln der zehnten Classe steigern vor $_{-}इ$ den Wurzelvocal: aus चूर् wird चोरि, und aus diesem mit dem oben erwähnten अ (शप्) der Präsensstamm चोरयि.

हेतुमति च ॥ २६ ॥

Dasselbe $_{-}इ$ tritt auch an Verbalwurzeln, wenn bezeichnet werden soll, dass die durch die Wurzel ausgedrückte Thätigkeit durch einen Anderen veranlasst wird (d. i. bildet Causativa).

कारयति = कर्तवन्तं प्रेरयति. Vgl. 1, 4, 55.

कण्डादिभ्यो यक् ॥ २७ ॥

An कण्ड् u. s. w. wird **यक्** gefügt.

कण्डयति, कण्डयते u. s. w. Vgl. zu 3, 1, 32.

गुपुधूपविच्छिपणिपनिभ्य आयः ॥ २८ ॥

An गुप्, धूप, विच्छ्, पण् und पन् wird **आय** gefügt.

गोपार्येति, धूपार्येति, विच्छार्येति, पणार्येति und पनार्येति. Accent nach 6, 1, 162, nicht nach 3, 1, 3. Vgl. zu 3, 1, 32.

ऋतेरीयङ् ॥ २९ ॥

An ऋत् tritt das Suffix **=ईय** mit medialen Personalendungen.

ऋतीयते. Vgl. zu 3, 1, 32.

कमेरिङ् ॥ ३० ॥

An कम् das Suffix **±इ** mit medialen Personalendungen.

कामयते. Vgl. zu 3, 1, 32.

आयाद्य आर्धधातुके वा ॥ ३१ ॥

Die eben genannten Suffixe **आय**, **ईय** und **±इ** brauchen vor einem ârdhadhâtuka genannten Suffixe nicht angefügt zu werden.

गोप्त् oder गोपायित्, अर्तित् oder ऋतीयित्, कमित् oder कामयित्

सनाद्यन्ता धातवः ॥ ३२ ॥

Die auf **लस** u. s. w. (3, 1, 5 fgg.) auslautenden Verbalstämme heissen (gleichfalls) Dhātu (Verbalwurzeln).

Von diesen Wurzeln oder Verbalstämmen wird der Präsensstamm nach 3, 1, 68 durch Anfügung von **ञ्** (**शप्**) gebildet. Für das **ञ्** eines Verbalstammes und für das **ञ्** des Präsenscharakters wird nach 6, 1, 97 letzteres allein substituiert. Da der Verbalstamm (mit Ausnahme des Desiderativs) auf **ञ्** auslautet, so erhält nach 8, 2, 5 auch das **ञ्** des Präsenscharakters den Acut. Vor einem consonantisch anlautenden ârdhadhâtuka fällt das **ञ्** des Verbalstammes nach 6, 4, 48 einfach ab.

स्यतासी लृटोः ॥ ३३ ॥

Vor den Personalendungen des ersten Futurums und des Conditionalis wird **स्य**, vor denen des periph. Futurums **तास्** an die Wurzel gefügt.

करिष्यति, अकरिष्यत्, कर्ता. Zu der letzten Form vgl. die Erklärung zu 2, 4, 85.

सिद्धुलं लेटि ॥ ३४ ॥

Vor den Personalendungen des Conjunctivs wird häufig **स्** an die Wurzel gefügt.

जोषिषत्, तारिषत्, मन्दिषत्, aber auch पताति und च्यावयाति.

3, 1, 1. 2. 3.

कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि ॥ ३५ ॥

An die Wurzel कास् und an die durch Anfügung eines Suffixes erweiterten Verbalwurzeln (s. 3, 1, 32) wird im Perfect आम् an die Wurzel gefügt, aber nicht in einem Mantra.

कासां चक्रे, लोलूयां चक्रे, aber नोनाव RV. 1, 79, 2. Vgl. 2, 4, 81. 3, 1, 40.

इजादेश्च गुरुमतो ऽनुच्छः ॥ ३६ ॥

Auch an eine auf einen andern Vocal als अ oder आ anlautende Wurzel, wenn dieser Vocal prosodisch lang ist, jedoch nicht an ऋळ्.

इहां चक्रे, ऊहां चक्रे, एहां चक्रे, aber आनऊं.

दयायासश्च ॥ ३७ ॥

Desgleichen an दय्, अय् und आस्.

दयां चक्रे, पलायां चक्रे und आसां चक्रे.

उषविदजागृभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ३८ ॥

An उष्, विद् und जाग् nach Belieben.

ओषां चकार oder उवोष, विदां चकार oder विवेद, जागरां चकार oder जजागार.

भीहीभृहुवां श्रुवच्च ॥ ३९ ॥

Desgleichen an भी, ही, भृ, हु, aber mit Reduplication der Wurzel wie im Präsens dieser Wurzeln der dritten Classe.

बिभयां चकार oder बिभाय, जिह्यां चकार oder जिहाय, बिभरां चकार oder बभार, जुहवां चकार oder जुहाव.

कृञ् चानु प्र युज्यते लिटि ॥ ४० ॥

An dieses आम् wird कृ im Perfect hinzugefügt. Vgl. 1, 3, 63. 2, 4, 81.

विदां कुर्वन्वित्यन्यतरस्याम् ॥ ४१ ॥

Es kann auch विदां कुर्वन्तु (neben विदन्तु) gebildet werden.

अभ्युत्सादयां प्र जनयां चिक्रयां रमयामकः पावयां क्रियाद्विदामक्रन्निति च्छन्दसि ॥ ४२ ॥

Im Veda werden अभ्युत्सादयाम्, प्र जनयाम्, चिक्रयाम् und रमयाम् mit अक्रः, पावयां mit क्रियात् und विदाम् mit अक्रन् verbunden.

च्चि लुङि ॥ ४३ ॥

Vor den Personalendungen des Aorists wird च्चि angefügt.

च्चि ist der gemeinsame Name für alle Suffixe des Aorists, die nach den nachfolgenden Sūtra dafür substituirt werden. Ein Bedürfniss diese verschiedenen Substitute zusammenzufassen lag, wie es scheint, nur für 2, 4, 80 vor.

च्लेः सिच् ॥ ४४ ॥

Für dieses च्लि wird स् substituiert.

अकार्षेत्, अहार्षेत्.

शल इगुपधादनिटः कसः ॥ ४५ ॥

Nach einer auf einen Sibilanten oder ह् auslautenden Wurzel mit einem anderen Wurzelvocal als अ oder आ wird, wenn der Charakter des Aorists nicht das Augment (Bindevocal) इ erhält, $_{-}स$ substituiert.

अधुक्षत् von दुह्, अलिक्षत् von लिह्; dagegen अक्रोषीत् und अमोषीत्. Vgl. 7, 2, 4. 8, 2, 28.

श्चिष आलिङ्गने ॥ ४६ ॥

Nach श्लिप् (nur) in der Bedeutung „umarmen“.

आश्लिक्तकन्याम्, aber nach 3, 1, 55 समाश्लिषज्जत् काष्ठम्.

न दृशः ॥ ४७ ॥

Nach दृश् wird nicht $_{-}स$ für च्लि substituiert.

अदर्शत् oder अद्राक्षीत् nach 3, 1, 57.

णिश्चिद्रुसुभ्यः कर्त्तरि चङ् ॥ ४८ ॥

Nach Causativen, nach णि, दृ und सु wird $_{-}अ$ mit Reduplication der Wurzel für च्लि substituiert, wenn die nachfolgende Personalendung den Agens bezeichnet (also nicht im Passiv).

अचीकरत्, अशिश्चियत्, अदुदुवत् und असुसुवत्; aber अकारयिषाताम् im Passiv.

विभाषा घेट्शब्धोः ॥ ४९ ॥

Nach घे und शिच nicht notwendig.

अदधत् oder nach 2, 4, 78 अधात् und अधासीत्; अशिश्चियत् oder nach 3, 1, 58 अश्वत् und अश्वयीत्.

गुपेश्छन्दसि ॥ ५० ॥

Nach गुप् kann im Veda $_{-}अ$ mit Reduplication für च्लि substituiert werden.

अज्जुगुपतम्, अगोप्तम्, अगोपिष्टम् oder अगोपायिष्टम्; in der klassischen Sprache nur die drei letzten Formen.

नोनयतिध्वनयत्येलयत्यर्दयतिभ्यः ॥ ५१ ॥

Nach den Wurzeln der zehnten Classe ऊन्, ध्वन्, इल् und अर्द wird im Veda nicht $_{-}अ$ mit Reduplication für च्लि substituiert.

ऊनयीः, ध्वनयीत्, ऐलयीः und अर्दयीत्. Ausnahme zu 3, 1, 48.

3, 1, 1. 2. 3.

अस्यतिवक्तिख्यातिभ्यो ऽङ् ॥ ५२ ॥

Nach अस्, अस्यति, nach वच् und ख्या wird $\text{--}\text{अ}$ ohne Reduplication für च्चि substituiert.

पर्यास्यत्, अवोचत् und आख्यत्. Das Activ अस्यत् ist schon durch 3, 1, 55 erklärt, da अस् zu den पुपादि gehört. Zum Augment य् vgl. 7, 4, 17.

लिपिसिचिह्नश्च ॥ ५३ ॥

Auch nach लिप्, सिच् und ह्या (ह्ये).

अलिपत्, असिचत्, आह्यत्.

आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

Vor den medialen Personalendungen nicht nothwendig.

अलिपत् oder अलिप्त, असिचत् oder असिक्त, आह्यत् oder अह्यास्त.

पुषादिद्भुताद्भुदितः परस्मैपदेषु ॥ ५५ ॥

Nach पुष् u. s. w., nach द्भुत् u. s. w. und nach einer Wurzel mit stummem ळ् wird vor den Personalendungen des Activs $\text{--}\text{अ}$ ohne Reduplication für च्चि substituiert.

अपुषत्, अद्भुत्, अगमत्; aber व्यद्वोतिष्ट u. s. w.

सर्तिशास्यर्तिभ्यश्च ॥ ५६ ॥

Desgleichen nach स, शास् und ऋ.

असरत्, अशिषत् (vgl. 6, 4, 34. 8, 3, 60) und आरत्.

इरितो वा ॥ ५७ ॥

Nach einer Wurzel mit stummem इर् nicht nothwendig.

अभिदत् und अभेत्सीत्.

जूस्तम्भुचुमुचुपुचुग्लुचुग्लुञ्चुश्चिभ्यश्च ॥ ५८ ॥

Desgleichen nach ज् u. s. w.

अजरत् oder अजारीत्, अस्तभत् oder अस्तम्भीत्, अमुचत् oder अमोचीत्, अम्नुचत् oder अम्लोचीत्, अगुचत् oder अगोचीत्, अग्लुचत् oder अग्लोचीत्, अग्लुचत् oder अग्लुञ्चीत्, अश्वत् oder अश्वयीत् und अशिशिवयत् nach 3, 1, 49.

कृमृहृरुहिभ्यश्छन्दसि ॥ ५९ ॥

Nach कृ, मृ, हृ und रुहृ tritt im Veda $\text{--}\text{अ}$ ohne Reduplication an die Stelle von च्चि.

अकरत्, अमरत्, अदरत् und आरुहत्.

चिण् ते पदः ॥ ६० ॥

Nach पद् wird vor der medialen Personalendung त $\text{--}\text{इ}$ für च्चि substituiert.

उदपादि, समपादि. Die Personalendung fällt nach 6, 4, 104 ab.

दीपजनबुधपूरितायिष्यायिभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ६१ ॥

Nach दीप u. s. w. nicht nothwendig.

अदीपि oder अदीपिष्ट, अजनि oder अजनिष्ट, अबोधि oder अबुद्ध, अपूरि oder अपूरिष्ट, अतायि oder अतायिष्ट, अप्यायि oder अप्यायिष्ट.

अचः कर्मकर्तरि ॥ ६२ ॥

Nach einer vocalisch auslautenden Wurzel kann in reflexiver Bedeutung dieses $-\pm\text{इ}$ antreten.

अकारि oder अकृत कटः स्वयमेव, अलावि oder अलविष्ट केदारः स्वयमेव.

दुहश्च ॥ ६३ ॥

Desgleichen nach दुह्.

अदोहि oder अदुग्ध गौः स्वयमेव.

न रुधः ॥ ६४ ॥

Nach रुध् wird in reflexiver Bedeutung nicht $-\pm\text{इ}$ angefügt.

अन्ववारुद्ध गौः स्वयमेव, aber im Passiv nach 3, 1, 66 अन्ववारोधि गौर्गोपालकेन.

तपो ऽनुतापे च ॥ ६५ ॥

Nach तप् auch nicht in der Bedeutung „Reue empfinden“.

अतप्त तपस्तापसः (vgl. 3, 1, 88) und अन्वतप्त पापेन कर्मणा.

चिण् भावकर्मणोः ॥ ६६ ॥

In impersonaler und passiver Bedeutung wird regelmässig $-\pm\text{इ}$ für चिन् substituiert.

अशायि भवता, अकारि कटो देवदत्तेन.

सार्वधातुके यक् ॥ ६७ ॥

In denselben Bedeutungen tritt vor allen Suffixen, die an den Präsensstamm gefügt werden, $-\text{य}$ an die Wurzel (in weitester Bedeutung, vgl. 3, 1, 32).

आस्यते भवता, क्रियते कटः.

कर्तरि शप् ॥ ६८ ॥

Wenn dieselben Suffixe den Agens bezeichnen, tritt श् an die Wurzel.

भवति, पचति u. s. w. Dieses श् tritt nur an die Wurzeln der ersten Classe und an Derivata, wie Desiderativ u. s. w.; an die Wurzeln der übrigen Classen werden andere Suffixe nach den folgenden Sûtra gefügt. Vgl. zu 3, 1, 32.

3, 1, 1. 2. 3.

दिवादिभ्यः श्यन् ॥ ६९ ॥

An die mit दिव् beginnenden Wurzeln der vierten Classe wird vor denselben Suffixen ल_य angefügt.

दीव्यति mit langem ई nach 8, 2, 77.

वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्लमुचसित्तुटिलषः ॥ ७० ॥

An भाश् u. s. w. kann ल_य (oder ञ्) angefügt werden.

भाश्यते oder भाशते, भ्लाश्यते oder भ्लाशते, भ्राम्यति oder भ्रमति, क्राम्यति oder क्रामति, क्लाम्यति oder क्लामति, च्रस्यति oder च्रसति, चुट्यति oder चुटति, लष्यति oder लषति.

यसो ऽनुपसर्गात् ॥ ७१ ॥

Eben so an यस्, wenn keine Präposition vorangeht.

यस्यति oder यसति, aber nur आ यस्यति und प्र यस्यति.

संयसश्च ॥ ७२ ॥

Wohl aber an यस् mit सम्.

सं यस्यति und सं यसति.

स्वादिभ्यः श्रुः ॥ ७३ ॥

An die mit सु beginnenden Wurzeln der fünften Classe wird vor den 3, 1, 68 genannten Suffixen नु angefügt.

सुनोति u. s. w.

श्रुवः श्रु च ॥ ७४ ॥

Für श्रु wird श्च vor diesem नु substituirt.

श्रुणोति.

अक्षो ऽन्यतरस्याम् ॥ ७५ ॥

An अक्ष् kann नु angefügt werden.

अक्ष्णोति oder अक्षति.

तनूकरणे तक्षः ॥ ७६ ॥

Desgleichen an तक्ष् in der Bedeutung „behauen“.

तक्ष्णोति oder तक्षति काष्ठम्, aber सं तक्षति वाग्भिः.

तुदादिभ्यः शः ॥ ७७ ॥

An die mit तुद् beginnenden Wurzeln der sechsten Classe wird अ angefügt.

तुदति u. s. w.

रुधादिभ्यः श्रम् ॥ ७८ ॥

Bei den mit रुध् beginnenden Wurzeln der siebenten Classe wird nach dem Wurzelvocal das Suffix न eingeschaltet.

रुधच्छि u. s. w.

तनादिकृञ्भ्य उः ॥ ७९ ॥

An die mit तन् beginnenden Wurzeln der achten Classe und an कृ wird उ angefügt.

तनोति u. s. w. und करोति.

धिन्विकृण्वोर च ॥ ८० ॥

Bei धिन्व् und कृण्व् wird vor diesem Suffix für den Endconsonanten अ substituiert.

धिन्वोति und कृण्वोति. Sājana (s. Max Müller, R̥gveda VI, S. XII) liest °कृण्वोरच्च, Patañgali dagegen wie wir.

क्रयादिभ्यः श्ना ॥ ८१ ॥

An die mit क्री beginnenden Wurzeln der neunten Classe wird ना angefügt.

क्रीणाति u. s. w.

स्तम्भुस्तुम्भुस्कुम्भुस्कुम्भुस्कुञ्भ्यः श्नुश्च ॥ ८२ ॥

An स्तम्भ् u. s. w. sowohl ना als auch नु.

स्तम्भाति und स्तम्भोति, स्तुम्भाति und स्तुम्भोति, स्कुम्भाति und स्कुम्भोति, स्कुनाति und स्कुनोति.

हलः श्नः शानञ्भौ ॥ ८३ ॥

Wenn ना auf eine consonantisch auslautende Wurzel folgt, wird vor der Imperativendung हि dafür श्नं (शानच्) substituiert.

मुवाण, पुवाण.

छन्दसि शायजपि ॥ ८४ ॥

Im Veda auch शायं.

शभाय जिह्वया मधु RV. 8, 17, 5.

व्यत्ययो बहुलम् ॥ ८५ ॥

Im Veda findet oft eine Vertauschung des Classencharakters statt.

भेदति, मरति u. s. w.

लिङ्चाशिथङ् ॥ ८६ ॥

Im Precativ wird im Veda das Suffix _=अ an die Wurzel gefügt.

उप स्थेयम्, उप गेयम्, गमेम, वोचेम, विदेयम्, शक्रेयम्, आ रुहेयम्. Das आ von स्या und गा fällt vor diesem Suffix nach 6, 4, 64 ab. Die Personalendungen des Precativs sind ursprünglich ārdhadhātuka; da aber im Veda ārdhadhātuka und sārvaadhātuka häufig mit einander wechseln, so fällt vor _=अ nach 7, 2, 79 das स् des Augments यास् in diesem Modus ab, und nach 7, 2, 80 wird इय् für das übrigbleibende या substituiert. स्थ, ग, गम u. s. w. werden mit diesem इय् zu स्थेय्, गेय्, गमेय् u. s. w. Vor consonantisch anlautenden Personalendungen (wie म) fällt das य् nach 6, 1, 66 ab.

3, 1, 1. 2. 3.

कर्मवत्कर्मणा तुल्यक्रियः ॥ ८७ ॥

Wenn der Agens in gleicher Weise wie das Object an einer Handlung theilhaftig ist, wird er als Object behandelt (d. i. Reflexivum und Passivum fallen in der Form zusammen).

भिद्यते und अभेदि काष्ठं स्वयमेव.

तपः तपःकर्मकस्यैव ॥ ८८ ॥

Bei तप् nur dann, wenn es तपस् zum Object hat.

तप्यते und अतप्त तपस्तापसः. Vgl. 3, 1, 65.

न दुहसुनमां यक्चिणौ ॥ ८९ ॥

Das Reflexivum von दुह्, सु und नम् nimmt nicht die Passivsuffixe $_{-}य$ und $_{-}इ$ (im Aorist) an.

दुधे und अदुग्ध गोः स्वयमेव, प्र द्युते und प्राद्योष्ट गोः स्वयमेव, नमते und अनंस्त दग्धः स्वयमेव.

कुषिरजोः प्राचां श्यन् परस्मैपदं च ॥ ९० ॥

Bei कुप् und रज् wird nach der Ansicht der östlichen Grammatiker das Reflexivum durch $_{-}य$ mit den Personalendungen des Activs ausgedrückt.

कुष्यति पादः स्वयमेव, रज्यति वस्त्रं स्वयमेव.

3, 1, 91. **धातोः ॥ ९१ ॥**

Von nun an bis zum Schluss des Adhājā ist धातोः zu ergänzen.

D. i. die nun folgenden Suffixe werden an die Wurzel gefügt.

3, 1, 92. **तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् ॥ ९२ ॥**

Was in diesem Abschnitt im Locativ steht, bezeichnet die vorangehende Ergänzung zum Verbalbegriff.

So z. B. सुपि 3, 1, 106, कर्मणि 3, 2, 1. Dieses Upapada wird nach 2, 2, 19 mit dem zu ihm gehörigen Worte componirt.

3, 1, 93. **कृदतिङ् ॥ ९३ ॥**

Alles was nicht Personalendung ist, heisst hier कृत्.

3, 1, 94. **वासरूपो ऽस्त्रियाम् ॥ ९४ ॥**

In diesem Abschnitt kann ein nach Abwerfung der stummen Laute in der Lautform verschiedenes Suffix neben einem anderen zur Anwendung kommen, vorausgesetzt dass es nicht ausschliesslich im Femininum erscheint.

Nach 3, 1, 135 bildet man von लिख् ein Nomen ag. लिख्, daneben können aber nach 3, 1, 133 लेखक und लेखित् bestehen. Dagegen kann neben गोद, das nach 3, 2, 3 gebildet wird, kein गोदाय nach 3, 2, 1 gebildet werden, weil die beiden Suffixe क

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

und अण् nach Abwerfung der stummen Laute gleichlautend (अ) sind. Desgleichen kann neben चिकीर्षा, welches nach 3, 3, 102 gebildet wird, kein Nomen act. auf ति nach 3, 3, 94 gebildet werden.

कृत्याः ॥ ९५ ॥

3, 1, 95.

Jetzt beginnen die कृत्जा genannten Suffixe (zur Bildung des Partic. fut. pass.).

तव्यत्त्व्यानीयरः ॥ ९६ ॥

Dahin gehören तव्यं, तव्य und अनीय.

कर्तव्यं, कर्तव्य, करणीय.

अचो यत् ॥ ९७ ॥

An eine vocalisch auslautende Wurzel wird य gefügt.

गँय, पँय, चँय, जँय. Accent nach 6, 1, 213.

पोरदुपधात् ॥ ९८ ॥

Desgleichen an eine auf einen Labialen auslautende Wurzel mit vorangehendem अ.

शँय्य, लँय्य. Ausnahme zu 3, 1, 124.

शकिसहोश्च ॥ ९९ ॥

Auch an शक् und सह्.

शँक्य, सँह्य.

गदमदचरयमश्चानुपसर्गे ॥ १०० ॥

Ferner an गद्, मद्, चर् und यम्, wenn keine Präposition vorangeht.

गँद्व, मँद्व, चँर्य, यँम्य, aber प्रगँद्व und प्रमँद्व nach 3, 1, 124.

अवद्वपण्यवर्या गर्ह्यपणितव्यानिरोधेषु ॥ १०१ ॥

Unregelmässig gebildet sind अवद्व्य (nach 6, 2, 160) in der Bedeutung „tadelnswerth“, पँण्य in der von „verkäuflich“ und वर्य in einer anderen Bedeutung als „zurückzuhalten“.

Es soll वर्यो „um die man freien kann“ gemeint sein. Ausnahme zu 3, 1, 124.

वह्यं कारणम् ॥ १०२ ॥

Ferner वह्य in der Bedeutung „womit gefahren wird“.

अर्यः स्वामिवैश्ययोः ॥ १०३ ॥

Auch अर्य in der Bedeutung „Herr“ und „Vaigja“.

उपसर्था काल्या प्रजने ॥ १०४ ॥

Auch उपसर्था in der Bedeutung „reif zum Belegen, — zum Befruchten“.

3, 1, 1. 2. 3. 91—95.

अजर्ये संगतम् ॥ १०५ ॥

Auch अजर्ये (nach 6, 2, 160) in der Bedeutung „Freundschaft“.

वदः सुपि क्यप् च ॥ १०६ ॥

An वद्, wenn ein Nomen vorangeht, auch =य्.

ब्रह्माद्यम् und ब्रह्मवैद्यम्, सत्याद्यम् und सत्यवैद्यम्.

भुवो भावे ॥ १०७ ॥

Auch an भू mit einem vorangehenden Nomen, wenn ein Zustand bezeichnet wird.

ब्रह्मभूयम् = ब्रह्मत्वम्, देवभूयम् = देवत्वम्.

हनस्त च ॥ १०८ ॥

Bei हन् wird ausserdem त् für न् substituiert.

ब्रह्महत्या, अश्वहत्या.

एतिस्तुशास्वृद्जुषः क्यप् ॥ १०९ ॥

An इ, स्तु, शास्, वृ, दृ und जुप् wird =य् gefügt.

इत्य, स्तुत्य, शिष्य, वृत्य, आदृत्य, जुष्य.

ऋदुपधाच्चाकूपिचृतेः ॥ ११० ॥

Auch an eine consonantisch auslautende Wurzel mit vorangehendem ऋ, jedoch nicht an कृप् (कृप्) und चृत्.

वृत्य, वृध्य, aber कल्प्य und चर्त्य nach 3, 1, 124.

ई च खनः ॥ १११ ॥

Auch an खन्, wobei ई für न् substituiert wird.

खेय.

भृजो ऽसंज्ञायाम् ॥ ११२ ॥

An भृ, wenn nicht ein Name gebildet wird.

भृत्य = भर्तव्य, aber भार्या „Gattin“.

मृजेर्विभाषा ॥ ११३ ॥

An मृज् nicht nothwendig.

परिमज्य und परिमार्थ.

राजसूयसूर्यमृषोद्वरुच्यकुप्यकृष्टपच्याव्यथ्याः ॥ ११४ ॥

Unregelmässig gebildet sind mit dem genannten Suffix राजसूय, सूर्य मृषोद्य, रुच्य, कुप्य, कृष्टपच्य und अव्यथ्य.

भिद्योद्यौ नदे ॥ ११५ ॥

Ferner भिद्य und उद्य in der Bedeutung „Fluss“.

पुषसिध्यौ नक्षत्रे ॥ ११६ ॥

Auch पुष्य und सिध्य als Namen von Mondhitusern.

विपूयविनीयजित्या मुञ्जकल्कहलिषु ॥ ११७ ॥

Desgleichen विपूय „Saccharum Munjia“, विनीय in der Bedeutung von कल्क und जित्य in der von हलि.

प्रत्यपिभ्यां ग्रहेऽह्नुदसि ॥ ११८ ॥

Ein solches =य tritt im Veda auch an ग्रह् nach प्रति und अपि.

प्रतिग्रह्, अपिग्रह्.

पदास्वैरिबाह्यापक्ष्येषु च ॥ ११९ ॥

Dasselbe Suffix tritt an ग्रह्, wenn das Derivat eine Art von Wörtern bezeichnet oder die Bedeutungen „nicht frei über sich verfügend“, „ausserhalb gelegen“ (als Fem.) und „zu einer Partei gehörig“ hat.

प्रग्रहं und अग्रहं पदम्, गृह्यकाः (sic) = गृहीतकाः „in der Gefangenschaft lebend“, ग्रामगृहा und नगरगृहा सेना „ausserhalb des Dorfes oder der Stadt gelagert“, वासुदेवग्रह्.

विभाषा कृवृषोः ॥ १२० ॥

An कृ und वृष kann ein solches =य treten.

कृत्य oder कार्य, वृष्य oder वर्ष्य.

युग्यं च पत्ने ॥ १२१ ॥

Unregelmässig ist युग्य in der Bedeutung „Vehikel“.

अमावस्यदन्यतरस्याम् ॥ १२२ ॥

Neben अमावस्या besteht auch अमावास्या.

Das त् in अमावस्यत् bezeichnet den Accent des Wortes.

**ह्नुदसि निष्टर्क्यदेवहूयप्रणीयोन्नीयोच्छिथमर्यस्तर्थाध्वर्यखन्यखान्य-
देवयज्यापृच्छचप्रतिषीव्यब्रह्मवाद्यभाव्यस्ताव्योपचाय्यपृडानि ॥ १२३ ॥**

Dem Veda eigenthümlich sind: निष्टर्क्य, देवहूय, प्रणीय, उन्नीय, उच्छिष्य, मर्य, स्तर्था, ध्वर्य, खन्य, खान्य, देवयज्या, आपृच्छच, प्रतिषीव्य, ब्रह्मवाद्य, भाव्य, स्ताव्य und उपचाय्यपृड.

ऋहलोर्णत् ॥ १२४ ॥

An Wurzeln, die auf ऋ (ऋ) oder einen Consonanten auslauten, wird _±य angefügt.

कार्य, हार्य, वाक्य, पाक्य. Man hätte den Ablativ ऋहलो erwartet, aber dieselbe Inconsequenz finden wir auch sonst häufig.

3, 1, 1. 2. 3. 91—95.

ओरावश्यके ॥ १२५ ॥

Desgleichen an eine auf उ (ऊ) auslautende Wurzel, um auszudrücken, dass Etwas mit absoluter Nothwendigkeit geschehen müsse.

लाव्य „jedenfalls abzuschneiden“, aber लव्य „abzuschneiden“ nach 3, 1, 97.

आसुयुवपिरपिलपिचपिचमश्च ॥ १२६ ॥

Auch an सु nach आ, an यु, वप्, रप्, लप्, ऋप् und चम्.

आसाव्य, याव्य, वाप्य, राप्य, लाप्य, ऋप्य und आचाम्य.

आनाय्यो ऽनित्ये ॥ १२७ ॥

Unregelmässig ist आनाय्य in der Bedeutung „nicht beständig“.

Das Wort soll m. = गार्हपत्यादानीतो दक्षिणाग्निः sein. In einer anderen Bedeutung, d. i. als Partic. fut. pass., आनेय.

प्रणाय्यो ऽसंमतौ ॥ १२८ ॥

Desgleichen प्रणाय्य, wenn damit eine Missbilligung ausgedrückt wird.

प्रणाय्यश्चौरः.

पाय्यसानाय्यनिकाय्यधाय्या मानहविर्निवाससामिधेनीषु ॥ १२९ ॥

Ferner पाय्य „Maass“, सानाय्य „eine best. Spende“, निकाय्य „Wohnung“ und धाय्या „Zusatzvers in einer Litanei“.

क्रतौ कुण्डपाय्यसंचाय्यौ ॥ १३० ॥

Auch कुण्डपाय्य und संचाय्य als Bezeichnungen von Opfern.

अग्नौ परिचाय्योपचाय्यसमूह्याः ॥ १३१ ॥

Desgleichen परिचाय्य, उपचाय्य und समूह्य als Bezeichnungen verschiedener Feuer.

†3, 1, 95. चित्याग्निचित्ये च ॥ १३२ ॥

Schliesslich चित्य und अग्निचित्या.

एबुलृत्चौ ॥ १३३ ॥

Die Suffixe $-\text{इ}$ अक und इ bezeichnen den Agens (vgl. 3, 4, 67).

कारक und कर्तृ, हारक und हतृ.

नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणित्यचः ॥ १३४ ॥

Nach नन्द् u. s. w. bezeichnet den Agens das Suffix $-\text{इ}$ अन, nach ग्रह् u. s. w. $-\text{इ}$ इन् und nach पच् u. s. w. अं.

नन्दन u. s. w., ग्राहिन् u. s. w., पच्च u. s. w.

ङ्गुपधज्ञाप्तीकरः कः ॥ १३५ ॥

Nach einer consonantisch auslautenden Wurzel mit vorangehendem ङ्, उ oder ऋ (nebst deren Längen), nach ज्ञा, प्री und किर् (कृ) das Suffix $_{-}अ$.

विक्रिप, विलिख; बुध, क्रश; ज्ञ, प्रिय, किर.

आतश्चोपसर्गे ॥ १३६ ॥

Desgleichen nach einer auf आ auslautenden Wurzel, wenn eine Präposition vorangeht.

प्रस्य, सुम्न, सुग्ल.

पाघ्राध्माधेट्टशः शः ॥ १३७ ॥

Nach पा, घ्रा, ध्मा, धे und ट्टश् tritt अ an den Präsenstamm.

उत्पिब, विपिब; उज्जिघ्र, विजिघ्र; उद्धम, विधम; उद्धय, विधय; उत्पश्य, विपश्य. Vgl. 7, 3, 78.

अनुपसर्गास्लिम्पविन्दधारिपारिवेद्युदेजिचेतिसातिसाहिभ्यश्च ॥ १३८ ॥

Desgleichen nach लिम्प, विन्द und nach den Causativen धारि, पारि, वेदि, उदेजि, चेति, साति und साहि, wenn keine Präposition vorangeht (उदेजि ausgenommen).

लिम्प, विन्द, धारय, पारय, वेदय, उदेजय, चेतय, सातय, साहय.

ददातिदधान्योर्विभाषा ॥ १३९ ॥

Nach दा, ददाति und धा, दधाति nicht nothwendig.

दद oder दाय, दध oder धाय. Wegen des stummen ण् des Suffixes tritt dieses an den Präsenstamm. Die zweite Form nach 3, 1, 141.

ज्वलितिकसन्तेभ्यो णः ॥ १४० ॥

An ज्वल् u. s. w. bis कस् tritt das Suffix $_{-}अ$, aber nicht nothwendig.

ज्वाल oder ज्वल, चाल oder चल u. s. w.

श्याञ्चधासुसंसृतीणवसावहलिहृषिषश्वसश्च ॥ १४१ ॥

Auch nach श्या (श्ये), nach einer auf आ auslautenden Wurzel, nach व्यध्, nach सु mit आ und सम्, nach इ mit अति, nach सा (सो) mit अच, nach हृ mit अच, nach लिहृ, श्लिष् und श्वस् wird $_{-}अ$ angefügt.

अचश्याय, प्रतिश्याय; दाय, धाय; व्याध, आसाव, संसाव, अत्याय, अचसाय, अचहार, लेह, श्लेष, श्वास. Vgl. 7, 3, 33.

दुन्योरनुपसर्गे ॥ १४२ ॥

Nach दु und नो, wenn keine Präposition vorangeht.

दाव und नाय.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

विभाषा ग्रहः ॥ १४३ ॥

Nach ग्रह nicht nothwendig.

ग्रह oder ग्रह.

गेहे कः ॥ १४४ ॥

In der Bedeutung „Haus“ tritt =अ an ग्रह.

ग्रहम्.

शिल्पिनि ष्वन् ॥ १४५ ॥

Das Suffix $\underline{\text{अक}}$ mit dem Femininum auf ई bildet Bezeichnungen von Gewerbsleuten.

नर्तक und नर्तकी, खनक und खनकी, रजक und रजकी.

गस्यकन् ॥ १४६ ॥

An गा (गे) „singen“ tritt in dieser Bedeutung $\underline{\text{अक}}$.

गायक.

ग्युट् च ॥ १४७ ॥

Auch $\pm$ अन mit dem Femininum auf ई .

गायन, गायनी. Vgl. 7, 3, 33.

हश्च व्रीहिकालयोः ॥ १४८ ॥

Dasselbe Suffix tritt auch an हा zur Bezeichnung einer Reisart und eines Zeitabschnittes (Jahr).

हायन, aber हायन in den accentuirten Texten.

मुसृत्वः समभिहारे वुन् ॥ १४९ ॥

Nach मु, स und लू wird $\underline{\text{अक}}$ angefügt, um eine Wiederholung der Thätigkeit zu bezeichnen.

प्रवक, सरक, लवक. Kāçikā bemerkt, dass in einer Hdschr. सु st. स gelesen wird mit dem Beispiel स्रवक.

आशिषि च ॥ १५० ॥

Dasselbe Suffix drückt auch einen Wunsch aus.

जीवक „Einer, dem man langes Leben wünscht“.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

कर्मण्यण् ॥ १ ॥

Wenn ein Object dabeisteht, tritt $_{\pm}\text{अ}$ an die Wurzel.

कुम्भकार, कायडलाव, वेदाध्याय.

ह्रावामश्च ॥ २ ॥

Desgleichen an ह्या (ह्ये), वा (वे) und मा.

स्वर्गह्याय, तन्तुवाय, धान्यमाय. Vgl. 7, 3, 33. Ausnahme zu 3, 2, 3.

आतो ऽनुपसर्गे कः ॥ ३ ॥

An eine auf आ auslautende Wurzel tritt $_{\pm}\text{अ}$, wenn keine Präposition vorangeht.

गोद, पार्ष्णित्र, aber गोसंदाय nach 3, 2, 1.

सुपि स्थः ॥ ४ ॥

An स्या, wenn überhaupt ein flectirtes Nomen dabeisteht.

समस्थ, विषमस्थ.

तुन्दशोकयोः परिमृजापनुदोः ॥ ५ ॥

An मज् mit परि, wenn तुन्द, und an नुद् mit अप, wenn शोक dabeisteht.

तुन्दपरिमज्, शोकापनुद.

प्रे दाञ्जः ॥ ६ ॥

An दा und ज्ञा, wenn प्र vorangeht.

सर्वप्रद, पथिप्रज्ञ.

समि ख्यः ॥ ७ ॥

An ख्या, wenn सम् vorangeht.

गोसंख्य.

गापोष्टक् ॥ ८ ॥

An गा (गे) „singen“ und पा „trinken“ tritt Suffix $_{\pm}\text{अ}$ mit dem Femininum auf ङे.

सामग und सामगी, सुराप und सुरापी.

हरतेरनुद्यमने ऽच् ॥ ९ ॥

An हृ, wenn es nicht „aufheben“ bedeutet, wird अञ्च mit dem Femininum auf ङा angefügt.

अंशहर, aber भारहार.

वयसि च ॥ १० ॥

Desgleichen, wenn ein Lebensalter bezeichnet wird.

अस्थिहरः श्वा, कवचहरः क्षत्रियकुमारः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

आडि ताच्छील्ये ॥ ११ ॥

Auch nach हृ mit आ, wenn durch das Wort eine gewohnte Beschäftigung ausgedrückt wird.

पुष्पाहर, फलाहर.

अर्हः ॥ १२ ॥

Desgleichen nach अर्हः.

पूजार्ह, गन्धार्ह.

स्तम्बकर्णयो रमिजपोः ॥ १३ ॥

Auch nach रम्, wenn स्तम्ब, und nach जप्, wenn कर्ण dabeisteht.

स्तम्बेरम und कर्णोजप. Vgl. 6, 3, 14.

शमि धातोः संज्ञायाम् ॥ १४ ॥

Nach verschiedenen Wurzeln in Verbindung mit शम्, wenn das mit श् (अच्) gebildete Wort ein Name ist.

शंकरः, शंभवः, शंवदः.

अधिकरणे शेतेः ॥ १५ ॥

Nach शी, wenn ein in einem Locativ gedachtes Wort dabeisteht.

खशय, गर्तशय.

चरेष्टः ॥ १६ ॥

Nach चर् in derselben Verbindung tritt अ mit dem Femininum auf ई an.

कुरुचर, °री, मद्रचर, °री.

भिक्षासेनादायेषु च ॥ १७ ॥

Auch in Verbindung mit भिक्षा, सेना und आदाय.

भिक्षाचर, सेनाचर, आदायचर.

पुरोऽयतोऽयेषु सर्तेः ॥ १८ ॥

Desgleichen nach स in Verbindung mit पुरस्, अयतस् und अये.

पुरःसर, अयतःसर, अयेसर.

पूर्वे कर्तरि ॥ १९ ॥

Auch in Verbindung mit पूर्व, wenn dieses als Agens aufzufassen ist.

पूर्वसरः = पूर्वः सरति.

कृञो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु ॥ २० ॥

Nach कृञ in den Bedeutungen „Etwas bewirkend“, „zu thun pflegend“ und „willfahrend“.

शोककरी कन्या, यशस्करी विद्या und कुलकरं धनम्; आद्यकर und अर्थकर; प्रियकर und वचनकर.

दिवाविभानिशाप्रभाभास्कारान्तानन्तादिबहुनान्दीकिंलिपिलिबि- बलिभक्तिकर्तृचित्रक्षेत्रसंख्याजङ्गाबाह्वहयत्तद्धनुरुष्णु ॥ २१ ॥

Desgleichen in Verbindung mit दिवा u. s. w.

दिवाकर, विभाकर, निशाकर, प्रभाकर, भास्कर, कारकर, अन्तकर, अनन्तकर, आदिकर, बहुकर, नान्दीकर, किंकर, लिपिकर, लिबिकर, बलिकर, भक्तिकर, कर्तृकर, चित्रकर, क्षेत्रकर, एककर, द्विकर u. s. w. (unter संख्या ist jedes Zahlwort gemeint), जङ्घाकर, बाहुकर, अहस्कर, यत्कर, तत्कर, धनुष्कर und अरुष्कर.

कर्मणि भृतौ ॥ २२ ॥

Auch in Verbindung mit कर्मन्, wenn ein Lohnverhältniss gemeint ist.

कर्मकर: = भृत्यः, aber कर्मकार „ein Werk vollbringend“.

न शब्दश्लोककलहगाथावैरचाटुसूत्रमन्त्रपदेषु ॥ २३ ॥

In Verbindung mit श्लोक u. s. w. tritt aber nicht jenes अँ an (sondern ±अ nach 3, 2, 1).

शब्दकार, श्लोककार, कलहकार, गाथाकार, वैरकार, चाटुकार, सूत्रकार, मन्त्रकार, पदकार.
Ausnahme zu 3, 2, 20.

स्तम्बशकृतोरिन् ॥ २४ ॥

In Verbindung mit स्तम्ब und शकृत् tritt ऌइ an कृ.

स्तम्बकारि, शकृत्कारि.

हरतेर्दृतिनाथयोः पशौ ॥ २५ ॥

ऌइ tritt auch an हृ, wenn दृति und नाथ dabeistehen, und wenn mit dem Worte ein Hausthier gemeint ist.

दृतिहरिः und नाथहरिः पशुः, sonst दृतिहार und नाथहार nach 3, 2, 1.

फलेग्रहिरात्मंभरिश्च ॥ २६ ॥

Hierher gehören auch फलेग्रहि und आत्मंभरि.

छन्दसि वनसनरक्षिमथाम् ॥ २७ ॥

Im Veda wird ein solches ऌइ an वन्, सन्, रत्न und मथ् gefügt.

ब्रह्मवर्नि, वृत्रवनि; गोसनि, परिशरत्नि, हविर्मथि.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

एजः खश् ॥ २८ ॥

An das Causativ von एज् wird अ् an den Präsensstamm gefügt, und das vorangehende Wort erhält das Augment म्.

अङ्गमेजय, जनमेजय.

नासिकास्तनयोर्ध्माधेटोः ॥ २९ ॥

Dasselbe Suffix tritt an ध्मा in Verbindung mit नासिका und an धे in Verbindung mit स्तन.

नासिकंधम und स्तनंधय. Vgl. 6, 3, 66 zur Kürze in नासिकंधम.

(नाडीमुष्ठयोश्च ॥ ३० ॥)

Auch in Verbindung mit नाडी und मुष्टि.

नाडिंधम und नाडिंधय, मुष्टिंधम und मुष्टिंधय. Dieses Sūtra rührt nicht von Pāṇini her. Vgl. 6, 3, 66.

उदि कूले रुजिवहोः ॥ ३१ ॥

Auch an रुज् und वह्, wenn sie mit उद् verbunden sind, und कूल dabeisteht.

कूलमुदुज, कूलमुद्वह.

वहाभ्रे लिहः ॥ ३२ ॥

Auch an लिह्, wenn वह् und अ्भ्र dabeistehen.

वहंलिह, अंभ्रंलिह.

परिमाणे पचः ॥ ३३ ॥

Ferner an पच् in Verbindung mit einer Maassbenennung.

प्रस्थंयचा स्थाली, द्रोणंपचः und खारिंपचः कटाहः.

मितनखे च ॥ ३४ ॥

Auch in Verbindung mit मित und नख.

मितंपचा ब्राह्मणो, नखंपचा यवाणुः.

विध्वरुषोस्तुदः ॥ ३५ ॥

Ferner an तुद्, wenn विधु und अरुस् dabeistehen.

विधुंतुद्, अरुंतुद्. Zur letzten Form vgl. 6, 3, 67.

असूर्यललाटयोर्दशितपोः ॥ ३६ ॥

An दृश् in Verbindung mit असूर्य und an तप् in Verbindung mit ललाट.

असूर्यपश्य, ललाटंतप.

उग्रंपश्येरंमदपाणिंधमाश्च ॥ ३७ ॥

Hierher gehören auch उग्रंपश्य, इरंमद und पाणिंधम.

प्रियवशे वदः खच् ॥ ३८ ॥

An वद् in Verbindung mit प्रिय und वश् tritt अ (an die Wurzel selbst) an, und das vorangehende Wort erhält das Augment म्.

प्रियंवद, वशंवद.

द्विषत्परयोस्तापेः ॥ ३९ ॥

Auch an das Causativ von तप् in Verbindung mit द्विषत् und पर.

द्विषंतप (vgl. 6, 3, 67) und परंतप. Zur Kürze in तप s. 6, 4, 94.

वाचि यमो व्रते ॥ ४० ॥

Ferner an यम् in Verbindung mit वाच्, wenn ein Gelübde gemeint ist.

वाचंयम. Vgl. zur Form 6, 3, 69.

पूःसर्वयोर्दारिस्सहोः ॥ ४१ ॥

Auch an das Causativ von दृ in Verbindung mit पूर् und an सह् in Verbindung mit सर्व.

पूरंदर (vgl. 6, 3, 69), सर्वसह. Zur Kürze in दर s. 6, 4, 94.

सर्वकूलाभ्रकरीषेषु कषः ॥ ४२ ॥

An कष, wenn सर्व, कूल, अभ्र und करीष dabeistehen.

सर्वकष, कूलकष, अभ्रकष, करीषकष.

मेघर्तिभयेषु कृजः ॥ ४३ ॥

An कृ, wenn मेघ, ऋति und भय dabeistehen.

मेघंकर, ऋतिकर, भयंकर.

क्षेमप्रियमद्रे ऽण च ॥ ४४ ॥

In Verbindung mit क्षेम, प्रिय und मद्र auch ±अ.

क्षेमंकर und क्षेमकार, प्रियंकर und प्रियकार, मद्रंकर und मद्रकार.

आशिते भुवः करणभावयोः ॥ ४५ ॥

An भू in Verbindung mit आशित wird das 3, 2, 38 genannte Suffix angefügt in der Bedeutung „dadurch satt werdend“ und „das Sattsein“.

आशितंभव ओदनः und आशितंभवं वर्तते.

संज्ञायां भृतृवृजिधारिसहितपिदमः ॥ ४६ ॥

Desgleichen an भृ, तृ, वृ, जि, धि im Causativ, सह्, तप् und दम्, wenn ein Name gebildet wird.

विश्वंभरा „die Erde“, रयंतरम् „ein best. Sāman“, पतिंवरा „ein Mädchen, das sich selbst den Gatten wählt“, शत्रुंजयः Nomen pr. eines Elephanten, युगंधरः Nomen pr. eines Berges, शत्रुंसहः, शत्रुंतपः und अरिंदमः Nomina prr. von Personen. Zur Kürze in धर s. 6, 4, 94. Warum nicht तापि wie 3, 2, 39?

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

गमश्च ॥ ४७ ॥

Auch an गम् in demselben Falle.

सुतंगमः N. pr. eines Mannes.

अन्तात्यन्ताध्वदूरपारसर्वानन्तेषु डः ॥ ४८ ॥

Wenn अन्त u. s. w. dabeistehen, tritt अ an गम्, wobei der Wurzelvocal mit dem Auslaut abfällt.

अन्तग, अत्यन्तग, अध्वग, दूरग, पारग, सर्वग und अनन्तग.

आशिषि हनः ॥ ४९ ॥

Auch an हन् tritt dieses Suffix, wenn das Compositum einen Wunsch ausdrückt.

शत्रुह „Einer, von dem man wünscht, dass er die Feinde niederwerfen möge“.

अपे क्लेशतमसोः ॥ ५० ॥

Auch an हन् mit अप, wenn क्लेश und तमस् dabeistehen.

क्लेशापह, तमोऽपह.

कुमारशीर्षयोर्णिनिः ॥ ५१ ॥

An हन् mit dabeistehendem कुमार und शीर्ष tritt णिन्.

कुमारघातिन् und शीर्षघातिन्. Ueber die Substitution des घ् für ह् und des त् für ण् s. 7, 3, 32, 54.

लक्षणे जायापत्योष्टक् ॥ ५२ ॥

An हन् in Verbindung mit जाया und पति wird ष्टक् mit dem Femininum auf ई gefügt, wenn ein böses Omen gemeint ist.

जायाघ्नो ब्राह्मणः, पतिघ्नी वृषली.

अमनुष्यकर्तृके च ॥ ५३ ॥

Auch in Verbindung mit anderen Objecten, wenn der Agens kein Mensch ist.

श्लेष्मघ्नं मधु, पित्तघ्नं घृतम्, aber आखुघातः शूद्रः.

शक्तौ हस्तिकपाटयोः ॥ ५४ ॥

In Verbindung mit हस्तिन् und कपाट als Ausdruck der Kraft.

हस्तिघ्न „einen Elephanten zu tödten im Stande seiend“, कपाटघ्न „einen Thürflügel zu zerbrechen vermögend“.

पाणिघताडघौ शिल्पिनि ॥ ५५ ॥

पाणिघ und ताडघ als Bezeichnungen von Gewerbtreibenden sind unregelmässig.

आद्यसुभगस्यूलपलितनमान्धप्रियेषु च्यर्थेष्वचवौ कृजः करणे ख्युन् ॥ ५६ ॥

An कृ mit आद्य u. s. w. wird, wenn diese ohne die adverbiale Form auf ई anzunehmen die Bedeutung einer solchen Form haben, zur Bezeichnung des zum Reichwerden u. s. w. führenden Mittels das Suffix $\underline{\text{अन}}$ angefügt, wobei das vorangehende Nomen das Augment म् erhält.

अद्यंकरणम् „ein Mittel reich zu machen“, eben so सुभगंकरणम्, स्यूलंकरणम्, पलितंकरणम्, नग्नंकरणम्, अन्यंकरणम् und प्रियंकरणम्.

कर्तरि भुवः खिष्णुच्खुकजौ ॥ ५७ ॥

Um auszudrücken, dass Jemand das wird, was er früher nicht gewesen ist, werden in Verbindung mit आद्य u. s. w. an भू die Suffixe इष्णु und $\underline{\text{अउक}}$ angefügt, wobei das vorangehende Nomen das Augment म् erhält.

आद्यंभविष्णु und °भावुक „reich werdend“, eben so सुभगंभविष्णु und °भावुक, स्यूलंभविष्णु und °भावुक, पलितंभविष्णु und °भावुक, नग्नंभविष्णु und °भावुक, अन्यंभविष्णु und °भावुक, प्रियंभविष्णु und °भावुक.

सृशो ऽनुदके क्विन् ॥ ५८ ॥

An सृश, wenn es mit einem anderen Worte als उदक verbunden wird, tritt das Suffix $\underline{\text{अव}}$, das nach 6, 1, 67 wieder abfällt.

घृतसृश, मन्त्रसृश, जलसृश, aber उदकसृश.

ऋत्विग्दधृकस्रग्दिगुष्णिगञ्चुयुजिकृच्चां च ॥ ५९ ॥

Mit demselben Suffix sind theils unregelmässig ऋत्विज्, दधृक्, सज्, दिग् und उष्णिग् gebildet, und dieses Suffix tritt auch an अञ्च, युज् und कृच्च्.

प्राङ्, प्रत्यङ्, उदङ्; युङ् (युञ्जो u. s. w.) und कृङ् (कृञ्जो u. s. w.).

त्यदादिषु दृशो ऽनालोचने कञ् च ॥ ६० ॥

An दृश् in Verbindung mit त्यद् u. s. w. tritt dasselbe Suffix und auch $\underline{\text{अव}}$, wenn die Wurzel nicht „sehen“ bedeutet.

त्यादृश् und त्यादृश्, तादृश् und तादृश्, यादृश् und यादृश्, aber तच्छर्शः = तं पश्यति.

Zu त्या u. s. w. s. 6, 3, 91.

सत्सूद्विषदुहदुहयुजविदभिदच्छिदजिनीराजामुपसर्गे ऽपि क्विप् ॥ ६१ ॥

An सद् u. s. w. tritt ein wieder verschwindendes $\underline{\text{अव}}$ auch nach Präpositionen (nicht bloss nach einem Nomen).

शुचिप्रद, अन्तरिक्षसद्, उपसद्; अगडसू, शतसू, प्रसू; मित्रद्विप्, द्विप्; मिद्रदुह, प्रदुह; गौदुह, प्रदुह; अश्वयुज्, प्रयुज्; वेदविद्, प्रविद्; काष्ठभिद, प्रभिद; रञ्जुच्छिद्, प्रच्छिद्; शत्रुजित्, प्रजित् (vgl. 6, 1, 71); सेनानी, प्रणी; विराज्, समाज्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

भजो णिवः ॥ ६२ ॥

An भज् tritt ein wieder verschwindendes ±व्.

अर्धभाज्, प्रभाज्.

छन्दसि सहः ॥ ६३ ॥

Im Veda an सह्.

तुराणाद् Nomin.

वहश्च ॥ ६४ ॥

Auch an वह्.

प्रष्ठवाद्, दित्यवाद्.

कव्यपुरीषपुरीषेषु ङ्युट् ॥ ६५ ॥

In Verbindung mit कव्य, पुरीष und पुरीष्य wird im Veda an वह् ±अन mit dem Femininum auf ई angefügt.

कव्यवाहन, पुरीषवाहन, पुरीष्यवाहन.

हव्ये ऽनन्तःपादम् ॥ ६६ ॥

Auch in Verbindung mit हव्य, wenn das Wort nicht innerhalb eines Stollens auftritt.

हव्यवाहन kommt im RV. 17 Mal vor und steht immer am Ende eines Stollens, während हव्यवाह hier und auch an anderer Stelle sich findet.

जनसनखनक्रमगमो विट् ॥ ६७ ॥

An जन्, सन्, खन्, क्रम् und गम् wird im Veda das Suffix व् (verschwindet wieder nach 6, 1, 67) angefügt, wobei nach 6, 4, 41 आ für den Nasal der Wurzel substituiert wird.

अब्जा, गोजा; गोषा, नृषा; विसखा, कूपखा; दधिक्रा, अग्नेगा.

अदो ऽनन्ने ॥ ६८ ॥

Desgleichen an अद्, wenn nicht अन्न dabeisteht.

आमाद्, सस्याद्, aber अन्नाद्.

क्रव्ये च ॥ ६९ ॥

Auch nach क्रव्य.

क्रव्याद्, was aber sich schon aus dem vorangehenden Sūtra ergeben würde.

दुहः कव्यश्च ॥ ७० ॥

An दुह् wird =अ angefügt, und dabei च् für ह् substituiert.

कामदुघा, घर्मदुघा, अर्थदुघा.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

मन्त्रे श्वेतवहोक्थशस्पुरोडाशो खिन् ॥ ७१ ॥

In einem Mantra wird an वह् nach श्वेत, an शस् (d. i. शंस्) nach उक्थ und an डाश (d. i. दाश) nach पुरस् das Suffix $\pm व्$ (welches wieder abfällt) gefügt.

श्वेतवाह्, उक्थशास् und पुरोडाश.

अवे यजः ॥ ७२ ॥

Desgleichen an यज् nach अवे.

अवयाज्.

विजुपे छन्दसि ॥ ७३ ॥

An यज् nach उप wird im Veda ein wieder verschwindendes व् (विच्) gefügt.

उपयज्.

आतो मनिन्क्वनिव्वनिपश्च ॥ ७४ ॥

An eine auf आ auslautende Wurzel werden im Veda auch $\pm मन्$, $\pm वन्$ und $\pm वन्$ angefügt.

कीलालपा und शुभंया; सुदामन् und अश्वत्यामन्; सुधीवन् und सुपीवन् (nach 6, 4, 66); भूरिदावन् und द्यतपावन्.

अन्येभ्यो ऽपि दृश्यन्ते ॥ ७५ ॥

Dieselben Suffixe erscheinen auch nach anderen Wurzeln.

सुशर्मन्, प्रातरित्वन्; विजावन्, अग्नेगावन्.

क्विप् च ॥ ७६ ॥

Auch $\pm व्$, das wieder verschwindet.

Dieses Sūtra erklärt alle mit der schwachen Form einer Wurzel zusammenfallenden Nominalstämme am Ende eines Compositums. Vgl. 3, 2, 178.

स्थः क च ॥ ७७ ॥

Nach स्था auch $\pm अ$.

शंस्था und शंस्थ.

सुयजातौ णिनिस्ताञ्छील्ये ॥ ७८ ॥

In Verbindung mit einem Nomen, wenn dieses kein Gattungsbegriff ist, wird $\pm \pm हन्$ an die Wurzel gefügt in der Bedeutung „dieses zu thun gewohnt“.

उष्णभोजिन्, शीतभोजिन्.

कर्तर्युपमाने ॥ ७९ ॥

Desgleichen in der Bedeutung „wie dieser Etwas thue“.

उद्गक्रोशिन्, ध्वाङ्गराविन्. Ueber die Betonung dieser Wörter s. 6, 2, 80.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

व्रते ॥ ८० ॥

Desgleichen, wenn ein Gelübde gemeint ist.

स्थण्डिलशायिन्, अश्राद्धभोजिन्.

बहुलमाभीक्ष्ये ॥ ८१ ॥

Häufig wird dieses Suffix angefügt, wenn die Wiederholung einer Handlung ausgedrückt werden soll.

कषायपायिणो गान्धाराः, क्षीरपायिण उशीनराः, सौवीरपायिणो वाहीकाः, aber auch कुल्माषखादः.

मनः ॥ ८२ ॥

Auch an मन् tritt dieses Suffix.

दर्शनीयमानिन्, शोभनमानिन्.

आत्ममाने खश्च ॥ ८३ ॥

In der Bedeutung „sich für Etwas haltend“ kann auch ein an den Präsensstamm tretendes अ (खश्च) an मन् gefügt werden, wobei das vorangehende Wort das Augment म् erhält.

दर्शनीयमानिन् oder दर्शनीयमन्य.

3, 2, 84. **भूते ॥ ८४ ॥**

In den jetzt folgenden Sūtra ist भूते „in der Bedeutung der Vergangenheit“ zu ergänzen.

करणे यजः ॥ ८५ ॥

An यज् wird das 3, 2, 78 erwähnte Suffix ±इन् gefügt, wenn das dabei stehende Nomen als Instrumental aufzufassen ist.

अग्निष्टोमयाजिन्.

कर्मणि हनः ॥ ८६ ॥

An हन्, wenn ein Object (Accusativ) dabeisteht.

पितृव्यघातिन्, मातुलघातिन्. Vgl. 7, 3, 32. 54.

ब्रह्मभूणवृत्रेषु क्विप् ॥ ८७ ॥

In Verbindung mit ब्रह्मन्, भूण् und वृत्र् wird =व (welches abfällt) an हन् gefügt.

ब्रह्महन्, भूणहन्, वृत्रहन्.

बहुलं छन्दसि ॥ ८८ ॥

Im Veda findet bei हन् ein Schwanken statt.

मातृहन्, पितृहन्, aber auch मातृघात und पितृघात.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

सुकर्मपापमन्त्रपुरणेषु कृजः ॥ ८९ ॥

An कृ wird das Suffix =व् gefügt, wenn सु u. s. w. dabeistehen.

सुकृत्, कर्मकृत्, पापकृत्, मन्त्रकृत्, पुरणकृत्. Ueber die Anfügung von त् s. 6, 1, 71.

सोमे सुजः ॥ ९० ॥

An सु, सुनोति in Verbindung mit सोम.

सोमसुत्.

अग्नौ चः ॥ ९१ ॥

An चि with अग्नि.

अग्निचित्.

कर्मण्यग्न्याख्यायाम् ॥ ९२ ॥

In passiver Bedeutung, wenn mit dem Worte ein Feuer bezeichnet wird.

श्येनचित् = श्येन इव चित्.

कर्मणीनिर्विक्रियः ॥ ९३ ॥

An क्री mit वि wird in Verbindung mit einem Accusativ इन् gefügt.

सोमविक्रयिन्, रसविक्रयिन्. Kāçikā कर्मणीनि वि.

दृशेः क्वनिप् ॥ ९४ ॥

An दृश् in einem solchen Falle =वन्.

मेरुदृश्वन्, परलोकदृश्वन्.

राजनि युधिकृजः ॥ ९५ ॥

Dieses auch an युध् und कृ in Verbindung mit राजन्.

राजयुध्वन्, राजकृत्वन्. कृत्वन् mit त् nach 6, 1, 71.

सहे च ॥ ९६ ॥

Und mit सह.

सहयुध्वन्, सहकृत्वन्.

सप्तम्यां जनेर्दः ॥ ९७ ॥

An जन् wird in Verbindung mit einem Locativ अ (mit Abfall von अन्) gefügt.

उपसरज, मन्दरज.

पञ्चम्यामजातौ ॥ ९८ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Ablativ, wenn dieser kein Gattungsbegriff ist.

बुद्धिज, संस्कारज, दुःखज, aber हस्तिनो जातः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

उपसर्गे च संज्ञायाम् ॥ ९९ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einer Präposition, wenn ein Name gebildet wird.

प्रजा mit dem Femininsuffix आ.

अनौ कर्मणि ॥ १०० ॥

Mit अनु, wenn ein Accusativ dabeisteht.

पुमनुजः = पुमांसमनुजातः, स्त्र्यनुजः.

अन्येष्वपि दृश्यते ॥ १०१ ॥

Auch in anderen Verbindungen wird ein solches अ an जन् gefügt.

अज, द्विज, ब्राह्मणज, अभिज, परिज, अनुज.

निष्ठा ॥ १०२ ॥

Die Participialsuffixe त und तवत drücken die Vergangenheit aus.

सुयजोर्ङ्निप् ॥ १०३ ॥

Bei सु und यज् das Suffix = वृन्.

सुत्वन्, यज्वन्. Zu त् in सुत्वन् s. 6, 1, 71.

जीर्यतेरतृन् ॥ १०४ ॥

Bei जृ ऌअत्.

जरत्, Nomin. जरन् (nach 7, 1, 70) „alt geworden“.

छन्दसि लिट् ॥ १०५ ॥

Im Veda drückt das Perfect die vergangene Zeit aus.

अहं सूर्यसुभयतो ददर्श VS. 8, 9. अहं द्यावापृथिवी आ ततान. Ausnahme zu 3, 2, 115.

लिटः कानञ्वा ॥ १०६ ॥

Im Veda kann an die Stelle der Personalendungen des Perfects —अञ्त् treten.

अग्निं चिक्वानः, सोमं oder वरुणं सुयुवाणः.

क्वसुश्च ॥ १०७ ॥

Auch —वस् (वंस्).

जक्षिवान्, पपिवान्. Vgl. 7, 1, 70. 6, 4, 10.

भाषायां सदवसश्रुवः ॥ १०८ ॥

In der Umgangssprache bei सद, वस् und श्रु.

उप ससाद oder उपसेदिवान्, अन्नवास oder अन्नपिवान्, उप शुश्राव oder उपशुश्रुवान्.

उपेयिवाननाश्चाननूचानश्च ॥ १०९ ॥

Auch उपेयिवान्, अनाश्वान् und अनूचानः gehören hierher.

लुङ् ॥ ११० ॥

Der Aorist bezeichnet die vergangene Zeit.

अनद्यतने लङ् ॥ १११ ॥

Die hinter dem Heute gelegene Vergangenheit bezeichnet das Imperfect.

अभिज्ञावचने लृट् ॥ ११२ ॥

In Verbindung mit einem Verbum in der Bedeutung „daran denken, sich erinnern“ steht in diesem Fall das erste Futurum.

अभि जानासि, स्मरसि, बुध्यसे oder चेतयसे देवदत्त कश्मीरेषु वत्स्यामः.

न यदि ॥ ११३ ॥

Nicht aber, wenn यद् dabeisteht.

अभि जानासि u. s. w. देवदत्त यत्कश्मीरेष्ववसाम.

विभाषा साकाङ्क्षे ॥ ११४ ॥

Wenn ein zweiter Satz als Ergänzung hinzugefügt wird, können beide Tempora gebraucht werden.

अभि जानासि u. s. w. देवदत्त कश्मीरेषु वत्स्यामस्तत्रौदनं भोक्त्यामहे oder अवसाम und अभुञ्जमहि. Eben so mit यद्.

परोऽक्षे लिट् ॥ ११५ ॥

Das Perfect bezeichnet eine vor dem Heute vergangene Handlung, bei der man nicht zugegen war.

हश्चत्तोल्लङ् च ॥ ११६ ॥

Wenn ह und श्चत्त dabeistehen, kann auch das Imperfect gesetzt werden.

इति ह चकार oder अकरोत्, श्चत्तकार oder श्चत्तकरोत्.

प्रश्ने चासन्नकाले ॥ ११७ ॥

Desgleichen in einer Frage, wenn es sich um die nächste Vergangenheit handelt.

जगाम देवदत्तः oder अगच्छद्वेवदत्तः „ist D. schon fortgegangen?“

लृट् स्मे ॥ ११८ ॥

In Verbindung mit स्म steht das Präsens.

नलेन स्म पुराधीयते. Vgl. 3, 2, 122. 8, 1, 42.

अपरोऽक्षे च ॥ ११९ ॥

Auch dann, wenn man dabei gewesen ist.

एवं स्म पिता ब्रवीति „so hat der Vater gesagt“.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

ननौ पृष्टप्रतिवचने ॥ १२० ॥

Desgleichen in Verbindung mit ननु, wenn auf eine Frage geantwortet wird.

अकार्षीः कटं देवदत्त । ननु करोमि भोः, „jajwohl habe ich die Matte gemacht“.

नन्वोर्विभाषा ॥ १२१ ॥

In Verbindung mit न und नु nicht nothwendig.

अकार्षीः कटं देवदत्त । न करोमि oder नाकार्षी भोः, अहं नु करोमि oder अहं न्वकार्षीम्.

† 3, 2, 84. पुरि लुङ् चास्मे ॥ १२२ ॥

In Verbindung mit पुरा kann auch der Aorist gebraucht werden, wenn nicht स्म dabeisteht.

वसन्तीह पुरा छात्राः oder auch अवात्सुः, अवसन् und ऊपुः, aber नलेन स्म पुराधीयते.
Vgl. 3, 2, 118.

वर्तमाने लट् ॥ १२३ ॥

Das Präsens bezeichnet die Gegenwart.

लटः शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे ॥ १२४ ॥

Für die Personalendungen des Präsens werden die an den Präsensstamm tretenden Suffixe अत् (अन्त्, f. ङ्) und आर्न (oder मर्न) substituirt, -wenn die Handlung nicht auf einen Nominativ bezogen wird.

पचन्तं und पचमानं देवदत्तं पश्य „sieh, D. kocht“, पचता und पचमानेन कृतम्, aber देवदत्तः पचति.

संबोधने च ॥ १२५ ॥

Auch in Beziehung auf einen Nominativ beim Rufen.

हे पचन्, हे पचमान „o, du kochst“.

लक्षणहेत्वोः क्रियायाः ॥ १२६ ॥

Desgleichen, wenn eine Handlung näher charakterisirt oder die Veranlassung derselben angegeben wird.

शयाना भुञ्जते यवनाः „die Javana liegen beim Essen“, अधीयानो वसति „er weilt hier um zu studiren“.

तौ सत् ॥ १२७ ॥

Diese Participialsuffixe heissen sat (seiend).

पूङ्यजोः शानन् ॥ १२८ ॥

An पू und यज् tritt an den Präsensstamm das Suffix ऽशान.

पवमान, यजमान.

ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानश् ॥ १२९ ॥

Zur Bezeichnung einer Gewohnheit, eines bestimmten Lebensalters oder des Vermögens Etwas zu vollbringen wird das Suffix आन (oder मान) an den Präsensstamm gefügt.

कर्तीह मुण्डयमानाः, कर्तीह कवचं पर्यस्यमानाः, कर्तीह निघ्नानाः.

इङ्धार्योः शचकृच्छ्रिणि ॥ १३० ॥

An इ und das Causativ von च wird das Suffix श्च d. i. अत् (अन्त्, f. ई) an den Präsensstamm gefügt, wenn der Agens die Handlung ohne Mühe vollbringt.

अधीयन्यारायणम्, धारयन्नुपनिषदम्, aber कृच्छ्रेणाधीते und धारयति.

द्विषो ऽमित्रे ॥ १३१ ॥

An द्विष् in der Bedeutung „Feind“.

द्विषन्, aber द्वेषि भाया पतिम्.

सुजो यज्ञसंयोगे ॥ १३२ ॥

An सु, wenn eine Beziehung zu einem Opfer stattfindet.

सर्वे सुन्वन्तः so v. a. „Alle sind beim Opfer betheiligt“.

अर्हः प्रशंसायाम् ॥ १३३ ॥

An अर्ह, wenn es sich um etwas Lobenswerthes handelt.

अर्हन्निह भवान्पूजाम् „du bist hier der Ehre würdig“, aber अर्हति चोरो वधम्.

आ क्सेत्च्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु ॥ १३४ ॥

Bis 3, 2, 177 fg. (wo das Suffix क्त्रिप्, hier abgekürzt क्त्रि, erscheint), haben die Suffixe folgende Bedeutungen „dieses zu thun gewohnt“, „dieses als Obliegenheit vollbringend“ und „dieses zu Stande bringend“.

तृन् ॥ १३५ ॥

In diesen Bedeutungen wird तृ- an eine Wurzel gefügt.

कर्ता कटान् „Matten zu verfertigen pflegend“, अन्नमपहर्तार आच्छरका भवन्ति आद्धे सिद्धे „die Obliegenheit habend die Speisen fortzutragen“, कर्ता कटान् „der sich auf die Verfertigung von Matten versteht“.

अलंकृञ्जिराकृञ्प्रजनोत्पचोत्पतोन्मदरुच्यपत्रपवृतुवृधुसहचर

इष्णुच् ॥ १३६ ॥

An कृ mit अलम् und निरा, an जन् mit प्र, an पच्, पत् und मद् mit उद्, an रुच्, an त्रप् mit अप, an वृत्, वृध्, सह् und चर् wird इष्णुच् angefügt.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

अलंकरिष्णु, निराकरिष्णु, प्रजनिष्णु, उत्पचिष्णु, उत्पतिष्णु, उन्मदिष्णु, रोचिष्णु, अपत्रपिष्णु
वर्तिष्णु, वधिष्णु, सहिष्णु und चरिष्णु.

शोश्छन्दसि ॥ १३७ ॥

Im Veda tritt dieses Suffix an ein Causativ.

धारयिष्णु, पारयिष्णु.

भुवश्च ॥ १३८ ॥

Auch an भू.

भविष्णु.

ग्लजिस्थश्च कसुः ॥ १३९ ॥

An dieses und an ग्ला (ग्ले), जि und स्था tritt das Suffix =सु.

भूष्णु, ग्लासु, जिष्णु, स्थासु (gegen 6, 4, 66).

त्रसिगृधिधृषिक्षिपेः क्लुः ॥ १४० ॥

An त्रस्, गृध्, धृष् und क्षिप् wird =नु gefügt.

त्रसु, गृधु, धृष्णु, क्षिप्नु.

शमित्यष्टाभ्यो घिनुण् ॥ १४१ ॥

An die acht mit शम् beginnenden Wurzeln wird ±इन् gefügt.

शमिन्, तमिन्, दमिन्, अमिन्, भमिन्, क्षमिन्, क्लमिन् und प्रमादिन्. Die auf म् auslautenden Wurzeln substituieren nach 7, 3, 34 keine षद्धि für den Wurzelvocal. Das च् im Suffix erhält erst im folgenden Sūtra seine Bedeutung.

**संपृचानुरूधाङ्चमाङ्चसपरिसृसंसृजपरिदेविसंज्वरपरिक्षिपपरि-
टपरिवदपरिदहपरिमुहदुषद्विषदुहदुहयुजाक्रीडविविचत्यजरजभजाति-
चरापचरामुषाभ्याहनश्च ॥ १४२ ॥**

Desgleichen an एच् mit सम्, an रुच् mit अनु, an यम् und यस् mit आ, an स
mit परि, an सृज् mit सम्, an देव् mit परि, an ज्वर् mit सम्, an क्षिप्, रट्, वट्, दह्
und मुह् mit परि, an दुष्, द्विष्, टृह्, दुह्, युज्, an क्रीड् mit आ, an विच् mit वि, an
त्यज्, रज्, भज्, an चर् mit अति und अप्, an सुष् mit आ und an हन् mit अभ्या.

संपर्किन्, अनुरोधिन, आयामिन्, आयासिन्, परिसारिन्, संसर्गिन्, परिदेविन्, संज्वारिन्, परि-
क्षेपिन्, परिराटिन्, परिवादिन्, परिदाहिन्, परिमोहिन्, दोषिन्, द्वेषिन्, द्रोहिन्, दोहिन्, योगिन्,
आक्रोडिन्, विवेकिन्, त्यागिन्, रागिन्, भागिन्, अतिचारिन्, अपचारिन्, आमोषिन् und अभ्याघातिन्
(vgl. 7, 3, 32. 54). Das च् des Suffixes zeigt an, dass ein Guttural für einen aus-
lautenden Palatal zu substituieren ist.

वौ कषलसक्त्यसम्भः ॥ १४३ ॥

An कष, लस्, क्त्य् und सम्भ् nach वि.
विकापिन्, विलासिन्, विकत्थिन् und विसम्भिन्.

अपे च लषः ॥ १४४ ॥

An लप् auch nach अप.
विलापिन् und अपलापिन्.

प्रे लपसूदुमथवदवसः ॥ १४५ ॥

An लप्, स, द्रु, मथ्, वद् und वस् nach प्र.
प्रलापिन्, प्रसारिन्, प्रद्राविन्, प्रमाथिन्, प्रवादिन् und प्रवासिन्.

**निन्दहिंसक्लिशखादविनाशपरिक्षिपपरिरटपरिवादिव्याभाषासूयो
वुञ्ज् ॥ १४६ ॥**

An निन्द, हिंस, क्लिश, खाद्, an das Causativ von नश् mit वि, an क्षिप्, रट् und
das Causativ von वद् mit परि, an भाष् mit व्या und an असूय् wird $\pm$ अक gefügt.
निन्दक, हिंसक, क्लेशक, खादक, विनाशक, परिक्षेपक, परिराटक, परिवादक, व्याभाषक und
असूयक.

देविक्रुशोश्चोपसर्गे ॥ १४७ ॥

Desgleichen an देव् und क्रुश् in Verbindung mit einer Präposition.
आदेवक, परिदेवक; आक्रोशक, परिक्रोशक.

चलनशब्दार्थादकर्मकाद्युच् ॥ १४८ ॥

An eine intransitive Wurzel mit der Bedeutung „sich bewegen“ und „Laute
von sich geben“ tritt अर्न्.

चलन, चोपन; शब्दन, रवण; dagegen पठिता विद्याम्.

अनुदात्तेतश्च हलादेः ॥ १४९ ॥

Desgleichen an eine consonantisch anlautende Wurzel, deren stummer
Vocal unbetont ist.

वर्तन, वर्धन.

जुचङ्क्रम्यदन्द्रम्यसृगृधिज्वलशुचलषपतपदः ॥ १५० ॥

Ferner an जु, an die Intensiva von क्रम् und द्रम्, an स, गृध्, ज्वल्, शुच्, लप्, पत्
und पद्.

जयन, चङ्क्रमण, दन्द्रमण, सरण, गर्धन, ज्वलन, शोचन, लषण, पतन und पदन.

क्रुधमराडार्थेभ्यश्च ॥ १५१ ॥

Ferner an Wurzeln in der Bedeutung von „zürnen“ und „schmücken“.
क्रोधन, रोषण; मराडन, भूषण.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

न यः ॥ १५२ ॥

Nicht aber an eine auf **य्** auslautende Wurzel.

Nur **क्रीयत्** und **क्ष्मायित्** nach 3, 2, 135.

सूददीपदीक्षश्च ॥ १५३ ॥

Auch nicht an **सूद्**, **दीप्** und **दीक्ष्**.

Nur **सूदित्**, **दीपित्** und **दीक्षित्**. Ausnahme zu 3, 2, 149.

लघपतपदस्थाभूवृषहनकमगमश्रुभ्य उकञ् ॥ १५४ ॥

An **लप्** u. s. w. tritt in den 3, 2, 134 angegebenen Bedeutungen $\pm$ **उकञ्** an.

अपलापुक, **प्रपातुक**, **उपपादुक**, **उपस्थायुक** (vgl. 7, 3, 33), **प्रभावुक**, **प्रवर्धुक**, **आघातुक** (vgl. 7, 3, 32. 54), **कामुक**, **आगामुक**, **किंशारुक**.

जल्पभिक्षकुट्टलुगटवृडः षाकन् ॥ १५५ ॥

An **जल्प्** u. s. w. tritt $\angle$ **आक** mit dem Femininum auf **ङ्**.

जल्पाक, **भिक्षाक**, **कुट्टाक**, **लुगटाक** und **वराक**.

प्रजोरिनिः ॥ १५६ ॥

An **जु** mit **प्र** wird **इन्** gefügt.

प्रजविन्.

जिहक्षिविश्रीण्वमाव्यथाभ्यमपरिभूप्रसूभ्यश्च ॥ १५७ ॥

Desgleichen an **जि**, **द्र**, **क्षि**, **श्रि** mit **वि**, **इ**, **वम्**, **व्यय्** mit **अ**, **अम्** mit **अभि**, **भू** mit **परि** und **सू** mit **प्र**.

जयिन्, **दरिन्**, **क्षयिन्**, **विश्रयिन्**, **अत्ययिन्**, **वमिन्**, **अव्ययिन्**, **अभ्यमिन्**, **परिभविन्** und **प्रसविन्**.

स्पृहृगृहिपतिदयिनिद्रातन्द्राश्रद्धाभ्य आलुच् ॥ १५८ ॥

An **स्पृह्**, **गृह्** und **पत** der zehnten Classe, an **दय्**, an **द्रा** mit **नि** und **तन्** und an **धा** mit **अद्** wird **आलुच्** gefügt.

स्पृह्यालु, **गृह्यालु**, **पतयालु**, **दयालु**, **निद्रालु**, **तन्द्रालु** und **अद्रालु**. Vgl. 6, 4, 55.

दाधेट्सिशदसदो रुः ॥ १५९ ॥

An **दा**, **धे**, **सि**, **शद्** und **सद्** wird **रु** gefügt.

दारु, **धारु**, **सेरु**, **शद्रु** und **सद्रु**.

सृघस्यदः क्त्वरच् ॥ १६० ॥

An **सृ**, **घस्** und **अद्** das Suffix = **मरु**.

समरु, **घस्मरु** und **अत्स्मरु**.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

भञ्जभासमिदो घुरच् ॥ १६१ ॥

An भञ्ज, भास् und मिद् das Suffix उर् (vor welchem ein Palatal in einen Guttural übergeht).

भङ्गुर, भासुर und मेदुर.

विदिभिदिच्छिदेः कुरच् ॥ १६२ ॥

An विद्, भिद् und छिद् das Suffix =उर्.

विदुर, भिदुर und छिदुर.

इणानशजिसर्तिभ्यः क्रप् ॥ १६३ ॥

An इ, नश्, जि und स्र das Suffix =वृ.

इत्वर, नश्वर, जित्वर und स्रत्वर. Zum Augment त् s. 6, 1, 71. Kāçikā नश् st. नश.

गत्वरश्च ॥ १६४ ॥

Auch गत्वर gehört hierher.

जागुरूकः ॥ १६५ ॥

An जाग् tritt ऊक.

जागरूक.

यजजपदशां यङः ॥ १६६ ॥

Desgleichen an das Intensivum von यज्, जप् und दग्.

यायजूक, जञ्जपूक und दन्दशूक.

नमिकम्पिस्स्यजसकमहिंसदीपो रः ॥ १६७ ॥

An नम्, कम्प, स्मि, जस् mit अ, कम्, हिंस und दीप् wird र gefügt.

नम्, कम्प, स्मेर, अजस, कम्, हिंस und दीप्.

सनाशंसभिश्च उः ॥ १६८ ॥

An ein Desiderativ, an शंस mit आ und an भिच् das Suffix उ.

चिकीर्षु, आशंसु und भिच्. Kāçikā सनाशंस°, aber im Commentar सन्निति und सन्नन्तेभ्यः.

विन्दुरिच्छुः ॥ १६९ ॥

Hierher gehören auch विन्दु und इच्छु.

विन्दु = वेदनशील, इच्छु = एषणशील.

क्याच्छन्दसि ॥ १७० ॥

Im Veda wird an die Denominativa auf =य das Suffix उ gefügt.

मित्रयु. संखेटयु, सुम्नयु.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

आह्रगमहनजनः किकिनौ लिट् च ॥ १७१ ॥

An Wurzeln, die auf आ, ऋ oder ॠ auslauten, an गम्, हन् und जन् werden im Veda die Suffixe --=इ , und --=इ gefügt mit Reduplication der Wurzel wie im Perfect.

पपि, ददि; ततुरि, जगुरि; जग्मि, जघ्नि und जजि.

स्वपितृषोर्नजिङ् ॥ १७२ ॥

An स्वप् und तृप् tritt das Suffix --नज् .

स्वप्नज्, तृष्णज्.

श्रुवन्द्योरारुः ॥ १७३ ॥

An श्रु^६ und वन्द् das Suffix आरु.

शरारु und वन्दारु.

भियः कुक्कुकनौ ॥ १७४ ॥

An भो die Suffixe --रु und --लुक .

भीरु und भीलुक.

स्थेशभासपिसकसो वरच् ॥ १७५ ॥

An स्था, ईश, भास्, पिस् und कस् das Suffix वरच्.

स्थावर, ईश्वर, भास्वर, पेस्वर, विकस्वर.

यश्च यङः ॥ १७६ ॥

Auch an das Intensivum von या.

यायावर. Vgl. 1, 1, 58 unter 3).

भ्राजभासधुर्विद्युतोर्जिपृजुग्रावस्तुवः क्विप् ॥ १७७ ॥

An भाज्, भास्, धुर्व्, द्युत्, ऊर्ज्, पृ, जु und an स्तु mit vorangehendem ग्रावन् wird --व (welches wieder abfällt) gefügt.

विभाज्, भास्, धुर् (vgl. 6, 4, 21), विद्युत्, ऊर्ज्, पुर, जू (sic) und ग्रावस्तुत्.

अन्येभ्यो ऽपि दृश्यते ॥ १७८ ॥

Dieses Suffix tritt auch an andere Wurzeln.

युज्, छिद्, भिद्. Vgl. 3, 2, 76.

†3,2,134. **भुवः संज्ञान्तरयोः ॥ १७९ ॥**

An भू wird es gefügt um einen Namen zu bilden und in der Bedeutung „Bürge (Mittelsperson)“.

विभू, प्रतिभू.

विप्रसम्भ्यो ड्वसंज्ञायाम् ॥ १८० ॥

An भू mit वि, प्र und सम् wird उ (mit Abfall des Wurzelvocals) angefügt, wenn kein Name gemeint ist.

विभु, प्रभु, संभु.

धः कर्मणि घृन् ॥ १८१ ॥

An धा wird ङ्घ्र् mit dem Femininum auf ई gefügt, wenn das Object der Handlung bezeichnet werden soll.

धात्री „Amme“ wird durch धयन्ति ताम् erklärt, dasselbe Wort in der Bedeutung „Myrobalane“ durch दधति तां भेषज्यार्थम्.

दात्रीशसयुयुजस्तुतुदसिसिचमिहपतदशनहः कारणे ॥ १८२ ॥

An दा (दाप्), नी, शस्, यु, युज्, स्तु, तुद्, सि, सिच्, मिह्, पत्, दश् (दंक्) und नह्, wenn das Instrument der Handlung bezeichnet werden soll.

दात्रम्, नेत्रम्, शस्त्रम्, योत्रम्, योक्तम्, स्तोत्रम्, तोत्रम्, सेत्रम्, सेक्तम्, मेद्धम्, पत्रम्, दंष्ट्रा, नद्धी.

हलसूकरयोः पुवः ॥ १८३ ॥

An पू in der Bedeutung „Pflugschar“ und „Schweinsrüssel“.

पोत्रम्.

अर्तिलूधूसूखनसहचर इत्रः ॥ १८४ ॥

An ऋ, लू, धू, सू, खन्, सह् und चर् wird in der 3, 2, 182 angegebenen Bedeutung इत्र angefügt.

अरित्रम्, लवित्रम्, धवित्रम्, सवित्रम्, खनित्रम्, सहित्रम् und चरित्रम्.

पुवः संज्ञायाम् ॥ १८५ ॥

An पू, wenn das Wort in seiner Instrumentalbedeutung ein Name ist.

पवित्रम् = दर्भ und बर्हिस्.

कर्तरि चर्षिदेवतयोः ॥ १८६ ॥

Auch zur Bezeichnung des Agens, wenn ein Ṛshi oder eine Gottheit gemeint ist.

पवित्रो ऽयमपिः, अग्निः पवित्रम् । स मा पुनातु.

जीतः क्तः ॥ १८७ ॥

Das Participialsuffix -ङ्घ्र् hat nach einer Wurzel mit einem stummen जि gegenwärtige Bedeutung.

मिच, द्विष्ण, घृष्ट. Aus 3, 2, 123 wird वर्तमाने hierher gezogen.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च ॥ १८८ ॥

Desgleichen nach Wurzeln in der Bedeutung „achten“, „kennen“ und „ehren“.

राज्ञां मतः, राज्ञामिष्टः; राज्ञां बुद्धः, — ज्ञातः; — पूजितः, राज्ञामर्चितः. Zum Genetiv vgl. 2, 2, 12. 3, 67.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

उणादयो बहुलम् ॥ १ ॥

Die Suffixe $-\text{उ}$ u. s. w. bezeichnen oft die Gegenwart.

Pāṇini erwähnt diese Classe von Suffixen nur noch 3, 4, 75.

भूते ऽपि दृश्यन्ते ॥ २ ॥

Sie erscheinen auch in vergangener Bedeutung.

वर्त्मन् n. = वृत्तमिदम्. चर्मन् n. = चरितं तत्. भस्मन् n. = भसितं तत्.

भविष्यति गम्यादयः ॥ ३ ॥

गमिन् u. s. w. bezeichnen die Zukunft.

गमी ग्रामम् „er gedenkt ins Dorf zu gehen“.

यावत्पुरानिपातयोर्लट् ॥ ४ ॥

In Verbindung mit den Indeclinabilien यावत् und पुरा steht das Präsens im Sinne des Futurums.

यावद्भुङ्क्ते „so lange er essen wird“, पुरा भुङ्क्ते „bevor er essen wird“. Vgl. 8, 1, 42.

विभाषा कदाकर्हिः ॥ ५ ॥

In Verbindung mit कदा und कर्हि können beide Tempora gebraucht werden.

कदा oder कर्हि भुङ्क्ते, भोक्ष्यते oder भोक्ता.

किंवृत्ते लिप्सायाम् ॥ ६ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Interrogativpronomen, wenn dabei ein Wunsch Etwas zu haben ausgedrückt wird.

कं भवन्तो भोजयन्ति oder भोजयितारः, कतरो oder कतमो भिक्षां ददाति, दास्यति oder दाता; dagegen कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति.

लिप्स्यमानसिद्धौ च ॥ ७ ॥

Desgleichen bei Angabe des Lohns, der für das Gewähren des Gewünschten erfolgt.

यो भवतामोदनं ददाति oder दास्यति स स्वर्गं लोकं गच्छति oder गमिष्यति.

लोडर्थलक्षणं च ॥ ८ ॥

Desgleichen wenn das Verbum eine darauffolgende Aufforderung zu Etwas (einen Imperativ) erwarten lässt.

उपाध्यायश्चेदा गच्छति, आ गमिष्यति oder आ गन्ता । अथ त्वं कन्दो ऽधीष्व ॥

लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके ॥ ९ ॥

Wenn die Veranlassung zu einer solchen Aufforderung als unmittelbar bevorstehend gedacht wird, kann auch der Potential stehen.

ऊर्ध्वं मुहूर्तादुपाध्यायश्चेदा गच्छेत्, आ गच्छति, आ गमिष्यति oder आ गन्ता । अथ त्वं कन्दो ऽधीष्व ॥

तुमुन्णुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम् ॥ १० ॥

Wenn ausgedrückt werden soll, dass eine Handlung einer anderen wegen geschieht, so bezeichnet der Infinitiv auf $\underline{\text{L}}\text{-तुम्}$ oder ein Nomen ag. auf $\text{-}\underline{\text{L}}\text{अक}$ die in der Zukunft gedachte Handlung.

भोक्तुं oder भोजको व्रजति „er geht in der Absicht zu essen“.

भाववचनाश्च ॥ ११ ॥

Desgleichen die verschiedenen Nomina actionis.

पाकाय, भूतये, पुष्टये व्रजति.

अण् कर्मणि च ॥ १२ ॥

Auch das Suffix $\text{-}\underline{\text{L}}\text{अ}$, wenn ein Object dabeisteht.

काण्डलावो व्रजति „er geht Gerten zu schneiden“.

लृट् शेषे च ॥ १३ ॥

Im genannten wie in den übrigen Fällen bezeichnet das erste Futurum die Zukunft.

करिष्यामीति व्रजति „er geht um Etwas zu verrichten“ und करिष्यति „er wird Etwas verrichten“.

लृटः सडा ॥ १४ ॥

Für die Personalendungen dieses Futurums können die Participialsuffixe अत् (अन्त्) und मान substituiert werden.

करिष्यन्तं und करिष्यमाणं देवदत्तं पश्य, हे करिष्यन् und करिष्यमाण, अर्जयिष्यमाणो वसति.
Zum Verständniss der Beispiele s. 3, 2, 124 fgg.

अनद्यतने लृट् ॥ १५ ॥

Wenn es sich nicht um das Heute handelt, wird das periphrastische Futurum gebraucht.

श्वः कर्ता.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

पदरुजविशस्पृशो घञ् ॥ १६ ॥

An पद, रुज्, विश् and स्पृश् tritt das Suffix ±ञ्, wobei ein Guttural für den auslautenden Palatal einer Wurzel substituiert wird.

पादः = पद्यते ऽसी, रोगः = रुजत्यसी, वेद्यः = विशत्यसी, स्पृशः = स्पृशति = उपतापः.

सृ स्थिरे ॥ १७ ॥

An सृ zur Bezeichnung der Festigkeit.

चन्दनसारः, खदिरसारः. Gegen die sonstige Art und Weise steht die Wurzel nicht im Ablativ. Vgl. 3, 3, 30. 48.

भावे ॥ १८ ॥

Das 3, 3, 16 genannte Suffix bezeichnet schlechtweg ein Sein oder eine Thätigkeit (bildet Nomina actionis).

पाकः u. s. w.

अकर्तरि च कारके संज्ञायाम् ॥ १९ ॥

Desgleichen verschiedene Casusbegriffe mit Ausnahme des Agens, wenn ein Name gebildet wird.

प्रासः = प्रास्यन्ति तम्, प्रसेवः = प्र सीव्यन्ति तम्, आहारः = आ हरन्त्यस्माद्रसम्.

परिमाणाख्यायां सर्वेभ्यः ॥ २० ॥

Dasselbe Suffix kann an alle Wurzeln gefügt werden, wenn ein Maass oder eine Anzahl bezeichnet werden soll.

एकस्तण्डुलनिचायः, द्वौ शूर्पनिष्पावौ.

इडञ्च ॥ २१ ॥

Auch an इ.

अध्यायः, उपाध्यायः.

उपसर्गे रुवः ॥ २२ ॥

An रु nach einer Präposition.

संरावः und उपरावः, aber रवः.

समि युट्टुवः ॥ २३ ॥

An यु, ट्टु und ट्टु nach सम्.

संयावः, संद्रावः und संदावः, aber प्रयवः.

श्रिनीभुवो ऽनुपसर्गे ॥ २४ ॥

An श्रि, नी und भू, wenn keine Präposition vorangeht.

श्रायः, नायः und भावः, aber प्रश्रयः, प्रणयः und प्रभवः. यो v. l. für नो. Vgl. 3, 3, 26.

वौ क्षुभ्रुवः ॥ २५ ॥

An वु und शु nach वि.

विक्षावः und विश्रावः; aber क्षवः und श्रवः.

अवोदोर्नियः ॥ २६ ॥

An नो nach अव und उद्.

अवनायः und उचायः. Vgl. 3, 3, 24.

प्रे दुस्तुसुवः ॥ २७ ॥

An दु, स्तु und सु nach प्र.

प्रदावः; प्रस्तावः und प्रसावः; dagegen द्रवः; स्तवः und सवः.

निरभ्योः पूल्वोः ॥ २८ ॥

An पू nach निस् und an लू nach अभि.

निष्पावः und अभिलावः; aber पवः und लवः.

उन्योर्गः ॥ २९ ॥

An गृ nach उद् und नि.

उद्गारः; निगारः.

कृ धान्ये ॥ ३० ॥

An कृ nach उद् und नि, wenn von Getreide die Rede ist.

उत्कारो und निकारो धान्यस्य. कृ ohne Flexion wie स 3, 3, 17 und वृ 48.

यज्ञे समि स्तुवः ॥ ३१ ॥

An स्तु nach सम्, wenn von einem Opfer die Rede ist.

संस्तावश्छन्दोगानाम् d. i. समेत्य स्तुवन्ति यस्मिन्देशे छन्दोगाः स देशः.

प्रे स्त्रो ऽयज्ञे ॥ ३२ ॥

An स्तृ nach प्र, wenn es sich um kein Opfer handelt.

शङ्खप्रस्तारः.

प्रथने वावश्चे ॥ ३३ ॥

An स्तृ nach वि in der Bedeutung „Umfang“, wenn nicht Worte dabei gemeint sind.

पटस्य विस्तारः; aber विस्त्रो वचसाम्.

छन्दोनाम्नि च ॥ ३४ ॥

Desgleichen, wenn ein Metrum gemeint ist.

विष्टारपङ्क्तिः विष्टारबहती. Vgl. 8, 3, 94.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

उदि ग्रहः ॥ ३५ ॥

An ग्रह् nach उद्.

उद्वाहः.

समि मुष्टौ ॥ ३६ ॥

An ग्रह् nach सम्, wenn die Faust gemeint ist.

अहो मल्लस्य oder मुष्टिकस्य संग्राहः.

परिन्योर्नीणोद्धृताभ्रेषयोः ॥ ३७ ॥

Desgleichen an नी nach परि, wenn von einem Spiele die Rede ist, und an हृ nach नि, wenn „Ordnung, Regel“ gemeint ist.

परिणायेन शारान्हन्ति, एषो ऽत्र न्यायः.

परावनुपात्यय इणः ॥ ३८ ॥

An इ nach परि in einer anderen Bedeutung als „Verlauf, Ablauf“.

तव पर्यायः, aber कालस्य पर्ययः.

व्युपयोः श्रेतेः पर्याये ॥ ३९ ॥

An शो nach वि und उप, wenn „Reihe“ gemeint ist.

तव विश्रायः, तव राजोपश्रायः = तव राजानमुपश्रयितुं पर्यायः.

हस्तादाने चेरस्तेये ॥ ४० ॥

An चि, wenn ein Erfassen mit der Hand, jedoch nicht Stehlen, gemeint ist.

पुष्यप्रचायः, aber पुष्यप्रचयश्चायैण.

निवासचितिशरीरोपसमाधानेष्ववादेश्च कः ॥ ४१ ॥

Desgleichen in den Bedeutungen „Wohnstätte“, „Schicht“, „Körper“ und „Anhäufung“, wobei क् für den Anlaut substituiert wird.

चिखल्लिनिकायः, आक्रायमग्निं चिन्वीत, अनित्यः कायः, महान्गोमयनिकायः.

संघे चानौत्तराधये ॥ ४२ ॥

Auch in der Bedeutung „Schaar“, wenn nicht ein blosses Durcheinander gemeint ist.

भिदुकनिकायः, ब्राह्मणनिकायः; dagegen सुकरनिचयः.

कर्मव्यतिहारे णच् स्त्रियाम् ॥ ४३ ॥

Um die Gegenseitigkeit einer Thätigkeit auszudrücken wird $_{\pm}\text{ञ्}$ an die Wurzel gefügt, und das Wort ist ein Femininum.

Nach 5, 4, 14 wird an diesen imaginären Nominalstamm ein neues taddhita-Suffix $_{\pm}\text{ञ्}$ gefügt; schliesslich tritt noch das Femininsuffix ई an. व्यावक्रोशी, व्यावलेखी, व्यावहासी. Vgl. 7, 3, 6.

अभिविधौ भाव इनुण् ॥ ४४ ॥

Um einen durch allgemeine Mitwirkung erfolgenden Zustand zu bezeichnen wird $\pm$ इन् an eine Wurzel gefügt.

Nach 5, 4, 15 wird an diesen imaginären Nominalstamm ein neues taddhita-Suffix $\pm$ अ gefügt. Es ergeben sich demnach die Formen सांकूटिनम्, सांराविणम्, सांद्राविणम्.

आक्रोशे ऽवन्योर्यहः ॥ ४५ ॥

An ग्रह् nach अव् und नि् wird bei einem Fluche das 3, 3, 16 genannte Suffix $\pm$ अ gefügt.

अवग्रहो und निग्रहो हन्त ते वृषल भूयात्, aber अवग्रहः पदस्य und निग्रहश्चोरस्य.

प्रे लिप्सायाम् ॥ ४६ ॥

An ग्रह् mit प्र, wenn von einem Wunsch Etwas zu haben die Rede geht.

पात्रप्रयाहेण चरति भिक्षुः पिण्डार्थं, सुवप्रयाहेण चरति द्विजो दक्षिणार्थं; dagegen प्रग्रहो देवदत्तस्य.

परौ यज्ञे ॥ ४७ ॥

Desgleichen mit परि, wenn es sich um ein Opfer handelt.

उत्तरपरिग्राहः und अधरपरिग्राहः, aber परिग्रहो देवदत्तस्य.

नौ वृ धान्ये ॥ ४८ ॥

An वृ nach नि zur Bezeichnung einer Kornart.

नीवारा नाम व्रीहयः. वृ ohne Flexion wie 3, 3, 17. 30.

उदि अयतियौतिपूदुवः ॥ ४९ ॥

An अि, यु, पू und दृ nach उद्.

उक्त्रायः, उद्गावः, उत्पावः und उद्गावः.

विभाषाडि र्मुवोः ॥ ५० ॥

Nicht nothwendig an र् and ञ् nach आ.

आरावः und आरवः, आप्लावः und आप्लवः.

अवे ग्रहो वर्षप्रतिबन्धे ॥ ५१ ॥

Desgleichen an ग्रह् nach अव् in der Bedeutung „Regenmangel, Dürre“.

अवग्रहो oder अवग्रहो देवस्य.

प्रे वणिजाम् ॥ ५२ ॥

Ferner nach प्र, wenn es sich um Etwas bei Handelsleuten handelt.

तुलाप्रग्राहणं oder °प्रग्रहेण चरति वणिक्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

रश्मौ च ॥ ५३ ॥

Auch in der Bedeutung „Zügel“.

प्रग्रहः oder प्रग्रहः.

वृणोतेराच्छादने ॥ ५४ ॥

Auch an वृ, वृणोति nach प्र in der Bedeutung „Decke“.

प्रवारः oder प्रवरः.

परौ भूवो ऽवज्ञाने ॥ ५५ ॥

Auch an भू nach परि in der Bedeutung „Geringschätzung“.

परिभावः oder परिभवः.

एरच् ॥ ५६ ॥

An eine auf इ oder ई auslautende Wurzel tritt अँ.

चयः, अयः, जयः, जयः.

ऋदोरप् ॥ ५७ ॥

An eine auf ऋ, उ oder ऊ auslautende Wurzel वृ.

गरः, शरः; यवः; लवः; पवः. Es wird auch ऋदोरप् gelesen, vgl. jedoch Mahābh. I, S. 23.

ग्रहवृद्धनिश्चिगमश्च ॥ ५८ ॥

Auch an ग्रह, वृ, वृ, चि nach निस् und an गम्.

ग्रहः, वरः, दरः, निश्चयः, गमः.

उपसर्गे ऽदः ॥ ५९ ॥

Desgleichen an अद् nach einer Präposition.

प्रघसः, विघसः, प्रघसः, aber घासः. Zur Substitution von घस् s. 2, 4, 38.

नौ ए च ॥ ६० ॥

Nach नि sowohl अ als auch ±अ.

निघसः und न्यादः.

व्यधजपोरनुपसर्गे ॥ ६१ ॥

An व्यध und जप् wird अ gefügt, wenn keine Präposition vorangeht.

व्यधः und जपः, aber आव्याधः und उपजापः.

स्वनहसोर्वा ॥ ६२ ॥

An स्वन् und हस् können, wenn keine Präposition vorangeht, sowohl अ als auch ±अ antreten.

स्वनः oder स्वानः, हसः oder हासः, aber प्रस्वानः und प्रहासः.

यमः समुपनिविषु च ॥ ६३ ॥

An यम् auch nach सम्, उप, नि und वि.

यमः oder यामः, संयमः oder संयामः, उपयमः oder उपयामः, नियमः oder नियामः, वियमः oder वियामः.

नौ गदनदपठस्वनः ॥ ६४ ॥

Desgleichen an गद्, नद्, पद् und स्वन् nach नि.

निगदः oder निगादः, निनदः oder निनादः, निपठः oder निपाठः, निस्वनः oder निस्वानः.

क्वणो वीणायां च ॥ ६५ ॥

An क्वण् auch dann, wenn von einer Laute die Rede ist.

निक्वणः oder निक्वाणः, क्वणः oder क्वाणः, कल्याणप्रक्वणा वीणा.

नित्यं पणः परिमाणे ॥ ६६ ॥

An पण् tritt stets अ an in der Bedeutung von „Maass“.

मूलकपणः, शाकपणः, aber पाणः in anderer Bedeutung.

मदो ऽनुपसर्गे ॥ ६७ ॥

Desgleichen an मद्, wenn keine Präposition vorangeht.

विद्यामदः, धनमदः, कुलमदः; dagegen उन्मादः, प्रमादः.

प्रमदसंमदौ हर्षे ॥ ६८ ॥

Hierher gehören auch प्रमद und संमद in der Bedeutung „Freude“.

समुदोरजः पशुषु ॥ ६९ ॥

An अज् nach सम् und उद् wird अ angefügt, wenn von Hausvieh die Rede ist.

समजः und उदजः पशूनाम्, aber समाजो ब्राह्मणानाम् und उदाजः क्षत्रियाणाम्.

अक्षेषु ग्लहः ॥ ७० ॥

An ग्लह्, wenn von Würfeln die Rede geht.

अक्षस्य ग्लहः.

प्रजने सर्तेः ॥ ७१ ॥

An स, wenn Belegen (einer Kuh u. s. w.) gemeint ist.

गवामुपसरः, पशूनामुपसरः.

हः संप्रसारणं च न्यभ्युपविषु ॥ ७२ ॥

Wenn an ह्या (ह्ये) nach नि, अभि, उप und वि das Suffix अ antritt, wird व् vocalisirt.

निहवः, अभिहवः, उपहवः und विहवः; dagegen प्रह्वायः. हु + आ ergibt nach

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

आङि युञ्जे ॥ ७३ ॥

Desgleichen, wenn आ vorangeht, in der Bedeutung „Kampf“.

आह्वः, aber आह्वायः in einer anderen Bedeutung.

निपानमाहावः ॥ ७४ ॥

आहाव ist eine unregelmässige Bildung in der Bedeutung „Tränke“.

भावे ऽनुपसर्गस्य ॥ ७५ ॥

Von ह्या wird, wenn keine Präposition vorangeht, das Nomen act. durch अ gebildet.

हवः, aber आह्वायः.

हनश्च वधः ॥ ७६ ॥

Desgleichen von हन्, wobei वध substituiert wird.

वधः.

मूर्तौ घनः ॥ ७७ ॥

घन bezeichnet eine feste Masse.

अन्तर्घनो देशे ॥ ७८ ॥

अन्तर्घन eine Oertlichkeit.

अगारिकदेशे प्रघणः प्रघाणश्च ॥ ७९ ॥

प्रघण und प्रघाण bezeichnen einen Theil des Hauses.

उद्धनो ऽत्याधानम् ॥ ८० ॥

उद्धन ist die Werkbank eines Zimmermanns (worauf Etwas gelegt wird).

अपघनो ऽङ्गम् ॥ ८१ ॥

अपघन ein Körpertheil.

करणे ऽयोविदुषु ॥ ८२ ॥

In Verbindung mit अयस्, वि und दु bezeichnet घन ein Werkzeug.

अयोघनः, विघनः, दुघनः oder दृघणः.

स्तम्बे क च ॥ ८३ ॥

In Verbindung mit स्तम्ब kann an हन् auch अ treten.

स्तम्बघः oder स्तम्बघनः.

परौ घः ॥ ८४ ॥

In Verbindung mit परि wird परिघ gebildet.

उपघ्न आश्रये ॥ ८५ ॥

उपघ्न hat die Bedeutung „Lehne, Angrenzung“.

पर्वतोपघ्नः, ग्रामोपघ्नः.

संघोद्धौ गणप्रशंसयोः ॥ ८६ ॥

संघ bedeutet Schaar und उद्घ drückt ein Lob aus.

संघः पशूनाम्, उद्घो मनुष्यः.

निघो निमित्तम् ॥ ८७ ॥

निघ hat die Bedeutung von निमित्त.

निघा वृत्ताः, निघाः शालयः wohl „in gleicher Entfernung von einander stehend“. Nach der Kāçikā ist निमित्तम् = समन्तान्मितम्, समारोहपरिणाहम्. Das Wort kann sowohl auf मा als auch auf मि zurückgeführt werden. Im ersten Falle würde es „abgemessen“, im andern „gesteckt, gepflanzt“ bedeuten; vgl. meine Bemerkung zu Âpast. Dh. 1, 20, 3 in der Zeitschrift d. D. M. G. 39, 521. Man hätte übrigens निमित्ते erwartet.

डितः क्तिः ॥ ८८ ॥

An eine Wurzel mit stummem डु wird $\_ = \text{क्ति}$ gefügt.

An dieses imaginäre $\_ = \text{क्ति}$ wird nach 4, 4, 20 das taddhita-Suffix म् gefügt, so erhält man die Adjectiva पक्तिम, उक्त्तिम, क्त्तिम.

द्वितो ऽयुच् ॥ ८९ ॥

An eine Wurzel mit stummem टु wird अर्थुं gefügt.

वेपयुः, श्रवयुः, क्षवयुः.

यजयाचयतविच्छप्रच्छरक्षी नङ् ॥ ९० ॥

An यज्, याच्, यत्, विच्छ्, प्रच्छ् und रक्ष् tritt = न.

यज्ञः, याज्ञा, यत्नः, विश्नः, प्रश्नः, रक्षाः.

स्वपो नन् ॥ ९१ ॥

An स्वप् das Suffix $\_ न$.

स्वप्नः.

उपसर्गे घोः किः ॥ ९२ ॥

An दा und धा (घु) nach einer Präposition das Suffix = ङ्.

प्रदिः, प्रधिः, अन्तर्धिः. Ueber den Ausfall des Wurzelvocal's s. 6, 4, 64.

कर्मण्यधिकरणे च ॥ ९३ ॥

Auch in der Bedeutung des Locativ's (eines Behälters), wenn ein Object vorangeht.

जलधिः = जलं धीयते ऽस्मिन्, शरधिः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

स्त्रियां क्तिन् ॥ ९४ ॥

Mit dem Suffix $\underline{त्ति}$ werden Feminina gebildet.

कृति, चिति, मति, इष्टि u. s. w.

स्यागापापचो भावे ॥ ९५ ॥

Dieses Suffix wird auch an स्या, गा (गे), पा und पच् gefügt zur Bildung des Nomen act.

प्रस्थिति; उद्गीति, संगीति; प्रपीति, संपीति; पक्तिः. Zu den substituirten Vocalen इ und ई s. 7, 4, 40. 6, 4, 66. Ausnahme zu 3, 3, 104. 106.

मन्त्रे वृषेषपचमनविद्भूवीरा उदात्तः ॥ ९६ ॥

In einem Mantra hat dieses Suffix nach वृष् u. s. w. den Acut.

वृष्टिः, इष्टिः, पक्तिः, मतिः; वित्तिः, भूतिः, वीतिः und रतिः.

ऊतियूतिजूतिसातिहेतिकीर्तयश्च ॥ ९७ ॥

Auch ऊति u. s. w. sind in einem Mantra Oxytona.

व्रजयजोर्भावे क्यप् ॥ ९८ ॥

An व्रज् und यज् wird zur Bildung des Nomen act., das ein Femininum ist, betontes =य angefügt.

व्रज्या, इज्या.

संज्ञायां समजनिषदनिपतमनविद्सुञ्शीङ्भृजिणः ॥ ९९ ॥

Von अञ् nach सम्, von सद् und पत् nach नि, von मन्, विद्, सु, शी, भ् und इ wird mit diesem Suffix ein Name gebildet.

समज्या, निषद्या, निपत्या, मन्या, विद्या, सुत्या, शय्या, भृत्या und इत्या. Vgl. 6, 1, 71. Kāç. पुञ् st. सुञ्.

कृजः श च ॥ १०० ॥

An कृ kann auch अ (welches nach 3, 1, 67 an den Passivstamm क्रिय gefügt wird) antreten.

कृत्या (vgl. 6, 1, 71) und क्रिया.

इच्छा ॥ १०१ ॥

Hierher gehört auch इच्छा.

अ प्रत्ययात् ॥ १०२ ॥

An Desiderativa und andere abgeleitete Wurzeln (s. 3, 1, 32) tritt अ (mit der Femininendung ङा) an.

चिकीर्षा, जिहीर्षा, पुत्रीया, पुत्रकाम्या, लोलूया, कण्डूया. Im Sūtra wird auch अः प्रत्ययात् gelesen.

गुरोश्च हलः ॥ १०३ ॥

Desgleichen an eine consonantisch auslautende Wurzel mit prosodisch langem Wurzelvocal.

ईहा, ऊहा, कृगडा, हुगडा.

षिद्धिदादिभ्यो ऽङ् ॥ १०४ ॥

An Wurzeln mit stummem ष् und an भिद् u. s. w. wird =अ (mit dem Feminin-suffix आ) gefügt.

जरा (vgl. 7, 4, 16), ऋषा; भिदा, छिदा u. s. w.

चिन्तिपूजिकथिकुम्बिचर्चश्च ॥ १०५ ॥

Desgleichen an चिन्त् u. s. w.

चिन्ता, पूजा, कथा, कुम्बा und चर्चा. Ausnahme zu 3, 3, 107.

आतश्चोपसर्गे ॥ १०६ ॥

Auch an eine auf आ auslautende Wurzel, wenn eine Präposition vorangeht.

प्रदा, उपदा, प्रधा, उपधा.

ख्यासश्चन्थो युच् ॥ १०७ ॥

An Verbalstämme auf $_{-}\pm\text{इ}$, an आम् und अन्त् wird अर्न् (अर्न्ना) gefügt.

कारणा, हारणा; आसना, अन्यना. Das Suffix इ fällt nach 6, 4, 51 ab.

रोगाख्यायां खुल् बहुलम् ॥ १०८ ॥

Zur Bezeichnung einer Krankheit wird häufig $_{-}\pm\text{अक}$ (im Femininum इका) angefügt.

प्रच्छर्दिका, प्रवाहिका, विचर्चिका.

संज्ञायाम् ॥ १०९ ॥

Desgleichen, wenn ein Name gebildet wird.

उट्टालकपुष्पभञ्जिका, शालभञ्जिका, तालभञ्जिका.

विभाषाख्यानपरिप्रश्नयोरिञ् ॥ ११० ॥

Nicht nothwendig bei einer Frage nebst darauf folgender Antwort; hier kann neben anderen Suffixen auch $_{-}\pm\text{इ}$ (Femininum) antreten.

कां कारिकाम्, कारिम्, क्रियाम्, कृत्याम् oder कृतिमकार्षीः । सर्वां कारिकाम् u. s. w. अकार्षम्.
Ebenso गणिकाम्, गणिम् oder गणनाम्; याजिकाम् oder याजिम्; याचिकाम् oder याचिम्.
Die unlogische Stellung im Dvaivda wird durch 2, 2, 34 erklärt.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

पर्यायार्हणोत्पत्तिषु खुच् ॥ १११ ॥

Zur Bezeichnung des an der Reihe Seins, des Verdienens, des Schuldens und des Gekommenseins von Etwas wird $_{\pm}$ अर्कै (Femininum इका) an die Wurzel gefügt.

भवतः शायिका, अर्हति भवानित्तुभक्तिकाम्, इत्तुभक्तिकां मे धारयसि, इत्तुभक्तिका म उदपादि.

आक्रोशे नञ्यनिः ॥ ११२ ॥

Bei einer Verwünschung wird अनि (Femininum) angefügt, wenn die Negation vorangeht.

अकरणिस्ते वृषल भूयात् so v. a. „möchtest du es nicht zu Stande bringen“.

कृत्यल्युटो बहुलम् ॥ ११३ ॥

Die krtja genannten Suffixe und das Suffix $_{\pm}$ अन (mit dem Femininum auf इ) haben häufig andere Bedeutungen als diejenigen, die ihnen zugetheilt wurden.

So bedeutet z. B. स्नानीय auch „zum Bade dienend“, दानीय „der Spenden würdig“, राजभोजन „von Fürsten gegessen werdend“, राजाच्छादन „von Fürsten getragen (Gewand)“. Ueber den Accent solcher Wörter s. 6, 2, 150.

नपुंसके भावे क्तः ॥ ११४ ॥

Das Suffix $_{\pm}$ त bezeichnet im Neutrum das Nomen actionis.

हसितम्, जल्पितम्.

ल्युट् च ॥ ११५ ॥

Desgleichen das Suffix $_{\pm}$ अन.

हसनम्, जल्पनम्.

कर्मणि च येन संस्पर्शात्कर्तुः शरीरसुखम् ॥ ११६ ॥

Auch in Verbindung mit einem Object, wenn durch die Berührung mit diesem der Agens der Handlung ein leibliches Wohlbehagen empfindet.

पयःपानं oder ओदनभोजनं सुखम्; aber तूलिकाया उत्थानं सुखम्, weil तूलिकायाः nicht Object ist; अग्निकुण्डस्योपासनं सुखम्, weil hier keine Berührung stattfindet; गुरोः स्नापनं सुखम्, weil der Lehrer nicht der Agens der Handlung ist; पुत्रस्य परिष्वज्जनं सुखम्, weil dieses kein leibliches Wohlbehagen ist.

कारणाधिकरणयोश्च ॥ ११७ ॥

Das Suffix $_{\pm}$ अन bezeichnet auch den Begriff des Instrumentals (ein Werkzeug) und des Locativs (einen Behälter).

इध्मप्रवश्चनः, पलाशशातनः; गोदोहनी, सक्तुधानी.

पुंसि संज्ञायां घः प्रायेण ॥ ११८ ॥

In diesen Bedeutungen wird gewöhnlich das Suffix **अ** angefügt, wenn das Wort ein Name männlichen Geschlechts ist.

दन्तच्छदः, उरश्छदः, घटः; आकरः, आलयः. छद geht auf das Causativum zurück, dessen **आ** nach 6, 4, 96 wegen des stummen **घ** verkürzt wird.

गोचरसंचरवहव्रजव्यजापणनिगमाश्च ॥ ११९ ॥

Hierher gehören auch **गोचरः, संचरः, वहः, व्रजः, व्यजः, आपणः** und **निगमः**.

अवे तृस्त्वोर्घञ् ॥ १२० ॥

An **तृ** und **स्त्वृ** nach **अव** wird **अ** an die Wurzel gefügt.

अवतारः, अवस्तारः. Das stumme **घ** erhält erst beim folgenden Sūtra seine Bedeutung.

हलश्च ॥ १२१ ॥

Desgleichen an eine consonantisch auslautende Wurzel, wobei ein Guttural für einen Palatalen substituirt wird.

लेखः, वेदः, वेपः, बन्धः, मार्गः.

अध्यायन्यायोद्वावसंहाराश्च ॥ १२२ ॥

Hierher gehören auch **अध्यायः, न्यायः, उद्वावः** und **संहारः**.

उदङ्को ऽनुदके ॥ १२३ ॥

Auch **उदङ्क**, wenn es nicht mit **उदक** verbunden wird.

तेलोदङ्कः, aber **उदकोदञ्चनः.**

जालमानायः ॥ १२४ ॥

Ferner **आनायः** in der Bedeutung „Netz“.

खनो घ च ॥ १२५ ॥

An **खन्** kann auch **अ** treten.

आखानः oder **आखनः.**

ईषद्दुःसुषु कृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषु खल् ॥ १२६ ॥

In Verbindung mit **ईषद्, दुस्** und **सु** in der Bedeutung „schwer“ oder „leicht“ tritt **अ** an.

ईषत्करो, दुष्करो und **सुकरो भवता कटः,** ebenso **ईषत्भोज, दुर्भोज** und **सुभोज.** Die Wirkung des stummen **ख** tritt erst beim folgenden Sūtra ein.

कर्तृकर्मणोश्च भूकृजोः ॥ १२७ ॥

Desgleichen an **भू** in Verbindung mit einem Agens und an **कृ** in Verbindung mit einem Object, wobei das vorangehende Wort das Augment **म्** erhält.

ईषदाद्यंभवं, दुराद्यंभवं und **स्वाद्यंभवं भवता** „du kannst leicht u. s. w. reich werden“;

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

ईषदाङ्करो, दुराङ्करो und स्वाङ्करो देवदत्तो भवता „du kannst den Devadatta leicht u. s. w. reich machen“.

आतो युच् ॥ १२८ ॥

An eine auf आ auslautende Wurzel tritt nach ईषद् u. s. w. अर्ने an.

ईषत्पानः, द्रुष्यानः und सुपानः सोमो भवता; ebenso ईषद्भान u. s. w.

इन्दसि गत्यर्थेभ्यः ॥ १२९ ॥

Im Veda tritt dieses Suffix an Wurzeln mit der Bedeutung „gehen, sich bewegen“.

मूपसदनो ऽग्निः.

†3, 1, 94. **अन्येभ्यो ऽपि दृश्यते ॥ १३० ॥**

Auch nach anderen Wurzeln wird es angetroffen.

सुदोहना und सुवेदना गोः.

वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वा ॥ १३१ ॥

Was an die Gegenwart grenzt, kann als Gegenwart bezeichnet werden.

Auf die Frage कदागतो ऽसि kann man, wenn man so eben gekommen ist, mit अयमा गच्छामि, अयमागमम् oder एष आगतो ऽस्मि antworten; auf die Frage कदा गमिष्यसि, wenn man sogleich zu gehen gedenkt, mit एष गच्छामि, गमिष्यामि oder गन्तास्मि.

आशंसायां भूतवच्च ॥ १३२ ॥

Wenn ein Wunsch im Spiele ist, kann die Zukunft wie Gegenwart oder Vergangenheit behandelt werden.

उपाध्यायश्चेदा गमिष्यति, आ गच्छति oder आगमत् । एते व्याकरणमध्येष्यामहे, अधीमहे oder अध्यगीष्महि ॥ „wenn der Lehrer käme, möchten wir Grammatik studiren“.

क्षिप्रवचने लृट् ॥ १३३ ॥

Wenn in einem solchen Falle ein „bald“ hinzugefügt wird, erscheint das erste Futurum.

उपाध्यायश्चेत्क्षिप्रमा गमिष्यति । क्षिप्रं व्याकरणमध्येष्यामहे ॥ Ebenso mit आशु, त्वरितम् und शीघ्रम्.

आशंसावचने लिङ् ॥ १३४ ॥

Wird ein Wort wie „wünschen“ hinzugefügt, so steht der Potential.

उपाध्यायश्चेदा गच्छेत् । आ शंसे oder अत्र कल्पये युक्तो oder क्षिप्रमधीयीय ॥

नानद्यतनवत्क्रियाप्रबन्धसामीप्योः ॥ १३५ ॥

Wenn von der beständigen Fortdauer einer Handlung oder von einer nahen Vergangenheit oder Zukunft die Rede ist, werden Vergangenheit

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

und Zukunft nicht wie 3, 2, 111. 3, 15 gelehrt wurde, durch das Imperfectum und zweite Futurum ausgedrückt (sondern durch den Aorist und das erste Futurum).

यावज्जीवं भृशमन्नमदात् und अन्नं दास्यति, येयं पौर्णमास्यतिक्रान्ता एतस्यामुपाध्यायो ऽग्नीनाधित, येयममावास्यागामिनी एतस्यामुपाध्यायो ऽग्नीना धास्यते.

भविष्यति मर्यादावचने ऽवरस्मिन् ॥ १३६ ॥

Bei Angabe der diesseitigen Grenze (im Raume) wird die Zukunft nicht, wie 3, 3, 15 gelehrt wurde, durch das zweite (sondern durch das erste) Futurum ausgedrückt.

यो ऽयमध्वा गन्तव्य आ पाटलिपुत्रात् तस्य यदवरं कौशाभ्यास्तत्र द्विरोदनं भोक्त्यामहे.

कालविभागे चानहोरात्राणाम् ॥ १३७ ॥

Auch nicht bei Angabe der diesseitigen Grenze einer Zeit, es sei denn, dass es bestimmte Tage wären.

यो ऽयं संवत्सर आगामी तत्र यदवरमाग्रहायण्यास्तत्र युक्ता अध्येष्यामहे, aber यो ऽयं मास आगामी तस्य यो ऽवरः पञ्चदशरात्रस्तत्र युक्ता अध्येतास्महे. Eben so, wenn त्रिंशदरात्रः oder त्रिंशदहोरात्रः statt मासः und अर्धमासः statt पञ्चदशरात्रः gesagt wird.

परस्मिन्विभाषा ॥ १३८ ॥

Bei Angabe der jenseitigen Grenze in der Zeit können beide Futura angewandt werden.

यो ऽयं संवत्सर आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्र युक्ता अध्येष्यामहे oder अध्येतास्महे.

लिङ्गिभित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ १३९ ॥

In Conditionalsätzen, welche nach 3, 3, 156 den Potential erfordern, steht, wenn von der Zukunft die Rede ist, der Conditional in dem Falle, dass die Handlung nicht eintritt.

अभोक्ष्यत भवान्शतेन यदि मत्समीपमागमिष्यत् „du würdest Ghee zu essen bekommen, wenn du zu mir kämest“ sagt man zu Jemand, wenn man weiss, dass er nicht kommen wird.

भूते च ॥ १४० ॥

Desgleichen, wenn von der Vergangenheit die Rede ist.

यदि स तेन दृष्टो ऽभविष्यत्तदाभोक्ष्यत „wenn er von diesem gesehen worden wäre, hätte er zu essen bekommen“.

बोताप्योः ॥ १४१ ॥

Nicht nothwendig in Verbindung mit उत und अपि.

Patanjali zerlegt die Worte in वा आ उताप्योः, welches = वा प्रागुतापिभ्याम् sein soll; vgl. 3, 3, 152. Die Kâçikâ sagt, dass bis zu diesem Sûtra भूते लिङ्गिभित्ते क्रियातिपत्तौ

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

लङ् वा भवति zu ergänzen sei. Wenn Pāṇini dieses gemeint hätte, würde er sich wohl deutlicher ausgedrückt haben.

गर्हायां लङ्पिजात्वोः ॥ १४२ ॥

Wenn ein Tadel ausgedrückt wird, steht bei अपि und जातु das Präsens.

अपि oder जातु तत्र भवान्ब्रह्मणं याजयति so v. a. „es könnte geschehen, dass“.

विभाषा कथमि लिङ् च ॥ १४३ ॥

Bei कथम् auch der Potential.

कथं नाम तत्र भवान्ब्रह्मणं याजयति oder याजयेत्. Nach der Kāçikā soll wegen विभाषा im Sūtra je nach der Zeit, die man im Auge hat, auch gesagt werden können याजयिष्यति, याजिता, अयाजयत् und याजयां चकार.

किंवृत्ते लिङ्लृटौ ॥ १४४ ॥

In Verbindung mit einem Pronomen interrogativum steht, wenn ein Tadel ausgedrückt wird, der Potential oder das erste Futurum.

को oder कतरो नाम वृषलो यं तत्र भवान्याजयेत् oder याजयिष्यति.

अनवकूप्यमर्षयोरकिंवृत्ते ऽपि ॥ १४५ ॥

Wenn ausgedrückt wird, dass man Etwas nicht für wahrscheinlich halte oder es nicht leiden würde, stehen Potential und erstes Futurum auch ohne ein Pronomen interrogativum.

नाव कल्पयामि, न सं भावयामि, न अद्वधे oder न मर्षयामि तत्र भवाचाम वृषलं याजयेत् oder याजयिष्यति, को नाम वृषलो यं तत्र भवान्याजयेत् oder याजयिष्यति.

किंकिलास्त्यर्थेषु लृट् ॥ १४६ ॥

In Verbindung mit किं किल oder einem Worte wie „es geschieht, es ereignet —, es findet sich“ steht in solchem Falle das erste Futurum.

किं किल, अस्ति, भवति oder विद्यते नाम तत्र भवान्ब्रह्मणं याजयिष्यति न अद्वधे oder न मर्षयामि.

जातुयदोर्लिङ् ॥ १४७ ॥

In Verbindung mit जातु und यद् steht in demselben Falle der Potential.

जातु oder यत्तत्र भवान्ब्रह्मणं याजयेत् अद्वधे oder न मर्षयामि.

यच्चयत्रयोः ॥ १४८ ॥

Desgleichen in Verbindung mit यच्च und यत्र.

यच्च oder यत्र तत्र भवान्ब्रह्मणं याजयेत् अद्वधे oder न मर्षयामि.

गर्हायां च ॥ १४९ ॥

In eben dieser Verbindung auch dann, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

यच्च oder यत्र तत्र भवान्ब्रह्मणं याजयेद्गर्हामहे oder अहो अन्याय्यमेतत्.

चित्रीकरणे च ॥ १५० ॥

Auch wenn eine Verwunderung ausgedrückt wird.

यच्च oder यत्र तत्र भवान्मृषलं याजयेदाश्चर्यमेतत्.

शेषे लृडयदौ ॥ १५१ ॥

Wird die Verwunderung anders als durch यच्च oder यत्र ausgedrückt, dann steht das erste Futurum, jedoch nicht bei यदि.

आश्चर्यम्, चित्रम् oder अद्भुतमन्यो नाम पर्यतमा रोद्व्यति, aber आश्चर्यं यदि स भुञ्जीत.

उतायोः समर्थयोर्लिङ् ॥ १५२ ॥

In Verbindung mit उत und अपि, wenn diese gleiche Bedeutung haben, steht der Potential.

उत oder अपि कुर्यात्. Hier sollen die Partikeln die Bedeutung von वाढम् haben.

कामप्रवेदने ऽकच्चिति ॥ १५३ ॥

Beim Kundthun eines Wunsches wird der Potential gebraucht, wenn nicht कच्चित् dabeisteht.

कामो मे भुञ्जीत भवान्, aber कच्चिज्जीवति मे माता.

संभावे ऽलमिति चेत्सिद्धाप्रयोगे ॥ १५४ ॥

Desgleichen, wenn ausgedrückt wird, dass man Jemand Etwas zutraue, vorausgesetzt dass der wirkliche Erfolg nicht hinzugefügt wird.

अपि पर्वतं शिरसा भिन्द्यात्, अपि द्रोणपाकं भुञ्जीत; dagegen अलं देवदत्तो हस्तिनं हनिष्यति so v. a. „Devadatta ist im Stande einen Elephanten zu tödten und wird es auch ausführen“.

विभाषा धातौ संभावनवचने ऽयदि ॥ १५५ ॥

Nicht nothwendig in Verbindung mit einem Verbum in der Bedeutung „für möglich halten“, es sei denn, dass यद् dabeistände.

सं भावयामि, अत्र कल्पयामि oder अद्वये भुञ्जीत oder भोद्व्यते भवान्, aber सं भावयामि u. s. w. यद्भुञ्जीत भवान्.

हेतुहेतुमतोर्लिङ् ॥ १५६ ॥

Der Potential bezeichnet die Bedingung nebst ihrem Erfolge, d. i. wird in conditionalen Sätzen gebraucht.

दक्षिणेन चेद्व्याघ्रं शकटं पर्या भवेत्. Vgl. 3, 3, 139 fg.

इच्छार्थेषु लिङ्लोटौ ॥ १५७ ॥

In Verbindung mit einem Verbum in der Bedeutung „wünschen“ steht der Potential oder der Imperativ.

इच्छामि, कामये oder प्रार्थये भुञ्जीत oder भुङ्क्ता भवान्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

समानकर्तृकेषु तुमुन् ॥ १५८ ॥

Haben beide Verba denselben Agens, so steht der Infinitiv auf $\underline{\text{तुम्}}$.

इच्छति u. s. w. भोक्तुम्.

लिङ् च ॥ १५९ ॥

Aber auch der Potential.

भुञ्जीयेतीच्छति.

इच्छार्थेभ्यो विभाषा वर्तमाने ॥ १६० ॥

Verba mit der Bedeutung „wünschen“ können, wenn von der Gegenwart die Rede ist, im Potential stehen.

इच्छति oder इच्छेत्, वाष्टि oder उश्यात्, कामयते oder कामयेत्.

विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् ॥ १६१ ॥

Der Potential bezeichnet einen Befehl, eine Aufforderung, eine Einladung, einen Wunsch, eine Anfrage oder eine Bitte.

कटं कुर्यात्, इह भवान्भुञ्जीत (als Aufforderung oder Einladung), माणवकं भवानुपनयेत्, किं नु खलु भो व्याकरणमधीयीत und व्याकरणमधीयीत „ich möchte gern die Grammatik studieren“.

लोट् च ॥ १६२ ॥

Auch der Imperativ.

Dieselben Beispiele mit dem Imperativ.

प्रैषातिसर्गप्राप्तकालेषु कृत्याश्च ॥ १६३ ॥

Einen Befehl, eine Gewährung (Bewilligung) und ein an der Zeit Sein drücken auch die कृत्जा genannten Suffixe aus.

भवता कटः करणीयः, कर्तव्यः u. s. w. können bedeuten „du sollst oder du kannst eine Matte verfertigen“ und auch „es ist jetzt an der Zeit eine Matte zu machen“. Dieselben Nuancen drückt करोतु कटं भवान् aus.

लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके ॥ १६४ ॥

Auch der Potential, wenn es heisst „jetzt gleich“.

ऊर्ध्वं सुहूर्तात् oder उपरि सुहूर्तस्य भवान्खलु कटं कुर्यात्.

स्मे लोट् ॥ १६५ ॥

Wenn स्म dabeisteht, wird in den eben angegebenen Fällen der Imperativ gebraucht.

ऊर्ध्वं सुहूर्तात्भवान्कटं करोतु स्म.

अधीष्टे च ॥ १६६ ॥

Desgleichen beim Wunsche.

अङ्ग स्म राजन्माणवकमध्यापय

कालसमयवेलासु तुमुन् ॥ १६७ ॥In Verbindung mit काल, समय und वेला steht das Verbum im Infinitiv auf $\angle$ -तुम्.

कालो, समयो oder वेला भोक्तम्.

लिङ् यदि ॥ १६८ ॥

Wenn यद् hinzugefügt wird, steht der Potential.

कालो u. s. w. यद्भुञ्जीत भवान्.

अर्हे कृत्यतृचश्च ॥ १६९ ॥

Das Würdigsein bezeichnen auch die कृत्या genannten Suffixe und तृ.

भवता खलु कन्या वोढव्या, भवान्खलु कन्याया वोढा und भवान्खलु कन्यां वहेत् bedeuten „du verdienst fürwahr das Mädchen zu heiraten“.

आवश्यकामरण्योरणिनिः १७० ॥Das Suffix $-\pm$ इन् drückt eine Nothwendigkeit und ein Schuldigsein aus.

अवश्यंकारिन् und शतदायिन्.

कृत्याश्च ॥ १७१ ॥

Desgleichen die कृत्या genannten Suffixe.

भवता खलु अवश्यं कटः कर्तव्यः, भवता शतं दातव्यम्.

शक्ति लिङ् च ॥ १७२ ॥

Im Sinne von „können, vermögen“ kann auch der Potential stehen.

भवता खलु भारो वोढव्यः oder भवान्खलु भारं वहेत् „du vermagst die Last zu tragen“.

आशिषि लिङ् लोटौ ॥ १७३ ॥

Einen Segenswunsch drücken Precativ und Imperativ aus.

चिरं जीव्याद्भवान्, चिरं जीवतु भवान्.

क्तिच्क्तौ च संज्ञायाम् ॥ १७४ ॥Desgleichen die Suffixe $-\pm$ क्ति and $-\pm$ त्, wenn ein Name damit gebildet wird.

तन्तिः = तनुतात्, सातिः = सनुतात्, भूतिः = भवतात्, देवदत्तः = देवा एनं देयासुः.

Vgl. 6, 4, 39. 45.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

माङि लुङ् ॥ १७५ ॥

In Verbindung mit der Prohibitivpartikel **मा** steht der Aorist.

मा कार्षात्, मा हार्षात्. Zum Fehlen des Augments s. 6, 4, 74.

स्मोत्तरे लङ् च ॥ १७६ ॥

Wenn **स्म** darauf folgt, auch das Imperfect.

मा स्म कार्षात् oder **करोत्.** Vgl. 6, 4, 74.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

धातुसंबन्धे प्रत्ययाः ॥ १ ॥

Mit Suffixen gebildete Wörter stehen (in Bezug auf die Zeit) in genauer Beziehung zum Verbum (mit dem sie verbunden werden).

3, 2, 85 wird gelehrt, dass Wörter wie **अग्निष्टोमयाजिन्** vergangene Bedeutung haben, d. h. denjenigen bezeichnen, der ein Agnishtoma dargebracht hat. Nach unserm Sūtra kann man trotzdem dieses Wort mit einem Futurum verbinden, wodurch es in die Zukunft versetzt wird. **अग्निष्टोमयाज्यस्य पुत्रो जनिता** heisst „ihm wird ein Sohn geboren werden, der das genannte Opfer darbringen wird“. Eben so kann man **कृतः कटः श्रवो भविता** sagen, obgleich **कृत** etwas Vergangenes bezeichnet.

क्रियासमभिहारे लोट् लोटो हिस्वौ वा च तध्वमोः ॥ २ ॥

Um die Wiederholung einer Handlung auszudrücken wird der Imperativ gebraucht und zwar die zweite Person Sg., die auch statt der zweiten Pl. stehen kann.

लुनीहि लुनीहीत्येवायं लुनाति, इमो लुनीतः, इमे लुनन्ति u. s. w. in allen Personen, Numeris und Temporibus. In Verbindung mit der zweiten Person Pl. kann man sowohl **लुनीहि लुनीहीत्येव यूयं लुनीथ** oder **लुनीत लुनीतेत्येव** u. s. w. sagen. Eben so **अधीष्वाधीष्वेत्येवाधीते** u. s. w., in der zweiten Person Pl. aber auch **अधीष्वमधीष्वमित्येव यूयमधीध्वे.** Im Deutschen könnte man diese Ausdrucksweise etwa so wiedergeben: „er studirt, als wenn ihm Jemand stets „studire doch, studire doch“ zuriefe“. Zu der Verdoppelung des Imperativs s. 8, 1, 4. Diese in der Literatur nicht zu belegende Redeweise soll nach Kielhorn und Bhandarkar im Marāthi noch jetzt ganz gebräuchlich sein. Statt **लोट् लोटो** wird auch **लोह्लोटो** gelesen.

समुच्चये ऽन्यतरस्याम् ॥ ३ ॥

Wenn mehrere Sätze auf einander folgen, ist diese Construction nicht nothwendig.

Man sagt **कन्दो ऽधीष्व व्याकरणमधीष्व निरुक्तमधीष्वेत्येवायमधीते** u. s. w. oder **कन्दो ऽधीते व्याकरणमधीते निरुक्तमधीत इत्येवायमधीते.**

यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् ॥ ४ ॥

Das nach dem Imperativ hinzugefügte Verbum richtet sich nach dem vorangehenden.

Es kann also nach लुनीहि लुनीहि nur लुनाति u. s. w. folgen, aber nicht das Synonym छिनत्ति, und nach अधीष्वाधीष्वा nur अधीते u. s. w., aber nicht पठति.

समुच्चये सामान्यवचनस्य ॥ ५ ॥

Wenn in dem 3, 4, 3 erwähnten Falle verschiedene Verba vorangehen, muss in der Folge ein Verbum gesetzt werden, welches alle diese Bedeutungen umfasst.

ओदनं भुङ्क्ष्व सक्तून्यिव धानाः खादेत्येवायमभ्यव हरति.

छन्दसि लुङ्लिट्लिटः ॥ ६ ॥

Im Veda können Aorist, Imperfectum und Perfectum jegliche Vergangenheit bezeichnen.

लिङर्थे लेट् ॥ ७ ॥

Der Conjunctiv steht im Sinne des Potentials.

उपसंवादाशङ्कयोश्च ॥ ८ ॥

Er drückt auch die Gegenforderung bei einem Uebereinkommen und eine Besorgniss aus.

अहमेव पशूनामीशे, मदया एव वो ग्रहा गृह्यान्तै, मख्देवत्यान्यव वः पात्राययुच्यान्तै; नेज्जिह्मायन्त्यो (यन्तो Kāç.; vgl. zu 8, 1, 30) नरकं पताम Nir. 1, 11.

तुमर्थे सेसेनसेअसेनक्सेकसेनधैअधैनकधैकधैनशधैशधैनतवै- तवेइतवेनः ॥ ९ ॥

Im Veda haben folgende Suffixe die Bedeutung von तुम् des Infinitivs:

- 1) से, 2) ल-से, 3) असे, 4) ल-असे, 5) -से, 6) ल-असे, 7) अधै, 8) ल-अधै, 9) -अधै, 10) ल-अधै, 11) अधै mit Anfügung an den Präsensstamm, 12) ल-अधै gleichfalls mit Anfügung an den Präsensstamm, 13) ल-तवै (vgl. 6, 1, 200, 2, 51), 14) -तवे und 15) ल-तवे.

Zu 1) वत्से रायः; zu 2) ता वामपे रथानाम RV. 5, 66, 3; zu 3) und 4) क्रत्वे दत्ताय जीवेसे RV. 10, 57, 4; zu 5) प्रेपे भगाय; zu 6) त्रियसे (त्रियसे RV.); zu 7) und 8) कर्मण्युपाचरधै; zu 9) इन्द्राग्नी आहुर्वेधै RV. 6, 60, 13; zu 10) त्रियधै; zu 11) und 12) मह मादयधै RV. 6, 60, 13 und पिबधै RV.; zu 13) सोममिन्द्राय पातवै; zu 14) दशमे मासि सूतवे RV. 10, 184, 3; zu 15) सर्वदेवेषु गन्तवे, कर्तवे, हर्तवे. Es wird auch सेसेनसेऽसेन् gelesen.

प्रयै रोहिथै अव्यथिथै ॥ १० ॥

Auch diese drei sind vedische Infinitive.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

दृशे विख्ये च ॥ ११ ॥

Und auch diese zwei.

शकि णमुल्कमुलौ ॥ १२ ॥

In Verbindung mit शक् haben im Veda $\underline{\text{अम्}}$ und $\underline{\text{अस्}}$ die Bedeutung von तुम्.

अग्निं वै देवा विभाजं नाशक्नुवन्, अपलुपं नाशक्नुवन्.

ईश्वरे तोसुन्कसुनौ ॥ १३ ॥

In Verbindung mit ईश्वर die Suffixe $\underline{\text{तोस्}}$ und $\underline{\text{अस्}}$.

ईश्वरो ऽभिचरितोः, — विलिखः —, वितृदः.

कृत्यार्थे तवैकेनकेन्यत्वनः ॥ १४ ॥

Die Bedeutung der कृत्या genannten Suffixe haben $\underline{\text{तवै}}$ (vgl. 6, 1, 200. 2, 51), $\underline{\text{एस्}}$, $\underline{\text{एन्य}}$ und $\underline{\text{त्व}}$.

अन्वेतवै = अन्वेतव्यम्, परिधातवै = परिधातव्यम्; नावगाहे = नावगाहितव्यम्; दिदृक्षेण्य = दिदृक्षितव्य, शुश्रूषेण्य = शुश्रूषितव्य; कर्त्व = कर्तव्य.

अवचक्षे च ॥ १५ ॥

Auch अवचक्षे.

भावलक्षणे स्थेण्कृञ्चदिचरिहुतमिजनिभ्यस्तोसुन् ॥ १६ ॥

An स्था, इ, क, वद्, चर्, हु, तम् und जन् wird im Veda $\underline{\text{तोस्}}$ gefügt zur Bezeichnung des Nomen actionis.

आ संस्थातोर्वेद्यां सीदन्ति, पुरा सूर्यस्थोदेतोराधेयः, पुरा वत्सानामपाकतोः, पुरा प्रवदितोरग्नौ प्रहोतव्यम्, पुरा प्रचरितोरानीधीये होतव्याः (Gop. Br. 2, 2, 10), आ होतोरप्रमत्तस्तिष्ठति, आ तमितोरासीत (Taitt. Br. 1, 4, 4, 2), आ विज्जितोः सं भवाम (Taitt. S. 2, 5, 1, 5).

सृपितृदोः कसुन् ॥ १७ ॥

An सप् und तृद् wird in einem solchen Falle $\underline{\text{अस्}}$ angefügt.

पुरा क्रूरस्य विसर्षः (VS. 1, 28), पुरा जत्रुभ्य आर्तृदः (RV. 8, 1, 12).

अलंखल्वोः प्रतिषेधयोः प्राचां ह्ला ॥ १८ ॥

In Verbindung mit अलम् und खलु steht nach der Meinung der östlichen Grammatiker der Absolutiv auf $\underline{\text{त्वा}}$ (oder $\underline{\text{य}}$), wenn jene Partikeln ein Verbot ausdrücken.

अलं बाले रुदित्वा, खलु कृत्वा.

उदीचां माङो व्यतीहारे ॥ १९ ॥

Dasselbe Suffix wird nach der Meinung der nördlichen Grammatiker an मा in der Bedeutung „abwechseln“ gefügt.

अपमित्य याचते „er bittelt abwechselnd“, wofür auch याचित्वाप मयते gesagt werden kann.

परावरयोगे च ॥ २० ॥

Auch in Verbindung mit dem, was jenseits oder diesseits von Etwas gelegen ist.

अप्राय नदीं पर्वतः स्थितः, अतिक्रम्य तु पर्वतं नदी स्थिता. Im ersten Beispiel liegt der Fluss jenseits, im zweiten der Berg diesseits.

समानकर्तृकयोः पूर्वकाले ॥ २१ ॥

Wenn zwei Handlungen denselben Agens haben, bezeichnet der Absolutiv auf —त्वा (—त्) die in der Zeit vorangehende.

भुक्त्वा व्रजति.

आभीक्ष्ये णामुल् च ॥ २२ ॥

Findet die Handlung wiederholt statt, so kann auch das Suffix —त् —त् —त् angefügt werden.

भोजं भोजं oder भुक्त्वा भुक्त्वा व्रजति. Zur Wiederholung s. 8, 1, 4.

न यद्यनाकाङ्क्षे ॥ २३ ॥

In Verbindung mit यद् werden die genannten Absolutive nicht angewendet, es sei denn, dass die beiden Handlungen noch eine Ergänzung erfordern.

यद्यमधीते ततः शेते, aber यद्यं भुक्त्वा व्रजति ततो ऽधीते. Es wird auch अनाकाङ्क्षे gelesen.

विभाषायेप्रथमपूर्वेषु ॥ २४ ॥

In Verbindung mit अये, प्रथमम् und पूर्वम् können die Absolutive in dem 3, 4, 21 angegebenen Falle gebraucht werden.

अये, प्रथमं oder पूर्वं भुक्त्वा oder भोजं व्रजति; man kann aber auch अये u. s. w. भुक्ते ततो व्रजति sagen.

कर्मण्याक्रोशे कृजः खमुञ् ॥ २५ ॥

An कृ mit vorangehendem Object wird, wenn geschmäht wird, —त् —त् —त् angefügt, wobei das vorangehende Nomen das Augment म् erhält.

चोरकारमा क्रोशति „er schimpft ihn Dieb“.

स्वादुमि णामुल् ॥ २६ ॥

In Verbindung mit स्वादु (welches in diesem Fall das Augment म् erhält) wird —त् —त् —त् angefügt.

स्वादुंकारं भुङ्क्ते „er versüsst die Speise vor dem Essen“.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

अन्यथैवंकथमित्थंसु सिद्धाप्रयोगश्चेत् ॥ २७ ॥

Desgleichen in Verbindung mit अन्यथा, एवम्, कथम् und इत्थम्, wenn nicht hinzugefügt wird, was namentlich anders u. s. w. gemacht wird.

अन्यथाकारं, एवकारं, कथंकारं oder इत्थंकारं भुङ्क्ते, aber अन्यथा कृत्वा शिरो भुङ्क्ते.

यथातथयोरसूयाप्रतिवचने ॥ २८ ॥

Desgleichen bei यथा und तथा bei einer mit Unwillen ausgesprochenen Antwort.

यथाकारं und तथाकारमहं भोक्ष्ये । किं तवानेन ॥

कर्मणि दृशिविदोः साकल्ये ॥ २९ ॥

Auch an दृश् und विद् in Verbindung mit einem Object, wenn es sich um die Gesamtheit desselben handelt.

कन्यादर्शं वरयति „er wirbt um jedes Mädchen, das er sieht“, ब्राह्मणवेदं भोजयति „er speist alle Brahmanen, die er kennt“.

यावति विन्दजीवोः ॥ ३० ॥

An विन्द् und जीव् nach यावत्.

यावद्वेदं भुङ्क्ते „er isst Alles, was er findet“, यावज्जीवमधीते „er studirt, so lange er lebt“.

चर्मोदरयोः पूरेः ॥ ३१ ॥

An पूर् nach चर्मन् und उदर.

चर्मपूरं स्त्रुणाति, उदरपूरं भुङ्क्ते.

वर्षप्रमाण ऊलोपश्चास्यान्यतरस्याम् ॥ ३२ ॥

Desgleichen zur Bezeichnung der Regenmenge, wobei der Vocal ऊ ausfallen kann.

गोष्यदपूरं oder गोष्यदग्रं वृष्टो देवः.

चले क्लोपेः ॥ ३३ ॥

Ferner an das Causativ von क्लृप् nach चेल.

चेलक्लोपं वृष्टो देवः. Die Kāçikā sagt, dass auch die Synonyme von चेल gemeint seien, dass man also auch वस्त्रक्लोपम् und वसनक्लोपम् bilden könne. Vgl. jedoch 1, 1, 68.

निमूलसमूलयोः कषः ॥ ३४ ॥

Auch an कष् nach निमूल und समूल.

निमूलकायं und समूलकायं कषति.

शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः ॥ ३५ ॥

An पिष् nach शुष्क, चूर्णं und रूक्ष.

शुष्कपेषं, चूर्णपेषं und रूक्षपेषं पिनष्टि

समूलाकृतजीवेषु हनकृञ्ग्रहः ॥ ३६ ॥

An हन् nach समूल, an कृ nach अकृत und an ग्रह् nach जीव.

समूलघातं (vgl. 7, 3, 32. 54) हन्ति, अकृतकारं करोति, जीवग्राहं गृह्णाति. Es wird auch हन्कृ° gelesen.

करणे हनः ॥ ३७ ॥

An हन्, wenn ein Instrumental dabeisteht.

पाणिघातं वेदिं हन्ति, पादघातं भूमिं हन्ति. Zur Form घातम् vgl. 7, 3, 32. 54.

स्नेहने पिषः ॥ ३८ ॥

An पिष् nach dem, womit befeuchtet wird.

उदपेषं und तैलपेषं पिनष्टि.

हस्ते वर्तियहोः ॥ ३९ ॥

An das Causativ von वृत् und an ग्रह्, wenn हस्त als Instrumental dabeisteht.

हस्तवर्तं वर्तयति und हस्तग्राहं गृह्णाति. Nach der Kāçikā sind gegen 1, 1, 68 auch die Synonyme von हस्त gemeint.

स्वे पुषः ॥ ४० ॥

An पुष् nach स्व.

स्वपोषं पुष्णाति. Auch hier soll nach der Kāçikā unter स्व nicht nur dieses Wort, sondern auch Alles, was unter diesen Begriff gefasst werden kann, gemeint sein. Sie bildet demnach auch आत्मपोषम्, गो°, पितृ°, मातृ°, धन° und र°.

अधिकरणे बन्धः ॥ ४१ ॥

An बन्ध, wenn ein Locativ dabeisteht.

चक्रबन्धम्, कूटबन्धं, मुष्टिबन्धं und चोरकबन्धं बध्नाति.

संज्ञायाम् ॥ ४२ ॥

Desgleichen, wenn ein Name gebildet wird.

क्रौञ्चबन्धं, मयूरिकाबन्धं und अट्टालिकाबन्धं बध्नाति.

कर्त्रेर्जीविपुरुषयोर्नशिवहोः ॥ ४३ ॥

An नश् nach जीव und an वह् nach पुरुष, wenn diese Nomina als Subjecte der Handlung erscheinen.

जीवनशं नश्यति = जीवो नश्यति, पुरुषवाहं वहति = पुरुषः प्रेष्यो भूत्वा वहति.

ऊर्ध्वे शुषिपूरोः ॥ ४४ ॥

An शुष् und पूर् nach ऊर्ध्वं, wenn dieses als Agens erscheint.

ऊर्ध्वशोषं शुष्यति = ऊर्ध्वं शुष्यति, ऊर्ध्वपूरं पूर्यते = ऊर्ध्वं पूर्यते.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

उपमाने कर्मणि च ॥ ४५ ॥

Dasselbe Suffix tritt an Wurzeln in Verbindung mit dem, womit verglichen wird, auch dann, wenn dieses Object ist.

अजकनाशं नष्टः „verloren gegangen wie ein armes Schäfchen“, घृतनिधायं निहितः „verwahrt, wie man Ghee verwahrt“.

कषादिषु यथाविध्यनुप्रयोगः ॥ ४६ ॥

In den 3, 4, 34 fgg. besprochenen Fällen richtet sich das nachfolgende Verbum nach dem vorangehenden.

Auf °कापम् folgt wieder कप्, auf °पेषम् wieder पिप् u. s. w.

उपदंशस्तृतीयायाम् ॥ ४७ ॥

An दंश nach उप wird das Suffix $-त्त्राम्$ angefügt, wenn ein Instrumental dabeisteht.

मूलकेनोपदंशं oder मूलकोपदंशं भुङ्क्ते. Vgl. 2, 2, 21.

हिंसार्थानां च समानकर्मकाणाम् ॥ ४८ ॥

In derselben Verbindung auch an Wurzeln in der Bedeutung „weh thun, schlagen“, wenn das Object von „schlagen“ und das des beigefügten Verbums dasselbe ist.

दण्डेनोपघातं oder दण्डोपघातं गाः कालयति „er treibt die Kühe, indem er sie mit einem Stocke schlägt“, aber चोरं दण्डेनोपहत्य गोपालको गाः कालयति. Vgl. 2, 2, 21.

सप्तम्यां चोपपीडरुधकर्षः ॥ ४९ ॥

An पीड्, रुध् und कर्ष् nach उप auch in Verbindung mit einem Locativ.

पार्श्वभ्यामुपपीडं, पार्श्वयोरुपपीडं oder पार्श्वोपपीडं शेते; व्रजेनोपरोधं, व्रज उपरोधं oder व्रजोपरोधं गाः स्थापयति; पाणिनोपकर्षं, पाणावुपकर्षं oder पाण्युपकर्षं धानाः सं गृह्णाति. Vgl. 2, 2, 21.

समासत्तौ ॥ ५० ॥

In derselben Verbindung auch sonst, wenn von einem Aneinandergerathen die Rede ist.

केशेर्ग्राहं, केशेषु ग्राहं oder केशग्राहं युध्यन्ते; eben so हस्तेर्ग्राहम्, हस्तेषु ग्राहम् oder हस्तग्राहम्. Vgl. 2, 2, 21.

प्रमाणे च ॥ ५१ ॥

Auch bei Angabe des Maasses.

द्वङ्गुलेनोत्कर्षं, द्वङ्गुल उत्कर्षं oder द्वङ्गुलोत्कर्षं खण्डिकां छिनत्ति. Vgl. 2, 2, 21.

अपादाने परीप्सायाम् ॥ ५२ ॥

In Verbindung mit einem Ablativ zur Bezeichnung der Hast.

शय्याया उत्यायं oder शय्योत्यायं धावति; रन्धापकर्षं पयः पिबति, भाद्रापकर्षमपूपान्भक्षयति.
Vgl. 2, 2, 21.

द्वितीयायां च ॥ ५३ ॥

In einem solchen Falle auch in Verbindung mit einem Accusativ.

यष्टिं ग्राहं oder यष्टिग्राहं युध्यन्ते. Vgl. 2, 2, 21.

स्वाङ्गे ऽध्रुवे ॥ ५४ ॥

Auch in Verbindung mit einem ablösbaren Körpertheil im Accusativ.

अन्निनिकाणं जल्पति, भ्रूविक्षेपं कथयति, aber उत्तिष्य शिरः कथयति. अध्रुवं स्वाङ्गम् soll einen Körpertheil bezeichnen, dessen Entfernung nicht den Tod herbeiführt. Vgl. 6, 2, 177.

परिक्लिश्यमाने च ॥ ५५ ॥

Aber auch mit einem anderen Körpertheil, wenn es sich nur um einen Schmerz desselben handelt.

उरःपेषं und शिरःपेषं युध्यन्ते.

विशिपतिपदिस्कन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः ॥ ५६ ॥

विश, पत्, पद् und स्कन्द verbinden sich im Absolutiv auf $_{-}\pm$ अम् mit einem Accusativ, wenn man ausdrücken will, dass jedes Object dieses Namens bei der Handlung einbegriffen ist, oder dass die Handlung bei diesem Object sich stets wiederholt.

गेहानुप्रवेशमास्ते bedeutet sowohl „in jedem Hause, das er betritt, setzt er sich“ als auch „so oft er ein Haus betritt, setzt er sich“. Eben so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम् und गेहावस्कन्दम्. Wenn keine Composition stattfindet, wird nach 8, 1, 4 das Object oder der Absolutiv doppelt gesetzt, je nachdem das „jedes“ oder das „so oft“ hervortreten soll. गेहं गेहमनुप्रवेशमास्ते oder गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशमास्ते u. s. w.

अस्यतितृषोः कियान्तरे कालेषु ॥ ५७ ॥

अस्, अस्यति und तृष् werden im Absolutiv auf $_{-}\pm$ अम् mit einer Zeitbestimmung im Accusativ verbunden, wenn eine Unterbrechung der Handlung ausgedrückt werden soll.

द्वहमत्यासं oder द्वहात्यासं गाः पाययति „er trinkt die Kühe mit Uebersprungung von zwei Tagen“, d. i. „jeden dritten Tag“; द्वहं तर्षं oder द्वहतर्षं गाः पाययति „er tr. d. K., indem er sie immer zwei Tage dursten lässt“.

नाभ्यादिशिग्रहोः ॥ ५८ ॥

An दिश् nach आ und an ग्रह् wird in Verbindung mit नामन् im Accusativ das Suffix $_{-}\pm$ अम् gefügt.

नामादेशम् und नामग्राहमा चष्टे.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

अव्यये ऽयथाभिप्रेताख्यानै कृजः क्लान्णमुलौ ॥ ५९ ॥

An क in Verbindung mit einem Indeclinabile werden die Suffixe $_{-}त्वा$ und $_{-}अम्$ gefügt, wenn Etwas auf eine unerwünschte Weise mitgetheilt wird.

Auf die Mittheilung einer angenehmen Nachricht mit leiser Stimme sagt man: किं तर्हि वृषल नीचैः कृत्वा, नीचैःकृत्य oder नीचैःकारमा चक्षे; auf die Mittheilung einer unangenehmen Nachricht mit lauter Stimme: किं तर्हि वृषलोच्चैः कृत्वा, उच्चैःकृत्य oder उच्चैःकारमा चक्षे. Vgl. 2, 2, 22.

तिर्यच्यपवर्गे ॥ ६० ॥

Auch in Verbindung mit तिर्यच् Adv. (d. i. तिर्यक्) in der Bedeutung „zu Ende führen“.

तिर्यक्कृत्वा, तिर्यक्कृत्य oder तिर्यक्कारं गतः = समाप्य गतः. Vgl. 2, 2, 22.

स्वाङ्गे तस्प्रत्यये कृभ्वोः ॥ ६१ ॥

Dieselben Suffixe treten an कृ und भू in Verbindung mit einem Worte, das einen Körpertheil bezeichnet, wenn das Suffix तस् daran gefügt ist.

मुखतः कृत्वा, मुखतःकृत्य oder मुखतःकारं गतः; मुखतो भूत्वा, मुखतोभूय oder मुखतोभावं गतः. Eben so mit पृष्ठतस्. Vgl. 2, 2, 22.

नाधार्यप्रत्यये च्यर्थे ॥ ६२ ॥

Auch in Verbindung mit einem Worte, das mit einem Suffix im Sinne von ना oder घा (s. 5, 2, 27. 3, 42 fgg.) versehen ist in der Bedeutung „dazu machen oder werden, was Etwas vorher nicht gewesen ist“.

नाना कृत्वा, नानाकृत्य oder नानाकारं गतः; eben so mit विना, द्विधा, द्वैधम् u. s. w. Vgl. 2, 2, 22.

तूष्णीमि भुवः ॥ ६३ ॥

In derselben Bedeutung an भू mit तूष्णीम्.

तूष्णीं भूत्वा, तूष्णींभूय oder तूष्णींभावम्. Vgl. 2, 2, 22.

अन्वचानुलोम्ये ॥ ६४ ॥

Desgleichen in Verbindung mit अन्वच् Adv. (d. i. अन्वक्) in der Bedeutung „willfahren“.

अन्वग्भूत्वा, अन्वग्भूय oder अन्वग्भावमास्ते.

शकधृषज्ञाग्लाघटरभलभक्रमसहार्हास्त्यर्थेषु तुमुन् ॥ ६५ ॥

In Verbindung mit शक् u. s. w. und mit einem Verbum in der Bedeutung „da sein“ steht der Infinitiv auf $_{-}तुम्$.

शक्नोति, धृष्णाति, जानाति, ग्लायति, घटते, आ रभते, लभते, प्र क्रमते, सहते, अर्हति, अस्ति, भवति oder विद्यते भक्तुम्.

पर्याप्तिवचनेष्वलमर्थेषु ॥ ६६ ॥

Desgleichen in Verbindung mit अलम् und seinen Synonymen, wenn diese Wörter ein Vermögen zu Etwas ausdrücken.

अलं, पर्याप्तो oder पारयति भोक्तुम्.

कर्तरि कृत् ॥ ६७ ॥

Ein कृत् genanntes Suffix bezeichnet (in der Regel) den Agens.

भयगेयप्रवचनीयोपस्थानीयजन्याप्लाव्यापात्या वा ॥ ६८ ॥

भव्य u. s. w. können den Agens bezeichnen.

भव्यः = भवत्यर्सा, गेयो माणवकः साम्नाम्, प्रवचनीयो गुरुः स्वाध्यायस्य, उपस्थानीयो जन्तेवार्सी गुरोः, जन्यः = जायते ज्सी, आप्लाव्यः = आ प्लवते ज्सी, आपात्यः = आ पतत्यर्सा. Daneben auch die 3, 4, 70 angegebenen Bedeutungen.

लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः ॥ ६९ ॥

Ein Verbum finitum bezeichnet (ausser dem Agens) auch das Object, bei intransitiven Verben auch die impersonal aufgefasste Handlung.

गच्छति ग्रामं देवदत्तः, गम्यते ग्रामो देवदत्तेन; आस्ते देवदत्तः, आस्यते देवदत्तेन.

तयोरेव कृत्यक्तखलर्थाः ॥ ७० ॥

Nur dieses Beides bezeichnen die कृत्जा genannten Suffixe, das Participialsuffix --त und die Wörter wie सुकर u. s. w.

कर्तव्यः कटो भवता und आसितव्यं भवता, कृतः कटो भवता und आसितं भवता, सुकरो कटो भवता und ईषदाढ्यंभवं भवता.

आदिकर्मणि क्तः कर्तरि च ॥ ७१ ॥

Wenn das Suffix --त eine beginnende Handlung ausdrückt, bezeichnet es auch den Agens.

प्रभुक्त ओदनो देवदत्तेन, प्रभुक्तं देवदत्तेन und प्रभुक्त ओदनं देवदत्तः.

गत्यर्थाकर्मकश्लिषशीङ्स्थासवसजनरुहजीर्यतिभ्यश्च ॥ ७२ ॥

Desgleichen bei Verben mit der Bedeutung „gehen“, bei intransitiven Verben und bei श्लिष u. s. w.

गतो ग्रामं देवदत्तः, गतो देवदत्तेन ग्रामः und गतं देवदत्तेन; ग्लानो भवान् und ग्लानं भवता; उपश्लिष्टो गुरुं भवान्, उपश्लिष्टो गुरुर्भवता und उपश्लिष्टं भवता; उपश्रयितो गुरुं भवान्, उपश्रयितो गुरुर्भवता und उपश्रयितं भवता; उपस्थितो गुरुं भवान्, उपस्थितो गुरुर्भवता und उपस्थितं भवता; उपासितो गुरुं भवान्, उपासितो गुरुर्भवता und उपासितं भवता; अनूषितो गुरुं भवान्, अनूषितो गुरुर्भवता und अनूषितं भवता; अनुजातो माणवको माणविकाम्, अनुजाता माणवकेन माणविका und अनुजातं माणवकेन; आरूढो वृद्धं भवान्, आरूढो वृद्धो भवता und आरूढं भवता; अनुजीर्णो वृषणां देवदत्तः, अनुजीर्णो वृषणां देवदत्तेन und अनुजीर्णं देवदत्तेन. Die im Sâtra erscheinenden Intransitiva müssen wegen des vorangehenden अकर्मक als Transitiva gefasst werden, wozu sie nur in Verbindung mit Präpositionen werden.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

दाशगोघ्नै संप्रदाने ॥ ७३ ॥

In दाश und गोघ्न drückt das Suffix einen Dativbegriff aus.

दाशः = दाशन्ति तस्मै, गोघ्नः = तस्मै दातुं गां घन्ति.

भीमादयो ऽपादाने ॥ ७४ ॥

In भीम u. s. w. den Ablativbegriff.

भीम ist derjenige, vor dem man sich fürchtet.

ताभ्यामन्यत्रोणादयः ॥ ७५ ॥

Die uṅādi genannten Suffixe drücken andere Begriffe als diese beiden aus.

Vgl. zu 3, 3, 1.

क्तो ऽधिकरणे च ध्रौव्यगतिप्रत्यवसानार्थेभ्यः ॥ ७६ ॥

क्त, das an Wurzeln in der Bedeutung von „verharren am Platze“, „gehen“ und „zu sich nehmen“ gefügt wird, bezeichnet auch den Ort der Handlung.

इदमेषामासितम्, यातम् und भुक्तम् „hier haben sie gegessen, sind sie gegangen, haben sie gegessen“.

3, 4 77. लस्य ॥ ७७ ॥

In den folgenden Sūtra ist लस्य d. i. „an die Stelle der in ihrer Gesamtheit als ल् bezeichneten Personalendungen der verschiedenen Tempora und Modi“ zu ergänzen.

तिप् तस् भि सिप् थस् थ मिव्वस् मस् तातां भ् थासाथां ध्व- मिड्वहि महिड् ॥ ७८ ॥

Es sind dies zunächst ति, तस्, भि (für भ् wird in der Folge अन्त् oder अत् substituiert); सि, थस्, थ; मि, वस्, मस्; त, आताम्, भ् (für भ् wird später अन्त् oder अत् substituiert); थास्, आथाम्, ध्वम्; इ, वहि und महि.

Im Activum erscheinen die primären Endungen, im Medium die secundären, aus denen im folgenden Sūtra die primären sich auf die einfachste Weise ergeben.

टित आत्मनेपदानां टेरे ॥ ७९ ॥

Für den letzten Vocal nebst dem etwa darauf folgenden Consonanten der medialen Personalendungen wird im Präsens u. s. w. ए substituiert.

Auf diese Weise erhalten wir zunächst die Personalendungen ते, आते, भे (für भ् wird später अन्त् oder अत् substituiert), आथे, ध्वे, ए, महे und वहे.

थासः से ॥ ८० ॥

Für थास् wird im Präsens u. s. w. से substituiert.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

लिटस्तभ्योरेशिरेच् ॥ ८१ ॥

Im Perfectum wird ए für das mediale त und इरै für das mediale भ sub-
stituirt.

परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथुसण्वमाः ॥ ८२ ॥

Für die activen Personalendungen werden im Perfectum substituirt: $_{-}\pm\text{अ}$,
अतुस्, उस्, $_{-}\text{अथ}$, अयुस्, अ, $_{-}\pm\text{अ}$, व und म.

विदो लटो वा ॥ ८३ ॥

An विद् können diese Endungen im Präsens antreten.

वेत्ति oder वेद, वित्तस् oder विदतुस्, विदन्ति oder विदुस्, वेत्सि oder वेत्य, वित्यम् oder
विदथुस्, वित्य oder विद, वेत्सि oder वेद, विद्वस् oder विद्व, वित्त्वम् oder वित्त्व.

ब्रुवः पञ्चानामादित आहो ब्रुवः ॥ ८४ ॥

Desgleichen an ब्रू die fünf ersten, wobei आह् für ब्रू substituirt wird.

आह, आह्तुस्, आहुस्, आत्य und आह्युस् oder ब्रवीति, ब्रूतस्, ब्रुवन्ति, ब्रवीषि und ब्रूयस्.

लोटो लङ्त् ॥ ८५ ॥

Die Personalendungen beim Imperativ sind wie beim Imperfectum.

Dieses Sūtra lehrt uns, dass die Endungen ताम्, तम्, त, व und म des Activs mit
denen des Imperfects zusammenfallen; die Uebereinstimmung der medialen Endungen
आताम्, आथाम् und ध्वम् ergibt sich schon aus 3, 4, 78. Die abweichenden Endungen
werden später besonders besprochen.

एरुः ॥ ८६ ॥

Für इ wird im Imperativ उ substituirt.

Diese Regel betrifft nur die Endungen त्ति und भि, für welche तु und भु (d. i. अन्तु
oder अत्तु) substituirt werden; die übrigen इ werden in den nächst folgenden Sūtra
behandelt.

सेर्ह्यपिच्च ॥ ८७ ॥

Für सि wird im Imperativ betontes हि substituirt.

लुनीहि, राधुहि. Als अपित् ist हि nach 1, 2, 4 auch डित्, d. i. davor findet kein
Guṇa statt.

वा इन्दसि ॥ ८८ ॥

Im Veda ist dieses हि auch unbetont.

युयोधि, प्रीणाहि und प्रीणीहि. Als पित् ist es nach 1, 2, 4 nicht डित्; vgl. 6, 4, 103.

मेर्निः ॥ ८९ ॥

Für मि wird im Imperativ नि substituirt.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

आमेतः ॥ ९० ॥

Für das nach 3, 4, 79 substituirte ए wird im Imperativ आम् substituiert.
Das folgende Sūtra gibt die Ausnahme.

सवाभ्यां वामौ ॥ ९१ ॥

Für ein solches ए nach स् wird व, nach व् aber अम् substituiert.
पचस्य und पचध्वम्.

आडुत्तमस्य पिच्च ॥ ९२ ॥

Das Suffix der letzten (unserer ersten) Person erhält im Imperativ das Augment आ, und das ganze Suffix ist tonlos.

करवाणि, करवाव, करवाम, करवे, करवावहे und करवामहे. Vgl. das folgende Sūtra.

एत ऐ ॥ ९३ ॥

Für ए dieser Personalendung wird ऐ substituiert.
करवे, करवावहे und करवामहे.

लेटो ऽडाटौ ॥ ९४ ॥

Die Personalendungen des Conjunctivs erhalten die Augmente अ und आ.
जोषिपत्, तारिपत्, मन्दिपत्; पताति, च्यावयाति. Ueber das vorangehende स् s. 3, 1, 34.

आत ऐ ॥ ९५ ॥

Für आ in einer solchen Personalendung wird ऐ substituiert.
मन्त्रयेते, मन्त्रयेथे, करवैते, करवैथे.

वैतो ऽन्यत्र ॥ ९६ ॥

Für ए einer solchen Personalendung kann ऐ substituiert werden, aber nicht in dem im vorangehenden Sūtra angegebenen Falle.

श्रये, ईंशे, गृह्यान्तै, उच्यान्तै, aber auch दधसे. Dagegen kann in मन्त्रयेते u. s. w. kein ऐ eintreten.

इतश्च लोपः परस्मैपदेषु ॥ ९७ ॥

Im Activum kann auch ein auslautendes इ abfallen.
जोषिपत्, तारिपत्, मन्दिपत्, aber auch पताति, च्यावयाति.

स उत्तमस्य ॥ ९८ ॥

Desgleichen ein auslautendes स् in der letzten (unserer ersten) Person.
करवावस् oder करवाव, करवामस् oder करवाम.

नित्यं ङितः ॥ ९९ ॥

Im Imperfectum u. s. w. fällt dieses स् stets ab.
अपचाव, अपचाम u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

इतश्च ॥ १०० ॥

Desgleichen das auslautende इ (im Activum).

अपचत्, अपाच्चीत् u. s. w.

तस्यस्यमिपां तांततामः ॥ १०१ ॥

Für तस्, यस, थ und मि werden der Reihe nach ताम्, तम्, त und अम् substituiert.

अपचताम्, अपचतम्, अपचत und अपचम्; अपाक्ताम्, अपाक्तम्, अपाक्त und अपाक्तम् u. s. w.

लिङः सीयुट् ॥ १०२ ॥

Die Personalendungen des Optativs und Precativs erhalten das Augment सीय्.

Im Potential fällt das स् dieses Augments nach 7, 2, 79 ab, das य् vor consonantisch anlautenden Personalendungen nach 6, 1, 66. Auf diese Weise erhalten wir पचेत्, पचेयाताम् und nach 3, 4, 105 पचेरन्. Für den Precativ ergeben sich aus unserm Sûtra mit Berücksichtigung von 6, 1, 66 पच्चीष्ट, पच्चीयास्ताम् und पच्चीरन्.

यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो ङिञ्च ॥ १०३ ॥

Vor den Personalendungen des Activs wird betontes —यास् hinzugefügt.

Im Potential fällt das स् nach 7, 2, 79 ab. So erhalten wir die Formen कुर्यात्, कुर्याताम् und mit Berücksichtigung von 3, 4, 108 und 6, 1, 96 कुर्युस्. Für den Precativ gibt das folgende Sûtra noch eine besondere Bestimmung.

किदाशिषि ॥ १०४ ॥

Im Precativ bewirkt dieses Augment eine geringere Schwächung des Wurzelvocals.

इष्यात्, इष्यास्ताम् und इष्यासुस्; जाग्यात् Potential, aber जाग्यात् Precativ.

भस्य रन् ॥ १०५ ॥

Für die Endung der ersten (unserer dritten) Person Pl. Med. wird रन् substituiert.

पचेरन्, कपोरन्.

इटो ऽत् ॥ १०६ ॥

Für die Endung der dritten (unserer ersten) Sg. Med. wird अ substituiert.

पचेय, कपोय.

सुट् तिथोः ॥ १०७ ॥

Die mit त् und थ anlautenden Personalendungen erhalten das Augment स्.

Im Potential fällt dieses Augment nach 7, 2, 79 ab. Für den Precativ ergeben sich die Formen कृषीष्ट, कृषीयास्ताम्, कृषीष्टाम् und कृषीयास्याम्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

भेजुस् ॥ १०८ ॥

Für die Endung der ersten (unserer dritten) Person Pl. Act. wird उस् substituiert.

पच्युस्, इष्यासुस्.

सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च ॥ १०९ ॥

Desgleichen im Aorist mit स und im Imperfectum der reduplicirten Verba und विद्.

अकार्षुस्, अत्रिभयुस् und अविदुस्.

आतः ॥ ११० ॥

Desgleichen im Wurzelaorist der auf आ auslautenden Wurzeln.

अदुस्, अधुस्, अस्थुस्.

लङः शाकटायनस्यैव ॥ १११ ॥

Im Imperfectum der auf आ auslautenden Wurzeln nur nach der Meinung Çâkaṭâjana's.

अयुस्, अयुस्, nach den Uebrigen aber अयान् und अवान्.

द्विषश्च ॥ ११२ ॥

Auch bei द्विष् nach der Meinung desselben.

अद्विषुस्, nach den Uebrigen aber अद्विषन्.

तिङ्शित् सार्वधातुकम् ॥ ११३ ॥

Alle Personalendungen und alle Suffixe mit stummem ङ heißen sârvadhâtuka.

Ausnahmen in 3, 4, 115 fg.

आर्धधातुकं शेषः ॥ ११४ ॥

Alle übrigen Suffixe, die an eine Wurzel gefügt werden, heißen ârdhadhâtuka.

लिट् च ॥ ११५ ॥

Auch die Personalendungen des Perfects.

लिङाशिषि ॥ ११६ ॥

Desgleichen die des Precativs.

छन्दस्यभयथा ॥ ११७ ॥

+3,1,91-93.

4, 77. Im Veda wird diese Unterscheidung nicht immer beachtet.

In वधन्तु in der Bedeutung von वर्धयन्तु soll die Personalendung ârdhadhâtuka sein und daher der Abfall des Causativsuffixes nach 6, 4, 51. In स्वस्ति soll das Suffix

3, 1, 1. 2. 3.

sārvadhātuka sein, daher keine Substitution von भू für अस् nach 2, 4, 52. In (त्रि) शृण्वरे und मुञ्चिरे soll die Personalendung sārva dh. sein, daher die Anwendung der Regeln 3, 1, 74 und 6, 4, 87. (उप) स्येयाम soll der Bedeutung nach Precativ sein, aber nach zweimaliger Verwechslung der Suffixe das Aussehen eines Potentials erhalten haben.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

इञ्चाप्प्रातिपदिकात् ॥ १ ॥

4, 1, 1.

Die nun folgenden Suffixe treten an die mit ई oder आ gebildeten Feminina und an Nominalstämme.

Da die Femininsuffixe ई und आ weder krt noch taddhita sind, ist der darauf ausgehende Lautcomplex kein Nominalstamm (Prätīpadika); vgl. 1, 2, 45. 46.

स्वौ जसमौट्छष्टा भ्याम् भिस् डे भ्याम् भ्यस् ङसि भ्याम् भ्यस् ङ्सोसाम् ङचोस् सुप् ॥ २ ॥

Die Casussuffixe sind Nomin.: स् (सु), औ and अस् (जस्); Acc.: अम्, औ (औट्) und अस् (शस्); Instr.: आ (टा), भ्याम् und भिस्; Dat.: ऐ (डे), भ्याम् und भ्यस्; Abl.: अस् (ङसि), भ्याम् und भ्यस्; Gen.: अस् (ङस्), औस् und आम्; Loc.: इ (ङि), औस् und सु (सुप्).

Die Casussuffixe sind nach 3, 1, 4 in der Regel tonlos.

स्त्रियाम् ॥ ३ ॥

4, 1, 3.

Die nun folgenden Suffixe bezeichnen das Femininum.

अजाद्यतष्टाप् ॥ ४ ॥

An अज u. s. w. und an auf अ auslautende Nominalstämme wird आ gefügt.

अज u. s. w. werden besonders genannt, damit man von diesen das Femininum nicht nach 4, 1, 20. 63 anders bildet.

ऋन्नेभ्यो ङीप् ॥ ५ ॥

An auf ऋ und न auslautende Nominalstämme tritt ई.

कर्त्री, दण्डिनी.

उगितश्च ॥ ६ ॥

Desgleichen an Nominalstämme, die mit einem ein stummes उ oder ऋ enthaltenden Suffix gebildet sind.

Hierher gehören z. B. die Adjectiva auf मत् und वत्, weil diese Suffixe मतुप् und वतुप् heißen; desgleichen die Participia auf अत्, weil dieses Suffix अत्तु lautet,

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3.

वनो र च ॥ ७ ॥

Bei auf वन् auslautenden Stämmen wird zugleich र für न् substituiert.

धीवरी von धीवन्, पीवरी von पीवन्.

पादो ऽन्यतरस्याम् ॥ ८ ॥

Ein auf पाद् auslautender Stamm kann ई anfügen.

द्विपाद् oder द्वीपदी. Vgl. 5, 4, 140. 6, 4, 130.

टावृचि ॥ ९ ॥

Zur Bezeichnung eines Verses tritt आ an पाद्.

त्रिपदा ऋक् „ein dreistelliger Vers“. Vgl. 5, 4, 140. 6, 4, 130.

न षट्स्वसादिभ्यः ॥ १० ॥

An die shash genannten Zahlwörter (s. 1, 1, 24) sowie an स्वस्व u. s. w. tritt kein Femininsuffix an.

मनः ॥ ११ ॥

Auch nicht an die auf मन् auslautenden Stämme.

सीमा, सीमानो. Ausnahme zu 4, 1, 5.

अनो बहुव्रीहेः ॥ १२ ॥

Auch nicht an einen auf अन् auslautenden Bahuvrihi.

सुपर्वा, सुपर्वाणां.

डाबुभाभ्यामन्यतरस्याम् ॥ १३ ॥

In den beiden zuletzt genannten Fällen kann auch आ antreten, wovor अन् abfällt.

पामा, पामे oder पामा, पामानो; बहुराजा, राजे oder राजा, राजानो.

4, 1, 14.

अनुपसर्जनात् ॥ १४ ॥

Die nun folgenden Regeln gelten nicht für Nominalstämme, die im Compositum als untergeordnete Glieder erscheinen.

Von कुरुचर lautet das Femininum nach 4, 1, 15 चरी, vom Bahuvrihi बहुकुरुचर aber चरा nach 4, 1, 4.

टिड्ढाणञ्झयसज्दघ्नज्मात्र्चत्तयपृक्ठञ्कञ्करपः ॥ १५ ॥

ई tritt an auf अ auslautende Nominalstämme, die mit folgenden Suffixen gebildet sind: mit einem ein stummes ट् enthaltenden, एय (ट्), ±अ (अण् कृत्)

und ±अ (अण् taddh.), ±अ, द्वयस्, दघ्ने, मात्रे, तय, ±के oder ±इके (ठक् taddh.),

±क oder ±इक (ठञ् taddh.), ±अ (कृत्) und ±अ (कृत्).

3, 1. 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

कुरुचरी von चर (das nach 3, 2, 16 mit ट gebildet ist), सौपरी, कुम्भकारी und आंगरी, आंसी, ऊरुदयी, ऊरुदयी, ऊरुमात्री, पञ्चतयी, आत्तिकी, लावणिकी, यादृगी, नश्वरी. Der Auslaut des Stammes fällt vor ई ab nach 6, 4, 148.

यजश्च ॥ १६ ॥

Desgleichen an einen mit taddh. $\pm$ _य gebildeten Stamm.

गार्गी von गार्ग्य. Vgl. 6, 4, 150.

प्राचां षफ तद्धितः ॥ १७ ॥

Nach der Meinung der östlichen Grammatiker tritt an dieses $\pm$ _य taddh. आयन an, und an dieses betontes ई (wegen des ष in षफ).

गार्गीयणी = गार्गी.

सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्यः ॥ १८ ॥

An लोहित u. s. w. bis कत tritt das eben genannte Suffix stets an.

लोहितायनी u. s. w. und कात्यायनी. Warum wird nicht कतान्तेभ्यः gesagt?

कौरव्यमाण्डूकाभ्यां च ॥ १९ ॥

Desgleichen an कौरव्य und माण्डूक.

कौरव्यायणी und माण्डूकायनी.

वयसि प्रथमे ॥ २० ॥

An einen Nominalstamm auf अ, der ein Geschöpf im ersten Alter bezeichnet, tritt ई.

कुमारी, किशोरी, बर्करी.

द्विगोः ॥ २१ ॥

Desgleichen an einen Dvigu.

पञ्चपूली „fünf Büschel als Einheit gefasst“.

अपरिमाणविस्तारचितकम्बल्येभ्यो न तद्धितलुकि ॥ २२ ॥

Nicht aber an einen auf अ auslautenden Dvigu, dessen zweites Glied etwas Anderes als ein Maass bezeichnet (unter diesen aber auch nicht an विस्त, आचित und कम्बल्य), wenn bei der Composition ein taddhita-Suffix abgefallen ist.

Nach 5, 1, 28 ist पञ्चाश्व ohne Suffix so v. a. „für fünf Pferde erstanden u. s. w.“, eben so verhält es sich mit द्विविस्त, द्वाचित und द्विकम्बल्य. Das Femininum dieser Composita geht also nach 4, 1, 4 auf आ aus; dagegen bildet man von द्वाटक u. s. w. das Femininum auf ई.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

काण्डान्तात्क्षेचे ॥ २३ ॥

Auch nicht an einen adjectivischen Dvigu auf काण्ड, wenn von einem Felde die Rede ist.

द्विकाण्डा क्षेत्रभक्तिः, aber द्विकाण्डो रज्जुः.

पुरुषात्प्रमाणे ऽन्यतरस्याम् ॥ २४ ॥

Nach Belieben an einen solchen Dvigu auf पुरुष, wenn ein Maass bezeichnet wird.

द्विपुरुषा oder °षी परिखा „ein zwei Manneslängen tiefer Graben“, aber nur द्विपुरुषा = द्वाभ्यां पुरुषाभ्यां क्रीता.

बहुव्रीहेरुधसो ङीष् ॥ २५ ॥

Am Ende eines Bahuvrīhi erhält ऊधस् betontes ई.

घटोधी, कुण्डोधी. Ueber die Substitution von अन् s. 5, 4, 131.

संख्याव्ययादेर्ङीप् ॥ २६ ॥

Geht in einem solchen Bahuvrīhi ein Zahlwort oder ein Indeclinabile voran, so tritt ई an.

द्व्यूधी, अत्पूर्वधी, निरूधी.

दामहायनान्ताच्च ॥ २७ ॥

Nach denselben Wörtern auch wenn der Bahuvrīhi auf दामन् oder हायन auslautet.

द्विदाम्नी, द्विहायनी.

अन उपधालोपिनो ऽन्यतरस्याम् ॥ २८ ॥

An einen auf अन् auslautenden Bahuvrīhi kann ई treten, wenn अ dem Ausfall unterworfen ist.

बहुराज्ञी, °राजन् (nach 4, 1, 12) oder °राजा (nach 4, 1, 13).

नित्यं संज्ञाछन्दसोः ॥ २९ ॥

Bei einem Namen und im Veda wird an einen solchen Bahuvrīhi stets ई gefügt.

सुराज्ञी und अत्रिराज्ञी (Namen von Dörfern); पञ्चदाम्नी गौः, समानसूर्ध्नी.

केवलमामकभागधेयपापापरसमानार्यकृतसुमङ्गलभेषजाच्च ॥ ३० ॥

Auch an केवल u. s. w. wird im Veda ई angefügt.

केवली, मामकी, भागधेयी, पापी, अररी, समानी, आर्यकृती, सुमङ्गली und भेषजी, in der klassischen Sprache aber केवला. मामिका u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

रात्रेश्चाजसौ ॥ ३१ ॥

Auch रात्रि erhält im Veda ई, aber nicht im Nomin. Pl.

अन्तर्वत्पतिवतोर्नुक् ॥ ३२ ॥

An अन्तर्वत् und पतिवत् wird न् vor ई hinzugefügt.

अन्तर्वली, पतिवली.

पत्युर्नो यज्ञसंयोगे ॥ ३३ ॥

Für das इ von पति wird न् vor ई substituiert, wenn die Genossin am Opfer bezeichnet werden soll.

पत्नि वाचं यच्छ, aber ग्रामस्य पतिरियं ब्राह्मणी. Da पत्नी auch schlechtweg „Gattin“ bedeutet, so soll diese, wie Patanğali sagt, nach der Aehnlichkeit mit jener so heissen!

विभाषा सपूर्वस्य ॥ ३४ ॥

Nach Belieben tritt dieses ein, wenn ein anderes Wort vorangeht.

वृद्धपति oder वृद्धपत्नी.

नित्यं सपत्न्यादिषु ॥ ३५ ॥

In सपत्नी u. s. w. tritt der Fall stets ein.

पूतक्रतोरै च ॥ ३६ ॥

In पूतक्रतु wird ऐ für उ vor ई substituiert.

पूतक्रतायी.

वृषाकथमिकुसितकुसीदानामुदात्तः ॥ ३७ ॥

In वृषाकपि u. s. w. ist dieses Substitut betont.

वृषाकपौयी, अर्नौयी, कुसितायी und कुसीटायी.

मनोरौ च ॥ ३८ ॥

In मनु kann auch औ für उ substituiert werden.

मनौयी oder मनावी.

वर्णादनुदात्तात् तोपधात् तो नः ॥ ३९ ॥

An einen Stamm, der eine Farbe bezeichnet und auf unbetontes अ auslautet, dem ein त् vorangeht, kann ई gefügt werden, wobei न् für त् substituiert wird.

यैता oder यैनी, श्यैता oder श्यैनी, ह्यैरिता oder ह्यैरिणी, aber nur श्वेतौ.

अन्यतो डीष् ॥ ४० ॥

Geht kein त् voran, so wird betontes ई angefügt.

सारङ्गी, कल्माषी, श्वली.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

षिन्नौरादिभ्यश्च ॥ ४१ ॥

Ein solches betontes ई wird auch an Stämme gefügt, die mit einem einstummes ष enthaltenden Suffix gebildet sind, so wie an गौर u. s. w.

नर्तकी von नर्तक, welches nach 3, 1, 145 das Suffix घृन् enthält; गौरी u. s. w.

जानपदकुराडगोणस्थलभाजनागकालनीलकुशकामुककबराहृत्य- मत्रावपनाकृत्रिमाश्राणास्थौल्यवर्णानाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छा- केशवेषेषु ॥ ४२ ॥

Desgleichen an 1) जानपद, 2) कुराड, 3) गोण, 4) स्थल, 5) भाज, 6) नाग, 7) काल, 8) नील, 9) कुश, 10) कामुक und 11) कबर, wenn der Reihe nach Folgendes damit gemeint ist: 1) वृत्ति, 2) अमत्र, 3) आवपन, 4) अकृत्रिमा, 5) आणा, 6) स्थौल्य, 7) वर्ण, 8) अनाच्छादन, 9) अयोविकार, 10) मैथुनेच्छा und 11) वेष.

Alle वेष st. वेष.

शोणात्प्राचाम् ॥ ४३ ॥

An शोण tritt betontes ई nach der Meinung der östlichen Grammatiker.

शोणी und शोणा वडवा.

वोतो गुणवचनात् ॥ ४४ ॥

An einen Stamm auf उ, der eine Eigenschaft bezeichnet, kann betontes ई treten.

पटु oder पट्टी, मद्दु oder मट्टी.

बह्नादिभ्यश्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen an बहु u. s. w.

बहु oder बह्वी u. s. w.

नित्यं छन्दसि ॥ ४६ ॥

Im Veda tritt an diese Stämme stets betontes ई an.

भुवश्च ॥ ४७ ॥

Desgleichen an भु.

विभ्वी, प्रभ्वी, सुभ्वी.

पुंयोगादाख्यायाम् ॥ ४८ ॥

Desgleichen zur Bezeichnung der Frau in Beziehung zu ihrem Manne.

गणाकी = गणकस्य स्त्री, eben so महामात्री, प्रष्टी, प्रचरी.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

**इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमारण्यववयवनमातुलाचार्याणामा-
नुक् ॥ ४९ ॥**

इन्द्र u. s. w. erhalten vor diesem betonten ई das Augment आन्.

इन्द्राणी, वरुणानी, भवानी, शर्वानी, रुद्राणी, मृडानी, हिमानी, अरण्यानी, ययानी, ययनानी, मातुलानी und आचार्यानी (sic).

क्रीतात्करणपूर्वात् ॥ ५० ॥

An क्रीत tritt betontes ई an, wenn ein im Instrumental gedachtes Wort vorangeht.

वस्त्रक्रीती = वस्त्रेण क्रीता, वसनक्रीती.

क्तादल्याख्यायाम् ॥ ५१ ॥

Desgleichen an ein Particip auf क्त in gleichem Falle als Ausdruck eines geringen Maasses.

अभविलिप्ती श्रोः „ein nur mit wenigen Wolken bezogener Himmel“, सूपविलिप्ती पात्री „eine mit Brühe nur beschmierte Schüssel“, d. i. „eine Sch. mit ganz wenig Brühe“.

बहुव्रीहेश्चान्तीदात्तात् ॥ ५२ ॥

Desgleichen an ein solches Particip am Ende eines oxytonirten Bahuvrihi.

शङ्खभिन्नी, ऊरुभिन्नी, गलकोत्कृन्ती, केशलूनी. Nach 2, 2, 37 ist hier das Particip nach-gesetzt, und nach 6, 2, 170 ist der Bahuvrihi oxytonirt.

अस्वाङ्गपूर्वपदाद्वा ॥ ५३ ॥

Nicht nothwendig, wenn das vorangehende Wort kein Körpertheil ist.

शाङ्गजग्धी oder °जग्धा, पलायडुभिक्षिती oder °भिक्षिता, सुरापीती oder °पीता.

स्वाङ्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् ॥ ५४ ॥

Eben so an ein einen Körpertheil bezeichnendes Wort, das im Compositum als untergeordnetes Glied erscheint (d. i. in einem Bahuvrihi) und vor dem auslautenden अ nicht Doppelconsonanz hat.

चन्द्रमुखी oder °मुखा, अतिकेशी oder °केशा माला, aber सुगुन्फा, सुपाश्र्वा.

नासिकोदरौष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाच्च ॥ ५५ ॥

Desgleichen an नासिका u. s. w. in einem gleichen Compositum.

तुङ्गनासिकी oder °नासिका, तिलोदरो oder °रा, बिम्बोष्ठी oder °ष्ठा, दीर्घजङ्घी oder °जङ्घा, समदन्ती oder °दन्ता, चारुकर्णा oder °कर्णा, तीक्ष्णशृङ्गी oder °शृङ्गा. Ausnahme zu 4, 1, 56. 54.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

न क्रोडादिबह्वचः ॥ ५६ ॥

Aber nicht an क्रोड u. s. w. und an einen mehr als zweisilbigen Stamm.

कल्याणक्रोडा u. s. w., पृथुजघना, महाललाटा.

सहनञ् विद्यमानपूर्वाच्च ॥ ५७ ॥

Auch nicht wenn सह, die Negation oder विद्यमान vorangehen.

सकेश, अकेश, विद्यमानकेश. Zur Substitution von स für सह s. 6, 3, 78.

नखमुखात्संज्ञायाम् ॥ ५८ ॥

Auch nicht an नख und मुख, wenn ein Name gebildet wird.

शूर्पणखा, वज्रणखा; गोरमुखा, कालमुखा; aber ताम्रनखी und चन्द्रमुखी कन्या.

दिर्घजिह्वी च छन्दसि ॥ ५९ ॥

Auch दीर्घजिह्वी ist im Veda unregelmässig gebildet.

दिक्पूर्वपदान्डीप् ॥ ६० ॥

Geht dem Körpertheil ein Richtungswort voran, so wird ई angefügt.

प्राङ्मुखी, प्राङ्नासिका. Nach der Kāçikā auch °मुखा und °नासिका.

वाहः ॥ ६१ ॥

An वाह tritt betontes ई an.

दित्योही, प्रष्टोही. Von hier an gelangt das betonte ई wieder zur Geltung. Zur Contraction von वाह s. 6, 4, 132.

सख्यशिञ्चीति भाषायाम् ॥ ६२ ॥

In der Umgangssprache gelten सखी und अशिञ्ची.

जातेस्त्रीविषयादयोपधात् ॥ ६३ ॥

An einen Gattungsbegriff wird betontes ई gefügt, wenn das Wort nicht von Anfang an auf das Femininum beschränkt ist und nicht vor dem Endvocal ein य hat.

कुक्कुटी, मूकरी, ब्राह्मणी, वृषली, नाडायनी, कटी, बह्वृची, aber मत्तिका (weil dieses von Haus aus auf das Femininum beschränkt ist) und क्षत्रिया.

पाककर्णपर्णपुष्पफलमूलवालीत्तरपदाच्च ॥ ६४ ॥

Desgleichen an einen auf पाक u. s. w. auslautenden Gattungsbegriff.

ओदनपाकी, शङ्खकर्णा, शालपर्णी, शङ्खपुष्पी, दासीफली, दर्भमूली, गोवाली. Diese dürften nach dem vorangehenden Sūtra nicht betontes ई haben, da sie auf das Femininum beschränkt sind.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 11.

इतो मनुष्यजातेः ॥ ६५ ॥

Desgleichen an einen auf इ auslautenden Stamm, wenn er eine Gattung von Menschen bezeichnet.

अवन्ती, कुन्ती, दाक्षी, प्लाक्षी, aber तित्तिरि.

ऊङुतः ॥ ६६ ॥

Lautet ein solcher Stamm auf उ aus, so tritt ऊ an.

कुरु, ब्रह्मबन्धू, वीरबन्धू.

बाह्वन्तासंज्ञायाम् ॥ ६७ ॥

An बाहु tritt ऊ an, wenn das Compositum ein Name ist.

भद्रबाहु, जालबाहु, aber वृत्तबाहु.

पङ्गोश्च ॥ ६८ ॥

Auch an पङ्गु.

पङ्गु.

ऊरुत्तरपदादौपम्ये ॥ ६९ ॥

An einen auf ऊरु auslautenden Stamm, wenn eine Aehnlichkeit mit Etwas ausgedrückt wird.

कदलीस्तम्भोरु, नागनासोरु, करभोरु, aber वृत्तोरु.

संहितशफलक्षणवामादेश्च ॥ ७० ॥

Auch wenn संहित, शफ u. s. w. vorangehen.

संहितोरु, शफोरु, लक्षणोरु, वामोरु.

कटुकमण्डल्वोश्छन्दसि ॥ ७१ ॥

कटु und कमण्डलु erhalten im Veda ऊ.

कटु, कमण्डलू.

संज्ञायाम् ॥ ७२ ॥

Auch (in der Umgangssprache), wenn diese Wörter Namen sind.

शार्ङ्गरवाद्यञो डीन् ॥ ७३ ॥

An शार्ङ्गव u. s. w. und an mit taddh. ङ-अ gebildete Stämme tritt ङ-ई an.

शार्ङ्गवी u. s. w., बैदी.

यङश्चाप् ॥ ७४ ॥

An Stämme, die mit ङ-य (यङ्) oder य (यङ्) gebildet sind, tritt betontes आ.

आम्बष्ठ्या, सौवीर्या, कौसल्या; कारीषगन्ध्या, वाराह्या, बालाक्या.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

आवट्याच्च ॥ ७५ ॥

Auch an आवट्य.

आवट्या.

4, 1, 76. **तद्धिताः ॥ ७६ ॥**

Die jetzt folgenden Suffixe heissen taddhita.

यूनस्तिः ॥ ७७ ॥

An युवन् wird zur Bildung des Femininums ति gefügt.

युवति. युवन् heisst nach 1, 4, 17 vor ति Pada und büsst in Folge dessen sein न् ein.

अणिजोरनार्षयोगुरुपोत्तमयोः षड् गोत्रे ॥ ७८ ॥

Bei Patronymicis im engern Sinne (erst vom Enkel an gerechnet), die mit den Suffixen ±_अ und ±_इ gebildet sind, wird, wenn sie nicht ein R̥shi-Geschlecht bezeichnen, und wenn die vorletzte Silbe prosodisch lang ist, für das अ und इ dieser Suffixe im Femininum व substituiert, an welches nach 4, 1, 74 betontes आ tritt.

Von कारीषगन्धि würde das Patron. nach 4, 1, 92 mit ±_अ zu bilden sein, von वराह nach 4, 1, 95 mit ±_इ; die entsprechenden Feminina sind कारीषगन्ध्या und वाराह्या; dagegen heisst es वासिष्ठी und वैश्वामित्री, weil dieses R̥shi-Geschlechter sind, und eben so अण्पगवी, weil die vorletzte Silbe nicht prosodisch lang ist.

गोत्रावयवात् ॥ ७९ ॥

Auch bei Patronymicis im weitesten Sinne, wenn ihm jene Suffixe zukommen.

पांणिक्या, भांणिक्या, मांखर्या.

क्रौड्यादिभ्यश्च ॥ ८० ॥

Desgleichen bei क्रौडि u. s. w

क्रौड्या, लाड्या u. s. w.

†4, 1, 3.

14.

दैवयज्ञिशौचिवृद्धिसात्यमुग्रिकारुडेविद्धिभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ८१ ॥

Bei दैवयज्ञि u. s. w. nicht nothwendig.

दैवयज्ञ्या oder °यज्ञी, शौचिवृद्ध्या oder °वृद्धी, सात्यमुग्र्या oder °ग्र्यी, कारुडेविद्ध्या oder °द्धी.

4, 1, 82.

समर्थानां प्रथमाद्वा ॥ ८२ ॥

Wenn von nun an die Bedeutung angegeben wird, in welcher ein Suffix angefügt wird, so wisse man, dass die Regel unter den dem Sinne nach mit einander verbundenen Wörtern das zuerst genannte betrifft, und dass das Suffix nicht nothwendig ist.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

Wenn 4, 1, 92 तस्यापत्यम् „dessen Nachkomme“ gesagt wird, so betrifft die Regel den mit तस्य gemeinten Namen des Stammvaters, und besagt ferner, dass man statt श्रीपगवः auch उपगोरपत्यम् sagen kann.

प्राग्दीव्यतो ऽण् ॥ ८३ ॥

4, 1, 83.

Bis 4, 4, 2 excl. gilt das Suffix ±_अ.

D. i. wenn kein anderes Suffix ausdrücklich vorgeschrieben wird. Die Bedeutungen dieser Suffixe werden 4, 1, 92. 2, 1. 3. 7. 10. 14 u. s. w. angegeben.

अश्वपत्यादिभ्यश्च ॥ ८४ ॥

Dieses Suffix wird auch an अश्वपति u. s. w. gefügt.

अश्वपत u. s. w. Ausnahme zum folgenden Sūtra.

दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदारण्यः ॥ ८५ ॥

An दिति, अदिति, आदित्य und an einen auf पति auslautenden Stamm wird ±_य gefügt.

दित्य, आदित्य von अदिति und आदित्य, प्राजापत्य, सेनापत्य.

उत्सादिभ्यो ऽञ् ॥ ८६ ॥

An उत्स u. s. w. tritt ±_अ an.

आत्स u. s. w.

स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्रजौ भवनात् ॥ ८७ ॥

4, 1, 87.

An स्त्री wird ±_न und an पुंस् ±_स्र gefügt in den vor 5, 2, 1 angegebenen Bedeutungen.

स्त्रेण und पौंस्र. Das स्र von पुंस् fällt vor स्र nach 8, 2, 23 ab. Für पुंस् musste ein neues Suffix mit स्र angenommen werden, weil sonst das स्र vor न् nach derselben Regel 8, 2, 23 verschwinden würde.

द्विगोलुङ्गनपत्ये ॥ ८८ ॥

An einen Dvigu wird in den angegebenen Bedeutungen, jedoch nicht bei der Bildung eines Patronymicum, kein Suffix angefügt.

पञ्चकपालः = पञ्चसु कपालेषु संस्कृतः, द्विवेदः = द्वां वेदावधीते, aber द्वैवेदति Patron.

गोत्रे ऽलुगचि ॥ ८९ ॥

Der 2, 4, 63 fgg. gelehrte Abfall eines patronymischen Suffixes im Plural gilt nicht, wenn es sich um die Anfügung eines vocalisch anlautenden neuen Suffixes handelt.

Der Plural von गार्ग्यः ist गर्गाः; soll von diesem Plural nach 4, 2, 114 ein Adjectiv auf इय gebildet werden, so wird dieses Suffix an गार्ग्य, nicht an गर्ग gefügt; es heisst गर्गाय (vgl. 6, 4, 151) und nicht गर्गीय. Dagegen bildet man गर्गरूच्यम् = गर्गभ्य आगतम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

यूनि लुक् ॥ ९० ॥

Ein Suffix, das ein Juvan genanntes Patronymicum (vgl. 4, 1, 163 fgg.) bildet, fällt in dem eben erwähnten Falle ab.

Das Patron. von फाण्टाट्टुत ist फाण्टाट्टुति, der Juvan davon lautet nach 4, 1, 150 फाण्टाट्टुते. Das Adjectiv dazu wird nach unserm Sūtra nicht davon, sondern von फाण्टाट्टुति gebildet und lautet nach 4, 2, 112 फाण्टाट्टुते. Der Juvan von भागविति ist nach 4, 1, 148 °क, das Adj. dazu wird von भागविति gebildet und lautet nach 4, 2, 112 भागविते.

फक् फिजेरन्यतरस्याम् ॥ ९१ ॥

±_आयने und ±_आयनि brauchen nicht abzufallen.

Der Juvan zu गार्ग्य ist nach 4, 1, 101 गार्ग्यायण, der zu यास्क nach 4, 1, 156 यास्कायनि; die davon gebildeten Adjectiva lauten गार्ग्यायणीय oder गार्ग्यि, यास्कायनीय oder यास्कीय

तस्यापत्यम् ॥ ९२ ॥

Das 4, 1, 83 genannte Suffix ±_अ und die darauf folgenden bezeichnen Jemandes Abkömmling.

एको गोत्रे ॥ ९३ ॥

Zur Bezeichnung der entfernteren Nachkommen dient ein und dasselbe Suffix.

गार्ग्य bezeichnet alle Abkömmlinge Garga's vom dritten Gliede an. Vgl. 4, 1, 162.

गोत्राद्यून्यस्त्रियाम् ॥ ९४ ॥

Um den sogenannten Juvan (s. 4, 1, 163 fgg.) zu bezeichnen tritt ein neues Suffix an den Geschlechtsnamen, aber nicht im Femininum.

Von गार्ग्य wird der Juvan गार्ग्यायण gebildet, dagegen ist गार्गा das Femininum sowohl zu गार्ग्य als zu गार्ग्यायण.

अत इज् ॥ ९५ ॥

Der Abkömmling eines auf अ auslautenden Stammes wird mit ±_इ gebildet.

दत्ति von दत्त.

बाह्वादिभ्यश्च ॥ ९६ ॥

Desgleichen der von बाहु u. s. w.

बाह्वि u. s. w.

सुधातुरक्ङ् च ॥ ९७ ॥

Bei सुधातृ wird ausserdem अक् für ञ् substituirt.

सुधातक्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

गोत्रे कुञ्जादिभ्यश्चफञ् ॥ ९८ ॥

Um einen entfernten Nachkommen zu bezeichnen wird an कुञ्ज u. s. w. ±_आयनं angefügt.

An dieses Suffix wird nach 5, 3, 113 noch ±_य gefügt, das aber im Plural nach 2, 4, 62 abfällt: कौञ्जायन्यः, कौञ्जायन्यां, कौञ्जायनाः. Der Sohn des कुञ्ज heisst aber nach 4, 1, 95 कौञ्जि. Vgl. 6, 1, 164.

नडादिभ्यः फक् ॥ ९९ ॥

An नड u. s. w. in demselben Falle ±_आयनं.

नाडायन ist ein entfernterer Nachkomme von नड, der Sohn dagegen heisst नाडि.

हरितादिभ्यो ऽजः ॥ १०० ॥

An हरित u. s. w. dasselbe Suffix, wenn diese Namen nach 4, 1, 104 mit ±_अ versehen sind.

हरित, हारित, हारितायन; letzteres soll den Javan bezeichnen.

यजिजोश्च ॥ १०१ ॥

Auch an Patronymica auf ±_य und ±_इ.

गार्धायण von गार्ध und प्लाक्षायण von प्लाक्षि.

शरद्वच्छुनकदर्भाङ्गुवत्सायायणेषु ॥ १०२ ॥

Von शरद्वत्, शुनक und दर्भ wird der Geschlechtsname (Enkel u. s. w.) mit diesem Suffix gebildet, wenn der Reihe nach ein भार्गव, ein वात्स्य und आयायण gemeint sind.

शारद्वतायन, शानकायन und दाभायण, aber sonst शारद्वत, शानक und दाभि. Ausnahme zu 4, 1, 104 fg.

द्रोणपर्वतजीवन्तादन्यतरस्याम् ॥ १०३ ॥

Von द्रोण, पर्वत und जीवन्त kann der Geschlechtsname mit diesem Suffix gebildet werden.

द्राणायन oder द्राणि, पार्वतायन oder पार्वति, जैवन्तायन oder जैवन्ति.

अनुथानन्तर्ये विदादिभ्यो ऽज् ॥ १०४ ॥

±_अ an विद u. s. w. gefügt, bildet Geschlechtsnamen; wird dieses Suffix aber an hierher gehörige Stämme, die nicht R̥shi-Namen sind, gefügt, so bezeichnet es den unmittelbaren Abkömmling.

वेद ist ein entfernterer Abkömmling von विद, पात्र dagegen des Sohnes Sohn und दाहित्र der Tochter Sohn. Der Sohn des विद ist वेदि.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

गर्गादिभ्यो यञ् ॥ १०५ ॥

Von गर्ग u. s. w. wird der Geschlechtsname mit $\pm$ _य gebildet.

गार्ग्य, वात्स्य u. s. w.

मधुबभ्रोर्ब्राह्मणकौशिकयोः ॥ १०६ ॥

Eben so von मधु, wenn es ein Brahmane ist, und von बभ्रु, wenn ein Kauçika gemeint ist.

माधव्य und ब्राभव्य, andererseits aber माधव und ब्राभव. Im Sūtra wird auch मधुबभ्रवो° gelesen.

कपिवोधादाङ्गिरसे ॥ १०७ ॥

Von कपि und बोध, wenn ein Āṅgīrasa gemeint ist.

काप्य und बोध्य, aber sonst कापेय und बोधि.

वतण्डाच्च ॥ १०८ ॥

Von वतण्ड in demselben Falle.

वातण्ड, wenn ein Āṅgīrasa gemeint ist, sonst वातण्ड.

लुक् स्त्रियाम् ॥ १०९ ॥

Im Femininum fällt in diesem Falle das Suffix ab.

वतण्डी, wenn eine Āṅgīrasī gemeint ist, sonst वातण्डायनी und वातण्डी.

अश्वदिभ्यः फञ् ॥ ११० ॥

Von अश्व u. s. w. wird der Geschlechtsname mit $\pm$ _आयन gebildet.

आश्वायन, आश्रमायन u. s. w.

भर्गाच्चैर्गते ॥ १११ ॥

Von भर्ग, wenn ein Traigarta gemeint ist.

भार्गायण, aber sonst भार्गि.

शिवादिभ्यो ऽण् ॥ ११२ ॥

Von शिव u. s. w. wird der Abkömmling durch $\pm$ _अ bezeichnet.

शैव, प्रोष्ठ u. s. w.

अवृद्धाभ्यो नदीमानुषीभ्यस्तन्नामिकाभ्यः ॥ ११३ ॥

Desgleichen von Fluss- und Frauennamen, wenn die erste Silbe nicht Vṛddhi hat.

यामुन von यमुना, ऐरावत von इरावती, वैतस्त von वितस्ता, नार्मद von नर्मदा; शैक्षित von शिक्षिता; aber चान्द्रभागेय und वासवदत्तेय nach 4, 1, 120 von चान्द्रभाग्या und वासवदत्ता. Ausnahme zu 4, 1, 120.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ऋथन्धकवृष्णिकुरुभ्यश्च ॥ ११४ ॥

Auch von R̥shi und anderen Männern, wenn die Namen dieser letzteren zum Geschlecht der Andhaka, Vṛshni oder Kuru gehören.

वासिष्ठ, वैश्वामित्र; श्वाफल्क, रान्धस; वासुदेव, आनिरुद्ध; नाकुल, साहदेव.

मातुरुत् संख्यासंभद्रपूर्वायाः ॥ ११५ ॥

Auch von मातृ, wenn ein Zahlwort; सम् oder भद्र vorangehen; hierbei wird उर (vgl. 1, 1, 51) für ऋ substituiert.

द्वैमातुर, षायमातुर; सांमातुर und भाद्रमातुर.

कन्यायाः कनीन च ॥ ११६ ॥

Für कन्या wird hierbei कनीन substituiert.

कानीन als Bezeichnung Karṇa's und Vjāsa's.

विकर्णशुङ्गच्छगलावत्सभरद्वाजात्रिषु ॥ ११७ ॥

Von विकर्ण, शुङ्ग und छगल, wenn der Reihe nach ein Abkömmling von Vatsa, Bharadvāga und Atri gemeint ist.

वैकर्ण, शौङ्ग und छगल; sonst aber वैकर्ण, शौङ्ग und छागलि. Einige lesen शुङ्गा statt शुङ्ग und führen demnach शौङ्गेय als Gegenbeispiel an.

पीलाया वा ॥ ११८ ॥

Von पीला nach Belieben.

पेल oder nach 4, 1, 121 पेलैय.

ढक् च मण्डूकात् ॥ ११९ ॥

Von मण्डूक auch mit ±_एयै.

माण्डूक, माण्डूकेय oder nach 4, 1, 95 माण्डूकि.

स्त्रीभ्यो ढक् ॥ १२० ॥

Von Femininis auf आ oder ई wird der Abkömmling mit ±_एयै gebildet.

वेनतेय von विनता, सोपणैय von सुपर्णा.

द्व्यचः ॥ १२१ ॥

Auch wenn sie zweisilbig sind.

दाल्लेय von दत्ता und गौपेय von गोपी. Ausnahme zu 4, 1, 113.

इतश्चानिजः ॥ १२२ ॥

Auch von einem zweisilbigen Namen auf इ, wenn dieses nicht das patronymische Suffix ±_इ ist.

आत्रेय von अत्रि, नैपेय von निधि, aber प्लाक्षायाण von प्लात्ति.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

शुभादिभ्यश्च ॥ १२३ ॥

Auch von शुभ u. s. w.

शोभेय, वेष्टपुरेय u. s. w.

विकर्णकुषीतकात्काश्यपे ॥ १२४ ॥

Von विकर्ण und कुषीतक, wenn ein Kâçjapa gemeint ist.

वैकर्ण्य und कौषीतक्रेय, aber sonst विकर्ण्य und कौषीतक्य nach 4, 1, 95.

भ्रुवो वृक् च ॥ १२५ ॥

Nach भ्रु wird vor diesem Suffix वृ hinzugefügt.

भ्रुवेय.

कल्याण्यादीनामिन्ङ् च ॥ १२६ ॥

Bei कल्याण्यो u. s. w. wird vor diesem Suffix ङ्ङ् für den Auslaut substituiert.

काल्याण्यनेय, सौभाग्यनेय, दौर्भाग्यनेय. Zur doppelten Vrddhi s. 7, 3, 19. च fehlt in der Kâç.

कुलटाया वा ॥ १२७ ॥

Bei कुलटा ist diese Substitution nicht nothwendig.

कौलटेय oder कौलटिनेय.

चटकाया ऐरक् ॥ १२८ ॥

Von चटका wird der Abkömmling mit ±_ऐरै gebildet.

चाटकर.

गोधया ढृक् ॥ १२९ ॥

Von गोधा mit ±_एरै.

गोधेर. ढृक् ist eigentlich ±_एरै, aber das य fällt nach 6, 1, 66 ab.

आरगुदीचाम् ॥ १३० ॥

Nach der Meinung der nördlichen Grammatiker mit ±_आरै.

गंधार.

सुद्राभ्यो वा ॥ १३१ ॥

Von elenden Geschöpfen weiblichen Geschlechts mit ±_एरै oder (nach 4, 1, 120. 121) ±_एरै.

काणेर oder काण्येय von काणा „eine Einäugige“, दासेर oder दासेय von दासी „Sclavin“.

पितृष्वसुञ्छ्ण ॥ १३२ ॥

Von पितृष्वसु mit ±_ईय.

पितृष्वसीय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ढकि लोपः ॥ १३३ ॥

Wenn ±_एयं an diesen Stamm gefügt wird, fällt der Auslaut ab.
पतृष्वसेय.

मातृष्वसुश्च ॥ १३४ ॥

Auch मातृष्वसु unterliegt denselben Regeln.
मातृष्वसीय und मातृष्वसेय.

चतुष्पाद्भ्यो ढञ् ॥ १३५ ॥

Von Namen vierfüssiger Thiere wird der Abkömmling durch ±_एय bezeichnet.

कामण्डलेय von कामण्डलू, शितिबाहेय von शितिबाहु. Zur Anfügung des Suffixes
s. 6, 4, 147.

गृष्ट्यादिभ्यश्च ॥ १३६ ॥

Desgleichen von गृष्टि u. s. w.
गाष्ट्यं u. s. w.

राजश्चश्रुराद्यत् ॥ १३७ ॥

Von राजन् und श्रुश्रु durch यं.
राजन्य und श्रुश्रुयं.

क्षत्राद्भ्यः ॥ १३८ ॥

Von क्षत्र durch इय.
क्षत्रिय.

कुलात्खः ॥ १३९ ॥

Von कुल durch ईन.
कुलीन, आद्यकुलीन, श्रोत्रियकुलीन.

अपूर्वपदादन्यतरस्यां यङ्ढकञौ ॥ १४० ॥

Von कुल, wenn es kein anderes Wort vor sich hat, auch durch यं (यत्) und
±_एयक.

कुल्य (nach 6, 1, 213), कालियक und कुलीन.

महाकुलादञ्खञौ ॥ १४१ ॥

Von महाकुल durch ±_अ oder ±_ईन.

माहाकुल und माहाकुलीन; nach 4, 1, 139 auch महाकुलीन, wie die Kāçikā meint.

दुष्कुलाङ्ढक् ॥ १४२ ॥

Von दुष्कुल durch ±_एयं.

दोष्कुलेय; nach der Kāçikā auch दुष्कुलीन.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

स्वसुश्रुः ॥ १४३ ॥

Von स्वसु durch ईय.

स्वसीय.

भ्रातृव्यञ्च ॥ १४४ ॥

Von भ्रातृ auch durch व्यञ्च (व्यत्).

भ्रात्रीय und भ्रातृव्य.

व्यन्सपत्ने ॥ १४५ ॥

Durch ऽ_व्य in der Bedeutung „Nebenbuhler“.

भ्रातृव्य.

रेवत्यादिभ्यष्टक् ॥ १४६ ॥

Von रेवती u. s. w. wird der Abkömmling durch $\pm$ _कै oder $\pm$ _इकै bezeichnet.

रेवतिक, आश्रवपालिक u. s. w.

गोत्रस्त्रियाः कुत्सने ण च ॥ १४७ ॥

Wenn ein Tadel ausgedrückt werden soll, kann auch $\pm$ _ञ्च an den Geschlechtsnamen einer Frau treten zur Bezeichnung eines Abkömmlings von ihr.

गार्ग oder गार्गिक nennt man einen Abkömmling der गार्गी, wenn man nicht den Vater kennt.

वृद्धाट्ठक् सौवीरेषु बहुलम् ॥ १४८ ॥

An einen zu den Sauvīra gehörigen Geschlechtsnamen mit Vṛddhi in der ersten Silbe wird in demselben Falle häufig $\pm$ _कै oder $\pm$ _इकै angefügt.

भागवतिक von भागवति, तार्णबिन्दविक von तार्णबिन्दव; aber auch भागवित्तायन und तार्णबिन्दवि.

फेश्च च ॥ १४९ ॥

Geht der Geschlechtsname der Sauvīra auf आर्यानि aus, so kann im erwähnten Falle auch ईय antreten.

यामुन्दायनिक oder यामुन्दायनीय von यामुन्दायनि.

फाण्टाहृतिमिमताभ्यां णफिञौ ॥ १५० ॥

Die Abkömmlinge von फाण्टाहृति und मिमत werden durch $\pm$ _ञ्च oder $\pm$ _आयनि bezeichnet.

फाण्टाहृत oder फाण्टाहृतायनि, मिमत oder मिमतायनि. Wenn diese nicht zu den Sauvīra gehören, sollen die Abkömmlinge फाण्टाहृतायन und मिमतायन heißen. Weil beim Compositum फाण्टा° die Regel 2, 2, 34 nicht beobachtet worden ist, soll hier auch die Regel 1, 3, 10 nicht gelten.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

कुर्वादिभ्यो ण्यः ॥ १५१ ॥Von कुरु u. s. w. durch $\pm$ -य.

कांख्य, गार्घ्य u. s. w.

सेनान्तलक्षणकारिभ्यश्च ॥ १५२ ॥

Desgleichen von Namen auf सेन, von लक्षण und von Handwerkerbezeichnungen.

कारिषेय, हारिषेय; लाक्षण; तान्त्रवाय्य, कौम्भकार्य, नापित्य.

उदीचामिञ् ॥ १५३ ॥Nach der Ansicht der nördlichen Grammatiker durch $\pm$ -इ.

कारिषेणि, हारिषेणि; लाक्षण; तान्त्रवायि, कौम्भकारि.

तिकादिभ्यः फिञ् ॥ १५४ ॥Von तिक u. s. w. durch $\pm$ -आयनि.

तैकायनि, कैतवायनि u. s. w.

कौसल्यकार्मार्याभ्यां च ॥ १५५ ॥

Desgleichen von कौसल्य und कार्मार्य.

कौसल्यायनि und कार्मार्यायणि.

अणो द्वचः ॥ १५६ ॥Desgleichen von einem zweisilbigen auf $\pm$ -अ ausgehenden Namen.

कार्त्रायणि von कार्त्र, हार्त्रायणि von हार्त्र.

उदीचां वृद्धादगोत्रात् ॥ १५७ ॥

Nach der Meinung der nördlichen Grammatiker von Stämmen mit Vṛddhi in der ersten Silbe, wenn sie keine Geschlechtsnamen sind.

आमगुप्तायनि von आमगुप्त, ग्रामरत्नायणि von ग्रामरत्न; aber आपगवि von आपगव.

वाकिनादीनां कुक् च ॥ १५८ ॥

An वाकिन u. s. w. tritt vor diesem Suffix noch क् an den Stamm.

वाकिनकायनि u. s. w.

पुत्रान्तादन्यतरस्याम् ॥ १५९ ॥

Nach Stämmen auf पुत्र ist dieses Augment nicht notwendig.

गार्गपुत्रायणि oder गार्गपुत्रकायणि; nach der Kāçikā auch गार्गपुत्र.

प्राचामवृद्धात् फिन् बहुलम् ॥ १६० ॥Nach der Meinung der östlichen Grammatiker wird von Stämmen, die keine Vṛddhi in der ersten Silbe haben, der Abkömmling häufig durch $\pm$ -आयनि bezeichnet.

ग्लुचुकायनि von ग्लुचुक, अहिचुम्बकायनि von अहिचुम्बक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

मनोर्जातावज्यतौ षुक् च ॥ १६१ ॥

An मनु werden $\pm$ अ und यं gefügt und ष् an den Stamm angesetzt, wenn das Geschlecht gemeint ist.

मानुष und मनुष्य.

अपत्यं पौत्रप्रभृति गोत्रम् ॥ १६२ ॥

Die Nachkommenschaft vom Enkel an heisst Gotra (Geschlechtsname).

जीवति तु वंश्ये युवा ॥ १६३ ॥

Wenn aber ein Glied in der aufsteigenden Linie noch am Leben ist, heisst die Nachkommenschaft Juvan.

भ्रातरि च ज्यायसि ॥ १६४ ॥

Desgleichen wenn ein älterer Bruder am Leben ist.

वान्यस्मिन्सपिण्डे स्थविरतरे जीवति ॥ १६५ ॥

Nicht nothwendig, wenn ein älterer (oder angesehenerer) Sapiṇḍa am Leben ist.

In diesem Falle kann der jüngere Nachkomme z. B. गार्ग्यायण oder गार्ग्य genannt werden.

(वृद्धस्य च पूजायाम् ॥ १६६ ॥)

Auch statt des Geschlechtsnamens kann man das zweite Patronymicum brauchen, wenn man Jemand ehren will.

So kann z. B. गार्ग्य auch गार्ग्यायण genannt werden. Das Sūtra ist ein Vārttika.

(यूनश्च कुत्सायाम् ॥ १६७ ॥)

Auch den Juvan kann man mit dem Geschlechtsnamen bezeichnen, wenn man ihn schmähen will.

Ist gleichfalls ein späterer Zusatz.

जनपदशब्दात्क्षत्रियादञ् ॥ १६८ ॥

An die Namen von Kshatrija, die mit dem Namen des Volkes zusammenfallen, tritt zur Bezeichnung des Abkömmlings $\pm$ अ an.

पाञ्चाल, ऐच्छाक, वैदेह. Dieses Suffix bezeichnet nach 4, 1, 174 einen Fürsten des Volkes.

साल्वेयगान्धारिभ्यां च ॥ १६९ ॥

Auch an साल्वेय und गान्धारि.

साल्वेय, गान्धार.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

द्व्यञ्जमगधकलिङ्गसूरमसादण् ॥ ११० ॥

An zweisilbige solche Namen, so wie an मगध u. s. w. tritt ±_अ an.

आङ्गः, वाङ्गः, पाङ्गङ्गः; मागधः, कालिङ्गः, सांरमसः.

वृद्धेत्कोसलाजादाञ्ज्यङ् ॥ १११ ॥

An Namen mit Vṛddhi in der ersten Silbe, an auf इ auslautende, so wie an कोसल und अजाद das Suffix ±_य.

आम्बव्य, साँवीर्य; आवन्त्य; कोसल्य, अजाद. Vgl. 4, 1, 74.

कुरुनादिभ्यो ण्यः ॥ ११२ ॥

An कुरु und an mit न् anlautende Namen ±_य.

कोरव्य, नेषध्य.

साल्वावयवप्रत्ययथकलकूटाश्मकादिञ् ॥ ११३ ॥

An Namen von Abtheilungen der Sálva so wie an प्रत्ययथ u. s. w. ±_इ.

आँदुम्बरि, तैलखलि, माद्रकारि, याँगंधरि, भाँलिङ्गि, शारदगिड; प्रात्ययथि, कालकूटि und आश्रमकि.

ते तद्राजाः ॥ ११४ ॥

Die Suffixe von 4, 1, 168 an heissen tadrâga.

कम्बोजाल्लुक् ॥ ११५ ॥

Nach कम्बोज fällt dieses Suffix ab.

कम्बोज heisst auch ein Fürst der Kambogâ.

स्त्रियामवन्तिकुन्तिकुरुभ्यश्च ॥ ११६ ॥

Auch nach अवन्ति u. s. w. im Femininum.

अवन्ती, कुन्ती, कुरु. In einigen Hdschr. fehlt das च am Ende.

अतश्च ॥ ११७ ॥

Desgleichen, wenn das entsprechende Masculinum auf Suffix अ auslautet.

शाँरसेन und शाँरसेनी, माद्र und मद्रौ.

न प्राच्यभर्गादियौधेयादिभ्यः ॥ ११८ ॥

Aber nicht nach Namen östlicher Völker, nach भर्ग u. s. w. und nach यौधेय u. s. w.

पाञ्चाली, वैदेही, आङ्गी, वाङ्गी, मागधी; भार्ग u. s. w., यौधेयी u. s. w.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य प्रथमः पाठः ॥

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तेन रक्तं रागात् ॥ १ ॥

An den Namen einer Farbe tritt ±_अ an in der Bedeutung „damit gefärbt“.

कापाय, माञ्जिष्ठ, कौसुम्भ. रागात् musste hinzugefügt werden, da mit तेन auch der Färber gemeint sein konnte.

लाक्षारोचनाट्ठक् ॥ २ ॥

An लाक्षा und रोचना ±_ट्ठक्.

लाक्षिक, रोचनिक. Kāçikā und einige Hdschr. °रोचनाशकलकर्दमाट्ठक्, der Zusatz aber ist einem Vārttika entlehnt.

नक्षत्रेण युक्तः कालः ॥ ३ ॥

An den Namen eines Mondhauses tritt ±_अ an um eine damit in Verbindung stehende Zeit zu bezeichnen.

पांघ (vgl. 6, 4, 148 fg.) und माघ als Adjectiva zur Bezeichnung des Tages oder der Nacht, in welchen der Mond mit den Mondhäusern पुष्य und मघा in Conjunction steht.

लुबविशेषे ॥ ४ ॥

Wenn die Zeit nicht besonders angegeben wird, fällt das Suffix ab.

अद्य पुष्यः, अद्य कृत्तिकाः „heute ist der Mond mit पुष्य, mit कृत्तिका in Conjunction“.

संज्ञायां श्रवणाश्रवत्याभ्याम् ॥ ५ ॥

Auch nach श्रवणा und श्रवत्य, wenn ein Name gemeint ist.

श्रवणा als Bezeichnung einer bestimmten Nacht, श्रवत्य m. als Bez. eines best. Muhūrta.

द्वंडाच्छः ॥ ६ ॥

An einen Dvañdva von Mondhäusern wird द्वैय gefügt.

राधानुराधीया रात्रिः, तिष्यपुनर्वसवीयमहः, अद्य राधानुराधीयम्, अद्य तिष्यपुनर्वसवीयम्.

दृष्टं साम ॥ ७ ॥

±_अ an den Namen desjenigen gefügt, der ein Sāman erschaut hat, bezeichnet ein solches Sāman.

क्रौञ्चं साम, वासिष्ठम्, वैश्वामित्रम्.

कालेर्ढक् ॥ ८ ॥

An कलि ±_सयं.

कालेयं साम. Scheint ursprünglich ein Vārttika zu sein.

वामदेवाद्भ्रड्भ्रौ ॥ ९ ॥

An वामदेव die Suffixe यं oder य, vor denen der Auslaut des Stammes abfällt.

वामदेव्यं oder वामदेव्यं साम.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

परिवृतो रथः ॥ १० ॥

An das, womit Etwas überdeckt ist, tritt $\pm$ -अ, wenn es sich um einen Wagen handelt.

वास्तो, काम्बलो und चार्मणो रथः.

पाण्डुकम्बलादिनिः ॥ ११ ॥

An पाण्डुकम्बल das Suffix इन्.

पाण्डुकम्बली रथः.

द्वैपवैयाघ्रादञ् ॥ १२ ॥

An द्वैप und वैयाघ्र $\pm$ -अ.

द्वैपो und वैयाघ्रो रथः.

कौमारापूर्ववचने ॥ १३ ॥

Man bildet कौमारं (von कुमारी), wenn ausgedrückt werden soll, dass das Mädchen, um welches es sich handelt, vor der Ehe kein geschlechtliches Verhältniss zu Jemand gehabt hat.

कौमारः पतिः ist ein Gatte, dessen Frau als Jungfrau mit ihm in die Ehe getreten ist, कौमारी भार्या eine Gattin, die als Jungfrau in die Ehe getreten ist.

तत्रोद्धृतममचेभ्यः ॥ १४ ॥

An Wörter für Gefässe tritt $\pm$ -अ an in der Bedeutung „da hinein gethan“.

शाराव, माल्लिक und कार्पर ओदनः.

स्थण्डिलाच्छयितरि व्रते ॥ १५ ॥

An स्थण्डिल wird $\pm$ -अ gefügt um denjenigen zu bezeichnen, der in Folge eines Gelübdes darauf schläft.

स्थण्डिलो भिक्षुः oder ब्रह्मचारी.

संस्कृतं भक्ष्यं ॥ १६ ॥

An das, worin Etwas zubereitet ist, tritt $\pm$ -अ an, wenn es sich um Speise handelt.

भाप्ता, कालशा und कोम्भा अपूपः.

शूलोखाद्यत् ॥ १७ ॥

An शूल und उखा das Suffix यं.

शूल्यं und उख्यं मांसम्. Der Acut nach 6, 1, 213.

दध्नष्टक् ॥ १८ ॥

An दधि das Suffix $\pm$ -कं.

दाधिकम् = दधनि संस्कृतम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

उदश्वितो ऽन्यतरस्याम् ॥ १९ ॥

An उदश्वित् nicht nothwendig.

आदश्वित्क् oder आदश्वित् nach 4, 1, 83.

क्षीराड्डञ् ॥ २० ॥

An क्षीर das Suffix $\pm$ _एय्.

क्षीरेयो यवामूः.

सास्मिन्पौर्णमासीति ॥ २१ ॥

$\pm$ _अ tritt an den Namen einer Vollmondsnacht zur Bezeichnung der Zeit, in welche diese Nacht fällt.

पौषो मासः ist derjenige Monat, in welchen die पौषी genannte Vollmondsnacht fällt. Kāçikā und die meisten Hdschr. fügen am Ende संज्ञायाम् aus einem Vārttika hinzu.

आग्रहायण्यश्वत्थाट्ठक् ॥ २२ ॥

An आग्रहायणी und अश्वत्य् wird $\pm$ _इक् angefügt.

आग्रहायणिको und अश्वत्यिको मासः.

विभाषा फाल्गुनीश्रवणाकार्तिकीचैत्रीभ्यः ॥ २३ ॥

An फाल्गुनी u. s. w. nicht nothwendig.

फाल्गुनिको oder फाल्गुनी, श्रवणिको oder श्रवणी, कार्तिकिको oder कार्तिकी, चैत्रिको oder चैत्री मासः.

सास्य देवता ॥ २४ ॥

An den Namen einer Gottheit tritt $\pm$ _अ an in der Bedeutung „dieser geweiht“.

ऐन्द्रं, आदित्यं, बार्हस्पत्यं, प्राजापत्यं हविः.

कस्येत् ॥ २५ ॥

Bei क wird davor इ für अ substituiert.

कायं हविः.

शुक्राङ्गन् ॥ २६ ॥

An शुक्र wird $\pm$ _इय् angefügt.

शुक्रियं हविः, शुक्रियो ऽध्यायः.

अपोनप्प्रपांनप्प्रभ्यां घः ॥ २७ ॥

An अपोनप्त् und अपांनप्त् das Suffix इय्.

अपोनप्त्रियं und अपांनप्त्रियं हविः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

छ च ॥ २८ ॥

Auch ईय.

अपोनप्त्रीयं und अपानप्त्रीयं हविः.

महेन्द्राङ्गाणौ च ॥ २९ ॥

An महेन्द्र dieses und auch इय und ±_अ.

महेन्द्रीयं, महेन्द्रियं und माहेन्द्रं हविः.

सोमाट्ठ्युण् ॥ ३० ॥

An सोम ±_य (fem. ई).

सौम्यं सूक्तम्, सौमी ऋक्. Zur Form des Femininums s. 6, 4, 150.

वाय्वृतुपिचुषसी यत् ॥ ३१ ॥

An वायु u. s. w. यं.

वायव्य, ऋतव्य, पिच्य (nach 6, 1, 213) und उपस्य.

द्वावापृथिवीशुनासीरमरुत्वदग्नीषोमवास्तोष्पतिगृहमेधाच्छ च**॥ ३२ ॥**

An द्वावापृथिवी u. s. w. auch ईय.

द्वावापृथिव्य oder °पृथिवीय, शुनासीर्य oder °सीरीय, मरुत्वत्य oder मरुत्वतीय, अग्नीषोम्य oder °षोमीय, वास्तोष्पत्य oder °पतीय, गृहमेध्य oder °मेधीय.

अग्नेर्देक् ॥ ३३ ॥

An अग्नि ±_एयं.

अग्नेयो ऽष्टकपालः.

कालेभ्यो भववत् ॥ ३४ ॥

An Zeitbenennungen treten die für die Bedeutung „dort sich befindend“ (4, 3, 53) 4, 3, 11 fgg. angegebenen Suffixe.

मासो देवतास्य = मासिकः, प्राचृषेण्यः u. s. w.

महाराजप्रोष्ठपदाट्ठञ् ॥ ३५ ॥

An महाराज und प्रोष्ठपद das Suffix ±_इक्.

महाराजो देवतास्य = माहाराजिक, प्रोष्ठपदिक.

पितृव्यमातुलमातामहपितामहाः ॥ ३६ ॥

पितृव्य, मातुल, मातामह und पितामह sind unregelmässige Bildungen.

तस्य समूहः ॥ ३७ ॥

±_अ wird auch angefügt um eine Menge von Etwas auszudrücken.

काकम्, बाकम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

भिक्षादिभ्यो ऽण् ॥ ३८ ॥

Auch an भिक्षा u. s. w.

भिक्षम् u. s. w. Verstände sich von selbst, wenn nicht 4, 2, 44. 47 auch auf diese Wörter sich erstrecken würde.

गोत्रोक्षोष्टोरभ्रराजराजन्यराजपुत्रवत्समनुथाजाहुञ् ॥ ३९ ॥

An Geschlechtsnamen sowie an उन्नन् u. s. w. wird ऽण्-अक angefügt.

औपगवकम्, औन्नकम्, औन्नकम्, औन्नकम्, राजकम्, राजन्यकम्, राजपुत्रकम्, वात्सकम्, मानुष्यकम् und आजकम्. Vgl. 6, 4, 144.

केदाराद्यञ् च ॥ ४० ॥

An केदार auch ऽण्-य.

कैदारकम् und कैदार्यम्.

ठञ् कवचिनश्च ॥ ४१ ॥

ऽण्-इक an केदार und auch an कवचिन्.

कैदारिकम् und कैवचिकम्. Zu letzterer Form vgl. 6, 4, 144.

ब्राह्मणमाणववाडवाद्यन् ॥ ४२ ॥

An ब्राह्मण u. s. w. ऽण्-य.

ब्राह्मण्यम्, माणव्यम्, वाडव्यम्.

ग्रामजनबन्धुभ्यस्तल् ॥ ४३ ॥

An ग्राम u. s. w. ऽण्-ता.

ग्रामता, जनता, बन्धुता. Kāçikā °बन्धुसहायेभ्यस्तल् mit einer späteren Einschlebung.

अनुदात्तादेरञ् ॥ ४४ ॥

An einen Stamm, dessen erste Silbe tonlos ist, wird ऽण्-अ angefügt.

कापोतम्, मायूरम्, तैत्तिरम्.

खण्डिकादिभ्यश्च ॥ ४५ ॥

Auch an खण्डिक u. s. w.

खाण्डिकम् u. s. w. Kāç. खण्डिका, aber Patañgali खण्डिक.

चरणेभ्यो धर्मवत् ॥ ४६ ॥

An Namen von Veda-Schulen werden die zur Bezeichnung der Regeln einer Schule angewandten Suffixe gefügt.

Es sind die 4, 3, 126 fgg. angegebenen Suffixe, wo aber nicht धर्म erwähnt wird. चरणान्दर्मान्नाययोः ist ein zu 4, 3, 120 gehöriges Vārtika, das aber, wenigstens teilweise, schon Pāṇini vorgelegen haben muss. Beispiele: काठकम्, कालापकम्, छान्दोग्यम्, औक्थिक्यम्, आथर्वणम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अचित्तहस्तिधेनोष्ठक् ॥ ४७ ॥

An Bezeichnungen unbelebter Dinge, an हस्तिन् und धेनु wird ±_कै oder ±_इकं gefügt.

आधूपिकम्, शाष्कलिकम्; हास्तिकम् (vgl. 6, 4, 144), धेनुकम्.

केशाश्वाभ्यां यञ्छावन्यतरस्याम् ॥ ४८ ॥

An केश ±_य und an अश्व ईय, aber nicht nothwendig.

कैश्यम् oder कैशिकम् nach 4, 2, 47, अश्वीयम् oder आश्वम् nach 4, 1, 83.

पाशादिभ्यो यः ॥ ४९ ॥

An पाश u. s. w. य.

पाश्या, नृग्या u. s. w.

खलगोरथात् ॥ ५० ॥

Auch an खल, गो und रथ.

खल्या, गव्या und रथ्या.

इनित्रकट्यचश्च ॥ ५१ ॥

An die eben genannten Stämme können auch der Reihe nach इन्, त्र und कट्ये gefügt werden.

खलिनी, गोत्रा und रथकट्या.

विषयो देशे ॥ ५२ ॥

±_अ bezeichnet auch Jemandes Bereich, wenn eine Oertlichkeit gemeint ist.

शिबीनां विषयो देशः = शैवः, eben so श्रीष्ट्र.

राजन्यादिभ्यो वुञ् ॥ ५३ ॥

An राजन्य u. s. w. wird in dieser Bedeutung ±_अक gefügt.

राजन्यक u. s. w.

भौरिक्याद्यैषुकार्यादिभ्यो विधलभक्तलौ ॥ ५४ ॥

An भौरिकि u. s. w. wird _लविध und an ऐषुकारि u. s. w. _लभक्त gefügt.

भौरिकिविध u. s. w., ऐषुकारिभक्त u. s. w.

सो ऽस्यादिरिति च्छन्दसः प्रगाथेषु ॥ ५५ ॥

±_अ, an den Namen eines Metrums gefügt, bezeichnet einen damit beginnenden Pragâtha.

पाङ्कः, आनुष्टुभः, जागतः प्रगाथः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

संग्रामे प्रयोजनयोद्धृभ्यः ॥ ५६ ॥

Dasselbe Suffix bezeichnet, wenn es an das Wort, welches die Veranlassung zu einem Kampfe oder die dabei beteiligten Kämpfer angibt, gefügt wird, den darum oder den von diesen geführten Kampf.

भाद्रः संग्रामः „ein Kampf um die Bhadrā“, भारतः संग्रामः „der Kampf der Bharata“.

तदस्यां प्रहरणमिति क्रीडायां णः ॥ ५७ ॥

±_अ mit dem Femininum auf णा, an den Namen einer Waffe gefügt, bezeichnet ein damit ausgeführtes Spiel.

दाण्डा, मीढा क्रीडा.

घञः सास्यां क्रियेति जः ॥ ५८ ॥

±_अ mit dem Femininum auf ञा, an ein Nomen act. auf ±_अ gefügt, besagt, dass das, was durch jenes ausgedrückt wird, dabei (durch अस्यास als Femininum gekennzeichnet) vor sich geht.

श्येनपातो ऽस्यां वर्तते = श्येनपाता, eben so तिलपाता. Ueber den Hinzutritt des Nasals s. 6, 3, 71. Kāçikā bildet auch दाण्डपाता und मीढपाता तिथिः.

तदधीते तद्वेद ॥ ५९ ॥

Das ±_अ von 4, 1, 83 wird auch an dasjenige gefügt, was Jemand studirt oder kennt, um diesen damit zu bezeichnen.

छान्दस, वैयाकरण, नेरुक्त; नेमित्त, मीहूर्त, आत्पात.

क्रतूक्थादिसूत्रान्ताट्ठक् ॥ ६० ॥

An Namen von Opfern, an उक्थ u. s. w. und an einen auf सूत्र auslautenden Stamm wird in diesen Bedeutungen ±_इक् gefügt.

आग्निष्टोमिक, वाजपेयिक; आंक्थिक, लांकायतिक; वार्तिकसूत्रिक, सांयहसूत्रिक.

क्रमादिभ्यो वुन् ॥ ६१ ॥

An क्रम u. s. w. ±_अक.

क्रमक, पटक u. s. w.

अनुब्राह्मणादिनिः ॥ ६२ ॥

An अनुब्राह्मण das Suffix इन्.

अनुब्राह्मणिन्.

वसन्तादिभ्यष्टक् ॥ ६३ ॥

An वसन्त u. s. w. ±_इक्.

वासन्तिक, वार्धिक u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

प्रोक्ताल्लुक् ॥ ६४ ॥

An den Titel eines Werks, welches nach dem Verkünder desselben benannt worden ist, wird kein neues Suffix angefügt.

पाणिनीयम् = पाणिनिना प्रोक्तम्, पाणिनीयः = तदधीते; eben so आपिशलम् und आपिशलः. Vgl. 4, 3, 101 fgg.

सूत्राच्च कोपधात् ॥ ६५ ॥

Auch nicht an den Titel eines Sūtra, wenn dem Auslaut ein क् vorangeht.

अष्टकाः पाणिनीयाः „die Schüler Pāṇini's, die sein aus acht Büchern bestehendes Sūtra studiren“; eben so त्रिकाः काशकृत्स्नाः, दशका वैयाघ्रपदीयाः.

छन्दोब्राह्मणानि च तद्विषयाणि ॥ ६६ ॥

Auch die nach ihrem Verkünder benannten Veda-Texte und Brāhmaṇa werden (nur) in dieser Beziehung gebraucht.

4, 3, 101 fgg. werden von Namen alter Weisen Benennungen für die von ihnen verkündeten Texte zu bilden gelehrt. Diese Benennungen kommen in Wirklichkeit nicht vor, bezeichnen aber in eben dieser Form diejenigen, welche diese Texte studiren oder kennen. Die den von Kaṭha verkündeten Veda-Text studiren, heissen nach 4, 3, 107 कटाः. Andere Beispiele für Studirende solcher Texte sind: मांदाः und पृष्यलादाः nach 4, 3, 101, आर्चायिनः nach 4, 3, 104, वाजसनेयिनः nach 4, 3, 106. Beispiele für Studirende von Brāhmaṇa: ताण्डिनः, भाल्लविनः, शाट्वायनिनः und ऐतरेयिणः nach 4, 3, 105.

तदस्मिन्नस्तीति देशे तन्नाम्नि ॥ ६७ ॥

±_अ (s. 4, 1, 83) bezeichnet ferner eine nach dem darin sich Vorfindenden benannte Oertlichkeit.

आंढुम्बरो देशः ist eine an Udumbara reiche Gegend. Eben so gebildet sind बाल्बज und पार्वत.

तेन निर्वृत्तम् ॥ ६८ ॥

Auch eine Oertlichkeit, die nach den Mitteln oder den Personen, mit welchen oder durch welche sie hergestellt wurde, benannt wird.

साहस्री परिखा ist ein mit tausend (Goldstücken) zu Stande gebrachter Graben, कांशाम्बी नगरी eine von Kuṣāmba gegründete Stadt.

तस्य निवासः ॥ ६९ ॥

Auch eine Oertlichkeit, die nach demjenigen, dessen Wohnort sie ist, benannt wird.

शेबो देशः „das von den Īibi bewohnte Land“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अदूरभवश्च ॥ ७० ॥

Endlich eine nach etwas in ihrer Nähe Befindlichem benannte Oertlichkeit.

विदिशं नगरम् ist die in der Nähe vom Flusse Vidiṣā gelegene Stadt.

ओरञ् ॥ ७१ ॥

An einen auf उ oder ऊ ausgehenden Stamm wird in den vier so eben angegebenen Bedeutungen ±_अ angefügt.

आरडव von अरडु, काक्षतव von कक्षतु, कार्कटेलव von कर्कटेलु.

मतोश्च बह्वजङ्गात् ॥ ७२ ॥

Desgleichen an einen mit dem Suffix मत् (वत्) versehenen Stamm, der vor der Anfügung dieses Suffixes mehr als zweisilbig war.

एँपुकावत् (v. l. एँष्ट°, एँकटावत्), सँधकावत्, aber आहिमत्तं und मालावत्तं mit ±_अ.

बह्वचः कूपेषु ॥ ७३ ॥

Auch an einen mehr als zweisilbigen Stamm, wenn Brunnen danach benannt werden.

दैर्घवरत्नः कूपः „ein von Dirghavaratra angelegter Brunnen“; eben so कापिलवरत्न.

उदकच विपाशः ॥ ७४ ॥

Auch an kürzere Stämme, wenn die Brunnen nördlich von der Vipâç gelegen sind.

दात्तः कूपः „ein von Datta angelegter Brunnen“, eben so गौप्त; aber दात्तं und गौप्तं von Brunnen, die südlich von jenem Flusse gelegen sind.

संकलादिभ्यश्च ॥ ७५ ॥

Auch an संकल u. s. w. in den oben angegebenen vier Bedeutungen.

सौंकल, पौष्कल u. s. w.

स्त्रीषु सौवीरसाल्वप्राप्तु ॥ ७६ ॥

Auch wenn die Oertlichkeit im Lande der Sauvîra, Sâlva oder der östlichen Völker gelegen ist; das Wort ist in diesem Falle ein Femininum.

दात्तामित्रो „die von Dattâmitra gegründete Stadt“; वैधूमाग्नी; काकन्दी, माकन्दी, माणिचरी, जारुपी.

सुवास्त्वादिभ्यो ऽण् ॥ ७७ ॥

An सुवास्तु u. s. w. tritt aber ±_अ an.

सौवास्तवम् ein Stadt-, und °वी ein Flussname, वार्णवम् u. s. w. Ausnahme zu 4, 2, 71. 73.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

रोणी ॥ ७८ ॥

Auch an रोणी.

रण, आजक्रोण, संहिक्रोण. Ausnahme zu 4, 2, 74. Der Nominativ wird sehr künstlich erklärt.

कोपधाच्च ॥ ७९ ॥

Desgleichen an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangegehendem क्.

कार्णाच्छिद्रकः कूपः, कार्णावेष्टकः, कार्कवाकवम्, त्रैशङ्कवम्. Ausnahme zu 4, 2, 71. 73.

**वुञ्छण्कठजिलसेनिरढज्णययफक्फिजिञ्ज्यकक्ठको ऽरीहण-
कृशाश्चश्यकुमुदकाशतृणप्रेक्षाश्मसखिसंकाशबलपक्षकर्णमुतंगमप्रग-
दिवराहकुमुदादिभ्यः ॥ ८० ॥**

In den angegebenen vier Bedeutungen werden angefügt: $\pm$ अक an अरीहण u. s. w., $\pm$ इय an कृशाश्व u. s. w., क an ऋण्य u. s. w., इके an कुमुद u. s. w., इल an काश u. s. w., स an तृण u. s. w., इन् an प्रेक्षा u. s. w., र an अश्मन् u. s. w., $\pm$ एय an सखि u. s. w., $\pm$ य an संकाश u. s. w., य an बल u. s. w., $\pm$ आयने an पक्ष u. s. w., $\pm$ आयनि an कर्ण u. s. w., $\pm$ इ an मुतंगम u. s. w., $\pm$ य an प्रगदिन् u. s. w., $\pm$ के an वराह u. s. w. und $\pm$ इके an कुमुद u. s. w.

अरीहणक, कार्णाश्वेय, ऋण्यके, कुमुदिके, कार्णिल, तृणसे, प्रेक्षिन्, अश्मरे, सखेय, संकाश्ये, बल्ये, पात्तायणे, कार्णायनि, सौतंगमि, प्रोगद्य, वाराहके, कौमुदिके. Statt प्रगदि wird im Sūtra auch प्रगदिन् gelesen.

जनपदे लुप् ॥ ८१ ॥

Den Namen eines Reiches erhält man durch Abwerfung jedes Suffixes, indem der Name des Volkes ohne Aenderung des Numerus und Geschlechts zugleich der Name des Reiches ist. Vgl. 1, 2, 51.

पञ्चालाः, कुरवः, मत्स्याः, अङ्गाः, वङ्गाः, मगधाः, सुत्थाः, पुरङ्गाः.

वरणादिभ्यश्च ॥ ८२ ॥

Auch nach वरण u. s. w. wird zur Bezeichnung einer Oertlichkeit das Suffix abgeworfen, ohne dass Numerus oder Geschlecht geändert würde. Vgl. 1, 2, 51.

वरणानामदूरभवनं नगरं वरणाः, शङ्की, शाल्मलयः.

शर्कराया वा ॥ ८३ ॥

Nach शर्करा nicht nothwendig.

शर्करा, शर्करेम् nach 4, 1, 83, शर्करिकेम् nach 4, 2, 80 (da शर्करा im ersten कुमुदादि aufgeführt wird) und शर्करिकेम् gleichfalls nach 4, 2, 80 (da शर्करा auch unter वराहादि erscheint).

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ठक्छौ च ॥ ८४ ॥

Ausserdem können auch noch ±-इक्के und ईय angefügt werden.

शार्क्कम् und शर्क्कीयम्.

नद्यां मतुप् ॥ ८५ ॥

Wenn ein Flussname nach etwas dabei sich Vorfindendem bezeichnet werden soll, wird मत् (वत्) angefügt.

उदुम्बरोवती, मशकौवती, वीरगौवती, पुष्करोवती, इन्द्रमती, दुँमती. Zur Verlängerung und Betonung in उदुम्बरावती u. s. w. vgl. 6, 3, 119 und 6, 1, 219.

मध्वादिभ्यश्च ॥ ८६ ॥

Auch an मधु u. s. w. wird dieses Suffix in den vier oben (4, 2, 67 fgg.) angegebenen Bedeutungen angefügt.

मधुमान्, विसवान् u. s. w.

कुमुदनडवेतसेभ्यो इमतुप् ॥ ८७ ॥

An कुमुद, नड und वेतस dasselbe Suffix, vor welchem aber der Auslaut des Stammes abfällt.

कुमुद्वान्, नड्वान्, वेतस्वान्.

नडशादाड्डुलच् ॥ ८८ ॥

An नड und शाद das Suffix वल्लै mit Abfall des Auslauts.

नड्वल्लम्, शाद्वल्लम्.

शिखाया वलच् ॥ ८९ ॥

An शिखा das Suffix वल्लै.

शिखावल्लं नाम नगरम्.

उत्करादिभ्यश्छः ॥ ९० ॥

An उत्कर u. s. w. ईय.

उत्करीयम्, शफरीयम् u. s. w.

नडादीनां कुक् च ॥ ९१ ॥

An नड u. s. w. dasselbe Suffix mit Hinzufügung eines क् an den Stamm.

नडकीयम्, फलक्कीयम् u. s. w.

4, 2, 92.

शेषे ॥ ९२ ॥

Die nun folgenden Suffixe haben andere Bedeutungen als die bis jetzt angegebenen.

Nämlich die 4, 3, 25 fgg. angegebenen.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

राष्ट्रावारपाराङ्खौ ॥ ९३ ॥

An राष्ट्र wird इय und an अवारपार ईन gefügt.

राष्ट्रिय, अवारपाराण.

ग्रामाद्यखञौ ॥ ९४ ॥

An ग्राम die Suffixe य und ±_ईन.

ग्राम्य und ग्रामीण.

कक्ष्यादिभ्यो ढकञ् ॥ ९५ ॥

An कक्षि u. s. w. ±_एयक.

काक्ष्येयक, आम्भेयक u. s. w.

कुलकुक्षिणीवाभ्यः श्वास्यलंकारेषु ॥ ९६ ॥

An कुल, कुक्षि und श्वा dasselbe Suffix, wenn der Reihe nach ein Hund, ein Schwert und ein Schmuck dadurch näher bezeichnet werden.

कौलेयकः श्वा, काक्ष्येयको ऽसिः und श्वेयको ऽलंकारः.

नद्यादिभ्यो ढक् ॥ ९७ ॥

An नदी u. s. w. ±_एयं.

नादेय, माहेय u. s. w.

दक्षिणापश्चात्पुरसस्त्यक् ॥ ९८ ॥

An दक्षिणा, पश्चात् und पुरस् das Suffix ±_त्ये.

दाक्षिणात्य, पाश्चात्य und पौरस्त्य.

कापिश्याः षफक् ॥ ९९ ॥

An कापिशो das Suffix ±_आयने mit dem Femininum auf ई.

कापिशायनं मधु, °यनी द्राक्षा.

रङ्गारमनुष्ये ऽण् च ॥ १०० ॥

An रङ्गु dasselbe Suffix oder ±_अ, wenn nicht von einem Menschen die Rede ist.

राङ्गवायणो oder राङ्गवो गांः, aber राङ्गवको मनुष्यः nach 4, 2, 134.

द्युप्रागपागुदकप्रतीचो यत् ॥ १०१ ॥

An दिव् u. s. w. das Suffix यं.

दिव्यं, प्रौच्य, अपाच्यं, उदोच्यं, प्रतीच्यं. Die Paroxytona nach 6, 1, 213.

कन्थायाष्टक् ॥ १०२ ॥

An कन्था das Suffix ±_ईकं.

कान्त्यक.

3, 1, 1. 2. 3. 4., 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

वर्णो वुक् ॥ १०३ ॥

An diesen Stamm tritt $\pm$ -अकं, wenn es sich um etwas im Lande Varṇu Befindliches handelt.

कान्यक.

अव्ययात् त्यप् ॥ १०४ ॥

An ein Indeclinabile wird त्य् gefügt.

अमात्य, इहृत्य, क्वत्य, इतस्य, तत्रत्य, यत्रत्य.

ऐषमोह्यः श्वसो ऽन्यतरस्याम् ॥ १०५ ॥

An ऐषमम् u. s. w. nicht nothwendig.

ऐषमस्य, ह्यस्य und श्वस्य. Die anderen Formen lauten nach 4, 3, 23 ऐषमस्तन, ह्यस्तन und श्वस्तन; nach 4, 3, 15 auch शोर्वास्तक.

तीररूप्योत्तरपदादञ्जौ ॥ १०६ ॥

An Stämme, die auf तीर auslauten, wird $\pm$ -अ mit dem Femininum auf $\_$, an solche, die auf रूप्य auslauten, dasselbe Suffix mit dem Femininum auf आ gefügt.

काकतीरम्, पाल्वलतीरम्; वार्करूप्यम्, शैवरूप्यम्.

दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां जः ॥ १०७ ॥

An einen Stamm mit vorangehendem Richtungsworte, der kein Name ist, wird $\pm$ -अ mit dem Femininum auf आ gefügt.

पूर्वशाल, दक्षिणशाल, अपरशाल, aber पूर्वपुकामशर्म von पूर्वपुकामशर्मो; vgl. 2, 1, 50. 7, 3, 14.

मद्रेभ्यो ऽञ् ॥ १०८ ॥

An मद्रे mit vorangehendem Richtungsworte dasselbe Suffix mit dem Femininum auf ई.

पूर्वमद्रे, अपरमद्रे.

उदीच्ययामाच्च बह्वचो ऽन्तोदात्तात् ॥ १०९ ॥

Auch an einen mehr als zweisilbigen oxytonirten Namen eines Dorfes der nördlichen Völker.

शैवपुरम्, माण्डवपुरम्.

प्रस्थोत्तरपदपलद्वादिकोपधादण् ॥ ११० ॥

An einen auf प्रस्थ auslautenden Namen, an पलदी u. s. w. und an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangehendem क् wird $\pm$ -अ (f. ई) angefügt, wenn diese Worte Dörfer der nördlichen Völker bezeichnen.

माद्रीप्रस्थ, माहकीप्रस्थ; पालद, पारिषद; नैलीनक, चैयातक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

कखादिभ्यो गोत्रे ॥ १११ ॥

Auch an die Geschlechtsnamen von कख u. s. w.

Der Geschlechtsname von कख und गोकत्र ist nach 4, 1, 105 कौख्य und गौकत्र्य; vor dem Suffix $\pm$ -ञ् fällt nach 6, 4, 148. 151 य ab, wir erhalten demnach die Adjectiva काख्य und गोकत्र्य.

इजश्च ॥ ११२ ॥

Desgleichen an einen auf $\pm$ -इ auslautenden Geschlechtsnamen.

दात्र von दात्रि und प्लात्र von प्लात्रि. Ueber den Abfall von इ s. 6, 4, 148.

न झचः प्राच्यभरतेषु ॥ ११३ ॥

Nicht aber an einen zweisilbigen, wenn er zu den östlichen Völkern oder den Bharata gehört.

पांक्षीय und काशीय von पांक्षि und काशि nach dem folgenden Sūtra. Die Bharata gehören auch zu den Prākja, sollen aber hier neben diesen genannt werden, um anzuzeigen, dass sie an andern Orten nicht mit zu verstehen sind.

वृद्धाच्छः ॥ ११४ ॥

An einen Stamm, der आ, ऐ oder औ in der ersten Silbe hat, wird इय gefügt.

गार्ग्य (vgl. 6, 4, 148. 151) von गार्ग्य, शालीय von शाला.

भवतश्चसौ ॥ ११५ ॥

An भवत् wird $\pm$ -कै und इय gefügt.

भावत्क und भवदीय. Es ist hier das Pronomen gemeint, da वृद्धात् aus dem vorangehenden Sūtra zu ergänzen ist, und nur das Pronomen, nicht das Particip, nach 1, 1, 74 so heisst. Die Substitution von द् für त् erfolgt nach 1, 4, 16.

काश्यादिभ्यश्चञ्जिठौ ॥ ११६ ॥

An काशि u. s. w. tritt $\pm$ -क oder $\pm$ -इक mit dem Femininum auf ई oder dasselbe Suffix mit dem Femininum auf आ.

काशिकी und काशिका u. s. w.

बाहीकयामेभ्यश्च ॥ ११७ ॥

Desgleichen an Dorfnamen der Bāhika, wenn sie आ, ऐ oder औ in der ersten Silbe haben.

शाकलिकी und शाकलिका, मान्यविकी und मान्यविका.

विभाषोशीनरेषु ॥ ११८ ॥

Nicht nothwendig bei solchen Dorfnamen, wenn sie zu den Uḍinara gehören.

आह्यजालिकी, °का oder °लीया nach 4, 2, 114. Eben so सांदर्शनिकी, °का oder नीय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

ओर्देशे ठञ् ॥ ११९ ॥

An einen auf उ oder ऊ auslautenden Ortsnamen wird $\pm$ _क gefügt.

नेपादकर्णुक, शाबरजम्बुक.

वृद्धात्प्राचाम् ॥ १२० ॥

Gehört der Ort zu den östlichen Völkern, so tritt $\pm$ _क nur an solche Namen auf उ oder ऊ, die ein आ, ऐ (ए) oder औ (ओ) in der ersten Silbe haben.

आढकजम्बुक, शाकजम्बुक oder v. 1. शालजम्बुक, नापितवास्तुक. Vgl. 1, 1, 75.

धन्वयोपधाङ् ॥ १२१ ॥

An einen Ortsnamen, der eine Wüste bezeichnet, so wie an einen vocalisch auslautenden mit vorangehendem य् wird $\pm$ _अक gefügt, wenn die erste Silbe ein आ u. s. w. hat.

पारेधन्वक, ऐरावतक; सांकाश्यक, काम्पिल्यक.

प्रस्थपुरवहान्ताञ्च ॥ १२२ ॥

Desgleichen an einen auf प्रस्थ, पुर und वह auslautenden Ortsnamen, wenn die erste Silbe आ u. s. w. hat.

मालाप्रस्थक; नान्दीपुरक, कान्तीपुरक; पेलुवहक, फाल्गुलीवहक.

रोपधेतोः प्राचाम् ॥ १२३ ॥

Desgleichen an einen vocalisch auslautenden Ortsnamen mit vorangehendem र्, so wie an einen auf ई auslautenden, wenn die erste Silbe आ u. s. w. hat, und der Ort zu den östlichen Völkern gehört.

पाटलिपुत्रक, ऐकचक्रक; काकन्दक von काकन्दी und माकन्दक von माकन्दी.

जनपदतद्वध्योश्च ॥ १२४ ॥

Desgleichen an den Namen eines Reiches und was daran grenzt, wenn die erste Silbe आ u. s. w. hat.

आभिसारक, आदर्शक; औपुष्टक, श्यामायनक, त्रैर्गतक. Das dunkle अवधि wird nicht erklärt.

अवृद्धादपि बहुवचनविषयात् ॥ १२५ ॥

An eben solche Namen, die nur im Plural auftreten (s. 4, 2, 81), auch dann, wenn die erste Silbe kein आ u. s. w. hat.

आङ्गक, वाङ्गक, कालिङ्गक; आजमीढक, आजक्रन्दक. Beispiele für Namen, die in der ersten Silbe Vṛddhi haben: दार्यक, जाम्बुक; कालञ्जरक, वैकुलिशक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

कच्छाग्निवक्त्रवर्तोत्तरपदात् ॥ १२६ ॥

Auch an Ortsnamen, die auf कच्छ, अग्नि, वक्त्र und वर्त auslauten.

दारुकच्छक, पिप्पलीकच्छक; काण्डाग्नक, वैभुजाग्नक; ऐन्द्रवक्त्रक, सैन्धुवक्त्रक; बाहुवर्तक.
Statt वर्त liest Kāçikā गर्त mit den Beispielen बाहुगर्तक und चाक्रगर्तक; vgl. jedoch 4, 2, 137.

धूमादिभ्यश्च ॥ १२७ ॥

Auch an die Ortsnamen धूम u. s. w.

धामक u. s. w.

नगरात्कुत्सनप्रावीण्ययोः ॥ १२८ ॥

An नगर tritt ±-अक, wenn ein Tadel oder eine Geschicklichkeit ausgedrückt werden soll.

नागरक kann sowohl ein Dieb als auch ein Maler genannt werden.

अरण्यान्मनुष्ये ॥ १२९ ॥

An अरण्य, wenn von einem Menschen die Rede ist.

अरण्यको मनुष्यः, aber अरण्योः पशवः.

विभाषा कुरुयुगंधराभ्याम् ॥ १३० ॥

An कुरु und युगंधर nicht nothwendig.

कौरवक oder कौरव, यंगंधरक oder यंगंधर.

मद्रवृज्योः कन् ॥ १३१ ॥

An मद्र und वृजि wird -क gefügt.

मद्रक, वृजिक.

कीपधादण् ॥ १३२ ॥

An einen vocalisch auslautenden Ortsnamen mit vorangehendem क् tritt ±-अ an.

आर्षिक von ऋषिकाः, माहिषिक, ऐच्छाक (vgl. 6, 4, 174). Ausnahme zu 4, 2, 124.

कच्छादिभ्यश्च ॥ १३३ ॥

Auch an कच्छ u. s. w.

काच्छ, सैन्धव u. s. w.

मनुष्यतत्स्थयोर्वुञ् ॥ १३४ ॥

An dieselben Stämme wird ±-अक gefügt, wenn das damit abgeleitete Adjectiv einem Menschen oder etwas an ihm Befindlichen beigelegt wird.

काच्छको मनुष्यः, कं हसितम् oder जल्पितम्, काच्छिका वृडा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

अपदातौ साल्वात् ॥ १३५ ॥

An साल्वा in denselben Fällen, jedoch nicht in Verbindung mit पदाति.
साल्वाको मनुष्यः, °कं हसितम्, aber साल्वाः पदातिः.

गोयवाग्वाश्च ॥ १३६ ॥

Wohl aber in Verbindung mit गो und यवाग्.
साल्वाको गांः, साल्वाका यवाग्ः.

गर्तोत्तरपदाच्छः ॥ १३७ ॥

An einen auf गर्त auslautenden Ortsnamen wird ईय gefügt
वृकगर्तीय, सगालगर्तीय, प्रवाचिद्वर्तीय.

गहादिभ्यश्च ॥ १३८ ॥

Auch an गह u. s. w.
गहीय u. s. w.

प्राचां कटादेः ॥ १३९ ॥

Auch an einen auf कट anlautenden Ortsnamen, wenn er zu den östlichen
Völkern gehört.
कटनगरीय, कटघोषीय, कटपल्वलीय.

राज्ञः क च ॥ १४० ॥

Für den Auslaut von राजन् wird vor diesem Suffix क् substituiert.

राजकीय. Da राजन् kein Ortsname ist, hätte die Regel an anderer Stelle gegeben
werden müssen.

वृद्धादकेकान्तखीपधात् ॥ १४१ ॥

Auch an einen auf अक oder इक auslautenden Ortsnamen, so wie auf einen
vocalisch auslautenden mit vorangegehendem ख्, wird ईय angefügt, wenn die
erste Silbe Vṛddhi hat.

आरीहणकीय, द्रौघणकीय; आश्रवपथिकीय, शाल्मलिकीय; कांठिशिखीय, आयोमुखीय.

कन्थापलदनगरग्रामहृदोत्तरपदात् ॥ १४२ ॥

Desgleichen an einen auf कन्था u. s. w. auslautenden Ortsnamen mit Vṛddhi
in der ersten Silbe.

दानिकन्धीय, माहकिकन्धीय; दान्तिपलदीय, माहकिकपलदीय; दान्तिनगरीय, माहकिनगरीय;
दान्तिग्रामीय, माहकिग्रामीय; दान्तिहृदीय, माहकिहृदीय.

पर्वताच्च ॥ १४३ ॥

Auch an पर्वत.
पर्वतीय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

विभाषामनुष्ये ॥ १४४ ॥

Nicht nothwendig, wenn nicht von einem Menschen die Rede ist.

पर्यतोयानि oder पार्वतानि फलानि, पर्यतीयम् oder पार्यतेमुदकम्, aber nur पर्यतीयो मनुष्यः.

कृकणपर्णाङ्गरद्वाजे ॥ १४५ ॥

An कृकण und पर्णा wird ईय gefügt, wenn das Land Bharadvâga gemeint ist.

कृकणीय und पर्णीय, aber sonst कार्कणो und पार्यो.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

युष्मदस्मदीरन्यतरस्यां खञ् च ॥ १ ॥An युष्मद् und अस्मद् kann sowohl ईय als auch $\pm$ -ईन und $\pm$ -अ (nach 4, 1, 83) gefügt werden.**तस्मिन्निणि च युष्माकास्माकौ ॥ २ ॥**Vor diesem $\pm$ -ईन und vor $\pm$ -अ werden für diese Pronomina युष्माक und अस्माक substituiert.

योष्माकीण und आस्माकीन, योष्माक und आस्माक; nach dem vorangehenden Sûtra auch युष्मदीय und अस्मदीय.

तवकममकावेकवचने ॥ ३ ॥

Im Singular werden für jene Pronomina तवक und ममक substituiert.

तावकीन und मामकीन, तावक und मामक; nach 4, 3, 1 auch त्वदीय und मदीय.

अर्धाद्यत् ॥ ४ ॥

An अर्ध tritt यं an.

अर्धं nach 6, 1, 213.

परावराधमोत्तमपूर्वाच्च ॥ ५ ॥

Auch wenn पर, अवर u. s. w. vorangehen.

परार्धं, अवरार्धं, अधमार्धं und उत्तमार्धं.

दिक्पूर्वपदाट्ठञ् च ॥ ६ ॥Wenn ein Richtungswort vorangeht, auch $\pm$ -इक.

पूर्वार्धं und पूर्वार्धिक, दक्षिणार्धं und दक्षिणार्धिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

ग्रामजनपदैकदेशादञ्ठञौ ॥ ७ ॥

Wenn mit einem solchen Compositum ein Theil des Dorfes oder Reiches gemeint ist, dann treten $\pm$ ञ oder $\pm$ इक an.

इमे खल्वस्माकं ग्रामस्य जनपदस्य वा पार्श्वार्धाः oder पार्श्वार्धिकाः, दक्षिणार्धा oder दक्षिणार्धिकाः.

मध्यान्मः ॥ ८ ॥

An मध्य wird म angefügt.

मध्यम.

अ सांप्रतिके ॥ ९ ॥

अ in der Bedeutung „gerade recht, die Mitte haltend, mittelmässig“.

मथ्यं काष्ठम् „ein Stück Holz von mittlerer Grösse“, मध्यो वैयाकरणः „ein mittelmässiger Grammatiker“.

द्वीपादनुसमुद्रं यञ् ॥ १० ॥

An द्वीप „Insel, Meeresküste“ wird $\pm$ य angefügt.

द्वीपं भवन्तो ऽनु चरन्ति ञ्क्रम्.

कालाट्टञ् ॥ ११ ॥

An Zeitbenennungen $\pm$ इक .

मासिक, आर्धमासिक, सांवत्सरिक.

आद्धे शरदः ॥ १२ ॥

Auch an शरद्, wenn von einem Crâddha die Rede ist.

शरदिकं आद्धम्, sonst शरदौ nach 4, 3, 16.

विभाषा रोगात्पयोः ॥ १३ ॥

Nicht nothwendig in Verbindung mit रोग und आत्प.

शरदिको oder शरदो (nach 4, 3, 16) रोगः, शरदिक oder शरद आत्पः.

निशाप्रदोषाभ्यां च ॥ १४ ॥

Eben so verhält es sich mit निशा und प्रदोष.

नेशिक oder नैश, प्रादोषिक oder प्रादोष.

श्वसस्तुट् च ॥ १५ ॥

Nach श्वस् erhält $\pm$ इक das Augment त्.

शौचस्तिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

संधिवेलाद्यृतुनक्षत्रेभ्यो ऽण् ॥ १६ ॥

An संधिवेला u. s. w., so wie an Namen von Jahreszeiten und Mondhäusern tritt ±_अ an.

संधिवेल u. s. w.; ग्रैष्म, शैशिर; तैष, पौष. Ausnahme zu 4, 3, 11.

प्रावृष एण्यः ॥ १७ ॥

An प्रावृष tritt एण्य.

प्रावृषेण्य.

वर्षाभ्यष्टक् ॥ १८ ॥

An वर्षा das Suffix ±_इक्.

वार्षिकं.

छन्दसि ठञ् ॥ १९ ॥

Im Veda ±_इक्.

वैर्षिक.

वसन्ताच्च ॥ २० ॥

Auch an वसन्त ebendasselbst.

वैसन्तिक.

हेमन्ताच्च ॥ २१ ॥

Auch an हेमन्त ebendasselbst.

हैमन्तिक.

सर्वत्राण् च तलोपश्च ॥ २२ ॥

Sowohl im Veda als in der Umgangssprache auch ±_अ mit Abfall der Silbe त.

हैमन.

सायंचिरंप्राह्णेप्रगेऽव्ययेभ्यश्च्युट्ठुलौ तुट् च ॥ २३ ॥

An सायम्, चिरम्, प्राह्णे, प्रगे und an temporale Indeclinabilia werden अन् und _अन् (beide mit dem Femininum auf ट्) mit Antritt von त् angefügt.

सायन्तेन und सायन्तेन, चिरन्तेन und चिरन्तेन, प्राह्णेतेन und प्राह्णेतेन, प्रगेतेन und प्रगेतेन, दिवातेन und दिवातेन, दीषातेन und दीषातेन.

विभाषा पूर्वापराह्णाभ्याम् ॥ २४ ॥

†4,2,92.

An पूर्वाह्णा und अपराह्णा nicht nothwendig.

पूर्वाह्णतेन und पूर्वाह्णतेन, अपराह्णतेन und अपराह्णतेन. Nach 6, 3, 17 kann dieses Suffix auch an den Locativ treten: पूर्वाह्णतेन und अपराह्णतेन. Nach 4, 3, 11 kann auch पूर्वाह्णाक und अपराह्णाक gebildet werden.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तत्रजातः ॥ २५ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten und die jetzt folgenden Suffixe haben (zunächst) die Bedeutung „dort oder dann geboren, gewachsen oder entstanden“.

तत्रजातः als Compositum nach 2, 1, 46.

प्रावृषष्टप् ॥ २६ ॥

An प्रावृष wird in dieser Bedeutung वृक् angefügt.

प्रावृषिक „in der Regenzeit geboren, gewachsen“.

संज्ञायां शरदो वुञ् ॥ २७ ॥

An शरद् das Suffix $\pm$ अक, wenn ein Name gebildet wird.

शरदका दर्भाः und मुद्गाः sind besondere Species von Darbha und Mudga.

पूर्वाह्णापराह्णाद्रामूलप्रदोषावस्कराहुन् ॥ २८ ॥

An पूर्वाह्ण u. s. w. tritt in demselben Falle $\angle$ अक an.

पूर्वाह्णकः, अपराह्णकः, आर्द्रकः, मूलकः, प्रदोषकः, अवस्करकः.

पथः पन्थ च ॥ २९ ॥

Auch an पथिन्, wobei पन्थ substituirt wird.

पन्थकः.

अमावास्याया वा ॥ ३० ॥

An अमावास्या kann $\angle$ अक antreten.

अमावास्याक oder अमावास्यायै.

अ च ॥ ३१ ॥

Auch अ kann angefügt werden.

अमावास्यायै.

सिन्धुपकराभ्यां कन् ॥ ३२ ॥

An सिन्धु und अपकर tritt in der 4, 3, 25 angegebenen Bedeutung $\angle$ क an.

सिन्धुक, अपकरक.

अणञौ च ॥ ३३ ॥

Auch $\pm$ अ an सिन्धु und $\pm$ अ an अपकर.

सिन्धु, अपकर.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

**अविष्ठाफल्गुन्यनुराधास्वातितिष्यपुनर्वसुहस्तविशाखाषाढाबहु-
लाल्लुक् ॥ ३४ ॥**

Nach अविष्ठा u. s. w. findet in dieser Bedeutung Schwund des Suffixes, und nach 1, 2, 49 auch des Feminincharacters statt.

अविष्ठ, फलान, अनुराध, स्वाति, तिष्य, पुनर्वसु, हस्त, विशाख, अषाढ und बहुल.

स्थानान्तगोशालखरशालाच्च ॥ ३५ ॥

Desgleichen nach einem auf स्थान auslautenden Stamme, so wie nach गोशाल und खरशाल.

गोस्थान, अश्वस्थान; गोशाल, खरशाल.

वत्सशालाभिजिदश्वयुक्छतभिषजो वा ॥ ३६ ॥

Nach वत्सशाला u. s. w. nicht nothwendig.

वत्सशाल, अभिजित्, अश्वयुज् und शतभिषज्. Nach 4, 3, 16 kann auch ±_अ antreten: वात्सशाल, आभिजित्, आश्वयुज् und शतभिषज्.

नक्षत्रेभ्यो बहुलम् ॥ ३७ ॥

Nach Namen von Mondhäusern findet häufig ein solcher Schwund statt.

रोहिण, मृगशिरस् oder nach 4, 3, 16 रोहिण, मार्गशीर्ष.

कृतलब्धक्रीतकुशलाः ॥ ३८ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutungen „dort verfertigt, — erhalten, — gekauft und darin geschickt“.

प्रायभवः ॥ ३९ ॥

Desgleichen „zumeist sich dort vorfindend“.

उपजानूपकर्णोपनीवेष्टक् ॥ ४० ॥

An उपजानु u. s. w. wird in dieser Bedeutung ±_कं oder ±_इकं angefügt.

ओपजानुक, ओपकर्णिक und ओपनीविक.

संभूते ॥ ४१ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dort auf-
gekommen, — entstanden“.

संघः = सुघे सं भवति (!).

कोशाड्डञ् ॥ ४२ ॥

An कोश tritt in dieser Bedeutung ±_एय an.

कोशेयं वस्त्रम् = कोशे संभूतम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

कालात्साधुपुष्प्यत्पच्यमानेषु ॥ ४३ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. (insbes. 4, 3, 11 fgg.) erwähnten Suffixe haben nach Zeitbenennungen die Bedeutungen „dann gut, — blühend und — reif werdend“.

हेमन्तः प्रावारः, शिशिरमनुलेपनम्; वासन्त्यः कुन्दलताः, ग्रीष्मः पाटलाः; शरदाः शालयः, ग्रीष्मा यवाः.

उप्ने च ॥ ४४ ॥

Auch die Bedeutung „dann gesät“.

हेमन्ता यवाः, ग्रीष्मा व्रीहयः.

आश्वयुज्या वुञ् ॥ ४५ ॥

An आश्वयुजी wird in dieser Bedeutung ±_अक angefügt.

आश्वयुजका मायाः.

ग्रीष्मवसन्तादन्यतरस्याम् ॥ ४६ ॥

An ग्रीष्म und वसन्त nicht nothwendig.

ग्रीष्मकं und वासन्तकं सस्यम्, oder nach 4, 3, 16 ग्रीष्मम् und वासन्तम्.

देयमृणो ॥ ४७ ॥

Nach Zeitbenennungen haben die 4, 1, 83 fgg. (insbes. 4, 3, 11 fgg.) genannten Suffixe auch die Bedeutung „dann abzutragen“, wenn von einer Schuld die Rede ist.

मासिकम्, आर्धमासिकम् und सांवत्सरिकमणाम् nach 4, 3, 11. Vgl. 4, 3, 50.

कलाप्यश्वत्थयवबुसाङ्गुन् ॥ ४८ ॥

An कलापिन् u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ±_अक an.

कलापकम्, अश्वत्थकम् und यवबुसकमणाम्. कलापिन् soll hier die Zeit bezeichnen, wann die Pfauen ihr Rad schlagen, अश्वत्थ, wann die Früchte dieses Baumes reif werden, und यवबुस, wann es Weizenspreu gibt.

ग्रीष्मावरसमाङ्गुञ् ॥ ४९ ॥

An ग्रीष्म und अवरसम ±_अक.

ग्रीष्मकम् und आवरसमकमणाम्.

संवत्सराग्रहायणीभ्यां ङञ् च ॥ ५० ॥

An संवत्सर und आग्रहायणी auch ±_ङक.

संवत्सरक und सांवत्सरिक, आग्रहायणक und आग्रहायणिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

व्या हरति मृगः ॥ ५१ ॥

Nach Zeitbenennungen haben die 4, 1, 83 fgg. (insbes. 4, 3, 11 fgg.) genannten Suffixe auch die Bedeutung „dann wandelnd“, wenn von einem Wilde die Rede ist.

नैशिको oder नैशो, प्रादोषिको oder प्रादोषो मगः nach 4, 3, 11. 14.

तदस्य सोढम् ॥ ५२ ॥

Nach Zeitbenennungen haben die erwähnten Suffixe auch die Bedeutung „das ist von ihm bewältigt worden“.

नैशिकशकान्नः oder नैशशकान्नः ist ein Schüler, der sein Nachtpensum bewältigt hat.

तत्र भवः ॥ ५३ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „sich dort befindend“.

दिगादिभ्यो यत् ॥ ५४ ॥

An दिग् u. s. w. tritt in dieser Bedeutung यं an.

दिश्य (nach 6, 1, 213), जघन्यं u. s. w.

शरीरावयवाच्च ॥ ५५ ॥

Auch an die Bezeichnung eines Körperteils.

दैन्य, कौर्ष्य, आँष्ठ्य nach 6, 1, 213.

दृत्तिकुक्षिकलशिवस्त्यस्त्यहेर्दञ् ॥ ५६ ॥

An दृत्ति u. s. w. $\pm$ _स्य.

दार्तिय, कौक्षिय, कालशेय, वास्तिय, आस्तिय und आह्येय.

ग्रीवाभ्यो ऽण् च ॥ ५७ ॥

An ग्रीवा auch $\pm$ _अ.

ग्रीवेय oder ग्रीव.

गम्भीराञ्ज्यः ॥ ५८ ॥

An गम्भीर $\pm$ _य.

गाम्भीर्य.

अव्ययीभावाच्च ॥ ५९ ॥

Auch an einen Avjajbhâva.

पारिमुख्य, पारिहनव्य.

अन्तःपूर्वपदाट्ठञ् ॥ ६० ॥

An einen Avjajbhâva mit अन्तर् als erstem Gliede $\pm$ _इक.

अन्तर्विशिक, अन्तर्गहिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ग्रामात्पर्यनुपूर्वात् ॥ ६१ ॥

Auch an einen Avjajibhâva auf ग्राम mit vorangehendem परि oder अनु.
पारिग्रामिक und आनुग्रामिक.

जिह्वामूलान्जुलेश्च ॥ ६२ ॥

An जिह्वामूल und अङ्गुलि tritt ईय an.
जिह्वामूलीय und अङ्गुलीय.

वर्गान्ताच्च ॥ ६३ ॥

Desgleichen an einen auf वर्ग auslautenden Stamm.
कवर्गीय, चवर्गीय.

अशब्दे यत्खावन्यतरस्याम् ॥ ६४ ॥

Wenn dem वर्ग ein anderes Wort als eine Lautbezeichnung vorangeht,
neben ईय auch घं und ईन.

वासुदेववर्गीय, °वर्ग्य und °वर्गाण; dagegen nur कवर्गीयो वर्गाः.

कर्णललाटात्कनलंकारे ॥ ६५ ॥

An कर्ण und ललाट ८-क, wenn ein Schmuck gemeint ist.
कर्णिका und ललाटिका.

तस्य व्याख्यान इति च व्याख्यातव्यनाम्नः ॥ ६६ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dieses er-
klärend, behandelnd“, wenn sie an die Benennung des zu Erklärenden treten.

सांपो, तैडो, कार्तो ग्रन्थः „ein die Casus- (सुप्), die Personalendungen (तिङ्), die कृत-
Suffixe behandelndes Werk“. Die Kâçikâ nimmt an, dass wegen des च hier und in
dem folgenden Sûtra auch die Bedeutung तत्र भवः gelte.

बह्वचो ऽन्तोदात्ताट्ठञ् ॥ ६७ ॥

Ist die Benennung des zu Erklärenden mehr als zweisilbig und oxytonirt,
so wird ५-इक angefügt.

घात्वणत्विक „die Substitution von घ् und ण् behandelnd“ von घत्वणत्वै, नातानतिक
„die Substitution der Cerebrale und die Unterbleibung derselben behandelnd“ von
नतानतै.

क्रतुयज्ञेभ्यश्च ॥ ६८ ॥

Auch an Benennungen von Kratu und Jağña.

आग्निष्टोमिक, वाजपेयिक, राजसूयिक; पाकयज्ञिक, नावयज्ञिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अध्यायेष्वेवर्षेः ॥ ६९ ॥

Auch an den Namen eines R̥shi (wenn darunter nach ihm benannte Hymnen gemeint sind), aber nur in Verbindung mit अध्याय.

वासिष्ठिको अध्यायः, aber वासिष्ठी in Verbindung mit ऋच्.

पौरोडाशपुरोडाशात् छन् ॥ ७० ॥

An पौरोडाश und पुरोडाश das Suffix ८-इक mit dem Femininum auf द्वे.

पौरोडाशिक und पौरोडाशिकी, पुरोडाशिक und पुरोडाशिकी.

छन्दसो यदणौ ॥ ७१ ॥

An छन्दस् die Suffixe यं und ±-अ.

छान्दस्य und छान्दस.

ब्रजृद्वाङ्गणर्कप्रथमाध्वरपुरश्चरणनामाख्याताट्ठक् ॥ ७२ ॥

An einen zweisilbigen, an einen auf ऋ auslautenden Stamm, sowie an ब्राह्मण u. s. w. ±-कं oder ±-इकं.

ऐष्टिक, पाशुक; चातुर्होतृक, पाञ्चहोतृक; ब्राह्मणिक, आर्चिक, प्रार्थमिक, आध्वरिक, पौरश्चरणिक, नामाख्यातिक oder नामिक und आख्यातिक.

अणुगयनादिभ्यः ॥ ७३ ॥

An ऋगयन u. s. w. ±-अ.

आर्गयन, पादव्याख्यान u. s. w.

तत आगतः ॥ ७४ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „daher kommend, — stammend“.

ठगायस्थानेभ्यः ॥ ७५ ॥

±-कं oder ±-इकं wird in dieser Bedeutung an Bezeichnungen von Einnahmestellen gefügt.

शौल्कशालिक, आकरिक.

शुण्डिकादिभ्यो ऽण् ॥ ७६ ॥

An शुण्डिक u. s. w. aber ±-अ.

शौण्डिक, कार्कण u. s. w.

विद्यायोनिबंधेभ्यो वुञ् ॥ ७७ ॥

An Bezeichnungen von Studiengenossen und Blutsverwandten ±-अक.

श्रीपाध्यायक, आचार्यक, शिष्यक; मातामहक, पितामहक, मातुलक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ऋतष्टञ् ॥ ७८ ॥

Geht aber ein solches Nomen auf ऋ aus, so wird ऋ_क angefügt.

ह्रीत्क, षीत्क; भात्क, स्वासक, मात्क.

पितुर्यञ्च ॥ ७९ ॥

An पितृ auch य.

पैत्क und पिञ्च nach 6, 1, 213.

गोत्रादङ्कवत् ॥ ८० ॥

An einen Geschlechtsnamen treten in dieser Bedeutung die 4, 3, 126 fg. angegebenen Suffixe.

अङ्क erscheint erst 4, 3, 127, es soll aber nach der Kāçikā auch das diesem vorangehende Sūtra hier anzuwenden sein. Als Beispiele werden gegeben: औपगवक, कापटवक, नाडायनक und चारायणक.

हेतुमनुष्येभ्यो ऽन्यतरस्यां रूप्यः ॥ ८१ ॥

Bezeichnet das, woher Etwas stammt, die Ursache, oder ist es der Name eines Menschen, dann kann रूप्य antreten.

समरूप्य, विषमरूप्य; देवरूप्य, oder nach 4, 2, 138 समीय und विषमीय, und nach 4, 1, 83 देवदत्त.

मयट् च ॥ ८२ ॥

Aber auch मय mit dem Femininum auf ई.

सममय, विषममय, देवदत्तमय, सममयी u. s. w.

प्र भवति ॥ ८३ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „von dort-her seinen Ursprung nehmend“.

हेमवती गङ्गा, दारदी सिन्धुः.

विदूराञ्ज्यः ॥ ८४ ॥

An विदूर wird in dieser Bedeutung ऋ_ञ् angefügt.

विदूर्यो मणिः.

तद्गच्छति पथिदूतयोः ॥ ८५ ॥

In Verbindung mit „Weg“ und „Bote“ haben jene Suffixe die Bedeutung „dahin gehend“.

सौघः पन्थाः सौघो दूतो वा „ein nach Sruglha gehender Weg oder Bote“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अभि निष्क्रामति द्वारम् ॥ ८६ ॥

In Verbindung mit „Thor“ die Bedeutung „dahin hinausgehend“.

कान्यकुब्जद्वारं सौघम् „ein nach Srughna hinausgehendes Thor von Kānjakubga.

अधिकृत्य कृते ग्रन्थे ॥ ८७ ॥

In Verbindung mit „literarisches Erzeugniss“ die Bedeutung „darüber handelnd“.

सौभद्रो, गौरिमित्रो, यायातो ग्रन्थः.

शिशुकन्दयमसभङ्गद्वन्द्वजननादिभ्यश्छः ॥ ८८ ॥

An शिशुकन्द, यमसभ, einen Dvaṁdva und an द्वन्द्वजनन u. s. w. wird in dieser Bedeutung ईय angefügt.

शिशुकन्दोयो, यमसभोयो, श्येनकपोतीयो, द्वन्द्वजननीयो u. s. w. ग्रन्थः.

सो ऽस्य निवासः ॥ ८९ ॥

Die erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „das ist sein Wohnort“.

सौघः „ein Bewohner von Srughna“.

अभिजनश्च ॥ ९० ॥

Desgleichen „dies ist seine Heimat von jeher“.

आयुधजीविभ्यश्छः पर्वते ॥ ९१ ॥

Ist eine solche Heimat ein Gebirge, so tritt an den Namen ईय zur Bezeichnung des daselbst von jeher wohnenden Kriegerstammes.

दृद्रोलीयाः, अन्धकवर्तीयाः, रोहितगिरीयाः. Man hätte पर्वतात् und आयुधजीविषु erwartet.

शशिङ्कादिभ्यो ज्यः ॥ ९२ ॥

An शशिङ्क u. s. w. tritt in der 4, 3, 90 angegebenen Bedeutung ङ_य an.

शशिङ्क्य, सार्वकेश्य u. s. w.

सिन्धुतक्षशिलादिभ्यो ऽणजौ ॥ ९३ ॥

An सिन्धु u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ङ_अ an, an तक्षशिला u. s. w. ङ_अ.

सिन्धव u. s. w., ताक्षशिल u. s. w.

तूदीशलातुरवर्मतीकूचवाराड्कृष्णद्वन्द्वयकः ॥ ९४ ॥

An तूदी ङ_य्ये, an शलातुर ङ_ईय, an वर्मती ङ_य्य und an कूचवार ङ_य्ये.

तौदीय, शलातुरीय, वार्मतेय und कौचवार्य.

भक्तिः ॥ ९५ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dies ist der Gegenstand seiner Zuneigung oder Verehrung“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अचिन्तादेशकालाट्ठक् ॥ ९६ ॥

Ist der Gegenstand der Zuneigung etwas Unbelebtes, jedoch etwas Anderes als ein Ort oder eine Zeit, so wird $\pm$ -कं oder $\pm$ -इकं angefügt.

आपूपिक, शाष्कलिक, पायसिक; dagegen देवदत्तं, सार्धं und ग्रैर्मं.

महाराजाट्ठञ् ॥ ९७ ॥

An महाराज wird in dieser Bedeutung $\pm$ -इक angefügt.

माहाराजिक.

वासुदेवार्जुनाभ्यां वुन् ॥ ९८ ॥

An वासुदेव und अर्जुन $\pm$ -अक.

वासुदेवक, अर्जुनक.

गोत्रक्षत्रियाख्येभ्यो बहुलं वुञ् ॥ ९९ ॥

An Geschlechtsnamen und an Namen von Kshatrija tritt häufig $\pm$ -अक an.

ग्लोचुकायनक von ग्लोचुकायनि, आंपगवक, काटपवक; नाकुलक, साहदेवक.

जनपदिनां जनपदवत्सर्वे जनपदेन समानशब्दानां बहुवचने ॥ १०० ॥

Von Fürstennamen, die im Plural mit dem Namen des Reiches lautlich zusammenfallen, und von den Namen dieser Reiche gilt Alles, was 4, 2, 124 fgg. in Bezug auf Namen von Reichen gelehrt wird.

Von अङ्गाः, es mag die Fürsten oder das Reich bezeichnen, wird in der 4, 3, 95 angegebenen Bedeutung nach 4, 2, 125 आङ्गक gebildet.

तेन प्रोक्तम् ॥ १०१ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „von diesem verkündet“.

माथुरी वृत्तिः, पाणिनीयम्, आपिशलम्, काशकृत्वम्.

तित्तिरिवरतन्नुखण्डिकोखाच्छ्रण ॥ १०२ ॥

An तित्तिरि u. s. w. tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इय an.

तेत्तिरीयाः, चारतन्तवीयाः, खाण्डिकीयाः und आंखीयाः. Nach 4, 2, 66 bezeichnen die hier und in den folgenden Sūtra gelehrt Suffixe nicht sowohl den von Jemand verkündeten Veda-Text oder ein solches Brāhmaṇa, sondern die ein solches Werk Studirenden. Daher alle Beispiele im Pl. m.

काश्यपकौशिकाभ्यामृषिभ्यां णिनिः ॥ १०३ ॥

An काश्यप und कौशिक wird, wenn unter diesen Namen Rshi verstanden werden, $\pm$ -इन् angefügt.

काश्यपिनः und कौशिकिनः. Die Wirkung des stummen ण् kommt erst in den folgenden Sūtra zur Geltung.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

कलापिवैशंपायनान्तेवासिभ्यश्च ॥ १०४ ॥

Desgleichen an die Namen der Schüler von Kalāpin und Vaiṣaṃpājana.

हारिद्रविणः, ताम्बुरविणः, श्रौलपिनः; श्रालम्बिनः, पालङ्गिनः, कामलिनः, आर्चाभिनः, आरु-
यिनः, ताण्डिनः, श्यामायनिनः.**पुराणप्रोक्तेषु ब्राह्मणकल्पेषु ॥ १०५ ॥**Desgleichen, wenn von alten Muni verkündete Brāhmaṇa und Kalpa ge-
meint sind.

भाल्लविनः, शाठ्यायनिनः, गेतरैयिणः; पैङ्गी und आरुणपराजी कल्पः. Vgl. zu 4, 3, 102.

शौनकादिभ्यश्छन्दसि ॥ १०६ ॥

An शौनक u. s. w., wenn ein vedischer Text gemeint ist.

शौनकिनः, वाजसनेयिनः u. s. w.

कठचरकाल्लुक् ॥ १०७ ॥

Nach कठ und चरक findet Schwund des Suffixes statt.

कटाः, चरकाः.

कलापिनो ऽण् ॥ १०८ ॥

An कलापिन् tritt ±_अ an.

कालापाः. Den Abfall von इन् vor diesem Suffix lehrt uns ein Vārttika.

छगलिनो ढिनुक् ॥ १०९ ॥

An छगलिन् ±_रयिन्.

छगलेयिनः.

पाराशर्यशिलालिभ्यां भिक्षुनटसूत्रयोः ॥ ११० ॥

An पाराशर्य und शिलालिन् tritt das 4, 3, 103 erwähnte Suffix ±_इन् an, wenn es sich bei jenem um das Studium eines Sūtra für Bettelmönche, bei diesem um ein solches für Mimen handelt.

पाराशरियो भिक्षवः, शौलालिनो नटाः. Über den Abfall von य in पाराशर्य s. 6, 4, 148. 150.

कर्मन्दकृशाश्वदिनिः ॥ १११ ॥

An कर्मन्द und कृशाश्व tritt im gleichen Falle इन् an.

कर्मन्दिनो भिक्षवः, कृशाश्विनो नटाः.

तेनैकदिक् ॥ ११२ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „in gleicher Richtung damit“.

हेमवती, पेलुमूली विद्युत्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तसिश्च ॥ ११३ ॥

Auch das Suffix तस् hat diese Bedeutung.

हिमवत्तस्, पीलुमूलतस्.

उरसो यच्च ॥ ११४ ॥

Nach उरस् auch यं (यत्).

उरस्तस् und उरस्य.

उपज्ञाते ॥ ११५ ॥

Die oben erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „von diesem er-
sonnen“.

पाणिनीयं व्याकरणम्.

कृते ग्रन्थे ॥ ११६ ॥

Auch die Bedeutung „von diesem gemacht, verfertigt“, wenn ein literari-
sches Erzeugniss gemeint ist.

वाररुचाः श्लोकाः, हेमकुपादो, भैकुराटो, जालूको ग्रन्थः.

संज्ञायाम् ॥ ११७ ॥

In der Bedeutung „gemacht, verfertigt“ auch dann, wenn das abgeleitete
Wort ein Name ist.

मादिकम्, सारघम् als Bezeichnungen verschiedener Honigarten.

कुलालादिभ्यो वुञ् ॥ ११८ ॥

An कुलाल u. s. w. tritt in einem solchen Falle $\pm$ अक an.

कौलालकम्, चारुडकम् u. s. w.

क्षुद्राभ्रमरवटरपादपादञ् ॥ ११९ ॥

An क्षुद्रा u. s. w. $\pm$ अ.

क्षौद्रम्, भ्रामरम्, वाटरम् und पादपम्.

तस्येदम् ॥ १२० ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dazu oder
ihm, zu ihm gehörig, diesem eigenthümlich“.

रथाद्यत् ॥ १२१ ॥

An रथ tritt in dieser Bedeutung यं an.

रथं चक्रम्. Zur Betonung s. 6, 1, 213.

पत्तपूर्वादञ् ॥ १२२ ॥

Geht dem रथ ein Wort in der Bedeutung „Zugthier“ voran, so tritt $\pm$ अ an.

आश्वरथं, श्रीधरथं, गार्दभरथं चक्रम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

पन्नाध्वर्युपरिषदश्च ॥ १२३ ॥

Auch an Benennungen für Zugthiere, so wie an अध्वर्यु und परिषद्.

आश्वं, आंष्टं, गार्दभं वहनीयम्; आध्वर्यव, परिषद.

हलसीराटठक् ॥ १२४ ॥

An हल und सीर tritt ±_टठक् an.

हालिक, सैरिक.

इंद्वाद्भुन् वैरमैथुनिकयोः ॥ १२५ ॥

An einen Dvañdva wird ±_अक् gefügt, wenn von Feindschaft oder ehelicher Verbindung die Rede geht.

काकोलूकिका, अत्रिभरट्टाजिका.

गोत्रचरणाद्भुञ् ॥ १२६ ॥

An einen Geschlechtsnamen so wie an den Namen einer Schule tritt ±_अक् an.

ग्लोचुकायनक, आंपदयक; काठक, कालापक, मांदक, पिण्लादक.

संघाङ्गलक्षणेष्वाञ्ज्यजिजामण् ॥ १२७ ॥

An Stämme, die auf die Suffixe ±_अ, ±_य oder ±_इ ausgehen, wird in Verbindung mit संघ, अङ्ग und लक्षणम् ±_अ angefügt.

वेदः संघः, वेदो ङङ्गः, वेदं लक्षणम् von वेद; eben so गार्ग्यं von गार्ग्यं (vgl. 6, 4, 148. 151) und दाक्ष von दाक्षि.

शाकलाद्वा ॥ १२८ ॥

An शाकल in dieser Verbindung nicht nothwendig.

शाकल oder शाकलक nach 4, 3, 126.

छन्दोगौक्थिकयाज्ञिकबह्वृचनटाञ्ज्यः ॥ १२९ ॥

An छन्दोग u. s. w. tritt ±_य an.

छान्दोग्यम्, आंक्थिक्यम्, याज्ञिक्यम्, बह्वृच्यम् und नाट्यम्.

न दग्दमाणवान्तेवासिषु ॥ १३० ॥

Nicht aber, wenn An jünger oder vorgerückte Schüler gemeint sind.

गांक्द्वौ दग्दमाणवा अन्तेवासिनो वा. Ausnahme zu 4, 3, 126.

रैवतिकादिभ्यश्छुः ॥ १३१ ॥

An रैवतिक u. s. w. tritt इंय an.

रैवतिकीय, स्वापिशोय u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

(कौपिञ्जलहास्तिपदादण् ॥ १३२ ॥)

An कौपिञ्जल und हास्तिपद ±_अ.

कौपिञ्जल und हास्तिपद. Ist ursprünglich ein Vārttika.

(आथर्वणिकस्यकलोपश्च ॥ १३३ ॥)

Von आथर्वणिक fällt davor die Silbe इक ab.

आथर्वण. Ist gleichfalls ein Vārttika.

तस्य विकारः ॥ १३४ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. aufgeführten Suffixe haben auch die Bedeutung „durch Umwandlung daraus entstanden“.

अवयवे च प्राणयोषधिवृक्षेभ्यः ॥ १३५ ॥

Nach Benennungen von lebenden Wesen, Kräutern und Bäumen auch die Bedeutung „ein Theil davon seiend“.

बिल्वादिभ्यो ऽण् ॥ १३६ ॥

An बिल्व u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ±_अ an.

बिल्व u. s. w. Ausnahme zu 4, 3, 139 fgg.

कोपधाच्च ॥ १३७ ॥

Desgleichen an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangehendem क.

तार्कव, तैन्तिडोक, माण्डूक.

चपुजतुनोः षुक् ॥ १३८ ॥

An चपु und जतु wird ष् vor ±_अ hinzugefügt.

चापुष, जातुष.

ओरञ् ॥ १३९ ॥

An einen auf उ oder ऊ auslautenden Stamm wird ञ् angefügt.

देवदारव, भाद्रदारव.

अनुदात्तादेश्च ॥ १४० ॥

Desgleichen an einen Stamm, dessen erste Silbe unbetont ist.

दाधित्य, कापित्य, माहित्य.

पलाशादिभ्यो वा ॥ १४१ ॥

An पलाश u. s. w. nicht nothwendig.

पलाश oder पालाश u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87

शम्याः ष्लञ् ॥ १४२ ॥An शमो tritt $\pm$ ल mit dem Femininum auf ई.

शोमील und शोमीली. Kāç. शम्याष्लञ्.

मयड्वैतयोर्भाषायामभक्षाच्छादनयोः ॥ १४३ ॥

In den beiden angegebenen Bedeutungen (4, 3, 134 fg.) kann auch मय mit dem Femininum auf ई in der Umgangssprache angefügt werden, wenn nicht eine Speise oder ein Gewand gemeint ist.

सूर्वामय oder मांवं, aber nur मांद्गः सूयः und कार्पासमाच्छादनम्.

नित्यं वृद्धशरादिभ्यः ॥ १४४ ॥

Stets wird aber मय an Stämme gefügt, die Vṛddhi in der ersten Silbe haben, sowie an शर u. s. w.

आत्ममय, शाक्रमय; शरमय u. s. w.

गोश्च पुरीषे ॥ १४५ ॥

Und an गो zur Bezeichnung des Mistes.

गोमयम्, aber गव्यं पयः.

पिष्टाच्च ॥ १४६ ॥

Und an पिष्ट.

पिष्टमयं भस्म.

संज्ञायां कन् ॥ १४७ ॥

Wenn ein Name gebildet wird, tritt क an.

पिष्टकः.

व्रीहेः पुरोडाशे ॥ १४८ ॥

An व्रीहि tritt मय, wenn das Wort mit पुरोडाश verbunden wird.

व्रीहिमयः पुरोडाशः, sonst व्रीह.

असंज्ञायां तिलयवाभ्याम् ॥ १४९ ॥

An तिल und यव, wenn kein Name gebildet wird.

तिलमय, यवमय, aber तैलम् und यावकः.

द्व्यचञ्छन्दसि ॥ १५० ॥

Im Veda an einen zweisilbigen Stamm.

पर्यामयो, दर्भमय, शरमय.

नीत्वद्धर्धविल्वात् ॥ १५१ ॥

Nicht aber an einen ein उ enthaltenden Stamm und auch nicht an वर्ध und विल्व.

मांञ्ज, गार्मत; वार्धा, विल्व.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तालादिभ्यो ऽण् ॥ १५२ ॥

An ताल u. s. w. wird ±_अ gefügt.

तालं धनुः u. s. w.

जातरूपेभ्यः परिमाणे ॥ १५३ ॥ १५३ ॥

Auch an Benennungen für Gold, wenn ein Gewicht gemeint ist.

हाटको निष्कः, जातरूप, तापनीय.

प्राणिरजतादिभ्यो ऽञ् ॥ १५४ ॥

An Benennungen für lebende Wesen und an रजत u. s. w. tritt ±_अ an.

कापोत, मायूर, तैत्तिर; राजत u. s. w.

जितश्च तन्नन्ययात् ॥ १५५ ॥

Auch an einen Stamm, der schon mit einem Suffix in den beiden Bedeutungen, von denen hier die Rede ist, versehen ist, wenn dieses Suffix ein stummes ज् hat.

Es sind die Suffixe ±_अ 4, 3, 139. 154. 168, ±_ल 142, ±_अक 157, ±_एय 159 und ±_य 168 gemeint. Beispiele: देवदारव, शमील, औद्भ्रक, ऐशेय, कांस्य von gleichlautenden Stämmen.

क्रीतवत्परिमाणात् ॥ १५६ ॥

An Benennungen von Maassen irgend einer Art treten die 5, 1, 19 fgg. genannten Suffixe, die nach 5, 1, 37 auch die Bedeutung „um diesen Preis gekauft“ haben.

नैष्किक ist sowohl निष्केण क्रीतम् als auch निष्कस्य विकारः; शतिक und शत्य, welche nach 5, 1, 37 = शतेन क्रीतम् sind, haben auch die Bedeutung शतस्य विकारः.

उष्ट्राङ्गुञ् ॥ १५७ ॥

An उष्ट्र wird ±_अक gefügt.

औष्ट्रक.

उमोर्णयोर्वा ॥ १५८ ॥

An उमा und ऊर्णा nicht nothwendig.

आमक und आर्णक oder आम und आर्ण.

एराया ढञ् ॥ १५९ ॥

An एराणी tritt ±_एय an.

ऐशेयं मांसम्.

गोपयसोर्यत् ॥ १६० ॥

An गो und पयस् Suffix यं.

गैव्य (s. 6, 1, 213) und पयस्यं.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

द्रोश्च ॥ १६१ ॥

Auch an द्रु.

द्रव्यम् nach 6, 1, 213.

माने वयः ॥ १६२ ॥

वय, wenn ein Maass gemeint ist.

दुवयम्.

फले लुक् ॥ १६३ ॥

Zur Bezeichnung der Frucht tritt kein Suffix an.

आमलकम् ist die Frucht der आमलकी. Vgl. 1, 2, 49.

प्रक्षादिभ्यो ऽण् ॥ १६४ ॥

An प्लक्ष्ण u. s. w. jedoch ±_अ.

प्लाक्ष्णम् u. s. w.

जम्बूवा वा ॥ १६५ ॥

An जम्बू nicht nothwendig.

जाम्बवम् oder जम्बू. Vgl. 1, 2, 49.

लुप् च ॥ १६६ ॥

Auch Schwund des Suffixes ohne Aenderung des Geschlechts kann bei diesem Worte erfolgen.

जम्बूः. Vgl. 1, 2, 51.

हरीतक्यादिभ्यश्च ॥ १६७ ॥

So auch bei हरीतकी u. s. w.

हरीतकी ist auch die Frucht der हरीतकी.

कंसीयपरशब्ययोर्यज्जौ लुक् च ॥ १६८ ॥

†4, 1, 83.

In der 4, 3, 134 angegebenen Bedeutung tritt ±_य an कंसीय und ±_अ an परशब्य, wobei die beiden Stämme ihr Suffix einbüßen.

कंसीय und पारशव.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87.

4, 4, 1. **प्राग्वहतेष्टक् ॥ १ ॥**

Bis 4, 4, 76 excl. gilt das Suffix ±_कं oder ±_इकं.

तेन दीव्यति खनति जयति जितम् ॥ २ ॥

Dieses Suffix hat die Bedeutungen „damit spielend, — grabend, — siegend und — gewonnen“.

आक्षिप्तक = अक्षेर्दीव्यति, जयति oder जितम्; आभ्रिक = अभ्रया खनति.

संस्कृतम् ॥ ३ ॥

Desgleichen die Bedeutung „damit zubereitet“.

दाधिकम् = दध्ना संस्कृतम्.

कुलत्थकोपधादण् ॥ ४ ॥

An कुलत्थ und an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangehendem क् wird in dieser Bedeutung ±_अ angefügt.

कौलत्थ, तैन्तिडीक.

तरति ॥ ५ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „damit über ein Wasser setzend“.

काण्डप्लविक, आडुपिक.

गोपुच्छाट्टञ् ॥ ६ ॥

An गोपुच्छ tritt in dieser Bedeutung ±_इक an.

गोपुच्छिक.

नौद्वचष्टन् ॥ ७ ॥

An नौ und einen zweisilbigen Stamm ङ_क oder ङ_इक.

नाविक, घटिक, प्लविक, बाहुक.

चरति ॥ ८ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „damit umherziehend“.

दाधिक, हास्तिक, शाकटिक.

आकर्षात् षल् ॥ ९ ॥

An आकर्ष tritt in dieser Bedeutung ङ_इक mit dem Femininum au ङ् an.

आकर्षिक, आकर्षिकी. Es wird auch die Lesart आकर्षात् erwähnt.

पर्पादिभ्यः षन् ॥ १० ॥

An पर्प u. s. w. ङ_इक mit dem Femininum auf ङ्.

पर्पिक, पर्पिकी u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

श्वगणाट्ठञ् च ॥ ११ ॥An श्वगणा auch $\pm$ -इक.

श्वगणिक, श्वगणिकी und श्वगणिक, °की.

वेतनादिभ्यो जीवति ॥ १२ ॥ $\pm$ -के oder $\pm$ -इके hat nach वेतन u. s. w. die Bedeutung „davon lebend“.

वेतनिक, वाहिक u. s. w.

वस्रक्रयविक्रयाट्ठन् ॥ १३ ॥An वस्र, क्रय und विक्रय tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इक an.

वस्रिक, क्रयिक, विक्रयिक und angeblich auch क्रयविक्रयिक.

आयुधाच्छ च ॥ १४ ॥

An आयुध auch ईय.

आयुधिक und आयुधीय.

हरत्युत्सङ्गादिभ्यः ॥ १५ ॥ $\pm$ -के oder $\pm$ -इके hat nach उत्सङ्ग u. s. w. die Bedeutung „damit oder darauf tragend“.

आंत्सङ्गिक, आंहुपिक u. s. w.

भस्त्रादिभ्यः षन् ॥ १६ ॥An भस्त्रा u. s. w. tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इक mit dem Femininum auf ई an.

भस्त्रिक, भस्त्रिकी u. s. w.

विभाषा विवधात् ॥ १७ ॥

Nach विवध nicht nothwendig.

विवधिक und विवधिकी oder nach 4, 4, 15 विवधिकै. Kāçikā liest विवधविवधात्, aber der Zusatz entstammt einem Vārtika.

अण् कुटिलिकायाः ॥ १८ ॥An कुटिलिका tritt $\pm$ -अ an.

कौटिलिक.

निर्वृत्ते ऽक्षद्यूतादिभ्यः ॥ १९ ॥ $\pm$ -के oder $\pm$ -इके hat nach अक्षद्यूत u. s. w. die Bedeutung „dadurch entstanden, bewirkt“.

आक्षद्यूतिकं u. s. w. वैरम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

चेर्मन्वित्यम् ॥ २० ॥

An das Suffix चि (s. 3, 3, 88) tritt in dieser Bedeutung stets म् (मम्) an.
पक्तिम्, उक्तिम्, कृत्रिमम्. Es wird auch चेर्मन्वित्यम् geschrieben.

अपमित्ययाचिताभ्यां कक्कनौ ॥ २१ ॥

An अपमित्य wird in dieser Bedeutung ±_कं, an याचित् ल_क angefügt.
आपमित्यक, याचितक.

संसृष्टे ॥ २२ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „damit gemischt, vermengt“.
दाधिक, मारिचिक, शार्ङ्गवेरिक, पिप्पलिक.

चूर्णादिनिः ॥ २३ ॥

An चूर्ण tritt in dieser Bedeutung इन् an.
चूर्णिनी उपपाः oder धानाः.

लवणाल्लुक् ॥ २४ ॥

Nach लवण fällt das Suffix ab.
लवणं शाकम्, लवणा यवागूः.

मुद्गादण् ॥ २५ ॥

An मुद्ग tritt ±_अ an.
मांद् ओदनः, मांद्नी यवागूः.

व्यञ्जनैरुपसिक्ते ॥ २६ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „mit der oder der Brühe über-
gossen“.

दाधिक, सौपिक, खारिक.

ओजःसहोऽम्भसा वर्तते ॥ २७ ॥

Nach ओजस् u. s. w. hat es die Bedeutung „damit verfahren, — zu thun
habend“.

ओजसिकः शूरः, साहसिकश्चौरः, आम्भसिको मत्स्यः.

तत्प्रत्यनुपूर्वमीपलोमकूलम् ॥ २८ ॥

Nach ईप, लोम und कूल mit vorangehendem प्रति oder अनु hat dieses Suffix
die Bedeutung „so verfahren“.

प्रातीपिक, आन्वीपिक, प्रातिलोमिक, आनुलोमिक, प्रातिकूलिक und आनुकूलिक.

परिमुखं च ॥ २९ ॥

Auch nach परिमुख.
पारिमुखिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

प्र यच्छति गर्ह्यम् ॥ ३० ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „gebend, ausleihend“, wenn damit ein Tadel ausgedrückt wird.

द्वैगुणिक „hundert Procent beim Ausleihen nehmend“.

कुसीददशैकादशात् षन्ष्टचौ ॥ ३१ ॥

In dieser Bedeutung wird ळ_इक an कुसीद und इकं (beide Suffixe mit dem Femininum auf ई) an दशैकादश gefügt.

कुसीदक und कुसीदकी, दशैकादशिकं und ी „für zehn eilf nehmend“, so v. a. „zu zehn Procent ausleihend“. v. 1. °दशैकादशाभ्यां.

उञ्छति ॥ ३२ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „nachlesend, liegen Gebliebenes auflesend“.

वादरिक, श्यामाकिक, काणिक.

रक्षति ॥ ३३ ॥

Auch die Bedeutung „schützend, bewachend“.

सामाजिक, सानिवेशिक.

शब्दददुरं करोति ॥ ३४ ॥

Nach शब्द und ददुर die Bedeutung „dieses machend“.

शब्दिको वैयाकरणः, ददुरिकः कुम्भकारः.

पक्षिमत्स्यमृगान्हन्ति ॥ ३५ ॥

Nach Benennungen von Vögeln, Fischen und Wild die Bedeutung „diese tödtend, erlegend“.

पक्षिक, शाकुनिक, मायूरिक, तैत्तिरिक; मात्स्यिक, मेनिक, शाफरिक, शाकुलिक; मार्गिक, हारिणिक, मौकारिक, सारङ्गिक.

परिपन्थं च तिष्ठति ॥ ३६ ॥

Ferner nach परिपन्थम् die Bedeutung „dort stehend“.

परिपन्थिकश्चैरः.

माथोत्तरपदपदव्यनुपदं धावति ॥ ३७ ॥

Nach einem auf माथ ausgehenden Stamme, nach पदवी und अनुपद die Bedeutung „dem entlang laufend“.

दागडमाथिक, शौल्कमाथिक; पादविक, आनुपदिक. माथ soll = पथिन् sein.

आक्रन्दाट्टञ् च ॥ ३८ ॥

An आक्रन्द tritt in dieser Bedeutung auch ±_इक an.

आक्रन्दिकं und आक्रन्दिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

पदोत्तरपदं गृह्णाति ॥ ३९ ॥

Nach einem auf पद auslautenden Stamme hat ±_इकं die Bedeutung „dieses erfassend“.

पॉर्वपदिक, आंतरपदिक. Dieses und das folgende Sūtra werden auch in eines zusammengefasst.

प्रतिकन्यार्थललामं च ॥ ४० ॥

Auch nach प्रतिकन्य, अर्थ und ललाम.

प्रातिकन्यिक, आर्थिक, लालामिक.

धर्मं चरति ॥ ४१ ॥

Nach धर्म bedeutet ±_इकं „dieses ühend“.

धार्मिक.

प्रतिपथमेति टंश्च ॥ ४२ ॥

An प्रतिपथ wird in der Bedeutung „gehend“ auch ट_इक (टन्) gefügt.

प्रातिपथिकं und प्रतिपथिक.

समवायान्समवैति ॥ ४३ ॥

Nach Wörtern in der Bedeutung „Versammlung“ hat ±_कं oder ±_इकं die Bedeutung „diese besuchend, sich dahin begehend“.

सामवायिक, सामाजिक, सामूहिक, सांनिवेशिक.

परिषदो ण्यः ॥ ४४ ॥

An परिषद् tritt in dieser Bedeutung ±_य an.

पारिषद्य.

सेनाया वा ॥ ४५ ॥

An सेना nicht nothwendig.

सेन्य oder सैनिक.

संज्ञायां ललाटकुक्कुट्यौ पश्यति ॥ ४६ ॥

Nach ललाट und कुक्कुटी hat ±_इकं die Bedeutung „danach schauend“, wenn ein Name gebildet wird.

लालाटिकः = सेवकः, कौक्कुटिकः = भिक्षुः.

तस्य धर्म्यम् ॥ ४७ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „diesem entsprechend, zukommend“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

अण महिषादिभ्यः ॥ ४८ ॥

An महिषो u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ±_अ an.

महिष, प्राजावत u. s. w.

ञृतो ऽञ् ॥ ४९ ॥

An einen auf ञ् auslautenden Stamm ±_अ.

पौत्र, अंदात्र.

अवक्रयः ॥ ५० ॥

±_कँ oder ±_इकँ hat auch die Bedeutung „dieses in Pacht habend“

शौल्कशालिक, आकरिक, आपणिक.

तदस्य परायम् ॥ ५१ ॥

Auch „damit handelnd“.

आपूपिक, शाष्कुलिक, मोदकिक.

लवणाटठञ् ॥ ५२ ॥

An लवण tritt in dieser Bedeutung ±_इक an.

लावणिक.

किसरादिभ्यः षन् ॥ ५३ ॥

An किसर u. s. w. ङ_क oder ङ_इक mit dem Femininum auf इं.

किंसरिक und किसरिक्की u. s. w. Kāṣikā किशरा°.

शलालुनो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

An शलालु nicht notwendig.

शलालुक und शलालुक्की oder शलालुकँ, °क्की.

शिल्पम् ॥ ५५ ॥

± कँ oder ±_इकँ hat auch die Bedeutung „dieses als Kunst oder Handwerk betreibend“.

मडुकभर्भरादन्यतरस्याम् ॥ ५६ ॥

An मडुक und भर्भर kann in dieser Bedeutung auch ±_अ angefügt werden.

माडुकिक oder माडुक, भार्भरिक oder भार्भर.

प्रहरणम् ॥ ५७ ॥

±_वं oder ±_इकँ hat auch die Bedeutung „dieses als Waffe führend“.

आसिक, प्रासिक, चाक्रिक, धानुष्क.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

परश्वधाट्ठञ् च ॥ ५८ ॥

An परश्वध kann auch ±_इक treten.

पारश्वधिकं oder पौरश्वधिक.

शक्तियष्ट्योरीकक् ॥ ५९ ॥

An शक्ति und यष्टि tritt ±_ईकं.

शाक्तीक, याष्टीक.

अस्तिनास्तिदिष्टं मतिः ॥ ६० ॥

Nach अस्ति, नास्ति und दिष्ट hat ±_कं oder ±_इकं die Bedeutung „diesen Glauben habend“.

आस्तिक, नास्तिक, दिष्टिक.

शीलम् ॥ ६१ ॥

Dieses Suffix hat auch die Bedeutung „daran gewöhnt“.

आपूपिक, शाष्कलिक, मीदकिक.

छत्तादिभ्यो णः ॥ ६२ ॥

An छत्त u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ±_अ an.

छात्त, बोभुत्त u. s. w.

कर्माध्ययने वृत्तम् ॥ ६३ ॥

±_कं oder ±_इकं hat auch die Bedeutung „dieses ist ihm beim Studium begegnet“.

ऐकान्यिक „der beim Studium einen Fehler begangen hat“.

बह्वचपूर्वपदाट्ठच् ॥ ६४ ॥

Geht ein mehr als zweisilbiges Wort im Compositum voran, so tritt in dieser Bedeutung कं oder इकं an.

द्वादशान्यिक, त्रयोदशान्यिक. v. l. टञ् statt ठच्.

हितं भक्षाः ॥ ६५ ॥

±_कं oder ±_इकं, an Benennungen für Speisen gefügt, bedeutet „dieses ist ihm zuträglich“.

आपूपिक, शाष्कलिक, मीदकिक.

तदस्मै दीयते नियुक्तम् ॥ ६६ ॥

Dieses Suffix hat auch die Bedeutung „dieses wird ihm vorgeschriebener Weise (oder »stets«) gereicht“.

आयभोजनिक, आपूपिक, शाष्कलिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

आणामांसौदनाट्टिटञ् ॥ ६७ ॥

An आणा und मांसौदन tritt in dieser Bedeutung ±_इक mit dem Femininum auf ई an.

आणिक und °की, मांसौदनिक und °की.

भक्तादणन्यतरस्याम् ॥ ६८ ॥

An भक्त kann neben ±_इके auch ±_अ antreten.

भाक्तिक oder भाक्त.

तत्रनियुक्तः ॥ ६९ ॥

±_के oder ±_इके hat auch die Bedeutung „dabei angestellt“.

शौल्कशालिक, आकरिक, आपणिक, गौल्मिक, दीवारिक. तत्रनियुक्तः als Compositum gefasst nach 2, 1, 46.

अगारान्ताट्टन् ॥ ७० ॥

An einen auf अगार auslautenden Stamm tritt in dieser Bedeutung ±_इक an.

देवागारिक, कोष्ठागारिक, भागडागारिक.

अध्यायिन्यदेशकालात् ॥ ७१ ॥

±_के oder ±_इके nach einer Orts- oder Zeitbenennung, wenn Ort und Zeit zum Studium ungeeignet sind, bezeichnet den dort oder dann Studirenden.

अमाशानिक, चातुष्पथिक; चातुर्देशिक, आमावास्यिक.

कठिनान्तप्रस्तारसंस्थानेषु यव हरति ॥ ७२ ॥

Nach einem auf कठिन ausgehenden Stamme, so wie nach प्रस्तार und संस्थान hat dieses Suffix die Bedeutung „sich damit beschäftigend“.

वांशकठिनिक, वार्धकठिनिक; प्रास्तारिक, सांस्थानिक.

निकटे वसति ॥ ७३ ॥

Nach निकट bedeutet es „sich daselbst aufhaltend“.

नैकटिको भित्तुः.

आवसथात् षल् ॥ ७४ ॥

† 4, 4, 1.

Nach आवसथ tritt in dieser Bedeutung ±_इक an, mit dem Femininum auf ई.

आवसेथिक und आवसथिके.

प्राग्घिताद्यत् ॥ ७५ ॥

4, 4, 75.

Bis 5, 1, 5 excl. gilt das Suffix घ oder ङ्य (s. 6, 1, 213).

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

तड्वहति रथयुगप्रासङ्गम् ॥ ७६ ॥

Nach रथ, युग und प्रासङ्ग hat dieses Suffix die Bedeutung „dieses fahrend, ziehend, schleppend“.

रथ्य, युग्य, प्रासङ्गं.

धुरो यड्ढकौ ॥ ७७ ॥

An धुर् treten in dieser Bedeutung ऽय (यत्) und ऽय्ये an.
धुर्य und धोर्य.

खः सर्वधुरात् ॥ ७८ ॥

An सर्वधुर das Suffix ईन.
सर्वधुरीण.

एकधुराल्लुक् च ॥ ७९ ॥

Nach एकधुर kann auch Schwund des Suffixes stattfinden.
एकधुरीण und एकधुर.

शकटादण् ॥ ८० ॥

An शकट wird ऽ-अ angefügt.
शाकट.

हलसीराट्ठक् ॥ ८१ ॥

An हल und सीर ऽ-इक्.
हालिक, सैरिक.

संज्ञायां जन्याः ॥ ८२ ॥

Hierher gehört auch जन्य m. Pl. als Name (Brautführer).
Fehlerhafte Lesart जन्या.

विध्यत्यधनुषा ॥ ८३ ॥

यं oder ऽय hat auch die Bedeutung „durchbohrend, durchstehend, verwundend“, wenn die Verletzung nicht durch einen Bogen geschieht.

पेट्याः शर्कराः, ऊरथ्याः कण्टकाः. Vgl. 6, 3, 53.

धनगणं लब्धा ॥ ८४ ॥

Nach धन und गण hat dieses Suffix die Bedeutung „dieses erhaltend, bekommend“.

धन्य, गैय.

अन्नासः ॥ ८५ ॥

An अन्न wird in dieser Bedeutung ऽ-अ angefügt.
आन्न.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

वशं गतः ॥ ८६ ॥Nach वश bedeutet $\underline{\text{य}}$ „darin gerathen“.

वैश्यः.

पद्मस्मिन्दृश्यम् ॥ ८७ ॥

Nach पद्म hat dieses Suffix die Bedeutung „dieses darin sichtbar“.

पैद्यः कर्दमः, पैद्याः पांसवः.

मूलमस्याबर्हि ॥ ८८ ॥

Nach मूल hat es die Bedeutung „damit ausgezogen werdend“.

मूल्या मायाः oder मुद्राः.

संज्ञायां धेनुष्या ॥ ८९ ॥

धेनुष्या als Name ist unregelmässig gebildet.

Nach der Kāçikā soll das Wort ein Oxytonon sein.

गृहपतिना संयुक्ते ज्यः ॥ ९० ॥An गृहपति tritt $\pm \underline{\text{य}}$ an in der Bedeutung „mit diesem verbunden“.

गार्हपत्यो जग्निः.

**नौवयोधर्मविषमूलमूलसीतातुलाभ्यस्तार्थतुल्यप्राथवध्यानास्य-
समसमितसंमितेषु ॥ ९१ ॥**यं oder $\underline{\text{य}}$ hat nach नां die Bedeutung „damit zu durchschiffen“, nach व्यस् „daran gleich“, nach धर्म „dadurch zu erlangen“, nach विष „damit zu tödten“, nach मूल „sammt diesem zu beugen“ und „dem gleich“, nach सीता „damit versehen“ und nach तुला „damit gemessen“.

नाय्यंसुदकम्, व्यस्यः सखा, धर्म्यं, विष्यं, मूल्यं, सीत्यं क्षेत्रम्, तुल्यं. Zu den verschiedenen Betonungen s. 6, 1, 213. मूल musste wegen 1, 3, 10 wiederholt werden.

धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेते ॥ ९२ ॥

Nach धर्म, पथिन्, अर्थ und न्याय hat das erwähnte Suffix die Bedeutung „davon nicht abgegangen, — gewichen“.

धर्म्यं, पथ्यं, अर्थ्यं und न्याय्यं.

छन्दसो निर्मिते ॥ ९३ ॥

Nach छन्दस् hat dieses Suffix die Bedeutung „damit zu Stande gebracht“.

छन्दस्यं. छन्दस् soll nach der Kāçikā hier = इच्छा sein.

उरसो ऽण् च ॥ ९४ ॥An उरस् wird in dieser Bedeutung auch $\pm \underline{\text{अ}}$ angefügt.

उरस्यं: oder औरसैः पुत्रः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

हृदयस्य प्रियः ॥ ९५ ॥

Nach हृदय hat यं oder ऽय die Bedeutung „diesem lieb“.

हृद्यो देशः. Zur Substitution von हृद् s. 6, 3, 50.

बन्धने चषौ ॥ ९६ ॥

In Verbindung mit einem Spruche auch die Bedeutung „fesselnd, bannend“.

हृद्यो मन्त्रः.

मतजनहलात्करणजल्पकर्षेषु ॥ ९७ ॥

Nach मत bezeichnet das Suffix „ein Werkzeug“, nach जन „Gerede“ und nach हल „Zug“.

मैत्यम्, जैन्यः, हेल्यः. Kāçikā: मतं ज्ञानं तस्य करणं मत्यम्; es ist aber मत्य „Egge“ oder „Walze“ gemeint.

तत्र साधुः ॥ ९८ ॥

Dasselbe Suffix bedeutet auch „dafür gut“.

सामन्यं, कर्मण्यं, शरण्यं.

प्रतिजनादिभ्यः खञ् ॥ ९९ ॥

An प्रतिजन u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ऽङ्-ईन an.

प्रतिजनीन, ऐदंयुगीन u. s. w.

भक्तायः ॥ १०० ॥

An भक्त das Suffix ऽङ्-अ.

भाक्तः शालिः.

परिषदो ग्यः ॥ १०१ ॥

An परिषद् das Suffix ऽङ्-य.

परिषद्य.

कथादिभ्यश्चक् ॥ १०२ ॥

An कथा u. s. w. ऽङ्-कै oder ऽङ्-इकै.

काथिक, वैकथिक u. s. w.

गुडादिभ्यश्चञ् ॥ १०३ ॥

An गुड u. s. w. ऽङ्-क oder ऽङ्-इक.

गौडिक इक्षुः, कौल्माषिको मुद्गः.

पथ्यतिथिवसतिस्वपतेर्दञ् ॥ १०४ ॥

An पथ्यन्, अतिथि, वसति und स्वपति ऽङ्-एय.

पाथेय, अतिथेय, वासतेय, स्वापतेय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

सभाया यः ॥ १०५ ॥

An सभा das Suffix य.

सभ्य.

ढश्छन्दसि ॥ १०६ ॥

Im Veda एय.

सभेय.

समानतीर्थे वासी ॥ १०७ ॥

Nach समानतीर्थ hat यं die Bedeutung „dort sich aufhaltend.“

सतीर्थ्यः. Ueber die Substitution von स für समान s. 6, 3, 87.

समानोदरे शयित औ चोदात्तः ॥ १०८ ॥

Nach समानोदर hat यं die Bedeutung „gelegen, geruht“, und das औ hat in diesem Falle den Acut.

समानोदर्यो भ्राता. Vgl. 6, 3, 88.

सोदराद्यः ॥ १०९ ॥

An सोदर wird in dieser Bedeutung य angefügt.

सोदर्यो भ्राता. Vgl. 6, 3, 88.

भवे छन्दसि ॥ ११० ॥

Im Veda hat यं oder ऽय die Bedeutung „darin befindlich“.

मैथ्य, विद्युत्यं. भवे ist nach der Kâçikâ bis 4, 4, 118, छन्दसि bis zum Schluss des Adhjâja zu ergänzen.

पाथोनदीभ्यां झण् ॥ १११ ॥

An पाथस् und नदी tritt in dieser Bedeutung षय an, vor welchem der letzte Vocal mit dem darauf folgenden Consonanten abfällt.

पाथ्य und नाद्य.

वेशन्तहिमवझामण् ॥ ११२ ॥

An वेशन्त und हिमवत् das Suffix षय-ञ्.

वेशन्ती und हिमवती.

स्रोतसो विभाषा झड्यौ ॥ ११३ ॥

An स्रोतस् können ausser dem regelmässigen यं auch यं(झत्) und य mit Abfall des letzten Vocals nebst dem darauf folgenden Consonanten treten.

स्रोतस्यं, स्रोत्यं und स्रोत्यः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

सगर्भस्यूथसनुताद्यन् ॥ ११४ ॥

An सगर्भ, स्यूथ und सनुत ऽ-य.
सगर्भ्य, स्यूथ्य und सनुत्य.

तुयाञ्चन् ॥ ११५ ॥

An तुय das Suffix ऽइय.
तुयिय.

अयाद्यत् ॥ ११६ ॥

An अय ऽय.

अय्य. Dieses würde sich schon nach 4, 4, 110 ergeben, wird aber besonders gelehrt, damit dieses ऽय nicht durch das folgende Sūtra aufgehoben werde.

घच्छौ च ॥ ११७ ॥

Auch इयै (घच्) und इय.

अग्रिय und अग्रोय. Kaçikâ bildet auch अग्रिय, indem sie auch das Suffix in 4, 4, 115 wegen des च herbeizieht. Vgl. Sâjana zu RV. 1, 13, 10. 10, 120, 8.

समुद्राभ्राञ्चः ॥ ११८ ॥

An समुद्र und अभ्र tritt इय an.
समुद्रिय und अभ्रिय.

बर्हिषि दत्तम् ॥ ११९ ॥

Nach बर्हिष् hat यं die Bedeutung „darauf gelegt“.
बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु RV. 10, 15, 5.

दूतस्य भागकर्मणी ॥ १२० ॥

Nach दूत die Bedeutungen „Antheil“ und „Geschäft“.
यत्ते अग्ने दूत्यम्. Nach 6, 1, 213 दूत्य, die accentuirten Texte aber दूत्यं.

रक्षोयातूनां हननी ॥ १२१ ॥

Nach रक्ष्न् und यातु die Bedeutung „schlagend, vertreibend“ im Femininum.
या ते रक्षस्यां und यातव्यां तनूः.

रेवतीजगतीहविष्याभ्यः प्रशस्ये ॥ १२२ ॥

Nach रेवती, जगती und हविष्या bezeichnet das Suffix das Lobenswerthe daran.
यद्वो रेवती रेवत्यंम्, यद्वो जगती जगत्यंम्, यद्वो हविष्या हविष्यंम्.

असुरस्य स्वम् ॥ १२३ ॥

Nach असुर bedeutet das Suffix „diesem gehörig“.
असुर्द् वा एतत्यात्रं यच्चक्रधत्तं कुलालकृतम्. Vgl. Maitr. S. 1, 8, 3.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

मायायामण् ॥ १२४ ॥

In Verbindung mit माया erhält dieses Wort das Suffix ±_अ.

आसुरेणे माया.

तद्वानासामुपधानो मन्त्र इतीष्टकासु लुक् च मतोः ॥ १२५ ॥

यं nach einem Spruche, der nach dem Worte, das er enthält, benannt ist und der beim Aufsetzen von Backsteinen hergesagt wird, bezeichnet die auf diese Weise aufgesetzten Backsteine; hierbei fällt das Suffix मत् (वत्) des Spruches ab.

वचस्याः von वचस्वत्, तेजस्याः von तेजस्वत्, पयस्याः von पयस्वत्, रेतस्याः von रेतस्वत्.

अश्विमानण् ॥ १२६ ॥

An अश्विमत् „das Wort अश्विन् enthaltend“, tritt in dieser Bedeutung ±_अ an, mit Abfall von मत्.

अश्विनोरुप दधाति TS. 5, 3, 1, 1.

वयस्यासु मूर्धो मतुप् ॥ १२७ ॥

An मूर्धन् (im Sinne von मूर्धन्वान्मन्त्रः) tritt das Suffix मत् (वत्), wenn वयस्याः genannte Backsteine gemeint sind.

मूर्धन्वैतीरुप दधाति. Vgl. 6, 1, 176.

मत्वर्थे मासतन्वोः ॥ १२८ ॥

यं hat im Veda die Bedeutung des Suffixes मत्, wenn von einem Monat oder einem Körper die Rede ist.

नभस्यो मासः = नभसि विद्यन्ते ऽस्मिन्, eben so सहस्य, तपस्य, मध्व्य; ओजस्या, रत्नस्या तन्नः.

मधोर्ज च ॥ १२९ ॥

Nach मधु hat auch ±_अ mit dem Femininum auf आ die Bedeutung von मत्.

मधव्या und माधवा तन्नः.

ओजसो ऽहनि यत्खौ ॥ १३० ॥

Nach ओजस् haben यं und ईन diese Bedeutung, wenn von einem Tage die Rede geht.

ओजस्यम् oder ओजसीनमहः.

वेशोयशआदेर्भगाद्यल् ॥ १३१ ॥

Nach भग mit vorangehendem वेशस् und यशस् hat _ल्य diese Bedeutung.

वेशोर्भेग्य, यशोर्भेग्य. Siddhântak. verbindet dieses Sûtra mit dem folgenden, indem sie यत्खौ liest.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

ख च ॥ १३२ ॥

Auch ईन.

वेशोभगीन, यशोभगीन.

पूर्वैः कृतमिनियौ च ॥ १३३ ॥

Nach पूर्व haben ईन, इन् und य die Bedeutung „von diesen gemacht“.

पथिभिः पूर्वणिः, पूर्वभिः und पूर्व्यः.

अग्निः संस्कृतम् ॥ १३४ ॥

Nach अग् hat ऽय die Bedeutung „damit zubereitet“.

अयं हविः.

सहस्रेण संमितौ घः ॥ १३५ ॥

Nach सहस्र hat इय die Bedeutung „diesem gleichkommend“.

सहस्रियो जग्निः. Kāçikā erwähnt eine Lesart समितौ.

मतौ च ॥ १३६ ॥

Auch die von मत्.

सहस्रिय = सहस्रमस्य विद्यते.

सोममर्हति यः ॥ १३७ ॥

Nach सोम hat य die Bedeutung „diesen verdienend“.

सोम्या ब्राह्मणाः.

मये च ॥ १३८ ॥

Auch die des Suffixes मय.

सोम्यं मधु.

मधोः ॥ १३९ ॥

Nach मधु hat यं (s. 4, 4, 75) diese Bedeutung.

मधव्यान्स्तोकान्.

वसोः समूहे च ॥ १४० ॥

Nach वसु hat यं auch die Bedeutung „Menge“.

वसव्यः.

नक्षत्राङ्गः ॥ १४१ ॥

An नक्षत्र wird इय angefügt.

नक्षत्रियेभ्यः स्वाहा. Angeblich = नक्षत्र.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

सर्वदेवात् तातिल् ॥ १४२ ॥

An सर्व und देव tritt $\_$ ताति an.
सर्वताति, देवताति.

शिवशमरिष्टस्य करे ॥ १४३ ॥

Nach शिव, शम् und अरिष्ट hat dieses Suffix die Bedeutung „thuend, bewirkend“.
शिवताति, शन्ताति, अरिष्टताति.

भावे च ॥ १४४ ॥

Auch die des Seins (eines Nomen act.).

† 4, 4, 75.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

प्राक्कीताच्छः ॥ १ ॥

Bis 5, 1, 37 (genauer 17) excl. gilt das Suffix ईय.

5, 1, 1.

उगवादिभ्यो यत् ॥ २ ॥

An einen auf उ oder ऊ auslautenden Stamm, so wie an गो u. s. w. tritt यं oder $\_$ य.

In den 5, 1, 5 fgg. angegebenen Bedeutungen. शङ्ख्यं, पिच्यं; कमण्डल्यं, गेयं u. s. w.
Vgl. 6, 1, 213.

कम्बलाच्च संज्ञायाम् ॥ ३ ॥

Auch an कम्बल, wenn ein Name gebildet wird.

कम्बल्यम् = ऊर्णापलशतम्.

विभाषा हविरपूपादिभ्यः ॥ ४ ॥

An Benennungen von Spenden und an अपूप nicht nothwendig.

आमिह्यं oder आमिहीयं दधि, पुरोडाश्यास्तगडुलाः oder पुरोडाशोयास्त°; अपूप्य oder अपूपीय u. s. w.

तस्मै हितम् ॥ ५ ॥

Die genannten Suffixe haben die Bedeutung „diesem wohlthätig, dazu gut“.

शरीरावयवाद्यत् ॥ ६ ॥

An Benennungen von Körpertheilen tritt in dieser Bedeutung दं oder $\_$ य an.

दन्त्य, केश्य, आष्ट्य, नोभ्य, नैस्य. Vgl. 6, 1, 213.

3, 1, 1. 2. 3. 4 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 1.

खलयवमाषतिलवृषब्रह्मणश्च ॥ ७ ॥

Auch an खल u. s. w.

खैल्य, यैव्य, मौष्य, तिल्य, वृष्य und ब्रह्मण्यं.

अजाविभ्यां थ्यन् ॥ ८ ॥

An अज und अवि ८_थ्य.

अजथ्या und अविथ्या घृथिः.

आत्मन्विश्वजनभोगोत्तरपदात्खः ॥ ९ ॥

An आत्मन्, विश्वजन und an einen auf भोग auslautenden Stamm ईन.

आत्मनीन, विश्वजनीन, मातृभोगीण u. s. w. आत्मन् statt आत्म, um daran zu erinnern, dass das न् vor dem Suffix nicht abfällt.

सर्वपुरुषाभ्यां णढञौ ॥ १० ॥

An सर्व tritt ±_अ und an पुरुष ±८_ण्य.

सर्व and पौरुषेय.

माणवचरकाभ्यां खञ् ॥ ११ ॥

An माणव und चरक ±८_ईन.

माणवीन, चारकीण.

तदर्थं विकृतेः प्रकृतौ ॥ १२ ॥

Nach einem ein Erzeugniss benennenden Dinge bezeichnen die erwähnten Suffixe das dazu dienende Primitive.

अङ्गारीयाणि काष्ठानि „zu Kohlen dienende Hölzer“ und प्राकारिया इष्टकाः nach 5 1, 1. गङ्कव्यं दारु und पिचव्यः कार्पासः nach 5, 1, 2.

छदिरुपधिबलेर्दञ् ॥ १३ ॥

An छदिस्, उपधि und बलि tritt in dieser Bedeutung ±८_ण्य an.

छदिपेयाणि तृणानि, आंधेयं दारु, बालेयास्तयडुलाः.

ऋषभोपानहोर्ज्यः ॥ १४ ॥

An ऋषभ und उपानह् das Suffix ±८_य.

आर्षभ्यो वत्सः, आंपानह्यो मुञ्जः.

चर्मणो ऽञ् ॥ १५ ॥

Zur Bezeichnung eines Erzeugnisses aus Leder tritt ±८_अ an.

वार्धं und वारचं चर्म.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 1.

तदस्य तदस्मिन्स्यादिति ॥ १६ ॥

† 5, 1, 1.

Die erwähnten Suffixe haben ferner die Bedeutungen „dazu wohl hinreichend“ und „darin wohl anzubringen“.

प्राकारीया इष्टकाः und प्राकारीयो देशः.

परिखाया ढञ् ॥ १७ ॥

An परिखा tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -ण्य an.

परिखेयो भूमिः.

प्राग्वतेष्टञ् ॥ १८ ॥

5, 1, 18.

Bis 5, 1, 115 (genauer 110) excl. gilt das Suffix $\pm$ -क oder $\pm$ -इक (in den 5, 1, 37 und später angegebenen Bedeutungen).

आर्हादगोपुच्छसंख्यापरिमाणाट्ठक् ॥ १९ ॥

5, 1, 19.

Bis 5, 1, 63 (genauer 65) incl. gilt (in den 5, 1, 37 und später angegebenen Bedeutungen) $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै, aber nicht für गोपुच्छ, ein Zahlwort oder eine Maassbezeichnung im weitesten Sinne.

नैष्किकै, पाणिकै nach 5, 1, 20, aber गौपुच्छिक, पौष्टिक, प्रौस्थिक nach 5, 1, 18.

असमासे निष्कादिभ्यः ॥ २० ॥

Wohl aber nach निष्क u. s. w., wenn sie nicht componirt sind.

नैष्किकै u. s. w., aber पैरमनैष्किक nach 5, 1, 18. Vgl. 7, 3, 17.

शताच्च ठन्यतावशते ॥ २१ ॥

An शत (wenn es nicht componirt ist) werden $\pm$ -इक und $\pm$ -य gefügt, wenn nicht „hundert“ schlechtweg gemeint ist.

शतिक und शत्य „für hundert Goldstücke oder dgl. gekauft“, aber शतकः संघः u. s. w. „aus hundert bestehend“ nach 5, 1, 22. 58; eben so द्विशतक in der Bedeutung द्विशतेन क्रीतम्.

संख्याया अतिशदन्तायाः कन् ॥ २२ ॥

An ein Zahlwort (vgl. 1, 1, 23) wird $\pm$ -क gefügt, wenn es nicht auf ति oder शत् auslautet.

पञ्चक, बहुक, गणक, aber सौप्ततिक und चात्वारिशतक nach 5, 1, 18. 19.

वतीरिडा ॥ २३ ॥

Nach einem auf वत् ausgehenden Zahlwort kann an dieses Suffix das Augment इ (इट्) treten.

तावत्क oder तावतिक, यावत्क oder यावतिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

विंशतिविंशद्वां ड्वुनसंज्ञायाम् ॥ २४ ॥

An विंशति und त्रिंशत् tritt, wenn kein Name gebildet wird, $\angle$ -अक an, wovor ति nach 6, 4, 142 und अत् nach 6, 4, 143 abfallen.

विंशक, त्रिंशक.

कंसाट्टिटन् ॥ २५ ॥

An कंस tritt $\angle$ -इक an mit dem Femininum auf ई.

कंसिक und कंसिकी.

शूर्पादजन्यतरस्याम् ॥ २६ ॥

An शूर्पे kann $\pm$ -अ antreten.

शोर्पे oder शोर्पिक nach 5, 1, 18.

शतमानविंशतिकसहस्रवसनादण् ॥ २७ ॥

An शतमान u. s. w. wird $\pm$ -अ angefügt.

शातमान, वैशतिक, साहस्र und वासन.

अध्यर्धपूर्वद्विगोर्लुगसंज्ञायाम् ॥ २८ ॥

Nach einem mit अध्यर्ध beginnenden Stamme und nach einem Dvigu findet, wenn kein Name gebildet wird, Schwund des Suffixes statt.

अध्यर्धकंस, द्विकंस.

विभाषा कार्षापणसहस्राभ्याम् ॥ २९ ॥

Nicht nothwendig nach einem solchen Stamme und nach einem Dvigu, wenn diese auf कार्षापण oder सहस्र auslauten.

अध्यर्धकार्षापण und द्विकार्षापण, अध्यर्धसहस्र und द्विसहस्र, oder अध्यर्धकार्षापणिक, द्विकार्षापणिक, अध्यर्धसाहस्र und द्विसाहस्र. Zur unregelmässigen Vrddhi s. 7, 3, 17.

द्वित्रिपूर्वान्निष्कात् ॥ ३० ॥

Eben so nach निष्क mit vorangehendem द्वि oder त्रि.

द्वित्रिनिष्क oder द्वित्रिनिष्क, त्रिनिष्क oder त्रिनिष्क. Vgl. 7, 3, 17.

विस्ताच्च ॥ ३१ ॥

Eben so nach विस्त.

द्विविस्त oder द्विविस्तिक, त्रिविस्त oder त्रिविस्तिक.

विंशतिकान्त्सः ॥ ३२ ॥

Nach विंशतिक wird ईन angefügt.

अध्यर्धविंशतिकीन, द्विविंशतिकीन und त्रिविंशतिकीन.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

खारी ईकन् ॥ ३३ ॥An खारी tritt $\underline{\text{१}}$ -ईक an.

अध्यर्धखारीक, द्विखारीक, त्रिखारीक.

पणपादमाषशताद्यत् ॥ ३४ ॥

An पण u. s. w. यं.

अध्यर्धपणय, द्विपणय, त्रिपणय; अध्यर्धपाद्य, द्विपाद्य, त्रिपाद्य; अध्यर्धमाष्य, द्विमाष्य, त्रिमाष्य;
अध्यर्धशत्य, द्विशत्य, त्रिशत्य.**शाणाद्वा ॥ ३५ ॥**

An शाण nicht nothwendig.

अध्यर्धशाणय oder °शाण, द्विशाणय oder °शाण, त्रिशाणय oder °शाण. Vgl. 5, 1, 28.

द्वित्रिपूर्वादण च ॥ ३६ ॥An शाण mit vorangehendem द्वि oder त्रि auch $\pm$ -अ.

द्वैशाण und त्रैशाण.

तेन क्रीतम् ॥ ३७ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. genannten Suffixe haben die Bedeutung „für diesen Preis gekauft“.

तस्य निमित्तं संयोगोत्पातौ ॥ ३८ ॥

Ferner die Bedeutung „dieses bewirkend“, wenn von einer Verbindung oder einer ungewöhnlichen Erscheinung die Rede ist.

शतिको oder शत्यो धनपतिना संयोगः „eine Verbindung mit einem reichen Mann kann Hundert einbringen“, eben so mit दक्षिणात्त्रिस्पन्दनम्. Vgl. 5, 1, 21.

गोद्वचो ऽसंख्यापरिमाणाश्चादेर्यत् ॥ ३९ ॥In dieser Bedeutung tritt an गो und an einen zweisilbigen Stamm, jedoch mit Ausnahme einer Zahl- oder Maassbenennung und von अश्व u. s. w., यं oder $\underline{\text{१}}$ य an.

गैव्य, धैव्य, स्वैर्यं, यशस्यं, आयुष्यं, aber पञ्चक, प्रास्थिक, आश्विक u. s. w. nach 5, 1, 22. 18. 19.

पुत्राच्छ च ॥ ४० ॥

An पुत्र auch ईय.

पुत्र्य oder पुत्रोय.

सर्वभूमिपृथिवीभ्यामणजौ ॥ ४१ ॥An सर्वभूमि tritt in der angegebenen Bedeutung $\pm$ -अ und an पृथिवी $\pm$ -अ an.

सर्वभूमि und पार्थिव. Zur unregelmässigen Vrddhi s. 7, 3, 20.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

तस्येश्वरः ॥ ४२ ॥

Dieselben Suffixe, an dieselben Stämme gefügt, bedeuten auch „Herr darüber“.

तत्रविदित इति च ॥ ४३ ॥

Und auch „dort bekannt“.

लोकसर्वलोकाट्ठञ् ॥ ४४ ॥

An लोक und सर्वलोक wird in dieser Bedeutung ऽ-इक angefügt.
लोकिक und सर्वलोकिक.

तस्य वापः ॥ ४५ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „mit soviel besät“.

प्रास्थिकं, द्रोणिकं, खारीकं क्षेत्रम् nach 5, 1, 18. 33.

पात्रात् षन् ॥ ४६ ॥

An पात्र tritt in dieser Bedeutung ऽ-इक mit dem Femininum auf ई.
पात्रिकं क्षेत्रम्, पात्रिकी क्षेत्रभक्तिः.

तदस्मिन्वृद्धायलाभशुल्कोपदा दीयते ॥ ४७ ॥

Die erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutungen „dabei oder diesem als Zins, Einkommen, Gewinn, Abgabe oder Geschenk gegeben werdend“.

पूरणार्धाट्ठन् ॥ ४८ ॥

An ein Ordinale und an अर्ध tritt in dieser Bedeutung ऽ-इक an.
द्वितीयक, तृतीयक; अर्धिक. अर्ध soll hier = रूपकार्ध sein.

भागाद्यच्च ॥ ४९ ॥

An भाग auch ऽय (यत्).

भागिकं oder भाग्यं गतम्, भागिका oder भाग्या विंशतिः. Auch भाग soll hier = रूपकार्ध sein.

तच्चरति वहत्या वहति भाराङ्गशादिभ्यः ॥ ५० ॥

Nach भार mit vorangehendem वंश u. s. w. haben die erwähnten Suffixe die Bedeutungen „dieses tragend, fahrend oder herbeifahrend“.

वांशभारिक u. s. w.

वस्तद्रव्याभ्यां ठन्कनौ ॥ ५१ ॥

An वस्त wird ऽ-इक und an द्रव्य ऽ-क in diesen Bedeutungen angefügt.
वस्तिक, द्रव्यक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

सं भवत्यव हरति पचति ॥ ५२ ॥

Die genannten Suffixe haben auch die Bedeutungen „dieses fassend (in sich aufnehmen könnend), — enthaltend und — kochend (kochen könnend)“.

आढकाचितपात्रात् खो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५३ ॥

An आढक, आचित und पात्र kann in dieser Bedeutung auch ईन antreten.

आढकिक oder आढकीन, आचितिक oder आचितीन, पात्रिक oder पात्रीण.

द्विगोः घञ्च ॥ ५४ ॥

Wenn diese Wörter im Dvigu stehen, kann auch ऽ_इक mit dem Femininum auf ई angefügt werden.

द्वाढकिक oder द्वाढकीन, द्वाचितिक oder द्वाचितीन, द्विपात्रिक oder द्विपात्रीण. Nach der Kāçikā auch द्वाढक, द्वाचित und द्विपात्र mit Schwund des Suffixes.

कुलिजाल्लुक्खौ च ॥ ५५ ॥

Nach कुलिज am Ende eines Dvigu kann auch Schwund des Suffixes stattfinden oder ईन angefügt werden.

द्विकुलिजिक, द्विकुलिज, द्विकुलिजीन oder द्वैकुलिजिक nach 5, 1, 18. 19.

सो ऽस्यांशवस्तभृतयः ॥ ५६ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. besprochenen Suffixe haben auch die Bedeutungen „dieses ist dessen Antheil, Preis oder Löhnung“.

तदस्य परिमाणम् ॥ ५७ ॥

Auch die Bedeutung „dieses ist dessen Maass“.

संख्यायाः संज्ञासंघसूत्राध्ययनेषु ॥ ५८ ॥

An ein Zahlwort werden jene Suffixe in der angegebenen Bedeutung angefügt, wenn mit dem abgeleiteten Worte ein Name, eine Schaar (Menge), ein Sūtra oder eine bestimmte Art und Weise des Studiums gemeint ist.

पञ्चकाः „die Fünfe“ = शकुनयः, त्रिकाः „die Dreie“ = शालङ्कायनाः; पञ्चकः संघः, अष्टकं पाणिनीयम्, पञ्चको ऽधीतः „auf fünffache Weise studirt“.

पङ्क्तिविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पञ्चाशत्षष्टिसप्तत्यशीतिनवतिशतम्**॥ ५९ ॥**

Hierher gehören auch die unregelmässig gebildeten पङ्क्ति, विंशति, त्रिंशत्, चत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, षष्टि, सप्तति, अशीति, नवति und शत.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

पञ्चदशतौ वर्गे वा ॥ ६० ॥

Statt पञ्चत् und दशत् in Verbindung mit वर्ग kann auch die regelmässige Form gebraucht werden.

पञ्चद्वर्गः oder पञ्चको वर्गः, दशद्वर्गः oder दशको वर्गः.

सप्तनो ऽञ् छन्दसि ॥ ६१ ॥

Im Veda wird an सप्तन् ±ञ् angefügt.

सप्त साप्तानि.

त्रिंशच्चत्वारिंशतीर्ब्राह्मणे संज्ञायां ऽण् ॥ ६२ ॥

An त्रिंशत् und चत्वारिंशत् tritt, wenn ein Brâhmana benannt wird, ±ञ् an mit Abfall des letzten Vocals und des darauf folgenden Consonanten.

त्रिंशानि und चात्वारिंशानि ब्राह्मणानि „dreissig, vierzig Adhjâja enthaltend“.

तदर्हति ॥ ६३ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dieses verdienend“.

छेदादिभ्यो नित्यम् ॥ ६४ ॥

Nach छेद u. s. w. die Bedeutung „stets, unter allen Umständen dieses verdienend“.

छेदिक u. s. w. nach 5, 1, 19.

शीर्षच्छेदाद्यच्च ॥ ६५ ॥

An शीर्षच्छेद tritt in dieser Bedeutung auch चं (यत्) an.

शीर्षच्छेदिक und शीर्षच्छेद्य.

दण्डादिभ्यो यः ॥ ६६ ॥

An दण्ड u. s. w. य.

Padamanîgarî sagt, wie der Herausgeber der Kâçikâ angibt, दण्डादिभ्य इत्येव सूत्रम्, अनन्तरश्च यत्प्रत्ययो वि धीयते. Jedenfalls würde, wie eben daselbst bemerkt wird, das richtige वैष्य sich nicht durch das Suffix य ergeben. Auch ist zu beachten, dass im folgenden Sûtra यत् ergänzt wird.

छन्दसि च ॥ ६७ ॥

Auch im Veda tritt in der angegebenen Bedeutung चं oder ऽय an.

उदक्यं, धूर्ष्य, गैर्त्य. Vgl. 6, 1, 213.

पात्राङ्गश्च ॥ ६८ ॥

An पात्र wird auch ऽङ्ग्य (चन्) angefügt.

पात्र्य und पात्रिय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18.

कडङ्करदक्षिणाञ्छ च ॥ ६९ ॥

An कडङ्कर und दक्षिणा auch ईय.

कडङ्कर्यं und कडङ्करीय, दक्षिण्यं und दक्षिणीय.

स्थालीबिलात् ॥ ७० ॥

Auch an स्थालीबिल.

स्थालीबिल्यं und स्थालीबिलीय.

यज्ञत्विग्भ्यां घखजौ ॥ ७१ ॥

An यज्ञ tritt इय und an ऋत्विज् ±इ-ईन an.

यज्ञिय und आत्विजौ.

पारायणतुरायणचान्द्रायणं वर्तयति ॥ ७२ ॥

Nach पारायण u. s. w. bedeutet das 5, 1, 18 genannte Suffix ±इ-इक „dieses vollziehend“.

पारायणिक, तौरायणिक und चान्द्रायणिक.

संशयमापन्नः ॥ ७३ ॥

Nach संशय bedeutet es „in dieses gerathen, diesem unterworfen“.

संशयिकः स्थाणुः.

योजनं गच्छति ॥ ७४ ॥

Nach योजन bedeutet es „dieses gehend“.

योजनिक.

पथः ष्कन् ॥ ७५ ॥

An पथिन् tritt in dieser Bedeutung ङ-क an mit dem Femininum auf ई.

पथिक und पथिके.

पन्थो ण नित्यम् ॥ ७६ ॥

An पन्थ् tritt ±अ an in der Bedeutung „stets dieses gehend“.

पान्थो भिक्षां याचते. v. l. पथो st. पन्थो.

उत्तरपथेनाहतं च ॥ ७७ ॥

Nach उत्तरपथ hat ±इ-इक die Bedeutung „auf diesem Wege gehend“ und „auf diesem Wege eingeführt“.

आत्तरपथिक.

कालात् ॥ ७८ ॥

5, 1, 78.

Im Folgenden ist „an eine Zeitbenennung“ (d. i. anzufügen) zu ergänzen.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 78.

तेन निर्वृत्तम् ॥ ७९ ॥

±_क oder ±_इक hat die Bedeutung „in dieser Zeit zu Stande gekommen“.
आह्निक, आर्धमासिक, सांवत्सरिक.

तमधीष्टो भूतो भूतो भावी ॥ ८० ॥

Auch die Bedeutungen „auf so lange um Unterweisung angegangen, — gemiethet, so lange gewährt habend und so lange andauernd“.

मासिको ऽध्यापकः, °कः कर्मकरः, °को व्याधिः, °क उत्सवः.

मासाद्वयसि यत्खजौ ॥ ८१ ॥

An मास treten ८य und ±_ईन zur Bezeichnung des Lebensalters.

मास्य und मासोन „einen Monat alt“.

द्विगोर्यप् ॥ ८२ ॥

An मास in einem Dvigu tritt in demselben Falle य् an.

द्विमास्य, त्रिमास्य.

षण्मासाण्यच्च ॥ ८३ ॥

An षण्मास auch ±_यं (रणत्).

षण्मास्य, षण्मास्य und nach der Kāçikā auch षण्मासिक.

अवयसि ठंश्च ॥ ८४ ॥

Wenn es sich nicht um das Lebensalter handelt, auch ८_इक (ठन्).

षण्मास्यो oder षण्मासिको रोगः.

समायाः खः ॥ ८५ ॥

An समा wird ईन gefügt.

समीन nach der Kaçikā in der 5, 1, 80 angegebenen Bedeutung, nach Andern auch in der von 79.

द्विगोर्वा ॥ ८६ ॥

An समा in einem Dvigu nicht nothwendig.

द्विसमीन oder द्वैसमिक.

रात्र्यहःसंवत्सराच्च ॥ ८७ ॥

Auch nicht an रात्रि, अहन् und संवत्सर in einem Dvigu.

द्विरात्रीण oder द्वैरात्रिक, द्व्यहोन (vgl. 6, 4, 145) oder द्वैयह्निक, द्विसंवत्सरीण oder द्वि-सांवत्सरिक (vgl. 7, 3, 15).

वर्षाल्लुक् च ॥ ८८ ॥

Nach वर्ष in einem Dvigu kann auch Schwund des Suffixes eintreten.

द्विवर्षिको, द्विवर्षीणो oder द्विवर्षो व्याधिः. Vgl. 7, 3, 16.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 78.

चित्तवति नित्यम् ॥ ८९ ॥

Stets findet nach वर्ष Schwund des Suffixes statt, wenn von einem mit Vernunft begabten Wesen die Rede geht.

द्विवर्षं दारकः.

षष्टिकाः षष्टिरात्रेण पच्यन्ते ॥ ९० ॥

Das hierher gehörige Wort षष्टिक hat die Bedeutung „in sechzig Tagen reifend“.

वत्सरान्ताच्छ्रद्धसि ॥ ९१ ॥

An einen auf वत्सर auslautenden Stamm wird im Veda ईय angefügt.

इद्वत्सरीय, इदावत्सरीय.

संपरिपूर्वात्स च ॥ ९२ ॥

Wenn सम् oder परि vorangehen, auch ईन.

संवत्सरीय und संवत्सरीया, परिवत्सरीय und परिवत्सरीया.

तेन परिज्यलभ्यकार्यमुकरम् ॥ ९३ ॥

±_क oder ±_इक hat auch die Bedeutungen: „in dieser Zeit zu bewältigen, zu erlangen, zu vollbringen und leicht zu vollbringen“.

मासिको व्याधिः, मासिकः पटः, मासिकं चान्द्रायणम् und मासिकः प्रासादः. Eben so सांवत्सरिक u. s. w.

तदस्य ब्रह्मचर्यम् ॥ ९४ ॥

Auch die Bedeutung „so lange Enthaltbarkeit ühend“, oder „so lange während (von einer Enthaltbarkeit)“.

मासिको, आर्धमासिको und सांवत्सरिको ब्रह्मचारी; मासिकं u. s. w. ब्रह्मचर्यम्.

तस्य दक्षिणा यज्ञाख्येभ्यः ॥ ९५ ॥

Nach Benennungen von Opfern hat es die Bedeutung „dafür der Lohu seiend“.

आग्निष्टोमिकी, वाजपेयिकी und राजसूयिकी दक्षिणा. Kāçikā तस्य च दक्षिणा.

तत्र च दीयते कार्यं भववत् ॥ ९६ ॥

In den Bedeutungen „dann gegeben werdend“ und „dann zu thun“ treten die für „dort sich befindend“ (4, 3, 53. 4, 3, 11 fgg.) gelehrten Suffixe.

मासिक, प्रावृषेय, वासन्तिक u. s. w.

व्युष्टादिभ्यो ऽण् ॥ ९७ ॥

An व्युष्ट u. s. w. tritt in diesen Bedeutungen ±_अ an.

वेयुष्ट, नेत्य u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18.

तेन यथाकथाचहस्ताभ्यां णयती ॥ ९८ ॥

An यथा कथा च wird $\pm$ -अ und an हस्त $\angle$ य angefügt in den Bedeutungen „auf solche Weise oder damit gegeben werdend oder zu thun“.

याथाकथाच, हस्त्य.

संपादिनि ॥ ९९ ॥

$\pm$ -क oder $\pm$ -इक hat auch die Bedeutung „dazu passend“.

कार्णवेष्टकिकं मुखम्, वास्त्रयुगिकं शरीरम्.

कर्मवेषाद्यत् ॥ १०० ॥

An कर्मन् und वेष wird in dieser Bedeutung यं oder $\angle$ य angefügt.

कर्मण्यं शरीरम्, वैष्यो नटः. Vgl. 6, 1, 213.

तस्मै प्र भवति संतापादिभ्यः ॥ १०१ ॥

Nach संताप u. s. w. hat $\pm$ -क oder $\pm$ -इक die Bedeutung „dieses zu bewirken vermögend“.

संतापिक, संनाहिक u. s. w.

योगाद्यच्च ॥ १०२ ॥

An योग wird in dieser Bedeutung auch $\angle$ य angefügt.

योगिक und योग्य.

कर्मण उकञ् ॥ १०३ ॥

An कर्मन् $\pm$ उक.

कार्मुकम् = धनुः.

समयस्तदस्य प्राप्तम् ॥ १०४ ॥

Nach समय bedeutet $\pm$ -इक, dass jenes für Etwas gekommen ist.

सामयिकं कर्म „ein Geschäft, für welches die Zeit gekommen ist“.

ऋतोरण ॥ १०५ ॥

An ऋतु tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -अ an.

आर्तवं पुष्यम्. Guṇa für उ nach 6, 4, 146.

छन्दसि घस् ॥ १०६ ॥

Im Veda इय.

ऋत्विज्य. Kein Guṇa für उ nach 6, 4, 146 wegen 1, 4, 16.

कालाद्यत् ॥ १०७ ॥

An काल wird in der 5, 1, 104 angegebenen Bedeutung $\angle$ य angefügt.

काल्यं शीतम्. Vgl. 6, 1, 213.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18.

प्रकृष्टे ठञ् ॥ १०८ ॥Ist eine lange Zeit gemeint, so tritt $\pm$ इक an काल.

कालिकं वैरम् „eine langwierige Feindschaft“.

प्रयोजनम् ॥ १०९ ॥ $\pm$ क oder $\pm$ इक hat auch die Bedeutung „durch dieses veranlasst“.

येन्द्रमहिक, गाङ्गामहिक.

†5, 1, 18.

विशाखाषाढादण मन्थदण्डयोः ॥ ११० ॥An विशाखा und अषाढा wird in dieser Bedeutung $\pm$ अ angefügt, wenn das Derivat des ersten mit मन्थ, das des zweiten mit दण्ड verbunden wird.

विशाखो मन्थः, अषाढो दण्डः.

अनुप्रवचनादिभ्यश्छुः ॥ १११ ॥

An अनुप्रवचन u. s. w. tritt ईय an.

अनुप्रवचनीय, उत्थापनीय u. s. w.

समापनात्सपूर्वपदात् ॥ ११२ ॥

Desgleichen an समापन, wenn ein Wort im Compositum vorangeht.

छन्दःसमापनीय, व्याकरणसमापनीय.

एकागारिकट् चौरे ॥ ११३ ॥

Hieher gehört auch एकागारिक mit dem Femininum auf ई in der Bedeutung „Dieb“.

आकालिकडाद्यन्तवचने ॥ ११४ ॥

Auch आकालिक mit dem Femininum auf ई (wegen des angefügten ट्) in der Bedeutung „mit dem Anfange und mit dem Ende zusammenfallend, nur einen Augenblick während“.

आकालिकः स्तनयित्, आकालिको विद्युत्.

तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः ॥ ११५ ॥

In der Bedeutung „diesem gleich, wie dieser“ wird वत् angefügt, wenn von einer Handlung die Rede ist.

ब्राह्मणवद्वर्तते = ब्राह्मणेन तुल्यं वर्तते.

तत्र तस्येव ॥ ११६ ॥

Auch in der Bedeutung „wie dort“ und „wie dessen“.

मथुरावत् (= मथुरायामिव) सुधे प्राकारः, देवदत्तवद् (= देवदत्तस्येव) यज्ञदत्तस्य गावः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87.

तदर्हम् ॥ ११७ ॥

Ferner in der Bedeutung „diesem angemessen“.

राजवत् (राजानमर्हति) पालनम्.

उपसर्गाच्छन्दसि धात्वर्थे ॥ ११८ ॥

Im Veda tritt वत् an Präpositionen im Sinne einer Verbalform.

यदुद्धृतो (= उद्धृतानि) निर्वृतो (= निगतानि) यासि R.V. 10, 142, 4.

तस्य भावस्त्वतलौ ॥ ११९ ॥

त्व und -त (ता) haben die Bedeutung „das Sein von diesem“.

अश्वत्वम्, अश्वता.

5, 1, 120. **आ च त्वात् ॥ १२० ॥**

Diese Suffixe gelten auch bis 5, 1, 136.

न नञ्पूर्वात्तत्पुरुषाद्चतुरसंगतलवणवट्बुधकतरसलसेभ्यः ॥ १२१ ॥

Die im Folgenden gelehrten Suffixe gelten nicht für mit der Negation zusammengesetzte Tatpuruṣa, es sei denn, dass चतुर u. s. w. mit dieser verbunden sind.

Von अपति, अपटु und अरमणीय bildet man nur अपतित्व oder अपतिता, अपटुत्व oder अपटुता, अरमणीयत्व oder अरमणीयता; dagegen nach 5, 1, 124 auch आचतुर्यम्, आसंगत्यम्, आलवण्यम्, आवट्यम्, आबुध्यम्, आकत्यम्, आरस्यम् und आलस्यम्. v. l. युध st. बुध.

पृथ्वादिभ्य इमनिज्वा ॥ १२२ ॥

Nach एयु u. s. w. kann in der 5, 1, 119 angegebenen Bedeutung इमन् antreten.

प्रथिमन् (vgl. 6, 4, 155. 161) oder पार्थिव nach 5, 1, 131. Eben so मदिमन् und मारद्व u. s. w.

वर्णदृढादिभ्यः थञ् च ॥ १२३ ॥

An Farbenbenennungen und an दृढ u. s. w. auch थञ्-य mit dem Femininum auf ई.

शुक्लिमन्, शोक्य, शुक्लत्व und शुक्लता; दृढिमन् (vgl. 6, 4, 155. 161), दार्ढ्य, दृढत्व und दृढता; आंचित्य und आंचितो (vgl. 6, 4, 148. 150) u. s. w.

गुणवचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि च ॥ १२४ ॥

Dieses Suffix थञ्-य bezeichnet nach Eigenschaftswörtern und nach ब्राह्मण u. s. w. ausser dem Sein von Etwas auch Jemandes Thätigkeit oder Beruf.

जाड्यम्, ब्राह्मण्यम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 120.

स्तेनाद्यन्तलोपश्च ॥ १२५ ॥

An स्तेन wird in dieser Bedeutung ल्य (यत्, vgl. 6, 1, 213) angefügt, wovon abfällt.

स्तेयम्.

सख्युर्यः ॥ १२६ ॥

An सखि tritt य an.

सख्यम्.

कपिज्ञात्योर्ढक् ॥ १२७ ॥

An कपि und ज्ञाति ±_एयं.

कापेयम्, ज्ञातेयम्.

पत्यन्तपुरोहितादिभ्यो यक् ॥ १२८ ॥

An Composita auf पति und an पुरोहित u. s. w. ±_यं.

सेनापत्यम्, गार्हपत्यम्, प्राजापत्यम्; पुरोहित्यम् u. s. w.

प्राणभृज्जातिवयोवचनोद्गात्रादिभ्यो ऽञ् ॥ १२९ ॥

An Thiernamen, Altersbezeichnungen und an उद्गात्र u. s. w. wird ±_अ angefügt.

आश्वम्, ओष्ट्रम्; कोमारम्, केशोरम्; ओद्गात्रम् u. s. w.

हायनान्तयुवादिभ्यो ऽण् ॥ १३० ॥

An Composita auf हायन und an युवन् u. s. w. ±_अ.

द्वैहायनम्, यौवनम् u. s. w.

ङ्गन्ताच्च लघुपूर्वात् ॥ १३१ ॥

Desgleichen an einen auf इ, ई, उ, ऊ oder ऋ auslautenden Stamm, wenn die vorangehende Silbe prosodisch kurz ist.

शांचम् von शुचि, मीनम् von मुनि, हारीतकम् von हरीतकी, लाघवम् von लघु; dagegen nur काण्डूत्वम् oder °ता und पाण्डुत्वम् oder °ता.

योपधाद्गुरुपोत्तमाद्गुञ् ॥ १३२ ॥

An einen mehrsilbigen Stamm, der auf einen Vocal auslautet, dem य् vorangeht, wird ±_अक angefügt, wenn die vorletzte Silbe prosodisch lang ist.

रामणीयकम् von रामणीय, aber विमानत्वम् und क्षत्रियत्वम्.

द्वन्द्वमनोज्ञादिभ्यश्च ॥ १३३ ॥

Desgleichen an einen Dvandva und an मनोज्ञ u. s. w.

गोपालपशुपालिका, श्रेष्ठोपाध्यायिका; मानोज्ञकम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 120.

गोत्रचरणाच्छ्लाघात्याकारतद्वेषु ॥ १३४ ॥

Desgleichen an einen Geschlechtsnamen und den Namen einer Schule, wenn man damit prahlt oder eine Geringschätzung an den Tag legt, oder wenn es heisst, dass man dieses erreicht hat (oder zur Einsicht davon gekommen ist).

गार्गिकया oder काटिकया प्रलाघते oder अत्या कुरुते, गार्गिकाम् oder काटिकामवेतः = प्राप्तः oder अवगतवान्. Zum Abfall von य in गार्ग्ये s. 6, 4, 148. 151.

होत्राभ्यश्छः ॥ १३५ ॥

An Benennungen für die verschiedenen Priester wird ईय angefügt.

अच्छावाकीयम्, मैत्रावरुणीयम्, ब्राह्मणाच्छंसीयम्, आग्नीधीयम्, प्रतिप्रस्थात्रीयम्, नेद्रीयम्, पोत्रीयम्.

†4, 1, 87.

†5, 1, 120.

ब्रह्मणस्त्वः ॥ १३६ ॥

An ब्रह्मन् als Priesternamen tritt त्व an.

ब्रह्मत्वम्, aber ब्रह्मत्वम् und ब्रह्मता von ब्रह्मन् „ein Brahmane“.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

धान्यानां भवने श्लेचे खञ् ॥ १ ॥

An Getreidenamen wird $\pm$ ईन angefügt zur Bezeichnung des Feldes, auf dem das Getreide wächst.

मांद्रीनम्, कौद्रवीणम्, कौलत्थीनम्.

व्रीहिशाल्योर्ढक् ॥ २ ॥

An व्रीहि und शालि tritt in dieser Bedeutung $\pm$ एयं an.

व्रीहेयम्, शालेयम्.

यवयवकषष्टिकाद्यत् ॥ ३ ॥

An यव, यवक und षष्टिक das Suffix यं oder ऽय.

यैव्यम्, यवक्यम्, षष्टिक्यम्. Vgl. 6, 1, 213.

विभाषा तिलमाषोमाभङ्गाणुभ्यः ॥ ४ ॥

An तिल u. s. w. nicht nothwendig.

तिल्यम् oder तेलीनम्, माष्यम् oder माषीणम्, उर्म्यम् oder औमीनम्, भङ्ग्यम् oder भाङ्गीनम्, अणव्यं oder आणवीनम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

सर्वचर्मणः कृतः खखञौ ॥ ५ ॥

An सर्वचर्मन् tritt ईन oder $\pm$ ईन an in der Bedeutung „daraus gemacht“.
सर्वचर्मण oder सार्वचर्मण „ganz aus Leder gemacht“.

यथामुखसंमुखस्य दर्शनः खः ॥ ६ ॥

An यथामुख und संमुख wird ईन angefügt in der Bedeutung „zeigend, wieder-
spiegelnd“.

यथामुखीन und संमुखीन आदर्शः.

तत्सर्वादेः पथ्यङ्गकर्मपत्रपात्रं व्याप्नोति ॥ ७ ॥

An पथिन्, अङ्ग, कर्मन्, पत्र und पात्र tritt, wenn ihnen सर्व vorangeht, dasselbe
Suffix in der Bedeutung „dieses ganz einnehmend, erfüllend“.

सर्वपथीनो रथः, सर्वाङ्गीणस्तापः, सर्वकर्मणः पुरुषः, सर्वपत्रीणः सारथिः, सर्वपात्रीण ओदनः.

आप्रपदं प्राप्नोति ॥ ८ ॥

An आप्रपद in der Bedeutung „bis dahin reichend“.

आप्रपदीनः पटः.

अनुपदसर्वान्नायानयं बद्धाभक्षयतिनेयेषु ॥ ९ ॥

Nach अनुपद hat dieses Suffix die Bedeutung „so gebunden“ (und das Wort
ist ein Femininum), nach सर्वात्र „dieses essend“ und nach अयानय „dahin zu
ziehen“ (von einer Spielfigur).

अनुपदीना „eine Art Schuhe“, सर्वात्रीनो भिक्षुः, अयानयीनः शारः. Patañgali: अयानयं
नेय इत्युच्यते । तत्र न ज्ञायते को ज्यः को जनय इति । अयः प्रदक्षिणम् । अनयः प्रसव्यम् । प्रद-
क्षिणप्रसव्यगामिनां शाराणां यस्मिन्परैः पदानामसमावेशः सो ज्यानयः ॥

परोऽवरपरंपरपुत्रपौत्रमनु भवति ॥ १० ॥

Nach परोऽवर u. s. w. hat dieses Suffix die Bedeutung „erlebend“.

परोऽवरीण, परंपरीण, पुत्रपौत्रीण.

अवारपारात्यन्तानुकामं गामी ॥ ११ ॥

Nach अवारपार u. s. w. die Bedeutung „zu gehen beabsichtigend“.

अवारपारीण, अत्यन्तीन, अनुकामीन.

समां समां वि जायते ॥ १२ ॥

Nach समां समां die Bedeutung „gebärend, Junge bekommend“.

समांसमीना वडवा.

अद्यश्वीनावष्टब्धे ॥ १३ ॥

अद्यश्वीना hat die Bedeutung „nächstens gebärend, — werfend“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

आगवीनः ॥ १४ ॥

Auch आगवीन gehört hierher.

अनुग्वलंगामी ॥ १५ ॥

Nach अनुगु hat ईन die Bedeutung „gehörig nachgehend“.

अनुगवीनो गोपालकः.

अध्वनो यत्सौ ॥ १६ ॥

An अध्वन् werden in dieser Bedeutung यं und ईन angefügt.

अध्वन्य und अध्वनीन.

अभ्यमित्राच्छ च ॥ १७ ॥

An अभ्यमित्र auch ईय.

अभ्यमित्र्य, अभ्यमित्रीण und अभ्यमित्रीय.

गोष्ठात् खञ् भूतपूर्वे ॥ १८ ॥

An गोष्ठ tritt ±_ईन an in der Bedeutung „dieses früher gewesen“.

गोष्ठीनो देशः.

अश्वस्यैकाहगमः ॥ १९ ॥

Nach अश्व bedeutet dieses Suffix „von diesem in einem Tage zurück-gelegt“.

आश्वीनो ऽध्वा, आश्विनानि शतं पतित्वा.

शालीनकौपीने अधृष्टाकार्ययोः ॥ २० ॥

Hierher gehören auch शालीन „bescheiden“ und कौपीन n. „Schandthat“.

व्रातेन जीवति ॥ २१ ॥

Nach व्रात bedeutet ±_ईन „dieses Leben führend“.

व्रातीन.

साप्तपदीनं सख्यम् ॥ २२ ॥

Hierher gehört auch साप्तपदीन „Freundschaft“.

हैयंगवीनं संज्ञायाम् ॥ २३ ॥

Und हैयंगवीन als Name.

तस्य पाकमूले पील्वादिकर्णादिभ्यः कुणञ्जाहचौ ॥ २४ ॥

Nach पीलु u. s. w. bezeichnet कुण्ण die Fruchtzeit von diesen, nach कर्ण u. s. w. जाह्ने die Wurzel von diesen.

पीलुकुणः, कर्कन्धुकुणः u. s. w.; कर्णजाहम्, अर्द्धजाहम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

पक्षान्तिः ॥ २५ ॥

Nach पक्ष bezeichnet ति dessen Wurzel.

पक्षान्ति.

तेन वित्तश्चुचुपचरणपौ ॥ २६ ॥

चुचु und चरण bedeuten „dadurch berühmt“.

विद्याचुचु und विद्याचरण.

विनञ्भ्यां नानाञ्चौ न सह ॥ २७ ॥

ना mit वि und ऽना mit der Negation न drücken ein Nichtbeisammensein aus.

विना, नाना.

वेः शालच्छङ्कटचौ ॥ २८ ॥

An die Präposition वि werden शाले und शङ्कटे angefügt.

विशाल, विशङ्कट.

संप्रोदश्च कटच् ॥ २९ ॥

An वि, sowie an सम्, प्र und उद् wird कटे angefügt.

विकट, सङ्कट, प्रकट und उत्कट.

अवात् कुटारच् च ॥ ३० ॥

An अव auch कुटारं.

अवकट und अवकुटार.

नते नासिकायाः संज्ञायां टीटज्नाटञ्भटचः ॥ ३१ ॥

An अव treten die Suffixe टीटे, नाटे und भटे zur Bezeichnung einer gebogenen Nase; das so gebildete Wort ist ein Name.

अवटीटम्, अवनाटम् und अवभटम्. Alle टीटज् und Einige नाटच्.

नेर्बिडज्बिरीसचौ ॥ ३२ ॥

An नि in derselben Bedeutung बिडे und बिरीसे.

निबिडम् und निबिरीसम्.

इनच् पिटच् चिकचि च ॥ ३३ ॥

Auch इने und पिटे, wobei vor dem ersten Suffix चिक, vor dem zweiten चि für नि substituiert wird.

चिकिनम्, चिपिटम्.

उपाधिभ्यां त्यक्नासन्नारूढयोः ॥ ३४ ॥

└त्यक् wird an उप zur Bezeichnung der Nähe, an अधि zur Bezeichnung der Höhe angefügt.

उपत्यका = पर्वतस्यासन्नम्, अधित्यका = पर्वतस्यारूढम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

कर्मणि घटो ऽठच् ॥ ३५ ॥

Nach कर्मन् bedeutet अट्टे „sich eifrig damit beschäftigend“.

कर्मठः पुरुषः.

तदस्य संजातं तारकादिभ्य इत्च् ॥ ३६ ॥

Nach तारका u. s. w. bedeutet इत्ते „dieses ist daran zum Vorschein gekommen“.

तारकितं नभः, पुष्पितो वृक्षः u. s. w.

प्रमाणे द्वयसज्दघ्नज्मात्रचः ॥ ३७ ॥

द्वयसं, दघ्नं und मात्रं drücken ein Maass aus.

ऊरुद्वयस, ऊरुदघ्न, ऊरुमात्र. Es wird auch °दघ्नज्मात्रचः geschrieben.

पुरुषहस्तिभ्यामण् च ॥ ३८ ॥

An पुरुष und हस्तिन् kann in diesem Falle auch ±_अ antreten.

पुरुषद्वयस, °दघ्न, °मात्र und पौरुष; हस्तिद्वयस, °दघ्न, °मात्र und हास्तिन.

यत्तदेतेभ्यः परिमाणे वतुप् ॥ ३९ ॥

Nach यद्, तद् und एतद् bezeichnet वत् (वन्त, f. वती) den Umfang.

यावत्, तावत्, एतावत्. Vgl. 6, 3, 91.

किमिदभ्यां वो घः ॥ ४० ॥

Nach किम् und इदम् wird für व् dieses Suffixes इय् substituiert.

कियत्, इयत्. Nach 6, 3, 90 wird vor diesem Suffix की für किम् und ई für इदम् substituiert, und nach 6, 4, 148 fallen die beiden ई vor इयत् ab.

किमः संख्यापरिमाणे डति च ॥ ४१ ॥

An किम् wird auch अति mit Abfall von इम् zur Bezeichnung der Anzahl gefügt.

कियन्तो oder कति ब्राह्मणाः.

संख्याया अवयवे तयप् ॥ ४२ ॥

Nach einem Zahlwort bedeutet तय „aus so vielen Theilen bestehend“.

चतुष्टय, पञ्चतय, दशतय.

द्वित्रिभ्यां तयस्यायज्वा ॥ ४३ ॥

Nach द्वि und त्रि kann für dieses तय auch अयं substituiert werden.

द्वितय oder द्वय, त्रितय oder त्रय. Vgl. 6, 4, 148.

उभादुदात्तो नित्यम् ॥ ४४ ॥

Nach उभ wird stets अय für तय substituiert und zwar mit dem Acut auf der ersten Silbe.

उभैयो मणिः, उभैये देवमनुष्याः. Vgl. 6, 4, 148.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताडुः ॥ ४५ ॥

Nach einem Zahlwort auf दशन् hat अ mit Abfall von अन् die Bedeutung „dieses ist dabei überschüssig“.

एकादशं शतम् „hundert + eilt“, eben so द्वादशं सहस्रम्.

शदन्तविंशतेश्च ॥ ४६ ॥

Auch nach einem Zahlwort auf शत् und nach विंशति mit Abfall von अत् und अति (vgl. 6, 4, 142 fg.).

विंशं, एकविंशं, एकचत्वारिंशं शतम्; विंशं, एकविंशं शतम्.

संख्याया गुणस्य निमाने मयट् ॥ ४७ ॥

Nach einem Zahlwort bedeutet मय mit dem Femininum auf ई „sovielmehr von Etwas enthaltend“.

द्विमयमुदश्विद्वयवानाम् „ein Theil Udaçvit mit zwei Theilen Java“.

तस्य पूरणे इट् ॥ ४८ ॥

अ mit dem Femininum auf ई bedeutet nach einem Zahlwort „diese Zahl voll machend“; hierbei fällt der letzte Vocal des Zahlwortes mit dem darauffolgenden Consonanten ab.

एकादश „der eilfte“, षो „die eilfte“.

नान्तादसंख्यादेर्मट् ॥ ४९ ॥

An ein Zahlwort auf अन् tritt म mit dem Femininum auf ई in dieser Bedeutung an, wenn kein anderes Zahlwort vorangeht.

पञ्चम, सप्तम. Vgl. zu 5, 2, 56.

यट् च छन्दसि ॥ ५० ॥

Im Veda auch य.

पञ्चय, सप्तय. Vgl. zu 5, 2, 56.

षट्कतिकतिपयचतुरां शुक् ॥ ५१ ॥

An षट्, कति, कतिपय und चतुर् tritt vor dem Suffix अ (इट्) das Augment य an.

षट्, कतिथ, कतिपयथ, चतुर्थ. Hier und in den zwei folgenden Sūtra verschwindet die Wirkung des stummen इ in इट् selbstverständlich wegen des Augments.

बहुपूगणसंघस्य तिथुक् ॥ ५२ ॥

An बहु, पूग, गण und संघ das Augment तिथ्.

बहुतिथ, पूगतिथ, गणतिथ, संघतिथ.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

वतोरिथुक् ॥ ५३ ॥

An einen auf वत् auslautenden Stamm tritt das Augment इय्.
यावतिथ, तावतिथ, एतावतिथ.

द्वेस्तीयः ॥ ५४ ॥

An द्वि tritt in der 5, 2, 48 angegebenen Bedeutung तीय an.
द्वितीय.

त्रेः संप्रसारणं च ॥ ५५ ॥

Bei त्रि tritt ausserdem Sam̐prasāraṇa ein.
तृतीय. तृ + इ ergibt nach 6, 1, 108 तृ.

विंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्याम् ॥ ५६ ॥

An विंशति u. s. w. kann auch तम mit dem Femininum auf ई angefügt werden.

विंश oder विंशतितम, त्रिंशति oder त्रिंशतितम, त्रिंश oder त्रिंशत्तम. Die Erklärer fassen तमट् hier und in den folgenden Sūtra als Augment von डट् (5, 2, 48) auf, weil विंशति u. s. w. mit dem Suffix तमट् विंशतितैम् nach 3, 1, 3 ergeben würde, während es विंशतितमै betont wird. In Folge dessen erklären sie auch मट् 5, 2, 49 und थट् 5, 2, 50 für Augmente, obgleich diese auch als Suffixe die richtige Form ergeben würden. Dass Pāṇini unter den dem डट् in der Form so ähnlichen मट्, थट् und तमट् nicht auch Suffixe gemeint haben sollte, ist nicht wahrscheinlich. Auch sieht man nicht wohl ein, warum er, wenn er म, थ und तम als Augmente fassen wollte, diese nicht, schon der Deutlichkeit wegen, dem Stamm zuerkannt, sie also mit einem stummen क् bezeichnet haben sollte, wie er es bei षट् u. s. w. 5, 2, 51 fgg. thut. Ich nehme also an, dass Pāṇini, indem er das Suffix तमट् benannte, an den Accent nicht gedacht hat.

नित्यं शतादिमासार्धमाससंवत्सराच्च ॥ ५७ ॥

An शत u. s. w., so wie an मास u. s. w. wird stets तम angefügt.

शततम, सहस्रतम, लक्षतम; मासतम, अर्धमासतम und संवत्सरतम. Auch hier ist die letzte Silbe betont.

षष्ठ्यादेश्चासंख्यादेः ॥ ५८ ॥

Desgleichen an षष्टि u. s. w., wenn kein anderes Zahlwort vorangeht.

षष्टितम, सप्ततितम. Auch hier ruht der Acut auf der letzten Silbe.

मतौ छः सूक्तसाम्नीः ॥ ५९ ॥

Wenn ein Sūkta oder ein Sāman bezeichnet werden soll, tritt ईय in der Bedeutung von Suffix मत् (s. 5, 2, 94) an einen Nominalstamm.

अच्छावाकीयं (= अच्छावाकशब्दो ऽस्मिन्नस्ति) सूक्तम्, मित्रावरुणीयम्; यज्ञायज्ञीयं, वारवन्तीयं साम.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

अध्यायानुवाकयोर्लुक् ॥ ६० ॥

Wenn ein Adhîja oder Anuvâka bezeichnet werden soll, findet Schwund des Suffixes in dem angegebenen Falle statt.

गर्दभायडो, दीर्घजीवितो, पलितस्तम्भो ऽध्यायो ऽनुवाको वा.

विमुक्तादिभ्यो ऽण् ॥ ६१ ॥

An विमुक्त u. s. w. wird in diesem Falle ±_अ angefügt.

वेमुक्तो, देवासुरो ऽध्यायो ऽनुवाको वा.

गोषदादिभ्यो वुन् ॥ ६२ ॥

An गोषद् u. s. w. ऽ_अक.

गोषदको, इषेत्वको u. s. w. ऽध्यायो ऽनुवाको वा. Kâçikâ गोषद st. गोषद्.

तत्र कुशलः पथः ॥ ६३ ॥

Nach पथिन् bedeutet ऽ_अक „darin bewandert, dessen kundig“.

पथक. Zur Anfügung des Suffixes vgl. 6, 4, 144.

आकर्षादिभ्यः कन् ॥ ६४ ॥

An आकर्ष u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ऽ_क an.

आकर्षक, त्सरुक u. s. w. Es wird auch eine Lesart आकषय erwähnt.

धनहिरण्यत्कामे ॥ ६५ ॥

Nach धन und हिरण्य hat dieses Suffix die Bedeutung „ein Verlangen danach“.

धनको, हिरण्यको देवदत्तस्य.

स्वाङ्गेभ्यो प्रसिते ॥ ६६ ॥

Nach Körpertheilen hat ऽ_क die Bedeutung „darum besorgt, darauf Sorgfalt verwendend“.

केशक, दन्तोष्ठक, केशनखक.

उदराट्ठगाञ्चूने ॥ ६७ ॥

उदर mit ±_इकै hat die Bedeutung „gefrässig“.

श्रींदरिक. Die Kâçikâ ergänzt in diesem Sûtra auch प्रसिते ohne alle Noth.

सस्येन परिजातः ॥ ६८ ॥

Nach सस्य hat ऽ_क (s. 5, 2, 64) die Bedeutung „reichlich damit versehen“.

सस्यकः शालिः „über alles Lob erhabener, ganz ausgezeichneter Reis“, सस्यको मणिः „ein ganz vorzüglicher Edelstein“, सस्यकः साधुः „ein braver Mann, an dem Nichts auszusetzen ist“. सस्येन wird nur in der Calc. Ausg. des Pânini als v. l. erwähnt. सस्य soll गुणवाचिन् sein.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

अंशं हारी ॥ ६९ ॥

Nach अंश hat ङ-क die Bedeutung „dieses zu empfangen habend“.

अंशको दायदः, अंशकः पुत्रः.

तन्त्रादचिरापहते ॥ ७० ॥

Nach तन्त्र die Bedeutung „vor Kurzem davon abgenommen“.

तन्त्रकः (= प्रत्ययः, नवः) पटः oder प्रावारः.

ब्राह्मणकोष्णिके संज्ञायाम् ॥ ७१ ॥

Hierher gehören auch ब्राह्मणक und उष्णिका als Namen.

ब्राह्मणको देशः, उष्णिका यवागूः.

शीतोष्णाभ्यां कारिणि ॥ ७२ ॥

Nach शीत und उष्ण hat ङ-क die Bedeutung „so zu Werke gehend“.

शीतक = अलस, जड; उष्णक = शीघ्रकारिन्, दक्ष.

अधिकम् ॥ ७३ ॥

Hierher gehört auch अधिक.

अनुकाभिकाभीकः कमिता ॥ ७४ ॥

अनुक, अभिक und अभीक bedeuten „mögend, gern habend“.

पार्श्वेनान्विच्छति ॥ ७५ ॥

Nach पार्श्व hat ङ-क die Bedeutung „damit Etwas erstrebend“.

पार्श्व = मायाविन्, कौस्तिक, जालिक „auf Seitenwegen Etwas zu erlangen suchend“.

अयःशूलदण्डाजिनाभ्यां ठक्ठजौ ॥ ७६ ॥

An अयःशूल wird ङ-क und an दण्डाजिन ङ-क in dieser Bedeutung angefügt.

अयःशूलिक = साहसिक, दण्डाजिनिक = दाम्भिक.

तावतिथं ग्रहणमिति लुग्वा ॥ ७७ ॥

An ein Ordnungszahlwort tritt ङ-क an um auszudrücken, zum wievielten Male ein Erlernen erfolgt; hierbei kann das Suffix des abgeleiteten Zahlwortes abfallen.

द्वितीयकं oder द्विकं, तृतीयकं oder त्रिकं, चतुर्थकं oder चतुर्थं ग्रहणम्.

स एषां ग्रामणीः ॥ ७८ ॥

ङ-क hat auch die Bedeutung „diesen zum Führer habend“.

देवदत्तकाः = देवदत्तो ग्रामणोरिषाम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

शृङ्खलमस्य बन्धनं करभे ॥ ७९ ॥

Nach शृङ्खल hat dieses Suffix die Bedeutung „daran gebunden“, wenn von einem Kameljunges die Rede ist.

शृङ्खलकः करभः.

उत्क उन्मनाः ॥ ८० ॥

Hierher gehört auch उत्क in der Bedeutung „sehnsüchtig“.

कालप्रयोजनाद्भोगे ॥ ८१ ॥

Eine Krankheit wird näher bezeichnet, wenn an eine Zeitbenennung oder an das, was die Veranlassung jener ausdrückt, ल_क angefügt wird.

द्वितीयको ज्वरः „jeden zweiten Tag sich einstellendes Fieber“, विषपुष्पको ज्वरः „durch giftige Blüten erzeugtes Fieber“.

तदस्मिन्नन्नं प्राये संज्ञायाम् ॥ ८२ ॥

An die Bezeichnung einer Speise wird ल_क angefügt um auszudrücken, dass bei einer bestimmten Gelegenheit hauptsächlich diese Speise genossen wird; ein auf diese Weise gebildetes Wort ist ein Name.

गुडापूपिका, तिलापूपिका पांशुमासो. v. l. प्रायेण.

कुल्माषादञ् ॥ ८३ ॥

An कुल्माष tritt in einem solchen Falle ल_अक an.

कुल्माषो पांशुमासो.

श्रौत्रियंश्छन्दो ऽधीते ॥ ८४ ॥

श्रौत्रिय hat die Bedeutung „den Veda studierend“.

Das न् in श्रौत्रियन् gibt den Accent des Wortes an.

श्राद्धमनेन भुक्तमिनिठनौ ॥ ८५ ॥

An श्राद्ध treten die Suffixe इन् und ल_इक in der Bedeutung „dieses genossen habend“.

श्राद्धिन् und श्राद्धिक.

पूर्वादिनिः ॥ ८६ ॥

An पूर्व wird इन् gefügt.

पूर्विन् „Etwas früher gethan habend“.

सपूर्वाच्च ॥ ८७ ॥

Auch wenn ein anderes Wort im Compositum vorangeht.

कृतपूर्वो कटम्, भुक्तपूर्वोऽदनम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

इष्टादिभ्यश्च ॥ ८८ ॥

Auch an इष्ट u. s. w. wird इन् angefügt.

इष्टो यज्ञे, पूर्तो आद्धे.

छन्दसि परिपन्थिपरिपरिणौ पर्यवस्थातरि ॥ ८९ ॥

Im Veda haben die mit diesem Suffix gebildeten परिपन्थिन् und परिपरिन् die Bedeutung „Widersacher“.

अनुपद्यन्वेष्टा ॥ ९० ॥

Das mit इन् gebildete अनुपदिन् bedeutet „nachgehend, suchend“.

अनुपदी गवाम्, अनुपद्युद्ग्राणाम्.

साक्षाद्दृष्टरि संज्ञायाम् ॥ ९१ ॥

Nach सात् (साक्षात्) hat इन् die Bedeutung „zuschauend“; das damit gebildete Wort ist ein Name.

साक्षिन् „Zeuge“.

क्षेत्रियच् परक्षेत्रे चिकित्स्यः ॥ ९२ ॥

क्षेत्रियं bedeutet „erst in einem andern Körper zu heilen“ d. i. „in diesem Leben unheilbar“.

Das च bezeichnet das Wort als Oxytonon.

इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्रदृष्टमिन्द्रसृष्टमिन्द्रजुष्टमिन्द्रदत्तमिति वा ॥ ९३ ॥

इन्द्रिय bedeutet „Indra's Glied“, „von Indra gesehen“, „von Indra geschaffen“, „von Indra erwünscht“ oder „von Indra gegeben“.

तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुप् ॥ ९४ ॥

Das Suffix मत् (मन्त्, f. इ) hat die Bedeutung „dieses hat er“, und „dieses befindet sich an ihm“.

गोमान्देवदत्तः, वृक्षवान्यवत्तः. Ueber die Substitution von च् für म् s. 8, 2, 9 fgg.

रसादिभ्यश्च ॥ ९५ ॥

Auch nach रस u. s. w.

रसवत्, रूपवत्, गन्धवत्. Beschränkung von 5, 2, 115.

प्राणिस्थादातो लजन्यतरस्याम् ॥ ९६ ॥

An einen auf आ auslautenden Stamm, der etwas an einem lebenden Wesen Befindliches bezeichnet, kann auch लं antreten.

ब्रूडावत् oder ब्रूडाल, कर्णिकावत् oder कर्णिकाल.

सिध्मादिभ्यश्च ॥ ९७ ॥

Desgleichen an सिध्म u. s. w.

सिध्मवत् oder सिध्मल, गडुमत् oder गडुल u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

वत्सांसाभ्यां कामबले ॥ ९८ ॥

Dieses Suffix ल drückt nach वत्स Liebe, nach अंस Kraft aus.

वत्सल „das Kalb liebend, liebevoll, zärtlich“, अंसल „starkschultrig, kräftig“.

फेनादिलच् च ॥ ९९ ॥

An फेन kann auch इल्ले angefügt werden.

फेनवत्, फेनल und फेनिल.

लोमादिपामादिपिच्छादिभ्यः शनेलचः ॥ १०० ॥

An लोमन् u. s. w. wird श, an पामन् u. s. w. न und an पिच्छ u. s. w. इल्ले angefügt in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung.

लोमश oder लोमवत्, पामवत् oder पामन, पिच्छवत् oder पिच्छिल u. s. w.

प्रज्ञाश्रद्धार्चाभ्यो णः ॥ १०१ ॥

An प्रज्ञा, श्रद्धा und अर्चा wird ण् angefügt.

प्राज्ञ oder प्रज्ञावत्, श्राद्ध oder श्रद्धावत्, आर्च oder अर्चावत्. Kâçikâ °आर्चावृत्तिभ्यो, der Zusatz entstammt einem Vârttika.

तपःसहस्राभ्यां विनीनी ॥ १०२ ॥

Au तपस् wird विन् und an सहस्र इन् angefügt.

तपस्विन्, सहस्रिन्.

अण् च ॥ १०३ ॥

Auch ण्-अ.

तापस, साहस.

सिकताशर्कराभ्यां च ॥ १०४ ॥

Auch an सिकता und शर्करा tritt ण् an.

सैकटो घटः, शर्करं मधु.

देशे लुबिलचौ च ॥ १०५ ॥

Wenn von einer Oertlichkeit die Rede ist, kann auch Schwund des Suffixes mit Bewahrung des Geschlechts und der Zahl stattfinden oder इल्ले angefügt werden.

सिकता देशः, सिकतिलः, सैकतः oder सिकतावान्; शर्करा देशः, शर्करिलः, शर्करः oder शर्करावान्. Vgl. 1, 2, 51 fg.

दन्त उन्नत उरच् ॥ १०६ ॥

दन्त mit उरै bedeutet „hervorstehende Zähne habend“.

दन्तर.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

ऊषसुषिमुष्कमधो रः ॥ १०७ ॥

An ऊष u. s. w. wird in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung र angefügt.
ऊषरं क्षेत्रम्, सुषिरं काष्ठम्, मुष्करः पशुः, मधुरो गुडः.

द्युदुभ्यां मः ॥ १०८ ॥

An द्यु und दृ wird म gefügt.
द्युम, दृम.

केशाडौ ऽन्यतरस्याम् ॥ १०९ ॥

An केश kann व treten.

केशवत् und केशव, nach 5, 2, 115 auch केशिन् und केशिक.

गाण्ड्यजगात्संज्ञायाम् ॥ ११० ॥

An गाण्डो und अजग tritt व, wenn eine Name gebildet wird.

गाण्डोवं (oder गाण्डिवं) und अजगवं धनुः.

काण्डाण्डादीरन्नीरचौ ॥ १११ ॥

An काण्ड wird ऽईर und an आण्ड ईरं gefügt in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung.

काण्डोर, आण्डोर. Kāçikā अण्ड und अण्डोर.

रजःकृष्यासुतिपरिषदो वलच् ॥ ११२ ॥

An रजम्, क्षपि u. s. w. वलं.

रजस्वला स्त्री, ऋषीवलः कुटुम्बी, आसुतीवलः शंखिडकः, परिषद्वलो राजा. Zur Anfügung vgl. 6, 3, 118. Es soll auch °परिषदो gelesen werden.

दन्तशिखात्संज्ञायाम् ॥ ११३ ॥

An दन्त und शिखा, wenn ein Name gebildet wird.

दन्तावलो गजः, शिखावलं नगरम्. Vgl. 6, 3, 118.

ज्योत्स्नातमिस्राष्टृङ्गिणोर्जस्विनूर्जस्वलगोमिन्मलिनमलीमसाः ॥ ११४ ॥

ज्योत्स्ना, तमिस्रा, शृङ्गिण, ऊर्जस्विन्, ऊर्जस्वल, गोमिन्, मलिन und मलीमस sind unregelmässig gebildet.

अत इनिठनौ ॥ ११५ ॥

An einen auf अ auslautenden Stamm werden इन् und ऽ-इक gefügt.

दण्डिन्, दण्डिक und दण्डवत्; कृत्तिन्, कृत्तिक und कृत्तवत्.

व्रीह्यादिभ्यश्च ॥ ११६ ॥

Auch an व्रीहि u. s. w.

व्रीहिन्, व्रीहिक und व्रीहिमत्; मायिन्, मायिक und मायावत् u. s. w.

तुन्दादिभ्य इलच् च ॥ ११७ ॥

An तुन्द u. s. w. auch इलच्.

तुन्दिन्, तुन्दिक, तुन्दिल und तुन्दवत् u. s. w.

एकगोपूर्वाट्ठञ् नित्यम् ॥ ११८ ॥

An einen Stamm, dem एक oder गो im Compositum vorangeht, wird stets ष्ट्-इक angefügt.

एकशतिक, एकसहस्रिक; गोशतिक, गोसहस्रिक.

शतसहस्रान्ताच्च निष्कात् ॥ ११९ ॥

Desgleichen an शत und सहस्र, wenn sie auf निष्क folgen.

नेष्कशतिक, नेष्कसहस्रिक.

रूपादाहतप्रशंसयोर्यप् ॥ १२० ॥

An रूप, wenn Prägung oder Lob gemeint ist, tritt य् an.

रूप्यो दीनारः, रूप्यं कार्षीपणम्; रूप्यः पुरुषः.

अस्मायामेधास्रजो विनिः ॥ १२१ ॥

An einen auf अस् auslautenden Stamm, sowie an माया, मेधा und स्रज् wird विन् gefügt.

पर्यस्विन्, यशस्विन्; मायाविन्, मेधाविन् und स्रग्विन्.

बहुलं छन्दसि ॥ १२२ ॥

Im Veda tritt häufig विन् an.

तेजस्विन् u. s. w.

ऊर्णाया युस् ॥ १२३ ॥

An ऊर्णा tritt in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung यु an.

ऊर्णायु. Das Suffix musste स् (vgl. 1, 4, 16) wegen 6, 4, 148 bekommen.

वाचो ग्मिनिः ॥ १२४ ॥

An वाच् das Suffix ग्मिन्.

वाग्मिन्. Das Wort lautet ursprünglich वाग्मिन्, das Suffix ist aber deshalb nicht मिन् genannt worden, weil mit diesem auch वाङ्मिन् hätte gebildet werden können.

आलजाटचौ बहुभाषिणि ॥ १२५ ॥

वाच् mit den Suffixen आलच् und आटच् bedeutet „geschwätzig“.

वाचाल und वाचाट.

स्वामिन्निश्वर्ये ॥ १२६ ॥

Das unregelmässig gebildete स्वामिन् bedeutet „Herr“.

Der Stamm statt des Nominativs um das Suffix kenntlich zu machen.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

अर्शआदिभ्यो ऽच् ॥ १२७ ॥

An अर्शम् u. s. w. wird in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung अर्शं angefügt.
अर्शस, उरस u. s. w.

इङ्घोपतापगर्ह्यात्प्राणिस्थादिनिः ॥ १२८ ॥

An einen Dvaīdva, an den Namen einer Krankheit und an Etwas, das Tadelhaftes bezeichnet, wird इन् gefügt, wenn die genannten Dinge sich an einem lebenden Wesen befinden.

कटकवलयिनी, शङ्खनूपुरिणी; कुष्ठिन्, किलासिन्; कक्रुदावर्तिन्, काकतालुकिन्; aber पुष्पफलवान्मृत्तः.

वातातीसारभ्यां कुक् च ॥ १२९ ॥

An वात und अतीसार tritt vor diesem Suffix das Augment क् an.

वातकिन्, अतीसारकिन्. Kāçikā वाताति° und अतिसारकिन्.

वयसि पूरणात् ॥ १३० ॥

An ein Ordnungszahlwort tritt इन् an zur Bezeichnung des Lebensalters.

पञ्चमिन् „fünf Monate oder Jahre alt“, नवमिन्, दशमिन्.

सुखादिभ्यश्च ॥ १३१ ॥

Auch an सुख u. s. w. wird इन् angefügt.

सुखिन्, दुःखिन् u. s. w.

धर्मशीलवर्णान्ताच्च ॥ १३२ ॥

Desgleichen an einen auf धर्म, शील und वर्ण auslautenden Stamm.

ब्राह्मणधर्मिन्, ब्राह्मणशीलिन्, ब्राह्मणवर्णिन्.

हस्ताज्जातौ ॥ १३३ ॥

An हस्त, wenn ein Gattungsbegriff gebildet wird.

हस्तिन् „Elephant“, aber हस्तवान्पुरुषः.

वर्णाङ्गुलचारिणि ॥ १३४ ॥

An वर्ण zur Bezeichnung eines Brahmakârin.

वर्णिन्.

पुष्करादिभ्यो देशे ॥ १३५ ॥

An पुष्कर u. s. w. zur Bezeichnung einer Oertlichkeit.

पुष्करिणी, पश्चिमी u. s. w.

बलादिभ्यो मतुबन्यतरस्याम् ॥ १३६ ॥

An बल u. s. w. kann in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung auch मत् antreten.

बलवत् oder बलिन्, उत्साहवत् oder उत्साहिन् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

संज्ञायां मन्माभ्याम् ॥ १३७ ॥

An einen auf मन् oder म auslautenden Stamm tritt इन् an, wenn ein Name gebildet wird.

प्रथिमिनी, दामिनी (vgl. 6, 4, 144); होमिनी, सोमिनी.

कंशभ्यां बभयुस्ति तुतयसः ॥ १३८ ॥

An कम् und शम् treten die Suffixe ब, भ, यु, ति, तु, त und य an.

कम्ब, कम्भ, क्यु, कन्ति, कन्तु, कन्त, कंय; शम्ब, शम्भ, शंयु, शन्ति, शन्तु, शन्त, शंय. Vor den Suffixen युस् und यस् heisst der Stamm nach 1, 4, 16 Pada; in Folge dessen wird für das म् von कम् und शम् nach 8, 3, 23 Anusvāra substituirt.

तुन्दिवलिवटर्भः ॥ १३९ ॥

An तुन्दि, वलि und वटि wird भ angefügt.

तुन्दिभ, वलिभ, वटिभ.

अहंशुभमौर्युस् ॥ १४० ॥

†4, 1, 82.

An अहम् und शुभम् tritt यु an.

अहंयु, शुभंयु. Vgl. zu 5, 2, 138.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

प्राग्दिशो विभक्तिः ॥ १ ॥

5, 3, 1.

Bis 5, 3, 27 excl. heissen die Suffixe Vibhakti (Flexionsendungen).

किंसर्वनामबहुभ्यो ऽद्यादिभ्यः ॥ २ ॥

Diese Suffixe treten an किम्, an die Sarvanāman genannten Stämme und an बहु, aber nicht an द्वि u. s. w.

किम् gehört zu den Sarvanāman, wird aber besonders erwähnt, weil es auch unter den द्यादयः erscheint.

इदम् इष् ॥ ३ ॥

Für इदम् wird vor diesen Suffixen इ substituiert.

Also इह nach 5, 3, 11. Ueber die Bedeutung des stummen ष् s. 1, 1, 55.

एतेतौ रथोः ॥ ४ ॥

Vor einem mit र anlautenden Suffix wird dafür एत, vor einem mit थ् anlautenden इत् substituiert.

एतर्हि nach 5, 3, 16 und इत्यम् nach 5, 3, 24.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 1.

एतदो ऽन् ॥ ५ ॥

Für एतद् wird vor den in Rede stehenden Suffixen अन् substituiert.

अतस् nach 5, 3, 7 und अत्र nach 5, 3, 10. Das न् fällt nach 8, 2, 7 aus. Kāçikā und mehrere Hdschr. lesen ऽन् statt अन्, was eben so gut wäre (vgl. zu 5, 3, 3), aber Patañgali hat unsere Lesart vor Augen gehabt.

सर्वस्य सो ऽन्यतरस्यां दि ॥ ६ ॥

Für सर्व kann vor einer mit द् anlautenden Vibhakti स substituiert werden.

सर्वदा und सदा.

पञ्चम्यास्तसिल ॥ ७ ॥

Die Ablativendung vertritt -त्तस्.

कुतस्, यतस्, ततस्, बहुतस्.

तसेश्च ॥ ८ ॥

Dieses -त्तस् kann auch für das 5, 4, 44 fgg. besprochene तस् substituiert werden.

कुत, यत, तत, बहुत आगतः.

पर्यभिभ्यां च ॥ ९ ॥

-त्तस् tritt auch an परि und अभि an.

परितस् = सर्वतस् und अभितस् = उभयतस्.

सप्तम्यास्त्रल् ॥ १० ॥

Die Locativendung vertritt -त्त्र.

कुत्र (vgl. 7, 2, 104), तत्र (vgl. 7, 2, 102), बहुत्र.

इदमो हः ॥ ११ ॥

ह bei इदम्.

इह nach 5, 3, 3.

किमो ऽत् ॥ १२ ॥

अं bei किम्.

क्वं nach 7, 2, 105.

वा ह च छन्दसि ॥ १३ ॥

Im Veda nach Belieben auch ह्.

कुह (nach 7, 2, 104), क्व und कुत्र.

इतराभ्यो ऽपि दृश्यन्ते ॥ १४ ॥

Die genannten Suffixe erscheinen auch als Stellvertreter anderer Casus-
endungen.

Hierher stellt man Verbindungen wie ततो und तत्र भवान् statt स भवान्, तत्र und ततो भवन्तम् statt तं भवन्तम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 1.

सर्वैकान्यकिंयत्तदः काले दा ॥ १५ ॥

Nach सर्व, एक, अन्य, किम्, यद् und तद् vertritt दा die Stelle des Locativs in temporaler Bedeutung.

सर्वदा, एकदा, अन्यदा, कदा (vgl. 7, 2, 103), यदा und तदा (vgl. 7, 2, 102).

इदमो हिंल् ॥ १६ ॥

An इदम् wird in dieser Bedeutung $_{-}\text{हिं}$ angefügt.

एतर्हिं. Vgl. 5, 3, 4.

अधुना ॥ १७ ॥

In dieser Bedeutung wird auch अधुना gebraucht.

दानीं च ॥ १८ ॥

An इदम् tritt auch दानीम् an.

इदानीम्. Vgl. 5, 3, 3.

तदो दा च ॥ १९ ॥

An तद् wird auch दा angefügt in dem 5, 3, 15 angegebenen Falle.

तदानीम् und तदा nach 7, 2, 102.

तयोर्दाहिंलौ च छन्दसि ॥ २० ॥

Im Veda wird auch an इदम् दा und an तद् $_{-}\text{हिं}$ angefügt.

इदा und तर्हिं. Vgl. 5, 3, 3. 7, 2, 102.

अनद्यतने हिंलन्यतरस्याम् ॥ २१ ॥

$_{-}\text{हिं}$ kann in dem 5, 3, 15 erwähnten Falle an die 5, 3, 2 angegebenen Stämme treten, wenn nicht der heutige Tag gemeint ist.

कर्हिं oder कदा, यर्हिं oder यदा, तर्हिं oder तदा.

सद्यः परुत् परायैषमः परेद्यव्यद्य पूर्वेद्युरन्येद्युरन्यतरेद्युरितरेद्युरपरेद्युरधरेद्युरुभयेद्युरुत्तरेद्युः ॥ २२ ॥

Hierher gehören auch die unregelmässigen Formen सद्यम्, परुत्, परारि, ऐषमम्, परेद्यवि, अद्य, पूर्वेद्युस्, अन्येद्युस्, अन्यतरेद्युस्, इतरेद्युस्, अपरेद्युस्, अधरेद्युस्, उभयेद्युस् und उत्तरेद्युस्.

प्रकारवचने थाल् ॥ २३ ॥

Das Suffix $_{-}\text{थर}$ bezeichnet nach den 5, 3, 2 genannten Stämmen die Art und Weise.

तथा = तेन प्रकारेण, eben so यथा, सर्वथा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 1.

इदमस्थमुः ॥ २४ ॥

An इदम् tritt in dieser Bedeutung यम् an.

इत्यम्. Vgl. 5, 3, 4.

किमश्च ॥ २५ ॥

Auch an किम्.

कथम्. Vgl. 7, 2, 103.

† 5, 3, 1.

था हेतौ च च्छन्दसि ॥ २६ ॥

किम् mit था hat im Veda auch die Bedeutung „warum“.

कथा देवा आसन्पुराविदः; कथा ग्रामं न पृच्छसि.

दिक्छन्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यो दिग्देशकालेष्वस्तातिः ॥ २७ ॥

Bei Richtungswörtern vertritt अस्तात् den Locativ, Ablativ und Nominativ, wenn von einer Richtung, einem Orte oder einer Zeit die Rede geht.

पुस्ताद्वसति, आगतः oder रमणीयम्, eben so अधस्तात्. Siddh. Kaum. °प्रथमादिभ्यो.

दक्षिणोत्तराभ्यामतमुच् ॥ २८ ॥

An दक्षिण und उत्तर tritt in diesem Falle अतस् an.

दक्षिणतो वसति, दक्षिणत आगतः; दक्षिणतो रमणीयम्; eben so उत्तरतस्.

विभाषा परावराभ्याम् ॥ २९ ॥

An पर und अवर nicht nothwendig.

परस्तात् oder परतस्, अवरस्तात् oder अवरतस्.

अञ्चेलुक् ॥ ३० ॥

Nach Richtungswörtern auf अञ्च् findet Schwund des Suffixes statt.

प्राक्, प्रत्यक् u. s. w.

उपर्युपरिष्ठात् ॥ ३१ ॥

Hierher gehören auch die unregelmässig gebildeten उपरि und उपरिष्ठात्.

पश्चात् ॥ ३२ ॥

Auch पश्चात्.

पश्च पश्चा च च्छन्दसि ॥ ३३ ॥

Im Veda steht statt dessen auch पश्च und पश्चा.

पुरा व्याघ्रो जायते । पश्च, पश्चा oder पश्चात्सिंहः.

उत्तराधरदक्षिणादातिः ॥ ३४ ॥

An उत्तर, अधर und दक्षिण tritt in dem 5, 3, 27 angegebenen Falle आत् an.

उत्तरात्, अधरात् und दक्षिणात्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

एनवन्यतरस्यामदूरे ऽपञ्चम्याः ॥ ३५ ॥

Auch एन neben den früher erwähnten Suffixen, jedoch nicht als Stellvertreter der Ablativendung und auch nicht, wenn es sich um eine Ferne handelt.

उत्तराद्, उत्तरतो oder उत्तरेण वसति oder रमणीयम्; अधस्तात्, अधरात्, अधरतम् oder अधरेण; दक्षिणात्, दक्षिणात् oder दक्षिणेन; dagegen nur उत्तरादागतः u. s. w.

दक्षिणादाच् ॥ ३६ ॥

An दक्षिण kann in dem 5, 3, 27 angegebenen Falle ओ antreten.

दक्षिणा वसति oder रमणीयम्, aber nur दक्षिणात् आगतः, indem अपञ्चम्याः hier fortgilt.

आहि च दूरे ॥ ३७ ॥

Auch आहि, wenn von einer Ferne die Rede ist.

दक्षिणा oder दक्षिणाहि वसति oder रमणीयम्, aber nur दक्षिणात् आगतः.

उत्तराच्च ॥ ३८ ॥

Mit उत्तर verhält es sich eben so.

उत्तरा oder उत्तराहि वसति oder रमणीयम्, aber nur उत्तरादागतः.

पूर्वाधरावराणामसि पुरधवश्चैषाम् ॥ ३९ ॥

An पूर्व, अधर und अवर tritt in dem 5, 3, 27 angegebenen Falle अस an, wovor पुर् für पूर्व, अध् für अधर und अच् für अवर substituiert werden.

पुरो वसति, पुर आगतः und पुरो रमणीयम्; eben so अधस् und अवस्.

अस्ताति च ॥ ४० ॥

Dieselben Substitutionen finden vor अस्तात् statt.

पुरस्तात्, अधस्तात् und अवस्तात्.

विभाषावरस्य ॥ ४१ ॥

Bei अवर jedoch nicht nothwendig.

अवरस्तात् oder अवस्तात्.

संख्याया विधार्थे धा ॥ ४२ ॥

An ein Zahlwort tritt धा an zur Bezeichnung der Art und Weise.

एकधा, द्विधा, त्रिधा u. s. w. भुङ्क्ते oder गच्छति.

अधिकरणविचाले च ॥ ४३ ॥

Auch dann, wenn von einer anderen Vertheilung des Stoffes die Rede geht.

एकं राशिं पञ्चधा oder अष्टधा कुरु, अनेकमेकधा कुरु.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

एकाङ्घो ध्यमुजन्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

Nach एक kann auch $\pm$ घ्यम् statt धा gesetzt werden.

एकधा oder ऐकघ्यं भुङ्क्ते, एकधा oder ऐकघ्यं राशिं कुरु.

द्वित्र्योश्च धमुञ् ॥ ४५ ॥

Nach द्वि und त्रि $\pm$ धम्.

द्विधा oder द्वैधम्, त्रिधा oder त्रैधम्.

एधाच् च ॥ ४६ ॥

Auch एधा.

द्वेधा, त्रेधा. Vgl. 6, 4, 148.

याप्ये पाशप् ॥ ४७ ॥

पाशप् bezeichnet Jemand als unbedeutend.

वैयाकरणपाशः „ein ganz schlechter Grammatiker“, eben so याज्ञिकपाशः.

पूरणाङ्गागे तीयादन् ॥ ४८ ॥

An die Endung तीय eines Ordnungszahlwortes tritt $\pm$ अ an zur Bezeichnung von „Theil“.

द्वितीयो भागः „Hälfte“, तृतीय „Drittel“.

प्रागेकादशभ्यो ऽच्छन्दसि ॥ ४९ ॥

Auch an die Ordnungszahlwörter bis एकादश excl., aber nicht im Veda.

चैतुर्यं, पञ्चम, सप्तम, नवम, दशम.

षष्ठाष्टमाभ्यां ज च ॥ ५० ॥

An षष्ठ und अष्टम kann auch $\pm$ अ antreten.

षैष्ठ oder षौष्ठ, अष्टम oder अष्टम.

मानपश्वङ्गयोः कन् लुको च ॥ ५१ ॥

Nach षष्ठ kann, wenn ein Maass gemeint ist, auch $\pm$ क angefügt werden, nach अष्टम aber, wenn von einem Körpertheil des Opferthieres die Rede ist, auch Schwund des Suffixes eintreten.

षैष्ठको भागः „ein Sechstel als Maass“, अष्टमो भागः „ein Achtel als bestimmter Theil eines Opferthiers“.

एकादाकिनिच् चासहाये ॥ ५२ ॥

An एक kann auch आकिन् gefügt werden in der Bedeutung „ohne Gefährten“.

ऐकक, एक oder एकाकिन्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

भूतपूर्वे चरट् ॥ ५३ ॥

चर mit dem Femininum auf ई bedeutet „dieses ehemals gewesen“.

आद्यचर und ०री, सुकुमारचर und ०री.

षष्ठ्या रूप्य च ॥ ५४ ॥

In der Bedeutung „ehemals Jemand gehört habend“, kann auch रूप्य angefügt werden.

देवदत्तचरो und देवदत्तरूप्यो गौः.

अतिशयने तमबिष्टनौ ॥ ५५ ॥

तम und ँ-इष्ट drücken ein Uebersteigen (Uebertreffen) aus.

तिङश्च ॥ ५६ ॥

Auch nach einem Verbum finitum (aber nur तम).

पचतितमाम्, जल्पतितमाम्. Vgl. 5, 4, 11.

द्विवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनौ ॥ ५७ ॥

Wenn von Zweien die Rede geht oder wenn dasjenige hinzugefügt wird, was vom Andern unterschieden wird, treten in der 5, 3, 55 angegebenen Bedeutung तर und ँ-ईयस् an.

अयमनयोराद्यतरः, अयमनयोः पटीयान्; मायुराः पाटलिपुत्रकेभ्य आद्यतराः, ०केभ्यः पटीयांसः; पचतितराम् (vgl. 5, 4, 11).

अजादी गुणवचनादेव ॥ ५८ ॥

Die beiden vocalisch anlautenden Suffixe ँ-इष्ट und ँ-ईयस् werden nur an ein Eigenschaftswort (im engsten Sinne) gefügt.

तुश्छन्दसि ॥ ५९ ॥

Im Veda werden sie auch an auf त् auslautende Stämme angefügt.

करिष्ट, दोहीयसी. त् fällt nach 6, 4, 154 ab.

प्रशस्यस्य श्रः ॥ ६० ॥

Für प्रशस्य wird vor diesen Suffixen श्र substituiert.

श्रेष्ठ, श्रेयस्. Vgl. 6, 4, 163.

ज्य च ॥ ६१ ॥

Auch ज्य.

ज्येष्ठ, ज्यायस्. Vgl. 6, 4, 163. 160.

वृद्धस्य च ॥ ६२ ॥

Dieses ज्य wird auch für वृद्ध substituiert.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

अन्तिकबाढयोर्नेदसाधौ ॥ ६३ ॥

Für अन्तिक wird vor jenen Suffixen नेद und für बाढ — साध substituiert.

नेदिष्ठ, नेदीयस्; साधिष्ठ, साधीयस्.

युवाल्पयोः कनन्यतरस्याम् ॥ ६४ ॥

Für युवन् und अल्प kann कन् substituiert werden.

Statt यविष्ठ, यवीयस् und अल्पिष्ठ, अल्पीयस् kann auch कनिष्ठ und कनीयस् gesagt werden. Zu यविष्ठ und यवीयस् vgl. 6, 4, 156.

विन्मतोर्लुक् ॥ ६५ ॥

Die Suffixe विन् und मत् (वत्) fallen vor $\underline{\text{ल}}\text{-इष्ठ}$ und $\underline{\text{ल}}\text{-ईयस्}$ ab.

सजिष्ठ und सजीयस् von सजिन्, त्वचिष्ठ und त्वचीयस् von त्वग्वत्.

प्रशंसायां रूपम् ॥ ६६ ॥

Das Suffix रूप drückt ein Lob aus.

वैयाकरणरूपः „ein ausgezeichnete Grammatiker“, eben so याज्ञिकरूपः.

ईषदसमाप्तौ कल्पन्देश्यदेशीयः ॥ ६७ ॥

Die Suffixe कल्प, देश्य und देशीय drücken aus, dass Etwas noch nicht ganz vollkommen ist.

पटुकल्प, पटुदेश्य und पटुदेशीय „recht, ziemlich geschickt“.

विभाषा सुपो बहुच् पुरस्तात् ॥ ६८ ॥

An ein Nomen kann in dieser Bedeutung auch बहु angefügt werden, aber vorn.

बहुपटु, बहुमटु. So zu betonen nach 6, 1, 163.

प्रकारवचने जातीय् ॥ ६९ ॥

Das Suffix जातीय hat die Bedeutung „derartig“.

पटुजातीय „der zu den Geschickten gezählt werden kann“, eben so मटु, दर्शनीय°.

5, 3, 70.

प्रागिवात् कः ॥ ७० ॥

Bis 5, 3, 96 excl. (genau genommen nur bis 5, 3, 86 incl.) gilt das Suffix क.

अव्ययसर्वनामामकच् प्राक् टेः ॥ ७१ ॥

An Indeclinabilia und an Pronomina wird अक् angefügt und zwar vor dem letzten Vocal, der in Folge dessen den Acut erhält.

उच्चकैस्, नीचकैस् und शनकैस् von उच्चैस्, नीचैस् und शनैस्; सर्वके, विश्वके und उभयके von सर्वे, विश्वे und उभये.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 70.

कस्य च दः ॥ ७२ ॥

Für ein auslautendes क् wird in einem solchen Falle द् substituiert.

धकिद् (°त्), हिरकुद् (°त्) und पृथकद् (°त्) von धिक्, हिक् und पृथक्.

अज्ञाते ॥ ७३ ॥

Das 5, 3, 70 erwähnte Suffix क् bezeichnet Jemand oder Etwas als nicht näher bekannt.

कुत्सिते ॥ ७४ ॥

Oder als von elender Beschaffenheit.

संज्ञायां कन् ॥ ७५ ॥

Wird in dieser Bedeutung ein Name gebildet, so tritt ङ-क an.

शूद्रकः, धारकः, चूर्णकः.

अनुकम्पायाम् ॥ ७६ ॥

क wird auch als Ausdruck des Mitleides hinzugefügt.

पुत्रकः, वत्सकः, दुर्बलकः, बुभुक्षितकः.

नीतौ च तद्युक्तात् ॥ ७७ ॥

Auch als Ausdruck der Höflichkeit, indem das Suffix an das aus Mitleid Gereichte angefügt wird.

हन्त ते धानकाः, हन्त ते तिलकाः.

बह्वचो मनुष्यनाम्नश्च ॥ ७८ ॥

An einen mehr als zweisilbigen Mannsnamen kann als Ausdruck des Mitleides oder der Höflichkeit auch कै oder इकै angefügt werden.

वायुदत्तकः oder वायुकः, देवदत्तकः oder देविकः, यज्ञदत्तकः oder यज्ञिकः; aber nur दत्तकः.
गुप्तकः. Zur kurzen Form vgl. 5, 3, 83.**घनिलचौ च ॥ ७९ ॥**

Auch ङ-इय und इलै.

देवियः und देविलः, यज्ञियः und यज्ञिलः. Vgl. 5, 3, 83.

प्राचामुपादेऽङ्चौ च ॥ ८० ॥

Nach der Ansicht der östlichen Grammatiker auch अडे und अकै, wenn der Name mit उप beginnt.

उपडः und उपकः von उपेन्द्रदत्त. Vgl. 5, 3, 83.

जातिनाम्नः कन् ॥ ८१ ॥

An einen Mannsnamen, der einen Gattungsbegriff ausdrückt, wird ङ-क gefügt.

व्याघ्रकः, सिंहकः, शरभकः von व्याघ्र, सिंह, शरभ.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 70.

अजिनान्तस्योत्तरपदलोपश्च ॥ ८२ ॥

Lautet ein Mannsname auf अजिन aus, so fällt dieses Wort vor $\underline{\text{ल}}\text{-क}$ ab.

व्याघ्रकः von व्याघ्राजिन, eben so सिंहकः von सिंहाजिन.

ठाजादावूर्ध्वं द्वितीयादचः ॥ ८३ ॥

Vor dem 5, 3, 78 erwähnten क und vor einem mit einem Vocal anlautenden Suffixe fällt bei einem Mannsnamen alles auf den zweiten Vocal des Namens Folgende ab.

Beispiele bei 5, 3, 78 fgg.

शेवलसुपरिविशालवरुणार्थमादीनां तृतीयात् ॥ ८४ ॥

Bei Mannsnamen, die mit शेवल, सुपरि, विशाल, वरुण und अर्थमन् anlauten, fällt vor den genannten Suffixen alles auf den dritten Vocal des Namens Folgende ab.

शेवलिकः, शेवलियः und शेवलिलः von शेवलदत्त; सुपरिकः, सुपरियः und सुपरिलः von सुपरिदत्त; eben so विशालिकः, विशालियः und विशालिलः; वरुणिकः, वरुणियः und वरुणिलः; अर्थमिकः, अर्थमियः und अर्थमिलः.

अल्पे ॥ ८५ ॥

Das Suffix क (s. 5, 3, 70) drückt ein geringes Quantum oder eine geringe Anzahl von Etwas aus.

तेलकम् „etwas Oel“, घृतकम्.

† 5, 3, 70. ह्रस्वे ॥ ८६ ॥

Auch eine geringe Höhe (Länge) von Etwas.

वृत्तकः, प्लत्तकः, स्तम्भकः.

संज्ञायां कन् ॥ ८७ ॥

Wenn das niedrige (kurze) Ding zu einem Namen erhoben wird, tritt $\underline{\text{ल}}\text{-क}$ an.

वंशकः, वेणुकः, दण्डकः.

कुटीशमीश्रुगडाभ्यो रः ॥ ८८ ॥

An कुटी, शमी und श्रुगडा wird zur Bezeichnung der geringen Höhe (Länge) र angefügt.

कुटीरः, शमीरः, श्रुगडारः.

कुत्वा डुपच् ॥ ८९ ॥

An कुत् das Suffix उर्पे, wobei das ऊ des Stammes abfällt.

कुत्पः = ह्रस्वा कुत्तः = चर्ममयं सेहभाजनम्. Kāṣikā कुत्पम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

कासूगोणीभ्यां ष्टरच् ॥ ९० ॥

An कासू und गोणी das Suffix त्रै mit dem Femininum auf द्वै.

कासूतरी = ह्रस्वा कासूः, गोणीतरी.

वत्सोक्षाश्वर्षभेभ्यश्च तनुत्वे ॥ ९१ ॥

Nach वत्स, उन्न, अश्व und ऋषभ drückt dieses Suffix Schwächtigkeit aus.

वत्सतरः, उन्नतरः, अश्वतरः, ऋषभतरः.

किंयत्तदो निर्धारणे द्वयोरेकस्य डतरच् ॥ ९२ ॥

Wenn unter Zweien Einer abgesondert werden soll, wird an किम्, यद् und तद् das Suffix अतरै angefügt, wobei इम् und अद् abfallen.

कतरो oder यतरो भवतोः षट्ः oder भवतोर्देवदत्तस्तर आ गच्छतु. किंयत्तदोर्नि° v. 1.

वा बहूनां जातिपरिप्रश्ने डतमच् ॥ ९३ ॥

Soll unter Vielen Einer abgesondert werden, so kann, wenn nach dem Stande u. s. w. gefragt wird, अतमै mit demselben Abfall angefügt werden.

कतमो oder को, यतमो oder यो भवतां कटस्ततम oder स आ गच्छतु. Nach der Kāçikā auch यकः und सकः nach 5, 3, 71.

एकाच्च प्राचाम् ॥ ९४ ॥

Nach der Ansicht der östlichen Grammatiker können die erwähnten Suffixe अतरै und अतमै auch an एक antreten.

एकतरो भवतोर्देवदत्तः, एकतमो भवतां देवदत्तः.

अवक्षेपणे कन् ॥ ९५ ॥

क drückt eine Verhöhnung aus.

व्याकरणकेन oder याज्ञिक्यकेन नाम त्वं गर्धितः.

इवे प्रतिकृतौ ॥ ९६ ॥

Dieses Suffix hat auch die Bedeutung „wie dieses“, wenn die Nachbildung eines Dinges bezeichnet werden soll.

अश्वकः „ein bildlich dargestelltes Pferd“, ebenso उद्भकः, गर्दभकः.

संज्ञायां च ॥ ९७ ॥

Desgleichen bei der Bildung eines Namens.

अश्वकः „ein an ein Pferd erinnerndes Ding“.

लुम्भनुष्ये ॥ ९८ ॥

Wenn ein Mensch auf diese Weise bezeichnet wird, findet Schwund des Suffixes statt, wobei Genus und Numerus der Wörter unverändert bleiben.

चञ्वा „Rohrwerk“, so v. a. „Strohmann“. Eben so दासी, खरकुटी. Vgl. 6, 1, 204.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

जीविकार्थे चापरये ॥ ९९ ॥

Ein solcher Schwund des Suffixes findet auch dann statt, wenn die Nachbildung einen Erwerb bildet, vorausgesetzt, dass damit kein Handel getrieben wird.

वासुदेवः, शिवः, स्कन्दः, विष्णुः, आदित्यः als Namen von Idolen.

देवपथादिभ्यश्च ॥ १०० ॥

Auch nach देवपथ u. s. w. findet Schwund des Suffixes statt in dem 5, 3, 96. 97 angegebenen Falle.

वस्तेर्दञ् ॥ १०१ ॥

An वस्ति wird in der Bedeutung „wie dieses“ $\pm$ एय angefügt.

वास्तेयः, °यी = वस्तिरिव.

शिलाया ढः ॥ १०२ ॥

An शिला das Suffix एय.

शिलेयं (= शिलेव) दधि.

शाखादिभ्यो यत् ॥ १०३ ॥

An शाखा u. s. w. यं oder एय (s. 6, 1, 213).

शाख्यः = शाखेव, eben so मुख्य u. s. w. v. l. यः statt यत्.

द्रव्यं च भव्ये ॥ १०४ ॥

Hierher gehört auch द्रव्य in der Bedeutung „wie es sich gehört“.

द्रव्यो ज्यं राजपुत्रः.

कुशयाच्छः ॥ १०५ ॥

An कुशाय wird ईय angefügt.

कुशायीयं (= कुशायमिव सूक्ष्मत्वात्) वस्त्वम्. °या वृद्धिः.

समासाच्च तद्विषयात् ॥ १०६ ॥

Auch an ein Compositum, wenn es sich hier um das „wie dieses“ handelt.

काकतालीय, अजाक्रपाणीय, अन्धकवर्तीय.

शर्करादिभ्यो ऽण् ॥ १०७ ॥

An शर्करा u. s. w. wird in der Bedeutung „wie dieses“ $\pm$ अ angefügt.

शार्कर, कापालिक u. s. w.

अङ्गुल्यादिभ्यष्टक् ॥ १०८ ॥

An अङ्गुलि u. s. w. $\pm$ के oder $\pm$ इके.

आङ्गुलिक = अङ्गुलिरिव u. s. w. Kāçikā nimmt अङ्गुली an, aber Pāṇini braucht sonst nur अङ्गुलि.

एकशालायाष्ठजन्यतरस्याम् ॥ १०९ ॥

An एकशाला auch ईकं.

एकशालिक oder एकशालिक.

कर्कलोहितादीकक् ॥ ११० ॥

An कर्क und लोहित das Suffix ±_ईकं.

कार्किक, लोहितिक.

प्रत्नपूर्वविश्वेमात् थाल् छन्दसि ॥ १११ ॥

An प्रत्न, पूर्व, विश्व und इम wird im Veda _/था in der Bedeutung „wie“ angefügt.

प्रत्नथा, पूर्वथा, विश्वथा, इमथा.

पूगाञ्ज्यो ऽग्रामणीपूर्वात् ॥ ११२ ॥

An den Namen einer Horde, der nicht auf den Namen ihres Führers zurückgeht, wird ±_य gefügt.

लोहध्वज्य (v. l. लोहित^२), श्रेव्य, चातक्य. Dieses und die folgenden Suffixe heissen tadrāga und bezeichnen also die Anführer der Horde u. s. w. Der Plural lautet nach 2, 4, 62 ohne Suffix लोहध्वजाः, शिबयः und चातकाः. Zu ग्रामणीपूर्व vgl. 5, 2, 78.

व्रातच्छजोरस्त्रियाम् ॥ ११३ ॥

Auch an den Namen einer wilden Bande und an die auf ±_आयने (s. 4, 1, 98) ausgehenden Namen, aber nicht im Femininum.

कापोतपाक्यः und कपोतपाकाः, व्रीहिमत्यः und व्रीहिमताः, कौञ्जायन्यः und कौञ्जायनाः, ब्राधायन्यः und ब्राधायनाः; aber कपोतपाकी, व्रीहिमती, कौञ्जायनी und ब्राधायनी.

आयुधजीविसंघाञ्ज्यद्वाहीकेष्वब्राह्मणराज्यात् ॥ ११४ ॥

An den Namen einer zu den Vāhika gehörenden vom Waffenhandwerk lebenden Verbindung, wenn unter dieser nicht Brahmanen und Rāganja gemeint sind, wird ±_य mit dem Femininum auf ई angefügt.

कौण्डीव्यः, कौण्डीवसी und कौण्डीवसाः; कौद्रक्यः, कौद्रकी und कुद्रकाः; मालव्यः, मालवी und मालवाः; aber गोपालवा ब्राह्मणाः und शालङ्कायना राज्याः.

वृकाट्टेण्यम् ॥ ११५ ॥

An वृक wird ±_ण्य mit dem Femininum auf ई gefügt.

वार्केण्यः, वार्केणी und वृकाः.

दामन्यादित्रिगर्षष्टाच्छः ॥ ११६ ॥

An दामनि und an die Namen der sechs त्रिगर्षष्ट genannten Kriegerstämme tritt ईय an.

दामनीयः und दामनयः, श्रीलपीयः und उलपयः; कौण्डोपरथीयः und कौण्डोपरथाः;

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

दाण्डकीयः und दाण्डक्यः, क्रौष्टकीयः und क्रौष्टक्यः, जालमानीयः und जालमानयः, ब्रह्मगुप्तोयः und ब्रह्मगुप्ताः, जानकीयः und जानक्यः.

पश्व्वादिद्यौधेयादिभ्यो ऽणञौ ॥ ११७ ॥

An पशु u. s. w. wird ±_अ, an योधेय u. s. w. ±_अ angefügt.

पार्श्वः und पश्वः, असुरः und असुराः u. s. w.; योधेयः und योधेयाः (mit anderer Accentuation) u. s. w. °योधेयादिभ्यामणञौ Kāçikā.

अभिजिद्विदभृच्छालावच्छिखावच्छमीवदूर्णावच्छुमदणो यञ् ॥ ११८ ॥

An अभिजित् u. s. w. wird, wenn sie mit dem patronymischen Suffix ±_अ versehen sind, ±_य angefügt.

अभिजित्यः und अभिजिताः, विदभृत्यः und विदभृताः, शालावत्यः und शालावताः, शिखावत्यः und शिखावताः, शमीवत्यः und शमीवताः, शूर्णावत्यः und शूर्णावताः, श्राम्यः und श्रामताः.

ज्यादयस्तद्राजाः ॥ ११९ ॥

Die Suffixe ज्य u. s. w. (5, 3, 112 fgg.) heissen tadrâga.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

पादशतस्य संख्यादेर्वीप्सायां वुन् लोपश्च ॥ १ ॥

An पाद und an शत mit vorangehendem Zahlwort wird, um ein distributives Verhältniss auszudrücken, ल_अक angefügt, wobei der Auslaut der Stämme abfällt.

द्विपदिकां ददाति = द्वौ द्वौ पादौ ददाति, द्विशतिकां ददाति = द्वे द्वे शते ददाति. Wenn der Abfall hier nicht gelehrt würde, könnte man ihn nach 6, 4, 148 erfolgen lassen, in diesem Falle würde man aber wegen 1, 1, 57 hier nicht die Regel 6, 4, 130 über die Substitution von पद् für पाद anwenden dürfen. Zum इ in °पदिका und °शतिका vgl. 7, 3, 44.

दण्डव्यवसर्गयोश्च ॥ २ ॥

Auch wenn von einer Strafe oder einer Schenkung die Rede geht.

द्विपदिकां दण्डितः = द्वौ पादौ दण्डितः; eben so द्विशतिकां; द्विपदिकां व्यव सजति = द्वौ पादौ व्यव सजति, eben so द्विशतिकां.

स्थूलादिभ्यः प्रकारवचने कन् ॥ ३ ॥

An स्थूल u. s. w. wird ल_क angefügt in der Bedeutung „derartig“.

स्थूलक = स्थूलप्रकार, eben so अणुक, मापक. Ausnahme zu 5, 3, 69.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

अनत्यन्तगतौ क्तात् ॥ ४ ॥

Dasselbe Suffix tritt an ein Participle auf --त um auszudrücken, dass Etwas noch nicht ganz vollendet ist.

भिन्नक „noch nicht ganz gespalten“.

न सामिवचने ॥ ५ ॥

Nicht aber, wenn ein Wort in der Bedeutung „halb“ hinzugefügt wird.

सामिकृत, अर्धकृत, नेमकृत.

बृहत्या आच्छादने ॥ ६ ॥

An बृहती tritt --क zur Bezeichnung eines Kleidungsstückes.

बृहतिक्रा.

अषडक्षशितंग्वलंकर्मालंपुरुषाध्युत्तरपदात् खः ॥ ७ ॥

An अषडक्ष, आशितंगु, अलंकर्मन्, अलंपुरुष und an einen auf अघि auslautenden Stamm wird ईन् gefügt.

अषडक्षीणो मन्त्रः, आशितंगवीनमरण्यम्, अलंकर्मणि, अलंपुरुषीण, राजाधान.

विभाषाञ्चरेदिकिस्त्रयाम् ॥ ८ ॥

ईन् kann auch an einen auf अञ्च् auslautenden Stamm gefügt werden, aber nicht im Femininum, wenn dieses eine Weltgegend bezeichnet.

प्राक् oder प्राचीनम्, अर्वाक् oder अर्वाचीनम्, aber nur प्राची und प्रतीची दिक्, während प्राचीना ब्राह्मणी zulässig ist.

जात्यन्ताच्छ बन्धुनि ॥ ९ ॥

An einen auf जाति auslautenden Stamm wird ईय gefügt, wenn Zugehörigkeit gemeint ist.

ब्राह्मणजातीय, क्षत्रियजातीय, वैश्यजातीय.

स्थानान्ताद्विभाषा सस्थानेनेति चेत् ॥ १० ॥

An einen auf स्थान auslautenden Stamm kann ईय antreten, wenn jenes mit Etwas componirt wird, mit dem ein Anderes als eine gleiche Stellung einnehmend gedacht wird.

पितृस्थानः oder पितृस्थानीयः = पित्रा तुल्यः.

किमेत्तिडव्ययघादाभ्वद्रव्यप्रकर्षे ॥ ११ ॥

An die Suffixe तर und तम् (घ) nach किम्, nach einem auf ए auslautenden Worte, nach einem Verbum finitum und nach einem Indeclinabile wird अम् angefügt, wenn es sich nicht um das Hervorragen eines Dinges handelt (d. i. in adverbialer Bedeutung).

किन्तराम्, किन्तमाम्; पूर्वोच्छोतराम्, पूर्वोच्छोतमाम्; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्, उच्चैस्तमाम्; aber उच्चैस्तरौ und उच्चैस्तमो वृद्धः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

अमु च छन्दसि ॥ १२ ॥

Im Veda auch अम्.

प्रतरम् und प्रतराम्.

अनुगादिनष्टक् ॥ १३ ॥

An अनुगादिन् wird ±_इके angefügt.

आनुगादिक्र angeblich ohne Aenderung der Bedeutung.

एचः स्त्रियामञ् ॥ १४ ॥

An einen auf das 3, 3, 43 besprochene Suffix ±_अ auslautenden Stamm tritt ±_अ an.

Beispiele und Erläuterung s. u. 3, 3, 43.

अणिनुणः ॥ १५ ॥

An einen auf das 3, 3, 44 besprochene Suffix ±_इन् auslautenden Stamm tritt ±_अ an.

Beispiele und Erläuterung s. u. 3, 3, 44.

विसारिणो मत्स्ये ॥ १६ ॥

±_अ wird an विसारिन् angefügt, wenn ein Wort für „Fisch“ gebildet werden soll.

विसारिणः.

संख्यायाः क्रियाभ्यावृत्तिगणने कृत्वमुच् ॥ १७ ॥

An ein Zahlwort wird कृत्वस् angefügt, wenn die Wiederholung einer Handlung gezählt wird.

पञ्चकृत्वो भुङ्गे = पञ्च वारान्भुङ्गे.

द्वित्रिचतुर्भ्यः सुच् ॥ १८ ॥

Nach द्वि, त्रि und चतुर् tritt in dieser Bedeutung स् mit dem Acut auf der letzten Silbe an.

द्विस्, त्रिस्, चतुर् mit Abfall des स् nach 8, 2, 24.

एकस्य सकृच्च ॥ १९ ॥

Für एक wird vor diesem Suffix सकृत् substituiert.

Das स् fällt nach 8, 2, 23 ab.

विभाषा बहोर्धाविप्रकृष्टकाले ॥ २० ॥

An बहु (welches auch Zahlwort heisst) kann धा treten, wenn es sich nicht um einen längern Zeitraum handelt.

बहुकृत्वो oder बहुधा दिवसस्य भुङ्गे, aber nur बहुकृत्वो मासस्य भुङ्गे.

तत्प्रकृतवचने मयद् ॥ २१ ॥

मय mit dem Femininum auf ई bedeutet „daraus gemacht, daraus bestehend“.

समूहवच्च बहुषु ॥ २२ ॥

Wenn das, woraus Etwas gemacht ist oder besteht, eine Vielheit ist, können auch die 4, 2, 37 fgg. für die Bezeichnung einer Menge gelehrten Suffixe angefügt werden.

मौदकमय und शष्कुलीमय oder nach 4, 2, 47 मांदकिक und शाष्कुलिक.

अनन्तावसथेतिहभेषजाञ्ज्यः ॥ २३ ॥

An अनन्त, आवसथ, इति ह und भेषज wird अञ्ज्य angefügt.

अनन्त्यम् = अनन्तः, आवसथ्यम् = आवसथः, ऐतिह्यम्, भेषज्यम् = भेषजम्.

देवतान्तात्तार्थ्ये यत् ॥ २४ ॥

An einen auf देवता auslautenden Stamm wird यत् angefügt in der Bedeutung „dazu bestimmt“.

अग्निदेवत्य, पितृदेवत्य, वायुदेवत्य.

पादाघाभ्यां च ॥ २५ ॥

Auch an पाद und अर्घ.

पाद्व्यं und अर्घ्यं. Betonung nach 6, 1, 213.

अतिथेर्ज्यः ॥ २६ ॥

An अतिथि wird in dieser Bedeutung अञ्ज्य angefügt.

अतिथ्य.

देवात्तल् ॥ २७ ॥

An देव wird अत्तल् (त्त) angefügt.

देवता = देवः.

अवेः कः ॥ २८ ॥

An अवि das Suffix क.

अविकः = अविः.

यावार्दिभ्यः कन् ॥ २९ ॥

An याव u. s. w. अन्क.

यावकः = यावः, मणिकः = मणिः u. s. w.

लोहितान्मणौ ॥ ३० ॥

An लोहित tritt dieses अन्क, wenn ein Edelstein gemeint ist.

लोहितकः „Rubin“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

वर्णे चानित्ये ॥ ३१ ॥

Auch in der Bedeutung einer Farbe, wenn diese vorübergehend ist.

लोहितकः क्रोपेन oder पीडनेन, aber लोहितो गांः, लोहितं रुधिरम्.

रक्ते ॥ ३२ ॥

Auch in der Bedeutung „roth gefärbt“.

लोहितकः पटः.

कालाच्च ॥ ३३ ॥

Auch an काल „blauschwarz, schwarz“ in den angegebenen Fällen.

कालकं मुखं विलक्ष्येण, कालकः पटः.

विनयादिभ्यश्च ॥ ३४ ॥

An विनय u. s. w. tritt ±_कं oder ±_इकं an.

वैनयिकः angeblich = विनयः, सामयिक u. s. w.

वाचो व्याहृतार्थायाम् ॥ ३५ ॥

Auch an वाच्, wenn darunter der (von einem Andern) ausgesprochene Inhalt einer Rede gemeint ist.

वाचिकम् „ein mündlicher Auftrag“.

तद्युक्तात्कर्मणो ऽण् ॥ ३६ ॥

An कर्मन् „Geschäft“ tritt ±_ञ् an, wenn es zu einem mündlichen Auftrage in Beziehung steht.

कार्मणम् „ein aufgetragenes Geschäft“.

श्लोषधेरजातौ ॥ ३७ ॥

An श्लोषधि tritt dieses Suffix an, wenn kein Gattungsbegriff gemeint ist.

श्लोषधम् „Arznei“, sonst aber श्लोषधि.

प्रज्ञादिभ्यश्च ॥ ३८ ॥

Auch an प्रज्ञ u. s. w. wird ±_ञ् angefügt.

प्रज्ञ = प्रज्ञ, वाणिज् = वाणिज् u. s. w.

मृदस्तिकन् ॥ ३९ ॥

An मृद् tritt ऽतिक an.

मृत्तिका = मृद्.

सत्तौ प्रशंसायाम् ॥ ४० ॥

स und स्र werden an मृद् gefügt zur Bezeichnung der Vorzüglichkeit.

मृत्सा und मृत्सा = प्रशस्ता मृत्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

वृकज्येष्ठाभ्यां तिलतातिलौ च छन्दसि ॥ ४१ ॥

Im Veda wird $\_१$ ति an वृक und $\_१$ ताति an ज्येष्ठ angefügt.

वृकतिः, ज्येष्ठतातिः angeblich प्रशंसायाम्.

बह्वल्पार्थाच्छस् कारकादन्यतरस्याम् ॥ ४२ ॥

An Wörter in der Bedeutung „viel“ oder „wenig“ kann श्स् antreten, wenn sie in irgend einer Beziehung zu einem Verbalbegriff stehen.

बहुशो ददाति = बहूनि, बहुभिर्, बहुभ्यो u. s. w. ददाति; अल्पशो ददाति = अल्पं, अल्पेन u. s. w. ददाति.

संख्यैकवचनाच्च वीप्सायाम् ॥ ४३ ॥

In demselben Falle auch an ein Zahlwort und an ein im Singular aufzufassendes Wort, wenn ein distributives Verhältniss ausgedrückt wird.

द्विशो मोदकां ददाति = द्वौ द्वौ मोदकां ददाति, कार्षापणशो ददाति „er giebt immer zu einem Kārshāpaṇa“.

प्रतियोगे पञ्चम्यास्तसिः ॥ ४४ ॥

Für die Ablativendung in Verbindung mit प्रति (s. 2, 3, 11) kann त्स् substituirt werden.

प्रद्यम्नो वासुदेवतः प्रति.

अपादाने चाहीयरूहोः ॥ ४५ ॥

Auch für die Ablativendung, die den Begriff des Apādāna ausdrückt (s. 1, 4, 24 fgg.), aber nicht in Verbindung mit dem Passiv von हा, जहाति und mit रुह्.

ग्रामादा गच्छति oder ग्रामत आ ग°, चोराद्विभेति oder चोरतो वि°, अध्ययनात्परा जयते oder अध्ययनतः परा जा°, aber nur सार्थोद्धीयते und पर्वतादव रोहति.

अतिग्रहाव्यथनक्षेपेष्वकर्तरि तृतीयायाः ॥ ४६ ॥

Auch für die Instrumentalendung, wenn sie nicht den Agens bezeichnet, in Verbindung mit Verben in der Bedeutung „übertreffen“, „nicht weichen“ und „tadeln“.

चारित्रेणाति गृह्यते oder चारित्रतो ऽति गृ°, चारित्रेण न व्यथते oder चारित्रतो न व्य°, चारित्रेण क्षिप्तः oder चारित्रतः क्षिप्तः, aber nur देवदत्तेन क्षिप्तः.

हीयमानपापयोगाच्च ॥ ४७ ॥

Auch in Verbindung mit dem Passiv von हा, जहाति und mit पाप.

चारित्रेण oder चारित्रतो हीयते, चारित्रेण oder चारित्रतः पापः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

षष्ठ्या व्याश्रये ॥ ४८ ॥

तस् kann auch für die Genetivendung substituiert werden, wenn von einer Parteinahme die Rede geht.

देवा अर्जुनतो ऽभवन् = देवा अर्जुनस्य पत्ने ऽभवन्.

रोगाच्चापनयने ॥ ४९ ॥

Auch für die Genetivendung nach dem Namen einer Krankheit, wenn es sich um die Heilung derselben handelt.

प्रवाहिकातः, कासतः oder कर्दिकातः कुरु = प्रतीकारं प्रवाहिकायाः u. s. w. कुरु.

कृव्स्त्रियोगे संपद्यकर्तरि च्विः ॥ ५० ॥

In Verbindung mit कृ, भू und अस् wird an einen Nominalstamm das Suffix व् mit Betonung der Endsilbe angefügt, wenn ausgedrückt werden soll, dass Jemand oder Etwas das werde, was der Stamm aussagt.

शुक्ली करोति, भवति und स्यात्; घटी करोति मदम्, घटी भवति und स्यान्मत्. Das व् fällt nach 6, 1, 67 ab, und nach 7, 4, 32 wird ई für den Anlaut अ substituiert. Kâçikâ fügt am Anfange des Sûtra nach einem Vârttika अभूततद्भावे hinzu.

अरुमनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसां लोपश्च ॥ ५१ ॥

Bei अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस् und रजस् fällt hierbei der Endconsonant ab.

अरु, उन्मनी, उच्चक्षु, विचेतो, विरही, विरजी करोति u. s. w. Zur Verlängerung in अरु und चक्षु und zum Wandel von अ in ई in den übrigen Formen s. 7, 4, 26. 32.

विभाषा साति कात्स्व्ये ॥ ५२ ॥

Wenn man ausdrücken will, dass Etwas in allen seinen Theilen zu Etwas werde, kann auch सात् angefügt werden.

उदकी oder उदकसात्भवति लवणम्, अग्नी oder अग्निसात्भवति शस्त्रम्, aber एकदेशेन पटः शुक्ली (nicht शुक्लिसात्) भवति.

अभिविधौ संपदा च ॥ ५३ ॥

Soll ausgedrückt werden, dass Alles in allen seinen Theilen zu Etwas wird, so kann सात् auch in Verbindung mit पद् nach सम् angefügt werden.

वर्षासु सर्वं लवणमुदकसात्भवति und उदकसात्सं पद्यते.

तदधीनवचने ॥ ५४ ॥

In Verbindung mit den genannten Verben hat सात् auch die Bedeutung „von diesem abhängig“.

राजमात्करोति = राजाधीनं करोति, राजमात्भवति, राजसात्स्यात्, राजसात्सं पद्यते.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

देये चा च ॥ ५५ ॥

In der Bedeutung „diesem gegeben werdend“ wird auch चा angefügt.

ब्राह्मणसात् und ब्राह्मणत्रा करोति „er gibt es den Brahmanen“, mit भवति „es wird den Br. gegeben“, eben so mit स्यात् und सं पद्यते.

देवमनुष्यपुरुषपुरुमर्त्येभ्यो द्वितीयासप्तस्योर्बहुलम् ॥ ५६ ॥

Nach देव, मनुष्य, पुरुष, पुरु und मर्त्य kann चा häufig den Accusativ und Locativ vertreten.

देवत्रा गच्छति = देवान्गच्छति, देवत्रा वसति = देवेषु वसति, eben so मनुष्यत्रा, पुरुषत्रा, पुरुत्रा und मर्त्यत्रा.

अव्यक्तानुकारणाद्द्वजवरार्धादन्तौ डाच् ॥ ५७ ॥

An aus wenigstens zwei Silben bestehende Schallnachahmungen wird, wenn nicht इति folgt, औ angefügt, wobei der letzte Vocal mit dem darauf folgenden Consonanten abfällt.

पटपटा करोति, भवति u. s. w., aber पटिति करोति. Die einfache Schallnachahmung ist पटत्; wird dieses verdoppelt, so tritt für त् und das प् des nachfolgenden पटत् nach 6, 1, 100 das प् allein an die Stelle. So erhalten wir पटपटत्, dessen अत् vor dem Suffix औ nach 6, 4, 143 abfällt. पटत् mit folgendem इति ergibt nach 6, 1, 98 पटिति. Es wird auch die Lesart द्वजवरार्धाद्^३ erwähnt.

कृजो द्वितीयतृतीयशम्बवीजात्कृषौ ॥ ५८ ॥

Dieses Suffix tritt auch an द्वितीय, तृतीय, शम्ब und बीजा an, wenn diese mit कृ verbunden werden, und wenn es sich um Pflügen handelt.

द्वितीया करोति = द्वितीयं कर्षणं (= विलेखनं) करोति, eben so तृतीया करोति; शम्बा करोति = अनुलोमकृष्टं क्षेत्रं पुनः प्रतिलोमं कृषति, बीजा करोति = सह बीजेन विलेखनं करोति.

संख्यायाश्च गुणान्तायाः ॥ ५९ ॥

In demselben Falle auch an ein Zahlwort, wenn गुण darauf folgt.

द्विगुणा करोति क्षेत्रम् = द्विगुणं विलेखनं करोति क्षेत्रस्य, eben so त्रिगुणा करोति.

समयाच्च यापनायाम् ॥ ६० ॥

औ tritt auch an समय in Verbindung mit कृ an, wenn Zeitversäumniß gemeint ist.

समया करोति = कालक्षेपं करोति.

सपत्ननिष्पत्तादतिव्यथने ॥ ६१ ॥

Auch an सपत्न und निष्पत्त, wenn das Verursachen von heftigen Schmerzen gemeint ist.

सपत्ना करोति मृगं व्याधः = सपत्नं शरमस्य शरीरे प्र वेद्यति, निष्पत्ता क^३ = शरीराच्छरम-परपाश्र्वं निष्क्रामयति.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

निष्कुलान्निष्कोषणे ॥ ६२ ॥

An निष्कुल, wenn von einem Auskernern (Ausweiden) die Rede ist.

निष्कुला करोति दाडिमम्. Kāçikā पशुन् st. दाडिमम्.

मुखप्रियादानुलोम्ये ॥ ६३ ॥

An मुख und प्रिय, wenn ein Willfahren gemeint ist.

मुखा und प्रिया करोति स्वामिनम्.

दुःखात्प्रतिलोम्ये ॥ ६४ ॥

An दुःख, wenn ein Entgegenhandeln gemeint ist.

दुःखा करोति स्वामिनम्.

शूलात्पाके ॥ ६५ ॥

An शूल, wenn von Rösten die Rede ist.

शूला करोति मांसम्.

सत्यादशपथे ॥ ६६ ॥

An सत्य, wenn dieses nicht Schwur bedeutet.

सत्या करोति वणिग्भाण्डम् „der Kaufmann schliesst den Handel mit der Waare ab“.

मद्रात्परिवापणे ॥ ६७ ॥

An मद्र, wenn von Rasiren die Rede geht.

मद्रा करोति = मङ्गलं मुण्डनं करोति.

5, 4, 68. **समासान्ताः ॥ ६८ ॥**

Die nun folgenden Suffixe werden an das Ende eines Compositums gefügt (ohne die Bedeutung desselben zu ändern).

न पूजनात् ॥ ६९ ॥

Ein solches Suffix wird nicht angefügt, wenn ein Lob ausdrückendes Wort vorangeht.

Es heisst मुराजा, अतिराजा, सुगोः und अतिगोः trotz 5, 4, 91. 92.

किम् क्षेपे ॥ ७० ॥

Auch nicht, wenn das einen Tadel ausdrückende किम् vorangeht.

किंसखा und किंगोः trotz 5, 4, 91. 92.

नजस्त्युरुषात् ॥ ७१ ॥

Auch nicht an einen Tatpuruṣa mit der Negation im ersten Theile.

अराजा, असखा, अगोः trotz 5, 4, 91. 92.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

पथो विभाषा ॥ ७२ ॥

Nach पथिन् mit vorangehender Negation kann ein solches Suffix antreten.

अपन्थाः und अपथम् nach 5, 4, 74. Vgl. 2, 4, 30.

बहुव्रीहौ संख्येये इजबहुगणात् ॥ ७३ ॥

Wenn mit einem Bahuvrīhi gezählt wird, tritt अँ (mit Verkürzung des Stammes) an, aber nicht nach बहु und गण् am Ende eines solchen Bahuvrīhi.

उपदशाः, उपविंशाः, आसन्नदशाः, अदूरदशाः, अधिकदशाः, द्वित्राः, पञ्चषाः; aber उपबहवः, उपगणाः. Zu diesen Compositis vgl. 2, 2, 25, zur Verkürzung der Stämme 6, 4, 142 fg.

ऋक्पूरब्धूःपथामानक्षे ॥ ७४ ॥

An ऋक्, पुर, अप्, धुर (aber nicht in Verbindung mit अत्त) und an पथिन् wird अ (mit dem Femininum auf आ) angefügt.

अनृचः, बह्वृचः, अर्थचः; ललाटपुरम्, नान्दीपुरम्, द्वीपम्, अन्तरीपम्, समीपम् (über die Substitution von ई s. 6, 3, 97); राजधुरा, महाधुरा (aber अत्तधूः, दृढधूरत्तः); जलपथः.

अच् प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोम्नः ॥ ७५ ॥

An सामन् und लोमन् wird अँ angefügt, wenn प्रति, अनु und अव ihnen vorangehen.

प्रतिसामम्, अनुसामम्, अवसामम्; प्रतिलोमम्, अनुलोमम्, अवलोमम्.

अक्षणो ऽदर्शनात् ॥ ७६ ॥

Auch an अक्षि, wenn es nicht „Auge“ bedeutet.

लवणाक्षम्, पुष्कराक्षम्; aber ब्राह्मणाक्षि.

**अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनडुहर्कसामवाङ्मनसाक्षिभ्रुवदा-
रगवोर्वष्टीवपदष्टीवनक्तदिवरात्रिंदिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषा-**

युषद्भ्यायुषत्रायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोपशुनगोष्ठश्वाः ॥ ७७ ॥

Hierher gehören auch अचतुर, विचतुर, सुचतुर, स्त्रीपुंसो, धेन्वनडुहो, ऋक्रामे, वाङ्मनमे. अक्षिभ्रुवम्, दारगवम्, ऊर्वण्ठीवम्, पदण्ठीवम्, नक्तदिवम्, रात्रिदिवम्, अर्हादिवम् (= अह्न्यहनि Kāçikā), सरजसम् (Adv.), निःश्रेयसम्, पुरुषायुषम्, द्वायुषम्, त्रायुषम्, ऋग्यजुषम्, जातोक्षः, महोक्षः, वृद्धोक्षः, उपशुनम् (Adv.) und गोष्ठश्वाः.

ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः ॥ ७८ ॥

An वर्चस् wird अँ angefügt, wenn es auf ब्रह्मन् und हस्तिन् folgt.

ब्रह्मवर्चसम्, हस्तिवर्चसम्.

अवसमन्धेभ्यस्तमसः ॥ ७९ ॥

An तमस्, wenn es auf अव, सस् und अन्य folgt.

अवतमसम्, संतमसम्, अन्यतमसम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

श्वसो वसीयःश्रेयसः ॥ ८० ॥

An वसीयस् und श्रेयस्, wenn sie auf श्वस् folgen.
श्वोवसीयसम्, श्वःश्रेयसम्.

अन्ववतप्ताद्दहसः ॥ ८१ ॥

An रहस्, wenn es auf अनु, अन्व und तप्त folgt.
अनुरहसम्, अवरहसम्, तप्तरहसम्.

प्रतेरुसः सप्तमीस्थ्यात् ॥ ८२ ॥

An उरस्, wenn es auf प्रति folgt und in der Bedeutung des Locativs steht.
प्रत्युरसम् „gegen —, auf die Brust“.

अनुगवमायामे ॥ ८३ ॥

Hierher gehört auch अनुग्व in der Bedeutung „den Kühen stets nachfolgend“.

अनुगवं यानम्. Zur Composition vgl. 2, 1, 16.

द्विस्तावा त्रिस्तावा वेदिः ॥ ८४ ॥

Auch द्विस्तावा und त्रिस्तावा „zwei — dreimal so gross“ in Verbindung mit वेदि.

उपसर्गाद्ध्वनः ॥ ८५ ॥

An अध्वन् wird अ (अच्) gefügt, wenn es auf eine Präposition folgt.
प्राध्वो रथः, प्राध्वं शकटम्, निरध्व und प्रत्यध्व.

तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः ॥ ८६ ॥

An अङ्गुलि am Ende eines Tatpurusha, wenn ein Zahlwort oder ein Indeclinabile vorangeht.

द्व्यङ्गुल, त्र्यङ्गुल, निरङ्गुल, अत्यङ्गुल. Der Dvigu ist ein Tatpurusha, die Composition erfolgt nach 2, 1, 51. Den Schwund des taddhita-Suffixes in diesem Falle lehrt nur ein Vārttika.

अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुरायाच्च रात्रेः ॥ ८७ ॥

An रात्रि auch dann, wenn अहन्, सर्व, ein den Theil der Nacht anzeigendes Wort, संख्यात und पुराय vorangehen.

द्विरात्रः, त्रिरात्रः; अतिरात्रः, नीरात्रः; अहोरात्रः, सर्वरात्रः; पूर्वरात्रः, अपररात्रः (vgl. 2, 2, 1); संख्यातरात्रः, पुरायरात्रः.

अहो ऽह एतेभ्यः ॥ ८८ ॥

Für अहन् wird nach diesen Wörtern अह् substituirt.

द्वहः, त्र्यहः; अत्यहः, निरहः; सर्वाह्याः; पूर्वाह्याः, अपराह्याः; संख्याताहः. Für पुराय wird 5, 4, 90 eine andere Regel gegeben.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

न संख्यादेः समाहारे ॥ ८९ ॥

Nach einem Zahlwort unterbleibt diese Substitution, wenn die Zahl der Tage als Einheit zusammengefasst wird.

द्वहः = द्वे अहनी समाहृते, eben so त्रहः. Hier wird Regel 5, 4, 91 angewendet.

उत्तमैकाभ्यां च ॥ ९० ॥

Auch nach dem in 5, 4, 87 zuletzt genannten Worte (d. i. पुरय) und nach एक. पुरयाहः, एकाहः. Auch hier gilt die folgende Regel.

राजाहःसखिभ्यष्टच् ॥ ९१ ॥

An राजन्, अहन् und सखि tritt am Ende eines Compositums अ (mit dem Femininum auf ई) an.

महाराजः, मद्राजः; परमाहः, उत्तमाहः (vgl. 6, 4, 145); राजसखः, ब्राह्मणसखः.

गोरतद्धितलुकि ॥ ९२ ॥

An गो am Ende eines Tatpurusha wird अ angefügt, wenn kein Schwund eines taddhita-Suffixes stattgefunden hat.

परमगवः, उत्तमगवः, पञ्चगवम्, दशगवम्; aber पञ्चगुः = पञ्चभिर्गोभिः क्रीतः mit Schwund des Suffixes nach 5, 1, 28. 37.

अग्रारख्यायामुरसः ॥ ९३ ॥

An उरस् in einem Tatpurusha, wenn es die Bedeutung „das Vorzüglichste in seiner Art“ hat.

अश्वोरसम् „das schönste Pferd“, eben so हस्त्युरसम्.

अनोऽश्मायःसरसां जातिसंज्ञयोः ॥ ९४ ॥

An अनस्, अश्मन्, अयस् und सरस् in einem solchen Compositum, wenn ein Gattungsbegriff oder ein Name gebildet wird.

उपानसम्, अमृताश्रमः, कालायसम् und मगडूकसरसम् werden als Beispiele für जाति gegeben, महानसम्, पियडाश्रमः, लोहितायसम् und जलसरसम् als Beispiele für संज्ञा.

ग्रामकौटाभ्यां च तद्दणः ॥ ९५ ॥

An तदन् wird nach ग्राम und कौट das Suffix अ (टच्) angefügt.

ग्रामतदः = ग्रामस्य तदा = बहूनां साधारणः; कौटतदः = कौटस्य (und dieses = कुट्यां भवस्य) तदा = स्वतन्त्रः कर्मजीवी, न कस्य चित्प्रतिबद्धः.

अतेः शुनः ॥ ९६ ॥

An श्वन् nach अति.

अतिश्वो (= अतिक्रान्तः श्वानम् = जववान्) वराहः; अतिश्वः (= सुष्टु स्वामिभक्तः) सेवकः; अतिश्वी (= अतिनीचा) सेवा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

उपमानादप्राणिषु ॥ ९७ ॥

Auch nach einem Worte, mit dem श्वन् verglichen wird, wenn jenes kein lebendes Wesen bezeichnet.

आकर्षश्वः = आकर्ष इव श्वा, eben so फलकश्वः; aber वानरश्वः = वानर इव श्वा.

उत्तरमृगपूर्वाच्च सकथ्यः ॥ ९८ ॥

An सकथ्य auch nach उत्तर, मृग und पूर्व in einem Tatpurusha.

फलकसकथ्यम् = फलकमिव सकथ्य, उत्तरसकथ्यम्, मृगसकथ्यम्, पूर्वसकथ्यम्.

नावो द्विगोः ॥ ९९ ॥

An नौ am Ende eines Dvigu.

द्विनावम् = द्वे नावौ समाहृते, eben so त्रिनावम्.

अर्धाच्च ॥ १०० ॥

Auch an नौ nach अर्ध.

अर्धनावम् = अर्धे नावः. Zur Compositon vgl. 2, 2, 2.

खार्योः प्राचाम् ॥ १०१ ॥

An खारी am Ende eines Dvigu und nach अर्ध nach der Meinung der östlichen Grammatiker.

द्विखारम् oder द्विखारि = द्वे खार्यौ समाहृते, अर्धखारम् oder अर्धखारी.

द्वित्रिभ्यामञ्जलेः ॥ १०२ ॥

An अञ्जलि wird अत्र (टच्) nach द्वि und त्रि hinzugefügt.

द्व्यञ्जलम् = द्वावञ्जली समाहृता, eben so त्र्यञ्जलम्.

अनसन्तान्पुंसकाच्छन्दसि ॥ १०३ ॥

Auch an ein Neutrum auf अन् und अस् im Veda.

हस्तिचर्मं जुहोति, ऋषभचर्मं ऽभि पिञ्चति; देवच्छन्दसानि, मनुष्यच्छन्दसानि.

ब्रह्मणो जानपदाख्यायाम् ॥ १०४ ॥

An ब्रह्मन् wird अत्र (टच्) angefügt, wenn das Compositum dessen Landesangehörigkeit ausdrückt.

सुराष्ट्रब्रह्मः „ein Brahmane von Suráshtra“, अवन्तिब्रह्मः.

कुमहद्भ्यामन्यतरस्याम् ॥ १०५ ॥

Auch nach कु und महत् (महा), aber nicht nothwendig.

कुब्रह्मः oder कुब्रह्मा, महाब्रह्मः oder महाब्रह्मा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

इडाच्चुदषहानात्समाहारे ॥ १०६ ॥

Auch an einen auf einen Gutturalen (चु, द, ष oder ह् auslautenden Dyañdva, wenn die Glieder als Einheit zusammengefasst werden (d. i. wenn das Compositum im Sg. n. erscheint).

वात्त्वचम्, सत्त्वचम्, श्रीसजम्, इडूर्जम्, वागूर्जम्; समिद्धृषदम्, संपट्टिषदम्; वाग्विप्रुषम्; छत्रोपानहम्, धेनुगोदुहम्.

अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः ॥ १०७ ॥

An शरद् u. s. w. in einem Avjajibhâva.

उपशरदम्, उपविषाशम् u. s. w.

अनश्च ॥ १०८ ॥

Auch an einen auf अन् auslautenden Stamm in einem solchen Compositum.

अध्यात्मम्, प्रत्यात्मम्, उपराजम्. Zur Anfügung vgl. 6, 4, 144.

नपुंसकादन्यतरस्याम् ॥ १०९ ॥

Nicht nothwendig, wenn ein solcher Stamm ein Neutrum ist.

प्रतिचर्मम् oder प्रतिचर्म, उपचर्मम् oder उपचर्म.

नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः ॥ ११० ॥

Ebenfalls nicht nothwendig, wenn der Avjajibhâva auf नदी, पौर्णमासी und आग्रहायणी auslautet.

उपनदम् oder उपनदि, उपपौर्णमासम् oder °मासि, उपाग्रहायणम् oder °हायणि.

भ्यः ॥ १११ ॥

Eben so, wenn der Stamm auf eine Muta auslautet.

उपसमिधम् oder उपसमित्, उपदृषदम् oder उपदृषत्.

गिरेश्च सेनकस्य ॥ ११२ ॥

Eben so bei गिरि nach der Meinung Senaka's.

अन्तर्गिरम् oder अन्तर्गिरि, उपगिरम् oder उपगिरि.

बहुव्रीहौ सकथ्यक्षणेः स्वाङ्गात् षच् ॥ ११३ ॥

An सकथ्य und अक्षि in einem Bahuvrîhi wird अँ mit dem Femininum auf ई angefügt, wenn mit jenen Worten wirklich Körpertheile gemeint sind.

दीर्घसकथ्य, कल्याणाक्ष, wenn von lebenden Wesen die Rede geht, aber दीर्घसकथ्य शकटम्, स्थूलाक्षिरिक्तः.

अङ्गुलेर्दारुणि ॥ ११४ ॥

An अङ्गुलि in einem Bahuvrîhi, wenn von einem Holz die Rede ist.

अङ्गुलं, अङ्गुलं दारु । अङ्गुलिसदृशावयवं धान्यादीनां वित्तेषणकाष्ठमुच्यते ।

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

द्वित्रिभ्यां ष मूर्धः ॥ ११५ ॥

An मूर्धन् nach द्वि und त्रि wird in einem Bahuvrīhi अ with dem Femininum auf द्वे angefügt.

द्विमूर्ध, त्रिमूर्ध. Vgl. 6, 2, 197.

अप् पूरणीप्रमाणीः ॥ ११६ ॥

An ein Ordnungszahlwort weiblichen Geschlechts und an प्रमाणी wird in einem Bahuvrīhi अ angefügt.

कल्याणीपञ्चमा रात्रयः = कल्याणी पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः, स्त्रीप्रमाणाः कुटुम्बिनः = स्त्री प्रमाणी येषां ते.

अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः ॥ ११७ ॥

Auch an लोमन् nach अन्तर् und बहिस्.

अन्तर्लमिः प्रावारः, बहिर्लोमिः पटः.

अज्जनासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् ॥ ११८ ॥

An नासिका tritt अ (अच्) in einem Bahuvrīhi an, wenn ein Name gebildet wird; hierbei wird नस् für नासिका substituiert, aber nicht nach स्थूल.

गोनसः, दुणसः, वार्धणसः; aber स्थूलनासिकः = वराहः. Nur in den Scholien zu Bhāṭṭik. अज्ज, sonst अजन, auch im Mahābhāshja.

उपसर्गाच्च ॥ ११९ ॥

Auch dann, wenn eine Präposition vorangeht.

उत्तसः, प्रणसः.

सुप्रातसुश्वसुदिवशारिकुक्षचतुरश्रैणीपदाजपदप्रोष्ठपदाः ॥ १२० ॥

Hierher gehören auch die Bahuvrīhi सुप्रात, सुश्व, सुदिव, शारिकुक्ष, चतुरश्र, श्रैणीपद, अजपद und प्रोष्ठपद.

नञ्दुःसुभ्यो हलिसकथ्योरन्यतरस्याम् ॥ १२१ ॥

An हलि und सकथ्य nach der Negation, दुस् und सु kann in einem Bahuvrīhi अ (अच्) angefügt werden.

अहलि oder अहल, दुर्हलि oder दुर्हल, सुहलि oder सुहल; असकथ्य oder असकथ्य, दुःसकथ्य oder दुःसकथ्य, सुसकथ्य oder सुसकथ्य.

नित्यमसिच् प्रजामेधयोः ॥ १२२ ॥

An प्रजा und मेधा nach den im vorigen Sūtra genannten Partikeln wird im Bahuvrīhi stets असिच् angefügt.

अप्रजस्, दुष्प्रजस्, सुप्रजस्; अमेधस्, दुर्मेधस्, सुमेधस्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

बहुप्रजाश्छन्दसि ॥ १२३ ॥

बहुप्रजस् erscheint im Veda.

धर्मादनिच् केवलात् ॥ १२४ ॥

An धर्म् wird अन् angefügt, wenn es als letztes Glied in einem Bahuvrīhi nur ein einziges Wort vor sich hat.

कल्याणधर्मन्, प्रियधर्मन्; aber परमस्वधर्म. Vgl. 6, 4, 148.

जम्भा सुहरिततृणसोमेभ्यः ॥ १२५ ॥

जम्भन् erscheint am Ende eines Bahuvrīhi nach सु, हरित, तृण und सोम.

सुजम्भन्, हरितजम्भन्, तृणजम्भन्, सोमजम्भन्.

दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे ॥ १२६ ॥

दक्षिणेर्मन् steht in Beziehung zum Jäger.

दक्षिणेर्मा मगः „eine an der rechten Flanke verwundete Gazelle“.

इच् कर्मव्यतिहारे ॥ १२७ ॥

इच् tritt an einen Bahuvrīhi, wenn von der Wechselseitigkeit einer Handlung die Rede ist.

Beispiele s. unter 2, 2, 27.

द्विदण्डादिभ्यश्च ॥ १२८ ॥

Auch an द्विदण्ड u. s. w.

द्विदण्डि, द्विमुसलि प्र हरति. Man hätte im Sūtra द्विदण्डा° erwartet, da das fertige Wort ja den Nominativ °दयश्च erfordert.

प्रसभ्यां जानुनोर्जुः ॥ १२९ ॥

Nach प्र und सम् wird in einem Bahuvrīhi जु für जानु substituiert.

प्रजु, संजु. Man könnte जानुनो जुः vermuthen, aber auch der Dual lässt sich bei diesem Körpertheil vertheidigen.

ऊर्ध्वाङ्घ्रिभाषा ॥ १३० ॥

Nach ऊर्ध्वं nicht nothwendig.

ऊर्ध्वजानु oder ऊर्ध्वजु.

ऊधसो ऽनङ् ॥ १३१ ॥

Für den Auslaut von ऊधस् wird in einem Bahuvrīhi अन् substituiert.

कृण्डोर्ध्वे, घटोर्ध्वे nach 4, 1, 25. ऊध + अन् wird ऊधन् nach 6, 4, 148.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

धनुषश्च ॥ १३२ ॥

Auch für den von धनुस्.

शाङ्गधन्वन्, गार्गीवधन्वन्, पुष्यधन्वन्, अधिज्यधन्वन्.

वा संज्ञायाम् ॥ १३३ ॥

Nicht nothwendig, wenn der Bahuvrihi ein Name ist.

शतधनुस् oder शतधन्वन्, दृढधनुस् oder दृढधन्वन्.

जायाया निङ् ॥ १३४ ॥

Für den Auslaut von जाया wird in einem Bahuvrihi नि substituiert.

युवजानि, वृद्धजानि. य् fällt vor नि nach 6, 1, 66 ab.

गन्धस्येदुत्पूतिसुसुरभिभ्यः ॥ १३५ ॥

Für den Auslaut von गन्ध wird nach उद्, पूति, सु und सुरभि in einem Bahuvrihi इ substituiert.

उद्गन्धि, पूतिगन्धि, सुगन्धि, सुरभिगन्धि.

अल्पाख्यायाम् ॥ १३६ ॥

Auch dann, wenn गन्ध „ein Bischen“ ausdrückt.

सूपगन्धि भोजनम् „eine Speise mit einem Bischen Brühe“, eben so छतगन्धि, क्षीरगन्धि.

उपमानाच्च ॥ १३७ ॥

Auch dann, wenn dasjenige vorangeht, mit dessen Geruch der eines Andern verglichen wird.

पद्मगन्धि, उत्पलगन्धि, करीषगन्धि.

पादस्य लोपो ऽहस्त्यादिभ्यः ॥ १३८ ॥

Von पाद fällt der Auslaut in einem Bahuvrihi ab, wenn dasjenige vorangeht, mit dessen Fusse Jemandes Fuss verglichen wird, jedoch nicht nach हस्तिन् u. s. w.

व्याघ्रपाद, सिंहपाद, aber हस्तिपाद u. s. w.

कुम्भपदीषु च ॥ १३९ ॥

Auch in कुम्भपदी u. s. w. hat ein solcher Abfall stattgefunden.

Für पाद् wird vor dem Femininsuffix ई nach 6, 4, 130 पद् substituiert.

संख्यासुपूर्वस्य ॥ १४० ॥

Auch nach einem Zahlwort und nach सु fällt der Auslaut von पाद् ab.

द्विपाद, त्रिपाद; सुपाद.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

वर्यासि दन्तस्य दन्तु ॥ १४१ ॥

Für दन्त wird in einem Bahuvrīhi nach einem Zahlwort und सु, wenn das Lebensalter bezeichnet wird, दन्त substituiert.

द्विदन्त, त्रिदन्त, चतुर्दन्त; सुदन्त. Das stumme ऋ drückt unter Anderm aus, dass nach 7, 1, 70 in den starken Casus das Augment न् eingeschoben wird.

छन्दसि च ॥ १४२ ॥

Im Veda auch in andern Verbindungen.

पञ्चदन्त, उभयदन्त.

स्त्रियां संज्ञायाम् ॥ १४३ ॥

Auch dann, wenn ein Name weiblichen Geschlechts gebildet wird.

अयोदती, फालदती.

विभाषा श्यावारोकाभ्याम् ॥ १४४ ॥

Nach श्याव und अरोक ist die Substitution nicht nothwendig.

श्यावदन्त oder श्यावदत्, अरोकदन्त oder अरोकदत्.

अग्रान्तशुद्धशुभवृषवराहेभ्यश्च ॥ १४५ ॥

Auch nicht nach einem auf अग्र auslautenden Worte, sowie nach शुद्ध u. s. w.

कुञ्जलायदन्त oder °दत्, शुद्धदन्त oder °दत्, शुभवदन्त oder °दत्, वृषदन्त oder °दत्, वराहदन्त oder °दत्.

ककुदस्यावस्थायां लोपः ॥ १४६ ॥

Der Auslaut von ककुद fällt in einem Bahuvrīhi ab, wenn das Lebensalter oder ein anderer allgemeiner Zustand des Thieres bezeichnet werden soll.

असंजातककुद = बाल, पूर्णककुद = मध्यमवयस, उन्नतककुद = वृद्धवयस, स्थूलककुद = बलवत्, यष्टिककुद = नातिस्थूलो नातिरुग्ः; aber श्वेतककुद.

त्रिककुत्पर्वते ॥ १४७ ॥

त्रिककुद ist der Name eines Berges.

उड्विभ्यां काकुदस्य ॥ १४८ ॥

Nach उद् und वि fällt von काकुद der Auslaut ab in einem Bahuvrīhi.

उत्काकुद, विककुद.

पूर्णाड्विभाषा ॥ १४९ ॥

Nach पूर्ण nicht nothwendig.

पूर्णकाकुद oder पूर्णकाकुद.

सुहृद्दुर्दुदौ मित्रामित्रयोः ॥ १५० ॥

सुहृद् „Freund“ und दुर्दुद् „Feind“ sind unregelmässige Bahuvrīhi.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

उरःप्रभृतिभ्यः कप् ॥ १५१ ॥

An उरम् u. s. w. wird am Ende eines Bahuvrīhi क् angefügt.

व्यूढोरस्क, प्रियसर्पिष्क u. s. w.

इनः स्त्रियाम् ॥ १५२ ॥

Auch an einen auf इन् ausgehenden Bahuvrīhi im Femininum.

बहुदण्डिका und बहुच्छत्रिका शाला, बहुस्वामिका नगरी, बहुवाग्मिका सभा.

नद्यृतश्च ॥ १५३ ॥

Auch an einen Bahuvrīhi, dessen letztes Glied mit dem Femininsuffix ई oder ऊ versehen ist oder auf ऋ auslautet.

बहुकुमारीको देशः, बहुब्रह्मबन्धूकः, बहुकर्तृकः.

शेषाद्भिभाषा ॥ १५४ ॥

An alle übrigen, nicht besonders besprochenen Bahuvrīhi kann क् angefügt werden.

बहुखट्व, °खट्वक oder °खट्वाक, बहुवीण, °वीणाक oder °वीणाक u. s. w.

न संज्ञायाम् ॥ १५५ ॥

Wenn ein Name gebildet wird, tritt kein क् im Bahuvrīhi an.

विश्वदेवः, विश्वयशाः.

ईयसश्च ॥ १५६ ॥

Auch nicht an das Suffix ईयस्.

बहुश्रेयान् = बहवो श्रेयांसो ऽस्य, बहुश्रेयसी (sic) = बह्व्यः श्रेयस्यो ऽस्य.

वन्दिते भ्रातुः ॥ १५७ ॥

Auch nicht an भ्रातृ, wenn dieser gelobt wird.

सुभ्रातृ „einen guten Bruder habend“, aber सूर्यभ्रातृक und दुष्टभ्रातृक.

ऋतश्छन्दसि ॥ १५८ ॥

Auch nicht an einen auf ऋ auslautenden Stamm im Veda.

हतमातृ, हतपितृ, हतस्वस, सुहोतृ.

नाडीतन्वयोः स्वाङ्गे ॥ १५९ ॥

Auch nicht an नाडी und तन्त्री, wenn sie Körperteile bezeichnen.

बहुनाडिः कायः, बहुतन्त्रीर्ग्रीवा; aber बहुनाडीकः स्तम्भः und बहुतन्त्रीका वीणा.

निष्प्रवाणिश्च ॥ १६० ॥

Auch निष्प्रवाणि gehört hierher.

3, 1, 1. 2. 3.
4, 1, 1. 76.
+5, 4, 68.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

एकाचो द्वे प्रथमस्य ॥ १ ॥

6, 1, 1.

Bis 6, 1, 12 incl. ist stets hinzuzudenken: „für die erste Silbe werden zwei gesetzt, d. i. die erste Silbe wird reduplicirt“.

Unter एकाच् ist hier ein Wurzelvocal mit den ihn umgebenden Consonanten gemeint. Die Reduplication wird durch ein nachfolgendes Suffix hervorgerufen. पच् + $_{-}\pm$ अ des Perfects ergibt पौच; die Substitution der Vṛddhi muss bei der Bildung der Reduplication nach 1, 1, 59 als nicht erfolgt betrachtet werden. Es wird also पच् zweimal gesetzt, aber das च् der Reduplication fällt nach 7, 4, 60 ab; so erhalten wir पौच.

अजादेर्द्वितीयस्य ॥ २ ॥

6, 1, 2.

Und: „lautet die erste Silbe aber vocalisch an, so werden für die zweite Silbe zwei gesetzt, d. i. so wird die zweite Silbe reduplicirt“.

Diese Regel betrifft selbstverständlich nur zwei- und mehrsilbige Wurzeln. Von अद् lautet das Desiderativ, das auch Wurzel heisst, vor der Reduplication अटिप्. Nach unserer Regel wird nun nicht अद्, sondern टिप् verdoppelt, das प् der ersten Silbe fällt aber nach 7, 4, 60 ab; so erhalten wir अटिटिप् als Desiderativstamm.

न द्राः संयोगादयः ॥ ३ ॥

In dem erwähnten Falle werden न्, द् und र्, wenn mit ihnen eine Doppelconsonanz beginnt, bei der Reduplication nicht wiederholt.

Das Desiderativ von उन्द् ist उँन्दिप्; es wird nun nicht न्दिप्, sondern nur दिप् (dessen प् nach 7, 4, 60 abfällt) wiederholt; so erhalten wir उँन्दिदिप् als Desiderativstamm. Eben so verhält es sich mit अद्ङ् (dessen द् sich dem ङ् assimilirt) und अर्च्: अँर्चिदिप् und अँर्चिचिप्.

पूर्वो ऽभ्यासः ॥ ४ ॥

Die erste Silbe heisst Abhjäsa (Reduplication).

उभे अभ्यस्तम् ॥ ५ ॥

Beide zusammen abhjästa (reduplicirt).

जक्षित्यादयः षट् ॥ ६ ॥

So heissen auch die sechs mit जच् beginnenden Wurzeln.

Dieses sind: जच्, जाग्, दरिद्रा, चक्रास्, शास् und देधी. वेवी hat Pāṇini übersehen. Diese können also keine Reduplication nach 6, 1, 8. 9 erhalten.

तुजादीनां दीर्घो ऽभ्यासस्य ॥ ७ ॥

Bei तुज् u. s. w. wird in der Reduplication eine Länge für eine Kürze substituirt.

Es werden aus dem Veda folgende Belege angeführt: तूतुजानः, मामहानः, अनञ्चान्दाधार, स्वधां मीमाय, स तूताव.

6, 1, 1. 2.

लिटि धातोरनभ्यासस्य ॥ ८ ॥

Die 6, 1, 1. 2 gelehrte Reduplication findet vor den Personalendungen des Perfects bei einer Wurzel statt, wenn diese nicht schon reduplicirt ist.

सन्यङोः ॥ ९ ॥

Desgleichen vor dem Suffix des Desiderativs $\underline{\text{ल}}\text{-स}$ und dem des Intensivs --य .

झौ ॥ १० ॥

Und vor dem durch ञ्नु gekennzeichneten Abfall des Präsenscharakters bei den Wurzeln der dritten Klasse.

जुहोति, बिभेति.

चङि ॥ ११ ॥

Und vor dem Suffix des reduplicirten Aorists.

अपीपचत् (vgl. 7, 4, 93. 94), आटिटत्.

†6, 1, 1. 2.

दाश्वान् साह्वान् मीढ्वाश्च ॥ १२ ॥

Die aufgeführten Participia sind unregelmässige Bildungen ohne Reduplication.

थङः संप्रसारणं पुत्रपत्योस्तत्पुरुषे ॥ १३ ॥

Das य् des 4, 1, 78 besprochenen या wird in einem Tatpurusha vor पुत्र und पति vocalisirt.

कारीषगन्धीपुत्र und कारीषगन्धीपति u. s. w. Ueber das Verschwinden des nachfolgenden Vocals s. 6, 1, 108, über die Verlängerung des übriggebliebenen इ 6, 3, 139.

बन्धुनि बहुव्रीहौ ॥ १४ ॥

Auch vor बन्धु in einem Bahuvrihi.

कारीषगन्धीबन्धु.

वचिस्वपियजादीनां किति ॥ १५ ॥

Die Halbvocale in वच्, स्वप् und यज् u. s. w. werden vor einem Suffix, das ein stummes क hat, vocalisirt.

Zum Beispiel vor dem Participialsuffix क्त, d. i. क्त, also उक्त, सुप्त, इष्ट u. s. w. Ueber das Verschwinden des nachfolgenden अ s. 6, 1, 108.

ग्रहज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां ङिति च ॥ १६ ॥

In ग्रह्, ज्या, वय् = वे (s. 2, 4, 41), व्यप्, वष्, व्यच्, वश्च्, प्रक् und भृज् wird der Halvocal auch vor einem Suffix mit stummem ङ vocalisirt.

Beispiele für क्ति Partic. perf. pass. auf क्त (=त्) und 3. Pl. Perf. (vgl. 1, 2, 5), für डित् Intensivum (यङ्): गृहीत, जरीगृह्यते; जीन, जेजीयते; ऊयतुः; विद्ध, वेविध्यते; उग्रित; विचित, वेविच्यते; वृक्ष, वरीवृश्च्यते; पृष्ट, परीपृच्छते; भृष्ट, बरीभृज्यते.

लिट्प्रभ्यासस्योभयेषाम् ॥ १७ ॥

Im Perfectum wird bei den in den beiden vorangehenden Sûtra aufgezählten Wurzeln der Halbvocal in der Reduplication vocalisirt.

उवाच, सुष्वाप, इयाज u. s. w., जग्राह, जिज्या, उवाय, विव्याध, उवाश, विव्याच, वव्रश्च, पप्रच्छ, वभञ्ज. जग्राह, वव्रश्च, पप्रच्छ und वभञ्ज würden auch ohne unsere Regel die Reduplication so bilden.

स्वापेश्चङि ॥ १८ ॥

Im Causativ von स्वप् wird der Halbvocal im reduplicirten Aorist vocalisirt.

असूपुपत्, असूपुपताम्, असूपुपन्. Vgl. 7, 4, 93. 94.

स्वपिस्यमिव्येङां यङि ॥ १९ ॥

In स्वप्, स्यम् und व्ये wird der Halbvocal im Intensivum vocalisirt.

सोपुष्यते, सेसिम्यते, वेवीयते. Vgl. 7, 4, 82.

न वशः ॥ २० ॥

Nicht aber in वश्.

वावश्यते. Ausnahme zu 6, 1, 16.

चायः की ॥ २१ ॥

Für चाय् wird im Intensivum की substituirte.

चेकीयते. Auch von क्रि würde nach 7, 4, 25 चेकीयते gebildet werden können, aber nicht चेकीतः, weil hier यङ् durch लुक् abgefallen ist, die Wirkung des stummen ङ् also nach 1, 1, 63 aufhören würde.

स्फायः स्फी निष्ठायाम् ॥ २२ ॥

Für स्फाय् wird स्फी vor den Suffixen =त् und =तवत् substituirte.

स्फीत und स्फीतवत्.

स्त्यः प्रपूर्वस्य ॥ २३ ॥

In स्त्या (स्त्यै) wird vor diesen Suffixen der Halbvocal vocalisirt, wenn प्र vorangeht.

प्रस्तीत und प्रस्तीतवत् (vgl. 6, 4, 2), aber संस्त्यान und संस्त्यानवत्. Vgl. 8, 2, 54.

द्रवमूर्तिस्पर्शयोः श्यः ॥ २४ ॥

Auch in श्या (श्यै) in der Bedeutung „geronnen“ und „kalt“.

शीनं द्यतम्, शीना वसा; शीतो वायुः, शीतं वर्तते. Zur Länge vgl. 6, 4, 2.

प्रतेश्च ॥ २५ ॥

Auch nach प्रति.

प्रतिशीन und प्रतिशीनवत्. Vgl. 6, 4, 2.

विभाषाभ्यवपूर्वस्य ॥ २६ ॥

Freigestellt ist die Vocalisation in श्या nach अभि und अव vor den genannten Suffixen.

अभिश्यान und अभिशीन, अवश्यान und अवशीन.

शृतं पाके ॥ २७ ॥

शृत von आ zeigt Vocalisation des Halbvocals in der Bedeutung „gekocht“.

प्यायः पी ॥ २८ ॥

Für प्या wird पी vor =त und =तवत् substituiert.

पीनं मुखम्, पीनीं ब्राह्म.

लिङ्गडोश्च ॥ २९ ॥

Auch im Perfect und Intensivum.

आ पिष्ये, आ पेपीयते.

विभाषा श्वेः ॥ ३० ॥

In श्वि kann im Perfect und Intensivum der Halbvocal vocalisirt werden.

शिश्वाय oder शुशाव, शेश्वायते oder शोशूयते.

णौ च संश्रद्धोः ॥ ३१ ॥

Desgleichen im Desiderativum und im reduplicirten Aorist vom Causativum.

शिश्वाययिषति oder शुशावयिषति, अशिश्वयत् oder अशूश्वत्.

ह्रः संप्रसारणमभ्यस्तस्य च ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

In ह्र्या (ह्र्ये) wird in einer reduplicirten Form der Halbvocal in beiden Silben vocalisirt.

जुहाव, जुहूयति, जोहूयते. Das Sūtra wird nach dem Vorgange eines Vārttika getheilt in ह्र्यः संप्रसारणम् und अभ्यस्तस्य च. Durch den ersten Theil werden, indem man das ganze vorangehende Sūtra ergänzt, die Beispiele जुहावयिषति und अजूहवत् erklärt, durch den zweiten die oben angeführten.

बहुलं छन्दसि ॥ ३४ ॥

Im Veda wird in dieser Wurzel der Halbvocal häufig vocalisirt.

हुवे, aber auch ह्वयामि.

चायः की ॥ ३५ ॥

Für चाय wird im Veda häufig की substituiert.

नि चिक्वः, aber auch निचाय्यः.

अपस्पृधेयामानृचुरानृहुश्चिच्युषे तित्याज आताः श्रितमाशीराशीर्तः

॥ ३६ ॥

Im Veda kommen folgende unregelmässige Formen vor: अपस्पृधेयाम्, आनृचुः, आनृहुः, चिच्युषे, तित्याज, आताः, श्रितम्, आशीर् und आशीर्तः.

न संप्रसारणे संप्रसारणम् ॥ ३७ ॥

Wenn ein Halbvocal vocalisirt worden ist, wird der ihm vorangehende Halbvocal nicht vocalisirt.

Von व्यध् wird विद्ध ohne Vocalisation des व् gebildet, eben so विचित् von व्यच्, संवीत von व्ये.

लिटि वयो यः ॥ ३८ ॥

In der substituirten Wurzel वय् (s. 2, 4, 41) wird das य् im Perfect nicht vocalisirt.

उवाय, ऊयतुः, ऊयुः.

वश्चास्यान्यतरस्यां किति ॥ ३९ ॥

Vor einer Personalendung des Perfects, die ein stummes क् hat (s. 1, 2, 5), kann für dieses य् ein व् substituirt werden.

ऊयतुः und ऊवतुः, ऊयुः und ऊवुः.

वेजः ॥ ४० ॥

Der Halbvocal in वे wird im Perfect nicht vocalisirt.

ववो, ववतुः, ववुः. Ausnahme zu 6, 1, 15, 17, da वे zum यजादि gehört.

ल्यपि च ॥ ४१ ॥

Auch nicht vor dem Absolutivsuffix् ल्य.

प्रवाय, उपवाय.

ज्यश्च ॥ ४२ ॥

Vor diesem Suffix wird auch य् in ज्या nicht vocalisirt.

प्रज्याय, उपज्याय.

व्यश्च ॥ ४३ ॥

Auch nicht in व्या (व्ये).

प्रव्याय, उपव्याय.

विभाषा परेः ॥ ४४ ॥

Nach परि kann es vocalisirt werden.

परिव्याय oder परिवीय.

आदेच उपदेशे ऽशिति ॥ ४५ ॥

In Wurzeln, die im grammatischen Unterrichtssystem (d. i. im Dhâtupâṭha) auf einen Diphthongen auslauten, wird आ für diesen substituiert, jedoch nicht vor einem Suffix mit stummem श्.

दातृ und दातुम् von दे, ग्लानृ und ग्लानुम् von ग्ले, शानृ und शानुम् von शो; aber ग्लायति von ग्ले, weil der Präsenscharakter शप् heisst.

न व्यो लिटि ॥ ४६ ॥

Nicht aber für den Diphthongen in व्या (व्ये) im Perfect.

सं विव्याय, सं विव्ययिथ.

स्फुरतिस्फुलत्वोर्घञि ॥ ४७ ॥

In स्फुर् und स्फुल् wird vor dem Suffix ङ्र् für den Diphthongen आ substituiert.

विस्फार statt विस्फोर und विस्फाल statt विस्फोल.

क्रीड्-जीनां णौ ॥ ४८ ॥

In क्री, ड् „studiren“ und ञि findet im Causativum diese Substitution statt.

क्रापयति, अध्यापयति, जापयति. Die Wurzel wird in Folge dieser Substitution als auf आ auslautend betrachtet und erhält daher nach 7, 3, 36 das Augment ष्.

सिध्यतेरपारलौकिके ॥ ४९ ॥

Auch in सिध्य, wenn es sich nicht um das Jenseits handelt.

अन्नं, ग्रामं साधयति, aber तपस्तापसं सेधयति und स्वान्येवेनं कर्माणि सेधयन्ति. सेधयति mit Acc. soll nach Patañjali = ज्ञानमस्य प्रकाशयति bedeuten.

मीनातिमिनोतिदीङं ल्यपि च ॥ ५० ॥

In मी, मि und दी wird आ nicht nur vor solchen Suffixen, die sonst die Substitution eines Diphthongen erfordern, sondern auch vor dem Absolutivsuffix ल्य substituiert.

प्रमानृ, प्रमानुम्, प्रमातव्य und प्रमाय; निमानृ, निमानुम्, निमातव्य und निमाय; उपदानृ, उपदानुम्, उपदातव्य und उपदाय.

विभाषा लीयतेः ॥ ५१ ॥

In ली in diesen Fällen nicht nothwendig.

विलानृ, विलानुम्, विलातव्य und विलाय oder विलेवृ, विलेतव्य, विलेतुम् und विलीय.

खिदेश्छन्दसि ॥ ५२ ॥

In खिद् kann im Veda आ substituiert werden.

चित्तं चिख्याद oder चिखेद.

अपगुरो णमुलि ॥ ५३ ॥

Auch in गृ nach अप kann vor dem Absolutivsuffix $\pm$ अम् für den Diphthongen आ substituiert werden.

अपगोरम् oder अपगारम्.

चिस्फुरोणौ ॥ ५४ ॥

Desgleichen in चि und स्फुर् im Causativum.

चापयति oder चापयति (vgl. zu 6, 1, 48), स्फोरयति oder स्फारयति.

प्रजने वीयतेः ॥ ५५ ॥

Auch in वी im Causativum, wenn von Empfängniss einer Leibesfrucht die Rede geht.

पुरोवातो गाः प्र वाययति oder वापयति (vgl. zu 6, 1, 48) = गर्भं ग्राहयति.

बिभेतेर्हेतुभये ॥ ५६ ॥

Auch in भी im Causativum, wenn die Furcht unmittelbar durch den Agens des Causativs bewirkt wird.

मुगडो oder जटिलो भोषयते (vgl. 7, 3, 40) oder भाषयते (vgl. zu 6, 1, 48), aber कुञ्चिकयेनं भाषयति. Zum Âtmanepada s. 1, 3, 68.

नित्यं स्मयतेः ॥ ५७ ॥

In स्मि im Causativum findet diese Substitution stets statt, wenn das Staunen unmittelbar durch den Agens des Causativs hervorgerufen wird.

मुगडो oder जटिलो वि स्मापयते, कुञ्चिकयेनं वि स्मापयति. Zum Âtmanepada s. 1, 3, 68, zum Augment प् zu 6, 1, 48.

सृजिदृशोर्भूल्यमकिति ॥ ५८ ॥

In सृज् und दृश् wird vor einem mit einer Muta oder einem Sibilanten anlautenden Suffix, das kein stummes क् hat, अ nach ऋ eingefügt.

सृष्ट्, सृष्टम्, सृष्टव्य, अस्राचीत्; दृष्ट्, दृष्टम्, दृष्टव्य, अद्राचीत्. Dagegen सृष्ट und दृष्ट. weil das Suffix क् heisst.

अनुदात्तस्य चर्दुपधस्यान्यतरस्याम् ॥ ५९ ॥

Auch in einer consonantisch auslautenden Wurzel mit vorangegehendem ऋ, wenn sie im grammatischen Unterrichtssystem (d. i. im Dhâtipâṭha) अनुदात्ता ist, aber nicht nothwendig.

तर्प्, तर्पित् oder ऋर्प्; दर्प्, दर्पित् oder द्रप् u. s. w.; aber लृप् und दृप् mit क्.

शीर्षेच्छन्दसि ॥ ६० ॥

Im Veda erscheint शीर्षेन् als Nominalstamm.

शीर्षा हि तत्र सोमं क्रीतं हरन्ति, यत्ते शीर्षां दांभायम्.

ये च तद्धिते ॥ ६१ ॥

Auch vor einem mit य् anlautenden taddhita-Suffix erscheint dieser Stamm.
शीर्षय, aber शिरस्यति, weil hier य् kein taddhita ist.

(अचि शीर्षः ॥ ६२ ॥)

Vor einem vocalisch anlautenden taddhita ist der Stamm dieses Wortes शीर्ष.
हास्तिशीर्षि Patron. von हस्तिशिरस्. Dieses Sūtra ist ursprünglich ein Vārttika.

पद्मोमासहृन्निशमन्धूषन्दीषन्यकञ्छकनुदनासञ्छस्रभृतिषु ॥ ६३ ॥

In den schwachen Casus (Acc. Pl. u. s. w.) erscheinen folgende Stämme:
पद् (für पाद), दत् (für दन्त), नस् (für नासिका), मास् (für मास), हृद् (für हृदय),
निग् (für निश), अस्न् (für अमज्), धूषन् (für धूष), दीषन् (für दीम्), यकन् (für यकत्),
शकन् (für शकत्), उदन् (für उदक) und आस्न् (für आस्य).

Fast Alle schreiben °कञ्छदत्त्रा°. आसञ्छम्° = आमन् गम्°.

धात्वादेः षः सः ॥ ६४ ॥

Für das im grammatischen Unterrichtssystem im Anlaut einer Wurzel stehende ष् wird स् substituiert.

Im Dhātupāṭha erhalten diejenigen mit स् anlautenden Wurzeln statt dessen ein ष्, in welchen das स् in gewissen Verbindungen zu ष् wird.

णो नः ॥ ६५ ॥

Für ein solches ण् wird न् substituiert.

Im Dhātupāṭha werden diejenigen mit न् anlautenden Wurzeln mit ण् geschrieben, welche न् nach bestimmten Präpositionen in ण् umwandeln.

लोपो व्योर्वलि ॥ ६६ ॥

व् und य् fallen vor jedem Consonanten mit Ausnahme von य् ab.

Das Partic. auf चस् lautet von दिव् — दिदिवस्, das Partic. auf त् von ऊय् und क्रूय् — ऊत und क्रूत. Dagegen heisst es ऊय्यते und क्रूय्यते ohne Ausfall des य्.

वेरपृक्तस्य ॥ ६७ ॥

Ferner fällt ab ein nur aus dem Laute व् bestehendes Suffix.

Hierher gehört das व् der Suffixe क्विप्, क्विन्, णिव् u. s. w. Diese Suffixe, die nach unserm Sūtra nie in die Erscheinung treten, sich aber durch ihre verschiedene Einwirkung auf die Wurzel unterscheiden, sind zu Suffixen gestempelt worden, um aus einer Verbalwurzel einen Nominalstamm zu gewinnen. Nach 1, 2, 45 fg. kann nämlich eine Verbalwurzel kein Nominalstamm sein, wohl aber eine Wurzel mit einem darauf folgenden कृत्. Obgleich nun व् wieder abfällt, so behält das Suffix doch nach 1, 1, 62 seine charakteristischen Merkmale, d. i. ein mit diesem wieder abfallenden Suffix gebildetes Derivat ist ein Nominalstamm. Vgl. auch च्वि im Index.

हल्ङ्चाभ्यो दीर्घात् सुतिस्यपृक्तं हल् ॥ ६८ ॥

Nach einem Consonanten fallen die Nominativendung **स्** und die Personalendungen **त्** und **स्** ab, nach den Femininsuffixen **ई** und **आ**, wenn sie ihre Länge bewahren, die Nominativendung **स्**.

राजा, उखासत्; कुमारी, खट्वा; अब्रिभर्भवान्, अभिनो (vgl. 8, 2, 75) उत्र. Da die Personalendungen **त्ति** und **त्सि** heissen, mussten die durch den Abfall des **इ** hier gemeinten kürzeren Endungen **त्** und **स्** durch **अपृक्तम्** d. h. „wenn sie aus einem einzigen Laut bestehen“ gekennzeichnet werden. Um die Personalendung des Perfects **अ**, die ursprünglich auch **त्ति** heisst, auszuschliessen, musste **हल्** „Consonant“ hinzugefügt werden. **दीर्घात्** wurde hinzugefügt, weil die Femininsuffixe in solchen Compositis, in denen sie verkürzt werden, das Nominativzeichen annehmen: **निष्कांशास्विः**, **अतिखट्वः**.

एङ्ह्रस्वात्संबुद्धेः ॥ ६९ ॥

Die Nominativendung **स्** fällt im Vocativ Sg. nach **ए**, **ओ** und einer Kürze ab.

Das Suffix des Nominativs ist auch das des Vocativs. Nach 7, 3, 108 wird vor dem Suffix des Vocativs Sg. **Guṇa** für eine Kürze substituirt, also **अग्ने** und **वायो** für **अग्नि** und **वायु**; nach 7, 3, 107 eine Kürze für die Femininsuffixe **ई** und **ऊ**, also **नदि** und **वधु** für **नदी** und **वधू**. Nach unserm Sūtra fällt nach diesen umgebildeten Stämmen das Nominativzeichen ab. Vom Neutrum **कुराड** wird der gleichlautende Vocativ auf folgende Weise erklärt: das Suffix des Nominativs ist nach 7, 1, 24 **अम्**, das **अ** des Stammes tritt nach 6, 1, 107 an die Stelle beider **अ**; wir erhalten demnach **कुराडम्**. Dieses übrig gebliebene **अ** gilt nach 6, 1, 85 sowohl als Auslaut des Stammes als auch als Anlaut des Suffixes; im ersten Falle ist das Suffix ein **अपृक्तं हल्** und fällt demnach ab.

शेङ्छन्दसि बहुलम् ॥ ७० ॥

Im Veda fällt die Endung **इ** im Nom. und Acc. Pl. neutr. häufig ab.

क्षेत्रा für क्षेत्राणि, वना für वनानि.

ह्रस्वस्य पिति कृति तुक् ॥ ७१ ॥

Vor einem **कृत्**-Suffix mit stummem **पृ** wird an eine Wurzel, die auf eine Kürze auslautet, **त्** angefügt.

अग्निचित् und **सोमसुत्** mit dem Suffix **क्विप्**, **प्रकृत्य** und **उपस्तृत्य** Absolute mit dem Suffix **ल्यप्**.

संहितायाम् ॥ ७२ ॥

In den folgenden Sūtra bis 6, 1, 157 incl. ist stets **संहितायाम्** „in einem ununterbrochenen Verlauf der Rede“ zu ergänzen.

छे च ॥ ७३ ॥

Auch vor **क्** wird an eine vorangehende Kürze ein **त्** angefügt.

इच्छति, **गच्छति**. Für **त्** wird **च्** substituirt nach 8, 4, 40.

6, 1, 72.

आङ्माडोश्च ॥ ७४ ॥

Auch an die Partikel आ und an die Prohibitivpartikel मा.

आच्छाया = ईषच्छाया, आ च्छायायाः, आच्छायम्, आ च्छादयति; मा च्छिदत्. Also hier nicht facultativ, wie man ohne dieses Sūtra nach 6, 1, 76 glauben könnte. Wenn ich आ च्छायायाः, आ च्छादयति und मा च्छिदत् trenne, so geschieht es nur der Deutlichkeit wegen.

दीर्घात् ॥ ७५ ॥

Auch an eine Länge.

द्वीच्छति, म्लेच्छति.

पदान्ताद्वा ॥ ७६ ॥

An eine Länge am Ende eines Wortes nicht notwendig.

कुटीच्छाया oder कुटीच्छाया.

इको यणचि ॥ ७७ ॥

Für die Vocale इ, उ, ऋ und ए, kurz oder lang, werden vor einem Vocale der Reihe nach य्, व्, र् und ल् substituiert. Vgl. 6, 1, 101.

दध्यत्र statt दधि अत्र, मध्यत्र st. मधु अत्र, कर्त्रर्थम् st. कर्तृअर्थम्, लाकृति st. लृ-आकृति.

एचो ऽयवायावः ॥ ७८ ॥

Für ए, ओ, ऐ und औ werden vor einem Vocale der Reihe nach अय्, अय्व्, आय् und आव् substituiert.

चयन = चे + Suffix अन, लवन = लो + Suffix अन, चायक = चै + Suffix अक, लावक = लां + Suffix अक.

वान्तो यि प्रत्यये ॥ ७९ ॥

Die Substitution von अय्व् und आव् (वान्त „auf व् auslautend“) für औ und औ findet auch vor einem mit य् anlautenden Suffixe statt.

Nach 4, 1, 106 wird an वभु das Suffix ङय angefügt, für das उ des Stammes wird nach 6, 4, 146 Guṇa, d. i. औ substituiert, und für dieses औ nach unserm Sūtra अय्व्; so erhalten wir वाभय्व. नी erhält nach 4, 4, 91 das Suffix यं, नी + य gibt nach unserm Sūtra नाय्व.

धातोस्तन्निमित्तस्यैव ॥ ८० ॥

Für die finalen Diphthonge औ und औ einer Wurzel werden अय्व् und आव् vor einem mit य् anlautenden Suffixe nur dann substituiert, wenn die Diphthonge erst durch das Suffix hervorgerufen wurden.

लू bildet das Partic. fut. pass. nach 3, 1, 97 mit यं (यत्), dieses य erfordert nach 7, 3, 84 die Substitution von Guṇa für ऊ; nach unserm Sūtra gibt लो + य — लय्व. Von derselben Wurzel wird dasselbe Partic. in einer anderen Bedeutung nach 3, 1, 125 mit ङयं gebildet, लां + य gibt nach unserm Sūtra लाय्व. Dagegen lautet das Passiv von वे mit आ — औयते und औयत, weil hier die Diphthonge nicht durch das Suffix hervorgerufen worden sind.

क्षय्यजय्यौ शक्यार्थे ॥ ८१ ॥

In क्षय्य und जय्य findet die Substitution von अय् für ए statt in der Bedeutung „zu — möglich“.

क्षय्यः = क्षेतुं शक्यः, जय्यः = जेतुं शक्यः; aber क्षय्ये पापम् und जय्ये मनः, weil hier ein Muss gemeint ist.

क्रय्यस्तदर्थे ॥ ८२ ॥

In क्रय्य in der Bedeutung „zum Kauf ausgestellt, verkäuflich“.

क्रय्यो गौः, क्रय्यः कम्बलः; aber क्रये नो धान्यं न चास्ति क्रय्यम् „wir müssen Getreide kaufen, aber es ist keines zum Verkauf ausgestellt“.

भय्यप्रवय्ये च च्छन्दसि ॥ ८३ ॥

Hierher gehören auch die vedischen भय्य und प्रवय्या.

एकः पूर्वपरयोः ॥ ८४ ॥

6, 1, 84.

Von hier an bis 6, 1, 111 incl. ist stets zu ergänzen „für das Vorangehende und Folgende (wird) Eines (substituirt)“.

अन्तादिवच्च ॥ ८५ ॥

Und dieses Eine gilt als Auslaut des Vorangehenden und als Anlaut des Folgenden.

Für das उ des Stammes ब्रह्मवन्धु und für das Femininsuffix ऊ wird nach 6, 1, 101 ऊ substituirt. Dieses ऊ wird auch als Auslaut des Stammes betrachtet, daher können nach 4, 1, 1 ff. daran Casussuffixe u. s. w. gefügt werden, was ohne unsere Regel nicht geschehen könnte, da diese Feminina nicht in 4, 1, 1 enthalten sind. Für das अ von वृत्त und für die Casusendung औ wird nach 6, 1, 88 औ substituirt; dieses औ ist nach unserm Sūtra auch der Anlaut des Suffixes oder, was in diesem Falle dasselbe ist, das Suffix selbst, und der darauf ausgehende Lautcomplex heisst in Folge dessen nach 1, 4, 14 Pada und wird als solches behandelt.

षत्वतुकोरसिद्धः ॥ ८६ ॥

Die Substitution, von der nun die Rede sein wird, ist als nicht geschehen zu betrachten in Bezug auf die Verwandlung eines स in ष und auf die Hinzufügung von त्.

को ऽसिचत् ohne Uebergang des स in ष. Für das स des Nominativs कस् wird zunächst nach 8, 2, 66 र् substituirt, für dieses र् vor असिचत् ein उ nach 6, 1, 113, क + उ ergeben nach 6, 1, 87 को und dieses औ + अ nach 6, 1, 109 blosses औ, nach welchem in Folge unseres Sūtra das स von सिचत् nicht nach 8, 3, 59 in ष verwandelt werden darf. In अधीत्य ist nach 6, 1, 71 ein त् hinzugefügt worden, obgleich eine Länge vorangeht, weil diese, da sie an die Stelle von इ + इ getreten ist, in diesem Falle als nicht eingetreten betrachtet wird.

6, 1, 72. 84.

आङ्गुणः ॥ ८७ ॥

Für अ oder आ + Vocal wird Guna allein substituiert.

Guna richtet sich nach dem folgenden Vocal. तव + इदम् = तवेदम्, खट्वा + इन्द्रः = खट्वेन्द्रः, तव + ईहते = तवेहते, खट्वा + ईहते = खट्वेहते, तव + उदकम् = तवोदकम्, खट्वा + उदकम् = खट्वोदकम्, तव + ऋश्यः = तवश्यः, खट्वा + ऋश्यः = खट्वश्यः. Zu den beiden letzten Beispielen ist 1, 1, 51 in Betracht zu ziehen. Nach der Analogie dieser wird auch तव + लकारः in तवलकारः und खट्वा + लकारः in खट्वलकारः zusammengezogen. Die allgemeine Regel wird durch nachfolgende vielfach beschränkt.

वृद्धिरेचि ॥ ८८ ॥

Für अ oder आ + Diphthong wird Vṛddhi allein substituiert.

ब्रह्म + एडका = ब्रह्मैडका, खट्वा + एडका = खट्वैडका, ब्रह्म + ऐतिकायनः = ब्रह्मैति°, खट्वा + ऐति° = खट्वैति°, ब्रह्म + ओदनः = ब्रह्मोदनः, खट्वा + ओदनः = खट्वोदनः, ब्रह्म + आंपगवः = ब्रह्मोप°, खट्वा + आंप° = खट्वोप°.

एत्येधत्पूर्वसु ॥ ८९ ॥

Auch für अ oder आ + ए der Wurzeln इ und एध् sowie für अ + ऊ, das nach 6, 4, 132 an die Stelle von वा in वाह् tritt.

उप + एति und एधते = उपैति und उपैधते trotz 6, 1, 94. प्रष्ठ + ऊहा = प्रष्ठोहा, Instr. von प्रष्ठवाह्, trotz 6, 1, 87.

आटश्च ॥ ९० ॥

Auch für das vocalisch anlautenden Wurzeln vorangesetzte Augment आ + Vocal eines Verbums.

ऐद्विष्ट, ऐक्षत, ऐद्विष्यत, आंभीत्, आर्धोत्, आंञ्जीत्.

उपसर्गादिति धातौ ॥ ९१ ॥

Auch für अ oder आ einer Präposition + ऋ eines Verbums.

उपार्हति, प्रार्हति, उपार्धति.

वा सुयापिशलेः ॥ ९२ ॥

Nach Âpiçali's Meinung nicht nothwendig, wenn das mit ऋ anlautende Verbum ein Denominativ ist.

उपर्यभियति oder उपार्यभियति.

औतो ऽम्शसोः ॥ ९३ ॥

Für ओ eines Nominalstammes + अ der Accusativendungen अम् und अस् wird औ allein substituiert.

गाम्, गाम्, द्याम्, द्यास्. औतो ist आ + औतो.

एङि पररूपम् ॥ ९४ ॥

Für das अ oder आ einer Präposition + ग oder ओ eines Verbums wird der zweite Vocal allein substituirt.

उपेलयति, प्रेलयति, उपोषति, प्रोषति.

ओमाङीश्च ॥ ९५ ॥

Auch für अ oder आ + ओ in ओम्, oder + Vocal, der die Präposition आ enthält.

का ओम् und या ओम् ergeben कोम् und योम्, अद्य und तदा + ओटा — अद्योटा und तदोटा, अद्य + अश्यात् (= आ ऋश्यात्) — अद्यश्यात्.

उस्यपदान्तात् ॥ ९६ ॥

Auch für ein nicht am Ende eines Wortes stehendes (अ oder) आ + उ von उम् (d. i. vor der Personalendung उम्).

अदुम्, अयुम्, भिन्दुम्, द्विन्दुम्. Zum Verständniß der Formen des Potentials s. zu 3, 4, 103. Da उम् nicht unter den Personalendungen aufgeführt wird, nur ein Substitut für ऋि ist (s. 3, 4, 82), kennzeichnet es Pāṇini dadurch, dass er अपदान्तात् hinzusetzt. Dieses braucht er ausserdem für das folgende Sūtra.

अतो गुणे ॥ ९७ ॥

Für kurzes अ, das nicht am Ende eines Wortes steht, + Guṇa wird dieser Guṇa allein substituirt.

Der Präsensstamm पच + अन्ति oder ए ergibt पचन्ति und पचे.

अव्यक्तानुकरणस्यात् इतौ ॥ ९८ ॥

Für अत् einer Schallnachahmung + इ von इति wird इ allein substituirt.

पटत् + इति gibt पटिति, भटत् + इति — भटिति.

नाम्नेडितस्यान्यस्य तु वा ॥ ९९ ॥

Wird die Schallnachahmung verdoppelt, so findet diese Substitution nicht statt, jedoch kann für das auslautende त् + इ in इति इ allein substituirt werden.

पटपटडिति oder पटपटडिति; dieses letztere ist aus पटपट + इति entstanden.

(नित्यमाम्नेडिते डाचि ॥ १०० ॥)

Folgt auf eine solche verdoppelte Schallnachahmung das Suffix आ, welches den Abfall des letzten अत् bewirkt, so wird für das auslautende त् des ersten Theils und für den anlautenden Consonanten des zweiten Theils dieser letztere allein substituirt.

पटपटा und दमदमा करोति. Vgl. 5, 4, 57. Das Sūtra, welches in einigen Hdschr. fehlt, ist ursprünglich ein Vārttika.

6, 1, 72. 84.

अकः सवर्णे दीर्घः ॥ १०१ ॥

Wenn auf einen einfachen Vocal ein homogener Vocal folgt, wird für beide die entsprechende Länge allein substituiert.

दग्डागम्, दधीन्द्रः, मधूदके, होतृश्रयः.

प्रथमयोः पूर्वसवर्णः ॥ १०२ ॥

Für den einfachen Vocal eines Stammes und für den Vocal der Casusendungen des Nominativs und Accusativs in allen Zahlen wird die dem ersten Vocal entsprechende Länge allein substituiert.

वृक्षाः, अग्नी, वायू, कुमारोः, घेन्नः, मातृः. Die Accusative Pl. m. werden im folgenden Sūtra besprochen; die Ausnahmen folgen später.

तस्माच्छसो नः पुंसि ॥ १०३ ॥

Nach einer solchen Länge wird für das स् der Accusativendung अस् im Masculinum न् substituiert.

वृक्षान्, अग्नीन्, वायून्, कर्तृन्.

नादिचि ॥ १०४ ॥

Eine solche Länge wird nicht für अ oder आ + einem folgenden Vocal (mit Ausnahme von अ) der Casusendungen des Nominativs und Accusativs substituiert.

वृक्षां, खट्वे, कुण्डे. Vgl. 6, 1, 87 fg.

दीर्घाज्जसि च ॥ १०५ ॥

Auch nicht für eine Länge + einem im vorigen Sūtra erwähnten nachfolgenden Vocal oder + अ der Endung अस् des Nomin. Pl.

कुमार्यो, कुमार्यः, ब्रह्मवन्ध्यां, °वन्ध्रः.

वा छन्दसि ॥ १०६ ॥

Im Veda kann in diesen Casus die Länge allein für beide Vocale substituiert werden.

मारुतीः und मारुत्यः, पिण्डीः und पिण्ड्यः, वाराही und वाराह्यो, उपानही und उपानह्यो.

अमि पूर्वः ॥ १०७ ॥

Für einen einfachen Vocal und das अ der Casusendung अस् wird der erste Vocal allein substituiert.

वृक्षम्, अग्निम्, वायुम्, दुर्गाम्, गीरीम्, वधूम्.

संप्रसारणाच्च ॥ १०६ ॥

Auch für einen vocalisirten Halbvocal und einen folgenden Vocal wird jener Vocal allein substituirt.

इअष्ट gibt इष्ट, उअप्त — उप्त, गअहीत — गहीत.

एङः पदान्तादति ॥ १०९ ॥

Für ein am Ende eines Wortes stehendes ए und ओ und ein folgendes अ werden ए und ओ allein substituirt.

अग्ने ञ, वायो ञ.

ङसिङसोश्च ॥ ११० ॥

Dieselbe Substitution findet auch für ए und ओ und das nachfolgende अ der Endung अस् des Abl. und Gen. Sg. statt.

अग्ने und वायो + अस् geben अग्नेस् und वायोस्. Zum Guṇa vgl. 7, 3, 111.

ञृत् उत् ॥ १११ ॥

Für ञृ und ein solches अ wird उ (d. i. उर् nach 1, 1, 51) allein substituirt.

होतुर्म् und mit Abfall des स् nach 8, 2, 74 होतुर्.

† 6, 1, 84.

ख्यत्यात्परस्य ॥ ११२ ॥

Nach सखि und पति wird für das अ der beiden genannten Casusendungen उ substituirt, wenn für das इ der beiden Stämme य eintritt.

सख्युस्, पत्युस्, aber अतिसखेस् und अश्वपतेस्.

अतो रोःप्लुतादप्लुते ॥ ११३ ॥

Für ein aus स् entstandenes र् wird उ substituirt, wenn ein अ, das nicht pluta ist, vorangeht und folgt.

Aus वृक्षस् wird nach 8, 2, 66 वृक्षर्, das für dieses र् eingetretene उ gibt mit dem vorangehenden अ nach 6, 1, 87 ओ, und ओ + अ nach 6, 1, 109 wieder ओ; so erhalten wir वृक्षो ञ. In den folgenden Beispielen dagegen geht das र् nicht in उ über: एहि सुस्रोताः अत्र स्राहि (vgl. 8, 2, 84) und तिष्ठतु पय आऽग्निदत्त (vgl. 8, 2, 86).

हशि च ॥ ११४ ॥

Für ein solches aus स् entstandenes र् wird nach अ auch vor tönenden Consonanten उ substituirt.

पुरुषो याति, हसति, ददाति u. s. w.

नान्तःपादमथ्यपरे ॥ ११५ ॥

Ein auslautendes ए und ओ und ein nachfolgendes अ unterliegen im Veda innerhalb eines Stollens nicht der Regel 6, 1, 109, es sei denn, dass व् oder य् auf das अ folgen.

6, 1, 72.

So lautet das Sûtra bei Kâtjâjana und Patanġali und so wird es auch erklärt; die Handschriften und Kâçikâ lesen प्रकृत्यान्तः°. Patanġali gibt folgende Beispiele: सुजाते अश्वसूनुते (RV. 5, 79, 1), अध्वर्यो अद्रिभिः सुतम् (RV. 9, 51, 1) und शुक्रं ते अन्यत् (RV. 6, 58, 1). Als Gegenbeispiele führt Kâç. an: ते ऽवदन् (RV. 10, 109, 1) und ते ऽयस्मयम् (nicht im RV.).

अव्यादवद्यादवक्रमुव्रतायमवन्ववस्युषु च ॥ ११६ ॥

अव्यात् u. s. w. machen jedoch eine Ausnahme.

अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्यात् (nicht im RV.), मित्रमहो अवद्यात् (RV. 4, 4, 15), माश्रि-
वासो अत्र क्रमुः (RV. 7, 32, 27), ते नो अव्रताः (nicht im RV., dagegen सीदन्तो अव्रतम्
6, 14, 3, संदहन्तो अव्रतान् 9, 73, 5, कर्ते अव्रतान् 9, 73, 8), शतधारो अयं मश्रिः (nicht im RV.),
ते नो अवन्तु पितरः (nicht im RV., wo überhaupt das अ von अवन्तु nach ए und ओ
stets abfällt), कुशिकासो अवस्यवः (RV. 3, 42, 9).

यजुष्युरः ॥ ११७ ॥

Im Jagurveda erhält sich ein अ nach उरस् (उरो).

उरो अन्तरिक्ष (Kâç. अन्तरिक्षम्) VS. 4, 7. Ausserdem führt Kâç. noch उरोअन्तरिक्षात्सजूः
an, aber VS. 6, 11 wird उरोअन्तरिक्षात्सजूः gelesen. Im Sûtra sollen Einige उरो lesen.

आपो जुषारणो वृषणो वर्षिषे ऽम्ब्रेअम्ब्राले ऽम्ब्रिकेपूर्वे ॥ ११८ ॥

In demselben Veda erhält sich ein अ auch nach आपो, जुषारणो, वृषणो, वर्षिषे
und in und nach अम्ब्रे अम्ब्राले, wenn diese vor अम्ब्रिके stehen.

आपो अस्मान्मातरः शुन्धयन्तु VS. 4, 2, जुषारणो अप्सुराज्यस्य 5, 35, वृषणो अंगुभ्यां गभस्ति-
पूतः (गभस्तिभिः Kâç.) 7, 1, वर्षिषे अधि नाके (वर्षिषे ऽधि VS. 1, 22; dagegen वर्षिषे अधि
TS. 1, 1, 8, 1. 4, 43, 2. 5, 5, 4), अम्ब्रे अम्ब्राले अम्ब्रिके (VS. 23, 18 hat अम्ब्रे अम्ब्रिके
अम्ब्रालिके und TS. 7, 4, 19, 1 wie TBr. 3, 9, 6, 3 अम्ब्रे अम्ब्राल्याम्ब्रिके). Ich habe अम्ब्रिकेपूर्वे
nach der Kâç. wiedergegeben, nach Pânini's Sprachgebrauch bedeutet es „wenn
अम्ब्रिके ihnen vorangeht“. Im Sûtra lesen Einige अम्ब्रेअम्ब्राले.

अङ्ग इत्यादौ च ॥ ११९ ॥

Ebendasselbst erhält sich das अ von अङ्गे auch nach अङ्गे.

ऐन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दीध्यत् und ऐन्द्र उदानो अङ्गे अङ्गे निधीतः VS. 6, 20.

अनुदात्ते च कुधपरे ॥ १२० ॥

In demselben Veda auch ein unbetontes अ, wenn ein Guttural oder ध्
darauf folgt.

अयं सो अग्निः (VS. 12, 47), अयं सो अध्वर्यः; aber अधो ऽये und यो ऽयमग्निः सहस्रियः.

अवपथासि च ॥ १२१ ॥

Desgleichen das अ von अवपथाम्.

त्री रुद्रेभ्यो अवपथाः.

सर्वत्र विभाषा गोः ॥ १२२ ॥

Nach गो kann ein अ sich erhalten sowohl im Veda als auch in der Umgangssprache.

गोअग्रम् oder गोऽग्रम्, अपशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः, पशवो गोऽशवाः.

अवङ् स्फोटायनस्य ॥ १२३ ॥

Nach Sphoṭâjana's Meinung wird für das ओ von गो vor einem Vocal अव substituiert.

गवाग्रम्, गवाजिनम्, गवोद्धम्, गवोदनम्.

इन्द्रे च ॥ १२४ ॥

Auch vor इन्द्र findet diese Substitution statt.

गवेन्द्रः. Einige fügen am Ende des Sūtra नित्यम् hinzu; vgl. das folgende Sūtra.

प्लुतप्रगृह्या अर्चि नित्यम् ॥ १२५ ॥

Pluta (s. 8, 2, 82 fgg.) und pragr̥hja (s. 1, 1, 11 fgg.) genannte Vocale bleiben vor einem folgenden Vocal gleich diesem unverändert.

यज्ञदत्ता३ इदमा नय, अग्नी इति, वायू इति, माले इति. नित्यम् fehlt hier und da; vgl. das vorangehende Sūtra.

आङो ऽनुनासिकश्छन्दसि ॥ १२६ ॥

Für das Adverb आ wird im Veda आँ vor einem Vocal substituiert.

अभ्र आँ अपः (RV. 5, 48, 1), गभीर आँ उग्रपुत्रे जिघांसतः (RV. 8, 67, 11).

इको ऽसवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च ॥ १२७ ॥

Nach Śākalja's Meinung bleibt ein einfacher Vocal mit Ausnahme des अ vor einem ihm nicht homogenen Vocal unverändert, wird aber verkürzt, wenn er lang ist.

दधि अत्र, मधु अत्र, कुमारि अत्र.

ऋत्यकः ॥ १२८ ॥

Vor ऋ bleibt nach desselben Grammatikers Meinung jeder einfache Vocal unverändert, wird jedoch verkürzt, wenn er lang ist.

खट्व ऋश्यः, माल ऋश्यः, होतृ ऋश्यः.

अप्लुतवदुपस्थिते ॥ १२९ ॥

Vor einem इति im Padapāṭha wird ein pluta-Vocal wie ein gewöhnlicher behandelt.

मुश्लोका३ इति gibt मुश्लोकेति. Ausnahme zu 6, 1, 125,

6, 1, 72.

ई३ चाक्रवर्मणस्य ॥ १३० ॥

Nach K'âkravarman's Meinung kann ई३ wie ein gewöhnliches इ behandelt werden.

चिनु हीदम् oder चिनु ही३ इदम्.

दिव उत् ॥ १३१ ॥

Für den Auslaut des Stammes दिव् wird उ substituiert, wenn der Stamm Pada heisst (s. 1, 4, 14 fgg.).

द्वुकाम, विमलद्यु दिनम्, द्युम्त, द्युभ्याम्, द्युभिः.

एतत्तदोः सुलोपो ऽकोरनञ्समासे हलि ॥ १३२ ॥

Nach एतद् und तद् fällt vor einem Consonanten die Casusendung स् ab, wenn sie nicht mit क versehen sind (vgl. 5, 3, 71) und nicht mit der Negation componirt sind.

एष und स ददाति oder भुङ्क्ते, aber एषको, अनेपो, सको und असो ददाति.

स्यञ्छन्दसि बहुलम् ॥ १३३ ॥

Im Veda verliert स्यस् häufig die Casusendung.

उत स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति RV. 4, 40, 4. एष स्य ते मधुमाँ इन्द्र सोमः 9, 87, 4. यत्र स्यो नि पतेत्.

सो ऽचि लोपे चेत्यादपूरणम् ॥ १३४ ॥

Die Casusendung von सस् fällt vor einem Vocal ab, wenn durch diesen Abfall der Stollen metrisch vollständig wird.

सेदु राजा क्षयति चर्षणीनाम् RV. 1, 32, 15. सौपथीरनु रुध्यसे 8, 43, 9.

6, 1, 135.

सुद् कात् पूर्वः ॥ १३५ ॥

Bis 6, 1, 157 incl. ist zu ergänzen: „vor क् wird स् hinzugefügt“.

(अडभ्यासव्यवाये ऽपि) ॥ १३६ ॥

Dieses स् wird vor क् hinzugefügt, auch wenn das Augment und die Reduplication dazwischentreten (d. i. zwischen Präposition und Verbum).

समस्कारोत्, समस्कार्षीत्, सं चस्कार u. s. w. Das Sûtra ist aus zwei Vârttika gebildet worden.

संपर्युपेभ्यः करोतौ भूषणे ॥ १३७ ॥

Dieses स् tritt an क्, करोति nach सम्, परि und उप in der Bedeutung „schmücken“.

संस्कर्तुम्, परिष्कर्तुम्, उपस्कर्तुम्.

समवाये च ॥ १३८ ॥

Auch in der Bedeutung „zusammenthun“.

तत्र नः संस्कृतम्, परिष्कृतम् und उपस्कृतम्.

उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु ॥ १३९ ॥

Nach उप wird स an कृ, करोति hinzugefügt in den Bedeutungen „für Etwas sorgen, zubereiten und einen Satz ergänzen“.

एधोदकस्य उप स्क्रुस्ते, उपस्कृतं मुद्धे, उपस्कृतं जल्पति oder अर्धति.

किरतौ लवने ॥ १४० ॥

An कृ, किरति wird स nach उप hinzugefügt, wenn von Spalten die Rede geht.

उपस्कारं (= विद्विष्य) लुनन्ति.

हिंसायां प्रतेश्च ॥ १४१ ॥

In der Bedeutung „ein Leid anthun“ auch nach प्रति.

उपस्कीर्णं und प्रतिस्कीर्णं हन्त (हं Kāçikâ) ते वृषल भूयात् = तथा ते वृषल विन्नेपो भूया-
द्वया हिंसामनु बध्नाति.

अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वालेखने ॥ १४२ ॥

Nach अप, wenn vom Scharren vierfüssiger Thiere und Vögel die Rede geht.

अप स्क्ररते वृषभो हृष्टः, अप स्क्ररते श्वाययार्थः, अप स्क्ररते कुक्कुटो भेद्यार्थः.

कुस्तुम्बुरुणि जातौ ॥ १४३ ॥

कुस्तुम्बुरु mit vorgesetztem स ist ein Gattungsbegriff (Koriander).

अपरस्पराः क्रियासातत्ये ॥ १४४ ॥

अपरस्पराः wird gesagt, wenn von einer ununterbrochenen Thätigkeit die Rede ist.

अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति = संततमविच्छेदेन गच्छन्ति.

गोष्यदं सेवितासेवितप्रमाणेषु ॥ १४५ ॥

गोष्यद mit vorgesetztem स wird gebraucht, wenn von einem Besuchen oder Nichtbesuchen (eines Ortes von Kühen) und von einem Maasse die Rede ist.

गोष्यदो देशः = गोभिः सेवितो देशः, अगोष्यदान्यरथानि, गोष्यदमात्रं ज्ञेयम्, गोष्यदपूरं
वृष्टो देवः.

आस्यदं प्रतिष्ठायाम् ॥ १४६ ॥

आस्यद mit vorgesetztem स bedeutet „Stätte“.

आश्चर्यमनित्ये ॥ १४७ ॥

आश्चर्य mit vorgesetztem स bezeichnet etwas Ungewöhnliches.

Im Mahābhāshja steht dieses Sūtra nach 150.

6, 1, 72. 135.

वर्चस्के ऽवस्करः ॥ १४८ ॥

अवस्कर mit vorgesetztem स् bedeutet „stercus“.

अपस्करो रथाङ्गम् ॥ १४९ ॥

अपस्कर ist ein Theil des Wagens.

विष्क्रिः शकुनिर्वा ॥ १५० ॥

In विष्क्रि „eine Vogelart“ ist das स् nicht nothwendig.

Diese Art von Vögeln heisst auch विक्रि. Alle schreiben शकुनिर्विकरो वा, aber die Einschaltung geht auf ein Vārttika zurück.

ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदे मन्त्रे ॥ १५१ ॥

In einem Mantra wird an चन्द्र ein स् angesetzt, wenn eine Kürze im Compositum vorangeht.

सुश्रचन्द्र.

प्रतिष्कशश्च कशेः ॥ १५२ ॥

In प्रतिष्कश ist स् an die Wurzel कश् getreten.

प्रस्कणवहरिश्चन्द्रावृषी ॥ १५३ ॥

प्रस्कणव und हरिश्चन्द्र sind Rshi-Namen.

मस्करमस्करिणौ वेणुपरिव्राजकयोः ॥ १५४ ॥

मस्कर bedeutet „Bambus“ und मस्करिन् „Bettelmönch“.

कास्तीराजस्तुन्दे नगरे ॥ १५५ ॥

कास्तीर und अजस्तुन्द sind Städtenamen.

कारस्करो वृक्षः ॥ १५६ ॥

कारस्कर bezeichnet eine Pflanze.

† 6, 1, 72. पारस्कारप्रभृतीनि च संज्ञायाम् ॥ १५७ ॥

135.

Hierher gehören auch पारस्कर u. s. w. als Namen.

अनुदात्तं पदमेकवर्जम् ॥ १५८ ॥

Ein Wort ist mit Ausnahme einer Silbe unbetont (d. i. in einem Worte ist nur eine Silbe betont).

कर्षात्वतो घञो ऽन्त उदात्तः ॥ १५९ ॥

Ein mit dem krt-Suffix लृप्त् gebildeter Stamm hat den Acut auf der Endsilbe, wenn er von कर्ष्, कर्षति gebildet ist oder ein आ enthält.

कर्षेः, पार्केः, त्वार्गेः, रार्गेः, दार्गेः, धार्गेः. Ausnahme zu 6, 1, 197.

उञ्छादीनां च ॥ १६० ॥

Auch उञ्छ u. s. w. haben den Acut auf der letzten Silbe.

उञ्छः u. s. w. Bildet eine Ausnahme zu verschiedenen Regeln.

अनुदात्तस्य च यत्रोदात्तलोपः ॥ १६१ ॥

Auch ein unbetonter Vocal erhält den Acut, wenn ein mit dem Acut versehener davor abfällt.

कुमारं + ई ergibt कुमारैः, पथिन् + Casusendungen आ und ए ergibt पथौ und पथे, कुमुदं, नडं und वेतसं + मत् (अतुप) ergeben कुमुद्वत्, नड्वत् und वेतस्वत्.

धातोः ॥ १६२ ॥

Eine Wurzel hat auf der Endsilbe den Acut.

पेचति, पेठति, येति, ऊर्षति, गोपयेति (vgl. 3, 1, 28. 32).

चितः ॥ १६३ ॥

Auch was ein stummes च enthält.

भङ्गुरं, भासुरं, मेदुरं sind nach 3, 2 161 mit dem Suffix घुरच् gebildet. कुण्डिनाः, weil dieses 2, 4, 70 कुण्डिनच् bezeichnet wird. Vgl. noch 5, 3, 68. 71.

तद्धितस्य ॥ १६४ ॥

Auch ein Stamm, der mit einem taddhita-Suffix gebildet ist, das ein stummes च hat.

काञ्जायनाः, das nach 4, 1, 98 das Suffix च्फञ् enthält. Da च् nur diese eine Function hat, wird bei च्फञ् durch unser Sūtra für das stumme ज्, das noch eine andere Function hat (s. 7, 2, 117), die 6, 1, 197 gegebene Regel aufgehoben. Bei einsilbigen Suffixen, deren Betonung sich schon durch 3, 1, 3 ergeben würde, dient das च् nur zur besonderen Kennzeichnung dieser Suffixe.

कितः ॥ १६५ ॥

Auch ein mit einem taddhita-Suffix, das ein stummes क् enthält, gebildeter Stamm.

नाडायनं, das nach 4, 1, 99 mit dem Suffix फक् gebildet ist.

तिसृभ्यो जसः ॥ १६६ ॥

Auch der Nominativ Pl. von तिस्र hat den Acut auf der letzten Silbe.

तिस्रैस्तिष्ठन्ति. Nach 8, 2, 4 müsste die Endsilbe den svarita haben.

चतुरः शसि ॥ १६७ ॥

Von चतुर् hat der Accusativ Pl. den Acut auf der Endsilbe.

चतुरैः पश्य.

सावेकाचस्तृतीयादिर्विभक्तिः ॥ १६८ ॥

Die Endungen des Instrumentals und der darauf folgenden Casus haben den Acut, wenn der Stamm im Locativ Pl. einsilbig ist.

वाचां, वाग्भ्याम्, वाग्भिः, वाग्भ्यः, यातां, यात्रयोम्, यात्रिभिः.

अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्यतरस्यामनित्यसमासे ॥ १६९ ॥

Dieselben Casusendungen können den Acut haben, wenn das einsilbige Wort am Ende eines Compositums steht und hier den Acut hat, vorausgesetzt, dass dieses Compositum ein leicht auflösbares ist.

परमवाचा oder °वाचां, °वाचे oder °वाचं. Dieses Compositum ist nach 6, 1, 223 oxytonirt. Dagegen nur अग्निर्चिता und सोमसुता, weil diese fest componirt sind.

अञ्चञ्छन्दस्यसर्वनामस्थानम् ॥ १७० ॥

Im Veda haben die auf अञ्च् auslautenden Stämme den Acut nicht nur auf diesen Casusendungen, sondern auch auf der des Acc. Pl.

दधीचंस Gen. Sg., दधीचं Dat. u. s. w.

ऊडिदंपदाद्यप्पुमैद्युभ्यः ॥ १७१ ॥

Dieselben Casusendungen haben den Acut auch nach den auf वाह् auslautenden Stämmen, nach इदम्, nach पद् u. s. w. bis निग् (s. 6, 1, 63), nach अण्, पुंस्, रे und दिव्.

प्रठांहैः, °हैः; आभ्याम्, गभिः (vgl. 2, 4, 32); पदैः, दतैः; अणैः, अत्रिभिः, अत्र्यैः; पुंसैः, पुम्यैः, पुम्यैः, पुंसो, पुंसैः; रायैः, राभ्याम्, राभिः; दिवैः, दिवो, दिवै. Ueber den Accent von दिव् in andern Casus wird 6, 1, 183 eine besondere Regel gegeben. ऊङ् ist ऊट्; vgl. 6, 1, 89.

अष्टनो दीर्घात् ॥ १७२ ॥

Eine Casusendung hat nach अष्टन् den Acut, wenn dieses davor in der Form अष्टा erscheint.

अष्टाभिः, अष्टाभ्यैः, अष्टामैः.

शतुरनुमो नद्यजादी ॥ १७३ ॥

Nach einem oxytonirten Participium auf अत् haben das Femininsuffix ई und die vocalisch anlautenden Casusendungen (mit Ausnahme der starken Casus) den Acut, wenn das Suffix nicht das Augment न् erhält (nicht अन्त् ist).

तुदती, लुनती, तुदतो, लुनतो; aber तुदन्ती und तुदन्त्याम्.

उदात्तयणो हल्पूर्वात् ॥ १७४ ॥

Dieselben Endungen erhalten den Acut, wenn für den betonten auslautenden Vocal eines Stammes der entsprechende Halbvocal substituirt worden ist, und diesem ein Consonant vorangeht.

कर्त्री und कर्त्रो von कर्त्वे, प्रलवित्री und प्रलवित्रो von प्रलविर्त्वे; aber कर्त्रा und कर्त्रा von कर्त्वे und बहुतितवां nach 8, 2, 4 von बहुतितउँ Adj. f.

नोङ्धात्वोः ॥ १७५ ॥

Nicht aber, wenn dieser Vocal das Femininsuffix ऊ oder der Auslaut einer Wurzel ist.

ब्रह्मवन्ध्वा und °बन्ध्वा von °बन्धूँ, खलष्वा und °ष्वं von खलपूर्वैँ. Der svarita nach 8, 2, 4.

ह्रस्वनुङ्भ्यां मतुप् ॥ १७६ ॥

Das sonst unbetonte मत् (वत्) erhält den Acut, wenn ein oxytonirter Stamm auf eine Kürze auslautet oder das Suffix nach ihm das Augment न् (s. 8, 2, 16) erhält.

अग्निर्मत्, वायुर्मत्, कर्तुर्मत् (von कर्त्वे), अक्षयवत्, प्रीषियवत्.

नामन्यतरस्याम् ॥ १७७ ॥

Nach oxytonirten Stämmen, die auf eine Kürze auslauten, kann die Genetivendung नाम् den Acut erhalten.

अग्नीनाम् oder अग्नीनाम्, वायूनाम् oder वायूनाम्, कर्तृणाम् oder कर्तृणाम्. Vgl. 7, 1, 54.

उचाश्छन्दसि बहुलम् ॥ १७८ ॥

Im Veda hat diese Casusendung nach dem Femininsuffix ईँ öfters den Acut.

अग्निभञ्जतीनाम्, बह्वीनाम्; aber auch जयन्तीनाम्, नदीनाम्.

षट्त्रिचतुर्भ्यो हलादिः ॥ १७९ ॥

Nach den shash genannten Zahlwörtern (s. 1, 1, 24) sowie nach त्रि und चतुर् hat eine consonantisch anlautende Casusendung den Acut.

षण्णाम्, षड्भिः, षड्भ्यः, पञ्चानाम्, सप्तानाम्, त्रयाणाम्, त्रिभिः, त्रिभ्यः; चतुर्णाम्. Vgl. 7, 1, 55.

ऋल्युपीत्तमम् ॥ १८० ॥

In den drei- und mehrsilbigen Formen dieser Zahlwörter hat vor den mit भ् und स् (ष्) anlautenden Casusendungen die vorletzte Silbe den Acut.

पञ्चभिः, सप्तभिः, तिस्रभिः, चतुर्भिः, चतस्रभिः, चतस्र्युः.

विभाषा भाषायाम् ॥ १८१ ॥

In der Umgangssprache nicht nothwendig.

Hier kann der Acut nach der vorangehenden Regel (6, 1, 179) auch auf der Casusendung stehen.

न गोश्वन्साववर्णराडङ्कुङ्कृञ् ॥ १८२ ॥

Die 6, 1, 168 gegebene Regel findet keine Anwendung bei गो und श्वन्, bei einsilbigen Stämmen, die im Nomin. Sg. अ oder आ vor der Casusendung haben, bei राज्, bei den auf अञ् auslautenden Stämmen, sowie bei कृञ् und कृत्.

गोवा, गोवे, गोभ्याम्; शुना, शुने, श्वभ्याम्; यभ्यः, तभ्यः, कभ्यः; राजा, राजे; प्राञ्चा, प्राङ्भ्याम्; कृञ्चा, कृञ्चे; कृता, कृते. Nach der Kāçikā wird hiermit auch die Regel 6, 1, 169 aufgehoben: सुगुना, सुगुवे, सुगुभ्याम्; परमशुना, शुने, श्वभ्याम्; परमकृता. Es wird im Sūtra auch गोश्वन्त्साव^० geschrieben.

दिवो भल् ॥ १८३ ॥

Nach दिव् ist eine mit भ् und स् (ष्) anlautende Casusendung unbetont.

द्वभ्याम्, द्वभिमिः, द्वेषु. Ausnahme zu 6, 1, 171.

नृ चान्यतरस्याम् ॥ १८४ ॥

Nach नृ können diese Casusendungen unbetont sein.

नृभ्याम् oder नृभ्याम्, नृभिः oder नृभिः, नृभ्यः oder नृभ्यः, नृषु oder नृषु.

तित् स्वरितम् ॥ १८५ ॥

Was त् zum stummen Laute hat, ist ein Perispomenon.

चिकोर्यं, जिहीर्यं mit Suffix यत् nach 3, 1, 97. कार्यं, हार्यं mit Suffix यत् nach 3, 1, 124. Die Ausnahmen geben 6, 1, 213 fg.

तास्यनुदात्तेन्डिददुपदेशल्लसार्वधातुकमनुदात्तमह्विडोः ॥ १८६ ॥

Die Personalendungen und ihre Substitute (s. 3, 2, 124—126) sind, wenn sie sârvadhâtuka heissen (s. 3, 4, 113 fgg.), unbetont nach dem Charakter des periphrastischen Futurums, nach Wurzeln, die im Dhâtupâṭha einen unbetonten Vocal oder ein ङ् (jedoch mit Ausnahme von ह्रु und इ Med.) zum stummen Laute haben, sowie nach einem im grammatischen Unterrichtssystem auf अ auslautenden Tempusstamm.

कर्ता, कर्तारो, कर्तारः (s. zu 2, 4, 85); आस्ते, वस्ते; सूते, शते, पवमान; पचतः, तुदतः; दीव्यतः, यजमान, दास्यतः, पच्यध्वे; aber हृतौ und यदधीतौ. Ausnahme zu 3, 1, 3.

आदिः सिचो ऽन्यतरस्याम् ॥ १८७ ॥

Im स-Aorist kann die erste Silbe den Acut haben.

मा हि काष्टाम् oder काष्टाम्, मा हि लौविष्टाम् oder लाविष्टाम्. Da der Charakter म् dieses Aorists ein stummes च् hat, erhält das vorangehende Augment इ nach 6, 1, 163 den Acut. Die augmentirten Formen haben nach 6, 4, 71 fg. den Acut auf dem Augment. Gleichfalls Ausnahme zu 3, 1, 3.

स्वपादिहिंसामच्यनिटि ॥ १८८ ॥

Desgleichen bei स्वप् u. s. w. und bei हिम् vor den 6, 1, 186 genannten Suffixen, wenn sie vocalisch anlauten, aber nicht, wenn dieser Vocal das Augment इ ist.

स्वैपन्ति oder स्वपन्ति, श्वैसन्ति oder श्वसन्ति; हिंसन्ति oder हिंसन्ति; dagegen स्वपित्तैः und श्वसित्तैः.

अभ्यस्तानामादिः ॥ १८९ ॥

Bei reduplicirten Verben hat vor denselben Endungen die erste Silbe den Acut.

दँदति, दँदतु, दँधति, दँधतु, जँदति, जँदतु, जँयति, जँयतु; dagegen जदित्तैः.

अनुदात्ते च ॥ १९० ॥

Auch vor den unbetonten Endungen der drei Personen im Sg.

दँदाति, जँहाति, दँधाति, जिँहीते, मिँमीते.

सर्वस्य सुपि ॥ १९१ ॥

सर्व hat vor den Casusendungen den Acut auf der ersten Silbe.

सैर्वः, सैर्वी, सैर्वे; aber सर्वैतर, सर्वैतम.

भीहीभृहुमदजनधनदरिद्राजागरां प्रत्ययात्पूर्वं पिति ॥ १९२ ॥

In भी, ही, भृ, हु, मद्, जन्, धन्, दरिद्रा und जाग्र hat vor den unbetonten Endungen der drei Personen im Sg. die diesen vorangehende Silbe den Acut.

बिभैति, जिहँति, बिभैति, जुहँति, ममेत्, जजँन्त्, दधेन्त्, दरिद्रैति, जागँति. Ausnahme zu 6, 1, 190.

लिति ॥ १९३ ॥

Was ein Suffix mit stummem ल् enthält, hat den Acut auf der diesem Suffix unmittelbar vorangehenden Silbe.

चिकीर्षक und जिहँीर्षक mit dem Suffix ग्युल् nach 3, 1, 133. भौरिकिविध und ग्युक्कारिभक्त mit den Suffixen विधल् und भक्तल् nach 4, 2, 54.

आदिर्णामुल्यन्यतरस्याम् ॥ १९४ ॥

Vor dem Absolutivsuffix -त्त्वात् kann auch die erste Silbe betont werden.

लौलूयम् oder लोन्नूयम्. Die Regel betrifft selbstverständlich nur mehr als zweisilbige Absolutive.

अचः कर्तृयकि ॥ १९५ ॥

Vocalisch auslautende Wurzeln können vor dem Suffix des Passivs $_{-}य$ den Acut auf der ersten Silbe haben, wenn das Verbum reflexive Bedeutung hat.

लूयते oder लूर्यते केदारः स्वयमेव, eben so स्तौर्यते oder स्तौर्यते. Auch जन्, सन् und खन् werden dieser Regel unterworfen, wenn sie nach 6, 4, 43 in der Form जायते, सायते und खायते erscheinen.

थलि च सेटीडन्तो वा ॥ १९६ ॥

Vor der Endung $_{-}थ$ der 2. Sg. Perf. kann, wenn diese Endung das Augment इ hat, die erste Silbe, dieses इ oder die Personalendung den Acut haben.

Da auch das stumme ल् seine Wirkung nicht einbüsst, kann z. B. लुलविथ auf jeder beliebigen Silbe betont werden.

ञिनत्यादिर्नित्यम् ॥ १९७ ॥

Was ein Suffix mit stummem ञ् oder न् enthält, hat den Acut stets auf der ersten Silbe.

गार्ग्य mit यञ् nach 4, 1, 105. वासुदेवक und अर्जुनक mit कन् nach 4, 3, 98.

आमन्वितस्य च ॥ १९८ ॥

Desgleichen ein Vocativ.

पथिमथोः सर्वनामस्थाने ॥ १९९ ॥

पथिन् und मथिन् haben in den starken Casus den Acut auf der ersten Silbe.

पँन्याः, पँन्यानों, पँन्यानः; मँन्याः, मँन्यानों, मँन्यानः.

अन्तश्च तवै युगपत् ॥ २०० ॥

Die Infinitive auf तवै haben den Acut auf der ersten und auf der letzten Silbe zugleich.

कैर्तव, हँर्तव.

क्षयो निवासे ॥ २०१ ॥

क्षय hat den Acut auf der ersten Silbe in der Bedeutung „Wohnung, Haus“.

क्षये जाग्रहि प्रपश्यन्, aber क्षयौ वर्तते दस्युनाम्.

जयः करणम् ॥ २०२ ॥

जय in der Bedeutung „wodurch man zum Siege gelangt“.

जयौ ऽश्वः, aber जयौ वर्तते ब्राह्मणानाम्.

वृषादीनां च ॥ २०३ ॥

Auch वृष u. s. w. haben den Acut auf der ersten Silbe.

संज्ञायामुपमानम् ॥ २०४ ॥

Auch das, womit Jemand verglichen wird, wenn es ein Name ist.

चञ्जा, वैर्धिका, खरकुटी, दासी. Vgl. 5, 3, 98.

निष्ठा च झजनात् ॥ २०५ ॥

Auch ein zweisilbiges Particip auf त in einem Namen, aber nicht, wenn die erste Silbe आ hat.

दैतः, गुप्तः, वैद्धः; aber त्रातैः, आप्तैः, रक्षितैः.

शुष्कधृष्टौ ॥ २०६ ॥

Auch शुष्क und धृष्ट haben den Acut auf der ersten Silbe.

आशितः कर्ता ॥ २०७ ॥

Auch आशित in der Bedeutung „gegessen habend“.

रिक्ते विभाषा ॥ २०८ ॥

रिक्त kann auf beiderlei Weise betont werden.

जुष्टार्पिते च च्छन्दसि ॥ २०९ ॥

Desgleichen जुष्ट und अर्पित im Veda.

नित्यं मन्त्रे ॥ २१० ॥

In einem Mantra haben diese stets den Acut auf der ersten Silbe.

युष्मदस्मदोर्ङसि ॥ २११ ॥

युष्मद् und अस्मद् haben im Genetiv Sg. den Acut auf der ersten Silbe.

तैव स्वम्, मैम स्वम्.

ङयि च ॥ २१२ ॥

Auch im Dativ Sg. (ङे).

तुभ्यम्, मैह्यम्.

यतो ऽनावः ॥ २१३ ॥

Was das Suffix यं enthält, hat, wenn es zweisilbig ist, den Acut auf der ersten Silbe; ausgenommen ist नाव्य.

चैय und जैय nach 3, 1, 97. कैयट्य und औष्ट्य nach 5, 1, 6. Dagegen चिकीर्ष्यं, ललाट्यं und नाव्यं nach 6, 1, 185. Die Ergänzung „zweisilbig“ aus 6, 1, 205 ist wohl sehr künstlich, aber das Sūtra hätte sonst keinen Sinn.

ईडवन्द्वृशंसदुहां गयतः ॥ २१४ ॥

ईड्, वन्द्व्, वृ, शंस् und दुह् haben den Acut auf der ersten Silbe, wenn sie mit ±यं verbunden sind.

ईड्य, वन्द्व्य, वार्य, शंस्य, दौह्या. Ausnahme zu 6, 1, 185.

विभाषा वेखिवन्धानयोः ॥ २१५ ॥

वेणु und इन्धान haben nicht nothwendig den Acut auf der ersten Silbe.

वेणु oder वेणुः; इन्धान, इन्धान oder इन्धाने, je nachdem es शानच् oder चानश् enthält.

त्यागरागहासकुहश्चठकुथानाम् ॥ २१६ ॥

Desgleichen त्याग u. s. w.

त्यागः oder त्यागेः, रागः oder रागेः, हासः oder हासेः, कुहः oder कुहेः, श्वठः oder श्वठेः, कुथः oder कुथेः. Kāç. °क्रथानाम्.

उपोत्तमं रिति ॥ २१७ ॥

Was ein Suffix mit stummem र् enthält, hat den Acut auf der vorletzten Silbe.

करणौय und हरणौय mit अनीयर् nach 3, 1, 96. पटुजातौय mit जातीयर् nach 5, 3, 69. Selbstverständlich sind diese Wörter hier und in den folgenden Sūtra mehr als zweisilbig.

चडन्धन्यतरस्याम् ॥ २१८ ॥

In einem mehr als zweisilbigen reduplicirten Aorist kann die vorletzte Silbe den Acut haben.

मा हि चीकरताम् oder चीकरताम्. Die augmentirten Formen haben nach 6, 4, 71 den Acut auf dem Augment.

मतोः पूर्वमात् संज्ञायां स्त्रियाम् ॥ २१९ ॥

Ein आ vor dem Suffix मत् hat den Acut, wenn das Wort ein Name weiblichen Geschlechts ist.

उदुम्बरौवती, पुष्करौवती, वीरणौवती, शरौवती. Vgl. 6, 3, 120.

अन्तो ऽवत्याः ॥ २२० ॥

Namen auf अवती haben den Acut auf der letzten Silbe.

अजिरवती, खदिरवती, हंसवती, कारण्डवती.

ईवत्याः ॥ २२१ ॥

Desgleichen die auf ईवती.

अहीवती, कृषीवती, मुनीवती.

चौ ॥ २२२ ॥

In den auf अच् ausgehenden Wörtern hat der Endvocal des vorangehenden Wortes den Acut in den schwächsten Casus (in denen nur च übrig bleibt).

दर्धीचः, दर्धीचा, दर्धीचे; मधूचः, मधूचा, मधूचे. Vgl. 6, 1, 170. 2, 52 fg.

समासस्य ॥ २२३ ॥

Ein Compositum hat den Acut auf der letzten Silbe.

Die Ausnahmen folgen im nächsten Pāda.

॥ इति षष्ठस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

बहुव्रीहौ प्रकृत्या पूर्वपदम् ॥ १ ॥

In einem Bahuvrīhi bewahrt das erste Glied seinen Accent.

कौर्ण्योत्तरासङ्ग, ब्रह्मचारिपरिस्कन्द, स्रोतकपुत्र, अर्धोपकपुत्र, मनुष्यनाथ.

तत्पुरुषे तुल्यार्थतृतीयासप्तम्युपमानाव्ययद्वितीयाकृत्याः ॥ २ ॥

Auch in einem Tatpurusha, wenn das erste Glied 1) „gleich“ bedeutet, 2) als Instrumental, 3) als Locativ, 4) in der Bedeutung „wie dieses“, oder 6) als Accusativ aufzufassen ist, 5) ein Indeclinabile oder 7) ein Particip. fut. pass. ist.

Zu 1) तुल्यश्वेत, सदैवलोहित, सदैवशमहत्; vgl. 2, 1, 68. Zu 2) शङ्खलौखण्ड, किरिकाण; vgl. 2, 1, 30. Zu 3) अक्षेशाण्ड, पौनशाण्ड; vgl. 2, 1, 40. Zu 4) शस्त्रीश्यामा, कुमुदशयेनी, हंसैगददा, न्यगोधपरिमण्डला, दूर्वाकौण्डश्यामा; vgl. 2, 1, 55. Zu 6) मुहूर्तेमुख, सर्वार्त्रकल्याणी; vgl. 2, 1, 29. Zu 5) अंब्राह्मण, कुंब्राह्मण; vgl. 2, 2, 6. Zu 7) भोज्यलवण, पानीयशीत; vgl. 2, 1, 68.

वर्णो वर्णेष्वनेते ॥ ३ ॥

Auch eine Farbenbezeichnung vor einer anderen, aber nicht vor एत.

ऋण्योसारङ्ग, लोहितसारङ्ग, ऋण्यकल्माष, लोहितकल्माष; dagegen ऋण्यते und लोहितते. Vgl. 2, 1, 69.

गाधलवणयोः प्रमाणे ॥ ४ ॥

Auch vor गाध und लवण, wenn der Tatpurusha ein Maass ausdrückt.

अरित्रगाधसुदकम् „so tief wie ein Ruder“, गौलवणम् „so viel Salz, wie einer Kuh gegeben wird“.

दायाद्यं दायादे ॥ ५ ॥

Auch das die Erbschaft ausdrückende Wort vor दायाद.

विद्योदायाद, धनदायाद.

प्रतिबन्धि चिरकृच्छ्रयोः ॥ ६ ॥

Vor चिर und कृच्छ्र ein Wort, welches das, was ein Hinderniss erfährt, angibt.

गमनचिरम्, व्याहरेणचिरम्; गमनकृच्छ्रम्, व्याहरेणकृच्छ्रम्.

पदे ऽपदेशे ॥ ७ ॥

Auch das Wort vor पद, wenn dieses „Vorwand“ bedeutet.

मूत्रपदेन, उच्चारणपदेन प्रस्थितः.

निवाते वातचारे ॥ ८ ॥

Auch vor निवात in der Bedeutung „Schutz gegen den Wind“.

कुटीनिवातम् „eine Hütte als Schutz vor dem Winde“, शर्मनिवातम्, कुंडनिवातम् oder nach Andern कुड्यं; aber राजनिवातं वसति, सुखं मातृनिवातम्, da hier निवात = पार्श्व ist.

शरदे ऽनार्तवे ॥ ९ ॥

Auch vor शरद, wenn es eine andere Bedeutung als „herbstlich“ hat.

रंज्जुशरदमुदकम् „frisch geschöpftes Wasser“, द्रव्यच्छारदाः सक्तवः.

अध्वर्युकषाययोर्जातौ ॥ १० ॥

Auch vor अध्वर्यु und कषाय, wenn der Tatpurusha einen Gattungsbegriff bezeichnet.

प्राच्याध्वर्युः, कर्ठाध्वर्युः, कालार्पाध्वर्युः; सर्पिर्मण्डकषायम्, उमापुष्पकषायम्, दौवारिककषायम्; dagegen परमाध्वर्युः und परमकषायैः.

सदृशप्रतिरूपयोः सादृश्ये ॥ ११ ॥

Auch vor सदृश und प्रतिरूप, wenn eine Gleichheit mit Jemand oder Etwas ausgedrückt wird.

पितृसदृश und पितृप्रतिरूप.

द्विगौ प्रमाणे ॥ १२ ॥

Ferner vor einem Dvigu, wenn ein Maassverhältniss ausgedrückt wird.

प्राच्यसप्तसम etwa „mit sieben Ostländern es aufnehmend“, गौन्धारिसप्तसम oder nach Andern गान्धारिः.

गन्तव्यपरयं वाणिजे ॥ १३ ॥

Und vor वाणिज „Kaufmann“, wenn das vorangehende Wort den Ort, wohin gegangen, oder die Waare, mit der gehandelt wird, angibt.

मद्रैवाणिज, काश्मीरवाणिज, गौन्धारिवाणिज oder गान्धारिः; गौवाणिज, अश्ववाणिज.

मात्रोपज्ञोपक्रमच्छाये नपुंसके ॥ १४ ॥

Und vor मात्रा, उपज्ञा, उपक्रम und छाया, wenn diese Wörter als Neutra erscheinen.

भिक्षोमात्रं न ददाति याचितः, समुद्रमात्रं न सरो ऽस्ति किं च न; पाणिनापञ्जमकालकं व्याकरणम्, व्योङ्गुपज्ञं दुष्करणम् (sc. व्या°), आपिशल्युपज्ञं गुरुलाघवम् (sc. व्या°); आढ्यापक्रमं प्रासादः, नन्दापक्रमणि मानानि; देवुच्छायस्, धेनुश्छायम्. Vgl. 2, 4, 21, 22, 25.

सुखप्रिययोर्हिते ॥ १५ ॥

Auch vor सुख und प्रिय, wenn damit Wohlthun, Wohlbekommen gemeint ist.

गँमनसुखम् „das Wohlthun des Gehens“, eben so गँमनप्रियम्.

प्रीतौ च ॥ १६ ॥

Auch in der Bedeutung „diesem angenehm, erwünscht“.

ब्राह्मणसुखं पायसम्, क्वात्तैप्रियो जनध्यायः.

स्वं स्वामिनि ॥ १७ ॥

Vor स्वामिन् behält das den Besitz ausdrückende Wort seinen ursprünglichen Accent.

गँस्वामिन्, अँश्वस्वामिन्, धँनस्वामिन्.

पत्यावैश्वर्ये ॥ १८ ॥

Auch vor पति, wenn dieses „Herr“ bedeutet.

गृहँपति, सँनापति, नँरपति; dagegen वृषलीपति „Gatte einer Gūdrā“.

न भूवाक्चिद्दिधिषु ॥ १९ ॥

भू u. s. w. bewahren jedoeh vor einem solchen पति nicht ihren ursprünglichen Accent.

भूपति, वाक्पति, चित्पति, दिधिषूपति.

वा भुवनम् ॥ २० ॥

भुवन kann ihn bewahren.

भुँवनपति oder भुवनपति.

आशङ्काबाधनेदीयस्सु संभावने ॥ २१ ॥

Vor आशङ्क, आबाध und नेदीयस् behält das erste Glied in einem Tatpurusha seinen ursprünglichen Accent, wenn es sich um eine Voraussetzung handelt.

गँमनाशङ्कं वर्तते „man befürchtet die Abreise“, गँमनाबाधं वर्तते „es ist ein Reisehinderniss eingetreten“, गँमननेदीयो व० „die Abreise steht unmittelbar bevor“.

पूर्वे भूतपूर्वे ॥ २२ ॥

Auch vor पूर्व in der Bedeutung „dieses früher gewesen“.

आदृष्टपूर्वं „früher reich gewesen“, दर्शनीयपूर्वं.

सविधसनीडसमर्यादसवेशसदेशेषु सामीप्ये ॥ २३ ॥

Auch vor सविध u. s. w. in der Bedeutung „in der Nähe davon befindlich“.

मदँसविध, मदँसनीड, मदँसमर्याद, मदँसवेश, मदँसदेश.

विस्पष्टादीनि गुणवचनेषु ॥ २४ ॥

Auch विस्पष्ट u. s. w. vor Eigenschaftswörtern.

विँस्पष्टकटुक, विँस्पष्टलवण; व्यँक्तकटुक, व्यँक्तलवण u. s. w.

अज्यावमकन्पापवत्सु भावे कर्मधारये ॥ २५ ॥

Ferner ein Nomen actionis vor अ, ज्य, अज्य, कन् und den von पाप gebildeten Formen in einem Karmadhâraja.

Unter अ, ज्य und कन् sind die 5, 3, 60, 61, 64 gelehrten Superlative und Comparative gemeint, unter पापवत् (पाप enthaltend) gleichfalls पापिष्ठ und पापीयस्. गैमन-श्रेष्ठम्, श्रेयः; ज्येष्ठम्, ज्येयः; गैमनावमम्; गैमनकनिष्ठम्, कनीयः; पापिष्ठम्, पापीयः.

कुमारश्च ॥ २६ ॥

Auch कुमार bewahrt seinen Accent in einem Karmadhâraja.

कुमारैश्रमणा, कुमारैकुलटा, कुमारैतापसी. Vgl. 2, 1, 70.

आदिः प्रत्येनसि ॥ २७ ॥

Vor प्रत्येनस् hat कुमार den Acut auf der ersten Silbe.

कुमारप्रत्येनाः.

पूगेष्वन्यतरस्याम् ॥ २८ ॥

Vor dem Namen einer Horde nicht nothwendig.

कुमारलोहध्वजाः, कुमारैलोहध्वजाः oder nach Einigen auch कुमारलोहध्वजाः. Zu पूग vgl. 5, 3, 112.

इगन्तकालकपालभगालशरावेषु द्विगौ ॥ २९ ॥

Vor einem auf einen einfachen Vocal (mit Ausnahme des अ) auslautenden Stamme, vor einer Zeitbezeichnung, sowie vor कपाल, भगाल und शराव bewahrt das vorangehende Wort seinen Accent in einem Dvigu.

पञ्चरत्नि, दैशरत्नि; पञ्चमास्य, दैशमास्य, पञ्चवर्ष, दैशवर्ष; पञ्चकपाल, दैशकपाल; पञ्चभगाल, दैशभगाल; पञ्चशराव, दैशशराव.

बहून्यतरस्याम् ॥ ३० ॥

बहु kann in diesem Falle seinen Accent bewahren.

बहुरत्नि oder बहुरत्नि, बहुमास्य oder बहुमास्य, बहुकपाल oder बहुकपाल, बहुभगाल oder बहुभगाल, बहुशराव oder बहुशराव.

दिष्टिवितस्त्योश्च ॥ ३१ ॥

Auch vor दिष्टि und वितस्ति kann das vorangehende Wort seinen Accent in einem Dvigu behalten.

पञ्चदिष्टि oder पञ्चदिष्टि, पञ्चवितस्ति oder पञ्चवितस्ति.

सप्तमी सिद्धशुष्कपक्वबन्धेष्वकालात् ॥ ३२ ॥

Ein im Locativ aufzufassendes Wort, wenn es keine Zeit bezeichnet, bewahrt seinen Accent vor सिद्ध, शुष्क, पक्व und बन्ध.

सांकार्यसिद्ध oder सांकार्यसिद्ध, निर्धनशुष्क, भ्राष्ट्रपक्व, चक्रबन्ध. Zur Composition vgl. 2, 1, 41.

परिप्रत्युपापा वर्ज्यमानाहोराचावयवेषु ॥ ३३ ॥

परि, प्रति, उप und अप bewahren ihren Accent vor dem Worte, welches das Ausgeschlossene angibt, und vor Bezeichnungen von Tagesabschnitten.

परिन्निर्गतं वृष्टो देवः „der Gott hat überall geregnet, nur nicht in Trigarta“ (vgl. 2, 1, 11..12); प्रतिपूर्वाह्णम्, प्रैत्यपराह्णम्, प्रतिपूर्वरात्रम्, प्रैत्यपररात्रम्; उपपूर्वाह्णम् u. s. w.; अपन्निर्गतं वृष्टो देवः (vgl. 2, 1, 11. 12).

राजन्यबहुवचनद्वन्द्वे ऽन्यकवृष्णिषु ॥ ३४ ॥

Im Plural gedachte Kriegernamen bewahren als erste Glieder eines Dvañdva ihren Accent, wenn die Krieger zu den Andhaka oder Vṛṣṇi gehören.

शवाफलकैत्रकाः, शिनिवासुदेवाः.

संख्या ॥ ३५ ॥

Ein Zahlwort bewahrt seinen Accent in einem Dvañdva.

एकादशन्, द्वादशन्, त्रयोदशन् (त्रयो° die accentuirten Texte).

आचार्योपसर्जनश्चान्तेवासी ॥ ३६ ॥

Wenn nach ihrem Lehrer benannte Schüler zu einem Dvañdva verbunden werden, bewahrt das erste Glied seinen Accent.

आपिशर्लपाणिनीयाः, पाणिनीयरोढीयाः, रोढीयकाशकत्साः.

कार्तिकौजपादयश्च ॥ ३७ ॥

Auch in den Dvañdva कार्तिकौजप u. s. w. behält das erste Glied seinen Accent.

कार्तिकौजपो, सौवर्णिमागडुक्यो u. s. w.

महान् व्रीह्यपराह्णगृष्टीष्वासजाबालभारभारतहैलिहिलरौरवप्रवृद्धेषु ॥ ३८ ॥

महत् (मह) bewahrt seinen Accent vor व्रीहि u. s. w.

महौव्रीहि, महौपराह्ण, महौगृष्टि, महौष्वास, महौजाबाल, महौभार, महौभारत, महौहैलिहिल, महौरौरव und महौप्रवृद्ध.

क्षुल्लकश्च वैश्वदेवे ॥ ३९ ॥

Ausser महत् auch क्षुल्लक vor वैश्वदेव.

महौवैश्वदेव und क्षुल्लकवैश्वदेव.

उद्ग्रः सादिवाम्योः ॥ ४० ॥

उद्ग्र behält seinen Accent vor सादि und वामि.

उद्ग्रसादि und उद्ग्रवामि. Nach der Kāçikā sind diese Karmadhāraja oder Shashṭhi-samāsa. Wie ist aber das Neutrum zu erklären? Aus der Kāç. ist nicht zu ersehen,

ob sie वामो oder वामि annimmt; die Scholien in der Calc. Ausg. des Pāṇini schreiben वामि und versehen die Beispiele mit einem Visarga.

गौः सादसादिसारथिषु ॥ ४१ ॥

गो vor साद, सादि und सारथि.

गौसादः (= गोः सादः oder गां सादयति Kāç.), गौसादिः (= गोः सादिः Kāç.) und गौसारथिः.

**कुरुगार्हपतरिक्तगुर्वसूतजरत्यञ्जलीलद्वद्रूपा पारिवडबा तैतिलकदूः
पण्यकम्बलो दासीभाराणां च ॥ ४२ ॥**

Auch in कुरुगार्हपत u. s. w. bewahrt das erste Glied seinen Accent.

कुरुगार्हपतम्, रिक्तगुरुः oder रिक्तगुरुः, अंसूतजरती, अञ्जलीलद्वद्रूपा, पारिवडबा, तैतिलकदूः, पण्यकम्बलः, दासीभारः u. s. w. Im Sūtra Stämme, Nominative und Genetive durch-einander!

चतुर्थी तदर्थे ॥ ४३ ॥

Ein im Dativ gedachtes Wort behält seinen Accent, wenn das zweite Glied dasjenige ausdrückt, was zu jenem dient.

द्वैपदारु, कुराडर्लैहिरण्यम्. Zur Composition s. 2, 1, 36.

अर्थे ॥ ४४ ॥

Auch vor अर्थ.

मात्रार्थम्, देवैतार्थम्, अतिथ्यर्थम्.

क्ते च ॥ ४५ ॥

Auch vor dem Particip auf —त .

गोहित, अश्वहित, मनुष्यहित, गौरहित, तापसेरहित. Vgl. 2, 1, 36.

कर्मधारये ऽनिष्ठा ॥ ४६ ॥

In einem Karmadhâraja behält in diesem Falle das vorangehende Glied seinen Accent, wenn es nicht selbst ein solches Particip ist.

अणिक्ताः, पूर्णक्ताः, निर्धनक्ताः; dagegen क्ताक्तैः. Zur Composition vgl. 2, 1, 59 fg.

अहीने द्वितीया ॥ ४७ ॥

Ein im Accusativ aufzufassendes Wort behält vor diesem Particip seinen Accent, wenn es sich nicht um eine Trennung handelt.

कष्टञ्चित, त्रिशकलपतित, यौमगत; dagegen कान्तारातीर्ते, योजनातीर्ते, weil man hier कान्तार und योजन hinter sich hat.

तृतीया कर्मणि ॥ ४८ ॥

Ein im Instrumental aufzufassendes Wort, wenn das Particip passive Bedeutung hat.

अहिहत (nach Einigen अहिहत), व्यञ्जहत, महाराजहत, नखनिभिन्न; टात्रलून; dagegen रथयार्त = रथेन यातः.

गतिरनन्तरः ॥ ४९ ॥

Auch ein Gati genanntes Wort (s. 1, 4, 60 fgg.) vor einem solchen Particip, aber nur die unmittelbar vorangehende.

प्रेकृत, प्रहृत, अभ्युद्धृत, समुद्धृत, समुदाहृत.

तादौ च निति कृत्यतौ ॥ ५० ॥

Auch eine unmittelbar vorangehende Gati vor einem mit त् beginnenden कृत-Suffix, das ein stummes न् hat, jedoch nicht vor तु.

प्रेकर्तृ mit कृत, प्रकर्तुम् mit कृतम्, प्रकृति mit कृत्; dagegen आगन्तुं mit णादि-Suffix तुन्.

तवै चान्तश्च युगपत् ॥ ५१ ॥

Auch vor einem Infinitiv auf तवै, wobei aber zugleich der Auslaut den Acut hat.

अन्वेतवै, परिस्तरितवै, परिपातवै, अभिचरितवै.

अनिगन्तो ऽञ्चतौ वप्रत्यये ॥ ५२ ॥

Desgleichen eine nicht auf इ oder उ auslautende Gati vor अञ्च् mit dem wieder abfallenden Suffix व्.

पैराङ्, पैराञ्चौ, पैराञ्चः, पैराचः, पैराचा. Es wird im Sūtra auch wie 6, 3, 92 अञ्चता-वप्रत्यये gelesen; vgl. jedoch zu 6, 1, 67. Ueber den Accent anderer Composita mit अञ्च् s. 6, 1, 222.

न्यधी च ॥ ५३ ॥

Jedoch auch नि und अधि.

न्यङ्, न्यञ्चौ, न्यञ्चः, न्यीचः, न्यीचा; अण्यङ्, अण्यञ्चौ u. s. w.

ईषदन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

ईषद् kann seinen Accent bewahren.

ईषत्कडार oder ईषत्कडारौ, ईषत्पिङ्गल oder ईषत्पिङ्गलौ.

हिरण्यपरिमाणं धने ॥ ५५ ॥

Desgleichen ein Wort in der Bedeutung „so und so viel in Gold“ vor धन.

द्विसुवर्णधनम् oder द्विसुवर्णधनम्. Dieselbe Betonung soll auch der Bahuvrihi haben.

प्रथमो ऽचिरोपसंपत्तौ ॥ ५६ ॥

Auch प्रथम in der Bedeutung „Neuling“.

प्रथमवैयाकरण oder प्रथमवैयाकरणौ „ein beginnender Grammatiker“, aber nur प्रथम-वैयाकरणौ „ein Grammatiker ersten Ranges“.

कतरकतमौ कर्मधारये ॥ ५७ ॥

Auch कतर und कतम in einem Karmadhâraja.

कतरकटः oder कतरकटैः, कतमकटः oder कतमकटैः. Ueber diese Composita s. 2, 1, 63.

आर्यो ब्राह्मणकुमारयोः ॥ ५८ ॥

Desgleichen आर्य vor ब्राह्मण und कुमार.

आर्यब्राह्मणः oder आर्यब्राह्मणैः, आर्यकुमारः oder आर्यकुमारैः. Nach den accentuirten Texten wäre आर्य° zu betonen.

राजा च ॥ ५९ ॥

Auch राजन् vor denselben Wörtern in einem Karmadhâraja.

राजब्राह्मणः oder राजब्राह्मणैः, राजकुमारः oder राजकुमारैः.

षष्ठी प्रत्येनसि ॥ ६० ॥

Auch im Genetiv aufzufassendes राजन् vor प्रत्येनस्.

राजप्रत्येनाः oder राजप्रत्येनाः = राजः प्रत्येनाः.

क्ते नित्यार्थे ॥ ६१ ॥

Auch ein Wort in der Bedeutung „stets“ vor einem Particip auf —=त् .

नित्यप्रहसित oder नित्यप्रहसितैः, सततप्रहसित oder सततप्रहसितैः.

ग्रामः शिल्पिनि ॥ ६२ ॥

Ferner ग्राम vor dem Namen eines Gewerbtreibenden.

ग्रामनापित oder ग्रामनापितैः, ग्रामकुलाल oder ग्रामकुलालैः.

राजा च प्रशंसायाम् ॥ ६३ ॥

Desgleichen राजन् in derselben Verbindung, wenn ein Lob ausgedrückt werden soll.

राजनापित oder राजनापितैः, राजकुलाल oder राजकुलालैः.

6, 2, 64.

आदिस्तात्तः ॥ ६४ ॥

Im Folgendem bis 6, 2, 91 incl. ist stets „die erste Silbe in — (das Wort steht im Nominativ) hat den Acut“ zu ergänzen.

सप्तमीहारिणौ धर्म्ये ऽहरणे ॥ ६५ ॥

In einem Locativ und in dem Namen des Empfängers einer Abgabe vor dieser, wenn sie eine rechtmässige ist, jedoch nicht vor हरण.

स्तूपेशाणः, मुकुटेकार्पायणम्, हेलैद्विपदिका, हेलैत्रिपदिका, द्वैपदिमायकः; योजिकाश्वः „das dem Liturgiker gebührende Pferd“, वैयाकरणहस्ती, मातुलाश्वः, पितृव्याघ्रः; dagegen वाडवहरणम् „das dem Beschâler gebührende Futter“. Zum Locativ vgl. 6, 3, 10.

युक्ते च ॥ ६६ ॥

Auch in einem Worte, wenn das darauf folgende einen dabei Angestellten bezeichnet.

गौबल्लवः, श्रैश्वरल्लवः, गौमणिन्दः, श्रैश्वमणिन्दः, गौसंख्यः, श्रैश्वसंख्यः.

विभाषाध्यक्षे ॥ ६७ ॥

Vor अध्यक्ष nicht nothwendig.

गवाध्यक्षः oder गवाध्यक्षैः, श्रैश्ववाध्यक्षः oder श्रैश्ववाध्यक्षैः.

पापं च शिल्पिनि ॥ ६८ ॥

Desgleichen in पाप vor dem Namen eines Gewerbetreibenden.

पापनापितः oder पापनापितैः, पापकुलालः oder पापकुलालैः.

गोत्रान्तेवासिमाणवब्राह्मणेषु क्षेपे ॥ ६९ ॥

Die erste Silbe des ersten Gliedes hat den Acut vor einem Geschlechts- oder Schülernamen, sowie vor माणव und ब्राह्मण, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

जड्घावात्स्यः (= यो जड्घादानं ददान्यहमिति वात्स्यः सं पठ्यते सः), भौर्यासोऽयुतः „ein unter dem Pantoffel seiner Frau stehender Abkömmling des Suçruta“, वंशाब्राह्मणकृत्यैः; कुमारीदाक्षाः, कम्बलचारायणीयाः, र्थैतरादीयाः, श्रौदनपाणिनीयाः; भिक्षामाणवः; दौसीब्राह्मणः; वैपलीब्राह्मणः, भैयब्राह्मणः.

अङ्गानि मरेये ॥ ७० ॥

Vor मरेये in einem Worte, welches dessen Bestandtheil angibt.

गुडमरेयः, मधुमरेयः.

भक्ताख्यास्तदर्थेषु ॥ ७१ ॥

In einem Worte, das eine Speise bezeichnet, vor dem Worte, welches den dazu dienenden Behälter ausdrückt.

भिक्षाकंसः, श्रौणाकंसः, भौर्जाकंसः.

गोबिडालसिंहसैन्धवेषूपमाने ॥ ७२ ॥

In einem Worte vor गो, बिडाल, सिंह und सैन्धव, wenn es sich um einen Vergleich handelt.

धान्यगवः (= धान्यं गौरिव), हिरण्यगवः; भिक्षाबिडालः; दुर्णसिंहः, कौण्डसिंहः; सैन्धुसैन्धवः, पौनसैन्धवः.

अके जीविकार्थे ॥ ७३ ॥

Auch vor einem auf अक auslautenden Worte, wenn das Compositum einen Lebensberuf bezeichnet.

दन्तलेखकः, नखलेखकः, श्रैवस्करशोधकः, रमणीयकारकः. Vgl. 2, 2, 17.

6, 2, 64.

प्राचां क्रीडायाम् ॥ ७४ ॥

Auch in einem solchen Compositum, wenn es ein Spiel der östlichen Völker bezeichnet.

उद्वालकपुष्पभञ्जिका, वीरगणपुष्पप्रचायिका, शालभञ्जिका, तालभञ्जिका. Vgl. 2, 2, 17.

अणि नियुक्ते ॥ ७५ ॥

Auch vor einem mit dem कृत्-Suffix $-\pm\text{अ}$ versehenen Worte, wenn das Compositum einen Angestellten bezeichnet.

कुञ्जधारः, तूणीधारः, क्रैमण्डलुग्राहः, भङ्गारधारः.

शिल्पिनि चाकृजः ॥ ७६ ॥

Auch wenn das Compositum einen Gewerbtreibenden bezeichnet, aber nicht vor कार.

तैन्तुवायः, तुन्नवायः, वौलवायः; dagegen कुम्भकारैः und अयस्कारैः.

संज्ञायां च ॥ ७७ ॥

Auch wenn ein solches Compositum ein Name ist.

तैन्तुवायो नाम कीटः, वौलवायो नाम पर्वतः; aber रथकारौ नाम ब्राह्मणः.

गोतन्तियवं पाले ॥ ७८ ॥

In गो, तन्ति und यव vor पाल.

गौपालः, तैन्तिपालः, यैवपालः.

णिनि ॥ ७९ ॥

Auch vor einem mit dem कृत्-Suffix $-\pm\text{इन्}$ versehenen Worte hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe.

फैलहारिन्, पैर्णहारिन्.

उपमानं शब्दार्थप्रकृतावेव ॥ ८० ॥

Bezeichnet das vorangehende Glied dasjenige, womit ein Vergleich an- gestellt wird, dann hat es den Acut auf der ersten Silbe vor einem mit $-\pm\text{इन्}$ gebildeten Worte nur dann, wenn dieses von Haus aus ohne Prä- position „bestimmte Laute von sich gebend“ bedeutet.

उद्द्रकोशिन्, ध्वौङ्गराविन्, खैरनादिन्; nicht aber in दृक्वञ्जिन्, दृक्प्रेत्तिन्, गर्दभोच्चारिन्, कौकिलाभिव्याहारिन्, wohl aber in सिंहुविन्दर्दि, weil schon नर्दिन् „brüllend“ bedeutet. Vgl. 3, 2, 79.

युक्तारोह्यादयश्च ॥ ८१ ॥

Auch युक्तारोहिन् u. s. w. haben den Acut auf der ersten Silbe.

दीर्घकाशुतुषभाष्टवटं जे ॥ ८२ ॥

Auch ein auf eine Länge auslautendes Wort, sowie काश, तुष, भाष्ट्र und वट vor ज.

कुंटीज, शौमीज; काशज, तुषज, भाष्ट्रज, वटज.

अन्यात्पूर्वं बह्वचः ॥ ८३ ॥

In einem mehr als zweisilbigen Worte hat vor ज die vorletzte Silbe den Acut.

उपसैरज, मन्दुरैज, ग्रामलैकीज, वडैबाज.

ग्रामे ऽनिवसन्तः ॥ ८४ ॥

Vor ग्राम hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe, wenn damit nicht Bewohner gemeint sind.

D. i. wenn ग्राम = समूह ist. मल्लग्रामः, वैष्णवग्रामः, देवग्रामः (angeblich = देवस्वामिकः); aber nicht in दाक्षिग्रामः „ein von Dakshi bewohntes Dorf“.

घोषादिषु च ॥ ८५ ॥

Auch vor घोष u. s. w. hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe.

दक्षिघोषः, दक्षिकटः u. s. w.

छात्र्यादयः शालायाम् ॥ ८६ ॥

In छात्रि u. s. w. vor शाला.

छात्रिशाला, शैलिशाला u. s. w.

प्रस्थे ऽवृद्धमकर्षादीनाम् ॥ ८७ ॥

Vor प्रस्थ in einem Worte, das nicht Vṛddhi in der ersten Silbe hat, und auch nicht in कर्षा u. s. w.

कुण्डप्रस्थः, हृदप्रस्थः; jedoch nicht in दाक्षिप्रस्थः, कर्षाप्रस्थः u. s. w.

मालादीनां च ॥ ८८ ॥

Auch in माला u. s. w. (trotz der Vṛddhi).

मालाप्रस्थः, शौलाप्रस्थः u. s. w.

अमहन्नवं नगरे ऽनुदीचाम् ॥ ८९ ॥

Auch vor नगर hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe, jedoch nicht महत् (महा) und नव, und auch nicht, wenn die Stadt im Lande der nördlichen Völker gelegen ist.

सुहृन्नगरम्, पुण्ड्रनगरम्, विराटनगरम्; aber nicht in महानगरम्, नवनगरम्, नान्दीनगरम् und कान्तीनगरम्.

6, 2, 64.

अर्म चावर्णं द्व्यच्यच् ॥ ९० ॥

Auch ein auf अ oder आ auslautendes (jedoch nicht महा und नव) zwei- oder dreisilbiges Wort vor अर्म.

दैतार्मम्, गुप्तार्मम्, कुक्कुटार्मम्, वीयसार्मम्; aber nicht in बृहदर्मम्, कपिञ्जलार्मम्, महामम् und नवार्मम्.

† 6, 2, 64. **न भूताधिकसंजीवमद्राशमकज्जलम् ॥ ९१ ॥**

Aber nicht भूत, अधिक u. s. w.

भूतार्मम्, अधिकार्मम्, संजीवार्मम्, मद्रार्मम्, अशमार्मम्, मद्राशमार्मम्, कज्जलार्मम्.

6, 2, 92. **अन्तः ॥ ९२ ॥**

Im Folgenden bis 6, 2, 110 incl. ist stets „die letzte Silbe in — (das Wort steht im Nominativ) hat den Acut“ zu ergänzen.

सर्वं गुणकार्त्वर्ये ॥ ९३ ॥

In सर्वं vor einem Eigenschaftswort in der Bedeutung „ganz, durch und durch“.

सर्वं श्वेत, सर्वं कृष्ण, सर्वं महत्; aber nicht in सर्वं सोवर्ण, सर्वं राजत, weil „golden“ und „silbern“ im engeren Sinne keine Eigenschaft bezeichnen.

संज्ञायां गिरिनिकाययोः ॥ ९४ ॥

In einem Worte vor गिरि und निकाय, wenn das Compositum ein Name ist.

अञ्जनैर्गिरिः, भञ्जनैर्गिरिः; श्रापिण्डिनिकायः, माण्डिनिकायः.

कुमार्या वयसि ॥ ९५ ॥

Vor कुमारी, wenn das Compositum ein Lebensalter bezeichnet.

वृद्धकुमारी und जरत्कुमारी „eine alte Jungfer“.

उदके ऽकेवले ॥ ९६ ॥

Vor उदक, wenn das Compositum eine Mischung bezeichnet.

गुडोदकम् oder गुडोदकम्, तिलोदकम् oder तिलोदकम्.

द्विगौ क्रतौ ॥ ९७ ॥

Vor einem Dvigu, wenn das Compositum ein Opfer bezeichnet.

गर्गत्रिरात्रः, चारकत्रिरात्रः, कुसुम्बिन्द्रसप्तरात्रः.

सभायां नपुंसके ॥ ९८ ॥

Vor सभा, wenn es als Neutrum erscheint.

गोपालसभम्, पशुपालसभम्, स्त्रीसभम्, दास्यसभम्.

पुरे प्राचाम् ॥ ९९ ॥

Vor पुर, wenn das Compositum eine Stadt der östlichen Völker bezeichnet.
ललाटपुरम्, काञ्चैपुरम्, शिवदत्तपुरम्, काशिरपुरम्, नामपुरम्.

अरिष्टगौडपूर्वे च ॥ १०० ॥

Auch wenn अरिष्ट und गौड vorangehen.
अरिष्टपुरम्, गौडपुरम्, अरिष्टश्रितपुरम्, गौडभृत्यपुरम्.

न हास्तिनफलकमार्देयाः ॥ १०१ ॥

Aber nicht in हास्तिनपुर, फलकपुर und मार्देयपुर.
Ausnahme zu 6, 2, 99.

कुसूलकूपकुम्भशालं बिले ॥ १०२ ॥

कुसूल, कूप, कुम्भ und शाला haben den Acut auf der letzten Silbe vor बिल.
कुसूलबिलम्, कूपबिलम्, कुम्भबिलम्, शालाबिलम्.

दिक्छन्दा ग्रामजनपदाख्यानचानराटेषु ॥ १०३ ॥

Auch Richtungswörter vor Dorf- und Ländernamen, vor Benennungen von Erzählungen und vor चानराट.

पूर्वैयुकामशमी oder पूर्वै, अपरैयुकामशमी oder अपरै, पूर्वैकृष्णमत्तिका, अपरैकृष्णमत्तिका;
पूर्वैपञ्चालाः, अपरैपञ्चालाः; पूर्वैधिरामम् oder पूर्वै, पूर्वैयायातम्, अपरैयायातम्; पूर्वैचानराटम्,
अपरैचानराटम्.

आचार्योपसर्जनश्चान्तेवासिनि ॥ १०४ ॥

Dieselben Wörter vor Schülernamen, die aus dem Namen des Lehrers gebildet sind.

पूर्वैपाणिनीयाः, अपरैपाणिनीयाः, पूर्वैकाशकृत्स्नाः, अपरैकाशकृत्स्नाः. Man hätte आचार्योप-
सर्जने erwartet; vgl. 6, 2, 36.

उत्तरपदवृद्धौ सर्वे च ॥ १०५ ॥

Dieselben Wörter und सव vor einem Worte, welches nach 7, 3, 12 Vṛddhi in der ersten Silbe erhält.

पूर्वैपाञ्चालकः, अपरैपाञ्चालकः und सर्वैपाञ्चालकः.

बहुव्रीहौ विश्वं संज्ञायाम् ॥ १०६ ॥

विश्व in einem Bahuvrīhi, wenn dieser ein Name ist.

विश्वैदेवः, विश्वैयशाः, विश्वैमहान्.

उदराश्वेषु क्षेपे ॥ १०७ ॥ १०८ ॥

Auch ein Wort vor उदर, अश्व und इषु in einem Bahuvrīhi, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

6, 2, 92.

कुण्डादर, घटादर; कटुकाश्रव, स्यन्दिताश्रव; अनिघातपु, चलाचलपु. Kāçikā theilt nach dem Vorgange vieler Handschriften das Sūtra in zwei: उदराश्रवेषु und क्षेपे und führt für das erste, in welchem sie संज्ञायाम् ergänzt, als Beispiele an: वृक्षादर, दामादर; हर्थाश्रव, यौवनाश्रव; मुवर्णापुङ्खेषु und महेषु an. Statt des Acuts kann überall auch der Circumflex stehen nach 8, 2, 6.

नदी बन्धुनि ॥ १०९ ॥

Auch ein auf das Femininsuffix ई auslautendes Wort vor बन्धु.

गार्गीबन्धुः, वात्सीबन्धुः.

†6, 2, 92. **निष्ठीपसर्गपूर्वमन्यतरस्याम् ॥ ११० ॥**

Ein mit einer Präposition versehenes Particip auf त kann am Anfange eines Bahuvrīhi den Acut auf der letzten Silbe haben.

प्रधोतमुख oder प्रधोतमुखे nach 6, 2, 167. प्रक्षालितपाद oder प्रक्षालितपाद.

6, 2, 111. **उत्तरपदादिः ॥ १११ ॥**

Im Folgenden bis 6, 2, 136 incl. ist stets „hat den Acut auf der ersten Silbe des zweiten Gliedes“ zu ergänzen.

कर्णो वर्णलक्षणात् ॥ ११२ ॥

कर्ण in einem Bahuvrīhi nach einer Farbenbezeichnung und einem Merkmale.

शुक्लकर्णो, कृष्णकर्णो; दान्त्राकर्णो, शङ्खकर्णो. Zur Verlängerung in दान्त्रा und शङ्ख s. 6, 3, 115.

संज्ञौपम्ययोश्च ॥ ११३ ॥

Dasselbe Wort auch in einem Namen und wenn ein Aehnlichkeitsverhältniss ausgedrückt wird.

कुञ्चिकर्णोः, मणिकर्णोः; गोकर्णो „ein Kuhohr habend“, खरकर्णो.

कण्ठपृष्ठग्रीवाजङ्घ च ॥ ११४ ॥

Auch कण्ठ, पृष्ठ, ग्रीवा und जङ्घा in denselben Fällen.

श्रितिकण्ठः, नीलकण्ठः; खरकण्ठ, उष्ट्रकण्ठ; काण्डपृष्ठः, नाकर्पृष्ठः; गोपृष्ठ, अजपृष्ठ; सुग्रीवः, नीलग्रीवः, दशग्रीवः; गोग्रीव, अश्वग्रीव; नाडीजङ्घः, तालजङ्घः; गोजङ्घ, अश्वजङ्घ, एणीजङ्घ.

शृङ्गमवस्थायां च ॥ ११५ ॥

शृङ्ग auch bei einer Altersbestimmung.

ऋश्वशृङ्गः; गोशृङ्गः, मेघशृङ्ग; उद्रतशृङ्ग, अङ्गुलशृङ्ग, द्धुङ्गुलशृङ्ग.

नञो जरमरमिच्चमृताः ॥ ११६ ॥

जर, मर, मित्र und मृत nach der Negation in einem Bahuvrīhi.

अर्जर, अर्मर, अर्मित्र, अर्मृत.

सोर्मनसी अलोमोषसी ॥ ११७ ॥

Ein auf मन् und अस् auslautender Stamm, mit Ausnahme von लोमन् und उषस्, nach सु in einem Bahuvrīhi.

सुर्केर्मन्, सुर्धर्मन्, सुर्प्रथिमन्; सुर्ष्यस्, सुर्ष्यश्, सुर्ष्यातस्; dagegen सुलोर्मन् und मूर्षस् nach 6, 2, 172.

क्रत्वादयश्च ॥ ११८ ॥

Auch क्रत् u. s. w. in einem Bahuvrīhi nach सु.

सुक्रेत्, सुद्वैशोक, सुप्रैतीक u. s. w.

आद्युदात्तं द्व्यच् छन्दसि ॥ ११९ ॥

Im Veda ein zweisilbiges Wort mit dem Acut auf der ersten Silbe nach सु.

स्वैश्व und सुरैथ.

वीरवीर्यौ च ॥ १२० ॥

Auch वीर und वीर्य.

सुर्वीर und सुर्वीर्य, obgleich वार und वीर्य nicht den Acut auf der ersten Silbe haben.

कूलतीरतूलमूलशालाक्षसममव्ययीभावे ॥ १२१ ॥

कूल u. s. w. haben in einem Avjajībhāva den Acut auf der ersten Silbe.

परिकूलम्, उपकूलम्; परित्तीरम्, उपत्तीरम्; परित्तूलम्, उपत्तूलम्; परिमूलम्, उपमूलम्; परिशालम्, उपशालम्; पर्येक्षम्, उपेक्षम्; सुषेमम्, विषेमम्, निषेमम्, दुःषेमम्.

कंसमन्थशूर्पपाय्यकाराडं द्विगौ ॥ १२२ ॥

कंस u. s. w. in einem Dvigu.

द्विकंस, त्रिकंस; द्विमन्थ, त्रिमन्थ; द्विशूर्प, त्रिशूर्प; द्विषोय्य, त्रिषोय्य; द्विकाराड, त्रिकाराड.

तत्पुरुषे शालायां नपुंसके ॥ १२३ ॥

शाला am Ende eines Tatpuruṣha, wenn es als Neutrum erscheint.

ब्राह्मणशालम्, क्षत्रियशालम्. Richtiger wäre wohl gewesen zu sagen शाला नपुंसके. Zum Neutrum s. 2, 4, 25.

कन्या च ॥ १२४ ॥

Auch कन्या in demselben Falle.

सोशमिकैन्यम्, आह्वरकैन्यम्. Zum Neutrum s. 2, 4, 20.

आदिश्चिहणादीनाम् ॥ १२५ ॥

चिहण u. s. w. haben vor dem neutralen कन्य den Acut auf der ersten Silbe.

चिहणकन्यम्, मैडर° oder मैडुर° u. s. w.

6, 2, 111.

चेलखेटकटुककाण्डं गहायाम् ॥ १२६ ॥

चेल u. s. w. haben, wenn sie einen Tadel ausdrücken, in einem Tatpurusha den Acut auf der ersten Silbe.

पुत्रचैलम्, भार्याचैलम्; उपानतखैटम्, नगरखैटम्; दधिकैटुकम्, उदशिवत्कैटुकम्; भूतकाण्डम्, प्रजाकाण्डम्.

चीरमुपमानम् ॥ १२७ ॥

चीर, wenn damit Etwas verglichen wird.

वस्त्रचीरम् = वस्त्रं चीरमिव, पटचीरम्, कम्बलचीरम्.

पललसूपशाकं मिश्रे ॥ १२८ ॥

पलल, सूप und शाक, wenn der Tatpurusha eine mit Etwas gemischte oder gewürzte Speise bezeichnet.

गुडपैललम्, घृतपैललम्; घृतसूपः, मूलकसूपः; घृतशौकम्, सुदशौकम्.

कूलसूदस्थलकषाः संज्ञायाम् ॥ १२९ ॥

कूल u. s. w., wenn der Tatpurusha ein Name ist.

दाक्षिकूलम्, माहकिकूलम्; देवमूदम्, भाजीमूदम्; दाण्डायनस्थैली, माहकिकस्थैली; दाक्षिकैर्षः.
Alles Dorfnamen.

अकर्मधारये राज्यम् ॥ १३० ॥

राज्य in einem Tatpurusha, der nicht Karmadhâraja ist.

ब्राह्मणराज्यम्, क्षत्रियराज्यम्; aber nicht in परमराज्यम्.

वर्ग्यादयश्च ॥ १३१ ॥

Auch वर्ग्य u. s. w. in demselben Falle.

वासुदेववर्ग्यः, वासुदेवपैद्यः u. s. w.

पुत्रः पुम्भ्यः ॥ १३२ ॥

Auch पुत्र nach einem Masculinum.

कौन्टिपुत्रः, दामकपुत्रः, माहिकपुत्रः; dagegen nicht in गार्गोपुत्र und वात्सीपुत्र.

नाचार्यराजर्त्विक्संयुक्तज्ञात्याख्येभ्यः ॥ १३३ ॥

Nicht aber nach Wörtern, die unter die Kategorien „Lehrer, Fürst, Priester, Angehöriger und Blutsverwandter“ fallen.

आचार्यपुत्रैः, उपाध्यायपुत्रैः, शाकटायनपुत्रैः; राजपुत्रैः, ईश्वरपुत्रैः, नन्दपुत्रैः; ऋत्विक्पुत्रैः, याजकपुत्रैः, होतुःपुत्रैः (vgl. 6, 3, 23); संयुक्तपुत्रैः, संबन्धिपुत्रैः, स्यालपुत्रैः; ज्ञातिपुत्रैः, भातुष्पुत्रैः (vgl. 6, 3, 23). Hier ruht der Ton auf der letzten Silbe nach 6, 1, 223.

चूर्णादीन्यप्राणिषष्ठ्याः ॥ १३४ ॥

चूर्ण u. s. w. haben in einem Tatpurusha den Acut auf der ersten Silbe, wenn das vorangehende Wort als Genetiv aufzufassen ist, aber kein lebendes Wesen bezeichnet.

सुद्रचूर्णम्, मसूरचूर्णम् u. s. w., aber मत्स्यचूर्णम्.

षट् च काण्डादीनि ॥ १३५ ॥

Auch die sechs 6, 2, 126 fgg. genannten काण्ड, चीर, पल्ल, मूष, शाक und कूल in den im vorigen Sūtra genannten Falle.

दर्भकाण्डम्, शरकाण्डम्; दर्भचीरम्, कुशचीरम्; तिलपल्लम्, सुद्रमूषः, मूलकशाकम्; नदीकूलम्, समुद्रकूलम्.

कुण्डं वनम् ॥ १३६ ॥

कुण्ड in der Bedeutung „Wald“.

दर्भकुण्डम्, शरकुण्डम्.

+6,2,111.

प्रकृत्या भगालम् ॥ १३७ ॥

भगाल behält am Ende eines Tatpurusha seinen ursprünglichen Accent.

कुम्भीभगालम्. Kāçikā sagt, dass auch die Synonyme gemeint seien, und gibt noch die Beispiele: कुम्भीकपालम्, कुम्भीनदालम्.

शितेर्नित्याबह्वृज्बहुव्रीहावभसत् ॥ १३८ ॥

Nach शिति behält ein Wort in einem Bahuvrīhi seinen ursprünglichen Accent, wenn es stets nicht mehr als zweisilbig ist, jedoch ist भसद् hierbei ausgeschlossen.

शितिपौद, शित्यंस, शित्यौष्ठ; aber शितिककुद्, weil neben ककुद् auch ककुद् erscheint, und शितिभसद् nach 6, 2, 1.

गतिकारकोपपदात्कृत् ॥ १३९ ॥

Auch ein auf ein kṛt-Suffix ausgehendes Wort behält in einem Tatpurusha seinen Accent, wenn ein Gati genanntes Indeclinabile (s. 1, 4, 60 fgg.), ein zum Verbalbegriff in nächster Beziehung stehendes Nomen oder ein anderes zur Composition Veranlassung gebendes Wort (s. 3, 1, 92) vorangeht.

प्रकारक, प्रकारणम्, प्रहारक, प्रहरणम्; इध्मत्रैश्चन, पलाशशोतन, श्मथुर्कल्पन; ईषत्कार, दुष्कार, सुक्कर.

उभे वनस्पत्यादिषु युगपत् ॥ १४० ॥

In वनस्पति u. s. w. behalten beide Glieder des Compositums ihren Accent.

वनस्पतिः, बृहस्पतिः (nach Einigen auch बृह^०) u. s. w.

देवताइञ्चि च ॥ १४१ ॥

Desgleichen in einem aus Götternamen gebildeten Dvañdva.

इन्द्रासौमो, इन्द्रावैरुणो, इन्द्रावैहस्यैती.

नोत्तरपदे ऽनुदात्तादावपृथिवीरुद्रपूषमन्थिषु ॥ १४२ ॥

Nicht aber, wenn die erste Silbe des zweiten Wortes unbetont ist, mit Ausnahme jedoch von पृथिवी, रुद्रं, पूषेन् und मन्थिन्.

इन्द्राग्नी, इन्द्रवायुः; jedoch द्यौवापृथिव्या¹ (die accentuirten Texte °व्या), सौमारुद्रौ, इन्द्रापूरुणौ; शुक्रामन्थिनौ.

6, 2, 143. अन्तः ॥ १४३ ॥

Im Folgenden bis zum Schluss des Pāda ist stets „die letzte Silbe im zweiten Gliede hat den Acut“ zu ergänzen.

थाथघञ्क्ताजबिचकाराणाम् ॥ १४४ ॥

In einem auf थ, अथ, ऽ±अ (घञ्), -त (क्त), अँ (अच्), अ (अप्), इञ्च und -अ (क) auslautenden Verbalnomen, wenn ein in 6, 2, 139 genanntes Wort vorangeht.

सुनीर्थैः; अवभर्थैः; आवसर्थैः; उपवसर्थैः; प्रभेदैः; काष्ठभेदैः; रज्जुभेदैः; विशुष्कं (gilt für ein Particip auf त), आतपशुष्कं, दूरादागतं; प्रत्नर्थैः; प्रजर्यैः; प्रलवैः; प्रसवैः; प्रलविर्जम्, प्रसविर्जम्; प्रवृषैः; गोवृषैः; खरीवृषैः.

सूपमानात् क्तः ॥ १४५ ॥

In einem Particip auf -त nach सु oder wenn das vorangehende Wort dasjenige angibt, womit ein Vergleich angestellt wird.

सुकर्तम्, सुभुक्तम्, सुपीतम्; वृकावलुप्तम्, शशजुतम्, सिंहविनादितम्.

संज्ञायामनाचितादीनाम् ॥ १४६ ॥

Auch dann, wenn das Compositum ein Name ist, aber nicht in आचित u. s. w.

संभूतौ रामायणः; उपहृतैः शाकल्यः; परिजग्धैः कौण्डिन्यः; dagegen आचित u. s. w.

प्रवृद्धादीनां च ॥ १४७ ॥

Auch in प्रवृद्ध u. s. w.

प्रवृद्धे, प्रयुक्ते, अवहिते u. s. w.

कारकाहत्तश्रुतयो रेवाशिषि ॥ १४८ ॥

Wenn in einem Compositum, das ein Name ist und einen Segenswunsch ausdrückt, ein in nächster Beziehung zum Verbalbegriff stehendes Wort vorangeht, nur in दत्त und श्रुत.

देवदत्तः = देवा यन् देयामुः; विष्णुश्रुतैः = विष्णुरेनं श्रूयात्; dagegen देवैपालितः nach

इत्थंभूतेन कृतमिति च ॥ १४९ ॥

Ferner in einem Particip auf --त , wenn das Compositum besagt „von Einem in solchem Zustande gethan“.

सुप्तप्रलपितं, उन्मत्तप्रलपितं, प्रमत्तगीतं, विपन्नश्रुतं als Adjectiva und Nomina actionis.

अनो भावकर्मवचनः ॥ १५० ॥

In einem mit अन abgeleiteten Nomen, wenn das Suffix die Handlung in abstracto oder das Object bezeichnet (d. i. passive adjectivische Bedeutung hat), und ein in 6, 2, 148 genanntes Wort vorangeht.

श्रोदनभोजनं, पयःपानं und चन्दनप्रियङ्गुकालेपनं सुखम्; राजभोजनः शालयः, राजाच्छादनानि वासांसि. Vgl. 3, 3, 113 fgg.

मन्क्तिन्व्याख्यानशयनासनस्थानयाजकादिक्रीताः ॥ १५१ ॥

Auch in Wörtern mit den Suffixen मन् oder --ति , in व्याख्यान, शयन, आसन, स्थान, याजक u. s. w. und क्रीत.

श्रकटवर्त्मं; पाणिनिकर्तः; आपिशलिकर्तः; ऋगयनव्याख्यानम्, छन्दोव्याख्यानम्; राजशयनम्, ब्राह्मणशयनम्; राजासनम्, ब्राह्मणासनम्; गोस्थानम्, अश्वस्थानम्; ब्राह्मणयाजकं, क्षत्रिययाजकं, ब्राह्मणपूजकं u. s. w.; गोक्रीतं, अश्वक्रीतं.

सप्तम्याः पुरायम् ॥ १५२ ॥

In पुरय nach einem im Locativ aufzufassenden Nomen.

अध्ययनपुरयम् = अध्ययने पुरयम्, वेदपुरयम्; aber nicht in वेदपुरयम् = वेदेन पुरयम्.

ऊनार्थकलहं तृतीयायाः ॥ १५३ ॥

In Wörtern in der Bedeutung von ऊन und in कलह nach einem im Instrumental aufzufassenden Worte.

माणोर्न, कार्पाणोर्न, मापविकर्हः; असिकलर्हः; वाक्कलर्हः.

मिश्रं चानुपसर्गमसंधौ ॥ १५४ ॥

Auch in मिश्र nach einem Instrumental, wenn es mit keiner Präposition zusammengesetzt ist und nicht „in Verbindung stehend mit“ bedeutet.

गुडमिश्रं, तिलमिश्रं, सर्पिर्मिश्रं; aber nicht in गुडसमिश्र und ब्राह्मणमिश्रो (= ब्राह्मणेः सह संहितं एकार्थ्यमापन्नो) राजा.

नजो गुणप्रतिषेधे संपाद्यर्हहितालमर्थास्तद्धिताः ॥ १५५ ॥

Ferner in mit einem taddhita gebildeten Worte, wenn das Suffix die Bedeutungen „dazu passend (5, 1, 99), dieses verdienend (5, 1, 63), dazu gut (5, 1, 5) und dieses zu bewirken vermögend (5, 1, 101)“ hat, nach der Negation, wenn diese die angegebenen Eigenschaften negirt.

अकार्यवेष्टकिवै सुखम्, अर्द्धदिवै, अत्वसीयै, असांतापिवै; aber nicht in अकार्यभरधिक = गार्दभरधिकान्यः.

6, 2. 143.

ययतोश्चातदर्थे ॥ १५६ ॥

Auch in einem mit den taddhita य und यं gebildeten Worte nach der Negation, wenn das Suffix nicht die Bedeutung „dazu dienend“ hat.

अपाश्रयो, अतृण्यौ (s. 4, 2, 49); अदन्त्यै, अकरण्यै (s. 5, 1, 6); aber nicht in अपाद्य (s. 5, 4, 25).

अचक्वावशक्तौ ॥ १५७ ॥

Auch in einem mit den krt-Suffixen अँ und अ- gebildeten Worte, wenn von einem Nichtkönnen die Rede ist.

अपचँ = पक्तुं न शक्नोति, eben so अपचँ; अविचिषँ, अविलिखँ. Vgl. 3, 1, 134 fg.

आक्रोशे च ॥ १५८ ॥

In denselben Wörtern auch dann, wenn man mit dem Worte Jemand schmäht.

अपचँ अयं जाल्मः „dieser Schelm kocht nicht, obgleich er es könnte“, अपचँ; अविचिषँ, अविलिखँ.

संज्ञायाम् ॥ १५९ ॥

In eben diesem Falle auch in einem Namen.

अदेवदत्तैः „kein Devadatta, diesen Namen nicht verdienend“, अयज्ञदत्तैः, अविष्णुमित्रैः.

कृत्योकेषु चार्वाद्यश्च ॥ १६० ॥

Auch in einem Worte, welches mit einem krtja genannten Suffixe (s. 3, 1, 95 fgg.), mit उक् oder इष्णुं gebildet ist, sowie in चारु u. s. w. nach der Negation.

अकर्तव्यै, अकरणीयै; अनागामुर्वै, अनपलायुर्वै; अनलंकरिष्णुं, अनिराकरिष्णुं, अनाद्यंभविष्णुं, असुभगंभविष्णुं; अचारै, असार्थुं u. s. w.

विभाषा तृन्नन्तीक्षणशुचिषु ॥ १६१ ॥

Nicht nothwendig in einem mit अ-तृ gebildeten Worte, sowie in अन्न, तीक्ष्ण und शुचि.

अकर्तृ or अँकर्तृ, अनन्न or अँनन्न, अतीक्ष्ण or अँतीक्ष्ण, अशुचि or अँशुचि.

बहुव्रीहाविदमेतत्तद्भिः प्रथमपूरणयोः क्रियागणने ॥ १६२ ॥

In प्रथम und in den eigentlichen Ordnungszahlwörtern hat die letzte Silbe in einem Bahuvrihi den Acut nach इदम्, एतद् und तद्, wenn das Mal einer Handlung angegeben wird.

इदंप्रथमं „dieses zum ersten Mal thuend“, इदंद्वितीयं, इदंतृतीयं; एतत्प्रथमं u. s. w., तत्प्रथमं u. s. w.

संख्यायाः स्तनः ॥ १६३ ॥

In स्तन nach einem Zahlwort.

द्विस्तनौ, त्रिस्तनौ, चतुःस्तनौ.

विभाषा छन्दसि ॥ १६४ ॥

Im Veda nicht nothwendig.

द्विस्तनौ und द्विस्तना, चतुःस्तनौ und चतुःस्तना.

संज्ञायां मित्राजिनयोः ॥ १६५ ॥

In मित्र und अजिन hat die letzte Silbe den Acut, wenn der Bahuvrihi ein Name ist.

देवमित्रैः, ब्रह्ममित्रैः; वृकाजिनैः, कूलाजिनैः, कृष्णाजिनैः.

व्यवायिनोऽन्तरम् ॥ १६६ ॥

In अन्तर nach einem Worte, welches das Dazwischenliegende angibt.

वस्त्रान्तरैर् „durch ein Gewand getrennt“, पटान्तरैर्, कम्बलान्तरैर्.

मुखं स्वाङ्गम् ॥ १६७ ॥

In मुख, wenn es wirklich einen Körpertheil bezeichnet.

गौरमुखैर्, भद्रमुखैर्; aber nicht in दीर्घमुखा शाला.

नाय्यदिकच्छब्दगोमहत्स्थूलमुष्टिपृथुवत्सेभ्यः ॥ १६८ ॥

Nicht aber nach einem Indeclinabile, einem Richtungsworte, गो, महत् (महा),

स्थूल, मुष्टि, पृथु und वत्स.

उच्चैर्मुख, नीचैर्मुख; प्रौङ्मुख, प्रत्यङ्मुख; गौमुख, महौमुख, स्थूलमुख, मुष्टिमुख, पृथुमुख und वत्सेमुख. In diesen Bahuvrihi bewahrt nach 6, 2, 1 das erste Glied seinen Accent.

निष्ठोपमानादन्यतरस्याम् ॥ १६९ ॥

Die letzte Silbe in मुख hat in einem Bahuvrihi nicht nothwendig den Acut, wenn ein Particip auf त vorangeht oder dasjenige, womit ein Vergleich angestellt wird.

प्रक्षालितमुखैर्, प्रक्षालितमुख oder प्रक्षालितमुख nach 6, 2, 110. सिंहमुखैर् oder सिंहमुख, व्याघ्रमुखैर् oder व्याघ्रमुख; vgl. 6, 2, 1.

जातिकालसुखादिभ्योऽनाच्छादनात् क्तोऽकृतमितप्रतिपन्नाः

॥ १७० ॥

In einem Particip auf --त , jedoch mit Ausnahme von कृत, मित und प्रतिपन्न, ruht der Acut in einem Bahuvrihi auf der Endsilbe, wenn ein Gattungsbegriff (mit Ausnahme eines Wortes für „Gewand“), eine Zeitbezeichnung oder मुख u. s. w. vorangehen.

6, 2, 143.

सारङ्गजग्धै, पलायडुभत्रितै, सुरापीतै; मासजातै, संवत्सरजातै, द्वाहजातै, त्र्यहजातै; सुखजातै, दुःखजातै u. s. w. Dagegen वैस्त्रच्छन्न; वैसनच्छन्न; कुण्डैकृत, कुण्डैमित und कुण्डैप्रतिपन्न nach 6, 2, 1. Vgl. 4, 1, 52.

वा जाते ॥ १७१ ॥

In जात nicht nothwendig.

दन्तजातै oder दन्तजात, स्तनजातै oder स्तनजात; मासजातै oder मासजात, संवत्सरजातै oder संवत्सरजात; सुखजातै oder सुखजात u. s. w.

नञ्सुभ्याम् ॥ १७२ ॥

Ein mit der Negation und सु gebildeter Bahuvrīhi ist ein Oxytonon.

अथर्वो देशः, अवीहिँ, अमार्यै; सुयर्वै, सुवीहिँ, सुमार्यै.

कपि पूर्वम् ॥ १७३ ॥

Wird an einen solchen Bahuvrīhi क् angefügt, so hat die vorangehende Silbe den Acut.

अकुमार्यैक, अवृषल्यैक, अब्रह्मबन्धूक; सुकुमार्यैक, सुवृषल्यैक, सुब्रह्मबन्धूक.

ह्रस्वान्ते ऽन्यात्पूर्वम् ॥ १७४ ॥

Geht diesem क् ein kurzer Vocal voran, so hat die diesem vorangehende Silbe den Acut.

अथैवको देशः, अर्वीहिँक, अमौषक; सुयैवक, सुर्वीहिँक, सुमौषक. अञ्जैक und सुञ्जैक sind Paroxytona nach 6, 2, 173, weil es hier kein अन्यात्पूर्वम् gibt.

बहोर्नञ्चदुत्तरपदभूमि ॥ १७५ ॥

Für einen Bahuvrīhi mit बहु im ersten Gliede gelten, wenn dieses zur Bezeichnung der Vielheit des im zweiten Gliede Ausgedrückten dient, die 6, 2, 172 fgg. gegebenen Regeln für einen Bahuvrīhi mit der Negation.

बहुयर्व, बहुवीहिँ, बहुमार्यै wie 6, 2, 172. बहुकुमार्यैक, बहुवृषल्यैक, बहुब्रह्मबन्धूक wie 6, 2, 173. बहुयैवक, बहुर्वीहिँक, बहुमौषक wie 6, 2, 174. बहुमनस् = बहुषु मनो ऽस्य wird nach 6, 2, 1 betont.

न गुणादयो ऽवयवाः ॥ १७६ ॥

गुण u. s. w. haben nach बहु in einem Bahuvrīhi nicht den Acut auf der Endsilbe, wenn sie im Compositum als Bestandtheil von Etwas auftreten.

बहुगुणा रञ्जुः, बह्वंक्षरं पदम्, बहुच्छन्दोमान, बह्वंध्याय nach 6, 2, 1. Dagegen बहुगुणौ ब्राह्मणः.

उपसर्गात्स्वाङ्गं ध्रुवमपशु ॥ १७७ ॥

Ein Wort für einen nicht ablösbaren Körpertheil, jedoch mit Ausnahme von पशु, hat nach einer Präposition in einem Bahuvrīhi den Acut auf der letzten Silbe.

प्रपृष्ठै, प्रोदरै, प्रललाटै; dagegen उट्टाहु und उत्पशु, विपशु nach 6, 2, 1.

वनं समासे ॥ १७८ ॥

वन hat diese Betonung nach einer Präposition in einem Compositum jeglicher Art.

प्रवण यष्टव्यम्, निर्वाणै प्र णि धीयते.

अन्तः ॥ १७९ ॥

Desgleichen nach अन्तर.

अन्तर्वर्णो देशः.

अन्तश्च ॥ १८० ॥

Auch अन्त hat nach einer Präposition den Acut auf der Endsilbe.

प्रान्तं, पर्यन्तं.

न निविभ्याम् ॥ १८१ ॥

Jedoch nicht nach नि und वि.

न्यन्त, व्यन्त.

परेरभितोभाविमण्डलम् ॥ १८२ ॥

Nach परि hat ein Wort, welches Etwas bezeichnet, was ein Diesseits und ein Jenseits hat, sowie मण्डल den Acut auf der Endsilbe.

परिकूलम्, परितोरम्; परिमण्डलम्.

प्रादस्वाङ्गं संज्ञायाम् ॥ १८३ ॥

Nach प्र ein Wort, das keinen Körpertheil bezeichnet, wenn das Compositum ein Name ist.

प्रकोष्ठम्, प्रगृहम्, प्रद्वारम्; dagegen प्रहस्तम् und प्रपदम्.

निरुदकादीनि च ॥ १८४ ॥

Auch निरुदक u. s. w. sind Oxytona.

अभेर्मुखम् ॥ १८५ ॥

Nach अभि hat मुख den Acut auf der Endsilbe.

अभिसुखं Adj. und अभिसुखम् Adv.

अपाच्च ॥ १८६ ॥

Desgleichen nach अप.

अपसुखं Adj. und अपसुखम् Adv.

स्फिगपूतवीणाञ्जोऽध्वकुक्षिसीरनामनाम च ॥ १८७ ॥

Nach अप auch स्फिग, पूत, वीणा, अञ्जस्, अध्वन्, कुक्षि, ein Wort für „Pflug“ und das Wort नामन्.

अपस्फिगम्, अपपूतम्, अपवीणम्, अपाञ्जः, अपाध्वः, अपकुक्षिः; अपसीरम्, अपहलम्, अपलाङ्ग-
लम्; अपनामं.

6, 2, 143.

अधेरुपरिस्थम् ॥ १८८ ॥

Nach अधि dasjenige Wort, welches das Ueberstehende angibt.

अधिदन्तैः, अधिकर्णैः, अधिकेशैः.

अनोरप्रधानकनीयसी ॥ १८९ ॥

Nach अनु ein Wort, welches in einem von अनु abhängigen Verhältniss steht, und कनीयस्.

अनुज्येष्ठैः = अनुगतो ज्येष्ठम्, अनुमध्यमैः; अनुकनीयान् = अनुगतः कनीयान्; dagegen nicht in अनुज्येष्ठः = अनुगतो ज्येष्ठः.

पुरुषश्चान्वादिष्टः ॥ १९० ॥

Auch पुरुष, wenn ein Mann gemeint ist, von dem schon die Rede war.

अनुपुरुषैः = अन्वादिष्टः पुरुषैः.

अतिरकृतपदे ॥ १९१ ॥

Nach अति ein nicht mit einem कृत-Suffix gebildetes Wort und पद.

अत्यङ्गुशौ नागः, अतिकर्णौ ऽश्वः; अतिपदौ शक्रवरी; dagegen nicht in अतिकारक.

नेरनिधाने ॥ १९२ ॥

Nach नि, wenn von keinem Niederlegen die Rede ist.

निमूलैः, न्यक्षैः, नितृणैः; dagegen निंवाच् = निहितवाच् und निंदण्ड = निहितदण्ड.

प्रतेरंश्चादयस्तत्पुरुषे ॥ १९३ ॥

अंशु u. s. w. nach प्रति in einem Tatpurusha.

प्रत्यंशुः = प्रतिगतो ऽशुः, प्रतिजनैः u. s. w.

उपाद्द्वयज्जिनमगौरादयः ॥ १९४ ॥

Nach उप ein zweisilbiges Wort, jedoch mit Ausnahme von गौर u. s. w., und ज्जिन in einem Tatpurusha.

उपदेवैः, उपसोमैः, उपेन्द्रैः, उपहोर्दैः; उपाजिनम्. Dagegen nicht in उपगौर u. s. w.

सोरवक्षोपणे ॥ १९५ ॥

Ein Wort nach सु, wenn aus dem Zusammenhange trotz des lobenden स sich ein Tadel herausstellt.

इह खल्विदानीं सुस्थसिद्धैः सुस्मीताभ्यां सुप्रत्यवसितैः.

विभाषोत्पुच्छे ॥ १९६ ॥

Im Tatpurusha उत्पुच्छ kann die Endsilbe den Acut haben.

उत्पुच्छे oder उत्पुच्छ nach 6, 2, 2.

द्वित्रिभ्यां पाहन्मूर्धसु बहुव्रीहौ ॥ १९७ ॥

Desgleichen पाद्, दत् and मूर्धन् in einem Bahuvrihi nach द्वि und त्रि.
द्विपाद् oder द्विपाद्, द्विदेत् oder द्विदेत्, द्विमूर्धेन् oder द्विमूर्धेन्; eben so mit त्रि.

सकथं चाक्रान्तात् ॥ १९८ ॥

Desgleichen सकथ, wenn nicht ein auf क् auslautendes Wort vorangeht.

गौरसकथं oder गौरसकथ, श्लक्ष्णसकथं oder श्लक्ष्णसकथ; aber nur चक्रसकथ nach 6, 2, 1.
Zu सकथ vgl. 5, 4, 113.

परादिश्छन्दसि बहुलम् ॥ १९९ ॥

Im Veda hat auch das diesem vorangehende Wort häufig den Acut.

अञ्जिसकथं neben लोमशसकथ.

†6,2,143

॥ इति षष्ठस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

अलुगुत्तरपदे ॥ १ ॥

In der Folge bis 6, 2, 24 incl. ist stets „vor dem zweiten Gliede des Compositums findet kein Schwund statt“ zu ergänzen.

6, 3, 1.

पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः ॥ २ ॥

Der Ablativendung nach स्तोक u. s. w.

स्तोकान्मुक्त, अल्पान्मुक्त, अन्तिकादागत, अभ्याशादागत, दूरादागत, विप्रकृष्टादागत, कच्छान्मुक्त.
Zur Composition s. 2, 1, 39.

ओजःसहोऽम्भस्तमसस्तृतीयायाः ॥ ३ ॥

Der Instrumentalendung nach ओजस्, सहस्, अम्भस् und तमस्.

ओजसाकृत, सहसाकृत, अम्भसाकृत, तमसाकृत.

मनसः संज्ञायाम् ॥ ४ ॥

Nach मनस्, wenn das Compositum ein Name ist.

मनसागुप्ता, मनसासंगता.

आज्ञायिनि च ॥ ५ ॥

Auch vor आज्ञायिन्.

मनसाज्ञायिन् = मनसाज्ञातुं शीलमस्य.

आत्मनश्च (पूरणे) ॥ ६ ॥

Ein Schwund der Instrumentalendung findet auch nach आत्मन् nicht statt, wenn ein Ordnungszahlwort folgt.

आत्मनापञ्चम, आत्मनाषष्ठ. पूरणे ist ein späterer Zusatz.

6, 3, 1.

वैयाकरणाख्यायां चतुर्थ्याः ॥ ७ ॥

Auch nicht der Dativendung nach demselben Worte, wenn das Compositum ein grammatischer Kunstausdruck ist.

आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

परस्य च ॥ ८ ॥

In demselben Falle auch nicht nach पर.

परस्मैपदम्, परस्मैभाषा.

हलदन्तात्सप्तम्याः संज्ञायाम् ॥ ९ ॥

Die Locativendung fällt nicht ab nach einem auf einen Consonanten oder auf अ auslautenden Stamme, wenn das Compositum ein Name ist.

युधिष्ठिरः, त्वचिसारः; अरण्येतिलकाः, अरण्येमाषकाः, वनेकिंशुकाः, वनेहरिद्रकाः, वनेबल्वजकाः, पूर्वाह्णोस्फोटकाः, कूपेपिशाचकाः.

कारनाग्नि च प्राचां हलादौ ॥ १० ॥

Auch nicht bei Namen von Abgaben bei den östlichen Völkern, wenn das zweite Glied consonantisch anlautet.

मूपेशाणः, दृषद्विमाषकः, हलेद्विषदिका, हलेत्रिषदिका. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 65.

मध्याद्गुरौ ॥ ११ ॥

Auch nicht nach मध्य vor गुरु.

मध्येगुरु.

अमूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे ॥ १२ ॥

Auch nicht nach einem einen Körperteil (mit Ausnahme von मूर्धन् und मस्तक) bezeichnenden Worte vor einem andern Worte als काम.

कण्ठकाल, उरसिलोमन्, उदरेमणि; aber मूर्धशिख, मस्तकशिख und मुखकाम.

बन्धे च विभाषा ॥ १३ ॥

Vor बन्ध kann die Locativendung abfallen.

हस्तेबन्ध oder हस्तबन्ध, चक्रेबन्ध oder चक्रबन्ध. Vgl. 2, 1, 41.

तत्पुरुषे कृति बहुलम् ॥ १४ ॥

In einem Tatpuruṣa, dessen zweites Glied ein mit einem कृत्-Suffix gebildetes Wort ist, erhält sich die Locativendung häufig.

स्तम्बेरम, कर्णजप; aber auch कुरुचर, मद्रचर.

प्रावृट्शरत्कालदिवां जे ॥ १५ ॥

Nach प्रावृष, शरद्, काल und दिव् erhält sich die Locativendung vor ज.

प्रावृषिज, शरदिज, कालेज, दिविज.

विभाषा वर्षक्षरशरवरात् ॥ १६ ॥

Nach वर्ष, क्षर, शर und वर nicht nothwendig.

वर्षेज oder वर्षेज, क्षरेज oder क्षरेज, शरेज oder शरेज, वरेज oder वरेज.

घकालतनेषु कालनाम्नः ॥ १७ ॥

Desgleichen nach einer Zeitbezeichnung vor den Suffixen त्त् und त्तम्, vor काल und vor dem Suffix तन.

पूर्वाह्योतरे oder पूर्वाह्यतरे, पूर्वाह्योतमे oder पूर्वाह्यतमे; पूर्वाह्योकाने oder पूर्वाह्यकाने, पूर्वाह्योतने oder पूर्वाह्यतने. Vgl. 4, 3, 23.

शयवासवासिष्वकालात् ॥ १८ ॥

Auch vor शय, वास und वासिन्, wenn das vorangehende Wort keine Zeitbezeichnung ist.

खेशय oder खशय, ग्रामेवास oder ग्रामवास, ग्रामेवासिन् oder ग्रामवासिन्; dagegen nur पूर्वाह्यशय.

नेन्सिद्धबधातिषु च ॥ १९ ॥

Vor einem auf इन् auslautenden Stamme, vor सिद्ध und vor einem von वन्च् abgeliteten Worte erhält sich die Locativendung nicht.

स्थण्डिलशायिन्, सांकाश्यसिद्ध, चक्रबन्धक. Ausnahme zu 6, 3, 14.

स्थे च भाषायाम् ॥ २० ॥

Auch nicht vor स्थ in der Umgangssprache.

समस्य, विषमस्य, कूटस्य, पर्वतस्य; dagegen आखरेष्ठ im Veda. Ausnahme zu 6, 3, 14.

षष्ठ्या आक्रोशे ॥ २१ ॥

Die Genetivendung erhält sich, wenn durch das Compositum eine Beschimpfung ausgedrückt wird.

चौरस्यकुलम्, वृषलस्यकुलम्.

पुत्रे ऽन्यतरस्याम् ॥ २२ ॥

Vor पुत्र in eben diesem Falle nicht nothwendig.

दास्याःपुत्र oder दासीपुत्र, वृषल्याःपुत्र oder वृषलीपुत्र.

ऋतो विद्यायोनिबंधेभ्यः ॥ २३ ॥

Nach einem auf ऋ auslautenden Stamme, der einen Studiengenossen oder Blutsverwandten bezeichnet, fällt die Genetivendung nicht ab.

होतुरन्तेवासिन्, होतुःपुत्र; पितुरन्तेवासिन्, पितुःपुत्र.

विभाषा स्वसृपत्योः ॥ २४ ॥

† 6, 3, 1.

Nach eben solchen Stämmen vor स्वसृ und पति nicht nothwendig.

मातुःस्वसृ, मातुःष्वसृ oder मातृष्वसृ; पितुःस्वसृ, पितुःष्वसृ oder पितृष्वसृ (vgl. 8, 3, 84. 85);

दुहितुःपति oder दुहितृपति, ननान्दुःपति oder ननान्दृपति.

आनङृतो इङ् ॥ २५ ॥

Für ein solches ऋ wird in einem Dvañdva आन् substituiert.

होतापोतारो, नेष्टोद्गतारो, प्रशास्ताप्रतिहर्तारो; मातापितरो, यातानानन्दरो. Das न् des Substituts fällt nach 8, 2, 7 ab. Blosses आ durfte Pāṇini nicht substituieren, da an dieses nach 1, 1, 51 noch र् hätte gefügt werden müssen.

देवताङ्ङे च ॥ २६ ॥

Dieses आन् wird auch für den Auslaut des ersten Gliedes substituiert in einem aus Götternamen gebildeten Dvañdva.

इन्द्रावरुणो, इन्द्रासोर्मा, इन्द्रावृहस्पती.

ईदग्नेः सोमवरुणयोः ॥ २७ ॥

Für den Auslaut von अग्नि wird ई vor सोम und वरुण substituiert.

अग्नीषोर्मा (vgl. 8, 3, 82), अग्नीवरुणो.

इङ्ङौ ॥ २८ ॥

Wenn in einem von einem solchen Dvañdva abgeleiteten Worte beide Glieder Vrddhi erhalten, wird für den Endlaut von अग्नि (wieder) इ substituiert.

Es heisst अग्नीवरुणो, aber अग्निवारुणो; अग्नामारुतो, aber अग्निमारुत. Dagegen bildet man अग्नेन्द्र nach 6, 3, 26, weil इन्द्र keine Vrddhi hat. Vgl. 7, 3, 21, 23.

दिवो द्यावा ॥ २९ ॥

Für दिव् wird in einem Dvañdva von Götternamen द्यावा substituiert.

द्यावात्तमा, द्यावाभूमौ.

दिवसश्च पृथिव्याम् ॥ ३० ॥

Vor पृथिवी auch दिवस्.

द्यावापृथिव्यो oder दिवस्पृथिव्यो.

उषासोषसः ॥ ३१ ॥

Für उषस् wird in einem solchen Dvañdva उषामा substituiert.

उषासामूर्यम्, उषासानक्ता.

मातरपितरावुदीचाम् ॥ ३२ ॥

Die nördlichen Grammatiker lehren die Form मातरपितरो.

पितरामातरा च छन्दसि ॥ ३३ ॥

Und im Veda heisst es पितरामातरा.

स्त्रियाः पुंवङ्गाषितपुंस्कादनूङ् समानाधिकरणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु ॥ ३४ ॥

Ein Femininum, zu dem ein entsprechendes Masculinum vorhanden ist, nimmt, wenn es nicht auf das Femininsuffix ऊ ausgeht, im Compositum

vor einem Femininum, jedoch nicht vor einem Ordnungszahlwort und vor प्रिया u. s. w., mit dem es im Congruenzverhältniss steht, die entsprechende männliche Form an.

दर्शनीयभार्य, प्रलत्ताचूड, दीर्घजङ्घ; aber ब्रह्मबन्धुभार्य, कल्याणीपञ्चमा रात्रयः, कल्याणी-प्रिय. Unter भाषितपुंस्क sind Adjectiva und Substantiva gemeint; vgl. 7, 1, 74. Man hätte im Sūtra अनूड d. i. अनूडः erwartet; auch °पुंस्कात् bei स्त्रियाः befremdet.

तसिलादिष्वा कृत्वसुचः ॥ ३५ ॥

Desgleichen vor den Suffixen -तस् u. s. w. bis कृत्वस् (5, 3, 7 fgg. bis 5, 4, 17).

तत्स्, तत्र u. s. w. können auch auf ein Femininum bezogen werden.

क्यङ्मानिनोश्च ॥ ३६ ॥

Desgleichen vor dem Denominativsuffix य Med. und vor मानिन्.

एतायते von एनी, श्रेतायते von श्रेनी; दर्शनीयमान्यमस्याः „dieser hält sie für hübsch“, दर्शनीयमानिनीयमस्याः „diese hält sie für hübsch“.

न कोपधायाः ॥ ३७ ॥

Ein Femininum, dessen vorletzter Laut क् ist, nimmt nicht die männliche Form an.

मद्रिकाभार्य, मद्रिकाकल्या, मद्रिकायते (nicht मद्रकायते) u. s. w.

संज्ञापूरण्योश्च ॥ ३८ ॥

Auch nicht ein Name und ein Ordnungszahlwort.

गुप्ताभार्य, गुप्तापाशा, गुप्तामानिनी; पञ्चमीभार्य, पञ्चमीपाशा, पञ्चमीयते, पञ्चमीमानिनी.

वृद्धिनिमित्तस्य च तद्धितस्यारक्तविकारे ॥ ३९ ॥

Auch nicht ein mit einem, Vrddhi in der ersten Silbe verlangenden taddhita gebildetes Wort, jedoch mit Ausnahme derjenigen taddhita, welche die Bedeutung „damit gefärbt“ und „daraus gemacht“ haben.

सांघीभार्य, माथुरीभार्य, सांघीपाशा, सांघीयते, सांघीमानिनी; aber कापायवृहतिक (s. 4, 2, 1), लांहेष (s. 4, 3, 134).

स्वाङ्गाच्चेतः ॥ ४० ॥

Auch nicht ein auf den Namen eines Körpertheils auslautendes Femininum auf ई.

दीर्घकेशीभार्य, °केशीपाशा, °केशीयते. Kāçikā liest चेतो ऽमानिनि mit dem Beispiel दीर्घकेशमानिनी. Der Zusatz ist einem Vārttika entlehnt.

जातेश्च ॥ ४१ ॥

Auch nicht ein einen Gattungsbegriff bezeichnendes Femininum.

कटीभार्य, बह्वृचीभार्य, कटीयते, बह्वृचीयते. Kāçikā ergänzt ऽमानिनि und gibt die Beispiele: कटमानिनी, बह्वृचमानिनी.

पुंक्त्वर्मधारयजातीयदेशीयेषु ॥ ४२ ॥

In einem Karmadhâraja und vor den Suffixen जातीय und देशीय nimmt das Femininum die männliche Form an.

पाचकवृन्दारिका, पाचकजातीया, पाचकदेशीया trotz 6, 3, 37. गुप्तवृन्दारिका, गुप्तजातीया, गुप्तदेशीया, पञ्चमवृन्दारिका, पञ्चमजातीया, पञ्चमदेशीया trotz 6, 3, 38. सौघवृन्दारिका, सौघजातीया, सौघदेशीया trotz 6, 3, 39. दीर्घकेशवृन्दारिका, दीर्घकेशजातीया, दीर्घकेशदेशीया trotz 6, 3, 40. कठवृन्दारिका, कठजातीया, कठदेशीया trotz 6, 3, 41.

घरूपकल्पचेलड्ब्रुवगोत्रमतहतेषु ड्यो ऽनेकाचो ह्रस्वः ॥ ४३ ॥

Für die Länge des Femininsuffixes ई wird vor den Suffixen त्र, तम्, रूप, कल्प, vor चेल (mit dem Femininum auf ई), ब्रुव, गोत्र, मत und हत die Kürze substituiert, vorausgesetzt, dass dieses Femininum zwei- oder mehrsilbig ist und ein entsprechendes Masculinum hat.

ब्राह्मणितरा, ब्राह्मणितमा, ब्राह्मणिरूपा, ब्राह्मणिकल्पा, ब्राह्मणिचेली, ब्राह्मणिब्रुवा, ब्राह्मणितोत्रा, ब्राह्मणितमा, ब्राह्मणिहता; aber आमलकीतरा, weil zu आमलकी kein entsprechendes Masculinum besteht.

नद्याः शेषस्यान्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

In allen übrigen Nadi genannten Femininis (s. 1, 4, 3. 4) kann in dem angegebenen Falle die Kürze substituiert werden.

ब्रह्मबन्धूतरा oder °बन्धुतरा, °बन्धूतमा oder °बन्धुतमा, स्त्रीतरा oder स्त्रितरा, स्त्रीतमा oder स्त्रितमा u. s. w.

उगितश्च ॥ ४५ ॥

Auch ई, das an ein taddhita-Suffix mit stummem उ oder ऋ angetreten ist, kann verkürzt werden.

श्रेयसीतरा oder श्रेयसितरा (das Suffix heisst ईयसन्), विदुषीतरा oder विदुषितरा (das Suffix heisst क्वसु) u. s. w.

आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः ॥ ४६ ॥

Für den Auslaut von महत् wird आ (आत्) substituiert vor einem mit diesem in Congruenz stehenden Worte und vor dem Suffix जातीय.

महादेव, महाब्राह्मण, महाबाहु, महाबल; महाजातीय.

द्वयनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः ॥ ४७ ॥

Für den Auslaut von द्वि und अष्टन् wird आ substituiert vor einem andern Zahlworte, aber nicht in einem Bahuvrîhi und nicht vor अशीति.

द्वाविंशति, द्वात्रिंशत्; अष्टादशन्, अष्टाविंशति, अष्टात्रिंशत्; aber द्वित्राः, त्रिदशाः (vgl. 2, 2, 25) und द्वशीति.

चेस्त्रयः ॥ ४८ ॥

Für त्रि wird in demselben Falle त्रयस् substituiert.

त्रयोदशन्, त्रयोविंशति, त्रयस्त्रिंशत्; aber त्रिदशः (vgl. 2, 2, 25) und त्रयोति.

विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ सर्वेषाम् ॥ ४९ ॥

Vor चत्वारिंशत् und den folgenden Zehnern sind alle eben genannten Substitutionen nicht nothwendig.

द्वाचत्वारिंशत् oder द्विचत्वारिंशत्, अष्टापञ्चाशत् oder अष्टपञ्चाशत्, त्रयःपञ्चाशत् oder त्रिपञ्चाशत्.

हृदयस्य हृल्लेखयदण्लासेषु ॥ ५० ॥

Für हृदय wird हृद् substituiert vor लेख, vor den Suffixen यं und ±_अ und vor लास.

हृल्लेखः, हृदय, हार्द, हृल्लासः.

वा शोकथज्जुरोगेषु ॥ ५१ ॥

Vor शोक, vor dem Suffix ±_य und vor रोग nicht nothwendig.

हृच्छोकः oder हृदयशोकः, सांहार्दयम् oder सांहृदयम्, हृद्दोगः oder हृदयरोगः.

पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु ॥ ५२ ॥

Für पाद wird पद् substituiert vor आजि, अति, ग und उपहत.

पदाजि, पदाति, पदग, पदापहत.

पद्यत्यतदर्थे ॥ ५३ ॥

Vor dem Suffix यं in anderer Bedeutung als „dazu dienend“ wird पद् substituiert.

पद्याः शर्कराः, पद्याः कण्टकाः; aber पाद्यमुदकम्. Vgl. 4, 4, 83. 5, 4, 25.

हिमकाषिहतिषु च ॥ ५४ ॥

Auch vor हिम, काषिन् und हति.

पच्छिमम्, पत्काषिन्, पच्छतिः.

ऋचः शे ॥ ५५ ॥

Auch vor श् (Suffix शस्), wenn von einer Hymne die Rede geht.

पच्छो गायत्रीं शंसति, aber पादशः कार्पाषणं ददाति.

वा घोषमिश्रशब्देषु ॥ ५६ ॥

Vor घोष, मिश्र und शब्द kann diese Substitution stattfinden.

पद्घोषः oder पादघोषः, पन्मिश्र oder पादमिश्र, पच्छब्दः oder पादशब्दः.

उदकस्योदः संज्ञायाम् ॥ ५७ ॥

Für उदक wird उद substituiert, wenn das Compositum ein Name ist.

उदमेघः, उदवाहः als Nomina propria von Personen.

पेषंवासवाहनधिषु च ॥ ५८ ॥

Auch vor पेषम्, वास, वाहन und धि.

उदपेषं (s. 3, 4, 38) पिनाष्टि, उदवास, उदवाहन, उदधि.

एकहलादौ पूरयित्वे ऽन्यतरस्याम् ॥ ५९ ॥

Nicht nothwendig vor einem mit einem einfachen Consonanten anlautenden Worte, welches dasjenige bezeichnet, was mit Wasser gefüllt wird.

उदककुम्भः oder उदकुम्भः, उदकपात्रम् oder उदपात्रम्; aber nur उदकस्थाल.

मन्थौदनसक्तुविन्दुवज्रभारहारवीवधगाहेषु च ॥ ६० ॥

Desgleichen vor मन्थ u. s. w.

उदकमन्थः oder उदमन्थः, उदकौदनः oder उदौदनः, उदकसक्तुः oder उदसक्तुः, उदकविन्दुः oder उदविन्दुः, उदकवज्रः oder उदवज्रः, उदकभार oder उदभार, उदकहार oder उदहार, उदकवीवधः oder उदवीवधः, उदकगाह oder उदगाह.

इको ह्रस्वो ऽङ्चो गालवस्य ॥ ६१ ॥

Für ई, wenn dieses nicht das Femininsuffix ई ist, und ऊ wird im Compositum vor dem zweiten Gliede nach Gâlava's Meinung die Kürze substituiert.

ग्रामणिपुत्रः oder ग्रामणीपुत्रः, ब्रह्मबन्धुपुत्रः oder °बन्धुपुत्रः.

एक तद्धिते च ॥ ६२ ॥

Für die Länge in एका wird auch vor einem taddhita die Kürze substituiert.

एकक्षीरम् = एकस्याः क्षीरम्, एकद्रुग्धम्; एकरूप्य = एकस्या आगतम्, एकमय, एकत्वम्, एकता.

ङ्यापोः संज्ञाञ्चन्दसोर्बहुलम् ॥ ६३ ॥

Für die Femininsuffixe ई und आ wird in einem Namen und im Veda häufig eine Kürze substituiert.

रेवतिपुत्रः, रोहिणिपुत्रः, भरणिपुत्रः; aber auch नान्दीकरः, नान्दीघोषः, नान्दीविशालः. Vedisch sind: कुमारिदारा (wohl कुमारिदा), प्रदर्विदा (es ist wohl प्रफर्विदा gemeint). Beispiele für आ: शिलवहम्, शिलप्रस्थम्; aber auch लोमकागृहम्, लोमकाखण्डः; vedisch sind: अजक्षीरम्, ऊर्णामदम्, ऊर्णामूत्रम्.

त्वे च ॥ ६४ ॥

Auch vor dem Suffix त्व.

रोहिणित्वम् oder रोहिणीत्वम्, अजत्वम् oder अजात्वम्.

इष्टकषीकामालानां चित्तूलभारिषु ॥ ६५ ॥

Für die Länge wird eine Kürze substituiert in इष्टका vor चित, in इषीका vor तूल und in माला vor भारिन्.

इष्टकचित्तम्, इषीकतूलम्, मालभारिन्.

खित्यनव्ययस्य ॥ ६६ ॥

Eine Kürze wird ferner substituirt vor einem Worte, welches mit einem ein stummes ख् enthaltenden Suffix gebildet ist, jedoch nicht bei einem Indeclinabile.

कलिमन्या, हरिशिमन्या; aber दोषामन्यमहः, दिवामन्या रात्रिः. Das zweite Glied des Compositums enthält das Suffix खग्; s. 3, 2, 83.

अरुर्द्विषदजन्तस्य मुम् ॥ ६७ ॥

In अरुम्, द्विषत् und in einem vocalisch auslautenden Stamme wird vor einem solchen Worte nach dem letzten Vocale म् hinzugefügt.

अरुंतुद, द्विषंतप, कालिमन्या. Vgl. 3, 2, 35. 39. 83. Das म् von अरुम् und das त् von द्विषत् fallen nach 8, 2, 23 ab.

इच एकाचो ऽम् प्रत्ययवच्च ॥ ६८ ॥

Ein einsilbiger, auf einen andern Vocal als अ auslautender Stamm erhält vor einem in 6, 3, 66 genannten Worte das Augment अम्, welches auf dieselbe Weise wie die Accusativendung अम् angefügt wird.

गांमन्य, स्त्रीमन्य oder स्त्रियंमन्य, ग्रियंमन्य, भवंमन्य.

वाचंयमपुरंदरौ च ॥ ६९ ॥

वाचंयम und पुरंदर sind unregelmässig gebildet.

Vgl. 3, 2, 40. 41. 6, 4, 94.

कारे सत्यागदस्य ॥ ७० ॥

Vor कार erhalten सत्य und अगद das Augment म्.

सत्यंकार und अगदंकार. Aus 6, 3, 67 ist मुम् zu ergänzen.

श्येनतिलस्य पाते जे ॥ ७१ ॥

श्येन und तिल erhalten das Augment म् vor पात in einer Ableitung mit ङ-अ.

श्येनंपाता, तिलंपाता. Vgl. 4, 2, 58.

रात्रेः कृति विभाषा ॥ ७२ ॥

रात्रि kann dieses Augment erhalten vor einem mit einem कृत् gebildeten Worte.

रात्रिंचर und रात्रिंचर, रात्रिमट und रात्र्यट.

नलोपो नञः ॥ ७३ ॥

Die Negation न verliert das न् am Anfange eines Compositums.

तस्मान्नुडचि ॥ ७४ ॥

Nach diesem übriggebliebenen अ wird an ein vocalisch anlautendes Wort न् vorn angefügt.

नभाएनपान्नवेदा नासत्या नमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रना-
केषु प्रकृत्या ॥ ७५ ॥

Unverändert bleibt die Negation in नभाज्, नपात्, नवेदस्, नासत्या (Du.), नमुचि,
नकुल, नख, नपुंसक, नक्षत्र, नक्र und नाक.

नवेदा und नासत्या sind doch offenbar Nominative und dann folgt ein Locativ!

एकादिश्चैकस्य चादुक् ॥ ७६ ॥

Auch nach एक, wobei dieses das Augment अद् erhält.

एकात्रविंशति, एकात्रत्रिंशत्.

नगो ऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् ॥ ७७ ॥

In नग kann sich das न erhalten, wenn nicht von lebenden Wesen die
Rede geht.

नगः oder अगः „Baum“ und „Berg“; aber अगो („sich nicht bewegen könnend“) वृषलः
शोतेन.

सहस्य सः संज्ञायाम् ॥ ७८ ॥

Für सह wird स substituiert vor einem Namen.

साश्वत्य, सपलाश, सशिंशप.

यन्थान्ताधिके च ॥ ७९ ॥

Und wenn es die Bedeutung hat „bis incl.“ (in Verbindung mit einem
literarischen Werke) oder „plus“.

सकलं (= कलान्तं) und समुहूर्तं (= मुहूर्तान्तं) ज्योतिषमधीते, समग्रहं व्याकरणाधीते;
सद्रोणा खारी, समापः कार्यापणः, सकाकिर्णिको मापः.

द्वितीये चानुपाख्ये ॥ ८० ॥

Auch in Verbindung mit einem Worte, welches etwas Zweites angibt, das
selbst nicht unmittelbar wahrzunehmen ist.

सानिनः कपोतः „eine Taube, welche auf Feuer deutet“, सपिशाचा वात्या „ein Sturm-
wind, der Piçáka ankündigt“, सराक्षसीका शाला.

अव्ययीभावे चाकाले ॥ ८१ ॥

Auch in einem Avjajibhâva, wenn das folgende Wort nicht eine Zeitbe-
zeichnung ist.

सचक्रं धेहि, सधुरं प्राज; aber सहपूर्वाह्याम्.

वोपसर्जनस्य ॥ ८२ ॥

Die Substitution kann stattfinden, wenn das Compositum ein Bahuvrîhi ist.

सपुत्र oder सहपुत्र, सच्छात्र oder सहच्छात्र.

प्रकृत्याशिषि ॥ ८३ ॥

In einem Segensspruche erhält sich सह.

स्वस्ति देवदत्ताय सहपुत्राय सहच्छत्राय सहामात्याय. Kāçikā liest: प्रकृत्याशिष्यगोवत्सहनेषु; der Zusatz entstammt einem Vārttika und einer Erklärung Patañgali's. Man sagt demnach स्वस्ति भवते सहगवे oder सगवे, सहवत्साय oder सवत्साय, सहहलाय oder सहलाय.

समानस्य छन्दस्यमूर्धप्रभृत्युदकेषु ॥ ८४ ॥

Im Veda wird स für समान substituiert, aber nicht vor मूर्धन्, प्रभृति und उदके.

सगर्भ्य, सयूथ्य, सनुत्य; vgl. 4, 4, 114. Dagegen समानमूर्धन्, समानप्रभृति und समानोदके.

ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धुषु

॥ ८५ ॥

Diese Substitution findet (auch in der Umgangssprache) vor ज्योतिस् u. s. w. statt.

सज्योतिस्, सजनपद, सरात्रि, सनाभि, सनामन, सगोत्र, सरूप, सस्थान, सवर्ण, सवयस्, सवचन, सबन्धु.

चरणे ब्रह्मचारिणि ॥ ८६ ॥

Vor ब्रह्मचारिन्, wenn es sich um ein gemeinsames Erfüllen eines Gelübdes handelt.

सब्रह्मचारिन्.

तीर्थे ये ॥ ८७ ॥

Vor तीर्थ, wenn Suffix य angefügt wird.

सतीर्थ. Vgl. 4, 4, 107.

विभाषोदरे ॥ ८८ ॥

Vor उदर mit Suffix य nicht notwendig.

समानोदर्य oder सोदर्य. Vgl. 4, 4, 108 fg.

दृग्दृशवतुषु ॥ ८९ ॥

Vor दृग्, दृश und dem Suffix वत् wird स für समान substituiert.

सदृग्, सदृश. Das Suffix वत् kommt erst im folgenden Sūtra zur Anwendung.

इदंकिमोरीष्की ॥ ९० ॥

Vor den eben genannten Wörtern und dem Suffix वत् werden ई für इदम् und की für किम् substituiert.

ईदृग्, ईदृश, इयत्; कीदृग्, कीदृश und कियत्. Zum Wandel des Suffixes वत् in इयत् und कियत् s. 5, 2, 40, zum Abfall des ई vor इयत् 6, 4, 148.

आ सर्वनाम्नः ॥ ९१ ॥

Für den Auslaut der (übrigen) Pronomina (s. 1, 1, 27) wird davor आ substituiert.

तादृग्, तादृग्, तावत्; यादृग्, यादृग्, यावत्.

विष्वग्देवयोश्च टेरद्वञ्चतौ वप्रत्यये ॥ ९२ ॥

Für den letzten Vocal und den etwa darauf folgenden Consonanten eines Pronomens und der Wörter विष्वक् und देव wird अद्रि substituiert, wenn अञ्च् mit dem Suffix व् (das aber wieder abfällt) folgt.

तद्वञ्च्, यद्वञ्च्; विष्वद्वञ्च् und देवद्वञ्च्. Es wird auch wie 6, 2, 52 अञ्चतावप्रत्यये gelesen. Vgl. zu 6, 1, 67.

समः समि ॥ ९३ ॥

Für सम् wird समि vor diesem अञ्च् substituiert.

सम्यञ्च्.

तिरसस्तिर्यलोपे ॥ ९४ ॥

Für तिरस् wird तिरि substituiert, wenn अञ्च् nicht einen Verlust (des अ) erfährt.

तिर्यङ्, तिर्यञ्चौ, तिर्यञ्चः; aber तिरश्चा, तिरश्चे.

सहस्य सध्निः ॥ ९५ ॥

Für सह wird सधि vor अञ्च् substituiert.

सध्यङ्, सध्यञ्चौ, सध्यञ्चः, सधीचः, सधीचे. Zur Länge s. 6, 3, 138.

सध मादस्ययोश्छन्दसि ॥ ९६ ॥

Für सह wird im Veda सध substituiert vor माद und स्य.

सधमाद, सधस्य.

द्वान्तरूपसर्गेभ्यो ऽप ईत् ॥ ९७ ॥

Nach द्वि, अन्तर und einer Präposition wird ई für das अ (vgl. 1, 1, 54) von अप् substituiert.

द्वोपः, अन्तरोपः, नोपम्, वीपम्, समीपम्.

ऊदनोर्देशे ॥ ९८ ॥

Nach अनु wird ऊ dafür substituiert, wenn eine Oertlichkeit bezeichnet wird.

अनूपो देशः; aber अन्वोपम्.

अषष्ठचतृतीयास्यस्यान्यस्य दुगाशीराशास्थास्थितोत्सुकोत्तिकार- करागच्छेषु ॥ ९९ ॥

अन्य, wenn es nicht als Genetiv oder Instrumental aufzufassen ist, erhält das Augment द् vor आशिस् u. s. w. und vor dem Suffix ईच्.

अन्यदाशिसु, अन्यदाशा, अन्यदास्या, अन्यदास्थित, अन्यदुत्सुक, अन्यदूति, अन्यत्कारक, अन्य-
द्राग und अन्यदीय. Dagegen kann अन्यस्याशोः nur durch अन्याशिसु und अन्येनास्थितः
nur durch अन्यास्थित ausgedrückt werden.

अर्थे विभाषा ॥ १०० ॥

Vor अथ kann dieses Augment antreten.

अन्यदर्थ oder अन्यार्थ.

कोः कत् तत्पुरुषे ऽचि ॥ १०१ ॥

Für कु wird in einem Tatpuruṣa कत् (oder कद्) für कु substituirt, wenn
das zweite Glied vocalisch anlautet.

कदज, कदश्व, कदुष्ट, कदत्त.

रथवद्योश्च ॥ १०२ ॥

Auch vor रथ und वद.

कदथ, कद्वद.

तृणे च जातौ ॥ १०३ ॥

Auch vor तृण, wenn ein Gattungsbegriff gebildet wird.

कतृणा नाम जातिः, aber कुतृणम् = कुत्सितं तृणम्.

का पथ्यस्योः ॥ १०४ ॥

Vor पथिन् und अत्त wird का für कु substituirt.

कापथ, कात्त.

ईषदर्थे ॥ १०५ ॥

Dieselbe Substitution findet statt, wenn कु die Bedeutung „ein wenig“ hat.

कामधुर, कालवण, काम्ल, कोष्ण.

विभाषा पुरुषे ॥ १०६ ॥

Vor पुरुष kann diese Substitution stattfinden.

कुपुरुष oder कापुरुष.

कवं चोष्णे ॥ १०७ ॥

Vor उष्ण kann auch क्व substituirt werden.

कवोष्ण, कदुष्ण und कोष्ण.

पथि च च्छन्दसि ॥ १०८ ॥

Auch vor पथिन् im Veda.

कवपथ, कापथ und कुपथ.

पृषोदरादीनि यथोपदिष्टम् ॥ १०९ ॥

Mit पृषोदर u. s. w. verhält es sich, wie gelehrt wird.

संख्याविसायपूर्वस्याहस्याहनन्यतरस्यां ङौ ॥ ११० ॥

Nach einem Zahlwort, nach चि und साय kann im Locativ Sg. अहन् für अह् substituirt werden.

द्वह्ने द्वहनि oder द्वह्नि, अह्ने, अहनि oder अह्नि; व्यह्ने, व्यहनि oder व्यह्नि; सायाह्ने, सायाहनि oder सायाह्नि.

द्वलोपे पूर्वस्य दीर्घो ऽणः ॥ १११ ॥

Wenn ढ् oder र् ausfallen, wird für ein vorangehendes अ, इ und उ eine Länge substituirt.

लीढ, मीढ, उपगूढ; पुनारक्त, नीरक्त, अग्नी रथः, इन्द्र रथः. Ueber den Ausfall von ढ् s. 8, 3, 13, über den von र् 8, 3, 14.

सहिवहोरोदवर्णस्य ॥ ११२ ॥

In सह् und वह् wird in diesem Falle ओ für अ oder आ substituirt.

सोढ्, सोढुम्, सोढव्य; वोढ्, वोढुम्, वोढव्य; dagegen nicht in ऊढ, wohl aber in उदवोढाम्, weil hier ein आ als ursprünglich angenommen wird.

साढ्यै साढ्वा साढेति निगमे ॥ ११३ ॥

साढ्यै, साढ्वा und साढ् sind unregelmässige Formen im Veda.

6, 3, 114. संहितायाम् ॥ ११४ ॥

In den folgenden Sîtra bis zum Schluss des Pâda ist stets संहितायाम् „in einem ununterbrochenen Verlauf der Rede“ zu ergänzen.

कर्णे लक्षणस्याविष्टाष्टपञ्चमणिभिन्नच्छिन्नच्छिद्रसुवस्वस्तिकस्य ॥ ११५ ॥

Vor कर्ण wird für den Endvocal des vorangehenden Wortes eine Länge (s. 6, 3, 111) substituirt, wenn dieses ein Merkmal am Ohre bezeichnet; ausgenommen sind विष्ट u. s. w.

दानाकर्ण, द्विगुणाकर्ण, त्रिगुणाकर्ण, द्वहुलाकर्ण; aber विष्टकर्ण, अष्टकर्ण, पञ्चकर्ण, मणि-कर्ण, भिन्नकर्ण, छिन्नकर्ण, छिद्रकर्ण, सुवकर्ण und स्वस्तिककर्ण. Zum Accent dieser Wörter vgl. 6, 2, 112.

नहिवृतिवृषिब्यधिरुचिसहितनिषु ङौ ॥ ११६ ॥

Vor नह् u. s. w. wird, wenn diese Wurzeln mit dem Suffix =व् (das wieder abfällt) versehen sind, für den Endvocal des vorangehenden Wortes eine Länge substituirt.

उपानह्, परीणह्; नीवृत्, उपावृत्; प्रावृप्, उपावृप्; धर्माविध्, हृदयाविध्, श्वाविध्; नीरुच्, अभीरुच्; ऋतोपह्, परीतत्.

वनगिर्योः संज्ञायां कोटरकिंशुलुकादीनाम् ॥ ११७ ॥

Vor वन wird für den Endvocal von कोटर u. s. w., vor गिरि der von किंशुलुक u. s. w. eine Länge substituiert, wenn das Compositum ein Name ist.

कोटरावणम्, मिश्रकावणम् u. s. w. (vgl. 8, 4, 4); किंशुलुकागिरिः, अञ्जनागिरिः u. s. w. Kāçikā किंशुलुक st. किंशुलुक im Sūtra und im Comm.

वले ॥ ११८ ॥

Auch vor dem Suffix वल findet Verlängerung statt.

आसुतीवल, कृषीवल, दन्तावल.

मतौ बह्वचो ऽनजिरादीनाम् ॥ ११९ ॥

Auch vor dem Suffix मत् wird der Endvocal eines mehr als zweisilbigen Wortes in einem Namen verlängert, jedoch nicht von अजिर u. s. w.

उदुम्बरावती, मशकावती, वीरणावती, पुष्करावती, अमरावती; dagegen वीहिमती, अजिरवती u. s. w. Vgl. 4, 2, 85.

शरादीनां च ॥ १२० ॥

Auch von शर u. s. w. vor demselben Suffix.

शरावती, वंशावती u. s. w.

इको वहे ऽपीलोः ॥ १२१ ॥

इ und उ, mit Ausnahme des उ in पीलु, werden vor वह verlängert.

ऋपीवहम्, कपीवहम्, मुनीवहम्; aber पीलुवहम्.

उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलम् ॥ १२२ ॥

Der Endvocal einer Präposition wird vor einem mit कृत् $\underline{\pm}$ gebildeten Worte häufig verlängert, nicht aber, wenn das Compositum ein menschliches Wesen bezeichnet.

नीक्रेदः, वीमार्गः, अपामार्गः; aber auch प्रसेचः, प्रसारः. In निषादः ist der Vocal nicht verlängert, weil hier मनुष्य gemeint ist.

इकः काशे ॥ १२३ ॥

Vor काश wird nur इ und उ einer Präposition verlängert.

नीकाशः, वीकाशः, अनूकाशः; aber प्रकाशः.

दस्ति ॥ १२४ ॥

Vor दा findet eine solche Verlängerung dann statt, wenn द् zu त् wird.

नीत्त, वीत्त, परीत्त. Vgl. 7, 4, 47.

अष्टनः संज्ञायाम् ॥ १२५ ॥

In अष्टन् wird für den Auslaut eine Länge substituiert, wenn das Compositum ein Name ist.

अष्टावक्रः, अष्टावन्धुरः, अष्टापदम्; aber अष्टपत्र, अष्टभार्य.

6, 3, 114.

छन्दसि च ॥ १२६ ॥

Im Veda auch sonst.

अष्टाहिरण्या दक्षिणा, अष्टापदो देवता सुप्रतो.

चितेः कपि ॥ १२७ ॥

In चिति wird der Endvocal verlängert, wenn das Suffix क् antritt.

एकचित्तीक, द्विचित्तीक, त्रिचित्तीक.

विश्वस्य वसुराटोः ॥ १२८ ॥

In विश्व vor वसु und राज्, wenn letzteres in der Form राट् auftritt.

विश्ववावसुः, विश्वाराट्; aber विश्वराजो, विश्वराजः.

नरे संज्ञायाम् ॥ १२९ ॥

Vor नर, wenn das Compositum ein Name ist.

विश्वानरः.

मित्रे चषौ ॥ १३० ॥

Und vor मित्र, wenn ein Rshi gemeint ist.

विश्वामित्रः, aber विश्वमित्रो माणवकः.

मन्त्रे सोमाश्चेन्द्रियविश्वदेव्यस्य मतौ ॥ १३१ ॥

In einem Mantra wird der Endvocal von सोम u. s. w. vor dem Suffix मत verlängert.

सोमावती, अश्वावती, इन्द्रियावती, विश्वदेव्यावती.

ओषधेश्च विभक्तावप्रथमायाम् ॥ १३२ ॥

Der von ओषधि vor einer Casusendung, jedoch nicht im Nominativ.

ओषधीभिः, ओषधीभ्यः; aber ओषधिः.

ऋचि तुनुघमक्षुतङ्कुत्रोरुथाणाम् ॥ १३३ ॥

Im Rgveda werden die Partikeln तु, नु, घ, मक्षु, die Personalendung =त, कु, die Endung त्र und उरुष्य verlängert.

Für die Personalendung तङ् wird das Beispiel भरता जातवेदसम् RV. 10, 176, 2 angeführt, für कु—कूमनस् (!), für त्र—अत्रा.

इकः सुञि ॥ १३४ ॥

Vor der Partikel सु wird ebendasselbst ein vorangehendes इ und उ verlängert.

अभी पु णः सखीनाम् RV. 4, 31, 3. ऊर्ध्वं ऊ पु ण उत्तये 1, 36, 13.

झचो ऽतस्तिङः ॥ १३५ ॥

Desgleichen ebendasselbst eine auf अ auslautende Personalendung.

विट्मा häufig.

निपातस्य च ॥ १३६ ॥

Auch der Endlaut einer Partikel ebendasselbst.

एवा, अच्चा.

अन्येषामपि दृश्यते ॥ १३७ ॥

Die Verlängerung wird auch bei andern Wörtern angetroffen.

केशाकेशि, कचाकचि, जलाषाट्, नारकः, पूरुषः.

चौ ॥ १३८ ॥

Auch vor अच्, wenn der Vocal abfällt.

दधीचः, दधीच्चा, दधीच्चे; मधूचः, मधूच्चा, मधूच्चे. Ueber den Abfall des अ s. 6, 4, 138.

संप्रसारणस्य ॥ १३९ ॥

†6,3,114.

Auch der für einen Halbvocal substituirte Vocal wird, wenn das Wort am Anfange eines Compositums steht, verlängert.

कारीषगन्धीपुत्रः, कारीषगन्धीपतिः. Vgl. 6, 1, 13.

॥ इति षष्ठस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

अङ्गस्य ॥ १ ॥

6, 4, 1.

Was im Folgenden bis zum Schluss des siebenten Adhjâja gelehrt werden wird, erfolgt an einem Stamme.

हलः ॥ २ ॥

Für einen vocalisirten Halbvocal (s. 6, 3, 139) im Auslaut eines Stammes wird, wenn ihm ein Consonant vorangeht, die Länge substituiert.

हूत von ह्या, जीन von ज्या, संवीत von व्या.

नामि ॥ ३ ॥

Die Länge wird substituiert vor der Genetivendung नाम्.

अग्नीनाम्, वायूनाम्, कर्तृणाम्. Zum न् der Endung s. 7, 1, 54.

न तिसृचतसृ ॥ ४ ॥

Nicht aber in तिसृ und चतसृ.

तिसृणाम्, चतसृणाम्.

छन्दस्युभयथा ॥ ५ ॥

Im Veda findet Beides statt.

तिसृणाम् und तिसृणाम्, चतसृणाम् und चतसृणाम्.

6, 4, 1.

नृ च ॥ ६ ॥

Eben so bei नृ.

नृणाम् und नृणाम्.

नोपधायाः ॥ ७ ॥

Bei einem auf न् auslautenden Stamme wird der vorangehende Vocal vor नाम् verlängert.

पञ्चानाम्, सप्तानाम्, नवानाम्, दशानाम्. Zur Endung नाम् s. 7, 1, 55, zum Abfall des न् im Stamme 8, 2, 7.

सर्वनामस्थाने चासंबुद्धौ ॥ ८ ॥

Auch in den starken Casus, mit Ausnahme des Voc. Sg.

राजा, राजानो, राजानः, राजानम्, सामानि. राजा ist aus राजान् entstanden: das स् ist nach 6, 1, 68, das न् nach 8, 2, 7 abgefallen.

वा षपूर्वस्य निगमे ॥ ९ ॥

Geht dem Vowel ein ष voran, so ist im Veda die Verlängerung nicht nothwendig.

तक्षाणम् und तक्षणम्, ऋभुक्षाणम् und ऋभुक्षणम्.

सान्तमहतः संयोगस्य ॥ १० ॥

In Stämmen auf स् mit vorangehendem Consonanten (Nasale) und in महत् wird der Vocal in den angegebenen Casus verlängert.

श्रेयान्, श्रेयांसो, श्रेयांसः, श्रेयांसि; महान्, महान्तो, महान्तः. Zum eingeschobenen Nasal s. 7, 1, 70.

अप्तृन्तृच्स्वसृन्मृनेष्टृक्षृत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् ॥ ११ ॥

Desgleichen in अप्, in den Stämmen auf ऌ-तृ und तृ, in स्वस् u. s. w.

आपः, बह्व्याम्पि तडागानि; कर्तारो und कर्तारः कटान्, वेदितारो जनापवादान्; कर्तारो und कर्तारः कटस्य; स्वसा, स्वसारो, स्वसारः; नप्ता, नप्तारो, नप्तारः; नेष्टा, नेष्टारो, नेष्टारः; त्वष्टा, त्वष्टारो, त्वष्टारः; क्षता, क्षतारो, क्षतारः; होता, होतारो, होतारः; पोता, पोतारो, पोतारः; प्रशास्ता, प्रशास्तारो, प्रशास्तारः. Für ऋ wird zunächst अर् substituirt nach 7, 3, 110.

इन्हन्पूषार्यम्णां शौ ॥ १२ ॥

In Stämmen auf इन्, in हन्, पूषन् und अर्थमन् wird der Vocal vor dem इ des Nomin. Acc. Pl. verlängert.

बहुदण्डीनि, बहुच्छत्रीणि; बहुवृत्रहाणि, बहुभूषणहानि; बहुपूषाणि, बह्वर्थमाणि.

सौ च ॥ १३ ॥

Desgleichen im Nomin. Sg.

दण्डी, वृत्रहा, पूषा, अर्थमा. न् ist nach 8, 2, 7 abgefallen; die Casusendung nach 6, 1, 68.

अत्वसन्तस्य चाधातोः ॥ १४ ॥

In diesem Casus auch die auf अत् (अन्त्) und अस् auslautenden Stämme, wenn der Consonant nicht zur Wurzel gehört.

भवान् (mit unādi-Suffix डवतुप्), कृतवान् (mit क्तवतु), गोमान् (mit मतुप्); सुपयाः, सुयशाः. Dagegen पिण्डप्रः, weil स् zur Wurzel प्रस् gehört. Zum न् in भवान् u. s. w. s. 7, 1, 70; das स् der Casusendung fällt nach 6, 1, 68 ab, das त् des Stammes nach 8, 2, 23.

अनुनासिकस्य क्क्लिः किङ्ति ॥ १५ ॥

Ein vor dem nasalen Auslaut eines Stammes stehender Vocal wird verlängert vor dem Suffix --=क् (das wieder abfällt) und vor einem consonantisch (jedoch nicht mit einem Halbvocal oder Nasal) anlautenden Suffix, welches ein stummes क् oder ङ् hat.

प्रशान् und प्रतान् von den Wurzeln शम् und तम् nach 8, 2, 64. शान्त (mit क्त), शान्तवत् (mit क्तवतु), शान्त्वा (mit क्त्वा), शान्ति (mit क्तिन्); शंशान्तः und तन्तान्तः (die Personalendung तस् ist ङित् nach 1, 2, 4). Es wird auch क्विबभ्लोः gelesen.

अङ्भनगमां सनि ॥ १६ ॥

In vocalisch auslautenden Wurzeln, sowie in हन् und गम् wird der Vocal verlängert vor dem Desiderativsuffix --स , wenn dieses nicht das Augment इ erhält.

चिचीषति, तुष्टूषति, चिकीर्षति (vgl. 7, 1, 100); जिघांसति, अधि जिगांसते.

तनोतेर्विभाषा ॥ १७ ॥

In तन् nicht nothwendig.

तितांसति und तितंसति.

क्रमश्च ह्नि ॥ १८ ॥

Desgleichen in क्रम् vor =त्वा.

कान्त्वा oder क्रन्त्वा.

ह्योः शूडनुनासिके च ॥ १९ ॥

Für ein auslautendes क् wird श् und für ein auslautendes व्—ऊ substituiert nicht nur vor den 6, 4, 15 angegebenen Suffixen, sondern auch vor einem Nasal.

शब्दप्राश् (s. Unādisūtra 2, 57), पृष्ट, पृष्टवत्, पृष्ट्या (प् für श् nach 8, 2, 36, würde aber nach derselben Regel auch für क् eintreten), प्रश्नः, विश्नः; अक्षयू, द्यूत, द्यूतवत्, द्यूत्वा, स्योनः (von सिव्). Es wird nach dem Vorgange Patanjali's auch ह्योः (d. i. क् mit dem Augment त्) im Sūtra gelesen.

6, 4, 1.

ज्वरत्वरस्त्रिव्यविमवामुपधायाश्च ॥ २० ॥

In ज्वर्, त्वर्, स्त्रिव्, अच् und मच् wird vor den angegebenen Suffixen ऊ für व् und den dem Endconsonanten vorangehenden Vocal substituiert.

जूः, जूरो, जूरः, जूर्ति; तूः, तूरो, तूरः, तूर्ति; सूः, सुवो, सुवः, सूत, सूतवत्, सूति; ऊः, उवो, उवः, ऊति; मूः, मुवो, मुवः, मूत, मूतवत्, मूति. Kāçikā श्रिवि st. स्त्रिवि und diesem entsprechend auch die Beispiele.

राल्लोपः ॥ २१ ॥

Nach ् fallen छ् und व् ab.

मूर्, मूरो, मूरः, मूर्त, मूर्तवत् und मूर्ति von मुर्छ्; हूर्, हूरो, हूरः, हूर्ण, हूर्णवत् und हूर्ति von हुर्छ्; तूर्, तूरो, तूरः, तूर्ण, तूर्णवत् und तूर्ति von तुर्व्; धूर्, धूरो, धूरः, धूर्ण, धूर्णवत् und धूर्ति von धुर्व्.

6, 4, 22.

असिद्धवदत्रा भात् ॥ २२ ॥

Jede Veränderung, die von nun an bis 6, 4, 129 fgg. an einem Stamme vorgenommen wird, ist als nicht geschehen zu betrachten bei Anwendung einer anderen Regel in eben diesem Abschnitte.

6, 4, 101 wird gesagt, dass nach हु und nach den auf भल् auslautenden Wurzeln धि für हि im Imperativ substituiert wird. Diese Regel wird nach unserem Sūtra auch nach शास् angewandt, obgleich 6, 4, 35 gelehrt wird, dass शा für शास् vor हि substituiert wird, also diese Wurzel nicht mehr auf भल् auslautet. Eben so verhält es sich mit अस्, für welches nach 6, 4, 111. 119 ए vor हि substituiert wird.

आन्लोलोपः ॥ २३ ॥

Nach न्, welches in den Wurzeln der siebenten Klasse als Präsenscharakter eingeschoben wird, fällt ein nachfolgendes न् ab.

अर्नाक्त, भर्नाक्त und हिनक्ति von अर्नञ्, भर्नञ् und हिसि (d. i. हिन्स् nach 7, 1, 58), wie die Wurzeln im Dhātupāṭha geschrieben werden.

अनिदितां हल उपधायाः किङ्कति ॥ २४ ॥

In consonantisch auslautenden Wurzeln mit vorangehendem न् fällt, wenn sie kein stummes इ haben, dieses न् aus, wenn ein Suffix mit stummem क् oder छ् folgt.

Von सन्स् und ध्वन्स् werden gebildet: सस्त und ध्वस्त mit क्त, सस्यते und ध्वस्यते mit यक्, सनीसस्यते und दनीध्वस्यते mit यङ्; dagegen नन्द्यते und नानन्द्यते, weil diese Wurzel नदि geschrieben wird.

दंशसञ्जस्वञ्जां श्पि ॥ २५ ॥

In दंश्, सञ्ज् und स्वञ्ज् fällt der Nasal aus vor dem Präsenscharakter श् der ersten Klasse.

दशति, सजति, परि प्वजते.

रञ्जेश्च ॥ २६ ॥

Desgleichen der von रञ्ज्.

रञ्जति, रञ्जतः, रञ्जन्ति.

घञि च भावकरणयोः ॥ २७ ॥

Auch vor Suffix $\pm$ ञ्, wenn das damit gebildete Wort einen Zustand bezeichnet oder instrumentale Bedeutung hat.

रागः „Farbe, Röthe“ und „Färbestoff“; dagegen रङ्गः = रञ्जन्ति तस्मिन्.

स्यदो जवे ॥ २८ ॥

स्यद् mit demselben Suffix hat seinen Nasal in der Bedeutung „Geschwindigkeit“ eingebüsst.

गोस्यदः und अश्वस्यदः, aber तैलस्यन्दः und घृतस्यन्दः.

अवोदैधौघ्नप्रश्रयहिमश्रयाः ॥ २९ ॥

Auch अवोद्, एध, ओघ्न (vielleicht ist ओघ्नम् gemeint), प्रश्रय und हिमश्रय haben ihren Nasal eingebüsst.

नाञ्चेः पूजायाम् ॥ ३० ॥

अञ्च् in der Bedeutung „ehren“ verliert nicht seinen Nasal.

अञ्चिता अस्य गुरवः, अञ्चितमिव शिरो वहन्ति; dagegen उदत्कमुदकं कृपात्.

क्लि स्कन्दिस्यन्दोः ॥ ३१ ॥

स्कन्द् und स्यन्द् bewahren ihren Nasal vor $\_ =$ त्वा.

स्कन्त्वा, स्यन्त्वा und स्यन्दित्वा (nach 7, 2, 44). Im Sūtra wird auch स्कन्द् geschrieben.

जान्तनशां विभाषा ॥ ३२ ॥

In Wurzeln, die auf ज् auslauten, und in नश् kann der Nasal vor त्वा abfallen.

रङ्क्त्वा oder रक्त्वा, नङ्क्त्वा oder नङ्क्त्वा. Vgl. 7, 1, 60.

भञ्जेश्च चिणि ॥ ३३ ॥

In भञ्ज् kann der Nasal ausfallen in der dritten Person Pass. des Aoristes auf $\_ \pm$ इ.

अभञ्जि oder अभञ्जि.

शास् इद्ङ्हलोः ॥ ३४ ॥

Für den Vocal in शास् wird im $\_ =$ ञ् — Aorist und vor einem consonantisch anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् (s. 6, 4, 24) इ् substituiert.

अन्वशिषत्, अन्वशिषताम्, अन्वशिषन्; शिष्ट् mit क्त und शिष्टवत् mit क्तवतु; तौ शिष्टः, वयं शिष्मः (die Personalendungen sind ङित् nach 1, 2, 4).

6, 4, 1. 22.

शा हौ ॥ ३५ ॥

Vor der Imperativendung हि wird शा für शास् substituiert.

शाधि nach 6, 4, 101 mit Berücksichtigung von 6, 4, 22.

हन्तेर्जः ॥ ३६ ॥

Für हन् wird ज् vor हि substituiert.

जहि.

अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो भ्रूलि किङ्ति**॥ ३७ ॥**

Der auslautende Nasal derjenigen Wurzeln, welche im Dhâtupaṭha einen unbetonten Wurzelvocal haben, sowie der von वन् und तन् u. s. w. fällt ab vor einem consonantisch (jedoch nicht mit einem Halb vocal oder Nasal) anlautenden Suffix, wenn dieses ein stummes क् oder ङ् hat.

यत्वा mit ल्वा, यत् mit क्, यत्वत् mit क्तवत् und यति mit क्तिन् von यम्; ebenso रत्वा, नत्वा, गत्वा und हत्वा; वति von वन् mit क्तिन्; तत् von तन् mit क्त् u. s. w.; अतत् und अतथा: (hier ist das Suffix डित् nach 1, 2, 11).

वा ल्यपि ॥ ३८ ॥Vor dem Absolutivsuffix $_{-}\underline{ल्य}$ nicht nothwendig.

प्रयत्य oder प्रयम्य, प्ररत्य oder प्ररम्य, प्रणत्य oder प्रणम्य, आगत्य oder आगम्य; aber nur आहृत्य, प्रमत्य, प्रवत्य, प्रतत्य trotz dieses Sûtra. Zum Augment त् s. 6, 1, 71.

न क्तिचि दीर्घश्च ॥ ३९ ॥

Vor ति findet bei diesen Wurzeln weder Abfall des Nasals, noch Verlängerung des Wurzelvocals (nach 6, 1, 15) statt.

यन्ति, वन्ति, तन्ति.

गमः कौ ॥ ४० ॥In गम् fällt der Nasal vor dem Suffix $_{-}\underline{व्}$ (das wieder abfällt) ab.

अङ्गगत्, कलिङ्गगत्, अश्वगत्. Zum Augment त् s. 6, 1, 71.

विड्वनोरनुनासिकस्यात् ॥ ४१ ॥

Vor den Suffixen व् (das wieder abfällt) und वन् wird für den auslautenden Nasal आ substituiert.

अब्जाः, गोजाः, ऋतजाः, अद्रिजाः, गोपाः, कूपखाः, शतखाः, दधिक्राः, अग्नेगाः; विजावन्, अग्नेजावन्. Vgl. ३, 2, 67. 75.

जनसनखनां सन्भ्रूलोः ॥ ४२ ॥Dieselbe Substitution findet in जन्, सन् und खन् statt vor dem consonantisch anlautenden Desiderativsuffix $_{-}\underline{स}$ und vor einem andern consonan-

tisch (jedoch nicht auf einen Halbvocal oder einen Nasal) anlautenden Suffixe, wenn dieses ein stummes क् oder इ् hat.

जात, जातवत्, जाति; सिषासति, सात, सातवत्, साति; खात, खातवत्, खाति. Bei जन् und खन् lautet das Desiderativsuffix nicht consonantisch an, da es das Augment इ erhält: जिजनिषति, चिखनिषति. Neben सिषासति besteht auch सिसनिषति. Es wird auch सञ्मलोः im Sūtra geschrieben.

ये विभाषा ॥ ४३ ॥

Vor einem mit य् anlautenden Suffixe ist diese Substitution bei den genannten Wurzeln nicht nothwendig.

जन्यते oder जायते mit यक्, जञ्जन्यते oder जाजायते mit यङ्. Eben so सन्यते oder सायते, संसन्यते oder सासायते, खन्यते oder खायते, चङ्खन्यते oder चाखायते. Vor dem य der vierten Klasse, das nach 1, 2, 4 डित् ist, wird nach 7, 3, 79 जा für जन् substituiert: जायते.

तनोतेर्यकि ॥ ४४ ॥

In तन् kann diese Substitution vor dem Passivcharakter =य eintreten.

तन्यते oder तायते.

सनः क्तिचि लोपश्चास्यान्यतरस्याम् ॥ ४५ ॥

In सन् kann vor dem Suffix क्ति diese Substitution stattfinden, aber auch der Nasal einfach abfallen.

सन्ति, सान्ति oder सति.

आर्धधातुके ॥ ४६ ॥

Bis 6, 4, 68 incl. ist stets „vor einem ârdhadhâtuka genannten Suffix (s. 3, 4, 114 fgg.)“ zu ergänzen.

6, 4, 46.

भस्जो रोपधयो रमन्यतरस्याम् ॥ ४७ ॥

In भस्ज् kann für र् und स् ein nach dem Wurzelvocal einzuschaltendes र् antreten.

भट् oder भट्टे, भट्टुम् oder भट्टुम्, भट्टव्य oder भट्टव्य, भज्जन oder भर्जन. Das ज् von भस्ज् geht vor त् nach 8, 2, 36 in ष् über, worauf das त् nach 8, 4, 41 ट् wird. In भज्जन ist zuerst श् für स् nach 8, 4, 40 substituiert worden, für dieses श् aber ज् nach 8, 4, 53. भट्ट u. s. w. sind durch 6, 1, 16 erklärt.

अतो लोपः ॥ ४८ ॥

Das im Auslaut eines Verbalstammes stehende अ fällt vor einem ârdhadhâtuka ab.

चिकीर्षित्, चिकीर्षितुम् und चिकीर्षितव्य vom Desiderativstamme चिकीर्षि.

6, 4, 1. 22. 46.

यस्य हलः ॥ ४९ ॥

Wenn dem Auslaut **य** in einem Verbalstamm ein Consonant vorangeht, so fällt auch das **य** ab.

वेभिदित्, वेभिदितुम् und वेभिदितव्य vom Intensivstamm वेभिद्य.

क्यस्य विभाषा ॥ ५० ॥

Nicht nothwendig in einem Denominativstamm auf **—य**.

समिधित् oder समिधित् vom Stamme समिध्य, दृपदित् oder दृपदित् vom Stamme दृपद्य.

णेरनिटि ॥ ५१ ॥

Auch das **इ** des Verbalstämme bildenden Suffixes **—इ** fällt vor einem ärdhadhâtuka ab, wenn dieses ohne Augment **इ** angefügt wird.

अततक्त, अररक्त, आशिश्त, आटिटत्, कारणा, कारक, कार्दते, ज्ञोप्सति. Zu den Aoristen vgl. 7, 4, 1.

निष्ठायां सेटि ॥ ५२ ॥

Vor den Suffixen **—त** und **—तवत्**, wenn diese das Augment **इ** erhalten.

कारित, हारित, गणित; in संज्ञपित: पशु: dagegen soll **इ** der Charakter des Causativs sein.

जनिता मन्त्रे ॥ ५३ ॥

जनित् hat in einem Mantra das Suffix **—इ** eingebüsst.

जनित् = जनयित्.

शमिता यज्ञे ॥ ५४ ॥

शमित् bei einer Opferhandlung.

श्रुतं हविः शमितः Çat. Br. 3, 8, 3, 4. 5. Sonst angeblich शमयित्.

अयामन्ताल्वाय्येन्निष्णुषु ॥ ५५ ॥

Vor den Suffixen **आम्**, **अन्त**, **आलु**, **आध्य**, **इत्तु** und **इष्णु** wird **अय्** für das **इ** des Suffixes **—इ** substituirt.

कारयां चकार, गण्डयन्त, स्पृहयालु, स्पृहयाध्य, स्तनयित्, पोषयिष्णु.

ल्यपि लघुपूर्वात् ॥ ५६ ॥

Desgleichen vor der Absolutivendung **—य**, wenn der dem **इ** vorangehende Vocal kurz ist.

प्रशमय्य, संदमय्य, प्रवेभिदय्य, प्रगणय्य; aber प्रपात्य nach 6, 4, 51.

विभाषापः ॥ ५७ ॥

Nach **आप्** kann **अय्** vor **—य** substituirt werden.

प्रापय्य oder प्राय्य.

युष्मवोर्दीर्घञ्छन्दसि ॥ ५८ ॥

In यु und ञ्चु wird im Veda vor $-\text{ञ}$ eine Länge für उ substituiert.

विद्युय, परिञ्चुय; in der Umgangssprache संयुत्य und आप्नुत्य.

क्षियः ॥ ५९ ॥

Auch für das इ in क्षि.

प्रक्षीय.

निष्ठायामण्यदर्थे ॥ ६० ॥

Auch vor dem Participialsuffix $=\text{त}$, wenn dieses nicht die Bedeutung eines Partic. fut. pass. (ण्यत्) hat.

अक्षीण und प्रक्षीय mit activer Bedeutung, प्रक्षीणमिदं देवदत्तस्य mit locativer (s. 3, 4, 76) Bedeutung; dagegen अक्षित „unvergänglich“.

वाक्क्रोशदन्ययोः ॥ ६१ ॥

Die Verlängerung kann stattfinden, wenn es sich um eine Verwünschung oder eine traurige Lage handelt.

क्षितायुरेधि oder क्षीणायुरेधि; क्षितो oder क्षीणो ऽयं तपस्वी, क्षितक oder क्षीणक.

स्यसिच्सीयुट्तासिषु भावकर्मणोरुपदेशेऽङ्मन्यहृशं वा चिख- दिद् च ॥ ६२ ॥

Verbalstämme, 1) die im grammatischen Unterrichtssystem vocalisch auslauten, so wie 2) हन्, 3) गृह् und 4) दृश् können im Impersonale und Passiv des ersten Futurums, Conditionalis, s-Aorists, Precativs und paraphrastischen Futurums wie die dritte Person des passiven Aorists auf $-\text{ञ्}$ behandelt werden; geschieht dieses, so erhalten die Charaktere der genannten Tempora und Modi das Augment इ.

Zu 1) चायिष्यते, अचायिष्यत, अचायिषाताम्, चायिषीष्ट und चायिता wie अचायि; oder चेय्यते, अचेय्यत, अचेयाताम्, चेय्यीष्ट und चेता. शायिष्यते und शमिष्यते, अशायिष्यत und अशमिष्यत (der Causativcharakter ist in diesen vier Formen nach 6, 4, 51 abgefallen, da das in unserm Sūtra gelehrt Augment इ nach 6, 4, 22 als nicht vorhanden zu betrachten ist; wenn शमि nicht wie चिष् behandelt wird, lautet das Futurum शमयिष्यते und der Conditionalis अशमयिष्यत), अशायिषाताम् und अशमिषाताम्, शायिषीष्ट und शमिषीष्ट, शायिता und शमिता wie अशायि und अशमि. Zu 2) घानिष्यते, अघानिष्यत, अघानिषाताम्, घानिषीष्ट und घानिता wie अघानि; oder हनिष्यते, अहनिष्यत, अवधिषाताम् oder अहसाताम् (s. 2, 4, 44) und हन्ता. Zu 3) ग्राहिष्यते, अग्राहिष्यत, अग्राहिषाताम्, ग्राहिषीष्ट und ग्राहिता wie अग्राहि; oder ग्रहीष्यते, अग्रहीष्यत, अग्रहीषाताम्, ग्रहीषीष्ट und ग्रहीता (zur Länge ई vgl. 7, 2, 37). Zu 4) दर्शिष्यते, अदर्शिष्यत, अदर्शिषाताम्, दर्शिषीष्ट und दर्शिता wie अदर्शि; oder द्रव्यते, अद्रव्यत, अद्रव्याताम्, द्रवीष्ट und द्रवा.

6, 4, 1. 22. 46.

दीङो युङचि किङिति ॥ ६३ ॥

दी erhält das Augment *य्* vor einem vocalisch anlautenden *ârdhadhâtuka*, das ein stummes *क्* oder *ङ्* hat.

उप दिदीये, उप दिदीयाते, उप दिदीयिरे. Die Personalendungen sind *कित्* nach 1, 2, 5.

आतो लोप इटि च ॥ ६४ ॥

Auslautendes *आ* einer Wurzel fällt ab vor diesen Suffixen und vor einem *ârdhadhâtuka* mit dem Augment *इ*.

पपतुः, पपुः, तस्यतुः, तस्युः; hier ist die Personalendung *कित्* nach 1, 2, 5. *गोद* und *कम्बलद* mit Suffix *क* nach 3, 2, 3. *प्रदा* und *प्रधा* mit Suffix *अङ्* nach 3, 3, 106. *पपिय*, *तस्यिय*.

ईद्यति ॥ ६५ ॥

Vor dem *kr̥t*-Suffix *यं* wird *ई* für ein solches *आ* substituiert.

देय, धेय, हेय, स्तोय. *Guṇa* nach 7, 3, 84.

घुमास्यागापाजहातिसां हलि ॥ ६६ ॥

Für den Auslaut der verschiedenen Wurzeln *दा* und *घा*, sowie für den von *मा*, *स्या*, *गा*, *पा*, *हा* *जहाति* und *सा* (*सो*) wird *ई* substituiert vor einem consonantisch anlautenden *ârdhadhâtuka*, das *क्* oder *ङ्* zum stummen Laute hat.

दीयते, धीयते, मीयते, स्थीयते, गीयते, पीयते, हीयते und *अव* सीयते mit *यक्*; देदीयते, देधीयते, मेमीयते, तेष्टीयते, जेगीयते, पेपीयते, जेहीयते und *अव* सेसीयते mit *यङ्*; *अध्यगीष्ट*, *अध्यगीषताम्* und *अध्यगीषत* mit *सिच्*, das nach 1, 2, 1 hier *ङित्* ist.

एलिङि ॥ ६७ ॥

Im *Precativ Act.* wird *ए* für dieses *आ* substituiert.

देयात्, धेयात्, मेयात्, स्थेयात्, गेयात्, पेयात्, हेयात् und *अव* सेयात्. Unter *लिङ्* ist hier der *Precativ* gemeint, da nach 3, 4, 116 nur die Personalendungen dieses Modus *ârdhadhâtuka* heissen. Da im *Sûtra* *किङिति* zu ergänzen ist, betrifft die Regel das *Parasmaipada*, da nur dieses nach 3, 4, 104 *कित्* ist.

†6,4,46. वान्यस्य संयोगादेः ॥ ६८ ॥

Für ein auslautendes *आ* anderer Wurzeln (also nicht von *स्था*) kann *ए* substituiert werden, wenn Doppelconsonanz vorangeht.

म्लयात् oder *म्लेयात्*, *म्लयात्* oder *म्लेयात्*; aber nur *स्थेयात्*.

न ल्यपि ॥ ६९ ॥

Die 6, 4, 66 gegebene Regel gilt nicht für das *Absolutivsuffix* *ल्यप्*.

प्रदाय, *प्रधाय*, *प्रमाय*, *प्रस्थाय*, *प्रगाय*, *प्रपाय*, *प्रहाय*, *अवसाय*. Das Suffix *ल्यप्* ist als *Substitut* von *त्वा* (= *त्वा*) *कित्* nach 1, 1, 56.

मयतेरिदन्यतरस्याम् ॥ ७० ॥

Für मा (मे), मयते kann इ vor य substituiert werden.

अपमाय oder अपमित्य.

लुङ्लङ्लृङ्ङुदात्तः ॥ ७१ ॥

Im Aorist, Imperfect und Conditionalis tritt betontes अ vor die Wurzel.

अकार्षीत्, अकरोत्, अकरिष्यत्.

आडजादीनाम् ॥ ७२ ॥

An vocalisch anlautende Wurzeln tritt statt dessen betontes आ an.

ऐक्षिष्ट, ऐक्षत, ऐक्षिष्यत; आँञ्जीत्, आँञ्जत्, आँञ्जिष्यत्. Vgl. 6, 1, 90.

छन्दस्यपि दृश्यते ॥ ७३ ॥

Auch im Veda wird dieses Augment आ angetroffen (d. i. vor consonantisch anlautenden Wurzeln).

आवः, आनक्, आयुनक्.

न माङ्योगे ॥ ७४ ॥

In Verbindung mit der Prohibitivpartikel मा wird das Augment nicht angefügt.

मा भवान्कार्षीत्, मा स्म भवान्करोत्, मा भवानीहिष्ट, मा स्म भवानीहत्.

बहुलं छन्दस्यमाङ्योगे ऽपि ॥ ७५ ॥

Im Veda fehlt das Augment häufig auch dann, wenn मा nicht dabeisteht.

जनिष्ठा उग्रः R.V. 10, 73, 1. काममूनयीत् (anders R.V. 1, 53, 3), काममर्दयीत्. Beispiele für das Augment bei मा, was aber Pāṇini nicht erwähnt, sind: मा वः क्षेत्रे परवीजान्यवाप्तुः, मा अभित्याः, मा आवः.

इरयो रे ॥ ७६ ॥

Für die Personalendung इरे wird im Veda häufig रे substituiert.

कं स्विदूर्ध्वं प्रथमं दध आवः R.V. 10, 82, 5.

अचि श्रुधातुभुवां खोरियङुवङ्गौ ॥ ७७ ॥

Für das उ von नु, dem Charakter der fünften Klasse der Wurzeln, für das auslautende इ, ई, उ und ऊ einer Wurzel, sowie für das ऊ von भू werden vor einem vocalisch anlautenden Suffix इय् (für इ und ई) und उय् (für उ und ऊ) substituiert.

राधुवन्ति, श्रुधुवन्ति; चिद्वियुः, चिद्वियुः, लुलुवतुः, लुलुयुः, नियो, नियः (von नी), लुवो,

लुवः (von लू); भुवो, भवः. 7, 2, 115 und 7, 3, 84 beschränken unsere Regel.

6, 4, 1. 22.

अभ्यासस्यासवर्णे ॥ ७८ ॥

Auch für das इ und उ einer Reduplication vor einem nicht homogenen Vocale.

इयेष, उयोष, इयर्ति.

स्त्रियाः ॥ ७९ ॥

Auch für das ई von स्त्री wird vor einer vocalisch anlautenden Casusendung इय् substituiert.

स्त्रियाँ, स्त्रियः u. s. w.

वाम्शसोः ॥ ८० ॥

Vor den Accusativendungen अम् und अस् nicht nothwendig.

स्त्रीम् oder स्त्रियम्, स्त्रीः oder स्त्रियः.

इणो यण ॥ ८१ ॥

Für das इ der Wurzel इ, एति wird vor einem vocalisch anlautenden Suffix य् substituiert.

यन्ति, यन्तु, आयन्. 7, 2, 115 und 7, 3, 84 beschränken unsere Regel.

एरनेकाचो ऽसंयोगपूर्वस्य ॥ ८२ ॥

Auch für das auslautende इ oder ई einer Wurzel mit vorangegehendem einfachen Consonanten, wenn das Wort nicht einsilbig ist.

चिक्रवृत्तः und चिक्रवृत्तः, निन्यतुः und निन्युः, उच्यो und उच्यः, ग्रामरायो und ग्रामरायः; dagegen यवक्रियाँ und यवक्रियः, नियोँ und नियः.

ओः सुपि ॥ ८३ ॥

Für das auslautende ऊ einer Wurzel wird unter denselben Verhältnissen vor einer vocalisch anlautenden Casusendung व् substituiert.

खलर्षाँ und खलर्षवः, सकलर्षाँ und सकलर्षवः; dagegen कटप्रुवाँ und कटप्रुवः, लुवाँ und लुवः.

वर्षाभ्वश्च ॥ ८४ ॥

Auch für das ऊ von वर्षाभू.

वर्षाभ्वाँ und वर्षाभवः.

न भूसुधियोः ॥ ८५ ॥

Für das ऊ in भू wird nicht व्, und für das ई von सुधी nicht य् substituiert.

प्रतिभुवोँ und प्रतिभुवः, सुधियोँ und सुधियः.

छन्दस्युभयथा ॥ ८६ ॥

Im Veda findet auch diese Substitution statt.

विभ्वम् und विभुवम्, सुध्यः und सुधियः.

हुश्रुवोः सार्वधातुके ॥ ८७ ॥

Für das उ von हु und für das von नु, dem Charakter der fünften Klasse, wird vor einem vocalisch anlautenden sârvadhâtuka (s. 3, 4, 113 fgg.) व् substituirt, wenn dem नु kein Consonant vorangeht.

जुह्यति, जुह्यतु, अजुह्यन्; सुन्वन्ति, सुन्वन्तु, असुन्वन्; dagegen आप्नुवन्ति, राधुवन्ति.

भूवो वुग्लुङ्लिटोः ॥ ८८ ॥

भू erhält das Augment व् vor den vocalisch anlautenden Personalendungen des Aorists und des Perfects.

अभूवन्, अभूवम्; बभूव, बभूवतुः, बभूवुः.

जदुपधाया गोहः ॥ ८९ ॥

In गुह् wird vor einem vocalisch anlautenden Suffix ऊ für das erwartete ओ substituirt.

नि गूहति, नि गूहन्ति, निगूहक, साधुनिगूहन्, निगूहम्, गूहो वर्तते.

दोषो णौ ॥ ९० ॥

Eben so für das उ von दुष् vor dem Causativsuffix $_{\pm}\ddot{d}$.

दूषयति, दूषयतः, दूषयन्ति.

वा चित्त्वाविरागे ॥ ९१ ॥

Nicht nothwendig, wenn von einer geistigen Störung die Rede geht.

चित्तं und प्रज्ञां दूषयति oder दोषयति.

मितां ह्रस्वः ॥ ९२ ॥

Eine Wurzel, die म् zum stummen Laute hat, bewahrt die Kürze im Causativ.

घटयति, व्यथयति, जनयति, रजयति, श्रमयति, ज्ञपयति.

चिण्णमुलोर्दीर्घो ऽन्यतरस्याम् ॥ ९३ ॥

In der dritten Person des Aor. pass. auf $_{\pm}\ddot{d}$ und vor dem Absolutivsuffix $_{\pm}\ddot{d}$ अम् kann bei diesen Wurzeln auch die Länge eintreten.

अश्रमि oder अश्रामि, अतमि oder अतामि; श्रमम् oder शामम्, तमम् oder तामम्.

खचि ह्रस्वः ॥ ९४ ॥

Wenn auf das Causativ das Suffix खच् folgt, bleibt der Wurzelvocal kurz.

द्विपंतप, परंतप, पुरंदर. Vgl. 3, 2, 39. 41.

ह्लादो निष्ठायाम् ॥ ९५ ॥

Im Causativ von हृद् bleibt die Kürze vor den Participialsuffixen =त्त und =तवत्.

प्रहृत्त, प्रहृत्तवत्.

6, 4, 1. 22.

छादेर्घे ऽद्भ्युपसर्गस्य ॥ ९६ ॥

Desgleichen im Causativ von छद् vor dem Suffix अ (च, s. 3, 3, 118), wenn nicht zwei Präpositionen vorangehen.

उरश्छदः, प्रच्छदः, दन्तच्छदः; dagegen समुपच्छादः.

इस्मन्चनक्लिषु च ॥ ९७ ॥

Auch vor den Suffixen इस्, मन्, ऽत्र und =व् (welches wieder abfällt).

छदिस, छदमन् n., छत्र n., धामच्छद, उपच्छद.

गमहनजनखनघसां लोपः किङ्त्यनङि ॥ ९८ ॥

Der Wurzelvocal von गम्, हन्, जन्, खन् und घस् fällt vor einem vocalisch anlautenden Suffixe ab, wenn dieses ein क् oder ङ् zum stummen Laute hat, jedoch nicht vor dem Aoristsuffix =अ (अङ्).

जग्मतुः, जग्मुः; जघ्नतुः, जघ्नुः; जज्ञे, जज्ञाते, जज्ञिरे; चघ्नतुः, चघ्नुः; जक्षतुः, जक्षुः; jedoch अगमत् und अघसत्. Die Personalendungen des Perfects sind कित् nach 1, 2, 5.

तनिपत्योश्छन्दसि ॥ ९९ ॥

Im Veda findet unter denselben Bedingungen ein Ausfall des Wurzelvocals von तन् und पत् statt.

वि तबिरे, पत्तिम.

घसिभसोर्हलि ॥ १०० ॥

Im Veda fällt der Wurzelvocal von घस् und भस् vor einem consonantisch anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् aus.

सग्धिः, ब्रह्याम्, ब्रप्ति. Fast überall steht noch च am Ende des Sūtra, aber Kātjājana hat es nicht vorgelegen.

हुभल्भ्यो हेर्धिः ॥ १०१ ॥

Nach हु und nach einem Consonanten (mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale) wird für die Imperativendung हि (ohne Augment इ) धि substituiert.

जुहुधि, भिन्द्रि, छिन्द्रि; aber रुदिहि, स्वपिहि.

श्रुशृणुपृकृवृभ्यश्छन्दसि ॥ १०२ ॥

Im Veda auch nach श्रु, शृणु, पृ, कृ und वृ.

श्रुधी, शृणुधी, पूर्धि, कृधि, अपा वृधि.

अङितश्च ॥ १०३ ॥

Aber auch dann, wenn diese Personalendung kein stummes ङ् hat.

रारन्धि, यन्धि, युयोधि. Nach 3, 4, 88 kann हि im Veda auch पित् sein; ist es पित्, so ist es nach 1, 2, 4 nicht ङित्. Da es in den angeführten Beispielen nicht ङित् ist, erfährt die Wurzel keine Schwächung, wird sogar verstärkt. Trotz पित् Oxytona!

चिणो लुक् ॥ १०४ ॥

Nach dem Charakter $_{-}\pm\ddot{e}$ des Aorists vor der 3. Person Sg. pass. fällt die Personalendung ab.

अकारि, अहारि, अलाधि. Das इ ist selbstverständlich nur dann betont, wenn das Augment fehlt.

अतो हेः ॥ १०५ ॥

Nach einem अ fällt die Personalendung हि des Imperativs ab.

पच, पठ, गच्छ, धाव.

उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् ॥ १०६ ॥

Auch nach dem उ des Suffixes, welches Präsensstämme bildet, wenn nicht Doppelconsonanz vorangeht.

सुनु, कुरु; dagegen प्राप्नुहि, राधुहि, तच्नुहि.

लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्वोः ॥ १०७ ॥

Ein solches उ kann vor den mit म् und व् anlautenden Personalendungen abfallen.

सुन्वः oder सुनुवः, सुन्मः oder सुनुमः, तन्वः oder तनुवः, तन्मः oder तनुमः; dagegen nur शक्रुवः und शक्रुमः wegen der Doppelconsonanz.

नित्यं करोतेः ॥ १०८ ॥

Ein solches उ von क्, करोति fällt in diesem Fall stets ab.

कुर्वः und कुर्मः.

ये च ॥ १०९ ॥

Auch vor einer mit य् anlautenden Personalendung.

कुर्यात्, कुर्याताम्, कुर्युः. Das Augment यासुट् tritt an die Personalendung, insofern wird sie als mit य् anlautend betrachtet.

अत उत् सार्वधातुके ॥ ११० ॥

Vor einem sârvadhâtuka mit einem stummen (क् oder) इ wird उ für das अ von क्, करोति substituiert.

कुरुतः, कुर्वन्ति, कुरु; dagegen करोति, करोषि, करोमि, weil hier die Personalendung nicht nach 1, 2, 4 डित् ist.

असोरल्लोपः ॥ १११ ॥

Vor denselben Suffixen fällt das अ (अत्) von न, dem Charakter der siebenten Klasse, und von अस् aus.

रुद्भः, रुन्धन्ति, भिन्तः, भिन्दन्ति; स्तः, सन्ति. Dieser Ausfall ist im Sûtra schon durch प्रनसोः ausgedrückt; das अ erleichtert hier nur die Aussprache.

6, 4, 1. 22.

आभ्यस्तयोरान्तः ॥ ११२ ॥

Vor denselben Suffixen fällt das आ von ना, dem Charakter der neunten Klasse, und das der reduplicirten Stämme ab.

लुनते, लुनताम्, अलुनतः; मिमते, मिमताम्, अमिमत, सं जिहते, सं जिहताम्, समजिहत-

ई हल्यघोः ॥ ११३ ॥

Für dasselbe आ, jedoch nicht in दा und धा (चु) wird vor einem consonantisch anlautenden sârvadhâtuka mit stummem (क् oder) ङ् ई substituiert.

लुनीतेः, लुनीथः, लुनीते; मिमीते, मिमीथे, मिमीथ्ये, सं जिहीते, सं जिहीथे, सं जिहीथ्ये. Dagegen दत्तः und धत्तः von दा und धा.

इहरिद्रस्य ॥ ११४ ॥

Für das आ von दरिद्रा wird in demselben Falle इ substituiert.

दरिद्रितः, दरिद्रिथः, दरिद्रिवः, दरिद्रिमः.

भियो ऽन्यतरस्याम् ॥ ११५ ॥

Für das ई von भो ist vor denselben Endungen die Substitution von इ nicht nothwendig.

विभीतः oder विभीतः, विभीथः oder विभीथः, विभीवः oder विभीवः, विभीमः oder विभीमः.

जहातेश्च ॥ ११६ ॥

Für das आ von हा, जहाति können इ und ई substituiert werden vor den 6, 4, 113 genannten Endungen.

जहितः oder जहीतः, जहित्यः oder जहीथ्यः.

आ च हौ ॥ ११७ ॥

Vor der Imperativendung हि kann auch आ bleiben.

जहाहि, जहिहि oder जहीहि.

लोपो यि ॥ ११८ ॥

Lautet eine 6, 4, 113 genannte Endung mit य् an, so fällt das आ dieser Wurzel ab.

जह्यात्, जह्याताम्, जह्युः. Vgl. zu 6, 4, 109.

ध्वसोरेडावभ्यासलोपश्च ॥ ११९ ॥

Für den Vocal der Wurzeln दा und धा (चु) und für das स् von अस् wird ए vor der Imperativendung हि substituiert, wobei die Reduplication bei दा und धा abfällt.

देहि, धेहि, एधि. Wollte man ए für अ von अस् substituiren, so würde der Abfall des स् durch 8, 2, 25 erklärt werden; die Kâçikâ lässt aber mit Recht (s. 1, 1, 52. 54) das ए nicht für अ, sondern für स् eintreten, und erklärt den Abfall des अ durch 6, 4, 111.

अत एकहल्मध्ये ऽनादेशादेर्लिटि ॥ १२० ॥

Für ein zwischen zwei einfachen Consonanten stehendes अ eines Verbalstammes wird vor den Personalendungen des Perfects, die ein stummes क् haben (s. 1, 2, 5), ए substituiert, wenn für den Anlaut der Wurzel in der Reduplication kein anderer Consonant substituiert wird; bei dieser Substitution fällt die Reduplication ab.

रेणतुः, रेणुः, येमतुः, येसुः, पेचतुः, पेचुः; dagegen ररक्षतुः, तत्सरतुः, चकणतुः, जगणतुः, वभणतुः.

थलि च सेटि ॥ १२१ ॥

Unter denselben Verhältnissen auch vor der Endung -लथ des Perfects, wenn diese das Augment इ hat.

पेचिय, शेकिय; aber पपक्य.

तृफलभजत्रपश्च ॥ १२२ ॥

Das 6, 4, 120 fg. Gesagte gilt auch für तृ, फल्, भज् und त्रप् (obgleich diese den dort und 6, 4, 126 erwähnten Bedingungen nicht entsprechen).

तेरतुः, तेरुः, तेरिय; फेलतुः, फेलुः, फेलिय; भेजतुः, भेजुः, भेजिय; त्रेपे, त्रेपाते, त्रेपिरे.

राधो हिंसायाम् ॥ १२३ ॥

Auch für राध् in der Bedeutung „Jemand zu nahe treten“.

अप रेधतुः, अप रेधुः, अप रेधिय; dagegen रराधतुः, रराधुः und रराधिय in einer anderen Bedeutung.

वा जृभ्रमुत्रसाम् ॥ १२४ ॥

Bei जृ, भ्रम् und त्रस् kann das 6, 4, 120 fg. Gesagte eintreten.

जेरतुः, जेरुः, जेरिय oder जजरतुः, जजरुः, जजरिय; भ्रेमतुः, भ्रेसुः, भ्रेमिय oder वभ्रमतुः, वभ्रमुः, वभ्रमिय; त्रेसतुः, त्रेसुः, त्रेसिय oder तत्रसतुः, तत्रसुः und तत्रसिय.

फणां च सप्तानाम् ॥ १२५ ॥

Desgleichen bei den sieben mit फण् beginnenden Wurzeln.

फेणतुः, फेणुः, फेणिय oder पफणतुः, पफणुः, पफणिय. Hierher gehören noch राज् Act., भाज्, भाश् und भ्लाश् Med., स्वम् und स्वन् Act.

न शसददवादिगुणानाम् ॥ १२६ ॥

शस्, दद्, mit व् anlautende Wurzeln und solche Verbalstämme, in denen das अ erst durch die Substitution von गुण eintritt, unterliegen nicht den Regeln 6, 4, 120 fg.

वि शशसतुः, वि शशसुः, वि शशसिय; दददे, दददाते, दददिरि; ववमतुः, ववमुः, ववमिय; वि शशरतुः, वि शशरुः, विशशरिय, लुलविय, पुपविय.

6, 4, 1. 22.

अर्वणस्वसावनजः ॥ १२७ ॥

Für den Auslaut von अर्वन् wird त् (त्), das in den starken Casus zu न्त् wird und im Femininum ङ्ङ् annimmt, substituiert, aber nicht im Nominativ Sg. und auch nicht, wenn das Wort mit der Negation verbunden wird.

अर्वन्तो, अर्वन्तः, अर्वन्तम्, अर्वतः, अर्वता, अर्वतयाम्, अर्वतिभः, अर्वती, अर्वतः; dagegen अर्वा, अर्वाणां u. s. w.

मघवा बहुलम् ॥ १२८ ॥

Bei मघवन् findet dasselbe häufig statt.

मघवान्, मघवन्तो, मघवतः, मघवन्तम्, मघवतः, मघवता, मघवती, माघवतः; aber auch मघवा, मघवानो, मघवानः, मघवानम्, मघोनः, मघोना, मघवभ्याम्, मघवभिः, मघोनी, माघवन. Vgl. 6, 4, 133.

†6,4,129. **भस्य ॥ १२९ ॥**

Was im Folgenden bis zum Schluss dieses Adhājāja gesagt werden wird, erfolgt an einem bha genannten Nominalstamm (s. 1, 4, 18 fgg.).

पादः पत् ॥ १३० ॥

Für पाद् wird पद् substituiert.

द्विपदः पश्य, द्विपदा, द्विपदे, द्विपदिकां ददाति, वैयाघ्रपद्यः.

वसोः संप्रसारणम् ॥ १३१ ॥

Der Halbvocal व् im Suffix वस् (वंस्) wird vocalisirt.

विदुषः पश्य, विदुषा, विदुषे; पेषुषः पश्य, पेषुषा, पेषुषे; ययुषः पश्य. उ + अ ergibt nach 6, 1, 108 blosses उ. Zu विदुस् s. 7, 1, 36.

वाह ऊट् ॥ १३२ ॥

Das व् in वाह् wird zu ऊ vocalisirt.

प्रठोहः, प्रठोहा, प्रठोहे; दित्योहः, दित्योहा, दित्योहे. Nach 6, 1, 108 wird für ऊ + आ blosses ऊ substituiert, für ein vorangehendes अ + ऊ nach 6, 1, 89 औ. Es wird im Sūtra auch ऊट् gelesen.

श्वयुवमघोनामतद्धिते ॥ १३३ ॥

Auch in श्वन्, युवन् und मघवन् wird das व् vocalisirt, aber nicht vor einem taddhita.

शुनः, शुना, शुने; यूनः, यूना, यूने; मघोनः, मघोना, मघोने; dagegen शौवनं मांसम्, यौवनं वर्तते, माघवनः स्थालीपाकः. Vgl. 6, 4, 128.

अल्लोपो ऽनः ॥ १३४ ॥

Das अ (अत्) der Endung अन् fällt aus.

राजः पश्य, राजा, राजे; तक्षः पश्य, तक्षणा, तक्षणे.

षपूर्वहन्धृतराज्ञामणि ॥ १३५ ॥

In einem Stamme auf अन् mit vorangehendem ष, sowie in हन् und धृतराजन् fällt das अ vor dem Suffix ±अ aus.

श्रीच्छा, ताच्छा; भ्रांशाघ, वार्त्रघ; धार्तराज्ञ.

विभाषा डिश्योः ॥ १३६ ॥

In einem auf अन् auslautenden Stamme braucht das अ nicht auszufallen vor der Locativendung इ und vor der Endung ई im Nomin. und Acc. Du. neutr.

राज्ञि oder राजनि, साम्नि oder सामनि; साम्नी oder सामनी.

न संयोगाद्भमन्तात् ॥ १३७ ॥

Geht ein Stamm auf मन् und वन् mit vorangehendem Consonanten aus, so fällt das अ nicht aus.

पर्वणा, पर्वणे, अथर्वणा, अथर्वणे; चर्मणा, चर्मणे.

अचः ॥ १३८ ॥

Das अ von अच् (अञ्च्) fällt ab.

दधीचः पश्य, दधीचा, दधीचे; मधूचः पश्य, मधूचा, मधूचे. Ueber die Verlängerung des Auslautes des vorangehenden Gliedes s. 6, 3, 138.

उद् ईत् ॥ १३९ ॥

Nach उद् wird ई für das अ von अच् substituirt.

उदीचः, उदीचा, उदीचे.

आतो धातोः ॥ १४० ॥

Auch das auslautende आ einer Wurzel fällt ab.

कीलालपः पश्य, कीलालपा, कीलालपे von कीलालपा; शुभंयः पश्य, शुभंया und शुभंये von शुभंया. Pāṇini declinirt aber auch die Suffixe त्वा und ष्ना auf dieselbe Weise.

मन्त्रेष्व्वाङ्चादेरात्मनः ॥ १४१ ॥

In einem Mantra fällt der Anlaut von आत्मन् im Instrumental Sg. ab.

त्मना. Auch in andern Casus fällt er ab, aber lange nicht so häufig wie im Instrumental.

ति विंशतेर्दिति ॥ १४२ ॥

In विंशति fällt ति ab vor einem Suffix mit stummem इ.

विंशक mit ड्युन् nach 5, 1, 24. विंश mit ड् nach 5, 2, 48.

टेः ॥ १४३ ॥

Vor einem solchen Suffix fällt sonst der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten ab.

कुमुद्वत्, नञ्जत् und वेतस्वत् mit अतुप् nach 4, 2, 87.

6, 4, 1. 22. 129.

नस्तद्धिते ॥ १४४ ॥

Ein auslautendes न् fällt mit dem vorangehenden Vocal vor einem taddhita ab.

अग्निशर्मि und अंडुलोमि von अग्निशर्मन् und उडुलोमन् mit ±-इ nach 4, 1, 96. 6, 4, 164 fgg. geben die Ausnahmen an.

अहृष्टखोरेव ॥ १४५ ॥

अन् von अहन् fällt nur vor den Suffixen ट und ख ab.

द्वाह und अह् with टच् nach 5, 4, 91. द्वाहीन und अहीन mit ख nach 5, 1, 87.

ओर्गुणः ॥ १४६ ॥

Für उ und ऊ wird vor einem taddhita Guṇa substituiert.

बामव्य von वभु, शङ्खव्य von शङ्खु, कामण्डलव्य von कामण्डलू.

ढे लोपो ऽकट्टाः ॥ १४७ ॥

Vor dem Suffix एय fallen उ und ऊ ab, jedoch nicht bei कट्ट.

श्रितिवाहेय von श्रितिवाहु, कामण्डलेय von कामण्डलू; dagegen काट्टवेय.

यस्येति च ॥ १४८ ॥

इ und अ nebst ihren Längen fallen vor einem taddhita und dem Feminin-suffix ई ab.

दांलेय von दुलि, आत्रेय von अत्रि; दात्ती von दात्ति, सखी von सखि; दात्ति von दत्त, सौमित्रि von सुमित्रा; कुमारो von कुमार, शार्ङ्गरीवी von शार्ङ्गरव.

सूर्यतिथ्यागस्त्यमत्स्यानां य उपधायाः ॥ १४९ ॥

In सूर्ये, तिथ्ये, अगस्त्ये und मत्स्ये fällt vor denselben Suffixen auch das an vorletzter Stelle stehende य ab.

सौरी, तेष; आगस्ती, आगस्त्ये; मत्सी. Es ist auffallend, dass Pāpini bei तिथ्ये nicht auch an पुष्ये gedacht hat.

हलस्तद्धितस्य ॥ १५० ॥

Auch ein solches य in einem taddhita vor dem Femininsuffix ई, wenn ihm ein Consonant vorangeht.

गार्गी von गार्ग्ये, वात्सी von वात्स्ये.

आपत्यस्य च तद्धिते ऽनाति ॥ १५१ ॥

Auch ein zu einem patronymischen Suffix gehöriges य mit vorangehendem Consonanten fällt vor einem taddhita-Suffix ab, wenn dieses nicht mit आ anlautet.

गार्गकम् von गार्ग्ये, वात्सकम् von वात्स्ये; aber गार्ग्यायण, वात्स्यायन.

क्यच्च्योश्च ॥ १५२ ॥

Ein solches य् auch vor dem Denominativsuffix य् und vor dem adverbialen Suffix व् (s. 5, 4, 50).

गार्गयति und °ते von गार्ग्ये, गार्गभूत von गार्ग्ये. Zur Substitution von ई für अ s. 7, 4, 32 fg.

बिल्वकादिभ्यश्छस्य लुक् ॥ १५३ ॥

Das an बिल्वक u. s. w. angetretene Suffix ईय fällt vor einem taddhita ab.

बैल्वक von बिल्वकीय, वैशुक von वेणुकीय, ऐक्तुक von इक्षुकीय, काष्ठक von काष्ठकीय, कापोतक von कपोतकीय. Vgl. 4, 2, 91 und 4, 3, 53.

तुरिष्ठेमेयस्सु ॥ १५४ ॥

Das Suffix त् fällt vor den Suffixen इत्, इमन् und ईयस् ab.

करिष्ठ, विजयिष्ठ, वहिष्ठ; दोहीयसी. Vgl. 5, 3, 59. इमन् kommt erst in den folgenden Sūtra zur Anwendung.

टेः ॥ १५५ ॥

Vor den genannten Suffixen fällt (in der Regel) der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten ab.

पटिष्ठ, पटिमन् und पटीयस् von पटु; लघिष्ठ, लघिमन् und लघीयस् von लघु.

स्थूलदूरयुवह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादि परं पूर्वस्य च गुणः ॥ १५६ ॥

In स्थूल u. s. w. fallen vor diesen Suffixen die letzten (wegen युवन् und ह्रस्व) Halbvocale mit den darauf folgenden Lauten ab, und für den ersten Vocal wird Guṇa substituiert.

स्थविष्ठ und स्थवीयस्, दविष्ठ und दवीयस्, यविष्ठ und यवीयस्, ह्रसिष्ठ und ह्रसीयस्, क्षेपिष्ठ und क्षेपीयस्, क्षोदिष्ठ und क्षोदीयस्.

**प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलगुरुवृद्धतृप्रदीर्घवृन्दारकाणां प्रस्थस्फवर्बे-
हिगर्वर्षिर्त्रद्ध्राघिवृन्दाः ॥ १५७ ॥**

Vor denselben Suffixen finden folgende Substitutionen statt: प्र für प्रिय, स्थ für स्थिर, स्फ für स्फिर, वर् für उरु, बंहृ für बहुल, गर् für गुरु, वर्ष für वृद्ध, त्रप् für तृप्, द्राघ् für दीर्घ und वृन्द् für वृन्दारक.

प्रेष्ठ, प्रेमन्, प्रेयस्; स्थेष्ठ, स्थेयस्; स्फेष्ठ, स्फेयस्; वरिष्ठ, वरिमन्, वरीयस्; बंहिष्ठ, बंहिमन्, बंहीयस्; गरिष्ठ, गरिमन्, गरीयस्; वर्षिष्ठ, वर्षीयस्; त्रपिष्ठ, त्रपीयस्; द्राघिष्ठ, द्राघिमन्, द्राघीयस्; वृन्दिष्ठ, वृन्दीयस्. Wegen 6, 4, 22 können hier 6, 4, 148. 155. 163 nicht in Anwendung kommen. In बंहि u. s. w. erleichtert das द्व nur den Anschluss; auch das अ in वृन्द् gehört nicht zum Substitut. Einige lesen im Sūtra °त्रप्द्राघिवृन्दाः.

6, 4, 1. 22. 129.

बहोर्लोपो भू च बहोः ॥ १५८ ॥

Nach बहु werfen die genannten Suffixe ihr इ ab, und für बहु wird भू substituirt.

भूमन् und भूयस्. Wegen des vorangehenden Ablativs बहोः ist nach 1, 1, 54. 67 der Anlaut der Suffixe gemeint.

इष्टस्य यिट् च ॥ १५९ ॥

इष्ट erhält nach diesem Abfall und dieser Substitution das Augment यि.
भूयिष्ट.

ज्यादादीयसः ॥ १६० ॥

Nach ज्य wird आ für den Anlaut von ईयस् substituirt.

ज्यायस्. Zur Substitution von ज्य für प्रशस्य s. 5, 3, 61.

र ऋतो हलादेर्लघोः ॥ १६१ ॥

Für ऋ in einem Stamme wird vor den in Rede stehenden Suffixen र substituirt, wenn diesem ऋ ein Consonant vorangeht, und wenn das ऋ nicht (durch nachfolgende Doppelconsonanz) prosodisch lang ist.

प्रथिष्ट, प्रथिमन् und प्रथीयस् von पृथु; ऋदिष्ट, ऋदिमन् und ऋदीयस् von मृदु; dagegen ऋजिष्ट, ऋजिमन् und ऋजीयस् von ऋजु, und कृषिष्ट, कृषिमन् und कृषीयस् von कृषा.

विभाषर्जोश्छन्दसि ॥ १६२ ॥

Im Veda kann diese Substitution auch bei ऋजु eintreten.

रजिष्ट und ऋजिष्ट.

प्रकृत्यैकाच् ॥ १६३ ॥

Ein einsilbiger Stamm erfährt vor den angegebenen Suffixen keinen Wandel.

स्रजिष्ट und स्रजीयस् von स्रग्विन्; सुचिष्ट und सुचीयस् von सुग्वत्; aber वसिष्ट von वसुमत्. Die Suffixe विन् und मत् fallen nach 5, 3, 65 ab. Ausnahme zu 6, 4, 155.

इनख्यनपत्ये ॥ १६४ ॥

Auslautendes इन् bleibt vor dem Suffix ±_अ, wenn dieses nicht Patronymica bildet, unverändert.

सांकूटिनम्, सांराविणम्, सांमार्जिनम् (vgl. 3, 3, 44 und 5, 4, 15); साग्विणम् von सग्विन्; dagegen मेधाव Patron. von मेधाविन्.

गाथिविदथिकेशिगणिपणिनश्च ॥ १६५ ॥

गाथिन्, विदथिन्, केशिन्, गणिन् und पणिन् bleiben auch vor dem patronymischen ±_अ unverändert.

गाथिन, वैदथिन, केशिन, गाथिन, पाथिन.

संयोगादिश्च ॥ १६६ ॥

Desgleichen ein auf इन् auslautender Stamm, wenn Doppelconsonanz vorangeht.

शङ्खिन. माद्रिण und व्राजिण Patronymica von शङ्खिन, मद्रिन् und वज्रिन्.

अन् ॥ १६७ ॥

Ein auf अन् auslautender Stamm bleibt vor jedem ±_अ unverändert.

सामन्, वेमन्, सौत्वन्, जैत्वन् von सामन्, वेमन्, सुत्वन् und जित्वन्.

ये चाभावकर्मणोः ॥ १६८ ॥

Auch vor einem mit य anlautenden Suffix, wenn dieses nicht das Sein in abstracto oder Jemandes Beruf bezeichnet.

सामन्यः = सामसु साधुः, ब्रह्मण्यः; dagegen राज्यम् = राज्ञो भावः कर्म वा.

आत्माध्वानौ खे ॥ १६९ ॥

आत्मन् und अध्वन् bleiben vor dem Suffix ईन् unverändert.

आत्मनीन् und अध्वनीन्.

न मपूर्वो ऽपत्ये ऽवर्मणः ॥ १७० ॥

In einem Stamme auf अन् mit vorangegehendem म्, वर्मन् ausgenommen, bleibt vor einem patronymischen ±_अ die Endung अन् nicht unverändert.

सौषाम् von सुषामन्, चान्द्रसाम् von चन्द्रसामन्, aber चाक्रवर्मणः.

ब्राह्मो ऽजातौ ॥ १७१ ॥

Von ब्रह्मन् wird ब्राह्म gebildet, wenn nicht ein Gattungsbegriff gemeint ist.

ब्राह्मो गर्भः, ब्राह्ममस्त्रम्, ब्राह्मं हविः; dagegen ब्राह्मणः „ein Brahmane“.

कार्मस्ताच्छील्ये ॥ १७२ ॥

Von कर्मन् wird in der Bedeutung „an Beschäftigung gewöhnt, thätig“ कर्म gebildet.

श्रौक्ष्मनपत्ये ॥ १७३ ॥

Von उक्ष्न् wird श्रौक्ष्म gebildet, wenn nicht ein Nachkömmling gemeint ist.

श्रौक्ष्मं पदम्; aber श्रौक्ष्मः = उक्ष्मो ऽपत्यम्.

दाण्डिनायनहास्तिनायनाथर्वणिकजैह्लाशिनेयवासिनायनिभ्रौ-
णहत्यधैवत्यसारवैश्वकाकमैत्रेयहिरण्मयानि ॥ १७४ ॥

Unregelmässig gebildet sind दाण्डिनायन (von दाण्डिन्), हास्तिनायन (von हस्तिन्),
आथर्वणिक (von अथर्वन्), जैह्लाशिनेय (von जिह्लाशिन्), वासिनायनि (von वासिन्), भ्रौ-
णहत्य (von भ्रूणहन्), धैवत्य (von धीवन्), सारव (von सरयू), ऐश्वकाक (von इश्वकाक), मैत्रेय
(von मित्रयु) und हिरण्मय (von हिरण्य).

6, 4, 1. 22. 129.

-6,4,22.129. ऋत्थ्यवास्त्यवास्त्वमाध्वीहिरण्ययानि छन्दसि ॥ १७५ ॥

Im Veda sind unregelmässig gebildet: ऋत्थ्य (von ऋत्तु), वास्त्य (von वास्तु), वास्त्व (von वस्तु), माध्वी (von मधु) und हिरण्यय (von हिरण्य).

॥ इति षष्ठस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

युवोरनाकौ ॥ १ ॥

Für यु und वु in einem Suffixe werden respective अन and अक substituiert.

Krt ल्यु ist $-\angle$ अन, taddh. ट्यु ist अन, f. ई; taddh. ट्युल् ist $-\angle$ अन, f. ई; krt एवुल् ist $-\angle$ अक, taddh. वुन् ist $-\angle$ अक.

आयनेयीनीयियः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् ॥ २ ॥

आयन् wird für फ्, एय् für ढ्, ईन् für ख्, ईय् für छ् und इय् für घ् substituiert, wenn diese Consonanten am Anfange eines Suffixes stehen.

फक् ist आयने, ढक् ist एये, ख् ist ईन्, छ् ist ईय् und घ् ist इय्.

भो ऽन्तः ॥ ३ ॥

Für भ् in einer Personalendung (s. 3, 4, 78) wird अन्त् substituiert.

भि ist अन्ति, भ् ist अन्त. Durch Substitutionen für den Endvocal dieser Endungen (s. 3, 4, 79. 86. 90) ergeben sich अन्ते, अन्त und अन्ताम्.

अदभ्यस्तात् ॥ ४ ॥

Ist der Verbalstamm reduplicirt, so wird अत् für भ् substituiert.

So erhalten wir अति, अत, अते, अतु und अताम्.

आत्मनेपदेष्वनतः ॥ ५ ॥

Im Âtmanepada findet diese Substitution von अत् stets statt, wenn nicht ein अ vorangeht.

चिन्वते, चिन्वताम्, अचिन्वत; dagegen च्यवन्ते und प्लवन्ते.

शीङो रुट् ॥ ६ ॥

Nach शी erhält diese Personalendung das Augment र्.

शेरते, शेरताम्, अशेरत.

वेत्तेर्विभाषा ॥ ७ ॥

Nach विद्, वेत्ति kann dieses Augment antreten.

सं विदते oder सं विदते, सं विदताम् oder सं विदताम्, समविदत oder समविदत.

बहुलं छन्दसि ॥ ८ ॥

Im Veda findet ein Schwanken in dieser Beziehung statt.

अदुह् and अदुहत. Vgl. 7, 1, 41.

अतो भिस ऐस् ॥ ९ ॥

Nach Nominalstämmen auf अ wird ऐस् für die Casusendung भिस् substituiert.

वृत्तैः u. s. w.

बहुलं छन्दसि ॥ १० ॥

Im Veda findet ein Schwanken in dieser Beziehung statt (d. i. भिस् statt ऐस् und dieses statt भिस्).

देवेभिः, सर्वेभिः, नद्यैः.

नेदमदसोरकीः ॥ ११ ॥

Bei इदम् und अदस् findet diese Substitution von ऐस् nicht statt, es sei denn, dass sie क anfügen.

एभिः und अमीभिः, aber इमकैः und अमुकैः. Für den Auslaut von इदम् wird zunächst nach 7, 2, 102 अ substituiert, इद + अ ergibt इद nach 6, 1, 97, इद् fällt vor भिस् nach 7, 2, 113 ab; es bleibt also schliesslich nur अ nach, das nach 7, 3, 103 ए wird. Für den Auslaut von अदस् wird nach 7, 2, 102 gleichfalls अ substituiert, अद + अ ergibt अद nach 6, 1, 97; nach unserm Sûtra würde man demnach अदेभिः bilden, das द geht aber nach 8, 2, 80 in म् und das ए nach 8, 2, 81 in ई über.

टाङ्सिङ्सामिनात्स्याः ॥ १२ ॥

Nach einem auf अ auslautenden Stamm werden substituiert: इन für die Instrumentalendung आ, आत् für die Ablativendung अस् und स्य für die Genetivendung अस्.

वृक्षेण, वृक्षात् und वृक्षस्य.

ङेर्यः ॥ १३ ॥

Für die Dativendung ए wird nach einem eben solchen Stamme य substituiert.

वृक्षाय mit Substitution der Länge nach 7, 3, 102.

सर्वनाम्नः स्मै ॥ १४ ॥

Nach einem Pronomen auf अ wird स्मै für ए substituiert.

सर्वस्मै, विश्वस्मै, यस्मै, कस्मै u. s. w. Vgl. 7, 2, 102 fg. und die Ausnahmen und Beschränkungen 1, 1, 27 fgg.

ङ्सिङ्योः स्मात्स्मिनौ ॥ १५ ॥

Nach einem eben solchen Pronomen werden स्मात् für die Ablativendung अस् und स्मिन् für die Locativendung इ substituiert.

सर्वस्मात्, विश्वस्मात् u. s. w.; सर्वस्मिन्, विश्वस्मिन् u. s. w. Vgl. 7, 2, 102 fg. und 1, 1, 27 fgg.

6, 4, 1.

पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा ॥ १६ ॥

Nach पूर्व und den acht darauf folgenden (s. 1, 1, 34 fgg.) nicht nothwendig.
पूर्वस्मात् oder पूर्वात्, पूर्वस्मिन् oder पूर्वे. Eben so bei पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर,
अधर, स्व und अन्तर. Vgl. 1, 1, 28 fgg.

जसः शी ॥ १७ ॥

Für die Nominativendung अस् des Plurals wird nach einem auf अ auslau-
tenden Pronomen ई substituiert.

सर्वे, विश्वे, ये, के, ते u. s. w. Vgl. 7, 2, 102 fg. und 1, 1, 28 fgg.

औड आपः ॥ १८ ॥

Nach Stämmen mit dem Femininsuffix आ wird ई für die Dualendung औ
substituiert.

खट्वे von खट्वा.

नपुंसकाच्च ॥ १९ ॥

Auch nach einem neutralen Stamme.

कुण्डे von कुण्ड, दधिनी von दधि, मधुनी von मधु. Zum Augment न् s. 7, 1, 73.

जःशसोः शिः ॥ २० ॥

Für das अस् des Plurals im Nomin. (जस्) und Acc. (शस्) wird nach solchen
neutralen Stämmen इ substituiert.

कुण्डानि, दधीनि, मधूनि. Zum Augment न् s. 7, 1, 72. Es wird auch जशसोः im
Sûtra geschrieben.

अष्टाभ्य औष् ॥ २१ ॥

Nach अष्टन् wird für diese Casusendungen औ substituiert.

अष्टोः; für das न् von अष्टन् wird nach 7, 2, 84 vor Casusendungen आ substituiert.

षड्भ्यो लुक् ॥ २२ ॥

Nach den shash genannten Zahlwörtern (s. 1, 1, 24 fg.) fallen diese Ca-
susendungen ab.

षट्, पञ्च, सप्त, नव, दश, कति u. s. w. Ueber den Abfall des न् s. 8, 2, 7.

स्वमीर्नपुंसकात् ॥ २३ ॥

Nach einem neutralen Stamme fallen die Casusendungen des Nomin. (सु)
und Acc. (अम्) Sg. ab.

वारि und व्रपु Nomin. und Acc. Sg. Vgl. das folgende Sûtra.

अतो ऽम् ॥ २४ ॥

Nach einem neutralen Stamme auf अ wird अम् für dieselben substituiert.

वनम् Nomin. und Acc. Sg. वन + अम् ergibt वनम् nach 6, 1, 107.

अद् इतरादिभ्यः पञ्चभ्यः ॥ २५ ॥

In den mit den Suffixen अतर und अतम gebildeten Stämmen (s. 5, 3, 92 fgg.), sowie in इतर, अन्य und अन्यतर wird अद् (oder अत्) dafür substituiert.

कतरत्, कतमत् u. s. w. इतर, इतम, इतर, अन्य und अन्यतर, diese fünf, folgen auf einander im Verzeichniss von सर्व u. s. w. (1, 1, 27). Für den Auslaut des Stammes und den Anlaut des Suffixes müsste nach 6, 1, 102 eigentlich आ eintreten. Damit dieses nicht geschehe, wollte Kātjājana अद्ङ् lesen, wie auch die Meisten nach ihm schreiben. Das stumme ङ würde den Abfall des Auslauts im Stamme bewirken.

नेतराच्छन्दसि ॥ २६ ॥

Nicht nach इतर im Veda.

इतरमितरमण्डमजायत (doch wohl आण्डम्), वार्त्रघ्नमितरम्.

युष्मदस्मद्वां डसो ऽष् ॥ २७ ॥

Nach युष्मद् und अस्मद् wird अ (vgl. 1, 1, 55) für die Genetivendung अस् substituiert.

तव und मम. Nach 7, 2, 96 werden vor dieser Endung तव für युष्मद् und मम für अस्मद् substituiert; तव und मम + अ ergeben nach 6, 1, 97 wieder तव und मम.

डेप्रथमयोरम् ॥ २८ ॥

Für die Dativendung ए und für die Endungen des Nomin. und Acc. aller Zahlen wird nach diesen Stämmen अम् substituiert.

तुभ्यम् und मह्यम् (vgl. 7, 2, 95 und 6, 1, 97); त्वम् und अहम् (vgl. 7, 2, 94 und 6, 1, 97); त्वाम् und माम् (vgl. 7, 2, 97 und 7, 2, 87); युवाम् und आवाम् (vgl. 7, 2, 92 und 7, 2, 88); यूयम् und वयम् (vgl. 7, 2, 93 und 6, 1, 97). Die Erklärer trennen डे प्रथ^२, weil schon प्रथमा als Dual zu fassen ist; डे soll der blosse Stamm sein. Warum sollte aber Pāṇini nicht hier, wie 7, 1, 13, डे: gesagt haben? Ueberdies würde man bei dieser Auffassung auch प्रथमयोश्च erwarten. डेप्रथमयो: scheint mir ein eher zu erklärendes Versehen zu sein.

शसो नः ॥ २९ ॥

Für das स् der Accusativendung अस् wird न् substituiert.

युष्मान् und अस्मान्. Zum Ausfall von ट् s. 7, 2, 90.

भ्यसो ऽभ्यम् ॥ ३० ॥

Für die Casusendung भ्यस् wird अभ्यम् substituiert.

युष्मभ्यम् und अस्मभ्यम्. Zum Ausfall von ट् s. 7, 2, 90. युष्म und अस्म + अभ्यम् ergeben nach 6, 1, 97 युष्मभ्यम् und अस्मभ्यम्. अभ्यम् statt भ्यम् wegen 7, 3, 103.

पञ्चम्या अत् ॥ ३१ ॥

Für die Ablativendung wird अत् substituiert.

युष्मत् und अस्मत्. Das ट् fällt nach 7, 2, 90 vor dieser Casusendung ab, युष्म und अस्म + अत् ergeben nach 6, 1, 97 युष्मत् und अस्मत्.

6, 4, 1.

एकवचनस्य च ॥ ३२ ॥

Auch im Singular findet diese Substitution statt.

त्वत् und मत्. Zur Substitution von त्व und म s. 7, 2, 97. त्व und म+अत् ergeben nach 6, 1, 97 त्वत् und मत्.

साम आकम् ॥ ३३ ॥

Für die Endung साम् (s. 7, 1, 52) wird आकम् substituiert.

युष्माकम् und अस्माकम्. Zum Ausfall von ट् s. 7, 2, 90.

आत औ णलः ॥ ३४ ॥

Nach Wurzeln auf आ wird औ für die Endung $_{-}\pm\text{अ}$ der ersten und dritten Person Sg. des Perfects substituiert.

ददौ+औ gibt ददौ.

तुह्योस्तातङाशिथन्यतरस्याम् ॥ ३५ ॥

Für die Endungen तु und ह्य des Imperativs kann, wenn ein Segenswunsch ausgesprochen wird, $_{-}\text{=तात्}$ substituiert werden.

जीवताम्भवान् oder जीवतु भवान्, जीवतात्त्वम् oder जीव त्वम्. Eben so ब्रूतात्.

विदेः शतुर्वसुः ॥ ३६ ॥

Nach विद् wird für das Participialsuffix des Präsens अत् das Suffix वस् substituiert.

विद्वान्, विद्वान्सं, विद्वान्सः. Einige ergänzen अन्यतरस्याम् im Sûtra und gestatten demnach auch विदत्.

समासे ऽनञ्पूर्वे ह्यो ल्यप् ॥ ३७ ॥

In einem Compositum, es sei denn, dass die Negation das erste Glied ist, wird $_{-}\text{=य}$ für $_{-}\text{=त्वा}$ substituiert.

प्रकृत्य, पार्श्वतःकृत्य, नानाकृत्य, द्विधाकृत्य; dagegen अकृत्वा.

ह्यापि च्छन्दसि ॥ ३८ ॥

Im Veda trifft man hier auch $_{-}\text{=त्वा}$ an.

कृष्णं वासो यजमानं परिधापयित्वा, प्रत्यञ्चमर्कं प्रत्यर्थयित्वा.

सुपां सुलुकपूर्वसवर्णाञ्छेयाडाद्वायाजालः ॥ ३९ ॥

Für verschiedene Casusendungen werden im Veda folgende unregelmässige Endungen substituiert: 1) स् des Nomin. Sg. für अस् des Plurals, 2) Abfall der Casusendung, 3) die blossе Substitution der homogenen Länge für den Endvocal des Stammes, 4) आ, 5) आत्, 6) ए für die Endung des Nomin. Pl., 7) या, 8) आ mit Abfall des letzten Vocals sammt dem darauf folgenden Consonanten im Stamme, 9) या mit derselben Schwächung des Stammes 10) यौ und 11) $_{-}\text{=आ}$.

6, 4, 1.

Zu 1) अनृक्षरा ऋजवः सन्तु पन्याः (statt पन्यानः) RV. 10, 85, 23; zu 2) आद्रे चर्मन् (statt चर्मणि) und हविर्धाने यत्सुन्वन्ति तत्सामीधेनीरन्वाह (यद् statt यस्मिन् und तद् statt तस्मिन्!); zu 3) धीती, मती, सुष्टुती (statt धीत्या, मत्या, सुष्टुत्या); zu 4) उभा (statt उभां) यन्तारो; zu 5) न ताद्वाह्नागाद् (sic! statt तान्त्राह्नागान्) निन्दामि; zu 6) न युष्मे (statt यूयम्) वाजबन्धवः (RV. 8, 68, 19) und अस्मे (= वयम्) इन्द्राबृहस्पती (RV. 4, 49, 4); zu 7) उरुया (statt उरुया) und धृष्णया (statt धृष्णाना); zu 8) नाभा (statt नाभां) पृथिव्याः (RV. 1, 143, 4); zu 10) ता अनुष्टोचच्यावयतात् (Ait. Br. 2, 6, 15. अनुष्टया = अनुष्टुभा!); zu 10) साधुयो (statt साधु); zu 11) वसन्ता (= वसन्ते) यजेत. Ob वशाच्छे im Sūtra wirklich आ und आत् enthält, ist sehr fraglich.

अमो मश् ॥ ४० ॥

Für die Personalendung अम् (im Aorist) wird im Veda म (vgl. 1, 1, 55) substituiert.

वर्धो वृत्रम् RV. 1, 165, 8. कर्मी वृक्षस्य शाखाम्.

लीपस्त आत्मनेपदेषु ॥ ४१ ॥

Im Veda pflegt das त् in einer medialen Personalendung abzufallen.

गन्धर्वा अप्सरसो अदुह् (statt अदुहत; vgl. 7, 1, 8), दुहामश्विभ्यां (दुहाम् statt दुष्माम्) पयो अध्येयम् RV. 1, 164, 27. दक्षिणतः शये (statt श्रेते).

ध्वमो ध्वात् ॥ ४२ ॥

Und ध्वात् für ध्वम् substituiert zu werden.

अन्तरेवोष्माणं वारयध्वात् Ait. Br. 2, 6, 14.

यजध्वैनमिति च ॥ ४३ ॥

Auch यजध्वैनम् (für यजध्वमेनम्) RV. 8, 2, 37 ist unregelmässig.

तस्य तात् ॥ ४४ ॥

Für die Endung त् der 2. Pl. Imperat. wird im Veda तात् substituiert.

गात्रं गात्रमस्थानूनं कणुतात् (= कणुत) und ऊवध्यगोहं पार्थिवं खनतात् (= खनत) Ait. Br. 2, 6, 15, 16.

तप्तनप्तनथनाश्च ॥ ४५ ॥

Auch त्, तन् (vor beiden wird wegen des stummen ष् der vorangehende Vocal des Verbalstammes verstärkt oder wenigstens nicht geschwächt), तन und थन.

शृणोत statt शृणुत, सुनोत statt सुनुत; दधातन statt धत्, जुजुप्तन statt जुपत, इष्टन statt इच्छत.

इदन्तो मसि ॥ ४६ ॥

Ebendasselbst lautet die Personalendung म् auf इ aus.

दीपयामसि statt दीपयामः, भञ्जयामसि statt भञ्जयामः, वासयामसि statt वासयामः.

6, 4, 1.

क्तो यक् ॥ ४७ ॥

Das Absolutivsuffix **—त्वा** erhält am Ende das Augment **य**.
दत्त्वाय statt दत्त्वा.

इष्टीनमिति च ॥ ४८ ॥

Unregelmässig ist auch der Absolutiv **इष्टीनम** (statt इष्ट्वा).

ज्ञात्वाद्यश्च ॥ ४९ ॥

Auch **ज्ञात्वी** u. s. w. sind unregelmässige Formen im Veda.

आज्जसेरमुक् ॥ ५० ॥

Nach einem auf **अ** oder **आ** auslautenden Stamme erhält die Endung **अस्** des Nomin. Pl. im Veda das Augment **अस्** am Ende.

ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः RV. 6, 75, 10. ये पूर्वासो य उपरासः 10, 15, 2.

अश्वक्षीरवृषलवणानामात्मप्रीतौ क्यचि ॥ ५१ ॥

Dasselbe Augment tritt an **अश्व**, **क्षीर**, **वृष** und **लवण** vor dem Denominativsuffix **—ये**, wenn eine Freude des Subjects an diesen Dingen ausgedrückt werden soll.

अश्वस्यति वडबा, क्षीरस्यति माणवकः, वृषस्यति गौः, लवणस्यत्युद्धः. Vgl. 6, 1, 97.

आमि सर्वनाम्नः सुट् ॥ ५२ ॥

Nach einem auf **अ** oder **आ** auslautenden Pronominalstamme erhält die Endung **आम्** des Gen. Pl. am Anfange das Augment **स्**.

सर्वणाम् und सर्वाणाम्, येषाम् und याणाम् u. s. w.

चेस्त्रयः ॥ ५३ ॥

Für **त्रि** wird vor derselben Endung **त्रय** substituiert.

त्रयाणाम्.

ह्रस्वनद्यापो नुट् ॥ ५४ ॥

Nach Stämmen, die auf eine Kürze auslauten, nach denen, die Nadi heissen (s. 1, 4, 3 fgg.) und nach denen, die das Femininsuffix **आ** enthalten, erhält jene Endung das Augment **न्**.

वृक्षाणाम्, अग्नीनाम्, वायूनाम्, कर्तृणाम्; कुमारीणाम्, ब्रह्मबन्धूनाम्; खट्वानाम्. Ueber die Verlängerung der kurzen Endvocale s. 6, 4, 3.

षट्चतुर्भ्यश्च ॥ ५५ ॥

Auch nach den shash genannten Zahlwörtern (s. 1, 1, 24 fg.) und nach **चतुर्**.

षण्णाम्, षड्वानाम्, सप्तानाम्, नवानाम्, दशानाम्; चतुर्णाम्. Zur Länge in षड्वानाम् u. s. w. s. 6, 4, 7.

श्रीयामण्योश्छन्दसि ॥ ५६ ॥

Im Veda auch nach श्री und ग्रामणी.

श्रीणाम् und ग्रामणीनाम्.

गोः पादान्ते ॥ ५७ ॥

Nach गो am Ende eines Stollens.

गोनाम्, aber ausnahmsweise auch गवाम् an dieser Stelle.

इदितो नुम् धातोः ॥ ५८ ॥

In einer Wurzel, die इ zum stummen Laut hat, wird nach dem Wurzelvocal न eingefügt.

कुण्डित्, कुण्डितुम् und कुण्डितव्य von कुडि. Für न् wird zunächst nach 8, 3, 24 Anusvara substituiert, für diesen nach 8, 4, 58 ein dem nachfolgenden Consonanten homogener Nasal.

शे मुचादीनाम् ॥ ५९ ॥

In मुच् u. s. w. vor dem Präsenscharakter अ.

मुञ्चति, लुम्पति, चिन्दति, लिम्पति, सिञ्चति, कृन्तति, खिन्दति und पिंशति.

मस्जिनशोर्कलि ॥ ६० ॥

In मस्ज् und नश् vor einem consonantisch (jedoch nicht mit einem Halb-vocal oder Nasal) anlautenden Suffix.

मङ्क, मङ्कुम्, मङ्कव्य; नंष्ट्र, नंष्टुम्, नंष्टव्य; aber मज्जन, मग्न und नश्शित्. Vgl. 6, 4, 32.

रधिजभोरचि ॥ ६१ ॥

In रध् und जभ् vor einem vocalisch anlautenden Suffix.

रन्धयति, रन्धक, साधुरन्धिन्, रन्धो वर्तते; जम्भयति, जम्भक, साधुजम्भिन्, जम्भम् Absol., जम्भो वर्तते. Dagegen रद्ध und जभ्य.

नेट्वालिटि रधेः ॥ ६२ ॥

In रध् nicht vor einem mit dem Augment इ anlautenden Suffix, jedoch auch hier im Perfect.

रधित्, रधितुम्, रधितव्य; aber ररन्धिव, ररन्धिम.

रभेरशब्लिटोः ॥ ६३ ॥

In रभ् wird न् vor einem vocalisch anlautenden Suffix eingeschoben, jedoch nicht vor dem Präsenscharakter अ und im Perfect.

आ रम्भयति, आरम्भक, साध्वारम्भिन्, आरम्भम् Absol., आरम्भो वर्तते; dagegen आ रभते, आ रेभे.

लभेश्च ॥ ६४ ॥

Eben so verhält es sich mit लभ्.

लम्भयति, लम्भक, साधुलम्भिन्, लम्भम् Absol., लम्भो वर्तते; dagegen लभते, लेभे.

6, 4, 1.

आङो यि ॥ ६५ ॥

In लम् nach आ auch vor einem mit य anlautenden Suffix.

आलम्भ्या गोः, aber लभ्य.

उपात्प्रशंसायाम् ॥ ६६ ॥

In लम् nach उप, wenn von etwas Lobenswerthem die Rede ist.

उपलम्भ्या भवता विद्या, उपलम्भ्यानि धनानि; dagegen उपलभ्यमस्माद्दृपलात्किं चित्.

उपसर्गात्खलघञोः ॥ ६७ ॥Vor dem 3, 3, 126 besprochenen Suffix $_{-}\text{अ}$ und vor $_{-}\text{अ}$ nur nach einer Präposition.

ईपत्रलम्भ, सुप्रलम्भ, दुष्प्रलम्भ; प्रलम्भ m., विप्रलम्भ m.; dagegen ईपल्लभ und लाभो वर्तते.

न सुदुर्भ्या केवलाभ्याम् ॥ ६८ ॥

Nicht aber nach सु und दुस्, wenn sie allein (ohne eine andere Präposition) vorangehen.

सुलभ, दुर्लभ; सुलाभ m., दुर्लाभ m.

विभाषा चिण्णामुलोः ॥ ६९ ॥Nach Belieben vor dem Aoristcharakter $_{-}\text{इ}$ und vor dem Absolutivsuffix $_{-}\text{अम्}$.

अलाभि oder अलभि, लाभम् oder लम्भम्.

उगिद्वां सर्वनामस्थाने ऽधातोः ॥ ७० ॥

Was उ, ऋ oder ॠ zum stummen Laut hat (jedoch nicht eine Wurzel) und अच् erhalten in den starken Casus das Augment न्.

भवान्, भवन्तो, भवन्तः von भवत्, welches mit dem unādi-Suffix डवतुप् gebildet ist; श्रेयान्, श्रेयांसो, श्रेयांसः von श्रेयस् mit Suffix ईयसुन्; पचन्, पचन्तो, पचन्तः von पचत् mit Suffix शतृ; प्राङ्, प्राञ्चो, प्राञ्चः. Dagegen von संसु und ध्वंसु (wie die Wurzeln geschrieben werden) उखासत् und पर्योध्वत्. Zur Länge in भवान् u. s. w. s. 6, 4, 10. 14; zum Ausfall des च् in प्राङ् 8, 2, 23, zum ड् 8, 2, 62; zum त् (ट्) in ऽसत् und ऽध्वत् s. 8, 2, 72.

युजेरसमासे ॥ ७१ ॥

Der Nominalstamm युज् erhält in dem angegebenen Falle das Augment न्, wenn er nicht im Compositum steht.

युङ् (vgl. 8, 2, 23. 62), युज्जो, युज्जः; dagegen अश्वयुक्, युजो, युजः.

नपुंसकस्य ऋलचः ॥ ७२ ॥

Ein consonantisch (jedoch nicht auf einen Halbvocal oder Nasal) und ein vocalisch auslautendes Neutrum erhalten in den starken Casus das Augment न्.

उदश्विन्ति, शक्रन्ति, यशांसि (vgl. 6, 4, 10); वनानि, त्रपूणि. Dagegen बहुपुरि, विमलदिवि, चत्वारि (vgl. 7, 1, 98). In वनानि und त्रपूणि ist die Länge durch 6, 4, 8 erklärt, da durch das Augment die Stämme als auf न् auslautend angesehen werden. Vgl. 1, 4, 13.

इको ऽचि विभक्तौ ॥ ७३ ॥

Ein auf einen einfachen Vocal, mit Ausnahme des अ, auslautender neutraler Stamm erhält das Augment न vor einer vocalisch anlautenden Casusendung.

वारिणी, वारिणे; त्रपूणी, त्रपूणे.

तृतीयादिषु भाषितपुंस्कं पुंवद्भालवस्य ॥ ७४ ॥

Ein so auslautendes Neutrum, zu welchem ein entsprechendes Masculinum vorhanden ist, wird vor den vocalisch anlautenden Endungen des Instrumentals und der folgenden Casus nach der Meinung Gâlava's wie das Masculinum behandelt.

शुचिने oder शुचये, शुचिनः oder शुचेः, शुचिनोः oder शुच्योः, शुचिनि oder शुचोः; ग्रामणिना oder ग्रामण्या u. s. w. Es sind unter भाषितपुंस्कं hier Adjectiva gemeint; vgl. 6, 3, 34.

अस्थिदधिसक्थ्यक्षणासनदुदात्तः ॥ ७५ ॥

Für den Auslaut von अस्थि, दधि, सक्थ्य und अत्ति wird vor denselben Casusendungen betontes अन् substituiert.

अस्थ्यौ, अस्थ्यै; दधौ, दध्ने; सक्थ्यौ, सक्थ्यै; अत्तौ, अत्तयै. Zum Accent s. 6, 1, 161.

छन्दस्यपि दृश्यते ॥ ७६ ॥

Auch im Veda erscheint bei diesen Stämmen dieses Substitut (und zwar noch in anderen Verbindungen).

अस्थ्यैभिः, अत्तैभिः, अस्थ्यैनि, अस्थ्यैर्वत्, अत्तैर्वत्. Vgl. 6, 1, 176.

ई च द्विवचने ॥ ७७ ॥

Im Dual wird ebendasselbst bei diesen Stämmen auch ein betontes ई für den Auslaut substituiert.

अत्तौ, अत्तौभ्याम्.

नाभ्यस्ताच्छतुः ॥ ७८ ॥

Nach einem reduplicirten Verbalstamm erhält das Participialsuffix अत् (अन्त) nicht das Augment न्.

ददत्, ददतो, ददतः; जदत्, जदतो, जदतः; जायत्, जायतो, जायतः. Ausnahme zu 7, 1, 70.

वा नपुंसकस्य ॥ ७९ ॥

Im Neutrum nach Belieben.

ददति oder ददन्ति, जदति oder जदन्ति, जायति oder जायन्ति कुलानि.

6, 4, 1.

आच्छीनद्योर्नुम् ॥ ८० ॥

Wenn dieses Suffix nach einem Verbalstamm auf अ oder आ steht, kann es vor der neutralen Casusendung ई (शी) und vor dem Femininsuffix ई das Augment न erhalten.

तुदती oder तुदन्तो कुले, तुदती oder तदन्तो ब्राह्मणो; याती oder यान्तो कुले, याती oder यान्तो ब्राह्मणो; करिष्यती oder करिष्यन्तो कुले, करिष्यती oder करिष्यन्तो ब्राह्मणो.

शप्श्यनोर्नित्यम् ॥ ८१ ॥

Nach einem Präsensstamm auf अ und ऌ-य erhält dieses Suffix in dem eben genannten Falle stets das Augment न.

पचन्ती कुले, पचन्ती ब्राह्मणो; दीव्यन्ती कुले, दीव्यन्ती ब्राह्मणो.

सावनडुहः ॥ ८२ ॥

अनडुह् erhält das Augment न vor der Endung des Nomin. Sg.

अनडुह् erhält nach 7, 1, 98 das Augment आ nach उ in den starken Casus, अ nach 7, 1, 99 im Voc. Sg.; wir erhalten demnach zunächst अनडाह् und अनड्वह्. Nach unserm Sūtra wird nach आ und अ ein न eingeschoben; die Casusendung fällt nach 6, 1, 68 ab, der Auslaut ह् nach 8, 2, 23. So entstehen अनड्वान् Nomin. und अनड्वन् Voc. Sg.

दृकस्ववःस्वतवसां छन्दसि ॥ ८३ ॥

दृग्, स्ववस् und स्वतवस् erhalten in der Veda das Augment न im Nomin. Sg.

ईदृङ्, तादृङ्, यादृङ्, सदृङ्; स्ववान्, स्वतवान्. Das श् von ईदृग् u. s. w. (zur Bildung dieser Wörter s. 3, 2, 60) fällt nach 8, 2, 23 ab, für न् wird nach 8, 2, 62 ड् substituiert. Die Länge in स्ववान् und स्वतवान् wird durch 6, 4, 14 erklärt.

दिव् औत् ॥ ८४ ॥

Für den Auslaut von दिव् wird im Nomin. Sg. औ substituiert.

दांः.

पथिमथ्यूभृक्षामात् ॥ ८५ ॥

Für den Auslaut von पथिन्, मथिन् und ऋभृक्षिन् wird im Nomin. Sg. आ substituiert.

S. zu 7, 1, 87.

इतो ऽत् सर्वनामस्थाने ॥ ८६ ॥

Für das इ dieser Stämme wird in den starken Casus अ substituiert.

S. zum folgenden Sūtra.

यो न्यः ॥ ८७ ॥

Für य् dieser Stämme wird in den starken Casus न्य् substituiert.

Wir erhalten demnach mit Berücksichtigung von 7, 1, 85 fg. für den Nomin. Sg. die Stämme **पन्या**, **मन्या** und **ऋभुक्षा**, für die übrigen starken Casus: **पन्यन्**, **मन्यन्** und **ऋभुक्षन्**. Die starken Casus lauten also: **पन्याः**, **पन्यानीं**, **पन्यान्**; **पन्यानम्**; **मन्याः**, **मन्यानीं**, **मन्यान्**; **मन्यानम्**; **ऋभुक्षाः**, **ऋभुक्षानीं**, **ऋभुक्षान्**; **ऋभुक्षानम्**. **ऋभुक्षन्** kann nach 6, 4, 9 auch die Kürze bewahren.

भस्य ढेलोपः ॥ ८८ ॥

Vor den vocalisch anlautenden schwachen Casusendungen (vor denen der Stamm nach 1, 4, 18 bha heisst) fällt in den genannten Stämmen der letzte Vocal mit dem darauf folgenden Consonanten ab.

पथः, पथा, पथे; मथः, मथा, मथे; ऋभुक्षाः, ऋभुक्षान्, ऋभुक्षे.

पुंसो ऽसुङ् ॥ ८९ ॥

Für den Auslaut von **पुंस** wird in den starken Casus **अस्** substituirt.

Der Anusvāra in **पुंस** ist für **म्** substituirt, da dieser Stamm von **पा** mit dem णादि-Suffix **डुम्सुन्** gebildet ist. Das **उ** im Substitut deutet an, dass nach **अ** in den starken Casus nach 7, 1, 70 **न्** einzuschalten ist. Auf diese Weise erklären sich **पुमान्**, **पुमांसौ** und **पुमांसः**.

गोतो णित् ॥ ९० ॥

Nach **गो** sind die Endungen der starken Casus **णित्**, d. i. bewirken die Substitution von Vṛddhi für **ओ**.

गौः, गावौ, गावः. Pāṇini hat die Form **गोतः** vorgezogen, um anzudeuten, dass die Regel sich nicht auf das gekürzte **गु** im Bahuvrīhi erstreckt.

णलुक्त्वमो वा ॥ ९१ ॥

Die Endung der letzten (unserer ersten) Person Sg. im Perfect **-त्** braucht nicht **णित्** zu sein (d. i. Vṛddhi zu bewirken).

अहं पपाच्च oder पपच, अहं चकार oder चकर.

सख्युरसंबुद्धौ ॥ ९२ ॥

Nach **सखि** sind die Endungen der starken Casus mit Ausnahme des Vocat. Sg. **णित्**, d. i. erfordern die Substitution von Vṛddhi für den Auslaut.

सखार्यां, सखायः; aber सखे. Vgl. das folgende Sūtra.

अनङ् सौ ॥ ९३ ॥

Im Nominativ Sg. wird **अन्** für **इ** substituirt.

सखा. Der Vocat. Sg. ist auch hier ausgeschlossen.

ऋदुशनस्पुरुदंशोऽनेहसां च ॥ ९४ ॥

Auch für den Auslaut **ऋ**, sowie für den von **उशनस्**, **पुरुदंशस्** und **अनेहस्** wird im Nomin. Sg. **अन्** substituirt.

कर्ता, माता, पिता, भ्राता; उशना, पुरुदंशा, अनेहा. Auch hier ist der Vocat. Sg. ausgeschlossen.

6, 4, 1.

तृज्वत् क्रोष्टुः ॥ ९५ ॥

क्रोष्टु wird in den starken Casus so behandelt, als wenn es auf तृ auslautete.

क्रोष्टो, क्रोष्टोरौ, क्रोष्टोरः, क्रोष्टोरम्. Auch hier ist der Voc. Sg. ausgeschlossen.

स्त्रियां च ॥ ९६ ॥

Auch bei der Bildung des Femininums.

क्रोष्ट्री, क्रोष्ट्रीभ्याम् u. s. w.

विभाषा तृतीयादिष्वचि ॥ ९७ ॥

Vor den vocalisch anlautenden Suffixen des Instrumentals und der folgenden Casus kann क्रोष्टु wie क्रोष्टु behandelt werden.

क्रोष्टुना oder क्रोष्ट्रा, क्रोष्टवे oder क्रोष्ट्वे, क्रोष्टोः oder क्रोष्टुः, क्रोष्टोः oder क्रोष्टेरि, क्रोष्ट्वोः oder क्रोष्ट्राः.

चतुरनुहोरामुदात्तः ॥ ९८ ॥

चतुर् und अननुहृ erhalten in den starken Casus das den Acut habende Augment आ nach dem उ.

चत्वारः; अनञ्चोः (vgl. 7, 1, 82), अनञ्चोहो, अनञ्चोहः, अनञ्चोहम्.

अम् संबुद्धौ ॥ ९९ ॥

Im Voc. Sg. das Augment अ.

हे प्रियचत्वः (Bahuvrīhi), हे अनञ्चन् (vgl. 7, 1, 82).

ऋत इडातोः ॥ १०० ॥

Für das auslautende ऋ einer Wurzel wird इर् (s. 1, 1, 51) substituiert.

किरति von कृ, गिरति von गृ, स्तीर्णं (zur Länge s. 8, 2, 77) von स्तृ.

उपधायाश्च ॥ १०१ ॥

Auch für ein inlautendes.

कीर्तयति von कृत्. Zur Länge s. 8, 2, 77.

उदोष्ठचपूर्वस्य ॥ १०२ ॥

Wenn dem auslautenden ऋ ein labialer Consonant vorangeht, wird उर् (s. 1, 1, 51) für ऋ substituiert.

पूर्तं und पुपूर्पति von पृ. Zur Länge s. 8, 2, 77.

बहुलं छन्दसि ॥ १०३ ॥

Im Veda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

ततुरि von तृ, जगुरि von गृ, पप्रितम von पृ; aber auch पपुरि.

सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु ॥ १ ॥

Vor dem Aoristcharakter स् wird im Parasmaipada für ein auslautendes इ, उ, ऋ nebst ihren Längen (vgl. 1, 1, 3) Vṛddhi substituirt.

अचैषीत्, अनैषीत्, अलावीत्, अपावीत्, अकार्षीत्, अहार्षीत्.

अतो लान्तस्य ॥ २ ॥

Für अ wird Vṛddhi substituirt, wenn die Wurzel auf र् oder ल् auslautet.

अद्वारीत्, अत्सारीत्; अज्वालीत्, अह्मालीत्. Ausnahme zu 7, 2, 4. 7. Nach Patañgali soll Pānini ein अ mit unmittelbar darauf folgendem auslautenden र् und ल् gemeint haben, da in अवधीत् und अश्वल्लीत् keine Vṛddhi eintritt. Es wird auch लान्तस्य gelesen.

वदव्रजहलन्तस्याचः ॥ ३ ॥

In वद्, व्रज् und in einer consonantisch auslautenden Wurzel für jeglichen Vocal ohne Unterschied.

अवादीत्, अव्राजीत्; अपाद्वीत्, अभैत्सीत्, अच्छैत्सीत्, अरौत्सीत्. वद् und व्रज् werden hier besonders aufgeführt, damit man nicht versucht werde nach 7, 2, 7 auch अवदीत् und अव्रजीत् zu bilden.

नेटि ॥ ४ ॥

Nicht aber, wenn dieses Suffix स् das Augment इ (ई) erhält.

अदेवीत्, असेवीत्, अक्रोषीत्, अमोषीत्.

ह्यन्तक्षणश्चसजागृणिष्व्येदिताम् ॥ ५ ॥

Auch nicht für den Vocal einer auf ह्, स् oder ष् auslautenden Wurzel, von क्षण्, श्वस्, जागृ, einer mit -ङ् abgeleiteten Wurzel, von श्वि und derjenigen Wurzeln, die ein stummes ह् haben.

अग्रहीत्, अस्यमीत्, अय्ययीत्, अक्षणीत्, अश्वसीत्, अजागरीत्; ऊनयीत्, ऐलयीत्; अश्वयीत्; अरगीत्, अकखीत्. Vgl. 7, 2, 7.

ऊर्णोतेविर्भाषा ॥ ६ ॥

In ऊर्णु nach Belieben.

प्रोर्णावीत् oder प्रोर्णवीत्.

अतो हलादेर्लघोः ॥ ७ ॥

Desgleichen für अ in einer consonantisch anlautenden und auf einen einfachen Consonanten auslautenden Wurzel.

अक्राणीत् oder अकखीत्, अराणीत् oder अरणीत्.

नेडुशि कृति ॥ ८ ॥

Ein mit einem tönenden Consonanten anlautendes कृत्-Suffix erhält nicht das Augment इ.

ईश्वर, भस्मन्, याञ्जा. Ausnahme zu 7, 2, 35.

6, 4, 1.

तितुत्रतथसिसुसरकसेषु च ॥ ९ ॥

Auch nicht die Suffixe ति, तु, त्र, त, थ, सि, सु, सर, क und स.

तन्ति, दीप्ति; सक्तु; पत्रम्, तन्त्रम्; हस्त, लोत, पोत, धूर्त; कुष्ठ, काष्ठ; कुन्ति, हन्, अक्षर, शल्क, वत्स. Ausnahme zu 7, 2, 35.

एकाच उपदेशे ऽनुदात्तात् ॥ १० ॥

Auch nicht ein Suffix, das an eine Wurzel gefügt wird, die im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhâtipâtha) einsilbig und unbetont ist.

दाव्, नेव्, स्तोव्, कर्त्व्, आरब्ध्, लब्ध् u. s. w. Ausnahme zu 7, 2, 35.

श्र्युकः किति ॥ ११ ॥

Auch nicht ein Suffix mit stummem क्, das an श्रि und an eine auf उ, ऊ, ऋ oder ॠ auslautende Wurzel gefügt wird.

श्रित्वा, युत्वा, लूत्वा, वृत्वा und तीर्त्वा mit त्वा; श्रित, युत, लून, वृत und तीर्ण mit क्त. Ausnahme zu 7, 2, 35.

सनि महगुहोश्च ॥ १२ ॥

Das Desiderativsuffix $\_स$ nicht nur nicht nach den auf उ u. s. w. auslautenden Wurzeln, sondern auch nicht nach गृह् und गुह्.

रूपति, लूलूषति; जिहृक्षति, जुघुक्षति. Ausnahme zu 7, 2, 35. 44.

कृमृभृवृस्तुदुसुश्रुवो लिटि ॥ १३ ॥

Nach कृ u. s. w. erhalten die Personalendungen des Perfects nicht das Augment इ.

चक्रव und चक्रम, सस्रव und सस्रम, वभव und वभम; वव्व, वव्वहे und वव्वम, वव्वमहे; तुष्टव und तुष्टम, दुद्रव und दुद्रम, सुसुव und सुसुम, शुश्रुव und शुश्रुम. Die erwähnten Wurzeln mit Ausnahme von वृ sind unbetont und dürften demnach schon nach 7, 2, 10 kein Augment annehmen; bei वृ ist die Abwesenheit des Augments durch 7, 2, 11 erklärt. Da Pānini dessenungeachtet für diese Wurzeln eine besondere Regel gibt, so schliesst man daraus, dass die Personalendungen des Perfects bei allen andern Wurzeln nach 7, 2, 35 das Augment erhalten. Ferner schliesst man aus unserer Regel, dass bei den vier zuletzt genannten Wurzeln auch die Personalendung $\_लथ$ stets ohne das Augment angefügt wird, was nach 7, 2, 63 nicht erforderlich wäre. Ausnahme zu 7, 2, 35.

श्रीदितो निष्ठायाम् ॥ १४ ॥

Nach श्रि und nach Wurzeln mit stummem ई erhalten die Participialsuffixe $\_त$ und $\_तवत्$ nicht das Augment इ.

शून und शूनवत्; लग्न und लग्नवत्, उद्विग्न und उद्विग्नवत्, दीप्न und दीप्नवत्.

यस्य विभाषा ॥ १५ ॥

An jede Wurzel, an welche irgend ein Suffix mit oder ohne das Augment इ antreten kann, werden die Participialsuffixe ohne dieses Augment angefügt.

विधूत und विधूतवत्, गूढ und गूढवत् wegen 7, 2, 44. वृद्ध und वृद्धवत् wegen 7, 2, 56.

आदितश्च ॥ १६ ॥

Desgleichen an eine Wurzel, die ein stummes आ hat.

मिन्न und मिन्नवत्, द्विष्ण und द्विष्णवत्, स्वित्र und स्वित्रवत्.

विभाषा भावादिकर्मणोः ॥ १७ ॥

Nach solchen Wurzeln können die genannten Participialsuffixe das Augment इ erhalten, wenn sie impersonale Bedeutung haben oder eine beginnende Handlung ausdrücken.

मिन्नम् oder मेदितमनेन, प्रमिन्न oder प्रमेदित.

क्षुब्धस्वान्तध्वान्तलग्नम्लिष्टविरिब्धफाण्टबाढानि मन्थमनस्तमःस- क्ताविस्पष्टस्वरानायासभृशेषु ॥ १८ ॥

1) क्षुब्ध, 2) स्वान्त, 3) ध्वान्त, 4) लग्न, 5) म्लिष्ट, 6) विरिब्ध, 7) फाण्ट und 8) बाढ sind ohne Augment इ gebildet in den Bedeutungen: 1) Butterstößel, 2) Herz, 3) Finsterniss, 4) anhaftend, 5) unverständlich, 6) Ton, 7) durch blossen Ueberguss und Durchseihung (ohne besondere Beimischung) gewonnen und 8) stark.

धृषिशसी वैयात्ये ॥ १९ ॥

Nach धृष und शस् erhält इत nicht das Augment इ, wenn das Particip die Bedeutung „dreist, unverschämt“ hat.

घट्ट und विशस्त.

दृढः स्थूलबलयोः ॥ २० ॥

Das unregelmässig gebildete दृढ bedeutet „fest“ und „stark“.

प्रभौ परिवृढः ॥ २१ ॥

Das unregelmässige परिवृढ bedeutet „Herr“.

कृच्छ्रगहनयोः कषः ॥ २२ ॥

Nach कृष् erhält das Suffix इत kein Augment, wenn das Particip die Bedeutungen „schlimm“ und „undurchdringlich“ hat.

कष्टो ऽग्निः, कष्टं व्याकरणम्, ततो ऽग्नि कष्टतराणि सामानि; कष्टानि वनानि, कष्टाः पर्वताः.

6, 4, 1.

घुषिरविशब्दने ॥ २३ ॥

Auch nach घुष in einer anderen Bedeutung als „laut verkünden“.

घुष्टा रञ्जुः, घुष्टो पादो; dagegen अवघुषितं वाक्यमाह. विशब्दन = प्रतिज्ञान Kāçikā. घुषिर् befremdet, man mag es als Nomin. von घुषि fassen oder mit den Erklärern इर् für bedeutsame stumme Laute ansehen.

अर्देः संनिविभ्यः ॥ २४ ॥

Auch nicht nach अर्दे, wenn सम्, नि oder चि vorangehen.

समर्णा, न्यर्णा, व्यर्णा.

अभेश्चाविदूर्ये ॥ २५ ॥

Auch nicht nach अर्दे mit अभि, wenn das Particip die Bedeutung „nahe“ hat.

अभ्यर्णा सेना oder शर्त्, aber अभ्यर्दित „geplagt, gequält“.

शोरध्ययने वृत्तम् ॥ २६ ॥

Vom Causativ von वृत् wird वृत्त gebildet in der Bedeutung „durchstudirt“.

वा दान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टच्छन्नज्ञप्ताः ॥ २७ ॥

Die vom Causativ gebildeten Participia दान्त u. s. w. können auch das Augment इ erhalten.

दान्त oder दमित, शान्त oder शमित, पूर्ण oder पूरित, दस्त oder दासित, स्पष्ट oder स्पाशित, छन्न oder छादित, जप्त oder जपित. जपित dürfte nach 7, 2, 15 wegen 7, 2, 49 nicht gebildet werden.

रुथमत्वरसंघुषास्वनाम् ॥ २८ ॥

Nach रूप, अम्, त्वर्, nach घुष mit सम् und nach स्वन् mit आ kann =त das Augment इ erhalten.

रुष्ट oder रुपित, अभ्यान्त oder अभ्यमित, तूर्णा oder त्वरित, संघुष्ट oder संघुषित, आस्वान्त oder आस्वनित. Vgl. 7, 2, 18. 23.

हृषेर्लोमसु ॥ २९ ॥

Nach हृष in Verbindung mit लोमन्.

हृष्टानि oder हृषितानि लोमानि.

अपचितश्च ॥ ३० ॥

Auch अपचित hat eine Nebenform mit dem Augment इ.

अपचितो oder अपचायितो ऽनेन गुरुः.

हु हरेश्छन्दसि ॥ ३१ ॥

Für ह्वर् wird im Veda ह् vor =त substituiert.

हृतस्य चाहृतस्य च, अहृतमसि हविर्धानम् VS. 1, 9.

6, 4, 1.

न लिङि ॥ ३९ ॥

Nach denselben Wurzeln erhalten jedoch die Endungen des Precativs nicht die Länge.

वि वरिषीष्ट, प्रा वरिषीष्ट; आ स्तरिषीष्ट. Es ist hier unter लिङ् der Precativ gemeint, da nur dieser árdhadhátuka heisst.

सिचि च परस्मैपदेषु ॥ ४० ॥

Auch nicht der Aoristcharakter स्, wenn Parasmaipada folgt.

प्रावारिष्टाम्, प्रावारिषुः; अतारिष्टाम्, आस्तारिष्टाम्, आस्तारिषुः; dagegen प्रावरिष्ट oder प्रावरीष्ट.

इट् सनि वा ॥ ४१ ॥

Der Desiderativcharakter ळ_स kann nach diesen Wurzeln das Augment इ (oder ई) erhalten.

विवरिषते, विवरीषते oder वुवूर्षते, प्रा विवरिषति, प्रा विवरीषति oder प्रा वुवूर्षति; तितरिषति, तितरीषति oder तितीर्षति, आ तित्तरिषति, आ तित्तरीषति oder आ तिस्तीर्षति.

लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु ॥ ४२ ॥

Desgleichen die medialen Endungen des Precativs und der Aoristcharakter स्, wenn mediale Endungen folgen.

वरिषीष्ट oder वृषीष्ट, प्रा वरिषीष्ट oder प्रा वृषीष्ट; आ स्तरिषीष्ट oder आ स्तीर्षीष्ट; अवरिष्ट, अवरीष्ट oder अवृत, प्रावरिष्ट, प्रावरीष्ट oder प्रावृत; आस्तरिष्ट, आस्तरौष्ट oder आस्तीर्ष्ट.

ऋतश्च संयोगादेः ॥ ४३ ॥

Eben so verhält es sich mit diesen beiden nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel mit vorangehender Doppelconsonanz.

ध्वरिषीष्ट oder ध्वृषीष्ट, स्मरिषीष्ट oder स्मृषीष्ट; अध्वरिषाताम् oder अध्वृषाताम्, अस्मरिषाताम् oder अस्मृषाताम्.

स्वरतिसूतिसूयतिधूजूदितो वा ॥ ४४ ॥

Nach स्, nach den zwei Wurzeln सू „gebären“, nach धू mit einem stummen ङ् und nach einer Wurzel, welche ऊ zum stummen Laut hat, können die 7, 2, 35 genannten Suffixe das Augment इ erhalten.

स्वरित् oder स्वर्त्, प्रसवित् oder प्रसोत्, सवित् oder सोत्, धवित् oder धोत्; विगाहित् oder विगाढ्, गोपित् oder गोप्त्.

रधादिभ्यश्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen nach र्ध् und den darauf folgenden Wurzeln.

रधित् oder रद्ध्, नश्चित् oder नष्ट्, तर्षित्, तर्षत् oder त्रष्ट्, दर्षित्, दर्षत् oder द्रष्ट्, द्रोहित्, द्रोष्ट् oder द्रोढ्, मोहित्, मोष्ट् oder मोढ्, सोहित्, सोष्ट् oder सोढ्, सोष्ट् oder सेढ्.

निरः कुषः ॥ ४६ ॥

Desgleichen nach कुष, wenn निर् vorangeht.

निष्क्रोषितृ oder निष्क्रोषट्, निष्क्रोषितुम् oder निष्क्रोषुम्, निष्क्रोषितव्य oder निष्क्रोष्यव्य.

इग्निष्टायाम् ॥ ४७ ॥

Die Participialsuffixe --त und --तवत् erhalten das Augment इ (इट्) nach कुष mit निर्.

निष्क्रुषित und निष्क्रुषितवत्.

तीषसहलुभरुषरिषः ॥ ४८ ॥

Nach इष, सह, लुभ, रुष und रिष kann ein mit त् anlautendes ârdhadhâtuka-Suffix das Augment इ erhalten.

एषितृ oder एषट्, सहितृ oder सोढृ, लोभितृ oder लोब्धृ, रोषितृ oder रोषट्, रेषितृ oder रेषट्.

सनीवन्तर्धभ्रस्जदम्भुश्चिस्व्यूर्गुभरज्ञपिसनाम् ॥ ४९ ॥

Nach einer auf इव् auslautenden Wurzel, sowie nach ऋध्, भस्ज्, दम्भ्, चि, स्व्, यु, ऊर्गु, भ (भरति), जप् und सन् kann das Desiderativsuffix --स das Augment इ erhalten.

दिदेविषति oder दृद्वृषति, सिसेविषति oder सुस्यूषति; अर्दिधिषति oder ईर्त्सति, विभञ्जिषति, विभर्जिषति, विभर्त्तति oder विभर्त्तति; दिदम्भिषति, धिप्सति oder धीप्सति; उच्छ्रियति oder उच्छ्रियीषति; सिस्वरिषति oder सुस्वूर्षति; यियविषति oder युयूषति; प्रोर्गुनविषति, प्रोर्गुनुविषति oder प्रोर्गुनुषति; विभरिषति oder वुभूर्षति; ज्जिजपयिषति oder ज्ञोप्सति; सिसनिषति oder सिषासति.

क्लिशः क्लानिष्टयोः ॥ ५० ॥

Nach क्लिश können die Suffixe --त्वा , --त und --तवत् das Augment इ erhalten.

क्लिशित्वा oder क्लिष्ट्या, क्लिशित oder क्लिष्ट, क्लिशितवत् oder क्लिष्टवत्.

पूडश्च ॥ ५१ ॥

Desgleichen nach पू.

पवित्वा oder पूत्वा, अतिपवित oder अतिपूत, पवितवत् oder पूतवत्. Vgl. 1, 2, 22.

वसतिक्षुधोरिट् ॥ ५२ ॥

Nach वस्, वसति und nach क्षुध् erhalten die genannten Suffixe das Augment इ.

उषित्वा, उषित und उषितवत्; क्षुधित्वा, क्षुधित und क्षुधितवत्.

अञ्चः पूजायाम् ॥ ५३ ॥

Desgleichen nach अञ्च् in der Bedeutung „ehren, aus Ehrfurcht Etwas thun“.

अञ्चित्वा जानु जुहोति, अञ्चिता अस्य गुरवः. Vgl. 7, 2, 56.

6, 4, 1.

लुभो विमोहने ॥ ५४ ॥

Nach लुभ in der Bedeutung „verwirren“.

लुभित्वा und लोभित्वा, विलुभिताः केशाः, विलुभितः सीमन्तः, विलुभितानि पदानि.

जृषश्च्योः क्लि ॥ ५५ ॥Nach जृ und ऋश्च erhält --त्वा das Augment इ.

जरित्वा und जरीत्वा (s. 7, 2, 38), ऋश्चित्वा.

उदितो वा ॥ ५६ ॥Nach einer Wurzel mit stummem उ kann --त्वा das Augment इ erhalten.

श्रमित्वा oder श्रान्त्वा, तमित्वा oder तान्त्वा, दमित्वा oder दान्त्वा.

से ऽसिचि कृतचृतच्छृदतृदनृतः ॥ ५७ ॥

Nach कृत्, चृत्, छृद्, तृद् und नृत् kann ein mit स (jedoch mit Ausnahme des Aoristcharakters स्) anlautendes ârdhadhâtuka-Suffix das Augment इ erhalten.

कर्तिष्यति oder कर्त्स्यति, चिकर्तिषति oder चिकृत्सति; चर्तिष्यति oder चर्त्स्यति, चिचर्तिषति oder चिचृत्सति; छर्दिष्यति oder छर्त्स्यति, चिच्छर्दिषति oder चिच्छृत्सति; तर्दिष्यति oder तर्त्स्यति, तितर्दिषति oder तितृत्सति; नर्तिष्यति oder नर्त्स्यति, निनर्तिषति oder निनृत्सति.

गमेरिर् परस्मैपदेषु ॥ ५८ ॥

Nach गम् erhalten solche Suffixe das Augment इ, wenn Parasmaipada folgt.

गमिष्यति, जिगमिषति; jedoch सं गंस्यते, अधि जिगांसते u. s. w.

न वृञ्चतुर्भ्यः ॥ ५९ ॥

Nach वृत् und den drei darauf folgenden Wurzeln erhalten die in 7, 2, 57 genannten Suffixe in dem angegebenen Falle nicht das Augment इ.

वर्त्स्यति und विवृत्सति von वृत् und वृध्, शर्त्स्यति und शिशृत्सति von शृध्, स्यन्त्स्यति und सिष्यन्त्सति von स्यन्द. Ausnahme zu 7, 2, 35. 44.

तासि च कूपः ॥ ६० ॥

Nach कृष् auch nicht तास्, der Charakter des periphrastischen Futurums.

कृष्प्यति, चिकृष्पति und कृष्ता; dagegen vor medialen Endungen: कल्पिष्यते, कल्पिषीष्ट, चिकल्पिषते und कल्पितासे.

अचस्तास्वत् थल्यनिटो नित्यम् ॥ ६१ ॥Die Personalendung des Perfects --त् erhält nach einer vocalisch anlautenden Wurzel nicht das Augment इ, wenn das im vorangehenden Sûtra erwähnt तास् nach eben diesen Wurzeln stets ohne dieses Augment angefügt wird.

यथाय wie याता, चित्रेय wie चेता, निनेय wie नेता, जुहोय wie होता.

उपदेशे ऽत्वतः ॥ ६२ ॥

Eben so verhält es sich mit dieser Personalendung nach Wurzeln, die im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhâtupâtha) अ zum Wurzelvocal haben.

पक्व्य wie पक्ता, इयष्ट wie यष्टा, शशक्य wie शक्ता.

ऋतो भारद्वाजस्य ॥ ६३ ॥

Nach der Meinung Bhâradvâga's (nur) nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel.

सस्मर्थ wie स्मर्ता, दध्वर्थ wie ध्वर्ता. Nach des hier genannten Grammatikers Meinung bildet man demnach ययिथ, पेचिथ und शेकिथ trotz 7, 2, 61. 62.

बभूथा ततन्थ जगृभम ववर्थेति निगमे ॥ ६४ ॥

Im Veda erscheinen die unregelmässigen Formen बभूथ, आ ततन्थ, जगृभम und ववर्थ.

विभाषा सृजिदृशोः ॥ ६५ ॥

Nach सृज् und दृश् kann die Personalendung des Perfects _ल्य das Augment इ erhalten.

ससर्जिथ oder ससृष्ट, ददशिथ oder ददृष्ट.

इडन्त्यतिव्ययतीनाम् ॥ ६६ ॥

Nach अद्, ऋ und व्यप् erhält diese Endung das Augment इ.

आदिथ, आरिथ und सं विव्यथिथ.

वस्वेकाजाद्घसाम् ॥ ६७ ॥

Das Participialsuffix वस् (वंस्) erhält das Augment इ (nur) dann, wenn die reduplicirte Wurzel davor einsilbig ist, ausserdem nach einer auf आ auslautenden Wurzel und nach घस्.

आदिवान्, पेचिवान्, शेकिवान्; ययिवान्, तस्थिवान्; जज्ञिवान्. Ob घस् hier, wie die Erklärer darzuthun versuchen, neben den एकाच् besonders erwähnt werden musste, mag dahingestellt bleiben.

विभाषा गमहनविदविशाम् ॥ ६८ ॥

Nach गम्, हन्, विद् und विश् kann वस् (वंस्) das Augment इ erhalten.

जग्मिवान् oder जगन्वान्, जज्ञिवान् oder जघन्वान्, विविदिवान् oder विविद्वान्, विविशिवान् oder विविश्वान्.

सनिं ससनिवांसम् ॥ ६९ ॥

Unregelmässig ist ससनिवांसम् in der Verbindung mit सनिम्.

6, 4, 1.

ऋञ्चनोः स्ये ॥ ७० ॥

Der Charakter des Futurums und Conditionalis स्य erhält das Augment इ nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel und nach हन्.

करिष्यति und अकरिष्यत्, हरिष्यति und अहरिष्यत्, हनिष्यति und अहनिष्यत्. Ausnahme zu 7, 2, 10.

अञ्जेः सिचि ॥ ७१ ॥

Nach अञ्ज् erhält der Aoristcharakter स (immer) das Augment इ.

आञ्जीत्, आञ्जिष्ठात् und आञ्जिषुः; dagegen अङ्गा oder अञ्जिता nach 7, 2, 44, da अञ्ज् ein ऊ zum stummen Laut hat.

स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु ॥ ७२ ॥

Nach स्तु, सु und धू mit stummem ञ् erhält dieses Suffix das Augment, wenn Parasmaipada folgt.

अस्तावीत्, असावीत् und अधावीत्; aber अस्तोष्ट, असोष्ट, अधोष्ट oder अधविष्ट. Ausnahme zu 7, 2, 10, 44.

यमरमनमातां सक् च ॥ ७३ ॥

यम्, रम्, नम् und auf आ auslautende Wurzeln fügen vor dem Aoristcharakter स, der das Augment इ erhält, स ans Ende, wenn Parasmaipada folgt.

अयंसीत्, अयंसिष्ठात्, अयंसिषुः; व्यंसीत्, व्यंसिष्ठात्, व्यंसिषुः; अनंसीत्, अनंसिष्ठात्, अनंसिषुः; अयासीत्, अयासिष्ठात्, अयासिषुः; aber अयंस्त, अरंस्त, अनंस्त. Ausnahme zu 7, 2, 10, 44.

स्मिपूङ्गञ्ज्वां सनि ॥ ७४ ॥

Nach स्मि, पू (mit stummem इ), ऋ, अञ्ज् und अश् erhält das Desiderativsuffix ऌ-स das Augment इ.

सिस्मयिष्यते, पिपयिष्यते, अरिरिष्यति, अञ्जिञ्जिष्यति und अशिष्यते. Ausnahme zu 7, 2, 10, 44.

किरश्च पञ्चभ्यः ॥ ७५ ॥

Desgleichen nach कृ und den vier darauf folgenden Wurzeln.

चिकरिष्यति, जिगरिष्यति, दिदरिष्यते, दिधरिष्यते und पिप्रच्छिष्यति.

रुदादिभ्यः सार्वधातुके ॥ ७६ ॥

Nach रुद् und den vier darauf folgenden Wurzeln erhält ein consonantisch anlautendes sârvadhâtuka-Suffix (s. 3, 4, 113) das Augment इ.

रोदिति, स्वर्षति, श्वसिति, प्राणिति und जञ्जिति.

ईशः से ॥ ७७ ॥

Nach ईश् die Endung der zweiten Person Praes. und Imperat. im Medium.

ईशिषे, ईशिष्व. Zu से s. 3, 4, 80, zu dem daraus entstandenen स्व 3, 4, 91.

ईडजनोर्ध्वे च ॥ ७८ ॥

Nach ईड् und जन् auch vor den Personalendungen ध्वे und ध्वम् im Praesens und Imperativ.

ईडिषे, ईडिष्व, ईडिध्वे und ईडिध्वम्; जनिषे, जनिष्व, जनिध्वे und जनिध्वम्.

लिङः सलोपो ऽनन्यस्य ॥ ७९ ॥

Im Potential fällt das nicht — auslautende स् (d. i. das स् der Augmente यस् und सीय्) ab.

कुर्यात्, कुर्याताम्, कुर्युः, कुर्वति, कुर्वयाताम्, कुर्वरन्. Zum Verständniss vgl. 3, 4, 102 fg. Unter dem auslautenden स् ist das स् der wirklichen Personalendung gemeint, d. i. das स् in कुर्युस् und कुर्यास्.

अतो येयः ॥ ८० ॥

Nach einem auf अ auslautenden Präsensstamm wird इय् für das im Potential vom Augment यस् übrig bleibende या substituiert.

पचेत्, पचेताम्, पचेयुः. Das य् von इय् fällt vor einem Consonanten nach 6, 1, 66 ab.

आतो ङितः ॥ ८१ ॥

Auch für das आ der Personalendungen आते, आये, आताम् und आयाम् wird nach einem auf अ auslautenden Tempusstamm इय् substituiert.

पचेते, पचेथे, पचेताम्, पचेथाम्, दास्येते, दास्येथे. Das य् fällt vor den Consonanten nach 6, 1, 66 ab. Da im Sūtra सार्वधातुकस्य zu ङितः zu ergänzen ist, so ersieht man aus 3, 4, 113, dass eine Personalendung gemeint ist.

आने मुक् ॥ ८२ ॥

Vor der Participialendung आन erhält ein auf अ auslautender Tempusstamm das Augment म्.

पचमान, दास्यमान.

ईदासः ॥ ८३ ॥

Nach आस् wird ई für das आ von आन substituiert.

आसीन. Vgl. 1, 1, 54.

अष्टन आ विभक्तौ ॥ ८४ ॥

Für den Auslaut von अष्टन् wird vor einer Casusendung आ substituiert.

अष्टामिः, अष्टाम्यः, अष्टानाम्, अष्टामु. Vgl. 7, 1, 21.

रायो हलि ॥ ८५ ॥

आ wird für den Auslaut von रे substituiert vor einer consonantisch anlautenden Casusendung.

राभ्याम्, रामिः.

6, 4, 1.

युष्मदस्मदोरनादेशे ॥ ८६ ॥

Desgleichen für den Auslaut von युष्मद् und अस्मद् vor einer eben solchen Casusendung, wenn sie kein Substitut ist.

युष्माभिः, अस्माभिः; युष्मासु, अस्मासु. Der Zusatz अनादेशे ist hier überflüssig, da keine von den substituirtten Casusendungen (vgl. 7, 1, 27 fgg.) consonantisch anlautet.

द्वितीयायां च ॥ ८७ ॥

Aber auch vor den Endungen des Accusativs.

युष्मान्, अस्मान्; युवाम्, आवाम्; त्वाम्. माम्. Vgl. 7, 1, 23. 29. 2, 92. 97.

प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् ॥ ८८ ॥

Auch im Nomin. Du. in der Umgangssprache.

युवाम्, आवाम्; im Veda aber युवम् und आवम्. Vgl. 7, 1, 28. 2, 92.

यो ऽचि ॥ ८९ ॥

Vor einer vocalisch anlautenden, nicht substituirtten (vgl. 7, 1, 27 fgg.) Casusendung wird für den Auslaut dieser Pronomina य् substituirt.

युवयोः, आवयोः; त्वया, मया; त्वयि, मयि. Vgl. 7, 2, 92. 97.

शेषे लोपः ॥ ९० ॥

Vor allen übrigen Casusendungen fällt der Auslaut ab.

यूयम्, वयम्; अहम्, त्वम्; युष्मभ्यम्, अस्मभ्यम्; तुभ्यम्, मद्यम्; युष्मत्. अस्मत्; त्वत्, मत्; युष्माकम्, अस्माकम्; तव, मम. Vgl. 7, 1, 27 fgg. 2, 93 fgg.

7, 2, 91. मपर्यन्तस्य ॥ ९१ ॥

Die in den folgenden Sûtra bis 7, 2, 98 incl. angegebenen Formen werden für die Anfangslaute von युष्मद् und अस्मद् bis म् incl. substituirt, d. i. für दष्म् und अस्म्.

युवावौ द्विवचने ॥ ९२ ॥

Im Dual wird युव für युष्म् und आव für अस्म् substituirt.

युवाम् und आवाम्, युवाभ्याम् und आवाभ्याम्, युवयोः und आवयोः. Vgl. 7, 2, 86 fgg.

यूयवयौ जसि ॥ ९३ ॥

Im Nomin. Pl. wird यूय für युष्म् und वय für अस्म् substituirt.

Der Auslaut द् fällt nach 7, 2, 90 ab, यूय und वय + अ + अस् (s. 7, 1, 28) ergeben nach 6, 1, 97. 107 यूयम् und वयम्.

त्वाहौ सौ ॥ ९४ ॥

Im Nomin. Sg. wird त्व für युष्म् und अह für अस्म् substituirt.

Nach 7, 2, 90 fällt der Auslaut द् ab, त्व und अह + अ + अस् (s. 7, 1, 28) ergeben nach 6, 1, 97. 107 त्वम् und अहम्.

तुभ्यमह्यौ इयि ॥ ९५ ॥

Im Dat. Sg. (इ) wird तुभ्य für युष्म् und मह्य für अस्म् substituiert.

Nach 7, 2, 90 fällt der Auslaut इ ab, तुभ्य und मह्य + अ + अस्म् (s. 7, 1, 28) ergeben nach 6, 1, 97. 107 तुभ्यम् und मह्यम्.

तवममौ इसि ॥ ९६ ॥

Im Gen. Sg. wird तव für युष्म् und मम für अस्म् substituiert.

Der Auslaut इ fällt nach 7, 2, 90 ab, तव und मम + अ + अ (s. 7, 1, 27) ergeben nach 6, 1, 97 wieder तव und मम.

त्वमावेकवचने ॥ ९७ ॥

In den übrigen Casus des Singulars wird त्व für युष्म् und म für अस्म् substituiert.

Im Acc. wird nach 7, 2, 87 आ für इ substituiert, त्वा und मा + अस्म् (s. 7, 1, 28) ergeben त्वाम् und माम्; im Instrum. und Loc. wird nach 7, 2, 89 य् für इ substituiert. त्वय् und मय् (vgl. 6, 1, 97) ergeben mit आ — त्वया und मया, mit इ — त्वयि und मयि. Im Abl. fällt इ nach 7, 2, 90 ab, त्व und म + अ + अत् (s. 7, 1, 31) ergeben nach 6, 1, 97 त्वत् und मत्.

प्रत्ययोत्तरपदयोश्च ॥ ९८ ॥

† 7, 2, 91.

Die eben erwähnte Substitution findet auch vor einem Suffix und vor einem im Compositum nachfolgenden Worte statt.

त्वदीय, मदीय, त्वत्पुत्र, मत्पुत्र.

त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृचतसृ ॥ ९९ ॥

Im Femininum wird तिसृ für त्रि und चतसृ für चतुर substituiert.

तिसृभिः, चतसृभिः.

अचि र ऋतः ॥ १०० ॥

Vor einer vocalisch anlautenden Casusendung wird र् für ऋ von तिसृ und चतसृ substituiert.

तिसृः und चतसृः.

जराया जरसन्यतरस्याम् ॥ १०१ ॥

Für जरा kann vor einer vocalisch anlautenden Casusendung जरस् substituiert werden.

जरया oder जरसा, जराये oder जरसे.

त्यदादीनामः ॥ १०२ ॥

Für den Auslaut von त्यद् und seine Genossen wird vor einer Casusendung अ substituiert.

त्यां, त्ये; तां, ते; याः, यां, ये; एतां, एते u. s. w. अ + अ ergibt nach 6, 1, 97 wieder अ.

6, 4, 1.

किम् कः ॥ १०३ ॥

Für किम् wird क substituiert.

कः, कौ, के.

कु तिहोः ॥ १०४ ॥

Vor einer mit त् und ह anlautenden Casusendung wird कु für किम् substituiert.

कुतः, कुत्र, कुह.

क्वति ॥ १०५ ॥

Vor der Casusendung अ (s. 5, 3, 12) wird क्व für किम् substituiert.

क्व + अ ergibt nach 6, 1, 97 wieder क्व.

तदोः सः सावनन्ययोः ॥ १०६ ॥

Für das nicht — auslautende त् und द् von त्यद् und seinen Genossen wird im Nomin. Sg. स् substituiert.

स्यः, सः, एषः, अर्सा. Zur Substitution von अ für द् in त्यद्, तद् und एतद् s. 7, 2, 102.
Zum अर्सा in अर्सा s. das folgende Sūtra.**अदस औ सुलोपश्च ॥ १०७ ॥**

Für das स् von अदस् wird औ substituiert, worauf das स् des Nominativs abfällt.

इदमो मः ॥ १०८ ॥

Für das स् von इदम् wird im Nomin. Sg. म् (nicht अ nach 7, 2, 102) substituiert.

इयम्, अयम्. Die Casusendung fällt nach 6, 1, 68 ab. Zum य् s. 7, 2, 110.

दश्च ॥ १०९ ॥

Auch für das द् von इदम् wird स् vor einer Casusendung substituiert.

इमी, इमे, इमम्, इमान्. Für das स् von इदम् wird nach 7, 2, 102 अ substituiert, इम + अ + अम् gibt nach 6, 1, 97. 107 इमम्.

यः सौ ॥ ११० ॥

Im Nomin. Sg. wird य् für das द् in इदम् substituiert.

इयम्. Vgl. 7, 2, 108.

इदो ऽय् पुंसि ॥ १११ ॥

Im Nomin. Sg. masc. wird अय् für इद् substituiert.

अयम्. Vgl. 7, 2, 108.

अनाथकः ॥ ११२ ॥

Im Instr. Sg. und den folgenden Casus wird अन् für इद् in इदम् substituiert, wenn dieses nicht mit क् versehen ist.

अनेन, अनयोः; dagegen इमकेन, इमकयोः. Vgl. 7, 2, 109 und 6, 1, 97.

हलि लोपः ॥ ११३ ॥

Vor einer consonantisch anlautenden Casusendung fällt इद् von इदम् ab.

आभ्याम्, एभिः (s. 7, 1, 11), एभ्यः, एषाम्, एषु. Für म् wird nach 7, 2, 102 अ substituiert, अ + अ ergibt nach 6, 1, 97 अ.

मृजेवृद्धिः ॥ ११४ ॥

Für den Wurzelvocal in मृज् wird vor einem Suffix Vṛddhi, d. i. आर् (s. 1, 1, 51) substituiert (nicht Guṇa nach 7, 3, 84).

मार्ष्टः, मार्ष्टम्, मार्ष्टव्य.

अचो ङिति ॥ ११५ ॥

Vṛddhi wird auch für den Endvocal eines Stammes substituiert vor einem Suffix mit stummem ङ् oder ण्.

एकस्तण्डुलनिचायः, कारः und हारः mit Suffix घञ्; गौः, गावो, गावः, weil hier das Casussuffix nach 7, 1, 90 ङित् ist.

अत उपधायाः ॥ ११६ ॥

Wenn in einem consonantisch auslautenden Stamme अ unmittelbar vorangeht, wird vor eben solchen Suffixen Vṛddhi für dasselbe substituiert.

पाकः, त्यागः und यागः mit घञ्; पाचि Causalstamm mit णि, पाचक mit ण्वुल्.

तद्धितेष्वचामादेः ॥ ११७ ॥

Ist das Suffix mit stummem ङ् oder ण् ein taddhita, so wird für den ersten Vocal des Stammes Vṛddhi substituiert.

गार्थ von गर्ग mit यञ्, दाक्षि von दक्ष mit इञ्; औपगव von उपगु mit अण्.

किति च ॥ ११८ ॥

Auch vor einem taddhita mit stummem क् wird Vṛddhi für den ersten Vocal des Stammes substituiert.

नाडायन von नड mit फक्, आक्षिक von अक्ष mit टक्.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

6, 4, 1.

देविकाशिशपादित्यवाङ्दीर्घसत्त्वश्रेयसामात् ॥ १ ॥

In देविका u. s. w. wird vor einem taddhita mit stummem ज्, ण् oder क् für den ersten Vocal des Stammes आ statt der entsprechenden Vṛddhi substituirt.

दाविकाकूलाः (von देविकाकूल) शालयः, पौर्वदाविक von पूर्वदेविका N. pr. eines Dorfes; शांशपश्चमसः, शांशपास्यल von शिशपास्यल; दात्योह von दित्यवाह्, दार्घसत्त्व von दीर्घसत्त्व, श्रायस von श्रेयस्.

केकयमित्रयुप्रलयानां यादेरियः ॥ २ ॥

In केकय, मित्रयु und प्रलय wird vor einem solchen taddhita ausserdem इय für auslautendes य und यु substituirt.

केकेय, मित्रैयिका, प्रालेय.

न खाभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वौ तु ताभ्यामैच् ॥ ३ ॥

Für den ersten Vocal eines Compositums wird, wenn er auf ein mit य् oder व् auslautendes Wort folgt, vor den genannten taddhita nicht Vṛddhi substituirt, sondern jenen Halbvocalen werden respective ऐ und औ vorgesetzt.

वैयसन von व्यसन, वैयाकरण von व्याकरण; सौवश्व von स्वश्व. Man beachte den Dual पूर्वौ, obgleich ऐच् nur dem Sinne nach ein Dual ist.

द्वारादीनां च ॥ ४ ॥

Auch in द्वार u. s. w. wird ein solcher Diphthong dem Halbvocal vorgesetzt.

दौवारिक von द्वार, सौवर von स्वर u. s. w.

न्यग्रोधस्य च केवलस्य ॥ ५ ॥

Eben so verhält es sich mit न्यग्रोध, wenn es nicht im Compositum steht.

नैयग्रोध, aber न्याग्रोधमूल von न्यग्रोधमूल.

न कर्मव्यतिहारे ॥ ६ ॥

Die 7, 3, 3 gegebene Regel findet keine Anwendung bei der Bildung der Wörter zur Bezeichnung der Gegenseitigkeit einer Thätigkeit.

व्यावक्रोशी, व्यावलेखी, व्याववर्ती, व्यावहासी. Vgl. 3, 3, 43. 5, 4, 14.

स्वागतादीनां च ॥ ७ ॥

Auch nicht bei स्वागत u. s. w.

स्वागतिक von स्वागत, स्वाध्वरिक von स्वध्वर, स्वाङ्गि von स्वङ्ग u. s. w.

श्वादेरिञि ॥ ८ ॥

Auch nicht bei einem mit श्वन् anlautenden Compositum vor dem Suffix ङ्-इ.

शवाभस्त्रि von श्वभस्त्र. Beschränkung von 7, 3, 4.

पदान्तस्यान्यतरस्याम् ॥ ९ ॥

Wenn पद auf श्वन् folgt, so kann Regel 7, 3, 4 angewandt werden.

श्वापद oder शोवापद von श्वापद.

उत्तरपदस्य ॥ १० ॥

7, 3, 10.

Bis 7, 3, 31 incl. handelt es sich um die Substitution von Vṛddhi für den ersten Vocal des nachfolgenden Gliedes in einem Compositum.

अवयवाद्दत्तोः ॥ ११ ॥

Für den ersten Vocal einer Jahreszeitbenennung wird vor einem taddhita mit stummem ज्, ण् oder क् Vṛddhi substituirt, wenn eine Theilbezeichnung vorangeht.

पूर्ववार्षिक, अपरवार्षिक, पूर्वहेमन, अपरहेमन. Vgl. 4, 3, 18. 22.

सुसर्वाधाञ्जनपदस्य ॥ १२ ॥

Desgleichen für den ersten Vocal eines Ländernamens, wenn सु, सर्व oder अर्ध vorangehen.

सुपाञ्चालक, सर्वपाञ्चालक, अर्धपाञ्चालक. Vgl. 4, 2, 125.

दिशो ऽमद्राणाम् ॥ १३ ॥

Auch wenn ein Richtungswort vorangeht, jedoch nicht bei मद्र.

पूर्वपाञ्चालक, अपरपाञ्चालक, दक्षिणपाञ्चालक; dagegen पूर्वमद्र, अपरमद्र. Vgl. 4, 2, 125. 108. 8, 2, 105 (Accent.).

प्राचां ग्रामनगराणाम् ॥ १४ ॥

Nach einem solchen Worte auch für den ersten Vocal eines Dorf- oder Städtenamens im Lande der östlichen Völker.

पूर्वैयुकामशम, अपरैयुकामशम, पूर्वकार्ष्णमत्तिक, अपरकार्ष्णमत्तिक; पूर्वपाटलिपुत्रक, अपरपाटलिपुत्रक, पूर्वकान्यकुब्ज, अपरकान्यकुब्ज. Vgl. 2, 1, 50, 6, 2, 103.

संख्यायाः संवत्सरसंख्यस्य च ॥ १५ ॥

Für den ersten Vocal von संवत्सर und eines Zahlworts, wenn ein Zahlwort vorangeht.

द्विसंवत्सरिक; द्विषाष्टिक, द्विसप्ततिक.

वर्षस्याभविष्यति ॥ १६ ॥

Auch für den ersten Vocal von वर्ष nach einem Zahlwort, wenn das taddhita-Suffix nicht zukünftige Bedeutung hat.

द्विवार्षिक, त्रिवार्षिक; jedoch त्रैवर्षिक „für drei Jahre ausreichend“.

6, 4, 1, 7, 3, 10.

परिमाणान्तस्यासंज्ञाशाणयोः ॥ १७ ॥

Auch für den ersten Vocal einer Maassbenennung im weitesten Sinne (mit Ausnahme von शाण) nach einem Zahlwort, wenn das abgeleitete Wort nicht ein Name ist.

द्विकोडविक, द्विसांवर्यिक, द्विनैष्किक; dagegen द्वैशाण, त्रैशाण und पाञ्चलोहितिकम्, पाञ्चकपालिकम्.

जे प्रोष्ठपदानाम् ॥ १८ ॥

In प्रोष्ठपदा wird für den ersten Vocal des zweiten Wortes Vṛddhi substituiert, wenn das angefügte Suffix die Bedeutung „zu dieser Zeit geboren“ hat.

प्रोष्ठपादो माणवकः; aber प्रांष्ठपदो मेघः.

हृङ्गसिन्ध्वन्ते पूर्वपदस्य च ॥ १९ ॥

In einem auf हृद्, भग् und सिन्धु auslautenden Compositum wird für den ersten Vocal beider Glieder Vṛddhi substituiert.

संहार्दम्; सोभाग्यम्, दोर्भाग्यम्, सोभागिनेय, दोर्भागिनेय; साक्तुसैन्धव, पानसैन्धव.

अनुशक्तिकादीनां च ॥ २० ॥

Desgleichen in अनुशक्ति u. s. w.

अनुशक्तिक्, आनुसांवत्सरिक u. s. w.

देवताञ्चै च ॥ २१ ॥

Auch in einem Dvaṁdva von Götternamen.

आग्निमारुत.

नेन्द्रस्य परस्य ॥ २२ ॥

Jedoch nicht in इन्द्र, wenn dieses in einem Dvaṁdva nachsteht.

सोमेन्द्र, आग्नेन्द्र. Vgl. 6, 3, 26.

दीर्घाच्च वरुणस्य ॥ २३ ॥

Auch nicht in वरुण, wenn eine Länge vorangeht.

येन्द्रावरुण, मैत्रावरुण; dagegen आग्निवरुणी. Vgl. 6, 3, 26. 28.

प्राचां नगरान्ते ॥ २४ ॥

In Städtenamen der östlichen Völker, die auf नगर ausgehen, wird für den ersten Vocal beider Glieder Vṛddhi substituiert.

सोह्यनागर, पाण्डुनागर.

जङ्गलधेनुबलजान्तस्य विभाषितमुत्तरम् ॥ २५ ॥

In Stämmen, die auf जङ्गल, धेनु und बलज ausgehen, wird für den ersten Vocal des ersten Gliedes Vṛddhi substituiert, für den des zweiten aber nicht nothwendig.

कारुजङ्गल oder °जाङ्गल, वैश्वधेनव oder °धेनव, सांवर्यांबलज oder °बालज.

अर्धात्परिमाणस्य पूर्वस्य तु वा ॥ २६ ॥

Für den ersten Vocal einer Maassbenennung im weitesten Sinne wird nach अर्धे Vrddhi substituirt, für den von अर्धे aber nicht nothwendig.

अर्धद्राणिक oder आर्धे, अर्धकौडविक oder आर्धे.

नातः परस्य ॥ २७ ॥

Wenn der erste Vocal der Maassbenennung ein अ ist, wird in dem angegebenen Falle keine Vrddhi für denselben substituirt.

अर्धप्रस्थिक oder आर्धे, अर्धकंसिक oder आर्धे.

प्रवाहणस्य हे ॥ २८ ॥

In प्रवाहण wird vor dem Suffix एय nicht nothwendig Vrddhi für den Vocal von प्र substituirt.

प्रावाहणेय oder प्रवाहणेय. Es ist das Suffix ±_एय 4, 1, 123 gemeint.

तत्प्रत्ययस्य च ॥ २९ ॥

Eben so in einem neuen Derivat von diesem auf ±_एय auslautenden Stamme.

प्रावाहणेयि oder प्रवाहणेयि, प्रावाहणेयक oder प्रवाहणेयक.

नञः शुचीश्वरक्षेत्रज्ञकुशलनिपुणानाम् ॥ ३० ॥

In शुचि u. s. w. wird, wenn sie mit der Negation zusammengesetzt sind, Vrddhi für den ersten Vocal substituirt, für den Vocal der Negation aber ist diese Substitution nicht nothwendig.

अशोचम् oder आ, अनेश्वर्यम् oder आ, अक्षेत्रज्ञ्यम् oder आ, अकुशलम् oder आ, अनिपुणम् oder आ.

यथातथयथापुरयोः पर्यायेण ॥ ३१ ॥

† 7, 3, 10.

In यथातथ und यथापुर kann entweder für den ersten Vocal des ersten oder für den des zweiten Vrddhi substituirt werden.

आयथातथ्यम् oder अयातथ्यम्, आयथापुर्यम् oder अयाथपुर्यम्.

हनस्तो ऽचिण्णलोः ॥ ३२ ॥

Für das न् der Wurzel हन् wird त् substituirt vor einem Suffix mit stummem ञ् oder ण्, jedoch nicht vor dem Aoristcharakter ±_इ und vor der Personalendung ±_अ des Perfects.

घातः mit घञ्, साधुघातिन् mit इञ्, घातयति mit णिच्, घातक mit एतुल्, घातम् mit णमुल्; dagegen अघातिन् und जघान. Zur Substitution von घ् für ह् s. 7, 3, 54. Da nicht mehr von taddhita-Suffixen die Rede ist, wird nur das जिघाति von 7, 2, 115 ergänzt, nicht auch das किति von 7, 2, 118, da nur ein taddhita mit stummem क् Vrddhi erfordert.

6, 4, 1.

आतो युक् चिण्कृतोः ॥ ३३ ॥

Eine auf आ auslautende Wurzel erhält das Augment य् vor dem Aoristcharakter $-\pm\ddot{a}$ und vor einem krt-Suffix mit stummem ञ् oder ण्.

अदायि und अधायि; दायः und धायः mit ण्, दायक und धायक mit ण्वुल्.

नोदात्तोपदेशस्य मान्तस्यानाचमेः ॥ ३४ ॥

Für den Vocal einer auf म् auslautenden und im grammatischen Unterrechtssystem (im Dhâtupâtha) betonten Wurzel (mit Ausnahme jedoch von चम् nach आ) wird vor den eben genannten Suffixen keine Vṛddhi substituiert.

अशमि, अतमि, अदमि; शमक, तमक, दमक; शमः, तमः, दमः; dagegen आचामक und आचामः.

जनिवध्योश्च ॥ ३५ ॥

Auch nicht für den Vocal von जन् und वध्.

अजनि, अर्वाधि; जनक, वधक; प्रजनः, वधः.

अर्तिहीव्लीरीक्यूीक्ष्माय्यातां पुण्णौ ॥ ३६ ॥

An ऋ, ह्री, व्ली, री, क्यू, क्ष्माय् und an eine auf आ auslautende Wurzel wird das Augment ष् gefügt, wenn der Causalcharakter $\pm\ddot{a}$ folgt.

अर्षयति, ह्रेषयति, व्लेषयति, रेपयति, क्रोपयति, क्ष्मापयति, दापयति, धापयति. Das य् von क्यू und क्ष्माय् fällt nach 6, 1, 66 ab. Vgl. 7, 3, 86. Im Sûtra wird auch व्री st. व्ली gelesen.

शाङ्गासाहाव्यावेपां युक् ॥ ३७ ॥

Vor demselben Suffix erhalten शा, ङा, सा, ह्या, व्या, वे und पा das Augment य्.

नि शाययति, अत्र च्छाययति, अत्र साययति, हव्राययति, सं व्याययति, वाययति, पाययति.

वो विधूनने जुक् ॥ ३८ ॥

वा erhält vor diesem Suffix das Augment ज्, wenn das Causativ „hinundher bewegen“ bedeutet.

पक्षेणोप वाजयति, aber आ वापयति केशान्.

लीलोर्नुग्लुकावन्यतरस्यां स्नेहविपातने ॥ ३९ ॥

An ली und ला können vor diesem Suffix respective die Augmente न् und ल् treten, wenn das Causativ „Fett schmelzen“ bedeutet.

वि लीनयति, वि लालयति, वि लाययति oder वि लापयति घृतम्.

भियो हेतुभये षुक् ॥ ४० ॥

An भी tritt das Augment ष्, wenn die Furcht unmittelbar durch den Agens des Causativs bewirkt wird.

मुण्डो oder जटिलो भीषयते, dagegen कुञ्चिकयेनं भाययति. Vgl. 1, 3, 68. 6, 1, 56.

स्फायो वः ॥ ४१ ॥

Für den Auslaut von स्फाय् wird im Causativ व् substituiert.

स्फाययति.

शदेरगतौ तः ॥ ४२ ॥

त् für den Auslaut von शद्, wenn das Causativ nicht „treiben“ bedeutet.

पुष्पाणि oder फलानि शतयति, aber गाः शादयति गोपालकः.

रुहः पो ऽन्यतरस्याम् ॥ ४३ ॥

Für den Auslaut von रुह् kann im Causativ प् substituiert werden.

व्रीहीन्नोहयति oder रोपयति.

प्रत्ययस्यात् कात् पूर्वस्यात् इदाप्यसुपः ॥ ४४ ॥

Für अ, welches vor einem zum Suffix gehörigen क् steht, wird vor der Femininendung आ, wenn diese nicht auf eine Casusendung folgt (d. i. wenn ein solches Wort auf अक nicht am Ende eines Bahuvrīhi steht), इ substituiert.

जटिलिका, मुण्डिका, कारिका; dagegen बहुपरिव्राजका मथुरा. Hier ist das Femininsuffix insofern an eine Casusendung getreten, als बहुपरिव्राजक auf बहुवो परिव्राजका यस्य zurückzuführen ist; die Casusendungen sind nach 2, 4, 71 abgefallen, 1, 1, 62 heisst es aber प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम्.

न यासयोः ॥ ४५ ॥

Bei या und सा unterbleibt diese Substitution.

यका, सका.

उदीचामातः स्थाने यकपूर्वायाः ॥ ४६ ॥

Nach der Meinung der nördlichen Grammatiker wird für das vor dem Suffix क nach 7, 4, 13 an die Stelle des Femininsuffixes आ getretene अ, wenn ihm य् oder क् vorangeht, kein इ substituiert.

इभ्यका oder इभ्यिका, क्षत्रियका oder क्षत्रियिका; चटकका oder चटकिका, मूषिकका oder मूषिकिका.

भस्त्रैषाजाज्ञाद्वास्वा नञ्पूर्वाणामपि ॥ ४७ ॥

Nach der Meinung derselben Grammatiker auch nicht für das अ, welches vor dem Suffix क nach 7, 4, 13 an die Stelle des आ von भस्त्रा, एषा, जा, ज्ञा, द्वा (vgl. 7, 2, 102) und स्वा getreten ist, auch dann nicht, wenn diese mit der Negation zusammengesetzt sind.

6, 4, 1.

भस्त्रका oder भस्त्रिका, अभस्त्रका oder अभस्त्रिका; एपका oder एपिका; अजका oder अजिका, अनजका oder अनजिका; जका oder जिजा, अजका oder अजिका; द्वके oder द्विके; स्वका oder स्विका, अस्वका oder अस्विका. Man könnte an einen Abfall der Silbe नां vor नञ् denken, und eine Hdschr. der Kâçikâ soll nach Kielhorn in der That °स्वानां lesen. Auch die Kândra-Grammatik scheint, wie derselbe Gelehrte mir mittheilt, einen Genetiv zu haben.

अभाषितपुंस्काच्च ॥ ४८ ॥

Nach der Meinung derselben Grammatiker auch nicht für ein solches substituirtes अ, wenn zu dem Femininum auf आ kein entsprechendes Masculinum vorhanden ist.

खट्वका oder खट्विका, अखट्वका oder अखट्विका.

आदाचार्याणाम् ॥ ४९ ॥

Nach der Meinung (aller) Lehrer kann in diesem Falle auch das आ sich erhalten.

खट्वाका, अखट्वाका, परमखट्वाका.

ठस्येकः ॥ ५० ॥

Für ट् am Anfange eines taddhita wird इक् substituirt.

ठक् ist ±-इक्, ठञ् ±-इक्, ठन् -इक्.

इसुमुक्तान्नात् कः ॥ ५१ ॥

Nach einem auf इस्, उस्, उ (ऊ), ऋ und त् auslautenden Stamme wird क् dafür substituirt.

सार्धिष्क, धानुष्क, नेपादकृष्क, मातृक, आंदशिवत्क.

चजोः कु घिरण्यतोः ॥ ५२ ॥

Für च् und ज् im Auslaut einer Wurzel wird vor einem Suffix mit stummem घ् (घित्) und vor -उयं der entsprechende Guttural substituirt.

पाकः, त्यागः und रागः mit घञ्; पाक्य, वाक्य und रेक्य mit यत्. Vgl. 7, 3, 59 fgg.

न्यङ्कादीनां च ॥ ५३ ॥

Auch in न्यङ्क् u. s. w. ist ein Guttural substituirt worden.

हो हन्तेर्जिण्नेषु ॥ ५४ ॥

Für das ह् in हन् wird ein Guttural substituirt vor einem Suffix mit stummem ज् oder ण् und vor einem न्.

घातः mit घञ्, साधुघातिन् mit इञ्; घातयति mit णिच्, घातक mit खुल्, घातम् mit णमुल्; घन्ति, घन्त, अघन्. Vgl. 7, 3, 32 zum त् in घात u. s. w.

अभ्यासाच्च ॥ ५५ ॥

Auch nach einer Reduplication.

जिघांसति, जङ्घन्यते, जघान.

हेरचडिः ॥ ५६ ॥

Auch für das ह् von ह्रि, jedoch nicht im reduplicirten Aorist.

प्र जिघीषति, प्र जेघीयते, प्र जिघाय; aber प्राजीह्यत्.

सन्लिटोर्जेः ॥ ५७ ॥

Für das ज् in जि wird ein Guttural substituirt vor dem Desiderativsuffix
ल_स und im Perfect.

जिगीषति und जिगाय. Es wird auch संल्लिटोर्जेः und संलिटोर्जेः geschrieben.

विभाषा चेः ॥ ५८ ॥

Für das च् von चि in demselben Falle nicht nothwendig.

चिचोषति oder चिकीषति, चिचाय oder चिकाय.

न क्वादेः ॥ ५९ ॥

Für auslautendes च् und ज् einer mit einem Guttural anlautenden Wurzel
wird kein Guttural substituirt.

कूजः, खर्जः und गर्जः mit घञ्; कूज्य, खर्ज्य und गर्ज्य mit ग्यत्. Ausnahme zu 7, 3, 52.

अजिब्रज्योश्च ॥ ६० ॥

Auch nicht für das ज् von अज् und ब्रज्.

समाजः, उदाजः und परिव्राजः; परिव्राज्य.

भुजन्युञ्जौ पाण्युपतापयोः ॥ ६१ ॥

भुज „Arm“ und न्युञ्ज „ein bestimmtes körperliches Leiden“ haben ihr ज्
bewahrt.

प्रयाजानुयाजौ यज्ञाङ्गे ॥ ६२ ॥

Desgleichen प्रयाज und अनुयाज als Bezeichnungen von Theilen eines Opfers.

वञ्चेर्गताौ ॥ ६३ ॥

Für den Palatal von वञ्च् wird kein Guttural substituirt in der Bedeutung
„gehen“.

वञ्च्यं वञ्चन्ति वणिजः, aber वङ्क्व = कुटिल.

ओक उचः के ॥ ६४ ॥

ओक ist mit dem Suffix _अ unregelmässig von उच् gebildet.

6, 4, 1.

एय आवश्यके ॥ ६५ ॥

Vor dem Suffix $_{\pm}य$ wird für den Palatal kein Guttural substituiert, wenn das zu Thuende als eine absolute Nothwendigkeit bezeichnet wird.

अवश्यपाच्य, अवश्यवाच्य, अवश्यरेच्य; sonst aber पाक्य, वाक्य, रेक्य.

यजयाचरुचप्रवचर्चश्च ॥ ६६ ॥

Vor demselben Suffix auch nicht für den Palatal von यज्, याच्, रुच्, वच् nach प्र und ऋच्.

याज्य, याच्य, रोच्य, प्रवाच्य, अर्च्य.

वचो ऽशब्दसंज्ञायाम् ॥ ६७ ॥

Auch nicht für den von वच्, wohl aber in der Bedeutung „Wort, Rede“.

वाच्यमाह, अवाच्यमाह; dagegen अवयुषितं वाक्यमाह.

प्रयोज्यनियोज्यौ शक्यार्थे ॥ ६८ ॥

प्रयोज्य und नियोज्य bewahren ihren Palatal in der Bedeutung „dieses zu thun möglich“.

प्रयोज्यः = प्रयोक्तुं शक्यः, नियोज्यः = नियोक्तुं शक्यः; sonst aber प्रयोग्य und नियोग्य.

भोज्यं भक्ष्ये ॥ ६९ ॥

भोज्य bewahrt seinen Palatal in der Bedeutung „essbar“.

भोज्य ओदनः, भोज्या यवागूः; aber भोग्यः कम्बलः.

घोर्लोपो लेटि वा ॥ ७० ॥

Die Wurzeln दा und धा können im Conjunctiv ihren Auslaut abwerfen.

सोमो ददद्गन्धर्वाय RV. 10, 85, 41. दधद्रत्ना दाशुषे 1, 35, 8. Aber auch यदग्निरग्नये ददात्.

ओतः श्यनि ॥ ७१ ॥

Eine auf ओ auslautende Wurzel verliert diesen Auslaut vor dem Präsenscharakter $_{\pm}य$.

नि श्यति, अच्यति, अच्यति, अच्यति, अच्यति.

कसस्याचि ॥ ७२ ॥

Das अ des Aoristcharakters $_{\pm}स$ fällt vor einer vocalisch anlautenden Personalendung ab.

अधुक्षाताम्, अधुक्षाथाम्, अधुक्षि. Wenn das अ vor आताम् und आथाम् nicht abfiel, müsste nach 7, 2, 81 dafür इय् substituiert werden.

लुग्वा दुहदिहलिहगुहामात्मनेपदे दन्ये ॥ ७३ ॥

Nach दुह्, दिह्, लिह् und गुह् kann vor einer mit einem Dental anlautenden Personalendung des Mediums dieses ganze Suffix abfallen.

6, 4, 1.

अदुग्ध oder अधुक्षत, अदुग्धाः oder अधुक्षयाः, अदुग्धम् oder अधुक्षयम्, अदुक्ष्यहि oder अधुक्ष्यवहि; अदिग्ध oder अधिक्षत, अलीढ oder अलिक्षत, न्यगूढ oder न्यघुक्षत. Pāṇini sagt दन्त्ये st. तौ, um auch das dentilabiale व् einzuschliessen. Zur Aoristform s. 3, 1, 45.

शमामष्टानां दीर्घः श्यनि ॥ ७४ ॥

In शम् und den sieben folgenden Wurzeln wird vor dem Präsenscharakter ऽय eine Länge für den Wurzelvocal substituiert.

शाम्यति, ताम्यति, दाम्यति, आम्यति, भाम्यति, क्षाम्यति, क्राम्यति und माम्यति.

ष्टिवुक्लमुचमां शिति ॥ ७५ ॥

In ष्टिव्, क्लम् und चम् auch vor einem anderen Präsenscharakter.

ष्टीवति, क्लामति, आ चामति. Es wird auch ष्टिवुक्लम्याचमां und ष्टिवुक्लम्याचमां gelesen; der Zusatz entstammt einem Vārttika.

क्रमः परस्मैपदेषु ॥ ७६ ॥

In क्रम् wird vor den Endungen des Activs die Länge substituiert.

क्रामति, aber आ क्रमत आदित्यः.

इषगमियमां छः ॥ ७७ ॥

Für den Auslaut von इप्, गम् und यम् wird छ् vor dem Präsenscharakter substituiert.

इच्छति, गच्छति, यच्छति. Die Meisten, aber nicht Kātjājana und Patañgali, lesen इप्पु st. इप्, weil jenes gemeint ist.

पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यतिर्त्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमन- यच्छपश्यर्द्धधौशीयसीदाः ॥ ७८ ॥

Vor dem Präsenscharakter finden folgende Substitutionen statt: पिब् für पा, जिघ्र् für घ्रा, धम् für ध्मा, तिष्ठ् für स्या, मन् für म्ना, यक् für दा (दाण्), पश्य् für दृश्, ऋक् für ऋ, धौ für स, शीय् für शद् und सीद् für सद.

पिबति, जिघ्रति, धमति, तिष्ठति, मनति, यच्छति, पश्यति, ऋच्छति, धावति, शीयते und सीदति.

ज्ञानोर्जा ॥ ७९ ॥

Für ज्ञा und जन् wird in diesem Falle ज्ञा substituiert.

ज्ञानाति und जायते.

प्वादीनां ह्रस्वः ॥ ८० ॥

In पू u. s. w. wird vor dem Präsenscharakter eine Kürze substituiert.

पुनाति, लुनाति, स्तृणाति u. s. w.

6, 4, 1.

मीनातेर्निगमे ॥ ८१ ॥

In मी im Veda.

प्र मिनन्ति व्रतानि R̥V. 10, 10, 5.

मिदेर्गुणः ॥ ८२ ॥

Für इ in मिद् wird vor dem Präsenscharakter Guṇa substituiert.

मेव्यति.

जुसि च ॥ ८३ ॥

Auch vor der Personalendung उस् des Imperfects wird Guṇa für die auslautenden Vocale इ u. s. w. (nebst ihren Längen) substituiert.

अजुह्वुः, अबिभयुः, अबिभरुः. Diese Personalendung ist nach 1, 2, 4 डित्, unser Sūtra ist demnach eine Ausnahme von 1, 1, 5.

सार्वधातुकार्धधातुकयोः ॥ ८४ ॥

Dieselbe Substitution findet vor den sârvadhâtuka und ârdhadhâtuka genannten Suffixen (s. 3, 4, 113 fgg.) statt.

तरति, नयति, भवति; कर्तृ, चेतृ, स्तोत्रृ. Die Hauptausnahme gibt 1, 1, 5 an.

जायो ऽविचिण्णाल्ङित्सु ॥ ८५ ॥Für ऋ in जाण् wird Guṇa substituiert, ausgenommen vor dem Suffix वि, vor dem Aoristcharakter $_{\pm}\ddot{a}$, vor der Personalendung des Perfects $_{\pm}\ddot{a}$ und vor einem Suffix mit stummem इ.

जागरयति, जागरक, साधुजागरिन्, जागरम् Absol., जागरो वर्तते, जागरित, जागरितवत्; dagegen जायवि, अजागारि, जजागार; जायतः, जायथः. Ausnahme zu 1, 1, 5 und 7, 2, 115.

पुगन्तलघूपधस्य च ॥ ८६ ॥

Für die Vocale इ u. s. w. der im Causativ durch das Augment ष् (s. 7, 3, 36) verstärkten Wurzeln, sowie für den kurzen Vocal einer auf einen einfachen Consonanten auslautenden Wurzel wird vor den 7, 3, 84 genannten Suffixen Guṇa substituiert.

व्लेपयति, ह्येपयति, क्रोपयति; भेदन, छेदन, भेत्, छेत्.

नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके ॥ ८७ ॥

In einer reduplicirten Form einer Wurzel mit solchem Vocal findet diese Substitution vor einem vocalisch anlautenden sârvadhâtuka mit stummem ए nicht statt.

नेनिजानि, अनेनिजम्; परि वेविषाणि, पद्यवेविषम्; dagegen नेनेक्ति. Die drei Personalendungen des Sg. sind पित्.

भूसुवोस्तिङि ॥ ८८ ॥

भू und सू erhalten keinen Guṇa vor einer (unmittelbar folgenden) Personalendung, die sârvadhâtuka ist.

अभूत्, अभूः, अभूवम्; सुवे, सुवावहे, सुवामहे; dagegen भवति, weil die Personalendung nicht unmittelbar folgt, und व्यति भविषीष्ट, weil der Precativ kein sârvadh. ist (das Augment ist ein Bestandtheil der Personalendung).

उतो वृद्धिलुकि हलि ॥ ८९ ॥

Eine auf उ auslautende Wurzel, die keinen Präsenscharakter annimmt, erhält Vṛddhi vor einem consonantisch anlautenden sârvadhâtuka mit stummem प्.

यांति, यांषि, यांमि; नांति, नांषि, नांमि; स्तांति, स्तांषि, स्तांमि. Diese Personalendungen heissen तिप्, सिप् und मिप्.

ऊर्णोतेर्विभाषा ॥ ९० ॥

ऊर्णु nicht nothwendig.

प्रोर्णोति oder प्रोर्णोति u. s. w.

गुणो ऽपृक्ते ॥ ९१ ॥

Besteht eine solche Personalendung aus einem einzigen Consonanten, so erhält ऊर्णु Guṇa.

प्रोर्णोत्, प्रोर्णोः.

तृणह इम् ॥ ९२ ॥

Im Verbalstamm तृणह् wird vor den 7, 3, 89 angegebenen Personalendungen इ nach dem अ eingeschoben.

तृणोडि, तृणोडि, तृणोडि, अतृणोद्.

ब्रुव ईट् ॥ ९३ ॥

Nach ब्रु erhalten diese Personalendungen das Augment ई.

ब्रवीति, ब्रवीषि, ब्रवीमि, अब्रवीत्.

यङो वा ॥ ९४ ॥

Im Intensiv können diese Personalendungen das Augment ई erhalten.

लालपीति, वावदीति, रोरवीति; aber auch वर्वर्त्ति चक्रम्.

तुरुस्तुशम्यमः सार्वधातुके ॥ ९५ ॥

Nach तु, रु, स्तु, शम् und अम् kann ein consonantisch anlautendes sârvadhâtuka-Suffix das Augment ई erhalten.

उत्तांति oder उत्तवीति, उप रंति oder उप रवीति, उप स्तांति oder उप स्तवीति, शाम्यध्वम् oder शमीध्वम्, अभ्यमति oder अभ्यमीति. Die Āṭiṅgala sollen nach der Kāçikā धातुकासु (!) च्छन्दसि lesen.

6, 4, 1.

अस्तिसिचो ऽपृक्ते ॥ ९६ ॥

Nach अस्, अस्ति und nach dem Aoristcharakter स् erhält ein aus einem einzigen Consonanten bestehendes sârvadhâtuka-Suffix das Augment ई.

आसीत्, आसीः; अकार्षीत्, असावीत्.

बहुलं छन्दसि ॥ ९७ ॥

Im Veda findet in diesem Falle ein Schwanken statt.

आप एवेदं सलिलं सर्वमाः (= आसीत्), अहरेवासीन्न रात्रिः (vgl. Maitr. S. 1, 5, 12); गो-भिरक्षाः RV. 9, 107, 9. प्रत्यञ्चमत्साः 10, 23, 4. Vgl. 8, 2, 73.

रुदश्च पञ्चभ्यः ॥ ९८ ॥

Auch nach रुद् und den vier folgenden Wurzeln erhält das 7, 3, 96 genannte Suffix das Augment ई.

अरोदीत्, अरोदीः; अस्वपीत्, अस्वपीः; अश्वसीत्, अश्वसीः; प्राणीत्, प्राणीः; अजङ्गीत्, अजङ्गीः.

अङ्गार्ग्यगालवयोः ॥ ९९ ॥

Nach der Meinung Gârgja's und Gâlava's das Augment अ.

अरोदत्, अरोदः; अस्वपत्, अस्वपः; अश्वसत्, अश्वसः; प्राणत्, प्राणः; अजङ्गत्, अजङ्गः.

अदः सर्वेषाम् ॥ १०० ॥

Nach अद् erhält das 7, 3, 96 genannte Suffix dieses Augment nach der Meinung aller Grammatiker.

आदत् und आदः.

अतो दीर्घो यञि ॥ १०१ ॥

Vor einem mit स् oder व् anlautenden sârvadhâtuka wird für den Auslaut अ eines Tempusstammes die Länge substituiert.

पचामि, पचावः, पचामः; पद्यामि, पद्यावः, पद्यामः.

सुपि च ॥ १०२ ॥

Vor einer mit य् oder भ् anlautenden Casusendung wird auch das auslautende अ eines Nominalstammes verlängert.

वृत्ताय (vgl. 7, 1, 13), वृत्ताभ्याम्.

बहुवचने भ्रल्येत् ॥ १०३ ॥

Im Plural wird ह् für ein solches अ substituiert, wenn die Casusendung mit भ् oder स् anlautet.

वृत्तेभ्यः, वृत्तेषु.

ओसि च ॥ १०४ ॥

Desgleichen vor der Casusendung ओस्.

वृत्तयोः Gen. und Loc. Du.

आङि चापः ॥ १०५ ॥

Vor diesem ओस् und vor आ des Instrum. wird ए substituiert für das आ des Femininsuffixes.

खट्वयोः und खट्वया.

संबुद्धौ च ॥ १०६ ॥

Desgleichen im Vocativ Sg.

हे खट्वे.

अन्नार्थनद्योर्ह्रस्वः ॥ १०७ ॥

Für das आ der Feminina in der Bedeutung von „Mutter, Mütterchen“, so wie für die Länge der Nadi genannten Feminina (s. 1, 4, 3 fgg.) wird im Vocativ Sg. eine Kürze substituiert.

हे अम्ब, हे अक्क, हे अल्ल; हे कुमारि, हे ब्रह्मबन्धु.

ह्रस्वस्य गुणः ॥ १०८ ॥

Für इ und उ wird im Vocativ Sg. Guṇa substituiert.

हे अग्ने, हे वायो.

जसि च १०९ ॥

Auch vor der Endung अस् des Nomin. Pl.

अग्नयः, वायवः.

ऋतो ङिसर्वनामस्थानयोः ॥ ११० ॥

Für ein auslautendes ऋ wird im Loc. Sg. und in den starken Casus Guṇa substituiert.

पितरि, मातरि, भातरि, कर्तरि; मातरौ, पितरौ, कर्तारौ, कर्तारः. Zur Länge in कर्तारौ und कर्तारः s. 6, 4, 11.

घेङिति ॥ १११ ॥

Für das इ und उ der ghi genannten Stämme (s. 1, 4, 7) wird Guṇa substituiert im Dat., Abl. und Gen. Sg.

अग्नये, वायवे; अग्नेः und वायोः. Vgl. 6, 1, 110.

आणनद्याः ॥ ११२ ॥

Nach den Nadi genannten Stämmen (s. 1, 4, 3 fgg.) erhalten die Endungen der eben genannten Casus das Augment आ.

कुमार्ये, ब्रह्मबन्ध्वै; कुमार्याः, ब्रह्मबन्ध्वाः.

याडापः ॥ ११३ ॥

Nach den Femininis auf आ erhalten diese Casusendungen das Augment या.

खट्वाये, खट्वायाः.

6, 4, 1.

सर्वनाम्नः स्याद्भ्रुस्वश्च ॥ ११४ ॥

Nach einem weiblichen Pronominalstamm auf आ erhalten die genannten Casusendungen das Augment स्या und das आ des Stammes wird verkürzt.

सर्वस्यै, विश्वस्यै, यस्यै; सर्वस्याः, विश्वस्याः, यस्याः u. s. w.

विभाषा द्वितीयातृतीयाभ्याम् ॥ ११५ ॥

Nach द्वितीया und तृतीया können jene Casusendungen das Augment स्या erhalten, vor welchem das आ gekürzt wird.

द्वितीयस्यै oder द्वितीयायै, तृतीयस्यै oder तृतीयायै; द्वितीयस्याः oder द्वितीयायाः, तृतीयस्याः oder तृतीयायाः.

ङेराम् नद्याम्नीभ्यः ॥ ११६ ॥

Nach den Nadi genannten Stämmen (s. 1, 4, 3 fgg.), nach den Femininis auf आ (आप्) und nach नी wird आम् für die Endung इ des Locativ Sg. substituirt.

कुमार्याम्, ब्रह्मबन्ध्याम्; खट्वायाम्, सेनान्याम्.

इदुञ्जाम् ॥ ११७ ॥

Auch nach den auf इ und उ ausgehenden Femininstämmen.

कृत्याम्, धेन्वाम्. Vgl. 1, 4, 6.

औदच्च घेः ॥ ११८ ॥ ११९ ॥

Nach anderen Stämmen auf इ und उ wird für die Dativendung औ substituirt, wobei für den Auslaut der ghi genannten Stämme (s. 1, 4, 7) अ substituirt wird.

सख्यां, पत्यो; अर्नां, वार्यां, कर्तो, धेर्नां. Das Sūtra wird auch in zweie zerlegt: औत् und अच्च घेः, aber erst nach dem Vorschlage Kātjājana's.

आङो नास्त्रियाम् ॥ १२० ॥

Für die Endung आ des Instr. Sg. wird nach den ghi genannten Stämmen, wenn sie nicht Feminina sind, ना substituirt.

अग्निना, वायुना, dagegen कृत्या, धेन्वा.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

णौ चङ्चुपधाया ह्रस्वः ॥ १ ॥

Im reduplicirten Aorist des Causativs wird für den an vorletzter Stelle des Causativstammes stehenden Vocal eine Kürze substituiert.

अचीकरत्, अजीहरत्, अपीपटत्, अलीलवत्; dagegen अचक्राह्वत्, weil der Vocal in Folge der Doppelconsonanz nicht an vorletzter Stelle steht. Ueber den Anfall des causativen इ s. 6, 4, 51.

नाग्लोपिशास्वृदिताम् ॥ २ ॥

Diese Verkürzung findet nicht statt bei Denominativen mit dem Suffix -ङ्, vor dem der Endvocal des Nominalstammes abfällt, und auch nicht bei शास् und bei den Wurzeln mit stummem ऋ.

अममालत् = मालामाख्यत्, अममातरत् = मातरमाख्यत्, अशशासत्; अबवाधत्, अययाचत्, अडुढौकत्.

भाजभासभाषदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् ॥ ३ ॥

Bei भाज्, भास् u. s. w. kann die Kürze substituiert werden.

अबिभ्रजत् oder अबभाजत्, अबीभसत् oder अबभासत्, अबीभयत् oder अबभायत्, अदीदिपत् oder अदिदीपत्, अजीजिवत् oder अजिजीवत्, अमीमिलत् oder अमिमीलत्, अपीपिडत् oder अपिपीडत्. Vgl. 7, 4, 93 fg.

लोपः पिबतेरीच्चाभ्यासस्य ॥ ४ ॥

Bei पा „trinken“ fällt in diesem Aorist der an vorletzter Stelle stehende Vocal des Stammes ab, und für den Vocal der Reduplication wird ई substituiert.

अपीप्यत्, अपीप्यताम्, अपीप्यन्. Die Causativform von पा ist nach Abfall des Causativcharacters इ (s. 6, 4, 51) nach 7, 3, 37 पाय्.

तिष्ठतेरित् ॥ ५ ॥

Bei स्या wird für den Vocal des Stammes इ substituiert.

अतिष्ठित्, अतिष्ठिताम्, अतिष्ठित्. Der Stamm des Causativs ist nach Abfall des इ (s. 6, 4, 51) nach 7, 3, 36 स्याप्.

जिघ्रतेर्वा ॥ ६ ॥

Bei घ्रा kann dieses geschehen.

अजिघ्रित् oder अजिघ्रित्, अजिघ्रिताम् oder अजिघ्रिताम्, अजिघ्रित् oder अजिघ्रित्. Wenn इ nicht substituiert wird, tritt nach 7, 4, 1 die Kürze für घ्राप् ein.

उर्च्यत् ॥ ७ ॥

Für ein an vorletzter Stelle stehendes ऋ oder ॠ kann in diesem Aorist ऋ substituiert werden.

अवीवृत्त् oder अववर्त्त् nach 7, 3, 86; अमीमृजत् oder अममार्जत् nach 7, 2, 114; अचीकृतत् oder अचिक्रीर्त्त् nach 7, 1, 101 und 8, 2, 77.

6, 4, 1.

नित्यं छन्दसि ॥ ८ ॥

Im Veda findet diese Substitution stets statt.

अवीदधत्, अवीदधताम्, अवीदधन्.

दयतेर्दिगि लिटि ॥ ९ ॥

Für दे, दयते wird im Perfect दिगि substituiert.

अव दिग्ये, अव दिग्याते, अव दिग्यिरे.

ऋतश्च संयोगादेर्गुणः ॥ १० ॥

Eine auf ऋ auslautende Wurzel mit vorangehender Doppelconsonanz erhält Guṇa im Perfect.

सस्वरतुः, सस्वरुः; दध्वरतुः, दध्वरुः; सस्मरतुः, सस्मरुः. Ausnahme zu 1, 1, 5. Im Sg. सस्वार, दध्वार, सस्मार nach 7, 2, 115, da hier die Personalendung णल् ist.

ऋच्छृत्यताम् ॥ ११ ॥

ऋक्, ऋ und Wurzeln auf ऋ erhalten im Perfect Guṇa.

आनर्क, आनर्कतुः, आनर्कः; आरतुः, आरुः; नि चकरतुः und नि चकरुः, नि जगरतुः und नि जगरुः. Im Sg. नि चकार und नि जगार nach 7, 2, 115.

शृदृप्रां ह्रस्वो वा ॥ १२ ॥

In श, दृ, पृ und शृ kann im Perfect der Vocal verkürzt werden.

वि शशरतुः oder शश्रतुः, वि ददरतुः oder ददरतुः, नि पपरतुः oder पपरतुः.

के ऽणः ॥ १३ ॥

Vor dem taddhita-Suffix क wird ein vorangehendes आ, ई und ऊ verkürzt.

जका, कुमारिका, बह्वन्धुका.

न कपि ॥ १४ ॥

Nicht aber vor dem an Bahuvrīhi antretenden क.

बहुकुमारीक, बहुलक्ष्मीक, बहुवधूक.

आपो ऽन्यतरस्याम् ॥ १५ ॥

Das Femininsuffix आ kann vor diesem Suffix verkürzt werden.

बहुखट्वाक oder खट्वाक, बहुमालाक oder मालाक.

ऋदृशो ऽङि गुणः ॥ १६ ॥

In Wurzeln auf ऋ oder दृ, so wie in दृश् wird vor dem Aoristcharakter —अ Guṇa für den Wurzelvocal substituiert.

शकलाङ्गुष्ठको ञ्करतु, अहं तेभ्यो ञ्करं नमः, असरतु, आरतु; अदर्शतु, अदर्शताम्, अदर्शन्. Kāçikā fasst अङ् auch als कृत् und erklärt damit जरा. Ausnahme zu 1, 1, 5.

अस्यतेस्युक् ॥ १७ ॥

अस्, अस्यति erhält vor diesem Aoristcharakter das Augment य्.
आस्थत्, आस्थताम्, आस्थन्.

अयतेरः ॥ १८ ॥

Für den Auslaut von श्चि wird अ vor diesem Suffix substituiert.

अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन्. Für das अ des Stammes und für das des Suffixes wird nach 6, 1, 97 das letztere allein substituiert.

पतः पुम् ॥ १९ ॥

In पत् wird vor diesem Suffix प् nach dem Wurzelvocal eingeschoben.

अपत्तत्, अपत्तताम्, अपत्तन्.

वच उम् ॥ २० ॥

In वच् wird उ nach अ eingeschoben.

अवोचत्, अवोचताम्, अवोचन्.

शीङः सार्वधातुके गुणः ॥ २१ ॥

Für den Wurzelvocal in शी wird vor einem sârvadhâtuka Guṇa substituiert.

शेते, शयाते, शेते. Ausnahme zu 1, 1, 5.

अयङ् यि किङ्ति ॥ २२ ॥

Vor einem mit य् anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् wird अय् für ई in शी substituiert.

शय्यते mit यक्, शाशय्यते mit यङ्, प्रशय्य und उपशय्य mit ल्यप्, welches als Substitut von त्त्वा auch कित् ist.

उपसर्गाङ्गस्व ऊहतेः ॥ २३ ॥

Für das ऊ von ऊह् wird, wenn eine Präposition vorangeht, vor einem solchen Suffix die Kürze substituiert.

समुह्यते, समुह्य, अभ्युह्यते, अभ्युह्य.

एतेर्लिङि ॥ २४ ॥

Die Kürze der Wurzel इ, एति erhält sich vor dem Augment यास् im Pre-cativ, wenn eine Präposition vorangeht.

उदियात्, समियात्, अन्वियात्; dagegen ईयात्. Ausnahme zum folgenden Sūtra.

अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः ॥ २५ ॥

Vor einem mit य् anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् wird, wenn es kein कृत् und kein sârvadhâtuka ist, eine Länge für den auslautenden Vocal des Stammes substituiert.

6, 4, 1.

भ्रशायते, सुखायते und दुःखायते mit dem Denominativsuffix क्यङ् nach 3, 1, 12, 18. चीयते und स्तूयते mit यक्; चेचीयते und तोष्टूयते mit यङ्; चीयात् und स्तूयात् Precative (vgl. 3, 4, 116). Dagegen प्रकृत्य, weil das Suffix ein कृत् ist, und चिनुयात्, सुनुयात्, weil die Personalendungen des Potentialis sârvadhâtuka sind.

च्वौ च ॥ २६ ॥

Desgleichen vor dem adverbialen Suffix च् (s. 5, 4, 50).

शुची करोति, शुची भवति, शुची स्यात्; पटू करोति, पटू भवति, पटू स्यात्. Vgl. 7, 4, 32.

रीङृतः ॥ २७ ॥

Für ऋ wird in den 7, 4, 25. 26 angegebenen Fällen री substituiert.

मात्रीयति und पित्रीयति mit क्यच् nach 3, 1, 8. चेक्रीयते mit यङ्; मात्रीभूत्.

रिङ् शयग्लिङ्ङु ॥ २८ ॥

Für das auslautende ऋ einer Wurzel wird रि substituiert vor dem Präsenscharakter अ, vor dem Passivcharakter --य und vor dem Augment यास् im Precativ.

आ द्वियते und आ ध्रियते (zum य् s. 6, 4, 77); क्रियते, च्छियते; क्रियात्, च्छियात्.

गुणो ऽर्तिसंयोगाच्चोः ॥ २९ ॥

In der Wurzel ऋ, so wie in denjenigen Wurzeln auf ऋ, in denen diesem Vocal Doppelconsonanz vorangeht, wird in dem angegebenen Falle गुण für ऋ substituiert.

अर्यते und अर्यात्, स्मर्यते und स्मर्यात्. Ausnahme zu 1, 1, 5.

यङि च ॥ ३० ॥

Auch vor dem Intensivcharakter --य.

अरार्यते; सास्वर्यते, दाध्वर्यते, सास्मर्यते. अरार्यते entsteht auf folgende Weise: ऋ + य ergibt nach unserm Sûtra अर्ये; dieses mit der Reduplication nach 6, 1, 2 अर्यर्ये; nach 7, 4, 60 muss das erste य् abfallen, wir erhalten demnach अरर्ये und nach 7, 4, 83 schliesslich अरार्ये. Ausnahme zu 1, 1, 5.

ई घ्राध्मोः ॥ ३१ ॥

Für den Wurzelvocal von घ्रा und घ्मा wird im Intensivum ई substituiert.

जेघ्रीयते, देघ्मीयते. Vgl. 7, 4, 82.

अस्य च्वौ ॥ ३२ ॥

ई wird auch für अ und आ eines Nominalstammes vor dem Adverbialsuffix च् (s. 5, 4, 50) substituiert.

शुक्ली करोति, शुक्ली भवति; खट्वी करोति, खट्वी भवति.

क्यचि च ॥ ३३ ॥

Desgleichen vor dem Denominativsuffix $_{-}यै$.

पुत्रीयति, घटीयति; खट्वीयति, मालीयति.

अशनायोदन्यधनाया बुभुक्षापिपासागर्धेषु ॥ ३४ ॥

Die Denominativa अशनाय „hungrig sein“, उदन्य „durstig sein“ und धनाय „habsüchtig sein“ sind unregelmässig gebildet.

अशनायति, उदन्यति, धनायति. In anderen Bedeutungen अशनीयति, उदकीयति, धनीयति.

न च्छन्दस्यपुत्रस्य ॥ ३५ ॥

Im Veda haben die für das Denominativsuffix $_{-}यै$ gegebenen Regeln nur bei पुत्र Geltung.

मित्रयु, संस्वेदयु, सुम्रयु; dagegen पुत्रीयन्तः सुदानवः RV. 7, 96, 4.

दुरस्युर्द्रविणस्युर्वृषणयति रिषणयति ॥ ३६ ॥

दुरस्यु, द्रविणस्यु, वृषणयति und रिषणयति sind unregelmässige Bildungen im Veda.

अश्राघस्यात् ॥ ३७ ॥

Für den Auslaut von अश्रव und अघ wird im Veda vor dem genannten Suffix आ substituiert.

अश्रावयन्तो मघवन् RV. 7, 32, 23. मा त्वा वृका अघायवो विदन्.

देवसुम्रयोर्यजुषि काठके ॥ ३८ ॥

Desgleichen für den Auslaut von देव und सुम्र im Jaḡus Kāthaka.

देवायन्तो यजमानाय, सुम्रायन्तो हवामहे.

कव्यध्वरपृतनस्यर्चि लोपः ॥ ३९ ॥

Im Ṛgveda fällt der Auslaut von कवि, अध्वर und पृतना vor dem genannten Suffix ab.

कव्यन्तः सुमनसः (nicht im RV.), अध्वर्यन्तः (nicht in diesem Casus im RV.), पृतन्यन्त-
स्तिष्ठन्ति (nicht in dieser Verbindung im RV.).

द्यतिस्यतिमास्थामिति किति ॥ ४० ॥

Für den Auslaut von द्यो, सो, मा und स्या wird इ vor einem mit त् anlautenden Suffix mit stummem क् substituiert.

निर्दित und निर्दितवत्, अवसित und अवसितवत्, मित und मितवत्, स्थित und स्थितवत् mit क्त und क्तवत्. Fast Alle lesen इ ति statt इत्ति.

6, 4, 1.

शाङ्खोरन्यतरस्याम् ॥ ४१ ॥

Auch für den Auslaut von शा (शो) und ङा (ङो), aber nicht nothwendig.

निशित oder निशात, निशितवत् oder निशातवत्; अवच्छित oder अवच्छात, अवच्छितवत् oder अवच्छातवत्.

दधातेर्हिः ॥ ४२ ॥

Für धा, दधाति wird in diesem Falle हि substituiert.

हित, हितवत्, हित्वा (mit त्त्वा).

जहातेश्च क्ति ॥ ४३ ॥

Auch für हा, जहाति wird हि vor =त्वा substituiert.

हित्वा राज्यं वनं गतः.

विभाषा छन्दसि ॥ ४४ ॥

Im Veda nicht nothwendig.

हित्वा शरीरं यातव्यम्, aber auch हात्वा.

मुधित वसुधित नेमधित धिष्व धिषीय च ॥ ४५ ॥

Diese fünf vedischen Formen sind unregelmässig gebildet.

दो दद्वोः ॥ ४६ ॥

Für दा, wenn es ghu heisst (s. 1, 1, 20), wird in dem 7, 4, 40 genannten Falle दद substituiert.

दत्त, दत्तवत्; dagegen दात von दा(प्) und अवदात von दे(प्).

अच उपसर्गात्तः ॥ ४७ ॥

Wenn eine vocalisch auslautende Präposition vorangeht, wird in dem gegebenen Falle त् für jenes दा substituiert.

पत्त, अवत्त, नीत्त, परीत्त. Zur Länge s. 6, 3, 124.

अपो भि ॥ ४८ ॥

त् wird auch für den Auslaut von अप् vor einer mit भ् anlautenden Casusendung substituiert.

अभिः, अभ्यः.

सः स्यार्धधातुके ॥ ४९ ॥

Auch für den Auslaut स् einer Wurzel vor einem mit स् anlautenden ârdhadhâtuka.

वत्स्यति, अवत्स्यत्, विवत्सति, जिघत्सति.

तासस्त्योर्लोपः ॥ ५० ॥

Das **स्** von **तास्**, dem Charakter des zweiten Futurums, und das von **अस्**, **अस्ति** fällt vor einem mit **स्** anlautenden Suffix ab.

कर्तासि, कर्तासे (vgl. 2, 4, 85); **त्वमसि, व्यति से**; vgl. 6, 4, 111.

रि च ॥ ५१ ॥

Auch vor einem mit **र्** anlautenden Suffix.

कर्तारो, कर्तारः, अध्येतारो, अध्येतारः (vgl. 2, 4, 85); **व्यति रे** Perfect von **अस्**; vgl. 6, 4, 111.

ह एति ॥ ५२ ॥

Vor der Personalendung **ए** wird **ह** für jenes **स्** substituiert.

कर्ताहे, व्यति हे (von **अस्**). Vgl. 6, 4, 111.

यीवर्णयोर्दीधीवेव्योः ॥ ५३ ॥

Vor einem mit **य्, इ** oder **ई** anlautenden Suffix fällt der Auslaut von **दीधो** und **वेवी** ab.

आदीध्य und **आवेव्य गतः**, **आ दीध्यते** und **आ वेव्यते**; **आदीधित्** und **आवेवित्**; **आ दीधीत** und **आ वेवीत**. Das lange **ई** in **यीवर्णयोः** vermag ich nicht zu erklären. **इवर्ण** bezeichnet sowohl **इ** als auch **ई**, und ein Consonant erhält bei Pāṇini sonst nie ein **इ** zur Erleichterung der Aussprache. **यि** kann bei Pāṇini nur Locativ von **य्** sein, aber dieser ist hier nicht am Platze, da **यीवर्णयोः** wegen des Duals nur als Compositum zu fassen ist.

सनि मीमाघुरभलभशकपतपदामच इस् ॥ ५४ ॥

Für den Wurzelvocal von **मी, मा, दा** und **धा (घु)**, **रम्, लम्, शक्, पत्** und **पद्** wird **इस्** vor dem **स्** des Desiderativsuffixes **ल_स** substituiert.

मित्सति, प्र मित्सति; मित्सते, अप मित्सते; दित्सति, धित्सति; आ रिप्सते, आ लिप्सते, शिद्धति, पित्सति, प्र पित्सते. Bei den vocalisch auslautenden Wurzeln wird für das substituirte **स्** nach 7, 4, 49 **त्** substituiert, bei den consonantisch auslautenden fällt dieses **स्** nach 8, 2, 29 aus. Die Reduplication fällt nach 7, 4, 58 ab.

आप्ज्ञपृधामीत् ॥ ५५ ॥

Für den Wurzelvocal von **आप्, ज्ञप्** und **ऋध्** wird **ई** vor **ल_स** substituiert.

ईप्सति, ज्ञोप्सति, ईर्त्सति. Vgl. 7, 4, 58.

दम्भ इच्च ॥ ५६ ॥

Für den von **दम्भ** auch **इ**.

धीप्सति oder **धिप्सति**. Vgl. 7, 4, 58.

मुचो ऽकर्मकस्य गुणो वा ॥ ५७ ॥

Wenn **मुच्** intransitive Bedeutung hat, kann im Desiderativ **Guṇa** für den Vocal substituiert werden.

मोक्षते oder **मुमुक्षते वत्सः स्वयमेव**. Vgl. 7, 4, 58.

6, 4, 1.

अत्र लोपो ऽभ्यासस्य ॥ ५८ ॥

In den 7, 4, 54 fgg. angegebenen Fällen schwindet die Reduplicationssilbe.

ह्रस्वः ॥ ५९ ॥

Sonst wird in der Reduplication die Kürze substituiert.

डुढांके und डुढांकिपते, तुत्रांके und तुत्रांकिपते.

हलादिः शेषः ॥ ६० ॥

Von den wiederholten Consonanten erhält sich nur der erste.

पपाच, मम्लो, आट. Vgl. 6, 1, 1 fgg.

शपूर्वाः खयः ॥ ६१ ॥

Wenn tonlose aspirirte und nicht-aspirirte Consonanten auf einen Sibilanten folgen, erhalten sich jene, während diese abfallen.

चुचोतिपति, तिष्ठासति, पिस्पिन्दिपते.

कुहोश्चुः ॥ ६२ ॥

Für einen Guttural und ह् wird ein Palatal substituiert.

चकार, चखान, जगाम, जघान, जहार.

न कवतेर्यङि ॥ ६३ ॥

Nicht aber im Intensiv von कु, कवते.

कोकूयत उद्गः, कोकूयते खरः. Von einem andern कु wird चोकूयते gebildet.

कृषेञ्छन्दसि ॥ ६४ ॥

Auch nicht im Intensiv von कृष् im Veda.

करीकृष्यते यज्ञकृषापः.

**दाधर्ति दधर्ति दधर्षि बोभूतु तेतिक्ते ऽलर्या पणीफणत्सं सनि-
थदत्करिक्कनिक्रदद्भ्रिभ्रह्विध्वतो दविद्युतत्तरिचतः सरीसृपतं वरी-
वृजन्मर्मृज्या गनीगन्तीति च ॥ ६५ ॥**

Im Veda findet man folgende unregelmässig reduplicirte Formen: दाधर्ति, दधर्ति, दधर्षि, बोभूतु, तेतिक्ते, अलर्या, आ पणीफणत्, सं सनिष्यदत्, करिक्त्, कनिक्रदत्, भ्रिभ्रत्, दविध्वतः, दविद्युतत्, तरिचतः, सरीसृपतम्, वरीवृजत्, मर्मृज्य und आ गनीगन्ति.

मर्मृज्य ist offenbar ein Fehler für मर्मृज्म.

उरत् ॥ ६६ ॥

Für ऊ und ऊर् wird in der Reduplication अर् (s. 1, 1, 51) substituiert.

ववृते, ववृधे, नर्नर्ति, नरिर्नर्ति, नरीर्नर्ति. र् fällt ab nach 7, 4, 60. Zu den Intensivformen s. 7, 4, 90 fgg.

द्युतिस्वायोः संप्रसारणम् ॥ ६७ ॥

Der Halbvocal in द्युत् und im Causativ von स्वप् wird in der Reduplication vocalisirt.

व्यदिद्यत्, वि दिद्योत्तिपते, वि दिद्यत्तिपते, वि देद्यत्यते; मुध्यापयिषति.

व्यथो लिटि ॥ ६८ ॥

Der Halbvocal in व्यथ् wird im Perfect vocalisirt.

विध्यथे, विध्यथाते, विध्यथिरे.

दीर्घ इणः किति ॥ ६९ ॥

In der Wurzel इ, एति wird eine Länge in der Reduplication substituirt vor einer Personalendung des Perfects, die क् zum stummen Laut hat.

ईयुः, ईयुः; dagegen इयाय, इययिथ. Vgl. 1, 1, 59.

अत आदेः ॥ ७० ॥

Für anlautendes अ einer Reduplication wird im Perfect eine Länge substituirt.

आट, आटतुः, आटुः.

तस्मान्नुड्विहलः ॥ ७१ ॥

Geht die Wurzel auf Doppelconsonanz aus, so tritt nach diesem आ an den Anlaut der Wurzel das Augment न्.

आनङ्ग, आनङ्गतुः, आनङ्गुः; आनञ्ज, आनञ्जतुः, आनञ्जुः.

अश्नोतेश्च ७२ ॥

Auch bei अश्, अश्नोति.

व्यानशे, व्यनशाते, व्यनशिरे.

भवतेरः ॥ ७३ ॥

Bei भू wird im Perfect अ in der Reduplication substituirt.

बभूव, वभूवतुः, बभूवुः; dagegen लुभूषति, बोभूयते.

समूवेति निगमे ॥ ७४ ॥

Im Veda auch in समूव.

समूव (= सुपुवे) स्थविरं विपश्चिताम्. In der Calc. Ausgabe des Pāṇini dasselbe Beispiel, aber mit vorangegehendem ऋष्टिः. Vgl. RV. 4, 18, 10.

निजां त्रयाणां गुणः श्रौ ॥ ७५ ॥

Bei निज्, विज् und विप् wird in den reduplicirten Präsensformen Guṇa für den Vocal in der Reduplication substituirt.

नेनेक्ति, वेवेक्ति, वेवेष्टि.

6, 4, 1.

भृजामित् ॥ ७६ ॥

Bei भृ, मा (माङ्) und हा (ओहाङ्) in demselben Falle इ.
विभर्ति, मिमीते, जिहीते.

अर्तिपिपत्योश्च ॥ ७७ ॥

Desgleichen bei ऋ und ए.
इर्यति (vgl. 6, 4, 78), पिपति.

बहुलं छन्दसि ॥ ७८ ॥

Im Veda findet in den reduplicirten Praesensformen ein Schwanken statt.
विवष्टि, विवक्ति, सिपक्ति, जिघर्ति; aber auch ददाति, जजनम्, दधनत्.

सन्यतः ॥ ७९ ॥

Im Desiderativ wird in der Reduplication इ für अ substituiert.
पिपद्यति, यियद्यति, तिष्ठासति, पिपासति.

ओः पुयण्ज्यपरे ॥ ८० ॥

Desgleichen für उ und ऊ vor einem Labial, einem Halbvocal und ज्, wenn auf diese Consonanten ein अ oder आ folgt.

पिपविषति, पिपावयिषति, विभावयिषति; यियविषति, यियावयिषति, रिरावयिषति, लिलावयिषति; जिजावयिषति.

स्रवतिशृणोतिद्रवतिप्रवतिप्लवतिच्यवतीनां वा ॥ ८१ ॥

Bei सु, श्रु, द्रु, प्रु, प्लु und च्यु kann diese Substitution stattfinden.

सिस्रावयिषति oder सुस्रावयिषति, शिश्रावयिषति oder श्रुश्रावयिषति, दिद्रावयिषति oder द्रुद्रावयिषति, पिप्रावयिषति oder पुप्रावयिषति, पिप्लावयिषति oder पुप्लावयिषति, चिच्यावयिषति oder चुच्यावयिषति. Dagegen सुस्रूषति und शुश्रूषति, weil ein ऊ auf र् folgt.

गुणो यङ्लुकोः ॥ ८२ ॥

Für इ und उ und deren Längen wird vor dem Intensivcharakter $\text{--}=\text{य}$, auch wenn dieser abfällt, Guṇa in der Reduplication substituiert.

चेचीयते, लोलूयते; जोह्वीति, चोक्रुशीति.

दीर्घो ऽकितः ॥ ८३ ॥

Für अ wird in diesem Falle eine Länge substituiert, wenn die Reduplication kein Augment erhält.

पापच्यते, यायज्यते; पापचीति, यायजीति; dagegen यंयम्यते und रंरम्यते, दंयमीति und रंरमीति. Vgl. die folgenden Sūtra.

नीग्वञ्चुसंसुध्वंसुभ्रंशुकसपतपदस्कन्दाम् ॥ ८४ ॥

Bei वञ्च्, संस्, ध्वंस्, भ्रंश्, कस्, पत्, पद् und स्कन्द erhält die Reduplication im Intensivum das Augment नी.

वनीवच्यते und वनीवञ्चीति, सनिघ्नस्यते und सनीघ्नंसीति, दनीध्वस्यते und दनीध्वंसीति, वनीभ्रश्यते und वनीभ्रंशीति, चनीकस्यते und चनीकसीति, पनीपत्यते und पनीपतीति, पनीपद्यते und पनीपदीति, चनीस्कद्यते und चनीस्कन्दीति. Alle भंसु statt भंशु.

नुगतो ऽनुनासिकान्तस्य ॥ ८५ ॥

Ein अ in der Reduplication erhält im Intensiv das Augment न्, wenn die Wurzel auf einen Nasal auslautet.

तन्तन्यते und तन्तनीति, जङ्गम्यते und जङ्गमीति, यंयम्यते und यंयमीति, रंरम्यते und रंरमीति.

जपजभदहदशभञ्जपशां च ॥ ८६ ॥

Auch die Reduplication von जप्, जभ्, दह्, दश्, भञ्ज् und पश्.

जज्जप्यते und जज्जपीति, जज्जभ्यते und जज्जभीति, दन्दह्यते und दन्दहीति, दन्दश्यते und दन्दशीति, बम्भज्यते und बम्भजीति, पम्पश्यते und पम्पशीति.

चरफलोश्च ॥ ८७ ॥

Auch von चर् und फल्.

Vgl. das folgende Sūtra.

उत्परस्यातः ॥ ८८ ॥

Für das nachfolgende अ (d. i. für das der Wurzel) wird in diesem Falle उ substituiert.

चञ्चूर्यते und चञ्चुरीति, पम्फुल्यते und पम्फुलीति. Zur Länge s. 8, 2, 77.

ति च ॥ ८९ ॥

Auch vor einem mit त् anlautenden Suffix wird उ für den Vocal von चर् und फल् substituiert.

चूर्ति, प्रफुल्लि, प्रफुल्ल. Vgl. 8, 2, 55.

रीगृदुपधस्य च ॥ ९० ॥

Die Reduplication einer Wurzel, die an vorletzter Stelle ein ऋ hat, erhält das Augment री.

वरीवृत्यते und वरीवृतीति, वरीवृथ्यते und वरीवृधीति, नरीनृत्यते und नरीनृतीति. Man bildet aber auch वरीवृश्च्यते und वरीवृश्चीति, obgleich das ऋ nicht an vorletzter Stelle steht.

रुयिकौ च लुकि ॥ ९१ ॥

In dem Intensiv mit Abfall von य aber auch die Augmente र् und रि.

वर्वर्त्ति und वरिवर्त्ति, नर्नर्त्ति und नरिनर्त्ति.

ञृतश्च ॥ ९२ ॥

Auch die Reduplication einer auf ऋ auslautenden Wurzel erhält die erwähnten Augmente in dem Intensiv ohne य.

चरीकर्त्ति, चर्कृत्ति und चरिकर्त्ति; जरीहर्त्ति, जर्हृत्ति und जरिहर्त्ति.

6, 4, 1.

सन्वल्लघुनि चङ्परि ऽनगलोपे ॥ ९३ ॥

Im reduplicirten Aorist des Causativs richtet sich die Reduplication nach der des Desiderativs, wenn der Wurzelvocal leicht ist, und die Wurzel nicht ihren Endvocal vor dem Causativsuffix einbüsst.

Beispiele beim folgenden Sūtra.

दीर्घो लघोः ॥ ९४ ॥

Ein prosodisch kurzer Vocal in der Reduplicationssilbe wird indessen verlängert.

अचीकरत्, अपीपचत् (vgl. 7, 4, 79); अपीपवत्, अलीलवत्, अजीजवत् (vgl. 7, 4, 80); असिभवत् oder असुभवत्, अशिभवत् oder अशुभवत्, अदिद्ववत् oder अदुद्ववत्, अपिप्रवत् oder अपुप्रवत्, अपिप्लवत् oder अपुप्लवत्, अचिच्यवत् oder अचुच्यवत् (vgl. 7, 4, 81). Dagegen bildet man vom zweisilbigen कथ, dessen Auslaut vor णि abfällt, अचकथत्.

अत् स्मृदृत्वरप्रथमदस्तृत्स्पशाम् ॥ ९५ ॥

Für den Vocal in der Reduplication von स्म u. s. w. wird indessen im reduplicirten Aorist des Causativs अ substituiert.

असस्मरत्, अददरत्, अतत्वरत्, अपप्रथत्, अममदत्, अतस्तरत् und अपस्पशत्. Einige lesen fehlerhaft दृ statt दृ.

विभाषा वेष्टिचेष्टयोः ॥ ९६ ॥

Bei वेष्ट् und चेष्ट् kann dieses geschehen.

अविवेष्टत् oder अववेष्टत्, अचिचेष्टत् oder अचचेष्टत्.

† 6, 4, 1.

ई च गणः ॥ ९७ ॥

Bei गण् kann auch ई für den Vocal der Reduplication in dem genannten Aorist substituiert werden.

अजगणात् oder अजीगणात्.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

8, 1, 1.

सर्वस्य द्वे ॥ १ ॥

Von hier an bis 8, 1, 15 incl. ist stets zu ergänzen: „das ganze Wort wird wiederholt“.

तस्य परमाद्भितम् ॥ २ ॥

Das nachfolgende Wort heist âmredita (wiederholt).

अनुदात्तं च ॥ ३ ॥

Und dieses ist unbetont.

नित्यवीप्सयोः ॥ ४ ॥

Es wird ein Wort wiederholt, wenn man ein „Immer“ oder ein „Jedes“ ausdrücken will.

पचति पचति „er kocht beständig“, भुक्त्या भुक्त्या oder भोजं भोजं व्रजति „jedesmal, wenn er gegessen hat, geht er“, लुनीहि लुनीहीत्यवायं लुनाति (vgl. 3, 4, 2); ग्रामो ग्रामो रमणीयः „jedes Dorf ist reizend“, पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति.

परैर्वर्जने ॥ ५ ॥

परि wird in der Bedeutung „mit Ausnahme von“ wiederholt.

परि परि त्रिगतैभ्यो वृष्टो देवः „rundherum um Trigarta (aber nicht in Tr. selbst) hat es geregnet“. Vgl. 1, 4, 88. 2, 3, 10.

प्रसमुपोदः पादपूरणे ॥ ६ ॥

प्र, सम्, उप und उद् werden wiederholt, wenn ein Stollen vollzählig gemacht werden soll.

प्र प्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे RV. 7, 8, 4. सं समिद्रुवसे वृषन् 10, 191, 1. उपोप मे परा मश 1, 126, 7. किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ 4, 21, 9.

उपर्यध्यधसः सामीप्ये ॥ ७ ॥

उपरि, अधि und अधस् um die unmittelbare Nähe anzudeuten.

उपर्युपरि दुःखम् oder ग्रामम्, अर्ध्याधि ग्रामम्, अधो ऽधो नगरम्.

वाक्यादेरामन्वितस्यासूयासंमतिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु ॥ ८ ॥

Ein Vocativ am Anfange eines Satzes wird wiederholt, wenn Neid, Lob, Aenger, Tadel oder eine Drohung ausgesprochen wird.

अभिरूपकां ३ अभिरूपक रिक्तं त अभिरूप्यम्, अभिरूपकां ३ अभिरूपक शोभनः खल्वसि, अविनीतकां ३ अविनीतक इदानीं ज्ञास्यसि जाल्म, शोक्तीकां ३ शाक्तीक रिक्ता ते शक्तिः, चरैर चरैर ३ घातयिष्यामि त्वा. Zum pluta-Vocal und seine Betonung s. 8, 2, 103, 95.

एकं बहुव्रीहिवत् ॥ ९ ॥

Wenn एक wiederholt wird, verbinden sich beide Theile zu einem Bahuvrihi.

एकैकमक्षरं पठति, एकैकयाहुत्या जुहोति. Der Accent nach 6, 2, 1.

आबाधे च ॥ १० ॥

Eine Wiederholung und eine gleiche Verbindung findet auch dann statt, wenn ein Schmerz über Etwas ausgedrückt wird.

गतैगत „zu meinem Leidwesen fortgegangen“, नष्टैनष्ट, पतितैपतित. Der Accent nach 6, 2, 1.

कर्मधारयवदुत्तरेषु ॥ ११ ॥

Im Folgenden bilden die beiden Theile einen Karmadhâraja.

Als Karmadhâraja ist das Wort nach 6, 1, 223 ein Oxytonon.

8, 1, 1.

प्रकारे गुणवचनस्य ॥ १२ ॥

Ein Eigenschaftswort wird wiederholt, wenn ausgedrückt werden soll, dass die genannte Eigenschaft einem Dinge nur in einem gewissen Grade eigen sei.

पटुपटुं „ziemlich scharf u. s. w.“, मृदुमृदुं, परिडटपरिडटं.

अकृच्छे प्रियसुखयोरन्यतरस्याम् ॥ १३ ॥

प्रिय und सुख können wiederholt werden, wenn damit „gern“ ausgedrückt wird.

प्रियेण oder प्रियप्रियेण ददाति, eben so सुखेन oder सुखसुखेन.

यथास्वे यथायथम् ॥ १४ ॥

यथायथम् „wie es sich gebührt, je auf seine Weise“ ist unregelmässig gebildet.

ज्ञाताः सर्वे पदार्था यथायथम्, सर्वेषां तु यथायथम्.

† 8, 1, 1.

द्वंद्वं रहस्यमर्यादावचनव्युत्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगाभिव्यक्तिषु ॥ १५ ॥

द्वंद्वं ist unregelmässig gebildet in der Bedeutung „Geheimniss“ und wenn es sich um eine Grenzbestimmung, eine Absonderung, eine Anwendung von Opfergefässen und eine Manifestation handelt.

द्वंद्वं मन्त्रयन्ते, आचतुरं हीमे पशवो द्वंद्वं मियुनायन्ते (vgl. Maitr. S. 1, 7, 3. Çāṅkh. Br. 3, 9), द्वंद्वं व्युत्क्रान्ताः (= द्विवर्गसंबन्धेन पृथगवस्थिताः), द्वंद्वं यज्ञपात्राणि प्र युनक्ति (vgl. 1, 3, 64) धीरः, द्वंद्वं संकर्षणवासुदेवौ.

8, 1, 16.

पदस्य ॥ १६ ॥

Bis 8, 3, 54 incl. ist stets पदस्य „eines Wortes“ oder „an die Stelle eines Wortes“ zu ergänzen.

8, 1, 17.

पदात् ॥ १७ ॥

Bis 8, 1, 68 incl. ist stets पदात् „nach einem Worte“ zu ergänzen.

8, 1, 18.

अनुदात्तं सर्वमपादादौ ॥ १८ ॥

Bis 8, 1, 74 incl. ist stets zu ergänzen „ist alles unbetont, wenn es nicht am Anfange eines Stollens steht“.

आमन्वितस्य च ॥ १९ ॥

Alle Silben eines Vocativs sind unbetont, wenn ein Wort vorangeht.

पचसि देवदत्त.

युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्ययोर्वानावौ ॥ २० ॥

Für den Genetiv, Dativ und Accusativ Du. von युष्मद् wird वाम्, für dieselben Casus von अस्मद् aber नौ substituiert, wenn ein Wort vorangeht.

8, 1, 16. 17. 18.

ग्रामो वां स्वम्, जनपदो नो स्वम्; ग्रामो वां दीयते, जनपदो नो दीयते; ग्रामो वां पश्यति, जनपदो नो पश्यति.

बहुवचनस्य वस्नसौ ॥ २१ ॥

Für dieselben Casus im Pl. werden in demselben Falle वस् und नस् substituiert.

ग्रामो वः स्वम्, जनपदो नः स्वम्; ग्रामो वो दीयते, जनपदो नो दीयते; ग्रामो वः पश्यति, जनपदो नः पश्यति.

तेमयावेकवचनस्य ॥ २२ ॥

Für den Genetiv und Dativ Sg. werden in demselben Falle ते und मे substituiert.

ग्रामस्ते स्वम्, ग्रामो मे स्वम्; ग्रामस्ते दीयते, ग्रामो मे दीयते.

त्वामौ द्वितीयायाः ॥ २३ ॥

Für den Accusativ Sg. werden in demselben Falle त्वा und मा substituiert.

ग्रामस्त्वा पश्यति, ग्रामो मा पश्यति.

न चवाहहैवयुक्ते ॥ २४ ॥

In Verbindung mit च, वा, ह, अह und एव finden die genannten Substitutionen nicht statt.

ग्रामस्तव च स्वम्, ग्रामो मम च स्वम्, युवयोश्च स्वम्, आवयोश्च स्वम्, युष्माकं च स्वम्, अस्माकं च स्वम् u. s. w. Eben so ग्रामस्तव वा स्वम्, ग्रामस्तव ह स्वम्, ग्रामस्तवाह स्वम्, ग्रामस्तवैव स्वम् u. s. w.

पश्याथैश्चानालोचने ॥ २५ ॥

Auch nicht in Verbindung mit Verben des Sehens, wenn nicht ein sinnliches Sehen gemeint ist.

ग्रामस्तव स्वं समीच्यागतः, ग्रामस्तभ्यं दीयमानं समीच्यागतः, ग्रामस्त्वां समीच्यागतः u. s. w. Dagegen ग्रामस्त्वा पश्यति.

सपूर्वायाः प्रथमाया विभाषा ॥ २६ ॥

Wenn das Pronomen auf einen Nominativ folgt, dem noch ein Wort vorangeht, dann können die genannten Substitutionen stattfinden.

ग्रामे कम्बलस्तव oder ते स्वम्, ग्रामे कम्बलस्तुभ्यं oder ते दीयते, ग्रामे छात्रास्त्वां oder त्वा पश्यन्ति u. s. w. Dagegen sagt man stets कम्बलस्ते स्वम् und कम्बलो ग्रामे ते स्वम्.

तिङो गोत्रादीनि कुत्सनाभीक्ष्णयोः ॥ २७ ॥

गोत्र u. s. w. sind nach einem Verbum finitum unbetont, wenn ein Tadel oder eine Wiederholung ausgedrückt wird.

पचति गोत्रम्, पचति पचति गोत्रम्; जल्पति ब्रुवम्, जल्पति जल्पति ब्रुवम् u. s. w.

8, 1, 16. 17. 18.

तिङ्तिङः ॥ २८ ॥

Ein Verbum finitum ist unbetont, wenn ein Wort vorangeht, das nicht Verbum finitum ist.

देवदत्तः पृच्छति, dagegen भवति पृच्छति.

न लुट् ॥ २९ ॥

Nicht aber das periphrastische Futurum.

श्वः कर्त्ता, कर्त्तारो, कर्त्तारः.

निपातैर्यद्यदिहन्तकुविन्नेच्चेण्कच्चिद्यत्रयुक्तम् ॥ ३० ॥

In Verbindung mit den Partikeln यद्, यदि, हन्त, कुवित्, नेत्, चेत्, च „wenn“, कच्चित् und यत्र bewahrt das Verbum finitum seinen Accent.

यत्पृच्छति, यदि पृच्छति, हन्त पृच्छति, कुवित्पृच्छति, नेज्जिह्मायन्त्यो (°यन्तो Kâç.; vgl. 3, 4, 8) नरकं पताम (Nir. 1, 11), स चेत्भुङ्क्ते, अयं च मरिष्यति (= अयं चेन्म°), कच्चिद्भुङ्क्ते, यत्र भुङ्क्ते.

नह प्रत्यारम्भे ॥ ३१ ॥

Auch in Verbindung mit dem verbietenden नह.

नह भोर्द्यसे.

सत्यं प्रश्ने ॥ ३२ ॥

Auch in Verbindung mit dem fragenden सत्यम्.

सत्यं भोर्द्यसे.

अङ्गाप्रातिलोम्ये ॥ ३३ ॥

Auch in Verbindung mit dem freundlich auffordernden अङ्ग.

अङ्ग पृच्छ, dagegen अङ्ग कूर्जा३ वृषल । इदानीं ज्ञास्यसि जाल्म. Zum pluta-Vocal und zu seinem Acut s. 8, 2, 96.

हि च ॥ ३४ ॥

Auch in Verbindung mit einem eben solchen हि.

स हि पृच्छ, dagegen स हि कूर्जा वृषल । इदानीं ज्ञास्यसि जाल्म.

छन्दस्यनेकमपि साकाङ्क्षम् ॥ ३५ ॥

Im Veda bewahrt in Verbindung mit हि auch ein zweites in Correlation stehendes Verbum finitum seinen Accent (aber nicht immer).

अनृतं हि मत्तो वैदति । पाप्मा एनं वि पुनौति ॥ अग्निर्हि पूर्वमुद्वैजयत् । तमिन्द्रो जनूद्वैजयत् ॥ अजा ह्यग्नेरैजनिष्ट गर्भात् (गर्भम् Kâç.) । सा वा अपृश्यज्जनिता रामये TS. 4, 2, 10, 4. पाप्मा एनं im ersten Beispiel kann, wie schon der Hiatus zeigt, nicht richtig sein. Das Mahābh. liest eben so, die v. l. daselbst hat पाप्मा एनं पुनाति und पा° एतं वि पुनाति. Mit grosser Wahrscheinlichkeit kann पाप्मनेनं vermuthet werden; vgl. पाप्मनेवेनं वि पुनन्ति Maitr. S. 1, 11, 6.

यावद्यथाभ्याम् ॥ ३६ ॥

Auch in Verbindung mit यावत् und यथा bewahrt ein Verbum finitum seinen Accent.

यावद्भुङ्क्ते, यथा भुङ्क्ते, देवदत्तः पंचति यावत्, देवदत्तः पंचति यथा.

पूजायां नानन्तरम् ॥ ३७ ॥

Nicht aber, wenn diese Partikeln ein Lob ausdrücken und unmittelbar vorangehen.

यावत्पृच्छति शोभनम् und यथा पृच्छति शोभनम्, dagegen यावद्धेवदत्तः पंचति शोभनम् und यथा देवदत्तः पंचति शोभनम्.

उपसर्गव्यवेतं च ॥ ३८ ॥

Auch nicht, wenn diese Partikeln nur durch eine Präposition vom Verbum getrennt sind.

यावत्प्र पृच्छति शोभनम् und यथा प्र पृच्छति शोभनम्, dagegen यावद्धेवदत्तः प्र पंचति शोभनम् und यथा विष्णुमित्रः प्र करोति चारु Kāçikā °व्यपेतं.

तुपश्यपश्यताहैः पूजायाम् ॥ ३९ ॥

Das Verbum bewahrt seinen Accent in Verbindung mit तु, पश्य, पश्यत und अह, wenn ein Lob ausgedrückt wird.

माणवकस्तु भुङ्क्ते शोभनम्, पश्य oder पश्यत माणवको भुङ्क्ते शोभनम्, अह माणवको भुङ्क्ते शोभनम्; dagegen पश्य मगो धावति.

अहो च ॥ ४० ॥

Auch in Verbindung mit अहो in demselben Falle.

अहो देवदत्तः पंचति शोभनम्.

शेषे विभाषा ॥ ४१ ॥

In einem andern Falle nicht nothwendig.

कटमहो करिष्येसि oder करिष्यसि. Dieses soll ein असूधावचनम् sein.

पुरा च परीप्सायाम् ॥ ४२ ॥

In Verbindung mit पुरा bewahrt das Verbum seinen Accent, wenn es sich um etwas Eiliges handelt (d. i. wenn पुरा „bevor“ bedeutet).

अधीष्व माणवक पुरा वि द्यौतते विद्युत्, aber नलेन स्म पुराधीयते (vgl. zu 3, 2, 118. 122).
Zum Präsens s. 3, 3, 4.

न न्वित्यनुज्ञेषणायाम् ॥ ४३ ॥

Auch in Verbindung mit न नु, wenn mit dieser Partikel um Erlaubniss gebeten wird.

न नु गच्छामि भो: „darf ich gehen?“ Dagegen न नु कोमि भो: als Antwort auf die Frage अकार्षीः कटं देवदत्त.

8, 1, 16. 17. 18.

किं क्रियाप्रश्ने ऽनुपसर्गमप्रतिषिद्धम् ॥ ४४ ॥

Auch in Verbindung mit किम्, wenn mit diesem nach einer Handlung gefragt wird, und wenn dem Verbum keine Präposition und keine Negation vorangeht.

किं देवदत्तः पँचति आहो स्वित्पुङ्गे; nach Einigen soll auch das zweite Verbum seinen Accent behalten, also पुङ्गे. Dagegen heisst es: किं देवदत्त ओदनं पृच्छति आहो स्वित्च्छाकम्, किं देवदत्तः प्र पृच्छति आहो स्वित्प्र करोति und किं देवदत्तो न पृठति आहो स्वित्प्र करोति.

लोपे विभाषा ॥ ४५ ॥

Wird in einer solchen Frage किम् nicht hinzugefügt, so braucht das Verbum seinen Accent nicht zu behalten.

देवदत्तः पँचति (oder पृच्छति) आहो स्वित्पठति (das wohl auch betont sein kann).

एहि मन्ये प्रहासे लृट् ॥ ४६ ॥

In Verbindung mit dem spöttischen एहि मन्ये bewahrt das darauf folgende erste Futurum seinen Accent.

एहि मन्य ओदनं भोक्ष्यसे । न हि भोक्ष्यसे । भुक्तः सो गतिथिभिः ॥ एहि मन्ये रथेन यास्यसि न हि यास्यसि । यातस्तेन पिता ॥ Vgl. 1, 4, 106.

जात्वपूर्वम् ॥ ४७ ॥

Nach जातु bewahrt ein Verbum seinen Accent, wenn dem जातु kein anderes Wort vorangeht.

जातु भोक्ष्यसे, जातु करिष्यामि; dagegen कटं जातु कुरिष्यति.

किंवृत्तं च चिदुत्तरम् ॥ ४८ ॥

Auch nach einer Form von किम्, wenn चित् auf diese folgt, unter denselben Bedingungen.

कश्चित्पुङ्गे, केन चित्करोति, कस्मै चिद्वेदाति, कतरश्चित्करोति, कतमश्चित्पुङ्गे; dagegen देवदत्तः किं चित्पठति.

आहो उताहो चानन्तरम् ॥ ४९ ॥

Auch nach einem unmittelbar vorangehenden आहो und उताहो, wenn diese auf kein anderes Wort folgen.

आहो und उताहो पुङ्गे, dagegen देवदत्त आहो und उताहो पुङ्गे.

शेषे विभाषा ॥ ५० ॥

Wenn die genannten Partikeln nicht unmittelbar vorangehen, kann das Verbum seinen Accent bewahren.

आहो und उताहो देवदत्तः पँचति oder पृच्छति.

गत्यर्थलोटा लृएन चेत्कारकं सर्वान्यत् ॥ ५१ ॥

Ein erstes Futurum bewahrt in Verbindung mit dem Imperativ eines Verbums in der Bedeutung „gehen, kommen, fahren u. s. w.“ seinen Accent, aber nur in dem Falle, wenn die Subjecte und Objecte der beiden Verba nicht ganz unter einander verschieden sind.

आ गच्छ देवदत्तं ग्रामं द्रव्यैस्तेनम् (gleiche Subjecte und gleiche Objecte), आ गच्छ देवदत्तं ग्राममोदनं भोक्ष्यसे (nur die Objecte verschieden), उच्यन्तां देवदत्तेन शालयो यज्ञदत्तेन भोक्ष्यन्ते (nur die Subjecte verschieden), आ गच्छ देवदत्तं ग्रामं त्वं चाहं च द्रव्यैव एनम् (die Objecte gleich, die Subjecte nur zum Theil verschieden). Dagegen: आ गच्छ देवदत्तं ग्रामं पिता त श्रीदत्तं भोक्ष्यते und उच्यन्तां देवदत्तेन शालयः सक्तवस्तेन पास्यन्ते, weil hier Subjecte und Objecte unter einander ganz verschieden sind.

लोट् च ॥ ५२ ॥

Auch ein nachfolgender Imperativ bewahrt in diesem Falle seinen Accent.

आ गच्छ देवदत्तं ग्रामं पेश्य, आ गम्यतां देवदत्तेन ग्रामो दृश्यतां यज्ञदत्तेन.

विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम् ॥ ५३ ॥

Geht ihm aber eine Präposition voran, so kann er unbetont sein, jedoch nicht die letzte (unsere erste) Person.

आ गच्छ देवदत्तं ग्रामं प्र विश्वं oder प्र विश्व, aber आ गच्छानि देवदत्तं ग्रामं प्र विश्वानि.

हन्त च ॥ ५४ ॥

Auch in Verbindung mit हन्त kann ein Imperativ, wenn eine Präposition vorangeht, unbetont sein, jedoch nicht die letzte (erste) Person.

हन्त प्र विश्वं oder प्र विश्व, aber हन्त कुरु und हन्त प्र भुर्नैजावहे nach 8, 1, 30.

आम एकान्तरमामन्वितमनन्तिके ॥ ५५ ॥

Ein durch nicht mehr als ein Wort von आम getrennter Vocativ bewahrt seinen Accent, wenn der Anruf nicht aus der Nähe erfolgt.

आं पचसि देवदत्तोऽ; vgl. 8, 2, 84.

यद्वितुपरं छन्दसि ॥ ५६ ॥

Im Veda bewahrt ein Verbum seinen Accent vor nachfolgendem यद्, हि und तु.

गवां गोत्रमुदसृजो यदङ्गिरः, इन्द्रवो वामुशन्ति हि RV. 1, 2, 4. आ ख्यास्यामि तु ते.

चनचिद्विगोत्रादितद्धिताम्रेडितेष्वगतेः ॥ ५७ ॥

Ein Verbum bewahrt seinen Accent, wenn nicht eine Gati genannte Partikel (s. 1, 4, 60 fgg.) vorangeht, vor चन, चित्, इव, गोत्र u. s. w., vor einem taddhita-Suffix und vor derselben wiederholten Form.

8, 1, 16. 17. 18.

देवदत्तः पचति चन, दे० पचति चित्, दे० पचतीय; दे० पचति गोत्रम्, — ब्रुवम् u. s. w.; दे० पचतिकल्पम्, दे० पचतिरूपम्; दे० पचति पचति. Dagegen दे० प्र पचति चन u. s. w.

चादिषु च ॥ ५८ ॥

Auch vor च u. s. w. (s. 8, 1, 24) in demselben Falle.

देवदत्तः पचति च खादति च; eben so mit वा, ह, अह und एव. Dagegen heisst es देवदत्तः प्र पचति च प्र खादति च u. s. w. Vgl. das folgende Sūtra.

चवायोगे प्रथमा ॥ ५९ ॥

In Verbindung mit च und वा bewahrt (nur) das erste Verbum seinen Accent.

गर्दभांश्च कालैयति वीणां च वादयति, eben so mit वा. प्रथमा sc. विभक्तिः.

हेति क्षियायाम् ॥ ६० ॥

In Verbindung mit ह bewahrt das erste Verbum seinen Accent, wenn ein Verstoss gegen die Sitte gerügt wird.

स्वयं ह रथेन यौती३ उपाध्यायं पदातिं गमयति; vgl. 8, 2, 104.

अहेति विनियोगे च ॥ ६१ ॥

In Verbindung mit अह in demselben Falle und wenn es sich um verschiedene Aufträge handelt.

स्वयमह रथेन यौती३ (vgl. 8, 2, 104) उपाध्यायं पदातिं गमयति, त्वमह ग्रामं गच्छ त्वमहारणं गच्छ.

चाहलोप एवेत्यवधारणम् ॥ ६२ ॥

Auch beim Ausfall von च und अह bewahrt das erste Verbum seinen Accent, wenn das beschränkende एव an deren Stelle tritt.

देवदत्त एव ग्रामं गच्छतु देवदत्त एवारणं गच्छतु, देवदत्त एव ग्रामं गच्छतु यज्ञदत्त एवारणं गच्छतु.

चादिलोपे विभाषा ॥ ६३ ॥

Wenn च u. s. w. (s. 8, 1, 24) ausgelassen werden, kann das erste Verbum seinen Accent bewahren.

गुह्या व्रीहयो भवन्ति (oder भवन्ति) श्वेता गा आज्याय दुहन्ति, व्रीहिभियैजेत (oder यजेत) यवैयैजेत.

वै वावेति च च्छन्दसि ॥ ६४ ॥

Auch in Verbindung mit वै und वाव kann im Veda das erste Verbum seinen Accent bewahren.

अहर्वं देवानाम्नासीद्वान्निरसुराणामासीत्, बृहस्पतिर्वं देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामकावसुराणाम् (TS. 6, 4, 10, 1, aber ohne वै), अयं वाव हस्त आसीत्चेतर आसीत्. आसीत् kann in allen drei Beispielen auch unbetont sein.

एकान्याभ्यां समर्थाभ्याम् ॥ ६५ ॥

Auch in Verbindung mit एक und अन्य, wenn diese gleiche Bedeutung („der eine, der andere“) haben.

प्रजामेका जिन्वत्यूर्जमेका रक्षति (oder जिन्वति), तयोरन्यः पिप्यलं स्वार्द्धेत्यनश्नन्नन्यो अभि चाकरोति (RV. 1, 164, 20 mit betontem अति).

यद्वृत्तान्नित्यम् ॥ ६६ ॥

In Verbindung mit यद् in allen seinen Formen bewahrt das Verbum stets seinen Accent.

यो oder येन भुङ्क्ते, यं भोजयति, यस्मि ददाति, यत्कामास्ते जुहुर्मः RV. 10, 121, 10. यद्रियङ् वा-युवैति TS. 5, 5, 1, 1. यद्वायः पचते.

पूजनात्पूजितमनुदात्तम् ॥ ६७ ॥

Nach einem ein Lob ausdrückenden Worte ist das das Gelobte angehende Wort (im Compositum) unbetont.

काष्ठाध्यापक, दारुणाध्यापक u. s. w. Mehrere Handschriften fügen am Ende des Sūtra काष्ठादिभ्यः hinzu, was aber ursprünglich einem Vārttika angehört.

सगतिरपि तिङ् ॥ ६८ ॥

Nach solchen Wörtern ist ein Verbum mitsammt einer etwa vorangehenden Gati (s. 1, 4, 60 fgg.) unbetont.

यत्काष्ठं पचति und प्र पचति.

कुत्सने च सुप्यगोत्रादौ ॥ ६९ ॥

Ein Verbum mitsammt seiner etwa vorangehenden Gati ist auch unbetont, wenn ein einen Tadel der Handlung ausdrückendes Nomen, jedoch mit Ausnahme von गोत्र u. s. w. (s. 8, 1, 27), nachfolgt.

पचति oder प्र पचति पूति oder मिथ्या; dagegen पचति गोत्रम्, ब्रुवम्, प्रवचनम् u. s. w.

गतिर्गतौ ॥ ७० ॥

Eine Gati genannte Partikel (s. 1, 4, 60 fgg.) ist vor einer anderen Gati unbetont.

अभ्युद्धरति, रुमुदौ नयति, अभि सं पृथो हरति.

तिङि चोदात्तवति ॥ ७१ ॥

Desgleichen vor einem betonten Verbum finitum.

यत्प्र पचति.

आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवत् ॥ ७२ ॥

Ein vorangehender Vocativ wird in Bezug auf die Betonung der folgenden Wörter als nicht vorhanden angesehen.

8, 1, 16. 18.

दैवदत्त यैजदत्त (vgl. 8, 1, 19), दैवदत्त पंचसि (vgl. 8, 1, 28), देवदत्त तव ग्रामः स्वम् (vgl. 8, 1, 22), यावद्धैवदत्त पंचसि (vgl. 8, 1, 37), देवदत्त जातु पंचसि (vgl. 8, 1, 47) u. s. w.

नामन्विते समानाधिकरणे ॥ ७३ ॥

Die vorangehende Regel wird aufgehoben, wenn ein in einem Congruenzverhältniss stehender Vocativ folgt.

अग्ने गृह्णते, मौण्यक जुटिलकाध्यापक. Die Meisten setzen das zum folgenden Sūtra gehörige सामान्यवचनम् hierher ans Ende und lassen es dort weg. Patañgali hat das Sūtra in der von uns gegebenen Form vor sich gehabt. Das सामान्यवचनम् wurde hierher gezogen wegen अग्ने देवि सैरस्वति ईडे काव्ये विह्व्ये एतानि ते अध्ये नामानि.

†8, 1, 18.

सामान्यवचनं विभाषितं विशेषवचने ॥ ७४ ॥

Drückt der vorangehende Vocativ einen allgemeineren Begriff aus, als der nachfolgende, ihn näher kennzeichnende, so braucht er nicht als nicht vorhanden angesehen zu werden.

देवाः शैरयाः oder शूरयाः, ब्राह्मणा वैयाकरणाः oder वैयाकरणाः. Der Zusatz बहुवचनम् am Ende, der in den meisten Handschriften und in der Kāçikā sich findet, rührt von Patañgali her. Für den Singular gilt nämlich die Regel nicht.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

8, 2, 1.

पूर्वासिद्धम् ॥ १ ॥

Was bis zum Schlusse des Werkes gelehrt werden wird, ist als nicht geschehen zu betrachten in Bezug auf die Anwendung einer vorangehenden Regel.

8, 3, 19 wird gelehrt, dass ष् und व् am Ende eines Wortes, wenn ihnen अ oder आ vorangeht, nach Çakalja's Meinung vor gewissen Lauten abfalle, dass man हर एहि st. हरयेहि sprechen könne. Ohne unser Sūtra würde man versucht sein nach 6, 1, 88 हर एहि in हरैहि zusammenzuziehen. Diese Regel ist übrigens nicht überall gültig, vgl. zu 8, 3, 13.

नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुग्विधिषु कृति ॥ २ ॥

Der Abfall eines auslautenden न् (s. 8, 2, 7) ist als nicht geschehen zu betrachten, wenn es sich handelt um die Anwendung einer Regel in Betreff 1) einer Casusendung, 2) des Accentes, 3) eines grammatischen terminus technicus und 4) des Augments त् vor einem कृत्-Suffix.

8, 1, 16. 2, 1.

Zu 1) Man bildet राजभिः, राजभ्याम् und राजसु, nicht aber राजैः, राजाभ्याम् und राजेषु, wie man von einem Stamm auf अ् bilden würde. Zu 2) Von राजन् bildet man राजवतो und nicht राजवती nach 6, 1, 220; bei पञ्चार्मम् und दशार्मम् darf man nicht die Regel 6, 2, 90 anwenden. Zu 3) Obgleich पञ्चन् u. s. w. am Ende nach 8, 2, 7 ihr न् einbüßen, behalten sie dennoch den 1, 1, 24 ihnen gegebenen Namen shash und werden als solche Zahlwörter behandelt. Zu 4) Wenn वृत्रहन् in वृत्रहभ्याम् u. s. w. seinen Auslaut einbüßt, darf die Regel 6, 1, 71 nicht angewandt werden.

न मु ने ॥ ३ ॥

Die 8, 2, 80 gelehrte Substitution von मु im Pronomen अद्स् ist als geschehen zu betrachten in Bezug auf die Casusendung ना.

अमु heisst also nach 1, 4, 7 ghi und bildet als solches nach 7, 3, 120 den Instr. Sg. अमुना.

उदात्तस्वरितयोर्यणः स्वरितो ऽनुदात्तस्य ॥ ४ ॥

Ein unbetonter Vocal, der auf einen aus einem udâtta- oder svarita-Vocal entstandenen Halbvocal folgt, wird svarita.

कुमारी ergibt mit den unbetonten Casusendungen कुमार्यै und कुमार्यैः; खलपूर् + ई ergibt खलव्री und dieses mit folgenden आशा — खलव्याशा.

एकादेश उदात्तेनोदात्तः ॥ ५ ॥

Ein unbetonter Vocal, für den sammt dem vorangehenden udâtta-Vocal ein einziger Vocal substituirt worden ist, wird udâtta.

Für das इ von अग्निं und für die Casusendung औ wird nach 6, 1, 102 ई allein substituirt; nach unserem Sûtra ist अग्नी zu betonen. Eben so वार्यै, वृत्तैः; vgl. 6, 1, 88.

स्वरितो वानुदात्ते पदादौ ॥ ६ ॥

Befindet sich dieser unbetonte Vocal am Anfange eines Wortes, so kann er in dem angegebenen Falle auch svarita werden.

विं + ईक्षते ergibt वीक्षते oder वीक्षते.

नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य ॥ ७ ॥

Ein न् am Ende eines Stammes, der zugleich Pada (1, 4, 17) heisst, fällt ab.

राजा, राजभ्याम्, राजभिः u. s. w. Vgl. 8, 1, 16.

न ङिसंबुद्धोः ॥ ८ ॥

Jedoch nicht im Locativ und Vocativ Sg.

आर्दे चर्मन्, हे राजन्.

8, 1, 16. 2, 1.

मादुपधायाश्च मतोर्वो ऽयवादिभ्यः ॥ ९ ॥

Für das **म्** des Suffixes **मत्** wird **व्** substituiert, wenn der Stamm auf **म्** oder **अ** (आ) auslautet, oder wenn diese Laute an vorletzter Stelle stehen, jedoch nicht nach **यव** u. s. w.

क्रिवत्, शंवत्; वृज्वत्, खट्वावत्; शमीवत्, दाडिमीवत्; पयस्वत्, यशस्वत्, भास्वत्; dagegen **यवमत्**, ऊर्मिमत् u. s. w. **मात्** ist der Ablativ von **म** d. i. **म् + अ**; **व्** wird nach 1, 1, 54 für den Anlaut des Suffixes substituiert.

भ्यः ॥ १० ॥

Desgleichen, wenn der Stamm auf eine Muta auslautet.

अग्निचित्त्वत्, उदशित्त्वत्, विद्युत्त्वत्, मरुत्वत्, दृषद्वत्.

संज्ञायाम् ॥ ११ ॥

Ferner, wenn das mit dem Suffix versehene Wort ein Name ist.

अहीवती, कपीवती, मणीवती, मुनीवती. Zur Länge s. 6, 3, 120.

आसन्दीवदष्टीवच्चक्रीवत्कक्षीवदुमणवच्चर्मणवती ॥ १२ ॥

Unregelmässig sind: **आसन्दीवत्**, **अष्टीवत्**, **चक्रीवत्**, **कक्षीवत्**, **रुमणवत्** und **चर्मणवती**.

उदन्वानुदधौ ॥ १३ ॥

Auch **उदन्वत्** in der Bedeutung „Meer“.

राजन्वान्सौराज्ये ॥ १४ ॥

Auch **राजन्वत्**, wenn von einer guten Regierung die Rede ist.

राजन्वान्देशः, राजन्वती पृथ्वी.

छन्दसीरः ॥ १५ ॥

Im Veda wird **व्** für **म्** in **मत्** substituiert, wenn der Stamm auf **इ** (ई) oder auslautet.

त्रिवती, हरिवत्, अधिपतिवती, अग्निवत्, सरस्वतीवत्, भारतीवत्, दधीवत्; गोर्वत्, धूर्वत्, आशीर्वत्.

अनो नुट् ॥ १६ ॥

Nach Stämmen auf **अन्** erhält im Veda das Suffix **मत्** das Augment **न्**.

अक्षयवत्, अस्यन्वत्, श्रीर्ययवत्, मूर्धन्वत्. Das **न्** des Stammes fällt nach 8, 2, 7 ab; das Augment ist nach 8, 2, 1 असिद्ध, so dass nach 8, 2, 9 **व्** für **म्**, nicht nach 1, 1, 54 für das angetretene **न्**, substituiert wird.

नाङ्गस्य ॥ १७ ॥

Nach einem Stamm auf **न्** erhalten im Veda die Suffixe **तृ** und **तम्** (घ) das Augment **न्**.

सुपथिन्तर, दस्युहन्तम. Das **न्** des Stammes fällt nach 8, 2, 7 ab.

कृपो रो लः ॥ १८ ॥

Für das र् der Wurzel कृप् wird ल् substituiert.

Die Wurzel कृप् wird im Dhātupāṭha कृप् geschrieben, unterliegt demnach den Regeln, welche für Wurzeln mit ऋ gelten.

उपसर्गस्यायतौ ॥ १९ ॥

Für das र् einer Präposition wird ल् substituiert, wenn अयते folgt.

पलायते, प्लायते, पत्ययते.

यो यङि ॥ २० ॥

Für das र् von ग् wird im Intensivum ल् substituiert.

नि जेगिल्यते.

अचि विभाषा ॥ २१ ॥

Vor einem vocalisch anlautenden Suffix nach Belieben.

नि गिरति oder नि गिलति, निगरणम् oder निगलनम्, निगारक oder निगालक.

परेश्च घाङ्कयोः ॥ २२ ॥

Auch für das र् von परि kann ल् vor च und अङ्क substituiert werden.

परिचः oder पलिचः, पर्यङ्कः oder पत्यङ्कः.

संयोगान्तस्य लीपः ॥ २३ ॥

Wenn ein Wort auf Doppelconsonanz auslautet, fällt der auslautende Consonant ab.

गोमान्, श्रेयान्, भूयान्.

रात्सस्य ॥ २४ ॥

Nach र् fällt (nur) स् ab am Ende des Wortes.

अत्ताः für अत्तार्स, अत्साः für अत्सार्स, Aoriste von त्त्स् und त्त्स्. पितुः für पितुर्स्; vgl. 6, 1, 111. Dagegen ऊर्क und अमार्द von मज्.

धि च ॥ २५ ॥

Ein स् fällt auch vor einem mit ध् anlautenden Suffix ab.

अलविध्वम्, अपविध्वम् für अलविस्थम् und अपविस्थम्.

भ्रलो भ्रलि ॥ २६ ॥

Auch nach einem Consonanten mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale vor einem mit eben einen solchen Consonanten anlautenden Suffix.

अभित्त für अभित्तस्, अभित्याः für अभित्त्याः; dagegen अमंस्त् und अभित्साताम्.

ह्रस्वादङ्गात् ॥ २७ ॥

Desgleichen nach einem auf einen kurzen Vocal auslautenden Stamme vor einem im vorangehenden Sūtra genannten Suffix.

अकृत für अकृतस्, अकृयाः für अकृत्याः; dagegen अच्योष्ट, अप्लोष्ट, अकृषाताम्, अकृषत.

8, 1, 16. 2, 1.

इट ईटि ॥ २८ ॥

स् fällt ferner aus nach dem Augment इ, wenn auf das स् das Augment ई folgt.

Der Aoriststamm von लू ist nach 3, 1, 44. 7, 2, 35 अलाविस्, die Personalendung त् erhält nach 7, 3, 96 das Augment ई; nach dem Ausfall von स् ergibt sich die Form अलावीत्.

स्कोः संयोगाच्चोरन्ते च ॥ २९ ॥

स् und क् fallen als erste Bestandtheile einer Doppelconsonanz vor einem consonantisch (jedoch nicht auf einen Halbvocal oder Nasal) anlautenden Suffix und am Ende eines Wortes ab.

लग्न, लग्नवत् (die Substitution von न् für त् wird erst später gelehrt, ist also nach 8, 2, 1 hier als nicht erfolgt zu betrachten) und साधुलक् von लस्ज्; तष्ट, तष्टवत् und काष्टतद् von तक्. Die Veränderungen, denen ज् und प् nach diesem Abfall unterworfen sind, werden später besprochen werden.

चोः कुः ॥ ३० ॥

Für einen Palatal wird vor den erwähnten Suffixen und am Ende eines Wortes ein Guttural substituiert.

पक्, पक्तुम्, पक्तव्य und ओदनपक् von पच्.

हो ढः ॥ ३१ ॥

Für ह् wird in demselben Falle ढ् substituiert.

वोढ्, वोढुम्, वोढव्य und प्रष्टवाद् von व्ह्. Für das त् der Suffixe नृ, तुम् und तव्य wird nach 8, 2, 40 ध् substituiert, für dieses nach 8, 4, 41 ढ्, vor diesem fällt das erste ढ् nach 8, 3, 13 ab. Für das ढ् von प्रष्टवाद् wird nach 8, 2, 39 इ् oder nach 8, 4, 56 ट् substituiert.

दादेर्धातोर्घः ॥ ३२ ॥

Für das auslautende ह् einer mit द् anlautenden Wurzel wird in dem angegebenen Falle घ् substituiert.

दग्घ, दग्घुम्, दग्घव्य und काष्ठधक् von दह्. Für das त् der Suffixe नृ u. s. w. wird nach 8, 2, 40 ध् substituiert, das vorangehende घ् wird nach 8, 4, 53 ग्. Für das घ् in काष्ठदघ् wird nach 8, 2, 39 ग् oder nach 8, 4, 56 क् substituiert; द् wird ध् nach 8, 2, 37.

वा दुहमुहसुहस्रिहाम् ॥ ३३ ॥

In दुह्, सुह्, सुह् und स्रिह् nicht nothwendig.

द्रोग्घ oder द्रोढ्, मित्रधुक् oder °धुद्; उन्मोग्घ oder उन्मोढ्, उन्मुक् oder उन्मुद्; उत्सोग्घ oder उत्सोढ्, उत्सुक् oder उत्सुद्; स्रेग्घ oder स्रेढ्, स्रिक् oder स्रिद्. Die Meisten schreiben °प्राह्णिहाम्.

नहो धः ॥ ३४ ॥

Für das ह von नह् wird im angegebenen Falle ध् substituiert.

नह्, नह्नुम्, नह्द्व्य, उपानत्. Das त् in न् u. s. w. geht nach 8, 2, 40 in ध् über, für das vorangehende ध् wird nach 8, 4, 53 द् substituiert. उपानत् wird durch 8, 2, 39 und 8, 4, 56 erklärt.

आहस्थः ॥ ३५ ॥

Für das ह der Wurzel आह् wird थ् substituiert.

इदमाथ्. Aus आथ् wird nach 8, 4, 53 आथ्.

वश्चभस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः ॥ ३६ ॥

Für den Endconsonanten von वश्च्, भस्ज्, सृज्, मृज्, यज्, राज्, भ्राज् und für ein auslautendes छ् und श् wird in dem 8, 2, 29 angegebenen Falle ष् substituiert.

वष्ट्, वष्टुम्, वष्ट्व्य und मूलवृद्; भष्ट्, भष्टुम्, भष्ट्व्य und धानाभट्; सष्ट्, सष्टुम्, सष्ट्व्य und रज्जुसट्; माष्ट्, माष्टुम्, माष्ट्व्य und कंसपरिमट्; यष्ट्, यष्टुम्, यष्ट्व्य und उपयट्; समाट्, स्वराट्, विराट्; विभाट्; प्रष्ट्, प्रष्टुम्, प्रष्ट्व्य und शब्दप्राट्; लेष्ट्, लेष्टुम्, लेष्ट्व्य und लिट्. Der Sibilant in वश्च् (im Dhātupāṭha mit स् geschrieben) und भस्ज् fällt nach 8, 2, 29 ab. Für das त् der Suffixe त् u. s. w. wird nach 8, 4, 41 द् substituiert. Das auslautende ष् wird nach 8, 2, 39 इ् oder nach 8, 4, 56 ट्.

एकाचो वशो भष् भृषन्तस्य स्ध्वोः ॥ ३७ ॥

Für eine tönende nicht-aspirierte Muta (mit Ausnahme von ज्) im Anlaut einer einsilbigen, auf eine tönende aspirierte Muta auslautenden Wurzel wird vor einem mit स् oder ध्व् anlautenden Suffix und am Ende des Wortes die entsprechende Aspirata substituiert.

धोच्यते, अधुध्वम् und गोधुक् von दुह् (दुघ् nach 8, 2, 32); नि घोच्यते, न्यघुध्वम् und पर्णघुट् von गुह् (गुट् nach 8, 2, 31); भोत्स्यते, अभुध्वम् und अर्थभुत् von ब्रुध्. Dagegen दामलिट् vom Denominativ दामलिह्.

दधस्तथोश्च ॥ ३८ ॥

Für das द् von दध् (das reduplicierte धा) wird auch vor einem mit त् und थ् anlautenden Suffix ध् substituiert.

धत्से, धत्स्व, धद्वम्, धत्तः, धत्यः.

भलां जशो ऽन्ते ॥ ३९ ॥

Für alle Consonanten, mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale, wird am Ende eines Wortes die entsprechende tönende nicht-aspirierte Muta substituiert.

8, 1, 16. 2, 1.

Die Ausnahmen geben 8, 2, 30 fgg. und 66. In der Pause können nach 8, 4, 56 für die tönenden Mutae auch die tonlosen substituiert werden; vor einem folgenden tonlosen Consonanten muss die tönende Muta in die tonlose übergehen.

भ्रषस्तथोर्धो ऽधः ॥ ४० ॥

Für त् und थ् nach einer tönenden aspirirten Muta wird ध् substituiert, jedoch nicht nach der Wurzel धा (दध्).

लब्ध्, लब्धुम्, लब्धव्य, अलब्ध und अलब्धाः von लभ्; दोग्ध, दोग्धुम्, दोग्धव्य, अदुग्ध und अदुग्धाः von दुह् (दुघ् nach 8, 2, 32); लेढ्, लेढुम्, लेढव्य, अलीढ und अलीढाः von लिह् (लिढ् nach 8, 2, 31); बोद्ध, बोद्धम्, बोद्धव्य, अबुद्ध und अबुद्धाः von बुध्; dagegen धत्तः, धत्यः. Nach 8, 4, 53 wird für भ् in लभ् ब्, für घ् in दुह् ग् und für ध् in बुध् द् substituiert; für das ध् in लेढ्य u. s. w. wird nach 8, 4, 41 ढ् substituiert, vor welchem das vorangehende ढ् nach 8, 3, 13 abfällt.

षढोः कः सि ॥ ४१ ॥

Für ष् und ढ् wird क् vor einem स् substituiert.

वेद्यति, अवेद्यत् und विद्यति von विष्; लेह्यति, अलेह्यत् und लिलिहति von लिह् (लिढ् nach 8, 2, 31). Für das स् des Suffixes wird nach 8, 3, 59 ष् substituiert.

रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः ॥ ४२ ॥

Nach र् und द् wird für das त् der Participialsuffixe त् und तवत् न् substituiert; dieselbe Substitution findet auch für das vorangehende द् statt.

आस्तीर्णं, विशीर्णं, निगीर्णं, अवगूर्णं; भिन्न, छिन्न.

संयोगादेरातो धातोर्यखतः ॥ ४३ ॥

Für das त् derselben Suffixe wird न् ferner substituiert nach einer auf आ auslautenden Wurzel mit vorangehender Doppelconsonanz, wenn diese einen Halbvocal enthält.

प्रद्राण, ग्लान; dagegen स्रात.

ल्वादिभ्यः ॥ ४४ ॥

Desgleichen nach ल् and den darauf folgenden Wurzeln.

लून, धून, जौन u. s. w.

ओदितश्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen nach einer Wurzel, die ein stummes ओ hat.

लान, उद्विन, आपीन, सून u. s. w. Die Wurzeln सू (पूङ्) fgg. der 4ten Klasse gelten gleichfalls für ओदितः.

क्षियो दीर्घात् ॥ ४६ ॥

Nach क्षि, wenn der Wurzelvocal verlängert wird.

क्षीयाः, क्षीयो जात्मः, क्षीयस्तपस्वी; dagegen अक्षित. Vgl. 6, 4, 60.

श्रयो ऽस्पर्शे ॥ ४७ ॥

Auch nach श्रया, aber nicht, wenn das Particip die Bedeutung „kalt“ hat.
श्रीनं धृतम् oder मेदः, aber शीतो वायुः, शीतं वर्तते.

अञ्चो ऽनपादाने ॥ ४८ ॥

Nach अञ्च्, wenn es nicht mit einem Ablativ verbunden wird.

समक्री शकृनेः पादौ, तस्मात्पशवो न्यक्राः; dagegen उदत्तमुदकं कृपात् „herausgezogen aus“.

दिवो ऽविजिगीषायाम् ॥ ४९ ॥

Nach दिव्, wenn nicht vom Gewinnenwollen (Spielen) die Rede geht.

आद्यून, परिद्यून; dagegen द्यूतं वर्तते.

निर्वाणो ऽवाते ॥ ५० ॥

निर्वाण sagt man, wenn nicht der Wind gemeint ist.

निर्वाणो ऽग्निः, निर्वाणः प्रदीपः; dagegen निर्वातो वातः, निर्वातं वातेन.

शुषः कः ॥ ५१ ॥

Nach शुष् wird क् für das त् der Participialsuffixe substituirt.

शुष्क und शुष्कवत्.

पचो वः ॥ ५२ ॥

घ् nach पच्.

पक्व und पक्ववत्.

क्षायो मः ॥ ५३ ॥

म् nach क्षै.

क्षाम und क्षामवत्.

प्रस्त्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

Nach स्त्यै mit प्र kann म् substituirt werden.

प्रस्तीम, प्रस्तीमवत् oder प्रस्तीत, प्रस्तीतवत्. Vgl. 6, 1, 23.

अनुपसर्गात्फुल्लक्षीबकृशोलाघाः ॥ ५५ ॥

Die unregelmässigen Participia फुल्ल, क्षीब, कृश und उल्लाघ erscheinen in diesen Formen nur dann, wenn keine Präposition vorangeht.

Mit Präposition regelmässig: प्रफुल्लाः सुमनसः, प्रक्षीवित, प्रकृशित, प्रोल्लाघित.

नुदविदोन्द्वाघ्राहीभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५६ ॥

Nach नुद्, विद्, उन्द्, त्रा, घ्रा und ह्री kann न् für त् substituirt werden.

नुत्त oder नुत्त्र, वित्त oder वित्र, समुत्त oder समुत्त्र, त्रात oder त्राण, घ्रात oder घ्राण, ह्रीत oder ह्रीण.

8, 1, 16. 2, 1.

न ध्याख्यापृमूर्द्धिमदाम् ॥ ५७ ॥

Nach ध्या (ध्रौ), ख्या, पृ, मूर्द्ध् und मद् wird nicht न् für त् substituiert.

ध्यात, ख्यात, पूर्त, मूर्त, मत्. Ausnahme zu 8, 2, 42. 43. Im Sûtra wird auch पृ geschrieben. मूर्द्धि ist schon die modificirte Wurzel, die Verlängerung wird erst 8, 2, 78 gelehrt; über den Ausfall von क् s. 6, 4, 21.

वित्तो भोगप्रत्यययोः ॥ ५८ ॥

Das unregelmässige वित्त erscheint in den Bedeutungen „Besitz“ und „berühmt“.

भित्तं शकलम् ॥ ५९ ॥

भित्त in der Bedeutung „Stück, Abschnitt“.

ऋणमाधमर्ये ॥ ६० ॥

ऋण in der Bedeutung „Schuld“.

नसत्तनिषत्तानुत्तप्रतूर्तसूर्तगूर्तानि च्छन्दसि ॥ ६१ ॥

नसत्त, निषत्त, अनुत्त, प्रतूर्त, सूर्त und गूर्त sind unregelmässige Bildungen im Veda.

क्विन्नप्रत्ययस्य कुः ॥ ६२ ॥

Die 3, 2, 58 fgg. mit क्विन् gebildeten Stämme substituieren am Ende eines Wortes einen Guttural für den auslautenden Consonanten.

घतस्पृक्, हलस्पृक्, मन्त्रस्पृक्.

नशेर्वा ॥ ६३ ॥

In नश् ist diese Substitution nicht nothwendig.

सा वै जीवनडाहुतिः Maitr. S. 1, 4, 13. जीवनक् ist nicht zu belegen.

मो नो धातोः ॥ ६४ ॥

Für auslautendes म् einer Wurzel wird am Ende des Wortes न् substituiert.

प्रशान्, प्रतान्, प्रदान्. Zur Länge vgl. 6, 4, 15.

म्बोश्च ॥ ६५ ॥

Für ein solches च् wird auch vor einem mit म् und व् anlautenden Suffix न् substituiert.

अगन्म, अगन्व, जगन्वस्.

ससजुषो रुः ॥ ६६ ॥

Für ein auslautendes स् und für das ष् von सजुष् wird am Ende des Wortes ein रु genanntes र् substituiert.

अग्निरत्त, वायुरत्त; सजूर्त्तपिभिः, सजूर्त्तैवेभिः. Dieses secundäre रु unterliegt anderen Veränderungen als das primäre रु.

अवयाः श्वेतवाः पुरोडाश्च ॥ ६७ ॥

Dieselbe Substitution ist für den Auslaut in den Nominativen अवयाः, श्वेतवाः und पुरोडाः eingetreten.

अहन् ॥ ६८ ॥

रु wird auch für das न् von अहन् am Ende eines Pada substituiert.

अहोभ्याम्, अहोभिः. Hier heisst der Nominalstamm Pada nach 1, 4, 17. Nur für das रु genannte र् kann उ substituiert werden.

रो ऽसुपि ॥ ६९ ॥

Wenn keine Casusendung folgt (d. i. am Ende eines Pada im engern Sinne), wird र् für das न् von अहन् substituiert.

अहर्ददाति, अहर्भुङ्क्ते. Hier geht also das र् nicht in उ über.

अम्ररूधरवरित्युभयथा छन्दसि ॥ ७० ॥

Für den Auslaut von अम्रस्, ऊधस् und अवस् können im Veda beide र् substituiert werden.

अम्र एव oder अम्ररेव, ऊध एव oder ऊधरेव, अव एव oder अवरेव. Für रु wird nach 8, 3, 17 य् substituiert, das nach 8, 3, 19 abfallen kann.

भुवश्च महाव्याहतेः ॥ ७१ ॥

Eben so verhält es sich mit dem Auslaut des als Ausruf gebrauchten भुवस्.

भुव इत्यन्तरिक्षम् oder भुवरित्यन्तरिक्षम्.

वसुसंसुध्वंस्वनडुहां दः ॥ ७२ ॥

Für den Auslaut des Suffixes वस् und für den von संस्, ध्वंस् und अनडुह् wird am Ende eines Pada (im weitesten Sinne, vgl. 1, 4, 14, 17) द् substituiert.

विद्वद्य्याम्, विद्वद्विः; उखासद्य्याम्, °सद्विः; पर्णध्वद्य्याम्, °ध्वद्विः; अनडुद्य्याम्, अनडुद्विः. Ausnahme zu 8, 2, 31. 66.

तिथनस्तेः ॥ ७३ ॥

द् wird auch für das auslautende स् einer Wurzel, mit Ausnahme jedoch von अस्, vor der Personalendung त्ति (त्) substituiert, wenn es ans Ende des Wortes zu stehen kommt.

अचक्राद्यवान् und अन्वशाद्यवान्, aber आप एवेदं सलिलं सर्वमाः. Die Personalendung ist nach 6, 1, 68 abgefallen, und dadurch kommt das स् ans Ende des Wortes zu stehen.

सिपि धातो रूर्वा ॥ ७४ ॥

Vor der Personalendung सि (स्) kann für das स् einer Wurzel auch das रु genannte र् substituiert werden.

8, 1, 16. 2, 1.

अचकात्वम् oder अचकास्त्वम्, अन्वशात्वम् oder अन्वशास्त्वम्. Für das र् wird hier zunächst der Visargānija substituiert, dann für diesen स्.

दश्च ॥ ७५ ॥

Vor derselben Personalendung können dieselben Substitutionen auch für das auslautende द् einer Wurzel eintreten.

अभिनत्त्वम् oder अभिनस्त्वम्, अच्छिनत्त्वम् oder अच्छिनस्त्वम्.

वोरूपधाया दीर्घ इकः ॥ ७६ ॥

Ein an vorletzter Stelle stehendes इ und उ wird verlängert, wenn das auslautende र् oder व् einer Wurzel ans Ende des Pada zu stehen kommt.

गीः, धूः, पूः, आशीः. Das व् kommt erst im folgenden Sūtra zur Geltung.

हलि च ॥ ७७ ॥

Auch vor einem nachfolgenden Consonanten.

आस्तीर्ण, विशीर्ण, अवगूर्ण; दीव्यति, सीव्यति.

उपधायां च ॥ ७८ ॥

Auch dann, wenn र् und व् in der Wurzel an vorletzter Stelle stehen, vorausgesetzt dass ein Consonant auf diese folgt.

हृच्छिन्, मूर्च्छिन्; ऊर्विन्, धूर्विन्; dagegen चिरिणोति und जिरीणोति von चिरि und जिरि.

न भकुञ्जुराम् ॥ ७९ ॥

Die 8, 2, 77 gelehrte Substitution findet nicht statt, wenn der Nominalstamm bha heisst (d. i. wenn ein य् folgt), und auch nicht in कुर् (von कृ) und कुर.

धुर्य und दिव्य, कुर्यात्, कुर्यात्.

अदसो ऽसेदाद् दो मः ॥ ८० ॥

Wenn das Pronomen अदस् nicht auf स् auslautet, wird उ oder ऊ für den Vocal nach द् und म् für द् substituiert.

Nach 7, 2, 102 wird für अदस् vor einer Casusendung अद् substituiert, im Femininum erscheint अदा. Nach unserm Sūtra wird man in Berücksichtigung von 1, 1, 50 अमु für अद् und अमू für अदा substituiren. Auf diese Weise erhalten wir: अमुम्, अमूम्, अमुना, अमू, अमून् u. s. w.

एत ईङ्गुवचने ॥ ८१ ॥

Für das auf द् von अदस् folgende ए wird im Plural ई substituiert.

अमी für अदे (wie ते), अमीभिः für अदेभिः (wie तेभिः), अमीभ्यः für अदेभ्यः (wie तेभ्यः), अमीयाम् für अदेयाम् (wie तेयाम्) und अमीयु für अदेयु (wie तेयु).

8, 2, 82.

वाक्यस्य टेः प्लुत उदात्तः ॥ ८२ ॥

Bis zum Schlusse dieses Pāda ist stets zu ergänzen: der letzte Vocal im Satze ist pluta und hat den Acut.

उदात्तः gilt nur bis 8, 2, 99 incl.

प्रत्यभिवादे ऽश्रूदे ॥ ८३ ॥

Bei der Erwidierung eines Grusses, jedoch nicht, wenn diese an einen Qūdra gerichtet ist.

अभि वादये देवदत्तो ऽहम् । भो आयुष्मानेधि देवदत्तो३ ॥ Dagegen अभि वादये तुषजको ऽहम् । भो आयुष्मानेधि तुषजक ॥

दूराद्भूते च ॥ ८४ ॥

Desgleichen beim Rufen aus der Ferne.

आ गच्छ भो माणवक देवदत्तो३.

हैहेप्रयोगे हैहयोः ॥ ८५ ॥

Wenn dabei है und हे angewandt werden, so ist deren Vocal pluta und betont.

है३ देवदत्त, दैवदत्त है३; है३ देवदत्त, दैवदत्त है३.

गुरोरनृतो ऽनन्यस्याप्येकैकस्य प्राचाम् ॥ ८६ ॥

In den angegebenen Fällen kann nach der Meinung der östlichen Grammatiker auch jeder nicht an letzter Stelle stehende Vocal, mit Ausnahme des ऋ, pluta sein, wenn er prosodisch lang ist; aber immer nur einer zur Zeit.

दै३ देवदत्त, देवदो३त्त oder देवदत्तो३, aber nicht देवो३दत्त und ऋ३ष्णामिन्.

ओमभ्यादाने ॥ ८७ ॥

Der Vocal in ओम् ist pluta im Beginne eines heiligen Textes.

ओ३म्, अग्निमीळे पुरोहितम् RV. 1, 1, 1.

ये यज्ञकर्मणि ॥ ८८ ॥

Auch der in ये bei einer Opferhandlung.

यै३ यज्ञामहे Maitr. S. 1, 4, 11 (59, 21).

प्रणवष्टेः ॥ ८९ ॥

Für den letzten Vocal und den etwa darauf folgenden Consonanten eines Spruches wird bei einer Opferhandlung अ३म् substituiert.

Für अ३म् रतांसि जिन्वति (RV. 8, 44, 16) wird अ३ रे० जिन्वतो३म् gesprochen, für देवाञ्जिगाति सुमयुः (RV. 3, 27, 1) दे० जि० सुमयो३म्.

याज्यान्तः ॥ ९० ॥

Der letzte Vocal am Ende eines Jâgîâ genannten Spruches ist bei einer Opferhandlung pluta und hat den Acut.

स्तोमैर्विधेमानयो३द् (vgl. RV. 8, 43, 11), जिह्वामग्ने चक्रुषे हव्यवाहो३म् (vgl. RV. 10, 8, 6).

Vgl. 8, 2, 107.

8, 1, 16. 2, 1. 82.

ब्रूहिप्रेथश्रौषड्वौषडावहानामादेः ॥ ९१ ॥

In ब्रूहि, प्रेष्य, श्रौषट्, वौषट् und आ वह ist die erste Silbe pluta bei einer Opferhandlung.

अग्नये ऽनु ब्रूँइहि (vgl. Maitr. S. 1, 4, 11, wo अनु ब्रूँइहि zu lesen ist), अग्नये गोमयानि (गोमयान् Kâç.) प्रेष्य, अस्तु श्रौँषट् (Maitr. S. 1, 4, 11, wo श्रौँषट् zu lesen ist), सोमस्याग्ने वीहीँइ वौँषट्, अग्निमौँइ वह.

अग्नीप्रेषणे परस्य च ॥ ९२ ॥

In einer an den Agnidh gerichteten Aufforderung ist auch die nachfolgende Silbe pluta.

श्रौँइ oder श्रौँइ श्रौँइवय.

विभाषा पृष्टप्रतिवचने हेः ॥ ९३ ॥

हि am Ende einer Antwort auf eine Frage kann pluta sein.

अकार्षीः कटं देवदत्त । अकार्षं हीँइ oder हि.

निगृह्णानुयोगे च ॥ ९४ ॥

Desgleichen die Endsilbe einer Rüge, nachdem man Jemand die Unhaltbarkeit seiner Behauptung dargethan hat.

अद्यामावास्येत्यात्तौँइ oder आत्य so v. a. „so steht es mit deiner Behauptung, dass heute Neumond sei“.

आमेडितं भर्त्सने ॥ ९५ ॥

Die Endsilbe eines bei einer Drohung wiederholten Vocativs (s. 8, 1, 8) ist pluta.

चौर चौरौँइ घातयिष्यामि त्वा.

अङ्गयुक्तं तिङाकाङ्क्षम् ॥ ९६ ॥

Desgleichen eines mit अङ्ग verbundenen Verbuns, wenn dieses einen Nachsatz erfordert.

अङ्ग कूर्जौँइ । इदानीं ज्ञास्यसि जालम्. Vgl. 8, 1, 33.

विचार्यमाणानाम् ॥ ९७ ॥

Desgleichen die Endsilbe eines Satzes, der eine Erwägung enthält.

होतव्यं दीक्षितस्य गृहौँइ न होतव्यौँइम् „soll man im Hause des Geweihten opfern oder nicht?“ Vgl. 8, 2, 107.

पूर्वं तु भाषायाम् ॥ ९८ ॥

In der Umgangssprache ist aber der Endvocal nur das erste Mal pluta.

अहिर्नैँइ रज्जुर्न, लोष्टो नैँइ कपोतो नु.

8, 1, 16. 2, 1. 82.

प्रतिश्रवणे च ॥ ९९ ॥

Auch der Endvocal eines eine Zusage oder Zustimmung enthaltenden Satzes ist pluta.

गां देहि भोः; अहं ते ददामि३; नित्यः शब्दो भवितुमर्हति३. Kāṣikā fasst प्रतिश्रवणं auch in der Bedeutung von „Hinhorchen“ und gibt dazu das Beispiel देवदत्त भोः किमात्म्यो३.

अनुदात्तं प्रश्नान्ताभिपूजितयोः ॥ १०० ॥

Der Endvocal am Ende einer Frage oder einer Lobertheilung ist pluta, aber unbetont.

अग्रमां३ः पूर्वा३न्यामां३नग्निभूता३इ oder पटा३उ, शोभनः खल्वसि मारावका३. Zum pluta und svarita im ersten Beispiel s. 8, 2, 105. Vgl. auch 8, 2, 107.

चिदिति चोपमार्थे प्रयुज्यमाने ॥ १०१ ॥

Auch der Endvocal am Ende eines Satzes, in welchem die Vergleichungspartikel चित् „wie“ hinzugefügt wird.

अग्निचिदभाया३त् „er glänze wie Feuer“.

उपरि स्विदासीदिति च ॥ १०२ ॥

Auch in उपरि स्विदासीत् ist der Endvocal pluta und unbetont.

अधः स्विदासीत्३दुपरि स्विदासीत्३त् RV. 10, 129, 5. Vgl. meine Chr. S. 348.

स्वरितमाम्नेडिते ऽसूयासंमतिकोपकुत्सनेषु ॥ १०३ ॥

Von zwei gleichlautenden Vocativen am Anfange eines Satzes ist die Endsilbe des ersten pluta und svarita, wenn Neid, Lob, Aerger oder Tadel ausgesprochen wird.

Beispiele s. u. 8, 1, 8.

क्षियाशीःप्रैषेषु तिङ्काङ्क्षम् ॥ १०४ ॥

Wenn ein Verstoss gegen die Sitte gerügt wird, bei einem Segenswunsch und bei einer Aufforderung ist die Endsilbe des Verbum finitum, wenn dieses einen Nachsatz erfordert, pluta und svarita.

स्वयं ह रथेन योती३ उपाध्यायं पदातिं गमयति, सुतांश्च लप्सीष्ठा३ धनं च तात, कटं कुरु३ ग्रामं च गच्छ. Vgl. 8, 1, 60 fg.

अनन्यस्यापि प्रश्नाख्यानयोः ॥ १०५ ॥

Wenn gefragt oder erzählt wird, ist der Endvocal auch eines den Satz nicht schliessenden Wortes pluta und svarita.

अग्रमां३ः पूर्वा३न्यामां३नग्निभूता३इ oder पटा३उ (vgl. 8, 2, 100), अग्रमां३ः पूर्वा३न्यामां३-
न्मोः३ः.

8, 1, 16. 2, 1. 82.

प्लुतावैच इदुतौ ॥ १०६ ॥

In den Diphthongen ऐ und औ sind die letzten Bestandtheile, d. i. इ und उ, pluta.

ऐइतिक्रायन, औउपगव. Vgl. 8, 2, 86. Nach Patañgali sollen diese Diphthonge vier Moren haben.

एचो ऽप्रगृह्यस्यादूराङ्गते पूर्वस्यार्धस्यादुत्तरस्येदुतौ ॥ १०७ ॥

Bei auslautenden Diphthongen, die nicht pragr̥hja (s. 1, 1, 11 fgg.) sind, wird in den 8, 2, 83 fgg. erwähnten Fällen, jedoch nicht beim Rufen aus der Ferne (s. 8, 2, 84), für den ersten Bestandtheil derselben आ, welches pluta ist, substituirt, für die letzten Bestandtheile aber इ und उ.

Diese Regel soll nur in den 8, 2, 83. 90. 97. 100 angegebenen Fällen zur Anwendung kommen. Beispiele: आयुष्मानेधि अग्निभूताइइ oder पटाउउ (zu 8, 2, 83), उक्षात्राय वशात्राय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नयाउइ (zu 8, 2, 90; vgl. TS. 1, 3, 14, 7), होतव्यं दीक्षितस्य गृहाउइ (zu 8, 2, 97), अगमाउः पूर्वाउन्त्यामाउनग्निभूताउइ oder पटाउउ und भद्रं करोषि अग्निभूताउइ oder पटाउउ (zu 8, 2, 100). Dagegen findet in शोभने खलु स्थः खल्वेउ keine Auflösung der Diphthonge statt, weil hier ए pragr̥hja ist.

† 8, 2, 82.
8, 2, 108.

तयोर्यावचि संहितायाम् ॥ १०८ ॥

Für diese Vocale इ und उ werden in einem ununterbrochenen Verlauf der Rede य und व substituirt, wenn ein Vocal auf sie folgt.

Diese Regel musste gegeben werden, da hier wegen 8, 2, 1 die Regeln 6, 1, 77 u. s. w. nicht angewendet werden durften. संहितायाम् ist bis zum Ende des Werkes zu ergänzen.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

मतुवसो रु संबुञ्जौ छन्दसि ॥ १ ॥

Für den Auslaut der Suffixe मत् und वस् wird im Veda im Vocativ Sg. ein रु genanntes र substituirt.

इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमम् RV. 3, 51, 7. मीद्व्यस्तोकाय तनयाय मऊ 2, 33, 14. Die Veränderungen, denen dieses र unterworfen ist, werden später besprochen werden.

8, 3, 2' **अत्रानुनासिकः पूर्वस्य तु वा ॥ २ ॥**

In der Folge bis 8, 3, 12 ist stets zu ergänzen: „für den diesem substituirt रु vorangehenden reinen Vocal kann ein nasaler substituirt werden“.

8, 1, 16. 2, 1. 108. 3, 2.

आतो ऽटि नित्यम् ॥ ३ ॥

Stets wird ein solcher nasaler Vocal (vor रु) für आ substituiert, wenn ein Vocal, य्, व् oder र् folgt.

महो असि (RV. 3, 46, 2 und sonst), महो इन्द्रो य ओजसा (RV. 8, 6, 1), देवाँ अच्चादीव्यत्.

अनुनासिकात्परो ऽनुस्वारः ॥ ४ ॥

Wenn nicht der nasale Vocal substituiert wird, wird Anusvāra angefügt.

Beispiele bei dem folgenden Sūtra.

समः सुटि ॥ ५ ॥

Für das म् von सम् wird रु (und davor अँ oder अं für अ) substituiert, wenn das Augment स् folgt.

सँस्कृत् oder संस्कृत्. Zu सुट् vgl. 6, 1, 137 fg. Den Ausfall des स् in सँस्कृत् und संस्कृत् lehrt Pāṇini nicht; vgl. aber Mahābh. Th. 3, S. 425, Z. 8.

पुमः खय्यस्यरे ॥ ६ ॥

Für das म् von पुम् wird रु (und davor उँ oder उं für उ) substituiert vor einer tonlosen Muta mit darauf folgendem Vocal oder Halbvocal.

पुँस्कामा oder पुंस्कामा, पुँस्युत्रः oder पुंस्युत्रः, पुँस्फलम् oder पुंस्फलम्, पुँश्चली oder पुंश्चली. Das स् von पुंस् fällt nach 8, 2, 23 ab, der vorangehende Laut ist म्, der in पुमान् u. s. w. zum Vorschein kommt. Pāṇini hat die am Anfange eines Compositums erscheinende kürzere Form der Deutlichkeit wegen gewählt.

नश्चव्यप्रशान् ॥ ७ ॥

Für ein auslautendes न्, mit Ausnahme des in प्रशान्, wird रु substituiert vor ङ्, ट्, थ्, च्, ट् und त् mit darauf folgendem Vocal oder Halbvocal.

भवाँश्चादयति oder भवांश्चादयति, भवाँष्टीकते oder भवांष्टीकते, भवाँश्चिनोति oder भवांश्चिनोति, भवाँस्तरति oder भवांस्तरति; dagegen प्रशाञ्चादयति u. s. w.

उभयथर्षु ॥ ८ ॥

Im R̥gveda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

तस्मिँस्त्वा दधाति oder तस्मिन्त्वा दधाति. Findet sich nicht im R̥gveda.

दीर्घादटि समानपादे ॥ ९ ॥

Für ein auf einen langen Vocal folgendes न् wird रु substituiert vor einem Vocale und vor य्, व्, र्, wenn die zusammenstossenden Laute in demselben Stollen stehen.

परिधौरति RV. 9, 107, 19. Vgl. auch zu 8, 3, 3.

8, 1, 16. 2, 1. 108. 3, 2.

नृन्पे ॥ १० ॥

Für नृन् von नृन् vor einem पृ.

नृन्: पाहि oder नृन्: पाहि (नृन्पाहि R.V.), नृन्: प्रीणीहि oder नृन्: प्रीः.

स्वतवान्पायौ ॥ ११ ॥

Für नृन् von स्वतवान् vor पायु.

स्वतवाः पायुर्गने R.V. 4, 2, 6.

† 8, 3, 2. **कानाम्नेडिते ॥ १२ ॥**

Für नृन् von कान् vor nachfolgendem कान्.

कान्स्कान् oder कान्स्कान्.

ढो ढे लोपः ॥ १३ ॥

ढ fällt vor ढ ab.

लीढ von लिह्. Das ह् in लिह् wird vor त् nach 8, 2, 31 ढ, das त् nach 8, 2, 40 ध, dieses nach 8, 4, 41 ढ. Dieses ढ ist aber nach 8, 2, 1 in Bezug auf die Anwendung einer vorangehenden Regel als nicht eingetreten zu betrachten, was Pāṇini nicht beachtet hat.

रो रि ॥ १४ ॥

र् fällt vor र ab.

दूरक्त, अग्नी रथः, इन्द्र रथः, पुनारक्त, प्राप्ता राजक्रयः. Im vorangehenden Sūtra lautet der Loc. von ढ ढे, in diesem der Loc. von र रि!

खरवसानयोर्विसर्जनीयः ॥ १५ ॥

Vor tonlosen Consonanten und in der Pause wird der Visargāṇija für र (vgl. 8, 2, 66) substituiert.

वृक्षप्रच्छादयति, वृक्षस्तरति; वृक्षः. Vor tonlosen Consonanten wird nach 8, 3, 34 स् für den Visargāṇija substituiert, für स् vor Palatalen ण् nach 8, 4, 40.

रोः सुपि ॥ १६ ॥

Vor der Locativendung सु wird der Visargāṇija (nur) für das रु genannte र substituiert.

पयःसु, सर्पिःसु; aber गीर्षु, धूर्षु. Für auslautendes स् wird nach 8, 2, 66 रु substituiert; an die Stelle des Visargāṇija können wiederum die verschiedenen Sibilanten treten.

भोभगोअघोअपूर्वस्य यो ऽशि ॥ १७ ॥

Für das रु genannte र wird nach भो, भगो, अघो, und wenn ihm ein अ oder आ vorangeht, vor Vocalen und vor tönenden Consonanten य् substituiert.

भोयत्र, भगोयत्र, अघोयत्र, भो ददाति, भगो ददाति, अघो ददाति, कयास्ते, देवायिह, ब्राह्मणा ददाति. Zum Ausfall des य् s. 8, 3, 19 fgg.

ब्योर्लघुप्रयत्नतरः शाकटायनस्य ॥ १८ ॥

Nach der Meinung Çâkaṭâjana's werden व् und य् in भगोय् u. s. w. und nach अ and आ im Auslaut mit geringerer Articulation als sonst ausgesprochen.

लोपः शाकल्यस्य ॥ १९ ॥

Nach der Meinung Çâkalja's fallen sie ab.

द्वा अत्र, असा आदित्यः; क आस्ते, अस्मा उद्धर.

ओतो गार्ग्यस्य ॥ २० ॥

Nach der Meinung Gârgja's fallen sie nach ओ ab.

भो अत्र, भगो अत्र, अघो अत्र, भो इदम् u. s. w.

उञ्जि च पदे ॥ २१ ॥

Auch vor der Partikel उ fallen sie ab.

स उ एकविंशतिः, स उ एकाग्निः.

हलि सर्वेषाम् ॥ २२ ॥

Vor einem Consonanten fallen sie nach der Meinung Aller ab.

मो ऽनुस्वारः ॥ २३ ॥

Für म् am Ende eines Wortes wird vor einem Consonanten der Anusvâra substituiert.

वनं हसति, कुण्डं याति.

नश्चापदान्तस्य भ्रूलि ॥ २४ ॥

Für inlautendes म् und न् wird vor allen Consonanten, mit Ausnahme der Nasale und Halbvocale, der Anusvâra substituiert.

आ क्रंस्यते, अघि जिगांसते; यशांसि, सर्पांसि, यजूंसि. Der Nasal in यशांसि u. s. w. ist ursprünglich ein न् (7, 1, 72). Vor anderen Consonanten als den Sibilanten werden nach 8, 4, 58 für den Anusvâra nasale Consonanten substituiert.

मो राज्ञि संमः क्वौ ॥ २५ ॥

Für das म् von सम् wird vor राज् mit dem Suffix व् (das wieder abfällt) म् substituiert.

समाट्, साम्राज्यम्.

हे मपरे वा ॥ २६ ॥

Vor ह् mit folgendem म् kann für auslautendes म् wieder म् substituiert werden.

किं ह्यलयति oder किम्हलयति, कथं ह्यलयति oder कथम्हलयति.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

नपरे नः ॥ २७ ॥

Wenn न् auf ह् folgt, kann न् für म् substituirt werden.

किं हुते oder किन्हुते, कथं हुते oder कथन्हुते.

ङ्णोः कुक्कुक् शरि ॥ २८ ॥

An ein auslautendes ङ् kann क् und an ein auslautendes ण् ट् vor einem Sibilanten antreten.

प्राङ् शेते oder प्राङ्क शेते, प्राङ् षट्ः oder प्राङ्क षट्ः, प्राङ् साये oder प्राङ्क साये; वण् शेते oder वण्क शेते.

ङः सि ध्रुट् ॥ २९ ॥

Nach einem auslautenden ङ् kann ध्र् vor स् antreten.

श्वलिङ् साये oder श्वलिङ् त्साये. Für das ह् von श्वलिङ् wird nach 8, 2, 31 ढ् substituirt, für dieses ङ् nach 8, 2, 39; für das Augment ध्र् wird nach 8, 4, 55 त् substituirt, für ङ् nach derselben Regel ट्.

नश्च ॥ ३० ॥

Auch nach einem auslautenden न्.

भवान्साये oder भवान्त्साये, महान्साये oder महान्त्साये.

शि तुक् ॥ ३१ ॥

Vor श् kann ein auslautendes न् das Augment त् erhalten.

भवाञ्शेते oder भवाञ्छेते. Vgl. 8, 4, 40.

ङ्मो ह्रस्वादचि ङ्मुणिन्त्यम् ॥ ३२ ॥

Nach einem auslautenden ङ्, ण् und न् mit vorangehendem kurzen Vocal tritt an einen nachfolgenden Vocal stets derselbe Nasal als Augment.

प्रत्यङ्ङास्ते, वशास्ते, कुर्वनास्ते.

मय उजो वो वा ॥ ३३ ॥

Nach einem auslautenden Consonanten, mit Ausnahme der Halbvocale, kann für die Partikel उ, wenn ein Vocal folgt, व् substituirt werden.

शमु अस्तु वेदिः oder शम्बस्तु वेदिः, तदु अस्य रेतः oder तद्वस्य रेतः, किमु आवपनम् oder किम्वावपनम्. Nach 1, 1, 14 dürfte उ keine euphonische Veränderung erleiden; das म् von शम् und किम् darf wegen 8, 2, 1 nicht nach 8, 3, 24 in Anusvāra übergehen.

विसर्जनीयस्य सः ॥ ३४ ॥

An die Stelle des 8, 3, 15 substituirt Visargānija tritt स्, wenn ein tonloser Consonant folgt.

वृक्षस्तरति, वृक्षस्थकारः, वृक्षष्टीकते, वृक्षष्टकारः, वृक्षश्चिनोति, वृक्षश्छादयति. Ueber den ferneren Wandel von स् s. 8, 4, 40. 41.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

शर्धरे विसर्जनीयः ॥ ३५ ॥

Folgt auf den tonlosen Consonanten ein Sibilant, so bleibt der Visarḡanija.

शशाः क्षुरम्, पुरुषः क्षुरम्, अत्रिभः प्सातम्, पुरुषः त्सरः.

वा शरि ॥ ३६ ॥

Der Visarḡanija kann bleiben, wenn ein Sibilant folgt.

प्लक्षः श्रेते oder प्लक्षश्रेते, वृक्षः पणडे oder वृक्षण्यडे, वृक्षः साये oder वृक्षसाये. Vgl. 8, 4, 40. 41 wegen श् und ष्.

कुष्ठीः ऋक०पौ च ॥ ३७ ॥

Vor einem tonlosen Guttural kann ऋ, vor einem tonlosen Labial ० für den Visarḡanija substituirt werden.

वृक्षः करोति oder वृक्ष० करोति, वृक्षः पतति oder वृक्ष० पतति.

सो ऽपदादौ ॥ ३८ ॥

Vor einem mit einem tonlosen Guttural oder Labial anlautenden Suffix tritt स an die Stelle des Visarḡanija.

पयस्कल्प, पयस्क, पयस्काम्यति, पयस्याश. Ein nicht am Anfange eines Wortes stehender Laut ist so v. a. ein in einem Suffix stehender Laut.

इयाः षः ॥ ३९ ॥

Geht dem Visarḡanija ein इ oder उ voran, so tritt vor den genannten Suffixen ष an die Stelle desselben.

सर्पिष्कल्प und यजुष्कल्प, सर्पिष्क und यजुष्क, सर्पिष्काम्यति und यजुष्काम्यति, सर्पिष्याश und यजुष्याश.

नमस्पुरसोर्गत्योः ॥ ४० ॥

Für den Visarḡanija in नमस् und पुरस् wird स substituirt, wenn diese Wörter Gati (s. 1, 4, 67. 74) sind.

नमस्कृत्, नमस्कृत्तुम्, नमस्कृत्तव्य; पुरस्कृत्, पुरस्कृत्तुम्, पुरस्कृत्तव्य.

इदुदुपधस्य चाप्रत्ययस्य ॥ ४१ ॥

Gehört der Visarḡanija nicht zu einem Suffix, und geht ihm ein इ oder उ voran, so tritt vor einem tonlosen Guttural oder Labial (s. 8, 3, 37) ष an seine Stelle.

निष्कृत und निष्पीत, बहिष्कृत und बहिष्पीत, आविष्कृत und आविष्पीत, दुष्कृत und दुष्पीत, प्रादुष्कृत und प्रादुष्पीत.

तिरसो ऽन्यतरस्याम् ॥ ४२ ॥

Für den Visarḡanija in der Gati तिरस् kann स substituirt werden.

तिरःकृत् oder तिरस्कृत्, तिरःकृत्तुम् oder तिरस्कृत्तुम्, तिरःकृत्तव्य oder तिरस्कृत्तव्य. Vgl.

1, 4, 72.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

द्विस्त्रिश्चतुरिति कृत्वोऽर्थे ॥ ४३ ॥

An die Stelle des Visarḡanija in den Zahladverbien द्विस्, त्रिस् und चतुस् kann ष् तreten, wenn ein tonloser Guttural oder Labial folgt.

द्विः करोति oder द्विष्करोति, द्विः पचति oder द्विष्पचति. Eben so bei den beiden anderen.

इसोः सामर्थ्ये ॥ ४४ ॥

Für den Visarḡanija eines auf इस् und उस् auslautenden Wortes kann vor den genannten Lauten ष् substituirt werden, wenn die zusammenstossenden Wörter mit einander in Correlation stehen.

सर्पिः करोति oder सर्पिष्करोति, यजुः करोति oder यजुष्करोति.

नित्यं समासे ऽनुत्तरपदस्थस्य ॥ ४५ ॥

In der Composition findet diese Substitution stets statt, wenn das Wort auf इस् oder उस् kein anderes Wort vor sich hat.

सर्पिष्कुण्डिका, सर्पिष्पानम्, धनुष्कपालम्, धनुष्फलम्; aber परमसर्पिःकुण्डिका, परमधनुःकपालम्.

अतः कृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णीष्वनव्ययस्य ॥ ४६ ॥

Für den Visarḡanija eines auf अस् auslautenden Wortes, mit Ausnahme eines Indeclinabile, wird in der Composition स् substituirt, wenn eine Form von क्क und कम् oder die Wörter कंस, कुम्भ, पात्र, कुशा und कर्णी folgen.

अयस्कार, पयस्कार; अयस्काम, पयस्काम; अयस्कंस, पयस्कंस; अयस्कुम्भ, पयस्कुम्भ; अयस्पात्र, पयस्पात्र; अयस्कुशा, पयस्कुशा; अयस्कर्णी, पयस्कर्णी; dagegen श्वःकार und पुनःकार. Die Kāçikā versteht unter कुम्भ auch कुम्भी und unter पात्र auch पात्री.

अधःशिरसी पदे ॥ ४७ ॥

स् wird auch in अधस् und शिरस् vor पद substituirt.

अधस्पद, शिरस्पद, अधस्पदी, शिरस्पदी.

कस्कादिषु च ॥ ४८ ॥

Desgleichen in कस्कः u. s. w.

छन्दसि वाप्रामेडितयोः ॥ ४९ ॥

Im Veda kann vor einem tonlosen Guttural oder Labial स् an die Stelle des Visarḡanija treten, jedoch nicht vor प्र und nicht vor einem wiederholten Worte.

अयःपात्र oder अयस्पात्र, विश्वतः पात्रम् oder विश्वतस्पात्रम्, उरुणः कारः oder उरुणस्कारः; dagegen अग्निः प्रविद्वान् (AV. 5, 26, 1) und परुणः परुणः परि.

कःकरत्करतिकृधिकृतेष्वनदितेः ॥ ५० ॥

Auch vor कः, करत्, करति, कृधि und कृत findet die Substitution von स im Veda statt, jedoch nicht in अदितिः.

विश्वतस्कः, विश्वतस्करत्, पयस्करति, उरु णस्कृधि, सदस्कृतम्; dagegen यथा नो अदितिः करत् RV. 1, 43, 2.

पञ्चम्याः परावध्यर्थे ॥ ५१ ॥

Ebendasselbst auch für den Visargānija eines Ablativs vor परि „über“.

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे RV. 10, 45, 1. अग्निर्हिमवतस्परि, महस्परि; dagegen दिवः पृथिव्याः पयोञ्ज उच्छ्रुतम् (RV. 6, 47, 27, aber mit स), weil hier परि „überall“ bedeuten soll.

पातौ च बहुलम् ॥ ५२ ॥

Vor पातु findet im Veda ein Schwanken in dieser Beziehung statt.

दिवस्यातु, राज्ञस्यातु, परिपदः पातु.

षष्ठ्याः पतिपुत्रपृष्ठपारपदपयस्पोषेषु ॥ ५३ ॥

Für den Visargānija eines Genetivs wird im Veda स substituiert vor पति u. s. w.

वाचस्पतिम्, दिवस्पुत्राय, दिवस्पृष्टे, तमसस्वारम्, इडस्पदे, दिवस्पयः, रायस्पोषम्.

इडाया वा ॥ ५४ ॥

In इडायाः kann diese Substitution stattfinden.

इडायाः पतिः oder इडायास्पतिः; eben so mit den übrigen im vorigen Sūtra genannten Wörtern.

अपदान्तस्य मूर्धन्यः ॥ ५५ ॥

Von nun an bis zum Schluss des Pāda ist überall zu ergänzen „ein cerebraler Laut tritt an die Stelle von —, wenn dieser Laut nicht im Auslaut steht“.

सहेः साडः सः ॥ ५६ ॥

ष् तritt an die Stelle des स in साह्, wenn dieses in der Form von साड् (साट्) erscheint.

जलाषाट्, तुराषाट्, एतनाषाट्. Es wird auch साटः, साढः und साड् geschrieben.

इण्कोः ॥ ५७ ॥

Von nun an bis zum Schluss des Pāda ist zu ergänzen „wenn ein Vocal, mit Ausnahme des अ und आ, र् oder ein Guttural (क्व) vorangeht“.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

नुम्विसर्जनीयशर्ब्यवाये ऽपि ॥ ५८ ॥

Die Substitution von ष findet auch dann statt, wenn das Augment न्, der Visarḡanija oder ein Sibilant zwischen die genannten Vocale und das स tritt.

सर्षापि, यज्ञपि; सर्षिःपु, यजुःपु; सर्षिष्पु, यजुष्पु. Vgl. das folgende Sūtra.

आदेशप्रत्यययोः ॥ ५९ ॥

Unter den angegebenen Bedingungen tritt ष an die Stelle von स, wenn dieses für ष (im Dhātupātha, s. 6, 1, 64) substituirt worden ist oder am Anfange eines Suffixes steht.

सिषेव, सुष्याप; अग्निपु, वायुपु, कर्तृपु, वक्षत् von वक्ष्, यक्षत् von यज्.

शासिवसिघसीनां च ॥ ६० ॥

Auch für das स von शास्, वस् und घस् wird ष substituirt.

अन्वशिषत्, शिषट्, शिषट्वत्; उपित, उपितवत्; जक्षतुः, जक्षुः.

स्तौतिण्योरेव षण्यभ्यासात् ॥ ६१ ॥

Nach einem इ oder उ in der Reduplication wird im Desiderativ, wenn dieses auf ष ausgeht, nur in स्तु und in Causativen von Wurzeln, die im Dhātupātha mit ष anlauten, ष substituirt.

तुष्टूपति, सिषेवयिषति, सिषञ्जयिषति, सुष्यापयिषति; dagegen सिंसिद्धति und सुसूषति. षण्यि ist der Locativ von सन्, nachdem स in ष übergegangen ist.

सः स्वदिस्वदिसहीनां च ॥ ६२ ॥

In स्वद्, स्वट् und सह् bleibt in dem angegebenen Falle das स unverändert.

8, 3, 63. प्राक्सितादड्यवाये ऽपि ॥ ६३ ॥

Bis सित् excl. in 8, 3, 70 findet die Substitution statt, auch wenn das Augment अ dazwischentritt.

8, 3, 64. स्यादिष्वभ्यासेन चाभ्यासस्य ॥ ६४ ॥

In स्या u. s. w. (8, 3, 65) bis सेव् incl. (8, 3, 70) findet die Substitution auch dann statt, wenn die Reduplication dazwischentritt, und auch das स der Reduplication geht in ष über.

उपसर्गात् सुनोतिसुवतिस्यतिस्तौतिस्तोभतिस्थासेनयसेधसिच-
सञ्जस्वञ्जाम् ॥ ६५ ॥

Nach einer auf इ oder उ auslautenden Präposition wird ष für स substituirt in सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति), स्तु (स्तौति), स्तुम् (स्तोभते), स्या, सेनय (Denominativ), सिध् (सेधति), सिच्, सञ्ज् und स्वञ्ज्.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57. 63. 64.

अभि und परि पुणोति, अभ्यपुणोत् und पर्यपुणोत्; अभि und परि पुवति, अभ्यपुवत् und पर्यपुवत्; अभि und परि प्यति, अभ्यप्यत् und पर्यप्यत्; अभि und परि ष्टीति, अभ्यष्टीत् und पर्यष्टीत्; अभि und परि ष्टोभते, अभ्यष्टोभत und पर्यष्टोभत; अभि und परि ष्टाव्यति, अभ्यष्टात् und पर्यष्टात्, अभि und परि तष्टी; अभि und परि षेणयति, अभ्यषेणयत् und पर्यषेणयत्, अभि und परि षिषेणयिषति; अभि und परि षेधति, अभ्यषेधत् und पर्यषेधत्; अभि und परि षिञ्चति, अभ्यषिञ्चत् und पर्यषिञ्चत्, अभि und परि षिषिञ्चति; अभि und परि षजति, अभ्यषजत् und पर्यषजत्, अभि und परि षिषङ्गति; अभि und परि ष्वजते, अभ्यष्वजत und पर्यष्वजत, अभि und परि षिष्वङ्गते. Vgl. 8, 3, 63. 64. 117.

सदिरप्रतेः ॥ ६६ ॥

Auch in सद, aber nicht nach प्रति.

नि und वि षीदति, न्यषीदत् und व्यषीदत्, नि und वि षसाद; dagegen प्रति सीदति. Vgl. 8, 3, 63. 64. 118. Sâjana (s. M. Müller, Rgveda VI, S. XIII fg.) liest सदिरप्रतेः, was grammatisch richtiger ist; Pânini ist jedoch in dieser Hinsicht unberechenbar. Der Nominativ 8, 3, 80 fgg. ist eben so unberechtigt.

स्तम्भेः ॥ ६७ ॥

Auch in स्तम्भ.

अभि, परि und प्रति ष्भाति, अभ्यष्भात्, पर्यष्भात् und प्रत्यष्भात्, अभि, परि und प्रति तष्टम्भ. Vgl. 8, 3, 63. 64. 116. Einige lesen स्तम्भेः statt स्तम्भेः.

अवाञ्चालम्बनाविदूर्ययोः ॥ ६८ ॥

In स्तम्भ auch nach अव in den Bedeutungen „sich anlehnen“ und „in der Nähe sein“.

अवष्टभ्यास्ते, अवष्टभ्य तिष्ठति; अवष्टभ्या सेना oder शरत्; dagegen अवस्तब्धो दृषलः शीतेन.

वेश्च स्वनो भोजने ॥ ६९ ॥

In स्वन् nach अव und वि in der Bedeutung „beim Essen schmatzen“.

अव und वि ष्वणति, अवाष्वणत् und व्यष्वणत्, अव und विषष्वण. Vgl. 8, 3, 63. 64.

परिनिविभ्यः सेवसितसयसिवुसहसुटस्तुस्वञ्जाम् ॥ ७० ॥

† 8, 3, 63. 64.

In सेव्, सित, सय, सिव्, सह्, in dem vorn antretenden Augment स् (s. 6, 1, 137), in स्तु und स्वञ्ज् nach परि, नि und वि.

परि, नि und वि षेवते, पर्यषेवत, न्यषेवत und व्यषेवत, परि, नि und वि षिषेविषते (vgl. 8, 3, 63. 64); परिषित, निषित, विषित; परिषय, निषय und विषय; परि, नि und वि षीव्यति; परि, नि und वि षहते; परि ष्करोति; परि, नि und वि ष्टीति; परि, नि und वि ष्वजते. Vgl. das folgende Sûtra und 8, 3, 115. 116.

सिवादीनां वाङ्मवाये ऽपि ॥ ७१ ॥

In सिव् u. s. w. (s. das vorangehende Sûtra) kann die Substitution stattfinden, auch wenn das Augment dazwischentritt.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

पर्यसीव्यत्, न्यसीव्यत् und व्यसीव्यत् oder पर्यपीव्यत्, न्यपीव्यत् und व्यपीव्यत्; पर्यसहत्, न्यसहत् und व्यसहत् oder पर्यपहत्, न्यपहत् und व्यपहत्; पर्यस्करोत् oder पर्यष्करोत्; पर्यस्तात्, न्यस्तात् und व्यस्तात् oder पर्यष्टीत्, न्यष्टीत् und व्यष्टीत्; पर्यस्वजत् oder पर्यष्वजत्.

अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेप्राणिषु ॥ ७२ ॥

In स्यन्द् kann ष für स् substituiert werden nach अनु, वि, परि, अभि und नि, wenn nicht ein lebendes Wesen Subject ist.

अनु, वि, परि, अभि und नि स्यन्दते oder प्यन्दते तैलम्; dagegen अनु स्यन्दते मत्स्य उदके.

वेः स्कन्देनिष्ठायाम् ॥ ७३ ॥

Desgleichen in स्कन्द् nach वि, jedoch nicht in den Participien auf त und तवत्.

विस्कन्त् oder विष्कन्त्, विस्कन्तुम् oder विष्कन्तुम्; dagegen विस्कच्च.

परेश्च ॥ ७४ ॥

Auch nach परि.

परिस्कन्त् oder परिष्कन्त्, परिस्कच्च oder परिष्कच्च.

परिस्कन्दः प्राच्यभरतेषु ॥ ७५ ॥

परिस्कन्द ist etwas bei den östlichen Völkern und den Bharata Vorkommendes.

Kāçikā: भरतग्रहणं प्राच्यविशेषणम्. Sollte प्राच्यभरतेषु hier wirklich anders als in 2, 4, 66 und 4, 2, 113 aufzufassen sein?

स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः ॥ ७६ ॥

In स्फुर् und स्फुल् kann nach निस्, नि und वि für स् ष substituiert werden.

निः, नि und वि स्फुरति und स्फुलति oder ष्फुरति und ष्फुलति.

वेः स्कन्नातेर्नित्यम् ॥ ७७ ॥

In स्कम्म् wird nach वि stets ष für स् substituiert.

वि ष्कन्नाति, विष्कन्मित्, विष्कन्मितुम्, विष्कन्मित्य.

इणः षीध्वंलुङ्लितां धी ऽङ्गात् ॥ ७८ ॥

Nach einem vocalisch (jedoch nicht auf अ) auslautenden Stamme tritt an die Stelle des ध् in षीध्वम् und in den Personalendungen des Aorists und Perfects der entsprechende cerebrale Laut.

च्योपीध्वम् und ज्योपीध्वम्; अच्योध्वम् und अज्योध्वम्; चक्रध्वे.

विभाषेतः ॥ ७९ ॥

Nach dem Augment इ ist in diesem Falle die Substitution nicht notwendig.

लविषीध्वम् oder लविपीध्वम्, पविषीध्वम् oder पविपीध्वम्; अलविध्वम् oder अलविध्वम्; लुलुविध्वे oder लुलुविध्वे; dagegen आसिषीध्वम्, weil hier der Stamm nicht auf इण् auslautet.

समासे ऽङ्गुलेः सङ्गः ॥ ८० ॥

Für **स्** in **सङ्ग** wird nach **अङ्गुलि** im Compositum **प्** substituiert.

अङ्गुलिपङ्कः.

भीरोः स्थानम् ॥ ८१ ॥

Desgleichen in **स्थान** nach **भीरु**.

भीरुष्ठानम्.

अग्नेः स्तुस्तोमसोमाः ॥ ८२ ॥

In **स्तुत्**, **स्तोम** und **सोम** nach **अग्नि**.

अग्निष्टुत्, अग्निष्टोमः, अग्नीषोमो.

ज्योतिरायुषः स्तोमः ॥ ८३ ॥

In **स्तोम** nach **ज्योतिस्** und **आयुस्**.

ज्योतिःष्टोमः, आयुःष्टोमः.

मातृपितृभ्यां स्वसा ॥ ८४ ॥

In **स्वस्** nach **मातृ** und **पितृ**.

मातृष्वसा, पितृष्वसा.

मातुःपितृभ्यामन्यतरस्याम् ॥ ८५ ॥

Nach **मातुः** und **पितुः** im Compositum nicht nothwendig.

मातुःस्वसा oder **मातुःष्वसा**, **पितुःस्वसा** oder **पितुःष्वसा**; dagegen **मातुः स्वसा** und **पितुः स्वसा**. Zur Composition vgl. 6, 3, 24.

अभिनिसः स्तनः शब्दसंज्ञायाम् ॥ ८६ ॥

Eben so in **स्तन्** nach **अभिनिस्**, wenn das abgeleitete Wort der Name eines bestimmten Lautes ist.

अभिनिसःस्तानो oder **अभिनिसःष्ठानो वर्णः** oder **विसर्जनीयः.**

उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यच्परः ॥ ८७ ॥

Für das **स्** von **अस्**, **अस्ति** wird nach einer auf **इ** oder **उ** auslautenden Präposition und nach **प्रादुस्** **प्** substituiert, wenn **प्** oder ein Vocal auf das **म्** von **अस्** folgt.

अभि, नि, वि und **प्रादुः** **व्यात्** oder **पन्ति**.

सुविनिर्दुर्भ्यः सुपिसूतिसमाः ॥ ८८ ॥

Für das **स्** von **सुप्** (aus **स्वप्** entstanden), **सूति** und **सम** wird **प्** substituiert nach **सु**, **वि**, **निस्** und **दुस्**.

सुपुप्त, विपुप्त, निःपुप्त, दुःपुप्त; सुपूति, विपूति, निःपूति, दुःपूति; सुपम, विपम, निःपम. दुःपम.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

निनदीभ्यां स्रातेः कौशले ॥ ८९ ॥

Für das *स्* von *स्रा* nach *नि* und *नदी*, wenn das abgeleitete Wort „geschickt“ bedeutet.

निष्णातः कटकरणे, नदीष्ण.

सूत्रं प्रतिष्णातम् ॥ ९० ॥

प्रतिष्णात *sagt man* von einem *Sūtra*.

Das Wort wird durch *शुद्ध* erklärt.

कपिष्ठलो गोत्रे ॥ ९१ ॥

कपिष्ठल *sagt man*, wenn man den Gründer eines Geschlechtes meint.

प्रद्यो ऽयगामिनि ॥ ९२ ॥

प्रद्य in der Bedeutung „vorangehend“ ist unregelmässig.

वृक्षासनयोर्विष्टरः ॥ ९३ ॥

विष्टर in den Bedeutungen „Baum“ und „Sitz“.

छन्दोनाम्नि च ॥ ९४ ॥

Auch als Name eines *Metrum*s.

Vgl. 3, 3, 34.

गवियुधिभ्यां स्थिरः ॥ ९५ ॥

Das *स्* in *स्थिर* wird *ष्* nach *गवि* und *युधि*.

गविष्ठिरः, *युधिष्ठिरः*.

विकुशमिपरिभ्यः स्थलम् ॥ ९६ ॥

Das *स्* in *स्थल* nach *वि*, *कु*, *शमि* und *परि*.

विष्ठलम्, *कुष्ठलम्*, *शमिष्ठलम्*, *परिष्ठलम्*.

**अम्बाम्बगोभूमिसव्यापद्वित्रिकुशेकुशङ्कुङ्गुमञ्जिपुञ्जिपरमेबर्हिर्दिव्य-
गिभ्यः स्थः ॥ ९७ ॥**

Das *स्* von *स्थ* nach *अम्ब*, *आम्ब*, *गो*, *भूमि*, *सव्य*, *अप*, *द्वि*, *त्रि*, *कु*, *शेकु*, *शङ्कु*, *अङ्कु*, *मञ्जि*, *पुञ्जि*, *परमे*, *बर्हिस्*, *दिवि* und *अग्नि*.

अम्बष्ठः, *आम्बष्ठः*, *गोष्ठः*, *भूमिष्ठः*, *सव्येष्ठः*, *अपष्ठः*, *द्विष्ठः*, *त्रिष्ठः*, *कुष्ठः*, *शेकुष्ठः*, *शङ्कुष्ठः*, *अङ्कुष्ठः*, *मञ्जिष्ठः*, *पुञ्जिष्ठः*, *परमेष्ठः*, *बर्हिष्ठः*, *दिविष्ठः* und *अग्निष्ठः*.

सुषामादिषु च ॥ ९८ ॥

Auch in *सुषामन्* u. s. w. ist *स्* zu *ष्* geworden.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

एति संज्ञायामगात् ॥ ९९ ॥

Auch ein स् mit nachfolgendem ए wird unter den früher angegebenen Bedingungen ए, wenn das Wort ein Name ist, und wenn dem स् kein ग् (क्) vorangeht.

हरिषेणः, वारिषेणः, जानुषेणो; dagegen हरिसक्थम् und विष्वक्सेनः. Für das च् von विष्वच् ist nach 8, 2, 30 क्, für dieses nach 8, 2, 39 ग् substituiert worden. Dieses ग् ist bis zur fernerer Substitution von क् nach 8, 4, 55 der normale Laut.

नक्षत्राद्वा ॥ १०० ॥

Ist das vorangehende Wort in dem eben angegebenen Falle der Name eines Mondhauses, dann ist die Substitution nicht notwendig.

रोहिणिसेनः oder रोहिणिषेणः, भरणिसेनः oder भरणिषेणः; dagegen nur शतभिषक्सेनः. Zum kurzen इ s. 6, 3, 63.

ह्रस्वात्तादौ तद्धिते ॥ १०१ ॥

Für ein auslautendes स् mit vorangehendem इ oder उ wird vor einem mit त् anlautenden taddhita ए substituiert.

सर्पिंष्टर und यजुष्टर, सर्पिंष्टम und यजुष्टम, सर्पिंष्ट्व und यजुष्ट्व, सर्पिंष्टा und यजुष्टा, सर्पिंष्टस् und यजुष्टस्, आविष्ट्व, चतुष्टय.

निसस्तपतावनासेवने ॥ १०२ ॥

Für das स् von निस् vor तप्, wenn nicht von einem wiederholten Glühen die Rede ist.

निष्टपति सुवर्णम् = सकृदग्निं स्पर्शयति, dagegen निस्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः.

युष्मत्तत्तत्तस्युःष्वन्तःपादम् ॥ १०३ ॥

Vor त्वम् u. s. w., तद् und तत्तद्: geht innerhalb eines Stollens ein vorangehendes स् in ए über.

अग्निष्ट्वं नामासीत्, अग्निष्ट्वा वर्धयामसि, अग्निष्टे विश्वमा नय, अप्स्वग्ने सधिष्टव (RV. 8, 43, 9); अग्निष्टद्विश्वमा पृणाति (RV. 10, 2, 4), द्यावापृथिवी निष्टतद्नुः.

यजुथेकेषाम् ॥ १०४ ॥

Nach der Meinung Einiger im Jagurveda.

अर्चिभिस्त्वम् oder अर्चिभिष्ट्वम्, अग्निस्ते ऽग्रम् oder अग्निष्टे ऽग्रम्, अग्निस्तत् oder अग्निष्टत्, अर्चिभिस्तत्तद्नुः oder अर्चिभिष्टतद्नुः.

स्तुतस्तोमयोश्छन्दसि ॥ १०५ ॥

Nach der Meinung Einiger geht im Veda das स् in स्तुत und स्तोम in ए über.

त्रिभिः स्तुतस्य oder त्रिभिः ष्टुतस्य, गोस्तोम oder गोष्टोम.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

पूर्वपदात् ॥ १०६ ॥

Nach der Meinung Einiger geht im Veda ein auslautendes **स्** nach einem auf **इ** u. s. w. auslautenden Worte in **प्** über.

द्विसंधि oder द्विपंधि, त्रिसंधि oder त्रिपंधि, मधुस्थान oder मधुष्ठान, द्विसाहस्र oder द्विषाहस्र, त्रिःसमृद्धत्वाय oder त्रिःप्रमृद्धत्वाय.

सुजः ॥ १०७ ॥

Im Veda geht auch das **स्** der Partikel **सु** in **प्** über.

अभी पु णः सखीनाम् RV. 4, 31, 3. ऊर्ध्व ऊ पु णः 1, 36, 13.

सनोतेरनः ॥ १०८ ॥

Auch das **स्** von **सन्**, wenn es das **न्** einbüsst.

गोषा, नृषा; dagegen गोसनि.

सहेः पृतनर्तभ्यां च ॥ १०९ ॥

Auch das **स्** von **सह्** nach **पृतना** und **ऋत**.

पृतनाषाहम्, ऋताषाहम्.

न रपरसृपिसृजिसृशिसृहिसवनादीनाम् ॥ ११० ॥

Die Substitution unterbleibt, wenn **ः** auf **स्** folgt, sowie in **सप्**, **सज्**, **सृग्**, **सृह्** und in **सवन** u. s. w.

विसंसिका, विसव्य; पुरा क्रूरस्य विसपः, वाचो विसर्जनात्, दिविसृग्, निसृहं कथयति, सवने सवने u. s. w.

सात्पदाद्योः ॥ १११ ॥

Auch im Suffix **सात्** und wenn das **स्** am Anfang eines Wortes steht.

अग्निसात्, मधुसात्; दधि oder मधु सिञ्चति. Ausnahme zu 8, 3, 59.

सिचो यङि ॥ ११२ ॥

Ferner im Intensiv von **सिच्**.

सेसिच्यते, अभि सेसिच्यते.

सेधतेर्गतौ ॥ ११३ ॥

Ferner in **सिध्** „sich in Bewegung setzen“.

अभि und परि सेधयति गाः. Ausnahme zu 8, 3, 65.

प्रतिस्तब्धनिस्तब्धौ च ॥ ११४ ॥

Auch in **प्रतिस्तब्ध** und **निस्तब्ध**.

सोढः ॥ ११५ ॥

Auch in **सह्**, wenn es in der Form **सोढ्** erscheint.

परिसोढ, परिसोढम्, परिसोढव्य.

स्तम्भुसिवुसहां चडिः ॥ ११६ ॥

Auch im reduplicirten Aorist von स्तम्भु, सिव् und सद्.

पर्यतस्तम्भत् und अभ्यतस्तम्भत्, पर्यसीषिवत् und न्यसीषिवत्, पर्यसीषहत् und व्यसीषहत्.

सुनोतेः स्यसनोः ॥ ११७ ॥

Ferner in सु, सुनोति im Futurum, Conditionalis und Desiderativ.

अभि und परि सोष्यति, अभ्यसोष्यत् und पर्यसोष्यत्; सुसूषति, अभि सुसूषते. Ausnahme zu 8, 3, 65. .

सदेः परस्य लिटि ॥ ११८ ॥

Auch beim zweiten स् von सद् im Perfect.

अभि, परि, नि und वि षसाद्. Ausnahme zu 8, 3, 59. 66. Kāçikā liest सदिष्वञ्जोः st. सदेः; der Zusatz ist einem Vārttika entlehnt.

नियभिभ्यो ऽड्व्यवाये वा छन्दसि ॥ ११९ ॥

† 8, 3, 55.

Im Veda kann die Substitution nach नि, वि und अभि unterbleiben, wenn das Augment dazwischentritt.

न्यपीदत् oder न्यसीदत्, व्यपीदत् oder व्यसीदत्, अभ्यपीदत् oder अभ्यसीदत्, व्यष्टात् oder व्यस्तौत् u. s. w.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

रषाभ्यां नो णः समानपदे ॥ १ ॥

Nach र् und ष् geht न् in ण् über, wenn die betreffenden Laute in demselben Worte sich befinden.

आस्तीर्ण, कुष्णाति, सुष्णाति. Pāṇini hat das ऋ vergessen.

अट्कुष्वाङ्नुम्व्यवाये ऽपि ॥ २ ॥

Dieses findet auch dann statt, wenn ein Vocal, य्, व्, ह्, ein Guttural, ein Labial, die Präposition आ oder ein Augment dazwischentritt.

करण, किरिणा, कुरुणा; अर्केण, मूर्खेण, गर्गेण, अर्घेण; दर्पेण, रेफेण, गर्भेण, चर्मणा; पर्याणद्ध und निराणद्ध (vgl. 8, 4, 14); बृंहण, बृंहणीय (der Anusvāra ist ein Substitut für न्).

पूर्वपदात्संज्ञायामगः ॥ ३ ॥

Auch dann, wenn der die Substitution veranlassende Laut in einem vorangehenden Worte steht, vorausgesetzt dass kein ग् dazwischentritt, und dass das Compositum ein Name ist.

दुणसः, वार्धीणसः, खरणसः, शूर्पणखा; dagegen ऋगयनम्.

8, 2, 1. 108.

वनं पुरगामिश्रकासिधकाशारिकाकोटरायेभ्यः ॥ ४ ॥

Das न् in वन wird (nur) nach पुरगा u. s. w. in ण् verwandelt.

पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिधकावणम्, शारिकावणम्, कोटरावणम् und अश्रवेणम् sind Namen von Wäldern. Vgl. 6, 3, 117.

प्रनिरन्तःशरेक्षुप्रक्षामकार्थखदिरपीयूक्षाभ्यो ऽसंज्ञायामपि ॥ ५ ॥

Nach प्र u. s. w. wird das न् von वन cerebral auch dann, wenn das Compositum kein Name ist.

प्रवणे यष्टव्यम्, निर्वणे प्रति धीयते, अन्तर्वणे, शरवणम्, इक्षुवणम्, प्लक्षवणम्, आम्रवणम्, कार्थवणम्, खदिरवणम्, पीयूक्षावणम्.

विभाषौषधिवनस्पतिभ्याम् ॥ ६ ॥

Ist das dem वन vorangehende Worte der Name eines Krautes oder Waldbaumes, dann kann die Substitution stattfinden.

दूर्वावनम् oder °वणम्, मूर्वावनम् oder °वणम्; गिरीषवनम् oder °वणम्, बदरीवनम् oder °वणम्.

अहो ऽदन्तात् ॥ ७ ॥

In अहन् wird न् zu ण्, wenn ein auf अ auslautendes Wort vorangeht.

पूर्वाह्णाः, अपराह्णाः; dagegen निरह्णः und दुरह्णः.

वाहनमाहितात् ॥ ८ ॥

In वाहन, wenn das vorangehende Wort das Aufgeladene (die Last) bezeichnet.

इक्षुवाहणम्, शरवाहणम्, दर्भवाहणम्; dagegen दाक्षिवाहनम् „Dakshi's Wagen“.

पानं देशे ॥ ९ ॥

In पान, wenn das Compositum ein Land (Volk) bezeichnet.

क्षीरपाणा उशीनराः, सुरापाणाः प्राच्याः, सौवीरपाणा ब्राह्मीकाः, कषायपाणा गान्धाराः.

वा भावकरणयोः ॥ १० ॥

Wenn पान „das Trinken“ oder „womit Etwas getrunken wird“ bedeutet, ist die Substitution nicht nothwendig.

क्षीरपानं oder °पाणं वर्तते, कषायपानम् oder °पाणम्, सुरापानम् oder °पाणम्; क्षीरपानः oder °पाणः कंसः „ein Becher, mit (aus) dem man Milch trinkt“.

प्रातिपदिकान्तनुम् विभक्तिषु च ॥ ११ ॥

Auch das auslautende न् eines Nominalstammes, das Augment न् und das न् einer Casusendung brauchen nicht ण् zu werden.

8, 2, 1. 108.

माषवापिनो oder °वापिणो, माषवापानि oder °वापाणि (vgl. 7, 1, 72), माषवापेन oder °वापेण.

एकाजुत्तरपदे णः ॥ १२ ॥

Ist in einem solchen Compositum das zweite Wort einsilbig, dann muss ण substituiert werden.

वृत्रहणो und वृत्रहणः, क्षीरपाणि und सुरापाणि, क्षीरपेण und सुरापेण.

कुमति च ॥ १३ ॥

Desgleichen, wenn das zweite Wort einen Guttural enthält.

वस्त्रयुगिणो, °युगिणः; स्वर्गकामिणो, वृषगामिणो; वस्त्रयुगाणि, खरयुगाणि; वस्त्रयुगेण, खरयुगेण.

उपसर्गादसमासे ऽपि णोपदेशस्य ॥ १४ ॥

Das न् einer im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhâtupâtha) mit ण anlautenden Wurzel wird nach einer ein र् enthaltenden Präposition ण् auch ausserhalb eines Compositums.

प्र und परि णमति und णयति; प्रणायक, परिणायक.

हिनु मीना ॥ १५ ॥

Auch das न् in den Präsensstämmen von हि und मी nach einer ein र् enthaltenden Präposition.

प्र हिणोमि, प्र हिणुतः; प्र मीणाति, प्र मीणीतः.

आनि लोट् ॥ १६ ॥

Auch das न् der Imperativendung आनि.

प्र und परि वपाणि, प्र und परि याणि.

नेर्गदनदपतपद्घुमास्यतिहन्ति याति वाति द्राति प्साति वपति वहति शाम्यति चिनोति देग्धिषु च ॥ १७ ॥

Auch das न् der Präposition नि vor गद्, नद्, पत्, दा und धा (घु), मा u. s. w.

प्र und परि णि गदति, नदति, पतति, पद्यते, ददाति und दधाति, मिर्माते und मयते, व्यति, हन्ति, याति, वाति, द्राति, प्साति, वपति, वहति, शाम्यति, चिनोति und देग्धि.

शेषे विभाषाकखादावषान्त उपदेशे ॥ १८ ॥

Freigestellt ist diese Substitution für न् in नि vor allen übrigen Wurzeln, wenn sie nicht mit क् oder ख् anlauten und nicht im Dhâtupâtha auf ण् auslauten.

8, 2, 1. 108.

प्र नि पचति oder प्र णि पचति, प्र नि भिनत्ति oder प्र णि भिनत्ति; dagegen प्र नि करोति, प्र नि खादति, प्र नि पिनष्टि.

अनितेः ॥ १९ ॥

Das न् der Wurzel अन् wird nach einer ein र् enthaltenden Präposition ण् प्राणिति, पराणिति.

अन्तः ॥ २० ॥

Auch wenn das न् dieser Wurzel als Auslaut erscheint.

हे प्राण्, हे पराण्. Ausnahme zu 8, 4, 37.

उभौ साभ्यासस्य ॥ २१ ॥

Wird diese Wurzel reduplicirt, so gehen beide न् in ण् über.

प्राणिणिपति, प्राणिण्यत्, परा णिणिपति, पराणिण्यत्.

हन्तेरत्पूर्वस्य ॥ २२ ॥

Das न् von हन् wird ण्, wenn dem न् ein अ vorangeht.

प्र und परि हण्यते, प्रहणनम्, परिहणनम्; dagegen प्राघानि und पर्यघानि.

वमोर्वा ॥ २३ ॥

Wenn व् oder म् auf das न् in हन् folgen, kann ण् substituirt werden.

प्र हण्यवः oder हन्वः, प्र हण्यमः oder हन्मः. Eben so mit परि.

अन्तरदेशे ॥ २४ ॥

Nach अन्तर् wird das न् von हन्, wenn ihm ein अ vorangeht, ण्; aber nicht, wenn das Derivat der Name einer Oertlichkeit ist.

अन्तर्हण्यते, अन्तर्हण्यनं वर्तते; dagegen अन्तर्हण्यनो देशः und अन्तरघानि.

अयनं च ॥ २५ ॥

Eben so verhält es sich mit dem न् von अयन.

अन्तरयणं वर्तते, aber अन्तरयनो देशः.

छन्दस्यृदवग्रहात् ॥ २६ ॥

Im Veda wird nach einem ऋ, nach welchem im Padapâthâ das dazu gehörige Wort abgetheilt wird, ein न् zu ण्.

ऋमणाः, पितृयाणम्.

नश्च धातुस्थोरुषुभ्यः ॥ २७ ॥

Das न् des Pronomens नस् geht im Veda nach einem in der Wurzel enthaltenen र् oder ष्, sowie nach उरु und षु (सु) in ण् über.

8, 2, 1. 108.

अने रक्ता णः RV. 7, 15, 13. शिवा णो अस्मिन् 7, 32, 26. उरु णस्क्रधि 8, 75, 11. अभी
पु णः सखीनाम् 4, 31, 3. ऊर्ध्वं ऊ पु ण ऊतये 1, 36, 13.

उपसर्गादनीत्यरः ॥ २८ ॥

Nach einer Präposition, wenn नस् nicht als नो erscheint.

Im Veda wird sowohl प्र णः als auch प्र नः, sowohl प्र णो als auch प्र नो geschrieben. Darum lesen wohl Kāçikā und mehrere Handschriften उपसर्गादबहुलम्. Kāçikā versteht hier unter नस् auch die Nase.

कृत्यचः ॥ २९ ॥

Ein zu einem kṛt-Suffix gehöriges न् wird nach einer Präposition mit र् zu ण, wenn ihm ein Vocal vorangeht.

प्रयाणम्, परियाणम्, प्रमाणम्, परिमाणम्; प्रयायमाण, परियायमाण; प्रयाणीय, परियाणीय;
अप्रयाणिः, अपरियाणिः; प्रयायिणां, परियायिणां; प्रहीण, परिहीण; dagegen प्रभुग्न und परिभुग्न.

णैर्विभाषा ॥ ३० ॥

Im Causativ ist diese Substitution freigestellt.

प्रयापनम् oder प्रयापणम्, परियापनम् oder परियापणम्; प्रयाप्यमान oder प्रयाप्यमाण,
प्रयापनीय oder प्रयापणीय, अप्रयापनिः oder अप्रयापणिः, प्रयापिर्नो oder प्रयापिर्णो.

हलश्चेजुपधात् ॥ ३१ ॥

Desgleichen nach einer consonantisch anlautenden Wurzel, wenn an vorletzter Stelle ein anderer Vocal als अ steht.

प्रकोपनम् oder प्रकोपणम्, परिकोपनम् oder परिकोपणम्; dagegen nur प्रेहणम्, प्रोहणम्,
प्रवपणम्.

इजादेः सनुमः ॥ ३२ ॥

Nach einer Wurzel, die an vorletzter Stelle einen Nasal hat, wird das in 8, 4, 29 näher bezeichnete न् zu ण nur dann, wenn sie vocalisch anlautet.

प्रेङ्खणम्, परेङ्खणम्, प्रेङ्गणम्, परेङ्गणम्, प्रोम्भणम्, परोम्भणम्; dagegen प्रमङ्गनम्, परि-
मङ्गनम्.

वा निसनिश्चनिन्दाम् ॥ ३३ ॥

Für das न् von निस, निश्च und निन्द kann ण substituiert werden, wenn eine Präposition mit र् vorangeht.

प्रणिंसनम् oder प्रनिंसनम्, प्रणिञ्चणम् oder प्रनिञ्चणम्, प्रणिन्दनम् oder प्रनिन्दनम्. Es wird auch निङ्ग und निञ्च statt निश्च gelesen.

न भाभूपूकमिगमिषायिवेषाम् ॥ ३४ ॥

Nach भा, भू u. s. w. wird das न् eines kṛt-Suffixes (s. 8, 4, 29) nicht ण.

8, 2, 1. 108.

प्रभानम् und परिभानम्, प्रभवनम् und परिभवनम्, प्रपवनम् und परिपवनम्, प्रकमनम् und परिकमनम्, प्रगमनम् und परिगमनम्, प्रष्यायनम् und परिष्यायनम्, प्रवेपनम् und परिवेपनम्.
Nach Kâtjâjana ist पूज्, nicht पूङ्, gemeint; von diesem bildet man प्रपवणाम्.

षात्पदान्तात् ॥ ३५ ॥

Die Substitution findet nicht statt, wenn ष् am Ende des Wortes steht.

निष्पानम्, दृष्पानम्, सर्पिष्पानम्, यजुष्पानम्.

नशेः षान्तस्य ॥ ३६ ॥

Auch nicht in नश्, wenn श् zu ष् wird.

परिणष्ट und परिणष्ट, dagegen प्र शाश्र्यति und परि शाश्र्यति.

पदान्तस्य ॥ ३७ ॥

Auch nicht, wenn das न् am Ende eines Wortes steht.

वृत्तान्, प्लत्तान्, अरीन्, गिरीन्.

पदव्यवाये ऽपि ॥ ३८ ॥

Auch nicht, wenn र् und ष् von न् durch ein anderes Wort getrennt sind.

मापकुम्भवापेन, चतुरङ्गयोगेन, प्रावनच्छ, पर्यवनच्छ.

क्षुभ्रादिषु च ॥ ३९ ॥

Auch nicht in क्षुभ्राति u. s. w.

स्तोः श्रुना श्रुः ॥ ४० ॥

Wenn स् und ein Dental mit श् und einem Palatalen zusammenstossen, werden für jenes श् und für einen Dentalen ein Palatal substituiert.

वृक्षश्रेते, वृक्षश्चिनोति, वृक्षश्चादयति; अग्निचिच्छेते (vgl. 8, 4, 63), अग्निचिच्छिनोति, अग्निचिच्छादयति, अग्निचिञ्जयति u. s. w.

घुना घुः ॥ ४१ ॥

Wenn स् und ein Dental mit ष् und einem Cerebralen zusammenstossen, werden für jenes ष् und für den Dentalen ein Cerebral substituiert.

वृक्षष्यडे, वृक्षष्ठीकते, वृक्षष्ठाकारः, कृषीष्ट, अग्निचिद्धीनः, अग्निचिद्धीकते, अग्निचिष्ठाकारः.

न पदान्ताट्टोरनाम् ॥ ४२ ॥

Nach einem auslautenden Cerebralen gehen स् und die Dentale nicht in ष् und Cerebrale über, mit Ausnahme der Casusendung नाम्.

श्वलिट् साये, मधुलिट् तरति, aber पश्याम्.

तोः षि ॥ ४३ ॥

Vor **प** bleibt ein Dental unverändert.

अग्निचित्पराडे, भवान्पराडे.

शात् ॥ ४४ ॥

Auch nach **श**.

प्रश्नः, विश्नः.

यरो ऽनुनासिके ऽनुनासिको वा ॥ ४५ ॥

Eine auslautende tönende nicht-aspirierte Muta am Ende eines Wortes kann vor einem Nasal in einen Nasal übergehen.

वाग्नयति oder वाङ्नयति, श्वलिङ्नयति oder श्वलियनयति, अग्निचिद्वयति oder अग्निचिच्रयति, त्रिष्टुद्वयति oder त्रिष्टुम्वयति. यर् und nicht जश् (vgl. 8, 2, 39) wegen des Folgenden.

अचो रहाभ्यां द्वे ॥ ४६ ॥

Nach **र** und **ह** kann, wenn ihnen ein Vocal vorangeht, ein Consonant, mit Ausnahme des **ह**, verdoppelt werden.

अर्कः; oder अर्कः, ब्रह्ममा oder ब्रह्मा, अपहृत्ते oder अपहृते.

अनचि च ॥ ४७ ॥

Ein Consonant, mit Ausnahme des **ह**, kann, wenn ihm ein Vocal vorangeht, verdoppelt werden, jedoch nicht vor einem Vocal.

दद्यत्र oder दध्यत्र, मद्यत्र oder मध्यत्र.

नादन्याक्रोशे पुत्रस्य ॥ ४८ ॥

Das **त्** von **पुत्र** kann vor **आदिन्** nicht verdoppelt werden, wenn mit dem Worte geschmäht wird.

पुत्रादिनी त्वमसि पापे. Wenn das Wort schlechtweg „ihre Jungen fressend“ bedeutet, soll die Verdoppelung stattfinden dürfen.

शरो ऽचि ॥ ४९ ॥

Die Sibilanten werden nach **र** nicht verdoppelt, wenn ein Vocal folgt.

कर्षति, वर्षति, आकर्षः, अक्षदर्शः; dagegen दशर्षते.

चिप्रभृतिषु शाकटायनस्य ॥ ५० ॥

Nach Çakaṭājana's Meinung unterbleibt die Verdoppelung, wenn drei oder mehr Consonanten mit einander verbunden sind.

इन्द्रः, चन्द्रः, उष्ट्रः, राष्ट्रम्, भाष्ट्रम्.

सर्वत्र शाकल्यस्य ॥ ५१ ॥

Nach Çakalja's Meinung unterbleibt sie überall.

8, 2, 1. 108.

दीर्घादाचार्याणाम् ॥ ५२ ॥

Nach der Meinung aller Lehrer unterbleibt die Verdoppelung nach einem langen Vocal.

दात्रम्, पात्रम्, सूत्रम्, सूत्रम्.

भूलां जश् भूशि ॥ ५३ ॥

Vor einer tönenden Muta geht eine Muta in eine tönende nicht-aspirierte Muta über.

लब्धुम्, दोग्धुम्, बोद्धुम्. Zum घ s. 8, 2, 40.

अभ्यासे चर् च ॥ ५४ ॥

In der Reduplication tritt an die Stelle einer Muta eine tönende oder tonlose nicht-aspirierte Muta.

चिखनिपति, चिच्छित्सति, टिटकारयिपति, तिष्ठासति, पिफकारयिपति, जिघत्सति, बुभ्रुषति, दुर्ढाकपिते.

खरि च ॥ ५५ ॥

Eine Muta geht auch vor einer tonlosen Muta und vor einem Sibilanten in eine tonlose nicht-aspirierte Muta über.

भेत्तम्, युयुत्सते, आ रिप्सते.

वावसाने ॥ ५६ ॥

In der Pause kann die tönende oder die tonlose nicht-aspirierte Muta stehen.

वाक् oder वाग्, श्वलिद् oder श्वलिङ्, त्रिष्टुप् oder त्रिष्टुब्.

अणो ऽप्रगृह्यस्यानुनासिकः ॥ ५७ ॥

अ, इ und उ nebst ihren Längen können in der Pause, wenn sie nicht pragrahja sind (s. 1, 1, 11 fgg.), nasal gesprochen werden.

अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः ॥ ५८ ॥

Für den Anusvâra wird vor einem folgenden Consonanten, mit Ausnahme der Sibilanten und ह्, der diesem entsprechende Nasal substituiert.

शङ्कितुम्, उञ्जितुम्, कुण्डितुम्, नन्दितुम्, कम्पितुम्. In allen diesen Beispielen ist der Nasal von Haus aus न् (नुम्), für welches nach 8, 3, 24 Anusvâra substituiert worden ist. Die Schreibart दंत u. s. w. verstösst demnach gegen die Grammatik.

वा पदान्तस्य ॥ ५९ ॥

Wenn der Anusvâra sich am Ende eines Wortes befindet, ist die Substitution freigestellt.

तं कथं चित्रपदं डयमानं नभःस्यं पुरुषो ऽवधीत् oder तद्भयञ्चित्रपद्वडयमानन्नभःस्यम्पुरुषो ऽवधीत्.

तोलि ॥ ६० ॥

Ein Dental geht vor लु in den diesem entsprechenden Laut über.

अग्निचिल्लुनाति, भवाल्लुनाति.

उदः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य ॥ ६१ ॥

Für das स von स्था und स्तम्भ wird, wenn ihnen उद् vorangeht, ein dem द entsprechender Laut substituiert.

उत्थातुम्, उत्तम्भितुम्. Das mittlere त् kann nach 8, 4, 65 ausfallen.

भ्रयो हो ऽन्यतरस्याम् ॥ ६२ ॥

Für ह् kann nach einer tönenden Muta der dieser entsprechende Laut substituiert werden.

वाग्हसति oder वाग् घसति, श्वलिङ् हसति oder श्वलिङ् ढसति, अग्निचिद् हसति oder अग्निचिद्धसति, त्रिष्टुब्हसति oder त्रिष्टुब्भसति.

शब्दो ऽटि ॥ ६३ ॥

Nach einer tonlosen Muta kann छ् für श् substituiert werden, wenn ein Vocal oder य, व्, र् folgt.

वाक्शेते oder वाक्छेते, श्वलिट् शेते oder श्वलिट् छेते, अग्निचिच् शेते oder अग्निचिच्छेते, त्रिष्टुप् शेते oder त्रिष्टुप्छेते.

हलो यमां यमि लोपः ॥ ६४ ॥

Ein auf einen Consonanten folgender Halbvocal oder Nasal kann, wenn ein eben solcher Laut folgt, ausfallen.

शय्या oder शय्या, आदित्य oder आदित्य. Das erste य् in शय्या lässt sich durch 8, 1, 47 erklären, das in आदित्य aber durch keine Regel Pāṇini's. Während im folgenden Sūtra die beiden Sigla im Singular stehen, wird hier यमां statt यमो gesagt wegen des vorangehenden gleichen Auganges.

भ्ररो भ्रि सवर्णे ॥ ६५ ॥

Eine auf einen Consonanten folgende Muta und ein Sibilant können vor einem homogenen Laute ausfallen.

उत्थातुम् oder उत्थातुम्; s. 8, 4, 61. Die Kāçikā führt eine Menge von Beispielen aus dem Kramapāṭha an.

उदात्तादनुदात्तस्य स्वरितः ॥ ६६ ॥

Für einen auf einen udātta folgenden anudātta wird ein svarita substituiert.

गार्ग्यः, पंचति.

नोदात्तस्वरितोदयमगार्ग्यकाश्यपगालवानाम् ॥ ६७ ॥

Wenn ein udātta oder svarita auf einen anudātta folgt, verbieten Alle, mit Ausnahme von Gārgja, Kāçjapa und Gālava, die erwähnte Substitution eines svarita.

गोर्ग्यस्तेत्रं, गोर्ग्यः क्वं; nach den genannten Grammatikern dagegen: गोर्ग्यस्तेत्रं, गोर्ग्यः क्वं. Die Kāçikā sagt mit Recht, dass das hier ganz ausnahmsweise für पर gebrauchte उदय मङ्गलार्थम् sei. वृद्धि im Beginn des Werkes, अरिष्ट am Schluss der ersten Hälfte, und उदय am Ende des Werkes. Kātjājana beschliesst, worauf Kielhorn mich aufmerksam macht, jeden Adhjája mit dem Worte सिद्धम्.

† 8, 2, 1.108.

अ अ ॥ ६८ ॥

Das in der Grammatik als offen behandelte अ ist in Wirklichkeit ein geschlossenes (d. i. ö).

Wenn das अ in der Theorie bis jetzt nicht für offen gehalten hätte, würde es nicht der entsprechende kurze Vocal des offenen आ, und dieses nicht der entsprechende lange Vocal von ihm gewesen sein; man würde in den Fällen, wo eine Regel die Substitution der homogenen Länge für अ oder der homogenen Kürze für आ vorschreibt, in Verlegenheit gewesen sein.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

॥ इति शब्दानुशासनं समाप्तम् ॥

Nachträge und Verbesserungen zur ersten Abtheilung.

- 1, 1, 16. Vgl. Weber in Ind. St. 13, 10 fg.
- 1, 1, 38. Es sind diejenigen taddhita gemeint, die mehrere oder auch nur einen Casus vertreten können; also auch die 5, 4, 44 fgg. besprochenen.
- 1, 2, 27. ऊकाल ist ganz unverständlich. Warum ist उ und nicht अ als Norm der Quantität gewählt worden, und wie kann ein langer Vocal auch den pluta-Vocal in sich schliessen? Dürfte man vielleicht annehmen, dass ursprünglich ३ statt ऊ gestanden hätte, und dass ३ durch den dritten Vocal उ bezeichnet worden wäre?
- 1, 2, 34. Lies °सामसु.
- 1, 2, 37. Ich habe श्वः सुत्याम् nach der Kāçikā als zwei Worte gefasst und nach ihrer Angabe accentuirt, vermute aber, dass श्वःसुत्याम् wie sonst als Compositum zu fassen ist.
- 1, 2, 53. Lies तदशियं.
- 1, 2, 57. Da Pāṇini weder काल noch उपसर्जन erklärt, kann dieses Sūtra als seine Entgegnung auf die 1, 2, 53 fgg. gegen ihn gerichteten Angriffe sein.
- 1, 2, 69. Lies नपुंसकम्.
- 1, 3, 5. आदिर्जिडुड वः.
- 1, 4, 17. Unter den स्वादयः verstehen die Erklärer alle Suffixe von 4, 1, 2 bis 5, 3, 70.
- 1, 4, 36. Im Dhātupāṭha gilt स्पृह für zweisilbig, daher kein Guna in स्पृहयति.
- 1, 4, 79. Dr. H. Wenzel macht mich darauf aufmerksam, dass उपनिषद् an den angegebenen Stellen im Tibetischen durch „Ursache“ wiedergegeben wird. Er verweist auch auf उपनिसा im Pāli und auf उपनिशा Sukhāvativjūha 31, 9. I. J. Schmidt übersetzt das diesem entsprechende tibetische Wort durch „Vergleich“.
- 1, 4, 81. 82. Diese Sūtra gehören, wie ich jetzt durch Kielhorn mich habe überzeugen lassen, Pāṇini selbst an.
- 1, 4, 88. Nach 8, 1, 5 muss परि verdoppelt werden.
- 2, 1, 48. Kāçikā hier und im Gaṇa युक्तारोह्यादि nicht °समितादयः, sondern °संमितादयः.
- 2, 3, 46. Vgl. Z. d. d. M. G. 41, S. 179 fg.
- 3, 1, 70. चुटु gehört zur 6ten Klasse, erhält also betontes अ im Präsens.
- 3, 1, 95. Kāçikā कृत्याः प्राड् यवुलः. Der Zusatz ist einem Vārttika entlehnt.
- 3, 1, 109. Nach Kielhorn v. l. यत्तिस्तुशामुव्°.
- 3, 1, 118. कन्दसि ist nach Kielhorn ein Zusatz Kātjājana's.

- 3, 2, 21. निशा fehlt in einigen Hdschr. nach Kielhorn.
- 3, 2, 36. Pāṇini hat eben so gut wie wir gewusst, dass असूर्यपश्य nicht in असूर्यम् + पश्य, sondern in अ + सूर्यपश्य zu zerlegen ist; weil es aber kein सूर्यपश्य gibt, hat er sich der Kürze wegen scheinbar eine Blöße gegeben.
- 3, 2, 128. Lies $\underline{\text{अन}}$.
- 3, 2, 158. स्पृह, गृह und पत gelten im Dhātupāṭha für zweisilbig; darum wird der Wurzelvocal nicht verstärkt.
- 3, 2, 182. Der Deutlichkeit wegen habe ich statt दास्री° der Lesart दास्री den Vorzug gegeben. Statt (दंश्) ist (दंश्) zu verbessern; in den Beispielen ist मेढ्रम् statt मे-
ढ्रम् zu lesen. दंद्वा erscheint im Gaṇa अजादि, daher आ, nicht ई.
- 3, 3, 110. Lies $\underline{\text{±इ}}$.
- 3, 3, 122. Kāçikā °संहाराधारावायाञ्च; der Zusatz entstammt einem Vārttika.
- 3, 4, 88. Als पित् müsste हि unbetont sein, ist es aber nicht.
- 4, 1, 1. Man hätte hier auch die Erwähnung des Femininsuffixes ऊ (ऊङ्) erwartet; die Feminina auf ऊ werden aber durch 6, 1, 85 zu Prātipadika's.
- 4, 1, 62. इति fehlt in einigen Hdschr. nach Kielhorn.
- 4, 2, 41. Lies कावचिकम्.
- 4, 2, 68. Nach Kielhorn wird auch निर्वृत्तः gelesen.
- 4, 2, 130. Kātjājana hat nach Kielhorn °युगंधरेभ्यः gelesen.
- 4, 3, 91. Kāçikā fasst आयुधर्जाविभ्यः als Dativ, den sie hier durch आयुधर्जाव्यर्थे —, आयुध-
र्जाविनो ऽभिधातुं प्रत्ययो भवति erklärt, stützt sich also auf 2, 3, 14. Da Pāṇini sich sonst nie so ausdrückt, und es überdies sehr fraglich ist, ob die Regel 2, 3, 14 so weit ausgedehnt werden darf, glaube ich mit mehr Recht annehmen zu dürfen, dass Pāṇini hier, wie in unzähligen anderen Fällen, falsch con-
struiert hat.
- 4, 3, 117 fg. Nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
- 4, 3, 119. Einige lesen nach Kielhorn °वातपादञ्.
- 4, 3, 153. Streiche || १५३.
- 4, 4, 35. Lies मात्सिक statt मात्स्यिक und vgl. 6, 4, 149.
- 4, 4, 67. Lies टिठन् und in der Uebersetzung $\underline{\text{इक}}$.
- 5, 1, 36. Nach Kielhorn ursprünglich ein Vārttika.
- 5, 1, 57 fg. Nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
- 5, 1, 69. v. l. कङ्कर° nach Kielhorn.
- 5, 1, 79. v. l. निर्वृत्तः nach Kielhorn.
- 5, 2, 75. Z. 3. Lies पार्श्वक.
- 5, 3, 49. v. l. प्राक्वेकादश° nach Kielhorn.
- 5, 4, 68. v. l. समासान्तः nach Kielhorn.
- 6, 1, 6. Lies दीधी statt देधी.
- 6, 1, 19. Lies °ध्यजां.
- 6, 1, 117. Das Sūtra wird nicht im Mahābh. besprochen, so dass es sich nicht entscheiden lässt, ob उरस् Pāṇini zur Last fällt, oder ob उरो die richtige Lesart ist.

- 6, 1, 137 fg. Patañgali hat nach Kielhorn संपरिभ्यां भूषणसमवाययोः करोती gelesen.
- 6, 1, 150. Nach Kielhorn ursprünglich विष्करः शकुनी वा.
- 6, 1, 156. Nach Kielhorn ein späterer Zusatz.
- 6, 1, 164 fg. Nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
- 6, 1, 173. v. l. नद्यजादि nach Kielhorn.
- 6, 4, 56. Nach Kielhorn ursprünglich लघुपूर्वस्य.
- 6, 4, 62. Z. 5 periphrastischen zu lesen.
- 6, 4, 119: Da nach 1, 1, 52 der लोप eigentlich nur für den Endlaut der Reduplication substituirt werden darf, so nimmt die Kāçikā an, dass in लोपश्च das श् ein इत् sei, und dass erst in Folge dessen die Regel 1, 1, 55 angewandt werden dürfe! 7, 4, 58, wo अत्र लोपो ऽभ्यासस्य gesagt wird, also ohne श्, soll nach Einigen अत्र die gewünschte Wirkung hervorbringen!
- 6, 4, 126. v. l. °गुणिनाम् nach Kielhorn.
- 6, 4, 129. † am Rande zu streichen.
- 6, 4, 159. Patañgali gestattet auch लोपः hier nicht zu ergänzen, in welchem Falle das Augment य्, nicht यि, sein würde. Dass aber लोपः zu ergänzen ist, lehrt schon das च, und dann ist zu bemerken, dass das Augment य् bei Pāṇini युद् lauten würde.
- 7, 1, 8. 41. अद्दुह findet sich, wie ich durch Delbrück erfahre, Maitr. S. 3, 3, 4 (36, 9).
- 7, 1, 29. Patangali hat nach Kielhorn शसो न gelesen.
- 7, 2, 23. v. l. घुषेर° nach Kielhorn.
- 7, 2, 75. Lies पिष्टच्छिषति und vgl. 1, 2, 8.
- 7, 3, 2. ist Z. 2 nach ausserdem hinzuzufügen (d. i. ausser Vṛddhi).
- 7, 3, 117. 118 und 119 nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
- 7, 4, 4. v. l. पिबतेरो चा° nach Kielhorn.
- 7, 4, 47. Meine Uebersetzung drückt das aus, was Pāṇini hat sagen wollen. In Wirklichkeit aber sagt er, wenn man 1, 1, 54 berücksichtigt, dass त् für द् in दा substituirt werde.
- 8, 2, 18. v. l. कृपे रो लः nach Kielhorn.
- 8, 3, 97. v. l. °परमबर्हि° nach Kielhorn.
- 8, 4, 64. Nach 4, 1, 85 wird von अदिति mit Suffix रय आदित्य gebildet, und an dieses आदित्य wird nach demselben Sūtra ein zweites रय angefügt. Das य् von आदित्य kann sich vor diesem रय nur dann erhalten, wenn man आदित्य nicht als Metronymicum von अदिति erklärt. Als Metronymicum müsste es nach 6, 4, 151 vor रय sein य् einbüßen.
- 8, 4, 67. Das Kātantra beginnt mit dem Worte सिद्धः und schliesst mit वृद्धिः.
- 8, 4, 68. v. l. अ अ इति nach Kielhorn.

Schliesslich bemerke ich, dass der Virāma und andere Zeichen hie und da beim Druck abgefallen sind, und dass der äusserste Ausläufer des Hakens im ी überaus häufig abgebrochen ist. Beim ersten Anblick gewinnt ein solches ी das Aussehen von ी, unterscheidet sich aber beim genaueren Ansehen doch wesentlich von diesem. Ganz abgefallen sind: der Virāma 1, 1, 39 bei म्, 2, 1, 65 bei गोवेहत्, 3, 4, 109 bei स्, 4, 1, 5 bei न्, 4, 2, 77

bei वार्णवम्, 6, 3, 85 in सनामन्, 6, 3, 131 bei मत्, 7, 1, 7 bei विदताम्, 7, 1, 40 bei म्, 7, 1, 57 bei गवाम्, 7, 1, 73 bei न्; der Vocal 1, 1, 11 in ईदृदे, 1, 3, 91 in व्यद्युतत्, 3, 3, 175 in हाषीत्, 4, 2, 93 in अवारणारीण, 4, 3, 64 in °वर्गीण und ऋवर्गीयो, 4, 3, 151 in वार्धो, 4, 4, 19 in आक्षुद्रातिकं, 5, 1, 6 in औष्ठ्र, 5, 4, 47 in होयते, 6, 2, 120 in वोर, 6, 2, 196 in उत्पुच्छे und उँत्पुच्छ, 6, 3, 68 in भुवंमन्य, 6, 4, 152 in गार्गीयति und गार्गीभूत, 7, 2, 31 in हुतस्य, चाहुतस्य und अहुतम्, 7, 4, 12 in श्रु, 8, 1, 66 in यद्वायुः; der anudatta 8, 1, 22 bei मे; das Zeichen ° 2, 2, 4 in आपन्न°; das Komma 3, 1, 114 nach सूर्य, S. 341 oben nach 3; die 8 in 89 S. 159 oben. Un deutlich angekommen sind: ई 4, 2, 106, अकारणवेष्टिकिकं, अर्क्षदिकं und असांतापिकं 6, 2, 155, क्रोमि 8, 1, 43. Andere werden wohl noch mehr Derartiges bemerken, es aber auch ohne vieles Nachdenken verbessern können. In zweifelhaften Fällen werden die Indices Aufschluss geben können.

Alphabetisches Verzeichniss der Sūtra.

अ

अ अ 8, 4, 68.
 अः प्रत्ययात् 3, 3, 102
 अंशं हारो 5, 2, 69.
 अकः सवर्णो दीर्घः 6, 1, 101.
 अकथितं च 1, 4, 51.
 अकर्तरि च कारके संज्ञायाम् 3, 3, 19.
 अकर्तृणो पञ्चमी 2, 3, 24.
 अकर्मकाच्च 1, 3, 26. 35. 45.
 अकर्मधारये राज्यम् 6, 2, 130.
 अरुच्छे प्रियसुखयोरन्यतरस्याम् 8, 1, 13.
 अरुत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः 7, 4, 25.
 अके जीविकायै 6, 2, 73.
 अकेनोर्भविष्यदाधमण्ययोः 2, 3, 70.
 अक्षशलाकासंख्याः परिणा 2, 1, 10.
 अक्षेपु ग्लहः 3, 3, 70.
 अक्षो ऽन्यतरस्याम् 3, 1, 75.
 अक्षो ऽदर्शनात् 5, 4, 76.
 अगारान्ताट्टन् 4, 4, 70.
 अगारैकदेशे प्रचणः प्रचाणश्च 3, 3, 79.
 अग्नीत्प्रेषणे परस्य च 8, 2, 92.
 अग्नेः स्तुत्स्तोमसोमाः 8, 3, 82.
 अग्नेर्दृक् 4, 2, 33.
 अग्नी चैः 3, 2, 91.
 अग्नी परिचाय्योपचाय्यसमूह्याः 3, 1, 131.
 अग्राख्यायामुरसः 5, 4, 93.

अग्राद्यत् 4, 4, 116.
 अग्रान्तगुच्छगुभृष्टवराहेभ्यश्च 5, 4, 145.
 अङ्कितश्च 6, 4, 103.
 अङ्ग इत्यादौ च 6, 1, 119.
 अङ्गयुक्तं तिङाकाङ्क्षम् 8, 2, 96.
 अङ्गस्य 6, 4, 1.
 अङ्गानि मेरेये 6, 2, 70.
 अङ्गाप्रातिलोम्ये 8, 1, 33.
 अङ्गुलेर्दोरुणि 5, 4, 114.
 अङ्गुल्यादिभ्यष्टक् 5, 3, 108.
 अ च 4, 3, 31.
 अच उपसर्गात्तः 7, 4, 47.
 अचः 6, 4, 138.
 अचः कर्तृयकि 6, 1, 195.
 अचः कर्मकर्तरि 3, 1, 62.
 अचः परस्मिन्पूर्वविधौ 1, 1, 57.
 अचतुरविचतुरसुचतुरस्वोपुंसं 5, 4, 77.
 अचश्च 1, 2, 28.
 अचस्तास्वत्यत्यनिटो नित्यम् 7, 2, 61.
 अचित्तहस्तिधेनोष्टक् 4, 2, 47.
 अचित्ताददेशकालाट्टक् 4, 3, 96.
 अचि र ऋतः 7, 2, 100.
 अचि विभावा 8, 2, 21.
 अचि शीर्षः 6, 1, 62.
 अचि श्नुधातुभुवां योरियडुवडौ 6, 4, 77.

- अचो जिगति 7, 2, 115.
 अचो जन्त्यादि टि 1, 1, 64.
 अचो यत् 3, 1, 97.
 अचो रह्याभ्यां द्वे 8, 4, 46.
 अचक्रावशक्ती 6, 2, 157.
 अच्च घेः 7, 3, 119.
 अच्छ गत्यर्थवदेषु 1, 4, 69.
 अच् प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोम्नः 5, 4, 75.
 अजयं संगतम् 3, 1, 105.
 अजादी गुणवचनादेव 5, 3, 58.
 अजादेर्द्वितीयस्य 6, 1, 2.
 अजाद्यतष्टाप् 4, 1, 4.
 अजाद्यदन्तम् 2, 2, 33.
 अजाविभ्यां थ्यन् 5, 1, 8.
 अजिनान्तस्योत्तरपदलोपश्च 5, 3, 82.
 अजिवज्योश्च 7, 3, 60.
 अजेर्व्यघजपोः 2, 4, 56.
 अज्भनगमां सनि 6, 4, 16.
 अज्ञाते 5, 3, 73.
 अजनासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् 5, 3, 82.
 अञ्चेः पूजायाम् 7, 2, 53.
 अञ्चेलुक् 5, 3, 30.
 अञ्चेश्छन्दस्यसर्वनामस्थानम् 6, 1, 170.
 अञ्चो जनपादाने 8, 2, 48.
 अञ्जेः सिचि 7, 2, 71.
 अजनासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् 5, 4, 118.
 अट्कुष्वाङ्नुभ्यवाये ञि 8, 4, 2.
 अडभ्यासव्यवाये ञि 6, 1, 136.
 अङ्गार्ग्यगालवयोः 7, 3, 99.
 अणञौ च 4, 3, 33.
 अणावकर्मकाच्चित्तवत्कर्वृकात् 1, 3, 88.
 अणिजोरनार्पयोगुरुपोत्तमयोः ष्यङ् गोत्रे 4, 1, 78.
 अणि नियुक्ते 6, 2, 75.
 अणिनुयः 5, 4, 15.
 अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः 1, 1, 69.
 अण्गयनादिभ्यः 4, 3, 73.
 अणो द्वचः 4, 1, 156.
 अणो ऽप्रगृह्यस्यानुनासिकः 8, 4, 57.
 अण् कर्मणि च 3, 3, 12.
 अण् कुटिलिकायाः 4, 4, 18.
 अण् च 5, 2, 103.
 अण् महिष्यादिभ्यः 4, 4, 48.
 अत आदेः 7, 4, 70.
 अत इज् 4, 1, 95.
 अत इनिटनौ 5, 2, 115.
 अत उत्सार्वधातुके 6, 4, 110.
 अत उपधायाः 7, 2, 116.
 अत एकहल्मध्ये ऽनादेशादेर्लिटि 6, 4, 120.
 अतः कृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णाधि 8, 3, 46.
 अतश्च 4, 1, 177.
 अतिग्रहाव्यथनक्षेपेष्वकर्तरि तृतीयायाः 5, 4, 46.
 अतिथेर्ज्यः 5, 4, 26.
 अतिरतिक्रमणे च 1, 4, 95.
 अतिशयने तमब्रिष्टनौ 5, 3, 55.
 अतेरकृत्पदे 6, 2, 191.
 अतेः शुनः 5, 4, 96.
 अतो गुणे 6, 1, 97.
 अतो दीर्घा यञि 7, 3, 101.
 अतो भिस ऐस् 7, 1, 9.
 अतो ऽम् 7, 1, 24.
 अतो येयः 7, 2, 80.
 अतो रोरप्नुतादप्नुते 6, 1, 13.
 अतो लोन्तस्य 7, 2, 2.
 अतो लोपः 6, 4, 48.
 अतो हलादेर्लघोः 7, 2, 7.
 अतो हेः 6, 4, 105.
 अत्यन्तसंयोगे च 2, 1, 29.
 अत्र लोपो ऽभ्यासस्य 7, 4, 58.
 अत्रानुनासिकः पूर्वस्य तु वा 8, 3, 2.
 अत्रिभृगुक्त्सवसिष्ठगोतमाङ्गिरोभ्यश्च 2, 4, 65.
 अत्रसन्तस्य चाधातोः 6, 4, 14.
 अत्रस्मदृत्वरप्रथमदस्तृस्यशास् 7, 4, 95.

अदभ्यस्तात् 7, 1, 4.
 अदर्शनं लोपः 1, 1, 60.
 अदस औ सुलोपश्च 7, 2, 107.
 अदसो मात् 1, 1, 12.
 अदसो ज्सेर्दादु दो मः 8, 2, 80.
 अदः सर्वेषाम् 7, 3, 100.
 अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2, 4, 72.
 अदूरभवश्च 4, 2, 70.
 अदेङ् गुणः 1, 1, 2.
 अदो जग्धिर्ल्यपि किति 2, 4, 36.
 अदो जनचे 3, 2, 68.
 अदो जनुपदेशे 1, 4, 70.
 अद् (अद्ङ्) इतरादिभ्यः पञ्चभ्यः 7, 1, 25.
 अद्विभः संस्कृतम् 4, 4, 134.
 अद्वयप्रवोनावष्टब्धे 5, 2, 13.
 अधःशिरसौ पदे 8, 3, 47.
 अधिकम् 5, 2, 73.
 अधिकरणवाचिनश्च 2, 3, 68.
 अधिकरणवाचिना च 2, 2, 13.
 अधिकरणविचाले च 5, 3, 43.
 अधिकरणे बन्धः 3, 4, 41.
 अधिकरणो श्लेतेः 3, 2, 15.
 अधिकरणीतावत्त्वे च 2, 4, 15.
 अधिकृत्य कृते ग्रन्थे 4, 3, 87.
 अधिपरी अनर्थकौ 1, 4, 93.
 अधिरोश्वरे 1, 4, 97.
 अधिशोङ्स्यासां कर्म 1, 4, 46.
 अधोगर्धदेशां कर्मणि 2, 3, 52.
 अधोष्टे च 3, 3, 166.
 अधुना 5, 3, 17.
 अधेः प्रसहने 1, 3, 33.
 अधेरुपरिस्थम् 6, 2, 188.
 अध्ययनतो ज्विप्रकृष्टाख्यायाम् 2, 4, 5.
 अध्यर्धपूर्वद्विगोर्लुगसंज्ञायाम् 5, 1, 28.
 अध्यायन्यायोद्वावसंहाराश्च 3, 3, 122.
 अध्यायानुवाकयोर्लुक् 5, 2, 60.

अध्यायिन्यदेशकालात् 4, 4, 71.
 अध्यायेष्वेयर्षेः 4, 3, 69.
 अध्वनो यत्खौ 5, 2, 16.
 अध्वर्युकपाययोर्जातो 6, 2, 10.
 अध्वर्युक्रतुरनपुंसकम् 2, 4, 4.
 अन् 6, 4, 167.
 अन उपधालोपिनो ज्यन्तरस्याम् 4, 1, 28.
 अनङ् सौ 7, 1, 93.
 अनचि च 8, 4, 47.
 अनत्यन्तगतौ क्तात् 5, 4, 4.
 अनत्याधान उरसि मनसौ 1, 4, 75.
 अनद्यतने हिलन्यतरस्याम् 5, 3, 21.
 अनद्यतने लङ् 3, 2, 111.
 अनद्यतने लुट् 3, 3, 15.
 अनन्तावसथेतिहभेषजाञ्ज्यः 5, 4, 23.
 अनन्त्यस्यापि प्रश्नाख्यानयोः 8, 2, 105.
 अनभिहिते 2, 3, 1.
 अनवक्लृप्त्यमर्षयोरकिञ्चिन्ते ञिपि 3, 3, 145.
 अनश्च 5, 4, 108.
 अनसन्तानपुंसकाच्छन्दसि 5, 4, 103.
 अनाप्यकः 7, 2, 117.
 अनिगन्तो ञ्चतो यप्रत्यये 6, 2, 52.
 अनितेः 8, 4, 19.
 अनिदितां हल उपधायाः क्विडिति 6, 4, 24.
 अनुकम्पायाम् 5, 3, 76.
 अनुकरणं चानितिपरम् 1, 4, 62.
 अनुकाभिकाभोकः कर्मिता 5, 2, 74.
 अनुगवमायामे 5, 4, 83.
 अनुगादिनष्टक् 5, 4, 13.
 अनुश्वलंगामौ 5, 2, 15.
 अनुदात्तं सर्वमपादादौ 8, 1, 18.
 अनुदात्तडित् आत्मनेपदम् 1, 3, 12.
 अनुदात्तं च 8, 1, 3.
 अनुदात्तं पदमेकवर्जम् 6, 1, 158.
 अनुदात्तं प्रश्नान्ताभिपूजितयोः 8, 2, 100.
 अनुदात्तस्य च यत्रोदात्तलोपः 6, 1, 161.

- अनुदात्तस्य चर्दुपधस्यान्यतरस्याम् 6, 1, 59.
 अनुदात्तादेरञ् 4, 2, 44.
 अनुदात्तादेश्च 4, 3, 140.
 अनुदात्ते च 6, 1, 190.
 अनुदात्ते च कुधपरे 6, 1, 120.
 अनुदात्तेतश्च हलादेः 3, 2, 149.
 अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनाम् 6, 4, 37.
 अनुदात्तो सुप्पिता 3, 1, 4.
 अनुनासिकस्य त्रिव्रजलोः विडति 6, 4, 15.
 अनुनासिकात्परो ञुस्वारः 8, 3, 4.
 अनुपदसर्वाचायानयं बद्धाभक्षयतिनेयेषु 5, 2, 9.
 अनुपद्वन्वेष्टा 5, 2, 90.
 अनुपराभ्यां ऋजः 1, 3, 79.
 अनुपसर्गाञ्जः 1, 3, 76.
 अनुपसर्गात्फुल्लक्षोब्रह्मशोलाघाः 8, 2, 55.
 अनुपसर्गाद्वा 1, 3, 43.
 अनुपसर्गाल्लिम्पविन्दधारि 3, 1, 138.
 अनुपसर्जनात् 4, 1, 14.
 अनुप्रतिगणश्च 1, 4, 41.
 अनुप्रवचनादिभ्यश्छः 5, 1, 111.
 अनुब्राह्मणादिनिः 4, 2, 62.
 अनुर्यत्समया 2, 1, 15.
 अनुर्लक्षणे 1, 4, 84.
 अनुवादे चरणानाम् 2, 4, 3.
 अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेरप्राणिषु 8, 3, 72.
 अनुशक्तिकादीनां च 7, 3, 20.
 अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः 8, 4, 58.
 अनुष्यानन्तर्ये विदादिभ्यो ञ् 4, 1, 104.
 अनेकमन्यपदार्थे 2, 2, 24.
 अनेकाल्शित् सर्वस्य 1, 1, 55.
 अनो नुट् 8, 2, 16.
 अनो बहुव्रीहिः 4, 1, 12.
 अनो भावकर्मवचनः 6, 2, 150.
 अनोरकर्मकात् 1, 3, 49.
 अनोरप्रधानकर्त्तव्यसो 6, 2, 189.
 अनोऽश्मायःसरसां जातिसंज्ञयोः 5, 4, 94.
 अनो कर्मणि 3, 2, 100.
 अन्तः 6, 2, 92. 143. 179. 8, 4, 20.
 अन्तःपूर्वपदाट्टञ् 4, 3, 60.
 अन्तरदेशे 8, 4, 24.
 अन्तरपरिग्रहे 1, 4, 65.
 अन्तरं बहिर्द्योगोयसंख्यानयोः 1, 1, 36.
 अन्तरान्तरेणयुक्ते 2, 3, 4.
 अन्तर्धनो देशे 3, 3, 78.
 अन्तर्धो येनादर्शनमिच्छति 1, 4, 28.
 अन्तर्बहिर्भ्यां च लोभः 5, 4, 117.
 अन्तर्वृत्तवतोर्नुक् 4, 1, 32.
 अन्तश्च 6, 2, 180.
 अन्तश्च तवे युगपत् 6, 1, 200.
 अन्तात्यन्ताध्वदूरपारसर्वानन्तेषु डः 3, 2, 48.
 अन्तादिवच्च 6, 1, 85.
 अन्तिकवाटयोर्नेदसाधो 5, 3, 63.
 अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्यतरस्यामनित्य 6, 1, 169.
 अन्तो ऽवत्याः 6, 1, 220.
 अन्त्यात्पूर्वे बह्वचः 6, 2, 83.
 अत्राणः 4, 4, 85.
 अत्रेन व्यञ्जनम् 2, 1, 34.
 अन्यतो डोप् 4, 1, 40.
 अन्यथैवंकथमित्यं सु सिद्धप्रयोगश्चेत् 3, 4, 27.
 अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् 2, 1, 21.
 अन्यारादितरतेदिवच्छब्दाञ्चूत्तरपदाजा 2, 3, 29.
 अन्येभ्यो ऽपि दृश्यते 3, 2, 178. 3, 130.
 अन्येभ्यो ऽपि दृश्यन्ते 3, 2, 75.
 अन्येषामपि दृश्यते 6, 3, 137.
 अन्येष्वपि दृश्यते 3, 2, 101.
 अन्वच्यानुलोम्ये 3, 4, 64.
 अन्ववतप्ताद्रहसः 5, 4, 81.
 अपगुरो णमुलि 6, 1, 53.
 अपघनो ऽङ्गम् 3, 3, 81.
 अपचितश्च 7, 2, 30.
 अपत्यं पौत्रप्रभृति गोत्रम् 4, 1, 162.
 अपथं नपुंसकम् 2, 4, 30.

- अपदातो साल्यात् 4, 2, 135.
 अपदान्तस्य मूर्धन्यः 8, 3, 55.
 अपपरिब्रह्मिह्रज्ववः पञ्चम्या 2, 1, 12.
 अपपरी वर्जने 1, 4, 88.
 अपमित्ययाचिताभ्यां कक्कनो 4, 4, 21.
 अपरस्वराः क्रियासातत्ये 6, 1, 144.
 अपरिमाण्विस्ताचितकम्बल्येभ्यो न त° 4, 1, 22.
 अपरिहृताश्च 7, 2, 32.
 अपरोऽन्ते च 3, 2, 119.
 अपवर्गे तृतीया 2, 3, 6.
 अपस्करो रथाङ्गम् 6, 1, 149.
 अपस्पृशेयामन्दुरान्हुश्चिच्युपे ति° 6, 1, 36.
 अपहृवे जः 1, 3, 44.
 अपाच्च 6, 2, 186.
 अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वालेखने 6, 1, 142.
 अपादाने चाहौरुहोः 5, 4, 45.
 अपादाने पञ्चमो 2, 3, 28.
 अपादाने परीप्सायाम् 3, 4, 52.
 अपाद्वदः 1, 3, 73.
 अपिः पदार्थसंभावनान्ववसर्गर्हासमुच्च° 1, 4, 96.
 अपूर्वपदादन्यतरस्यां यङ्ङकजो 4, 1, 140.
 अपृक्त एकाल् प्रत्ययः 1, 2, 41.
 अपे क्लेशतमसोः 3, 2, 50.
 अपे च लघः 3, 2, 144.
 अपेतापोऽमुक्तपतितापत्रस्तैरल्पशः 2, 1, 38.
 अपोनपत्रपांनप्तृभ्यां घः 4, 2, 27.
 अपो भि 7, 4, 48.
 अपृन्तृन्तृस्वसनपृन्तेष्टृत्तृत्तृहोत् 6, 4, 11.
 अप् पूरणीप्रमाणयोः 5, 4, 116.
 अप्र प्रत्ययात् 3, 3, 102.
 अप्लुतवदुपस्थिते 6, 1, 129.
 अप्रापितपुंस्काच्च 7, 3, 48.
 अभिजनश्च 4, 3, 90.
 अभिजिद्विदभक्कालावच्छिखाव° 5, 3, 118.
 अभिज्ञावचने लृट् 3, 2, 112.
 अभिनिविशश्च 1, 4, 47.
 अभिनिष्कामति द्वारम् 4, 3, 86.
 अभिनिसः स्तनः शब्दसंज्ञायाम् 8, 3, 86.
 अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः 1, 3, 80.
 अभिरभागे 1, 4, 91.
 अभिविधो भाव इनुण् 3, 3, 44.
 अभिविधो संपदा च 5, 4, 53.
 अभूततद्भावे कभ्यस्तियोगे संपद्यकर्तारि° 5, 4, 50.
 अभेर्मुखम् 6, 2, 185.
 अभेश्चाविदृष्ये 7, 2, 25.
 अभ्यमित्राच्छ च 5, 2, 17.
 अभ्यस्तस्य च 6, 1, 33.
 अभ्यस्तानामादिः 6, 1, 189.
 अभ्यासस्यासवर्णे 6, 4, 78.
 अभ्यासाच्च 7, 3, 55.
 अभ्यासे चर्च 8, 4, 54.
 अभ्युत्सादयां प्रजनयां चिकयां° 3, 1, 42.
 अभ्यनुष्यकर्तृके च 3, 2, 53.
 अभ्यहृत्त्रवं नगरे जुदोचाम् 6, 2, 89.
 अभ्यावास्यदन्यतरस्याम् 3, 1, 122.
 अभ्यावास्याया वा 4, 3, 30.
 अभि पूर्वः 6, 1, 107.
 अभु च च्छन्दसि 5, 4, 12.
 अभूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे 6, 3, 12.
 अभ्रैवाव्ययेन 2, 2, 20.
 अभ्रो मश् 7, 1, 40.
 अभ्ररूधरवरित्युभयथा क्छन्दसि 8, 2, 70.
 अभ्र्वाभ्रवगोभूमिसव्यापद्विचि° 8, 3, 97.
 अभ्र्वाभ्र्यन्तद्वोर्ह्रस्वः 7, 3, 107.
 अभ्र् संलुद्धौ 7, 1, 99.
 अभ्रङ् यि विडति 7, 4, 22.
 अभ्रयं च 8, 4, 25.
 अभ्रयःशूलदण्डाजिनाभ्यां टक्ठजो 5, 2, 76.
 अभ्रयस्मयादीनि च्छन्दसि 1, 4, 20.
 अभ्रयान्ताल्वाप्येत्विष्णुपु 6, 4, 55.
 अभ्रयान्मनुष्ये 4, 2, 129.
 अभ्रिष्टाङ्गद्वयै च 6, 2, 100.

- अरुर्द्विषदजन्तस्य मुम् 6, 3, 67.
 अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसां लोपश्च 5, 4, 51.
 अर्तिपिपत्त्योश्च 7, 4, 77.
 अर्तिलूधूमखनसहचर इत्रः 3, 2, 184.
 अर्तिहोत्रोरीक्षयोक्ष्माप्यातां पुण्यो 7, 3, 36.
 अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् 1, 2, 45.
 अर्थे 6, 2, 44.
 अर्थे विभाषा 6, 3, 100.
 अर्थेः संनिविभ्यः 7, 2, 24.
 अर्थं नपुंसकम् 2, 2, 2.
 अर्थर्चाः पुंसि च 2, 4, 31.
 अर्धाच्च 5, 4, 100.
 अर्धात्परिमाणस्य 7, 3, 26.
 अर्धाद्यात् 4, 3, 4.
 अर्मे चावर्णं द्वुचञ्च 6, 2, 90.
 अर्यः स्वामिवैश्ययोः 3, 1, 103.
 अर्वणस्त्रसावनजः 6, 4, 127.
 अर्शआदिभ्यो ज् 5, 2, 127.
 अर्हः 3, 2, 12.
 अर्हः प्रशंसायाम् 3, 2, 133.
 अर्हे कृत्यत्वश्च 3, 3, 169.
 अलंङ्गन्निराङ्गप्रजनोत्पचो 3, 2, 136.
 अलंखल्वीः प्रतिषेधयोः प्राचां त्वा 3, 4, 18.
 अलुगुत्तरपदे 6, 3, 1.
 अलो ऽन्त्यस्य 1, 1, 52.
 अलो ऽन्त्यात्पूर्वं उपधा 1, 1, 65.
 अल्पाख्यायाम् 5, 4, 136.
 अल्पाचतरम् 2, 2, 34.
 अल्पे 5, 3, 85.
 अल्लोपो ऽनः 6, 4, 134.
 अवक्रयः 4, 4, 50.
 अवक्षेपणे कन् 5, 3, 95.
 अवङ् स्फोटायनस्य 6, 1, 123.
 अवघञ्जे च 3, 4, 15.
 अवघट्टपण्यथर्व्यां गह्वर्यपणितव्यां 3, 1, 101.
 अवषयसि च 6, 1, 121.
 अवयवाद्गतोः 7, 3, 11.
 अवयवे च प्राणयोपधिद्वेष्यः 4, 3, 135.
 अवयसि ङश्च 5, 1, 84.
 अवयाः श्वेतवाः पुरोडाश्च 8, 2, 67.
 अवसमन्धेभ्यस्तमसः 5, 4, 79.
 अवाच्चालम्बनाविदूर्ध्वयोः 8, 3, 68.
 अवात्कुटारच्च 5, 2, 30.
 अवाद्वः 1, 3, 51.
 अवारपारात्यन्तानुकामं गामां 5, 2, 11.
 अवृद्धादपि बहुवचनविषयात् 4, 2, 125.
 अवृद्धाभ्यो नदीमानुषीभ्यस्तत्रामिकां 4, 1, 113.
 अव्येः कः 5, 4, 28.
 अव्ये ग्रहो वर्षप्रतिबन्धे 3, 3, 51.
 अव्ये तृस्त्वोर्घञ् 3, 3, 120.
 अव्ये यजः 3, 2, 72.
 अव्योद्वेधोत्पमप्रथयहिमश्रयाः 6, 4, 29.
 अव्योदोर्नियः 3, 3, 26.
 अव्यक्तानुकरणास्यात् इतो 6, 1, 98.
 अव्यक्तानुकरणाद्भ्रजवराधादनिती डाच् 5, 4, 57.
 अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिं 2, 1, 6.
 अव्ययसर्वनाम्नामकञ् प्राक् टेः 5, 3, 71.
 अव्ययात् त्यप् 4, 2, 104.
 अव्ययीभावः 2, 1, 5.
 अव्ययीभावश्च 1, 1, 41. 2, 4, 18.
 अव्ययीभावाच्च 4, 3, 59.
 अव्ययीभावे चाकाले 6, 3, 81.
 अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः 5, 4, 107.
 अव्यये ऽयथाभिप्रेताख्याने ऋजः 3, 4, 59.
 अव्यादवद्यादवक्रमुवतायम् 6, 1, 116.
 अशनायोदन्यधनाया बुभुक्षां 7, 4, 34.
 अशब्दे यत्वावन्यतरस्याम् 4, 3, 64.
 अशाला च 2, 4, 24.
 अशनीतिश्च 7, 4, 72.
 अश्वत्थोरद्वृषलवणानामात्मं 7, 1, 51.
 अश्वपत्यादिभ्यश्च 4, 1, 84.
 अश्वस्यैकाहगमः 5, 2, 19.

अशवाघस्यात् 7, 4, 37.
 अश्वदिभ्यः फञ् 4, 1, 110.
 अश्विमानण् 4, 4, 126.
 अषड्भ्राशितं ग्वलं कर्मां लंपुरुषा° 5, 4, 7.
 अषष्टन्तृत्वायाश्चान्यस्य दुगाशारा° 6, 3, 99.
 अषट्ना आ विभक्तौ 7, 2, 84.
 अषट्नाः संज्ञायाम् 6, 3, 125.
 अषट्ना दीर्घात् 6, 1, 172.
 अषटाभ्य ओश्च 7, 1, 21.
 असंयोगाल्लिट् कित् 1, 2, 5.
 असंज्ञायां तिलयवाभ्याम् 4, 3, 149.
 असमासे निष्कादिभ्यः 5, 1, 20.
 अ सांप्रतिके 4, 3, 9.
 असिद्धवदत्रा भात् 6, 4, 22.
 असुरस्य स्वम् 4, 4, 123.
 असूर्यललाटयोर्द्विशितपोः 3, 2, 36.
 अस्तं च 1, 4, 68.
 अस्ताति च 5, 3, 40.
 अस्तिनास्तिदिष्टं मतिः 4, 4, 60.
 अस्तिचिचो ऽपृक्ते 7, 3, 96.

अस्तेभूः 2, 4, 52.
 अस्थिदधिसक्थ्यत्पामनडुदात्तः 7, 1, 75.
 अस्मदो द्वयोश्च 1, 2, 59.
 अस्मद्युत्तमः 1, 4, 107.
 अस्मायामेधास्रजो विनिः 5, 2, 121.
 अस्य च्वा 7, 4, 32.
 अस्यतिनृपोः क्रियान्तरे का° 3, 4, 57.
 अस्यतिवक्तिख्यातिभ्यो ङङ् 3, 1, 52.
 अस्यथेस्थुक् 7, 4, 17.
 अस्वाङ्गपूर्वपदाद्वा 4, 1, 53.
 अहंशुभमोर्युस् 5, 2, 140.
 अहन् 8, 2, 68.
 अहःसर्वैकदेशसंख्यात्पुरयाच्च रात्रेः 5, 4, 87.
 अहीने द्वितीया 6, 2, 47.
 अहेति विनियोगे च 8, 1, 61.
 अहो च 8, 1, 40.
 अहृष्टखोरेव 6, 4, 145.
 अहो ऽदन्तात् 8, 4, 7.
 अहो ऽह एतेभ्यः 5, 4, 88.

आ

आ कडारादेका संज्ञा 1, 4, 1.
 आकर्षात् षल् 4, 4, 9.
 आकर्षादिभ्यः कन् 5, 2, 64.
 आकषात् षल् 4, 4, 9.
 आकषादिभ्यः कन् 5, 2, 64.
 आकालिकडाद्यन्तवचने 5, 1, 114.
 आक्रन्दाट्ठञ् च 4, 4, 38.
 आक्रोगे च 6, 2, 158.
 आक्रोगे नज्यनिः 3, 3, 112.
 आक्रोगे ऽवन्योर्यहः 3, 3, 45.
 आ क्वेस्तच्छीलतद्धर्म° 3, 2, 134.
 आख्यातोपयोगे 1, 4, 29.

आगर्वाः 5, 2, 14.
 आगस्त्यर्कोगिडन्ययोरगस्ति° 2, 4, 70.
 आप्रहायणश्रवत्याट्ठक् 4, 2, 22.
 आङ उद्गमने 1, 3, 40.
 आङि चापः 7, 3, 105.
 आङि ताच्छील्ये 3, 2, 11.
 आङि युद्धे 3, 3, 73.
 आङो दो ऽनास्यविहरणे 1, 3, 20.
 आङो नास्त्रियाम् 7, 3, 120.
 आङो ऽनुनासिकश्रुण्डसि 6, 1, 126.
 आङो यमहनः 1, 3, 28.
 आङो यि 7, 1, 65.

- आङ् मर्यादाभिविध्योः 2, 1, 13.
 आङ् मर्यादावचने 1, 4, 89.
 आङ्माङ्गोश्च 6, 1, 74.
 आ च त्वात् 5, 1, 120.
 आ च हौ 6, 4, 117.
 आचार्योपसर्जनश्चान्तेवासिनि 6, 2, 104.
 आचारापसर्जनश्चान्तेवासी 6, 2, 36.
 आच्छेदोर्नुम् 7, 1, 80.
 आञ्जसेरमुक् 7, 1, 50.
 आज्ञारियिनि च 6, 3, 5.
 आटश्च 6, 1, 90.
 आडाजादीनाम् 6, 4, 72.
 आडुत्तमस्य पिच्च 3, 4, 92.
 आढकाचितपात्रात्खो ऽन्य° 5, 1, 53.
 आढ्यमुभगस्थूलर्पालतनग्ना° 3, 2, 56.
 आणनद्याः 7, 3, 112.
 आत रे 3, 4, 95.
 आत आं णलः 7, 1, 34.
 आतः 3, 4, 110.
 आतश्चोपसर्गे 3, 1, 136. 3, 106.
 आतो ङितः 7, 2, 81.
 आतो ञटि नित्यम् 8, 3, 3.
 आतो धातोः 6, 4, 140.
 आतो ऽनुपसर्गे कः 3, 2, 3.
 आतो मनिन्ऋनिष्वादिपश्च 3, 2, 74.
 आतो युक् चिश्कृतोः 7, 3, 33.
 आतो युच् 3, 3, 128.
 आतो लोप इटि च 6, 4, 64.
 आत्मनश्च पूरणे 6, 3, 6.
 आत्मनेपदेष्वनतः 7, 1, 5.
 आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् 2, 4, 44. 3, 1, 54.
 आत्मन्विश्वजनभोगोत्तरपदात्खः 5, 1, 9.
 आत्ममाने खश्च 3, 2, 83.
 आत्मविश्वजनभोगोत्तरपदात्खः 5, 1, 9.
 आत्माध्वानौ खे 6, 4, 169.
 आथर्द्विष्णुकस्येकलोपश्च 4, 3, 133.
 आदरानादरयोः सदसतो 1, 4, 63.
 आदाचार्याणाम् 7, 3, 49.
 आदिः प्रत्येनसि 6, 2, 27.
 आदिकर्मणि क्तः कर्त्तरि च 3, 4, 71.
 आदितश्च 7, 2, 16.
 आदिरन्त्येन सहेता 1, 1, 71.
 आदिरुदात्तः 6, 2, 64.
 आदिर्जिटुडवः 1, 3, 5.
 आदिर्णमुलन्यतरस्याम् 6, 1, 194.
 आदिश्चिह्न्यादीनाम् 6, 2, 125.
 आदिः सिचो ऽन्यतरस्याम् 6, 1, 187.
 आद्गमहनजनः किकिर्नो लिट् च 3, 2, 171.
 आदेः परस्य 1, 1, 54.
 आदेच उपदेशे ऽशिति 6, 1, 45.
 आदेशप्रत्यययोः 8, 3, 59.
 आद्गुणः 6, 1, 87.
 आद्यन्तवदेकस्मिन् 1, 1, 21.
 आद्यन्तो टकितो 1, 1, 46.
 आद्युदात्तं द्व्यच्छन्दसि 6, 2, 119.
 आद्युदात्तश्च 3, 1, 3.
 आधारो ऽधिकरणम् 1, 4, 45.
 अनङ्गो द्वे 6, 3, 25.
 आनाय्यो ऽनित्ये 3, 1, 127.
 आनि लोट् 8, 4, 16.
 आने मुक् 7, 2, 82.
 आन्महतः समानाधिकरण° 6, 3, 46.
 आपत्यस्य च तद्धिते ऽनाति 6, 4, 151.
 आपो जुषाणो वृषणो वर्धि° 6, 1, 118.
 आपो ऽन्यतरस्याम् 7, 4, 15.
 आपञ्जप्रधामात् 7, 4, 55.
 आप्रपदं प्राप्नोति 5, 2, 8.
 आबाधे च 8, 1, 10.
 आभीक्ष्ये णामुल् च 3, 4, 22.
 आम एकान्तरमामन्त्रित° 8, 1, 55.
 आमः 2, 4, 81.
 आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवत् 8, 1, 72.

आसन्नितस्य च 6, 1, 198. 8, 1, 19.
 आमि सर्वनाम्नः सुट् 7, 1, 52.
 आमेतः 3, 4, 90.
 आमप्रत्ययवत् ऋजो ऽनुप्रयोगस्य 1, 3, 63.
 आमोडितं भर्त्सने 8, 2, 95.
 आयनेयोनीयियः फट् 7, 1, 2.
 आयादय आर्धधातुके वा 3, 1, 31.
 आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम् 2, 3, 40.
 आयुधजीविभ्यश्छः पर्वते 4, 3, 91.
 आयुधजीविसंघाज्ज्य 5, 3, 114.
 आयुधाच्छ च 4, 4, 14.
 आरगुदोचाम् 4, 1, 130.
 आर्धधातुकं शेषः 3, 4, 114.
 आर्धधातुकस्येड्वलादेः 7, 2, 35.
 आर्धधातुके 2, 4, 35. 6, 4, 46.
 आर्यो ब्राह्मणकुमारयोः 6, 2, 58.
 आर्हादगोपुच्छसंख्या 5, 1, 19.
 आलजाटचो बहुभाषिणि 5, 2, 125.
 आवट्याच्च 4, 1, 75.
 आवश्यकाधमरथयोर्णिनिः 3, 3, 170.

आवसथात् षल् 4, 4, 74.
 आशंसायां भूतवच्च 3, 3, 132.
 आशंसावचने लिङ् 3, 3, 134.
 आशङ्कवाधनेदीयसु संभावने 6, 2, 21.
 आशितः कर्ता 6, 1, 207.
 आशिते भुवः करणभावयोः 3, 2, 45.
 आशिषि च 3, 1, 150.
 आशिषि नाथः 2, 3, 55.
 आशिषि लिङ्लोटां 3, 3, 173.
 आशिषि ह्नः 3, 2, 49.
 आशर्च्यमनित्ये 6, 1, 147.
 आश्वयुज्या वुञ् 4, 3, 45.
 आसन्दीवदष्टोवच्चक्रोवत् क 8, 2, 12.
 आ सर्वनाम्नः 6, 3, 91.
 आसुयुवपरिपलिपित्रिपिचमश्च 3, 1, 126.
 आस्पदं प्रतिष्ठायाम् 6, 1, 146.
 आहस्यः 8, 2, 35.
 आहि च दूरे 5, 3, 37.
 आहो उताहो चानन्तरम् 8, 1, 49.

इ

इकः काशे 6, 3, 123.
 इकः सुजि 6, 3, 134.
 इको गुणवृद्धौ 1, 1, 3.
 इको ऽचि विभक्तौ 7, 1, 73.
 इको भल् 1, 2, 9.
 इको यणचि 6, 1, 77.
 इको वहे ऽपीलोः 6, 3, 121.
 इको ऽसवर्णं शाकल्यस्य ह्रस्वश्च 6, 1, 127.
 इको ह्रस्वो ऽड्यो गालवस्य 6, 3, 61.
 इगन्तकालकपालभगालशरावेपु द्विर्गा 6, 2, 29.
 इगन्ताच्च लघुपूर्वात् 5, 1, 131.
 इगुपधज्ञाप्रोक्तिरः कः 3, 1, 135.

इग्यणः संप्रसारणम् 1, 1, 45.
 इडश्च 2, 4, 48. 3, 3, 21.
 इड्धार्योः शत्रकृच्छ्रिणि 3, 2, 130.
 इच एकाचो ऽम् प्रत्ययवच्च 6, 3, 68.
 इच् कर्मव्यतिहारे 5, 4, 127.
 इच्छा 3, 3, 101.
 इच्छार्थेभ्यो विभाषा वर्तमाने 3, 3, 160.
 इच्छार्थेषु लिङ्लोटां 3, 3, 157.
 इजादेश्च गुरुमती ऽनुच्छः 3, 1, 36.
 इजादेः सनुमः 8, 4, 32.
 इजः प्राचाम् 2, 4, 60.
 इजश्च 4, 2, 112.

इट ईटि 8, 2, 28.
 इटो ज्त् 3, 4, 106.
 इट् सनि वा 7, 2, 41.
 इडन्त्यर्तिव्ययतीनाम् 7, 2, 66.
 इडाया वा 8, 3, 54.
 इणः षः 8, 3, 39.
 इणः षोऽध्वंलुङ्लितां धो ऽङ्गात् 8, 3, 78.
 इणो गा लुङि 2, 4, 45.
 इणो यण् 6, 4, 81.
 इण्कोः 8, 3, 57.
 इणनशजिसर्तिभ्यः क्वरप् 3, 2, 163.
 इणिनष्ठायाम् 7, 2, 47.
 इतराभ्यो ऽपि दृश्यन्ते 5, 3, 14.
 इतरेतरान्योऽन्योपपदाच्च 1, 3, 16.
 इतश्च 3, 4, 100.
 इतश्च लोपः परस्मैपदेषु 3, 4, 97.
 इतश्चानिजः 4, 1, 122.
 इतो ज्त् सर्वनामस्थाने 7, 1, 86.
 इतो मनुष्यजातेः 4, 1, 65.
 इत्यंभूतलक्षणो 2, 3, 21.
 इत्यंभूतेन कृतमिति च 6, 2, 149.
 इदंकिमोरीशकी 6, 3, 90.
 इदन्तो मसि 7, 1, 46.
 इदम् इश् 5, 3, 3.
 इदमस्थसुः 5, 3, 24.
 इदमो ऽन्वादेशे ऽशनुदात्त° 2, 4, 32.
 इदमो मः 7, 2, 108.
 इदमो हिंल् 5, 3, 16.
 इदमो हः 5, 3, 11.

इदितो नुम् धातोः 7, 1, 58.
 इदुदुपधस्य चाप्रत्ययस्य 8, 3, 41.
 इदुदुयाम् 7, 3, 117.
 इदो ज्य् पुंसि 7, 2, 111.
 इदोषयाः 1, 2, 50.
 इद्वरिद्वस्य 6, 4, 114.
 इद्वृद्धौ 6, 3, 28.
 इनणयनपत्ये 6, 4, 164.
 इनच्पिटच् चिकचि च 5, 2, 33.
 इनः स्त्रियाम् 5, 4, 152.
 इनित्रकट्यचश्च 4, 2, 51.
 इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृड° 4, 1, 49.
 इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्रदृष्ट° 5, 2, 93.
 इन्द्रे च 6, 1, 124.
 इन्द्रे च नित्यम् 6, 1, 124.
 इन्धिभवतिभ्यां च 1, 2, 6.
 इन्हनूपार्यभ्यां शो 6, 4, 12.
 इरयो रे 6, 4, 76.
 इरितो वा 3, 1, 57.
 इवे प्रतिकर्ता 5, 3, 96.
 इषगमियमां ऋः 7, 3, 77.
 इषुगमियमां ऋः 7, 3, 77.
 इष्टकेयोक्तामालानां चित° 6, 3, 65.
 इष्टादिभ्यश्च 5, 2, 88.
 इष्ट्वीनमिति च 7, 1, 48.
 इष्टस्य यिट् च 6, 4, 159.
 इसुसुक्तान्तात् कः 7, 3, 51.
 इसुसोः सामर्थ्ये 8, 3, 44.
 इस्मन्त्रन्त्रिवपु च 6, 4, 97.

इ

ई घ्राध्मोः 7, 4, 31.
 ई च खनः 3, 1, 111.
 ई च गणः 7, 4, 97.

ई च द्विवचने 7, 1, 77.
 ईञ् चाक्रवर्मणस्य 6, 1, 150.
 ईडजनोर्ध्वे च 7, 2, 78.

ईडवन्द्वृशंसदुहां एयतः 6, 1, 214.
 ईदग्नेः सोमवरुणयोः 6, 3, 27.
 ईदासः 7, 2, 83.
 ईदूर्तां च सप्तम्यर्थे 1, 1, 19.
 ईदूदेद्विवचनं प्रगल्भम् 1, 1, 11.
 ईद्व्यति 6, 4, 65.
 ईयसश्च 5, 4, 156.
 ईवत्याः 6, 1, 221.

ईशः से 7, 2, 77.
 ईश्वरे तोमुन्कसुनी 3, 4, 13.
 ईषदकृता 2, 2, 7.
 ईषदन्यतरस्याम् 6, 2, 54.
 ईषदर्थे 6, 3, 105.
 ईषदसमाप्ता कल्पद्वेष्ये 5, 3, 67.
 ईषददुःसुषु कृच्छाकृच्छार्थेषु खल् 3, 3, 126.
 ई हल्यघोः 6, 4, 113.

उ

उगवादिभ्यो यत् 5, 1, 2.
 उगितश्च 4, 1, 6. 6, 3, 45.
 उगिदचां सर्वनामस्थाने ऽधातोः 7, 1, 70.
 उपंपश्येरंमदपाणिंधमाश्च 3, 2, 37.
 उच्चैरुदात्तः 1, 2, 29.
 उच्चैस्तरां वा वषट्कारः 1, 2, 35.
 उज ऊँ 1, 1, 17. 18.
 उजः 1, 1, 17.
 उजि च पदे 8, 3, 21.
 उज्जति 4, 4, 32.
 उज्जादीनां च 6, 1, 160.
 उणादयो बहुलम् 3, 3, 1.
 उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 6, 4, 106.
 उताप्योः समर्थयोर्लिङ् 3, 3, 152.
 उतो वृद्धिर्लुकि हलि 7, 3, 89.
 उत्क उन्मनाः 5, 2, 80.
 उत्करादिभ्यश्च 4, 2, 90.
 उत्तमीकाभ्यां च 5, 4, 90.
 उत्तरपथेनाहृतं च 5, 1, 77.
 उत्तरपदवृद्धौ सर्वे च 6, 2, 105.
 उत्तरपदस्य 7, 3, 10.
 उत्तरपदादिः 6, 2, 111.
 उत्तरमगपूर्वाच्च सक्थः 5, 4, 98.
 उत्तराच्च 5, 3, 38.

उत्तराधरदक्षिणादातिः 5, 3, 34.
 उत्परस्यातः 7, 4, 88.
 उत्सादिभ्यो ऽञ् 4, 1, 86.
 उद ईत् 6, 4, 139.
 उदकस्योदः संज्ञायाम् 6, 3, 57.
 उदके ऽकेवले 6, 2, 96.
 उदक्च विपाशः 4, 2, 74.
 उदङ्को ऽनुदके 3, 3, 123.
 उदन्वानुदधौ च 8, 2, 13.
 उदराट्टगाद्यने 5, 2, 67.
 उदराश्वेषुषु 6, 2, 107.
 उदश्चरः सकर्मकात् 1, 3, 53.
 उदश्रितो ऽन्यतरस्याम् 4, 2, 19.
 उदः स्यास्तम्भोः पूर्वस्य 8, 4, 61.
 उदात्तयणो हल्पूर्वात् 6, 1, 174.
 उदात्तस्वरितपरस्य सन्नतरः 1, 2, 40.
 उदात्तस्वरितयोर्षणः स्वरितो 8, 2, 4.
 उदात्तादनुदात्तस्य स्वरितः 8, 4, 66.
 उदि कूले रुजिवहोः 3, 2, 31.
 उदि ग्रहः 3, 3, 35.
 उदितो वा 7, 2, 56.
 उदि श्रयतिर्योतिपूद्वः 3, 3, 49.
 उदीचां वृद्धादगोत्रान् 4, 1, 157.
 उदीचामातः स्थाने यकपूर्वायाः 7, 3, 46.

उद्रीचामिञ् 4, 1, 153.
 उद्रीचां माडो व्यतीहारे 3, 4, 19.
 उद्रीचग्रामाच्च बल्लचो° 4, 2, 109.
 उदुपधाद्भावादिकर्मशोरन्यतरस्याम् 1, 2, 21.
 उद्रीं जूध्वकर्मणि 1, 3, 24.
 उदोष्प्रपूर्वस्य 7, 1, 102.
 उद्धनो ज्याधानम् 3, 3, 80.
 उद्विभ्यां काकुदस्य 5, 4, 148.
 उद्विभ्यां तपः 1, 3, 27.
 उच्चोर्ध्वः 3, 3, 29.
 उपकादिभ्यो ज्यतरस्यामदुद्धे 2, 4, 69.
 उपघ्न आश्रये 3, 3, 85.
 उपजानूपकणोपनोविष्टक् 4, 3, 40.
 उपज्ञाते 4, 3, 115.
 उपज्ञोपक्रमं तदाद्याचिख्यासायाम् 2, 4, 21.
 उपदंशस्तृतीयायाम् 3, 4, 47.
 उपदेशे जजनुनासिक इत् 1, 3, 2.
 उपदेशे जत्वतः 7, 2, 62.
 उपधायां च 8, 2, 78.
 उपधायाश्च 7, 1, 101.
 उपपदमतिङ् 2, 2, 19.
 उपपराभ्याम् 1, 3, 39.
 उपमानं शब्दार्थप्रकृतावेव 6, 2, 80.
 उपमानाच्च 5, 4, 137.
 उपमानादप्राणिषु 5, 4, 97.
 उपमानादाचारे 3, 1, 10.
 उपमानानि सामान्यवचनेः 2, 1, 55.
 उपमाने कर्मणि च 3, 4, 45.
 उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्या° 2, 1, 56.
 उपरि स्विदासोदिति च 8, 2, 102.
 उपर्यध्यधसः सामीप्ये 8, 1, 7.
 उपर्युपरिष्ठात् 5, 3, 31.
 उपसंवादाशङ्कयोश्च 3, 4, 8.
 उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यच्यरः 8, 3, 87.
 उपसर्गव्यवेतं च 8, 1, 38.
 उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलम् 6, 3, 122.

उपसर्गस्यायतो 8, 2, 19.
 उपसर्गाः क्रियायोगे 1, 4, 59.
 उपसर्गाच्च 5, 4, 119.
 उपसर्गाच्छन्दसि धात्वर्थे 5, 1, 118.
 उपसर्गात् खलुघञोः 7, 1, 67.
 उपसर्गात् सुनोतिसुवति° 8, 3, 85.
 उपसर्गात्स्वाङ्गं ध्रुवमपशुं 6, -2, 177.
 उपसर्गादध्वनः 5, 4, 85.
 उपसर्गादनोत्परः 8, 4, 28.
 उपसर्गादसमासे ऽपि णोपदेशस्य 8, 4, 14.
 उपसर्गाद्वृत्ति धातो 6, 1, 91.
 उपसर्गाद्भ्रस्व ऊहतेः 7, 4, 23.
 उपसर्गे घोः क्रिः 3, 3, 92.
 उपसर्गे च संज्ञायाम् 3, 2, 99.
 उपसर्गे ङः 3, 3, 59.
 उपसर्गे रुवः 3, 3, 22.
 उपसर्जनं पूर्वम् 2, 2, 30.
 उपसर्गो काल्या प्रजने 3, 1, 104.
 उपाच्च 1, 3, 84.
 उपाजे ऽन्वाजे 1, 4, 73.
 उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्या° 6, 1, 139.
 उपात्प्रशंसायाम् 7, 1, 66.
 उपाद्द्व्यज्जिनमगोरादयः 6, 2, 194.
 उपाद्यम् स्वकरणे 1, 3, 56.
 उपाधिभ्यां त्यकनासचारुदयोः 5, 2, 34.
 उपान्मन्त्रकरणे 1, 3, 25.
 उपान्वध्याङ्वसः 1, 4, 48.
 उपोषिवाननाश्वाननूचानश्च 3, 2, 109.
 उपोत्तमं रिति 6, 1, 217.
 उपो ऽधिके च 1, 4, 87.
 उपने च 4, 3, 44.
 उभययर्तुं 8, 3, 8.
 उभयप्राप्तौ कर्मणि 2, 3, 66.
 उभादुदात्तो नित्यम् 5, 2, 44.
 उभे अभ्यस्तम् 6, 1, 5.
 उभे वनस्पत्यादिषु युगपत् 6, 2, 140.

उर्भा साभ्यासस्य 8, 4, 21.
 उमोर्णयोर्घा 4, 3, 158.
 उरःप्रभतिभ्यः कप् 5, 4, 151.
 उरण् रपरः 1, 1, 51.
 उरत् 7, 4, 66.
 उरसो ङ्ण च 4, 4, 94.
 उरसो यच्च 4, 3, 114.

उर्द्धत् 7, 4, 7.
 उश्च 1, 2, 12.
 उपविदजागृभ्यो ञ्यतरस्याम् 3, 1, 38.
 उपासोपसः 6, 3, 31.
 उद्गः साद्विद्याभ्योः 6, 2, 40.
 उद्गाद्गुञ् 4, 3, 157.
 उय्यपदान्तात् 6, 1, 96.

ऊ

ऊँ 1, 1, 18.
 ऊकालो ञ्भ्रस्वदोर्घप्लुतः 1, 2, 27.
 ऊङुतः 4, 1, 66.
 ऊडिदंपदाद्यप्पुमैद्युभ्यः 6, 1, 171.
 ऊतिभ्रूतिजूतिसातिहेतिकोर्तियश्च 3, 3, 97.
 ऊदनोर्देशे 6, 3, 98.
 ऊदुपधाया गोहः 6, 4, 89.
 ऊधसो ञ्ङ् 5, 4, 131.

ऊनार्थकलहं नृतीयायाः 6, 2, 153.
 ऊरुत्तरपदादोपम्ये 4, 1, 69.
 ऊर्णया युम् 5, 2, 123.
 ऊर्णांतिर्विभाषा 7, 2, 6. 3, 90.
 ऊर्ध्वादिभाषा 5, 4, 130.
 ऊर्ध्वं शुषिपूरोः 3, 4, 44.
 ऊर्धादिच्चिडाचश्च 1, 4, 61.
 ऊपमुषिसुष्कमधो रः 5, 2, 107.

ऋ

ऋक्पूरब्धूःपथामानत्वे 5, 4, 74.
 ऋचः शे 6, 3, 55.
 ऋचि तुनुधमद्भुतङ्कुत्रोरुष्याणाम् 6, 3, 133.
 ऋच्छृत्याम् 7, 4, 11.
 ऋच्छृताम् 7, 4, 11.
 ऋणामाधमर्धे 8, 2, 60.
 ऋत उत् 6, 1, 111.
 ऋतश्च 7, 4, 92.
 ऋतश्च संयोगादेः 7, 2, 43.
 ऋतश्च संयोगादेर्गुणः 7, 4, 10.
 ऋतश्छन्दसि 5, 4, 158.
 ऋतष्टञ् 4, 3, 78.
 ऋतेरीयङ् 3, 1, 29.

ऋतो डिस्वर्चनामस्यानयोः 7, 3, 110.
 ऋतो ञ् 4, 4, 49.
 ऋतो भारद्वाजस्य 7, 2, 63.
 ऋतोरण् 5, 1, 105.
 ऋतो विद्यायोनिसंबन्धेभ्यः 6, 3, 23.
 ऋत्यकः 6, 1, 128.
 ऋत्विग्दधवस्रग्दिगुष्णिगः 3, 2, 59.
 ऋत्व्यवास्त्व्यवास्त्वमाध्वोः 6, 4, 175.
 ऋदुपधाच्चाकृषिचृतेः 3, 1, 110.
 ऋदुश्चनस्पुरुदंशोऽनेहसां च 7, 1, 94.
 ऋद्रुशो ङि गुणः 7, 4, 16.
 ऋदोरप् 3, 3, 57.
 ऋद्धनोः स्ये 7, 2, 70.

ऋचेभ्यो डीप् 4, 1, 5.

ऋषभोपानहोर्ज्यः 5, 1, 14.

ऋष्यन्धकवृष्णिकुरुभ्यश्च 4, 1, 114.

ऋहलोर्धत् 3, 1, 124.

च

ऋत इच्छातोः 7, 1, 100.

ऋदोरप् 3, 3, 57.

ए

एकः पूर्वपरयोः 6, 1, 84.

एकगोपूर्वाट्टञ् नित्यम् 5, 2, 118.

एक तच्छित्ते च 6, 3, 62.

एकधुराल्लुक् च 4, 4, 79.

एकं बहुव्रीहिवत् 8, 1, 9.

एकवचनं संवृद्धिः 2, 3, 49.

एकवचनस्य च 7, 1, 32.

एकविभक्तिं चापूर्वनिपाते 1, 2, 44.

एकशालायाष्ठजन्यतरस्याम् 5, 3, 109.

एकश्रुतिं दूरात्संबुद्धौ 1, 2, 33.

एकस्य सकृच्च 5, 4, 19.

एकहलादीं पूरयितव्ये जन्यतरस्याम् 6, 3, 59.

एकाच उपदेशे ऽनुदात्तात् 7, 2, 10.

एकाचो द्वे प्रथमस्य 6, 1, 1.

एकाचो बशो भप् भ्रणन्त° 8, 2, 37.

एकाच्च प्राचाम् 5, 3, 94.

एकाजुत्तरपदे णः 8, 4, 12.

एकादाकिनिच् चासहाये 5, 3, 52.

एकादिश्चैकस्य चादुक् 6, 3, 76.

एकादेश उदानेनोदात्तः 8, 2, 5.

एकाद्धो ध्यमुज्जन्यतरस्याम् 5, 3, 44.

एकान्याभ्यां समर्थाभ्याम् 8, 1, 65.

एको गोत्रे 4, 1, 93.

एङः यदान्तादति 6, 1, 109.

एङि पररूपम् 6, 1, 94.

एङ् प्राचां देशे 1, 1, 75.

एङ्ह्रस्वात्संबुद्धेः 6, 1, 69.

एच इग्घस्वादेशे 1, 1, 48.

एचो ऽप्रगृह्यस्यादूराद्धूते पूर्व° 8, 2, 107.

एचो ऽयवायावः 6, 1, 78.

एजेः खष् 3, 2, 28.

एणया ठञ् 4, 3, 159.

एत ईद्वहुवचने 8, 2, 81.

एत ये 3, 4, 93.

एतत्तदोः सुलोपो ऽकोर° 6, 1, 132.

एतदस्वतसोस्वतसौ चानुदात्तौ 2, 4, 33.

एतदो ऽन् 5, 3, 5.

एतदो ऽष् 5, 3, 5.

एति संज्ञायामगात् 8, 3, 99.

एतिस्तुशास्वृद्वजुषः क्यप् 3, 1, 109.

एतेतो रथोः 5, 3, 4.

एतेर्लिङि 7, 4, 24.

एत्येधत्यूट्सु 6, 1, 89.

एधाच्च 5, 3, 46.

एनया द्वितीया 2, 3, 31.

एनबन्त्यतरस्यामदूरे ऽपञ्चम्याः 5, 3, 35.

एरच् 3, 3, 56.

एरनेकाचो ऽसंयोगपूर्वस्य 6, 4, 82.

एरुः 3, 4, 86.

एर्लिङि 6, 4, 67.

एहि मन्ये प्रहासे लट् 8, 1, 46.

ऐ

ऐकारिकट् चारे 5, 1, 113.

ऐषमोह्यःश्वसो अन्यतरस्याम् 4, 2, 105.

ओ

ओः पुयश्ज्यपरे 7, 4, 80.

ओक उचः के 7, 3, 64.

ओजसो ऽहनि यत्खो 4, 4, 130.

ओजःसहोऽम्भसा वर्तते 4, 4, 27.

ओजःसहोऽम्भस्तमसस्तृतीयायाः 6, 3, 3.

ओत् 1, 1, 15.

ओतः श्यनि 7, 3, 71.

ओतो गार्ग्यस्य 8, 3, 20.

ओदितश्च 8, 2, 45.

ओमभ्यादाने 8, 2, 87.

ओमाङ्गोश्च 6, 1, 95.

ओरञ् 4, 2, 71. 3, 139.

ओरावश्यके 3, 1, 125.

ओर्गुणः 6, 4, 146.

ओदेशे टञ् 4, 2, 119.

ओषधेरजातां 5, 4, 37.

ओषधेश्च विभक्तावप्रथमायाम् 6, 3, 132.

ओसि च 7, 3, 104.

ओः सुपि 6, 4, 83.

औ

औन्नमनपत्ये 6, 4, 173.

औङ् आपः 7, 1, 18.

औत् 7, 3, 118.

औतो ऽम्शसोः 6, 1, 93.

क

कंशम्भ्यां वभयुस्तिस्तुतयसः 5, 2, 138.

कंसमन्यशूर्पपाय्यकारण्डं द्विगो 6, 2, 122.

कंसाट्टिटठन् 5, 1, 25.

कंसोयपरशव्ययोर्यज्जो लुक् च 4, 3, 168.

कःकरत्करतिकृधिकृतेष्वनदितेः 8, 3, 50.

ककुदस्यावस्थायां लोपः 5, 4, 146.

कच्छाग्निवक्त्रवर्तोत्तरपदात् 4, 2, 126.

कच्छादिभ्यश्च 4, 2, 133.

कठचरकाल्लुक् 4, 3, 107.

कठिनान्तप्रस्तारसंस्थानेषु व्यवहरति 4, 4, 72.

कडङ्करदन्तिणाच्छ च 5, 1, 69.

कडाराः कर्मधारये 2, 2, 38.

कयोमनसो अद्वाप्रतोघाते 1, 4, 66.

कयठपृष्ठग्रावाजङ्घं च 6, 2, 114.

कयड्यादिभ्यो यक् 3, 1, 27.

कयद्यादिभ्यो गोत्रे 4, 2, 111.

कतरकतर्मा कर्मधारये 6, 2, 57.
 कतरकतर्मा जातिपरिग्रहे 2, 1, 63.
 कल्यादिभ्यो ढकञ् 4, 2, 95.
 कथादिभ्यष्टक् 4, 4, 102.
 कटुकमण्डल्वोश्चन्दसि 4, 1, 71.
 कन्या च 6, 2, 124.
 कन्यापलदनगरग्राम° 4, 2, 142.
 कन्यायाष्ठक् 4, 2, 102.
 कन्यायाः कनौन च 4, 1, 116.
 कपिज्ञात्योर्ढक् 5, 1, 127.
 कपि पूर्वम् 6, 2, 173.
 कपिविधादाङ्गिसे 4, 1, 107.
 कपिष्ठलो गोत्रे 8, 3, 91.
 कर्मणिङ् 3, 1, 30.
 कम्बलाच्च संज्ञायाम् 5, 1, 3.
 कम्बोजाल्लुक् 4, 1, 175.
 करणाधिकरणयोश्च 3, 3, 117.
 करणे च स्तोकाल्प° 2, 3, 33.
 करणे यजः 3, 2, 85.
 करणे ज्योविद्रपु 3, 3, 82.
 करणे हनः 3, 4, 37.
 कर्कलोहितादीकक् 5, 3, 110.
 कर्णललाटात् कनलंकारे 4, 3, 65.
 कर्णे लक्षणस्याविष्टा° 6, 3, 115.
 कर्णे वर्णलक्षणात् 6, 2, 112.
 कर्तरि कर्मव्यतिहारे 1, 3, 14.
 कर्तरि क्त 3, 4, 67.
 कर्तरि च 2, 2, 16.
 कर्तरि चर्षिदेवतयोः 3, 2, 186.
 कर्तरि भुवः खिष्णुचखुको 3, 2, 57.
 कर्तरि शप् 3, 1, 68.
 कर्तुर्युपमाने 3, 2, 79.
 कर्तुः क्यङ् सलोपश्च 3, 1, 11.
 कर्तुरीप्सततमे कर्म 1, 4, 49.
 कर्तृकरणयोस्त्वतोया 2, 3, 18.
 कर्तृकरणो कृता बहुलम् 2, 1, 32.

कर्तृकर्मणोः कृति 2, 3, 65.
 कर्तृकर्मणोश्च भूकजोः 3, 3, 127.
 कर्तृस्ये चाशरीरे कर्मणि 1, 3, 37.
 कर्त्तोजीविपुरुषयोर्निशिवहोः 3, 4, 43.
 कर्मण उकञ् 5, 1, 103.
 कर्मणा यमभि प्रैति स संप्रदानम् 1, 4, 32.
 कर्मणि घटो ऽठच् 5, 2, 35.
 कर्मणि च 2, 2, 14.
 कर्मणि च येन सस्यर्शात्कर्तुः शरीर° 3, 3, 116.
 कर्मणि दृशिवादोः साकल्ये 3, 4, 29.
 कर्मणि द्वितीया 2, 3, 2.
 कर्मणि भृतां 3, 2, 22.
 कर्मणि हनः 3, 2, 86.
 कर्मणोर्निर्विक्रियः 3, 2, 93.
 कर्मणो रोमन्यतपोभ्यां वर्तिचरोः 3, 1, 15.
 कर्मण्यन्याख्यायाम् 3, 2, 92.
 कर्मण्यण् 3, 2, 1.
 कर्मण्यधिकरणे च 3, 3, 93.
 कर्मणयाक्रोशे कृजः खमुञ् 3, 4, 25.
 कर्मधारयवदुत्तरेषु 8, 1, 11.
 कर्मधारये ऽनिष्टा 6, 2, 46.
 कर्मन्दक्रशाश्वादिनिः 4, 3, 111.
 कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया 2, 3, 8.
 कर्मप्रवचनीयाः 1, 4, 83.
 कर्मवत्कर्मणा तुल्यक्रियः 3, 1, 87.
 कर्मवेषाद्यत् 5, 1, 100.
 कर्मव्यतिहारे णच् स्त्रियाम् 3, 3, 43.
 कर्माध्ययने वृत्तम् 4, 4, 63.
 कर्षात्वतो घञो ऽन्त उदात्तः 6, 1, 159.
 कलापिनो ऽण् 4, 3, 108.
 कलापिविशंपायनान्तेवासिभ्यश्च 4, 3, 104.
 कलाप्यश्वत्ययवबुसाद्गुन् 4, 3, 48.
 कलेर्ढक् 4, 2, 8.
 कल्याणयादीनामिन्ड् च 4, 1, 126.
 कवं चोष्णे 6, 3, 107.
 कव्यध्वरपृतनस्यर्चि लोपः 7, 4, 39.

कथ्यपुरोपपुरोष्येषु ञट् ३, 2, 65.
 कषादिषु यथाविध्यनुप्रयोगः ३, 4, 46.
 कष्टाय क्रमयो ३, 1, 14.
 कस्कादिषु च ४, 3, 48.
 कस्य च दः ५, 3, 72.
 कस्येत् 4, 2, 25.
 कायडागडादीरनीरर्चो ५, 2, 111.
 कायडान्तात्क्षेत्रे 4, 1, 23.
 कानामेडिते ४, 3, 12.
 का पथ्यत्तयोः 6, 3, 104.
 कापिश्याः षक् 4, 2, 99.
 कामप्रवेदने ञक्चित्ति ३, 3, 153.
 काम्यच्च ३, 1, 9.
 कारकाद्वत्तश्रुतयोरेवाशिषि 6, 2, 148.
 कारके 1, 4, 23.
 कारनाम्नि च प्राचां हलादी 6, 3, 10.
 कारस्करो वृत्तः 6, 1, 156.
 कारे सत्यागदस्य 6, 3, 70.
 कार्तिकौजपादयश्च 6, 2, 37.
 कार्मस्ताच्छौल्ये 6, 4, 172.
 कालप्रयोजनाद्रोगे ५, 2, 81.
 कालविभागे चानहोरात्राणाम् ३, 3, 137.
 कालसमयवेलासु तुमुन् ३, 3, 167.
 कालाः 2, 1, 28.
 कालाः परिमाणिना 2, 2, 5.
 कालाच्च ५, 4, 33.
 कालादृठञ् 4, 3, 11.
 कालात् ५, 1, 78.
 कालात्साधुपुष्प्यत्वच्यमानेषु 4, 3, 43.
 कालाद्यत् ५, 1, 107.
 कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे 2, 3, 5.
 कालेभ्यो भववत् 4, 2, 34.
 कालोपसर्जने च तुल्यम् 1, 2, 57.
 काश्यपकौशिकाभ्यामृषिभ्यां णिनिः 4, 3, 103.
 काश्यादिष्यष्टडिजटौ 4, 2, 116.
 कामूगोतीभ्यां ष्टरच् ५, 3, 90.

कास्तोराजस्तुन्दे नगरे 6, 1, 155.
 कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि ३, 1, 35.
 किंयत्तदो निर्धारणे द्वयोरैकस्य इतरच् ५, 3, 92.
 किंवृत्तं च चिदुत्तरम् ४, 1, 48.
 किंवृत्ते लिङ्लुटां ३, 3, 144.
 किंवृत्ते लिप्सायाम् ३, 3, 6.
 किंसर्वनामबहुभ्यो ऽद्वादिभ्यः ५, 3, 2.
 किंकिलास्त्यर्थेषु लृट् ३, 3, 146.
 किं क्रियाप्रश्ने ञुपसर्गम् ४, 1, 44.
 किं क्षेपे 2, 1, 64.
 कितः 6, 1, 165.
 किति च 7, 2, 118.
 किदाशिषि ३, 4, 104.
 किमः कः 7, 2, 103.
 किमः क्षेपे ५, 4, 70.
 किमश्च ५, 3, 25.
 किमः संख्यापरिमाणे इति च ५, 2, 41.
 किमिदमभ्यां वो चः ५, 2, 40.
 किमेत्तिङ्घ्ययादा ५, 4, 11.
 किमो ञ्त् ५, 3, 12.
 किरतां लवने 6, 1, 140.
 किरश्च पञ्चभ्यः 7, 2, 75.
 किसरादिभ्यः ष्टन् 4, 4, 53.
 कुर्गात्प्रादयः 2, 2, 18.
 कुटोशमौशुगडाभ्यो रः ५, 3, 88.
 कुण्डं वनम् 6, 2, 136.
 कु तिहोः 7, 2, 104.
 कुत्वा डुपच् ५, 3, 89.
 कुत्सने च सुष्यगोत्रादी ४, 1, 69.
 कुत्सितानि कुत्सनेः 2, 1, 53.
 कुत्सिते ५, 3, 74.
 कुप्वाः षक्षो च ४, 3, 37.
 कुर्मति च ४, 4, 13.
 कुमहृत्थामन्यतरस्याम् ५, 4, 105.
 कुमारशर्षीयोर्णिनिः ३, 2, 51.
 कुमारश्च 6, 2, 26.

कुमारः श्रमणादिभिः 2, 1, 70.
 कुमायां वयसि 6, 2, 95.
 कुमुदनड्वेतसेभ्यो झ्मतुषु 4, 2, 87.
 कुम्भपदौषु च 5, 4, 139.
 कुरुगार्हपतरिक्तगुर्वसूत° 6, 2, 42.
 कुरुनादिभ्यो ण्यः 4, 1, 172.
 कुर्वादिभ्यो ण्यः 4, 1, 151.
 कुलकुक्षिप्रौवाभ्यः श्व° 4, 2, 96.
 कुलटाया वा 4, 1, 127.
 कुलत्यकोपधादण् 4, 4, 4.
 कुलात्स्वः 4, 1, 139.
 कुलालादिभ्यो वृञ् 4, 3, 118.
 कुलिजाल्लुक्वां च 5, 1, 55.
 कुल्माषादञ् 5, 2, 83.
 कुशायाच्छः 5, 3, 105.
 कुषिरजोः प्राचां श्यन्व° 3, 1, 90.
 कुसोददशेकादशात् ष्ठन्ष्टचौ 4, 4, 31.
 कुसूलकूपकुम्भशालं बिले 6, 2, 102.
 कुस्तुम्बुरुहिणि जातिः 6, 1, 143.
 कुहोश्चुः 7, 4, 62.
 कूलतौरतूलमूल° 6, 2, 121.
 कूलसूदस्थलकर्पाः संज्ञायाम् 6, 2, 129.
 कृकणपर्णाढ्रद्वजा 4, 2, 145.
 कृच्छ्रगहनयोः कपः 7, 2, 22.
 कृजः प्रतियत्ने 2, 3, 53.
 कृजः श च 3, 3, 100.
 कृजो द्वितीयतृतीय° 5, 4, 58.
 कृजो हेतुताच्छील्या° 3, 2, 20.
 कृञ्चानु प्र युज्यते 3, 1, 40.
 कृतलब्धक्रोत° 4, 3, 38.
 कृते ग्रन्थे 4, 3, 116.
 कृत्तद्धितसमासाश्च 1, 2, 46.
 कृत्यचः 8, 4, 29.
 कृत्यतुल्याख्या अजात्या 2, 1, 68.
 कृत्यल्युटो बहुलम् 3, 3, 113.
 कृत्याः 3, 1, 95.

कृत्यानां कर्तरि वा 2, 3, 71.
 कृत्यार्थे तवैकेन्केन्यत्वनः 3, 4, 14.
 कृत्याश्च 3, 3, 171.
 कृत्यैरधिकार्थवचने 2, 1, 33.
 कृत्यैर्ऋणे 2, 1, 43.
 कृत्योक्तेषुच्चावादीदयश्च 6, 2, 160.
 कृत्योर्ध्रप्रयोगे काले ऽधिकरणे 2, 3, 64.
 कदातिङ् 3, 1, 93.
 कन्मेजन्तः 1, 1, 39.
 कपो रो लः 8, 2, 18.
 कभ्रस्तियोगे संपद्य° 5, 4, 50.
 कम्पट्टर्षाह्यश्चन्दसि 3, 1, 59.
 कषेश्चन्दसि 7, 4, 64. .
 कसभ्रवृत्तुत्तुसुश्रुवो लिटि 7, 2, 13. .
 कृ धान्ते 3, 3, 30.
 केकयमित्रयुप्रलयानां या° 7, 3, 2.
 के णः 7, 4, 13.
 केदारार्यञ्च 4, 2, 40.
 केवलमामकभागधेय° 4, 1, 30.
 केशाद्वो ऽन्यतरस्याम् 5, 2, 109.
 केशाशवाभ्यां यञ्छाव° 4, 2, 48.
 कोः कत्तयुरुपे ऽचि 6, 3, 101.
 कोपधाच्च 4, 2, 79. 3, 137.
 कोपधादण् 4, 2, 132.
 कोशाड्ढञ् 4, 3, 42.
 कौपिञ्जलहास्तिपदादण् 4, 3, 132.
 कौमारापूर्ववचने 4, 2, 13.
 कौर्व्यमाण्डूकाभ्यां च 4, 1, 19.
 कौसल्यकार्माधीभ्यां च 4, 1, 155.
 क्विडति च 1, 1, 5.
 क्तक्तवत् निष्ठा 1, 1, 26.
 क्तस्य च वर्तमाने 2, 3, 67.
 क्तादल्याख्यायाम् 4, 1, 51.
 क्तिच्त्तो च संज्ञायाम् 3, 3, 174.
 क्ते च 6, 2, 45.
 क्तेन च पूजायाम् 2, 2, 12.

क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ् 2, 1, 60.
 केनाहोरात्रायवाः 2, 1, 45.
 के नित्यार्थे 6, 2, 61.
 क्तो ऽधिकरणे च ध्रौव्यं 3, 4, 76.
 क्तेर्मसित्यम् 4, 4, 20.
 क्त्वा च 2, 2, 22.
 क्त्वातोसुन्कसुनः 1, 1, 40.
 क्त्वापि च्छन्दसि 7, 1, 38.
 क्त्वि स्कन्दस्यन्तोः oder स्कन्दस्यन्तोः 6, 4, 31.
 क्तवो यक् 7, 1, 47.
 क्यङ्मानिनोश्च 6, 3, 86.
 क्यच्चि च 7, 4, 33.
 क्यच्चृच्योश्च 6, 4, 152.
 क्यस्य विभाषा 6, 4, 50.
 क्यच्छन्दसि 3, 2, 170.
 क्तुयज्ञेभ्यश्च 4, 3, 68.
 क्तूकथादिसूत्रान्ता° 4, 2, 60.
 क्तौ कुण्डपाय्य° 3, 1, 130.
 क्त्वादयश्च 6, 2, 118.
 क्रमः परस्मैपदेषु 7, 3, 76.
 क्रमश्च क्त्वि 6, 4, 18.
 क्रमादिभ्यो वुन् 4, 2, 61.
 क्रयस्तदर्थं 6, 1, 82.
 क्रये च 3, 2, 69.
 क्रियार्थेषपदस्य च क्° 2, 3, 14.
 क्रियासर्माभिहारे लोट° 3, 4, 2.
 क्रौञ्जीनां णौ 6, 1, 48.
 क्रौडो ऽनुसंपरि° 1, 3, 21.
 क्रौतवत्परिमाणात् 4, 3, 156.
 क्रौतात्करणपूर्वात् 4, 1, 50.

क्रुधद्रुहेर्ष्यासूया° 1, 4, 37.
 क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म 1, 4, 38.
 क्रुधमराडार्येभ्यश्च 3, 2, 151.
 क्रौडादिभ्यश्च 4, 1, 80.
 क्रयादिभ्यः शना 3, 1, 81.
 क्रिशः क्त्वानिष्टयोः 7, 2, 50.-
 क्वणो वीणायां च 3, 3, 65.
 क्वसुश्च 3, 2, 107.
 क्वाति 7, 2, 105.
 क्विन्प्रत्ययस्य कुः 8, 2, 62.
 क्विप् च 3, 2, 76.
 क्त्राद्घः 4, 1, 138.
 क्षयो निवासे 6, 1, 201.
 क्षय्यज्यौ शब्दार्थे 6, 1, 81.
 क्षायो मः 8, 2, 53.
 क्षिप्रवचने लट् 3, 3, 133.
 क्षियः 6, 4, 59.
 क्षियाशोः प्रेषेषु तिङाकाङ्क्षम् 8, 2, 104.
 क्षियो दीर्घात् 8, 2, 46.
 क्षीराङ्ठञ् 4, 2, 20.
 क्षुद्रजन्तवः 2, 4, 8.
 क्षुद्राभ्यो घा 4, 1, 131.
 क्षुद्राभ्रमखटरपाद° 4, 3, 119.
 क्षुब्धस्वान्तध्वान्त° 7, 2, 18.
 क्षुभादिषु च 8, 4, 39.
 क्षुल्लकश्च वैश्वदेवे 6, 2, 39.
 क्षेत्रियच् परक्षेत्रे चिकित्स्यः 5, 2, 92.
 क्षेपे 2, 1, 47. 6, 2, 108.
 क्षेमप्रियमद्रे ऽण् च 3, 2, 44.
 क्षस्याचि 7, 3, 72.

ख

ख च 4, 4, 132.
 खचि ह्रस्वः 6, 4, 94.
 खट्वा क्षेपे 2, 1, 26.

खण्डिकादिभ्यश्च 4, 2, 45.
 खनो घ च 3, 3, 125.
 खखसानयोविसर्जनीयः 8, 3, 15.

खरि च 8, 4, 55.
 खलगोरघात् 4, 2, 50.
 खलयवमापतिलवृष° 5, 1, 7.
 खः सर्वधुरात् 4, 4, 78.
 खार्या ईकन् 5, 1, 33.

खार्याः प्राचाम् 5, 4, 101.
 खित्यनव्ययस्य 6, 3, 66.
 खिदेश्छन्दसि 6, 1, 52.
 ख्यत्यात्परस्य 6, 1, 112.

ग

गतिकारकोपपदास्क्रत् 6, 2, 139.
 गतिबुद्धिप्रत्यवसाना° 1, 4, 52.
 गतिरनन्तरः 6, 2, 49.
 गतिर्गतौ 8, 1, 70.
 गतिश्च 1, 4, 60.
 गत्यर्थकर्मणि द्वितीया° 2, 3, 12.
 गत्यर्थलोटा लृग्न° 8, 1, 51.
 गत्यर्थार्कर्मकश्लिष° 3, 4, 72.
 गत्यश्च 3, 2, 164.
 गदमदचरयमश्चानुपसर्गे 3, 1, 100.
 गन्तव्यपरथं वागिजे 6, 2, 13.
 गन्धनावक्षेपणसेवन° 1, 3, 32.
 गन्धस्येदुत्पूतिसुसरभिभ्यः 5, 4, 135.
 गमः क्वौ 6, 4, 40.
 गमश्च 3, 2, 47.
 गमह्नजनखनघसां लोपः° 6, 4, 98.
 गमेरिट् परस्मैपदेषु 7, 2, 58.
 गम्भीराञ्ज्यः 4, 3, 58.
 गर्गादिभ्यो यञ् 4, 1, 105.
 गर्तोत्तरपदाच्छः 4, 2, 137.
 गर्हायां लडपिजात्वोः 3, 3, 142.
 गर्हायां च 3, 3, 149.
 गवाश्वप्रभतीनि च 2, 4, 11.
 गवियुधिभ्यां स्थिरः 8, 3, 95.
 गस्थकन् 3, 1, 146.
 गहादिभ्यश्च 4, 2, 138.
 गाङ्कुटादिभ्यो ञिञान्ङित् 1, 2, 1.
 गाङ् लिटि 2, 4, 49.

गागङ्जगात्संज्ञायाम् 5, 2, 110.
 गातिस्थायुषाम्भ्यः सिचः ष° 2, 4, 77.
 गाथिविदथिकेशिगणि° 6, 4, 165.
 गाधलवणयोः प्रमाणे 6, 2, 4.
 गापोष्टक् 3, 2, 8.
 गिरेश्च सेनकस्य 5, 4, 112.
 गुडादिभ्यष्टञ् 4, 4, 103.
 गुणावचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि च 5, 1, 124.
 गुणो ऽपृक्ते 7, 3, 91.
 गुणो यङ्लुकोः 7, 4, 82.
 गुणो ऽर्तिसंयोगाद्योः 7, 4, 29.
 गुणधूपविच्छिपणि° 3, 1, 28.
 गुपेश्छन्दसि 3, 1, 50.
 गुप्तिज्किञ्च्यः सन् 3, 1, 5.
 गुरोरचतो ञन्त्यस्या° 8, 2, 86.
 गुरोश्च हलः 3, 3, 103.
 गृधिवङ्च्योः प्रलम्भने 1, 3, 69.
 गृष्ट्यादिभ्यश्च 4, 1, 136.
 गृहपतिना संयुक्ते ञ्यः 4, 4, 90.
 गेहे कः 3, 1, 144.
 गोः पादान्ते 7, 1, 57.
 गोचरसंचरवह° 3, 3, 119.
 गोतन्तियवं पाले 6, 2, 78.
 गोतो ञित् 7, 1, 90.
 गोत्रक्षत्रियाख्येभ्यो ख° 4, 3, 99.
 गोत्रचरणाच्छाघा° 5, 1, 134.
 गोत्रचरणाद्गुञ् 4, 3, 126.
 गोत्रस्त्रियाः कुत्सने ण च 4, 1, 147.

गोत्रादङ्कवत् 4, 3, 80.
 गोत्राद्वन्यस्त्रियाम् 4, 1, 94.
 गोत्रान्तेवासिमाणाव° 6, 2, 69.
 गोत्रावयववात् 4, 1, 79.
 गोत्रे कुञ्जादिभ्यश्चफञ् 4, 1, 98.
 गोत्रे ऽलुगच्चि 4, 1, 89.
 गोत्रोच्चोष्टोरम् 4, 2, 39.
 गोद्वचो ऽसंख्यापरिमाणा° 5, 1, 39.
 गोधाया ढक् 4, 1, 129.
 गोपयसोर्यत् 4, 3, 160.
 गोपुच्छादठञ् 4, 4, 6.
 गोब्रिडालसिंह° 6, 2, 72.
 गोयवाग्धोश्च 4, 2, 136.
 गोरतद्धितलुकि 5, 4, 92.
 गोश्च पुरीषे 4, 3, 145.
 गोषदादिभ्यो वुन् 5, 2, 62.
 गोष्ठात्त्वञ् भूतपूर्वे 5, 2, 18.
 गोष्पदं सेवितासेवित° 6, 1, 145.
 गोस्त्रियोरुपसर्जनस्य 1, 2, 48.

गौः सादसादिसारथिषु 6, 2, 41.
 गन्यान्ताधिके च 6, 3, 79.
 गसितस्करभित° 7, 2, 34.
 गह्वद्वनिश्चिगमश्च 3, 3, 58.
 गह्वियावयिव्यधि° 6, 1, 16.
 ग्रहो ऽलिति दीर्घः 7, 2, 37.
 ग्रामकौटाभ्यां च तत्त्वाः 5, 4, 95.
 ग्रामजनपदैकदेशाद° 4, 3, 7.
 ग्रामजनवन्धुभ्यस्तल् 4, 2, 43.
 ग्रामः शिल्पिनि 6, 2, 62.
 ग्रामात्पर्यनुपूर्वात् 4, 3, 61.
 ग्रामाद्वखञौ 4, 2, 94.
 ग्रामे ऽनिवसन्तः 6, 2, 84.
 ग्राम्यपशुसंघेष्व° 1, 2, 73.
 ग्रोवाभ्यो ञ् च 4, 3, 57.
 ग्रोम्वसन्तादन्यतरस्याम् 4, 3, 46.
 ग्रोम्वारसमादुञ् 4, 3, 49.
 ग्रो यडि 8, 2, 20.
 ग्लाजिस्थश्च वस्रः 3, 2, 139.

घ

घकालतनेषु कालनाम्नः 6, 3, 17.
 घच्छो च 4, 4, 117.
 घञः सास्यां क्रियेति ञः 4, 2, 58.
 घञपोश्च 2, 4, 38.
 घञि च भावकरणयोः 6, 4, 27.
 घनिलक्षौ च 5, 3, 79.
 घरूपकल्पचेल° 6, 3, 43.

घसिभसोर्हलि च 6, 4, 100.
 घुमास्थागापा° 6, 4, 66.
 घुषिरविशब्दने 7, 2, 23.
 घेर्ङिति 7, 3, 111.
 घोर्लोपो लेटि वा 7, 3, 70.
 घोषादिषु च 6, 2, 85.
 घ्वसोरेन्द्रावभ्यास° 6, 4, 119.

ङ

ङमो ह्रस्वादचि ङ° 8, 3, 32.
 ङयि च 6, 1, 212.

ङसिङ्सोश्च 6, 1, 110.
 ङसिङ्योः स्मात्स्मिनौ 7, 1, 15.

डिच्च 1, 1, 53.
 डिति ह्रस्वश्च 1, 4, 6.
 डेप्रथमयोरम् 7, 1, 28.
 डेराम् नद्याम्नाभ्यः 7, 3, 116.
 डेर्यः 7, 1, 13.

ङ्गोः कुक्कुक् शरि 8, 3, 28.
 ड्यापोः संज्ञाकृन्दसोर्बहुलम् 6, 3, 63.
 ड्याप्प्रतिपदिकात् 4, 1, 1.
 ड्याशकृन्दसि बहुलम् 6, 1, 178.

च

चक्षिडः ख्याञ् 2, 4, 54.
 चङि 6, 1, 11.
 चङ्यन्तरस्याम् 6, 1, 218.
 चजोः कु घिणयतोः 7, 3, 52.
 चकटाया येरक् 4, 1, 128.
 चतुरनुङ्होरासुदात्तः 7, 1, 98.
 चतुरः शसि 6, 1, 167.
 चतुर्थी चाशिष्यायुष्य° 2, 3, 73.
 चतुर्थी तदर्थार्थबलि° 2, 1, 36.
 चतुर्थी तदर्थे 6, 2, 43.
 चतुर्थी संप्रदाने 2, 3, 13.
 चतुर्थ्यर्थे बहुलं कृन्दसि 2, 3, 62.
 चतुष्पादो गर्भिया 2, 1, 71.
 चतुष्पादयो ढञ् 4, 1, 135.
 चनचिदिवगोत्रादि° 8, 1, 57.
 चरणे ब्रह्मचारिणि 6, 3, 86.
 चरणेभ्यो धर्मवत् 4, 2, 46.
 चरति 4, 4, 8.
 चरफलोश्च 7, 4, 87.
 चरेष्टः 3, 2, 16.
 चर्मणो ञ् 5, 1, 15.
 चर्मद्वरयोः पूरे 3, 4, 31.
 चलनशब्दार्थाद° 3, 2, 148.
 चवायोगे प्रथमा 8, 1, 59.
 चादयो ञ्सन्वे 1, 4, 57.
 चादिलोपे विभाषा 8, 1, 63.
 चादिपु च 8, 1, 58.

चायः क्री 6, 1, 21, 35.
 चार्थे द्वंद्वः 2, 2, 29.
 चाहलोप एवेत्यवधारणम् 8, 1, 62.
 चिणो लुक् 6, 4, 104.
 चिणमुलोर्दाँ° 6, 4, 93.
 चिण् ते पदः 3, 1, 60.
 चिण् भावकर्मणोः 3, 1, 66.
 चितः 6, 1, 163.
 चित्तेः कपि 6, 3, 127.
 चित्तवति नित्यम् 5, 1, 89.
 चित्याग्निचित्ये च 3, 1, 132.
 चित्राकरणे च 3, 3, 150.
 चिदिति चोपमाद्ये° 8, 2, 101.
 चिन्तिपूजिकाथि° 3, 3, 105.
 चिस्फुरीणो 6, 1, 54.
 चोरमुपमानम् 6, 2, 127.
 चुटू 1, 3, 7.
 चूर्णादिनिः 4, 4, 23.
 चूर्णादीन्यप्राणि° 6, 2, 134.
 चेलखेटकटुक° 6, 2, 126.
 चेले क्रोपेः 3, 4, 33.
 चोः कुः 8, 2, 30.
 चो 6, 1, 222, 3, 138.
 च्छ्वोः शूडनुनासिके च 6, 4, 19.
 च्छि लुङि 3, 1, 43.
 च्छेः सिच् 3, 1, 44.
 च्छो च 7, 4, 26.

छ

छगलिनो ढितुक् 4, 3, 109.
 छ च 4, 2, 28.
 छन्नादिभ्यो णः 4, 4, 62.
 छदिरुपधिबलेर्दृञ् 5, 1, 13.
 छन्दसि गत्यर्थेभ्यः 3, 3, 129.
 छन्दसि घस् 5, 1, 106.
 छन्दसि च 5, 1, 67. 4, 142. 6, 3, 126.
 छन्दसि ठञ् 4, 3, 19.
 छन्दसि निष्टर्क्यदेवहूय° 3, 1, 123.
 छन्दसि परिपन्यपरिपरिणां 5, 2, 89.
 छन्दसि परे ञपि 1, 4, 81.
 छन्दसि पुनर्वस्वोरेकवचनम् 1, 2, 61.
 छन्दसि लिट् 3, 2, 105.
 छन्दसि लुङ्लङ्लिटः 3, 4, 6.
 छन्दसि वनसनरक्षिमथाम् 3, 2, 27.
 छन्दसि वाप्राप्तेडितयोः 8, 3, 49.
 छन्दसि शायजपि 3, 1, 84.

छन्दसि सहः 3, 2, 63.
 छन्दसोरः 8, 2, 15.
 छन्दसो निर्मिते 4, 4, 93.
 छन्दसो यदर्शां 4, 3, 71.
 छन्दस्यनेकमपि° 8, 1, 35.
 छन्दस्यपि दृश्यते 6, 4, 73. 7, 1, 76.
 छन्दस्युभयथा 3, 4, 117. 6, 4, 5. 86.
 छन्दस्यृदवग्रहात् 8, 4, 26.
 छन्दोर्गांक्थिक° 4, 3, 129.
 छन्दोनाम्नि च 3, 3, 34. 8, 3, 94.
 छन्दोब्राह्मणानि च° 4, 2, 66.
 छात्र्यादयः शालायाम् 6, 2, 86.
 छादेर्घे ऽद्भुपसर्गस्य 6, 4, 96.
 छाया बाहुल्ये 2, 4, 22.
 छे च 6, 1, 73.
 छेदादिभ्यो नित्यम् 5, 1, 64.
 छ्योः शूडनुनासिके च 6, 4, 19.

ज

जक्षित्यादयः षट् 6, 1, 6.
 जङ्गलधेनुबलजान्तस्य° 7, 3, 25.
 जनपदतदवध्योश्च 4, 2, 124.
 जनपदशब्दात्त्रिचयादञ् 4, 1, 168.
 जनपर्दिनां जनपदव° 4, 3, 100.
 जनपदे लुप् 4, 2, 81.
 जनसनखनक्रम° 3, 2, 67.
 जनसनखनां सन्भलोः (od. सञ्भलोः) 6, 4, 42.
 जनिकर्तुः प्रकृतिः 1, 4, 30.
 जनिता मन्त्रे 6, 4, 53.
 जनिवध्योश्च 7, 3, 35.

जपजभदहदशभञ्ज° 7, 4, 86.
 जम्ब्वा वा 4, 3, 165.
 जम्भा सुहरितवृणा° 5, 4, 125.
 जयः करणम् 6, 1, 202.
 जराया जरसन्यतरस्याम् 7, 2, 101.
 जल्पभिक्षकुट्ट° 3, 2, 155.
 जःशसोः शिः 7, 1, 20.
 जसः शो 7, 1, 17.
 जसि च 7, 3, 109.
 जस्शसोः शिः 7, 1, 20.
 जहातेश्च 6, 4, 116.

जहातेश्च त्त्वि 7, 4, 43.
 जागुरुकः 3, 2, 165.
 जाग्रो ऽविचिष्णुलडित्सु 7, 3, 85.
 जातरूपेभ्यः परिस्माद्ये 4, 3, 153.
 जातिकालमुख्यादि° 6, 2, 170.
 जातिनाम्नः कन् 5, 3, 81.
 जातिरप्राणिनाम् 2, 4, 6.
 जातुयदोर्लिङ् 3, 3, 147.
 जातेरस्त्रीविप्रयाद° 4, 1, 63.
 जातेश्च 6, 3, 41.
 जात्यन्ताच्छ° 5, 4, 9.
 जात्याख्यायामेक° 1, 2, 58.
 जात्वपूर्वम् 8, 1, 47.
 जानपदकृगडगोण° 4, 1, 42.
 जान्तनशां विभाषा 6, 4, 32.
 जायाया निङ् 5, 4, 134.
 जालमानायः 3, 3, 124.
 जासिनिप्रहणानाट° 2, 3, 56.
 जिघ्रतेर्वा 7, 4, 6.
 जिदृक्षिविश्रायवमा° 3, 2, 157.
 जिह्वामूलाङ्गुलेशुः 4, 3, 62.
 जीर्णतेरन् 3, 2, 104.

जीवति तु वंश्ये युवा 4, 1, 163.
 जीविकार्थे चापय्ये 5, 3, 99.
 जीविकोपनिपदावोपम्ये 1, 4, 79.
 जुचङ्क्रम्यदन्द्रम्य° 3, 2, 150.
 जुष्टार्पिते च° 6, 1, 209.
 जुसि च 7, 3, 83.
 जुहोत्यादिभ्यः श्लुः 2, 4, 75.
 ज्वश्च्योः त्त्वि 7, 2, 55.
 जस्तम्भुरुचु° 3, 1, 58.
 जे प्रोष्ठपदानाम् 7, 3, 18.
 जाजनीजा 7, 3, 79.
 जाशुस्मदृशां सनः 1, 3, 57.
 जो ऽविदर्थस्य करणे 2, 3, 51.
 ज्य च 5, 3, 61.
 ज्यश्च 6, 1, 42.
 ज्यादादीयसः 6, 4, 160.
 ज्योतिरायुषः स्तोमः 8, 3, 83.
 ज्योतिर्जनपदरात्रि° 6, 3, 85.
 ज्योत्स्नातमिस्रा° 5, 2, 114.
 ज्वरत्वरसिव्यवि° 6, 4, 20.
 ज्वलितकसन्तेभ्यो शाः 3, 1, 140.

भ

भयः 5, 4, 111. 8, 2, 10.
 भयो हो ज्यतरस्याम् 8, 4, 62.
 भरो भरि सवर्णे 8, 4, 65.
 भलां जशो जन्ते 8, 2, 39.
 भलां जश् जशि 8, 4, 53.
 भलो भलि 8, 2, 26.

भल्युपोत्तमम् 6, 1, 180.
 भ्रपस्तथोर्धो ऽधः 8, 2, 40.
 भस्य रन् 3, 4, 105.
 भर्जुस् 3, 4, 108.
 भो जन्तः 7, 1, 3.

ज

जितश्च तत्प्रत्ययात् 4, 3, 155.
 जीतः क्तः 3, 2, 187.

जिनत्यादिर्नित्यम् 6, 1, 197.
 ज्यादयस्तद्राजाः 5, 3, 119.

ट

टाडसिडसामिनात्स्याः 7, 1, 12.
 टाबृचि 4, 1, 9.
 टिड्ढाणञ्द्वयस° 4, 1, 15.

टित आत्मनेपदानां टेरे 3, 4, 79.
 टेः 6, 4, 143. 155.
 टिव्रतो ऽयुच् 3, 3, 89.

ठ

ठक्छौ च 4, 2, 84.
 ठगायस्थानेभ्यः 4, 3, 75.
 ठञ् कवचिनश्च 4, 2, 41.

ठस्येकः 7, 3, 50.
 ठाजादावूर्ध्वं द्वितीयादचः 5, 3, 83.

ड

डति च 1, 1, 25.
 डालुभाभ्यामन्यतरस्याम् 4, 1, 13.

डः सि धुद् 8, 3, 29.
 ड्वितः क्तिः 3, 3, 88.

ढ

ढकि लोपः 4, 1, 133.
 ढक् च मण्डूकात् 4, 1, 119.
 ढश्छन्दसि 4, 4, 106.
 ढे लोपो ऽकद्रवाः 6, 4, 147.

ढो ढे लोपः 8, 3, 13.
 ढ्रलोपे पूर्वस्य दोर्घो ऽणः 6, 3, 111.
 ढ्रा लोपे पूर्वस्य° 6, 3, 111.

ण

णञः स्त्रियामञ् 5, 4, 14.
 णलुत्तमो वा 7, 1, 91.
 णिचश्च 1, 3, 74.
 णिनि 6, 2, 79.
 णिश्रिद्रुसुभ्यः कर्तरि चङ् 3, 1, 48.
 णेरणो यत्कर्म णां° 1, 3, 67.

णेरध्ययने वृत्तम् 7, 2, 26.
 णेरनिटि 6, 4, 51.
 णोर्विभाषा 8, 4, 30.
 णोश्छन्दसि 3, 2, 137.
 णो नः 6, 1, 65.
 णां गमिरबोधने 2, 4, 46.

गाँ चङ्गुपधाया ह्रस्वः 7, 4, 1.
 गाँ च संश्चङोः 2, 4, 51. 6, 1, 31.
 गय आवश्यके 7, 3, 65.
 गयत्त्रियार्षजितो 2, 4, 58.

गयासन्नयो युच् 3, 3, 107.
 ग्युट् च 3, 1, 147.
 ग्युल्लृचो 3, 1, 133.

त

तङानावात्मनेपदम् 1, 4, 100.
 तत आगतः 4, 3, 74.
 तत्पुरुषः 2, 1, 22.
 तत्पुरुषस्याङ्गुलेः 5, 4, 86.
 तत्पुरुषः समानाधिकरणः 1, 2, 42.
 तत्पुरुषे कृति बहुलम् 6, 3, 14.
 तत्पुरुषे तुल्यार्थतृतीया 6, 2, 2.
 तत्पुरुषे शालायां 6, 2, 123.
 तत्पुरुषो जनञ्कर्मधारयः 2, 4, 19.
 तत्प्रकृतवचने मयट् 5, 4, 21.
 तत्प्रत्यनुपूर्वमीप 4, 4, 28.
 तत्प्रत्ययस्य च 7, 3, 29.
 तत्प्रयोजको हेतुश्च 1, 4, 55.
 तत्र 2, 1, 46.
 तत्र कुशलः पथः 5, 2, 63.
 तत्र च दीयते 5, 1, 96.
 तत्रजातः 4, 3, 25.
 तत्र तस्येव 5, 1, 116.
 तत्र तेनेदमिति सरूपे 2, 2, 27.
 तत्रनियुक्तः 4, 4, 69.
 तत्र भवः 4, 3, 53.
 तत्रविदित इति च 5, 1, 43.
 तत्र साधुः 4, 4, 98.
 तत्रोद्धतममत्रेभ्यः 4, 2, 14.
 तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् 3, 1, 92.
 तत्सर्वादेः पथ्यङ्ग 5, 2, 7.
 तथा युक्तं चानोप्सितम् 1, 4, 50.
 तदधीते तद्देद 4, 2, 59.
 तदधीनवचने 5, 4, 54.

तदर्थं विक्रतेः प्रकृतां 5, 1, 12.
 तदर्हति 5, 1, 63.
 तदर्हम् 5, 1, 117.
 तदशिष्यं संज्ञाप्रमाणात्वात् 1, 2, 53.
 तदस्मिन्नधिकमिति 5, 2, 45.
 तदस्मिन्नं प्राये 5, 2, 82.
 तदस्मिन्नस्तोति 4, 2, 67.
 तदस्मिन्वृद्ध्यायलाभ 5, 1, 47.
 तदस्मिन् दीयते नियुक्तम् 4, 4, 66.
 तदस्य तदस्मिन्स्यादिति 5, 1, 16.
 तदस्य पण्यम् 4, 4, 51.
 तदस्य परिमाणम् 5, 1, 57.
 तदस्य ब्रह्मचर्यम् 5, 1, 94.
 तदस्य संजातं तारकादि 5, 2, 36.
 तदस्य सोढम् 4, 3, 52.
 तदस्यां प्रहरणमिति 4, 2, 57.
 तदस्यास्त्यस्मिन्निति मत्पु 5, 2, 94.
 तदो दा च 5, 3, 19.
 तदोः सः सावनन्त्ययोः 7, 2, 106.
 तद्द्रच्छति पथिदृतयोः 4, 3, 85.
 तद्दरति वहत्या वहति 5, 1, 50.
 तद्दितश्चासर्वविभक्तिः 1, 1, 38.
 तद्दितस्य 6, 1, 164.
 तद्दिताः 4, 1, 76.
 तद्दितार्थोत्तरपद 2, 1, 51.
 तद्दितेष्वचामादेः 7, 2, 117.
 तद्गुक्तात्कर्मणो ऽण् 5, 4, 36.
 तद्ग्राजस्य बहुषु 2, 4, 62.
 तद्गृहति रथयुग 4, 4, 76.

तद्वानासामुपधानो° 4, 4, 125.
 तनादिक्रञ्ज्भ्य उः 3, 1, 79.
 तनादिभ्यस्तथासोः 2, 4, 79.
 तनिपत्योश्छन्दसि 6, 4, 99.
 तनूकरणे तन्नः 3, 1, 76.
 तनोतेर्यकि 6, 4, 44.
 तनोतेर्विभाषा 6, 4, 17.
 तन्त्रादचिरापहृते 5, 2, 70.
 तन्त्रादिक्रञ्ज्भ्य उः 3, 1, 79.
 तन्त्रादिभ्यस्तथासोः 2, 4, 79.
 तपरस्तत्कालस्य 1, 1, 70.
 तपस्तपःकर्मकस्थैव 3, 1, 88.
 तपःसहस्राभ्यां° 5, 2, 102.
 तपो ऽनुतापे च 3, 1, 65.
 तप्तनप्तनथनाश्च 7, 1, 45.
 तमधीष्टो भूतो° 5, 1, 80.
 तथोरेव क्रत्यक्तखलर्याः 3, 4, 70.
 तयोर्दाहिंलो च° 5, 3, 20.
 तयोर्ध्वावचि संहितायाम् 8, 2, 108.
 तरति 4, 4, 5.
 तरप्तमर्षो घः 1, 1, 22.
 तद्यक्रममकावेकवचने 4, 3, 3.
 तद्यमर्षो ङसि 7, 2, 96.
 तदै चान्तश्च युगपत् 6, 2, 51.
 तद्यत्तव्यानीयरः 3, 1, 96.
 तसिलादिष्व्वा ऋत्वसुचः 6, 3, 35.
 तसिश्च 4, 3, 113.
 तसेश्च 5, 3, 8.
 तसो मत्वर्थे 1, 4, 19.
 तस्यमिषां तांतं° 3, 4, 101.
 तस्माच्छसो नः पुंसि 6, 1, 103.
 तस्मादित्युत्तरस्य 1, 1, 67.
 तस्मान्नुङचि 6, 3, 74.
 तस्मान्नुङ्द्विहलः 7, 4, 71.
 तस्मिन्निष्ठा च युष्माकां° 4, 3, 2.
 तस्मिन्निति निर्दिष्टे 1, 1, 66.

तस्मै प्र भवति सं° 5, 1, 101.
 तस्मै हितम् 5, 1, 5.
 तस्य च दक्षिणा य° 5, 1, 95.
 तस्य तात् 7, 1, 44.
 तस्य दक्षिणा° 5, 1, 95.
 तस्य धर्म्यम् 4, 4, 47.
 तस्य निमित्तं संयोगो° 5, 1, 38.
 तस्य निवासः 4, 2, 69.
 तस्य परमामोडितम् 8, 1, 2.
 तस्य पाकमूले° 5, 2, 24.
 तस्य पूरणे ङद् 5, 2, 48.
 तस्य भावस्त्वतलो 5, 1, 119.
 तस्य लोपः 1, 3, 9.
 तस्य वापः 5, 1, 45.
 तस्य विकारः 4, 3, 134.
 तस्य व्याख्यान इति° 4, 3, 66.
 तस्य समूहः 4, 2, 37.
 तस्यादित उदात्तम्° 1, 2, 32.
 तस्यापत्यम् 4, 1, 92.
 तस्येदम् 4, 3, 120.
 तस्येश्वरः 5, 1, 42.
 ताच्छील्यवयोवचन° 3, 2, 129.
 तादौ च निति° 6, 2, 50.
 तान्येकवचनद्विवचन° 1, 4, 102.
 ताभ्यामन्यत्रोणादयः 3, 4, 75.
 तालादिभ्यो ञ् 4, 3, 152.
 तावतिथं ग्रहणमिति° 5, 2, 77.
 तासस्त्योलोपः 7, 4, 50.
 तासि च कृपः 7, 2, 60.
 तास्यनुदात्ते° 6, 1, 186.
 तिककितवादिभ्यो द्वंद्वे 2, 4, 68.
 तिकादिभ्यः फिञ् 4, 1, 154.
 तिङतिङः 8, 1, 28.
 तिङश्च 5, 3, 56.
 तिङस्त्रीणि त्रीणि° 1, 4, 101.
 तिङि चोदात्तवति 8, 1, 71.

तिङो गोत्रादीनि° 8, 1, 27.
 तिङ्शित् सार्वधातुकम् 3, 4, 113.
 ति च 7, 4, 89.
 तितुत्रतथसिसुरकसेषु च 7, 2, 9.
 तित्तिरिवरतन्तु° 4, 3, 102.
 तित्स्वरितम् 6, 1, 185.
 तिप् तस् भि सि° 3, 4, 78.
 तिष्यनस्तेः 8, 2, 73.
 तिरसस्तिर्यलोपे 6, 3, 94.
 तिरसो ज्यन्तरस्याम् 8, 3, 42.
 तिरो जन्तर्धो 1, 4, 71.
 तिर्यच्चपवर्गे 3, 4, 60.
 ति विंशतेर्डिति 6, 4, 142.
 तिष्ठतेरित् 7, 4, 5.
 तिष्ठद्रुप्रभतीनि च 2, 1, 17.
 तिष्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्र° 1, 2, 63.
 तिस्रभ्यो जसः 6, 1, 166.
 तीरूप्योत्तरपदाद° 4, 2, 106.
 तीर्थे ये 6, 3, 87.
 तीषसहलुभरुपरिपः 7, 2, 48.
 तुयादघन् 4, 4, 115.
 तुजादीनां दीर्घो° 6, 1, 7.
 तुदादिभ्यः शः 3, 1, 77.
 तुन्दशोकयोः परिमजा° 3, 2, 5.
 तुन्दादिभ्य इलच्च 5, 2, 117.
 तुन्दिर्बलिवटेर्मः 5, 2, 139.
 तुपश्यपश्यताहैः° 8, 1, 39.
 तुभ्यमह्यो डयि 7, 2, 95.
 तुमर्थाच्च भाववचनात् 2, 3, 15.
 तुमर्थे सेसेनसे° 3, 4, 9.
 तुमुन्वयुलो क्रियायां° 3, 3, 10.
 तुरिष्टेमेयस्सु 6, 4, 154.
 तुरुस्तुशाम्यमः° 7, 3, 95.
 तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यां° 2, 3, 72.
 तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् 1, 1, 9.
 तुश्छन्दसि 5, 3, 59.

तुह्योस्तातडाश्रिष्य° 7, 1, 35.
 तूदीशलातुर° 4, 3, 94.
 तूष्णीमि भुवः 3, 4, 63.
 तुजकाभ्यां कर्तरि 2, 2, 15.
 तुज्वत् क्रोष्टुः 7, 1, 95.
 तुणह इम् 7, 3, 92.
 तुणे च जातो 6, 3, 103.
 तृतीया कर्मणि 6, 2, 48.
 तृतीया च होश्छन्दसि 2, 3, 3.
 तृतीया तत्कृतार्थेन° 2, 1, 30.
 तृतीयादिषु भाषित° 7, 1, 74.
 तृतीयाप्रभतोन्यन्तरस्याम् 2, 2, 21.
 तृतीयार्थे 1, 4, 85.
 तृतीयासप्तम्योर्बहुलम् 2, 4, 84.
 तृतीयासमासे 1, 1, 30.
 तृन् 3, 2, 135.
 तृषिमधिकश्रेः काश्यपस्य 1, 2, 25.
 तृफलभजत्रपश्च 6, 4, 122.
 ते तद्राजाः 4, 1, 174.
 तेन क्रीतम् 5, 1, 37.
 तेन तुल्यं क्रिया° 5, 1, 115.
 तेन दीव्यति खनति° 4, 4, 2.
 तेन निवृत्तम् 4, 2, 68. 5, 1, 79.
 तेन परिजव्यलभ्य° 5, 1, 93.
 तेन प्रोक्तम् 4, 3, 101.
 तेन यथाकथाच° 5, 1, 98.
 तेन रत्नं रागात् 4, 2, 1.
 तेन वित्तश्चुच्चुपचणौ 5, 2, 26.
 तेन सहेति तुल्ययोगे 2, 2, 28.
 तेनैकदिक् 4, 3, 112.
 ते प्राग्धातोः 1, 4, 80.
 तेमयावेकवचनस्य 8, 1, 22.
 तैर्लि 8, 4, 60.
 तोः षि 8, 4, 43.
 ती सत् 3, 2, 127.
 त्यदादिषु द्वशो° 3, 2, 60.

त्यदादीनामः 7, 2, 102.
 त्यदादीनि च 1, 1, 74.
 त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् 1, 2, 72.
 त्यागरागहासकुह° 6, 1, 216.
 त्रपुजतुनोः युक् 4, 3, 138.
 त्रसिग्धिष्टि° 3, 2, 140.
 त्रिंशच्चत्वारिंशतोर्भा° 5, 1, 62.
 त्रिककुत्पर्वते 5, 4, 147.
 त्रिचतुरोः स्त्रियां° 7, 2, 99.

त्रिप्रभृतिषु शाकटायनस्य 8, 4, 50.
 त्रैर्मन्त्रित्यम् 4, 4, 20.
 त्रैस्त्रयः 6, 3, 48. 7, 1, 53.
 त्रैः संप्रसारणं च 5, 2, 55.
 त्वमावेकवचने 7, 2, 97.
 त्वामो द्वितीयायाः 8, 1, 23.
 त्वाहो सो 7, 2, 94.
 त्वे च 6, 3, 64.

थ

थद् च च्छन्दसि 5, 2, 50.
 थलि च सेटि 6, 4, 121.
 थलि च सेटोडन्तो वा 6, 1, 196.
 थाथघञ्क्ताजबित्रकाणाम् 6, 2, 144.

थासः से 3, 4, 80.
 था हेतो च च्छन्दसि 5, 3, 26.
 थो न्यः 7, 1, 87.

द

दंशसञ्जस्वञ्जां शपि 6, 4, 25.
 दक्षिणादाच् 5, 3, 36.
 दक्षिणापश्चात्पुरस° 4, 2, 98.
 दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे 5, 4, 126.
 दक्षिणोत्तराभ्यामतसुच् 5, 3, 28.
 दगडव्यवसर्गयोश्च 5, 4, 2.
 दण्डादिभ्यो यः 5, 1, 66.
 ददातिदधात्योर्विभाषा 3, 1, 139.
 दधस्तथोश्च 8, 2, 38.
 दधातेर्हिः 7, 4, 42.
 दध्णष्ठक् 4, 2, 18.
 दन्त उचत उरच् 5, 2, 106.
 दन्तशिखात्संज्ञायाम् 5, 2, 113.
 दन्शसन्सस्वञ्जां शपि 6, 4, 25.
 दम्भ इच्च 7, 4, 56.
 दयतेर्दिगि लिटि 7, 4, 9.
 दयायासश्च 3, 1, 37.

दश्च 7, 2, 109. 8, 2, 75.
 दस्ति 6, 3, 124.
 दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थं 1, 3, 55.
 दाण्डिनायन° 6, 4, 174.
 दादेर्घातोर्घः 8, 2, 32.
 दार्धति दर्धति दर्धर्षि° 7, 4, 65.
 दाधा च्चदाप् 1, 1, 20.
 दाधेदसिश्चदसदो रुः 3, 2, 159.
 दानीं च 5, 3, 18.
 दाब्रौशसयुयुज° 3, 2, 182.
 दामन्यादित्रिगर्त° 5, 3, 116.
 दामहायनान्ताच्च 4, 1, 27.
 दास्रौशसयुयुज° 3, 2, 182.
 दायाद्यं दायादे 6, 2, 5.
 दाशमोघो संप्रदाने 3, 4, 73.
 दाश्वान् साह्वान् 6, 1, 12.
 दिक्कब्धा ग्रामजनपदा° 6, 2, 103.

दिक्कब्देभ्यः सप्तमी° 5, 3, 27.

दिक्पूर्वपदादृञ् च 4, 3, 6.

दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां जः 4, 2, 107.

दिक्पूर्वपदान्ङीप् 4, 1, 60.

दिकसंख्ये संज्ञायाम् 2, 1, 50.

दिगादिभ्यो यत् 4, 3, 54.

दिङ्नामान्यन्तराले 2, 2, 26.

दित्यदित्यादित्यपत्यु° 4, 1, 85.

दिव उत् 6, 1, 131.

दिव श्रोत् 7, 1, 84.

दिवः कर्म च 1, 4, 43.

दिवसश्च पृथिव्याम् 6, 3, 30.

दिवस्तदर्थस्य 2, 3, 58.

दिवादिभ्यः श्यन् 3, 1, 69.

दिवाविभानिशाप्रभा° 3, 2, 21.

दिवो भल् 6, 1, 183.

दिवो द्यावा 6, 3, 29.

दिवो ऽविजिगीषायाम् 8, 2, 49.

दिशो ऽमद्राणाम् 7, 3, 13.

दिष्टिवितस्त्योश्च 6, 2, 31.

दीङो युञ्चि क्ङिति 6, 4, 63.

दीधीवेवोटाम् 1, 1, 6.

दीपजनबुधपूरितायि° 3, 1, 61.

दीर्घ इणः किति 7, 4, 69.

दीर्घकाशतुषभाष्ट° 6, 2, 82.

दीर्घजिह्वो च च्छन्दसि 4, 1, 59.

दीर्घं च 1, 4, 12.

दीर्घाच्च वरुणस्य 7, 3, 23.

दीर्घाञ्जसि च 6, 1, 105.

दीर्घात् 6, 1, 75.

दीर्घादटि समानपादे 8, 3, 9.

दीर्घादाचार्याणाम् 8, 4, 52.

दीर्घो ऽकितः 7, 4, 83.

दीर्घो लघोः 7, 4, 94.

दुःखात्प्रातिलोम्ये 5, 4, 64.

दुन्योरनुपसर्गे 3, 1, 142.

दुरस्युर्देविणस्युर्वृषयति° 7, 4, 36.

दुष्कुलाङ्ठक् 4, 1, 142.

दुहः कप् घश्च 3, 2, 70.

दुहश्च 3, 1, 63.

दृतस्य भागकर्मणो 4, 4, 120.

दूराद्धृते च 8, 2, 84.

दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च 2, 3, 35.

दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्तरस्याम् 2, 3, 34.

दृक्स्ववःस्वतवसां° 7, 1, 83.

दृग्दृशवतुषु 6, 3, 89.

दृढः स्थूलबलयोः 7, 2, 20.

दृत्तिकुक्षिकलशि° 4, 3, 56.

दृशेः क्वनिप् 3, 2, 94.

दृशे विख्ये च 3, 4, 11.

दृष्टं साम 4, 2, 7.

देयमणो 4, 3, 47.

देये त्रा च 5, 4, 55.

देवताद्वंद्वे च 6, 2, 141. 3, 26. 7, 3, 21.

देवतान्तात्तादर्थ्ये यत् 5, 4, 24.

देवपथादिभ्यश्च 5, 3, 100.

देवब्रह्मणोरनुदानः 1, 2, 38.

देवमनुष्यपुरुष° 5, 4, 56.

देवसुमन्वयोर्युञ्जि° 7, 4, 38.

देवान्तल् 5, 4, 27.

देविकाशिंशपा° 7, 3, 1.

देविकुशोश्चोपसर्गे 3, 2, 147.

देशे लुबिलचो च 5, 2, 105.

देवयज्ञिशोचिवृद्धि° 4, 1, 81.

दो ददघोः 7, 4, 46.

दोषो णो 6, 4, 90.

द्वतिस्यतिमास्थामि° 7, 4, 40.

द्यावापृथिवीशुनासोर° 4, 2, 32.

द्वृत्तिस्वाध्यायोः संप्रसारणम् 7, 4, 67.

द्वुभ्यो लुङि 1, 3, 91.

द्वुदुभ्यां मः 5, 2, 108.

द्वप्रागपागुदक्° 4, 2, 101.

द्रवमूर्तिस्पर्शयोः शयः 6, 1, 24.
 द्रव्यं च भव्ये 5, 3, 104.
 द्रोणपर्वतजीवन्ताद° 4, 1, 103.
 द्रोश्च 4, 3, 161.
 द्वंद्वं रहस्यमर्यादा° 8, 1, 15.
 द्वंद्वमनोज्ञादिभ्यश्च 5, 1, 133.
 द्वंद्वश्च प्राणितूर्य° 2, 4, 2.
 द्वंद्वाच्चुदषहान्तात्° 5, 4, 106.
 द्वन्द्वाच्छः 4, 2, 6.
 द्वन्द्वाद्गुन् वैरमेयुनिकयोः 4, 3, 125.
 द्वंद्वे चि 2, 2, 32.
 द्वंद्वे च 1, 1, 31.
 द्वंद्वोपतापगर्ह्यात्° 5, 2, 128.
 द्वारादीनां च 7, 3, 4.
 द्विगुरेकवचनम् 2, 4, 1.
 द्विगुश्च 2, 1, 23.
 द्विगोः 4, 1, 21.
 द्विगोर्यप् 5, 1, 82.
 द्विगोर्लुगनपत्ये 4, 1, 88.
 द्विगोर्वा 5, 1, 86.
 द्विगोः षंश्च 5, 1, 54.
 द्विगो क्रतो 6, 2, 97.
 द्विगो प्रमाणे 6, 2, 12.
 द्वितीयतृतीयचतुर्थ° 2, 2, 3.
 द्वितीयाटोस्वेनः 2, 4, 34.
 द्वितीया ब्राह्मणे 2, 3, 60.
 द्वितीयायां च 3, 4, 53. 7, 2, 87.
 द्वितीया श्रितातीत° 2, 1, 24.

द्वितीये चानुपाख्ये 6, 3, 80.
 द्वित्रिचतुर्थ्यः सुच् 5, 4, 18.
 द्वित्रिपूर्वादण् च 5, 1, 36.
 द्वित्रिपूर्वाच्चिक्तात् 5, 1, 30.
 द्वित्रिभ्यां प मूर्धः 5, 4, 115.
 द्वित्रिभ्यां तयस्यायज्वा 5, 2, 43.
 द्वित्रिभ्यामञ्जलेः 5, 4, 102.
 द्वित्रिभ्यां पाठन्मूर्ध° 6, 2, 197.
 द्वित्र्योश्च धमुञ् 5, 3, 45.
 द्विदण्डादिभ्यश्च 5, 4, 128.
 द्विर्वचने ञ्चि 1, 1, 59.
 द्विवचनविभज्योपपदे° 5, 3, 57.
 द्विषत्परयोस्तापेः 3, 2, 39.
 द्विषश्च 3, 4, 112.
 द्विषो ञ्मिन्ने 3, 2, 131.
 द्विस्तावा त्रिस्तावा वेदिः 5, 4, 84.
 द्विस्त्रिश्चतुरिति ऋ 8, 3, 43.
 द्वीपादनुसमुद्रं यञ् 4, 3, 10.
 द्वेस्तोयः 5, 2, 54.
 द्वैषवैयाघ्रादञ् 4, 2, 12.
 द्व्यचः 4, 1, 121.
 द्व्यचश्छन्दसि 4, 3, 150.
 द्व्यचो जतस्तिङः 6, 3, 135.
 द्व्यजृद्वाक्षणाकर्प्रथमा° 4, 3, 72.
 द्व्यज्मगधकलिङ्ग° 4, 1, 170.
 द्व्यन्तरूपसर्गोभ्यो ञ्प ईत् 6, 3, 97.
 द्व्यष्टनः संख्यायाम् 6, 3, 47.
 द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने 1, 4, 22.

ध

धः कर्मणि घ्नन् 3, 2, 181.
 धनगणं लब्धा 4, 4, 84.
 धनहिरणयात्कामे 5, 2, 65.
 धनुषश्च 5, 4, 132.

धन्वयोपधादृञ् 4, 2, 121.
 धमं चरति 4, 4, 41.
 धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेते 4, 4, 92.
 धर्मशौलवर्णान्ताच्च 5, 2, 132.

धर्मादनित् केवलात् 5, 4, 124.
धातुसंबन्धे प्रत्ययाः 3, 4, 1.
धातोः 3, 1, 91. 6, 1, 162.
धातोः कर्मणः समानकर्तृ 3, 1, 7.
धातोरेकाचो हलादेः 3, 1, 22.
धातोस्त्रिचिन्मिन्स्यैव 6, 1, 80.
धात्वादेः षः सः 6, 1, 64.
धान्यानां भवने क्षेत्रे खञ् 5, 2, 1.
धोरेरुत्तमर्णः 1, 4, 35.

धि च 8, 2, 25.
धिन्विरुपध्वोर च 3, 1, 80.
धुरो यड्ढको 4, 4, 77.
धूमादिभ्यश्च 4, 2, 127.
धृषिश्सो वैयात्ये 7, 2, 19.
ध्रुवमपाये ज्पादानम् 1, 4, 24.
ध्रुवो ध्वात् 7, 1, 42.
ध्वाङ्क्षेण क्षेपे 2, 1, 42.

न

नः क्ये 1, 4, 15.
न कपि 7, 4, 14.
न कर्मव्यतिहारो 7, 3, 6.
न कवतेर्यडि 7, 4, 63.
न कोपधायाः 6, 3, 37.
न क्तिचि दीर्घश्च 6, 4, 39.
न क्त्वा सेट् 1, 2, 18.
न क्रोडादिबह्वचः 4, 1, 56.
न क्वादेः 7, 3, 59.
नक्षत्रादघः 4, 4, 141.
नक्षत्राद्वा 8, 3, 100.
नक्षत्रे च लुपि 2, 3, 45.
नक्षत्रेण युक्तः कालः 4, 2, 3.
नक्षत्रेभ्यो बहुलम् 4, 3, 37.
नखमुखान्संज्ञायाम् 4, 1, 58.
न गतिहिंसार्थेभ्यः 1, 3, 15.
नगरात्कुत्सन 4, 2, 128.
न गुणादयो ज्वयवाः 6, 2, 176.
न गोपवनादिभ्यः 2, 4, 67.
नगो ज्प्राणिष्वन्यतरस्याम् 6, 3, 77.
न गोश्वन्साववर्णा 6, 1, 182.
न डिंसंबुद्धयोः 8, 2, 8.
न चवाहाह्वेवयुक्ते 8, 1, 24.
न च्छन्दस्यपुत्रस्य 7, 4, 35.

नञ् 2, 2, 6.
नञः शुचीश्वरक्षेत्रज्ञ 7, 3, 30.
नञस्तत्पुरुषात् 5, 4, 71.
नञो गुणप्रतिषेधे 6, 2, 155.
नञो जरमरमित्रमृताः 6, 2, 116.
नञ्दुःसुभ्यो हलि 5, 4, 121.
नञ्सुभ्याम् 6, 2, 172.
नडशादाङ्खलच् 4, 2, 88.
नडादिभ्यः फक् 4, 1, 99.
नडादीनां कुक् च 4, 2, 91.
न तिस्रचतस्र 6, 4, 4.
नते नासिकायाः संज्ञायां 5, 2, 31.
न तौर्लालिभ्यः 2, 4, 61.
न दण्डमाणवा 4, 3, 130.
न दधिपयश्चादीनि 2, 4, 14.
नदीपौर्यामास्या 5, 4, 100.
नदी बन्धुनि 6, 2, 109.
नदीभिश्च 2, 1, 20.
न दुहस्रुनमां यक्चिर्णा 3, 1, 89.
न दृशः 3, 1, 47.
नद्याः श्रेषस्यान्यतरस्याम् 6, 3, 44.
नद्यादिभ्यो ढक् 4, 2, 97.
नद्यां मतुप् 4, 2, 85.
नद्यतश्च 5, 4, 153.

न द्व्यचः प्राच्यभरतेषु 4, 2, 113.
 न धातुलोप आर्धधातुके 1, 1, 4.
 न ध्याख्यापृमूर्द्धिमदां 8, 2, 57.
 न नञपूर्वात्तत्पुरुषाद° 5, 1, 121.
 न निर्धारणे 2, 2, 10.
 न निविभ्याम् 6, 2, 181.
 ननौ ष्टप्रतिवचने 3, 2, 120.
 नन्दिग्रहपचादिभ्यो° 3, 1, 134.
 न न्दाः संयोगादयः 6, 1, 3.
 नन्वित्यनुज्ञैषणायाम् 8, 1, 43.
 नन्वोर्विभाषा 3, 2, 121.
 न पदान्ताद्विर्वचन° 1, 1, 58.
 न पदान्तादटोरनाम् 8, 4, 42.
 नपरं नः 8, 3, 27.
 न पादम्याड्यमाड्यस° 1, 3, 89.
 नपुंसकमनपुंसकेनैक° 1, 2, 69.
 नपुंसकस्य भ्रलचः 7, 1, 72.
 नपुंसकाच्च 7, 1, 19.
 नपुंसकादन्यतरस्याम् 5, 4, 109.
 नपुंसके भावे क्तः 3, 3, 114.
 न पूजनात् 5, 4, 69.
 न प्राच्यभर्गादि° 4, 1, 178.
 न बहुव्रीहौ 1, 1, 29.
 न भकुर्कुराम् 8, 2, 79.
 न भाभूपूकमिगमि° 8, 4, 34.
 न भूताधिकसंज्ञीव° 6, 2, 91.
 न भूवाक्चिद्विधिषु 6, 2, 19.
 न भूसुधियोः 6, 4, 85.
 नभायनपाचवेदा° 6, 3, 75.
 न मपूर्वो ऽपत्ये° 6, 4, 170.
 नमस्पुरसोर्गत्योः 8, 3, 40.
 नमःस्वस्तिस्वाहा° 2, 3, 16.
 न माड्योगे 6, 4, 74.
 नमिकम्पिस्स्यजस° 3, 2, 167.
 न मु ने 8, 2, 3.
 नमोवरिविश्वत्रडः क्यच् 3, 1, 19.

न यः 3, 2, 152.
 न यदि 3, 2, 113.
 न यदनाकाङ्क्षे 3, 4, 23.
 न यासयोः 7, 3, 45.
 न ध्याभ्यां पदान्ताभ्यां° 7, 3, 3.
 न रपरसृपिसृजि° 8, 3, 110.
 न रुधः 3, 1, 64.
 नरे संज्ञायाम् 6, 3, 129.
 न लिङि 7, 2, 39.
 न लुट् 8, 1, 29.
 न लुमताङ्गस्य 1, 1, 63.
 न लोकाव्ययनिष्ठा° 2, 3, 69.
 नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य 8, 2, 7.
 नलोपः सुप्स्वरसंज्ञा° 8, 2, 2.
 नलोपो नञः 6, 3, 73.
 न ल्यपि 6, 4, 69.
 न वशः 6, 1, 20.
 न विभक्तौ तुस्माः 1, 3, 4.
 न वृद्धयश्चतुर्भ्यः 7, 2, 59.
 न वेति विभाषा 1, 1, 44.
 न व्यो लिटि 6, 1, 46.
 न शब्दश्लोककलह° 3, 2, 23.
 न शसददवादिगुणानाम् 6, 4, 126.
 नशेवा 8, 2, 63.
 नशेः पान्तस्य 8, 4, 36.
 नश्च 8, 3, 30.
 नश्च धातुस्योरुपुभ्यः 8, 4, 27.
 नश्चापदान्तस्य भ्रलि 8, 3, 24.
 नश्चव्यप्रशान् 8, 3, 7.
 न षट्स्वसादिभ्यः 4, 1, 10.
 न संयोगाद्गुमन्तात् 6, 4, 137.
 न संख्यादेः समाहारे 5, 4, 89.
 न संज्ञायाम् 5, 4, 155.
 नसत्तनिषत्तानुत्त° 8, 2, 61.
 न संप्रसारणे संप्रसारणम् 6, 1, 37.
 न सामिवचने 5, 4, 5.

न सुद्रुभ्यां केवलाभ्याम् 7, 1, 68.
 न सुब्रह्मण्यायां 1, 2, 37.
 नस्तद्धिते 6, 4, 144.
 नह प्रत्यारम्भे 8, 1, 31.
 न हास्तिनफलक 6, 2, 101.
 नह्वृत्तिवृषिव्यधि 6, 3, 116.
 नहो धः 8, 2, 34.
 नाग्लोपिशास्युदिताम् 7, 4, 2.
 नाचार्यराजत्विर्धकसंयुक्त 6, 2, 133.
 नाज्झलो 1, 1, 10.
 नाञ्चेः पूजायाम् 6, 4, 30.
 नाडोतन्त्र्योः स्याङ्गे 5, 4, 159.
 नाडोमुष्ट्योश्च 3, 2, 30.
 नातः परस्य 7, 3, 27.
 नादिचि 6, 1, 104.
 नादिन्याक्रोशे पुत्रस्य 8, 4, 48.
 नादघस्य 8, 2, 17.
 नाधार्थप्रत्यये 3, 4, 62.
 नानद्यतनवत्क्रिया 3, 3, 135.
 नानोर्ज्ञः 1, 3, 58.
 नान्तःपादमव्यपरे 6, 1, 115.
 नान्तादसंख्यादेर्मद 5, 2, 49.
 नाभ्यस्तस्याचि पिति 7, 3, 87.
 नाभ्यस्ताच्छतुः 7, 1, 78.
 नामन्विते समाना 8, 1, 73.
 नामन्यतरस्याम् 6, 1, 177.
 नामि 6, 4, 3.
 नाम्न्यादिशिग्रहोः 3, 4, 58.
 नाम्नेडितस्यान्त्यस्य तु वा 6, 1, 99.
 नावो द्विगोः 5, 4, 99.
 नाव्ययदिक्रब्धगोमहत् 6, 2, 168.
 नाव्ययोभावादती 2, 4, 83.
 नासिकास्तनयोर्ध्माधेठोः 3, 2, 29.
 नासिकोदरोष्ठजङ्घा 4, 1, 55.
 निकटे वसति 4, 4, 73.
 निगरणचलनार्थेभ्यश्च 1, 3, 87.

निगृह्यानुयोगे च 8, 2, 94.
 निघो निमित्तम् 3, 3, 87.
 निजां त्रयाणां 7, 4, 75.
 नित्यं वृद्धशरादिभ्यः 4, 3, 144.
 नित्यं शतादिमासार्धमास 5, 2, 57.
 नित्यं संज्ञाछन्दसोः 4, 1, 29.
 नित्यं सपत्न्यादियु 4, 1, 35.
 नित्यं समासे जुत्तरपद 8, 3, 45.
 नित्यं स्मयतेः 6, 1, 57.
 नित्यं हस्ते पाणाद्युपयमने 1, 4, 77.
 नित्यं करोतेः 6, 4, 108.
 नित्यं कौटिल्ये गतो 3, 1, 23.
 नित्यं क्रीडाजातिविकयोः 2, 2, 17.
 नित्यं डितः 3, 4, 99.
 नित्यं छन्दसि 4, 1, 46. 7, 4, 8.
 नित्यमसिच् प्रजामेधयोः 5, 4, 122.
 नित्यमाम्नेडिते डाचि 6, 1, 100.
 नित्यं षणः परिमाणे 3, 3, 66.
 नित्यं मन्त्रे 6, 1, 210.
 नित्यवोप्सयोः 8, 1, 4.
 निनदोभ्यां स्रातेः 8, 3, 89.
 निन्दहिंसक्लिशखाद 3, 2, 146.
 निपात एकाजनाङ् 1, 1, 14.
 निपातस्य च 6, 3, 136.
 निपातेर्ध्वद्विहन्त 8, 1, 30.
 निपानमाहावः 3, 3, 74.
 निमूलसमूलयोः कषः 3, 4, 34.
 निरः कुपः 7, 2, 46.
 निरभ्योः पूर्वोः 3, 3, 28.
 निरुदकादीनि च 6, 2, 184.
 निर्वाणो ज्वाते 8, 2, 50.
 निर्युते ज्जद्गतादिभ्यः 4, 4, 19.
 निवाते वातत्राणे 6, 2, 8.
 निवासचित्तिशरीरो 3, 3, 41.
 निव्यभिभ्यो 8, 3, 119.
 निशाप्रदोषाभ्यां च 4, 3, 14.

निष्कूलान्निष्कोपणे 5, 4, 62.
 निष्ठा 2, 2, 36. 3, 2, 102.
 निष्ठा च द्वयजनात् 6, 4, 52.
 निष्ठायां सेटि 6, 4, 52.
 निष्ठायामणयदर्थे 6, 4, 60.
 निष्ठा शोङ्खिदिमिदि° 1, 2, 19.
 निष्ठोपमानादन्यतरस्याम् 6, 2, 169.
 निष्ठोपसर्गपूर्वमन्यतरस्याम् 6, 2, 110.
 निष्प्रवाणिश्च 5, 4, 160.
 निससुपविभ्यो ह्यः 1, 3, 30.
 निसस्तपतावनासेवने 8, 3, 102.
 नौगञ्जुसंसुध्वंसु° 7, 4, 84.
 नौचैरनुदात्तः 1, 2, 30.
 नौती च तद्युक्तात् 5, 3, 77.
 नुगतो ऽनुनासिकान्तस्य 7, 4, 85.
 नुदविदोन्दत्राघ्राह्नी° 8, 2, 56.
 नुम्विसर्जनीयशर्व्यवाये° 8, 3, 58.
 नृ च 6, 4, 6.
 नृ चान्यतरस्याम् 6, 1, 181.
 नृन् पे 8, 3, 10.
 नेटि 7, 2, 4.
 नेट्यलिटि रधेः 7, 1, 62.
 नेड्यशि कृति 7, 2, 8.
 नेतराच्छन्दसि 7, 1, 26.

नेदमदसोरकोः 7, 1, 11.
 नेन्द्रस्य परस्य 7, 3, 22.
 नेन्सिद्धवधातिपु च 6, 3, 19.
 नेयडुवड्स्थानावस्त्रो 1, 4, 4.
 नेरनिधाने 6, 2, 192.
 नेर्गदनदपतपदधुमा° 8, 4, 17.
 नेर्बिडज्वरीसर्चो 5, 2, 32.
 नेर्विशः 1, 3, 17.
 नोङ्धात्वोः 6, 1, 175.
 नोत्तरपदे ऽनुदात्तादाव° 6, 2, 142.
 नोत्वद्वर्ध्निबल्ल्यात् 4, 3, 151.
 नोदात्तस्वरितोदय° 8, 4, 67.
 नोदात्तोपदेशस्य मान्तस्या° 7, 3, 34.
 नोनयतिध्वनयत्येलय° 3, 1, 51.
 नोपधात्यफान्ताद्वा 1, 2, 23.
 नोपधायाः 6, 4, 7.
 नो गदनदपटस्वनः 3, 3, 64.
 नो ण च 3, 3, 60.
 नोद्व्यचष्टन् 4, 4, 7.
 नोवयोधर्मविपमूल° 4, 4, 91.
 नो वृ धान्ये 3, 3, 48.
 न्यग्रोधस्य च क्रेवलस्य 7, 3, 5.
 न्यङ्क्वादीनां च 7, 3, 53.
 न्यधो च 6, 2, 53.

प

पक्षान्तिः 5, 2, 25.
 पक्षिमत्स्यमगान्हन्ति 4, 4, 35.
 पङ्क्तिविंशतित्रिंश° 5, 1, 59.
 पङ्कोश्च 4, 1, 68.
 पचो वः 8, 2, 52.
 पञ्चदशशतौ वर्गे वा 5, 1, 60.
 पञ्चमी भयेन 2, 1, 37.
 पञ्चमी विभक्ते 2, 3, 42.

पञ्चम्यपाङ्परिभिः 2, 3, 10.
 पञ्चम्या अत् 7, 1, 31.
 पञ्चम्याः परावध्यर्थे 8, 3, 51.
 पञ्चम्यामजातो 3, 2, 98.
 पञ्चम्यास्तसिल् 5, 3, 7.
 पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः 6, 3, 2.
 पणपादमापशताद्व्यत् 5, 1, 34.
 पतः पुम् 7, 4, 19.

- पतिः समास एव 1, 4, 8.
 पत्नपूर्वादञ् 4, 3, 122.
 पत्नाध्वर्युपरिषदश्च 4, 3, 123.
 पत्यन्तपुरोहितादि° 5, 1, 128.
 पत्यावैश्वर्ये 6, 2, 18.
 पत्युर्नो यज्ञसंयोगे 4, 1, 33.
 पथः पन्थ च 4, 3, 29.
 पथः प्कन् 5, 1, 75.
 पथि च च्छन्दसि 6, 3, 108.
 पथिमथोः सर्वनामस्थाने 6, 1, 199.
 पथिमथ्यृभुक्षामात् 7, 1, 85.
 पथो णा नित्यम् 5, 1, 76.
 पथो विभाषा 5, 4, 72.
 पथ्यतिथिवसतिस्वपतेर्दञ् 4, 4, 104.
 पदमस्मिन्दृश्यम् 4, 4, 87.
 पदरुजविशस्पृशो घञ् 3, 3, 16.
 पदव्यवाये र्जिप 8, 4, 38.
 पदस्य 8, 1, 16.
 पदात् 8, 1, 17.
 पदान्तस्य 8, 4, 37.
 पदान्तस्यान्यतरस्याम् 7, 3, 9.
 पदान्ताद्वा 6, 1, 76.
 पदास्वैरिवाह्यापत्येषु च 3, 1, 119.
 पदे ऽपदेशे 6, 2, 7.
 पदोत्तरपदं गृह्णाति 4, 4, 39.
 पद्वचोमासृष्टृन्निश° 6, 1, 63.
 पद्यत्यतदर्थे 6, 3, 53.
 पन्थो णा नित्यम् 5, 1, 76.
 परवल्लिङ्गं ष्टुं 2, 4, 26.
 परश्च 3, 1, 2.
 परश्वधाट्ठञ् च 4, 4, 58.
 परस्मिन्विभाषा 3, 3, 138.
 परस्मैपदानां° 3, 4, 82.
 परस्य च 6, 3, 8.
 परः संनिकर्षः संहिता 1, 4, 109.
 पराजेरसोढः 1, 4, 26.
 परादिश्छन्दसि बहुलम् 6, 2, 199.
 परावनुपात्यय इयाः 3, 3, 38.
 परावरयोगे च 3, 4, 20.
 परावराधमोत्तमपूर्वाच्च 4, 3, 5.
 परिक्रयणे संप्रदानमन्य° 1, 4, 44.
 परिक्लिश्यमाने च 3, 4, 55.
 परिखाया ढञ् 5, 1, 17.
 परिनिविभ्यः सेवसित° 8, 3, 70.
 परिन्थोर्नोर्णोर्द्व्यन्ताभेषयोः 3, 3, 37.
 परिपन्थं च तिष्ठति 4, 4, 36.
 परिप्रत्युपापा वर्ज्यमाना° 6, 2, 33.
 परिमाणाख्यायां सर्वेभ्यः 3, 3, 20.
 परिमाणान्तस्यासंज्ञा° 7, 3, 17.
 परिमाणे पचः 3, 2, 33.
 परिमुखं च 4, 4, 29.
 परिवृतो रथः 4, 2, 10.
 परिव्यवेभ्यः क्रियः 1, 3, 18.
 परिषदो एयः 4, 4, 44. 101.
 परिस्कन्दः प्राच्यभरतेषु 8, 3, 75.
 परेरभितोभाविमगडलम् 6, 2, 182.
 परेर्मपः 1, 3, 82.
 परेर्वर्जने 8, 1, 5.
 परेश्च 8, 3, 74.
 परेश्च घाङ्कयोः 8, 2, 22.
 परोक्षे लिट् 3, 2, 115.
 परोऽवरपरंपरपुत्रपौत्र° 5, 2, 10.
 परो घः 3, 3, 84.
 परो भुवो ज्वज्जने 3, 3, 55.
 परो यज्ञे 3, 3, 47.
 पर्षादिभ्यः ष्टन् 4, 4, 10.
 पर्षभिभ्यां च 5, 3, 9.
 पर्षापित्वचनेष्वलमर्थेषु 3, 4, 66.
 पर्षायार्हणोर्त्पत्तिषु 3, 3, 111.
 पर्वताच्च 4, 2, 143.
 पश्वदिद्योर्धेयादिभ्यो° 5, 3, 117.
 पललसूपशाकं मिश्रे 6, 2, 128.

- पलाशादिभ्यो वा 4, 3, 141.
 पश्च पश्चा च च्छन्दसि 5, 3, 33.
 पश्चात् 5, 3, 32.
 पश्याथैश्चानलोचने 8, 1, 25.
 पाककर्णपर्यापुष्यफल° 4, 1, 64.
 पाघ्राध्माघेट्दृशः शः 3, 1, 137.
 पाघ्राध्मास्थाम्नादाण° 7, 3, 78.
 पाणिघताडघो शिल्पिनि 3, 2, 55.
 पाण्डुकम्बलादिनिः 4, 2, 11.
 पातो च बहुलम् 8, 3, 52.
 पात्रात् ष्टन् 5, 1, 46.
 पात्राद्घञ्च 5, 1, 68.
 पात्रेसमितादयश्च 2, 1, 48.
 पाथोनदीभ्यां झण् 4, 4, 111.
 पादः पेत् 6, 4, 130.
 पादशतस्य संख्यादेवो° 5, 4, 1.
 पादस्य पदाज्यातिपोपहतेषु 6, 3, 52.
 पादस्य लोपो ऽहस्त्यादिभ्यः 5, 4, 138.
 पादार्धाभ्यां च 5, 4, 25.
 पादो ज्यतरस्याम् 4, 1, 8.
 पानं देशे 8, 4, 9.
 पापं च शिल्पिनि 6, 2, 68.
 पापाणके कुत्सितैः 2, 1, 54.
 पाय्यसांनान्यनिकाय° 3, 1, 129.
 पारस्करप्रभृतीनि° 6, 1, 157.
 पारायणतुरायण° 5, 1, 72.
 पाराशर्यशिलालिभ्यां° 4, 3, 110.
 पारे मध्ये षष्ठ्या वा 2, 1, 18.
 पार्श्वेनान्विच्छति 5, 2, 75.
 पाशादिभ्यो यः 4, 2, 49.
 पितरामातरा च च्छन्दसि 6, 3, 33.
 पिता मात्रा 1, 2, 70.
 पितुर्यच्च 4, 3, 79.
 पितृव्यमातुलमातामह° 4, 2, 36.
 पितृव्यसुश्रुण् 4, 1, 132.
 पिष्टाच्च 4, 3, 146.
 पीलाया वा 4, 1, 118.
 पुंयोगादाख्यायाम् 4, 1, 48.
 पुंयत्कर्मधारयजातीय° 6, 3, 42.
 पुंसि संज्ञायां घः प्रायेण 3, 3, 118.
 पुंसो ऽमुङ् 7, 1, 89.
 पुगन्तलघूपधस्य च 7, 3, 86.
 पुच्छभाण्डचीवराणिङ् 3, 1, 20.
 पुत्रः पुम्यः 6, 2, 132.
 पुत्राच्च च 5, 1, 40.
 पुत्रान्तादन्यतरस्याम् 4, 1, 159.
 पुत्रे ज्यतरस्याम् 6, 3, 22.
 पुमः खय्यमरे 8, 3, 6.
 पुमान्स्त्रिया 1, 2, 67.
 पुरा च परोप्सायाम् 8, 1, 42.
 पुराणप्रोक्तेषु ब्राह्मण° 4, 3, 105.
 पुरि लुङ् चास्मे 3, 2, 122.
 पुरुषश्चान्वादिष्टः 6, 2, 190.
 पुरुषहस्तिभ्यामण् च 5, 2, 38.
 पुरुषात्प्रमाणे ज्यतरस्याम् 4, 1, 24.
 पुरे प्राचाम् 6, 2, 99.
 पुरोऽग्रतोऽग्रेषु सतैः 3, 2, 18.
 पुरो ज्वययम् 1, 4, 67.
 पुवः संज्ञायाम् 3, 2, 185.
 पुषादिद्युताद्द्रवितः 3, 1, 55.
 पुष्करादिभ्यो देशे 5, 2, 135.
 पुष्यसिधौ नक्षत्रे 3, 1, 116.
 पूगाज्यो ऽग्रामण्यो° 5, 3, 112.
 पूगोष्वन्यतरस्याम् 6, 2, 28.
 पूङ्गः त्वा च 1, 2, 22.
 पूङ्गश्च 7, 2, 51.
 पूङ्गजोः शानन् 3, 2, 128.
 पूजनात्पूजितमनुदात्तम् 8, 1, 67.
 पूजायां नानन्तरम् 8, 1, 37.
 पूतक्रतोरै च 4, 1, 36.
 पूरणगुणसुहितायसद्वय्य° 2, 2, 11.
 पूरणाद्भागे तोयादन् 5, 3, 48.

- पूरणाधीट्टन् 5, 1, 48.
 पूरणाद्विभाषा 5, 4, 149.
 पूर्वकालेकसर्वजरत्पुराण° 2, 1, 49.
 पूर्वत्रासिद्धम् 8, 2, 1.
 पूर्वं तु भाषायाम् 8, 2, 98.
 पूर्वपदात् 8, 3, 106.
 पूर्वपदात्संज्ञायामगः 8, 4, 3.
 पूर्वपरावरदक्षिणोत्तर° 1, 1, 34.
 पूर्ववत्सनः 1, 3, 62.
 पूर्ववदश्ववड्वा 2, 4, 27.
 पूर्वसदृशसमोनार्थ° 2, 1, 31.
 पूर्वादिनिः 5, 2, 86.
 पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा 7, 1, 16.
 पूर्वाधरावराणामसि° 5, 3, 39.
 पूर्वापरप्रथमचरमजघन्य° 2, 1, 58.
 पूर्वापराधरोत्तरमेक° 2, 2, 1.
 पूर्वाह्णापराह्णार्द्रामूल° 4, 3, 28.
 पूर्वं कर्तरि 3, 2, 19.
 पूर्वं भूतपूर्वं 6, 2, 22.
 पूर्वंः कृतमिनियों च 4, 4, 133.
 पूर्वो ऽभ्यासः 6, 1, 4.
 पूः सर्वयोर्दारिसहोः 3, 2, 41.
 पृथग्विनानानाभिस्तृतीया° 2, 3, 32.
 पृथ्वादिभ्य इमनिञ्चा 5, 1, 122.
 पृषोदरादीनि यथोपदिष्टम् 6, 3, 109.
 पेषवासवाहनधिषु च 6, 3, 58.
 पिलादिभ्यश्च 2, 4, 59.
 पोटायुवतिस्तोककतिपय° 2, 1, 65.
 पोरदुपधात् 3, 1, 98.
 पौरोडाशपुरोडाशात् ष्टन् 4, 3, 70.
 प्यायः पी 6, 1, 28.
 प्रकारवचने जातीयर् 5, 3, 69.
 प्रकारवचने थाल् 5, 3, 23.
 प्रकारे गुणवचनस्य 8, 1, 12.
 प्रकाशनस्येयाख्ययोश्च 1, 3, 23.
 प्रकृत्यान्तःपादमध्यपरे 6, 1, 115.
 प्रकृत्या भगालम् 6, 2, 137.
 प्रकृत्याशिषि 6, 3, 83.
 प्रकृत्यैकाच् 6, 4, 163.
 प्रकृष्टे टञ् 5, 1, 108.
 प्रजने वीयतेः 6, 1, 55.
 प्रजने सतैः 3, 3, 71.
 प्रजोरिनिः 3, 2, 156.
 प्रज्ञादिभ्यश्च 5, 4, 38.
 प्रज्ञाश्चद्वार्चाभ्यो णाः 5, 2, 101.
 प्रणावष्टेः 8, 2, 89.
 प्रणाथ्यो ऽसंमती 3, 1, 128.
 प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः 1, 4, 92.
 प्रतिकण्ठार्थललामं च 4, 4, 40.
 प्रतिजनानादिभ्यः खञ् 4, 4, 99.
 प्रतिनिधिप्रतिदाने च° 2, 3, 11.
 प्रतिपथमेति टंश्च 4, 4, 42.
 प्रतिबन्धि चिरकृच्छयोः 6, 2, 6.
 प्रतियोगे पञ्चम्यास्तसिः 5, 4, 44.
 प्रतिश्रवणे च 8, 2, 99.
 प्रतिष्कशश्च कशेः 6, 1, 152.
 प्रतिस्तब्धनिस्तब्धो च 8, 3, 114.
 प्रतेरंश्वादयस्तत्पुरुषे 6, 2, 193.
 प्रतेरुसः सप्तमोस्यात् 5, 4, 82.
 प्रतेश्च 6, 1, 25.
 प्रत्नपूर्वविश्वेमात्° 5, 3, 111.
 प्रत्यभिभ्यां ग्रहेः 3, 1, 118.
 प्रत्यभिवादे ऽशूद्रे 8, 2, 83.
 प्रत्ययः 3, 1, 1.
 प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् 1, 1, 62.
 प्रत्ययस्यात्कात्पूर्वस्यात्° 7, 3, 44.
 प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः 1, 1, 61.
 प्रत्ययोत्तरपदयोश्च 7, 2, 98.
 प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः 1, 3, 59.
 प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य° 1, 4, 40.
 प्रथने वावशब्दे 3, 3, 33.
 प्रथमचरमतयात्पार्ध° 1, 1, 33.

प्रथमयोः पूर्वसवर्णः 6, 1, 102.
 प्रथमार्निर्दिष्टं समासं 1, 2, 43.
 प्रथमायाश्च द्विवचने 7, 2, 88.
 प्रथमो ऽचिरोपसंपत्ता 6, 2, 56.
 प्रधानप्रत्ययार्थवचनं 1, 2, 56.
 प्रनिरन्तःशरेत्तुप्लक्ष्मां 8, 4, 5.
 प्र भवति 4, 3, 83.
 प्रभो परिवृढः 7, 2, 21.
 प्रमदसंमदौ हर्षे 3, 3, 68.
 प्रमाणे च 3, 4, 51.
 प्रमाणे द्वयसज्दघ्नं 5, 2, 37.
 प्र यच्छति गर्हाम् 4, 4, 30.
 प्रयाजानुयार्जो यज्ञाङ्गे 7, 3, 62.
 प्रथे रोहिष्यै अथ्यथियै 3, 4, 10.
 प्रयोजनम् 5, 1, 109.
 प्रयोज्यनिर्जोय्यौ शक्याथं 7, 3, 68.
 प्रवाहणस्य ढे 7, 3, 28.
 प्रवृद्धादीनां च 6, 2, 147.
 प्रशंसायां रूप् 5, 3, 66.
 प्रशंसावचनेश्च 2, 1, 66.
 प्रशस्यस्य अः 5, 3, 60.
 प्रश्ने चासत्रकाले 3, 2, 117.
 प्रष्ठो ऽग्रगामिनि 8, 3, 92.
 प्रसमुपोदः पादपूरणे 8, 1, 6.
 प्रसम्भ्यां जानुनोर्ङुः 5, 4, 129.
 प्रसितोत्सुकाभ्यां 2, 3, 44.
 प्रस्करवहरिशचन्द्रावृषी 6, 1, 153.
 प्रस्थो जन्यतरस्याम् 8, 2, 54.
 प्रस्थपुरवहान्ताच्च 4, 2, 122.
 प्रस्थे ऽवृद्धमकर्वादीनाम् 6, 2, 87.
 प्रस्थोत्तरपदपलट्यादि 4, 2, 110.
 प्रहरणम् 4, 4, 57.
 प्रहासे च मन्योपपदे 1, 4, 106.
 प्राक्कडारात्समासः 2, 1, 3.
 प्राक्क्रीताच्छः 5, 1, 1.
 प्राक्कितादङ्गव्यवाये 8, 3, 63.

प्रागिवात्कः 5, 3, 70.
 प्रागेकदशभ्यो ऽकृन्दसि 5, 3, 49.
 प्राग्घिताद्यत् 4, 4, 75.
 प्राग्दिशो विभक्तिः 5, 3, 1.
 प्राग्दीव्यतो ऽण् 4, 1, 83.
 प्राग्योश्चरान्निपाताः 1, 4, 56.
 प्राग्वतेष्ठञ् 5, 1, 18.
 प्राग्वहतेष्ठक् 4, 4, 1.
 प्राचां ष्फ तद्धितः 4, 1, 17.
 प्राचां कटादेः 4, 2, 139.
 प्राचां क्रीडायाम् 6, 2, 74.
 प्राचां ग्रामनगराणाम् 7, 3, 14.
 प्राचां नगरान्ते 7, 3, 24.
 प्राचामवृद्धात्फिन् 4, 1, 160.
 प्राचामुपादेरडञ्जुची च 5, 3, 80.
 प्राणभज्जातिवयोवचनो 5, 1, 129.
 प्राणिरजतादिभ्यो ऽञ् 4, 3, 154.
 प्राणिस्थादातो 5, 2, 96.
 प्रातिपदिकान्तं 8, 4, 11.
 प्रातिपदिकार्थः 2, 3, 46.
 प्रादयः 1, 4, 58.
 प्रादस्वाङ्गं संज्ञायाम् 6, 2, 183.
 प्राद्वहः 1, 3, 81.
 प्राध्वं बन्धने 1, 4, 78.
 प्राप्तापत्रे च द्वितीयया 2, 2, 4.
 प्रायभवः 4, 3, 39.
 प्रावृट्शरत्कालदिवां जे 6, 3, 15.
 प्रावृष णयः 4, 3, 17.
 प्रावृषष्ठप् 4, 3, 26.
 प्रियवशे वदः खच् 3, 2, 38.
 प्रियस्थिरस्फिरोरु 6, 4, 157.
 प्रीतो च 6, 2, 16.
 पुसुल्वः समभिहारे 3, 1, 149.
 प्रे दाजः 3, 2, 6.
 प्रे दृप्तुसुवः 3, 3, 27.
 प्रे लपसुदृमथवदवसः 3, 2, 145.

प्रे लिप्सायाम् ३, ३, 46.
 प्रे वणिजाम् ३, ३, 52.
 प्रेष्यब्रुवोर्हविषो २, ३, 61.
 प्रे स्त्रो ज्यत्ने ३, ३, 32.
 प्रैपातिसर्गप्राप्तकालेषु ३, ३, 163.
 प्रोक्ताल्लुक् 4, 2, 64.

प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेषु 1, ३, 64.
 प्रोपाभ्यां समर्थाभ्याम् 1, ३, 42.
 प्लक्ष्णादिभ्यो ञ् 4, ३, 164.
 प्लुतप्रगृह्या अचि 6, 1, 125.
 प्लुतावेच इदुतो 8, 2, 106.
 प्लादीनां ह्रस्वः 7, ३, 80.

फ

फक्फिजोरन्यतरस्याम् 4, 1, 91.
 फणां च सप्तानाम् 6, 4, 125.
 फलेर्ग्रहिरात्मंभरिश्च ३, 2, 26.
 फले लुक् 4, ३, 163.

फल्गुनीप्रोष्ठपदानां 1, 2, 60.
 फाण्टाट्टितिमिताभ्यां 4, 1, 150.
 फेनादिलच्च 5, 2, 99.
 फेश्च च 4, 1, 149.

ब

बन्धने चर्षो 4, 4, 96.
 बन्धुनि बहुव्रीहौ 6, 1, 14.
 बन्धे च विभाषा 6, ३, 13.
 बभूथाततन्य जग्भम् 7, 2, 64.
 बर्हिषि दत्तम् 4, 4, 119.
 बलादिभ्यो मतुब 5, 2, 136.
 बहुगणावतुडति 1, 1, 23.
 बहुपूर्गगणसंघस्य 5, 2, 52.
 बहुप्रजाश्चन्दसि 5, 4, 123.
 बहुलं चन्दसि 2, 4, 39. 73. 76. ३, 2, 88. 5,
 2, 122. 6, 1, 34. 7, 1, 8. 10. 103. ३, 97.
 4, 78.
 बहुलं चन्दस्यमाङ्गो ऽपि 6, 4, 75.
 बहुलमाभौह्ये ३, 2, 81.
 बहुवचनस्य वस्रसो 8, 1, 21.
 बहुवचने भ्रूयेत् 7, ३, 103.
 बहुव्रीह्याविदमेत 6, 2, 162.
 बहुव्रीहेरुधसो ङीप् 4, 1, 25.

बहुव्रीहेश्चान्तोदात्तात् 4, 1, 52.
 बहुव्रीहौ प्रकृत्या पूर्वपदम् 6, 2, 1.
 बहुव्रीहौ विश्वं संज्ञायाम् 6, 2, 106.
 बहुव्रीहौ सक्थ्यत्तोः 5, 4, 113.
 बहुव्रीहौ संख्येये 5, 4, 73.
 बहुषु बहुवचनम् 1, 4, 21.
 बहोर्नञ्वदुत्तरपदभूमि 6, 2, 175.
 बहोर्लोपो भू च बहोः 6, 4, 158.
 बह्वच इजः 2, 4, 66.
 बह्वचः कूपेषु 4, 2, 73.
 बह्वचो ञ्तोदात्ताट्टञ् 4, ३, 67.
 बह्वचो मनुष्य 5, ३, 78.
 बह्वचपूर्वपदाट्टञ् 4, 4, 64.
 बह्वचन्यतरस्याम् 6, 2, 30.
 बह्वचन्यार्थाच्छस् 5, 4, 42.
 बह्व्यादिभ्यश्च 4, 1, 45.
 बाष्पोष्मभ्यासुद्वमने ३, 1, 16.
 बाहोर्कग्रामेभ्यश्च 4, 2, 117.

बाह्यादिभ्यश्च 4, 1, 96.
 बाह्वन्तात्संज्ञायाम् 4, 1, 67.
 बिभेतेहेतुभये 6, 1, 56.
 बिल्वकादिभ्यश्चस्य° 6, 4, 153.
 बिल्वादिभ्यो ञ् 4, 3, 136.
 बुधयुधनशजनेङ् 1, 3, 86.
 बृहत्या आच्छादने 5, 4, 6.
 ब्रह्मणस्त्वः 5, 1, 136.
 ब्रह्मणो जानपदाख्यायाम् 5, 4, 104.

ब्रह्मभृणदृत्रेषु क्विप् 3, 2, 87.
 ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः 5, 4, 78.
 ब्राह्मणकोष्णिके संज्ञायाम् 5, 2, 71.
 ब्राह्मणमाणववाडवाद्यम् 4, 2, 42.
 ब्राह्मो ऽजातो 6, 4, 171.
 ब्रुव ईट् 7, 3, 93.
 ब्रुवः पञ्चानामादित° 3, 4, 84.
 ब्रुवो वचिः 2, 4, 53.
 ब्रूहिप्रेष्यश्रोपङ्° 8, 2, 91.

भ

भक्ताख्यास्तदर्थेषु 6, 2, 71.
 भक्ताणः 4, 4, 100.
 भक्तादन्यतरस्याम् 4, 4, 68.
 भक्तिः 4, 3, 95.
 भक्ष्येण मिश्रीकरणम् 2, 1, 35.
 भजो शिवः 3, 2, 62.
 भञ्जभासमिदो घुरच् 3, 2, 161.
 भञ्जेश्च चिणि 6, 4, 33.
 भय्यप्रवय्ये च च्छन्दसि 6, 1, 83.
 भर्गाक्षैर्गते 4, 1, 111.
 भवतष्टक्कसी 4, 2, 115.
 भवतेरः 7, 4, 73.
 भविष्यति गम्यादयः 3, 3, 3.
 भविष्यति मर्यादावचने° 3, 3, 136.
 भवे छन्दसि 4, 4, 110.
 भव्यगेयप्रवचनीयो° 3, 4, 68.
 भस्त्रादिभ्यः षन् 4, 4, 16.
 भस्त्रैषाजात्राट्वास्वा° 7, 3, 47.
 भस्य 6, 4, 129.
 भस्य टेलोपिः 7, 1, 88.
 भागाद्यच्च 5, 1, 49.
 भावकर्मणोः 1, 3, 13.
 भावलक्षणे स्थेण्णञ् 3, 4, 16.

भाववचनाश्च 3, 3, 11.
 भावे 3, 3, 18.
 भावे च 4, 4, 144.
 भावे ऽनुपसर्गस्य 3, 3, 75.
 भाषायां सदवसश्रुवः 3, 2, 108.
 भासनोपसंभाषा° 1, 3, 47.
 भिक्षादिभ्यो ञ् 4, 2, 38.
 भिक्षासेनादायेषु च 3, 2, 17.
 भित्तं शकलम् 8, 2, 59.
 भित्तोर्ध्वा नद्वे 3, 1, 115.
 भियः कृक्कृकृनो 3, 2, 174.
 भियो ऽन्यतरस्याम् 6, 4, 115.
 भियो हेतुभये पुक् 7, 3, 40.
 भोत्रार्थानां भयहेतुः 1, 4, 25.
 भोमादयो ऽपादाने 3, 4, 74.
 भोरोः स्थानम् 8, 3, 81.
 भोस्म्योहेतुभये 1, 3, 68.
 भोद्भोभुहुवाम् श्लुवच्च 3, 1, 39.
 भुजन्युब्जो° 7, 3, 61.
 भुजो ऽनवने 1, 3, 66.
 भुवः प्रभवः 1, 4, 31.
 भुवश्च 3, 2, 138. 4, 1, 47.

भुवश्च महाव्याहृतेः 8, 2, 71.
 भुवः संज्ञान्तरयोः 3, 2, 179.
 भुवो भावे 3, 1, 107.
 भुवो वुग्लुङ्लिटोः 6, 4, 88.
 भूतपूर्वे चरट् 5, 3, 53.
 भूते 3, 2, 84.
 भूते च 3, 3, 140.
 भूते ऽपि दृश्यन्ते 3, 3, 2.
 भूवादयो धातवः 1, 3, 1.
 भूषणे ऽलम् 1, 4, 64.
 भूसुवोस्तिङि 7, 3, 88.
 भृजामित् 7, 4, 76.
 भृजो ऽसंज्ञायाम् 3, 1, 112.

भृशादिभ्यो भुव्य° 3, 1, 12.
 भोज्यं भक्ष्ये 7, 3, 69.
 भोभगोअघोअपूर्वस्य° 8, 3, 17.
 भौरिक्वाट्पैकार्यादि° 4, 2, 54.
 भ्यसो भ्यम् 7, 1, 30.
 भस्जो रोपधयो° 6, 4, 47.
 भाजभासधुर्विद्युतो° 3, 2, 177.
 भाजभासभाषदोपजीव° 7, 4, 3.
 भातरि च ज्ञायसि 4, 1, 164.
 भातुर्व्यञ्च 4, 1, 144.
 भातृपुत्रो स्वसदुहितृभ्याम् 1, 2, 68.
 भुवो वुक् च 4, 1, 125.

म

मघवा बहुलम् 6, 4, 128.
 मङ्हुकभर्भेराद° 4, 4, 56.
 मतजनहलात्करण° 4, 4, 97.
 मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च 3, 2, 188.
 मतुवसो रु संबुद्धौ° 8, 3, 1.
 मतोः पूर्वमात्संज्ञायां° 6, 1, 219.
 मतोश्च बह्वजङ्गात् 4, 2, 72.
 मतो च 4, 4, 136.
 मतो छः सूक्तसाम्नोः 5, 2, 59.
 मतो बह्वचो° 6, 3, 119.
 मत्वर्थे मासतन्वोः 4, 4, 128.
 मदो ऽनुपसर्गे 3, 3, 67.
 मद्रवृज्योः कन् 4, 2, 131.
 मद्रात्परिवापणे 5, 4, 67.
 मद्रेभ्यो ऽञ् 4, 2, 108.
 मधुबभोर्ब्राह्मण° 4, 1, 106.
 मधोः 4, 4, 139.
 मधोर्जं च 4, 4, 129.
 मध्याद्गुरो 6, 3, 11.
 मध्यान्मः 4, 3, 8.

मध्ये पदे निवचने च 1, 4, 76.
 मध्वादिभ्यश्च 4, 2, 86.
 मनः 3, 2, 82. 4, 1, 11.
 मनसः संज्ञायाम् 6, 3, 4.
 मनुष्यतत्स्थयोर्वुञ्ज 4, 2, 134.
 मनोरो वा 4, 1, 38.
 मनोर्जातावज्यतो° 4, 1, 161.
 मन्त्किन्व्याख्यान° 6, 2, 151.
 मन्त्रे घसहवरनशवृदह° 2, 4, 80.
 मन्त्रे वृषेपचमनविद° 3, 3, 96.
 मन्त्रे श्वेतवहोक्थशस्° 3, 2, 71.
 मन्त्रेष्वान्वादेरात्मनः 6, 4, 141.
 मन्त्रे सोमाश्वेन्द्रिय° 6, 3, 131.
 मन्थोदनसक्तुबिन्दु° 6, 3, 60.
 मन्यकर्मण्यनादरे वि° 2, 3, 17.
 मपर्यन्तस्य 7, 2, 91.
 मय उजो वो वा 8, 3, 33.
 मयट् च 4, 3, 82.
 मयञ्चैतयोर्भाषायाम° 4, 3, 143.
 मयतेरिदन्यतरस्याम् 6, 4, 70.

मयूरव्यंसकादयश्च 2, 1, 72.
 मये च 4, 4, 138.
 मस्करमस्करिणी° 6, 1, 154.
 मस्जिनशोर्भलि 7, 1, 60.
 महाकुलादञ्ज्वजो 4, 1, 141.
 महान्त्रीह्यपराह्ण° 6, 2, 38.
 महाराजप्रोष्ठपदाभ्यां° 4, 2, 35.
 महाराजादृष्टञ् 4, 3, 97.
 महेन्द्रादघाणी च 4, 2, 29.
 माडि लुङ् 3, 3, 175.
 माणवचरकाभ्यां खञ् 5, 1, 11.
 मातरपितरावुर्दाचाम् 6, 3, 32.
 मातुःपितुर्भ्यामन्यतरस्याम् 8, 3, 85.
 मातुरुत्संख्यासंभद्रपूर्वायाः 4, 1, 115.
 मातृपितृभ्यां स्वसा 8, 3, 84.
 मातृष्वसुश्च 4, 1, 134.
 मात्रोपज्ञोपक्रमच्छाये° 6, 2, 14.
 मायोत्तरपदपदव्यनुपदं° 4, 4, 37.
 मादुपधायाश्च° 8, 2, 9.
 मानपश्वङ्गयोः° 5, 3, 51.
 माने वयः 4, 3, 162.
 मान्वधदानशान्भ्यो° 3, 1, 6.
 मायायामण् 4, 4, 124.
 मालादीनां च 6, 2, 88.
 मासाद्वयसि यत्त्वजो 5, 1, 81.
 मितनखे च 3, 2, 34.
 मितां ह्रस्वः 6, 4, 92.

मित्रे चर्षी° 6, 3, 130.
 मिथ्योपपदात्क्रजो° 1, 3, 71.
 मिदचो जन्त्यात्परः 1, 1, 47.
 मिदेषुणः 7, 3, 82.
 मिश्रं चातुपसर्गमसंधो° 6, 2, 154.
 मोनातिमिनोतिदोडं° 6, 1, 50.
 मोनातेर्निगमे 7, 3, 81.
 मुखं स्वाङ्गम् 6, 2, 167.
 मुखनासिकावचनो° 1, 1, 8.
 मुचो ज्कर्मकस्य° 7, 4, 57.
 मुगडमिश्रलक्षण° 3, 1, 21.
 मुद्रादण् 4, 4, 25.
 मूर्तो घनः 3, 3, 77.
 मूलमस्यावर्हि 4, 4, 88.
 मज्जेर्विभाषा 3, 1, 113.
 मज्जेर्वृद्धिः 7, 2, 114.
 मडमदगुधकुपक्लिश° 1, 2, 7.
 मदस्तिकन् 5, 4, 39.
 मप्रस्तित्नायाम् 1, 2, 20.
 मेघर्तिभयेषु क्जः 3, 2, 43.
 मेर्निः 3, 4, 89.
 मो जुस्वारः 8, 3, 23.
 मो नो धातोः 8, 2, 64.
 मो राजि समः कर्वा 8, 3, 25.
 म्रियतेर्लुङ्लिटोश्च 1, 3, 61.
 म्वोश्च 8, 2, 65.

य

यडश्चाप् 4, 1, 74.
 यडि च 7, 4, 30.
 यडो जचि च 2, 4, 74.
 यडो वा 7, 3, 94.
 यचि भम् 1, 4, 18.
 यच्चयत्रयोः 3, 3, 148.

यजजपदशां यडः 3, 2, 166.
 यजध्वेनमिति च 7, 1, 43.
 यजयाचयतविच्छप्रच्छ° 3, 3, 90.
 यजयाचरुचप्रवचर्चश्च 7, 3, 66.
 यजुष्युरः 6, 1, 117.
 यजुष्येकेषाम् 8, 3, 104.

यज्ञेश्च करणे 2, 3, 63.
 यज्ञकर्मण्यजप° 1, 2, 34.
 यज्ञत्विग्भ्यां घखजौ 5, 1, 71.
 यज्ञे समि स्तुवः 3, 3, 31.
 यज्ञोश्च 2, 4, 64.
 यज्ञश्च 4, 1, 16.
 यज्ञोश्च 4, 1, 101.
 यतश्च निर्धारणम् 2, 3, 41.
 यतो जनावः 6, 1, 213.
 यत्तदेतेभ्यः परिमाणे° 5, 2, 39.
 यथातथयथापुरयोः° 7, 3, 31.
 यथातथयोरसूयाप्रतिवचने 3, 4, 28.
 यथामुखसंमुखस्य° 5, 2, 6.
 यथाविध्यनुप्रयोगः° 3, 4, 4.
 यथासंख्यमनुदेशः° 1, 3, 10.
 यथासादृश्ये 2, 1, 7.
 यथास्व यथायथम् 8, 1, 14.
 यद्दितुपरं छन्दसि 8, 1, 56.
 यदृत्तान्नित्यम् 8, 1, 66.
 यमरमनमातां सक् च 7, 2, 73.
 यमः समुपनिविषु च 3, 3, 63.
 यमो गन्धने 1, 2, 15.
 ययतोश्चातदर्थे 6, 2, 156.
 यरो जनुनासिके° 8, 4, 45.
 यवयवकर्पाटिकाद्यत् 5, 2, 3.
 यश्च यङः 3, 2, 176.
 यसो जनुपसर्गात् 3, 1, 71.
 यस्कादिभ्यो गोत्रे 2, 4, 63.
 यस्मात्प्रत्ययविधि° 1, 4, 13.
 यस्मादधिकं यस्य° 2, 3, 9.
 यस्य च भावेन भावलक्षणम् 2, 3, 37.
 यस्य चायामः 2, 1, 16.
 यस्य विभाषा 7, 2, 15.
 यस्य हलः 6, 4, 49.
 यस्येति च 6, 4, 148.
 यः सौ 7, 2, 110.

याजकार्दिभिश्च 2, 2, 9.
 याज्यान्तः 8, 2, 90.
 याडापः 7, 3, 113.
 याघे पाशप् 5, 3, 47.
 यावति विन्दजीवोः 3, 4, 30.
 यावत्पुरानिपातयोर्लेट् 3, 3, 4.
 यावदवधारणे 2, 1, 8.
 यावद्वयाभ्याम् 8, 1, 36.
 यावादिभ्यः कन् 5, 4, 29.
 यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो° 3, 4, 103.
 योवर्णयोर्दोर्धीवेद्योः 7, 4, 53.
 युक्तारोह्यादयश्च 6, 2, 81.
 युक्ते च 6, 2, 66.
 युग्यं च पत्ने 3, 1, 121.
 युजैरसमासे 7, 1, 71.
 युष्णुवोर्दोर्धश्छन्दसि 6, 4, 58.
 युवा खलतिपलित° 2, 1, 67.
 युवात्ययोः कनन्यतरस्याम् 5, 3, 64.
 युवावौ द्विवचने 7, 2, 92.
 युवोरनाकौ 7, 1, 1.
 युष्मत्तत्तद्गुःष्वन्तःपादम् 8, 3, 103.
 युष्मदस्मदोरनादेशे 7, 2, 86.
 युष्मदस्मदोरन्यतरस्यां° 4, 3, 1.
 युष्मदस्मदोर्ङिसि 6, 1, 211.
 युष्मदस्मदोः षष्ठी° 8, 1, 20.
 युष्मदस्मद्व्यां ङसो ऽश् 7, 1, 27.
 युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे° 1, 4, 105.
 यूनश्च कुत्सायाम् 4, 1, 167.
 यूनस्तिः 4, 1, 77.
 यूनि लुक् 4, 1, 90.
 यूयवयो जसि 7, 2, 93.
 यू स्त्र्याख्यां नदौ 1, 4, 3.
 ये च 6, 4, 109.
 ये च तद्धिते 6, 1, 61.
 ये चाभावकर्मणोः 6, 4, 168.
 येन विधिस्तदन्तस्य 1, 1, 72.

येनाङ्गविकारः 2, 3, 20.
 ये यज्ञकर्मणि 8, 2, 88.
 ये विभाषा 6, 4, 43.
 येषां च विरोधः शाश्वतिकः 2, 4, 9.
 योगप्रमाणे च तदभावे 1, 2, 55.

योगाद्यच्च 5, 1, 102.
 यो ऽचि 7, 2, 89.
 योजनं गच्छति 5, 1, 74.
 योपधाद्रूपोत्तमाद्गुञ् 5, 1, 132.

र

र ऋतो हलादेशैर्लघोः 6, 4, 161.
 रक्ते 5, 4, 32.
 रक्षति 4, 4, 33.
 रक्षोयातूनां हननी 4, 4, 121.
 रङ्गोरमनुष्ये ऽण् च 4, 2, 100.
 रजःकृष्यासुतिपरिषदो 5, 2, 112.
 रज्जेश्च 6, 4, 26.
 रथवदयोश्च 6, 3, 102.
 रथाद्यत् 4, 3, 121.
 रदाभ्यां निष्ठातो नः 8, 2, 42.
 रधादिभ्यश्च 7, 2, 45.
 रधिजभोरचि 7, 1, 61.
 रभेरश्वलिटोः 7, 1, 63.
 रलो व्युपधाद्धलादेः 1, 2, 26.
 रश्मौ च 3, 3, 53.
 रषाभ्यां नो णः 8, 4, 1.
 रसादिभ्यश्च 5, 2, 95.
 राजदन्तादिषु परम् 2, 2, 31.
 राजानि युधिक्रजः 3, 2, 95.
 राजन्यबहुवचनद्वन्द्वे 6, 2, 34.
 राजन्यादिभ्यो वुञ् 4, 2, 53.
 राजन्वान्सीराज्ये 8, 2, 14.
 राजश्वशुराद्यत् 4, 1, 137.
 राजसूयसूर्यमपोद्य 3, 1, 114.
 राजा च 6, 2, 59.
 राजा च प्रशंसायाम् 6, 2, 63.
 राजाहःसखिभ्यष्टच् 5, 4, 91.
 राज्ञः क च 4, 2, 140.

रात्राद्वाहाः पुंसि 2, 4, 29.
 रात्रेः कृति विभाषा 6, 3, 72.
 रात्रेश्चाजसां 4, 1, 31.
 रात्र्यहःसंवत्सराच्च 5, 1, 87.
 रात्सस्य 8, 2, 24.
 राधोर्द्वोर्यस्य 1, 4, 39.
 राधो हिंसायाम् 6, 4, 123.
 रायो हलि 7, 2, 85.
 राल्लोपः 6, 4, 21.
 राष्ट्रावारपारादघर्षो 4, 2, 93.
 रिक्ते विभाषा 6, 1, 208.
 रिङ् श्यग्लिङ् 7, 4, 28.
 रि च 7, 4, 51.
 रीगृदुपधस्य च 7, 4, 90.
 रीङुतः 7, 4, 27.
 रीयिकी च लुकि 7, 4, 91.
 रीच्यर्थानां प्रीयमाणः 1, 4, 33.
 रीच्यर्थानां भाववचना 2, 3, 54.
 रीदविदमुपग्रहिस्वपि 1, 2, 8.
 रीदश्च पञ्चम्यः 7, 3, 98.
 रीदादिभ्यः सार्वधातुके 7, 2, 76.
 रीधादिभ्यः शनम् 3, 1, 78.
 रीष्यमज्वरसंघुषास्वनाम् 7, 2, 28.
 रीहः पो ऽन्यतरस्याम् 7, 3, 43.
 रीपादाहृतप्रशंसयोर्यप् 5, 2, 120.
 रीवतीजगतौहविष्याभ्यः 4, 4, 122.
 रीवत्यादिभ्यष्टक् 4, 1, 146.
 रीवतिकादिभ्यश्च 4, 3, 131.

रोगाख्यायां ग्युलु° 3, 3, 108.
 रोगाच्चापनयने 5, 4, 49.
 रोगाँ 4, 2, 78.
 रोपधेतोः प्राचाम् 4, 2, 123.

रो रि 8, 3, 14.
 रो ऽसुपि 8, 2, 69.
 रोः सुपि 8, 3, 16.
 वीरुपधाया दीर्घ इकः 8, 2, 76.

ल

लः कर्मणि च भावे° 3, 4, 69.
 लः परस्मैपदम् 1, 4, 99.
 लक्षणहेत्वोः क्रियायाः 3, 2, 126.
 लक्षणे जायापत्योष्टक् 3, 2, 52.
 लक्षणेत्यंभूताख्यान° 1, 4, 90.
 लक्षणेनाभिप्रती° 2, 1, 14.
 लङः शाकटायनस्यैव 3, 4, 111.
 लटः शतृशानचाव° 3, 2, 124.
 लट् स्मे 3, 2, 118.
 लभेश्च 7, 1, 64.
 लवणादठञ् 4, 4, 52.
 लवणाल्लुक् 4, 4, 24.
 लशक्वतद्धिते 1, 3, 8.
 लषपतपदस्याभूवृष° 3, 2, 154.
 लस्य 3, 4, 77.
 लाक्षारोचनादठक् 4, 2, 2.
 लिङ्ये लेट् 3, 4, 7.
 लिङः सलोपो ऽनन्त्यस्य 7, 2, 79.
 लिङः सौयुद् 3, 4, 102.
 लिङाशिषि 3, 4, 116.
 लिङ् च 3, 3, 159.
 लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके 3, 3, 9. 164.
 लिङ्निमित्ते लङ्° 3, 3, 139.
 लिङ् यदि 3, 3, 168.
 लिङ्याशिष्यङ् 3, 1, 86.
 लिङ्सिच्चावात्मनेपदेषु 1, 2, 11.
 लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु 7, 2, 42.
 लिटः कानज्वा 3, 2, 106.

लिटस्तभ्योरेशिरेच् 3, 4, 81.
 लिटि धातोरनभ्यासस्य 6, 1, 8.
 लिटि वयो यः 6, 1, 38.
 लिट् च 3, 4, 115.
 लिट्यन्यतरस्याम् 2, 4, 40.
 लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् 6 1, 17.
 लिङ्यङोश्च 6, 1, 29.
 लिति 6, 1, 193.
 लिपिसिचिह्वश्च 3, 1, 53.
 लिप्स्यमानसिद्धौ च 3, 3, 7.
 लियः संमानन° 1, 3, 70.
 लीलौर्मुसुकाव° 7, 3, 39.
 लुक् तद्धितलुकि 1, 2, 49.
 लुक् स्त्रियाम् 4, 1, 109.
 लुग्वा दुहृदिर्हलिह° 7, 3, 73.
 लुङ् 3, 2, 110.
 लुङि च 2, 4, 43.
 लुङ्लङ्लुङ्त्वडुदात्तः 6, 4, 71.
 लुङ्सनोर्घस्त्व 2, 4, 37.
 लुटः प्रथमस्य डारोरसः 2, 4, 85.
 लुटि च कृपः 1, 3, 93.
 लुपसदचरजपजभ° 3, 1, 24.
 लुपि युक्तवट्टाक्तवचने 1, 2, 51.
 लुप् च 4, 3, 166.
 लुबविशेषे 4, 2, 4.
 लुब्धयोगाप्रख्यानात् 1, 2, 54.
 लुभो विमोहने 7, 2, 54.
 लुम्मनुष्ये 5, 3, 98.

लटः सट्टा 3, 3, 14.
 लट् शेषे च 3, 3, 13.
 लेटो ङडाटो 3, 4, 94.
 लोकसर्वलोकाट्ठञ् 5, 1, 44.
 लोटो लङ्वात् 3, 4, 85.
 लोट् च 3, 3, 162. 8, 1, 52.
 लोडर्थलक्षणे च 3, 3, 8.
 लोपः पिबतेरीच्चाभ्यासस्य 7, 4, 4.
 लोपश्चान्यतरस्यां म्वोः 6, 4, 107.
 लोपः शाकल्यस्य 8, 3, 19.
 लोपस्त आत्मनेपदेषु 7, 1, 41.

लोपे विभाषा 8, 1, 45.
 लोपो वि 6, 4, 118.
 लोपो व्योर्वलि 6, 1, 66.
 लोमादिपामादि° 5, 2, 100.
 लोहितदिडाडभ्यः क्वप् 3, 1, 13.
 लोहितान्मणां 5, 4, 30.
 ल्यपि च 6, 1, 41.
 ल्यपि लघुपूर्वात् 6, 4, 56.
 ल्युट् च 3, 3, 115.
 ल्वादिभ्यः 8, 2, 44.

व

वच उम् 7, 4, 20.
 वचिस्वपियजादीनां° 6, 1, 15.
 वचो ऽशब्दसंज्ञायाम् 7, 3, 67.
 वञ्चिलुञ्च्युतश्च 1, 2, 24.
 वञ्चेर्गतां 7, 3, 63.
 वतगडाच्च 4, 1, 108.
 वतोरिञ्चा 5, 1, 23.
 वतोरिथुक् 5, 2, 53.
 वत्सरान्ताच्छन्दसि 5, 1, 91.
 वत्सशालाभिजिदश्वयुक्° 4, 3, 36.
 वत्सांसाभ्यां कामबले 5, 2, 98.
 वत्सोक्षाश्वर्षभेभ्यश्च° 5, 3, 91.
 वदः सुपि क्वप् च 3, 1, 106.
 वदवजहलन्तस्याचः 7, 2, 3.
 वनं समासे 6, 2, 178.
 वनगिर्योः संज्ञायां° 6, 3, 117.
 वनं पुरगामिश्रका° 8, 4, 4.
 वनो र च 4, 1, 7.
 वन्दिते भातुः 5, 4, 157.
 वसोर्वा 8, 4, 23.
 वयसि च 3, 2, 10.
 वयसि दन्तस्य दत् 5, 4, 141.

वयसि पूरणात् 5, 2, 130.
 वयसि प्रथमे 4, 1, 20.
 वयस्यासु मूर्धो मत्तुप् 4, 4, 127.
 वरणादिभ्यश्च 4, 2, 82.
 वर्गान्ताच्च 4, 3, 63.
 वर्धोदयश्च 6, 2, 131.
 वर्चस्के ङवस्कारः 6, 1, 143.
 वर्णादृढादिभ्यः ष्यञ्च 5, 1, 123.
 वर्णादनुदात्तात्° 4, 1, 39.
 वर्णादृह्नचारिणि 5, 2, 134.
 वर्णो चानित्ये 5, 4, 31.
 वर्णो वर्णो 2, 1, 69.
 वर्णो वर्णोष्वनेते 6, 2, 3.
 वर्णो वृक् 4, 2, 103.
 वर्तमानसामोष्ये° 3, 3, 131.
 वर्तमाने लट् 3, 2, 123.
 वर्षप्रमाण ऊलोपश्चा° 3, 4, 32.
 वर्षस्याभविष्यति 7, 3, 16.
 वर्षाभ्यष्टक् 4, 3, 18.
 वर्षाभ्यश्च 6, 4, 84.
 वर्षाल्लुक् च 5, 1, 88.
 वले 6, 3, 118.

- वशं गतः 4, 4, 86.
 वश्चास्यान्यतरस्यां 6, 1, 39.
 वसतिक्षुधोरिट् 7, 2, 52.
 वसन्ताच्च 4, 3, 20.
 वसन्तादिभ्यष्ठक् 4, 2, 63.
 वसुसंमुखंस्वनडुहां दः 8, 2, 72.
 वसोः समूहे च 4, 4, 140.
 वसोः संप्रसारणम् 6, 4, 131.
 वस्तेर्दञ्ज 5, 3, 101.
 वस्रकयविक्रयादटन् 4, 4, 13.
 वस्रद्रव्याभ्यां टन्कनौ 5, 1, 51.
 वस्वेकाजादघसाम् 7, 2, 67.
 वहश्च 3, 2, 64.
 वहाम्भे लिहः 3, 2, 32.
 वह्यं करणम् 3, 1, 102.
 वाकिनादीनां कुक् च 4, 1, 158.
 वा व्यपः 1, 3, 90.
 वाक्यस्य टेः प्लुत उदात्तः 8, 2, 82.
 वाक्यादेरामन्त्रितस्यां 8, 1, 8.
 वाक्रोशदेन्ययोः 6, 4, 61.
 वा गमः 1, 2, 13.
 वा घोषमिश्रशब्देषु 6, 3, 56.
 वाचंयमपुसंदरो च 6, 3, 69.
 वा चित्तविरागे 6, 4, 91.
 वाचि यमो व्रते 3, 2, 40.
 वाचो ग्मिनिः 5, 2, 124.
 वाचो व्याहृतार्थायाम् 5, 4, 35.
 वा ऋन्दसि 3, 4, 88. 6, 1, 106.
 वा जाते 6, 2, 171.
 वा जृभसुन्नसाम् 6, 4, 124.
 वातातीतसाराभ्यां 5, 2, 129.
 वा दान्तशान्तपूर्णां 7, 2, 27.
 वा द्रुहसुहसुसिहाम् 8, 2, 33.
 वा नपुंसकस्य 7, 1, 79.
 वा निंसनिहनिन्दाम् 8, 4, 33.
 वान्तो यि प्रत्यये 6, 1, 79.
 वान्यस्मिन्सपिण्डे 4, 1, 165.
 वान्यस्य संयोगादेः 6, 4, 68.
 वा पदान्तस्य 8, 4, 59.
 वा बहूनां जातिपरिप्रश्ने 5, 3, 93.
 वा भावकरणयोः 8, 4, 10.
 वा भुवनम् 6, 2, 20.
 वा भाशभ्लाशभ्रमुं 3, 1, 70.
 वामदेवाद्ब्रह्मद्ब्रह्मौ 4, 2, 9.
 वामि 1, 4, 5.
 वाम्शसोः 6, 4, 80.
 वा यो 2, 4, 57.
 वाय्वृतुपितृपसो यत् 4, 2, 31.
 वाय्वार्यानामोप्सितः 1, 4, 27.
 वा लिटि 2, 4, 55.
 वा ल्यपि 6, 4, 38.
 वावसाने 8, 4, 56.
 वा शरि 8, 3, 36.
 वा शोकष्यज्जरोषु 6, 3, 51.
 वा प्रपूर्वस्य निगमे 6, 4, 9.
 वा संज्ञायाम् 5, 4, 133.
 वासरूपो जस्त्रियाम् 3, 1, 94.
 वासुदेवार्जुनाभ्यां वुन् 4, 3, 98.
 वा सुष्यापिशलेः 6, 1, 92.
 वाह ऊट् 6, 4, 132.
 वातः 4, 1, 61.
 वा ह च च्छन्दसि 5, 3, 13.
 वाहनमाहितात् 8, 4, 8.
 वाहिताग्न्यादिषु 2, 2, 37.
 विंशतिकाल्पः 5, 1, 32.
 विंशतित्रिंशद्भ्यां 5, 1, 24.
 विंशत्यादिभ्यस्तमड् 5, 2, 56.
 विकर्णकुषीतकात् 4, 1, 124.
 विकर्णशुङ्गच्छगलाद् 4, 1, 117.
 विकुशमिपरिभ्यः 8, 3, 96.
 विचार्यमाणानाम् 8, 2, 97.
 विज इट् 1, 2, 2.

विजुपे कन्दसि 3, 2, 78.
 विञ्चनोरनुनासिकस्यात् 6, 4, 41.
 वित्तो भोगप्रत्यययोः 8, 2, 58.
 विदां कुर्वन्वित्यन्तरस्याम् 3, 1, 41.
 विदिभिदिच्छिद्रेः कुरच् 3, 2, 162.
 विदूराञ्ज्यः 4, 3, 84.
 विदेः शतुर्वसुः 7, 1, 36.
 विदो लटो वा 3, 4, 83.
 विद्यायोनिस्बन्धेभ्यो वुञ् 4, 3, 77.
 विधिनिमन्त्रणामन्त्रणा° 3, 3, 161.
 विध्यत्यधनुषा 4, 4, 83.
 विध्वरूपोस्तदः 3, 2, 35.
 विनञ्भ्यां नानाजो न सह 5, 2, 27.
 विनयादिभ्यष्टक् 5, 4, 34.
 विन्दुरिच्छुः 3, 2, 169.
 विन्मतोर्लुक् 5, 3, 65.
 विपराभ्यां जेः 1, 3, 19.
 विपूयविनोयजित्या° 3, 1, 117.
 विप्रतिषिद्धं चानधिकरण° 2, 4, 13.
 विप्रतिषेधे परं कार्यम् 1, 4, 2.
 विप्रसम्भ्यो ङ्संज्ञायाम् 3, 2, 180.
 विभक्तिश्च 1, 4, 104.
 विभाषर्जोश्चकन्दसि 6, 4, 162.
 विभाषा 2, 1, 11.
 विभाषा कथमि° 3, 3, 143.
 विभाषा कदाकर्त्तव्यः 3, 3, 5.
 विभाषाकर्मकात् 1, 3, 85.
 विभाषा कार्षापण° 5, 1, 29.
 विभाषा कुर्युगंधराभ्याम् 4, 2, 130.
 विभाषा कृञ् 1, 4, 72. 98.
 विभाषा कृवृपोः 3, 1, 120.
 विभाषाख्यानपरिप्रश्न° 3, 3, 110.
 विभाषा गमहनविदविशाम् 7, 2, 68.
 विभाषा गुणे ऽस्त्रयाम् 2, 3, 25.
 विभाषा ग्रहः 3, 1, 143.
 विभाषाग्रेप्रथमपूर्वेषु 3, 4, 24.

विभाषां घ्राघेट्शाङ्कासः 2, 4, 78.
 विभाषाङ्ङि रज्जुवोः 3, 3, 50.
 विभाषा ङिभ्योः 6, 4, 136.
 विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतां° 6, 3, 49.
 विभाषा चिष्णुमुलोः 7, 1, 69.
 विभाषा चेः 7, 3, 58.
 विभाषा कन्दसि 1, 2, 36. 6, 2, 164. 7, 4, 44.
 विभाषा जसि 1, 1, 32.
 विभाषाञ्चोरदिक्स्त्रयाम् 5, 4, 8.
 विभाषा तिलमापोमा° 5, 2, 4.
 विभाषा नृतीयादिष्वचि 7, 1, 97.
 विभाषा नृचन्नतोच्छा° 6, 2, 161.
 विभाषा दिक्त्रमासे 1, 1, 28.
 विभाषा द्वितीया° 7, 3, 115.
 विभाषा धातो° 3, 3, 155.
 विभाषा घेट्श्व्योः 3, 1, 49.
 विभाषाथ्यत्ते 6, 2, 67.
 विभाषापः 6, 4, 57.
 विभाषापपरि° 2, 1, 11. 12.
 विभाषा परावरभ्याम् 5, 3, 29.
 विभाषा परेः 6, 1, 44.
 विभाषा पुरुषे 6, 3, 106.
 विभाषा पूर्वाहणा° 4, 3, 24.
 विभाषा ष्टप्रतिवचने हेः 8, 2, 98.
 विभाषा फाल्गुनी° 4, 2, 23.
 विभाषा बहोर्धा° 5, 4, 20.
 विभाषा भावादिकर्मणोः 7, 2, 17.
 विभाषा भाषायाम् 6, 1, 181.
 विभाषाभ्यवपूर्वस्य 6, 1, 26.
 विभाषामनुष्ये 4, 2, 144.
 विभाषा रोगातपयोः 4, 3, 13.
 विभाषा लीयतेः 6, 1, 51.
 विभाषा लुङ्स्त्रयोः 2, 4, 50.
 विभाषावरस्य 5, 3, 41.
 विभाषा वर्षक्षरशरवरात् 6, 3, 16.
 विभाषा विप्रलापे 1, 3, 50.

- विभाषा विवधात् 4, 4, 7.
 विभाषा वृत्तमगवृण° 2, 4, 12.
 विभाषा वेगिवन्धानयोः 6, 1, 215.
 विभाषा वेष्टिचेष्टयोः 7, 4, 96.
 विभाषा श्यावारोकाभ्याम् 5, 4, 144.
 विभाषा श्रवेः 6, 1, 30.
 विभाषा सपूर्वस्य 4, 1, 34.
 विभाषा समीपे 2, 4, 16.
 विभाषा साकाङ्के 3, 2, 114.
 विभाषा साति कात्स्न्ये 5, 4, 52.
 विभाषा सुपो बहुच्° 5, 3, 68.
 विभाषा सजिद्वशोः 7, 2, 65.
 विभाषा सेनासुराद्याया° 2, 4, 25.
 विभाषा स्वसपत्योः 6, 3, 24.
 विभाषा हविरूपपादिभ्यः 5, 1, 4.
 विभाषितं विशेषवचने° 8, 1, 74.
 विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम् 8, 1, 53.
 विभाषेटः 8, 3, 79.
 विभाषोत्पुच्छे 6, 2, 196.
 विभाषोदरे 6, 3, 88.
 विभाषोपपदेन° 1, 3, 77.
 विभाषोपयमने 1, 2, 16.
 विभाषोपसर्गे 2, 3, 59.
 विभाषोर्योः 1, 2, 3.
 विभाषोशीनरेषु 4, 2, 118.
 विभाषोषधिवनस्पतिभ्यः 8, 4, 6.
 विमुक्तादिभ्यो ञ् 5, 2, 61.
 विरामो ज्वसानम् 1, 4, 110.
 विशाखयोश्च 1, 2, 62.
 विशाखापाठादण् 5, 1, 110.
 विशिषतिपदिस्कन्दां° 3, 4, 56.
 विशिष्टलिङ्गो° 2, 4, 7.
 विशेषणं विशेष्येण 2, 1, 57.
 विशेषणानां चाजातेः 1, 2, 52.
 विश्वस्य यसुराटोः 6, 3, 128.
 विषयो देशे 4, 2, 52.
 विष्करः शकुनि° 6, 1, 150.
 विष्वग्देवयोश्च 6, 3, 92.
 विसर्जनीयस्य सः 8, 3, 34.
 विसारिणो मत्स्ये 5, 4, 16.
 विस्ताच्छ्र 5, 1, 31.
 विस्पष्टादीनि गुणवचनेषु 6, 2, 24.
 वीरवीर्यो च 6, 2, 120.
 वुञ्जककठजिलसे° 4, 2, 80.
 वृकज्येष्ठाभ्यां तिल्लाति° 5, 4, 41.
 वृकाट्टेयण् 5, 3, 115.
 वृत्तासनयोर्विष्टरः 8, 3, 93.
 वृषोतेराच्छादने 3, 3, 54.
 वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः 1, 3, 38.
 वृद्धस्य च 5, 3, 62.
 वृद्धस्य च पूजायाम् 4, 1, 166.
 वृद्धाच्छ्रः 4, 2, 114.
 वृद्धाट्टक सौवीरेषु° 4, 1, 148.
 वृद्धात्राचाम् 4, 2, 120.
 वृद्धादकेकान्तखोपधात् 4, 2, 141.
 वृद्धिनिमित्तस्य च° 6, 3, 39.
 वृद्धिरादिच् 1, 1, 1.
 वृद्धिरेचि 6, 1, 88.
 वृद्धिर्यस्याचामादि° 1, 1, 73.
 वृद्धेत्कोसलाजादा° 4, 1, 171.
 वृद्धो यूना तल्लक्षण° 1, 2, 65.
 वृथ्यः स्यसनोः 1, 3, 92.
 वृन्दारकनाग° 2, 1, 62.
 वृषाकप्यग्निकुसित° 4, 1, 37.
 वृषादीनां च 6, 1, 203.
 वृत्तो वा 7, 2, 38.
 वेंः पादविहरणे 1, 3, 41.
 वेजः 6, 1, 40.
 वेजो वर्यिः 2, 4, 41.
 वेतनादिभ्यो जीवति 4, 4, 12.
 वेत्तेर्विभाषा 7, 1, 7.
 वेरपृक्तस्य 6, 1, 67.

वेशन्तहिमवत्र्यामण् 4, 4, 112.
 वेशोयशश्चादेर्भंगाद्वल् 4, 4, 131.
 वेश्च स्वनो भोजने 8, 3, 69.
 वेः शब्दकर्मणः 1, 3, 34.
 वेः शालच्छटर्चो 5, 2, 28.
 वेः स्कन्देरनिष्ठायाम् 8, 3, 73.
 वेः स्कन्नातेर्नित्यं 8, 3, 77.
 वैतो जन्यत्र 3, 4, 96.
 वैयाकरणाख्यायां 6, 3, 7.
 वै वावेति च च्छन्दसि 8, 1, 64.
 वोताष्योः 3, 3, 141.
 वोतो गुणवचनात् 4, 1, 44.
 वोपसर्जनस्य 6, 3, 82.
 वो विधूनने जुक् 7, 3, 38.
 वो कथलसकत्यसम्भः 3, 2, 143.
 वो क्षुश्रुवः 3, 3, 25.
 व्मोर्वा 8, 4, 23.
 व्यक्तवाचां समुच्चारणे 1, 3, 48.
 व्यञ्जनैरुपसित्ते 4, 4, 26.
 व्यत्ययो बहुलम् 3, 1, 85.

व्यथो लिटि 7, 4, 68.
 व्यधजपोरनुपसर्गे 3, 3, 61.
 व्यन्सपत्रे 4, 1, 145.
 व्यवहृताश्च 1, 4, 82.
 व्यवहृत्पणोः समर्थयोः 2, 3, 57.
 व्याधिनो जन्तरम् 6, 2, 166.
 व्यश्च 6, 1, 43.
 व्याङ्परिभ्यो रमः 1, 3, 83.
 व्या हरति मगः 4, 3, 51.
 व्युपयोः श्रेतेः पर्याये 3, 3, 39.
 व्युष्टादिभ्यो ञ् 5, 1, 97.
 व्योर्लघुप्रयत्नतरः 8, 3, 18.
 व्रजयजोर्भावे क्वप् 3, 3, 98.
 व्रते 3, 2, 80.
 व्रश्चभस्त्रसज्जमज् 8, 2, 36.
 वातचफजोरस्त्रियाम् 5, 3, 113.
 व्रातेन जीवति 5, 2, 21.
 व्रीहिशाल्योर्ढक् 5, 2, 2.
 व्रीहेः पुरोडाशे 4, 3, 148.
 व्रीह्यादिभ्यश्च 5, 2, 116.

श

शकटादण् 4, 4, 80.
 शकथप्रज्ञाग्लाघटरभं 3, 4, 65.
 शकि शमुल्कमुलो 3, 4, 12.
 शकि लिङ् च 3, 3, 172.
 शकिसहोश्च 3, 1, 99.
 शक्तियष्टयोरीकक् 4, 4, 59.
 शक्ती हस्तिकवाटयोः 3, 2, 54.
 शगिडकादिभ्यो ज्यः 4, 3, 92.
 शतमानविंशतिकं 5, 1, 27.
 शतसहस्रान्ताच्च 5, 2, 119.
 शताच्च ठन्यतावशते 5, 1, 21.
 शतुरनुमो नद्यजादौ 6, 1, 173.

शदन्तविंशतेश्च 5, 2, 46.
 शदेरगतौ तः 7, 3, 42.
 शदेः शितः 1, 3, 60.
 शप्श्रयनोर्नित्यम् 7, 1, 81.
 शब्दददुं करोति 4, 4, 34.
 शब्दवैरकलहाभकण्वं 3, 1, 17.
 शमामष्टानां दीर्घः श्यनि 7, 3, 74.
 शमिता यज्ञे 6, 4, 54.
 शमित्यष्टाभ्यो घिनुण् 3, 2, 141.
 शमि धातोः संज्ञायाम् 3, 2, 14.
 शम्याः ष्लज् 4, 3, 142.
 शयवासवासिष्यकालात् 6, 3, 18.

शरद्वृच्छुनकदभो° 4, 1, 102.
 शरादीनां च 6, 3, 120.
 शरीरावयवाच्च 4, 3, 55.
 शरीरावयवाद्यत् 5, 1, 6.
 शरो जचि 8, 4, 49.
 शर्करादिभ्यो ञ् 5, 3, 107.
 शर्कराया वा 4, 2, 83.
 शर्परे विसर्जनीयः 8, 3, 35.
 शूर्पवीः खयः 7, 4, 61.
 शल इगुपधादनटः क्तः 3, 1, 45.
 शलालुनो ज्यन्तरस्याम् 4, 4, 54.
 शश्रुो ञटि 8, 4, 63.
 शसो न 7, 1, 29.
 शस्येन परिजातः 5, 2, 68.
 शाकलाद्वा 4, 3, 128.
 शाखादिभ्यो यः 5, 3, 103.
 शाङ्गासाङ्गाव्यावेपां युक् 7, 3, 37.
 शाङ्गोरन्यतरस्याम् 7, 4, 41.
 शायान्वा 5, 1, 35.
 शात् 8, 4, 44.
 शारदे जनार्तवे 6, 2, 9.
 शार्ङ्गखाद्यजो ङीन् 4, 1, 73.
 शालोनकौपीने° 5, 2, 20.
 शास इदङ्हलोः 6, 4, 34.
 शासिक्सिधसिनां च 8, 3, 60.
 शा हो 6, 4, 35.
 शिखाया वलच् 4, 2, 89.
 शि तुक् 8, 3, 31.
 शितेनेत्यावच्छ° 6, 2, 138.
 शिलाया ङः 5, 3, 102.
 शिल्पम् 4, 4, 55.
 शिल्पिनि चाकृजः 6, 2, 76.
 शिल्पिनि ष्वन् 3, 1, 145.
 शिवशमरिष्टस्य करे 4, 4, 143.
 शिवादिभ्यो ञ् 4, 1, 112.
 शिशुकन्दयमसभ° 4, 3, 88.

शि सर्वनामस्थानम् 1, 1, 42.
 शीङः सार्वधातुके गुणः 7, 4, 21.
 शीङो रुट् 7, 1, 6.
 शीतोष्णाभ्यां कारिणि 5, 2, 71.
 शीर्षंश्छन्दसि 6, 1, 60.
 शीर्षच्छेदाद्यच्च 5, 1, 65.
 शीलम् 4, 4, 61.
 शुक्रादघन् 4, 2, 26.
 शुण्डिकादिभ्यो ञ् 4, 3, 76.
 शुभादिभ्यश्च 4, 1, 123.
 शुषः कः 8, 2, 51.
 शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिपः 3, 4, 35.
 शुष्कधटो 6, 1, 206.
 शूद्राणामनिरवसितानाम् 2, 4, 10.
 शूर्पादजन्यतरस्याम् 5, 1, 26.
 शूलात्पाके 5, 4, 65.
 शूलोखाद्यत् 4, 2, 17.
 शृङ्खलमस्य बन्धनं करभे 5, 2, 79.
 शृङ्गमवस्थार्थां च 6, 2, 115.
 शृतं पाके 6, 1, 27.
 शृद्रां ह्रस्वो वा 7, 4, 12.
 शृवन्द्योरारुः 3, 2, 173.
 श्रे 1, 1, 13.
 शे सुचादीनाम् 7, 1, 59.
 शेवलसुपरिशाल° 5, 3, 84.
 शेश्छन्दसि बहुलम् 6, 1, 70.
 शेपात्कर्तरि परस्मैपदम् 1, 3, 78.
 शेपाद्विभाषा 5, 4, 154.
 शेपे 4, 2, 92.
 शेपे प्रथमः 1, 4, 108.
 शेपे लडयदो 3, 3, 151.
 शेपे लोपः 7, 2, 90.
 शेपे विभाषा 8, 1, 41. 50.
 शेपे विभाषाकखा° 8, 4, 18.
 शेपो घ्यसिखि 1, 4, 7.
 शेपो बहुव्रीहिः 2, 2, 23.

शोणात्प्राचाम् 4, 1, 43.
 शोनकादिभ्यश्छन्दसि 4, 3, 106.
 शनसोरल्लोपः 6, 4, 111.
 शनात्तलोपः 6, 4, 23.
 शनाभ्यस्वयोरान्तः 6, 4, 112.
 श्याद्वाधासु° 3, 1, 141.
 श्येनतिलस्य पाते जे 6, 3, 71.
 श्यो ऽस्यर्शे 8, 2, 47.
 श्रज्यावमकन्पापवत्सु° 6, 2, 25.
 श्रविष्ठाफलान्यनुराधा° 4, 3, 34.
 श्राणामांसौदनादटिठन् 4, 4, 67.
 श्राद्धमनेन भुक्तामिनिठनौ 5, 2, 85.
 श्राद्धे शरदः 4, 3, 12.
 श्रिनीभुवो ऽनुपसर्गे 3, 3, 24.
 श्रौषामयथोश्छन्दसि 7, 1, 56.
 श्रुवः श्र च 3, 1, 74.

शुश्रुणुपृक्वृभ्यश्छन्दसि 6, 4, 102.
 श्रेयादयः कृतादिभिः 2, 1, 59.
 श्रोत्रियंश्छन्दो° 5, 2, 84.
 श्युकः किति 7, 2, 11.
 श्लाघहृङ्स्याशपां° 1, 4, 34.
 श्लिष आलिङ्गने 3, 1, 46.
 श्ली 6, 1, 10.
 श्वगणादटञ् च 4, 4, 11.
 श्वयतेरः 7, 4, 18.
 श्वयुवमघोनामतच्छित्ते 6, 4, 133.
 श्वशुरः श्वश्चा 1, 2, 71.
 श्वसस्तुट् च 4, 3, 15.
 श्वसो ऽवसोयःश्रेयसः 5, 4, 80.
 श्वादेरिञि 7, 3, 8.
 श्वीदितो निष्ठायाम् 7, 2, 14.

ष

षः प्रत्ययस्य 1, 3, 6.
 षत्कृतिकतिपयचतुरां° 5, 2, 51.
 षट् च काण्डादीनि 6, 2, 135.
 षट्चतुर्भ्यश्च 7, 1, 55.
 षट्त्रिचतुर्भ्यो हलादिः 6, 1, 179.
 षड्भ्यो लुक् 7, 1, 22.
 षटोः कः सि 8, 2, 41.
 षयमासायणयच्च 5, 1, 83.
 षत्वतुक्रोरसिद्धः 6, 1, 86.
 षपूर्वहन्धृतराज्ञामणि 6, 4, 135.
 षष्टिकाः षष्टिरात्रेण° 5, 1, 90.
 षष्ठ्यादेश्चासंख्यादेः 5, 2, 58.
 षष्ठाष्टमाभ्यां ज च 5, 3, 50.
 षष्ठी 2, 2, 8.
 षष्ठी चानादरे 2, 3, 38.
 षष्ठी प्रत्येनसि 6, 2, 60.

षष्ठीयुक्तश्छन्दसि वा 1, 4, 9.
 षष्ठी श्रेषे 2, 3, 50.
 षष्ठी स्थानेयोगा 1, 1, 49.
 षष्ठी हेतुप्रयोगे 2, 3, 26.
 षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन 2, 3, 30.
 षष्ठ्या आक्रोशे 6, 3, 21.
 षष्ठ्याः पतिपुत्र° 8, 3, 53.
 षष्ठ्या रूप्य च 5, 3, 54.
 षष्ठ्या व्याश्रये 5, 4, 48.
 षात्पदान्तात् 8, 4, 35.
 षिद्गौरादिभ्यश्च 4, 1, 41.
 षिद्धिभदादिभ्यो ङङ् 3, 3, 104.
 ष्टुना ष्टुः 8, 4, 41.
 ष्टिवृक्कमुच्रमां शिति 7, 3, 75.
 ष्यान्ता षट् 1, 1, 24.
 ष्यङः संप्रसारणम् 6, 1, 13.

स

- स उत्तमस्य 3, 4, 98.
 स एषां ग्रामणीः 5, 2, 78.
 संयसश्च 3, 1, 72.
 संयोगादिश्च 6, 4, 166.
 संयोगादेरात्तो धातो° 8, 2, 43.
 संयोगान्तस्य लोपः 8, 2, 23.
 संयोगे गुरु 1, 4, 11.
 संल्लिटोर्जैः 7, 3, 57.
 संवत्सराग्रहायणीभ्यां° 4, 3, 50.
 संवत्सरान्ताच्छन्दसि 5, 1, 91.
 संशयमापन्नः 5, 1, 73.
 संसृष्टे 4, 4, 22.
 संस्कृतम् 4, 4, 3.
 संस्कृतं भक्षाः 4, 2, 16.
 संहितशफलक्षणावामादेश्च 4, 1, 70.
 संहितायाम् 6, 1, 72. 3, 114.
 सक्रयं चाक्रान्तात् 6, 2, 198.
 सख्यशिश्वीति भाषायाम् 4, 1, 62.
 सख्युरसंबुद्धौ 7, 1, 92.
 सख्युर्यः 5, 1, 126.
 सर्गातिरपि तिङ् 8, 1, 68.
 सर्गर्भस्यूथसनुताद्यत् 4, 4, 114.
 संकलादिभ्यश्च 4, 2, 75.
 संख्याव्यव्यासत्रा° 2, 2, 25.
 संख्या 6, 2, 35.
 संख्यापूर्वो द्विगुः 2, 1, 52.
 संख्याया अतिशदन्तायाः° 5, 1, 22.
 संख्याया अवयवे तयप् 5, 2, 42.
 संख्यायाः क्रियाभ्यावृत्ति° 5, 4, 17.
 संख्याया गुणस्य निमाने° 5, 2, 47.
 संख्याया विधार्थे धा 5, 3, 42.
 संख्यायाश्च गुणान्तायाः 5, 4, 59.
 संख्यायाः संवत्सर° 7, 3, 15.
 संख्यायाः संज्ञासंघसूत्रा° 5, 1, 58.
 संख्यायाः स्तनः 6, 2, 163.
 संख्या वंशयेन 2, 1, 19.
 संख्या विसायपूर्व° 6, 3, 110.
 संख्याव्ययादेर्डीप् 4, 1, 26.
 संख्यासुपूर्वस्य 5, 4, 140.
 संख्यैकवचनाच्च 5, 4, 43.
 संग्रामे प्रयोजनयोद्धृभ्यः 4, 2, 56.
 संघाङ्गलक्षणेष्वा 4, 3, 127.
 संघे चार्नांतराधये 3, 3, 42.
 संघोद्घी गणाप्रशंसयोः 3, 3, 86.
 संज्ञापूरणयोश्च 6, 3, 38.
 संज्ञायां ललाटकुक्कुट्यौ 4, 4, 46.
 संज्ञायां शरदो युञ् 4, 3, 27.
 संज्ञायां श्रवणाश्रवत्याभ्याम् 4, 2, 5.
 संज्ञायां समजनिपद° 3, 3, 99.
 संज्ञायां कन् 4, 3, 147. 5, 3, 75. 87.
 संज्ञायां कन्योशीनरेषु 2, 4, 20.
 संज्ञायां गिरिनिकाययोः 6, 2, 94.
 संज्ञायां च 5, 3, 97. 6, 2, 77.
 संज्ञायां जन्याः 4, 4, 82.
 संज्ञायां धेनुष्या 4, 4, 89.
 संज्ञायाम् 2, 1, 44. 3, 3, 109. 4, 42. 4, 1,
 72. 3, 117. 6, 2, 159. 8, 2, 11.
 संज्ञायामनचितादीनाम् 6, 2, 146.
 संज्ञायामुपमानम् 6, 1, 204.
 संज्ञायां भृतृवृजिधारि° 3, 2, 46.
 संज्ञायां मन्माभ्याम् 5, 2, 137.
 संज्ञायां मित्राजिनयोः 6, 2, 165.
 संज्ञो ज्यतरभ्यां कर्मणि 2, 3, 22.
 संज्ञोपम्ययोश्च 6, 2, 113.

सत्यं प्रश्ने 8, 1, 32.
 सत्यादशपथे 5, 4, 66.
 सत्यापपाशरूपवोणा° 3, 1, 25.
 सत्सूद्विप्रद्रुहदुह्युज° 3, 2, 61.
 सतिरप्रतेः 8, 3, 66.
 सदृशप्रतिरूपयोः सादृश्ये 6, 2, 11.
 सदेः परस्य लिटि 8, 3, 118.
 सदेरप्रतेः 8, 3, 66.
 सद्यः परस्परार्येषमः° 5, 3, 22.
 सध मादस्ययोश्छन्दसि 6, 3, 96.
 सनः क्तिचि लोपश्चा° 6, 4, 45.
 स नपुंसकम् 2, 4, 17.
 सनाशंसभिन्न उः 3, 2, 168.
 सनाद्यन्ता धातवः 3, 1, 32.
 सनाशंसभिन्न उः 3, 2, 168.
 सनिं ससनिवांसम् 7, 2, 69.
 सनि ग्रहगुहोश्च 7, 2, 12.
 सनि च 2, 4, 47.
 सनि मीमाधुरभलभ° 7, 4, 54.
 सनीवन्तर्धभस्ज° 7, 2, 49.
 सनोतेरनः 8, 3, 108.
 संधिवेलाद्यतुनक्षत्रेभ्यो° 4, 3, 16.
 सचाद्यन्ता धातवः 3, 1, 32.
 सचाशंसभिन्न उः 3, 2, 168.
 सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः° 2, 1, 61.
 सन्यङोः 6, 1, 9.
 सन्यतः 7, 4, 79.
 सन्लिटोर्जैः 7, 3, 57.
 सन्वल्लघुनि चङ्पर 7, 4, 93.
 सपत्ननिष्पन्नाद° 5, 4, 61.
 सपूर्वाच्च 5, 2, 87.
 सपूर्वायाः प्रथमाया° 8, 1, 26.
 सप्तनो जञ् छन्दसि 5, 1, 61.
 सप्तमीपञ्चम्या 2, 3, 7.
 सप्तमीविशेषणो° 2, 2, 35.
 सप्तमी शौषडैः 2, 1, 40.

सप्तमी सिद्धशुष्क° 6, 2, 32.
 सप्तमीहारिणी° 6, 2, 65.
 सप्तम्यधिकरणो च 2, 3, 36.
 सप्तम्याः पुग्यम् 6, 2, 152.
 सप्तम्यां चोपपीड° 3, 4, 49.
 सप्तम्यां जनेर्दः 3, 2, 97.
 सप्तम्यास्त्रल् 5, 3, 10.
 सभायां नपुंसके 6, 2, 98.
 सभाया यः 4, 4, 105.
 सभा राजमनुष्यपूर्वा 2, 4, 23.
 समः क्षुण्वः 1, 3, 65.
 समः प्रतिज्ञाने 1, 3, 52.
 समयस्तदस्य प्राप्तम् 5, 1, 104.
 समयाच्च यापनायाम् 5, 4, 60.
 समर्थः पदविधिः 2, 1, 1.
 समर्थानां प्रथमाद्वा 4, 1, 82.
 समवप्रविभ्यः स्यः 1, 3, 22.
 समवायान्तरमवैति 4, 4, 43.
 समवाये च 6, 1, 138.
 समस्वृतौयायुक्तात् 1, 3, 54.
 समः समि 6, 3, 93.
 समः सुटि 8, 3, 5.
 समां समां वि जायते 5, 2, 12.
 समानकर्तृकयोः पूर्वकाले 3, 4, 21.
 समानकर्तृकेषु तुमुन् 3, 3, 158.
 समानतीर्थे वासी 4, 4, 107.
 समानस्य च्छन्दस्यमूर्ध° 6, 3, 84.
 समानोदरे शयित° 4, 4, 108.
 समापनात्सपूर्वपदात् 5, 1, 112.
 समायाः खः 5, 1, 85.
 समासतो 3, 4, 50.
 समासस्य 6, 1, 223.
 समासाच्च तद्विषयात् 5, 3, 106.
 समासान्ताः 5, 4, 68.
 समासे ङङुलेः सङ्गः 8, 3, 80.
 समासे ङनङ्पूर्वे 7, 1, 37.

समाहारः स्वरितः 1, 2, 31.

समि ख्यः 3, 2, 7.

समि मुष्टौ 3, 3, 36.

समि युद्रुदुवः 3, 3, 23.

समुच्चये जन्यतरस्याम् 3, 4, 3.

समुच्चये सामान्यवचनस्य 3, 4, 5.

समुदाङ्भ्यो यमो ऽग्रन्थे 1, 3, 75.

समुदोरजः पशुपु 3, 3, 69.

समुद्राभाद्घः 4, 4, 118.

समूलाकृतजीविषु 3, 4, 36.

समूहवच्च बहुषु 5, 4, 22.

समो गम्यच्छ्रभ्याम् 1, 3, 29.

संपरिपूर्वात्त्व च 5, 1, 92.

संपर्युपेभ्यः करोतो भूषणे 6, 1, 137.

संपादिनि 5, 1, 99.

संपृचानुरूधाङ्यमाङ्यस 3, 2, 142.

संप्रतिभ्यामनाध्याने 1, 3, 46.

संप्रसारणस्य 6, 3, 139.

संप्रसारणाच्च 6, 1, 108.

संप्रोदश्च काच् 5, 2, 29.

संबुद्धौ च 7, 3, 106.

संबुद्धौ शाकल्यस्ये 1, 1, 16.

संबोधने च 2, 3, 47. 3, 2, 125.

सं भवत्यव हरति पचति 5, 1, 52.

संभावने जलमिति 3, 3, 154.

संभूते 4, 3, 41.

संमाननोत्सञ्जनाच्चार्ये 1, 3, 36.

सरूपाणामेकशेष एक 1, 2, 64.

सर्तिशास्त्यतिभ्यश्च 3, 1, 56.

सर्वकूलाभ्रकरीषेषु कपः 3, 2, 42.

सर्वं गुणकात्स्न्ये 6, 2, 93.

सर्वचर्मणः कृतः खखर्जा 5, 2, 5.

सर्वत्र लोहितादि 4, 1, 18.

सर्वत्र विभाषा गोः 6, 1, 122.

सर्वत्र शाकल्यस्य 8, 4, 51.

सर्वत्राण च तलोपश्च 4, 3, 22.

सर्वदेवात्तातिल 4, 4, 142.

सर्वनामस्थाने चासंबुद्धौ 6, 4, 8.

सर्वनामस्त्वृताया च 2, 3, 27.

सर्वनामः स्मै 7, 1, 14.

सर्वनामः स्याद्द्वस्वश्च 7, 3, 114.

सर्वपुरुषाभ्यां णट्जो 5, 1, 10.

सर्वभूमिपृथिवीभ्याम् 5, 1, 41.

सर्वस्य द्वे 8, 1, 1.

सर्वस्य सुपि 6, 1, 191.

सर्वस्य सो जन्यतरस्यां दि 5, 3, 6.

सर्वादीनि सर्वनामानि 1, 1, 27.

सर्वैकान्यक्रियन्तदः 5, 3, 15.

सवाभ्यां वामौ 3, 4, 91.

सविधसनीडसमर्थाद् 6, 2, 23.

ससजुषो रुः 8, 2, 66.

समूवेति निगमे 7, 4, 74.

ससौ प्रशंसायाम् 5, 4, 40.

सस्येन परिजातः 5, 2, 68.

सः स्यार्धधातुके 7, 4, 49.

सः स्वितिस्वदिसहोनां च 8, 3, 62.

सहनज्विद्यमानपूर्वाच्च 4, 1, 57.

सह्युक्ते ऽग्रधाने 2, 3, 19.

सह सुपा 2, 1, 4.

सहस्य सधिः 6, 3, 95.

सहस्य सः संज्ञायाम् 6, 3, 78.

सहस्रेण संमितो घः 4, 4, 135.

सहिवहोरोदवर्णस्य 6, 3, 112.

सहेः पृतनताभ्यां च 8, 3, 109.

सहे च 3, 2, 96.

सहेः साडः सः 8, 3, 56.

साक्षात्प्रभृतीनि च 1, 4, 74.

साक्षाद्दृष्टरि संज्ञायाम् 5, 2, 91.

साद्यै साख्या साढेति 6, 3, 113.

सात्यदाद्योः 8, 3, 111.

साधकतमं करणम् 1, 4, 42.

साधुनिपुणाभ्यामर्चायां 2, 3, 43.

सान्तमहत्तः संयोगस्य 6, 4, 10.
 साप्तपदीनं सख्यम् 5, 2, 22.
 साम आकम् 7, 1, 33.
 सामन्त्रितम् 2, 3, 48.
 सामान्यवचनं विभाषितं 8, 1, 74.
 सामि 2, 1, 27.
 सार्यचिरंप्राज्ञोपग्रे 4, 3, 23.
 सार्वधातुकमपित् 1, 2, 4.
 सार्वधातुकार्धधातुकयोः 7, 3, 84.
 सार्वधातुके यक् 3, 1, 67.
 साल्वावयवप्रत्ययश्च 4, 1, 173.
 साल्वेयगान्धारिभ्यां च 4, 1, 169.
 सावनडुहः 7, 1, 82.
 सावेकाचस्त्वतीया 6, 1, 168.
 सास्मिन्वोर्यमासीति 4, 2, 21.
 सास्य देवता 4, 2, 24.
 सिकताशर्कराभ्यां च 5, 2, 104.
 सिचि च परस्मैपदेषु 7, 2, 40.
 सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु 7, 2, 1.
 सिचो यङि 8, 3, 112.
 सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च 3, 4, 109.
 सिति च 1, 4, 16.
 सिद्धशुष्कपक्वबन्धैश्च 2, 1, 41.
 सिध्मादिभ्यश्च 5, 2, 97.
 सिध्यतेरपारलौकिके 6, 1, 49.
 सिन्धुतक्षिशलादिभ्यो 4, 3, 93.
 सिन्ध्यपकराभ्यां कन् 4, 3, 32.
 सिपि धातो र्वा 8, 2, 74.
 सिब्वहुलं लेटि 3, 1, 34.
 सिवादीनां वाङ्मयत्राये ऽपि 8, 3, 71.
 सुः पूजायाम् 1, 4, 94.
 सुकर्मपापमन्त्रपुण्येषु 3, 2, 89.
 सुखप्रिययोर्हिते 6, 2, 15.
 सुखप्रियादानुलोभ्ये 5, 4, 63.
 सुखादिभ्यः कर्तृवेदनायाम् 3, 1, 13.
 सुखादिभ्यश्च 5, 2, 131.

सुजः 8, 3, 107.
 सुजो यज्ञसंयोगे 3, 2, 132.
 सुद् कात्पूर्वः 6, 1, 135.
 सुद् तिथोः 3, 4, 107.
 सुडनपुंसकस्य 1, 1, 43.
 सुधातुरकङ् च 4, 1, 97.
 सुधित वसुधित नेमधित 7, 4, 45.
 सुनोतेः स्यसनोः 8, 3, 117.
 सुप आत्मनः क्वच् 3, 1, 8.
 सुपः 1, 4, 103.
 सुपां सुलुकपूर्वसवर्णा 7, 1, 39.
 सुपि च 7, 3, 102.
 सुपि स्थः 3, 2, 4.
 सुपो धातुप्रातिपदिकयोः 2, 4, 71.
 सुप्तिङन्तं पदम् 1, 4, 14.
 सुप् प्रतिना मात्रायै 2, 1, 9.
 सुष्यजातो णिनिस्ताच्छीत्ये 3, 2, 78.
 सुप्रातसुश्वसुदिव 5, 4, 120.
 सुबामन्त्रिते पराङ्गवत् 2, 1, 2.
 सुयजोर्ङ्वनिप् 3, 2, 103.
 सुवास्त्वादिभ्यो ञ् 4, 2, 77.
 सुविनिर्दुर्भ्यः 8, 3, 88.
 सुषामादिषु च 8, 3, 98.
 सुसर्वाधोज्जनपदस्य 7, 3, 12.
 सुहृद्दुर्हृदी मित्रामित्रयोः 5, 4, 150.
 सूत्रं प्रतिष्ठातम् 8, 3, 90.
 सूत्राच्च कोपधात् 4, 2, 65.
 सूददीपदीक्षश्च 3, 2, 153.
 सूपमानात्तः 6, 2, 145.
 सूर्यतिष्यागस्त्य 6, 4, 149.
 सघस्यदः क्त्वरच् 3, 2, 160.
 सजिद्रुशोर्भल्यमकिति 6, 1, 58.
 सपितृदोः कसुन् 3, 4, 17.
 स स्थिरे 3, 3, 17.
 सेधतेर्गता 8, 3, 113.
 सेनान्तलक्षणकारिभ्यश्च 4, 1, 152.

सेनाया वा 4, 4, 45.
 सेर्हापिच्च 3, 4, 87.
 से ऽसिचि कृतचृतं 7, 2, 57.
 सो ऽचि लोपे चेतं 6, 1, 134.
 सोढः 8, 3, 115.
 सोदराद्यः 4, 4, 109.
 सो ऽपदादीं 8, 3, 38.
 सोममर्हति यः 4, 4, 137.
 सोमादृष्टय 4, 2, 30.
 सोमे सुजः 3, 2, 90.
 सोमे ह्वरितः 7, 2, 33.
 सोरवक्षेपणे 6, 2, 195.
 सोर्मनसौ अलोमोपसौ 6, 2, 117.
 सो ऽस्य निवासः 4, 3, 89.
 सो ऽस्यांशवस्रभृतयः 5, 1, 56.
 सो ऽस्यादिरिति 4, 2, 55.
 सो च 6, 4, 13.
 स्तोः संयोगाद्योरन्ते च 8, 2, 29.
 स्तन्भुस्तन्भुं 3, 1, 82.
 स्तम्बकर्णयो रमिजपोः 3, 2, 13.
 स्तम्बशकृतोरिन् 3, 2, 24.
 स्तम्बे क च 3, 3, 83.
 स्तम्भसिबुसहां चडि 8, 3, 116.
 स्तम्भसिबुसहां चडि 8, 3, 116.
 स्तम्भस्तम्भुस्कम्भुं 3, 1, 82.
 स्तम्भेः 8, 3, 67.
 स्तुतस्तोमयोश्चन्दसि 8, 3, 105.
 स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु 7, 2, 72.
 स्तेनाद्यन्नलोपश्च 5, 1, 125.
 स्तोकान्तिकदूरार्थं 2, 1, 39.
 स्तोः श्चुना श्चुः 8, 4, 40.
 स्तोतिपयोरेव पश्यं 8, 3, 61.
 स्त्यः प्रपूर्वस्य 6, 1, 23.
 स्त्रियाः 6, 4, 79.
 स्त्रियाः पुंवद्भाषितं 6, 3, 34.
 स्त्रियां संज्ञायाम् 5, 4, 143.

स्त्रियां क्तिन् 3, 3, 94.
 स्त्रियां च 7, 1, 93.
 स्त्रियाम् 4, 1, 3.
 स्त्रियामवन्तिकुन्तिं 4, 1, 176.
 स्त्री पुंवच्च 1; 2, 66.
 स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्सर्जो 4, 1, 87.
 स्त्रीभ्यो ढक् 4, 1, 120.
 स्त्रीषु सांवोरसाल्वं 4, 2, 76.
 स्यः क च 3, 2, 77.
 स्याण्डलाच्छयितरि व्रते 4, 2, 15.
 स्यागापापचो भावे 3, 3, 95.
 स्याच्छोरिच्च 1, 2, 17.
 स्यादिष्वभ्यासेन 8, 3, 64.
 स्यानान्तगोशालं 4, 3, 35.
 स्यानान्ताद्विभाषां 5, 4, 10.
 स्यानिवदादेशो ऽनस्विधां 1, 1, 58.
 स्याने ऽन्तरतमः 1, 1, 50.
 स्यालीबिलात् 5, 1, 70.
 स्यूलदूरयुवहृस्व 6, 4, 156.
 स्यूलादिभ्यः प्रकारवचने 5, 4, 3.
 स्ये च भाषायाम् 6, 3, 20.
 स्येशभासपिसकसो वरच् 3, 2, 175.
 स्यात्स्यादयश्च 7, 1, 49.
 सुकमोरनात्मनेपदनिमित्ते 7, 2, 36.
 स्येहने पिषः 3, 4, 38.
 स्यर्थायामाडः 1, 3, 31.
 स्पृशो ऽनुदक्के क्विन् 3, 2, 58.
 स्पृहिरिहृपतिदयि 3, 2, 158.
 स्पृहेरीप्सितः 1, 4, 36.
 स्फायः स्फो निष्ठायाम् 6, 1, 22.
 स्फायो वः 7, 3, 41.
 स्फिगपूतवोशां 6, 2, 187.
 स्फुरतिस्फुलत्योर्घञि 6, 1, 47.
 स्फुरतिस्फुलत्योर्निनि 8, 3, 76.
 स्मिपूङ्ग्वश्च शां सनि 7, 2, 74.
 स्मे लोट् 3, 3, 165.

स्मोत्तरे लङ् च 3, 3, 176.
 स्यतासौ ल्लुटोः 3, 1, 33.
 स्यदो जवे 6, 4, 28.
 स्यश्छन्दसि बहुलम् 6, 1, 133.
 स्यसिचसौयुट्तासिपुं 6, 4, 62.
 स्रवतिशृणोतिद्रवति° 7, 4, 81.
 स्रोतसो विभाषा° 4, 4, 113.
 स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा 1, 1, 68.
 स्वं स्वामिनि 6, 2, 17.
 स्वतन्त्रः कर्ता 1, 4, 54.
 स्वतवान्यायो 8, 3, 11.
 स्वनहसोर्वा 3, 3, 62.
 स्वपादिहिंसामच्यनिटि 6, 1, 188.
 स्वपितृषोर्नेजिङ् 3, 2, 172.
 स्वपिस्थमिव्येजां यङि 6, 1, 19.
 स्वपो नन् 3, 3, 91.
 स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् 1, 1, 35.
 स्वमोर्नेपुंसकात् 7, 1, 23.
 स्वयं क्तेन 2, 1, 25.
 स्वरतिसूर्तिसूयति° 7, 2, 44.
 स्वरादिनिपातमव्ययम् 1, 1, 37.

स्वरितजितः कञ्चभि° 1, 3, 72.
 स्वरितमामेडिते ऋया° 8, 2, 103.
 स्वरितात्संहितायाम्° 1, 2, 39.
 स्वरितेनाधिकारः 1, 3, 11.
 स्वरितो घानुदात्ते° 8, 2, 6.
 स्वमुशङ्कः 4, 1, 143.
 स्वागतादीनां च 7, 3, 7.
 स्वाङ्गाच्चेतः 6, 3, 40.
 स्वाङ्गाच्चोपसर्जनाद° 4, 1, 54.
 स्वाङ्गे तसप्रत्यये ऋभ्योः 3, 4, 61.
 स्वाङ्गे ऽध्रुवे 3, 4, 54.
 स्वाङ्गेभ्यः प्रसिते 5, 2, 66.
 स्वादिभ्यः श्रुः 3, 1, 73.
 स्वादिष्वसर्वनामस्थाने 1, 4, 17.
 स्वादुमि णसुल् 3, 4, 26.
 स्वापेश्छङि 6, 1, 18.
 स्वामिचैश्वर्ये 5, 2, 126.
 स्वामोश्वराधिपतिदायाद° 2, 3, 39.
 स्वे पुषः 3, 4, 40.
 स्वी जसमोदकृष्टा° 4, 1, 2.

ह्य

ह एति 7, 4, 52.
 हनश्च वधः 3, 3, 76.
 हनस्त च 3, 1, 108.
 हनस्तो ऽचिण्णालोः 7, 3, 32.
 हनः सिच् 1, 2, 14.
 हनो वध लिङि 2, 4, 42.
 हन्त च 8, 1, 54.
 हन्तेरत्पूर्वस्य 8, 4, 22.
 हन्तेर्जः 6, 4, 36.
 हस्तेरनुद्यमने ञच् 3, 2, 9.
 हस्तेर्द्वैतिनाथयोः पशौ 3, 2, 25.
 हस्त्युत्सङ्गादिभ्यः 4, 4, 15.

हरितादिभ्यो ज्ञः 4, 1, 100.
 हरोतक्यादिभ्यश्च 4, 3, 167.
 हलः 6, 4, 2.
 हलदन्तात्सप्तम्याः° 6, 3, 9.
 हलन्ताच्च 1, 2, 10.
 हलन्त्यम् 1, 3, 3.
 हलश्च 3, 3, 121.
 हलश्चेजुपधात् 8, 4, 31.
 हलः श्नः शानजभौ 3, 1, 83.
 हलसौराट्ठक् 4, 3, 124. 4, 31.
 हलसूकरयोः पुवः 3, 2, 183.
 हलस्तद्धितस्य 6, 4, 150.

- हलादिः श्रेयः 7, 4, 60.
 हलि च 8, 2, 77.
 हलि लोपः 7, 2, 113.
 हलि सर्वेषाम् 8, 3, 22.
 हलो जनन्तराः संयोगः 1, 1, 7.
 हलो यमां यमि लोपः 8, 4, 64.
 हलङ्याबभ्यो दीर्घा° 6, 1, 68.
 हव्ये जनन्तःपादम् 3, 2, 66.
 हशश्वतोर्लङ् च 3, 2, 116.
 हशि च 6, 1, 114.
 हश्च ग्रीहिकालयोः 3, 1, 148.
 हस्ताज्जातो 5, 2, 133.
 हस्तादाने चेरस्तेये 3, 3, 40.
 हस्ते वर्तिग्रहोः 3, 4, 39.
 हायनान्तयुवादिभ्यो ञ् 5, 1, 130.
 हिंसायां प्रतेश्च 6, 1, 141.
 हिंसार्थानां च समान° 3, 4, 48.
 हि च 8, 1, 34.
 हितं भक्षाः 4, 4, 65.
 हिनु मोना 8, 4, 15.
 हिमकापिहतिषु च 6, 3, 54.
 हिरण्यपरिमाणं धने 6, 2, 55.
 हाने 1, 4, 86.
 होयमानपापयोगाच्च 5, 4, 47.
 हुभक्त्यो हेर्धिः 6, 4, 101.
 हुश्रुवोः सार्वधातुके 6, 4, 87.
 हृक्शोरन्यतरस्याम् 1, 4, 53.
 हृदयस्य प्रियः 4, 4, 95.
 हृदयस्य हृल्लेखयद° 6, 3, 50.
 हृदभगसिन्ध्वन्ते पूर्व° 7, 3, 19.
 हृषेर्लोमसु 7, 2, 29.
 हेति द्वितीयाम् 8, 1, 60.
 हेतुमति च 3, 1, 26.
 हेतुमनुष्येभ्यो ञ्यतर° 4, 3, 81.
 हेतुहेतुमतोर्लिङ् 3, 3, 156.
 हेतो 2, 3, 23.
 हेमन्तशिशिखाव° 2, 4, 28.
 हेमन्ताच्च 4, 3, 21.
 हे मपरे च 8, 3, 26.
 हेरचडि 7, 3, 56.
 हैदंगवीनं संज्ञायाम् 5, 2, 23.
 हैहेप्रयोगे हैहयोः 8, 2, 85.
 हो ङः 8, 2, 31.
 होत्राभ्यश्चः 5, 1, 135.
 हो हन्तेर्जिञ्चेषु 7, 3, 54.
 ह्यन्तर्ज्ञाश्वसजाग° 7, 2, 5.
 ह्रस्वः 7, 4, 59.
 ह्रस्वं लघु 1, 4, 10.
 ह्रस्वनद्यापो नुट् 7, 1, 54.
 ह्रस्वनुङ्भ्यां मतुप 6, 1, 176.
 ह्रस्वस्य गुणः 7, 3, 108.
 ह्रस्वस्य पिति कृति° 6, 1, 71.
 ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदे मन्त्रे 6, 1, 151.
 ह्रस्वात्तादो तद्धिते 8, 3, 101.
 ह्रस्वादङ्गात् 8, 2, 27.
 ह्रस्वान्ते ञ्यन्त्यात्पूर्वम् 6, 2, 174.
 ह्रस्वे 5, 3, 86.
 ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य 1, 2, 47.
 हु ह्वरेश्चन्दसि 7, 2, 31.
 ह्रादो निष्ठायाम् 6, 4, 95.
 ह्यः संप्रसारणं च न्यभ्युप° 3, 3, 72.
 ह्यः संप्रसारणम् 6, 1, 32.
 ह्यवामश्च 3, 2, 2.

Der Dhâtupâtha nach N. L. Westergaard.

Mein verstorbener Freund WESTERGAARD hat diesen unserm Pânini zugeschriebenen Dhâtupâtha, wie allgemein anerkannt wird, nach den besten Quellen festzustellen gesucht. Es mag im Laufe der Zeit sich Manches in dieses Wurzelverzeichnis eingeschlichen haben, was Pânini nicht vorgelegen hat; dagegen ist wohl kaum anzunehmen, dass Wurzeln ausgefallen oder in eine andere Ordnung gekommen wären. Die innerhalb der zehn Klassen auf dem künstlichen, aber grammatisch bedeutsamen Accent der Wurzel und des ihr angefügten Vocals beruhende Ordnung wird nicht selten dadurch unterbrochen, dass Wurzeln, die in anderer Beziehung in der Grammatik zu einander gehören, trotz ihres abweichenden Accenten den in Beziehung auf den Accent an richtiger Stelle sich befindenden Wurzeln angereicht werden. Die Varianten habe ich mit Weglassung der Autoritäten, auf denen sie beruhen, in Klammern beigefügt; Vopadeva's Abweichungen habe ich unberücksichtigt gelassen, da dieser Grammatiker nicht zur Schule Pânini's gehört. Um in dem nachfolgenden alphabetischen Verzeichniss der Wurzeln diese im Dhâtupâtha leichter finden zu können, habe ich sie innerhalb der zehn Klassen mit fortlaufenden Zahlen versehen. Die im Pandit erscheinende Dhâtuvṛtti des Mâdhava habe ich bei Beginn des Druckes nur bis zum Schluss der 1. Klasse benutzen können.

1. भूवादयः

A. उदात्ताः

a) परस्मैभावः

1 भू सत्तायाम्.

b) तवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

2 एध वृद्धौ; 3 स्पध संघर्षे; 4 गाध प्रतिष्ठालिप्सयोः (ग्रन्थे च); 5 बाध लोडने (लोटेने, विलोडने, विलोभने); 6 नाध (णाध), 7 नाथ याचजोपतापेश्वर्याशिष्पु; 8 दध धारणे (दाने); 9 स्कुदि आप्रघणे (आप्लवने); 10 श्वदि श्वेत्ये; 11 वदि अभिवादनस्तृत्योः; 12 भदि कल्याणे सुखे च; 13 मदि स्तुतिमोदमदस्वप्नगतिषु (auch कान्तौ und जाड्ये); 14 स्पदि किञ्चिच्चलने; 15 क्तिदि परिदेवने; 16 मुद हर्षे; 17 दद दाने; 18 ष्वद, 19 स्वर्द आस्वादने; 20 उर्द माने क्रीडायां च; 21 कुर्द, 22 खुर्द, 23 गुर्द, 24 गुद क्रीडायामेव; 25 वृद क्षरणे (क्षणने); 26 ह्राद अव्यक्ते शब्दे; 27 ह्रादौ सुखे च; 28 स्वाद आस्वादने; 29 पर्द कुत्सिते शब्दे; 30 यतौ प्रयत्ने; 31 युत्, 32 जुत् भासने; 33 विथ् (विध्); 34 वेथ् याचने; 35 अथि (अन्य) शैथिल्ये; 36 ग्रथि (ग्रन्थ) कौटिल्ये (ग्रथ संदर्भे); 37 क्त्य श्लाघायाम्.

c) तवर्गायान्ता उदात्तेतः

38 अत सातत्यगमने; 39 चिती संज्ञाने; 40 च्युतिर् आसेचने; 41 श्च्युतिर् क्षरणे; (42 ज्युतिर् भासने); 43 मन्य विलोडने; 44 कुथि, 45 पुथि (युथि), 46 लुथि, 47 मथि (मन्य) हिंसाक्षेपयोः; 48 पिध (पिधु) गत्याम्; 49 पिधू शास्त्रे माङ्गल्ये च; 50 खादृ भक्षणे; 51 खद स्थैर्ये हिंसायां च; 52 बद (बन्द) स्थैर्ये; 53 गद व्यक्तायां वाचि; 54 रद विलेखने; 55 गाद अव्यक्ते (fehlt auch) शब्दे; 56 अर्द गती याचने च; 57 नर्द (शर्द), 58 गर्द शब्दे; 59 तर्द हिंसायाम्; 60 कर्द कुत्सिते शब्दे; 61 खर्द दन्दशूके; 62 अति, 63 अदि बन्धने; 64 इदि परमेश्वर्ये; 65 विदि (भिदि) अवयवे; (65a गडि वदनेकदेशे gehört schon wegen des Auslauts nicht hierher); 66 णिदि (निदि) कुत्सायाम्; 67 टुनिदि समुद्रौ; 68 चदि आह्लादने दीप्तां च; 69 ऋदि (तुदि) चेष्टायाम्; 70 कदि, 71 क्कदि (क्कदि), 72 क्कदि आह्वाने रोदने च; 73 क्कदि परिदेवने; 74 शुन्ध शूद्रौ.

d) कवर्गायान्ता अनुदात्तेतः

75 शौक (सौक) सेचने; 76 लौक दर्शने; 77 श्लोक संघाते; 78 ट्रेक, 79 ध्रेक शब्दोत्साहयोः; 80 रेक शङ्कायाम्; 81 सेक (पेक, सौक, शौक), 82 सेक, 83 सकि (श्रेक), 84 अकि, 85 श्लकि गत्यर्थाः; 86 शक्ति शङ्कायाम्; 87 अकि लक्षण्ये; 88 वकि कौटिल्ये; 89 मकि मगडने (auch गती); 90 कक लौल्ये; 91 कुक, 92 वृक आदाने; 93 चक वृत्तां (प्रतिघाते च); 94 ककि, 95 वकि, 96 श्वकि (स्वकि), 97 ऋकि, 98 ङौक (ङौक), 99 ञौक, 100 ष्वक्क (ष्वस्क, ष्वक्क, षुक्क), 101 वस्क (वक्क), 102 मस्क, 103 टिक (टिक), 104 टौक, 105 तिक (तिक), 106 तौक, 107 रधि, 108 लधि (dieses nach Einigen auch भोजननिवृत्तां) गत्यर्थाः; 109 अधि, 110 वधि, 111 मधि गत्याक्षेपे (गती गत्यारम्भे च); 112 मधि कैतवे च; 113 राध, 114 लाध, 115 द्राध, (116 ध्राध) सामर्थ्ये; 117 द्राध (ध्राध) आयामे (आयासे) च; 118 श्लाध कत्यने.

e) कवर्गायान्ता उदात्तेतः

119 फक्क नीर्चिगती; 120 तक हसने (सहने); 121 तकि कृच्छ्रजावने; 122 बुक्क भयणे; (123 शुक् गती); 124 कख (कक्क, खक्क, कक्क) हसने; 125 ओख, 126 राख, 127 लाख, 128 द्राख, 129 ध्राख शोषणालमर्थयोः; 130 शाख, 131 श्लाख व्याप्तौ; 132 उख, 133 उखि, 134 वख, 135 वखि, 136 मख, 137 मखि, 138 शाख (नख), 139 शाखि, 140 रख, 141 रखि, 142 लख, 143 लखि, 144 इख, 145 इखि, 146 ईखि (ईखि), (147 मुखि oder थखि,) 148 ऋख, 149 ऋखि, 150 शिखि, 151 रिख, 152 वला, 153 रगि, 154 लगि, 155 अगि, 156 वगि, 157 मगि, 158 तगि, 159 त्वगि (ऋगि), 160 अगि, 161 श्वगि, 162 श्लगि, 163 इगि, 164 रिगि, 165 लिगि गत्यर्थाः; 166 त्वगि कम्पने च; 167 युगि, 168 जुगि, 169 वुगि (बुगि, रुगि) वर्जने; 170 घग्घ (गग्घ, घग्घ) हसने; 171 दधि पालने; 172 लधि शोषणे; 173 मधि मगडने; 174 शिधि आघ्राणे.

f) चवर्गायान्ता अनुदात्तेतः

175 वच दीप्तां; 176 षच सेवने (सेचने); 177 लोच दर्शने; 178 शच व्यक्तायां वाचि; 179 श्वच (श्वज), 180 श्वचि (श्वजि) गती; 181 कच बन्धने; 182 कचि, 183 काचि दीप्तिबन्धनयोः;

184 मच, 185 मुचि (मचि, मुच) कल्कने; 186 मचि (मन्चु) धारणोच्छ्रायपूजनेषु (auch दीप्तौ); 187 पचि (पच) व्यक्तोत्तरणे; 188 हनुच प्रसादे; 189 ऋज गतिस्थानार्जनोर्जनेषु (auch उपार्जन statt ऊर्जन); 190 ऋजि, 191 भर्जा भर्जने; 192 एजू, 193 भेजू, 194 भाजू (भाज), (195 रेजू) दीप्तौ; 196 ईज गतिकुत्सनयोः; (197 वीज गर्तौ).

g) चवर्गीयान्ता उदात्तैः

198 शुच शोके; 199 कुच शब्दे तारे; 200 कुन्च (कुचि, कुन्चु), 201 क्रुन्च (कुचि, क्रुन्चु) कौटिल्याल्पीभावयोः; 202 लुन्च (लुन्चु) अपनयने; 203 अन्चु गतिपूजनयोः; 204 वन्चु, 205 चन्चु, 206 तन्चु, 207 त्वन्चु, 208 मुन्चु, 209 म्लुन्चु, 210 मुचु, 211 म्लुचु गत्यर्थाः; 212 युचु, 213 ग्लुचु (गतावपि), 214 कुजु, 215 खजु स्तेयकरणे; 216 ग्लुन्च (ग्लुन्चु), 217 प्रस्ज (प्रन्च) गर्तौ; 218 गुजि (गुज) अव्यक्ते शब्दे; 219 अर्च पूजायाम्; 220 म्लेक अव्यक्ते शब्दे (व्यक्तायां वाचि); 221 लक, 222 लाकि लक्षणे; 223 वाकि इच्छायाम्; 224 आकि आयामे; 225 ह्रौक लज्जायाम्; 226 हुर्का कौटिल्ये; 227 मुर्का मोहसमुच्छ्राययोः; 228 स्फुर्का विस्मृतां (विस्मृतां); 229 युक (पुक, मुक) प्रसादे; 230 उकि उक्ते; 231 उकी विवासे; 232 धज, 233 धजि, (234 वज, 235 वजि,) 236 धज, 237 धजि, 238 ध्वज, 239 ध्वजि गर्तौ; 240 कूज, (241 कुजि) अव्यक्ते शब्दे; 242 अर्ज, 243 पर्ज (सर्ज) अर्जने; 244 गर्ज शब्दे; 245 तर्ज भर्तसेने; 246 कर्ज व्यथने; 247 खर्ज पूजने (मार्जने) च; 248 अज गतिक्षेपणयोः; 249 तेज पालने; 250 खज मन्ये; (251 कज मदे); 252 खर्ज गतिवैकल्ये; 253 एजू कम्पने; 254 टुश्रोस्फुर्जा वज्जनिष्ये (वज्जनिर्घपि); 255 त्ति क्षये (gehört doch nicht hierher); 256 त्ति अव्यक्ते शब्दे; 257 लज, 258 लजि भर्तसेने (भर्जने); 259 लाज, 260 लाजि भर्तसेने च (!); 261 जज, 262 जजि युद्धे; 263 तुज हिंसायाम्; 264 तुजि पालने (वलने च); 265 गज (मदने च), 266 गजि, 267 गज, 268 गजि, 269 मुज (मज), 270 मुजि (मजि) शब्दार्थाः; 271 वज, 272 वज गर्तौ.

h) टवर्गीयान्ता अनुदात्तैः

273 अट्ट (अट्ट, अट्ट) अतिक्रमहिंसयोः; 274 वेष्ट वेष्टने; 275 चेष्ट चेष्टायाम्; 276 गोष्ट, 277 लोष्ट संघाते; 278 घट्ट चलने; 279 स्फुट विकसने; 280 अटि (अट) गर्तौ; 281 वटि एकचर्यायाम्; 282 मटि, 283 कटि शोके; 284 मुटि पलायने (पालने); 285 हेट विवाधायाम्; 286 एट च; 287 हिडि गत्यनादरयोः; 288 हुडि संघाते; 289 कुडि दाहे; 290 वडि विभाजने (वेष्टने); 291 मडि च; 292 भडि परिभाषणे (परिहासे); 293 पिडि संघाते; 294 मुडि मार्जने (मुगडने); 295 तुडि ताडने; 296 भुडि भरणे (हुडि वरणे); (297 स्फुडि विकसने); 298 चडि कौपे; 299 शडि रुजायां संघाते च; 300 तडि ताडने; 301 पडि गर्तौ; 302 कडि (कन्ड) मदे; 303 खडि (खुडि) मन्ये; 304 हेडू, 305 होडू अनादरे; 306 वाडू (वाडू) आप्लाव्ये; 307 द्राड, 308 ध्राडू विशरणे (विसरणे); 309 श्राडू श्लाघायाम्.

i) टवर्गीयान्ता उदात्तैः

310 श्राटू गर्तौ; 311 यौटू संबन्धे (बन्धे); 312 म्लेटू (म्लेडू), 313 मेडू, (314 मेटू) उन्मादे; 315 कटे, (316 चटे) वर्षावरणयोः; 317 अट, 318 पट गर्तौ; 319 रट परिभाषणे; 320 लट बाल्ये

(बाल्ये च); 321 शट रुजाविशरणगत्यवसादनेषु; 322 वट वेष्टने; 323 किट, 324 खिट ऋसे; 325 शिट, 326 पिट अनादरे; 327 जट, 328 ऋट संघाते; 329 भट भृतौ; 330 तट उच्छ्राये; 331 खट काङ्क्षायाम्; 332 णट (नट) नृतौ; 333 पिट शब्दसंघातयोः; 334 हट दीप्तौ; 335 षट अवयवे; 336 लुट (लुड, लुल) विलोडने (विलोटने); 337 चिट परप्रैष्ये (°प्रेष्ये); 338 विट शब्दे; 339 बिट (हिट) आम्लोशे; 340 इट, 341 किट, 342 कटौ गतौ; 343 हेट विवाधायाम्; 344 मडि भूषायाम्; 345 कुटि (कुडि) वैकल्ये; 346 सुट (मुड, मुडि, पुड, पुडि) प्रमर्दने; 347 चुटि (चुट, चुडि) अल्पीभावे; 348 मुडि (auch पुडि und शुडि खण्डनप्रमर्दनयोः) खण्डने; 349 रुटि (रुडि, रुठि), 350 लुटि (लुडि, लुठि) स्तोत्रे; (351 वटि विभाजने); 352 स्फुटिर् (स्फुट, स्फुटि) विसरणे (विशरणे); 353 षट व्यक्तायां वाचि; 354 वट स्यौल्ये; 355 मट मदन-वासयोः (auch गतौ); 356 कट कृच्छ्रजीवने; 357 रट परिभाषणे; 358 हट प्लुतिशङ्कुत्वयोः (प्लु-तिशटत्वयोः, बलात्कारे); 359 रुट, 360 लुट, (361 उट, ऊट) उपघाते; 362 पिट हिंसासंज्ञेशयोः (°संज्ञेशनयोः); 363 शट कैतवे च; 364 शुट (शुठि) गतिप्रतिघाते; 365 कुटि च; 366 लुठि आ-लस्ये प्रतिघाते च; 367 शटि शोषणे; 368 रुटि, 369 लुठि गतौ; 370 चुटुड (चुडु) हावकरणे (भावकरणे); 371 अट्ट अभियोगे; 372 कट्ट कार्कश्ये; 373 क्रोट्ट विहारे; 374 तुट्ट (तूट्ट) तोडने; 375 हूट्ट (हुट्ट), 376 होट्ट (हौट्ट) गतौ; 377 रोट्ट (रोट्ट) अनादरे; 378 रोड्ट, 379 लोट्ट (लौड्ट) उन्मादे; 380 अड उद्यमे; 381 लड विलासे; (382 लल ईप्सायाम्); 383 कड (कडि, कडे) मदे; 384 गडि वदनैकदेशे.

k) पवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

385 तिपृ (auch टिपृ), 386 तेषृ (auch देपृ; vgl. 389), 387 प्तिपृ, 388 प्तेपृ ऋणार्थाः; 389 तेषृ कम्पे (कम्पने) च; 390 ग्लेषृ दैन्ये; 391 टुवेषृ कम्पने; 392 केषृ, 393 गेषृ, 394 ग्लेषृ च; 395 मेषृ, 396 रेषृ, 397 लेषृ, (398 धेषृ) गतौ; 399 ऋषृ लज्जायाम्; 400 कापि चलने; 401 रबि, 402 लबि, 403 अबि शब्दे; 404 लबि अवसंसने च; 405 कबृ वर्ये; 406 क्लौबृ अधाट्ये; 407 क्लौबृ मदे; 408 शोभृ कल्पने; 409 लोभृ (लोभृ) च; 410 रोभृ, (411 अमि, 412 रमि) शब्दे; 413 प्लभि, 414 स्कभि प्रसिद्धये; 415 जभ (जभौ), 416 लुभि गात्रविनामे; 417 श्लभ कल्पने; 418 वल्भ भोजने; 419 गल्भ धाट्ये; 420 अन्भु (सन्भु, सन्सु) प्रमादे; 421 ष्ठुभु स्तम्भे.

l) पवर्गीयान्ता उदात्तेतः

422 गुपृ रक्षणे; 423 धूप संतापे; 424 जप, 425 जल्प व्यक्तायां वाचि; 426 चप सान्त्वने; 427 षप समवाये; 428 रप, 429 लप व्यक्तायां वाचि; 430 चुप मन्दायां गतौ; 431 तुप, 432 तुन्य, 433 ऋप, 434 ऋन्य, 435 तुफ, 436 तुनफ, 437 ऋफ, 438 ऋनफ हिंसार्थाः; 439 रप (रफ), 440 रफ, 441 रफि, 442 अर्ब (अन्ब, अर्ब auch हिंसायाम्), 443 पर्ब, 444 लर्ब, 445 बर्ब, 446 मर्ब, 447 कर्ब, 448 खर्ब, 449 गर्ब, 450 शर्ब (auch हिंसायाम्), 451 षर्ब, 452 चर्ब गतौ; 453 कुबि आच्छादने (कादने); 454 लुबि, 455 तुबि अर्दने; 456 चुबि वक्रसंयोगे; 457 षृभु (षिभु, सभु, सिभु), 458 षृन्भु (षिन्भु, सन्भु, सिन्भु) हिंसार्थाः; 459 शुभ (षुभ), 460 शुन्भ भासने च (भाषणे ohne च).

m) अनुनासिकान्ता अनुदात्तेतः

461 घिण्, 462 घुण्, 463 घृण् ग्रहणे; 464 घृण्, 465 घूर्ण भ्रमणे; 466 पण व्यवहारे स्तुतो च; 467 पन च; 468 भाम क्रोधे; 469 क्षमूष् सहने; 470 कमु कान्ता.

n) अनुनासिकान्ता उदात्तेतः

471 अण, 472 रण, 473 वण, 474 भण, 475 मण, 476 कण, 477 क्वण, 478 व्रण (व्रण), 479 भ्रण, 480 ध्वण, (481 धण) शब्दार्थाः; 482 ओण अपनयने; 483 शोण वर्णगत्योः; 484 ओण संघाते; 485 श्लोण च; 486 पैण (प्रेण, लैण) गतिप्रेरणश्लेषणोपु; 487 धण (धन) शब्दे; 488 क-नी दीप्तिकान्तिगतिपु; 489 ष्ण, 490 वन शब्दे; 491 वन, 492 वन संभर्ता; 493 अम गत्यादियु (d. i. गतो शब्दे संभर्ता); 494 द्रम, 495 हम्म, 496 मोम गता; 497 चमु, 498 ङमु, 499 जमु, (500 जिमु,) 501 ऋमु अदने; 502 क्रमु पादविक्षेपे.

o) यरलवान्ता अनुदात्तेतः

503 अय, 504 वय, 505 पय, 506 मय, 507 चय, 508 तय (diese und die folgende Wurzel auch रत्नणे), 509 णय गता; 510 दय दानगतिरक्षणहिंसादानेषु; 511 रय गता; 512 ऊयो तन्तुसंताने; 513 पूयो विशरणे दुर्गन्धे च; 514 क्रूयो शब्द उन्दे च; 515 त्सायो विधूनने (शब्दे वि°); 516 स्फायो, 517 ओष्यायो वृद्धौ; 518 ताय संतानपालनयोः; 519 शल (चल bei West. fehlerhaft) चलनसंवरणयोः; 520 वल, 521 वल्ल संवरणे (संचरणे च); 522 मल, 523 मल्ल धारणे; 524 भल, 525 भल्ल परिभाषणहिंसादानेषु (°हिंसादानेषु bei West. fehlerhaft); 526 कल शब्दसंख्यानयोः; 527 कल्ल अव्यक्ते शब्दे; 528 तेव, 529 देव देवने; 530 पेव (सेव), 531 गेव, 532 म्लेव, 533 पेव, 534 मेव, 535 म्लेव, (536 शेव, 537 खेव, 538 प्लेव, 539 केव) सेवने; 540 रेव प्लवगता (auch रेव, प्लव [पव] गता).

p) यरलवान्ता उदात्तेतः

541 मव्य बन्धने; 542 पूर्द्य (सूर्द्य), 543 ईर्द्य, 544 ईर्ष्य ईर्ष्यार्थाः; 545 ह्य गता; 546 शुच्यो (शुच्य, चृच्यो) अभिपवे; 547 ह्य गतिकान्त्योः (°कान्त्योः); 548 अल भूषणपर्याप्तिवारणेषु; 549 जिफला विशरणे; 550 मौल, 551 श्माल, 552 स्माल, 553 त्माल निमेषणे; 554 पौल प्रतिष्टम्भे; 555 णौल (नौल) वर्णे; 556 शौल समाधौ; 557 कौल बन्धने; 558 कूल आवरणे; 559 शूल रुजायां (संघाते च, संघोषे च); 560 तूल निष्कर्षे; 561 पूल संघाते; 562 मूल प्रतिष्ठायाम्; 563 फल निष्पत्ता; 564 चुल्ल हावकरणे (भावकरणे); 565 फुल्ल (फुल bei West. fehlerhaft) विकसनने; 566 चिल्ल शैथिल्ये भावकरणे (हावकरणे) च; 567 तिल (तिल्ल) गता; 568 वेल्, 569 चेल्, 570 केल्, 571 खेल्, 572 दवेल्, 573 वेल् चलने; 574 पेल्, 575 फेल्, 576 शेल् (पेल्, सेल्, प्वल्) गता; 577 खल संचलने (संचये च); 578 खल संचये (चलने); 579 गल अदने; 580 षल गता; 581 दल विशरणे (विदारणे); 582 श्वल (शल), 583 श्वल्ल आशुगमने; 584 खोर्त्त (खोल्) गतिप्रतिघाते; 585 धोर्त्त गतिचातुर्ये; 586 त्सर ङ्त्स्रगता; 587 क्सर हूर्त्सने; 588 अश्भ, 589 वश्भ, 590 मश्भ, 591 चर (dieses auch भक्षणे) गत्यर्थाः; 592 ष्ठिवु (ष्यिवु) निरसने; 593

जि (!) जये; 594 जीव प्राणधारणे; 595 पीव, 596 मीव, 597 तीव, 598 शीव (नीव) स्थौल्ये; 599 क्षिवु (क्षीवु) निरसने; 600 उर्वी, 601 तुर्वी, 602 युर्वी, 603 दुर्वी, 604 धुर्वी हिंसार्थाः; 605 गुर्वी उद्यमने; 606 सुर्वी (सूर्वी) बन्धने; 607 पुर्व (पूर्व), 608 पर्व, 609 मर्व पूरणे; 610 चर्व अदने; 611 भर्व (भर्वी) हिंसायाम्; 612 कर्व (कर्वी), 613 खर्व, 614 गर्व दुर्पे; 615 अर्व, 616 शर्व, 617 पर्व हिंसायाम्; 618 इवि व्याप्तौ; 619 पिवि, 620 मिवि, 621 णिवि (पिवि) सेचने (सेवने); 622 हिवि (इवि), 623 दिवि, 624 धिवि (auch गतौ), 625 जिवि प्रीणनार्थाः; 626 रिवि, 627 रवि, 628 धवि गत्यर्थाः; 629 ऋवि हिंसाकरणोश्च; 630 मव बन्धने; 631 अव रक्षणगतिकान्तिप्रीतिवृत्त्यवगमप्रवेशश्रवणसामर्थ्याचनक्रियेच्छादीप्यवाप्यालिङ्गनिहिंसादानभाववृद्धिपु (स्वाम्यर्थे st. सामर्थ्ये und भाग st. भावे); 632 धावु (ist स्वरितेत्) गतिशुद्धयोः.

q) ऊष्मान्ता अनुदात्तेतः

633 धुक्ष, 634 धिक्ष संदीपनक्लेशनजीवनेषु; 635 वृक्ष वरणे; 636 शिक्ष विद्योपादाने; 637 भिक्ष भिक्षायामलाभे लाभे च; 638 क्लेश व्यक्तायां (अव्यक्तायां) वाचि (वाधने); 639 दक्ष वृद्धौ शौघार्थे च; 640 दीक्ष मीणखंडेज्योपनयननियमव्रतादेशेषु; 641 ईक्ष दर्शने; 642 ईष (इष bei West. fehlerhaft) गतिहिंसादर्शनेषु (दानेषु st. दर्शनेषु); 643 भाष व्यक्तायां वाचि; 644 वर्ष (पर्ष, स्पर्ष) स्नेहने; 645 गेषू (रलेषू) अन्विच्छायाम्; 646 षेषू प्रयत्ने; 647 जेषू, 648 णेषू, 649 येषू, 650 प्रेषू (हृषू) गतौ; 651 रेषू, 652 हेषू, 653 हेषू अव्यक्ते शब्दे; 654 कास शब्दकुत्सायाम्; 655 भास दीप्तौ; 656 णास, 657 रास (राश) शब्दे; 658 णस कौटिल्ये; 659 भ्यस भये; 660 आङः शसि (शन्सु, शासु) इच्छायाम्; 661 ग्रसु, 662 ग्लसु अदने; 663 ईह चेष्टायाम्; 664 बहि, 665 महि वृद्धौ; 666 अहि गतौ; 667 गर्ह, 668 गल्ह कुत्सायाम्; 669 वर्ह (बर्ह), 670 वल्ह प्राधान्ये; 671 बर्ह (वर्ह), 672 बल्ह (वल्ह) परिभाषणहिंसादानेषु (छादानेषु st. दानेषु); 673 प्लिह गतौ; 674 वेहृ (बेहृ), 675 जेहृ (auch गत्यर्थ), 676 बाहृ प्रयत्ने; 677 द्राहृ निद्राक्षये (निक्षेपे); 678 काश (कास) दीप्तौ; 679 ऊह वितर्के; 680 गाहू विलोडने; 681 गहू (ग्रहू, ग्लहू, गह) ग्रहणे; 682 घृषि (घृषि, घसि) कान्तिकरणे.

r) ऊष्मान्ता उदात्तेतः

683 घुषिर् अविशब्दने (शब्दार्थः); 684 अहू व्याप्तौ (auch संघाते); 685 तहू, 686 त्वहू तनूकरणे; 687 उहू सेचने; 688 रहू पालने; 689 णिहू चुम्बने; 690 लहू, 691 प्लहू (स्लुहू), 692 णहू गतौ; 693 वहू रोषे (संघाते); 694 महू (महू, महू) संघाते; 695 तहू त्वचने; (696 पहू परिग्रहे); 697 भूहू (सूहू) आदरे (अनादरे, auch सूहू अनादरे); 698 क्तिहू. 699 वाचि, 700 माचि काङ्क्षायाम्; 701 द्राचि, 702 धाचि, 703 ध्वाचि घोरवाशिते च; 704 चूष पाने; 705 तूष तुष्टौ; 706 पूष पुष्टौ (वृद्धौ); 707 मूष (सूष) स्तेपे; 708 लूष, 709 रूष भूषायाम्; 710 शूष (पूष, मूष) प्रसवे; 711 यूष (जूष) हिंसायाम्; 712 भूष, (713 तसि) अलंकारे; 714 ऊष रुजायाम्; 715 ईष उच्छे; 716 कष, 717 खष, 718 शिष (nach Einigen अनिट्), 719 जष, 720 ऋष (ऊष), 721 शष, 722 वष (वष), 723 मष, 724 रुष, 725 रिष हिंसार्थाः; 726 भष भर्त्सने; 727 उष (उषु) दाहे; 728 जिषु, 729 विषु, 730 मिषु, (731 णिषु) सेचने; 732 पुष पुष्टौ; 733 अिषु, 734 श्लिषु, 735 प्रुषु, 736 प्लुषु दाहे; 737 पषु (diese und die folgende Wurzel nach Einigen auch

हिंसाक्लेशनयोः und दाने), 738 वृषु, 739 मृषु (auch सहने) सेचने; 740 घृषु (घृष) संघर्षे; 741 हृषु अलोक्ये; 742 तुस, 743 हस, 744 हूस, 745 रस शब्दे; 746 लस श्लेषणक्रीडनयोः; 747 घसु अदने; 748 जर्त्स (जर्ज), 749 चर्च (भर्च), 750 भर्त्स परिभाषणतर्जनयोः (nach Einigen auch हिंसायाम्; mehrere nicht ऊपमान्त); 751 पिस, 752 पेस, (753 विस, 754 वेस, 755 विश, 756 वेश) गती; 757 हसे हसने; 758 णिश समाधौ; 759 मिश, 760 मश शब्दे रोषकृते च; 761 शव (gehört nicht hierher) गती; 762 शश प्लुतगती; (762a कष oder कश गती); 763 शसु हिंसायाम्; 764 शंसु स्तुती (auch दुर्गती); 765 चह परिकल्कने; 766 मह पूजायाम्; 767 रह त्यागे; 768 रहि गती; 769 दृह, 770 दृहि, 771 वृह, 772 वृहि (वृहिर, diese Wurzel auch शब्दने) वृद्धौ; 773 तुहिर, 774 दुहिर, 775 उहिर oder ऊहिर अर्दने; 776 अर्ह पूजायाम्.

s) द्युतादयो (Pāṇini 1, 3, 91. 3, 1, 55) जुदात्तेतः

777 द्युत दीप्ती; 778 श्विता वर्णे; 779 जिमिदा स्नेहने; 780 जिष्विदा (जिष्विदा) स्नेहनमोचनयोः (auch °मोहनयोः und गात्रप्रसवणे); 781 रुच दीप्तावभिप्रीती च; 782 घुट परिवर्तने; 783 रुट (रुट, रुट auch दीप्ती nach Einigen), 784 लुट, 785 लुट प्रतिघाते; 786 शुभ दीप्ती; 787 द्रुभ संचलने; 788 णभ (dieses auch अभावे), 789 तुभ हिंसायाम्; 790 सन्सु (सन्सु), 791 ध्वन्सु, 792 भन्सु (भन्सु) अवसंसने; 793 ध्वन्सु गती च; 794 सन्सु विश्रवासे.

795 वृत्तु वर्तने; 796 वृधु वृद्धौ; 797 शृधु शब्दकुत्सायाम्; 798 स्यन्दू प्रसवणे; 799 रूप सामर्थ्यं. Vgl. P. 1, 3, 91 fg. 7, 2, 59.

t) घटादयो मितः (s. Pāṇini 6, 4, 92)

α. अनुदात्तेतः पितः

800 घट चेष्टायाम्; 801 व्यथ भयसंचलनयोः; 802 प्रथ प्रख्याने; 803 प्रस विस्तारे; 804 मद मर्दने; 805 स्वद स्वदने; 806 क्षजि (क्षज) गतिदानयोः; 807 दक्ष गतिहिंसयोः (गतिशासनयोः); 808 रूप (रूप, कष) कषायां गती; 809 कदि (कद), 810 क्रदि (क्रद), 811 क्कदि (क्कद) विकल्पे (विकल्पे); 812 जित्वरा संभ्रमे.

β. उदात्तेतः

813 ज्वर रोगे; 814 गड सेचने; 815 हेड वेष्टने; 816 घट, 817 भट परिभाषणे; 818 नट (णट) नृत्तां; 819 प्तक (स्तक) प्रतीघाते; 820 चक नृत्तां (च); 821 कखे हसने; 822 रगे शङ्खायाम्; 823 लगे सङ्गे (च); 824 हृगे, 825 हूगे, 826 षगे, 827 प्यगे (स्यगे) संवरणे; 828 कगे नोच्यते (wird auf die verschiedenste Weise erklärt); 829 अक, 830 अग कुटिलायां गती; 831 कषा, 832 रषा गती; 833 चषा (diese und die folgende Wurzel nach Einigen auch गती), 834 शषा, 835 अषा दाने (च); 836 षनथ (अथ), 837 कष, 838 कथ, 839 क्कथ हिंसार्थाः; 840 चन च; 841 यतु च नोच्यते (vgl. oben 828; auch नोपलभ्यते); 842 ज्वल दीप्ती; 843 ह्वल, 844 ह्वल चलने; 845 स्म आधाने; 846 दृ (द्र) भये; 847 नृ नये; 848 आ (d. i. auch श्री) पाके; 849 मारणतीषणनिशामनेषु (auch °निशामनेषु) ज्ञा; 850 कम्पने चलिः (d. i. चल); 851 क्कदिर् (ist Nomin. von क्कदि, d. i. क्कद) ऊर्जने; 852 जिह्वीन्मथने (°मथनयोः) लडिः (d. i. लड); 853

मदी हर्षग्लेपनयोः; 854 ध्वन, (855 रण) शब्दे; (856 दलि, 857 वलि, 858 स्वलि, 859 त्रपि, 860 क्षपयश्च; das इ hat hier keine Bedeutung;); (861 स्वन अवतंसने;); 862 जनी, 863 जृप् (जू), 864 क्रसु (क्षसु), 865 रज्जो, 866 ऽमन्ताश्च (und die auf म् auslautenden); 867 ज्वलह्वलह्वलनमामनुपसर्गाद्वा; 868 ग्लाह्वावनुवमां च; 869 न कम्पमिचमां; 870 शमो दर्शने; 871 यमो ऽपरिवेषणे (869—871 sind nicht मित्, obgleich sie auf म् auslauten); 872 स्वदि-रवपराभ्यां (°परिभ्यां) च; 873 फण गतीं. Einige schliessen die घटादयः vor फण ab.

u) फणादयः (Pāṇini 6, 4, 125)

873 फण गती; 874 राज् दीप्तौ स्वरितेत्; 875 टुभाजू, 876 टुभाश्च, 877 टुभ्लाश्च दीप्तावनु-दात्तेतः; 878 स्यमु, 879 स्वन शब्दे उदात्तेतौ; (880 षतन oder स्तन).

881 ध्वन शब्दे उदात्तेत्; 882 षम, 883 षतम अवैकल्ये (अवैकल्ये, वैकल्ये). 881—883 werden von Einigen noch zu den फणादयः gerechnet.

v) ज्वलादयः (Pāṇini 3, 1, 140)

α. उदात्ता उदात्तेतः

884 ज्वल दीप्तौ; 885 चल कम्पने; 886 जल घातने (धान्ये); 887 टल, 888 ट्वल वैकल्ये; 889 ष्यल (स्थल) स्थाने; 890 हल विलेखने; 891 णल गन्धे (बन्धने); 892 पल गती; 893 बल प्रा-णने धान्यावरोधे च; 894 पुल महत्ये; 895 कुल संस्थाने (संख्याने, संताने) बन्धुषु च; 896 शल, 897 हुल (ह्वल, ह्वल; हुल auch हिंसासंवरणयोश्च), 898 प्लु गती; 899 क्वथे निष्पाके; 900 पथे गती; 901 मथे विलोडने; 902 टुवम (टुवमु) उद्दिग्णो; 903 भमु चलने; 904 क्षर (क्षल) संचलने.

β. उदात्तो ऽनुदात्तेत्

905 पृह मर्षणे.

γ. अनुदात्तो ऽनुदात्तेत्

906 रमु (रम) क्रीडायाम्.

δ. अनुदात्ता उदात्तेतः

907 षट् विशरणगत्यवसादनेषु; 908 शट् शातने; 909 क्रुश आह्वाने रोदने च.

ε. उदात्तावुदात्तेतौ

910 कुच संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्बविलेखनेषु; 911 बुध अवगमने.

ζ. अनुदात्त उदात्तेत्

912 रुह बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च.

η. उदात्त उदात्तेत्

913 कस गतीं.

ω) स्वरितेत्

α. हलन्ताः

914 ह्रिक्व अव्यक्ते शब्दे; 915 अन्चु (अचु, अचि) गतीं याचने च; 916 टुयाचृ (डुयाचृ) याञ्जा-याम्; 917 रेट्ट परिभाषणे; 918 चते, चदे याचने (च); 919 प्राथ पर्याप्तौ; 920 मिट्ट, मेट्ट (werden

auch mit य् und ध् geschrieben) मेधाहिंसयोः, मेध संगमे च; 921 शिद्र, शोद्र कुत्सासंनिकर्षयोः; 922 शृधु, 923 मधु उन्दने; 924 बुधर् बोधने; 925 उबुन्द्रिर् (उचुन्द्रिर्) निशामने; 926 वेगृ (वेच्) गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु; 927 खनु अघदारणे; 928 चीवृ (चीयृ, चीवृ) आदानसंवरणयोः; 929 चायृ पूजानिशामनयोः; 930 व्यय गर्ता; 931 दाशृ दाने; 932 भेषृ भये (गर्ता); 933 भेषृ (भ्लेषृ) गर्ता; 934 अस (अष) गतिदोष्यादानेषु; (935 अय गर्ता); 936 स्पश (पश, षष) ब्राधनस्पर्शनयोः; 937 लष कान्ता; 938 चष भक्षणो; 939 कष (कश, कष) हिंसायाम्; 940 भष (ऋष) आदानसंवरणयोः; 941 भक्ष (भक्ष, भक्ष, भ्लक्ष, प्लक्ष) अदने; 942 दास दाने; 943 माहू (माह, माडू) माने; 944 गुहू संवरणे.

β. अजन्तः

945 श्रिञ् सेवायाम्.

B. अनुदात्ताः

a) अजन्ताः

α. स्वरितेः

946 भञ् भरणे; 947 हृञ् हरणे; 948 धृञ् धारणे; (949 कृञ् करणे); 950 शीञ् प्रापणे.

β. परस्मैपदिनः

951 धेट् पाने; 952 ग्ले हर्षक्षये; 953 ग्ले गात्रविनामे (हर्षक्षये); 954 टौ न्यक्करणे; 955 टौ स्वप्ने; 956 ध्रै तृप्ता; 957 ध्रौ चिन्तायाम्; 958 रे शब्दे; 959 स्त्र्यै, ष्ट्र्यै (ष्ट्र्यै) शब्दसंघातयोः; 960 खे खदने; 961 क्षै, 962 जै, 963 पै (सै) क्षये; 964 कै, 965 गे शब्दे; 966 श्रै (श्रै), 967 सै (श्रै) पाके; 968 पै, 969 ओवै शोषणे; 970 ण्ने (स्रै, ष्णै) वेष्टने (शोभायां च); 971 दैप् (पकारो विशेषणार्थः) शोधने; 972 पा पाने; 973 घ्रा गन्धोपादाने; 974 ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः; 975 ष्या गतिनिवृत्ता; 976 म्ना अभ्यासे; 977 दाण् (णकारो विशेषणार्थः) दाने; 978 हृवृ कौटिल्ये; 979 हृवृ शब्दोपतापयोः; 980 स्मृ चिन्तायाम्; 981 दृ वरणे; 982 सृ गर्ता; 983 ऋ गतिप्रापणयोः; 984 ऋ, 985 छृ सेचने; 986 ध्वृ हूँक्षने; 987 सु (शु, सु) गर्ता; 988 पु प्रसवैश्वर्ययोः; 989 शु अवणे; 990 धु स्थैर्ये; 991 टु, 992 टु गर्ता; 993 जि, 994 जि अभिभवे; (995 जु इति सौत्रधातुः; अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरं).

γ. आत्मनेपदिनः

996 स्मिङ् (स्मिङ्) ईषच्छर्षे (ईषच्छसने); 997 गुङ् अव्यक्ते शब्दे; 998 गाङ् गर्ता; 999 कुङ्, 1000 घुङ्, 1001 उङ्, 1002 डुङ्, (1003 खुङ्) शब्दे; 1004 च्युङ्, 1005 क्युङ् (जुङ्, भ्युङ्, ज्युङ्, क्युङ्, क्युङ्), 1006 प्रुङ्, 1007 प्लुङ् गर्ता; 1008 रुङ् गतिरेषणयोः (°रेषणयोः); 1009 धृङ् अवध्वंसने (अविध्वंसने); 1010 मेङ् प्रणिदाने (richtiger प्रतिदाने); 1011 देङ् रक्षणो; 1012 श्यङ् गर्ता; 1013 ष्यङ् वृद्धौ; 1014 ऋङ् पालने.

δ. उदात्ता आत्मनेपदिनः

1015 पूङ् पवने; 1016 मूङ् बन्धने; 1017 डौङ् विहायसा गर्ता.

६. उदात्तः परस्मैपदौ

1018 तृ प्लवनतरणयोः.

b) हलन्ताः

α. अनुदात्तेतः

1019 गुप गोपने (गोपनकुत्सनयोः); 1020 तिज निशने (क्षमायां च); 1021 मान पूजायाम्; 1022 बन्ध (बन्ध Druckfehler bei West.) बन्धने; 1023 रभ राभस्ये; 1024 डुलभप् प्राप्ता; 1025 प्वन्ज परिष्वङ्गे; 1026 हृद पुरीषोत्सर्गे (soll auch उदात्तेत् sein).

β. उदात्तेतः

1027 जिच्चिडा (जिच्चिदा, जिच्चिड bei West. Druckfehler) अव्यक्ते शब्दे (diese Wurzel ist उदात्त); 1028 स्कन्दिर् गतिशोषणयोः; 1029 यभ (जभ) मैथुने (विपरीतमैथुने); 1030 णम प्रह्वत्वे शब्दे च; 1031 गम्ल्, 1032 सुप् गता; 1033 यम (यसु) उपरमे; 1034 तप संतापे; 1035 त्यज हानां; 1036 षन्ज सङ्गे; 1037 दृशिर् प्रेक्षणे; 1038 दन्य दशने; 1039 कृष विलेखने; 1040 दह भस्मीकरणे; 1041 मिह सेचने; 1042 कित निवासे रोगापनयने च.

γ. स्वरितेतः

1043 दान खण्डने; 1044 शान (शान् West.) तेजने; 1045 दुपचप् पाके; (1046 षच समवाये); 1047 भज सेवायाम्; 1048 रन्ज रागे; 1049 शप आक्रोशे; 1050 त्विष दीप्तां.

०. यजादयः (s. P. 6, 1, 15)

1. स्वरितेतः

1051 यज देवपूजासंगतिकरणदानेषु; 1052 टुवप बीजसंताने (तन्तुबीज^३); 1053 वह प्रापणे; 1054 वस निवासे (उदात्तेत्); 1055 वेज् तन्तुसंताने; 1056 व्येज् संवरणे; 1057 ह्येज् स्पर्धायां शब्दे च.

2. उदात्तां परस्मैपदिनीं

1058 वद व्यक्तायां वाचि; 1059 दृशोश्चि गतिवृत्तयोः.

2. अदादयः

A. अनुदात्ताः

a) उदात्तेती

1 अद भक्षणे; 2 हन हिंसागत्योः.

b) स्वरितेतः

3 द्विष अप्रीती; 4 दुह प्रपूरणे; 5 दिह उपचये; 6 लिह आस्वादने.

c) अनुदात्तेत्

7 चक्षिङ् (über die Bedeutung von च्क्ष् streiten die Grammatiker) व्यक्तायां वाचि.

B. उदात्ताः

a) अनुदात्तेतः

8 ईर गती कम्पने च; 9 ईड स्तुती; 10 ईश ऐश्वर्ये; 11 आस उपवेशने; 12 आडः शासु (शास) इच्छायाम्; 13 वस आच्छादने; 14 कसि (कस, कश) गतिशासनयोः; 15 णिसि (निसि) चुम्बने; 16 णिजि (निजि) शुद्धी; 17 शिजि अव्यक्ते शब्दे; 18 पिजि (एजि) वर्णे (संपर्चने, अवयवे ज्यक्ते शब्दे च); 19 वृजी (वृजि) वर्जने; 20 पृची (एचि, पृजी, पृजि, पिजि) संपर्चने; 21 पूड् प्राणि-गर्भविमोचने; 22 शीङ् स्वप्ने.

b) परस्मैपदिनः

23 यु मिश्रणे (अमिश्रणे ऽपि); 24 रु शब्दे; 25 तु वृद्धयर्थः (गत्यर्थः oder हिंसार्थः; diese Wurzel ist अनुदात्त); 26 गु स्तुती; 27 टुत्तु शब्दे; 28 क्षु तेजने; 29 णु प्रसवणे.

c) उभयपदी

30 ऊर्णुञ् आच्छादने.

C. अनुदात्ताः परस्मैपदिनः (mit Ausnahme von 34, 35 und 37)

31 द्यु अभिगमने; 32 पु प्रसवश्वर्ययोः; 33 कु शब्दे; 34 ष्तुञ् स्तुती; 35 वृञ् व्यक्तायां वाचि; 36 इण् (das ण् ist विशेषणार्थः) गती; 37 इङ् (नित्यमधिपूर्वः) अध्ययने; 38 इक् (नित्यमधिपूर्वः) स्मरणे; 39 वी गतिव्याप्तिप्रजननकान्त्यसनखादनेषु; 40 या प्राणणे; 41 वा गतिगन्धनयोः; 42 भा दीप्तां; 43 णा शोचने; 44 आ पाके; 45 द्रा कुत्सायां गती; 46 ष्सा भक्षणे; 47 पा रक्षणे; 48 रा दाने (आदाने); 49 ला आदाने (दाने); 50 दाप् (प् ist विशेषणार्थः) लवने; 51 ख्या प्रकथने; 52 प्रा पूरणे; 53 मा माने; 54 वच परिभाषणे; 55 विद (ist उदात्तः) ज्ञाने; 56 अस भुवि; 57 मञ्जू शुद्धी.

रुदादयः (s. P. 7, 2, 76. 3, 98. 99)

58 रुदिर् अशुविमोचने (उदात्तः); 59 जिष्यप शये (अनुदात्तः); 60 (die jetzt folgenden sind उदात्त) श्वस प्राणने; 61 अन च; 62 जक्ष भक्षहसनयोः.

जक्षादयः (s. P. 6, 1, 6)

Sind उदात्ताः. 62 जक्ष भक्षहसनयोः; 63 जाण् निद्राक्षये; 64 दरिद्रा दुर्गती; 65 चकास दीप्तां; 66 शासु अनुशिष्टी; 67 दीधीङ् दीप्तिदेवनयोः; 68 वेवीङ् वेतिना तुल्ये (d. i. gleichbedeutend mit वी, वेति). Die zwei letzten Wurzeln sind छान्दस.

छान्दसां

69 प्रस स्वप्ने; 70 वश कान्तां (ist auch in der klassischen Sprache gebräuchlich, wie Einige angeben).

71 चर्करीतं (Intens. Parasm.) च; 72 हुङ् अपनयने (ist अनुदात्त).

3. जुहोत्यादयः

A. अनुदात्ताः

1 हु दाने (आदाने, अदाने, प्रीणने ऽपि); 2 जिभो भये; 3 ह्री लज्जायाम्; 4 ए (ए) पालनपूरणयोः; 5 डुभृञ् (टुभृञ्) धारणपोषणयोः; 6 माङ् माने शब्दे च; 7 ओहाङ् गर्ता; 8 ओहाक् त्यागे; 9 डुदाञ् दाने; 10 डुधाञ् धारणपोषणयोः (दाने च); 11 णिजिर् शौचपोषणयोः; 12 विजिर् (विचिर्) पृथग्भावे; 13 द्विञ् व्याप्तौ; 11—13 sind स्वरितेत्.

B. छान्दसाः परस्मैपदिनः

14 घ क्षरणदोषयोः; 15 हृ प्रसह्यकरणे; 16 ऋ, 17 स्र गर्ता; 18 भस भर्त्सनदोषयोः; 19 कि, 20 कित ज्ञाने; 21 तुर त्वरणे; 22 धिष शब्दे, 23 धन धान्ये; 24 जन जनने; 25 गा स्तुतां.

4. दिवादयः

A. उदात्ता उदात्तेतः

1 दिवु क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु; 2 पिवु तन्तुसंताने; 3 स्रिवु गतिशोषणयोः; 4 ष्ठिवु निरसने; 5 ण्सु (णसु) अदन (अदर्शने, आदाने, निरसने); 6 क्रसु ह्वरणदोषयोः; 7 व्युष (प्युष) दाहे; (8 ण्सु च); 9 नृतां गात्रविक्षेपे; 10 ऋतां उद्वेगे; 11 कुथ पूतीभावे; 12 पुथ हिंसायाम्; 13 गुध परिवेष्टने; 14 क्षिष प्रेरणे (ist अनुदात्त); 15 पुष्य विकसनने; 16 तिम, 17 प्तिम, प्तीम (auch तीम) आर्द्राभावे; 18 व्रीड चोदने (लज्जायां च); 19 वृष गर्ता; 20 षह, 21 पुह चकार्ये; 22 जष, 23 ऋष वयोहानां.

B. स्वाद्य (sind ओदितः) आत्मनेपदिनः

a) उदात्तो

24 वृङ् प्राणप्रसवे; 25 वृङ् परितापे.

b) अनुदात्ताः

26 दीङ् क्षये; 27 डीङ् विहायसा गतो; 28 धीङ् आधारे (अनादरे, आराधे); 29 मीङ् हिंसायाम्;
 30 रीङ् सवणे (अवणे); 31 लीङ् प्रलेपणे (च); 32 व्रीङ् वृणोत्यर्थं; 33 पीङ् पाने; 34 माङ् माने;
 35 ईङ् गतो; 36 प्रीङ् प्रीतो.

C. अनुदात्ताः परस्मैपदिनः

37 शो तनूकरणे; 38 छो छेदने; 39 षो अन्तकर्मणि; 40 दो अवखण्डने.

D. उदात्ताः

a) अनुदात्तेतः

41 जनी प्रादुर्भाते; 42 दीपी दीप्तौ; 43 पूरी आप्यायने; 44 तूरी गतिस्वरणहिंसयोः; 45 धूरी,
 46 गूरी हिंसागत्योः; 47 घूरी, 48 जूरी हिंसावयोहानौ (1); 49 शूरी हिंसास्तम्भयोः; 50 चूरी दाहे;
 51 तप (पत) ऐश्वर्ये (ist अनुदात्त); 52 वावृतु (oder वा वृतु, d. i. वृतु gehört auch zur
 ersten Klasse) वरणे; 52a क्लिश् उपतापे; 53 काश्रु दोषो; 54 वाश्रु (वास्रु) शब्दे.

b) स्वरितेतो

55 मृष तितिक्षायाम्; 56 ईशुचिर् पूतीभावे.

E. अनुदात्ताः

a) स्वरितेतः

57 णह् बन्धने; 58 रन्ज रागे; 59 शप आम्रोशे.

b) अनुदात्तेतः

60 पद गतो (nach Einigen nicht अनुदात्त); 61 खिद दैन्ये; 62 विद सत्तायाम्; 63 बुध अव-
 गमने; 64 युध संप्रहारे; 65 अनो रुध कामे; 66 अण (अन) प्राणने (ist उदात्त); 67 मन ज्ञाने;
 68 युज समार्धा; 69 सृज विसर्गे; 70 लिश अल्पीभावे.

c) उदात्तेतो

71 राध अकर्मकादृद्धावेव; 72 व्यध ताडने.

F. पुषादय (s. P. 3, 1, 55) उदात्तेतः

a) अनुदात्ताः

73 पुष पुष्टो; 74 शुष शोषणे; 75 तुष प्रीतो; 76 दुष विकृत्ये; 77 श्लिष आलिङ्गने; 78 शक विभाषितो (d. i. Act. Med., oder zur 4. und 5. Klasse gehörig) मर्षणे (nach Einigen उदात्त); 79 जिष्विदा (ष्विदा) गान्प्रक्षरणे; 80 क्रुध कोपे; 81 क्षुध क्षुभक्षायाम्; 82 शुध शौचे; 83 पिधु (पिधू) संराद्धौ.

b) रधादयः (s. P. 7, 2, 45)

84 रध हिंसासंराद्धौ; 85 राश अदर्शने; 86 तृप प्रीणने; 87 दृप हर्षमोहनयोः (°मोचनयोः); 88 दृह जिघांसायाम्; 89 मुह वैचित्ये; 90 षुह उद्विरणे; 91 षिह प्रीतो.

c) उदात्ताः

α. शमादयः (s. P. 3, 2, 141. 7, 3, 74)

92 शसु उपशमे; 93 तसु काङ्क्षायाम् (ग्लानौ); 94 दसु उपशमे; 95 असु तपसि खेदे च; 96 भसु अनवस्थाने; 97 क्षसु (क्षमूष्) सहने; 98 ऋसु ग्लानौ; 99 मसु हर्षे.

β.

100 असु क्षेपणे; 101 यसु प्रयत्ने; 102 जसु मोक्षणे; 103 तसु उपक्षये (उपक्षेपे); 104 दसु च; 105 वसु (वसु) स्तम्भे; 106 व्युष (व्युस, वुस, पुष, प्युष) विभागे; 107 ष्लुष (ष्लुयु) दाहे; 108 विस प्रेरणे; 109 कुस (कुश) संश्लेषणे; 110 वुस उत्सर्गे; 111 मुस (मुष) खण्डने; 112 मसु परिमाणे (परिणामे); 113 लुट विलोडने; 114 उच समवाये; 115 भशु, भन्शु अधःपतने; 116 वृश वरणे; 117 ऋश तनूकरणे; 118 जितृष पिपासायाम्; 119 हृष तुष्टौ; 120 रुष (रिष) रोषे (हिंसायाम्); 121 डिष क्षेपे; 122 कुष क्रोधे; 123 गुष व्याकुलत्वे; 124 पुषु, 125 रुषु, 126 लुषु विमोहने (Einige verwerfen das उ als इत्); (127 ष्णुष समुच्छ्राये); 128 लुभ गार्ह्ये (च), 129 क्षुभ संचलने; 130 गाभ, 131 तुभ हिंसायाम्; 132 ऋदू आर्द्राभावे; 133 जिमिदा स्नेहने; 134 जिच्चिदा स्नेहनमोचनयोः; 135 ऋधु वृद्धौ; 136 गृधु अभिकाङ्क्षायाम्; (137 मृग अन्वेषणे).

5. स्वादयः

A. अनुदात्ताः

a) उभयपदिनः

1 पुञ् अभिषवे; 2 षिञ् बन्धने; 3 शिञ् निशाने; 4 डुमिञ् प्रक्षेपणे; 5 चिञ् चयने; 6 स्तुञ् आच्छादने; 7 ऋञ् हिंसायाम्; 8 वृञ् वरणे (ist उदात्त); 9 धूञ् (धुञ्) कम्पने.

b) परस्मैपदिनः

10 टुटु उपतापे; 11 हि गतो वृद्धौ; 12 पृ प्रीती; 13 स्पृ (स्म) प्रीतिपालनयोः (°चलनयोः); 14 आप्र व्याप्तौ; 15 शकृ शक्तौ; 16 राध, 17 साध (षाध) संसिद्धौ.

B. उदात्ताः

a) अनुदात्तौ

18 अश्रु व्याप्तौ संघाते च; 19 प्लिघ आस्कन्दने.

b) उदात्तेतः

20 तिक, तिग गतो च (जिघांसायाम्, आह्वाने); 21 षघ हिंसायाम्; 22 जिधृषा प्रागल्भ्ये; 23 दन्भु दम्भे; 24 ऋधु वृद्धौ; 25 तृप प्रीणने; 26 अह व्याप्तौ; 27 दघ घातने पालने च; 28 चसु भक्षणे; 29 ऋ (रि), 30 ऋि (auch ऋरु für 29 und 30), 31 चिरि, 32 जिरि, 33 दाश, 34 द्रु (द्र) हिंसायाम् (जिघांसायाम्).

6. तुदादयः

A. अनुदात्ताः स्वरितेतः

1 तुद व्यथने (ist nach Einigen nicht अनुदात्त); 2 णुद प्रेरणे; 3 दिश अतिसर्जने; 4 भस्ज पाके; 5 क्षिप प्रेरणे; 6 ऋष विलेखने.

B. उदात्ताः

a) उदात्तेत्

7 ऋषी गतो.

b) अनुदात्तेतः

8 जुषी प्रीतिसेवनयोः; 9 ओषिर्जा भयचलनयोः; 10 ओलजी, ओलस्जी व्रीडायाम्.

c) उदात्तेतः

11 वस्सु छेदने; 12 व्यच व्याजोकरणे; 13 उच्छि उच्छे; 14 उच्छी विवासे (विपाशे); 15 ऋकृ गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेपु; 16 मिच्छ उत्क्रेषे; 17 जर्च (जर्ज), चर्च, भर्भ (जर्भ) परिभाषणभर्त्सनयोः; 18 त्वच संवरणे; 19 ऋच स्तुती; 20 उब्ज (उद्ज, उज्ज) आर्जवे; 21 उद्भ (उज्भ) उत्सर्गे; 22 लुभ विमोहने; 23 रिफ (रिह) कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु (कथ्यन st. कथन); 24 तृप (तृफ), 25 वृन्क वृप्तौ; 26 तुप, तुन्य, 27 तुफ, तुन्फ हिंसायाम्; 28 दृप (दृफ), 29 दृन्फ उत्क्रेषे; 30 ऋफ.

(रिफ), ऋन्फ (रिन्फ) हिंसायाम्; 31 गुफ, गुन्फ ग्रन्थे; 32 उभ, उन्भ पूरणे; 33 शुभ, शुन्भ शोभाय; 34 दृभी ग्रन्थे; 35 चृती हिंसासंग्रन्थनयोः; 36 विध विधाने; 37 जुड (जुन) गती; 38 मड मुखने; 39 पृड च; 40 पृण (पृण) प्रीणने; 41 मण हिंसायाम्; 42 तुण कौटिल्ये; 43 पुण कर्मणि शुभे; 44 मुण प्रतिज्ञाने; 45 कुण शब्दापकरणयोः (उपताप st. उपकरण); 46 शुन गती; 47 दृण हिंसागतिर्कौटिल्येषु; 48 घुण, 49 घूर्ण भ्रमणे; 50 सुर (सुर) ऐश्वर्यदीप्तयोः; 51 कुर शब्दे; 52 खुर (क्षुर) छेदने (खण्डने च); 53 मुर संवेष्टने; 54 क्षुर (खुर) विलेखने; 55 घुर भौमार्थशब्दयोः (भौमार्त^०); 56 पुर अग्रगमने; 57 वृहू (बृहू) उद्यमे; 58 तृहू, स्तृहू (प्रृहू), तृहू हिंसार्थाः; 59 इपु इच्छायाम्; 60 मिष स्पर्धायाम्; 61 किल श्वेत्यक्रोडनयोः (शैत्य st. श्वैत्य); 62 तिल खेहे; 63 चिल घसने; 64 चल विलसने; 65 इल स्वप्नक्षेपणयोः; 66 विल संवरणे; 67 बिल भेटने; 68 गिल गहने (ग्रहणे); 69 हिल भावकरणे; 70 शिल, पिल उज्ज; 71 मिल श्लेषणे; 72 लिख अक्षरविन्यासे.

C. कुटादयः (s. P. 1, 2, 1)

a) उदात्ता उदात्तेतः

73 कुट कौटिल्ये; 74 पुट संश्लेषणे; 75 कुच संकोचने; 76 गुज शब्दे; 77 गुड रत्नायाम्; 78 डिप क्षेपे; 79 कुर छेदने; 80 स्फुट विकसने; 81 मुट आक्षेपप्रमर्दनयोः; 82 जुट छेदने; 83 तुट कलहकर्मणि; 84 चुट, कुट (und चुण) छेदने; 85 जुड (जुट) बन्धने; 86 कड मदे; 87 लुट (लुड) संश्लेषणे; 88 कूड घसने (कूड घनत्ये); 89 कुड बाल्ये च (च fehlt auch); 90 पुड (मुड?) उत्सर्गे; 91 घुट प्रतीघाते; 92 तुड तोडने; 93 थुड, 94 स्युड (auch खुड, स्खुड, कुड) संवरणे; 95 स्फुर (स्फुर) स्फुरणे (संचलने); 96 स्फुल (स्फुल) संचलने (संचये च); 97 स्फुड, 98 चुड (खुड), 99 वुड संवरणे; 100 कृड (कुड), 101 भड निमज्जने; 102 हुड संघाते; 103 गुरी उद्यमने (ist अनुदात्तेत्); 104 गू (गू) स्तवने; 105 धू विधूनने; 106 गु (गू) पुरीषोत्सर्गे (गु ist अनुदात्त, गू aber उदात्त); 107 धु गतिस्वर्ययोः (ist अनुदात्त, während die v. l. धुव उदात्त ist).

b) आत्मनेपदी

108 कुङ् (कूङ्) शब्दे.

D. अनुदात्ताः

a) आत्मनेपदिनी

109 पृङ् व्यायामे; 110 मङ् प्राणत्यागे.

b) परस्मैपदिनः

111 रि, 112 पि गती; 113 धि धारणे; 114 क्षि निवासगत्योः; 115 पू प्रेरणे (ist उदात्त).

c) किरादयः (s. P. 7, 2, 75)

116 कृ विसृपे; 117 गृ निगरणे; 118 दृङ् आदरे (अनादरे); 119 धृङ् अवस्थाने (अनवस्थाने); 120 प्रङ् ज्ञोत्सायाम्. 116 und 117 sind उदात्त, 118 und 119 आत्मनेपदिन.

d) उदात्ततः

121 सज्ज विसर्गं; 122 दुमस्जो शुद्धी; 123 रुजो भङ्गे; 124 भुजो कौटिल्ये; 125 क्लृप (क्षुप) स्पशं;
126 रुश, रिश हिंसायाम्; 127 लिश गतां; 128 स्पृश संस्पर्शने; 129 विह्व गतां (ist उदात्त); 130 विश
प्रवेशने; 131 मश आमर्शने; 132 शुद प्रेरणे; 133 पृद विशरणगत्यवसादनेषु (विसरण st. विश-
रण); 134 शृद शातने.

e) स्वरितेत्

135 मिल संगमने (ist उदात्त).

f) मुच्चादयः (s. P. 7, 1, 59)

α. स्वरितेतः

136 मुच्च मोक्षणे; 137 लुप् छेदने; 138 विद् लाभे; 139 लिप उपदेहे; 140 पिच क्षरणे.

β. उदात्ततः

141 कृतो छेदने (ist उदात्त); 142 खिद परिघाते; 143 पिश अवयवे (ist उदात्त).

7. रुधादयः

A. अनुदात्ताः स्वरितेतः

1 रुधिर् आवरणे; 2 भिदिर् विदारणे; 3 छिदिर् द्वैधीकरणे; 4 रिचिर् विरेचने; 5 विचिर् पृथग्भावे;
6 क्षुदिर् संपेषणे; 7 युजिर् योगे.

B. उदात्ताः

a) स्वरितेतां

8 उच्छुदिर् दीप्तिदेवनयोः; 9 उच्छुदिर् हिंसानादरयोः (अदन् st. अनादर).

b) उदात्तेत्

10 कृतो वेष्टने.

c) अनुदात्तेत्

11 जिह्वन्थो वीप्तां.

C. अनुदात्ताः

a) अनुदात्तेतां

12 खिद दैन्ये; 13 विद विचारणे.

b) उदात्तेतः

14 शिष् विशेषणे; 15 पिप्पु संचूर्णने; 16 भन्जो आमर्दने; 17 भुज पालनाभ्यवहारयोः.

D. उदात्ता उदात्तेतः

18 तृह (तृहि), 19 हिंसि हिंसायाम्; 20 उन्दी क्लेदने; 21 अन्जू व्यक्तिमक्षणकान्तिगतिषु (मर्षण st. मक्षण); 22 तन्चू (तन्जू) संकोचने; 23 ओविजा भयचलनयोः; 24 वृजा (वृच्चा) वर्जने; 25 पृचौ संपर्के.

8. तनादयः

A. उदात्ताः

a) स्वरितेतः

1 तनु विस्तारे; 2 पनु दाने; 3 क्षणु हिंसायाम्; 4 क्षिणु च; 5 ऋणु गर्ता; 6 तृणु अदने; 7 घृणु (घषा) दीर्घा.

b) अनुदात्तेतोः

8 वनु याचने (nach Einigen उदात्तेत्); 9 मनु अवबोधने.

B. अनुदात्त उभयतोभाषः

10 डुकृञ् करणे.

9. क्र्यादयः

A. अनुदात्ताः स्वरितेतः

1 डुकृञ् द्रव्यविनिमये; 2 प्रीञ् तर्पणे कान्तो च; 3 श्रीञ् पाके; 4 मीञ् हिंसायाम्; 5 पिञ् बन्धने; 6 स्कुञ् आवरणे (आप्रवणे, आप्लवने, अप्रहरणे); 7 स्तन्भु, स्तुन्भु, 8 स्कन्भु, स्कुन्भु रो-धने (nach Anderen sind स्तन्भु und स्कन्भु स्तम्भार्थो, स्तुन्भु निष्क्रोपणार्थः und स्कुन्भु धार-णार्थः; alle vier sind सौत्राः und परस्मैपदिनः); 9 युञ् बन्धने.

B. उदात्ताः

a) स्वरितेती

10 कृञ् (कुञ्, कूञ्) शब्दे; 11 द्रुङ् हिंसायाम्.

b) ष्वादयः (s. P. 7, 3, 80) und ल्वादयः (s. P. 8, 2, 44)

(Die ष्वादयः von 12—32, die ल्वादयः von 13—32.)

α. स्वरितेतः

12 पूञ् पवने; 13 लूञ् छेदने; 14 स्तृञ् आच्छादने; 15 कृञ् हिंसायाम्; 16 वृञ् वरणे; 17 धूञ् कम्पने.

β. उदात्तेतः

18 शृ (स्वृ) हिंसायाम्; 19 पृ पालनपूरणयोः; 20 वृ वरणे (बृ भरणे); 21 भ भर्त्सने (भरणे, हूर्छने. Einige ह्वृ हूर्छने); 22 मृ (स्वृ, मृ) हिंसायाम्; 23 ढृ विदारणे 24 जृ (झ, ध) वयो-हानां; 25 न नये; 26 कृ (म) हिंसायाम्; 27 ऋ गतां; 28 गृ शब्दे.

γ und C. अनुदात्ता उदात्तेतः

29 ज्या वयोहानां; 30 री गतिरेषणयोः; 31 ली (ल्यी, ल्यी) श्लेषणे; 32 व्ली (व्ली, प्ली) गतां (वरणे, धरणे).

33 व्री वरणे; 34 भी भये (भरणे); 35 क्षीप् (क्षीप्) हिंसायाम्; 36 ज्ञा अवबोधने; 37 बन्ध बन्धने.

D. उदात्ताः

a) आत्मनेपदां

38 वृङ् संभक्तां.

b) उदात्तेतः

39 अन्य विमोचनप्रतिहरणयोः (मोचन st. विमोचन); 40 मन्य विलोडने; 41 ग्रन्य (daneben अन्य) संदर्भे; 42 कुन्य (कुयि) संश्लेषणे (क्लेशने, संक्लेशे); 43 मद्र द्रोदे; 44 मड सुखे (च fügen Einige hinzu); 45 गुध रोषे; 46 कुष निष्कर्षे; 47 क्षुभ संचलने; 48 गाभ, 49 तुभ हिंसायाम्; 50 क्लिष्ट विबाधने; 51 अश भोजने; 52 उध्रस (उ zur Wurzel gehörig, nach Anderen ist es इत्) उज्ज्हे; 53 इष आभीक्ष्ण्ये; 54 विष विप्रयोगे (ist अनुदात्त); 55 पुष, 56 प्लुष स्नेहनसेचनपूरणेषु (मोचन st. सेचन); 57 पुष पुष्टीं; 58 मुष स्तेषे; 59 खच (खव) भूतप्रादुर्भावे (भूति st. भूत); (60 हेठ च).

c) स्वरितेत

61 ग्रह उपादाने.

10. चुरादयः

4. परस्मैपदिनः

- 1 चुर स्तेये; 2 चिति स्मृत्याम्; 3 यत्रि संकोचने; 4 स्फुडि (स्फुटि, स्फडि, स्फटि) परिहासे; 5 लज्ज दर्शनाङ्कयोः; 6 कुट्टि (कुट्ट) अनृतभाषणे; 7 लड उपसेवायाम्; 8 मिदि (मिद) स्नेहने; 9 ओलडि (उलडि; nach Einigen ist ओ ein इत्) उत्क्षेपणे; 10 जल (लज) अपवारणे; 11 पौड अवगाहने; 12 नट अवस्यन्दने (अवस्यन्दने, अवस्कन्दने, नाट्ये); 13 अथ (auch क्रथ daneben) प्रयत्ने (प्रतियत्ने, प्रतिहर्षे); 14 बध (बन्ध) संयमने; 15 पृ (पृ) पूरणे; 16 ऊर्ज बलप्राणनयोः; 17 पत्त परिग्रहे; 18 चूर्ण पेपणे (auch वर्ण चूर्ण प्रेरणे oder वर्ण वर्णने, चूर्ण प्रेरणे); 19 प्रथ प्रख्याने; 20 पृथ (पथ, प्रथ) प्रक्षेपे; 21 षम्ब (शम्ब, साम्ब) संबन्धने; 22 भक्त श्रदने; 23 कुट्ट छेदनभर्त्सनयोः (पूरण st. भर्त्सन); 24 पुट्ट (पुट), चुट्ट (चुट) अल्पीभावे; 25 अट्ट (अट), 26 पुट्ट (सुट्ट) अनादरे; 27 लुण्ट स्तेये; 28 शट, 29 श्वट (श्वटि, शट, अटि, सट) संस्कारगत्योः (असंस्कारे); 30 तुजि (तुज, लजि), 31 पिजि (पिज, लुजि) हिसाबलादाननिकेतनेषु (दान st. आदान); 32 पिस गतां; 33 पान्त्व (सान्त्व) सामप्रयोगे; 34 श्वल्क (शुल्क), 35 वल्क परिभाषणे; 36 प्निह (स्फिट) स्नेहने; 37 स्मिट (स्मिड) अनादरे (auch स्मिट स्मिट गतां); 38 श्लिष श्लेषणे; 39 पथि गतां; 40 पिच्छ (पिच्च) कुट्टने; 41 छटि (छट) संवरणे; 42 श्रण दाने; 43 तड आघाते; 44 खड, खडि, कडि (कड) भेदने; 45 कुडि रक्षणे; 46 गुडि (गुटि) वेष्टने (रक्षणे, चूर्णिकरणे ऽपि); 47 खुडि खण्डने; 48 वटि (वडि) विभाजने; 49 मडि भूषायां हर्षे च; 50 भडि कल्याणे (भटि प्रतारणे); 51 छट्ट वमने; 52 पुस्त, वुस्त आदरानादरयोः; 53 चुद संचोदने; 54 नक्क, 55 धक्क नाशने; 56 चक्क, चुक्क (auch noch चिक्क) व्यथने; 57 तल शौचकर्मणि; 58 तल प्रतिष्ठायाम् (प्रतिष्ठाकरणे); 59 तुल उन्माने; 60 दुल उत्क्षेपे; 61 पुल महत्त्वे; 62 चुल समुच्छ्राये (बुल oder चुल निमज्जने); 63 मूल (मुल) रोहणे; 64 कल, 65 पिल (विल, किल) क्षेपे; 66 बिल भेदने; 67 तिल स्नेहने; 68 बल (चल) भर्तां; 69 पाल (पल) रक्षणे; 70 लूष हिंसायाम्; 71 शुल्ब (शूप) माने (सर्जने); 72 चुट (कुट) छेदने; 73 सुट संचूर्णने; 74 पसि (पशि, पडि) नाशने; 75 वज (वज्ज) मार्गसंस्कारगत्योः (मार्गणसंस्कारे, श्रयोः; मार्ग wird auch als Wurzel gefasst); 76 शुल्क अतिस्पर्शने; 77 छपि (चपि) गत्याम्; 78 क्षपि क्षान्त्याम्; 79 क्षजि क्लृप्तजीवने; 80 श्वर्त (स्वर्त, प्वर्त, श्वभ्र) गत्याम् (क्लृप्तजीवने); 81 ज्ञप ज्ञाने ज्ञापने (मारणतोपणनिशानेषु, ist मित्); 82 यम च (d. i. मित्) परिवेषणे; 83 क्षप (चह) परिकल्कने; 84 रह त्यागे; 85 बल प्राणने; 86 चिज् चयने; 87 घट्ट संचलने; 88 मुस्त संघाते; 89 खट्ट संवरणे; 90 पट्ट, 91 स्फिट्ट (स्फिट, स्फट), 92 चुट्टि (चुटि) हिंसायाम्; (93 पुस, व्युष); 94 पूल (पूण, पुण) संघाते; 95 पुंस (पुम्स) अभिमर्दने; 96 व्यप (व्यय) क्षेपे; 97 टकि बन्धने; 98 धूस (धूप, धूष) कान्तोकरणे; 99 कौट वर्णे (बन्धे); 100 चूर्ण संकोचने; 101 पूज पूजायाम्; 102 अर्क स्तवने (तपने); 103 शट आलस्ये; 104 शुटि शोषणे; 105 जुड प्रेरणे; 106 गज (गर्ज), 107 मार्ज (मर्च,

मर्च) शब्दार्थो; 108 घ प्रसवणे (सावणे); 109 पचि विस्तारवचने; 110 तिज निशाने; 111 कृत संशब्दने; 112 वर्ध छेदनपूरणयोः; 113 कुबि (कुभि) आच्छादने; 114 लुबि, 115 तुबि (तुपि) अर्दने (अदर्शने); 116 हृष (हृष, लृष) व्यक्तायां (अव्यक्तायां) वाचि; 117 चुटि (चुडि) छेदने; (118 मडि, तुडि); 119 इल प्रेरणे; 120 मत्त (मत्त) मत्तणे (म्लेच्छने, संघाते च; मत्त मत्त छेदने); 121 म्लेच्छ अव्यक्तायां (व्यक्तायां) वाचि; 122 वृस (वृष, कष), 123 वर्ह (वर्ह) हिंसायाम्; (124 गर्ज, गर्द शब्दे; 125 गर्ध अभिकाङ्क्षायाम्); 126 गुर्द, 127 पुर्व (पूर्व) निकेतने; 128 जसि रक्षणो (मोक्षणे); 129 ईड स्तुतो; 130 जसु हिंसायाम्; 131 पिडि संघाते; 132 रुष (रुट) रोषे; 133 डिप क्षेपे; 134 लूप समुच्छाये.

B. आत्मनेपदिनः

135 चित संचेतने (संवेदने); 136 दशि दंशने; 137 दसि (दस) दर्शनदंशनयोः; 138 डप (डपि, डभि), डिप (डिपि, डिभि) संघाते; 139 तत्रि कुटुम्बधारणे (कुटुम्ब wird auch als Wurzel gefasst); 140 मत्रि गुप्तभाषणे; 141 स्पश ग्रहणसंश्लेषणयोः; 142 तर्ज, 143 भर्त्स तर्जने; 144 वस्त, 145 गन्ध अर्दने; 146 क्रिष्क (हिष्क, हिक्क) हिंसायाम्; 147 निष्क परिमाणे; 148 लल (लड) ईप्सायाम्; 149 कूण (कृण) संकोचे; 150 तूण पूरणे; 151 भूण आशाविशङ्कयोः; 152 शट श्लाघायाम्; 153 यत्त पूजायाम्; 154 स्यम वितर्के; 155 गूर (गूरै, गुर) उद्यमने (भक्षणो); 156 शम, 157 लक्ष आलोचने; 158 कुत्स अवक्षेपणे; 159 चुट (कुट) छेदने; 160 गल सवणे; 161 भल आभण्डने; 162 कूट (कुट) अप्रसादे (auch कुट oder कुट्ट अप्रतापने, कुट्ट प्रतापने, कूट अप्रदाने oder अवसादने); 163 वज्जु (वज्जू) प्रलम्भने; 164 वृष (वृषु) शक्तिबन्धने (प्रजनेश्ये); 165 मद तृप्तियोगे (तृप्तिशोधने); 166 दिवु परिकूजने; 167 गृ (गृ) विज्ञाने; 168 विद चेतना-ख्यानविवासेषु (वेदन st. चेतन; निवास, निवेदन und परिवादन st. विवास); 169 मन स्तम्भे; 170 यु जुगुप्सायाम्; 171 कुस्म कुत्सितस्मये नाम्नो वा (d. i. kann auch Denominativ sein).

C. परस्मैपदिनः

172 चर्च अध्ययने; 173 लुक्क भाषणे (श्वादिशब्दे, dieses wäre भषणे); 174 शब्द उपसर्गादा-विष्कारे च (शब्द शब्दक्रियायामुपसर्गादाविष्कारे च); 175 कण निमोलने; 176 जभि (जभ) ना-शने; 177 वृद क्षरणे (क्षरणे, आसवणे); 178 जसु (जसौ) ताडने; 179 पश (पस) बन्धने; 180 अम रोगे; 181 चट, 182 स्फुट भेदने; 183 घट संघाते (auch च संघाते); 184 हन्त्यर्थाश्च (und alle Wurzeln in der Bedeutung von हन्, nach einer anderen Erklärung: 181 fgg. haben auch die Bedeutung von हन्); 185 दिवु अर्दने; 186 अर्ज प्रतिवर्त्ते; 187 घुषिर् विशब्दने (अविशब्दने); 188 आङ्ः क्रन्द सातत्ये (d. i. क्रन्द nach आ hat die Bedeutung सातत्य oder घुषिर् mit आ hat die Bedeutung क्रन्दसातत्य); 189 लस (लष) शिल्पयोगे (शिल्पोपयोगे); 190 तसि (fehlt auch), भूष अलंकारे; 191 मोक्ष असने; 192 अर्ह पूजायाम्; 193 ज्ञा नियोगे (नियो-

जने); 194 भज विआणने; 195 श्रुधु प्रहसने (प्रसहने); 196 यत् निकारोपस्कारयोः (निराकार st. निकार); 197 रक (रग, रघ), लग (लक) आस्वादने (आसादने); 198 अञ्चु विशेषणे; 199 लिंगि चित्राकरणे; 200 सुद संसर्गे; 201 त्रस धारणे (ग्रहणे, वारणे, निवारणे); 202 उध्रस (उ wird auch als इत् gefasst) उञ्छे; 203 मुच प्रमोचने मोदने च; 204 वस सेहच्छेदापहरणेषु (अवहरणा und उपहरणा st. अपहरणा); 205 चर संशये (असंशये); 206 च्यु (च्युस) हसने (सहने); 207 भु-वो ङ्वकल्कने (विकल्कने); 208 रूपेश्च. Die nun folgenden Wurzeln gehören zur zehnten Klasse nur dann, wenn sie mit einem Accusativ verbunden sind. 209 ग्रस ग्रहणे (अ-दने); 210 पुष धारणे; 211 दल विदारणे; 212 पट, 213 पुट, 214 लुट, 215 तुजि, 216 मिजि, 217 पिजि, 218 लुजि, 219 भजि, 220 लघि, 221 त्रसि, 222 पिसि, 223 कुसि (कसि), 224 दशि (दसि), 225 कुशि, 226 घट, 227 घटि, 228 बृहि, 229 बर्हि, 230 बल्ह, 231 गुप (गुप्), 232 धूप, 233 विह, 234 चौव, 235 पुय, 236 लोक्, 237 लोच, 238 णद, 239 कुप, 240 तर्क, 241 वृत्, 242 वृधु भाषार्थाः (भासार्थाः); 243 (diese und alle folgenden Wurzeln bis 260 fehlen bei Mehreren) रुट (रुट), 244 लजि, 245 अजि, 246 दसि, 247 भशि, 248 रुशि, 249 शीक, 250 नट, 251 पुटि, 252 जुचि (जिचि), 253 रघि, 254 लघि, 255 अहि, 256 रहि, 257 महि च (भाषार्थाः); 258 लडि, 259 तड, 260 नल च; 261 पूरी आप्यायने; 262 रुज हिंसा-याम्; 263 ष्वद आस्वादने (संचरणे).

D. Wurzeln, die nicht nothwendig den Charakter der zehnten Klasse anfügen.

264 युज, 265 एच संयमने; 266 अर्च पूजायाम्; 267 षह मर्षणे; 268 ईर ज्ञेपे (गतौ); 269 ली द्रवीकरणे; 270 वृजी वर्जने; 271 वृञ् आवरणे; 272 जृ (जि च) वयोहानौ; 273 रिच वियोजन-संपर्चनयोः; 274 शिष असर्वापयोगे; 275 तप दाहे; 276 तृप तृप्तौ (प्रीणने, संदीपने); 277 कृदी (कृद, कृदि, कृन्दि, चृप, कृप, दृप) संदीपने; 278 दृभी (auch दृ भी) भये; 279 दृभ संदर्भे; 280 अथ मोक्षणे (हिंसायाम्); 281 मी गर्तौ; 282 ग्रथ (ग्रन्थ, अथ) बन्धने (auch क्रथ हिंसायाम्; dieses nach Einigen स्वरितेत्, nach Anderen उदात्तेत्); 283 शीक आमर्षणे (मर्षणे); 284 चीक च; 285 अर्द हिंसायाम् (nach Einigen स्वरितेत्, nach Anderen अनुदात्तेत्); 286 हिसि हिंसायाम्; (287 अर्ह पूजायाम्); 288 आडः षदः पदार्थे; 289 गुन्च (गुच्छ) शीचकर्मणि; 290 कृद अपवारणे (nach Einigen स्वरितेत्, nach Anderen उदात्तेत्); 291 जुष परितर्कणे (परितर्पणे); 292 धूञ् कम्पने; 293 प्राञ् तर्पणे; 294 ग्रन्थ, ग्रन्थ संदर्भे; 295 आप् लम्पने (auch स्वरितेत्); 296 तनु अद्धोपकरणयोः (उपताप st. उपकरण), उपसर्गाच्च दैर्घ्ये (auch वन अद्धोपहननयोः); 297 वद संदेशवचने (स्वरितेत् oder अनुदात्तेत्); 298 वच परिभाषणे (संदेहे); 299 मान पूजायाम्; 300 भू प्राप्तावात्मनेपदा (वा fügen Einige hinzu); 301 गर्ह विनिन्दने; 302 मार्ग अन्वेषणे; 303 कटि शोके; 304 मजू शीचालंकारयोः; 305 मष तितित्तायाम् (अनुदात्तेत् oder स्वरितेत्); 306 धप (धपा) प्रसहने.

E. Auf *अ* auslautende Wurzeln.*)

a) परस्मैपदिनः

307 कथ वाक्यप्रबन्धे; 308 वर ईप्सायाम्; 309 गण संख्याने; 310 शठ, प्रवठ सम्यगवभाषणे (सम्यग्भावे, auch आभाषणे und भाषणे st. अवभाषणे); 311 पट, वट (वट) ग्रन्थे (वट auch वेष्टने); 312 रह त्यागे; 313 स्तन, 314 गदौ (स्तनगदौ soll ein Dual sein) देवशब्दे; 315 पत गतौ वा (dieses, das auf verschiedene Weise erklärt wird, fehlt auch); 316 पप (पश) अनुपसर्गात् (d. i. गतौ); 317 स्वर (सुर) आक्षेपे; 318 रच प्रतियत्रे (प्रयत्ने); 319 कल गतौ संख्याने च; 320 चह परिकल्कने; 321 मह पूजायाम्; 322 सार, 323 कृप (कूप), 324 अथ (auch श्लथ) दीर्घल्ये; 325 स्पृह ईप्सायाम्; 326 भाम क्रोधे; 327 सूच पैशुन्ये; 328 खेट (खेड, खिट, खोट) भक्षण्ये; 329 क्षोट (खोट, खोड) क्षेपे; 330 गोम उपलेपने; 331 कुमार (कुमाल) क्रोडायाम्; 332 शील उपधारणे; 333 साम सान्त्वप्रयोगे; 334 वेल कालोपदेशे (nach Einigen soll auch काल hier Wurzel sein); 335 पल्लूल लवनपवनयोः; 336 वात सुखसेवनयोः (गति-सुखसेवनयोः, सुखसेवने); 337 गवेष मार्गणे; 338 वास उपसेवायाम्; 339 निवास आच्छादने; 340 भाज एककर्मणि; 341 सभाज प्रीतिदर्शनयोः (सेवन st. दर्शन); 342 ऊन परिहाणे; 343 ध्वन शब्द; 344 कूट परितापे (परिदाहे); 345 संकेत (केत), 346 ग्राम (ग्राम), 347 कुण गुण च (d. i. ausser कूट) आमन्त्रणे (auch केत अवणे निमन्त्रणे, कुण गुण चामन्त्रणे); (348 कूण संकोचने); 349 स्तेन चौर्ये.

b) आत्मनेपदिनः

350 पद गतौ; 351 गृह गृहणे; 352 मृग अन्वेषणे; 353 कुह विस्मापने (विस्मायने, विस्मारणे); 354 शूर, 355 वीर विक्रान्तौ; 356 स्थूल परिवृंहणे; 357 अर्थ उपयाच्नायाम्; 358 सत्र (d. i. सत्र) संतानक्रियायाम्; 359 गर्व माने.

c)

360 सूत्र वेष्टने (विमोचने, अवमोचने); 361 सूत्र प्रसवणे; 362 रूच पारुष्ये; 363 पार, 364 तीर कर्मसमाप्तौ; 365 पुट संसर्गे; (366 धेक दर्शने); 367 कर्त्र (कत्र, कर्त) शैथिल्ये; 368 प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहुलमिष्टवच्च (d. i. das Nominalthema erfährt vor णि dieselben Veränderungen wie vor इष्टन); 369 वष्क दर्शने; 370 चित्र चित्राकरणे (दर्शने); 371 अंस समाघाते; 372 वट (वटि) विभाजने; (373 रट परिभाषणे); 374 लज (लजि) प्रकाशने; 375 मिश्र (मिस्र) संपर्के; 376 संशाम युद्धे (अनुदात्तेत्); 377 स्तोम श्लाघायाम्; 378 छिद्र, 379 कर्ण भेदने (auch छिद्र कर्णभेदने und करणभेदने); 380 अन्ध दृष्ट्युपघाते (दृष्ट्युपसंघाते, दृष्ट्युपसंहारे); 381 दण्ड दण्डनिपातने; 382 अङ्ग (अङ्ग च) पदे लक्षण्ये च; 383 सुख, 384 दुःख तत्क्रियायाम्; 385 रस आस्वादनसेहनयोः; 386 व्यय वित्तसमुत्सर्गे; 387 रूप रूपक्रियायाम्; 388 छेद द्वैधीकरणे

*) Dieses *अ* fällt vor dem Charakter der zehnten Klasse ab, wird aber in Bezug auf die Substitution von *Guna* und *Vṛddhi* als nicht abgefallen betrachtet, so dass der Wurzelvocal, weil *णि* nun nicht unmittelbar folgt, nicht verstärkt wird. Vgl. noch Pāṇini 7, 4, 2.

(कृद अपवरणे wird hinzugefügt); 389 लाभ प्रेरणे; 390 वण गात्रविचूर्णने; 391 वर्ण वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु; 392 बहुलमेतन्निदर्शनम् (wird erklärt durch चुरादावदन्तधातुनिदर्शनं बहुलं वेदितव्यम् । अतो ऽनुक्ता अपोह धातवो वेदितव्याः । Dazu folgende Beispiele: पर्ण हरितभावे, वेत्त दर्शने, क्षप प्रेरणे, अघ पापकरणे, वस निवासे, तुल्य अवरणे u. s. w.); 393 णिङ्गाच्चिरसने (d. i. अङ्गवाचिनः प्रातिपादिकाच्चिरसने ऽर्थे णिङ् स्यात्); 394 श्वेताश्वश्वतरगालोडिताह्वरकाणामश्वतरेतकलोपश्च (d. i. श्वेताश्व büsst अश्व, अश्वत तर, गालोडित इत und आह्वरक क davor ein: श्वेतयते = अश्वतरमा चष्टे तेनातिक्रामति वा, अश्वयते = अश्वतरमा चष्टे, गालोडयते = गालोडितं [वाचां, d. i. विमर्शं] करोति, आह्वरयते); 395 पुच्छादिषु (vgl. P. 3, 1, 20) धात्वर्थ इत्येव सिद्धम्.

Die Nominalstämme, von denen Denominativa abgeleitet werden, sind wohl ohne Zweifel erst später unter die चुरादयः aufgenommen worden; vgl. Pāṇini 3, 1, 21. 25.

Alphabetisches Verzeichniss der Wurzeln.

(Die stummen Laute sind in diesem Verzeichniss weggelassen worden, auch dann, wenn sie zur Unterscheidung gleichlautender, aber anders flectirter oder begrifflich verschiedener Wurzeln dienen. Der Dhātupāṭha, den man in jedem Falle wird einsehen müssen, wenn man sich über eine Wurzel aufzuklären wünscht, gibt den erwünschten Aufschluss. Im Uebrigen ist die Schreibweise der von Pāṇini beobachteten angepasst worden; die diphthongisch auslautenden Wurzeln jedoch, die Pāṇini, wie die neuen wissenschaftlichen Wörterbücher, auf आ auslauten lässt, erscheinen in diesem Verzeichniss in der auch von Pāṇini gekannten älteren Schreibweise des Dhātupāṭha. Auch die Wurzeln auf ऋ sind beibehalten worden, obgleich Pāṇini bisweilen इर् statt ऋ schreibt, z. B. किर् statt कृ. Diejenigen consonantisch auslautenden Wurzeln der zehnten Klasse (zum Theil Denominativa), in denen vor dem Charakter णि der Wurzelvocal nicht gesteigert wird, gelten im Dhātupāṭha für zweisilbig, indem man ihnen noch ein अ anfügt, das vor णि abfällt. Diese Schreibart habe ich in diesem Verzeichniss beibehalten.)

अंस 10, 371. अंङ् 1, 666. 10, 255. अक् 1, 829. अक्ष 1, 684. अग् 1, 830. अघ 10, 392. अङ्क 1, 87. अङ्ग 10, 382. अङ्ग 1, 155. अङ्ग 10, 382. अङ्घ 1, 109. अच् 1, 915. अज् 1, 248. अज्च् 1, 203. 915. 10, 198. अज्ज् 7, 21. 10, 245. अट् 1, 317. 10, 25. अट्ट 1, 273. 10, 25. अट् 1, 280. अड् 1, 380. अड्ड 1, 371. अण् 1, 471. 4, 66. अणट् 1, 280. अत् 1, 38. अट् 2, 1. अन् 2, 61. 4, 66. अन्त् 1, 62. अन्द् 1, 63. अन्ध 10, 380. अम् 1, 588. अम् 1, 493. 869. 10, 180. अम्ब 1, 403. 442. अम्भ 1, 411. 420. अय् 1, 503. 935. अर्क् 10, 102. अर्च् 1,

219. 10, 266. अर्ज 1, 242. 10, 186. अर्थ 10, 357. अर्द 1, 56. 10, 285. अर्थ 1, 442. अर्थ 1, 615. अर्ह 1, 776. 10, 192. 287. अर्ल 1, 548. अर्त् 1, 631. अर्श 5, 18. 9, 51. अश्च 10, 394. अष् 1, 934. अस् 1, 934. 2, 56. 4, 100. अह् 5, 26.

आञ्क् 1, 224. आप् 5, 14. 10, 295. आस् 2, 11. आह्वर 10, 394.

इ 2, 36. 37. 38. इक् 1, 144. इङ्क् 1, 145. इङ्ग 1, 163. इट् 1, 340. इन्द 1, 64. इन्त् 7, 11. इन्त् 1, 618. 622. इल् 6, 65. 10, 119. इष् 4, 19. 6, 59. 9, 53.

ई 4, 35. ईक्ष् 1, 641. ईक् und ईङ्क् 1, 146. ईज् 1, 196. ईड् 2, 9. 10, 129. ईर् 2, 8. 10, 268. ईर्त् 1, 543. ईर्त् 1, 544. ईश् 2, 10. ईष् 1, 642. 715. ईह् 1, 663. उ 1, 1001. उक्ष् 1, 687. उक् 1, 132. उङ्क् 1, 133. उच् 4, 114. उक् 1, 231. 6, 14. उज्क् 6, 21. उज्क् 1, 230. 6, 13. उट् 1, 361. उधस् 9, 52. 10, 202. उन्द 7, 20. उब्ज् 6, 20. उम् und उम्भ 6, 32. उर्द 1, 20. उर्व 1, 600. उलयङ् 10, 9. उष् 1, 727. उह् 1, 775.

ऊट् 1, 361. ऊन 10, 342. ऊय् 1, 512. ऊर्ज 10, 16. ऊर्णु 2, 30. ऊष् 1, 714. 720. ऊह् 1, 679. 775.

ऋ 1, 983. 3, 16. 5, 29. ऋक्ष् 5, 29. 30. ऋक् 6, 15. ऋज् 1, 189. ऋज्ज् 1, 190. ऋण् 8, 5. ऋध् 4, 135. 5, 24. ऋफ् und ऋम्फ् 6, 30. ऋष् 1, 940. 6, 7.

ऋ 9, 27.

एज् 1, 192. 253. एट् 1, 286. एध् 1, 2. एष् 1, 649.

ओक् 1, 125. ओण् 1, 482. ओलयङ् 10, 9.

कंस 2, 14. कक् 1, 90. कक्क् und कक्क् 1, 124. कक् 1, 124. 821. कग् 1, 828. कङ्क् 1, 94. कक्ष् 1, 181. कज् 1, 251. कञ्क् 1, 182. कट् 1, 315. 342. कट् 1, 356. कड् 1, 383. 6, 86. 10, 44. कड् 1, 372. कण् 1, 476. 831. 10, 175. कणट् 1, 283. 10, 303. कणङ् 1, 302. 383. 10, 44. कण्त् 1, 37. कन् 10, 367. कथ 10, 307. कट् 1, 809. कन् 1, 488. कन्द 1, 70. 809. कप् 1, 808. कक् 1, 405. कम् 1, 470. 869. कम्प् 1, 400. कर्ज् 1, 246. कर्ण 10, 379. कर्त् und कर्त् 10, 367. कर्द 1, 60. कर्व 1, 447. कर्व 1, 612. कल् 1, 526. 10, 64. कल 10, 319. कल्ल् 1, 527. कश् 1, 762a. 939. 2, 14. कष् 1, 716. 762a. 939. 10, 122. कस् 1, 913. 2, 14. काङ्क् 1, 698. काञ्क् 1, 183. काल 10, 334. काश् 1, 678. 4, 53. कास् 1, 654. 678. कि 3, 19. किट् 1, 323. 341. कित् 1, 1042. 3, 20. किल् 6, 61. 10, 65. किष्क् 10, 146.

कोट 10, 99. कोल् 1, 557. कु 1, 999. 2, 33. 6, 108. 9, 10. कुंश् 10, 225. कुंस 10, 223. कुक् 1, 91. कुच् 1, 199. 910. 6, 75. कुज् 1, 214. कुञ्च् 1, 200. कुञ्ज् 1, 241. कुट् 6, 73. 10, 159. 162. कुटुम्ब 10, 139. कुट् 10, 23. 162. कुड् 6, 89. 100. कुण् 6, 45. 10, 149. कुण 10, 347. कुणट् 1, 345. कुणट् 1, 365. कुणड् 1, 289. 345. 10, 45. कुत्स् 10, 158. कुय् 4, 11. कुद् 10, 6. कुन्थ् 1, 44. 9, 42. कुन्द् 10, 6. कुप् 4, 122. 10, 239. कुमार und कुमाल 10, 331. कुम्ब 1, 453. 10, 113. कुम्भ 10, 113. कुर 6, 51. कुर्द 1, 21. कुल् 1, 895. कुश् 4, 109. कुप् 9, 46. कुस् 4, 109. कुस्म् 10, 171. कुह 10, 353. कू 6, 108. 9, 10. कूज् 1, 240. कूट् 10, 162. कूट 10, 344. कूड् 6, 88. कूण 10, 149. कूण 10, 348. कूप 10, 323. कूल 1, 558. क 1, 949. 5, 7, 8, 10. कड् 6, 88. कण्य 1, 629. कत् 6, 141. 7, 11. कप् 1, 799. 808. 10, 208. कप 10, 323. कश् 4, 117. कप् 1, 1039. 6, 6. कृ 6, 116. 9, 15. 26. कृत् 10, 111. केत 10, 345. केप् 1, 392. केल् 1, 570. केव् 1, 539. कै 1, 964. कंस 10, 223. कण्य 1, 837. कस 1, 864. 4, 6. कू 9, 10. कूय 1, 514. कन् 1, 587. क्यु 1, 1005. कण्य 1, 838. 10, 13. 282. कद 1, 810. कन्द 1, 71. 810. 10, 188. कप 1, 808. क्रम् 1, 502. क्रौ 9, 1. क्रौड् 1, 373. कुञ्च् 1, 201. क्रुड् 6, 100. क्रुध् 4, 80. क्रुन्द 1, 71. कुश् 1, 909. क्रण्य 1, 839. क्रद 1, 811. क्रन्द 1, 72. 811. क्रप् 10, 116. क्रम् 4, 98. क्रिद् 4, 132. क्रिन्द 1, 15. 73. क्रिश् 4, 52a. 9, 50. क्रौब् 1, 406. क्रु 1, 1005. क्रेश् 1, 638. क्वण् 1, 477. क्वण्य 1, 899. क्वज् 1, 806. क्वञ्ज् 1, 806. 10, 79. क्वण् 8, 3. क्वप् 1, 860. 10, 83. क्वप 10, 392. क्वम् 1, 469. 4, 97. क्वम्प 10, 78. क्वर् 1, 904. क्वल् 10, 57. क्वि 1, 255. 5, 30. 6, 114. 9, 35. क्विण् 8, 4. क्विप 4, 14. 6, 5. क्विक् 1, 599. क्वौ 9, 35. क्वौज् 1, 256. क्वौब् 1, 407. क्वौव् 1, 599. क्वु 2, 27. कुद् 7, 6. कुध् 4, 81. कुम्भ 1, 787. 4, 129. 9, 47. कुर् 6, 52. 54. क्वौ 1, 961. क्वोट 10, 329. क्वु 2, 28. क्वण्य 1, 515. क्वौल् 1, 553. क्विड् 1, 1027. क्विद 1, 780. 1027. 4, 134. क्वेल 1, 572.

खक्य 1, 124. खच् 9, 59. खज् 1, 250. खञ्ज् 1, 252. खट् 1, 331. खट् 10, 89. खड् 10, 44. खण्ड 1, 303. 10, 44. खट् 1, 51. खन् 1, 927. खर्ज् 1, 247. खर्द 1, 61. खर्ब् 1, 448. खर्व 1, 613. खल् 1, 578. खव् 9, 59. खष 1, 717. खाद् 1, 50. खिट् 1, 324. खिट 10, 328. खिद् 4, 61. 6, 142. 7, 12. खु 1, 1003. खुज् 1, 215. खुड् 6, 94. खुण्ड 10, 47. खुर 6, 52. 54. खुर्द 1, 22. खेट und खेड 10, 328. खेल 1, 571. खेव् 1, 537. खै 1, 960. खोट 10, 328. 329. खोड 10, 329. खोर und खोल 1, 584. ख्या 2, 51.

गग् 1, 170. गज् 1, 265. 10, 106. गञ्ज् 1, 266. गड् 1, 814. गण 10, 309. गण्ड 1, 65a. 384. गट् 1, 53. गद 10, 314. गन्थ् 10, 145. गम् 1, 1031. गर्ज् 1, 244. 10, 106. 124. गर्द 1, 58. 10, 124. गर्ध् 10, 125. गर्ब् 1, 449. गर्व 1, 614. गर्व 10, 359. गर्ह 1, 667. 10, 301. गल् 1, 579. 10, 160. गल्भ 1, 419. गल्ह 1, 668. गवेष 10, 337. गा 1, 998. 3, 25. गाध 1, 4. गालोड 10, 394. गाह 1, 680. गु 1, 997. 6, 106. गुज् 1, 218. 6, 76. गुञ्ज् 1, 218. गुड् 6, 77. गुण 10, 347. गुणट् und गुणड् 10, 46. गुट् 1, 24. गुध् 4, 13. 9, 45. गुप् 1, 422. 1019. 4, 123. 10, 231. गुफ् und गुम्फ 6, 31. गुर 6, 103. 10, 155. गुर्द 1, 23. 10, 126. गुर्व

1, 605. गुह् 1, 944. गू 6, 106. गूर् 4, 46. 10, 155. गृ 1, 984. 10, 167. गृज् 1, 267. गृञ्ज् 1, 268. गृध् 4, 136. गृह् 1, 681. गृह् 10, 351. गृ 6, 117. 9, 28. 10, 167. गेप् 1, 393. गेव् 1, 531. गेप् 1, 645. गै 1, 965. गोम 10, 330. गोष् 1, 276. गृष् 1, 36. 10, 282. ग्रन्थ् 1, 36. 9, 41. 10, 282. 294. ग्रस् 1, 661. 10, 209. ग्रह् 1, 681. 9, 61. ग्राम 10, 346. गुच् 1, 212. ग्लस् 1, 662. ग्लह् 1, 681. ग्ला 1, 868. ग्लुच् 1, 213. ग्लुञ्ज् 1, 216. ग्लेप् 1, 390. 394. ग्लेव् 1, 532. ग्लेप् 1, 645. ग्लै 1, 952.

घंप् und घंस् 1, 682. घग्घ् und घघ् 1, 170. घट् 1, 800. 10, 183. 226. घट्ट् 1, 278. 10, 87. घण् 8, 7. घणट् 10, 227. घस् 1, 747. घियाण् 1, 461. घु 1, 1000. घुंप् 1, 682. घुट् 1, 782. 6, 91. घुण् 1, 464. 6, 48. घुराण् 1, 462. घुर् 6, 55. घुप् 1, 683. 10, 187. घूर् 4, 47. घूर्ण् 1, 465. 6, 49. घृ 1, 985. 3, 14. 10, 108. घृण् 8, 7. घृयाण् 1, 463. घृष 1, 740. घ्रा 1, 973.

ङ् 1, 1002.

चक् 1, 93. 820. चकास् 2, 65. चक्क् 10, 56. चक्ष् 2, 7. चञ्ज् 1, 205. चट् 1, 316. 10, 181. चण् 1, 833. चणड् 1, 298. चत् und चद् 1, 918. चन् 1, 840. चन्द् 1, 68. चप् 1, 426. चम् 1, 497. 869. 5, 28. चम्प् 10, 77. चय् 1, 507. चर् 1, 591. 10, 205. चर्च् 1, 749. 6, 17. 10, 172. चर्ब् 1, 452. चर्ब् 1, 610. चल् 1, 850. 885. 6, 64. 10, 68. चप् 1, 938. चह् 1, 765. 10, 83. चह 10, 320. चाय् 1, 929. चि 5, 5. 10, 86. चिक्क् 10, 56. चिट् 1, 337. चित् 1, 39. 10, 135. चित्र 10, 370. चिन्त् 10, 2. चिरि 5, 31. चिल् 6, 63. चिल्ल् 1, 566. चीक् 10, 284. चीब् und चीय् 1, 928. चीव् 1, 928. 10, 234. चुक्क् 10, 56. चुच्य् 1, 546. चुट् 1, 347. 6, 84. 10, 24. 72. चुट्ट् 10, 24. चुड् 6, 98. चुड् 1, 370. चुण् 6, 84. चुणट् 1, 347. 10, 92. 117. चुणड् 1, 347. 10, 117. चुद् 10, 53. चुन्द् 1, 925. चुप् 1, 430. 6, 125. चुम्ब् 1, 456. 10, 92. चूर् 10, 1. चुल् 10, 62. चुल्ल् 1, 564. चूर्ण् 10, 100. चूर् 4, 50. चूर्ण् 10, 18. चूर्प् 1, 704. चृत् 6, 35. चृप् 10, 277. चेल् 1, 569. चेट्ट् 1, 275. च्यु 1, 1004. 10, 206. च्युत् 1, 40. च्युस् 10, 206.

छट् 1, 851. 10, 41. 290. छट 10, 388. छन्द् 10, 41. 277. छम् 1, 498. छम्प् 10, 77. छर्द् 10, 51. छय् 1, 939. छिट् 7, 3. छिट्ट 10, 378. छुट् 6, 84. 10, 72. छुड् 6, 94. छुप् 6, 125. छुर् 6, 79. छृट् 7, 8. 10, 277. छृप् 10, 277. छेद 10, 388. छो 4, 38. छु 1, 1005.

जंस् 10, 128. जक्ष् 2, 62. जज् 1, 261. जञ्ज् 1, 262. जट् 1, 327. जन् 1, 862. 3, 24. 4, 41. जप् 1, 424. जम् 1, 415. 1029. 10, 176. जम्प् 1, 499. जम्ब् 10, 176. जर्च् 6, 17. जर्ज् 1, 748. 6, 17. जर्भ् 6, 17. जर्त्स् 1, 748. जल् 1, 886. 10, 10. जल्प् 1, 425. जप् 1, 719. जस् 4, 102. 10, 130. 178. जाण् 2, 63. जि 1, 593. 993. जिन्व् 1, 625. 10, 252. जिम् 1, 500.

जिरि 5, 32. जिष् 1, 728. जीव् 1, 594. जु 1, 995. 1005. जुङ्ग 1, 168. जुञ्च् 10, 252. जुट् 6, 85. जुड् 6, 37. 85. 10, 105. जुत् 1, 32. जुन् 6, 37. जुष् 6, 8. 10, 291. जूर् 4, 48. जूष् 1, 711. जृम् 1, 416. जृ 1, 863. 4, 22. 9, 24. 10, 272. जेष् 1, 647. जेह् 1, 675. जै 1, 962. जप् 10, 81. ज्ञा 1, 849. 9, 36. 10, 193. ज्या 9, 29. ज्यु 1, 1005. ज्युत् 1, 42. जि 1, 994. 10, 272. ज्वर् 1, 813. ज्वल् 1, 842. 867. 884.

भच् 1, 749. भट् 1, 328. भम् 1, 501. भर्म् 1, 750. 6, 17. भष् 1, 720. 940. भृ 4, 23. 9, 24. भ्यु 1, 1005.

टङ्क 10, 97. टल् 1, 887. टिक् 1, 103. टोक् 1, 104. टोक् 1, 98. ट्वल् 1, 888.

डप्, डम्प und डम्म 10, 138. डिप् 4, 121. 6, 78. 10, 133. 138. डिम्प und डिम्म 10, 138. डी 1, 1017. 4, 27.

ढोक् 1, 98.

तंस् 1, 713. 10, 190. तक् 1, 120. तच् 1, 685. 695. तङ्क 1, 121. तङ्ग 1, 158. तञ्च् 1, 206. 7, 22. तञ्ज् 7, 22. तट् 1, 330. तड् 10, 43. 259. तण्ड् 1, 300. तन् 8, 1. 10, 298. तन्ल् 10, 139. तप् 1, 1034. 4, 51. 10, 275. तम् 4, 93. तप् 1, 508. तर्क् 10, 240. तर्ज् 1, 245. 10, 142. तर्द 1, 59. तल् 10, 58. तस् 4, 103. ताप् 1, 518. तिक् 1, 105. 5, 20. तिग् 5, 20. तिज् 1, 1020. 10, 110. तिप् 1, 385. तिम् 4, 16. तिल् 1, 567. 6, 62. 10, 67. तोक् 1, 106. तोम् 4, 17. तोर 10, 364. तोव् 1, 597. तु 2, 25. तुज् 1, 263. 10, 30. तुञ्ज् 1, 264. 10, 30. 215. तुट् 6, 83. तुड् 1, 374. 6, 92. तुण् 6, 42. तुण्ड् 1, 295. 10, 118. तुत्य 10, 392. तुद 6, 1. तुन्द 1, 69. तुप् 1, 431. 6, 26. तुफ् 1, 435. 6, 27. तुभ् 1, 789. 4, 131. 9, 49. तुम्प 1, 432. 6, 26. 10, 115. तुम्फ 1, 436. 6, 27. तुम्ब 1, 455. 10, 115. तुर् 3, 21. तुर्व 1, 601. तुल् 10, 59. तुष् 4, 75. तुस् 1, 742. तुह् 1, 773. तूड् 1, 374. तूण् 10, 150. तूर् 4, 44. तूल् 1, 560. तूष् 1, 705. तुंह् 6, 58. 7, 18. तृत् 1, 690. तृण् 8, 6. तृद 7, 9. तृप् 4, 86. 5, 25. 6, 24. 10, 276. तृफ् 6, 24. तृम्फ 6, 25. तृष् 4, 118. तृह् 6, 58. 7, 18. तृ 1, 1018. तेज् 1, 249. तेप् 1, 386. 389. तेव् 1, 528. त्यज् 1, 1035. त्रंस् 10, 221. त्रख् 1, 148. त्रङ्क 1, 97. त्रङ्ख् 1, 149. त्रङ्ग 1, 159. त्रन्द 1, 69. त्रप् 1, 399. 859. त्रस् 4, 10. 10, 201. त्रुट् 6, 82. 10, 159. त्रुप् 1, 433. त्रुफ् 1, 437. त्रुम्प 1, 434. त्रुम्फ 1, 438. त्रै 1, 1014. त्रोक् 1, 99. त्वच् 1, 686. त्वङ्क 1, 159. 166. त्वच् 6, 18. त्वञ्च् 1, 207. त्वर् 1, 812. त्विष् 1, 1050. त्सर् 1, 586.

थङ्ख् 1, 147. थुड् 6, 93. थुर्व 1, 602.

दंश् 1, 1038. 10, 136. 224. दंस् 10, 137. 224. 246. दत् 1, 639. 807. दच् 5, 27. दङ्घ
 1, 171. दण्ड 10, 381. दद् 1, 17. दध् 1, 8. दम् 4, 94. दम्भ् 5, 23. दय् 1, 510. दरिद्रा
 2, 64. दल् 1, 581. 856. 10, 211. दस् 4, 104. 10, 137. दह् 1, 1040. दा 1, 977. 2, 50.
 3, 9. दान् 1, 1043. दाश् 1, 931. 5, 33. दास् 1, 942. दिन्व् 1, 623. दिप् 1, 385. दिव्
 4, 1. 10, 166. 185. दिश् 6, 3. दिह् 2, 5. दी 4, 26. दीक्ष् 1, 640. दीधी 2, 67. दीप् 4, 42.
 दु 1, 991. 5, 10. दुःख 10, 384. दुर्व 1, 603. दुल् 10, 60. दुप् 4, 76. दुह् 1, 774. 2, 4.
 दू 4, 25. दृ 1, 846. 5, 34. 6, 118. 10, 278. द्रह् 1, 770. द्रप् 4, 87. 6, 28. 10, 277. द्रफ्
 6, 28. द्रम् 6, 34. 10, 278. 279. द्रम्फ् 6, 29. दृश् 1, 1037. द्रह् 1, 769. दृ 1, 846. 9, 23.
 दे 1, 1011. देप् 1, 386. देव् 1, 529. दे 1, 971. दो 4, 40. द्यु 2, 31. द्युत् 1, 777. द्यौ 1,
 954. दम् 1, 494. द्रा 2, 45. द्राख् 1, 128. द्राच् 1, 115. 117. द्राह् 1, 701. द्राड् 1, 307. द्राह् 1, 677.
 द्रु 1, 992. 5, 34. दृण् 6, 47. दृह् 4, 88. द्रू 9, 11. द्रेक् 1, 78. द्रै 1, 955. द्विप् 2, 3. द्रु 1, 981.

धक्क् 10, 55. धण् 1, 481. धन् 3, 23. धन्व् 1, 628. धा 3, 10. धाव् 1, 632. धि 6,
 113. धिक्त् 1, 634. धिन्व् 1, 624. धिप् 3, 22. धी 4, 28. धु 5, 9. धुक्त् 1, 633. धुर्व 1, 604.
 धू 5, 9. 6, 105. 9, 17. 10, 292. धूप् 1, 423. 10, 232. धूर् 4, 45. धूश्, धूप् und धूस् 10,
 98. धृ 1, 948. 1009. 6, 119. धृज् 1, 236. धृज्ज् 1, 237. धृप् 5, 22. 10, 306. धृ 9, 24. धे
 1, 951. धेक् 10, 366. धेप् 1, 398. धोर् 1, 585. ध्मा 1, 974. ध्यै 1, 957. धृज् 1, 232. धृज्ज्
 1, 233. धण् und धन् 1, 487. धस् 9, 52. 10, 202. धाख् 1, 129. धाच् 1, 116. 117. धाह् 1,
 702. धाड् 1, 308. धु 1, 990. 6, 107. धुव् 6, 107. धेक् 1, 79. धै 1, 956. ध्यंस् 1, 791. 793. धृज् 1,
 238. धृज्ज् 1, 239. ध्वण् 1, 480. ध्वन् 1, 854. 881. ध्वन 10, 343. ध्वाह् 1, 703. ध्वृ 1, 986.

नक्क् 10, 54. नक्त् 1, 692. नख् 1, 138. नङ्ख् 1, 139. नद् 1, 332. 1818. 10, 12. 250.
 नद् 1, 55. 10, 238. नन्द् 1, 67. नभ् 1, 788. 4, 130. 9, 48. नम् 1, 867. 1030. नय् 1, 509.
 नर्द् 1, 57. नल् 1, 891. 10, 260. नश् 4, 85. नस् 1, 658. नह् 4, 57. नाय् 1, 7. नाध् 1, 6.
 नास् 1, 656. निंस् 2, 15. निक्त् 1, 689. निज् 3, 11. निज्ज् 2, 16. निद् 1, 921. निन्द् 1, 66.
 निन्व् 1, 621. निल् 6, 68. निवास 10, 339. निश् 1, 758. निष् 1, 731. निष्क् 10, 147. नी
 1, 950. नील् 1, 555. नीव् 1, 598. नु 2, 26. 6, 104. नुद् 6, 2. 132. नू 6, 104. नृत् 4, 9.
 नृ 1, 847. 9, 25. नेद् 1, 921. नेष् 1, 648.

पंश् und पंस् 10, 74. पक्त् 1, 696. 10, 17. पक् 1, 187. 1045. पक्ज् 1, 187. 10, 109.
 पट् 1, 318. 10, 212. पट 10, 311. पट् 1, 353. पण् 1, 466. पण्ड् 1, 301. 10, 74. पत् 1,
 898. 4, 51. पत् 10, 315. पथ् 1, 900. 936. 10, 20. पद् 4, 60. पद 10, 350. पन् 1, 467.
 पन्व् 10, 39. पय् 1, 505. पण् 10, 392. पर्द् 1, 29. पर्प् 1, 439. पर्ख् 1, 443. पर्व् 1, 608.
 पर्ष 1, 644. पल् 1, 892. 10, 69. पल्यूल 10, 335. पव् 1, 540. पश् 10, 179. पश 10, 316.
 पय् 1, 936. पय 10, 316. पस् 10, 179. पा 1, 972. 2, 47. पार 10, 363. पाल् 10, 69. पि
 6, 112. पिंस् 10, 222. पिक्त् und पिक्त् 10, 40. पिज् 10, 31. पिज्ज् 2, 18. 20. 10, 31. 217.

पिट् 1, 333. पिट् 1, 362. पियद् 1, 293. 10, 131. पिन्व् 1, 619. पिल् 10, 65. पिश् 6, 143.
 पिष् 7, 15. पिस् 1, 751. 10, 32. पी 4, 33. पीद् 10, 11. पील् 1, 554. पीव् 1, 595. पुंस्
 10, 95. पुक् 1, 229. पुट् 6, 74. 10, 24. 213. पुट् 10, 365. पुट् 10, 24. पुड् 1, 346. 6, 90.
 पुण् 6, 43. 10, 94. पुण्ट् 10, 251. पुण्ड् 1, 346. 348. पुण्य् 4, 12. 10, 235. पुन्य् 1, 45. पुर्
 6, 56. पुर्व् 1, 607. 10, 127. पुल् 1, 894. 10, 61. पुष् 1, 732. 4, 73. 106. 9, 57. 10, 210.
 पुष्प 4, 15. पुस् 10, 93. पुस्त् 10, 52. पू 1, 1015. 9, 12. पूज् 10, 101. पूण् 10, 94. पूय्
 1, 513. पूर् 4, 43. 10, 261. पूर्व् 1, 607. 10, 127. पूल् 1, 561. 10, 94. पूष् 1, 706. पृ 3,
 4. 5, 12. 6, 109. 10, 15. पृत् 2, 20. 7, 25. 10, 265. पृज् 2, 20. पृज्ज् 2, 18. 20. पृद्
 6, 39. पृण् 6, 40. पृथ् 10, 20. पृष् 1, 737. पृ 3, 4. 9, 19. 10, 15. पेल् 1, 574. पेव् 1, 533.
 पेय् 1, 646. पेस् 1, 752. पे 1, 698. पेण् 1, 486. प्याय् 1, 517. प्युष् 4, 7. 106. प्यै 1, 1013.
 प्रक् 6, 120. प्रथ् 1, 802. 10, 19. 20. प्रस् 1, 803. प्रा 2, 52. प्री 4, 36. 9, 2. 10, 293. प्रु
 1, 1006. पुष् 1, 735. 9, 55. प्रेष् 1, 650. प्रेण् 1, 486. प्रोथ् 1, 919. प्लत् 1, 941. प्लव् 1, 540.
 प्लिह् 1, 673. प्ली 9, 32. प्लु 1, 1007. प्लुष् 1, 736. 4, 8. 107. 9, 56. प्लेव् 1, 538. प्ला- 2, 46.

फक्क् 1, 119. फण् 1, 873. फल् 1, 549. 563. फुल्ल् 1, 565. फेल् 1, 575.

वंह् 1, 664. बट 10, 311. बद् 1, 52. बध् 10, 14. बन्द् 1, 52. बन्ध् 1, 1022. 9, 37.
 10, 14. बर्ब् 1, 445. बर्ह् 1, 669. 671. 10, 123. 228. 229. बल् 1, 893. 10, 68. 85. बल्ह् 1,
 672. 10, 230. बष् 1, 722. बस् 4, 105. बाद् 1, 306. बाध् 1, 5. बाह् 1, 676. बिद् 1, 339.
 बिन्द् 1, 65. बिल् 6, 67. 10, 66. बिश् 1, 755. बिस् 4, 108. बीभ् 1, 409. बुक्क् 1, 122:
 10, 173. बुङ् 1, 169. बुड् 6, 98. बुध् 1, 911. 924. 4, 63. बुन्द् 1, 925. बुल् 10, 62. बुस्
 4, 106. 110. बुस्त् 10, 52. वंह् 10, 228. बृह् 6, 57. बृ 9, 20. वेश् 1, 756. बेह् 1, 674.
 ब्रण् 1, 478. ब्रू 2, 35. ब्ली 9, 32.

भक् 1, 941. 10, 22. भज् 1, 1047. 10, 194. भज्ज् 7, 16. 10, 219. भट् 1, 329. 817.
 भण् 1, 474. भण्ट् 10, 50. भण्ड् 1, 292. 10, 50. भन्द् 1, 12. भर्त्स 10, 143. भर्व् 1, 611.
 भल् 1, 524. 10, 161. भल्ल् 1, 525. भष् 1, 726. भस् 3, 18. भा 2, 42. भाज् 10, 340. भाम्
 1, 468. भाम 10, 326. भाष् 1, 643. भास् 1, 655. भिद् 1, 637. भिद् 7, 2. भिन्द् 1, 65.
 भी 3, 2. 10, 278. भुज् 6, 124. 7, 17. भुण्ड् 1, 296. भू 1, 1. 10, 207. 300. भूष् 1, 712.
 10, 190. भ 1, 946. 3, 5. भंश् 10, 247. भत् 1, 941. भज् 1, 191. भड् 6, 101. भश् 4,
 115. भृ 9, 21. भेष् 1, 932. भ्यस् 1, 659. भंश् 1, 792. 4, 115. भंस 1, 792. भत् 1, 941.
 भज्ज् 6, 4. भण् 1, 479. भम् 1, 903. 4, 96. भाज् 1, 194. 875. भाश् 1, 876. भूण् 10, 151.
 भेज् 1, 193. भेष् 1, 933. भी 9, 34. भ्लत् 1, 941. भ्लाश् 1, 877. भ्लेष् 1, 933.

मंह् 1, 665. 10, 257. मद् 1, 694. मख् 1, 136. मङ्क् 1, 89. मङ्ख् 1, 137. मङ् 1, 157.
 मङ्च् 1, 111. 112. 173. मच् 1, 184. मज्ज् 6, 122. मञ्च् 1, 185. 186. मट् 1, 354. मण्

1, 475. मण्ट् 1, 282. मण्ड् 1, 291. 344. 10, 49. मथ् 1, 901. मद् 1, 853. 4, 99. 10, 165. मन् 4, 67. 8, 9. 10, 169. मन्त्र् 10, 140. मन्थ् 1, 43. 47. 9, 40. मन्द् 1, 13. मभ् 1, 590. मय् 1, 506. मर्च् 10, 107. मर्ध् 1, 446. मर्व् 1, 609. 10, 107. मल् 1, 522. मल्ल् 1, 523. मव् 1, 630. मव्य् 1, 541. मश 1, 760. मय् 1, 723. मस् 4, 112. मस्क् 1, 102. मह् 1, 766. मह 10, 321. मा 2, 53. 3, 6. 4, 34. माह् 1, 700. माड् 1, 943. मान् 1, 1021. 10, 299. मार्ग 10, 75. 302. मार्ज 10, 107. माह् 1, 943. मि 5, 4. मिछ् 6, 16. मिञ्ज् 10, 216. मिथ् 1, 920. मिद् 1, 779. 920. 4, 133. 10, 8. मिध् 1, 920. मिन्द् 10, 8. मिन्व् 1, 620. मिल् 6, 71. 135. मिश 1, 759. मिश्र 10, 375. मिष् 1, 730. 6, 60. मिश्र 10, 375. मिह् 1, 1041. मी 4, 29. 9, 4. 10, 281. मीम् 1, 496. मील् 1, 550. मीव् 1, 596. मुह्य् 1, 147. मुच 1, 185. 6, 136. 10, 203. मुछ् 1, 229. मुज् 1, 269. मुञ्च् 1, 185. मुञ्ज् 1, 270. मुट् 1, 346. 6, 81. 10, 73. मुड् 1, 346. 6, 90. मुण् 6, 44. मुण्ट् 1, 284. मुण्ड् 1, 294. 346. 348. मुद् 1, 16. 10, 200. मुर् 6, 53. मुर्ध् 1, 227. मुर्व् 1, 606. मुल् 10, 63. मुप् 1, 707. 4, 111. 9, 58. मुस् 4, 111. मुस्त् 10, 88. मुह् 4, 89. मू 1, 1016. मूत्र 10, 361. मूर्ध् 1, 606. मूल् 1, 562. 10, 63. मूर्ध् 1, 707. म् 6, 110. म्ल् 1, 694. 10, 120. मग् 4, 137. मग 10, 352. मज् 1, 269. 2, 57. 10, 304. मृञ्ज् 1, 270. मृड् 6, 38. 9, 44. मृण् 6, 41. मृण्ड् 10, 118. मृद् 9, 43. मृध् 1, 923. मृश 6, 131. मृष् 1, 739. 4, 55. 10, 305. मृ 9, 22. 26. मे 1, 1010. मेट् 1, 313. मेथ्, मेट् und मेध् 1, 920. मेप् 1, 395. मेव् 1, 534. मोत् 10, 191. म्वा 1, 976. मव् 1, 694. 10, 120. मद् 1, 804. मुच् 1, 210. मुञ्च् 1, 208. मेड् 1, 313. म्लत् 10, 120. म्लुच् 1, 211. म्लुञ्च् 1, 209. म्लेछ् 1, 220. 10, 121. म्लेट् und म्लेड् 1, 312. म्लेव् 1, 535. म्लै 1, 953.

यच् 10, 153. यज् 1, 1051. यत् 1, 30. 10, 196. यन्त्र् 10, 3. यभ् 1, 1029. यम् 1, 871. 1033. 10, 82. यस् 4, 101. या 2, 40. याच् 1, 916. यु 2, 23. 9, 9. 10, 170. युङ्क् 1, 167. युछ् 1, 229. युज् 4, 68. 7, 7. 10, 264. युत् 1, 31. युन्य् 1, 45. युध् 4, 64. युप् 4, 124. यूप् 1, 711. यौट् 1, 311.

रंह् 1, 768. 10, 256. रक् 10, 197. रत् 1, 688. रख् 1, 140. रग् 1, 822. 10, 197. रघ् 10, 197. रङ्ग्य् 1, 141. रङ्ग 1, 153. रङ्घ् 1, 107. 10, 253. रच 10, 318. रञ्ज् 1, 865. 1048. 4, 58. रट् 1, 319. रट 10, 373. रट् 1, 357. रण् 1, 472. 832. 855. राव् 1, 627. रद् 1, 54. रध् 4, 84. रप् 1, 428. रफ् 1, 440. रभ् 1, 1023. रम् 1, 906. रम्फ् 1, 441. रम्ब 1, 401. रम्भ 1, 412. रय् 1, 511. रफ् 1, 439. रस् 1, 745. रस 10, 385. रह् 1, 767. 10, 84. रह् 10, 312. रा 2, 48. राख् 1, 126. राघ् 1, 113. राज् 1, 874. राध् 4, 71. 5, 16. राश 1 und रास् 1, 657. रि 5, 29. 6, 111. रिख् 1, 151. रिङ्ग 1, 164. रिच् 7, 4. 10, 273. रिण्य् 1, 626. रिफ् 6, 23. 30. रिम्फ् 6, 30. रिश 6, 126. रिष् 1, 725. 4, 120. रिह् 6, 23. री 4, 30. 9, 30. र् 1, 1008. 2, 24. रंश 10, 248. रुङ्ग 1, 169. रुच् 1, 781. रुज् 6, 123. 10, 262. रुट् 1, 783. 10, 132. 243. रुट् 1, 359. 783. 10, 243. रुड् und रुयट् 1, 349. रुयट् 1, 349. 368. रुद् 2, 58. रुध्

4, 65. 7, 1. रूप् 4, 125. रुग् 6, 126. रुप् 1, 724. 4, 120. 10, 132. रुह् 1, 912. रुत्त 10, 362. रूप् 10, 387. रूप् 1, 709. रेक् 1, 80. रेज् 1, 195. रेट् 1, 917. रेप् 1, 396. रेभ् 1, 410. रेव् 1, 540. रेप् 1, 651. रे 1, 958. रोड् 1, 377. 378. रोड् 1, 377.

लक् 10, 197. लच् 10, 5. 157. लख् 1, 142. लग् 1, 823. 10, 197. लङ्ख् 1, 143. लङ्क् 1, 154. लङ्घ् 1, 108. 172. 10, 220. 254. लङ्क् 1, 221. लज् 1, 257. 6, 10. 10, 10. लज् 10, 374. लज्ज् 6, 10. लज्ज् 1, 258. 10, 30. 244. लज्ज 10, 374. लट् 1, 320. लड् 1, 381. 852. 10, 7. 148. लण्ड् 10, 9. 258. लप् 1, 429. लभ् 1, 1024. लम्ब् 1, 402. 404. लर्ब् 1, 444. लल् 1, 382. 10, 148. लप् 1, 937. 10, 189. लस् 1, 746. 10, 189. ला 2, 49. लाख् 1, 127. लाघ् 1, 114. लाज् 1, 259. लाज्क् 1, 222. लाज्ज् 1, 260. लाभ 10, 389. लिख् 6, 72. लिङ्क् 1, 165. 10, 199. लिप् 6, 139. लिग् 4, 70. 6, 127. लिह् 2, 6. ली 4, 31. 9, 31. 10, 269. लुञ्च् 1, 202. लुञ्ज् 10, 31. 218. लुट् 1, 336. 784. 4, 113. 10, 214. लुट् 1, 360. 785. 6, 87. लुड् 1, 336. 350. 6, 87. लुणट् 1, 350. 10, 27. लुणट् 1, 350. 366. 369. लुण्य 1, 46. लुप् 4, 126. 6, 137. लुभ् 4, 128. 6, 22. लुम्ब् 1, 454. 10, 114. लुल् 1, 336. लू 9, 13. लूप् 1, 708. 10, 70. लेप् 1, 397. लेण् 1, 486. लोक 1, 76. 10, 236. लोच् 1, 177. 10, 237. लोड् und लौड् 1, 379. लोष्ट् 1, 277. ल्या und ल्या 9, 31.

वक् 1, 693. वख् 1, 134. वङ्क् 1, 88. 95. वङ्ख् 1, 135. वङ्क् 1, 156. वङ्घ् 1, 110. वच् 2, 54. 10, 298. वज् 1, 271. 10, 75. वज्च् 1, 204. 10, 163. वट् 1, 322. वट 10, 311. 372. वट् 1, 354. वण् 1, 473. वणट् 1, 351. 10, 48. वणट 10, 372. वणट् 1, 281. वणह् 1, 290. 10, 48. वट् 1, 816. 1058. 10, 297. वन् 1, 490. 491. 841. 868. 8, 8. 10, 296. वन्द् 1, 11. वप् 1, 1052. वभ् 1, 589. वम् 1, 868. 902. वप् 1, 504. वर 10, 308. वर्च् 1, 175. वर्ण 10, 18. वर्ण 10, 391. वर्ध् 10, 112. वर्ष 1, 644. वर्ह् 1, 669. 671. 10, 123. वल् 1, 520. 857. वल्क् 10, 35. वल् 1, 152. वल्म् 1, 418. वल्ल् 1, 521. वल्ह् 1, 670. 672. वग् 2, 70. वप् 1, 722. वप्क् 1, 101. वप्क् 10, 369. वस् 1, 1054. 2, 13. 4, 105. 10, 204. वस 10, 392. वस्क् 1, 101. वस्त् 10, 144. वह् 1, 1053. वा 2, 41. वाङ्क् 1, 699. वाङ्क् 1, 223. वाड् 1, 306. वात 10, 336. वावृत् 4, 52. वाग् und वास् 4, 54. वास 10, 338. विच् 7, 5. विह् 6, 129. 10, 233. विज् 3, 12. 6, 9. 7, 23. विट् 1, 338. विथ् 1, 33. विद् 2, 55. 4, 62. 6, 138. 7, 13. 10, 168. विध् 6, 36. विल् 6, 66. 10, 65. विग् 6, 130. विप् 1, 729. 3, 13. 9, 54. विस् 1, 753. वी 2, 39. वीज् 1, 197. वीर 10, 355. वुङ्क् 1, 169. वृ 5, 8. 9, 38. 10, 271. वृह् 1, 772. वृक् 1, 92. वृत् 1, 635. वृच् 7, 24. वृज् 2, 19. 7, 24. 10, 270. वृज्ज् 2, 19. वृण् 6, 40. वृत् 1, 795. 4, 52. 10, 241. वृध् 1, 796. 10, 242. वृग् 4, 116. वृप् 1, 738. 10, 164. वृह् 1, 771. 772. 6, 57. वृ 9, 16. 20. वे 1, 1055. वेत्त 10, 392. वेण् 1, 926. वेप् 1, 34. वेन् 1, 926. वेप् 1, 391. वेल् 1, 568. वेल 10, 334. वेल्ल् 1, 573. वेवी 2, 68. वेष्ट् 1, 274. वेस् 1, 754. वेह् 1, 674. वै 1, 969. व्यच् 6, 12. व्यप् 1, 801. व्यध् 4, 72. व्यप् 10, 96. व्यप् 1, 930. 10, 96. व्यय 10, 386. व्युष् 4, 7. 106. 10, 93. व्युस् 4, 106. व्ये 1, 1056.

वज् 1, 234. 272. 10, 75. वज्ज् 1, 235. वण् 1, 478. वण 10, 390. वश्च् 6, 11. व्री 4, 32. 9, 33. व्रीड् 4, 18. वृड् 6, 99. वृष् und वृस् 10, 122. वृत् 9, 32.

शस् 1, 660. 764. शक् 4, 78. 5, 15. शङ्क् 1, 86. शच् 1, 178. शट् 1, 321. शट् 1, 363. 10, 28. 152. शठ 10, 310. शण् 1, 834. शण्ड् 1, 299. शट् 1, 908. 6, 134. शष् 1, 1049. 4, 59. शब्द् 10, 174. शम् 1, 870. 4, 92. 10, 156. शम्ब् 10, 21. शर्व् 1, 450. शर्व् 1, 616. शल् 1, 519. 582. 896. शल्भ् 1, 417. शव् 1, 761. शश्व् 1, 762. शष् 1, 721. शस् 1, 763. शाख् 1, 130. शाड् 1, 309. शान् 1, 1044. शास् 1, 660. 2, 12. 66. शि 5, 3. शिद् 1, 636. शिङ्ख् 1, 150. शिङ्घ् 1, 174. शिञ्ज् 2, 17. शिट् 1, 325. शिल् 6, 70. शिष् 1, 718. 7, 14. 10, 274. शी 2, 22. शीक् 1, 75. 81. 10, 249. 283. शीम् 1, 408. शील् 1, 556. शील 10, 332. शुक् 1, 123. शुच् 1, 198. 4, 56. शुच्च् 1, 546. शुट् 1, 364. 10, 103. शुण्ड् 1, 364. 367. 10, 104. शुण्ड् 1, 348. शुद्ध् 10, 289. शुध् 4, 82. शुन् 6, 46. शुन्ध् 1, 74. 10, 289. शुभ् 1, 459. 786. 6, 33. शुम्भ् 1, 460. 6, 33. शुल्क् 10, 34. 76. शुल्ब् 10, 71. शुष् 4, 74. शूर् 4, 49. शूर् 10, 354. शूर्प् 10, 71. शूर्ल् 1, 559. शूर्प् 1, 710. शृध् 1, 797. 922. 10, 195. शृ 9, 18. श्रेल् 1, 576. श्रेव् 1, 536. श्रे 1, 966. श्रो 4, 37. श्रोण् 1, 483. श्राट् 1, 310. श्रच्युत् 1, 41. श्रनय् 1, 836. श्रमील् 1, 551. श्रये 1, 1012. श्रङ्क् 1, 84. श्रङ्क् 1, 160. श्रट् 10, 29. श्रण् 1, 835. 10, 42. श्रण्ट् 10, 29. श्रष् 1, 836. 10, 13. 280. 282. श्रथ 10, 324. श्रन्ध् 1, 35. 9, 39. 41. 10, 294. श्रम् 4, 95. श्रा (vgl. श्रै) 1, 848. 2, 44. श्राम 10, 346. श्रि 1, 945. श्रिष् 1, 733. श्री 9, 3. शु 1, 987. 989. श्रेक् 1, 83. श्रै (vgl. श्रा) 1, 966. 967. श्रोण् 1, 484. श्रलङ्क् 1, 85. श्रलङ्क् 1, 162. श्रलय 10, 324. श्रलाख् 1, 131. श्रलाघ् 1, 118. श्रिलय् 1, 734. 4, 77. 10, 38. श्रलोक 1, 77. श्रलोण् 1, 485. श्रवङ्क् 1, 96. श्रवङ्क् 1, 161. श्रवच् und श्रवज् 1, 179. श्रवञ्च् und श्रवञ्ज् 1, 180. श्रवट् 10, 29. श्रवठ 10, 310. श्रवण्ट् 10, 29. श्रवम् und श्रवर्त् 10, 80. श्रवल् 1, 582. श्रवल्क् 10, 34. श्रवल्ल् 1, 583. श्रवस् 2, 60. श्रिव 1, 1059. श्रिवत् 1, 778. श्रिवन्द 1, 10. श्रिवेत 10, 394.

षुक्क 1, 100. ष्ट्यै 1, 959. ष्टिव् 1, 592. 4, 4. ष्वक्क, ष्वक्क und ष्वस्क् 1, 100.

सग् 1, 826. सघ् 5, 21. संकेत 10, 345. संधाम 10, 376. सच् 1, 176. 1046. सज्ज् und सज्च् 1, 217. सज्ज् 1, 1036. सट् 1, 335. सट्ट् 10, 90. सट् 10, 29. सत्त, सत्त्र 10, 358. सद् 1, 907. 6, 133. 10, 288. सन् 1, 492. 8, 2. सप् 1, 427. सभाज् 10, 341. सम् 1, 882. सम्ब् 10, 21. सर्ज् 1, 243. सर्व् 1, 451. सर्व् 1, 617. सल् 1, 580. सस् 2, 69. सह् 1, 905. 4, 20. 10, 267. साध् 5, 17. सान्त्व् 10, 33. साम 10, 333. साम्ब् 10, 21. सार 10, 322. सि 5, 2. 9, 5. सिच् 6, 140. सिट् 1, 326. सिध् 1, 48. 49. 4, 83. सिन्ध् 1, 621. सिम् 1, 457. सिम्भ् 1, 458. सिल् 6, 70. सिव् 4, 2. सीक् 1, 75. 81. सु 1, 987. 988. 2, 32. 5, 1. सुख 10, 383. सुट्ट् 10, 26. सुभ् 1, 459. सुर् 6, 50. सुर 10, 317. सुह् 4, 21. सू 2, 21. 4, 24. 6, 115. सूच् 10, 327. सूत्र 10, 360. सूट् 1, 25. 10, 177. सूत् 1, 697. सूत्त्य् 1, 542. 697. सूप् 1, 710.

स 1, 982. 3, 17. सज् 4, 69. 6, 121. सप् 1, 1032. सम् 1, 457. सम्भ 1, 458. सू 9, 22. सेक् 1, 81. सेल् 1, 576. सेव् 1, 530. से 1, 963. सो 4, 39. स्कान् 1, 1028. स्कम्भ 1, 414. 9, 8. स्कु 9, 6. स्कुन्द 1, 9. स्कुम्भ 9, 8. स्वद 1, 805. 872. स्वल् 1, 577. 858. स्वुद् 6, 94. स्तक् 1, 819. स्तन् 1, 489. 880. स्तन 10, 313. स्तम् 1, 883. स्तम्भ 1, 413. 9, 7. स्तिघ् 5, 19. स्तिप् 1, 387. स्तिम् und स्तोम् 4, 17. स्तु 2, 34. स्तुच् 1, 188. स्तुभ् 1, 421. स्तुम्भ 9, 7. स्तूप 4, 127. 10, 134. स्तृ 5, 6. स्तृच् 1, 691. स्तृह् 6, 58. स्तृ 9, 14. स्तेन 10, 349. स्तेप् 1, 388. स्ते 1, 970. स्तोम 10, 377. स्तै 1, 959. स्त्य् 1, 827. स्थल् 1, 889. स्था 1, 975. स्थिव् 1, 592. स्थुद् 6, 94. स्थूल 10, 356. स्त्रस् 1, 864. 4, 5. स्त्रा 1, 868. 2, 43. स्त्रिद् 10, 37. स्त्रिह् 4, 91. 10, 36. स्तु 2, 29. स्तुस् 4, 5. स्तुह् 4, 90. स्त्रै 1, 970. स्थान् 1, 14. स्पर्ध 1, 3. स्पर्ध 1, 644. स्पग् 1, 936. 10, 141. स्पृ 5, 13. स्पृग् 6, 128. स्पृह 10, 325. स्पृ 9, 18. स्फट 1, 352. 10, 91. स्फगट् und स्फगड् 10, 4. स्फर् 6, 95. स्फल् 6, 96. स्फाय 1, 516. स्फिद् 10, 36. 91. स्फिट् 10, 91. स्फुट् 1, 279. 352. 6, 80. 10, 182. स्फुद् 6, 97. स्फुगट् 1, 352. 10, 4. स्फुगड् 1, 297. 10, 4. स्फुः 6, 95. स्फुर्क् 1, 228. स्फुर्ज 1, 254. स्फुल् 6, 96. स्मि 1, 996. 10, 37. स्मिद् 10, 37. स्मोल् 1, 552. स्म 1, 845. 980. 5, 13. स्थान् 1, 798. स्थम् 1, 878. 10, 154. संग् 1, 790. संस् 1, 420. 790. संङ्क् 1, 83. संम्भ 1, 420. 794. संभि 1, 457. संभिम् 1, 458. सिव् 4, 3. सु 1, 987. सेक् 1, 82. सै 1, 967. स्वङ्क् 1, 96. स्वज्ज 1, 1025. स्वद 1, 18. 10, 263. स्वन् 1, 861. 879. स्वप् 2, 59. स्वर 10, 317. स्वर्त् 10, 80. स्वर्द 1, 19. स्वल् 1, 576. स्वस्क् 1, 100. स्वाद् 1, 28. स्विद् 1, 780. 4, 79. स्वृ 1, 979. स्वृ 9, 22.

हट् 1, 334. हट् 1, 358. हट् 1, 1026. हन् 2, 2. हम्भ 1, 495. हय् 1, 545. हर्ये 1, 547. हल् 1, 890. हस् 1, 757. हा 3, 7. 8. हि 5, 11. हिंस् 7, 19. 10, 286. हिक्क् 1, 914. 10, 146. हिट् 1, 339. हिगड् 1, 287. हिन्व् 1, 622. हिल् 6, 69. हिष्क् 10, 146. हु 3, 1. हुद् 1, 375. 6, 102. हुगड् 1, 288. 296. हुर्क् 1, 226. हुल् 1, 897. हूद् 1, 375. हृ 1, 947. 3, 15. हृप् 1, 741. 4, 119. हेट् 1, 285. 343. हेद् 1, 304. 815. हेद् 9, 60. हेप् 1, 652. होद् 1, 305. 376. होद् 1, 376. हु 2, 72. ह्मल् 1, 844. 867. 897. ह्म 1, 824. ह्म 10, 116. ह्म 1, 743. ह्माद् 1, 26. ह्मो 3, 3. ह्मोक् 1, 225. ह्मेप् 1, 650. 653. ह्म 1, 825. ह्म 10, 116. ह्म 1, 744. ह्माद् 1, 27. ह्मल् 1, 843. 867. 897. ह्मृ 1, 978. ह्मृ 9, 21. ह्मे 1, 1057.

Gaṇapâtha.

(Abgedruckt aus meiner ersten Ausgabe des Pāṇini mit Hinzufügung der Varianten und Zusätze, welche die im Pandit veröffentlichte Ausgabe der Kāçikā [K.] darbietet. Die mit einem * bezeichneten Wörter fehlen in der K. Der Gaṇapâtha hat im Laufe der Zeit wohl bedeutend mehr Einschaltungen und Entstellungen aller Art erfahren als der Dhâtupâtha. Eine kritische Ausgabe der Kāçikā wird vielleicht manche Verbesserung bringen, aber Vieles wird wohl für immer problematisch bleiben. Ein paar Zusätze sind aus Shaḍguruçishja's (Shadg.) Vedârthadîpikâ hinzugefügt worden. Auf diese Quelle hat mich A. A. MACDONELL freundlichst aufmerksam gemacht.)

1. अंश्वदयः 6, 2, 193.

1 अंशु, 2 जन, 3 राजन्, 4 उद्भ, 5 खेटक (रोटक K.), 6 अजिर, 7 आर्द्रा, 8 अयण, 9 क्तिका, 10 अर्ध, 11 पुर (आर्धपुर und °पुर:).

2. अक्षद्यूतादयः 4, 4, 19.

1 अक्षद्यूत, 2 जानुप्रहृत (°प्रहृत K.), 3 जङ्घाप्रहृत (°प्रहृत K.), 4 जङ्घाप्रहृत*, 5 पाद-
स्वेदन, 6 कण्टकमर्दन, 7 गतानुगत*, 8 गतागत, 9 यातोपघात, 10 अनुगत.

3. अङ्गुल्यादयः 5, 3, 108.

1 अङ्गुलि (अङ्गुली), 2 भरुज, 3 बभ्रु, 4 वल्लु, 5 मण्डर, 6 मण्डल, 7 शष्कुली (शष्कुल K.), 8 हरि*, 9 कपि, 10 मुनि*, 11 रुह*, 12 खल*, 13 उदश्वित्, 14 गोष्ठा, 15 उरस्, 16 कुलिश.
K. ausserdem: 17 शिखा.

4. अजादयः 4, 1, 4.

1 अजा, 2 एडका, 3 कोकिला (जातिः fügt K. hinzu), 4 चटका, 5 अशवा, 6 मूषिका (मू-
षिकेति जातिः K.), 7 बाला, 8 होडा (होडा K.), 9 पाका, 10 वत्सा, 11 मन्दा, 12 विलाता
(विलातेति वयः K.), 13 पूर्वापहाणा (पूर्वापहरणा K.), 14 अपरापहाणा (अपरापहारणा [sic])

K.), 15 संभस्वाजिनशणपिण्डेभ्यः फलात् (d. i. संफला u. s. w.; त्रिफला द्विगो । बहुवीहो त्रिफला संहतिः K.), 16 सदचक्राण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुण्यात् (सत्प्राक्कारण्ड° K.); 17 शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः; 18 कृञ्चा, 19 उष्णिहा, 20 देवविशा (हलन्ताः fügt K. hinzu, d. i. कृञ्च्, उष्णिह् und देवविश्), 21 ज्येष्ठा, 22 कनिष्ठा, 23 मध्यमा पुंयोगे ऽपि (मध्यमा । पुंयोगः K.); 24 मूलान्नजः (d. i. अमूला), 25 दंष्ट्रा (fehlt in K., wird aber ebend. zu 3, 2, 182 als hierher gehörig bezeichnet). Nach 13 पूर्वापहरणा, 14 अपरापहरणा wird in K. hinzugefügt: टित् (d. i. mit ल्युट् gebildet, müsste also ई haben) । निपातनाणत्वम् (dieses spricht für die Lesarten पूर्वापहाणा und अपरापहाणा, da das ण् in पूर्वापहरण und अपरापहरणा sich von selbst verstände).

5. अजिरादयः 6, 3, 119.

1 अजिर, 2 खदिर, 3 पुलिन, 4 हंस, 5 कारण्डव (हंसकारण्डव K.), 6 चक्रवाक.

6. अदिप्रभृतयः 2, 4, 72.

Die Wurzeln der zweiten Klasse.

7. अनुप्रवचनादयः 5, 1, 111.

1 अनुप्रवचन, 2 उत्थापन, 3 उपस्थापन, 4 संवेशन, 5 प्रवेशन, 6 अनुप्रवेशन, 7 अनुवासन, 8 अनुवचन, 9 अनुवाचन, 10 अन्वारोहण, 11 प्रारम्भण, 12 आरम्भण, 13 आरोहण. K. noch: 14 अनुवेशन, 15 अनुवादन, 16 प्ररोहण.

8. अनुशतिकादयः 7, 3, 20.

1 अनुशतिक, 2 अनुहोड, 3 अनुसंवरण (अनुसंचरण), 4 अनुसंवत्सर, 5 अङ्गारवेणु, 6 असिहृत्य (अस्यहृत्य), 7 अस्यहेति, 8 वध्योग, 9 पुष्करसद्, 10 अनुहरत्, 11 कुरुकत, 12 कुरुपञ्चाल, 13 उदकशुद्ध, 14 इहलोक, 15 परलोक, 16 सर्वलोक, 17 सर्वपुरुष, 18 सर्वभूमि, 19 प्रयोग, 20 परस्त्री, 21 राजपुरुषात् ष्यजि; 22 सूत्रनड. Es ist ein आकृतिगण, zu dem man auch 23 अभिगम, 24 अधिभूत, 25 अधिदेव, 26 चतुर्विद्या, 27 सुखशयन K., 28 शतकुम्भ K. und 29 परदर K. hinzuzieht.

9. अपूपादयः 5, 1, 4.

1 अपूप, 2 तण्डुल, 3 अभ्यूप (अभ्युष), 4 अभ्योष, 5 अवोष, 6 अभ्येष, 7 एथुक, 8 ओदन, 9 सूप, 10 पूष, 11 किराव, 12 प्रदोष, 13 मुसल, 14 कटक, 15 कर्णवेष्टक, 16 इर्गल*, 17 अर्गल,

18 अन्नविकारेभ्यश्च, 19 यूप*, 20 स्थूणा, 21 टीप (पीप K.), 22 अन्न, 23 पत्र. K. ausserdem: 24 कट, 25 अयःस्थूणा.

10. अयस्मयादीनि 1, 4, 20.

Wird nicht weiter ausgeführt.

11. अरीहणादयः 4, 2, 80.

1 अरीहणा, 2 द्रुघणा, 3 द्रुहणा*, 4 भगल, 5 उलन्द, 6 क्रिणा, 7 सांपरायणा, 8 क्रोद्धायणा, 9 आंद्धायणा*, 10 त्रैगर्तायन, 11 मित्रायणा, 12 भास्त्रायणा, 13 वैमतायन (auch वैमत्तायन), 14 गौमतायन (गो° K.), 15 सौमतायन, 16 सौसायन, 17 धौमतायन*, 18 सौमायन*, 19 ऐन्द्रायणा*, 20 कौन्द्रायणा*, 21 खाडायन, 22 शाण्डिल्यायन, 23 रायस्योप, 24 विपथ, 25 विपाश, 26 उद्धसड, 27 उदञ्चन, 28 खाण्डवीरणा (खाण्ड K.), 29 वीरणा, 30 काशकृत्स्न (कश°), 31 जाम्बवत (°वन्त K.), 32 शिशपा, 33 रैवत (रैवत्), 34 बिल्व (बिल्व K.), 35 सुयज्ञ, 36 शिरीष, 37 बधिर, 38 जम्बु, 39 खदिर, 40 सुशर्मन् (सुशर्म K.), 41 दलतु*, 42 भलन्दन*, 43 खण्डु*, 44 कनल* (कलन), 45 यज्ञदत्त*. K. ausserdem: 46 सार, 47 वैगर्तायणा (sic) und 48 खाण्डायन.

12. अर्धर्चाः 2, 4, 31.

1 अर्धर्च, 2 गोमय, 3 कषाय, 4 कार्पाषणा, 5 कुतप, 6 कृषाप, 7 कषाट, 8 शङ्ख, 9 गूथ, 10 यूथ, 11 ध्वज, 12 कबन्ध, 13 पद्य, 14 गृह, 15 सरक, 16 कंस, 17 दिवस, 18 यूप, 19 अन्धकार, 20 दण्ड, 21 कमण्डलु, 22 मण्ड, 23 भूत, 24 द्वीप, 25 द्यूत, 26 चक्र, 27 धर्म, 28 कर्मन्, 29 मोदक, 30 शतमान, 31 यान, 32 नख, 33 नखर, 34 चरणा, 35 पुच्छ, 36 दाडिम, 37 ह्मि, 38 रजत, 39 सक्तु, 40 पिधान, 41 सार, 42 पात्र, 43 घृत, 44 सैन्धव, 45 औषध, 46 आढक, 47 चषक, 48 द्रोण, 49 खलीन, 50 पात्रौव, 51 पण्टिक, 52 वारबाणा (वार, बाणा K.), 53 प्रोथ, 54 कपित्थ, 55 शुष्क, 56 शाल*, 57 शौल, 58 शुल्क (शुल्ब und शुल्क K.), 59 सौधु (शौधु), 60 कवच, 61 रेणु, 62 ऋणा, 63 कषट, 64 शोकर (सौ° K.), 65 मुसल, 66 सुवर्ण, 67 वर्णा, 68 पूर्व (यूप K.), 69 चमस, 70 क्षीर, 71 कर्ष, 72 आकाश, 73 अष्टापद, 74 मङ्गल, 75 निधन, 76 निर्यास, 77 जृम्भ, 78 वृत्त, 79 पुस्त, 80 बुस्त, 81 च्वेडित, 82 शङ्ख, 83 निगड, 84 खल, 85 मधु, 86 मूल, 87 मूलक, 88 स्थूल, 89 शराव, 90 नाल (शाल K.), 91 वप्र, 92 विमान, 93 मुख, 94 प्रप्रौव, 95 शूल, 96 वज्र, 97 कटक, 98 कषटक, 99 कर्षट, 100 शिखर, 101 कल्क, 102 नाट, 103 मस्तक, 104 वलय, 105 कुसुम, 106 तृणा, 107 पङ्क, 108 कुण्डल, 109 किरौट, 110 कुमुद, 111 अर्बुद, 112 अङ्गुश, 113 तिमिर, 114 आश्रम, 115 भूषणा, 116 इक्ष्वास (इल्कस und इक्कस K.), 117 सुकुल, 118 वसन्त, 119 तडाग (तटाक), 120 पिटक, 121 विटङ्क, 122 विडङ्क, 123 पिण्याक, 124 माष, 125 कोश, 126 फलक, 127 दिन, 128 देवत, 129 पिनाक, 130

समर, 131 स्थाणु, 132 अनीक, 133 उपवास, 134 शाक, 135 कर्पास, 136 विशाल, 137 चपाल, 138 खण्ड, 139 दर, 140 विटप, 141 रण, 142 बल, 143 मक (मल K.), 144 मणाल, 145 हस्त, 146 आर्द्र, 147 हल, 148 सूत्र, 149 ताण्डव, 150 गाण्डोव, 151 मण्डप, 152 पटह, 153 सोध, 154 योध, 155 पार्श्व, 156 शरीर, 157 फल, 158 छल, 159 पुर, 160 राष्ट्र, 161 बिम्ब, 162 अम्बर, 163 कुट्टिम, 164 कुक्कुट, 165 कुडप, 166 ककुद, 167 खण्डल, 168 तोमर, 169 तोरण, 170 मञ्चक, 171 पञ्चक, 172 पुङ्ख, 173 मध्य, 174 बाल, 175 छाल, 176 वल्मीक (वाल्मीक K.), 177 वर्ष, 178 वस्त्र, 179 वसु, 180 देह, 181 उद्यान, 182 उद्योग, 183 स्नेह, 184 स्तेन, 185 स्तन, 186 स्वर, 187 संगम, 188 निष्क, 189 क्षेम, 190 शूक, 191 क्षत्र, 192 पवित्र, 193 यौवन, 194 कलह, 195 पालक (मालक), 196 मूषिक, 197 मण्डल, 198 वल्कल 199 कुञ्ज, 200 विहार, 201 लोहित, 202 विषाण, 203 भवन, 204 अरण्य, 205 पुलिन, 206 दृढ, 207 आसन, 208 येरावत, 209 शूर्प, 210 तीर्थ, 211 लोमश, 212 तमाल, 213 लोह, 214 दण्डक, 215 शपथ, 216 प्रतिसर, 217 दारु, 218 धनुस्, 219 मान, 220 वर्चस्क, 221 कूर्च, 222 तण्डक, 223 मठ (मव K.), 224 सहस्र, 225 श्रोदन, 226 प्रवाल, 227 शकट, 228 अपराह्या, 229 नीड, 230 शकल, 231 तण्डुल. K. ausserdem: 232 तङ्ग, 233 वितङ्ग, 234 विश्व, 235 छल, 236 पानक, 237 शङ्खल, 238 मुण्ड, 239 पूत, 240 मरु, 241 लोमन (sic), 242 लिङ्ग, 243 सौर, 244 क्षत, 245 कडार, 246 पूर्णा, 247 पणव, 248 पुस्तक, 249 पल्लव, 250 शार, 251 नाल, 252 प्रवर, 253 पुराण, 254 जाल, 255 स्कन्ध, 256 ललाट, 257 कुङ्कुम, 258 कुशल, 259 कटक, 260 उद्यम.

13. अर्शआदयः 5, 2, 127.

1 अर्शस्, 2 उरस्, 3 तुन्द, 4 चतुर, 5 पलित, 6 जटा, 7 घटा, 8 घाटा*, 9 अघ (अभ K.), 10 कर्दम, 11 अम्ल (आम K.), 12 लवण, 13 स्वाहाच्छोनात्, 14 वर्णात्. Soll ein आ-कृतिगण sein.

14. अश्मादयः 4, 2, 80.

1 अश्मन्, 2 यूथ (auch यूष K.), 3 ऊष (रूष und रुष K.), 4 मीन, 5 नद, 6 दर्भ, 7 वृन्द, 8 गुद*, 9 खण्ड, 10 नग, 11 शिखा, 12 कोट (काट K.), 13 पाम (पांम! K.), 14 कन्द*, 15 कान्द*, 16 कुल*, 17 गह्व*, 18 गुड*, 19 कुण्डल*, 20 पीन*, 21 गुह*.

15. अश्वदयः 4, 1, 110.

1 अश्व, 2 अश्मन्, 3 शङ्ख, 4 शूद्रक, 5 विद, 6 पुट (विदापुट K.), 7 रोहिण, 8 खजूर, 9 खञ्जार (खञ्जूल K.), 10 वस्त*, 11 पिञ्जल (पिञ्जूर K.), 12 भडिल, 13 भण्डिल, 14 भडित, 15 भण्डित, 16 प्रकृत*, 17 रामोद, 18 क्षान्त (क्षत्र K.), 19 काश, 20 तीक्ष्ण*, 21 गोलाङ्ग, 22 अर्क, 23 स्वर (स्वन K.), 24 स्फुट*, 25 चक्र, 26 अविष्ट (अविष्टा K.), 27 पविन्द (पविन्दा K.), 28 पवित्र, 29 गोमिन्, 30 श्याम, 31 धूम, 32 धूम, 33 वाग्मिन्, 34 विश्वानर,

35 कुट, 36 शप आत्रेये (वेश, आत्रेय K.), 37 जन, 38 जड, 39 खड, 40 ग्रीष्म, 41 अर्ह, 42 कित, 43 विशंप, 44 विशाल (विशाला K.), 45 गिरि, 46 चपल, 47 चुप (चुम्प K.), 48 दासक, 49 वेल्व (वैल्व K.), 50 प्राच्य, 51 धर्म्य (मन), 52 आनहुह, 53 पुंसि जात, 54 अर्जुन, 55 प्रहृत, 56 सुमनस, 57 दुर्मनस, 58 मनस्*, 59 प्रान्त (चान्त K.), 60 ध्वन, 61 आत्रेय भरद्वाजे (भार° K.), 62 भरद्वाज आत्रेये, 63 उत्स (कुत्स K.), 64 आतव, 65 कितव, 66 वद*, 67 धन्य*, 68 पाद, 69 शिव, 70 खदिर. K. hat noch: 71 भण्डक, 72 ग्रीवा, 73 कुल, 74 काण, 75 नड, 76 वीक्ष्य, 77 वह, 78 खेड, 79 नत्त, 80 ओजस्, 81 नम.

16. अश्वदिः 5, 1, 39.

1 अश्व, 2 अश्वमन्, 3 गणा, 4 ऊर्णा, 5 उमा, 6 गङ्गा (भङ्ग K., v. l. auch भङ्गा), 7 वर्षा (वर्ष K.), 8 वसु.

17. अश्वपत्यादयः 4, 1, 84.

1 अश्वपति, 2 ज्ञानपति*, 3 शतपति, 4 धनपति, 5 गणपति, 6 स्थानपति*, 7 यज्ञपति*, 8 राष्ट्रपति, 9 कुलपति, 10 गृहपति, 11 धान्यपति, 12 धन्वपति*, 13 बन्धुपति*, 14 धर्मपति, 15 सभापति, 16 प्राणपति, 17 क्षेत्रपति. K. ausserdem: 18 पशुपति.

18. आकषादयः (आकषादयः) 5, 2, 64.

1 आकर्ष (आकष), 2 त्सर, 3 पिशाच (पिपासा K.), 4 पिचण्ड, 5 अशनि, 6 अश्वमन्, 7 निचय (विचय K.), 8 चय, 9 विजय*, 10 जय, 11 आचय, 12 नय, 13 पाद (निपाद K.), 14 दीप, 15 हृद, 16 ह्राद, 17 ह्राद, 18 गद्गद, 19 शकुनि. K. ausserdem: 20 अय.

19. आचितादयः 6, 2, 146.

1 आचित, 2 पर्याचित, 3 आस्थापित, 4 परिगृहीत, 5 निरुक्त, 6 प्रतिपन्न, 7 अपशिलष्ट*, 8 प्रशिलष्ट, 9 उपहित (उपहत K.), 10 उपस्थित, 11 संहितागवि (dazu K.: संहिताशब्दो यदा गोरन्यस्य संज्ञा तदान्तोदात्तो न भवति । यदा तु गोः संज्ञा तदान्तोदात्त एव ॥).

20. आहिताग्न्यादयः 2, 2, 37.

1 आहिताग्नि, 2 जातपुत्र, 3 जातदन्त, 4 जातश्मश्रु, 5 तैलपीत, 6 घतपीत, 7 मद्यपीत*, 8 ऊढभार्य, 9 गतार्थ. Ist ein आकृतिगण.

21. इन्द्रजननादयः 4, 3, 88.

Ist ein आकृतिगण, der nicht weiter ausgeführt wird.

22. इष्टादयः 5, 2, 88.

1 इष्ट, 2 पूर्त, 3 उपासादित (उपसादित K.), 4 निगदित, 5 परिगदित*, 6 परिवादित, 7 निकथित, 8 निपादित*, 9 निपटित, 10 संकलित, 11 परिकलित, 12 संरक्षित, 13 परिरक्षित, 14 अर्चित, 15 गणित*, 16 अवकार्य, 17 आयुक्त, 18 गृहीत*, 19 आम्रात, 20 श्रुत (आम्रात-श्रुत K.), 21 अधीत, 22 अवधान (!)*, 23 आसेवित, 24 अवधारित, 25 अवकल्पित, 26 निराकृत, 27 उपकृत, 28 उपाकृत, 29 अनुयुक्त, 30 अनुगणित, 31 अनुपटित, 32 व्याकुलित. K. ausserdem: 33 परिकथित, 34 संकल्पित, 35 विकलित, 36 निपतित, 37 पटित, 38 पूजित, 39 परिगणित, 40 उपगणित, 41 परित (!), 42 अपवारित, 43 उपनत, 44 निगृहीत, 45 अपचित.

23. उक्थादयः 4, 2, 60.

1 उक्थ, 2 लोकायत, 3 न्याय, 4 न्यास, 5 पुनरुक्त, 6 निरुक्त, 7 निमित्त, 8 द्विपटा, 9 ज्योतिष (द्विपदा, ज्योतिषि K.), 10 अनुपद, 11 अनुकल्प, 12 यज्ञ, 13 धर्म, 14 चर्चा, 15 क्रमेतर, 16 श्लक्ष्ण, 17 संहिता, 18 पदक्रम (पद । क्रम K.), 19 संघट्ट (संघात K., v. l. auch संघट), 20 वृत्ति, 21 परिषद्*, 22 संग्रह, 23 गण, 24 गुण (गुणागुण st. गण, गुण K.), 25 आयुर्वेद. K. ausserdem: 26 अनुगुण.

24. उञ्छादयः 6, 1, 160.

1 उञ्छ, 2 म्लेच्छ, 3 जञ्ज, 4 जल्प, 5 जप, 6 वध (व्यध K.), 7 युग, 8 गरो दूष्ये, 9 वेदवेगवेष्टबन्धाः (चेष्ट st. वेष्ट K.) करणे, 10 स्तुयुदुवशब्दसि (gemeint sind nach K. परिष्टुत्, संयुत् und परिद्रुत्), 11 वर्तनिः स्तोत्रे, 12 श्वभे दरः, 13 साम्बतापी भावगर्हीयाम्, 14 उत्तम-शश्वत्तमो (°शश्वत्तमशब्दो K.) सर्वत्र, 15 भक्षमन्यभोगमन्थाः (°भोगदेहाः K.).

25. उक्तरादयः 4, 2, 90.

1 उत्कर, 2 संफल, 3 शफर, 4 पिप्पल, 5 पिप्पलामूल, 6 अश्रमन्, 7 सुवर्ण (सुपर्ण K.), 8 खलाजिन, 9 तिक, 10 कितव, 11 अणक*, 12 त्रैवण*, 13 पिचुक, 14 अश्वन्थ, 15 काश, 16 क्षुद्र (शक्राक्षुद्र st. काश, क्षुद्र K.); 17 भस्त्रा, 18 शाल, 19 जन्त्या, 20 अजिर (अजिन K.), 21 चर्मन, 22 उन्क्रोश, 23 चान्त (शान्त K.), 24 खदिर, 25 शूर्पणाय, 26 श्यावनाय, 27 नैवाकव (नैव, वक K.), 28 तृण*, 29 वृक्ष (in K. nur weiter unten), 30 शाक*, 31 पलाश, 32 विजिगीषा*, 33 अनेक, 34 आतप, 35 फल*, 36 संघर*, 37 अर्क, 38 गर्त, 39 अग्नि, 40

वैराणक*, 41 इडा, 42 अरण्य*, 43 निशान्त*, 44 पर्या, 45 नोचायक*, 46 शंकर*, 47 अद्य-
रोहित, 48 चार*, 49 विशाल, 50 वेत्र*, 51 अरीहण*, 52 खण्ड*, 53 वातागर*, 54 मन्त्र-
गार्ह*, 55 इन्द्रवृक्ष, 56 नितान्तवृक्ष (v. l. नितान्तावृक्ष; नितान्त, वृक्ष K.), 57 आर्द्रवृक्ष. Ausser-
dem in K.: 58 तृणव, 59 अन्य, 60 मञ्च, 61 अर्जुनवृक्ष.

26. उत्सादयः 4, 1, 86.

1 उत्स, 2 उदपान, 3 चिकर, 4 चिनद (चिनोद K.), 5 महानद, 6 महानस, 7 महाप्राण,
8 तरुण, 9 तलुन, 10 वक्ष्य असे (d. i. असमासे), 11 पृथिवी, 12 धेनु, 13 पङ्क्ति, 14 जगती,
15 त्रिष्टुभ्, 16 अनुष्टुभ्, 17 जनपद, 18 भरत, 19 उशीनर, 20 ग्राम्, 21 पौलुकुण (पौलु। कुल
K.), 22 उदस्थान देशे, 23 पृषदंश (पृष, दंशे K.), 24 भल्लक्रोय, 25 रथंतर, 26 मध्यंदिन, 27
बृहत्, 28 महत्, 29 सत्त्वत् (सत्त्वन्तु। सद्शब्दो मतुबन्त आगतनुङ्को गृह्यते सत्त्वन्त्विति K.),
30 कुरु, 31 पञ्चाल, 32 इन्द्रावसान, 33 उष्णिह्, 34 ककुभ्, 35 सुवर्ण (K. erwähnt v. l.
सुपर्ण), 36 देव, 37 ग्रीष्मादच्छन्दसि.

27. उत्सङ्गादयः 4, 4, 15.

1 उत्सङ्ग, 2 उडुप, 3 उत्पुत (उत्पत K.), 4 उत्पन्न* (!), 5 उत्पुट*, 6 पिटक, 7 पिटाक.
K. erwähnt noch 8 उडप.

28. उद्गात्रादयः 5, 1, 129.

1 उद्गात्र, 2 उच्चेत्, 3 प्रतिहर्तु, 4 प्रशास्तु, 5 होत्, 6 पोत्, 7 हर्तु (कर्तु K.), 8 रथगणक, 9
पत्तिगणक (पत्तिगणक mit der v. l. पत्तिगणक K.), 10 सुष्टु, 11 दुष्टु, 12 अध्वर्यु, 13 वधू, 14
सुभग मन्त्रे.

29. उपकादयः 2, 4, 69.

1 उपक, 2 लमक, 3 भष्टक, 4 कपिष्ठल, 5 कृष्णाजिन, 6 कृष्णमुन्दर, 7 चूडारक, 8 आ-
डारक (अण्डारक K.), 9 गडुक, 10 उदङ्क, 11 सुधायुक (सुपर्यक K.), 12 अबन्धक, 13 पिङ्गलक*,
14 पिष्ट*, 15 सुपिष्ट, 16 मयूरकर्ण, 17 खरीजङ्घ (खारि° K.), 18 शलाथल (शलाबल K.),
19 पतञ्जल, 20 पदञ्जल, 21 कटेरिण, 22 कुषोतक, 23 काशकत्स, 24 निदाघ, 25 कलशोकरट,
26 दामकरट, 27 कृष्णपिङ्गल, 28 कर्णक, 29 पर्याक, 30 जटिलक, 31 बधिरक, 32 जन्तुक, 33
अनुलोम, 34 अनुपद, 35 प्रतिलोम, 36 अपजग्ध, 37 प्रतान, 38 अनभिहित, 39 कमक, 40 वटा-
रक, 41 लेखाम, 42 कमन्दक, 43 पिञ्जलक (पिञ्जल K.), 44 वर्णक*, 45 मसूरकर्ण, 46 मदाघ,
47 कवन्तक*, 48 कमन्तक*, 49 कदामत्त, 50 दामकरट (zum zweiten Mal). K. ausser-
dem: 51 पाण्डारक.

30. उरःप्रभृतयः 5, 4, 151.

1 उरस्, 2 सर्पिस्, 3 उपानह, 4 पुमान्, 5 अनञ्चान्, 6 पयस्, 7 नां, 8 लक्ष्मी, 9 दधि, 10 मधु, 11 शालि, 12 अर्धाञ्जः.

31. ऊर्यादयः 1, 4, 61.

1 ऊरी, 2 उररी (diese zwei अङ्गीकारे विस्तारे च nach K.), 3 तन्थी*, 4 ताली, 5 आताली, 6 वेताली, 7 धूली*, 8 धूसी, 9 शकला, 10 संशकला, 11 ध्वंसकला, 12 भंसकला (भंश° K.), 13 गुलुगुधा, 14 सजुष् (सजूः Alle), 15 फल (फलू K.), 16 फली, 17 विल्ली, 18 आल्ली, 19 आलोष्टी, 20 केवाली, 21 केवासी*, 22 पर्याली*, 23 शेवाली, 24 वर्षाली, 25 अत्यूमशा*, 26 वश्मसा*, 27 मस्मसा, 28 मसमसा, 29 शौषट्, 30 वौषट्, 31 वषट्, 32 स्वाहा, 33 स्वधा, 34 बन्धा, 35 प्रादुस्, 36 अत् (अत् K.), 37 आविस्. K. ausserdem: 38 कराली.

32. ऋगयनादयः 4, 3, 73.

1 ऋगयन, 2 पदव्याख्यान, 3 छन्दोमान, 4 छन्दोभाषा, 5 छन्दोविचिन्ति, 6 न्याय, 7 पुनरुक्त, 8 निरुक्त, 9 व्याकरण, 10 निगम, 11 वास्तुविद्या, 12 तन्त्रविद्या, 13 अङ्गविद्या, 14 विद्या, 15 उत्पात, 16 उत्पाद, 17 उद्याव, 18 संवत्सर, 19 मुहूर्त, 20 उपनिषद्, 21 निमित्त, 22 शिक्ता, 23 भिक्षा. K. ausserdem: 24 छन्दो विजिनी (sic), 25 व्याय.

33. ऋश्यादयः 4, 2, 80.

1 ऋश्य, 2 न्यग्रोध, 3 शर (शिरा K.), 4 निलीन, 5 निवास, 6 निवात, 7 निधान, 8 निबन्ध (v. l. निबन्धन; निबद्ध K.), 9 विबद्ध, 10 परिगूढ, 11 उपगूढ, 12 असनि, 13 सित, 14 मत*, 15 वेश्मन्*, 16 उत्तराश्मन्, 17 अश्मन्*, 18 स्थूल, 19 बाहु (स्थूलबाहु K.), 20 खदिर, 21 शर्करा, 22 अनडुह, 23 अरडु*, 24 परिवंश, 25 वेणु, 26 वीरण, 27 खण्ड, 28 दण्ड*, 29 परिवृत्त, 30 कर्दम, 31 अंशु.

34. ऐषुकार्यादयः 4, 2, 54.

1 ऐषुकारि, 2 सारस्यायन (सारसायन), 3 चान्द्रायण, 4 द्वाक्षायाण, 5 त्र्याक्षायाण (त्रायण K.), 6 आँडायन, 7 जौलायन, 8 खा ायन, 9 दासमिन्नि, 10 दासमिन्नायण, 11 शौद्रायण (शौद्रायण K.), 12 दाक्षायाण, 13 शायण्डायन*, 14 तार्क्ष्यायाण, 15 शौभायाण, 16 सौवीर, 17 सौवीरायाण*, 18 शयण्ड, 19 शौण्ड, 20 शयाण्ड, 21 वैश्वमानव, 22 वैश्वधेनव, 23 नड (नद K.), 24 तुण्डदेव, 25 विश्वदेव (विशदेव und वैश्वदेव K.), 26 सापिण्ड. K. ausserdem: 27 शौण्ड, 8 सायण्ड, 29 अलायत, 30 आँलालायत.

35. कच्छादयः 4, 2, 133.

1 कच्छ, 2 सिन्धु, 3 वर्णा, 4 गन्धार, 5 मधुमत्, 6 कम्बोज, 7 कश्मीर, 8 माल्य, 9 कुरु, 10 अनुपगड (अणु mit der v. l. अणड, खगड K.), 11 द्वीप, 12 अनूप, 13 अजवाह, 14 विजापक, 15 कलतर (कुलन K.), 16 रङ्गु.

36. कडाराः 2, 2, 38.

1 कडार, 2 गडुल, 3 खञ्ज (खञ्जर K.), 4 खोड*, 5 काण, 6 कुण्ड, 7 खलति, 8 गौर, 9 वृद्ध, 10 भिक्षुक, 11 पिङ्ग*, 12 पिङ्गल, 13 तनु, 14 जटर, 15 बधिर*, 16 मटर*, 17 कञ्ज*, 18 बर्बर*. K. ausserdem: 19 वटर.

37. कण्डादयः 3, 1, 27.

1 कण्डूज, 2 मन्तु (मन्तुज), 3 हृणाड्, 4 वल्लु, 5 असु (असुज K.), 6 मनस्, 7 महोड्, 8 लाट्*, 9 लेट (लेट K.), 10 इरस्, 11 इरज्, 12 इरज्, 13 टुवस्*, 14 उपस्*, 15 वेट्*, 16 मेधा, 17 कुषुभ, 18 नमस्*, 19 मगध, 20 तन्तस्, 21 पम्पस्, 22 सुख, 23 दुःख, 24 भिक्ष*, 25 चरण, 26 चरम*, 27 अवर*, 28 सपर, 29 अरर*, 30 भिपज्, 31 भिष्णज्, 32 अपर*, 33 आर*, 34 इषुध, 35 वरण*, 36 चुरण, 37 तुरण, 38 भुरण, 39 गद्रद, 40 एला, 41 केला, 42 खेला, 43 वेला*, 44 शोला*, 45 लिट्, 46 लोट्, 47 लेखा*, 48 लेख*, 49 रेखा*, 50 द्रवस्*, 51 तिरस्*, 52 अगद*, 53 उरस्*, 54 तरण*, 55 पयस्*, 56 संभूयस्*, 57 संवर*. K. ausserdem: 58 अस, 59 रूपय, 60 पुरण. Soll ein आकृतिगण sein.

38. कण्वादयः s. गर्गादयः

39. कल्यादयः 4, 2, 95.

1 कत्ति, 2 उम्भि, 3 पुष्कर, 4 पुष्कल, 5 मोंदन, 6 कुम्भी, 7 कुण्डिन, 8 नगरी (नगर K.), 9 माहिष्मती, 10 वर्मती (चर्मण्वती K.), 11 उख्या, 12 ग्राम, 13 कुड्याया (कुल्याया K.), यलोपश्च. K. ausserdem: 14 वञ्जी, 15 भक्ति.

40. कथादयः 4, 4, 102.

1 कथा, 2 विकथा, 3 विश्वकथा*, 4 संकथा*, 5 वितण्डा, 6 कुष्टविद् (v. l. कुष्ट*; कुष्टचित् K.), 7 जनवाद, 8 जनेवाद, 9 जनोवाद* (!), 10 वृत्ति, 11 संग्रह (सद्वह K.), 12 गुण, 13 गण, 14 आयुर्वेद.

41. कर्कादयः 6, 2, 87.

1 कर्का, 2 मघा (मघा K.), 3 मकरी, 4 कर्कन्धु (कर्कन्धू K.), 5 शमी, 6 करोर, 7 कन्दुक (कटुक K.), 8 कवल (v. l. कुवल; कुरल K.), 9 बदरा (बदर K.).

42. कर्णादयः 4, 2, 80.

1 कर्णा, 2 वसिष्ठ, 3 अर्क, 4 अर्कलूष (लूष K.), 5 टुपद (डुपद K.), 6 आनडुत्त (अन° K.), 7 पाञ्चजन्य, 8 स्फिज्, 9 कुम्भी, 10 कुन्ती*, 11 जित्वन् (जित्व K.), 12 जीवन्त (जीवन्ती K.), 13 कुलिश, 14 आण्डीवत (आण्डीवत् K.), 15 जव*, 16 जैत्र*, 17 आनक*. K. ausserdem: 18 अलग्र, 19 शल, 20 स्थिरा.

43. कर्णादयः 5, 2, 24.

1 कर्णा, 2 अत्ति, 3 नख, 4 मुख, 5 केश, 6 पाद, 7 गुल्फ, 8 भू, 9 शङ्ग (भूमङ्ग! st. भू, शङ्ग K.), 10 दन्त, 11 ओष्ठ, 12 पृष्ठ. K. ausserdem: 13 मख, 14 अङ्गुष्ठ.

44. कल्याण्यादयः 4, 1, 126.

1 कल्याणी, 2 सुभगा, 3 दुर्भगा, 4 बन्धकी, 5 अनुदृष्टि, 6 अनुसृष्टि, 7 जरती, 8 बलीवदी (बलीवदी K.), 9 ज्येष्ठा, 10 कनिष्ठा, 11 मध्यमा, 12 परस्ती.

45. कस्कादयः 8, 3, 48.

1 कस्कः, 2 कार्तस्कुतः, 3 भातुष्युत्रः, 4 शुनस्कर्णः, 5 सद्यस्कालः, 6 सद्यस्काः, 7 साद्यस्करः, 8 कांस्कान्, 9 सर्पिष्कुण्डिका, 10 धनुष्कपालम्, 11 बर्हिष्पलम् (बर्हिष्पूलम् K.), 12 यजुष्पात्रम्, 13 अयस्कान्तः*, 14 तमस्काण्डः*, 15 अयस्काण्डः, 16 मेदस्पाण्डः, 17 भास्करः*, 18 अहस्करः*. Ist ein आकृतिगण.

46. कार्तिकौजपादयः 6, 2, 37.

1 कार्तिकौजपा, 2 सावर्णिमाण्डूकेया, 3 अवन्यशमकाः (आ° fehlerhaft K.), 4 पैलश्यापर्योयाः, 5 कपिश्यापर्योयाः, 6 शैतिकौजपाञ्चालेयाः, 7 कटुकवाधूलेयाः (कटुकवार्चलेयाः K.), 8 शाकलशुनकाः (auch v. l. शाकलसणकाः nach K.), 9 शाकलशणकाः*, 10 शणकवाभ्रवाः (सणक° K.), 11 आर्चाभिमाद्वलाः, 12 कुन्तिसुराध्वाः, 13 चिन्तिसुराध्वाः, 14 तण्डवतण्डाः, 15 अविमत्तकामविद्धाः, 16 बाभ्रवशालङ्कायनाः, 17 बाभ्रवदानच्युताः, 18 कठकालापाः, 19 कठकौथुमाः, 20 कौथुमलोकान्ताः, 21 स्त्रीकुमारम्, 22 मादपेष्पलादाः, 23 वत्मजरन्तः (°जरत् K.),

24 सोश्रुतपार्थवाः, 25 जरामृत्यू (°मृत्यू K.), 26 याज्यानुवाक्ये. K. ausserdem: 27 शुनकधानेत्रेयाः, 28 गर्गवत्साः.

47. काशादयः 4, 2, 80.

1 काश, 2 पाश (वाश K.), 3 अश्वत्व्य, 4 पलाश, 5 पीयूषा (पीयूष K.), 6 चरणा, 7 वास, 8 नड, 9 वन, 10 कर्दम, 11 कच्छूल*, 12 कङ्कट, 13 गुहा, 14 विस (विश und विस K.), 15 तृण, 16 कर्पूर, 17 बर्बर*, 18 मधुर*, 19 ग्रह (गूह K.), 20 कपित्थ*, 21 जतु, 22 शीपाल. K. ausserdem: 23 नर, 24 कण्टक.

48. काश्यादयः 4, 2, 116.

1 काशि, 2 चेदि (nach K. auch v. l. बिदी), 3 सांयाति*, 4 संवाह, 5 अच्युत, 6 मोदमान (मोहमान K.), 7 शकुलाद, 8 हस्तिकर्षू, 9 कुनामन् (nach K. auch v. l. कुदामन्), 10 हिरण्य, 11 करण, 12 गोवासन (गोधाशन K.), 13 भारङ्गी*, 14 अरिंदम, 15 अरिन्न*, 16 देवदत्त, 17 दशग्राम (दासग्राम K.), 18 शौवावतान (सांधावतान K.), 19 युवराज, 20 उपराज, 21 देवराज, 22 मोदन*, 23 सिन्धुमित्र, 24 दासमित्र, 25 सुधामित्र*, 26 सोममित्र*, 27 छागमित्र*, 28 सधमित्र*, 29 आपदादिपूर्वपदात् (आपद, ऊर्ध्व, तद्) कालान्तात्. K. ausserdem: 30 संज्ञा, 31 भौरिकि, 32 भौलिङ्गि, 33 सर्वमित्र, 34 साधुमित्र.

49. काष्ठादयः 8, 1, 67.

1 काष्ठ, 2 दाशुण, 3 अमातापुत्र, 4 वेश, 5 अनाज्ञात*, 6 अनुज्ञात, 7 अपुत्र*, 8 अयुत, 9 अद्युत, 10 अनुक्त, 11 भश, 12 घोर, 13 सुख*, 14 परम, 15 सु, 16 अति. K. ausserdem: 17 कल्याण.

50. किंशुलकादयः oder किंशुलुकादयः 6, 3, 117.

1 किंशुलुक (किंशुलक K.), 2 शाल्व (साल्वक K.), 3 नड*, 4 अञ्जन, 5 भञ्जन, 6 लोहित, 7 कुक्कुट.

51. किरादयः 7, 2, 75.

Die Wurzeln 116—120 der sechsten Klasse.

52. किशरादयः oder किसरादयः 4, 4, 53.

1 किसर (किशर K.), 2 नरद, 3 नलद, 4 स्थागल*, 5 तगर, 6 गुग्गुलु, 7 उशीर, 8 हृद्रिद्रा, 9 हरिद्रु*, 10 पर्याी*. K. ausserdem: 11 सुमङ्गल, 12 हरिद्रायणा.

53. कुञ्जादयः 4, 1, 98.

1 कुञ्ज, 2 ब्रध्न, 3 शङ्ख, 4 भस्मन्, 5 गण, 6 लोमन्, 7 शठ, 8 शाक, 9 शुगडा, 10 शुभ, 11 विपाश (विपाश K.), 12 स्कन्द, 13 स्कम्भ. K. ausserdem: 14 शाकट, 15 शुम्भा, 16 शिव, 17 शुभंगा.

54. कुटादयः 1, 2, 1.

Die Wurzeln 73—108 der sechsten Klasse.

55. कुमुदादयः a 4, 2, 80.

1 कुमुद, 2 शर्करा, 3 न्यग्रोध, 4 इक्कट (इत्कट mit der v. l. उत्कट K.), 5 सङ्कट, 6 कङ्कट, 7 गर्त, 8 बीज, 9 परिवाप, 10 निर्यास*, 11 शकट*, 12 कच*, 13 मधु*, 14 शिरोप, 15 अश्व*, 16 अश्वत्य, 17 बल्वज, 18 यवाप, 19 कूप, 20 विकङ्कत, 21 दशयाम. K. ausserdem: 22 कण्टक, 23 पलाश, 24 त्रिक, 25 कत.

56. कुमुदादयः b 4, 2, 80.

1 कुमुद, 2 गोमय, 3 रथकार, 4 दशयाम, 5 अश्वत्य, 6 शाल्मलि (°लो K.), 7 शिरोप, 8 मुनिस्थल (°स्थूल K.), 9 कुण्डल, 10 कूट, 11 मधुकर्ण, 12 घासकुन्द*, 13 शुचिकर्ण. K. ausserdem: 14 मुचुकर्ण, 15 कुन्द.

57. कुम्भपद्यः 5, 4, 139.

1 कुम्भपदी, 2 एकपदी, 3 जालपदी, 4 शूलपदी*, 5 मुनिपदी, 6 गुणपदी*, 7 शतपदी, 8 सूत्रपदी, 9 गोधापदी, 10 कलशपदी, 11 विपदी*, 12 लृणपदी*, 13 द्विपदी, 14 त्रिपदी*, 15 षट्पदी*, 16 दासपदी, 17 शितिपदी*, 18 विष्णुपदी*, 19 सुपदी, 20 निष्पदी, 21 आर्द्रपदी, 22 कुण्णिपदी (कुणपदी K.), 23 कृष्णपदी, 24 शुचिपदी*, 25 द्रोणपदी (द्रोणीपदी), 26 द्रुपदी, 27 सूकरपदी, 28 शकृत्पदी, 29 अष्टापदी, 30 स्थूणापदी (स्थूलपदी K.), 31 अपदी*, 32 सूचीपदी. K. ausserdem: 33 मालापदी, 34 गोपदी, 35 छतपदी, 36 सूपपदी, 37 पञ्चपदी, 38 अर्धपदी, 39 स्तनपदी, 40 कलहंसपदी, 41 विपपदी.

58. कुर्वादयः 4, 1, 151.

1 कुरु, 2 गर्गर (गर्ग K.), 3 मङ्गुष, 4 अजमार (अजमारक K.), 5 रथकार, 6 वावदूक, 7 समाजः क्षत्रिये, 8 कवि, 9 विमति (मति K.), 10 कापिञ्जलादि, 11 वाक् (d. i. वाच्);

12 वामरथ, 13 पितृमत्, 14 इन्द्रलाजो (इन्द्रजालि K.), 15 एजि*, 16 वातकि*, 17 दामोष्ठाधि,
 18 गणकारि, 19 कैशोरि, 20 कुट, 21 शलाका (शालाका), 22 सुर, 23 पुर, 24 एरका (एरक K.),
 25 शुभ्र*, 26 अभ्र, 27 दर्भ, 28 केशिनी, 29 वेनाच्छन्दसि, 30 शूर्पणाय, 31 श्यावनाथ, 32 श्या-
 वरथ, 33 श्यावपुत्र, 34 सत्यंकार, 35 वडभोकार, 36 पथिकार*, 37 मूढ, 38 शकन्धु, 39 शङ्कु,
 40 शाक, 41 शाकिन्, 42 शालीन*, 43 कर्तृ, 44 हर्तृ, 45 इन, 46 पियडो (इनपियडो K.),
 47 वामरथस्य कण्वादिवत्स्वरवर्जम् (ist ein Vārttika). K. ausserdem: 48 विस्फोटक, 49
 काक, 50 स्फायटक, 51 घातकि, 52 धेनुजि, 53 बुद्धिकार.

59. कुलालादयः 4, 3, 118.

1 कुलाल, 2 वरुड, 3 चण्डाल, 4 निपाद, 5 कर्मार, 6 सेना, 7 सिरिध (सिरिन्ध), 8 से-
 रिन्ध (सेन्द्रिय K.), 9 देवराज, 10 परिपद् (परिपद्), 11 वधू, 12 मधु*, 13 रुरु, 14 रुद्र, 15
 अनडुह, 16 ब्रह्मन्, 17 कुम्भकार, 18 श्वपाक. K. ausserdem: 19 ध्रुव.

60. कृतादयः 2, 1, 59.

1 कृत, 2 मित, 3 मत, 4 भूत, 5 उक्त, 6 युक्त*, 7 समाज्ञात, 8 समाम्नात, 9 समाख्यात,
 10 संभावित, 11 संसेवित*, 12 अवधारित, 13 अवकल्पित, 14 निराकृत, 15 उपकृत, 16 उपा-
 कृत, 17 दृष्ट*, 18 कलित*, 19 दलित*, 20 उदाहृत*, 21 विश्रुत*, 22 उदित*. Ist ein
 आकृतिगण.

61. कृशाश्वाद्यः 4, 2, 80.

1 कृशाश्व, 2 अरिष्ट, 3 अरिश्म (अरीश्व K.), 4 वेशमन्, 5 विशाल, 6 लोमश*, 7 रो-
 मश*, 8 रोमक, 9 लोमक*, 10 शबल, 11 कूट, 12 वर्चल*, 13 सुवर्चल*, 14 सुकर, 15 सू-
 कर, 16 प्रतर (प्रातर), 17 सद्रश, 18 पुरग, 19 पुराग*, 20 सुख, 21 धूम, 22 अजिन, 23 वि-
 नत (विनता mit der v. l. वनिता K.), 24 अवनत, 25 विकुट्यास (v. l. कुविट्यास; विकु-
 घास K.), 26 पराशर*, 27 अरुस्, 28 अयस्*, 29 मौद्वल्य, 30 यूकर* (मौद्वल्याकर). K. ausser-
 dem: 31 रोमन्, 32 बर्बर, 33 अवयास mit der v. l. अयावस.

62. कोटरादयः 6, 3, 117.

1 कोटर, 2 मिश्रक, 3 सिधक, 4 पुरग (पुरक K.), 5 शारिक (सारिक).

63. क्रत्वाद्यः 6, 2, 118.

1 क्रतु, 2 दृशोक, 3 प्रतोक, 4 प्रतूर्ति (प्रपूर्ति K.), 5 हव्य, 6 भग.

64. क्रमादयः 4, 2, 61.

1 क्रम, 2 पद, 3 शिखा, 4 मीमांसा, 5 सामन्.

65. क्र्यादयः 3, 1, 81.

Die Wurzeln der neunten Klasse.

66. क्रोडादयः 4, 1, 56.

1 क्रोड, 2 नख, 3 खुर, 4 गोखा*, 5 उखा, 6 शिखा*, 7 बाल, 8 शफ, 9 गुद. Ist ein आकृतिगण, zu dem auch 10 भग, 11 गल, 12 घोणा und nach K. auch 13 गुल्फ (welches aber wegen der Doppelconsonanz beanstandet wird; vgl. 4, 1, 54) gehören.

67. क्रौड्रादयः 4, 1, 80.

1 क्रौडि, 2 लाडि, 3 व्याडि, 4 आपिंशलि, 5 आपत्ति, 6 चोपयत, 7 चेटयत (वेटयत), 8 सैकयत (शैकयत K.), 9 बैल्वयत (mit der v. l. वैकल्पयत K.), 10 सौधातकि, 11 सूत युवत्याम्, 12 भोज क्षत्रिये, 13 यौतकि*, 14 कौटि*, 15 भौरिकि, 16 भौलिकि, 17 शाल्मलि, 18 शालास्थलि, 19 कापिष्ठलि, 20 गौकट्य (als v. l. von गौलट्य K.).

68. क्षुभ्रादयः 8, 4, 39.

1 क्षुभ्रा (क्षुभ्राति u. s. w.), 2 नृनमन; 3 नन्दिन्, 4 नन्दन, 5 नगर, एतान्युत्तरपदानि संज्ञायां प्र योजयन्ति, 6 हरिनन्दी, 7 हरिनन्दनः, 8 गिरिनगरम्; 9 नृतिर्यडि प्र योजयति, नरी-नृत्यते; 10 नर्तन, 11 गहन, 12 नन्दन, 13 निवेश, 14 निवास, 15 अग्नि, 16 अनूप, एतान्युत्तरपदानि प्र योजयन्ति, 17 परिनर्तनम्, 18 परिगहनम्, 19 परिनन्दनम्, 20 शरनिवेशः, 21 शरनिवासः, 22 शरग्निः, 23 दर्भानूपः; 24 आचार्यादणत्वं च (Vārttika 6 zu 4, 1, 49), आचार्यभोगीनः (K. ausserdem आचार्यानी). Nach einer anderen Recension: क्षुभ्रा, 25 वृष्णु, नृनमन, 26 नरनगर, नन्दन, यद् नृती, 27 गिरिनदी, 28 गहनमन, निवेश, निवास, अग्नि, अनूप, आचार्यभोगीन, 29 चतुर्हायन, 30 इरिकादीनि वनोत्तरपदानि संज्ञायाम् । इरिका, तिमिर, समार, कुबेर, हरि, कर्मार. Ist ein आकृतिगण.

69. खण्डिकादयः 4, 2, 45.

1 खण्डिक (खण्डिका K.), 2 वडबा, 3 क्षुद्रकमालवात्सेनासंज्ञायाम् (ein Vārttika zu 4, 2, 45), 4 भिक्षुक, 5 शुक्र, 6 उलूक, 7 श्वन्, 8 अहन्, 9 युगवरत्र (°वरत्रा v. l.; युग, वरत्रा K.), 10 हलबन्ध (°बन्धा).

70. गम्यादयः 3, 3, 3.

1 गर्मी, 2 आगम्री (आगामी K.), 3 भावी, 4 प्रस्थायी, 5 प्रतिरोधी, 6 प्रतियोधी, 7 प्रति-
बोधी, 8 प्रतियायी, 9 प्रतियोगी. K. ausserdem: 10 आयायी.

71. गर्गादयः 4, 1, 105.

1 गर्ग, 2 वत्स, 3 वाज असे (d. i. असमासे), 4 संकृति, 5 अज, 6 व्याघ्रपाद, 7 विदभत्,
8 प्राचीनयोग, 9 अगस्ति, 10 पुलस्ति, 11 चमस, 12 रेभ, 13 अग्निवेश, 14 शङ्ख, 15 शट
(शट K.), 16 शक*, 17 एक*, 18 धूम, 19 अघट, 20 मनस् (मनस K.), 21 धनंजय, 22 वृत्,
23 विश्वावसु, 24 जरमाणा (जनमान K.).

लोहितादयः 4, 1, 18.

25 लोहित, 26 संशित, 27 बभु, 28 वलु*, 29 मण्डु, 30 गण्डु*, 31 शङ्कु (शङ्कु K.),
32 लिगु, 33 गुह्लु (गुलु K.), 34 मन्तु, 35 मङ्कु (मत्तु K.), 36 अलिगु, 37 जिगीपु,
38 मनु, 39 तन्तु, 40 मनायी, 41 मूनु, 42 कथक, 43 कन्यक*, 44 ऋत्त*, 45 वृत्*
(वृत्), 46 तनु*, 47 तरुत्, 48 तलुत्, 49 तण्ड, 50 वतण्ड, 51 कपि, 52 कत. K.
ausserdem: 53 कष, 54 भूत.

55 कुरुकत, 56 अनडुह. Nach Shadg. noch: 57 कवि, 58 पुरुकुत्स, 59 शक्ति.

कण्वादयः 4, 2, 111.

60 कण्व, 61 शकल, 62 गोकत्त, 63 अगस्थ, 64 कुण्डिनो (कुण्डिन K.), 65 यज्ञवल्क,
66 पर्यावल्क, 67 अभयजात (उभय, जात K.), 68 विरोहित, 69 वृषणा, 70 रङ्गणा,
71 शण्डिल, 72 चणक (वर्णक; वण K.), 73 चुलुक (कचुलुक K.), 74 मुद्रल, 75
मुसल, 76 जमदग्नि, 77 पराशर, 78 जातूकर्ण (जतू K.), 79 महित*, 80 मन्त्रित,
81 अश्रमरथ, 82 शर्करात्त, 83 पूतिमाष, 84 स्थूरा (स्थूणा K.), 85 अररक (अदरक),
86 एलाक*, 87 पिङ्गल, 88 कृष्ण, 89 गोलन्द (गोलुन्द K.), 90 उलूक, 91 तित्तित्त,
92 भिषजू, 93 भिष्णज*, 94 भडित, 95 भण्डित, 96 दल्भ, 97 चैकित (चिकित),
98 चिकित्सित*, 99 देवहू, 100 इन्द्रहू, 101 एकलू, 102 पिप्पलू, 103 बृहदग्नि
(वृदग्नि K.), 104 सुलोहिन्*, 105 सुलाभिन् (सुलोभिन् K.), 106 उक्थ (उकथ्य K.,
उचथ richtig Shadg.), 107 कुटौगु. K. ausserdem: 108 संहित, 109 पथ, 110
कन्थु, 111 शुव, 112 कर्कटक, 113 रुत्, 114 प्रचुल, 115 विलम्ब, 116 विष्णुज.

72. गवादयः 5, 1, 2.

1 गो, 2 हविस्, 3 अक्षर, 4 विष, 5 बर्हिस्, 6 अष्टका, 7 स्वदा (स्वद K.), 8 युग,
9 मेधा, 10 सुच (सक् K.), 11 नाभि नभं च, 12 शुनः संप्रसारणं वा च दीर्घत्वं तत्संनियोगेन

चान्तोदात्तत्वम्, 13 ऊधसो जनङ् च, 14 कूप*, 15 खद*, 16 दर (उदर K.), 17 खर, 18 असुर*, 19 अध्वन् (अध्वन; अध्वा K.), 20 त्रर*, 21 वेद*, 22 बोज*, 23 दीप्त* (दीस). K. ausserdem: 24 स्कन्द.

73. गवाश्वप्रभृतीनि 2, 4, 11.

1 गवाश्वम्, 2 गवाविकम्, 3 गवेडकम्, 4 अजाविकम्, 5 अजैडकम्, 6 कुब्जवामनम्, 7 कुब्जकिरातम् (°कैरातम् K.), 8 पुत्रपोत्रम्, 9 श्वचण्डालम्, 10 स्त्रीकुमारम्, 11 दासीमाणवकम्, 12 शाटीपटोरम्*, 13 शाटीप्रच्छदम्*, 14 शाटीपटिकम्*, 15 उद्धखरम्, 16 उद्धशशम्, 17 मूत्रशक्तम्, 18 मूत्रपुरीषम्, 19 यक्रन्मेदः, 20 मांसशोणितम्, 21 दर्भशरम्, 22 दर्भपूतकम्, 23 अर्जुनशरीरम्, 24 अर्जुनपुरुषम्*, 25 तृणोलपम् (तृणोपलम्), 26 दासीदासम्, 27 कुटीकुटम्, 28 भागवतीभागवतम्. K. ausserdem: 29 शाटीपिच्छकम्.

74. गहादयः 4, 2, 138.

1 गह, 2 अन्तस्थ, 3 सम, 4 विषम, 5 मध्य मध्यमं चाण चरणे (vgl. die Vārttika zu 4, 2, 138), 6 उत्तम, 7 अद्ग, 8 वद्ग, 9 मगध, 10 पूर्वपक्ष, 11 अपरपक्ष, 12 अधमशाख, 13 उत्तमशाख, 14 एकशाख*, 15 समानशाख, 16 समानग्राम*, 17 एकग्राम, 18 एकवृत्, 19 एकपलाश, 20 इष्वग्र, 21 इष्वनीक (इष्वनी K. mit Erwähnung unserer Lesart), 22 अवस्यन्दन (अवस्यन्दी und अवस्कन्द K.), 23 कामप्रस्य, 24 खाडायन (v. l. शाडिकाडायनि; खाडायनि und खागडायनी K.), 25 काठेरणि (कावेरणि und कामवेरणि K.), 26 लावेरणि*, 27 सौमित्रि*, 28 शैशिरि, 29 आसुत्*, 30 देवशर्मि (देवशर्मन् K.), 31 श्रौति, 32 आहिंसि, 33 आमित्रि, 34 घ्याडि, 35 वैजि (वेदजि K.), 36 आध्यश्वि, 37 आनुशंसि, 38 श्रौद्धि, 39 आग्निशर्मि (अग्निशर्मन् K.), 40 भोजि, 41 वाराटकि (आराटकि K.), 42 वाल्मीकि, 43 क्षेमवृद्धि (क्षेमवृद्धिन् K.), 44 आश्वत्थि, 45 आर्द्राहमानि (1)*, 46 ऐक*, 47 बिन्दवि*, 48 दन्ताय*, 49 हंस*, 50 तन्वय*, 51 उत्तर, 52 अनन्तर (अन्तर K.), 53 सुखपार्श्वतसोर्लायः (also सुखतीय und पार्श्वतीय), 54 जनपरयोः कृक् च (also जनकीय und परकीय), 55 देवस्य च, 56 वेणुकादिभ्यश्चण. K. ausserdem: 57 आसुरि, 58 सांवि, 59 पारकि. Ist ein आकृतिगण.

75. गुडादयः 4, 4, 103.

1 गुड, 2 कुल्माष, 3 सक्त, 4 अपूप, 5 मांसोदन, 6 इक्षु, 7 वेणु, 8 संग्राम, 9 संघात, 10 संक्राम*, 11 संवाह*, 12 प्रवास, 13 निवास, 14 उपवास.

76. गुणादयः 6, 2, 176.

1 गुण, 2 अक्षर, 3 अध्याय, 4 सूक्त, 5 छन्दोमान. Ist ein आकृतिगण.

77. गृध्यादयः 4, 1, 136.

1 गृष्टि, 2 हृष्टि, 3 बलि, 4 हलि, 5 विग्रि, 6 अजवस्ति, 7 मित्रयु. K. ausserdem:
8 फलि, 9 अलि, 10 दृष्टि.

78. गोचादीनि 8, 1, 27. 69.

1 गोत्र, 2 ब्रुव, 3 प्रवचन, 4 प्रहसन, 5 प्रकथन, 6 प्रत्ययन, 7 प्रपञ्च, 8 प्राय, 9 न्याय,
10 प्रचक्षण, 11 विचक्षण, 12 अवचक्षण, 13 स्वाध्याय, 14 भूयिष्ठ, 15 वा नाम (नाम वा K.).
K. ausserdem: 16 प्रदशन, 17 प्रयजन.

79. गोपवनादयः 2, 4, 67.

1 गोपवन, 2 शिग्रु, 3 बिन्दु, 4 भाजन, 5 अशवावतान (अश्व, अवतान K.), 6 श्यामाक,
7 श्यामक*, 8 श्यापर्य. Vgl. विदादयः.

80. गोषदादयः 5, 2, 62.

1 गोषद् (गोषद K.), 2 ह्ये त्वा (त्व K.), 3 मातरिश्वन्, 4 देवस्य त्वा, 5 देवोरपः, 6
ऋष्यो ऽस्याखरेष्ठः, 7 देवीं (देवीं fehlerhaft K.) धिय und धिया (धियम् richtig K.), 8 रत्नो-
हण, 9 युञ्जान, 10 अञ्जन, 11 प्रभूत, 12 प्रतूर्त, 13 ऋशानु (दृशानु K.). K. ausserdem: 14
सहस्रशीर्षा, 15 वातस्य ते, 16 ऋशाश्व, 17 स्वाहाप्राण, 18 प्रसप्त (!).

81. गौरादयः 4, 1, 41.

1 गौर, 2 मत्स्य, 3 मनुष्य, 4 शृङ्ग, 5 पिङ्गल, 6 ह्य, 7 गवय, 8 मुकय, 9 ऋश्य, 10 पुट,
11 तूण*, 12 द्रुण, 13 द्रोण, 14 हरिण, 15 काकण (कोकण; कण K.), 16 पटर, 17 उणक
(उकण K.), 18 आमलक (auch आमल, आमलक), 19 कुवल, 20 बिम्ब, 21 बदर, 22 कर्कर*
(फर्करक), 23 तर्कार, 24 शर्कार, 25 पुष्कर, 26 शिखण्ड, 27 सलद*, 28 शृङ्खण्ड*, 29 सनन्द
(सलन्द K.), 30 सुषम, 31 सुषव*, 32 अलिन्द*, 33 गडुल (गडुज K.), 34 घाण्डश*, 35 आ-
ढक, 36 आनन्द, 37 आश्वत्य*, 38 सपाट, 39 आपच्चिक (आखक; आपिच्छिक K.), 40 श-
ष्कुल, 41 सूर्म, 42 शूर्प*, 43 सूच*, 44 यूष (पूष), 45 यूथ*, 46 सूष*, 47 मेथ*, 48 वल्लक*,
49 धातक (घातक K.), 50 सल्लक, 51 मालक, 52 मालत, 53 साल्वक, 54 वेतस, 55 वृस
(वृत्; एस K.), 56 अतस, 57 उभय*, 58 भङ्ग*, 59 मच्च, 60 मट, 61 छेद, 62 पेश*, 63 मेद*,
64 श्वन्, 65 तन्न, 66 अनडुह्री, 67 अनड्वाह्री, 68 एषणः करणे, 69 देह, 70 देहल*, 71 का-
कादन, 72 गवादन, 73 तेजन, 74 रजन, 75 लवण, 76 आंद्वाह्रमनि, 77 गोतम (गांतम K.),

78 पारक*, 79 अयःस्थूण (आप, स्थूण K.), 80 भौरिक (भौरि K.), 81 भौलिक, 82 भौलिङ्गि, 83 यान (पान K.), 84 मेध*, 85 आलम्बि*, 86 आलजि*, 87 आलब्धि*, 88 आलक्षि*, 89 केवाल*, 90 आपक*, 91 आरट, 92 नट, 93 टोट, 94 नोट (नाट K.), 95 मूलाट, 96 शातन, 97 पोतन*, 98 पातन, 99 पानट* (पाटन), 100 आस्तरण, 101 अधिक्करण, 102 अधिकार, 103 आप्रहायणी, 104 प्रत्यवरोहिणी, 105 सेचन, 106 सुमङ्गलात् संज्ञायाम्, 107 अगडर*, 108 सुन्दर, 109 मगडल, 110 मन्यर*, 111 मङ्गल*, 112 पट, 113 पिण्ड, 114 पण्ड*, 115 ऊर्द (कुर्द K.), 116 गुर्द (गूर्द K.), 117 शम*, 118 सूद*, 119 आर्द (आर्ड)*, 120 हृद* (हृद), 121 पाण्ड (पाण्ट K.), 122 भाण्ड (भाण्डल, भाण्ड)*, 123 लोहाण्ड (लोफाण्ट K.), 124 कदर*, 125 कन्दर, 126 कदल (कन्दल K.), 127 तरुण, 128 तलुन, 129 कल्माष, 130 बृहत्, 131 म-हत्, 132 सोम*, 133 सौधर्म, 134 रोहिणी नक्षत्रे, 135 रेवती नक्षत्रे, 136 विकल, 137 निष्कल, 138 पुष्कल, 139 कटाच्छोणिवचने, पिप्यल्यादयश्च, 140 पिप्यलो, 141 हरीतकी, 142 कोशा-तकी, 143 शमी, 144 वरी, 145 शरी (शमीकरीरी ungetrennt K.), 146 पृथिवी, 147 क्रोष्टु (क्रोष्ट्री K.), 148 मातामह, 149 पितामह. K. ausserdem: 150 सुगेट, 151 सुब, 152 सूर्य, 153 सकलूक, 154 आलिङ्गि, 155 पावन, 156 एत, 157 विटक, 158 भट्ट, 159 दहन, 160 कन्द, 161 काकण.

82. गौरादयः 6, 2, 194.

1 गौर, 2 तेष (नेष K.), 3 तैल, 4 लेट, 5 लोट, 6 जिह्वा, 7 ऋणा (ऋणा K.), 8 कन्या, 9 गुध (गुड K.), 10 कल्प, 11 पाद.

83. ग्रहादयः 3, 1, 134.

1 ग्राही, 2 उत्साही, 3 उद्धासी, 4 उद्भासी, 5 स्यायी, 6 मन्त्री, 7 संमर्दी; रक्षशुवपशं नौ, (K. schaltet वस vor वप ein) 8 निरक्षी, 9 निश्रावी, (10 निवासी fügt K. hinzu) 11 निवायी, 12 निशायी; याचृव्याहृव्रजवदवसां प्रतिषिद्धानाम् (याचिव्याहृसंव्याहृव्रज* K.), 13 अयाची, 14 अव्याहारी, 15 असंव्याहारी, 16 अवाजी, 17 अवादी, 18 अवासी; अचामचित्तर्तुकाणाम् (प्रतिषिद्धानामित्येव fügt K. hinzu), 19 अकारिन्, 20 अहारिन्, 21 अविनायी, 22 विशायी (richtig अवि* K.), 23 विषायी* (doch wohl अवि*); विशायी विषयी देशे, 24 विशयी*, 25 विषयी देशः; 26 अभिभावी भूते, 27 अपराधी, 28 उपरोधी, 29 परिभवी, 30 परिभावी.

84. घोषादयः 6, 2, 85.

1 घोष, 2 कट (घट), 3 वल्लभ (पल्लव mit Erwähnung der v. l. K.), 4 हृद, 5 ब-दरी (बदर K.), 6 पिङ्गल, 7 पिण्ड, 8 माला*, 9 रक्षा (रक्षः K.), 10 शाला (शालः K.), 11 कूट, 12 शात्मली, 13 अश्वत्थ, 14 तृण, 15 शिल्पी (Nomin.), 16 मुनि, 17 प्रेक्षा (प्रेक्षाकू; पुंसा K.).

85. चादयः 1, 4, 57.

1 च, 2 वा, 3 ह, 4 अह, 5 एव, 6 एवम्, 7 नूनम्, 8 शश्वत्, 9 युगपत्, 10 भूयस्*, 11 सूपत्, 12 कूपत्, 13 कुवित्, 14 नेत्, 15 चेत्, 16 चण् (d. i. च „wenn“), 17 कच्चित्, 18 यत्र, 19 तत्र*, 20 नह, 21 हन्त, 22 माकिम्, 23 माकाम्*, 24 माकिर्*, 25 नकिम्, 26 नकाम्*, 27 नकिर्, 28 आकाम्*, 29 माङ् (prohibitives मा), 30 नञ् (die Negation न), 31 तावत्, 32 यावत्, 33 त्वा, 34 त्वे, 34a त्वै, 34b द्वै, 35 रे, 36 रे*, 37 श्रोषट्, 38 वीषट्, 39 वषट्, 40 स्वाहा, 41 स्वधा, 42 ओम्, 43 तथाहि, 44 खलु, 45 किल, 46 अथ, 47 सु, 48 सुष्टु*, 49 स्म, 50 अ, 51 इ, 52 उ, 53 ऋ, 54 लृ, 55 ए, 56 ऐ, 57 ओ, 58 औ, 59 दह, 60 उञ् (d. i. उ), 61 उकञ् (d. i. उक्), 62 वेलायाम्, 63 मात्रायाम्, 64 यथा, 65 यत्, 66 तत्, 67 किम्, 68 परा, 69 वध्वा* (वधा), 70 धिक्, 71 हाहा, 72 हहे* (हेहे), 73 पाट्, 74 प्याट्, 75 आहो, 76 उताहो, 77 हो, 78 अहो, 79 नो (नो), 80 अयो, 81 ननु, 82 मन्ये, 83 मिथ्या, 84 अस्मि, 85 ब्रूहि, 86 तु, 87 नु, 88 इति, 89 इव, 90 वत्, 91 वात्, 92 वन (चन K.), 93 वत, 94 सम्, 95 वशम्, 96 शिकम्, 97 दिकम् (हिकम् K.), 98 सनुकम्, 99 छम्बट् (छंयट्, छंवट्), 100 शङ्के*, 101 शुकम्, 102 खम्, 103 सनात्, 104 सनुत्, 105 नहिकम्, 106 सत्यम्, 107 ऋतम्, 108 इन्द्रा, 109 अन्द्रा, 110 नोचेत्, 111 नचेत्, 112 नहि, 113 जातु, 114 कथम्, 115 कुतः, 116 कुत्र, 117 अत्र, 118 अनु, 119 हा*, 120 हे, 121 है (हेहे st. हे, है K.), 122 आहोस्वित्, 123 शम्, 124 कम्, 125 द्विष्ट्या, 126 पशु, 127 वट्, 128 सह, 129 अनुषट्*, 130 आनुषक्, 131 अङ्ग, 132 फट्, 133 भाजक्, 134 अये, 135 अरे, 136 चाटु (चटु K.), 137 कुम्, 138 खुम्, 139 घुम्, 140 अम्, 141 ईम् (आईम् st. अम्, ईम् K., अम् aber auch besonders), 142 सोम्, 143 सिम्*, 144 सि*, 145 वै, 146 उपसर्गविभक्तिस्वरप्रतिरूपकाश्च निपाताः. K. ausserdem: 147 तथा, 148 अस्मि, 149 तक्, 150 यम्, 151 थाट्, 152 तुम् (Infinitiv), 153 आम्, 154 इह, 155 अनुकम्, 156 सुकम्, 157 मुधा, 158 हाहो, 159 हेहा, 160 ईहा, 161 ताजक्, 162 बाट्, 163 वाट्, 164 हुम्, 165 शोम्, 166 वाकिर्, 167 आङ् (Präposition आ); 168 अ (alpha priv.), 169 मा (ist als माङ् schon erwähnt), 170 नो, 171 ना प्रतिषेधे; 172 उत, 173 तुवै, 174 न्वै, 175 नुवै, 176 अध, 177 अधस्, 178 स्मि, 179 अच्छ, 180 अदल्, 181 हेहे, 182 हैहे, 183 म, 184 आस्, 185 शस् (Suffix), 186 वव, 187 डिकम्, 188 हिनुक, 189 श्वकम्, 190 नुकम्, 191 अन्त, 192 द्यो, 193 सुक्, 194 अले, 195 काम्. Ist ein आकृतिगण und ein wahrer Augiasstall. Der Auslaut त् spricht nicht nothwendig für seine Ursprünglichkeit und die ungetrennte Schreibung zweier Partikeln nicht für die Einheit des Tons.

86. चार्वादयः 6, 2, 160.

1 चारु, 2 साधु, 3 योधकि (योधिक K.), 4 अनङ्गमेजय, 5 वदान्य, 6 अकस्मात्, 7 वर्तमानवर्धमानत्वरमाणधियमाणक्रोयमाणरोचमानशोभमानाः (क्रियमाण st. क्रोयमाण K.) संज्ञायाम्, 8 वि-

कारसदृशे व्यस्ते समस्ते (d. i. अविकार, असदृश und अविकारसदृश), 9 गृहपति, 10 गृहपतिक,
11 राजाहोशकन्दसि.

87. चिहणादयः 6, 2, 125.

1 चिहणा, 2 मडर (मन्दर), 3 मदुमर (मडुर K.), 4 वैतुल, 5 पटत्क, 6 वैडालिकर्णक
(°कर्ण K.), 7 वैडालिकर्णि (वैतालि° K.), 8 कुक्कुट, 9 चिक्कण, 10 चित्कण.

88. चुरादयः 3, 1, 25.

Die Wurzeln der zehnten Klasse.

89. चूर्णादीनि 6, 2, 134.

1 चूर्णा, 2 करिव, 3 करिप, 4 शाकिन, 5 शाकट, 6 ट्रात्ता, 7 तूस्त, 8 कुन्दुम (कुन्दम K.),
9 दलप, 10 चमसा, 11 चक्कन (चकन und चक्कन K.), 12 चोल.

90. छत्तादीनि 4, 4, 62.

1 छत्त, 2 शित्ता, 3 प्ररोह (पुरोह K.), 4 स्या (gemeint sind nach der K. आस्या, सं-
स्था, अवस्था), 5 बुभुत्ता, 6 चुरा, 7 तितिच्चा*, 8 उपस्थान, 9 कृषि (ऋषि K.), 10 कर्मन्, 11
विश्वधा, 12 तपस्, 13 सत्य, 14 अन्त, 15 विशिखा*, 16 विशिका (शिविका K.), 17 भच्चा*,
18 उदस्थान*, 19 पुरोडा (!)*, 20 विच्चा*, 21 चुच्चा*, 22 मन्द्र.

91. छाच्यादयः 6, 2, 86.

1 छाच्चि, 2 पेलि (गेलि K.), 3 भागिड, 4 व्याडि, 5 आखगिड, 6 आर्टि*, 7 गामि (गो-
मि K.).

92. छेदादयः 5, 1, 64.

1 छेद, 2 भेद, 3 द्रोह, 4 दोह, 5 नर्त (वर्त K.), 6 कर्ष, 7 तीर्थ*, 8 संप्रयोग, 9 विप्रयोग,
10 प्रयोग*, 11 विप्रकर्ष, 12 प्रेषण, 13 संप्रश्न, 14 विप्रश्न*, 15 विकर्ष*, 16 प्रकर्ष*, 17 विराग
विरङ्गं च (d. i. von विराग wird वैरङ्गक gebildet.).

93. जक्षादयः 6, 1, 6.

Die Wurzeln 62—68 der zweiten Klasse.

94. जुहोत्यादयः 2, 4, 75.

Die Wurzeln der dritten Klasse.

95. ज्वलादयः 3, 1, 140.

Die Wurzeln 884—913 der ersten Klasse.

96. इतरादयः s. सर्वादीनि.

97. तक्षशिलादयः 4, 3, 93.

1 तक्षशिला, 2 वत्सोद्धरण, 3 कैर्मेदुर (कौर्मेदुर), 4 शामणी, 5 ऋगल*, 6 क्रोष्टुर्कर्ण (कर्ण-कोष्ठ K.), 7 सिंहकर्ण (सिंहकोष्ठ K.), 8 संकुचित, 9 किंनर, 10 काण्डधार (काण्डवारण K.), 11 पर्वत*, 12 अवसान, 13 बर्बर, 14 कंस. K. ausserdem: 15 सरालक.

98. तनादयः 2, 4, 79. 3, 1, 79.

Die Wurzeln der achten Klasse.

99. तनोत्यादयः 6, 4, 37.

Die Wurzeln der achten Klasse mit Ausnahme von सन्; vgl. 6, 4, 42. 43.

100. तसिलादयः 6, 3, 35.

Es sind die 5, 3, 7 bis 5, 4, 17 gelehrten Suffixe. Einige von diesen Suffixen gehören indessen nicht hierher, dagegen andere von Pāṇini nicht erwähnte hätten eingeschlossen werden müssen.

101. तारकादयः 5, 2, 36.

1 तारका, 2 पुष्प, 3 कर्कक*, 4 मञ्जरी*, 5 ऋजीष, 6 क्षण*, 7 सूच (सूचक K.), 8 मूत्र, 9 निष्क्रमण, 10 पुरीष, 11 उच्चार, 12 प्रचार, 13 विचार, 14 कुड्मल, 15 करटक, 16 मुसल*, 17 मुकुल, 18 कुसुम, 19 कुतूहल, 20 स्तवक, 21 किसलय, 22 पल्लव, 23 खण्ड, 24 वेग.

25 निद्रा, 26 मुद्रा, 27 लुभुत्ता, 28 धेनुष्या, 29 पिपासा, 30 अद्धा, 31 अभ्र, 32 पुलक, 33 अङ्गारक, 34 वर्णक, 35 द्रोह, 36 दौह, 37 मुख, 38 दुःख, 39 उत्कण्ठा (उत्कण्ठ K.), 40 भर, 41 व्याधि, 42 वर्मन्*, 43 वण्ण*, 44 गौरव*, 45 शास्त्र, 46 तरंग, 47 तिलक, 48 चन्द्रक (चन्द्र K.), 49 अन्धकार, 50 गर्व, 51 मुकुर, 52 हर्ष, 53 उत्कर्ष, 54 रण*, 55 कुवलय, 56 गर्ध, 57 क्षुध (क्षुधा K.), 58 सोमन्त, 59 ज्वर, 60 गर*, 61 रोग, 62 रोमाञ्च, 63 पण्डा, 64 कज्जल, 65 तृप्*, 66 कोरक, 67 कल्लोल, 68 स्थपुट*, 69 फल, 70 कञ्चुक*, 71 शङ्खार*, 72 अङ्कुर, 73 शैवल, 74 बकुल*, 75 श्वभ्र*, 76 आराल*, 77 कलङ्क, 78 कर्दम, 79 कन्दल, 80 मूर्छा*, 81 अङ्गार, 82 हस्तक (हस्त K.), 83 प्रतिबिम्ब*, 84 विघ्नतन्त्र (wohl विघ्न, तन्त्र)*, 85 प्रत्यय*, 86 दौत्ता*, 87 गर्ज, 88 गर्भादप्राणिनि. K. ausserdem: 89 तन्त्रा, 90 सवक, 91 कर, 92 आन्दोल, 93 गौर, 94 राग. Ist ein आकृतिगण.

102. तालादयः 4, 3, 152.

1 तालाच्छनुषि, 2 बाह्णैण, 3 इन्द्रालिण, 4 इन्द्रादृश, 5 इन्द्रायुध, 6 चय (चाप und चर्मा K.), 7 श्यामाक, 8 पौष्ठा.

103. तिकादयः 4, 1, 154.

1 तिक, 2 कितव, 3 संज्ञा, 4 बाला (बाल K.), 5 शिखा, 6 उरस् (उरश), 7 शाट्य (शाट्य K.), 8 सैन्यव, 9 यमुन्द, 10 रूप्य, 11 ग्राम्य, 12 नील, 13 अमित्र, 14 गोकच्य, 15 कुरु (करु K.), 16 देवरथ, 17 तैतल (तैतिल K.), 18 आरस (आरश), 19 कौरव्य, 20 भौरिक, 21 भौलिक, 22 चोपयत, 23 चेटयत, 24 शौकयत (शैकयत K.), 25 क्षैतयत, 26 वाजवत (ध्वाजवत K.), 27 चन्द्रमस्, 28 शुभ, 29 गङ्गा, 30 वरेण्य, 31 सुपामन्, 32 आरद्ध (आरटव), 33 वक्षका, 34 खल्यका (खल्या; खल्य K.), 35 वृष, 36 लोमक, 37 उदन्न (उदन्य K.), 38 यज्ञ. K. ausserdem: 39 सुयामन्, 40 ऋष्य (ऋष्य geschr.), 41 भौत, 42 जाजल, 43 रस, 44 लावक, 45 ध्वजवद, 46 वसु, 47 बन्धु, 48 आवन्धका (wohl आव°).

104. तिककितवादयः 2, 4, 68.

1 तिककितवाः, 2 वङ्खरभण्डोरथाः, 3 उपकलमकाः, 4 पफकनरकाः, 5 बकनखगुदपरिणाद्धाः (बकनखश्वगुद° K.), 6 उहजककुभाः, 7 लङ्कशान्तमुखाः, 8 उत्तरशलङ्कटाः (उरसलङ्कटाः K.), 9 कृष्णाजिनकृष्णसुन्दराः, 10 मष्टककपिष्ठलाः, 11 अग्निवेशदशेरुकाः (°दासेरकाः K.).

105. तिष्ठद्गुप्रभृतीनि 2, 1, 17.

1 तिष्ठद्गु, 2 वहद्गु, 3 आयतागधम्, 4 खलेयवम्, 5 खलेबुसम्, 6 लूनयवम्, 7 लूयमानयवम्, 8 पूतयवम्, 9 पूयमानयवम्, 10 संहृतयवम्, 11 संह्रियमाणयवम्, 12 संहृतबुसम्, 13 संह्रियमा-

णबुसम्, 14 समभूमि, 15 समपदाति, 16 सुषमम्, 17 विषमम्, 18 दुःषमम्, 19 निःषमम्.
 20 अपसमम्, 21 आयतसिमम्, 22 प्रोटम्*, 23 पापसमम्, 24 पुण्यसमम्, 25 प्राह्वाम्, 26 प्र-
 रथम्, 27 प्रमगम्, 28 प्रदक्षिणम्, 29 अपरदक्षिणम्, 30 संप्रति, 31 असंप्रति, 32 इचप्रत्ययः समा-
 सान्तः (इच् कर्मव्यनिहारे K.; vgl. 5, 4, 127).

106. तुजादयः 6, 1, 7.

Wird nirgends ausgeführt.

107. तुदादयः 3, 1, 77.

Die Wurzeln der sechsten Klasse.

108. तुन्दादयः 5, 2, 117.

1 तुन्द, 2 उदर, 3 पिचण्ड, 4 यव, 5 त्रीहि, 6 स्वाङ्गाद्विशृद्धी (च fñgt K. hinzu). K.
 ausserdem: 7 घट.

109. तृणादयः 4, 2, 80.

1 तृण, 2 नड, 3 मूल*, 4 वन, 5 पर्ण, 6 वर्ण, 7 वराण*, 8 बिल*, 9 पुल*, 10 फल*,
 11 अर्जुन*, 12 अर्ण, 13 सुवर्ण*, 14 बल, 15 चरण, 16 वुस. K. ausserdem: 17 जन, 18 लव

110. तौल्व्यादयः 2, 4, 61.

1 तौल्वलि, 2 धारणि, 3 पारणि, 4 रावणि, 5 देलोपि, 6 देवति (देवलि K.), 7 वार्कलि*,
 8 नैवकि* (नैवति), 9 देवमति (देवमिञ्चि), 10 देवयज्ञि, 11 चाफट्टकि*, 12 बैल्वकि*, 13 वैङ्कि
 (वैकि; वैकि K.), 14 आनुराहति (आनुहारति K.), 15 षोङ्करसादि, 16 आनुरोहति*, 17 आ-
 नुति (आनुमति K.), 18 प्रादोहनि*, 19 नैमिश्रि*, 20 प्राडाहति (प्राणाहति K.), 21 बान्धकि
 (रान्धकि K.), 22 वैशीति*, 23 आसिनासि*, 24 आहिसि, 25 आसुरि, 26 नैमिषि, 27 आसि-
 बन्धकि, 28 षोण्यि (षोण्यि K.), 29 कारेणुपालि, 30 वैकशि, 31 वैरकि, 32 वैहति. K. ausser-
 dem: 33 प्रावाहणि, 34 मान्धातकि, 35 श्वाफल्कि, 36 आयुधि, 37 वैलकि, 38 कामलि, 39
 आसुराहति, 40 कान्दकि, 41 दौषकगति, 42 आन्तराहति.

111. त्यदादयः s. सर्वादीनि.

112. दण्डादयः 5, 1, 66.

1 दण्ड, 2 मुसल, 3 मधुपर्क, 4 कशा, 5 अर्घ, 6 मेघ, 7 मेधा, 8 सुवर्ण*, 9 उदक, 10 वध, 11 युग, 12 गुह्य, 13 भाग, 14 इभ, 15 भङ्ग*.

113. दधिपयञ्जादीनि 2, 4, 14.

1 दधिपयसी, 2 सर्पिर्मधुनी, 3 मधुसर्पिणी, 4 ब्रह्मप्रजापती, 5 शिवशैशवणी, 6 स्कन्दवि-
शाखा, 7 परिव्राट्कर्कशिका (परिव्राजकर्कशिका^o), 8 प्रवर्गोपसर्दा, 9 शुक्लरुष्णी, 10 इध्मार्वाहिणी, 11
दीक्षातपसी, 12 अर्द्धातपसी, 13 मेधातपसी, 14 अध्ययनतपसी, 15 उलूखलमुसले, 16 आद्यवसाने,
17 अर्द्धामेधे, 18 ऋक्वामे, 19 वाङ्मनसे.

114. दामन्यादयः 5, 3, 116.

1 दामनि, 2 आँलपि, 3 वैजवापि*, 4 आँदकि (आँतकी, lies आँतकि, K.), 5 आँदङ्कि*,
6 आच्युतन्ति (अच्युतन्ति K.), 7 आच्युतदन्ति* (अच्युत^o), 8 शाकुन्तिकि*, 9 आकिदन्ति, 10
आँडवि*, 11 काकदन्तिकि (काकदन्ति K.), 12 शाकुंतपि, 13 सार्दसेनि, 14 बिन्दु, 15 बिन्दवि*,
16 तुलभ, 17 माँज्जायन, 18 काकान्दि, 19 सावित्रीपुत्र. K. ausserdem: 20 काकरन्ति, 21 दे-
ववापि, 22 अपच्युतकी, 23 कर्का, 24 पिरड.

115. दासीभाराः 6, 2, 42.

1 दासीभारः, 2 देवहूतिः, 3 देवभीतिः*, 4 देवलातिः*, 5 वसुनीतिः, 6 ओषधिः, 7 चन्द्र-
माः. K. ausserdem: 8 देवजूतिः, 9 देवसूतिः, 10 देवनीतिः. Ist ein आकृतिगण.

116. दिगादयः 4, 3, 54.

1 दिश.

वर्ग्यादयः 6, 2, 131

2 वर्ग, 3 पूग, 4 गण, 5 पत्त, 6 धाय्य (धाय्या K.), 7 मित्र, 8 मेधा, 9 अन्तर, 10
पथिन्, 11 रहस, 12 अलीक, 13 उखा, 14 सात्तिन्. 15 देश*, 16 आदि, 17 अन्त, 18
मुख, 19 जघन, 20 मेघ, 21 यूथ, 22 उदकात्संज्ञायाम्, 23 न्याय, 24 वंश, 25 वेश (विश
K.), 26 काल, 27 आकाश. K. ausserdem: 28 अनुवंश.

117. दिवादयः 3, 1, 69.

Die Wurzeln der vierten Klasse.

118. दृढादयः 5, 1, 123.

1 दृढ, 2 वृढ*, 3 परिवृढ, 4 भृश, 5 कृश, 6 वक्र (चक्र K.), 7 शुक्र*, 8 चुक्र*, 9 आम्र, 10 कृष्ट (आकृष्ट K.), 11 लवण, 12 ताम्र, 13 शीत, 14 उष्ण, 15 जड, 16 बधिर्, 17 पण्डित, 18 मधुर, 19 मूर्ख, 20 मूक, 21 वेर्यातलातमतिमनःशारदानाम् (लाभ st. लात K.), 22 समो मतिमनसोः, 23 जवन. K. ausserdem: 24 अम्ल, 25 बाल, 26 तरुण, 27 मन्द, 28 स्थिर, 29 बहूल, 30 दीर्घ.

119. देवपथादयः 5, 3, 100.

1 देवपथ, 2 हंसपथ, 3 वारिपथ, 4 रथपथ, 5 स्थलपथ*, 6 करिपथ*, 7 अजपथ*, 8 राजपथ, 9 शतपथ, 10 शङ्खपथ, 11 सिन्धुपथ (सिंहपथ K.), 12 सिद्धगति (सिंहगति K.), 13 उद्ग्रीव (°ग्रीवा K.), 14 वायरञ्जु (चामरञ्जु K.), 15 हस्त, 16 इन्द्र, 17 दण्ड, 18 पुष्प, 19 मत्स्य. K. ausserdem: 20 जलपथ, 21 रञ्जु. Ist ein आकृतिगण.

120. द्युतादयः 1, 3, 91. 3, 1, 55.

Die Wurzeln 777—799 der ersten Klasse.

121. द्वारादयः 7, 3, 4.

1 द्वार, 2 स्वर, 3 स्वाध्याय, 4 व्यक्त्यण, 5 स्वस्ति, 6 स्वर (स्वर zum zweiten Mal K.), 7 स्फ्यकृत, 8 स्वादुमद, 9 श्वस्*, 10 श्वन्, 11 स्व.

122. द्विदग्धादयः 5, 4, 128.

1 द्विदग्धि, 2 द्विसुसलि, 3 उभाऽजलि, 4 उभयाऽजलि, 5 उभादन्ति, 6 उभयादन्ति, 7 उभाहस्ति, 8 उभयाहस्ति, 9 उभाकर्णि, 10 उभयाकर्णि, 11 उभापाणि, 12 उभयापाणि, 13 उभाबाहु, 14 उभयाबाहु, 15 एकपदि, 16 ग्रोहपदि, 17 आद्यपदि (आच्यपदि), 18 सपदि, 19 निकुच्यकर्णि, 20 संहतपुच्छि, 21 अन्तेवासि*.

123. द्वाादयः s. सर्वादीनि.

124. धूमादयः 4, 2, 127.

1 धूम, 2 प्रडण्ड (खडण्ड und खण्ड K.), 3 शशादन, 4 अर्जुनाव (अर्जुनाद K.), 5 माहकस्थली, 6 आनकस्थली*, 7 माहिषस्थली*, 8 मानस्थली (मापस्थली K.), 9 अटस्थली*

10 मटुकस्थली*, 11 समुद्रस्थली*, 12 दायडायनस्थली, 13 राजस्थली, 14 विदेह, 15 राजगृह, 16 सान्नासाह, 17 शष्य (शष्य K.), 18 मित्रवर्ध (मित्रवर्ध; मित्र, वल K.), 19 भक्षाली*, 20 मदकूल, 21 आजोकूल (आज्जोकूल K.), 22 द्याहाव, 23 त्राहाव, 24 संस्थीय (संहीय K.), 25 बर्बर, 26 वर्ज्य, 27 गर्त (वर्चगर्त K.), 28 आनर्त, 29 माटर, 30 पाथेय, 31 घोष, 32 पल्ली (वल्ली K.), 33 आराज्ञी, 34 धार्तराज्ञी, 35 आवय, 36 तीर्थ (अवयात तीर्थ [sol] K.), 37 कूलात्सौवीरेषु, 38 समुद्रान्नावि मनुष्ये च, 39 कुत्ति, 40 अन्तरीय (अन्तरीय K.), 41 द्वीप, 42 अरुण, 43 उज्जयनी (उज्जयिनी K.), 44 पट्टार*, 45 दक्षिणापथ, 46 साकेत. K. ausserdem: 47 घोषस्थली, 48 भक्षास्थली, 49 गर्तकूल, 50 मानवल्ली, 51 सुराज्ञी.

125. नडादयः 4, 1, 99.

1 नड, 2 चर, 3 बक, 4 मुज्ज, 5 इतिक, 6 इतिश, 7 उपक, 8 एक, 9 लमक, 10 शलङ्क शलङ्क च (d. i. शालङ्कायन), 11 सप्तल, 12 वाजप्य, 13 तिक, 14 अग्निशर्मन् वृषगणे, 15 प्राण, 16 नर, 17 सायक, 18 दास, 19 मित्र, 20 द्वीप, 21 पिङ्गर, 22 पिङ्गल, 23 किंकर, 24 किंकल, 25 कातर, 26 कातल, 27 काश्यप, 28 काश्य, 29 काव्य (काव्य), 30 अज, 31 अमुष्य, 32 कृष्णारणी ब्राह्मणवासिष्ठे (वासिष्ठयोः K.), 33 अमित्र, 34 लिगु, 35 चित्र, 36 कुमार, 37 क्रोष्ट क्रोष्ट च (d. i. क्रौष्टायन), 38 लोह, 39 दुर्ग, 40 स्तम्भ, 41 शिंशपा, 42 अय, 43 तृण, 44 शकट, 45 सुमनस्, 46 सुमत, 47 मिमत, 48 ऋच, 49 जलंधर*, 50 अध्वर (अध्वरादण्डय K., vgl. weiter unten), 51 युगंधर, 52 हंसक, 53 दण्डिन्, 54 हस्तिन्, 55 पियड*, 56 पञ्चाल, 57 चमसिन्, 58 सुकृत्य, 59 स्थिरक, 60 ब्राह्मण, 61 चटक, 62 बदर, 63 अश्वल (अश्वला K.), 64 खरप, 65 लङ्क*, 66 इन्ध*, 67 अस*, 68 कामुक, 69 ब्रह्मदत्त, 70 उदुम्बर, 71 शोण, 72 अलोह, 73 दण्डप (दण्ड und अध्वरादण्डय K.; vgl. oben). K. ausserdem: 74 जत् (!), 75 अश्वक, 76 वानव्य, 77 नाव्य, 78 अन्वजत्, 79 अन्तजन, 80 इत्तरा, 81 अंशक; Shadg. auch: 82 याम, 83 काम, 84 वात.

126. नडादयः 4, 2, 91.

1 नड, 2 प्लक्ष.

बिल्वकादयः 6, 4, 153.

3 बिल्व, 4 वेगु, 5 वेत्र, 6 वेतस, 7 इत्तु, 8 काष्ठ, 9 कपोत, 10 तृण, 11 क्रुञ्चा (क्रुञ्चाया K.) इस्वत्वं च, 12 तन्नन् नलोपश्च.

127. नद्यादयः 4, 2, 97.

1 नदी, 2 मही, 3 वाराणसी, 4 आवस्ती, 5 कौशाम्बी, 6 वनकौशाम्बी (वनको°), 7 काशफरी*, 8 काशफरी (फारी), 9 खादिरौ, 10 पूर्वनगरी, 11 पाठा (पावा K.), 12 माया (मावा K.), 13 शाल्वा (साल्वा K.), 14 दार्वा*, 15 सेतकी (वासेनकी K.), 16 वडवाया वृषे. K. ausserdem: 17 दाल्वा.

128. नन्धादयः 3, 1, 134.

नन्दिवाशिमद्विदृषिसाधिवर्धिशोभरोचिभ्यो (वासि st. वाशि K., भूषि als v. l. von दृषि erwähnt in K.) एयन्तेभ्यः संज्ञायाम्, 1 नन्दनः, 2 वाशनः (वासनः K.), 3 मदनः, 4 दृषणः (भूषणः als v. l. erwähnt in K.), 5 साधनः, 6 वर्धनः, 7 शोभनः, 8 रोचनः; संहितपिदमः (°दमेः K.) संज्ञायाम्, 9 सहनः, 10 तपनः, 11 दमनः; 12 जल्पनः, 13 रमणः, 14 दर्पणः, 15 संक्रन्दनः, 16 संकर्षणः, 17 संहर्षणः, 18 जनार्दनः, 19 यवनः (पवनः als v. l. in K. erwähnt), 20 मधुसूदनः, 21 विभीषणः, 22 लवणः (निपातनाशत्वम् fügt K. hinzu), 23 चित्तविनाशनः, 24 कुलदमनः, 25 शत्रुदमनः.

129. निरुदकादीनि 6, 2, 184.

1 निरुदक, 2 निरुपल (auch निरुलप nach K.), 3 निर्मत्तिक, 4 निर्मशक, 5 निष्कालक, 6 निष्कालिक, 7 निष्पेष, 8 दुस्तरौप, 9 निस्तरौप, 10 निस्तरौक, 11 निरजिन, 12 उदजिन, 13 उपाजिन, 14 परेर्हेस्तपादकेशकर्पाः. Ist ein आरुतिगण.

130. निष्कादयः 5, 1, 20.

1 निष्क, 2 षण, 3 पाद, 4 माष, 5 वाह, 6 द्रोण (वाहद्रोण K.), 7 षष्टि.

131. न्यङ्कादयः 7, 3, 53.

1 न्यङ्क, 2 मद्, 3 भग्, 4 दूरेपाक, 5 फलेपाक, 6 क्षरोपाक, 7 दूरेपाका, 8 फलेपाका, 9 दूरेपाकु, 10 फलेपाकु, 11 तक्र, 12 वक्र, 13 व्यतिषङ्ग, 14 अनुषङ्ग, 15 अवसर्ग, 16 उपसर्ग, 17 श्वपाक, 18 मांसपाक, 19 मूलपाक*, 20 कपोतपाक, 21 उलूकपाक, 22 संज्ञायां मेघनिदाघावदाघार्घाः (मेघ in K. an anderer Stelle), 23 न्यग्रोध, 24 वीरुध् (23 u. 24 gehören nicht hierher).

132. पक्षादयः 4, 2, 80.

1 पक्ष, 2 तुक्ष*, 3 तुष, 4 कुण्ड*, 5 अण्ड, 6 कम्बलिका (कम्बलिक K.), 7 वलिक*, 8 चित्र, 9 अस्ति*, 10 पथिन् पथ्य च (also पान्यायन), 11 कुम्भ, 12 सौरक (सौरज K.), 13 सरक, 14 सकल (सलक K.), 15 सरस, 16 समल, 17 अतिश्वन् (°श्वन् K.), 18 रोमन्, 19 लोमन्, 20 हस्तिन्*, 21 मकर*, 22 लोमक, 23 शार्पि*, 24 निवात*, 25 पाक*, 26 सिंहक, 27 अङ्गुश*, 28 सुवर्णाक, 29 हंसक (हंसका K.), 30 हिंसक*, 31 कुत्स*, 32 बिल*, 33 खिल*, 34 यमल, 35 हस्त, 36 कला*, 37 सकर्णाक (सकण्डक K.). K. ausserdem: 38 अशमन्, 39 अस्तिबल.

133. पचादयः 3, 1, 134.

1 पच, 2 वच*, 3 वप, 4 वद, 5 चल, 6 पत, 7 नदद, 8 भषद, 9 प्लवद, 10 चरद*,
11 गरद, 12 तरद, 13 चोरद, 14 गाहद (गाहद K.), 15 मूरद (मूदद K.), 16 देवद, 17 दोषद*,
18 रज (जर K.), 19 मद (मर K.), 20 क्षप (क्षम K.), 21 सेव, 22 मेष, 23 कोष (कोप;
क्रोध K.), 24 मेध, 25 नर्त (मेधानर्त K.), 26 व्रण, 27 दर्श, 28 सर्प*, 29 दम्भ, 30 दर्प*,
31 जारभर, 32 श्वपच. K. ausserdem: 33 तप, 34 वस, 35 क्षर, 36 मोरद, 37 दंश. Das
द in नदद u. s. w. zeigt an, dass das Femininum mit ङीप् gebildet wird. Ist ein आ-
कृतिगण.

134. पदादयः 6, 1, 171.

Es sind die 6, 1, 63 aufgeführten Stämme.

135. पर्षादयः 4, 4, 10.

1 पर्ष, 2 अश्व, 3 अश्वत्य, 4 रथ, 5 जाल, 6 न्यास, 7 व्याल, 8 पादः पच्च (also पदिक).

136. पश्वीदयः 5, 3, 117.

1 पशु, 2 असुर, 3 रक्षस्, 4 बाह्लीक (बाल्हीक K.), 5 वयस्, 6 वसु, 7 मरुत्, 8 सत्वत्,
9 दशार्ह, 10 पिशाच, 11 अशनि, 12 कार्षापण.

137. पलाशादयः 4, 3, 141.

1 पलाश, 2 खदिर, 3 शिंशपा, 4 स्पन्दन (स्यन्दन K.), 5 पूलाक*, 6 करीर, 7 शिरीष,
8 यवास, 9 विकङ्कत.

138. पात्रेसमितादयः 2, 1, 48.

1 पात्रेसमिताः (°समिताः K.), 2 पात्रबहुलाः, 3 उदुम्बरमशकः, 4 उदुम्बरकमिः (उदर-
कमिः K.), 5 कूपकच्छपः, 6 अघटकच्छपः, 7 कूपमयडूकः, 8 कुम्भमयडूकः, 9 उदपानमयडूकः, 10
नगरकाकः, 11 नगरवायसः, 12 मातरिपुरुषः, 13 पिजौशूरः (पियडौशूरः K.), 14 पितरिशूरः*, 15
गेहेशूरः, 16 गेहनर्दी, 17 गेहेत्वेडौ, 18 गेहेविजितौ, 19 गेहेव्याडः, 20 गेहेमेही, 21 गेहेदाही*,
22 गेहेद्वप्तः (°नृप्तः K.), 23 गेहेधृष्टः, 24 गर्भेनृप्तः, 25 आखनिकबकः, 26 गोष्टेशूरः, 27 गोष्टे-
विजितौ, 28 गोष्टेत्वेडौ, 29 गोष्टेपटुः, 30 गोष्टेपयिडतः, 31 गोष्टेप्रगल्भः, 32 कर्णोटिरिटिरा
(कर्णोटिट्टिभः K.), 33 कर्णोचुरुचुरा (°चुरुचुरा K.). K. ausserdem: 34 कूपचूर्णकः. Ist ein
आकृतिगण.

139. पामादयः 5, 2, 100.

1 पामन्, 2 वामन्, 3 वेमन्*, 4 हेमन्, 5 श्लेष्मन्, 6 कट्टु (कट्टु), 7 वलि, 8 सामन्, 9 ऊष्मन्*, 10 क्मि*, 11 अङ्गात् कल्याणे, 12 शाकोपलालीदद्रूणां (°दद्रवां K.) दृश्यत्वं च, 13 विष्वगित्युत्तरपदलोपश्चाकृतसंधेः (also विपुणा), 14 लक्ष्म्या अच्च (also लक्ष्मणः). K. ausserdem: 15 श्रेष्ठ, 16 पलल. Vgl. Patanāgali und die Vārttika zu 5, 2, 100.

140. पारस्करप्रभृतीनि 6, 1, 157.

1 पारस्करो देशः, 2 कारस्करो वृत्तः, 3 रथस्या नदी, 4 किष्कुः प्रमाणम्, 5 किष्किन्या गुहा, 6 तद्बृहतोः करपत्योश्चोरदेवतयोः सुट् तलोपश्च (तस्करः चोरः, बृहस्पतिः = देवता), 7 प्रात् तुम्पती गवि कर्तारि (प्रस्तुम्पति गौः). Ist ein आकृतिगण.

141. पाशादयः 4, 2, 49.

1 पाश, 2 लृण, 3 धूम, 4 वात, 5 अङ्गार, 6 पाटल (पाटलका K.), 7 पोत, 8 गल, 9 पिटक, 10 पिटाक, 11 शकट, 12 हल, 13 नट (नड K.), 14 वन. K. ausserdem: 15 बालक.

142. पिच्छादयः 5, 2, 100.

1 पिच्छा (पिच्छ K.), 2 उरस, 3 धुवक (क्षुवक K.), 4 धुवक (धुवका K.), 5 जटाघटा-कालाः (°कालात् K.) क्षेपे, 6 वर्णा, 7 उदक, 8 पङ्क, 9 प्रजा.

143. पील्वादयः 5, 2, 24.

1 पीलु, 2 कर्कन्धु (°न्धु), 3 शमी, 4 करीर, 5 कुवल, 6 बदर, 7 अश्वत्थ, 8 खदिर.

144. पुरोहितादयः 5, 1, 128.

1 पुरोहित. 2 राजासे (d. i. असमासे, K. ausserdem राजन् ohne असे), 3 ग्रामिक (सं-ग्रामिक K.), 4 पिण्डिक, 5 मुहित*, 6 बाल, 7 मन्द, 8 खण्डिक, 9 दण्डिक, 10 वर्मिक (व-र्मित K.), 11 कर्मिक, 12 धर्मिक*, 13 शिलिक (शीलिक K.), 14 मूतिक, 15 मूलिक, 16 तिल-लक (तिलिका K.), 17 अञ्जलिक, 18 अञ्जलिक (अञ्जलिका K.), 19 ऋषिक, 20 पुत्रिक (पुत्रक K.), 21 अत्रिक*, 22 कृत्तिक, 23 पर्षिक*, 24 पथिक (पथिका K.), 25 चर्मिक, 26 प्रतिक, 27 सारथि (सारथिक K.), 28 आस्तिक*, 29 मूचिक, 30 संरक्ष*, 31 सूचक (auch

संरक्षसूचक), 32 नास्तिक*, 33 अज्ञानिक, 34 शाक्वर (शाक्वर K.), 35 नागर*, 36 चूडिक. K. ausserdem: 37 एषिक, 38 मिलिक, 39 स्तनिक, 40 चूडितिक, 41 कृषिक, 42 पूतिक, 43 पत्रिक, 44 सलनिक, 45 पत्तिक, 46 जलिक, 47 शर्मिक, 48 तिथ्यिक, 49 प्रचिक, 50 प्रविक, 51 परि-
क्षक (sic). 52 पूजनिक, 53 मूचिक, 54 स्वरिक.

145. पुषादयः 3, 1, 55.

Die Wurzeln 73—137 der vierten Klasse.

146. पुष्करादयः 5, 2, 135.

1 पुष्कर, 2 पद्म, 3 उत्पल, 4 तमाल, 5 कुमुद, 6 नड, 7 कपित्थ, 8 बिस, 9 मृगाल,
10 कर्दम, 11 शालूक, 12 विगर्ह, 13 करीष, 14 शिरीष, 15 यवास, 16 प्रवाह (प्रवास K.), 17
हिरण्य, 18 कैरव, 19 कल्लोल, 20 तट*, 21 तरंग, 22 पङ्कज*, 23 सरोज*, 24 राजीव*, 25
नालीक*, 26 सरोरुह*, 27 पुटक*, 28 अरविन्द*, 29 अम्भोज*, 30 अञ्ज*, 31 कमल*, 32
पयस्*. K. ausserdem: 33 वयस.

147. पृथ्वादयः 5, 1, 122.

1 पृथु, 2 मृदु, 3 महत्, 4 पटु, 5 तनु, 6 लघु, 7 बहु, 8 साधु, 9 आशु (आसु! K.),
10 उरु (ऊरु! K.), 11 गुरु, 12 बहुल, 13 खण्ड, 14 दण्ड, 15 चण्ड, 16 अकिंचन, 17 बाल*,
18 होड, 19 पाक, 20 वत्स, 21 मन्द, 22 स्वादु, 23 ह्यस्, 24 दीर्घ, 25 प्रिय, 26 वृष, 27 ऋजु,
28 क्षिप्र, 29 क्षुद्र, 30 अणु*. K. ausserdem: 31 वेणु (!).

148. पृषोदरादीनि 6, 3, 109.

1 पृषोदर, 2 पृषोत्थान (पृषोद्धान K.), 3 बलाहक, 4 जीमूत, 5 भ्रमशान, 6 उलूखल, 7
पिशच्च, 8 वृसी, 9 मयूर. Ist ein आकृतिगण.

149. पैलादयः 2, 4, 59.

1 पैल, 2 शालङ्कि, 3 सात्यकि, 4 सात्यकामि (सात्यकामि K.), 5 राहवि*, 6 रावणि*,
7 औदञ्चि*, 8 औदव्रजि, 9 औदमेघि, 10 औदमज्जि, 11 औदभज्जि*, 12 देवस्थानि, 13 पैङ्ग-
लोदार्यनि (पैङ्गलायनि K.), 14 राहवति (रोहवति und रागवति K.), 15 भौलिङ्गि, 16 राणि,
17 औदन्यि*, 18 औद्गाहमानि, 19 औज्जिहानि, 20 औदशुद्धि (औदबुद्धि K.), 21 तद्राजाच्चाणः.
K. ausserdem: 22 देवि (!), 23 सामनि, 24 उंहमानि (sic), 25 राणायनि. Ist ein आकृतिगण.

150. प्रगद्यादयः 4, 2, 80.

1 प्रगदिन्, 2 मगदिन्, 3 मददिन् (शरदिन् K.), 4 कविल (कलिव K.), 5 खण्डित (खडिव K.), 6 गदित (गदिव K.), 7 चूडार, 8 मडार (मार्जार K.), 9 मन्दार*, 10 कोविदार.

151. प्रज्ञादयः 5, 4, 38.

1 प्रज्ञ, 2 वणिज्, 3 उणिज्, 4 उणिज् (richtig उणिक्, d. i. उणिक् K.), 5 प्रत्यक्ष, 6 विद्वस्, 7 विदन्, 8 षोडन्, 9 विद्या, 10 मनस्, 11 ओत्र शररि, 12 जुह्वत्, 13 कृष्ण मगे, 14 चिकीर्षत्, 15 चोर, 16 शत्रु (शक K.), 17 योध, 18 चक्षुस् (वक्षस् K.), 19 वसु (वस्! K.), 20 एनस् (एत्! K.), 21 मरुत्, 22 क्रुञ्च (क्रुङ् K.), 23 सत्वन्तु (d. i. सत्वत्, सत्वन्त्), 24 दशार्ह, 25 वयस्, 26 व्याकृत*, 27 असुर (आतुर! K.), 28 रत्नस्, 29 पिशाच, 30 अशनि, 31 कर्षापण (का°! K.), 32 देवता, 33 बन्धु. K. ausserdem: 34 षोडश, 35 धूर्त, 36 राजा.

152. प्रतिजनादयः 4, 4, 99.

1 प्रतिजन, 2 इदंयुग, 3 संयुग, 4 समयुग, 5 परयुग, 6 परकुल, 7 परस्यकुल, 8 अमुष्यकुल, 9 सर्वजन, 10 विश्वजन, 11 महाजन, 12 पञ्चजन.

153. प्रवृद्धादयः 6, 2, 147.

1 प्रवृद्धं यानम्, 2 प्रवृद्धो वृषलः, 3 प्रयुतासूषणवः (richtig प्रयुक्ताः सक्तवः K.), 4 आकर्षे ज्वहितः, 5 अवहितो भोगेषु, 6 खट्वारूढः, 7 कविशस्तः. Ist ein आकृतिगण.

154. प्रादयः 1, 4, 58.

1 प्र, 2 परा, 3 अप, 4 सम्, 5 अनु, 6 अव, 7 निस्, 8 निर्*, 9 दुस्, 10 दुर*, 11 वि, 12 आङ् (d. i. आ), 13 नि, 14 अधि, 15 अपि, 16 अति, 17 सु, 18 उद्, 19 अभि, 20 प्रति, 21 परि, 22 उप.

155. प्रियादयः 6, 3, 34.

1 प्रिया, 2 मनोज्ञा, 3 कल्याणा, 4 सुभगा, 5 दुर्भगा, 6 भक्तिः, 7 सचिया, 8 स्वा* (स्यसा), 9 कान्ता, 10 क्षान्ता, 11 समा, 12 चपला, 13 दुहिता, 14 वामना (वामा K.), 15 तनया*. K. ausserdem: 16 अम्बा.

156. प्रेक्षादयः 4, 2, 80.

1 प्रेक्षका, 2 हलका (फलका), 3 बन्धुका, 4 ध्रुवका, 5 क्षिपका, 6 न्यग्रोध, 7 इक्कट (इर्कुट K.), 8 कङ्कट (कर्कटा K.), 9 संकट, 10 कट*, 11 कूप*, 12 लुक*, 13 पुक*, 14 पुट*, 15 मह (महा K.), 16 परिवाप*, 17 यवाप* (d. i. यवास), 18 ध्रुवका*, 19 गर्त*, 20 कूपक (कूपका K.), 21 हिरण्य*. K. ausserdem: 22 बुधका, 23 सुकटा, 24 मङ्कट, 25 सुक.

157. प्रक्षादयः 4, 3, 164.

1 प्लक्ष, 2 न्यग्रोध, 3 अश्वत्थ, 4 इङ्गुदी, 5 शिपु, 6 रुक्*, 7 कक्षतु (कर्कन्धु K., erwähnt werden als Varianten कर्कन्तु und ऋक्षतु), 8 बृहती.

158. प्वादयः 7, 3, 80.

Die Wurzeln 12—32 der neunten Klasse.

159. फणादयः 6, 4, 125.

Die Wurzeln 873—883 der ersten Klasse.

160. बलादयः 4, 2, 80.

1 बल, 2 चुल (वुल K.), 3 नल*, 4 दल*, 5 वट*, 6 लकुल*, 7 उरल*, 8 पुल*, 9 मूल*, 10 उल, 11 डुल, 12 वन, 13 कुल. K. ausserdem: 14 तुल, 15 कवल.

161. बलादयः 5, 2, 136.

1 बल, 2 उत्साह, 3 उब्भास (उब्भाव K.), 4 उद्दास*, 5 उब्दास*, 6 शिखा*, 7 कुल, 8 चूडा*, 9 सुल*, 10 कूल*, 11 आयाम, 12 व्यायाम, 13 उपयाम, 14 आरोह, 15 अवरोह, 16 परिणाह, 17 युद्ध. K. ausserdem: 18 उद्दाम, 19 शिखावल, 20 वृगमूल, 21 दंश.

162. बह्लादयः 4, 1, 45.

1 बहु, 2 पद्धति, 3 अञ्जति, 4 अङ्गति, 5 अंहति, 6 शक्ति, 7 शक्तिः शस्त्रे, 8 शारि, 9 वारि, 10 राति*, 11 राधि*, 12 शाधि*, 13 अहि, 14 कपि, 15 यष्टि, 16 मुनि, 17 इतः प्राययङ्गात्, 18 कृदिकारादन्तिनः, 19 सर्वतो ञ्क्तिचर्थादित्येके, 20 चयड, 21 अराल, 22 कृपण

(ऋषाण K.), 23 कमल, 24 विकट, 25 विशाल, 26 विशङ्कट, 27 भरुज, 28 ध्वज, 29 चन्द्र-
भागा नद्याम्, 30 कल्याण, 31 उदार, 32 पुराण, 33 अहन्, 34 क्रोड*, 35 नख*, 36 खुर*,
37 शिखा*, 38 वाल*, 39 शफ*, 40 गुद*. K. ausserdem: 41 वहति, 42 गति. Ist ein
आकृतिगण, zu welchem auch 43 भग, 44 गल und 45 राग gehören.

163. बाह्यादयः 4, 1, 96.

1 बाहु, 2 उपबाहु, 3 उपचाकु, 4 निवाकु (विवाकु K.), 5 शिवाकु, 6 वटाकु, 7 उपबिन्दु,
8 वृषला, 9 वृकला, 10 चूडा, 11 बलाका, 12 मूषिका, 13 कुशला*, 14 ङगला, 15 धुवका,
16 धुवका, 17 सुमित्रा, 18 दुर्मित्रा, 19 पुष्करसद्, 20 अनुहरत्, 21 देवशर्मन्, 22 अग्निशर्मन्,
23 भद्रशर्मन्, 24 सुशर्मन्, 25 कुनामन्, 26 सुनामन्, 27 पञ्चन्, 28 सप्तन्, 29 अष्टन्, 30 अमि-
तोजसः सलोपश्च, 31 सुधावत् (सुधावत; सुधावन् K.), 32 उदञ्जु, 33 शिरस्, 34 माप, 35
शराविन्, 36 मरीची*, 37 जेमवृद्धिन्, 38 शङ्खलतोदिन्, 39 खरनादिन्, 40 नगरमर्दिन्, 41
प्राकारमर्दिन्, 42 लोमन्, 43 अजोगर्त, 44 ऋष्ण, 45 युधिष्ठिर, 46 अर्जुन्, 47 साम्ब, 48 गद,
49 प्रद्युम्न, 50 राम, 51 उदङ्क (उदङ्कः संज्ञायाम् K.), 52 उदकः संज्ञायाम्*, 53 संभूयोऽम्भसोः
सलोपश्च. K. ausserdem: 54 वृक, 55 चूडाला, 56 भगला, 57 सलक. Ist ein आकृतिगण,
zu dem auch 58 सात्वकि, 59 जाङ्घि, 60 ऐन्द्रशर्मि, 61 आजधेनवि und 62 आँडुलोमि gehören
sollen.

164. बिदादयः 4, 1, 104.

1 विद, 2 उर्व, 3 कश्यप, 4 कुशिक, 5 भरद्वाज, 6 उपमन्यु, 7 किलात, 8 किंदर्भ (कन्दर्प;
किंदर्भ K.), 9 विश्वानर, 10 ऋष्टिप्रेण, 11 ऋतभाग, 12 हर्यश्व, 13 प्रियक, 14 आपस्तम्ब, 15
कूचवार, 16 शरद्वत्, 17 शुनक, 18 धेनु, 19 गोपवन, 20 शिषु, 21 विन्दु (विन्दु K.), 22 भो-
गक*, 23 भाजन, 24 शमिक*, 25 अशवावतान, 26 श्यामाक, 27 श्यामक (श्यामाक K.), 28
श्यावलि (शावलि K.), 29 श्यापर्णा.

हरितादयः 4, 1, 100.

30 हरित, 31 किंदास, 32 वहास्क, 33 अर्कलूष, 34 वध्योग (वध्योष K.), 35 विष्णु,
36 वृद्ध (विष्णुवृद्ध K.), 37 प्रतिबोध, 38 रथोतर, 39 रथंतर, 40 गविष्ठिर, 41 नि-
षाद, 42 शबर*, 43 अलस, 44 मठर, 45 मडाकु*, 46 सपाकु*, 47 मटु (मट्ट K.),
48 पुनर्भू, 49 पुत्र, 50 दुहितृ, 51 ननान्दृ, 52 परस्त्री परशुं च (also पारशव und
पारशवायन von परस्त्री). K. ausserdem: 53 किलालप (gehört nicht zum हरि-
तादि), 54 सम्बक, 55 श्यायक.

165. बिल्वकादयः s. 126. नडादयः.

166. बिल्वादयः 4, 3, 136.

1 बिल्व, 2 ब्रीहि, 3 काण्ड, 4 मुद्ग, 5 मसूर, 6 गोधूम, 7 इन्तु, 8 वेणु, 9 गवेधुका, 10 कर्पासी, 11 पाटली, 12 कर्कन्धू, 13 कुटोर.

167. ब्राह्मणादयः 5, 1, 124.

1 ब्राह्मण, 2 वाडव, 3 माणव, 4 अर्हतो नुम् च (ein Vārttika), 5 चोर, 6 धूर्त, 7 आ-
राधय, 8 विराधय, 9 अपराधय, 10 उपराधय, 11 एकभाव, 12 द्विभाव, 13 त्रिभाव, 14 अन्य-
भाव, 15 अन्नेत्रज, 16 संवादिन्, 17 संवेशिन्, 18 संभाषिन्, 19 बहुभाषिन्, 20 शीर्षघातिन्
(शीर्षपातिन् K.), 21 विघातिन्, 22 समस्य, 23 विषमस्य, 24 परमस्य, 25 मध्यमस्य, 26 अनौ-
श्वर, 27 कुशल, 28 चपल, 29 निपुण, 30 पिशुन, 31 कुतूहल*, 32 क्षेत्रज*, 33 निश्न*, 34
बालिश, 35 अलस, 36 दुष्टपुरुष, 37 कापुरुष, 38 राजन्, 39 गणपति, 40 अधिपति, 41 गडुल,
42 दायाद, 43 विशस्ति*, 44 विषम*, 45 विपात*, 46 निपात*, 47 सर्ववेदादिभ्यः स्वार्थे,
48 चतुर्वेदस्योभयपदवृद्धिश्च, 49 शोटीर*. K. ausserdem: 50 मूक, 51 कपि, 52 विशसि,
53 पिशाच, 54 विशाल, 55 धनपति, 56 नरपति, 57 निव, 58 निधान, 59 विष, 60 स्वभाव
61 निघातिन्, 62 राजपुरुष, 63 विशाय, 64 विशात, 65 विजात, 66 नयात, 67 सुहित, 68
दौन, 69 विदग्ध, 70 उचित, 71 समग्र, 72 शील, 73 तत्पर, 74 इदंपर, 75 यथा तथा, 76
पुरम्, 77 पुनः पुनः, 78 अभोक्ष्य, 79 तरतम, 80 प्रकाम, 81 यथाकाम, 82 निष्कुल, 83 स्वराज,
84 महाराज, 85 युवराज, 86 समाज, 87 अविदूर, 88 अपिशुन, 89 अनृशंस, 90 अयथातथ, 91
अयथापुर, 92 स्वधर्म, 93 अनुकूल, 94 परिमण्डल, 95 विश्वरूप, 96 ऋत्विज्, 97 उदासीन, 98
ईश्वर, 99 प्रतिभू, 100 साक्षि(न्), 101 मानुष, 102 आस्तिक, 103 नास्तिक, 104 युगपद, 105
पूर्वाधर, 106 उत्तराधर. Ist ein आकृतिगण.

168. भर्गादयः 4, 1, 178.

1 भर्ग, 2 करुष (करुष K.), 3 केकय, 4 कश्मोर, 5 साल्व, 6 सुस्थाल, 7 उरस् (उरश
und उरस K.), 8 कौरव्य.

169. भस्त्रादयः 4, 4, 16.

1 भस्त्रा, 2 भरट, 3 भरण (भारण), 4 शीर्षभार, 5 शीर्षभार, 6 अंसभार, 7 अंसेभार.

170. भिक्षादयः 4, 2, 38.

1 भिक्षा, 2 गर्भिणी, 3 क्षेत्र, 4 करोष, 5 अङ्गार, 6 चर्मन् (चर्मिन् mit Erwähnung
unserer Lesart K.), 7 सहस्र, 8 युवति, 9 पदाति, 10 पद्धति, 11 अथर्वन् (auch v. l. अर्वन् K.),
12 दक्षिणा, 13 भूत, 14 विषय, 15 श्रोत्र K. ausserdem: 16 धर्मिन् (v. l. धर्मन्).

171. भिदादयः 3, 3, 104.

1 भिदा, 2 छिदा, 3 विदा, 4 त्रिदा, 5 गुहा (गिर्योपध्योः fügt K. nach einem Vārttika hinzu), 6 अद्धा, 7 मेधा, 8 गोधा, 9 आरा, 10 हारा, 11 कारा वन्धने*, 12 त्रिया, 13 तारा* ज्योतिषि*, 14 धारा, 15 रेखा, 16 चूडा, 17 षोडा, 18 वपा, 19 वसा, 20 मजा (सजा K.), 21 कृपा (कृपेः संप्रसारणं च K. nach einem Vārttika). K. ausserdem: 22 भारा, 23 लेखा.

172. भीमादयः 3, 4, 74.

1 भीम, 2 भीष्म, 3 भयानक, 4 वह (वरु K.), 5 चरु (auch वहचरु st. वह, चरु), 6 प्रस्कन्दन*, 7 प्रपतन (प्रतपन), 8 समुद्र, 9 सुव (सुच K.), 10 सच्च, 11 दृष्टि*, 12 रत्न (रजः K.), 13 शङ्खु*, 14 सुक* (संकसुक st. शङ्खु, सुक), 15 मूर्ख*, 16 खलति. K. ausserdem: 17 भूमि, 18 संस्कार, 19 संक्रन्दन. Ist ein आकृतिगण.

173. भूवादयः 1, 3, 1.

Die Wurzeln der ersten Klasse und alle Wurzeln insgesamt.

174. भृशादयः 3, 1, 12.

1 भृश, 2 शोघ, 3 चपल, 4 मन्द, 5 पण्डित, 6 उत्सुक, 7 सुमनस्, 8 दुर्मनस्, 9 अभि-
मनस्, 10 उन्मनस्, 11 रहस्, 12 रोहत्, 13 रेहत् (रेहस् K.), 14 संश्चत्*, 15 नृपत्*, 16 श-
श्वत्, 17 भ्रमत्*, 18 वेहत्, 19 शुचिस्, 20 शुचिर्वर्चस्*, 21 अण्डर*, 22 वर्चस्, 23 ओजस्, 24 सुरजस्*, 25 अरजस्. K. ausserdem: 26 बृहत्, 27 नृपत् (sic), 28 शुधि, 29 अधर.

175. भौरिक्यादयः 4, 2, 54.

1 भौरिकि, 2 भौलिकि, 3 चोपयत्*, 4 चैटयत् (चौटयत्), 5 काणोय, 6 वाणिजक, 7 वा-
लिकाज्य (वाणिकाज्य; वालिज, वालिज्यक K.), 8 शैकयत् (शैकयत् K.), 9 वैकयत्. K. ausser-
dem: 10 वेपेय.

176. मध्वादयः 4, 2, 86.

1 मधु, 2 बिस, 3 स्याणु, 4 वेणु, 5 कर्कन्धु, 6 शर्मा, 7 करोर (किरोर K.), 8 हिम,
9 किशरा, 10 शर्याण (शर्पणा K.), 11 मरुत्, 12 वार्दालो*, 13 शर, 14 इष्टका, 15 आसुति,
16 शक्ति, 17 आसन्दी, 18 शकल*, 19 शलाका, 20 आमिषो (आमिषो K.), 21 इक्षु, 22 रोमन्,
23 रुष्टि (सुष्टि mit der v. l. हृष्टि K.), 24 रुष्य, 25 तत्तशिला, 26 खड (खडा K.), 27 वट*,
28 वेट (वेटा K.). K. ausserdem: 29 रम्य, 30 ऋत्न, 31 मरुव, 32 दार्वाघाट.

177. मनोज्ञादयः 5, 1, 133.

1 मनोज्ञ, 2 प्रियरूप, 3 अभिरूप, 4 कल्याण, 5 मेधाविन्, 6 आद्य, 7 कुलपुत्र, 8 छान्दस, 9 छान्द, 10 अत्रिय, 11 चोर, 12 धूर्त, 13 विश्वदेव (विश्वदेव K.), 14 युवन्, 15 कुपुत्र*, 16 ग्रामपुत्र, 17 ग्रामकुलाल*, 18 ग्रामखण्ड (ग्रामखण्ड K.), 19 ग्रामकुमार, 20 सुकुमार*, 21 बहूल, 22 अवश्यपुत्र (अवश्य K.), 23 अमुष्यपुत्र, 24 अमुष्यकुल, 25 सारपत्न*, 26 शतपुत्र. K. ausserdem: 27 कुशल, 28 अहोपुरुष.

178. मयूरव्यंसकादयः 2, 1, 72.

1 मयूरव्यंसक, 2 छान्दव्यंसक, 3 कम्बोजमुण्ड (काम्बोज° K.), 4 यवनमुण्ड; 5 छन्दसि हस्तेगृह्य (हस्त°), 6 पादेगृह्य (पाद°), 7 लाङ्गुलगृह्य (लाङ्गुले°; लाङ्गले° K.), 8 पुनर्दाय; 9 एहीडादयो अन्यपदार्थे, 10 एहीडं वर्तते, 11 एहियवं वर्तते, 12 एहिवाणिजा क्रिया, 13 अपेहिवाणिजा, 14 प्रेहिवाणिजा, 15 एहिस्वागता, 16 अपेहिस्वागता, 17 एहिद्वितीया, 18 अपेहिद्वितीया, 19 प्रेहिद्वितीया*, 20 एहिकटा*, 21 अपेहिकटा (अपोहिकटा K.), 22 प्रेहिकटा (प्रोहिकटा K.), 23 आहरकरटा*, 24 प्रेहिकर्दमा*, 25 प्रोहिकर्दमा, 26 विधमचूडा*, 27 उद्धरचूडा (उद्धमचूडा), 28 आहरचेली, 29 आहरवसना, 30 आहरसेना*, 31 आहरवितना (आहरवनिता K.), 32 कन्तविचक्षण, 33 उद्धरोत्सजा, 34 उद्धरावसजा*, 35 उद्धमविधमा, 36 उत्पचनिपचा (°विपचा K.), 37 उत्पतनिपता; 38 उच्चावचम्, 39 उच्चनीचम्, 40 आचोपचम्*, 41 आचपरचम्*, 42 नखप्रचम्, 43 निश्चप्रचम्, 44 अकिंचन, 45 स्नात्वाकालक, 46 पीत्वास्थिरक, 47 भुत्वासुहित, 48 प्रोष्यपापीयान्, 49 उत्पत्यपाकला (उत्पत्यव्याकुला K.), 50 निपत्यरोहिणी, 51 नियग्नश्यामा, 52 अपेहिप्रघसा, 53 एहिविघसा*, 54 इहपञ्चमो, 55 इहद्वितीया; 56 जहि कर्मणा बहूलमभिक्षये कर्तारं चाभि दधाति, 57 जह्जोडम् (richtig °जोड: K.), 58 जहिस्तम्बम् (richtig °स्तम्ब: K.), 59 उज्जहिस्तम्बम् (richtig °स्तम्ब: K.); 60 आख्यातमाख्यातेन क्रियासातत्ये, 61 अशनीतपिबता, 62 पचतभुज्जता, 63 खादतमोदता, 64 खादताचमता (खादतवमता), 65 आहरनिवपा, 66 आवपनिष्करा (आहरनिष्करा), 67 उत्पचविपचा; 68 भिन्द्रिलवणा, 69 क्खिन्द्रविचक्षण (क्खिन्द्र° K.), 70 पचलवणा, 71 पचप्रकूटा. K. ausserdem: 72 प्रेहिस्वागता, 73 अपोहिकर्दमा, 74 अचितोपचितम्, 75 अवचितपराचितम्, 76 उज्जहिजोडः. Ist ein आकृतिगण, zu welchem auch 77 अकृतोभयः, 78 कांदिशोकः, 79 आहोपुरुषिका, 80 अहमहमिका, 81 यदृच्छा, 82 एहिरैयाहिरा, 83 उन्मजावमजा, 84 द्रव्यान्तरम् und 85 अवश्यकार्यम् gehören sollen. 77—85 nicht in K.

179. महिषादयः 4, 4, 48.

1 महिषी, 2 प्रजापति*, 3 प्रजावती, 4 प्रलेपिका, 5 विलेपिका, 6 अनुलेपिका, 7 पुरोहित, 8 मणिपाली, 9 अनुचारक (अनुवारक), 10 होतृ, 11 यजमान.

180. मालादयः 6, 2, 88.

1 माला, 2 शाला, 3 शोणा (शोण), 4 द्राक्षा, 5 स्राक्षा*, 6 तामा, 7 काञ्ची, 8 एक,
9 काम. K. ausserdem: 10 चोमा.

181. मुचादयः 7, 1, 59.

Die Wurzeln 136—143 der sechsten Klasse.

182. यजादयः 6, 1, 15.

Die Wurzeln 1051—1059 der ersten Klasse.

183. यवादयः 8, 2, 9.

1 यव, 2 दलिम्, 3 ऊर्मि, 4 भूमि, 5 कृमि, 6 कृञ्चा, 7 वशा, 8 द्राक्षा, 9 धाक्षा*, 10 ध-
जि, 11 ध्वजि, 12 निजि*, 13 सिजि (सिञ्जि K.), 14 सञ्जि, 15 हरित्, 16 ककुद्, 17 मरुत्*,
18 गरुत्, 19 इत्तु, 20 दु*, 21 मधु. K. ausserdem: 22 द्रुम, 23 मगड, 24 धूम, 25 वृक्षा,
26 वेशा, 27 वजि, 28 शञ्जि. Ist ein आकृतिगण.

184. यस्कादयः 2, 4, 63.

1 यस्क, 2 लह्य (लभ्य K.), 3 दुह्य (दुह्य K.), 4 अयःस्थूण, 5 लृणकर्ण, 6 सदामत्त,
7 कम्बलहार (कम्बलभार K.), 8 बहिर्योग (अहिर्योग K.), 9 कर्णाटक (कर्णाटक K.), 10 प-
र्णाटक*, 11 पिण्डोजङ्घ, 12 वकसक्य, 13 विग्रि, 14 कुद्रि, 15 अजबस्ति, 16 मित्र्यु, 17 रत्तो-
मुख (रत्तामुख K.), 18 जङ्घारथ, 19 उत्कास, 20 कटुक (कटुकमन्यक K.), 21 मन्यक, 22 पु-
ष्करसद्, 23 विषपुट, 24 उपरिमेखल, 25 क्रोष्टुमान, 26 क्रोष्टुपाद, 27 क्रोष्टुमाय*, 28 शोर्षिमाय,
29 खरप, 30 पदक, 31 वर्पुक (वर्मक K.), 32 भलन्दन, 33 भडिल, 34 भगिडल, 35 भडित,
36 भण्डित. K. ausserdem: 37 बस्ति, 38 कद्रु.

185. याजकादयः 2, 2, 9. 6, 2, 151.

1 याजक, 2 पूजक, 3 परिचारक, 4 परिषेचक (mit der v. l. परिवेषक K.), 5 स्नापक
(स्नातक K.), 6 अध्यापक, 7 उत्साहक (उत्सादक K.), 8 उद्वर्तक, 9 होतृ, 10 भर्तृ, 11 रथगणक,
12 पत्तिगणक. K. ausserdem: 13 पोतृ, 14 हतृ, 15 वर्तक.

186. यावादयः 5, 4, 29.

1 याव, 2 मणि, 3 अस्थि, 4 तालु*, 5 जानु*, 6 लान्द्र*, 7 पोत, 8 स्तम्ब (पोतस्तम्ब st. पोत, स्तम्ब K.), 9 ऋतावृष्णाशोते, 10 पशो लूनविपाते (°वियाते K.), 11 अणु निपुणे, 12 पुत्र कृत्रिमे, 13 स्नात वेदसमाप्तो, 14 शून्य रिक्त, 15 दान कुत्सिते, 16 तनु सूत्रे, 17 ईय-सश्च (z. B. श्रेयस्क K.), 18 ज्ञात, 19 अज्ञात*, 20 कुमारोक्रोडनकानि च. K. ausserdem: 21 चण्ड.

187. युक्तारोह्यादयः 6, 2, 81.

1 युक्तारोही, 2 आगतरोही, 3 आगतयोधी, 4 आगतवज्जी, 5 आगतनन्दी (आगतनर्दी K.), 6 आगतप्रहारी, 7 आगतमत्स्यः (°मत्स्या K.), 8 क्षीरहोता, 9 भगिनोभर्ता, 10 ग्रामगोधुक, 11 अश्वत्रिरात्रः, 12 गर्गत्रिरात्रः, 13 व्युष्टित्रिरात्रः, 14 गणपादः (शणपादः K.), 15 एकशिति-पात्, 16 पात्रेसमितादयश्च (lies पात्रेसमि°). K. ausserdem: 17 समपादः.

188. युवादयः 5, 1, 130.

1 युवन्, 2 स्यविर, 3 होतृ, 4 यजमान, 5 पुरुपासे (d. i. पुरुष असमासे), 6 भ्रातृ (भातृ K.), 7 कुतुक (कतक K.), 8 अमण (अगम), 9 कटुक*, 10 कमण्डलु, 11 कुस्त्री, 12 सुस्त्री, 13 दुःस्त्री, 14 सुहृदय, 15 दुर्हृदय, 16 सुहृद, 17 दुर्हृद, 18 सुभातृ, 19 दुर्भातृ, 20 वृषल, 21 परिवा-जक, 22 सत्रह्यचारिन्, 23 अन्शंस, 24 हृदयासे (d. i. हृदय असमासे), 25 कुशल, 26 चपल, 27 निपुण, 28 पिशुन, 29 कुतूहल, 30 क्षेत्रज्ञ, 31 श्रोत्रियस्य यलोपश्च (ein Vārttika). K. ausserdem: 32 यातृ, 33 कतक, 34 कुचुक, 35 कन्दुक, 36 मिथुन, 37 कुलली, 38 महस, 39 कितव, 40 पोत.

189. यौधेयादयः 4, 1, 178.

1 यौधेय, 2 शौध्रेय, 3 शौभ्रेय, 4 ज्याबाणेय (याबाणेय K.), 5 धौर्तेय (घार्तेय; धार्तेय K.), 6 त्रिगर्त, 7 भरत, 8 उशानर. K. ausserdem: 9 वार्त्तय.

190. यौधेयादयः 5, 3, 117.

1 यौधेय, 2 कौशेय, 3 शौध्रेय, 4 शौभ्रेय, 5 घार्तेय*, 6 धार्तेय, 7 ज्याबाणेय (जाबालेय K.), 8 त्रिगत, 9 भरत, 10 उशानर. K. ausserdem: 11 कौशेय, 12 वार्त्तय.

191. रजतादयः 4, 3, 154.

1 रजत, 2 सीस, 3 लोह, 4 उदुम्बर, 5 नीप (नीच und नील K.), 6 दारु, 7 रोहीतक (रोहितक K.), 8 विभीतक, 9 पीतदारु (कपीत und दारु zum zweiten Mal K.), 10 ती-व्रदारु, 11 त्रिकण्टक, 12 कण्टकार.

192. रधादयः 7, 2, 45.

Die Wurzeln 84—91 der vierten Klasse.

193. रसादयः 5, 2, 95.

1 रस, 2 रूप, 3 वर्ण*, 4 गन्ध, 5 स्वश, 6 शब्द, 7 स्नेह, 8 भाव*, 9 गुणात् (गुणग्रहणं रसादीनां विशेषणम् K.), 10 एकाच्च: (also स्ववत् u. s. w.).

194. राजदन्तादयः 2, 2, 31.

1 राजदन्तः, 2 अग्नेवणम्, 3 लिप्तवासितम्, 4 नग्नमुषितम्, 5 सित्तसंमष्टम्, 6 मृष्टलुञ्चितम्, 7 अवलिन्नपक्वम्, 8 अर्पितोप्तम् (अर्पितोतम्), 9 उत्पगाढम्, 10 उलूखलमुसलम्, 11 तण्डुलकिण्वम्, 12 दृषदुपलम्, 13 आरग्वायनबन्धकी, 14 चित्ररथवाह्नीकम् (°वाह्नीकम् K.), 15 अवन्त्यश्मकम् (आ° K.), 16 शूद्रार्थम्, 17 स्नातकराजानी, 18 विष्वक्तेनानी, 19 अन्निभुवम्, 20 दारगवम्, 21 शब्दार्थो, 22 धर्मार्थो, 22a कामार्थो, 23 अर्थशब्दो, 24 अर्थधर्मो, 25 अथकामो, 26 वैकारिमतम्, 27 गोजवाजम् (गाजवाजम्; गजवाजम् K.), 28 गोपालधानीपूलासम्, 29 पूलासकुरण्डम् (पूलासकारण्डम्; °ककरण्डम् K.), 30 स्थूलपूलासम्, 31 उशीरबीजम्, 32 जिज्ञास्थि*, 33 सिञ्जाश्वत्थम् (सिञ्जास्थम् K.), 34 चित्रास्वार्ता, 35 भार्यापती, 36 दंपती, 37 जंपती, 38 जायापती, 39 पुत्रपती, 40 पुत्रपशु (°पशु K.), 41 केशश्मशु (nach K. auch श्मशुकेशो), 42 शिरोबीजम्, 43 शिरोजानु*, 44 सर्पिर्मधुनी, 45 मधुसर्पिणी, 46 आद्यन्तो, 47 अन्तादी, 48 गुणवृद्धी, 49 वृद्धिगुणी. Bei Doppelformen ist die eine die regelmässige.

195. राजन्यादयः 4, 2, 53.

1 राजन्य, 2 आन्त*, 3 वाभ्रव्य*, 4 शालङ्कायन, 5 देवयात (देवयातव; देवयान K.), 6 अत्रीड, 7 वरत्रा*, 8 जालंधरायण, 9 राजायन*, 10 तेलु*, 11 आत्मकामेय, 12 अम्बरीषपुत्र, 13 वसाति, 14 वैल्ववन, 15 शैलूष, 16 उदुम्बर, 17 तोव*, 18 वैल्वज (वैल्वल K.), 19 आर्जुनायन, 20 संप्रिय, 21 दाक्षि, 22 ऊर्णनाम. K. ausserdem: 23 आप्रोत, 24 वैतिल, 25 वात्रक. Ist ein आकृतिगण.

196. रुदादयः 7, 2, 76; vgl. 7, 3, 98 fg.

Die Wurzeln 58—62 der zweiten Klasse.

197. रुधादयः 3, 1, 78.

Die Wurzeln der siebenten Klasse.

198. रेवत्यादयः 4, 1, 146.

1 रेवती, 2 अश्वपाली, 3 मणिपाली, 4 द्वारपाली, 5 वृकवञ्चिन्, 6 वृकबन्धु, 7 वृकग्राह, 8 कर्णग्राह, 9 दण्डग्राह, 10 ककुदात्त, 11 चामरग्राह. K. ausserdem: 12 कुक्कटात्त.

199. रैवतिकादयः 4, 3, 131.

1 रैवतिक, 2 स्वापिशि, 3 क्षेमवृद्धि, 4 गोरग्रीवि (गोरग्रीव), 5 औदमेघि (औदमेघि K.), 6 औदवापि (औदवाहि K.), 7 बैजवापि.

200. लोमादयः 5, 2, 100.

1 लोमन्, 2 रोमन्, 3 बभ्रु, 4 हरि, 5 गिरि*, 6 कर्क*, 7 कपि, 8 मुनि, 9 तरु.

201. लोहितादयः 3, 1, 13.

1 लोहित, 2 चरित*, 3 नील, 4 फेन, 5 मद्र, 6 हरित, 7 दास*, 8 मन्द. K. ausserdem: 9 पीत. Ist ein आकृतिगण.

202. लोहितादयः 4, 1, 18 S. गर्गादयः.

203. स्वादयः 8, 2, 44.

Die Wurzeln 13—32 der neunten Klasse.

204. वंशादयः 5, 1, 50.

1 वंश, 2 कुटज, 3 बल्वज, 4 मूल, 5 स्थूणा (स्थूणा), 6 अक्ष, 7 अशमन्, 8 अश्व, 9 श्लक्ष्णा*, 10 इक्षु, 11 खट्वा.

205. वनस्पत्यादयः 6, 2, 140.

1 वनस्पतिः, 2 बृहस्पतिः, 3 शचीपतिः, 4 तन्ननपात्, 5 नराशंसः, 6 शुनःशेषः (°शेषः), 7 शयडामर्को, 8 तृष्णावरुन्नी, 9 लम्बाविश्वघयसी (richtig बम्बा° K.), 10 मर्मत्युः.

206. वरणादयः 4, 2, 82.

1 वरणा (वरणा K.), 2 शङ्खी, 3 शाल्मलि, 4 श्रुगङ्गी*, 5 श्रुगङ्गी*, 6 पर्णी, 7 ताम्र-
पर्णी, 8 गोद (पूर्वी गोदी K., v. 1. पूर्वैणा गोदी, अपरेणा गोदी), 9 आलिङ्गायन, 10 जानपदी
(जालपदी; जालपद K.), 11 जम्बू*, 12 पुष्कर*, 13 चम्पा*, 14 पम्पा*, 15 वल्लु*, 16 उज्ज-
यनी (उज्जयिनी K.), 17 गया, 18 मथुरा, 19 तक्षशिला, 20 उरसा (उरशा K.), 21 गोमती*,
22 वलभी*. K. ausserdem: 23 कटुकवदरी (mit der v. 1. कन्दुक°), 24 शिरीषाः, 25 काञ्ची,
26 सदायवी, 27 वणिक्, 28 वणिक्. Ist ein आकृतिगण.

207. वराहादयः 4, 2, 80.

1 वराह, 2 पलाश, 3 शिरीष, 4 पिनद्ध, 5 निवद्ध, 6 बलाह*, 7 स्थूल (स्थूणा K.),
8 विदग्ध, 9 विजग्ध, 10 विभग्न, 11 निमग्न*, 12 बाहु, 13 खदिर, 14 शर्करा. K. ausser-
dem: 15 विनद्ध, 16 विरुद्ध, 17 मूल.

208. वर्ग्यादयः 8. दिगादयः.

209. वसन्तादयः 4, 2, 63.

1 वसन्त, 2 ग्रीष्म*, 3 वर्षा, 4 शरद, 5 हेमन्त, 6 शिशिर, 7 प्रथम, 8 गुण, 9 चरम.
10 अनुगुण, 11 अथर्वन्, 12 आथर्वण*. K. ausserdem: 13 अपर्वन्.

210. वाकिनादयः 4, 1, 158.

1 वाकिन, 2 गौधेर (गारेध K.), 3 कार्ष्ण (कार्ष्ण K.), 4 काक, 5 लङ्का, 6 चर्मिर्मि-
णोर्नलोपश्च.

211. विनयादयः 5, 4, 34.

1 विनय, 2 समय, 3 उपायो (उपायाद् K.) ह्रस्वत्वं च (also आंषिक), 4 संप्रति*,
5 संगति, 6 कथंचित्, 7 अकस्मात्, 8 समाचार, 9 उपचार, 10 समयाचार, 11 व्यवहार, 12 सं-
प्रदान, 13 समुत्कर्ष, 14 समूह, 15 विशेष, 16 अत्यय. K. ausserdem: 17 अस्थि, 18 कण्ड.

212. विमुक्तादयः 5, 2, 61.

1 विमुक्त, 2 देवासुर, 3 रत्नोऽसुर, 4 उपसद्, 5 सुवर्ण (सुपर्ण K.), 6 परिसारक (परिपादक!
K.), 7 सदसत्, 8 वसु, 9 मरुत् (मरुत्वत् K.), 10 पत्नीवत्, 11 वसुमत्, 12 महोयत्व (महोयल

K.), 13 सत्वत् (zwei Mal in K.), 14 बर्हवत्*, 15 दशार्ण, 16 दशाह, 17 वयस् (daneben auch दशार्हपयस् K.), 18 हविर्धान, 19 पतत्रिन् (पतत्रि K.), 20 महित्री, 21 अस्यहत्य, 22 सोमापूपन्, 23 इडा, 24 अग्नाविष्णु (°विष्णु K.), 25 उर्वशी, 26 वृत्रहन् (वृत्रहति K.). K. ausserdem: 27 मित्री, 28 सोम, 29 हेतु.

213. विस्पष्टादीनि 6, 2, 24.

1 विस्पष्ट, 2 विचित्र, 3 विचित्त*, 4 व्यक्त. 5 संपन्न, 6 पटु (कटु K.), 7 पण्डित, 8 कुशल, 9 चपल, 10 निपुण.

214. V वृत् u. s. w. 1, 3, 92 fg. 7, 2, 59.

Die Wurzeln 795—799 der ersten Klasse.

215. वृषादयः 6, 1, 203.

1 वृषः, 2 जनः, 3 ज्वरः, 4 ग्रहः, 5 हयः, 6 गयः, 7 नयः, 8 तायः*, 9 तयः, 10 चयः*, 11 अमः*, 12 वेदः, 13 सूदः*, 14 अंगः, 15 गुहा, 16 शमरणो संज्ञायां संमतो भावकर्मणोः, 17 मन्त्रः, 18 शान्तिः, 19 कामः, 20 यामः, 21 आरा, 22 धारा, 23 कारा, 24 वहः, 25 कल्पः, 26 पादः. K. ausserdem: 27 पयः, 28 दवः. Ist ein आकृतिगण.

216. वेतनादयः 4, 4, 12.

1 वेतन, 2 वाहन (वाह K.), 3 अर्धवाहन (अर्धवाह K.), 4 धनुर्दण्ड, 5 जाल, 6 वेश (वेस! K.), 7 उपवेश (उपवेप und उपवेस! K.), 8 प्रेषण, 9 उपवस्ति (उपस्ति K.), 10 मुख, 11 शय्या, 12 शक्ति, 13 उपनिषद्, 14 उपदेश, 15 स्फिज्* (स्फिज), 16 पाद, 17 उपस्य*, 18 उपस्थान, 19 उपहस्त*. K. ausserdem: 20 सज्.

217. व्याघ्रादयः 2, 1, 56.

1 व्याघ्र, 2 सिंह, 3 ऋक्ष, 4 ऋषभ, 5 चन्दन, 6 वृक (वृक्ष K.), 7 वृष, 8 वराह, 9 हस्तिन्, 10 तरु*, 11 कुञ्जर, 12 रुरु, 13 पृषत् (पृषत K.), 14 पुण्डरीक, 15 पलाश*, 16 कितव. K. ausserdem: 17 बलाहक. Ist ein आकृतिगण; demnach bildet man auch 18 मुखपट्टम, 19 मुखकमलम्, 20 करकिसलयम्, 21 पार्थिवचन्द्रः.

218. व्युष्टादयः 5, 1, 97.

1 व्युष्ट, 2 नित्य, 3 निष्क्रमण, 4 प्रवेशन, 5 उपसंक्रमण, 6 तीर्थ, 7 अस्तरण (आस्तरण K.), 8 संग्राम, 9 संघात, 10 अग्निपद, 11 पोलुमूल (पोलु, मूल), 12 प्रवास, 13 उपवास. K. ausserdem: 14 संभ्रम, 15 दीर्घ.

219. व्रीह्यादयः 5, 2, 116.

1 व्रीहि, 2 माया, 3 शाला (शालि K.), 4 शिखा, 5 माला, 6 मेखला, 7 केका*, 8 अष्टका, 9 पताका, 10 चर्मन्, 11 कर्मन्, 12 वर्मन्*, 13 दंष्ट्रा, 14 संज्ञा, 15 वडवा, 16 कुमारो, 17 नो, 18 वीणा, 19 बलाका, 20 यवखद, 21 शीर्षाक्षः. K. ausserdem: 22 हंसा (।).

220. शण्डिकादयः 4, 3, 92.

1 शण्डिक, 2 सर्वसेन, 3 सर्वकेश, 4 शक, 5 शट (सट K.), 6 रक, 7 शङ्ख, 8 बोध.

221. शमादयः 3, 2, 141. 7, 3, 74.

Die Wurzeln 92—99 der vierten Klasse.

222. शरत्प्रभृतयः 5, 4, 107.

1 शरद्, 2 विपाश, 3 अनस्, 4 मनस्, 5 उपानह, 6 अनडुह, 7 दिव, 8 हिमवत्, 9 हिरुक*, 10 विद्*, 11 सद्*, 12 दिश, 13 द्वश, 14 विश*, 15 चतुर, 16 त्यद्*, 17 तद्, 18 यद्, 19 क्रियत्*, 20 जराया जरस् च, 21 प्रतिपरममनुभ्यो ज्ज्ञाः, 22 पथिन. K. ausserdem: 23 सदृश.

223. शरादयः 4, 3, 144.

1 शर, 2 दर्भ, 3 मद्, 4 कुटो, 5 नृण, 6 सोम, 7 बल्वज (बल्वज K.).

224. शरादयः 6, 3, 120.

1 शर, 2 वंश, 3 धूम, 4 अहि, 5 कपि, 6 मणि, 7 सुनि, 8 गुचि, 9 हनु.
Pāṇini's Grammatik. (18)

225. शर्करादयः 5, 3, 107.

1 शर्करा, 2 कपालिका, 3 कपाटिका*, 4 कर्निष्ठिका (कपिष्ठिका: पिष्ठिका K. mit Erwähnung der v. l. कर्निष्ठिका!), 5 पुण्डरीक, 6 शतपत्र, 7 गोलोमन्, 8 लोमन्*, 9 गोपुच्छ, 10 नराची (नरालि K.), 11 नकुल (नकुला K.), 12 सिकता.

226. शाखादयः 5, 3, 103.

1 शाखा, 2 मुख, 3 जघन, 4 शृङ्ग, 5 मेघ, 6 अम्भ*, 7 चरणा, 8 स्कन्ध, 9 स्कन्द*, 10 उरस्, 11 शिरस्, 12 अग्र, 13 शरणा.

227. शार्ङ्गरवादयः 4, 1, 73.

1 शार्ङ्गरव, 2 कापटव, 3 गौगुलव, 4 ब्राह्मण, 5 वेद* (fehlt mit Recht in K.), 6 गौतम, 7 कामण्डलेय, 8 ब्राह्मणकृतेय (ब्राह्मणकृतेय K.), 9 आनिचेय, 10 आनिधेय, 11 आशोक्ये, 12 वात्स्यायन, 13 मांज्जायन, 14 कैकस (कैकसेय K.), 15 काव्य, 16 शैब्य, 17 एहि, 18 पर्येहि, 19 आशमरथ्य, 20 आंढपान, 21 अराल, 22 चण्डाल, 23 वतण्ड, 24 भोगवर्द्धारिमतोः मंजायां घाटियु (vgl. 6, 3, 43) नित्यं ह्रस्वार्थम्, 25 ननरयोर्वृद्धिश्च.

228. शिवादयः 4, 1, 112.

1 शिव, 2 प्रोष्ठ (प्रौष्ठ K.), 3 प्रोष्ठिक*, 4 चण्ड, 5 जम्भ (mit der v. l. भण्ड K.), 6 भूरि, 7 दण्ड*, 8 कुटार, 9 ककुभ*, 10 अनभिम्बान (mit der v. l. अनभिग्लान K.), 11 कोहित*, 12 सुख*, 13 संधि, 14 मुनि, 14a ककुत्स्य, 15 कहोड, 16 कोहड, 17 कहुय (कहुय K.), 18 कहुय*, 19 रोध, 20 कपिञ्जल* (कुपि°), 21 खञ्जन, 22 वतण्ड, 23 तृणकर्ण (तृणकर्ण K.), 24 क्षौरहृद, 25 जलहृद, 26 परिल, 27 पयिक*, 28 पिष्ट, 29 हैहय (हेहय K.), 30 पार्षिका (परिषिक K.), 31 गोपिका*, 32 कपिलिका*, 33 जटिलिका (जटिलिक K.), 34 बधिरिका, 35 मञ्जरिक, 36 मञ्जरिक*, 37 वृषाक, 38 खञ्जार, 39 खञ्जाल, 40 कर्मार*, 41 रेख, 42 लेख, 43 आलेखन, 44 विश्रवणा, 45 रवणा (खणा K.), 46 वर्तनाक्ष, 47 श्रोवाक्ष, 48 विटप*, 49 पिटक, 50 पिटाक, 51 तृत्ताक, 52 नभाक, 53 ऊर्गनाभ, 54 जरत्कार, 55 पृथा*, 56 उत्क्षेप (उत्क्षेपा K.), 57 पुरोहितिका*, 58 सुरोहितिका*, 59 सुरोहिता, 60 आर्यश्वेत (अर्य°), 61 सुपिष्ट, 62 मसुरकर्ण (मसूर° K.), 63 मयूरकर्ण, 64 खर्जुरकर्ण (खर्जूर° K.), 65 खटूरक (खडूरक K.), 66 तन्दन, 67 ऋष्टिपेण, 68 गङ्गा, 69 विपाश (विपाश und विपाशा K.), 70 यस्क, 71 लक्ष, 72 दुष्य (दुघ K.), 73 अयःस्यूण, 74 तृण, 75 कर्णा, 76 पर्णा, 77 भलन्दन, 78 विरूपाक्ष, 79 भूमि, 80 इला, 81 सपत्नी, 82 द्युचो नद्यः, 83 त्रिवेणी त्रिवेणी च. K. ausserdem: 84 गोफिलिक, 85 रोहितिक, 86 कबोध, 87 गोभिलिक, 88 राजल, 89 तडाक, 90 चडाक, 91 परल. Ist ein आकृतिगण.

229. शुण्डिकादयः 4, 3, 76.

1 शुण्डिक, 2 कृकण, 3 स्थण्डिल, 4 उदपान, 5 उपल, 6 तीर्थ, 7 भूमि, 8 तृण, 9 पर्ण.

230. शुभ्रादयः 4, 1, 123.

1 शुभ्र, 2 विष्टपुर (विष्ट, पुर), 3 ब्रह्मकृत, 4 शतद्वार, 5 शलाघल (शलाचल K.), 6 शलाकाभू, 7 लेखाभू (लेखाभ), 8 विकास* (विकंसा), 9 रोहिणी, 10 रुक्मिणी, 11 धर्मिणी*, 12 दिश (दिशा K.), 13 शालूक, 14 अजवस्ति, 15 शकन्धि, 16 विमातृ, 17 विधवा, 18 शुक्र*, 19 विश*, 20 देवतर*, 21 शकुनि*, 22 शुक्र*, 23 उग्र, 24 शतल* (ज्ञातल), 25 बन्धकी, 26 सकण्डु (कृकण्डू und सकण्ड K.), 27 विस्मि*, 28 अतिथि*, 29 गोदन्त*, 30 कुशाम्ब*, 31 मकष्ट, 32 शाताहर*, 33 पवष्टुरिक*, 34 सुनामन्, 35 लक्ष्मणश्यामयोर्वासिष्टे (लक्ष्ण° K.), 36 गोधा, 37 कृकलास, 38 अर्णाव, 39 प्रवाहण, 40 भारत, 41 भरम (भारम K.), 42 मकण्डु, 43 कर्पूर, 44 इतर, 45 अन्यतर, 46 आलोट, 47 सुदन्त (सुदत्त K.), 48 सुदत्त*, 49 सुवदत्त (सुचदत्त K.), 50 सुदामन्*, 51 कद्रु, 52 तुद, 53 अकशाय (अकशाप K.), 54 कुमारिका, 55 कुठारिका*, 56 किशोरिका, 57 अम्बिका, 58 जिह्माशिन (जिह्माशिन K.), 59 परिधि, 60 वायुदत्त, 61 शकल, 62 शलाका*, 63 खडूर (खट्वर K.), 64 कुवेरिका (कुवेणिका K.), 65 अशोका, 66 गन्धिपङ्गला (शुद्धिपङ्गला K.), 67 खडोन्मत्ता, 68 अनुद्वष्टि (अनुद्वष्टिन्), 69 जरतिन्, 70 बलौर्वदिन् (बलि° K.), 71 विय (वियज K.), 72 बोज, 73 जीव*, 74 श्वन्, 75 अशमन्, 76 अश्व, 77 अजिर. K. ausserdem: 78 शतावर, 79 शलाका, 80 कृकसा, 81 भरत, 82 मघष्टु, 83 ककल, 84 स्थूल, 85 मकथु, 86 यमष्टु, 87 कष्टु, 88 मकण्ड, 89 गुद, 90 रुद, 91 कुशेरिका, 92 शबल, 93 अजिन. Ist ein आकृतिगण, zu welchem K. auch 94 गङ्गा und 95 पाण्डु hinzuzieht.

231. शौण्डाः 2, 1, 40.

1 शौण्ड, 2 धूर्त, 3 कितव, 4 व्याड, 5 प्रवीण, 6 संवीत, 7 अन्तर, 8 अधि, 9 पटु (अधिपटु K.), 10 पण्डित, 11 कुशल, 12 चपल, 13 निपुण. K. ausserdem: 14 संव्याड, 15 मन्थ, 16 समोर.

232. शौनकादयः 4, 3, 106.

1 शौनक, 2 वाजसनेय, 3 शार्ङ्गरव, 4 शापेय (सापेय K.), 5 शाप्येय (शाख्येय K.), 6 खाडायन, 7 स्तम्भ (स्कम्भ K.), 8 स्कन्ध, 9 देवदर्शन, 10 रज्जुभार, 11 रज्जुकण्ठ, 12 कठशाठ, 13 कषाय (कशाय K.), 14 तल*, 15 दण्ड*, 16 पुरुपांसक (पुरुपासक K.), 17 अश्वपेज (अश्वपेय K.). K. ausserdem: 18 साङ्गरव, 19 स्कन्द, 20 देवदत्तशठ, 21 तलवकार.

233. श्रमणादयः 2, 1, 70.

1 श्रमणा, 2 प्रव्रजिता, 3 कुलटा, 4 गर्भिणी, 5 तापसी, 6 दासी, 7 बन्धकी, 8 अध्यापक, 9 अभिरूपक, 10 पटु, 11 मट्टु, 12 पण्डित, 13 कुशल, 14 चपल, 15 निपुण.

234. श्रेयादयः 2, 1, 59.

1 श्रेया, 2 ऊक (1 एक K.), 3 पूग, 4 सुकुन्द (कुन्द K.), 5 राशि, 6 निचय, 7 विशेष*, 8 विधान (निधन; निधान K.), 9 पर*, 10 इन्द्र, 11 देव, 12 सुगड, 13 भूत, 14 श्रवण, 15 वदान्य, 16 अध्यापक, 17 अभिरूपक*, 18 ब्राह्मण, 19 क्षत्रिय, 20 विशिष्ट (विशिख K.), 21 पटु, 22 पण्डित, 23 कुशल, 24 चपल, 25 निपुण, 26 ऋण.

235. सख्यादयः 4, 2, 80.

1 सखि, 2 अग्निदत्त, 3 वायुदत्त, 4 सखिदत्त, 5 गोपिल (गोहित und गोहिल K.), 6 भल्ल, 7 पाल (भल्लपाल st. भल्ल, पाल), 8 चक्र (चर्क K.), 9 चक्रवाक*, 10 ङ्गल, 11 अशोक, 12 करछोर, 13 वासव*, 14 वोर*, 15 पूर*, 16 वज्र*, 17 कुशीरक*, 18 सोहर (शोहर; सोकर K.), 19 सरक (सकर K.), 20 सरस, 21 समर*, 22 समल, 23 सुरस, 24 रोह, 25 तमाल, 26 कदल, 27 सप्तल. K. ausserdem: 28 चक्रपाल, 29 चक्रवाल, 30 वक्रपाल, 31 उशीर.

236. संकलादयः 4, 2, 75.

1 संकल, 2 पुष्कल, 3 उत्तम*, 4 उडुप, 5 उद्वेष (उद्वेष K.), 6 उत्पुट, 7 कुम्भ, 8 विधान (विधान K.), 9 सुदत्त, 10 सुदत्त, 11 सुभूत, 12 सुपूत*, 13 सुनेत्र, 14 सुमङ्गल*, 15 सुपिङ्गल, 16 सूत*, 17 सिकत (सिकता K.), 18 पूतिक (पूतिका; पूतीकी K.), 19 पूलास, 20 कूलास, 21 पलाश, 22 निवेश, 23 गवेष, 24 गम्भीर, 25 इतर, 26 आन्*, 27 अहन्, 28 लोमन्, 29 वेमन्, 30 वरुण (चरण), 31 बहुल, 32 सद्योज, 33 अभिपिक्त, 34 गोभृत्, 35 राजभृत्, 36 भल्ल, 37 मल्ल*, 38 माल. K. ausserdem: 39 शर्मन्, 40 गृह, 41 भूत.

237. संकाशादयः 4, 2, 80.

1 संकाश, 2 कम्पिल, 3 कश्मीर (कश्मर K.), 4 समीर, 5 मूरसेन (शूर° K.), 6 सरक*, 7 मूर*, 8 सुपन्थिन् (richtig सुपथिन् K.) पन्थ (सक्थ! K.) च, 9 यूष (यूथ), 10 अंश, 11 अङ्ग*, 12 नासा*, 13 पलित*, 14 अनुनाश*, 15 अश्मन्, 16 कूट, 17 मलिन, 18 दश*, 19 कुम्भ*, 20 शीर्ष*, 21 विरत (चिरन्त; विरत! K.), 22 समल*, 23 सीर*, 24 पञ्जर*, 25 मन्य*, 26 नल*, 27 रोमन्*, 28 लोमन्*, 29 पुलिन*, 30 सुपरि*, 31 कटिप*, 32 सक्काक*, 33 वृष्टि*, 34 तीर्थ, 35 अगस्ति, 36 विकर*, 37 नासिका. K. ausserdem: 38 एग, 39 चिकार, 40 विरह.

238. संतापादयः 5, 1, 101.

1 संताप, 2 संनाह, 3 संग्राम, 4 संयोग, 5 संपराय, 6 संवेशन, 7 संपेष, 8 निष्पेष, 9 सर्ग, 10 निसर्ग, 11 विसर्ग, 12 उपसर्ग, 13 प्रवास, 14 उपवास, 15 संघात, 16 संशेष*, 17 संवास*, 18 संमोदन, 19 सक्तु, 20 मांसोदनाद्विग्रहोतादपि. K. ausserdem: 21 असर्ग.

239. संविधेलादयः 4, 3, 16.

1 संविधेला, 2 संध्या, 3 अमावास्या, 4 त्रयोदशी, 5 चतुर्दशी, 6 पञ्चदशी, 7 पौर्णमासी, 8 प्रतिपद, 9 संवत्सरात्फलपर्वणोः.

240. सपत्न्यादयः 4, 1, 35.

1 समान (dafür wird स substituiert), 2 एक, 3 वीर, 4 पिराड, 5 श्व* (शिरा), 6 भ्रातृ, 7 भद्र*, 8 पुत्र, 9 दासाच्छन्दसि.

241. सर्वादीनि 1, 1, 27.

1 सर्व, 2 विश्व, 3 उभ, 4 उभय.

उतरादयः 7, 1, 25.

5 उतर, 6 डतम, 7 इतर, 8 अन्य, 9 अन्यतर.
10 त्वं (auch त्वत्), 11 त्व, 12 नेम, 13 सम, 14 सिम, 15 पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् (Pāṇini 1, 1, 34), 16 स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् (Pāṇini 1, 1, 35), 17 अन्तरं बहिर्योगोपसंख्यानयोः (Pāṇini 1, 1, 36).

त्यदादयः 1, 1, 74. 2, 72. 3, 2, 60. 7, 2, 102.

18 त्यद्, 19 तद्, 20 यद्, 21 एतद्, 22 अदस्, 23 इदम्, 24 एक.

द्वादयः 5, 3, 2.

25 द्वि, 26 युष्मद्, 27 अस्मद्, 28 भवतु (das Pronomen भवत्), 29 किम्.

242. सवनादयः 8, 3, 110.

1 सवने सवने, 2 सूते सूते, 3 सोमे सोमे, 4 सवनमुखे सवनमुखे, 5 किसः* किसः (किं-स्यतीति किसः K.), 6 अनुसवनमनुसवनम्, 7 गोसनिं गोसनिम्, 8 अश्वसनिमश्वसनिम्. Nach

einer anderen Recension: 9 सवने सवने, 10 सवनमुखे* सवनमुखे*, 11 अनुसवनमनुसवनम् (अनुसवने २ K.), 12 संज्ञायां बृहस्पतिसवः, 13 शकुनिसवनम्, 14 सोमे सोमे, 15 सुते सुते (सूते २ K.), 16 संवत्सरे संवत्सरे, 17 विसं* विसम्*, 18 किंसं किंसम् (किंसं किंसम्), 19 मुसलं मुसलम्, 20 गोसनिम्, 21 अश्वसनिम्.

243. साक्षात्प्रभृतीनि 1, 4, 74.

1 साक्षात्, 2 मिथ्या, 3 चिन्ता, 4 भद्रा, 5 रोचना (लोचना K.), 6 आस्था, 7 अमा, 8 अद्धा (अद्धा K.), 9 प्राजया (प्राजर्या K.), 10 प्राजरूहा, 11 वीजर्या, 12 बीजरूहा (बीज° K.), 13 संसर्या, 14 अर्थे, 15 लवणम्, 16 उष्णम्, 17 शीतम्, 18 उदकम्, 19 आर्टम्, 20 असौ (अनौ richtig K.), 21 वशे, 22 विकसने (विकम्पने K.), 23 प्रसहने (प्रहसने K.), 24 प्रतपने, 25 प्रादुस्, 26 नमस्. K. ausserdem: 27 विभाषा, 28 संपत्का, 29 विहसने, 30 आविस्. Ist ein आकृतिगण.

244. सिध्मादयः 5, 2, 97.

1 सिध्म, 2 गडु, 3 मणि, 4 नाभि, 5 बीज (जीव K.), 6 वीणा*, 7 ऋणा*, 8 निष्पाव, 9 पांसु, 10 पार्श्व, 11 पर्शु (परशु K.), 12 हनु, 13 सक्तु, 14 मांस, 15 पार्थिधमन्योर्दीर्घश्च (also पार्थीलि und धमनील K.), 16 वातदन्तबलललाटानामूङ् च (°ललाटगलानामूङ् च K.; also वातूल, दन्तूल, बलूल, ललाटूल, गलूल K.), 17 जटाघटाकटाकालाः (कटा fehlt in K.) क्षेपे, 18 पर्णा, 19 उदक, 20 प्रज्ञा, 21 सङ्कि (सङ्ख्य K.), 22 कर्णा, 23 स्नेह, 24 शीत, 25 श्याम, 26 पिङ्ग, 27 पित्त, 28 पुष्क (शुष्क K.), 29 एयु, 30 मद्, 31 मज्जु, 32 मण्ड, 33 पत्र, 34 चटु, 35 कपि, 36 गण्डु (कण्डु K.), 37 ग्रन्थि, 38 श्री*, 39 कुश*, 40 धारा*, 41 वर्मन्*, 42 पत्तन्*, 43 श्लेष्मन्, 44 पेश*, 45 निष्पाद्*, 46 कुण्ड*, 47 क्षुद्रजन्तूपतापयोश्च (°तापाच्छेष्यते K. mit den Beispielen: यूकालः, मक्षिकालः; विचर्चिकालः, विपादिकालः, मूर्च्छालः). K. ausserdem: 48 गण्ड, 49 संज्ञा.

245. सिन्धादयः 4, 3, 93.

1 सिन्धु, 2 वर्णु, 3 मधुमत्, 4 कम्बोज, 5 साल्व, 6 कश्मीर, 7 गन्धार, 8 किष्किन्धा, 9 उरसा (उरस K.), 10 दरद् (दरद), 11 गन्दिका (गब्दिका K.). K. ausserdem: 12 कुलून, 13 दिरसा.

246. सुखादीनि 3, 1, 18. 6, 2, 170.

1 सुख, 2 दुःख, 3 तृप्त (v. l. auch तृप्र und तीव्र K.), 4 कच्छ, 5 अस, 6 आस*, 7 अलोक, 8 प्रतीप, 9 करुण, 10 रूपण, 11 सोढ. K. ausserdem: 12 गहन.

247. सुखादीनि 5, 2, 131.

1 सुख, 2 दुःख, 3 तृप्त, 4 कृच्छ्र, 5 आश्रय (आश्रम K.), 6 अस्म*, 7 अलोक, 8 करुण (करुणा K.), 9 सोढ, 10 प्रतोष (प्रमोष K.), 11 शील, 12 हल, 13 माला क्षेपे, 14 कृपण, 15 प्रणय (प्रणाय), 16 दल*, 17 कक्ष*.

248. सुतंगमादयः 4, 2, 80.

1 सतंगम, 2 मुनिचित (°चित्त K.), 3 विप्रचित (°चित्त K.), 4 महाचित्त*, 5 महापुत्र, 6 स्वन*, 7 श्वेत, 8 खडिक (गडिक K.), 9 शुक्र, 10 विप्र, 11 बीजवापिन, 12 अर्जुन, 13 श्वन्, 14 अजिर, 15 जीव, 16 खण्डिन*, 17 कर्ण*, 18 विग्रह*.

249. सुवास्वादयः 4, 2, 77.

1 सुवास्तु, 2 वर्गु, 3 भयडु, 4 खण्डु (K, dabei v. 1. कण्डु erwähnt), 5 सेवालिन (सेचालिन K.), 6 कर्पूरिन, 7 शिखण्डिन, 8 गर्त, 9 कर्कश, 10 शकटोर्कण (शटोर्कण K.), 11 कृष्णकर्ण (कृष्ण K.), 12 कर्क, 13 कर्कन्धुमती (कर्कन्धू K.), 14 गोह (गोह्य und गाहि K.), 15 अहिषकथ.

250. सुषामादयः 8, 3, 98.

1 सुषामा, 2 निःषामा, 3 दुःषामा*, 4 सुषेधः*, 5 निषेधः (निःषेधः)*, 6 दुःषेधः, 7 सुषंधिः, 8 निःषंधिः (निषंधिः K.), 9 दुःषंधिः, 10 सुष्टु (सुष्टु K.), 11 दुष्टु (दुष्टु K.), 12 गोरिषकथः संज्ञायाम्, 13 प्रतिष्ठाका, 14 जलाषाहम्, 15 नोषेचनम् (नोषेचनम्! K.), 16 दुन्दुभिषेचनम् (दुन्दुभिषेचनम्; °षेचनम्! K.), 17 एति* संज्ञायामगात्* (8, 3, 99), 18 हरिषेणः*, 19 नक्षत्राद्वा* (8, 3, 100), 20 रोहिणीषेणः*. Ist ein आकृतिगण.

251. स्थूलादयः 5, 4, 3.

1 स्थूल, 2 अणु, 3 माप, 4 इषु, 5 कृष्ण तिलेषु, 6 यव द्रोहिषु, 7 इक्षुतिलपाद्यकालावदाताः (so K.) सुरायाम्, 8 गोमूत्र आच्छादने, 9 सुरा अर्हो, 10 जीर्ण शालिषु, 11 पत्रमूले समस्तव्यस्ते (so K.), 12 कुमारीपुत्र, 13 कुमारीश्वशुर (कुमार, श्वशुर K.), 14 मणि.

252. स्यात्वाद्यः 7, 1, 49.

1 स्यात्वा, 2 पौत्वा. Ist ein आकृतिगण.

253. स्वपादयः 6, 1, 188.

Die Wurzeln 59—61 der zweiten Klasse.

254. स्वरादीनि 1, 1, 37.

1 स्वर, 2 अन्तर, 3 प्रातर, एते ऽन्तोदात्ताः, 4 पुनर् (आद्युदात्तः fügt K. hinzu), 5 सनुत्, 6 उच्चैस्, 7 नीचैस्, 8 शनेस्, 9 ऋधक्, 10 आरात्, 11 अन्तिकात्*, 12 ऋते, 13 यु-गपद्, 14 पृथक्, एत आद्युदात्ताः (एतेर्जप सनुतर्भृतयो ऽन्तोदात्ताः पठन्ते K.), 15 ह्यस्, 16 श्वस्, 17 दिवा, 18 रात्रौ, 19 सायम्, 20 चिरम्, 21 मनाक्, 22 ईषत्, 23 शश्वत्*, 24 जोषम्, 25 तू-ष्णाम्, 26 बहिस् (आविस् fügt K. hinzu), 27 अवस् (अधस् fügt K. hinzu), 28 समया, 29 निकषा, 30 स्वयम्, 31 नक्तम्, 32 नञ्, 33 मषा, 34 हेतौ, 35 हे*, 36 है*, 37 अर्द्धा, 38 इच्छा, 39 सामि, एते ऽन्तोदात्ताः (ह्यस्प्रभृतयो ऽन्तोदात्ताः पठन्ते K.), 40 वत् (वदन्तमव्ययसंज्ञं भवति, ब्राह्मणवत्, क्षत्रियवत् fügt K. hinzu), 41 वत* (सन् fügt K. hinzu), 42 सनत्, 43 सनात्, 44 तिरस्, एत आद्युदात्ताः, 45 अन्तरा, अयमन्तोदात्तः, 46 अन्तरेण, 47 मक्*, 48 ज्योक्, 49 योक्*, 50 नक्*, 51 कम्, 52 शम्, 53 सना, 54 सहसा, 55 अर्द्धा*, 56 अलम्, 57 स्वधा, 58 वषट्, 59 विना, 60 नाना, 61 स्वस्ति, 62 अन्यद्, 63 अस्ति, 64 उपांशु, 65 क्षमा, 66 विहायसा, 67 दोषा, 68 मुधा, 69 दिष्ट्या*, 70 वृथा*, 71 मिथ्या, 72 त्वातोमुन्कसुनः (1, 1, 40), 73 कृन्म-कारसंध्यक्षरान्तो (कृन्मकारान्तः संध्यक्षरान्तो K.; vgl. 1, 1, 39) ऽव्ययीभावश्च (1, 1, 41), 74 पुरा, 75 मिथो, 76 मिथस्, 77 प्रायस्*, 78 सुहुस्*, 79 प्रबाहुकम्, 80 प्रबाहिका*, 81 आर्यहलम्, 82 अभोक्षाम्, 83 साकम्, 84 सार्धम्, 85 सत्रम्*, 86 समम्, 87 नमस्, 88 हिरुक्, 89 तसिला-दयस्तद्धिता एधाच्पर्यन्ताः (vgl. 5, 3, 7—46), शस्तसौ, कृत्वमुच्, सुच्, आस्थालो (richtig आच्-थालो K.), च्यर्थश्च, 90 अथ*, 91 अम्, 92 आम्, 93 प्रताम्*, 94 प्रशान्, 95 प्रतान्. (आ-कृतिगणो ऽयम् । तेनान्ये जपि । तथाहि, 96 माङ्, 97 अम्, 98 कामम्, 99 प्रकामम्, 100 भू-यम्, 101 परम्, 102 साक्षात्, 103 साचि, 104 सत्यम्, 105 मङ्गु, 106 संवत्, 107 अवश्यम्, 108 सपदि, 109 प्रादुस्, 110 आविस्, 111 अनिशम्, 112 नित्यम्, 113 नित्यदा, 114 सदा, 115 अजसम्, 116 संततम्, 117 उषा, 118 ओम्, 119 भूर्, 120 भुवर्, 121 भटिति, 122 तरसा, 123 सुष्टु, 124 कु, 125 अञ्जसा, 126 अ, 127 मियु, 128 विथक्, 129 भाजक्, 130 अन्वक्, 131 चिराय, 132 चिरम्, 133 चिररात्राय, 134 चिरस्य, 135 चिरेण, 136 चिरात्, 137 अस्तम्, 138 आनुषक्, 139 अनुषक्, 140 अनुषट्, 141 अमस्, 142 अमर्, 143 स्थाने, 144 वरम्, 145 दुष्टु, 146 बलात्, 147 शु, 148 अर्वाक्, 149 शुदि, 150 वदि इत्यादि)*.

255. स्वसादयः 4, 1, 10.

1 स्वस्, 2 दुहित्, 3 ननान्द, 4 यात्, 5 मात्, 6 तिस, 7 चतस.

256. स्वागतादीनि 7, 3, 7.

1 स्वागत, 2 स्वध्वर, 3 स्वङ्ग, 4 व्यङ्ग, 5 व्यड, 6 व्यवहार, 7 स्वपति.

257. स्वादयः 1, 4, 17.

Alle Suffixe von सु (4, 1, 2) bis कप् (5, 3, 70).

258. स्वादयः 3, 1, 73.

Die Wurzeln der fünften Klasse.

259. हरितादयः s. बिदादयः.

260. हरीतक्यादयः 4, 3, 167.

1 हरीतकी, 2 कोशातकी, 3 नखरजनी (mit der v. l. नखररजनी K.), 4 शण्कण्डो (mit der v. l. शाकण्डो K.), 5 दाडी, 6 दोडी, 7 श्वेतपाकी, 8 अर्जुनपाकी, 9 द्राक्षा, 10 काला, 11 ध्वाक्षा (ध्वाङ्का K.), 12 गर्भोका (गर्गरिका K.), 13 कण्टकारिका, 14 पिप्पली*, 15 चिञ्वा* (चिम्या), 16 शेफालिका. K. ausserdem: 17 दडी.

261. हस्त्यादयः 5, 4, 138.

1 हस्तिन्, 2 कुट्टाल*, 3 अश्व*, 4 कशिक*, 5 कुरुत, 6 कटोल, 7 कटोलक*, 8 गण्डोल, 9 गण्डोलक, 10 कण्डोल*, 11 कण्डोलक*, 12 अज*, 13 कपोत*, 14 जाल*, 15 गण्ड*, 16 महेला (महिला K.), 17 दासी, 18 गणिका, 19 कुसूल.

Erklärung der grammatischen Elemente.

(In diesen Index sind nur an sich bedeutungslose Laute, Silben, Suffixe, Augmente, Substitute und Sigla aufgenommen worden. Wirkliche Wörter (Wurzeln, Stämme, Indeclinabilia) sind, auch wenn sie eine besondere technische Bedeutung haben, im nächstfolgenden Verzeichniss zu suchen. Jedes Suffix, dessen Accent nicht besonders angegeben wird, hat den Acut und zwar ein mehr- als einsilbiges auf der ersten Silbe. Die beiden einem Suffix vorangehenden horizontalen Linien bezeichnen, die erste: die erste Silbe des Stammes, die zweite: die dem Suffix unmittelbar vorangehende Silbe. Ein darüber stehendes / kennzeichnet den Acut, ein solches Pluszeichen bedeutet Vrddhi, ein solches Minuszeichen: eine Schwächung oder wenigstens keine Verstärkung der dem Suffix unmittelbar vorangehenden Silbe. Das einem Suffix unmittelbar vorangehende Pluszeichen drückt eine Verstärkung aus, die sich jedoch nur bei auslautenden इ, उ, ऋ nebst ihren Längen und bei an vorletzter Stelle stehendem अ einer Wurzel (im weitesten Sinne) als Vrddhi, sonst aber als Guṇa darstellt. So ergibt z. B. $_{-+}$ अ, an नो, ल, क und त्यज् gefügt — निनोय, लुलोव, चकार, तत्योज; dagegen an भिद्, तुद् und दृश् gefügt — विभेद्, तुतोद्, ददेश्. Ist der inlautende Vocal einer Wurzel prosodisch lang, so findet gar keine Verstärkung statt. Die Substitution von Guṇa für den auslautenden Vocal einer Wurzel (im weitesten Sinne) wird durch keinen besonderen stummen Laut bezeichnet, da sie nach 7, 3, 84 vor allen Suffixen stattfindet, es sei denn, dass diesen eine solche Wirkung durch ein क् oder इ् oder durch eine besondere Regel abgesprochen würde. Wenn ein Suffix an einen einsilbigen Stamm oder an einen zweisilbigen, der bei der Anfügung des Suffixes den Endvocal einbüsst, angefügt wird, dann fallen $_{-}$ mit den darüberstehenden Zeichen selbstverständlich zusammen. Der Kürze wegen habe ich in diesem besonderen Falle bei der Uebersetzung der Sūtra die zweite Linie weggelassen, so z. B. 3, 2, 51 wo $_{-}$ इन् genügt, da es an das einsilbige हन् tritt. Bei der Anfügung eines vocalisch oder mit य anlautenden taddhita sowie des Femininsuffixes ई hat man vor Allem 6, 4, 148 fgg. zu beachten. Auch 6, 1, 97 ist stets im Auge zu behalten. Die Bedeutung eines stummen Lautes in einem Suffix u. s. w. findet man unter diesem Laute in Verbindung mit इत्, also die von क् unter कित्, die von प् unter पित् u. s. w. Wenn ein oder zwei vocalisch anlautende Silben in einem Suffix durch einen einfachen Consonanten (z. B. ईन् durch ख्, इय् durch घ्, आयन् durch फ्) ausgedrückt werden, so geschieht dieses, so zu sagen, aus ökonomischen Rücksichten: es ist kürzer, und durch Eliminirung des anlautenden Vocals geräth man in einem Sūtra auch nicht in Conflict mit dem Saṁdhi. Bisweilen wird ein stummer, auch ein sonst bedeutsamer Consonant nur hinzugefügt, um zwei oder mehrere in ihren Lauten zusammenfallende, aber verschiedene Erscheinungen zeigende Suffixe von einander zu unterscheiden. Ein anderes Mal ermöglicht ein solcher stummer Consonant mehrere Suffixe, weil sie manches Gemeinsame haben, zusammenzufassen; so werden z. B. die Femininsuffixe डोन्, डोप् und डोष्, die sich durch die Betonung unterscheiden, wenn auf diese keine

Rücksicht genommen wird, durch **डो** bezeichnet. Zwei lautlich zusammenfallende Suffixe, die aber verschiedene Eigenthümlichkeiten besitzen, werden bisweilen durch eine Verstellung der stummen Laute von einander unterschieden; vgl. **ग** und **अण्**, **चान्** und **गानच्**. Der überschüssige bedeutungslose Vocal in einem Suffix u. s. w. dient zur Erleichterung oder Ermöglichung der Aussprache; als Auslaut zeigt er an, dass der vorangehende Consonant kein bedeutsamer stummer Laut ist, sondern zum Suffix selbst gehört (z. B. in **असु**, **आसु**, **इनि**); auch gleichlautende Suffixe werden dadurch unterschieden (z. B. **इसि** und **इस्**). Ein Suffix wie ein einfacher Laut bezeichnen nach **1, 1, 72** auch den darauf auslautenden Stamm. Die Sigla, wie sie in diesem Index nach den Çivasûtra aufgelöst werden, enthalten sehr oft auch solche Laute, welche an der angegebenen Stelle der Grammatik gar nicht gemeint sind, weil sie in dem betreffenden Falle überhaupt nicht vorkommen. In meiner Uebersetzung habe ich die überflüssigen Laute einfach weggelassen.)

अ

अ 1) kurzes und langes **अ** (nach **1, 1, 69**; bisweilen auch nur kurzes) **7, 4, 80. 8, 3, 17. अ** statt **अः 3, 1, 80. 8, 4, 68. अः 7, 2, 102. 4, 18. 73. आत् 6, 1, 87. 104. 7, 1, 50. 80. अस्य 6, 4, 148 (यस्य). 7, 4, 32. — 2) Endung अ** der zweiten Person Pl. im Perf. Act. **3, 4, 82, derselben Person im Präsens 83. — 3) कृत् अ** mit dem Femin. auf **आ** (vgl. **4, 1, 4) 3, 3, 102 fg. (अ** statt **अः). — 4) taddh. अ** mit dem Femin. auf **आ** (vgl. **4, 1, 4) 4, 3, 9. 31. अ** statt **अः. — 5) samâsânta अ 5, 4, 74.**

अक् 1) **अ, इ, उ, ऋ** und **लृ** nebst ihren Längen (s. Çivasûtra) **6, 1, 101. 128. — 2) kein क्** habend **6, 1, 132. 7, 1, 11. 2, 112.**

अक् 1) die Silben **अक् 4, 2, 141.** Werden für **लृ** in einem Suffixe (wie **वृन्**, **यवृन्**) substituirt **7, 1, 1.** Ein auf **अक्** auslautender Stamm hat im Femin. **इका** und ausnahmsweise **अका 7, 3, 44 fgg. — 2) कृत् अक्** (f. **इका**) nach Abwerfung der stummen Laute. Ein darauf ausgehender Stamm wird nicht mit einem Gen. componirt **2, 2, 15 fg. 3, 70.** Ausnahme **2, 17.** Accent eines Comp. mit einem solchen Stamme im zweiten Gliede **6, 2, 73 fg.**

अकङ् Substitut **अक्** für den Auslaut **4, 1, 97.**

अकच् taddh. **अक्**, vor dem letzten Vocal eingeschoben, der den Acut erhält, **5, 3, 71 fg.**

अकित् 1) (ein ârdhadh.) das kein stummes **क्** hat **6, 1, 58. — 2) kein hinten angefügtes Augment habend 7, 4, 83.**

अक्रान्त nicht auf **क** auslautend **6, 2, 198.**

अग् und **अग** kein **ग्**. **अगः** Abl. **8, 4, 3. अगात् 3, 99.**

अग्लोप Abfall des auslautenden Vocals (**अच्**) **7, 4, 93.**

अग्लोपिन् bei dem der auslautende Vocal (**अच्**) abfällt **7, 4, 2.**

अङ् 1) Aoristcharakter **— अ 3, 1, 52 fgg.** Anfügung **6, 4, 34. 98. 7, 4, 16 fgg. —**

2) Conjunctivcharakter **— अ 3, 1, 86. — 3) कृत् — अ** mit dem Femin. auf **आ** (vgl. **4, 1, 4) 3, 3, 104 fgg.**

अङित् kein stummes **ङ्** habend. Personalendung **6, 4, 103. 7, 3, 85.**

अङो nicht das Femininsuffix **इँ (डो) 6, 3, 61.**

अच् 1) Vocal (s. Çivasûtra). **अच्** Nomin. **1, 2, 27. 3, 2. अचः 1, 47. 57. 64. 2, 28.**

3, 1, 62. 97. **6**, 1, 195. **7**, 1, 72. 2, 3. 61. 4, 47. 54. **8**, 4, 29. 46. अचि **1**, 1, 59. **2**, 4, 74. **4**, 1, 89. **6**, 1, 62. 77. 125. 134. 188. 3, 74. 101. 4, 63. 77. **7**, 1, 61. 73. 97. 2, 89. 100. 115. 3, 72. 87. **8**, 2, 21. 108. 3, 32. 4, 49. अचाम् **7**, 2, 117. Im Comp. **1**, 1, 10. **6**, 4, 16. 62. **8**, 3, 87. Vgl. अल्पाक्षर, एकाच्, अच्, द्वच्, बह्वच् und बह्वच् im folgenden Index. — 2) कृत् अच् mit dem Femin. auf आ (vgl. **4**, 1, 4) **3**, 1, 134. 2, 9 fgg. 3, 56. Accent eines Comp., dessen zweites Glied auf अच् ausgeht, **6**, 2, 144. 157 fg. Da der Acut auf अच् sich schon von selbst versteht, ist das च् nur zur Unterscheidung von anderen gleichfalls betonten अ hinzugefügt worden. — 3) taddh. अच् mit dem Femin. auf आ (vgl. **4**, 1, 4) **5**, 2, 127. Auch hier dient das च् nur zur Unterscheidung. — 4) samāsanta अच् **5**, 4, 75 fgg. 118 fgg. Hier hebt das च् die an anderem Orte für Composita gelehrte Accentuation auf.

अजन्त (अच् + अन्त) *vocalisch auslautend* **6**, 3, 67.

अजादि (अच् + आदि) *vocalisch anlautend* **2**, 2, 33. **5**, 3, 58. 83. **6**, 1, 2. 173, 4, 72.

अञ् *taddh.* अच् **4**, 1, 86. 104. 141. 161. 2, 12. 44 fg. 71 fgg. 106. 108 fg. 3, 7. 33. 93. 119. 122 fg. 139 fgg. 154 fg. 168. 4, 49. **5**, 1, 15. 26. 41 fgg. 61. 129. 2, 83. tadrâga **4**, 1, 168 fg. **5**, 3, 117. Tritt an कृत् अच् (एचच्) **4**, 14. An मत् (मत्पु) **4**, 2, 72. Fem. ई **1**, 15. ई **73**. An अच् tritt अच् **3**, 127. अच् **1**, 100. Im Pl. abgeworfen **2**, 4, 64. Ausnahme 67.

अच् 1) *die Vocale, Halbvocale und ह्* (s. Çivasûtra) **8**, 3, 3. 9. 4, 2. 63. — 2) *ein vorn antretendes अच्*. — a) An consonantisch anlautende Wurzeln im Imperf., Aorist und Condition. **6**, 1, 136. **8**, 3, 63. 71. 119. Hat den Acut **6**, 4, 71. Wann es nicht

angefügt wird **74** fg. — b) vor den Personalendungen स् und त् **3**, 4, 94. **7**, 3, 99 fg.

अठच् *taddh.* अठे **5**, 2, 35.

अडच् *taddh.* अडे **5**, 3, 80.

अण् 1) *die Vocale अ, इ, उ nebst ihren Längen* (s. Çivasûtra). Eine Länge dafür substituiert **6**, 3, 111. Eine Kürze **7**, 4, 13 fg. Ein nasaler Vocal **8**, 4, 57. Wenn sie für ऋ substituiert werden, wird ein र् angefügt **1**, 1, 51. — 2) *alle Vocale, Halbvocale und ह्* (s. Çivasûtra) **1**, 1, 69. — 3) कृत् अच् **3**, 2, 1. 2. 44. 3, 12. Femin. ई **4**, 1, 15. Accent eines Comp., dessen letztes Glied अच् enthält, **6**, 2, 75 fgg. — 4) *taddh.* अच् **4**, 1, 83 fgg. 112 fgg. 2, 29. 38. 77 fgg. 100. 110 fgg. 132 fg. **3**, 2. 3. 16. 22. 33. 57. 71. 73. 76. 93. 108. 127 fg. 132 fg. 136 fgg. 152 fg. 164 fg. 4, 4. 18. 25. 48. 56. 68. 80. 94. 112. 124. 126. **5**, 1, 27. 36. 41 fgg. 97. 105. 110. 130 fg. 2, 38. 61. 103 fg. 3, 107. 4, 15 fg. 36 fgg. tadrâga **4**, 1, 170. **5**, 3, 117. Anfügung **4**, 3, 2. 3. **6**, 3, 50. 4, 135. 164 fgg. Femin. ई **4**, 1, 15. An अच् wird अच् **1**, 156. अच् **5**, 3, 118. Abgeworfen **2**, 4, 58 fg. 64 fgg. Für अच् wird im Femin. यो substituiert **4**, 1, 78 fgg.

अणि *Nicht-Causativ, das Simplex im Gegensatz zum Causativ* **1**, 3, 67. 88. 4, 52. Vgl. णि.

अत् 1) *kurzes अ* (s. **1**, 1, 70) **2**, 4, 83. **4**, 1, 95. 177. **5**, 2, 115. **6**, 1, 113. 4, 105. **7**, 1, 86. 2, 80. 3, 27. 4, 85. **8**, 3, 46. Heisst Guna **1**, 1, 2. In der Reduplication **7**, 4, 95. Dafür Vrddhi substituiert **2**, 2. 7. 116. अत् **6**, 3, 135. **7**, 3, 101. 4, 70. इत् **3**, 44 fgg. 4, 79. उत् **6**, 1, 119. 4, 110. एत् **120**. **7**, 4, 88. Fällt ab **6**, 1, 109 fg. 4, 48. 111. Tritt an die Stelle von इत् und उत् **7**, 3, 118 fg. von ऋत् **4**, 66. अत् + Guna ergibt Guna **6**, 1, 97. ऋत् + अत् ergibt उत् **111**. Auf अत् auslautende Nominalstämme haben im Femin. अत् **4**, 1, 4.

Declination der अ-Stämme 7, 1, 9 fgg. 24.

— 2) die Silbe अत् 6, 1, 98. 7, 1, 4. 5. —

3) die Endung des Nomin. Acc. Sg. अत् (oder अद्) nach कतर u. s. w. 7, 1, 25 fg. —

4) die Ablativendung अत् 7, 1, 31 fg. —

5) Endung अ in der ersten Sg. Mcd. im Potent. und Precativ 3, 4, 106. Das त् ist bedeutungslos. — 6) taddh. und Vibhakti अ (in क्वं) 5, 3, 12 fg. 7, 2, 105.

अतस् = अतसुच् 2, 3, 30.

अतसुच् taddh. अतस् 5, 3, 28 fg. Ein darauf ausgehendes Adv. und andere mit gleichbedeutendem Suffix mit Gen. construirt 2, 3, 30.

अतिङ् keine Personalendung, kein Verbum finitum 2, 2, 19. 3, 1, 93. 8, 1, 28. Vgl. तिङ्.

अत् अत् der Suffixe क्वत्, मत्प u. s. w. Bildung des Nomin. Sg. der Stämme auf ein solches अत् 6, 4, 14. Ueber das उ s. उगित्.

अतुस् Personalendung अतुस् im Perfect 3, 4, 82. Präsens 83.

अतृन् कृत् ङ-अत् 3, 2, 104. Ueber das ऋ s. उगित्.

अतूर्व dem kurzes अ (अत्) vorangeht 8, 4, 22.

अत्वत् kurzes अ (अत्) habend 7, 2, 62.

अथ ङादि-Suffix अथ. Accent eines Comp., dessen letztes Glied auf अथ ausgeht, 6, 2, 144.

अथुच् कृत् अथुं 3, 3, 89.

अथुस् Personalendung अथुस् im Perfect 3, 4, 82. Präsens 83.

अदन्त auf kurzes अ (अत्) auslautend 2, 2, 33. 6, 3, 9. 8, 4, 7.

अदुक् hinten antretendes अद् 6, 3, 76. Richtiger आदुक् anzunehmen, da एक + अद् nach 6, 1, 97 एकद् ergeben würde.

अदुपदेश im grammatischen Unterrichtssystem ein kurzes अ (अत्) habend 6, 1, 186.

अदुपथ ein kurzes अ (अत्) an vorletzter Stelle habend 3, 1, 98.

अद्रि die Silben अद्रि in यद्यञ्च u. s. w. 6, 3, 92.

अर्घ्ये Infinitivendung अर्घ्ये 3, 4, 9.

अर्घ्येन Infinitivendung ङ-अर्घ्ये 3, 4, 9.

अन् 1) die Silbe अन्. — a) Declination der Stämme auf अन् 6, 4, 134. 136 fg. Bildung des Femin. 4, 1, 12 fg. 28 fg. Verhalten vor verschiedenen Suffixen 6, 4, 135. 167 fgg. 8, 2, 16. Erhält in einem Comp. das Suffix अँ mit dem Femin. ईं (टच्) 5, 4, 103. 108 fg. — b) für एतद् substituirt 5, 3, 5. — 2) taddh. ङ-अ 5, 3, 48 fgg. — 3) kein न् habend 8, 3, 108.

अन wird für यु in einem Suffix substituirt 7, 1, 1. Accent eines Comp., dessen letztes Glied auf कृत् अन ausgeht, 6, 2, 150.

अनङ् ein für den Auslaut substituirtes अन् 7, 1, 75 fg. 93 fg. Substitut und zugleich samāsānta 5, 4, 131 fgg.

अनच् kein Vocal (अच्) 8, 4, 47.

अनत् kein kurzes अ (अत्) 7, 1, 5.

अनात् 1) kein आ 6, 4, 151. — 2) kein आ enthaltend 6, 1, 205.

अनि कृत् अनि 3, 3, 112.

अनिगन्त nicht auf इ oder उ (इक्; die anderen Vocale kommen nicht in Betracht) auslautend 6, 2, 52.

अनिच् taddh. und samāsānta अँ 5, 4, 124 fgg.

अनिञ् nicht taddh. ङ-इ 4, 1, 122.

अनिट् 1) nicht das vorn antretende Augment इ (इट्) 6, 1, 188. — 2) nicht das vorn antretende Augment इ habend 3, 1, 45. 6, 4, 51. 7, 2, 61.

अनिदित् kein kurzes इ (इत्) zum stummen Laut (इत्) habend 6, 4, 24.

अनीयर् कृत् अनैय 3, 1, 96.

अनुस् kein nach dem letzten Vocal infigirtes Augment न् habend 6, 1, 173.

अनूङ् nicht das Femininsuffix ऊ (ऊङ्) 6, 3, 34.

अन्त् nicht kurzes ऋ (ऋत्) 8, 2, 86.

अनोत्पर worauf nicht ओ (ओत्) folgt 8, 4, 28.

अन्त 1) die Silbe अन्त् (अन्तः Nomin.) 7, 1, 3. — 2) unādi-Suffix अन्त्. Anfügung 6, 4, 55.

अप् 1) कृत् अ 3, 3, 57 fgg. Anfügung 2, 4, 38. 56. Accent eines Comp., dessen letztes Glied dieses Suffix enthält, 6, 2, 144. — 2) taddh. und samāsānta अ 5, 4, 116 fg.

अपर worauf अ oder आ folgt 7, 4, 80.

अपित् nicht पित् 3, 4, 87 fg.

अपूर्वं dem अ oder आ vorangeht 8, 3, 17.

अभ्यम् Substitut für die Casusendung भ्यस् 7, 1, 30.

अम् 1) die Vocale, Halbvocale, Nasale und ह् (s. Çivasūtra) 8, 3, 6. — 2) ein nach dem letzten Vocal angefügtes अ 6, 1, 58 fg. 7, 1, 99. — 3) für ए substituirtes अम् in ध्वम् 3, 4, 91. — 4) Personalendung अम् 3, 4, 101. Dafür blosses म् substituirt 7, 1, 40. — 5) die Absolutivendung अम् 2, 2, 20 fg. Vgl. णसुल्. — 6) die Endung अम् des Acc. Sg. 4, 1, 2. Anfügung 6, 1, 93. 107. 4, 80. Dafür अत् (अद्) substituirt 7, 1, 25. Ausnahme 26. Schwund derselben 23. Ausnahme 24. — 7) die Endung अम् des Nom. und Acc. Sg. bei Neutris auf अ 7, 1, 24. — 8) Endung अम् im Dat. Sg. und im Nomin. und Acc. aller Zahlen bei युष्मद् und अस्मद् 7, 1, 28. — 9) Augment अम्, das wie die Accusativendung angefügt (aber nicht mit ihr identificirt) wird in स्त्रियंमन्व u. s. w. 6, 3, 68. — 10) Substitut अम् für verschiedene Casus am Ende eines Avjajībh. 2, 4, 83 fg.

असु taddh. अम् 5, 4, 12.

अय् für ए substituirt 6, 1, 78. Für इद् des Causat. 4, 55 fgg. Für इद् von इद्म् 7, 2, 111.

अयङ् für den Auslaut substituirtes अय् 7, 4, 22.

अयच् taddh. अयै 5, 2, 43. अयै 44.

अल् Laut (s. Çivasūtra) 1, 1, 52. Vgl. अनेकाल् und एकाल् im folgenden Index.

अलुक् kein Schwund des Suffixes 4, 1, 89. 6, 3, 1 fgg. Vgl. लुक्.

अल्लोप Ausfall des अ (अत्) 6, 4, 134 fgg.

अव् für ओ substituirt 6, 1, 78 fgg.

अवह् Substitut अव् für den Auslaut (von गो) 6, 1, 123 fg.

अवती, darauf auslautende Stämme sind oxytonirt 6, 1, 220.

अवर्णौ 1) die Laute अ und आ (vgl. 1, 1, 69) 6, 3, 112. — 2) auf die Laute अ oder आ auslautend 6, 1, 182. 2, 90.

अश् 1) die Vocale und die tönenden Consonanten (s. Çivasūtra) 8, 3, 17. — 2) für das Ganze substituirtes अ 2, 4, 32 fg. (für इद्म् und एद्म्). 7, 1, 24 (für die Genetivendung अस्).

अस् als Auslaut von Nominalstämmen. Bildung des Nomin. 6, 4, 14. Wann sich स् erhält 8, 3, 46 fgg. Daran Suffix विन् gefügt 5, 2, 121. samāsānta अँ (f. ईँ) 4, 103. Accent in einem Bahuvr. mit सु 6, 2, 117.

असि 1) taddh. अस् 5, 3, 39. — 2) nicht auf स् auslautend 8, 2, 80.

असिच् taddh. und samāsānta अँस् 5, 4, 122 fgg.

असुक् hinten antretendes अस् 7, 1, 50 fg.

असुङ् Substitut अस् für den Auslaut 7, 1, 89. Zum उ vgl. उगित्.

असुप s. सुप.

असे Infinitivendung असे 3, 4, 9.

असेन् Infinitivendung ८_असे 3, 4, 9.

अस्तात् und अस्ताति taddh. अस्तात् 5, 3, 27. Anfügung 40 fg.

अस्य s. u. अ 1).

आ

आ 1) *langes आ* 6, 1, 93. 3, 91. 4, 117. 7, 2, 84. — 2) *Casusendung आ im Veda* 7, 1, 29.

आकम् *Genetivendung आकम्* in युष्माकम् und अस्माकम् 7, 1, 33.

आकिनिच् *taddh. आकिन्* 5, 3, 52.

आङ् 1) *Partikel आ*, s. den folgenden Index unter आ. — 2) *Endung आ des Instr. Sg.* 6, 4, 141. Anfügung 7, 3, 105. Dafür ना substituiert 120. Das ङ् ist bedeutungslos. Vgl. टा.

आच् *taddh. आँ* (in दक्षिणौ und उत्तरौ) 5, 3, 36 fgg. Ein darauf ausgehendes Adv. mit Abl. construiert 2, 3, 29. Das च् ist hier bedeutungslos, da die Betonung sich schon von selbst versteht.

आट् *vorn antretendes आ*. 1) betont vor vocalisch anlautenden Wurzeln im Imperf., Aorist und Condit. 6, 4, 72 fg. Fehlt nach मा und sonst 74 fg. Euphonisches Verhalten 1, 90. — 2) vor Personalendungen 3, 4, 92. 94. — 3) vor Casusendungen 7, 3, 112.

आटच् *taddh. आटँ* 5, 2, 125.

आत् 1) Abl. von अ; s. u. अ 1). — 2) *langes आ* (das त् bedeutungslos als blosses Fulcrum). Heisst Vrddhi 1, 1, 1. Darauf auslautende Wurzeln 2, 4, 80. 3, 1, 136. 141. 2, 3, 74. 171. 3, 106. 128. 4, 110. 6, 4, 64 fgg. 112 fgg. (auch das der Präsensstämme auf ना) 7, 1, 34. 2, 67. 73. 3, 33. 36. 8, 2, 43. आ tritt an die Stelle eines auslautenden Diphthongen und anderer Vocale, auch inlautender von Wurzeln 6, 1, 45 fgg. An die Stelle eines auslautenden Nasals 4, 141 fgg. आ als Auslaut von Nominalstämmen 5, 2, 96. 6, 1, 219 (vor मत्). 4, 140. 7, 3, 46. 49. आ substituiert für den Auslaut eines Nominalstammes 6, 3, 46 fg.

7, 1, 85. 4, 37. आ statt ऐ und औ in der ersten Silbe eines Nominalstammes 7, 3, 1. Für आ einer Personalendung wird ऐ substituiert 3, 4, 95. इय् 7, 2, 81. आ für ई in ईयस् substituiert 6, 4, 160. आँ für आ 8, 3, 3. pluta-Diphthonge aufgelöst in आऽइ und आऽउ 2, 107. Vgl. अनात्. — 3) *Ablativendung आत्*, für अस् substituiert 7, 1, 12. — 4) *Casusendung आत् im Veda* 7, 1, 39.

आताम् *Personalendung आताम्* 3, 4, 78.

आति *taddh. आत्* 5, 3, 34 fg.

आत्वत् *ein आ enthaltend* 6, 1, 159.

आथाम् *Personalendung आथाम्* 3, 4, 78.

आदित् आ *zum stummen Laut habend* (Wurzel) 7, 2, 16 fg.

आदुक् s. u. अदुक्.

आनङ् *an die Stelle eines Auslauts tretendes आन्* 6, 3, 25 fg.

आन *Participialendung आन* mit Weglassung der verschiedenen stummen Laute. Heisst Ätman. 1, 4, 100. Erhält vorn das Augment म् 7, 2, 82.

आनि *Imperativendung आनि*. Wann न in ण् übergeht 8, 4, 16.

आनुक् *hinten antretendes आन्* 4, 1, 49.

आप् 1) *Femininendung आ* (nach Abwerfung anderer stummer Laute; vgl. चाप्, टाप्, डाप्). Daran werden Casusendungen und taddh. gefügt 4, 1, 1. Declination dieser Feminina 6, 1, 68. 7, 1, 18. 54. 3, 105 fgg. 113 fgg. 116. Anfügung 44. Verkürzt 6, 3, 63 fgg. 7, 4, 15. Abgeworfen 2, 4, 82. — 2) *alle Casusendungen von आ des Instr. Sg. bis सु (सुप्) des Loc. Pl. (s. 4, 1, 2 und 1, 1, 71) 7, 2, 112.*

आम् 1) *das im periphrastischen Perfectum an die Wurzel angefügte आम*. Darnach fallen die Personalendungen des Per-

fects ab 2, 4, 81. Statt dessen das Perfectum von क् angefügt 3, 1, 40. Andere Formen von क् 41 fg. Wann Ātman. 1, 3, 63. Wann angefügt 3, 1, 35 fgg. Anfügung an die erweit. Verbalwurzeln auf $_{-}\pm\ddot{a}$ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55. — 2) *Genetivendung* आम् 4, 1, 2. Erhält vorn das Augment न् 7, 1, 54 fgg. स् 52. Anfügung 1, 4, 5. 7, 1, 53. — 3) *Locativendung* आम्, für इ substituiert 7, 3, 116 fg. — 4) आम् für ए in den Personalendungen des Imperativs substituiert 3, 4, 90. — 5) *nach dem letzten Vocal angefügtes आ* 7, 1, 98.

आम् *taddh.* आम् 5, 4, 11 fg.

आय् für ऐ substituiert 6, 1, 78.

आय् bildet eine neue Wurzel 3, 1, 28. 32. Kann vor einem ārdhadh. abfallen 31.

आयन् für das anlautende क् eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. फक्, फज्, फिज्, फिन्.

आय्य *Suffix (unādi)* आय्य. Anfügung an erweiterte Wurzeln auf $_{-}\pm\ddot{a}$ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55.

आरक् *taddh.* $_{-}\pm$ आरे 4, 1, 130.

आरु *kṛt* आरु 3, 2, 173.

आल् *Casusendung* $_{-}\pm$ आ *im Veda* 7, 1, 39

आलच् *taddh.* आले 5, 2, 125.

आलु = आलुच्. Anfügung an erweiterte Wurzeln auf $_{-}\pm\ddot{a}$ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55.

आलुच् *kṛt* आलु 3, 2, 158. Vgl. आलु.

आव् substituiert für औ 6, 1, 78 fgg.

आहि *taddh.* आहि 5, 3, 37 fg. Ein darauf ausgehendes Adv. mit Abl. construiert 2, 3, 29.

अ

इ *kurzes und langes इ* (vgl. 1, 1, 69). Darauf auslautende Wurzeln 3, 3, 56. 6, 4, 77 fgg. 82. Nominalstämme 148. Für इ (d. i. also *kurzes इ*) in einer Personalendung wird im Imperativ उ substituiert 3, 4, 86. ए: Ablat. Gen.

इक् इ, उ, ऋ *und ल* *nebst ihren Längen* (vgl. Īvasūtra). Wenn Guṇa und Vṛddhi vorgeschrieben werden, so treten diese selbstverständlich an die Stelle der oben genannten Vocale, 1, 1, 3. Im Auslaut eines Verbalstammes 1, 2, 9. Nominalstammes 5, 1, 131. 7, 1, 73 fgg. Werden verlängert 6, 3, 121. 123. 134. Verkürzt 61. 8, 2, 76 fgg. Bleiben vor einem nicht homogenen Vocal unverändert 6, 1, 127. Treten an die Stelle von ए, ऐ, औ und औ 1, 1, 48. An die Stelle der Halbvocale 45. Die Halbvocale an ihre Stelle 6, 1, 77.

इक् 1) als Auslaut von Nominalstämmen 4, 2, 141. 3, 133. — 2) *die Silbe इक्* (इकः

Nomin.). Wird für das anlautende ट् (vgl. ठक्, ठच्, ठज्, ठन्) eines *taddh.* substituiert 7, 3, 50.

इगन्त *auf einen einfachen Vocal* (mit Ausnahme des अ) *auslautend* 6, 2, 29. Vgl. इक्.

इगुपध *einen einfachen Vocal* (mit Ausnahme des अ) *an vorletzter Stelle habend* (Wurzel) 3, 1, 45. 135.

इच् 1) *jeder Vocal* mit Ausnahme des अ (s. Īvasūtra) 6, 1, 104. 3, 68. — 2) *samāsānta* ई 5, 4, 127 fg. In Betreff des च् s. समासान्त im folgenden Index.

इजादि *mit einem anderen Vocal als अ* (इच्) *anlautend* (Wurzel) 3, 1, 36. 8, 4, 32.

इजुपध *einen anderen Vocal als अ* (इच्) *an vorletzter Stelle habend* (Wurzel) 8, 4, 32.

इज् 1) *kṛt* $_{-}\pm\ddot{a}$ 3, 3, 110 ($_{-}\pm\ddot{a}$ fehlerhaft). — 2) *taddh.* $_{-}\pm$ इ 4, 1, 95 fgg. 153. 173 (*tadrāga*). 2, 80. Anfügung 7, 3, 8. Wann abgeworfen 2, 4, 58. 60. 66. Aus-

nahme 61. Dafür im Fem. यो substituiert 4, 1, 78 fgg. Daran $\pm$ आयर्ने gefügt 101. $\pm$ अ 2, 112. 3, 127. Vgl अनिञ्.

इत् 1) die Endung इ der ersten Person Sg. Ātman. 3, 4, 78. Dafür अ substituiert 106. — 2) vorn antretendes Augment इ. — a) An ein ārdhadh., wann und wann nicht 7, 2, 35 fgg. 6, 4, 62. 7, 2, 8 fgg. 41. 47 fgg. 52 fgg. 58 fgg. 66 fgg. Anfügung eines solchen Suffixes 1, 2, 6, 4, 64. 7, 1, 62. 2, 4. Erhält weder Guṇa noch Vrddhi 1, 1, 6. Betont 6, 1, 196. Verlängert 7, 2, 37 fgg. Darnach fällt das स् des Aorists ab 8, 2, 28. Vgl अनिट् und सेट्. — b) An ein sārvaḥ. 7, 2, 76 fgg. — c) An taddh. $\perp$ क 5, 1, 23.

इण् die Vocale, Halbvocale und ह् 8, 3, 39. 57 fgg. 78.

इत् 1) kurzes इ (vgl. 1, 1, 70). Für vocalische Auslaute (insbes. आ) einer Wurzel substituiert 1, 2, 17. 6, 4, 70. 114 fgg. 7, 1, 100. 4, 5. 6. 40. Für einen inlautenden Vocal einer Wurzel 6, 4, 34. 7, 1, 101. 4, 56. इ in der Reduplication 76 fgg. Fällt in Personalendungen ab 3, 4, 97. 100. Wird an die Personalendung मस् angefügt 7, 1, 46. Auf इ auslautende Nominalstämme 4, 1, 65. 122. 171. 7, 3, 117 fgg. Für den Auslaut eines Nominalstammes substituiert 1, 2, 50. 4, 2, 25. 6, 3, 28. Für inlautendes अ 7, 3, 44 fgg. Für inlautendes इ wird अ substituiert 1, 86. Im plurierten ये ist इ pluta 8, 2, 106. pluta ए in आइइ aufgelöst 107. — 2) samāsānta इ für den Auslaut von गन्ध subst. 5, 4, 135 fgg. Das त् hat hier dieselbe Bedeutung wie bei इत् 1). — 3) ein stummer Laut. Bildet Sigla 1, 1, 71. Was alles so heisst 3, 2 fgg. Fällt ab 9. Vgl. आदित्, इदित्, इरित्, ईदित्, उदित्, ऊदित्, ऋदित्, लृदित्, एदित्, ओदित्, कित्, खित्, घित्, ङित्, चित्, जित्, जोत्, टित्, छित्, डित्, छित्, गित्, तित्, नित्, पित्, मित्, रित्, लित्,

Pāṇini's Grammatik.

शित्, पित्, सित् und im folgenden Index अनुदानेत् und स्यरितेत्.

इतच् taddh. इत् 5, 2, 36.

इलु Suffix (unādi) इलु. Anfügung an eine erweiterte Wurzel auf $\pm$ इ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55.

इत्र कृत् इत्र 3, 2, 184 fgg. Accent eines Comp., dessen letztes Glied इत्र enthält, 6, 2, 144.

इयुक् hinten antretendes इय 5, 2, 53.

इद् die Silbe इद् in इदम्. Dafür अय् substituiert 7, 2, 111.

इदन्त auf इ (इत्) auslautend 7, 1, 46.

इदित् इ (इत्) zum stummen Laut habend.

In einer solchen Wurzel wird न् nach dem Vocal infigirt 7, 1, 58. Vgl अनिदित्.

इदुपथ इ (इत्) an vorletzter Stelle habend 8, 3, 41.

इन् 1) Declination auf इन् auslautender Stämme 6, 4, 12 fg. Erhält sich vor $\pm$ अ 164 fgg. Ein auf इन् auslautender Bahuvr. erhält taddh. क् 5, 4, 152. — 2) = इनि. Darauf ausgehende Wörter nicht mit dem Gen. verbunden 2, 3, 70. Am Ende eines Comp. nach einem im Loc. gedachten Worte 6, 3, 19. — 3) कृत् $\perp$ इ 3, 2, 24 fgg.

इन Substitut für die Endung des Instr. Sg. आ 7, 1, 12.

इनइ für den Auslaut substituirtes इन् 4, 1, 126 fg.

इनच् taddh. इन् 5, 2, 33.

इनि 1) कृत् इन् 3, 2, 93. 156 fg. — 2) taddh. इन् 4, 2, 11. 51. 62. 80. 3, 111. 4, 23. 133. 5, 2, 85 fgg. 102. 115 fgg. 128 fgg.

इनुण कृत् $\pm$ इन् 3, 3, 44. Daran $\pm$ अ gefügt 5, 4, 15.

इम् nach dem letzten Vocal infigirtes इ 7, 3, 92.

इमन् = इमनिच् 6, 4, 154.

इमनिच् taddh. इमन् 5, 1, 122 fg. Anfügung 6, 4, 154 fgg.

इय् wird für घ् im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. घ, घन्, घस्.

इय (Nomin. इयः) 1) die Silbe इय् 7, 2, 80. — 2) die Silbe इय 7, 3, 2.

इयङ् für den Auslaut substituirtes इय् 1, 4, 4. 6, 4, 77 fgg.

इर् इ (ई) und र् 8, 2, 15.

इरित् इर् zum stummen Laut habend. Bildung des Aorists von solchen Wurzeln 3, 1, 57.

इरे = इरेच् 6, 4, 76.

इरेच् Personalendung इरे im Perfect 3, 4, 81. Dafür रे substituiert 6, 4, 76.

इल taddh. इल 4, 2, 80.

इलच् taddh. इले 5, 2, 99 fg. 105. 117. 3, 79.

इय् als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 49.

इग् für das Ganze substituirtes इ 5, 3, 3.

इष् = इष्न् 6, 4, 154. 159.

इष्न् taddh. ऽइष् (Superlativsuffix) 5, 3, 55. 58 fgg. Anfügung 6, 4, 154 fgg. 159. 161 fgg.

इष्णु = इष्णुच् und खिष्णुच् 6, 4, 55.

इष्णुच् krt इष्णु 3, 2, 136 fgg. Anfügung an eine erweiterte Wurzel auf ऽइ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55. Ein darauf ausgehendes Wort ist im Comp. mit der Negation ein Oxytonon 6, 2, 160. Vgl. खिष्णुच्.

इस् 1) als Auslaut von Nominalstämmen. Daran क्, nicht इक gefügt 7, 3, 51. Verhalten eines Wortes und Nominalstammes auf इस् vor Gutturalen und Labialen 8, 3, 44 fg. — 2) इस् wird für den Wurzelvocal substituiert 7, 4, 54. — 3) Suffix (unādi) इस्. Anfügung 6, 4, 97.

इ

ई langes ई. Für den Auslaut einer Wurzel substituiert 3, 1, 111. 6, 4, 113. 115 fg. 7, 4, 31. In der Reduplication 97. Für den Auslaut eines Nominalstammes substituiert 1, 77. Feminina auf ई heissen Nadī 1, 4, 3. Beschränkungen und Ausnahmen 4 fgg. Euphonisches Verhalten von ईः 6, 1, 130. Vgl. ईत्.

ईकक् taddh. ऽईक 4, 4, 59. 5, 3, 110.

ईकन् taddh. ऽईक 5, 1, 33.

ईट् vorn antretendes Augment ई. An Personalendungen 7, 3, 93 fgg. 8, 2, 28.

ईत् langes ई (das त् nur Fulcrum). Wann praghja 1, 1, 11 fg. 19. In der Reduplication 7, 4, 4. Für verschiedene Vocale substituiert 6, 3, 27. 97. 4, 65 fg. 139. 7, 2, 83. 4, 55. 8, 2, 81. Ortsnamen auf ई 4, 2, 123. Femin. auf ई im ersten Gliede eines Comp. 6, 3, 40. Anfügung des Fe-

mininsuffixes ई (vgl. डी, डीन्, डीप्, डीय्) 4, 148. Vgl. ई.

ईदित् ई (इत्) zum stummen Laut habend. Solche Wurzeln fügen die Participialsuffixe त und तवत् ohne Augment an 7, 2, 14.

ईन् wird für ख् im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. ख, खञ्.

ईय् für छ् im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. छ, छण्, छस्.

ईयङ् Suffix = ईय, das aus ऋत् eine neue Wurzel ऋतीय mit medialen Endungen (wegen ङ्) bildet 3, 1, 29. 32. Braucht vor ārdhadh. nicht angefügt zu werden 31.

ईयस् = ईयसुन् 5, 4, 156. 6, 4, 154. 160.

ईयसुन् taddh. ऽईयस् (Comparativsuffix) 5, 3, 57 fgg. Anfügung 6, 4, 154 fgg. 160 fgg. Ein auf ईयस् ausgehendes Wort erhält am Ende eines Bahuvr. nicht das Suffix क् 5, 4, 156. Vgl. उगित्.

ईरच् taddh. ईरे 5, 2, 111.

ईरन् *taddh.* ॥-ईर 5, 2, 111.
 °ईवती ist oxytonirt 6, 1, 221.

ईश ein für das Ganze (इदम्) substituirtes ई 6, 3, 90.

उ

उ 1) *kurzes und langes उ* (vgl. 1, 1, 69).
 Nomin. उ: und उ ohne Flexionszeichen,
 Abl. Gen. ओः. Im Auslaut einer Wurzel
 3, 1, 125. 3, 57. 6, 4, 77 fg. 83 (zugleich
 Auslaut eines Nominalstammes). 7, 4, 80.
 Im Auslaut eines Nominalstammes 4, 2, 71.
 119. 3, 139. 5, 1, 2. 6, 4, 146 fg. Am Ende
 einer Personalendung im Imperativ (also
 hier उ) 3, 4, 86. Für अ und आ substituiert
 8, 2, 80. Vgl. उत्. — 2) *Präsenscharakter
 उ bei den Wurzeln der achten Klasse und
 bei क, कण्व् und चिन्व्* 3, 1, 79. 80. Darnach
 fällt die Imperativendung हि ab 6, 4, 106.
 उ fällt ab 107 fgg. Anfügung an क 110.
 Der einzige Präsenscharakter, der kein
 stummes श hat, demnach árdhadh., nicht
 sárvadh. ist. Als sárvadh. würde उ nach
 1, 2, 4 डित् sein, also nicht Guṇa des Wur-
 zelvocals in करोति zulassen; fügte man ein
 stummes प hinzu, dann wäre Guṇa erklärt,
 aber उ würde dadurch tonlos werden. —
 3) *kṛt उ* 3, 2, 168 fgg. Darauf ausgehende
 Wörter nicht mit dem Gen. construiert (?)
 2, 3, 69.

उक् die Vocale उ, ऋ und ल (kommt nicht
 in Betracht) mit ihren Längen (s. Çivasūtra)
 7, 2, 11. 3, 51. Vgl. उगित्.

उक = *kṛt उकञ्* 2, 3, 69. 6, 2, 160.

उकञ् 1) *kṛt ॥±उक* 3, 2, 154. Ein da-
 rauf ausgehendes Wort nicht mit dem Gen.
 construiert 2, 3, 69. Ein Comp., dessen
 zweites Glied auf उक ausgeht, hat nach
 der Negation den Acut auf der letzten Silbe,
 6, 2, 160. — 2) *taddh. ॥±उक* 5, 1, 103.

उगित् ein उ oder ऋ zum stummen Laut
 habend. Ein mit solchem Suffix versehener

Nominalstamm erhält in den starken Casus
 ein nach dem letzten Vocal infigirtes न् 7,
 1, 70. Ausnahmen und Beschränkungen
 78 fgg. Bildet das Femin. mit ई 4, 1, 6.
 Wann dieses ई verkürzt werden kann 6,
 3, 45. Vgl. अत्, अत्न, असुङ्, ईयसुन्, क्वत्,
 क्वसु, इम्तुप, व, वृच्, वृन्, मतुप, वतुप, वसु, शत्.
 उञ् Partikel उ; s. im folgenden Index.

उणादयः *Suffixe, die mit ॥±उ (उण्) be-
 ginnen* 3, 3, 1 fgg. 4, 75. Dass sie nicht
 zu den kṛt-Suffixen gerechnet werden, er-
 sieht man aus 2, 2, 7. Sie werden in einem
 besonderen Werke behandelt.

उत् *kurzes उ* (s. 1, 1, 70). Als Auslaut
 von Wurzeln 7, 3, 89. Eines Präsensstam-
 mes 6, 4, 106 fgg. Eines Nominalstammes
 4, 1, 44. 66. 7, 3, 117 fgg. Für andere
 Laute substituiert 4, 1, 115. 6, 1, 111 fgg.
 131. 4, 110. 7, 1, 102 fg. 4, 88. Im plu-
 tirten ओः ist उ pluta 8, 2, 106. ओः in
 आःउ aufgelöst 107. Vgl. उ 1).

उत्वत् ein kurzes उ (उत्) enthaltend 4,
 3, 151.

उदित् *kurzes उ (उत्) zum stummen Laut
 habend.* Eine tonlose nicht aspirierte Muta
 mit solchem उ (also कु, चु, टु, तु, पु) bezeich-
 net alle homogenen Mutae 1, 1, 69. Eine
 Wurzel mit solchem उ kann das Absolutiv-
 suffix त्वा ohne Augment इ anfügen 7, 2, 56.

उदुपथ ein उ (उत्) an vorletzter Stelle
 habend 1, 2, 21. 8, 3, 41.

उम् ein nach dem letzten Vocal infigirtes
 उ 7, 4, 20.

उरच् *taddh.* उरे 5, 2, 106.

उवङ् für den Auslaut substituirtes उव्
 1, 4, 4. 6, 4, 77 fg.

उस् 1) Abl. Gen. von ऋ; s. daselbst. —
2) *Personalendung* 3, 4, 82 fg. Anfügung
6, 1, 96. Vgl. जुस्. — 3) Ein auf उस्
auslautender Nominalstamm erhält क,

nicht इक 7, 3, 51. Verhalten eines auf
उस् auslautenden Wortes und Nominal-
stammes vor Gutturalen und Labialen 8,
3, 44 fg.

ऊ

ऊ *langes ऊ* 3, 4, 32. Feminina auf ऊ
heissen Nadi 1, 4, 3. Beschränkungen und
Ausnahmen 4 fgg. Vgl. ऊत्.

ऊक *krt* ऊक 3, 2, 165 fg.

ऊङ् *Femininsuffix* ऊ 4, 1, 66 fgg. Accent
in der Declination 6, 1, 175. Ein Femin.
auf ऊ bewahrt seine Länge als erstes Glied
eines Comp. 3, 34. Das ङ् ist bedeutungslos.

ऊट् (ऊट्, ऊङ्) heisst *die Vocalisirung von*
व्, व, अच् und इच् zu ऊ 6, 4, 19 fg. 132.
ऊ + आ ergibt ऊ 1, 108. अ + ऊ — औ

89. Accent der Stämme auf औह in der
Declination 171. Der Auslaut ist bedeu-
tungslos.

ऊत् *langes ऊ* (das त् blosses Fulcrum).
Wann pragrha 1, 1, 11 fg. 19. Für अ (in
अच्) substituiert 6, 3, 98. Für औ 4, 89 fgg.
Vgl. ऊ und उ 1).

ऊदित् *langes ऊ* (ऊत्) *zum stummen Laut*
habend. Eine solche Wurzel kann die con-
sonantisch anlautenden Ârdhadh, mit und
ohne Augment इ anfügen 7, 2, 44.

ऋ, ॠ und लृ

ऋ 1) *kurzes und langes ऋ* (vgl. 1, 1, 69).
Abl. Gen. उः. Wenn अ, इ oder उ nebst
ihren Längen für ऋ oder ॠ substituiert
werden, muss jenen Vocalen ein र ange-
fügt werden, 1, 1, 51. Als Auslaut von Wur-
zeln 2, 12. 3, 1, 124. 2, 171. 7, 4, 16. Als
vorletzter Laut in einer Wurzel 7. Für ऋ
wird in der Reduplication अर् gesetzt 66. —
2) das ऋ in दत् 5, 4, 141 gibt dem Stamme
दत् die Bedeutung von उगित्. Vgl. ऋत्.

ऋत् *kurzes ऋ* (s. 1, 1, 70). Im Auslaut
von Wurzeln 7, 2, 43. 63. 70. 4, 10. 92.
Von Nominalstämmen 4, 3, 72. 78. 4, 49.
8, 4, 26 (ऋदवग्रह). Declination solcher
Stämme 6, 1, 111. 7, 1, 94. 2, 100. 3, 110.
Haben im Femin. ई 4, 1, 5. Für ein sol-
ches ऋ im ersten Gliede eines Comp. wird
आन् substituiert 6, 3, 25 fg. Die Genetiv-
endung erhält sich am Anfange eines Comp.

23 fg. Ein Bahuvr., dessen zweites Glied
auf ऋ ausgeht, erhält das Suffix क् 5, 4,
153. Ausnahmen 157 fg. Euphonisches
Verhalten von ऋ 6, 1, 91 fg. 128. Für ऋ
wird र substituiert 4, 161. री 7, 4, 27. रि
28. Guṇa 29 fg. ऋ für ॠ substituiert 7.
ऋ ist nicht pluta 8, 2, 86. Vgl. ऋ.

ऋदित् *kurzes ऋ* (ऋत्) *zum stummen*
Laut habend. Bildung des reduplicirten
Aorists von solchen Wurzeln 7, 4, 2.

ऋदुपध *kurzes ऋ an vorletzter Stelle*
habend 3, 1, 110. 6, 1, 59. 7, 4, 90.

ऋत् *der Vocal ऋ* (त् blosses Fulcrum).
Als Aus- u. Inlaut von Wurzeln 3, 3, 57. 7,
1, 100 fgg. 2, 38 fgg. 4, 11 (hier ist ऋ + ऋत्
in ऋत् zusammengezogen). Vgl. ऋ.

लृत् *der Vocal लृ* (लृत् ist Fulcrum). लृदित्
लृ *zum stummen Laut habend.* Bildung
des Aorists von solchen Wurzeln 3, 1, 55.

ए, ऐ, औ, औ

ए *der Vocal* ए. Im Auslaut der Personalendungen im Âtman, 3, 4, 79. Für auslautendes आ von Wurzeln substituirt 6, 4, 67 fgg. Nomin. एः, aber auch statt dessen ए. Vgl. एत्.

एङ् *die Diphthonge ए und औ* (s. Çiva-sûtra). Heissen Guna 1, 1, 2. Gelten in der ersten Silbe eines Ortsnamens für Vrddhi 75. Vocat. Sg. auf ए und औ 6, 1, 69. Euphonisches Verhalten 94. 109 fg.

एच् *alle Diphthonge* (s. Çivasûtra). Wenn sie verkürzt werden sollen, treten इ und उ an ihre Stelle 1, 1, 48. Wann dafür आ substituirt wird 6, 1, 45 fgg. अय्, अव्, आय् und आव् 78 fgg. Euphonisches Verhalten zu einem vorangehenden अ oder आ 88 fgg. Pluta 8, 2, 108.

एजन्त *auf einen Diphthongen (एज्) auslautend* 1, 1, 39.

एयय *taddh.* एयय.

एत् *der Diphthong ए* (त् ist Fulcrum) 8, 3, 99. Wann praghja 1, 1, 11. In einer Personalendung 7, 4, 52. Dafür आम् substituirt 3, 4, 90. अम् 91. ऐ 93. 96. ए für andere Laute substituirt 6, 4, 119 fgg. 7, 3, 103 fgg. Dafür ई substituirt 8, 2, 81. An ein auf ए auslautendes Wort wird तराम् gefügt 5, 4, 11.

एदित् ए (एत्) *zum stummen Laut habend.* Bildung des Aorists von solchen Wurzeln 7, 2, 5.

एधाच् *taddh.* एधा 5, 3, 46.

एनय् *taddh.* एन् 5, 3, 35. Ein darauf ausgehendes Wort mit Gen. construirt 2, 3, 31.

एय् für ढ् im Anlaut eines Suffixes substituirt 7, 1, 2. Vgl. ढ, ढक्, ढकञ्, ढञ्, ढि-नुक्, ढक्.

एश् *ein für das Ganze substituirtes ए* 3, 4, 81.

एस् Abl. Gen. von इ und Nomin. von ए; s. daselbst.

ऐ für andere Vocale substituirt 3, 4, 93. 95 fg. 4, 1, 36. Ueberall ohne Nominativzeichen.

ऐच् *die Diphthonge ऐ und औ* (s. Çiva-sûtra) 7, 3, 3. Heissen Vrddhi 1, 1, 1. pluta 8, 2, 106.

ऐय् *taddh.* ए-ऐरे 4, 1, 128.

ऐस् *Casusendung ऐस्*, für भिस् substituirt 7, 1, 9 fgg.

औ *der Diphthong औ* 4, 4, 108. Vgl. औत्.

औत् desgl. (das त् Fulcrum). Wann praghja 1, 1, 15 fg. Als Auslaut einer Wurzel 7, 3, 71. Eines Nominalstammes 6, 1, 93. Für अ u. आ substituirt 3, 112. य fällt darnach ab 8, 3, 20. Vgl. औ u. अनोत्पर.

औदित् औ (औत्) *zum stummen Laut habend.* Solche Wurzeln haben im Partic. न und नवत् st. त und तवत् 8, 2, 45. Für औदित् gelten auch die Wurzeln 24—36 der vierten Klasse.

औस् 1) Abl. Gen. Sg. von उ; s. daselbst.

— 2) *Endung औस् des Gen. und Loc. Du.* 4, 1, 2. Anfügung 2, 4, 34. 7, 3, 104 fg.

औ 1) *der Diphthong औ*. Für andere Laute substituirt 4, 1, 38. 7, 2, 107. —

2) *Personalendung औ im Perfect* 7, 1, 34.

— 3) *Casusendung औ im Nom. Du.* 4, 1, 2.

औङ् *Casusendung औ im Nom. und Acc. Du.* 7, 1, 18 fg. Das ङ् ist bedeutungslos.

औट् *Casusendung औ im Acc. Du.* 4, 1, 2. Das ट् ist bedeutungslos.

औत् 1) *der Diphthong औ*. Für व् in दिव् substituirt 7, 1, 84. — 2) *Locativen- dung औ* 7, 3, 118 fg. — Das त् ist nur Fulcrum.

औश् *ein für das Ganze substituirtes औ* für die Casusendung अस् Nom. und Acc. Pl.) substituirtes औ 7, 1, 21.

क

क fällt als erster Bestandtheil einer Doppelconsonanz ab 8, 2, 29. Vgl. क 1).

क 1) *der Laut क्*. In einem Suffix 7, 3, 44. Als Anlaut einer Wurzel 8, 4, 18. Wird substituirt für च् 3, 3, 41. न् 4, 2, 140. त् 8, 2, 51. ष् und ढ् 41. ट् am Anfange eines taddh. (vgl. टक्, टच्, ठञ्, ठन्) 7, 3, 51. Dafür ट् substituirt 5, 3, 72. Davor × 8, 3, 37. स् vorgesetzt 6, 1, 135 fgg. — 2) *krt* —अ 3, 1, 135 fg. 144, 2, 3 fgg. 77, 3, 83. Anfügung 7, 3, 64. Accent eines Comp., dessen zweites Glied dieses Suffix enthält 6, 2, 144. 157 fg. — 3) *urâdi क* (ohne stummen Laut). Anfügung 7, 2, 9. — 4) a) *taddh.* क 4, 2, 80. 5, 3, 70 fgg. 4, 28. — b) *taddh.* क nach Abwerfung der stummen Laute. Anfügung 7, 4, 13.

कक् *taddh.* ±_क 4, 2, 80. 4, 21.

कञ् *krt* —अ 3, 2, 60. Femin. ई 4, 1, 15.

कटच् *taddh.* कट् 5, 2, 29 fg.

कट्यच् *taddh.* कट्यै 4, 2, 51.

कथ्यै *Infinitivsuffix* —अथ्यै 3, 4, 9.

कथ्यैन् *Infinitivsuffix* —अथ्यै 3, 4, 9.

कन् *taddh.* —क 4, 2, 131. 3, 32. 65. 147. 4, 21. 5, 1, 22 fg. 51. 2, 64 fgg. 68 fgg. 77 fgg. 3, 51 fg. 75. 81 fg. 87. 95 fgg. 4, 3. 4. 29 fgg. Schwund dieses Suffixes 5, 3, 98 fgg. Kann das Augment इ vorn erhalten 1, 23.

कप 1) *krt* —अ 3, 2, 70. — 2) *taddh.* und *samâsânta क* 5, 4, 151 fgg. Anfügung 6, 3, 127. 7, 4, 14 fg. Accent eines solchen Comp. 6, 2, 173 fgg.

कपूर्व (f. आ) *dem क vorangeht* 7, 3, 46.

कमुल् *krt* —अम् *mit Infinitivbedeutung* (nach शक्) 3, 4, 12.

कल्प = कल्पप् 6, 3, 43.

कल्पप् *taddh.* कल्प्य 5, 3, 67. Anfügung 6, 3, 43 fgg. Vgl. 6, 3, 35. 8, 3, 38 fg.

कसुन् *krt* —अस् 3, 4, 17. In Verbindung mit ईश्वर 13. Ein solcher Infinitiv ist indeclinabel 1, 1, 40.

कसेन् *krt* —असे *mit Infinitivbedeutung* 3, 4, 9.

कानच् *Participialsuffix* —आन् als Stellvertreter des Perfects 3, 2, 106.

काम्यच् *Suffix* काम्यै. Bildet Denominativa 3, 1, 9. Diese heissen Wurzel (धातु) 32. Vgl. 8, 3, 38 fg. Der Accent würde sich schon durch 6, 1, 162 ergeben.

कि *krt* —इ 3, 2, 171 (mit Reduplication). 3, 92 fg.

कित् क् *zum stummen Laut habend.*
1) *Augment.* Wird hinten angefügt 1, 1, 46. Vgl. अकित् 2), अदुक्, असुक्, आनुक्, इयुक्, कुक्, जुक्, टुक्, तियुक्, तुक्, युक्, दुक्, नीक्, नुक्, पुक्, मुक्, यक्, युक्, रिक्, रीक्, रुक्, लुक्, वुक्, वुक्, सक्. — 2) *sârvadh.* und *ârdhadh.* (insbesondere dieses). Welche Suffixe nicht कित् sind, obgleich sie mit einem stummen क् versehen sind, und welche Suffixe कित् sind, obgleich sie kein stummes क् haben, 1, 2, 5 fgg. 3, 4, 104. Vor einem solchen Suffix wird kein Guṇa und keine Vṛddhi substituirt 1, 1, 5. Davor die Wurzel verschiedenartig modificirt, meist geschwächt 6, 1, 15 fg. 39. 4, 15. 19 fgg. 24. 34. 37. 42 fg. 63 fg. 66 fgg. 98 fgg. 109 fgg. 120 fgg. 7, 4, 22 fgg. 40 fgg. 69. Davor eine andere Wurzel substituirt 2, 4, 36. Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 11. Vgl. क, कञ्, कथ्यै, कथ्यैन्, कप्, कमुल्, कसुन्, कसेन्, कानच्, कि, किन्, कुरच्, केन्, केन्य, क्त, क्तवत्, क्तिच्, क्तिन्, क्ति, क्त्या, क्तु, क्त्वरच्, क्य, क्यङ्, क्यच्, क्यप्, क्यप्, क्तु, क्तुकन्, क्वनिप्, क्वरप्, क्वसु, क्वि, क्विन्, क्विप्, क्त, क्ते, क्त्सु, टक्, यक्. — 3) *taddh.* Hat den Acut auf der letzten Silbe 6, 1, 165. Für den ersten

Vocal des Stammes wird Vṛddhi substituiert 7, 2, 118. Vgl. आरक्, ईकक्, ऐरक्, कक्, ठक्, ढक्, ढिनुक्, ढक्, त्यक्, फक्, यक्, वुक्, प्फक्.

किन्् *kṛt* ८=इ 3, 2, 171 (mit Reduplication).

कीं Substitut für किम् 6, 3, 90.

कु *ein Guttural* (vgl. 1, 1, 69) 6, 1, 120. Wann kein stummer Laut 1, 3, 8. Wird für Palatale und andere Laute substituiert 7, 3, 52 fgg. 8, 2, 30. 62 fg. Dafür ein Palatal substituiert 7, 4, 62. Davor ४ 8, 3, 37. Vor स् 57. Das Dazwischentreten eines Gutturals hindert nicht den Uebergang von न् in ण् 4, 2.

कुक् *ein hinten antretendes क्* 4, 1, 158. 2, 91. 5, 2, 129. 8, 3, 28.

कुटारच् *taddh.* कुटारै 5, 2, 30.

कुणप् *taddh.* कुण 5, 2, 24.

कुमत् *einen Guttural (कु) enthaltend* 8, 4, 13.

कुरच् *kṛt* ८=उरै 3, 2, 162.

कत्वस् = कत्वसुच् 2, 3, 64. 8, 3, 43.

कत्वसुच् *taddh.* कत्वैस् 5, 4, 17. 20. Anfügung 6, 3, 35. Ein Wort mit diesem oder einem gleichbedeutenden Suffix mit einem Gen. construirt 2, 3, 64. Euphonisches Verhalten solcher Wörter 8, 3, 43.

केन्् *kṛt* ८=ए 3, 4, 14.

केन्य *kṛt* ८=एन्य 3, 4, 14.

कोपघ (f. आ) *ein क् an vorletzter Stelle habend* 4, 2, 65. 79. 110. 132. 3, 137. 4, 4. 6, 3, 37.

किङत् = कित् und डित् 1, 1, 5. 6, 4, 15. 24. 37. 63. 98. 7, 4, 22. Näher besprochen u. कित् und डित्.

क्त *Participialsuffix* ८=त und ein darauf ausgehender Stamm. Heisst Nishthā 1, 1, 26. Bezeichnet das Object und die Handlung in abstr. 3, 4, 70 (im letzten Falle n. 3, 3, 114). Den Agens und eine beginnende Handlung 3, 4, 71 fg. Den Ort einer Handlung 76. Hat gegenwärtige

Bedeutung 2, 187 fg. Als Nomen pr. 3' 174. Mit Gen. 2, 3, 67 fg. Mit einem solchen Gen. nicht componirt 2, 12 fg. Im Femin. ई 4, 1, 51 fgg. Daran ८=क gefügt 5, 4, 4. Zwei solche Participia mit einander componirt 2, 1, 60. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 25 fgg. 39. 45 fgg. Accent eines Comp. mit einem solchen Partic. als letztem Gliede 6, 2, 45 fgg. 61. 144 fgg. 170 fg. Vgl. निष्ठा im folgenden Index.

क्तवत् *Participialsuffix* ८=तवत्. Heisst निष्ठा 1, 1, 26. Ueber das उ s. उगित्. Vgl. निष्ठा im folgenden Index.

क्तिच् *kṛt* ८=ति 3, 3, 174. Anfügung 6, 4, 39. 45. Das च hier ist bedeutungslos, da das Suffix auch ohne dasselbe den Acut haben würde. Vgl. 7, 2, 9.

क्तिन्् *kṛt* ८=ति 3, 3, 94 fg. Auch betont 96 fg. Accent eines Comp., dessen zweites Glied mit diesem Suffix gebildet ist, 6, 2, 151. Vgl. 7, 2, 9.

क्ति *kṛt* ८=त्रि 3, 3, 88. Daran stets *taddh.* म् gefügt 4, 4, 20.

क्त्वा (Loc. क्त्वि) *kṛt* ८=त्वा (Absolutivsuffix). Ist indeclinabel 1, 1, 40. Ist bisweilen nicht कित् (d. i. त्वा ohne Schwächung der Wurzel) 2, 7 fg. 18. 22 fgg. Anfügung 6, 4, 18. 31 fg. 7, 4, 43 fg. Erhält das Augment इ 2, 50 fgg. य am Ende 1, 47. Nach अलम् und खलु 3, 4, 18. Fernerer Gebrauch 19 fgg. 59 fgg. Dafür ८=य substituiert 7, 1, 37 fg. Dieses am Ende eines Tatp. 2, 2, 22. Vgl. ल्यप्.

कु *kṛt* ८=नु 3, 2, 140.

कनरच् *kṛt* ८=मरै 3, 2, 160.

क्व *die verschiedenen Denominativsuffixe* ८=य (क्वङ्, क्वच्, क्वप्). Verhalten eines न् davor 1, 4, 15. य kann abfallen 6, 4, 50. Anfügung 152. *kṛt* यु angefügt 3, 2, 170.

क्वङ् *Denominativsuffix (ārdhadh.)* ८=य mit medialen Personalendungen 3, 1, 11 fg. 14 fgg. Ein damit versehener Stamm heisst

Wurzel (धातु) 32. Anfügung 6, 3, 36 fgg.
Vgl. क्य.

क्यच् *Denominativsuffix* (*ârdhadh.*) --यै 3, 1, 8. 10. 19. Ein damit versehener Stamm heisst Wurzel (धातु) 32. Anfügung 7, 1, 51. 4, 33 fgg. Das च् ist bedeutungslos, da das Suffix auch ohne dieses betont wäre. Vgl. क्य.

क्यप् 1) *krtja* (zugleich auch *krt*) --य 3, 1, 106 fgg. 109 fgg. — 2) *krt* --य betont 3, 3, 98 fgg.

क्यप् *Denominativsuffix* --य 3, 1, 13. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Wurzel (धातु) 32. Parasm. und Âtman. 1, 3, 90. Das य् ist bedeutungslos.

क्र s. अक्रान्त.

क्रु *krt* --रु 3, 2, 174.

क्रुकन् *krt* --लुक 3, 2, 174.

क्वनिप् *krt* --वन 3, 2, 74 fg. 94 fgg.

क्वरप् *krt* --वर 3, 2, 163 fg. Im Femin. ई 4, 1, 15.

क्वसु *Participialsuffix* --वस . Als Stellvertreter des Perfects 3, 2, 107 fgg. Vgl. वसु und उगित् wegen des उ.

क्वि *krt* --व (umfasst क्विन् und क्विष्णु) 3, 2, 134. Das व् verschwindet nach 6, 1, 67. Anfügung 6, 4, 15. 19 fgg. 40. 97. Verhalten eines im Comp. dem mit क्वि versehener Worte vorangehenden Wortes 6, 3, 116. 8, 3, 25.

क्विन् *krt* --व (das व् verschwindet nach 6, 1, 67) 3, 2, 58 fgg. Anfügung 8, 2, 62 fg. Vgl. क्वि.

क्विष्णु *krt* --व (das व् verschwindet nach 6, 1, 67) 3, 2, 61. 76 fg. 87 fgg. 177 fgg. Vgl. क्वि.

क्व Aoristcharakter (*ârdhadh.*) --स 3, 1, 45 fgg. अ fällt ab 7, 3, 72. Das ganze Suffix 73.

क्वे *krt* --से mit Infinitivbedeutung 3, 4, 9.

क्वसु *krt* --सु 3, 2, 139.

ख

ख 1) *der Laut ख* 4, 2, 141. 8, 4, 18. Für ख am Anfange eines taddh. wird ईन् substituiert 7, 1, 2. Vgl. कु. — 2) *taddh.* ईन् 4, 1, 139 fg. 2, 93. 3, 64. 4, 78 fg. 130. 132 fg. 5, 1, 9. 32. 53 fgg. 85 fgg. 92. 2, 5 fgg. 4, 7. 8. Anfügung 6, 4, 145. 169. Vgl. u. 1)

खच् *krt* अँ 3, 2, 38 fgg. Anfügung an eine erweiterte Wurzel auf --इ 6, 4, 94. Das च् ist bedeutungslos, da das Suffix auch ohne dieses betont sein würde.

खज् *taddh.* --इन् 4, 1, 141. 2, 94. 3, 1 fg. 4, 99. 5, 1, 11. 71. 81. 2, 1. 4 fgg. 18 fgg. Vgl. ख 1).

खमुज् *krt* --इम् 3, 4, 25.

खय् Sg. und Pl. *eine tonlose Muta* (s. Çi-vasûtra) 7, 4, 61. 8, 3, 6.

खर् *eine tonlose Muta und ein Sibilant* 8, 3, 15. 4, 55.

खल् *krt* --अ 3, 3, 126 fg. Anfügung 7, 1, 67 fg. Dieses und andere Suffixe in derselben Bedeutung bezeichnen das Object oder die impersonal aufgefasste Handlung 3, 4, 70. Werden nicht mit einem Gen. verbunden 2, 3, 69.

खश् *krt* (*sârvaadh.*) अ, *das an den Präsensstamm gefügt wird*, 3, 2, 28 fgg. 83.

खित् *ein ख zum stummen Laut habend.* Einfluss eines mit einem solchen *krt* gebildeten Wortes auf ein im Comp. vorangehendes Wort 6, 3, 66 fgg. Vgl. खच्, खमुज्, खल्, खश्, खिष्णाच्, खकज्, ख्युन्.

खिष्णाच् *krt* इष्णौ 3, 2, 57. Vgl. इष्णाच्.

खुकञ् *kṛt* $\underline{\pm}$ उक 3, 2, 57.

खोपध ख् *zum vorletzten Laut habend*
4, 2, 141.

ख्य der Auslaut von सखि, wenn इ zu य
wird, 6, 1, 112.

ख्यन् *kṛt* $\underline{\pm}$ अन 3, 2, 56. Vgl. यु.

ग, घ

ग *und* ग *der Laut* ग; s. अग् *und* अग.

गिनि *taddh.* गिन्.

घ *der Laut* घ. Für घ *im Anlaut* eines
taddh. wird इय् substituirt 7, 1, 2. Vgl. घ 1).

घ 1) *der Laut* घ. Für ह् substituirt 3,
2, 70. 8, 2, 32 fg. — 2) *der Laut* इय् (vgl.
घ्) 5, 2, 40 fg. — 3) *kṛt* अ 3, 3, 118 fg. 125.
Anfügung 6, 4, 96. — 4) *taddh.* इय 4, 1,
138. 2, 27. 29. 93. 4, 4, 118. 135 fg. 141.
5, 1, 71. Vgl. घ. — 5) *die Suffixe* त्र् *und*
तम् 1, 1, 22. Anfügung an ein Femin. 6,
3, 43 fgg. Davor ein Loc. 17. Erhalten
das Augment न् vorn 8, 2, 17. Daran
आम् *und* अम् gefügt 5, 4, 11 fg.

घच् *taddh.* इयै 4, 4, 117. Vgl. घ.

घञ् *kṛt* $\underline{\pm}$ अ 3, 3, 16 fgg. 120 fgg. An-
fügung 2, 4, 38. 56 (अ^०), 6, 1, 47. 4, 27 fgg.
7, 1, 67 fg. Accent 6, 1, 159 fg. Daran
 $\underline{\pm}$ अ (f. आ) gefügt 4, 2, 58. Der End-
vocal einer Präposition wird vor einem mit
diesem Suffix gebildeten Worte verlängert,
6, 3, 122. Accent eines Comp., dessen
zweites Glied dieses Suffix enthält, 2, 144.

घन् *taddh.* $\underline{\pm}$ इय 4, 2, 26. 4, 115. 5, 1,
68. 3, 79 fg. Anfügung 83 fg. Vgl. घ्.

घस् *taddh.* इय 5, 1, 106. Vgl. घ.

घि *ein Nominalstamm auf इ und उ* (mit
einigen Ausnahmen und Beschränkungen)
1, 4, 7 fgg. Declination 7, 3, 111. 118 fgg.
Geht in einem Dvañdva voran 2, 2, 32.

घित् घ् *zum stummen Laut habend.* Vor
einem solchen *kṛt* wird für auslautendes
च् *und* ज् ein Guttural substituirt 7, 3, 52.
Vgl. घ 3), घञ्, घिनुण्, घुरच्.

घिनुण् *kṛt* $\underline{\pm}$ इन् 3, 2, 141 fgg.

घु *die verschiedenen auf दा und धा zurück-*
gehenden Wurzeln mit Ausnahme von दाप्
1, 1, 20. 6, 4, 113 (अघु). Bildung des
Aorists 1, 2, 17. 2, 4, 77. Conjunctivs 7, 3,
70. Desiderativs 4, 54. Für आ wird ई
substituirt 6, 4, 66. ए 67 (Ausnahme 69).
119. Erhalten *kṛt* इ 3, 3, 92. Ein voran-
gehendes नि wird णि 8, 4, 17. Für दा als
घु wird दद् substituirt 7, 4, 46. त् 47.

घुरच् *kṛt* उरै 3, 2, 161.

ङ

ङ *der Laut* ङ. An ein auslautendes ङ
kann vor einem Sibilanten क् hinzugefügt
werden 8, 3, 28.

ङम् *die Nasale* ङ्, ण् *und* न् (s. Çivasūtra).

8. ङसुट्.

ङसुट् *ein vorn antretendes* ङ्, ण् *und* न्
8, 3, 32.

ङस् *die Endung असु* des Gen. Sg. 4, 1, 2.
Pāṇini's Grammatik

Dafür स्य substituirt 7, 1, 12. अ (अश) 27.
Anfügung 6, 1, 110 fgg. 7, 2, 96. Accent
6, 1, 211. Ueber das ङ् s. ङित् 4). Vgl.
पठ्ठी im folgenden Index.

ङसि *die Endung असु* des Abl. Sg. 4, 1, 2.
Dafür आत् substituirt 7, 1, 12. स्मात् 15 fg.
Anfügung 6, 1, 110 fgg. Ueber das ङ् s.
ङित् 4). Vgl. पञ्चमी im folgenden Index.
(21)

डि die Endung इ des Loc. Sg. 4, 1, 2. Dafür आम् substituiert 7, 3, 116 fg. औ 118 fg. स्मिन् 1, 15 fg. Anfügung 6, 3, 110. 4, 136. 7, 3, 110. 8, 2, 8. Ueber das इ s. डित् 4). Vgl. सप्तमी im folgenden Index.

डित् इ zum stummen Laut habend.

1) Eine solche Wurzel hat Âtman. 1, 3, 12. Die Personalendungen unbetont 6, 1, 186. Hierher gehören auch die neue Wurzeln bildenden Suffixe ईयङ्, क्यङ्, णिङ्, यङ्. — 2) sârvadh. und ârdhadh. Welche Suffixe डित् sind, obgleich sie kein stummes इ haben, 1, 2, 1 fgg. 3, 4, 103. Für das आ einer solchen Personalendung wird इय् substituiert 7, 2, 81. Vor einem डित्-Suffix kein Guṇa und keine Vrddhi substituiert 1, 1, 5. Davor die Wurzel in verschiedener Weise geschwächt 6, 1, 16. 4, 15. 19 fgg. 24. 34. 37. 42 fg. 63 fg. 66 fgg. 98 fgg. 109 fgg. 7, 4, 22 fgg. Vgl. अडित्, अङ्, ईयङ्, इवनिप्, चङ्, तङ् 2), तवेङ्, तातङ्, नङ्, नजिङ्, यङ्. — 3) die Personalendungen des Imperfects (लङ्), Potentials und Precativs (लिङ्), Aorists (लुङ्) und Conditionalis (लृङ्). Veränderungen derselben 3, 4, 99 fgg. — 4) die Endungen des Dat. (डे), Abl. (डसि), Gen. (डस्) u. Loc. (डि) Sg. Anfügung 1, 4, 6.

7, 3, 111. Erhalten vorn das Augment आ 112. या 113. स्या 114 fg. — 5) Substitut. Ein solches tritt trotzdem, dass es aus mehr als einem Laute besteht, an die Stelle des Auslauts (nicht des Ganzen) 1, 1, 53. Vgl. अनङ्, अयङ्, अवङ्, असुङ्, आनङ्, इनङ्, इयङ्, उवङ्, उयङ्, निङ्, यङ्, रिङ्, रीङ्, ष्यङ्.

डौ das Femininsuffix ई nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. डीन्, डीप्, डीप्). Daran werden Casusendungen und taddh. gefügt 4, 1, 1. Hat kein Nominativzeichen 6, 1, 68. Casusendung नाम् betont 178. ई verkürzt 3, 43 fgg. 63 fg. 66. अडौ 6, 3, 61.

डीन् Femininsuffix ल_ई. Wann angefügt 4, 1, 73. Vgl. डौ.

डीप् Femininsuffix ई. Wann angefügt 4, 1, 5 fgg. 15 fg. 20 fg. 24. 26 fgg. 60. Vgl. डौ.

डौप् Femininsuffix ई (betont). Wann angefügt 4, 1, 25. 40 fgg. 59. 61 fgg. Vgl. डौ.

डे (डे: Gen., डयि Loc.) die Endung ए des Dat. Sg. 4, 1, 2. Dafür य substituiert 7, 1, 13. स्मै 14. अम् 28. Anfügung 2, 95. Accent 6, 1, 212. Vgl. डित् 4) und चतुर्थी im folgenden Index.

इवनिप् कृत् = वन् 3, 2, 103.

च

च् in कुण्डिनच् (2, 4, 70) und क्षेत्रियच् (5, 2, 92) kennzeichnet diese Stämme als Oxytona. Vgl. चित्.

च der Laut च. Dafür क् substituiert 7, 3, 52 fg.

चङ् Aoristcharakter = अँ (ârdhadh.) 3, 1, 48 fgg. Davor Reduplication 6, 1, 11. Bildung derselben 7, 4, 93 fgg. Anfügung 2, 4, 51. 6, 1, 18. 31 fg. 7, 3, 56 (अचङ्). 4, 1 fgg. Accent 6, 1, 218. Das anlau-

tende स् einiger Wurzeln geht nicht in ष über 8, 3, 116. Das च् ist bedeutungslos, da der Accent, wenn der Aorist das Augment verliert, sich von selbst versteht.

चण् s. den folgenden Index.

चणप् taddh. चृण 5, 2, 26.

चर् eine tonlose nicht-aspirierte Muta und ein Sibilant (s. Çivasūtra) 1, 1, 58. Werden für die ऋल् genannten Consonanten substituiert 8, 4, 54 fgg.

चरद् *taddh.* चर mit dem *Femin.* auf ई 5, 3, 53 fg.

चानश् *kṛt sārvalh.* आनँ 3, 2, 159. Vgl. शानच्.

चाप् *Femininsuffix* आ 4, 1, 74 fg. Da das प् eine andere Function hat, nämlich die verschiedenen *Femininsuffixe* आ mit आप् zusammenzufassen, so gilt der durch च् gebotene Accent.

चि und चिक Substitute für नि in चिपिट und चिकिन 5, 2, 33.

चिष् *der Aoristcharakter* ± ई (ārdhadh.) in उदपादि u. s. w. 3, 1, 60 fgg. Wann nicht im Reflexivum 89. Darnach fällt die Personalendung ab 6, 4, 104. Anfügung 33. 93. 7, 1, 69. 3, 32 fgg. 85. Andere Suffixe wie चिष् angefügt 6, 4, 62. Das च् ist bedeutungslos, da dieser Aorist, wenn er das Augment verliert, auch ohne dieses च् den Ton auf इ haben würde.

चित् च् *zum stummen Laut habend.* Ein solcher Stamm oder Suffix hat den Acut auf der letzten Silbe 6, 1, 163 fg. Bei einigen einsilbigen Suffixen, die auch ohne das च् betont sein würden, wird das च् auf sehr künstliche Weise erklärt. Bei andern dient es zur Unterscheidung von andern in Wirklichkeit auf dieselbe Form zurückgehenden Suffixen. Vgl. अक्च, अठच्, अडच्, अतमुच्, अयुच्, अनिच्, अयच्, असिच्, आकिनिच्, आठच्, आलच्, आलुच्, इच्, इतच्, इनच्, इमनिच्, ईरच्, इलच्, इष्णुच्, ईरच्, उरच्, एधाच्, कठच्, कठ्यच्, कानच्, काम्यच्, कुटारच्, कुरच्, कत्वमुच्, क्तिच्, क्मरच्, क्यच्, खच्, खिष्णुच्, घच्, घुरच्, चड्, चानश्, चाप्, चिष्, च्फज्, च्चि, च्चि, जाहृच्, टच्, टोटच्, ठच्, डच्, डतमच्, डतरच्, डाच्, डुपच्, डलच्, गच्, गिच्, एघुच्, लृच्, दघच्, द्वयसच्, नाटच्, पिटच्, बहुच्,

विडच्, विरोसच्, भटच्, मात्रच्, याच्, युच्, लच्, वरच्, वलच्, विच्, वुच्, शङ्कटच्, शानच्, शायच्, शालच्. पच्, प्ठरच्, प्ठच्, सिच्, मुच्.

1. चु *ein Palatal* (vgl. 1, 1, 69). Ist am Anfange eines Suffixes stummer Laut 1, 3, 7. In der Reduplication für einen Guttural und ह् substituiert 7, 4, 62. Dafür ein Guttural substituiert 8, 2, 30. Ein Dental wird davor Palatal 4, 40. Ein auf einen Palatal auslautender Stamm am Ende eines Dvañdva 5, 4, 106.

2. चु 6, 1, 222. 3, 138. S. 2. अञ्च् im folgenden Index.

चुञ्चुप् *taddh.* चुञ्चु 5, 2, 26.

च्फज् *taddh.* ± आयनँ 4, 1, 98. Daran ± य gefügt 5, 3, 113.

च्चि *der indifferenzirte betonte Aoristcharakter*, für den die wahren Charaktere सिच्, क्त, चड्, अड् und चिष् substituiert werden 3, 1, 44 fgg. Vgl. लि.

च्चि *taddh.* च् (das nach 6, 1, 67 abfällt). Bildet Adverbien (Gati), 1, 4, 61. Diese verbinden sich mit क्, भू und अस् 5, 4, 50 fgg. Veränderungen des Stammes davor 51. 6, 4, 152. 7, 4, 26 fg. 32. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 3, 1, 12. 2, 56 fg. 4, 62 fgg. Es wird ein besonderes Suffix für Formen wie शुक्ली (भवति u. s. w.) u. s. w. angenommen, um aus einem Stamme ein wirkliches Wort zu bilden. Was auf च्चि ausgeht ist nämlich als Gati ein Indeclinabile (अव्यय) und büsst als solches nach 2, 4, 82 die Casusendungen ein, wird aber trotzdem nach 1, 1, 62 zu einem wirklichen Worte. Das ई ist nicht Suffix, sondern eine Verlängerung des Auslautes. Indem das betonte Suffix verschwindet, rückt der Acut auf den Auslaut des Stammes.

छ

छ *der Laut छ*. Dafür **श** substituiert **6**, 4, 19. Schwund desselben 21. Vgl. **छ** 1).

छ 1) *der Laut छ*. Für andere Laute substituiert **7**, 3, 77. **8**, 4, 63. Dafür **प** substituiert 2, 36. **ईय्** am Anfange eines taddh. **7**, 1, 2. Vor **छ** erhält ein Vocal das Augment **त्** **6**, 1, 73 fgg. Vgl. **छ**. — 2) *taddh. ईय* **4**, 1, 143 fg. 149. 2, 6. 28 fg. 32. 48. 84. 90 fg. 114. 137 fgg. **3**, 1 fgg.

62 fgg. 88. 91. 131. 4, 14. 117. **5**, 1, 1 fgg. 40. 69 fg. 91 fg. 111 fg. 135. 2, 17. 59. **3**, 105 fg. 116 (*tadrâga*). 4, 9 fg. Schwund desselben 2, 60. **6**, 4, 153. Anfügung **3**, 99.

छण् *taddh. ±-ईय* **4**, 1, 132. 134. 2, 80. **3**, 94. 102.

छव् *die Laute छ, ट, थ, च, ट् und त्* (s. Çivasûtra) **8**, 3, 7.

छस् *taddh. ईय* **4**, 2, 115. Vgl. **सित्**.

ज

ज् und **ज** *der Laut ज्* **7**, 4, 80. Dafür **ग्** substituiert **3**, 52 fg. Eine auf **ज्** auslautende Wurzel **6**, 4, 32.

जश् Sg. und Pl. *eine tönende nicht-aspirirte Muta* (s. Çivasûtra) **1**, 1, 58. Für **भल्** substituiert **8**, 2, 39. 4, 53 fg. Kann in der Pause stehen 56.

जस् und **जसि** *die Endung अस् des Nomin. Pl.* **4**, 1, 2. 31. Anfügung **6**, 1, 105 fg. **7**, 3, 109. Erhält hinten das Augment **अस्** **1**, 50. Accent **6**, 1, 166. Dafür **ई** (**श्री**) substituiert **7**, 1, 17. **इ** (**श्रि**) 20. **ओ** (**श्रीश्**)

21. Schwund derselben 22. Bei verschiedenen Pronom. **1**, 1, 32 fgg. Bei **युष्मद्** und **अस्मद्** **7**, 2, 93. Vgl. **प्रथमा** im folgenden Index.

जातीय = **जातीयर्** **6**, 3, 42. 46.

जातीयर् *taddh. जातीय* **5**, 3, 69. Anfügung **6**, 3, 42. 46. Vgl. **जातीय** im folg. Index.

जाहच् *taddh. जाह्* **5**, 2, 24.

जुक् *hinten antretendes Augment ज्* **7**, 3, 38.

जुस् *Personalendung उस्* **3**, 4, 108 fgg. Anfügung **7**, 3, 83. Vgl. **उस्** 2).

झ

झ *der Laut झ*. Für **भ्** im Anlaut einer Personalendung werden **अन्त्** und **अत्** substituiert **7**, 1, 3 fgg. Diese Substitute erhalten vorn das Augment **र्** 6 fg.

झश् *die Personalendung अन्त oder अत* **3**, 4, 78. Dafür **इरे** substituiert 81. **रन्** 105.

झय् *eine Muta* (s. Çivasûtra) **5**, 4, 111. **8**, 2, 10. 4, 62 fg.

झः *eine Muta und ein Sibilant* **8**, 4, 65.

झल् 1) *eine Muta, ein Sibilant und ह्*

(s. Çivasûtra) **1**, 2, 9. **6**, 1, 58. 180. 183 fg. 4, 15. 37. 42. 101. **7**, 1, 60. 72. **3**, 103. **8**, 2, 26. 39. 4, 53 fgg. — 2) in **अज्भलो** **1**, 1, 10 euphonisch für **हल्**.

झश् *eine tönende Muta* (s. Çivasûtra) **8**, 4, 53.

झय् *einetönende aspirirte Muta* **8**, 2, 37. 40.

झि *die Personalendung अन्ति oder अति* (vgl. **7**, 1, 3 fgg.) **3**, 4, 78. Dafür **उस्** substituiert 108 fgg. Vgl. **3**, 4, 82 fgg.

ज

ज *taddh.* $\pm$ अ 4, 2, 58. 106 fg. 4, 129. 5, 3, 50. Anfügung 6, 3, 71. ज unterscheidet sich von अज् dadurch, dass es nach 4, 1, 4 das Femin. mit आ bildet, nicht mit ई.

जि am Anfange von Wurzeln ist eine stumme Silbe 1, 3, 5. Vgl. जीत्.

जिठ *taddh.* $\pm$ इक oder $\pm$ क 4, 2, 116 fgg. Vgl. ठ 1).

जित् ज् *zum stummen Laut habend.* 1) eine solche Wurzel hat Âtman. mit medialer Bedeutung 1, 3, 72. — 2) krt, ist nie डित् 1, 2, 1. Davor Vrddhi des Wurzelvocals 7, 2, 115 fg. Andere euphonische Veränderungen davor 3, 32 fg. 54. Acut auf der ersten Silbe des Stammes 6, 1, 197. Vgl. इज्, उकज्, कज्, खमुज्, खुकज्, घज्, ज्युट्, वुज्. — 3) *taddh.* Die erste Silbe des Stammes erhält Vrddhi 7, 2, 117. Auch Acut auf der ersten Silbe 6, 1, 197. $\pm$ अ angefügt 4, 3, 155. An ein patronymisches Suffix mit stummem ज् wird kein neues

Suffix zur Bildung des Juvan angefügt 2, 4, 58. Vgl. अज्, इज्, उकज्, खज्, चफज्, जिठ, ज्य, ज्यङ्. ज्यट्, ठज्, ढकज्, ढज्, धमुज्, ध्यमुज्, नज्, नाज्, फज्, फिज्, यज्, वुज्, व्यज्, ष्लज्, स्रज्.

जीत् जि *zur stummen Silbe habend.* Das Particip auf त् von einer solchen Wurzel hat gegenwärtige Bedeutung 3, 2, 187.

जिणत् = जित् + णिन्त् 1, 2, 1. 7, 2, 115. 3, 54.

जिनत् = जित् + नित् 6, 1, 197.

ज्य *taddh.* $\pm$ य 4, 2, 80. 3, 58 fg. 84. 92. 129. 4, 90. 5, 1, 14. 4, 23. 26. *tadrâga* 3, 112 fg. 119.

ज्यङ् *taddh.* $\pm$ य als Substitut für den Auslaut 4, 1, 171. Femin. औ 74. Das ङ् dient auch zur Zusammenfassung von ज्यङ् und व्यङ् zu यङ् (4, 1, 74). Vgl. डित् 5).

ज्यट् *taddh.* $\pm$ य mit dem Femin. auf ई 5, 3, 114.

ज्युट् krt $\pm$ अन mit dem Femin. auf ई 3, 2, 65 fg. Vgl. यु.

ट

ट् in ऐकागारिकट् und आकालिकट् 5, 1, 113 fg. s. u. टित्.

ट 1) krt अ mit dem Femin. auf ई 3, 2, 16 fgg. — 2) *taddh.* = टच् 6, 4, 145.

टक् krt $\pm$ अ mit dem Femin. auf ई 3, 2, 8. 52 fgg.

टकित् = टित् + कित् 1, 1, 46.

टच् *taddh.* und *samāsānta* औ mit dem Femin. auf ई 5, 4, 91 fg. Anfügung 6, 4, 145. च् ist bedeutungslos.

टा *Endung आ des Instr. Sg.* 4, 1, 2. Dafür इन substituiert 7, 1, 12. Anfügung 2, 4, 34. Vgl. लृतोया im folgenden Index.

टाप् *Femininsuffix* आ 4, 1, 4. 9. Vgl. आप्. टि *der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten* 1, 1, 64. Dafür ए substituiert 3, 4, 79. अटि 6, 3, 92. औम् 8, 2, 89. Davor अक् angefügt 5, 3, 71. Fällt ab 6, 4, 143 fgg. 155. 7, 1, 88. Der Vocal pluta und betont 8, 2, 82 fgg.

टिठन् *taddh.* $\pm$ इक mit dem Femin. auf ई 4, 4, 67. 5, 1, 25.

टित् ein ट् *zum stummen Laut habend.* 1) Ein solches Augment wird vorn angefügt 1, 1, 46. Vgl. अट्, आट्, इट्, ईट्, ङट्, मुट्, तुट्, धुट्, नुट्, याट्, यासुट्, विट्, युट्, रुट्,

सोयुट्, सुट्, स्याट्. — 2) die Personalendungen des Präsens (लट्), Perfects (लिट्), der beiden Futura (लुट् u. लृट्), des Coniunctivs (लेट्) und Imperativs (लोट्). Für den letzten Vocal nebst dem darauf folgenden Consonanten wird im Âtman. ए substituiert 3, 4, 79. — 3) ein Stamm mit solchem Suffix hat im Femin. ई 4, 1, 15. Vgl. ज्यट्, ज्युट्, ट, टक्, टच्, टिटन्, टेययण्, ट्याण्, ट्यु, ट्युल्, डट्, ग्युट्, तमट्, थट्, मट्, मयट्, ल्युट्.

टोटच् taddh. टोटै 5, 2. 31.

टु 1) die Silbe टु. Ist am Anfange einer Wurzel eine stumme Silbe 1, 3, 5. Vgl. ट्वित्. — 2) ein Cerebral (vgl. 1, 1, 69). Ist

am Anfange eines Suffixes ein stummer Laut 1, 3, 7 (vgl. टित्, डित्, णित्). Wird für einen Dental substituiert 8, 4, 41 fg.

टुक् hinten antretendes Augment ट् 8, 3, 28.

टाययण् taddh. tadrâgâ ±_एयय mit dem Femin. auf ई 5, 3, 115.

ट्याण् taddh. ±_य mit dem Femin. auf ई 4, 2, 30.

ट्यु taddh. अन mit dem Femin. auf ई 4, 3, 23 fg. Vgl. यु.

ट्युल् taddh. _लअन mit dem Femin. auf ई 4, 3, 23 fg. Vgl. यु.

ट्वित् टु zur stummen Silbe habend. Eine solche Wurzel erhält कृत् अर्थे 3, 3, 89.

ठ

ठ 1) der Laut ठ. Dafür am Anfange eines taddh. इक oder क substituiert 7, 3, 50 fg. Vgl. ज्रिठ, टिटन्, ठक्, ठच्, ठञ्, ठन्, ठप, ठच्, ठन्, ठल्. — 2) taddh. = ठच् 5, 3, 83.

ठक् taddh. ±_इकै oder ±_कै 4, 1, 146 fgg. 2, 2, 18 fg. 22 fg. 47 fg. 60. 63. 80. 84. 102. 115. 3, 18. 40. 72. 75. 96. 124. 4, 1 fgg. 81. 102. 5, 1, 19 fgg. 2, 67. 76. 3, 108 fg. 4, 13. 34 fg. Femin. ई 4, 1, 15.

ठच् taddh. इकै oder कै 4, 2, 80. 4, 64. 5, 3, 78. 109. Anfügung 83 fg.

ठञ् taddh. ±_इक oder ±_क 4, 2, 35. 41. 116 fgg. 119 fgg. 3, 6 fg. 11 fgg. 19 fgg. 50. 60 fg. 67 fgg. 78 fg. 97. 4, 6. 11. 38. 52. 58. 64 (v. l. für ठच्). 103. 5, 1, 18 fgg. 44. 108. 2, 76. 118 fgg. Femin. ई 4, 1, 15.

ठन् taddh. ल_इक oder ल_क 4, 4, 7. 13 fg. 42. 70. 5, 1, 21. 48 fg. 51. 84. 2, 85. 115 fgg.

ठप् taddh. इक् 4, 3, 26.

ड

ड der Laut ड 8, 3, 29.

ड 1) कृत् अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 3, 2, 48 fgg. 97 fgg. — 2) taddh. अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 2, 45 fg.

डच् taddh. und samâsânta अँ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 4, 73.

डट् taddh. अ mit dem Femin. auf ई und Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 2, 48. 51 fgg.

डण् taddh. ±_अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 1, 62.

डतम s. डतमच्.

डतमच् taddh. अतमै mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 3, 93 fg. Nom. Acc. Sg. n. 7, 1, 25. Vgl. सर्वनामन् im folgenden Index.

डतर = डतरच् 7, 1, 25.

डतरच् taddh. अतरै mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 3, 92. 94. Nom. Acc.

Sg. n. 7, 1, 25. Vgl. सर्वनामन् im folgenden Index.

इति taddh. अति mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 2, 41. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Zahlwort (संख्या) und shash 1, 1, 23, 25.

डा 1) Endung der dritten Person Sg. im periphrastischen Futurum mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 2, 4, 85. — 2) Casusendung आ im Veda mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 7, 1, 39.

डाच् taddh. औ mit Schwächung des Stammes (s. डित्). In Verbindung mit क् u. s. w. 5, 4, 57 fgg. Heisst Gati 1, 4, 61. Davor Verdoppelung 6, 1, 100. क्वाप् kann angefügt werden 3, 1, 13.

डाप् Femininsuffix आ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 4, 1, 13. Vgl. आप्.

डित् इ zum stummen Laut habend. Ein solches Suffix bewirkt den Abfall des letzten Vocals nebst darauf folgendem Consonanten im Stamme 6, 4, 143. Nach विंशति den Abfall von ति 142. Vgl. डच्, डट्, डण्, डतमच्, डतरच्, डति, डा, डाच्, डाय्,

डु, डुपच्, डतुप्, ड, डण्, डत्, डा, डलच्, ड्युन्.

डु 1) die stumme Silbe डु am Anfange von Wurzeln 1, 3, 5. Vgl. डित्. — 2) कर्त्तु mit Schwächung der Wurzel (s. डित्) 3, 2, 180.

डुपच् taddh. उपे mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 3, 89.

डतुप् taddh. मत् mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 4, 2, 87. Vgl. उगित्.

ड तaddh. य mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 4, 2, 9, 4, 113.

डण् taddh. ष्टय mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 4, 4, 111.

डत् taddh. यं mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 4, 2, 9, 4, 113.

डा Casusendung या mit Schwächung des Stammes (s. डित्) im Veda 7, 1, 39.

डलच् taddh. वल्ले mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 4, 2, 88.

डित् डु zur stummen Silbe habend. Solche Wurzeln bilden Adjectiva auf त्रि-म 3, 3, 88.

ड्युन् taddh. ङ-अक् mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 1, 24. Vgl. वु.

ढ

ढ der Laut ढ. Fällt vor ढ ab 8, 3, 13. Veränderungen des vorangehenden Vocals nach einem solchen Abfall 6, 3, 111 fgg. Dafür क् substituiert 8, 2, 41. Vgl. ढ 1).

ढ 1) der Laut ढ. Für ह् substituiert 8, 2, 31, 33. Für ढ् am Anfange eines taddh. wird एप् substituiert 7, 1, 2. Vgl. ढ 2), ढक्, ढकञ्, ढञ्, ढिनक्, ढक् und ढ. — 2) taddh. एय 4, 4, 106. 5, 3, 102. Anfügung 6, 4, 147. 7, 3, 28 (hier ढक् gemeint). Femin. ई 4, 1, 15.

ढक् taddh. ष्टयै 4, 1, 119 fgg. 133 fg. 142. 2, 8, 33. 94. 4, 77. 5, 1, 127. 2, 2. Anfügung 4, 1, 133 fg. 7, 3, 28 fg. Im Plural abgeworfen 4, 1, 122.

ढकञ् taddh. ष्टयै 4, 1, 140. 2, 95 fg.

ढञ् taddh. ष्टयै 4, 1, 135 fg. 2, 20, 80. 3, 42, 56 fg. 94. 159. 4, 104. 5, 1, 10, 13. 17, 3, 101.

ढिनक् taddh. ष्टयै 4, 3, 109.

ढक् taddh. ष्टयै (एयै, weil य् vor र् abfallen muss) 4, 1, 129, 131.

ण

ण *der Laut* ण. Für ein anlautendes ण einer Wurzel wird न् substituiert 6, 1, 65. Erhält vor einem nachfolgenden Sibilanten das Augment ट् 8, 3, 28. Vgl. ण 1).

ण 1) *der Laut* ण. Für न् substituiert 8, 4, 1 fgg. 12. Vgl. डम्, णोपदेश und ण. — 2) *kṛt* —±अ 3, 1, 140 fgg. 3, 60. Unterscheidet sich von कृत् अण् dadurch, dass es im Femin. nach 4, 1, 4 अण् hat. — 2) *taddh.* ±अ 4, 1, 147. 150. 2, 57. 4, 62. 85. 100. 5, 1, 10. 76. 98. 2, 101. Unterscheidet sich von तद्ध. अण् dadurch, dass es im Femin. nach 4, 1, 4 अण् hat.

णच् *kṛt* —±अ 3, 3, 43. Daran stets *taddh.* ±अ angefügt 5, 4, 14.

णमुल् *kṛt* —±अम् 3, 4, 12 (bei शक्). 22 fgg. 26 fgg. Neben Absol. —त्वा 59 fgg. Anfügung 6, 1, 53. 4, 93. 7, 1, 69. Accent 6, 1, 194.

णल् *Endung* —±अ *der ersten und dritten Person Sg. Perf.* 3, 4, 82. *der dritten im Präsens* 83 fg. Braucht in der ersten Person nicht णित् zu sein (also —अ) 7, 1, 91. Anfügung 3, 32. 85. ओं dafür substituiert 1, 34.

णि *das Wurzeln bildende Suffix* —±इ (*ârdhadh.*) *nach Abwerfung der stummen Laute* (vgl. णिङ् und णिच्). Wenn es Causativa bildet, wird der Agens des Simplex hier zum Object 1, 4, 52. Âtman. 3, 67 fgg. Parasm. 86 fgg. Andere Wurzeln davor substituiert 2, 4, 46. 51. Veränderungen des Wurzelvocals davor 6, 1, 48 fgg. 54 fgg. 4, 90 fg. 94 fgg. An die Wurzel verschiedene Consonanten als Augmente angefügt 7, 3, 36 fgg. Reduplicirter Aorist (vgl. चङ्) 2, 4, 51. 3, 1, 48. 51. 6, 1, 31 fg. 7, 2, 5. 4, 1 fgg. Desiderativ 2, 4, 51. 6, 1, 31 fg. 8, 3, 61. इ fällt ab

6, 4, 51 fgg. अय् dafür substituiert 55 fgg. Daran कृत् अर्न gefügt 3, 3, 107. इष्णु 2, 137. Anfügung des Participialsuffixes त् 7, 2, 26 fg. 30. Das न् eines angefügten कृत् braucht nicht ण् zu werden 8, 4, 30. Vgl. अणि.

णिङ् *Wurzeln bildendes ârdhadh.* —±इ *mit medialen Endungen* 3, 1, 32. Bildet Denominativa 20. Wird an √कम् gefügt 30. Kann vor einem ârdhadh. abfallen 31. Vgl. णि.

णिच् *Wurzeln bildendes ârdhadh.* —±ई 3, 1, 32. Bildet Denominativa 21. 25. Causativa 26. Wird an die Wurzeln der zehnten Klasse gefügt 25. Âtman. wann 1, 3, 74. Vgl. णि.

णित् ण *zum stummen Laut habend.* 1) Ein solches ârdhadh. ist niemals इत् 1, 2, 1. Ein auslautender Vocal und ein an vorletzter Stelle stehendes अ erhalten davor वृद्धि 7, 2, 115 fg. Ausnahme 3, 34 fg. Die Endung der ersten Person Perf. (णल्) braucht nicht वृद्धि zu bewirken 1, 91. Einfluss auf die √हन् 3, 32. 54. Eine Wurzel erhält davor hinten das Augment य् 33. Vgl. अण्, इनुण्, घिनुण्, चिण्, ण, णच्, णमुल्, णल्, णि, णिङ्, णिच्, णिनि, गयत्, गयुट्, गिव, गिवन्, गवुच्, गवुल्. — 2) Vor einem solchen *taddh.* wird वृद्धि für den ersten Vocal des Stammes substituiert 7, 2, 117. Vgl. अण्, कण्, टैयण्, टयण्, डण्, डण्, ण, णिनि, गय, गयत्. — 3) Die Endungen der starken Casus sind nach गो und सखि णित् und bewirken in Folge dessen वृद्धि des auslautenden Vocals 7, 1, 90. 92.

णिन् *kṛt* abgekürzt für णिनि 6, 2, 79.

णिनि 1) *kṛt* —±इन् 3, 1, 134. 2, 51. 78 fgg. 85 fg. 3, 170. Accent eines Comp., dessen letztes Glied dieses Suffix enthält,

6, 2, 79 fgg. — 2) *taddh.* ± **इन्** 4, 3, 103 fgg. 110.

शोषदेश im *Dhâtupâtha* mit **ण्** anlautend 8, 4, 14.

ण्य 1) *krt* abgekürzt für **ण्यत्** 7, 3, 65. — 2) *taddh.* ± **य** 4, 1, 85. 151 fgg. 172 (*tadrâga*). 2, 80. 4, 44 fg. 101. Daran kein Suffix angefügt zur Bezeichnung des Juvan 2, 4, 58.

ण्यत् 1) *krt* ± **य** 3, 1, 120. 122 fgg. An-

fügung 7, 3, 52. 65 fgg. Accent 6, 1, 214.

अण्यदर्थे 4, 60. — 2) *taddh.* ± **य** 5, 1, 83 fg.

ण्युट् *krt* ± **अन** mit dem *Femin.* auf **ई** 3, 1, 147 fg.

णिव *krt* ± **व** (das nach 6, 1, 67 abfällt) 3, 2, 62 fgg.

णिवन् *krt* ± **व** (das nach 6, 1, 67 abfällt) 3, 2, 71 fg.

ण्युच् *krt* ± **अक** 3, 3, 111.

ण्युल् *krt* ± **अक** 3, 1, 133. 3, 10. 108 fgg.

त

त् der *Laut* **त्** 2, 4, 36. 4, 1, 39. 6, 3, 124. 7, 1, 41. 2, 48. 4, 40. 89. 8, 2, 42. In **अमावस्यत्** 3, 1, 122 zeigt er an, dass die Endsilbe den *svarita* hat; vgl. **तित्**. Vgl. **त** 1) und **ति** 1).

त 1) der *Laut* **त्** 1, 1, 70. 4, 19. 3, 1, 108. 4, 1, 39. 6, 2, 50. 7, 2, 106. 3, 32. 42. 51. 4, 47 fg. 8, 2, 38. 40. 3, 101. Vgl. **त्** und **ति** 1). — 2) die *Silbe* **त** 4, 3, 22. — 3) *Personalendung* **त**. a) der dritten Sg. *Âtman*. 3, 4, 78. Im *Perfect* dafür **ए** substituiert 81. Der *Aorist*charakter **स्** kann davor abfallen 2, 4, 79. Davor *Aorist*charakter ± **इ** 3, 1, 60. — b) der zweiten Pl. *Parasm.* Wird für **थ** substituiert 3, 4, 101. Für **त** des *Imperat.* im *Veda* **तात्**, **त्**, **तन्**, **तन** und **थन** substituiert 7, 1, 44 fg. **हि** 3, 4, 2 fgg. — 4) *unâdi* **त**. Ohne *Augment* **इ** angefügt 7, 2, 9. — 5) *taddh.* **त** 5, 2, 138.

तङ् 1) die *Personalendungen* des *Âtman*. (von **त** bis **महिङ्** 3, 4, 78; vgl. 1, 1, 71) 1, 4, 100. — 2) *Endung* **त** der zweiten Pl. *Parasm.* 6, 3, 133.

तन 1) *Endung* **तन** der zweiten Person Pl. im *Imperat. Parasm.*, ein Substitut für **त** 7, 1, 45. — 2) *taddh.* **तन** 6, 3, 17.

तनप् *Endung* **तन** der zweiten Person Pl. im *Imperat.*, ein Substitut für **त** 7, 1, 45.

तप् *Endung* **त्** der zweiten Person Pl. im *Imperat. Parasm.*, ein Substitut für **त** 7, 1, 45.

तपर worauf **त्** folgt 1, 1, 70.

तम् *Endung* **तम्** der zweiten Person Du. *Parasm.*, ein Substitut für **थस्** 3, 4, 101.

तमट् *taddh.* **तम** mit dem *Femin.* auf **ई** 5, 2, 56 fgg.

तमप् *taddh.* **तम्** (*Superlativsuffix*) 5, 3, 55 fg. Heisst *gha* (s. d.) 1, 1, 22.

तय = **तयप्** 1, 1, 33. 5, 2, 43.

तयप् *taddh.* **तय** 5, 2, 42. Dafür **अर्थे** substituiert 43. **अर्थे** 44. Declination 1, 1, 33. Im *Femin.* **ई** 4, 1, 15.

तरप् *taddh.* **त्र** (*Comparativsuffix*) 5, 3, 57. Heisst *gha* (s. d.) 1, 1, 22.

तल् *taddh.* **त** (ता f.) 4, 2, 43. 5, 1, 119 fgg. 4, 27.

तयेङ् *krt* **तये** (*Infinitiv*) 3, 4, 9.

तयेन् *krt* **तये** (*Infinitiv*) 3, 4, 9.

तवे *krt* **तवे** (*Infinitiv*) 3, 4, 9. 14 (*ऋत्यर्थे*). Accent 6, 1, 200. 2, 51.

तव्य *krt* (*krtja*) **तव्य** 3, 1, 96. Nicht mit einem Gen. componirt 2, 2, 11.

तव्यत् *krt* (*krtja*) **तव्य** 3, 1, 96.

तस् 1) *Endung* **तस्** der dritten Person Du. *Parasm.* 3, 4, 78. Dafür **अतुस्** substituiert 82 fgg. **ताम्** 101. — 2) *taddh.* **तस्**.

Nach **यतद्** (**अतस्**) wann unbetont **2, 4, 33**.
In Verbindung mit Absolutiven **3, 4, 61**.
Vgl. **तसि** und **तसिल्**.

तसि *taddh.* **तस्** **4, 3, 113 fg. 5, 4, 44 fgg.**

Dafür **—तस्** substituiert **3, 8**.

तसिल् *taddh.* und **Vibhakti** **—तस्** **5, 3, 7 fgg.** Anfügung an ein Femin. **6, 3, 35**.
Für **तस्** substituiert **5, 3, 8**.

तात् *Endung* **तात्** *der zweiten Pl. Imperat. Parasm.*, ein Substitut für **त** **7, 1, 44**.

तातङ् *Endung* **—तात्** *der zweiten und dritten Person Sg. Imperat.*, ein Substitut für **हि** und **तु** **7, 1, 35**.

तातिल् *taddh.* **—ताति** **4, 4, 142 fgg. 5, 4, 41**.

तादि *mit त् anlautend* **6, 2, 50. 8, 3, 101**.

तान्त *auf त् anlautend* **7, 3, 51**.

ताम् *Endung* **ताम्** *der dritten Person Du. Parasm.*, ein Substitut für **तस्** **3, 4, 101, 85**.

तास् und **तासि** *Charakter* **तास्** (*ārdhadh.*) *des periphrastischen Futurums* **3, 1, 33**.
Erhält kein Augment **इ** **7, 2, 60**. Kann im Passiv und Impers. wie der Aoristcharakter **—इ** (**चिण्**) angefügt werden und erhält dann das Augment **6, 4, 62**. **स्** fällt ab **7, 4, 50 fg.** Dafür **ह्** substituiert **52**.
Die darauf folgenden Personalendungen tonlos **6, 1, 186**. **तास्यत्** *Adv.* **7, 2, 61 fgg.**

ति 1) *der Laut त्*. **तियोः** (dagegen **तयोः** **8, 2, 38. 40**) **3, 4, 107**. **तिहोः** **7, 2, 104**. — 2) *die Silbe ति* **5, 1, 22. 6, 4, 142**. — 3) *die Personalendung ति = तिप्* **6, 1, 68**. — 4) *krt ति* mit Weglassung der stummen Laute (vgl. **क्त्वि** und **क्त्विन्**). Erhält nicht das Augment **इ** **7, 2, 9**. — 5) *taddh. ति* **4, 1, 77** (zugleich *Femininsuffix*). **5, 2, 25. 138**. Dieses **ति** musste *taddh.* benannt werden, weil nur dadurch **युवति** zu einem Nominalstamme (*प्रातिषदिक*) werden und neue Suffixe erhalten konnte.

तिकन् *taddh.* **—तिक** (**तिका**) **5, 4, 39**.

तिङ् *die Personalendungen* (gebildet nach **1, 1, 71** aus **तिप्** und **महिङ्** **3, 4, 78**), *Verbum finitum*. Als n. behandelt **8, 1, 30**.
Die Personalendungen zerfallen in drei Personen und drei Zahlen **1, 4, 101 fg.**
Heissen **Vibhakti** 104. Sind *sārvadhātuka* mit Ausnahme der Personalendungen des Perfects und Precativs **3, 4, 113. 116 fg.**
Was auf eine Personalendung ausgeht, heisst *Pada* (*fertiges Wort*) **1, 4, 14**. Wann ein auslautendes **अ** verlängert wird **6, 3, 135**.
Anfügung **7, 3, 88**. Daran treten **तराम्** und **तमाम्** **5, 3, 56 fg. 4, 11**. Darnach **गोत्र** u. s. w. unbetont **8, 1, 27**. Wann das *Verbum finitum* unbetont und wann betont ist **28 fgg. 56 fgg. 68 fg. 71 fg. 2, 76** (*pluta*). Die Endsilbe *pluta* und *svarita* 104.

तित् त् *zum stummen Laut habend*. Ein solcher Stamm und ein solches Suffix haben den *svarita* auf der letzten Silbe **6, 1, 185**.
Vgl. **अत्** 6), **इत्**, **एयत्**, **तव्यत्**, **यत्**, **व्यत्**.

तियुक् *hinten antretendes Augment* **तिय्** **5, 2, 52**.

तिप् *Endung* **ति** *der dritten Person Sg. Parasm.* **3, 4, 78**. Anfügung der verkürzten Form **त्** an eine auf **स्** auslautende Wurzel **8, 2, 73**. Wann **त्** abfällt **6, 1, 68**.
Für **ति** wird **—त्** substituiert **3, 4, 82**.

तिल् *taddh.* **—ति** **5, 4, 41**.

तोय *taddh.* **तोय** **5, 2, 54 fg.** Daran **—अ** gefügt **3, 48**.

तु 1) *ein Dental* (vgl. **1, 1, 69**). Am Ende eines Suffixes kein stummer Laut **1, 3, 4**. Dafür ein Palatal substituiert **8, 4, 40**. Ein *Cerebral* 41. Ausnahme 42 fgg. Ein **ल्** substituiert 60. — 2) *Endung* **तु** *der dritten Person Sg. Parasm. im Imperat.* **3, 4, 86**. Dafür **—तात्** substituiert **7, 1, 35**. — 3) *unādi* **तु** (mit Weglassung des stummen **न्**). Erhält kein Augment **इ** **7, 2, 9**. Accent eines *Comp.*, dessen zweites

Glied auf dieses Suffix ausgeht, **6**, 2, 50. —

4) *taddh.* तु **5**, 2, 138.

तुक् *hinten antretendes Augment* त् **6**, 1, 71. 73 fgg. **8**, 2, 2, 3, 31.

तुद् *vorn antretendes Augment* त् **4**, 3, 15. 23 fg.

तुम् = तुमुन् **2**, 3, 15. **3**, 4, 9.

तुमुन् *kṛt* ल-तुम् (*Infinitiv*). Wann gebraucht **3**, 3, 10. 158. 167. 4, 65 fg. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 9 fgg. Ein Nomen act. im Dat. in der Bedeutung eines Infin. **2**, 3, 15.

तृ 1) Für न् von अर्वन् substituirtes त्, das wie ein Suffix उगित् behandelt wird, **6**, 4, 127 fg. — 2) *kṛt* तृ nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. तृच्, तृन्). Daran im Veda Comparativsuffixe gefügt, vor denen तृ abfällt, **5**, 3, 59. **6**, 4, 154.

तृच् *kṛt* तृ **3**, 3, 169. Bezeichnet den Agens **3**, 1, 133. Declination **6**, 4, 11. Wird mit einem Gen. nicht componirt **2**, 2, 15 fg. क्रोष्टु so behandelt, als wenn es auf dieses Suffix auslautete, **7**, 1, 95 fg.

तृन् *kṛt* ल-तृ **3**, 2, 135. Declination **6**, 4, 11. Nicht mit einem Gen. construirt **2**, 3, 69. Accent eines Comp. mit der Ne-

gation und einem daraufgehenden Worte **6**, 2, 161.

तोपध *dessen vorletzter Laut ein त् ist* **4**, 1, 39.

तोमुन् *kṛt* ल-तोस् (*Infinitiv*) **3**, 4, 16. Ist indeclinabel **1**, 1, 40. Mit ईश्वर verbunden **3**, 4, 13.

त्य *der Auslaut von पति, wenn इ zu य wird*, **6**, 1, 112.

त्यक् *taddh.* ल-त्य **4**, 2, 98.

त्यकन् *taddh.* ल-त्यक **5**, 2, 34.

त्यप् *taddh.* त्य **4**, 2, 104 fg.

त्र 1) *kṛt* त्र nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. ष्टन्). Erhält kein Augment **7**, 2, 9. — 2) *taddh.* त्र (त्रा) **4**, 2, 51. — 3) = त्रल् **2**, 4, 33. **6**, 3, 133.

त्रन् *ṃādi* ल-त्र. Anfügung **6**, 4, 97.

त्रल् *taddh.* ल-त्र **5**, 3, 10. Zu त्रा verlängert **6**, 3, 133. Bildet अत्र von एतद् **2**, 4, 33.

त्रा *taddh.* त्रा **5**, 4, 55 fg.

त्रि *kṛt* **4**, 4, 20 = क्रि.

त्व *taddh.* त्व **5**, 1, 119 fgg. 136. Anfügung an ein Femin. **6**, 3, 64.

त्वन् *kṛt* ल-त्व (कृत्यर्थे) **3**, 4, 14.

थ

थ *der Laut थ* **3**, 4, 107. **5**, 3, 4. **7**, 1, 87. **8**, 2, 38. 40. Vgl. थ 1).

थ 1) *der Laut थ* **1**, 2, 23. **8**, 2, 35. — 2) *Endung थ der zweiten Person Pl. Parasm.* **3**, 4, 78. Dafür त् substituirt 101. 85. अ 82 fg. — 3) *ṃādi थ* (ohne stummen Laut). Wird ohne Augment इ angefügt **7**, 2, 9. Accent eines Comp., dessen zweites Glied darauf ausgeht, **6**, 2, 144.

थकन् *kṛt* ल-थक **3**, 1, 146.

थट् *taddh.* थ mit dem Femin. auf ई **5**, 2, 50.

थन *Endung थन der zweiten Person Pl. Imperat. Parasm.*, ein Substitut für त **7**, 1, 45.

थमु *taddh.* und Vibhakti थम् **5**, 3, 24 fg.

थल् *Endung ल-थ der zweiten Person Sg. im Perfectum und Präsens Parasm.* **3**, 4, 82 fgg. Davor Abfall der Reduplication und Substitution von ए für den Wurzelvocal अ **6**, 4, 121 fgg. Mit und ohne Augment इ angefügt **7**, 2, 61 fgg. Accent **6**, 1, 196.

थस् *Endung थस् der zweiten Person Du.*

Parasm. 3, 4, 78. Dafür तम् substituiert 101. 85. अयुस् 82 fgg.

या *taddh.* und *Vibhakti* या 5, 3, 26.

यात् *taddh.* —ल या 5, 3, 111. Zugleich *Vibhakti* 23.

यास् *Endung* यास् *der zweiten Person*

Sg. Átman. 3, 4, 78. Davor Abfall des Aoristcharakters स् 2, 4, 79. Dafür से substituiert 3, 4, 80.

युक् *hinten antretendes Augment* य् 5, 2, 51. 7, 4, 17.

य्यन् *taddh.* —ल—य्य 5, 1, 8.

द

द *der Laut* द् 5, 3, 6. 6, 1, 3. 7, 2, 106. 109. 8, 2, 42. 80. Vgl. द.

द *der Laut* द् 5, 3, 72. 4, 106. 8, 2, 32. 42. 72. 80. Vgl. द्.

दघञ् *taddh.* दघ्ने 5, 2, 37 fg. Hat im *Femin.* ई 4, 1, 15.

दा *taddh.* und *Vibhakti* दा 5, 3, 15. 19 fgg.

दादि *mit द् anlautend* 8, 2, 32.

दानोम् *taddh.* u. *Vibhakti* दानोम् 5, 3, 18 fg. दुक् *hinten antretendes Augment* द् 6, 3, 99 fg.

देशीय = देशीयर् 6, 3, 42.

देशीयर् *taddh.* देशीय 5, 3, 67. Anfügung an ein *Femin.* 6, 3, 42.

देश्य *taddh.* देश्य 5, 3, 67.

द्वयसञ् *taddh.* द्वयसे 5, 2, 37 fg. Hat im *Femin.* ई 4, 1, 15.

ध

ध *der Laut* ध् 8, 2, 25. 3, 78 fg. Vgl. ध. ध *der Laut* ध् 6, 1, 120. 8, 2, 34. 40. Vgl. ध.

धमुञ् *taddh.* ध्—धम् 5, 3, 45.

धा *taddh.* धा 5, 3, 42 fgg. 4, 20. Suffixe in der Bedeutung von धा mit Absolutiven verbunden 3, 4, 62.

धि *Personalendung* धि, ein Substitut für हि 6, 4, 101 fgg.

धुद् *vorn antretendes Augment* ध् 8, 3, 29 fg.

धमुञ् *taddh.* ध्—धम् 5, 3, 44.

ध् *die Doppelconsonanz* ध् 8, 2, 37 fg. ध्व *Bezeichnung der Personalendungen धम् und ध्वे* 7, 2, 78.

ध्वम् *Endung ध्वम् der zweiten Person Pl. Átman.* 3, 4, 78. Erhält das Augment इ 7, 2, 78. Dafür ध्वात् substituiert 1, 42. Dafür kann auch स्व (*Sg.*) gebraucht werden 3, 4, 2 fgg.

ध्वात् *Personalendung ध्वात्*, Substitut für ध्वम् 7, 1, 42.

ध्वे *Personalendung ध्वे* 3, 4, 79. Erhält das Augment इ 7, 2, 78.

न

न *der Laut* न् 6, 1, 3. Dafür Anusvára substituiert 8, 3, 24. ण् 4, 1 fgg. Als Auslaut eines Nominalstammes 6, 4, 144 fgg.

Eines Wortes 8, 3, 7. 30 fg. Als stummer Laut in अत्रियन् 5, 2, 84 bezeichnet er dasselbe als Oxytonon (vgl. नित्). Vgl. न 1).

न 1) der Laut न् 1, 2, 23. 4, 1, 33. 172. 6, 1, 103. 3, 73. 4, 7, 23 fgg. 7, 1, 29. 3, 54. Am Ende eines Nominalstammes 1, 4, 15. 4, 1, 5. 5, 2, 49. 8, 2, 2. 7. 17. Wird für den Anlaut ण् einer Wurzel substituiert 6, 1, 65. Für म् 8, 2, 64. 3, 27. Für त् 4, 1, 39. Für त् und द् 8, 2, 42. Vgl. न्. — 2) die Silbe न 5, 1, 125. — 3) taddh. न 5, 2, 100.

नङ् कृत् $\_ = न$ 3, 3, 90.

नजिङ् कृत् $\_ = नज$ 3, 2, 172.

1. नञ् die Negation न; s. im folgenden Index.

2. नञ् taddh. $\_ = न$ 4, 1, 87.

नन् कृत् $\_ = न$ 3, 3, 91.

नपर worauf न् folgt 8, 3, 27.

ना 1) taddh. ना 5, 2, 27. Dieses und $\_ = ना$ (नाञ्) gemeint 3, 4, 62 (in Verbindung mit Absolutiven). — 2) Casusendung ना, ein Substitut für आ (Instr. Sg.) 7, 3, 120. 8, 2, 3 (ने Loc.).

नाञ् taddh. $\_ = ना$ 5, 2, 27. Vgl. u. ना 1).

नाटच् taddh. नाट् 5, 2, 31.

नादि mit न् anlautend 4, 1, 172.

नान्त auf न् auslautend 5, 2, 49.

नाम् die Endung des Gen. Pl. आम् nach Anfügung des Augments न् (vgl. 7, 1, 54 fgg.). Anfügung 6, 4, 3 fgg. Betont 1, 177 fg. Das न् geht in ण् über 8, 4, 42.

प der Laut प् 7, 3, 43. 8, 3, 10. Davor 37. Vgl. पु.

पिटच् taddh. पिट् 5, 2, 33.

पित् प् zum stummen Laut habend. Ein solches Suffix ist unbetont 3, 1, 4. 1) sār-vadh. Die Imperativendung हि, die als Substitut von सि (सिप्) पित् sein müsste, ist es nicht 3, 4, 87. Im Veda kann sie es sein 86. Die erste Person des Imper. (in

नि Personalendung नि im Imperativ, ein Substitut für मि 3, 4, 89.

निङ् für den Auslaut substituiertes नि 5, 4, 134.

नित् न् zum stummen Laut habend. Ein solcher Stamm und ein solches Suffix zeigt an, dass der Acut auf der ersten Stelle des Stammes ruht, 6, 1, 197. Accent eines Comp., dessen zweites Glied mit einem नित् कृत् gebildet ist, 2, 50. Vgl. अतुन्, अध्यैन्, अन्, असेन्, इन्, इष्टन्, ईकन्, ईयसुन्, ईरन्, कन्, कसुन्, कसेन्, किन्, केन्, क्तिन्, क्लृकन्, क्विन्, ख्युन्, घन्, टिटन्, ठन्, छुन्, शिघन्, तवेन्, ति-कन्, तुमुन्, वृन्, तोसुन्, त्यकन्, त्रन्, त्वन्, थकन्, थ्यन्, नन्, फिन्, मनिन्, यन्, वुन्, व्यन्, शध्यैन्, शानन्, शयन्, पाकन्, प्कन्, प्दन्, प्ठन्, प्ठुन्, न्, सेन्.

नोक् hinten antretendes Augment नो 7, 4, 84.

नुक् hinten antretendes Augment न् 4, 1, 32. 7, 3, 39. 4, 85 fgg.

नुट् vorn antretendes Augment न् 6, 1, 176. 3, 74. 7, 1, 54 fgg. 71 fg. 8, 2, 16 fg. Vgl. डमुट्.

नुम् nach dem letzten Vocal infigirtes न् 7, 1, 58 fgg. 78 fgg. 8, 3, 58. 4, 2. Kann ण् werden 11. Vgl. अनुम् und सनुम्.

नोपध Adj. (f. आ) न् an vorletzter Stelle habend 1, 2, 23. 6, 4, 7.

न्य die Doppelconsonanz न्य 7, 1, 87.

प

der des Sg. verstünde es sich von selbst, da sie ein Substitut für मि, d. i. मिप् ist) ist in allen Zahlen पित् 92. Ein solches sār-vadh. ist niemals डित् 1, 2, 4. Vrddhi, Guṇa und andere Verstärkungen der Wurzel davor 7, 3, 89 fgg. Ausnahme 87. Erhält das Augment ई 93 fgg. अ 99 fgg. Betonung davor in reduplicirten Verbalformen 6, 1, 192. Hierher gehören मिप,

तिप्, शप्, सिप् 2). — 2) árdhadh. krt. Vor einem solchen erhält eine auf einen kurzen Vocal auslautende Wurzel das Augment त् 6, 1, 71. Hierher gehören क्वप्, क्वनिप्, क्वरप्, क्विप्, क्वनिप्, ल्यप्, वनिप्. — 3) Suffixe, in denen das प् nur die Unbetontheit derselben bezeichnet: अप्, आप्, एनप्, कप्, कल्पप्, कुणप्, डोप्, चणप्, चुञ्चुप्, टाप्, टप्, डाप्, डमत्तुप्, तनप्, तप्, तमप्, तथप्,

तरप्, त्यप्, पाशप्, मतुप्, मप्, यप्, रूपप्, वतुप्, सिप् 1).

पु ein Labial 1, 1, 69. 7, 4, 80. 8, 4, 2. Im Anslaut einer Wurzel 3, 1, 98. Davor ∞ 8, 3, 37.

पुक् ein hinten antretendes Augment प् 7, 3, 36. 86.

पुम् ein nach dem letzten Vocal infigirtes Augment प् 7, 4, 19.

फ

फ der Laut फ् 1, 2, 23. Davor ∞ 8, 3, 37. Für फ् am Anfange eines taddh. wird आयन् substituirt 7, 1, 2. Vgl. चफ्ज्, फक्, फज्, फिज्, फिन्, फ्फ, फ्फक्, पु.

फक् taddh. ±_आयने 4, 1, 99 fgg. 2, 80. Wird abgeworfen 4, 1, 91.

फज् taddh. ±_आयन 4, 1, 110 fg.

फि = फिज् 4, 1, 149.

फिज् taddh. ±_आयनि 4, 1, 150. 154 fgg. 2, 80. Fällt ab 2, 4, 68. 4, 1, 91. Daran ±_इको oder ईय gefügt 149.

फिन् taddh. ±_आयनि 4, 1, 160.

व

व taddh. व 5, 2, 138.

वश् eine tönende nicht-aspirirte Muta mit Ausschluss des ज् (s. Çivasûtra) 8, 2, 37 fg.

वहुच् taddh. वहु, das vorangestellt wird,

den Acut aber auf die Endsilbe des Stammes versetzt, 5, 3, 68.

विडच् taddh. विडे 5, 2, 32.

विरोसच् taddh. विरोसे 5, 2, 32.

भ

भ der Laut भ् 7, 4, 48.

भ 1) n. ein Nominalstamm vor vocalisch oder mit प् anlautenden Suffixen und ausnahmsweise auch vor einigen andern 1, 4, 18 fgg. 6, 4, 22. 129 fgg. 7, 1, 88. 8, 2, 79. — 2) taddh. भ 5, 2, 138 fg.

भक्तल् taddh. ±_भक्त 4, 2, 54.

भप् eine tönende aspirirte Muta mit Ausschluss des भ् 8, 2, 37 fg.

भिस् Casusendung भिस् 4, 1, 2. Dafür ऐस् substituirt 7, 1, 9 fgg.

भ्यस् die Casusendungen भ्यस् 4, 1, 2. Dafür अभ्यम् substituirt 7, 1, 30. अत् 31.

भ्याम् die Casusendungen भ्याम् 4, 1, 2.

भटच् taddh. भटे 5, 2, 31.

म

म der Laut म 6, 4, 107. 137. 8, 4, 23. Dafür न् substituiert 2, 64 fg. 3, 27. Anusvâra 23 fg. Ausnahme 25 fg. रु 5 fg. Vgl. म 1).

म 1) der Laut म 1, 1, 12. 6, 4, 170. 7, 2, 91. 108. 3, 34. 8, 2, 53. 80. 3, 26. Wann nicht stummer Laut 1, 3, 4. — 2) die Silbe म 5, 2, 137. — 3) म् und अ 8, 2, 9. — 4) Personalendung म, ein Substitut für मस् 3, 4, 82 fg. — 5) taddh. म 4, 3, 8. 5, 2, 108.

मट् taddh. म mit dem Femin. auf ई 5, 2, 49.

मत् 5, 3, 65 u. मतु (häufig) = मतुप्; s. das. मतुप् taddh. मत् 4, 2, 85 fg. 4, 127. 5, 2, 94 fg. 99 fg. 105. 109. 115 fg. 136. Davor ein Vocal verlängert 6, 3, 119 fg. 131. Accent 1, 176. 219 fg. Vocativ im Veda 8, 3, 1. Wann व् für म् substituiert wird 2, 9 fg. Daran ±अ gefügt 4, 2, 72. Abfall des Suffixes 4, 125 fg. 5, 2, 60. 3, 65. Andere Suffixe mit der Bedeutung von मत् 4, 4, 128 fg. 136. 5, 2, 59. 61 fg. Anfügung solcher Suffixe 1, 4, 19. Vgl. उगित्.

मन् 1) als Auslaut von Nominalstämmen. Declination 6, 4, 137. Bildung des Femin. 4, 1, 11. 13. Daran taddh. इन् gefügt 5, 2, 137. Accent eines Comp., dessen zweites Glied auf मन् auslautet, 6, 2, 117. 151. — 2) मन्दी मन्. Anfügung 6, 4, 97.

मनिन् कर्त् १_मन् 3, 2, 74 fg.

मप् taddh. म 4, 4, 20.

मपर worauf म् folgt 8, 3, 26.

मपूर्व dem म् vorangeht 6, 4, 170.

मय alle Mutae nebst den Nasalen mit Ausschluss des ज् 8, 3, 33.

मय 4, 4, 138 = मयट्.

मयट् taddh. मय mit dem Femin. auf ई 4, 3, 82. 143 fgg. 148 fgg. 5, 2, 47. 4, 21 fg. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 4, 4, 138 fgg.

मश् ein für das Ganze (die Personalendung अम्) substituirtes म् 7, 1, 40.

मस् Personalendung मस् 3, 4, 78. Dafür मसि substituiert 7, 1, 46.

मसि Personalendung मसि im Veda 7, 1, 46.

महिङ् Personalendung महि 3, 4, 78. Das ङ् dient zur Bildung des Siglum तिङ्.

माङ् Prohibitivpartikel मा; s. den folgenden Index.

मात्रच् तaddh. मात्रं 5, 2, 37 fg. Hat im Femin. ई 4, 1, 15.

मान्त auf म् auslautend 7, 3, 34.

मि 3, 4, 89 = मिप्.

मित् म् zum stummen Laut habend.

1) Wurzel. Eine solche Wurzel bewahrt die Kürze des an vorletzter Stelle stehenden अ im Causativ 6, 4, 92. Vor dem Aoristcharakter _±ई und vor dem Absolutivsuffix _±अम् kann auch die Länge eintreten 93. मित् heißen die Wurzeln 800—873 der ersten Klasse. — 2) Augment. Ein solches wird nach dem letzten Vocal hinzugefügt 1, 1, 47. Vgl. आम्, इम्, उम्, नुम्, पुम्, सुम्, रम्, श्नम्.

मिप् Personalendung मि 3, 4, 78. Dafür अम् substituiert 101. _±अ 82 fg. नि 89.

सु die Silbe सु 8, 2, 3.

मुक् hinten antretendes Augment म् 7, 2, 82.

मुम् nach dem letzten Vocal infigirtes Augment म् 6, 3, 67. 70 fg.

य

य् *der Laut य* 8, 3, 87. Als Auslaut einer Wurzel 3, 2, 152. Eines Wortes 7, 3, 3. Anlaut eines Suffixes 1, 4, 18. 6, 1, 79 fg. 4, 118. 7, 1, 65. 4, 22. Abfall des य् 6, 1, 66. 4, 149 fgg. Am Ende eines Wortes 8, 3, 19 fgg. Hier, wenn es sich erhält, mit geringerer Articulation ausgesprochen 18. Vgl. य 1) und यण्.

य 1) *der Laut य* 4, 1, 63. 2, 121. 5, 1, 132. 6, 1, 38. 115. 7, 2, 89. 110. 3, 2, 46. Fällt ab 6, 4, 49 fg. Wird für र् (रु) substituiert 8, 3, 17. Als Anlaut eines Suffixes 6, 1, 61. 4, 43. 109. 168. Vgl. य्. — 2) *die Vocale इ und अ nebst ihren Längen* 6, 4, 148. — 3) *der Charakter des Intensivs = यङ्*. Abfall desselben 1, 1, 58. — 4) *taddh.* य 4, 2, 49 fg. 80. 94. 4, 105. 109. 133. 137 fg. 5, 1, 66 (?). 126. 3, 103 (?). Accent eines auf य ausgehenden Stammes mit vorangehender Negation 6, 2, 156. — 5) *taddh.* यं, abgekürzt für यत् 6, 3, 87 fg. — 6) *Casusendung य*, ein Substitut für ए (Dativ) 7, 1, 13.

यक् 1) *hinten antretendes Augment य* 7, 1, 47. — 2) *ârdhadh.* $\_=\_$ य. Bildet Denominativa 3, 1, 27. Diese heißen Wurzeln (धातु) 32. — 3) *ârdhadh.* $\_=\_$ य, Präsenscharakter des Passivs und Reflexivums 3, 1, 67. 87 fg. Wann nicht angefügt beim Reflexivum 88 fgg. Anfügung 6, 1, 195 (mit reflexiver Bedeutung). 4, 44. 7, 4, 28 fg. — 4) *taddh.* $\_=\_$ यं 4, 3, 94. 5, 1, 128.

यङ् 1) *ârdhadh.* $\_=\_$ य mit medialen Personalendungen. Bildet Intensiva 3, 1, 22 fgg. Bedeutung des Intens. ebend. Die Intensiva heißen wieder Wurzeln (धातु) 32. Reduplication 6, 1, 9. Bildung derselben 7, 4, 63 fgg. 82 fgg. 90. Anfügung des Intensivcharakters 6, 1, 19 fgg. 29 fg. 7,

4, 30 fg. 8, 2, 20. 3, 112. Verschiedene krt daran gefügt 3, 2, 166. 176. Anfügung von वर 1, 1, 58. Vgl. यङ्लुक. — 2) *taddh.* य nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. ज्यङ् und ष्यङ्). Hat im Femin. औ 4, 1, 74.

यङ्लुक *Schwund des Intensivcharakters* $\_=\_$ य. Vor krt औ 2, 4, 74. Bildung der Reduplication 7, 4, 82 fgg. (यङ्लुकोः so v. a. यङ् यङ्लुकि च). 90 fgg. Anfügung der 3 Personalendungen des Sg. Parasm. 3, 94. 4, 88.

यच् य् und ein Vocal (अच्) 1, 4, 18. 8, 3, 87.

यञ् 1) *die Halbvocale, Nasale, ऋ und भृ* (s. Çivasûtra) 7, 3, 101 fg. — 2) *taddh.* $\_=\_$ य 4, 1, 105 fgg. 2, 40. 48. 3, 10. 168. 5, 3, 118 (*tadrûga*). Hat im Femin. ई 4, 1, 16. औ 75. Wird abgeworfen 2, 4, 64. 4, 1, 109. Daran $\_=\_$ आयने gefügt 101. $\_=\_$ अ 3, 127. आयन mit dem Femin. auf ई 1, 17.

यण् ein Halbvocal (s. Çivasûtra) 6, 4, 156. 7, 4, 80. Tritt an die Stelle von इ, उ, ऋ und ल् nebst deren Längen 6, 1, 77. 4, 81 fg. (hier bloss für इ, ई). Vocalisirt sich, was San̄prasâraṇa heisst, 1, 1, 45. Accent, wenn auslautende Vocale in den entsprechenden Halbvocal übergehen, 6, 1, 174 fg. 8, 2, 4.

यावत् einen Halbvocal (यण्) enthaltend 8, 2, 43.

यत् 1) *krt* (*krtja*) यं 3, 1, 97 fgg. Anfügung 6, 4, 65. Accent 6, 1, 213. — 2) *taddh.* यं 4, 1, 137. 140. 161. 2, 17. 31 fg. 101. 3, 4 fgg. 54 fg. 64. 71. 79. 114. 121. 160 fg. 4, 75 fgg. 77. 116. 128 fgg. 139. 5, 1, 2 fgg. 6 fg. 21. 34 fgg. 39 fg. 49. 65 fgg. 81. 98. 100. 102. 107. 125. 2, 3 fg. 16 fg. 103 fg. 4, 24 fg. Anfügung 6, 3, 50. 53. 87 fg.

Accent **6**, 1, 213. Eines Comp. mit der Negation und einem auf य ausgehenden Worte 2, 156.

यन् *taddh.* ॥य 4, 2, 42. 4, 114.

यप् *taddh.* य 5, 1, 82 fg. 2, 120.

यम् Sg. und Pl. ein *Halbvocal* und ein *Nasal* (s. Çivasûtra) 8, 4, 64.

य्य ein *Halbvocal*, ein *Nasal* und eine *Muta* (s. Çivasûtra) 8, 4, 58 fg.

यर् ein *Halbvocal*, ein *Nasal*, eine *Muta* und ein *Sibilant* (s. Çivasûtra) 8, 4, 45 fgg.

यल् *taddh.* ॥य 4, 4, 131.

यस् *taddh.* य 5, 2, 138. Vgl. सित्.

या 1) die *Silbe* या 7, 2, 80. — 2) *Casusendung* या im *Veda* 7, 1, 39.

याच् *Casusendung* यो im *Veda* 7, 1, 39. Wodurch unterschieden von या 2)?

याट् *vorn antretendes Augment* या 7, 3, 113.

यादि *was mit य beginnt* 7, 3, 2.

यासुट् *vorn antretendes Augment* यास् (vor den Personalendungen des Potentials und Precativs). Hat den *Acut* 3, 4, 103. Ist *डित्* im Potential ebend. *कित्* im Precativ 104. स् fällt ab 7, 2, 79. Für das übrig bleibende या wird इय् substituiert 80.

यिट् *vorn antretendes Augment* यि 6, 4, 159.

योद्यर्ण s. zu 7, 4, 53. Jetzt kann hinzugefügt werden, dass sich wohl ति für त् findet, aber, was in's Gewicht fällt, vor einem Consonanten.

यु 1) die *Silbe* यु. Dafür wird in einem Suffix अन् substituiert 7, 1, 1. Vgl. ख्युन्, द्यु, द्युन्, ययुट्, युच्, ल्यु, ल्युट्. — 2) *krt* अन् (nach Abwerfung der stummen Laute). Anfügung 2, 4, 57.

युक् *hinten antretendes Augment* य 7, 3, 33. 37.

युच् *krt* अर्ने 3, 2, 148 fgg. 3, 107, 128 fgg.

युट् *vorn antretendes Augment* य 6, 4, 63.

युस् *taddh.* यु 5, 2, 123. 138. 140. Vgl. सित्.

यू die *Vocale ई* und ऊ. In dieser Form mit einem Adj. im Du. m. verbunden 1, 4, 3.

योपध य् *an vorletzter Stelle habend* 4, 1, 63 (अ^०). 2, 121. 5, 1, 132.

य्व् इ und उ *nebst ihren Längen*. Gen. Du. य्वोः 6, 4, 77.

य्व य् und व्. य्वो (könnte auch auf य्व zurückgehen) 8, 2, 108. व्याभ्याम् 7, 3, 3.

र

र *der Laut* र. Als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 2. Eines Nominalstammes 15. Anlaut eines Suffixes 7, 4, 51. Für र् wird ल् substituiert 8, 2, 18 fgg. Visarganija 3, 15. र् vor र् fällt ab 14. Vor र् werden इ und उ verlängert 2, 76 fgg. Vgl. r 1) und r 1).

र 1) *der Laut* र 1, 1, 51. 4, 2, 123. 5, 3, 4. 6, 1, 3. 4, 47. 8, 2, 42. Für ऋ substituiert 7, 2, 100. न् 4, 1, 7. 8, 2, 69. स् 70 fg. Darnach Abfall von ङ् und व् 6, 4, 21. स् 8, 2, 24. Darnach Verdoppelung

Pāṇini's Grammatik.

eines Consonanten 4, 46. Verwandlung eines न् in ण् 1 fgg. Wenn र् ausfällt, wird der vorangehende Vocal verlängert 6, 3, 111. Vgl. र् und र 1). — 2) die *Silbe* र. Wird für ऋ substituiert 6, 4, 161 fg. — 3) *krt* र 3, 2, 167. — 4) *taddh.* र 4, 2, 80. 5, 2, 107. 3, 88.

रन् *Personalendung* रन् 3, 4, 105.

रपर *worauf र folgt* 1, 1, 51.

रम् *ein nach dem letzten Vocal infigirtes Augment* र 6, 4, 47.

रल् ein Consonant mit Ausnahme von य् und व् (s. Çivasûtra) 1, 2, 26.

रस् Personalendung रस् im periphrastischen Futurum 2, 4, 85.

रिक् hinten antretendes Augment रि 7, 4, 91 fg.

रिङ् für den Auslaut (ऋ) substituirtes रि 7, 4, 28.

रित् र् zum stummen Laut habend. Ein solches Suffix hat den Acut auf der vorletzten Silbe 6, 1, 217. Vgl. अनीयर्, जातीयर्, देशीयर्.

रीक् hinten antretendes Augment री 7, 4, 90. 92.

रीङ् für den Auslaut (ऋ) substituirtes री 7, 4, 27.

रु 1) das für auslautendes स् und einige andere Auslaute substituirtes र् 8, 2, 66 fgg. 3, 1. 5 fgg. Für den vorangehenden Vocal wird ein nasaler Vocal substituirt oder ein Anusvâra an denselben gefügt

2 fgg. Für रु wird उ substituirt 6, 1, 113 fgg. Visarganija 8, 3, 16. य् 17. Vgl. र् und र 1). — 2) कृत् रु 3, 2, 159.

रुक् hinten antretendes Augment र् 7, 4, 91 fg.

रुट् vorn antretendes Augment र् 7, 1, 6 fgg.

रूप 6, 3, 43 = रूप्.

रूप् taddh. रूप 5, 3, 66. Anfügung an ein Femin. 6, 3, 43 fgg.

रुष्य taddh. रुष्य 4, 3, 81. 5, 3, 54.

रे Personalendung रे, ein Substitut für इरे 6, 4, 76.

रोपध र् an vorletzter Stelle habend 4, 2, 123.

रोपधा Du. र् und der vorletzte Laut 6, 4, 47.

रौ Personalendung रौ im periphrastischen Futurum 2, 4, 85.

रिह्ल taddh. und Vibhakti —रिह्ल 5, 3, 16. 20 fg.

ल

ल् der Laut ल्. Verhalten eines Dentals vor ल् 8, 4, 60. Vgl. ल 1).

ल 1) der Laut ल्. Wann stummer Laut 1, 3, 8. Als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 2. Für र् substituirt 8, 2, 18 fgg. — 2) ल् als Anlaut der Personalendungen aller Tempora und Modi (लट्, लिट्, लुट्, लृट्, लेट्, लोट्, लङ्, लिङ्, लुङ्, लृङ्) zusammenfassende Bezeichnung derselben und ihrer Substitute (s. श्रुत्, श्रानच्, कानच्, क्वमु und die सत् genannten Participialendungen). Dafür 18 primäre Personalendungen substituirt, die mannichfache Veränderungen erleiden, 3, 4, 77 fgg. Diese zerfallen in Parasmaipada und Âtmanepada 1, 4, 99 fg. Bezeichnen den Agens, das Object und die impersonal aufgefasste Handlung 3, 4, 69. Wann un-

betont 6, 1, 186. 188 fg. Nicht mit Gen. (sondern mit Acc.) construirt 2, 3, 69.

लङ् die Personalendungen des Imperfects (sârvaadh.), Imperfect. Erfordert die Anfügung der Augmente अँ und औँ vor der Wurzel 6, 4, 71 fgg. Wann diese ausfallen 74 fg. In der dritten Person Pl. Parasm. उस् 3, 4, 109. 111 fg. Gebrauch des Imperfects 3, 2, 111. 113 fg. 116 fg. 3, 176. 4, 6. लङ्वत् Adv. 85. Vgl. डित् 3).

लच् taddh. लँ 5, 2, 96 fgg.

लट् die Personalendungen des Präsens (sârvaadh.), Präsens. Statt deren die Personalendungen des Perfects 3, 4, 83 fg. Gebrauch des Präsens 2, 118 fgg. 123. 3, 4 fgg. 131 fg. 142 fg. Dafür die Participial-

endungen श्त् und शानच् substituiert 2, 124 fgg. Vgl. टित् 2).

लि *zusammenfassende Bezeichnung des indifferentirten Aoristcharakters लि and der Personalendungen des Perfects (लिट्)*. Schwund derselben 2, 4, 80 fg.

लिङ् *die Personalendungen des Potentials und Precativs, Potential und Precativ*. Veränderungen in den Personalendungen 3, 4, 105 fg. 108. Parasm. erhält vorn das Augment यौस् 103. Âtman. सौय् 102. Mit त् und य् anlautende Personalendungen erhalten davor das Augment स् 107. — a) *Potential (sârvadh.)*. Ist im Parasm. डित् 3, 4, 103. Das स् der Augmente यास् und सौय् fällt ab 7, 2, 79. Für या (von यास्) wird ह्य् substituiert 80. Gebrauch des Potent. 3, 3, 9. 134. 143 fgg. 147 fgg. 152 fgg. 156 fg. 159 fgg. 164. 168 fg. 172. Statt dessen Conditional 139. — b) *Precativ*. Ist ârdhadh. 3, 4, 116. Parasm. ist कित् 3, 4, 104. Âtman. in bestimmten Fällen 1, 2, 11 fgg. Nach √म् Âtman. 3, 61. Für √हन् wird वध् substituiert 2, 4, 42. Anfügung 6, 4, 67 fg. 7, 4, 24 fg. 28 fg. Vor dem Augment सौय् noch das Augment इ 2, 39. 42 fg. Im Veda wird an die Wurzel noch das Suffix --अ gefügt 3, 1, 86. Gebrauch des Precativs 3, 3, 173. — Vgl. डित् 3).

लिट् *die Personalendungen des Perfects, Perfect*. Sind ârdhadh. 3, 4, 115. Wann कित् 1, 2, 5 fg. Für die primären Personalendungen andere substituiert 3, 4, 81 fg. √विद् und √आह् im Präsens mit Perfectendungen 83 fg. Wann ध्वे zu ह्वे wird 8, 3, 78 fg. Davor Reduplication 6, 1, 8. Bildung der Reduplication 17. 7, 4, 68 fgg. Andere Wurzeln substituiert 2, 4, 40 fg. 49. 55. Wann Augment इ nicht angefügt wird 7, 2, 13. Dieses nicht verlängert 37 fg. Verschiedene Veränderungen der Wurzel 6,

1, 29 fg. 38 fgg. 46. 4, 88. 7, 1, 62 fgg. 3, 57 fg. 4, 9 fgg. Verhalten der √सद् in Beziehung auf den Sibilanten 8, 3, 118. Abfall der Reduplication und Substitution von ए für den Wurzelvocal अ 6, 4, 120 fgg. Das periphrastische Perfect durch Anfügung von आम् gebildet 3, 1, 35 fgg. Darnach fallen die Personalendungen ab 2, 4, 81. Statt dessen das Perf. von √क angefügt 3, 1, 40. Für die Personalendungen die Suffixe --आने (कानच्) und --वस् (क्वस्) substituiert 2, 106 fgg. Gebrauch des Perfects 105. 115 fgg. 4, 6. Die Suffixe --इ und --इ mit Reduplication wie im Perfect angefügt 2, 171. Vgl. टित् 2).

लित् ल् *zum stummen Laut habend*. Vor einem solchen Suffix hat die diesem unmittelbar vorangehende Silbe den Acut 6, 1, 193. Vgl. आल, कमल्, खल्, ट्युल्, यामुल्, याल्, यवुल्, तल्, तसिल्, तातिल्, तिल्, त्रल्, थल्, थाल्, भक्तल्, यल्, हिंल्, ल्यप्, ल्यु, ल्युट्, विधल्, षल्.

लुक् 1) *Schwund eines Suffixes* 1, 1, 61. 2, 49. 2, 4, 58 fgg. 4, 1, 22 fgg. 88. 89 (अ°). 90 fg. 109. 175 fgg. 2, 64 fgg. 3, 34 fgg. 107. 163. 168. 4, 24. 79. 125 fg. 5, 1, 28 fgg. 55. 88 fg. 2, 60. 77. 105. 3, 30. 51 fg. 65. 4, 92. 6, 3, 1 fgg. (अलुक् einer Casusendung am Anfange eines Comp.). 4, 104 fgg. 153 fgg. 7, 1, 22 fg. 39. 3, 73. So v. a. शपो लुक् (bei den Wurzeln der zweiten Klasse) 7, 3, 89. यङ्लुक् 4, 82 fgg. 91. Vgl. लुमत्. — 2) *ein hinten antretendes Augment ल्* 7, 3, 39.

लुङ् *die Personalendungen des Aorists (sârvadh.)*, *Aorist*. Der indifferentirte Charakter des Aorists ist लि 3, 1, 43. In der dritten Person Pl. Parasm. उस् 4, 109 fg. Wann ह्रम् für ध्रम् eintritt 8, 3, 78 fgg. Wann Âtman. 1, 3, 61. Parasm. oder Âtman. 91. Die Wurzel erhält das Augment अँ oder अँ 6, 4, 71 fg. Wann diese

nicht gesetzt werden 74 fg. Andere Wurzeln substituiert 2, 4, 37. 43 fgg. 50. Anfügung 6, 4, 88. Gebrauch des Aorists 3, 2, 110. 121 fg. 3, 135. 175 fg. 4, 6. Vgl. ङित् 3).

लुट् die Personalendungen des periphrastischen Futurums (sârvadh.), dieses Futurum. Der Charakter dieses Futurums ist ताम् (तासि) 3, 1, 33. Für die dritten Personen werden आ (डा) mit Schwund des आस्, रो u. रस् substituiert 2, 4, 85. Wann Parasm. und Âtman. 1, 3, 93. Dieses Tempus bewahrt stets seinen Accent 8, 1, 29. Gebrauch dieses Futurums 3, 3, 15. 5 fgg. 135 fgg. Vgl. टित् 2).

लुप् Schwund eines Suffixes, wobei Geschlecht und Zahl des Primitivs dieselben bleiben, 1, 1, 61. 2, 51 fg. 2, 3, 45. 4, 2, 4 fg. 81 fgg. 3, 166 fg. 5, 2, 105. 3, 98 fgg. Die Lehre vom लुप् verworfen 1, 2, 54 fg. Vgl. लुमत्.

लुमत् लु enthaltend. Zusammenfassende Bz. für लृक्, लुप् und ष्लु. Wenn ein Suffix durch einen dieser Ausdrücke verschwindet, übt es auf den Stamm keine Wirkung mehr aus, 1, 1, 63.

लृ zusammenfassende Bz. für लृङ् und लृट्. Davor wird स्य an die Wurzel gefügt 3, 1, 33.

लृङ् die Personalendungen des Conditionals (sârvadh.), Conditional. Die Wurzel erhält das Augment अँ oder अँ 6, 4, 71 fg. Davor eine andere Wurzel substituiert 2, 4,

50. Gebrauch des Condit. 3, 3, 139 fgg. Vgl. लृ und ङित् 3).

लृट् die Personalendungen des ersten Futurums (sârvadh.), dieses Futurum selbst. Gebrauch dieses Futurums 3, 2, 112 fgg. 3, 5 fgg. 13. 133. 135 fgg. 144 fgg. 151. Wann es seinen Accent bewahrt 8, 1, 46 fg. 51. Für die Personalendungen können die सत् genannten Participialendungen gesetzt werden 3, 3, 14. Vgl. लृ und टित् 2).

लृट् die Personalendungen des Conjunctivs (sârvadh.), Conjunctiv. Veränderungen der Personalendungen 3, 4, 94 fgg. Davor erhält die Wurzel häufig das Suffix स् (सिप्) 1, 34. Anfügung an die verschiedenen Wurzeln दा und धा 7, 3, 70. Gebrauch des Conjunctivs 3, 4, 7. 8. Vgl. टित् 2).

लृट् die Personalendungen des Imperativs (sârvadh.), Imperativ 3, 3, 8. Form der Personalendungen 4, 85 fgg. Das न् der Endung आनि geht in ण् über 8, 4, 16. Gebrauch des Imperativs 3, 3, 157. 162 fgg. 173. 4, 2 fgg. Wann betont 8, 1, 52 fgg. Darnach ein erstes Futurum betont 51. Vgl. टित् 2).

लृप् कृत् (Absolutiv) —लृय, ein Substitut für —लृत्वा (darum —लृय) 7, 1, 37. Davor eine andere Wurzel substituiert 2, 4, 36. Anfügung 6, 1, 41 fgg. 50 fg. 4, 38. 56 fgg. 69 fg.

लृ कृत् —लृअन 3, 1, 134.

लृट् कृत् —लृअन mit dem Femin. auf ई 3, 3, 113. 115 fgg. Vgl. यु 2).

व

व् der Laut व् 5, 2, 40. 6, 1, 115. Als Anlaut einer Wurzel 4, 126. Auslaut 8, 2, 76. Als Anlaut eines Suffixes 6, 4, 107. 8, 2, 65. Für उ substituiert 108. Dafür ऊ (ऊट्) substituiert 6, 4, 19. Dieselbe Substitution für

व् + Vocal und für Vocal + व् 20. Vor व् ein Vocal verlängert 8, 2, 77 fgg. Abfall des व् 6, 1, 21. 66. Am Ende eines Wortes 8, 3, 19. Wenn es sich erhält, mit geringerer Articulation ausgesprochen 18. Vgl. व 1).

व 1) *der Laut* व् 3, 4, 91. 6, 1, 39. 79. 4, 137. 7, 3, 3. 41. 8, 2, 9. 52. 3, 33. 4, 23. Vgl. व्.— 2) *Personalendung* व, ein Substitut für वस् 3, 4, 82 fg.— 3) *das nach 6, 1, 67 wieder abfallende krt-Suffix* व् nach Abwerfung der stummen Laute (क्वप् u. s. w.). वप्रत्यय 6, 2, 52. 3, 92 fgg.— 4) *taddh.* व 5, 2, 109 fg.

वति *taddh.* वत् 5, 1, 18. 115 fgg.

वतु 1, 1, 23 u. s. w. = वतुप्.

वतुप् *taddh.* वत् 5, 2, 39. Für व् wird इय् substituiert 40 fg. Anfügung 6, 3, 89 fgg. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Zahlwort (संख्या) 1, 1, 23. Daran $\underline{\text{क}}$ gefügt, woran vorn das Augment इ antreten kann, 5, 1, 23. Erhält vor dem Suffix अ (mit dem Femin. auf ई) hinten das Augment इय् 2, 53. Vgl. उगित् und मतुप्.

वन् 1) *Auslaut* वन् eines Nominalstammes. Declination 6, 4, 137.— 2) *krt* वन् (= वनिप्). Anfügung 6, 4, 41. Vor dem Femininsuffix ई geht न् in र् über 4, 1, 7.

वनिप् *krt* वन् 3, 2, 74 fg. Vgl. वन् 2).

वय *taddh.* वय 4, 3, 162.

वर 1, 1, 58 = वरच्.

वरच् *krt* वरै 3, 2, 175 fg. Anfügung 1, 1, 58.

वल *alle Consonanten mit Ausschluss des य* (s. Çivasûtra) 6, 1, 66. 7, 2, 35.

वल 6, 3, 118 = वलच्.

वलच् *taddh.* वलै 4, 2, 89. 5, 2, 112 fgg. Anfügung 6, 3, 118.

वलादि *mit einem beliebigen Consonanten mit Ausschluss des य anlautend* 7, 2, 35.

वश् *ein Halbvocal (mit Ausschluss des य), ein Nasal und eine tönende Muta* (s. Çivasûtra) 7, 2, 8.

वस् *Personalendung* वस् 3, 4, 78. Dafür व substituiert 82 fg.

वसु (abgekürzt für क्वसु) *krt* $\underline{\text{=}}\text{वस्}$. Bei $\sqrt{\text{विद्}}$ für das Participialsuffix अत् (शत्) substituiert 7, 1, 36. Anfügung mit dem

Augment इ 2, 67 fgg. व् vocalisirt sich 6, 4, 131. Für स् wird ट् substituiert 8, 2, 72. र् (रु) 3, 1. Vgl. उगित्.

वहि *Personalendung* वहि 3, 4, 78.

वादि *mit व् anlautend* 6, 4, 126.

वान्त *auf व् auslautend* 6, 1, 79.

वि 1) *unâdi* वि. Anfügung 7, 3, 85.—

2) *das वि der krt-Suffixe क्विन्, क्विप्, णिब, णिबन्, विच् und विट् und des taddh. चिब.* Das Suffix ist व्, welches nach 6, 1, 67 abfällt. Da eine nackte Wurzel nach 1, 2, 45 kein Nominalstamm sein kann und ein fertiges Wort nach 1, 4, 14 entweder auf eine Personal- oder Casusendung ausgehen muss, so erfand man, um dieses zu erreichen, das imaginäre Suffix व्, welches nach 1, 1, 62 abfallen kann, ohne dass die beabsichtigte Wirkung aufgehoben würde. Vgl. u. चिब.

विच् *krt* व्, das wieder abfällt (vgl. वि 2) 3, 2, 73 fg. Das च् dient bloss zur Unterscheidung dieses व् von andern व्.

विट् *krt* व्, das wieder abfällt (vgl. वि 2) 3, 2, 67 fgg. Anfügung 6, 4, 41. Das ट् dient nur zur Unterscheidung dieses व् von andern व्.

विधल् *taddh.* $\underline{\text{=}}\text{विध}$ 4, 2, 54.

विन् 5, 3, 65 = विनि.

विनि *taddh.* विन् 5, 2, 102. 121 fg. Fällt vor den Suffixen $\underline{\text{=}}\text{इष्ट}$ und $\underline{\text{=}}\text{ईयस्}$ ab 3, 65.

वु *die Silbe वु*. Für diese wird in einem Suffixe अक substituiert 7, 1, 1. Vgl. कुन्, णवुच्, णवुल्, वुक, वुच्, वुञ्, वुन्, षुन्.

वुक 1) *hinten antretendes Augment* व 4, 1, 125. 6, 4, 88.— 2) *taddh.* $\pm\text{अकै}$ (vgl. वु 4, 2, 103).

वुच् *taddh.* अकै (vgl. वु) 5, 3, 80.

वुञ् 1) *krt* $\underline{\text{=}}\text{अक}$ (vgl. वु) 3, 2, 146 fg.— 2) *taddh.* $\underline{\text{=}}\text{अक}$ 4, 2, 39 fg. 53. 80. 121 fgg. 134 fgg. 3, 27. 45 fg. 49 fg. 77. 99. 118. 126. 128. 157 fg. 5, 1, 132 fgg.

वुन् 1) कृत् ङ-अक (vgl. वु) 3, 1, 149 fg.
 — 2) taddh. ङ-अक 4, 2, 61. 3, 28 fgg. 48.
 98. 125. 5, 2, 62 fg. 4, 1 fg.
 व्य् Du. die Laute व् und य्. व्योः 6, 1,
 66. 8, 3, 18.

व्यत् taddh. व्यं 4, 1, 144.

व्यन् taddh. ङ-व्य 4, 1, 145.

व्यपरं worauf व् oder य् folgt. अ° 6, 1, 115.

व्युपधत्त oder ह् an vorletzter Stelle habend
 1, 2, 26.

श

श् der Laut श्. Für क् substituiert 6, 4,
 19. स् 8, 4, 40. Dafür ष् substituiert 2, 36.
 Ein Guttural 62 fg. क् 4, 63. Davor erhält
 न् das Augment त् 3, 31. Vgl. श 1).

श 1) der Laut श् 6, 3, 55. Ist am An-
 fange eines Suffixes stummer Laut 1, 3, 8.
 Darnach bleibt न् unverändert 8, 4, 44. —
 2) Präsenscharakter अ (sârvadh.) bei den
 Wurzeln der sechsten Klasse, wenn die
 Personalendungen den Agens bezeichnen,
 3, 1, 77. Davor nach dem Wurzelvocal न्
 eingeschoben 7, 1, 59. Anfügung an Wur-
 zeln auf ञ् 4, 28. — 3) कृत् sârvadh. अ, an
 den Präsenscharakter (auch des Passivs)
 antretend, 3, 1, 137 fgg. 3, 100 fg. —
 4) taddh. श 5, 2, 100.

शङ्कटच् taddh. शङ्कटं 5, 2, 28.

शत् als Auslaut von Zahlwörtern. Ab-
 leitungen davon 5, 1, 22.

शत् कृत् sârvadh. Participialendung अत्,
 an den Charakter des Präsens und des Fu-
 turums tretend. Heißt सत् (s. im folgenden
 Index) 3, 2, 127. Für das Präsens substi-
 tuirt 124 fgg. 130 fgg. Für das Futurum
 3, 14. Wann unbetont 6, 1, 186. Nach अ
 wird न् eingeschoben 7, 1, 78 fgg. Wann
 das Femin. und die Casusendungen betont
 sind 6, 1, 173. Nicht mit dem Gen. ver-
 bunden 2, 3, 69. Dafür वस् substituiert 7, 1, 36.

शध्यै कृत् sârvadh. अद्यै (Infinitiv), an den
 Präsensstamm gefügt 3, 4, 9.

शध्यैन् कृत् sârvadh. ङ-अद्यै (Infinitiv),
 an den Präsensstamm gefügt 3, 4, 9.

शप् Präsenscharakter अ (sârvadh.) bei
 den Wurzeln der ersten Klasse und bei
 allen Denominativen und durch andere
 Suffixe erweiterten Wurzeln (Wurzeln der
 zehnten Klasse, Causativa, Desiderativa,
 Intensiva u. s. w.), wenn die Personalen-
 dungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 68. Bei
 einigen Wurzeln neben einem andern Prä-
 senscharakter 70 fgg. Davor Ausfall eines
 an vorletzter Stelle stehenden Nasals 6, 4,
 25 fg. Ein sonst eingeschobener Nasal nicht
 eingeschoben 7, 1, 63 fg. Das Participial-
 suffix अत् erhält das Augment न् 81. Ein
 durch लुक् bezeichneter Schwund dieses शप्
 findet bei den Wurzeln der zweiten Klasse
 und bisweilen im Veda statt 2, 4, 72 fg.
 Ein durch श्लु bezeichneter Schwund bei
 den Wurzeln der dritten Klasse und bis-
 weilen im Veda 75 fg.

शर् ein Sibilant (s. Çivasûtra) 7, 4, 61.
 8, 3, 28. 35 fg. 58. 4, 49.

शल् ein Sibilant und ह् (s. Çivasûtra)
 3, 1, 45.

शस् 1) taddh. शस् 5, 1, 42 fg. Anfügung
 6, 3, 55. — 2) Endung अस् des Acc. Pl.
 4, 1, 2. Anfügung 6, 1, 63. 93. 4, 80. Be-
 betont 1, 167. Für स् wird न् substituiert 103.
 7, 1, 29. Für अस् ह् 20. औ 21. Schwund
 der ganzen Endung 22.

शानच् 1) Präsenscharakter आनै (sârvadh.),
 ein Substitut für den Präsenscharakter ना
 der neunten Klasse vor हि 3, 1, 83. —
 2) कृत् sârvadh. Participialendung आनै, an

den Charakter des Präsens (Med. u. Pass.) und des Futurums tretend. Heisst सत् (s. im folgenden Index) 3, 2, 127. Für das Präsens substituirt 124 fgg. Für das Futurum 3, 14. Wann unbetont 6, 1, 186. Nicht mit dem Genetiv verbunden 2, 3, 69. Vgl. चान्श्.

शान् *krt sârvadh.* १_आन, an den Präsensstamm tretend, 3, 2, 128.

शायच् Präsenscharakter आये (sârvadh.), ein Substitut für den Präsenscharakter ना vor हि 3, 1, 84.

शालच् *taddh.* शाले 5, 2, 28.

श्रि Casusendung इ, ein Substitut für अस् (Nomin. und Acc. Pl.) im Neutrum 7, 1, 20. Heisst Sarvanâmasthâna (s. im folgenden Index) 1, 1, 42. Davor der Endvocal des Stammes verlängert 6, 4, 12. Fällt im Veda ab 1, 70.

शित् ein श् zum stummen Laut habend.

1) Ein solches, aus einem Laut bestehendes Substitut tritt für das Ganze (nicht für den Auslaut) ein 1, 1, 55. Vgl. अश्, इश्, ईश्, एश्, औश्, शि, शी, शे. — 2) Ein solches an Wurzeln und Wurzelstämme tretendes Suffix heisst sârvadhataka 3, 4, 113. Wann darnach Âtman. 3, 60 fg. Anfügung 6, 1, 45. 7, 3, 75 fgg. Vgl. सार्वधातुक im folgenden Index u. खश्, श् 2) 3), शल्, श्यै, श्यैन्, शप्, शानच्, शानन्, शायच्, शनम्, शना, शनु, शपन्, श्लु.

शी Casusendung ई, ein Substitut für अस् Nom. Pl. 7, 1, 17. Für औ 18 fg. Anfügung 6, 4, 136. 7, 1, 80 fg.

शे Casusendung ए, ein Substitut für andere Casusendungen im Veda 7, 1, 39. Heisst pragrha 1, 1, 13.

शन् = शनम् 6, 4, 23.

शनम् Präsenscharakter न (sârvadh.) bei den Wurzeln der siebenten Klasse, der nach dem Wurzelvocal eingeschaltet wird, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 78. न fällt aus 6, 4, 23. अ 111.

शना Präsenscharakter ना (sârvadh.) bei den Wurzeln der neunten Klasse und einigen anderen, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 81 fg. आ fällt ab 6, 4, 112. ई dafür substituirt 113. न् wird ए 8, 4, 15. Vor हि werden आने und आये substituirt 3, 1, 83 fg.

शनु Präsenscharakter नु (sârvadh.) bei den Wurzeln der fünften Klasse u. einigen anderen, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 73 fgg. 82. Für उ wird उव् substituirt 6, 4, 77. व् 87. Abfall des Vocals 107. Für न् wird ए substituirt 8, 4, 15. Die Imperativendung हि fällt ab 6, 4, 106.

श्यन् Präsenscharakter १_य (sârvadh.) bei den Wurzeln der vierten Klasse und einigen anderen, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 69 fgg. Bildet Reflexiva 90. Anfügung 7, 3, 71. 74. Das Participialsuffix अत् erhält das Augment न 1, 81.

श्लु Schwund des Präsenscharakters अ् bei den Wurzeln der dritten Klasse und einigen anderen, der als sârvadh. gilt, 1, 1, 61. 2, 4, 75 fg. Davor Reduplication der Wurzel 6, 1, 10. Bildung der Reduplication 7, 4, 75 fgg. Auf dieselbe Weise (श्लुवन्) die Reduplication einiger Wurzeln im periphrastischen Perfect 3, 1, 39. Vgl. लुमत्.

ष

ष् der Laut ष. Für den Anlaut ष einer Wurzel wird स् substituirt 6, 1, 64. Im Aus-

laut eines Wortes 8, 4, 35. Für स् subst. 41. Ein Dental bleibt vor ष unveränd. 43. Vgl. ष 1).

प 1) *der Laut प* 6, 4, 9. 135. Ist als Anlaut eines Suffixes stummer Laut 1, 3, 6. Bildung eines Dvaṁdva, dessen letztes Glied auf प auslautet, 5, 4, 106. Für च, छ, ज und श् substituirt 8, 2, 36. Für den Visarganija 3, 39. 41. 43 fgg. Dafür क् substituirt 2, 41. Darnach ण für न् 4, 1 fgg. नि vor einer auf प auslautenden Wurzel wird nie णि 18. Wenn √नग् als नप् erscheint, wird न् nicht ण् 36. Vgl. प्. — 2) *taddh. und samāsānta अ* mit dem Femin. auf ई 5, 4, 115.

पच् *taddh. und samāsānta अ* mit dem Femin. auf ई 5, 4, 113 fg.

पन् 1) *als Auslaut eines Nominalstammes*. In einem solchen Stamme fällt vor dem taddh. ±_अ das अ aus 6, 4, 135. — 2) *das Desiderativsuffix सन् nach Verwandlung des स in प in Folge des vorangehenden Lautes*. पणि 8, 3, 61.

पपूर्वं *dem प vorangeht* 6, 4, 9. 135.

पत्व n. *der Uebergang eines स in प* 6, 1, 86.

पाकन् *krt* ±_आक mit dem Femin. auf ई 3, 2, 155.

पान्त *auf प auslautend* 8, 4, 36. अ° 18.

पित् प *zum stummen Laut habend*. 1) Eine solche Wurzel bildet Nominalstämme auf ±_अ (Femin. आ) 3, 3, 104. Ausser den wirklich mit प versehenen Wurzeln gelten auch die Wurzeln 800—812 der ersten Klasse für पित्. — 2) Ein solches Suffix hat im Femin. डीप्, d. i. betontes ई 4, 1, 41. Vgl. प, पच्, पाकन्, प्कन, प्ठरच्, प्ठन्, प्ठच्, प्ठन, प्ठल्, प्फ, प्फक्, प्पड्, प्पज्, प्पलज्, प्पुन.

पोध्रम् *Personalendung पोध्रम् des Pre-*

cativs mit dem Augment सोय, dessen स in Folge eines vorangehenden Lautes in प übergegangen ist. Für ध् wird ढ् substituirt 8, 3, 78 fg.

पुक् *hinten antretendes Augment प* 4, 1, 161. 3, 138. 7, 3, 40.

प्कन् *taddh. ±_क mit dem Femin. auf ई* 5, 1, 75.

प्ठरच् *taddh. तरै mit dem Femin. auf ई* 5, 3, 90 fg.

प्ठन् *krt* ±_त्र mit dem Femin. auf ई 3, 2, 181 fgg.

प्ठच् *taddh. ङ्कै (vgl. ट्) mit dem Femin. auf ई* 4, 4, 31.

प्ठन् *taddh. ±_ङ्क oder ±_क (vgl. ट्) mit dem Femin. auf ई* 4, 3, 70. 4, 10 fg. 16 fg. 31. 53 fg. 5, 1, 46. 54 fg.

प्ठल् *taddh. ±_ङ्क (vgl. ट्)* 4, 4, 9. 74. प्ठान्त *auf प und auf न् auslautend* 1, 1, 24.

प्फ *taddh. आयन (vgl. फ्) mit dem Femin. auf ई* 4, 1, 17 fgg.

प्फक् *taddh. ±_आयनै mit dem Femin. auf ई* 4, 2, 99 fg.

प्पड् *taddh. प, als Substitut für den Auslaut (nicht für das ganze Suffix) anderer Suffixe mit dem Femin. auf आ* 4, 1, 78 fgg. Das प् wird vocalisirt und alsdann im Femin. ई angefügt 6, 1, 13 fg.

प्पज् *taddh. ±_य mit dem Femin. auf ई* 5, 1, 123 fg. Anfügung 6, 3, 51.

प्पलज् *taddh. ±_ल mit dem Femin. auf ई* 4, 3, 142.

प्पुन *krt* ±_अक (vgl. तु) mit dem Femin. auf ई 3, 1, 145.

स

स *der Laut स*. Wann am Ende eines Suffixes nicht stummer Laut 1, 3, 4. Als Anlaut einer Wurzel 8, 4, 61. Eines Suf-

fixes 7, 4, 49. 8, 2, 37. 41. Eines Wortes 3, 29 fg. Als Auslaut einer Wurzel 7, 4, 49. Eines Nominalstammes 1, 4, 19. Da-

für श् substituiert 8, 4, 40. प् 41. Abfall 3, 4, 98. 8, 2, 29. Vgl. स 1).

स 1) *der Laut स्* 3, 4, 91. 7, 2, 106. Nominalstämme auf स् 6, 4, 10. Als Anlaut eines Suffixes 7, 2, 57. Für ein anlautendes प् einer Wurzel substituiert 6, 1, 64. Für den Visargānija 8, 3, 34. 36. 38. 40. 42. 46 fgg. Dafür रु substituiert 2, 66. 74. रु oder र् 70 fg. द् 72 fgg. प् 3, 56 fgg. 80 fgg. Abfall des स् 3, 1, 11. 7, 2, 79. 8, 2, 24 fgg. Vgl. स. — 2) *unādi स*. Erhält kein Augment इ 7, 2, 9. — 3) *taddh.* स 4, 2, 80. 5, 4, 40.

सक् *hinten antretendes Augment स्* 7, 2, 73.

सन् *Desiderativsuffix ल-स (ārdhadh.)* 3, 1, 5 fgg. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Wurzel (धातु) 32. Wann कित् 1, 2, 8 fgg. 26. Davor eine andere Wurzel substituiert 2, 4, 37. 47 fg. 51. Reduplication 6, 1, 9. Bildung derselben 7, 4, 79 fgg. Abfall derselben 54 fgg. Mit und ohne Augment इ angefügt 2, 12. 41. 49. 74 fg. Anfügung 6, 1, 31 fg. 4, 16 fg. 42. 7, 3, 57 fg. 4, 54 fgg. 8, 3, 61. 117. Ātman. und Parasm. 1, 3, 57 fgg. 62. 92 fg. An ल-स कर्त उ gefügt 3, 2, 168. Im reduplicierten Aorist richtet sich die Reduplication nach der des Desid. (सन्वत्) 7, 4, 93.

सनुम् *mit dem infigirten Augment न् (नुम्)* versehen 8, 4, 32.

सर *unādi सर* (ohne stumme Laute). Ohne Augment इ angefügt 7, 2, 9.

सात् = साति 8, 3, 111.

साति *taddh.* सात् 5, 4, 52 fgg. स् geht nicht in प् über 8, 3, 111.

साम् *die Genetivendung आम् mit dem vorn angetretenen Augment स्* (s. 7, 1, 52). Dafür आकम् substituiert 7, 1, 33.

सि 1) *Personalendung सि = सिप्* 3, 4, 87. 6, 1, 68. — 2) *unādi सि* (ohne stummen Laut). Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 9.

Pāṇini's Grammatik.

सिच् *Aoristcharakter स् (ārdhadh.)*, ein Substitut für च्चि 3, 1, 44. Wann कित् 1, 2, 11 fgg. Davor Vṛddhi 7, 2, 1 fgg. Mit und ohne Augment इ oder ई angefügt 7, 2, 40. 42 fg. 57. 71 fgg. 6, 4, 62. Die Wurzel erhält hinten das Augment स् 7, 2, 73. Personalendung उम् st. अन् 3, 4, 109 fg. Personalendung mit Augment ई angefügt 7, 3, 96 fg. Bildung des Passivs und Impersonals 6, 4, 62. Schwund des Suffixes 2, 4, 77 fgg. Abfall des स् 8, 2, 25 fgg. Betonung 6, 1, 187. Das च् zeigt an, dass der Charakter den Acut hat, wenn er das Augment इ annimmt. Vgl. लुङ्.

सित् स् *zum stummen Laut habend.* Vor einem solchen Suffixe heisst der Nominalstamm Pada (Wort), weil der Auslaut wie der Auslaut eines Wortes behandelt wird, 1, 4, 16. Vgl. घस्, ङस्, यस्, युस्.

सिप् 1) *Suffix स् (ārdhadh.) vor den Personalendungen des Coniunctivs* 3, 1, 34. प् zeigt an, dass das Suffix auch mit dem Augment इ unbetont bleibt. — 2) *Personalendung सि (sārvadh.)* 3, 4, 78. Nach Abfall des इ fällt auch स् ab 6, 1, 68. Verhalten eines auslautenden स् u. द् einer Wurzel vor स् nach Abfall des इ 8, 2, 74 fg. Für सि wird ल-य substituiert 3, 4, 82 fgg. हि 87 fg.

सोयुद् *vorn antretendes Augment सोय् vor den Personalendungen des Potentials und Precativs* 3, 4, 102. Anfügung im Passiv und Impersonal des Precativs 6, 4, 62. Abfall des स् 7, 2, 79.

सु 1) *unādi सु* (ohne stummen Laut). Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 9. — 2) *Casusendung स् (Nomin. Voc. Sg.)* 4, 1, 2. 1, 4, 17. 6, 1, 182. 4, 127. Anfügung 13 fg. 7, 1, 82 fgg. 93 fg. 2, 94. 106 fgg. 110 fg. Fällt ab 6, 1, 68. 69 (im Voc.). 132 fgg. 7, 1, 23. 2, 107. Dafür अम् substituiert 1, 24. अद् oder अत् 25 fg. Im

Veda vertritt **स्** auch andere Casus 39. Vgl. **प्रथमा** im folgenden Index. — 3) *Casusendung* **सु** = **सुप्** 6, 1, 168.

सुच् *taddh.* **स्** 5, 4, 18 fg. Das **च्** zeigt an, dass die letzte Silbe den Acut hat.

सुज् *die Partikel सु*; s. den folg. Index.

सुट् 1) *die fünf ersten Casusendungen.* Die Bz. gebildet nach 1, 1, 71 aus **सु** u. **ऋट्** in 4, 1, 2. Heissen im Masc. und Femin. Sarvanāsthāna (s. im folgenden Index) 1, 1, 43. — 2) *vorn antretendes Augment* **स** 3, 4, 107. **6**, 1, 135 fgg. **7**, 1, 52. **8**, 3, 5. 70 fg.

सुप् 1) *Locativendung* **सु** 4, 1, 2. **8**, 3, 16. Vgl. **सप्तमो** im folgenden Index. — 2) *Casusendung* (die Bez. gebildet nach 1, 1, 71 aus **सु** der ersten Casusendung und **सुप्** der letzten in 4, 1, 2), *ein mit einer Casusendung versehenes Wort.* Je sechs heissen Singular, Dual und Plural 1, 4, 103. Alle Vibhakti 104. Sind (in der Regel) unbetont 3, 1, 4. Betonung davor 6, 1, 191. Anfügung 4, 83 fgg. 7, 3, 102 fg. 8, 2, 2. Dafür **अम्** substituiert 2, 4, 83 fg. Verschiedene andere Endungen im Veda 7, 1, 39. Abgeworfen 2, 4, 71. 82. Was auf eine Casusendung ausläutet heisst Pada (*Wort*) 1, 4, 14. In der Bedeutung von **सुबन्त** 3, 1, 106. 2, 4, 78. 5, 3, 68. Verhalten eines solchen Wortes vor einem Vocativ in Bezug auf den Accent 2, 1, 2. Am Anfange

eines Comp. 2, 1, 9. Am Ende 4 fgg. Denominativa davon 3, 1, 8 fgg. So v. a. *Denominativ* 6, 1, 92. **असुप्** *keine Casusendung* 8, 2, 69. [Kein mit einer solchen Endung versehenes Wort 7, 3, 44.]

से 1) *Personalendung* **से** 3, 4, 80. Erhält das Augment **इ** 7, 2, 77 fg. — 2) *Infinitivendung* **से** 3, 4, 9.

सेट् *mit dem Augment इ (इट्) versehen* 1, 2, 18 fgg. 6, 1, 196. 4, 52. 121 fgg.

सेन् *Infinitivendung* **से** 3, 4, 9.

स *taddh.* **स** (सा) 5, 4, 40.

सज् *taddh.* **स** 4, 1, 87.

स्मात् *Casusendung* **स्मात्**, ein Substitut für **अस्** 7, 1, 15 fg.

स्मिन् *Casusendung* **स्मिन्**, ein Substitut für **इ** 7, 1, 15 fg.

स्मै *Casusendung* **स्मै**, ein Substitut für **ए** 7, 1, 14.

स्य 1) *Charakter स्य (ārhadh.) vor den Personalendungen des ersten Futurums und des Conditionals* 3, 1, 33. Erhält das Augment **इ** 7, 2, 70. Anfügung 8, 3, 117. Im Passiv u. Impers. 6, 4, 62. Wann Parasm. und Âtman. folgen 1, 3, 92 fg. — 2) *Casusendung* **स्य**, ein Substitut für **अस्** 7, 1, 12.

स्याट् *vorn antretendes Augment* **स्या** 7, 3, 114 fg.

स्य *Personalendung* **स्य** 3, 4, 91. Erhält das Augment **इ** 7, 2, 77 fg. Statt der Pluralendung 3, 4, 2 fgg.

ह

ह् *der Laut ह्.* Als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 5. Anlaut eines Suffixes 7, 2, 104. Dafür **च्** substituiert 3, 54 fgg. 8, 2, 32 fg. **ढ्** 31, 33. **घ्** 34. **य्** 35. Ein Palatal 7, 4, 62. Veränderungen eines anlautenden **ह्** 8, 4, 62. Vgl. **ह** 1).

ह 1) *der Laut ह्.* Verhalten eines **म्** vor

ह् mit nachfolgendem **म्** oder **न्** 8, 3, 26 fg. Ein auf **ह्** auslautender Nominalstamm am Ende eines Dvandva 5, 4, 106. Für **स्** substituiert 7, 4, 52. Nach **ह्** ein Consonant verdoppelt 8, 4, 46. Vgl. **ह्**. — 2) *taddh.* und *Vibhakti ह* 5, 3, 11. 13.

हल् m. (auch Pl.) und n. *ein Consonant*

(s. Çivasûtra) **6, 4**, 2. 49. 150. **8, 2**, 77. Unmittelbar auf einander folgende Consonanten heissen **संयोग 1, 1**, 7. Ein Vocal und ein Consonant sind einander nicht homogen 10. Ein Consonant im Auslaut eines Suffixes ist ein stummer Laut **3, 3**. Als Anlaut einer Wurzel **8, 4**, 31. Eines Wortes **3, 22. 6, 1**, 132. Eines Suffixes **4, 34. 66. 100. 113. 7, 2**, 85. 113. **3, 89**. Als Auslaut einer Wurzel **3, 1**, 83. 124. **3, 121. 6, 4**, 24. Eines Nominalstammes **6, 1**, 68. **3, 9**. Abfall eines auslautenden Consonanten **3, 1**, 12. Vgl. **हलन्त, हलादि, हलपूर्व** und im folgenden Index **एकहलादि, एकहहलमध्य** und **द्विहल**.

हलन्त consonantisch auslautend 1, 2, 10. **7, 2, 3**.

हलादि 1) m. der erste Consonant 7, 4, 60. — 2) Adj. *consonantisch anlautend 1, 2, 26. 3, 1, 22. 2, 149. 6, 1, 179. 3, 10. 4, 161. 7, 2, 7*.

हलपूर्व dem ein Consonant vorangeht 6, 1, 174.

हश्च ein Halbvocal, ein Nasal, eine tönende Muta und ह् (siehe Çivasûtra) 6, 1, 114.

हि Personalendung हि, ein Substitut für सि (सिप्, also eigentlich पित्) 3, 4, 87. Ist nicht पित् ebend. u. 88. Anfügung **1, 83 fg. 6, 4**, 35 fg. 117. 119. Dafür धि substituirt 101 fgg. —=तात् **7, 1**, 35. Schwund von हि **6, 4**, 105 fg. Statt des Plurals gesetzt **3, 4**, 2.

Alphabetisches Verzeichniss

der Suffixe nach Auflösung der lautlich bedeutsamen und nach Ablösung der stummen Laute.

(Suffixe ohne auf- und abzulösende Laute brauchten hier nicht noch einmal aufgeführt zu werden. Der Schwund eines Suffixes wird durch eine Null bezeichnet. In Betreff des Accentus ist auch das S. 146* Bemerkte zu beachten. Die Casusendungen sind nach **3, 1**, 4 unbetont.)

0 Präsenscharakter der Wurzeln der zweiten Klasse = **शपो लृक्**.

0 Präsenscharakter der Wurzeln der dritten Klasse = **श्लु**.

0 Charakter des Intensivs Parasm. = **यङ्लृक्**.

0 kṛt = **क्विच्, विट्**.

—±0 kṛt — **क्विच्**.

—=0 kṛt = **क्विच्, क्विप्**.

∠±0 kṛt = **क्विच्न्**.

∠=0 kṛt = **क्विच्न्**.

अ Präsenscharakter der Wurzeln der sechsten Klasse = **श**.

अ Endung der ersten Sg. Med. im Potential. und Prec. = **अत्**.

अ kṛt = **खश्च, घ, ट, ड, श**.

अ taddh. = **ड, डट्**.

अ taddh. und samāsānta = **घ**.

अँ kṛt = **अच्, खच्**.

अँ taddh. = **अच्**.

अँ taddh. und samāsānta = **टच्, डच्, षच्**.

अँ taddh. und Vibhakti = **अत्**.

अ् Präsenscharakter der Wurzeln der ersten Klasse u. s. w. = शप्.

अ् कृत्, taddh. und samāsānta = अप्.

—±अ कृत् = अण्, ण्.

—अ Aorist- und Conjunctivcharakter = अङ्.

—अ कृत् = क्, टक्.

—अ कृत् = खल्.

—अ Endung der ersten und dritten Person Sg. Perf. = णल्.

±अ taddh. = अण्, डण्, ण्.

—अ taddh. = अन्.

±अ कृत् = चञ्.

—अ कृत् = कञ्.

±अ taddh. = अञ्, ज्.

—अ कृत् = णच्.

—अ Aoristcharakter mit Reduplication = चङ्.

—अ कृत् = कप्.

अक्/ vor dem letzten Vocal infigirt = अकच्.

अक् taddh. = वुच्.

—अक् कृत् = ववुल्.

±अक् कृत् = वुञ्.

—अक् कृत् = वुन्, व्वुन्.

—अक् taddh. = व्वुन्, वुन्.

±अक् taddh. = वुञ्.

—अक् कृत् = ववुच्.

±अक् taddh. = वुक्.

अट् taddh. = अठच्.

अट् taddh. = अडच्.

अत् Participialendung = शत्.

—अत् कृत् = अतुन्.

अत् Personalendung = भ्.

अतर्म् taddh. = डतमच्.

अतरम् taddh. = डतरच्.

अतस् taddh. = अतसुच्.

अत्ति Personalendung = भि.

अत्ति taddh. = डत्ति.

अयुक् कृत् = अयुच्.

अयुक् कृत् = शयुक्.

—अयुक् कृत् = कयुक्.

—अयुक् कृत् = कयुक्.

—अयुक् कृत् = अयुक्, शयुक्.

अन् तaddh. und samāsānta = अनिच्.

अन कृत् = यु.

अन taddh. = ट्यु.

अन कृत् = युच्.

—अन कृत् = ययुट्.

—अन कृत् = ल्यु, ल्युट्.

—अन taddh. = ट्युल्.

±अन कृत् = ज्युट्.

—अन कृत् = ख्युन्.

अनीय कृत् = अनीयर्.

अन्त Personalendung = भ्.

अन्ति Personalendung = भि.

अम् taddh. = अम्.

—अम् Absol. = णमुल्.

—अम् Infin. = कमुल्.

±अम् Absol. = खमुञ्.

अयं taddh. = अयच्.

अस् taddh. (Adv.) = अस्ि.

अस् Gen. Sg. = डस्.

अस् Abl. Sg. = डस्ि.

अस् Nom. Pl. = जस्, जस्ि.

अस् Acc. Pl. = शस्.

अस् तaddh. und samāsānta = अस्िच्.

—अस् Infinitivendung = कसुन्.

—असे desgl. = कसेन्.

—असे desgl. = असेन्.

अस्तात् taddh. (Adv.) = अस्ताति.

आ Instr. Sg. = आङ्, टा.

आ तaddh. (Adv.) = आङ्, डाङ्.

आ Femininsuffix = चाप्.

अ desgl. = आप्, टाप्, डाप्.

—आ Casusendung im Veda = आल्.

—आ कृत् = पाकन.

आकिन् तaddh. = आकिन्िच्.

आट् taddh. = आटच्.

आत् taddh. (Adv.) = आत्ति.

आनं Präsenscharakter = शानच्.

आनं कृत् = चानश्, शानच्.

—आन कृत् = शानन्.

--आनं कृत् = कानच्.
 आम् तaddh. (Adv.) = आम्.
 आयै Präsenscharakter = प्रायच्.
 आयन तaddh. = ष्.
 ±/ _आयन तaddh. = फञ्.
 ±_आयने तaddh. = चफञ्, फक्, षफक्.
 /_आयनि तaddh. = फिन्.
 ±/ _आयनि तaddh. = फिञ्.
 ±_आरै तaddh. = आरक्.
 आले तaddh. = आलच्.
 आलुं कृत् = आलुच्.

इ erste Sg. Âtman. = इट्.
 इ Locativ Sg. = इडि.
 इ Nom. Acc. Pl. Neutr. = शि.
 इ तaddh. und samâsânta = इत्.
 ई desgl. = इच्.
 --±इ Charakter des Causativs u. s. w. =

णि, णिङ्, णिच्.

--इ कृत् = कि.
 /±इ कृत् = इञ्.
 /_इ कृत् = किन्.
 ±/ _इ तaddh. = इञ्.
 --±ई Aoristcharakter (in उदपादि u. s. w.)

= चिण्.

इके तaddh. = ठक्, षक्.
 इक तaddh. = ठप्.
 --/इक तaddh. = षल्.
 /_इक तaddh. = टिटन्, ठन्, षन्.
 ±/ _इक तaddh. = जित्, ठञ्.
 ±_इके तaddh. = ठक्.
 इते तaddh. = इतच्.
 इन् कृत् und तaddh. = इनि.
 --±इन् कृत् = इनुण्, धिनुण्, णिनि.
 ±_इन् तaddh. = णिनि.
 इने तaddh. = इनच्.
 इमेन् तaddh. = इमनिच्.
 इय तaddh. = घ, घस्.
 इये तaddh. = घच्.
 /_इय तaddh. = घन्.
 इरे Personalendung = इरेच्.
 इले तaddh. = इलच्.

/_इष्ट तaddh. = इष्टन्.
 इष्णुं कृत् = इष्णुच्, खिष्णुच्.

ई Casusendung = शी.
 ई Femininsuffix = डी.
 ई Femininsuffix (betont) = डीप्.
 ई Adv. mit क् u. s. w. s. च्चि.
 ई Femininsuffix = डीप्.
 /_ई desgl. = डीन्.
 /_ईक तaddh. = ईकन्.
 ±_ईके तaddh. = ईकक्.
 ईन तaddh. = य.
 ±/ _ईन तaddh. = खञ्.
 ईय तaddh. = छ, छस्.
 --ईय wurzelbildendes Suffix = ईयङ्.
 ±_ईय तaddh. = छण्.
 /_ईयस् तaddh. = ईयसन्.
 ईरे तaddh. = ईरेच्.
 /_ईर तaddh. = ईरन्.

उ कृत् = डु.
 --±उ कृत् = उण्.
 /±उक कृत् = उकञ्, खुकञ्.
 ±/ _उक तaddh. = उकञ्.
 उपै तaddh. = हुपच्.
 उरे कृत् = घुरच्.
 उरे तaddh. = उरच्.
 --उरे कृत् = कुरच्.
 उस् Personalendung = जुस्.

ऊ Femininsuffix = ऊङ्.
 ऊ Adv. mit क् u. s. w. s. च्चि.

ए Dat. Sg. = डे.
 ए vedische Casusendung = शे.
 /_ए कृत् = केन्.
 ±_एय तaddh. = टेयण्.
 एधा तaddh. (Adv.) = एधाच्.
 एन् desgl. = एनप्.
 --एन्य कृत् = केन्य.
 एय तaddh. = ट.
 ±/ _एय तaddh. = टञ्.

±_एयै taddh. = ढक्, ढक्.
 ±_एयक taddh. = ढकञ्.
 ±_एयिन् taddh. = ढिनुक्.

±_एरै taddh. = ऐरक्.

ओँ Loc. Sg. = ओँत्.

ओँ Nom. Acc. Du. = ओँङ्.

ओँ Acc. Du. = ओँट्.

क taddh. = टक्.

क taddh. und samāsānta = कप्.

└_क taddh. = कन्, ठन्, ष्कन्, ष्ठन्.

±_क taddh. = टञ्, जिठ्.

±_कै taddh. = कक्, टक्.

कटै taddh. = कटच्.

कट्यै taddh. = कट्यच्.

कल्प्य taddh. = कल्पप्.

काम्यं Denominativsuffix = काम्यच्.

कुटारै taddh. = कुटारच्.

कृण्य taddh. = कृण्यप्.

कृत्वम् taddh. (Adv.) = कृत्वमुच्.

गिमन् (मिन्) taddh. = गिमिन्.

चृण्य taddh. = चृण्यप्.

चर taddh. = चरट्.

चुञ्चु taddh. = चुञ्चुप्.

जातीय taddh. = जातीयर्.

जाह्यै taddh. = जाह्यच्.

टोटै taddh. = टोटच्.

तृ zweite Pl. Imper. Parasm. = तप्.

└_तृ desgl. = तङ्.

└_तृ Participialsuffix = त्त.

तन् zweite Pl. Imper. Parasm. = तनप्.

तम् taddh. = तमट्.

तम् desgl. = तमप्.

तय् desgl. = तयप्.

तरै desgl. = टरच्.

तरु desgl. = तरप्.

└_तवत् Participialsuffix = तवत्.

└_तवे कृत् (Infinitiv) = तवेङ्.

└_तवे desgl. = तवेन्.

तव्यं कृत् (कृत्जा) = तव्यत्.

तस् taddh. (Adv.) = तसि.

└_तस् desgl. = तसिन्.

ता dritte Sg. des periphr. Fut. = तास्
(तासि) + डा.

└_ता taddh. = तल्.

└_तात् zweite und dritte Sg. Imper.
= तातङ्.

└_ताति taddh. = तातिल्.

तारस् dritte Pl. des periphr. Fut. = तास्
(तासि) + रस्.

तारौ dritte Du. des periphr. Fut. = तास्
(तासि) + रौ.

ति Personalendung = तिप्.

└_ति कृत् = त्तिन्.

└_ति taddh. = तिल्.

└_ति कृत् = त्तिच्.

└_तिक (तिका) taddh. = तिकन्.

└_तुम् कृत् (Infinitiv) = तुमुन्.

तृ कृत् = तृच्.

└_तृ कृत् = तृन्.

└_तोस् कृत् (Infinitiv) = तोसुन्.

त्य taddh. = त्यप्.

±_त्यं desgl. = त्यक्.

└_त्यक desgl. = त्यकन्.

└_त्र taddh. (Adv.) = त्रल्.

└_त्र णादि = त्रन्.

त्रिम = कृत् त्ति + taddh. मप्.

└_त्व कृत् = त्वन्.

└_त्वा Absolutiv = त्वा.

थ taddh. = थट्.

└_थ zweite Sg. Perf. Parasm. = थल्.

└_थक कृत् = थकन्.

थम् taddh. (Adv.) = थमु.

└_था desgl. = थाल्.

└_थ्य taddh. = थ्यन्.

दघ्नं taddh. = दघ्नच्.
 देशीय desgl. = देशीयर्.
 द्वयसं desgl. = द्वयसच्.

±/ _ धम् desgl. (Adv.) = धमुज्.
 ±/ _ ध्यम् desgl. = ध्यमुज्.

न infigirter Präsenscharakter der Wurzeln der siebenten Klasse = षनम्.

--न कृत् = नङ्.
 / _ न कृत् = नन्.
 ±/ _ न taddh. = नञ्.
 --नञ् कृत् = नजिङ्.

ना Präsenscharakter der Wurzeln der neunten Klasse = षना.

±/ _ ना taddh. = नाञ्.
 नाटं desgl. = नाटच्.

नु Präsenscharakter der Wurzeln der fünften Klasse = षनु.

--नु कृत् = ऋ.

पिटं taddh. = पिटच्.

बहु / _ taddh. = बहुच्.
 बिडं desgl. = बिडच्.
 बिरीसं desgl. = बिरीसच्.

/ _ भक्त desgl. = भक्तल्.
 भटं desgl. = भटच्.

म desgl. = मट्.
 म् desgl. = मप्.
 मत् desgl. = म्मतुप्, मतुप्.
 / _ मन् कृत् = मनिन्.
 मय taddh. = मयट्.

--मरं कृत् = क्मरच्.
 महि Personalendung = महिङ्.
 मात्रं taddh. = मात्रच्.
 मि Personalendung = मिप्.
 मिन् s. गिम्न.

य taddh. = ड, यस्, ष्य.
 यं taddh. = ड्यत्.

य् desgl. = यप्.

/ _ य (zweisilbig) कृत् (कृत्जा) und taddh. = यत्.

--य Denominativsuffix = क्य, क्यङ्, क्यप्, यक्.

--य Präsenscharakter des Passivs = यक्.

--य Charakter des Intensivs = यङ्.

/ _ य taddh. = यल्.

--य Absol. = ल्यप्.

/ _ य Präsenscharakter der Wurzeln der vierten Klasse = षयन्.

/ _ य taddh. = यन्.

± _ य desgl. = ड्यण्, यय.

±/ _ य desgl. = ज्य, ज्यङ्, ज्यट्, यञ्, ष्यञ्.

--यं Denominativsuffix = क्यच्.

± _ यं taddh. = यक्.

--यं (mehr als zweisilbig) कृत् u. taddh. = यत्.

--यं कृत् = ययत्.

± _ यं taddh. = ययत्.

--य कृत् (कृत्जा) = यप्.

या Casusendung im Veda = ड्या.

यौ desgl. = याच्.

यु taddh. = युम्.

/ _ रु कृत् = ऋ.

रूप taddh. = रूपप्.

/ _ हिं taddh. und Vibhakti = हिल्.

लं taddh. = लच्.

±/ _ ल desgl. = प्लज्.

/ _ लुक कृत् = लुकन्.

वत् taddh. (Adv.) = वति.

वत् taddh. = वतुप्.

वन् कृत् = वनिप्.

--वन् कृत् = क्वनिप्, ड्यनिप्.

वरं कृत् = वरच्.

--वरं कृत् = क्वरप्.

वलं taddh. = ड्यलच्, वलच्.

--वम् Participialsuffix = क्वम्.

— ∠ विध taddh. = विधल्.

विन् desgl. = विनि.

व्यं desgl. = व्यत्.

∠— व्य desgl. = व्यन्.

शङ्कटं desgl. = शङ्कटच्.

शालं desgl. = शालच्.

स् Aoristcharakter = सिच्.

स् Conjunctivcharakter = सिप्.

स् Nominativzeichen = सु.

स् taddh. (Adv.) = मुच्.

—=स Aoristcharakter = क्ल.

∠—स Desiderativsuffix = सन्.

सात् taddh. (Adv.) = साति.

सि Personalendung = सिप्.

सु Locativendung = सप्.

—=से कृत् (Infinitiv) = क्ते.

∠—से desgl. = सेन्.

±—स तaddh. = सज्.

—=सु कृत् = क्त्सु.

Pāṇini's Wortschatz.

(In diesem Index befinden sich auch die grammatischen termini technici nebst ihren Erklärungen, wenn sie wirkliche Wörter, nicht bloss grammatische, an und für sich bedeutungslose Laute und Silben sind. Diese stehen in dem vorangehenden Verzeichniss. Ein Compositum, das aus einem solchen grammatischen Elemente und einem wirklichen Worte besteht, erscheint in diesem oder im vorangehenden Index, je nachdem das bedeutungsvolle Wort am Anfange oder am Ende steht; also z. B. एकाल् hier, dagegen अजादि dort. Wurzeln im Sinne von Pāṇini (s. u. धातु) haben das Wurzelzeichen vor sich. Die Formen, in welchen sie Pāṇini uns vorführt, habe ich zwischen Klammern angegeben. Auf die Schreibart im Dhātupāṭha nimmt unser Grammatiker nur ausnahmsweise Rücksicht, setzt sie aber stets als allgemein bekannt voraus und erklärt auch ihre Bedeutung am geeigneten Orte. So erscheinen z. B. die Wurzeln संस् und हिस् bei ihm in der Form von संसु und हिस् oder हिस, während der Dhātupāṭha सन्सु und हिसि darbietet, eine Schreibart, die Pāṇini kennt und auch bespricht. Wurzeln, die im Dhātupāṭha aus praktischen Rücksichten ष् und ण् im Anlaut haben, schreibt Pāṇini ohne Ausnahme mit स् und न्. Die Wurzeln auf ऐ und औ gehen bei ihm auf आ aus. Die zu einem Gaṇa gehörigen Wurzeln habe ich, obgleich viele von ihnen ohne allen Zweifel hier ihren richtigen Platz gehabt hätten, in den letzten Index verwiesen, um vollkommen sicher zu gehen. Die einem Worte vorgesetzten zwei Linien bezeichnen das im Compositum vorangehende, die zwei nachgesetzten das daselbst nachfolgende Glied. + über der Linie ist = Vrddhi, / = Acut.)

अ

1. अ priv. s. नञ्.
 2. अ Pronominalstamm, Substitut für इदम्
 und एतद् 2, 4, 32 fg.
 अंश 5, 1, 56. 2, 69.
 अंशक 5, 2, 69.
 अंशु in प्रत्ययै 6, 2, 193.
 अंस und अंसर्ल 5, 2, 98.
 अकत 5, 1, 121.
 अकथित 1, 4, 51.
 अकर्मक Adj. nicht mit einem Object verbunden, intransitiv 1, 3, 26. 35. 45. 49.
 85. 88. 4, 52. 3, 2, 148. 4, 69. 72. 7, 4, 57.
 अकार्य 5, 2, 20.
 Pāṇini's Grammatik.

- अकुशल 7, 3, 30.
 अकच्छ 3, 3, 126. 8, 1, 13.
 अकच्छिन् 3, 2, 130.
 अकतकारम् 3, 4, 36.
 अकत्रिम (f. आ) 4, 1, 42.
 अकेवल 6, 2, 96.
 अकौशल 7, 3, 30.
 अक्रे 8, 2, 48.
 √ अद्, अच्णाति und अदति 3, 1, 75.
 1. अक्ष Würfel 3, 3, 70. Achse 5, 4, 74.
 2. °अक्ष Auge 5, 4, 76. Adj. (f. द्वे) 113.
 Vgl. काल.
 अक्षद्यूत 4, 4, 19.

अक्षधुर 5, 4, 74.
 अक्षन् und अक्षि 7, 1, 75.
 अक्षपरि 2, 1, 10.
 °अक्षम् 6, 2, 121.
 अक्षि s. अक्षन्.
 अक्षिभुव 5, 4, 77.
 अक्षेत्रज् und अक्षेत्रज्य 7, 3, 30.
 अग 6, 3, 77.
 अगदंकार 6, 3, 70.
 अगस्ति m. Sg. und Pl. 2, 4, 70.
 अगस्त्य 6, 4, 149.
 अगार 3, 3, 79. 4, 4, 70.
 ᳚_ अगारिक 4, 4, 70.
 अगोष्यद 6, 1, 145.
 ±_ अगनक 4, 2, 126.
 अग्नौयो 4, 1, 37.
 अग्नि 3, 1, 131. 2, 92. 3, 2, 91. 4, 1, 37.
 2, 33.
 अग्निचिन्त् 3, 2, 91.
 अग्निचित्या 3, 1, 132.
 अग्निष्टत् und अग्निष्टोम 8, 3, 82.
 अग्निष्ट 8, 3, 97.
 अग्नीध् 8, 2, 92.
 अग्नीवसुषो 6, 3, 27.
 अग्नीषोमी 4, 2, 32. 6, 3, 27. 8, 3, 82.
 अग्नीषोमीय und अग्नीषोम्य 4, 2, 32.
 अग्न्याहित 2, 2, 37.
 अग्र 4, 4, 116. 5, 4, 93. °अग्र 145. अग्रे mit
 folgendem Absolutiv 3, 4, 24.
 अग्रगामिन् 8, 3, 92.
 अग्रतःसरै (f. ह्रै) 3, 2, 18.
 °अग्रदत् und °अग्रदन्त 5, 4, 145.
 अग्रियै, अग्रिय (१) und अग्रौय 4, 4, 117.
 अग्रेवण 8, 4, 4.
 अग्रेसरै (f. ह्रै) 3, 2, 18.
 अग्र्य 4, 4, 116.
 अघ und ᳚अघार्ये 7, 4, 37.
 अघोस् 8, 3, 17.
 अङ्क 4, 3, 127. °वत् Adv. 80.
 1. अङ्ग n. 1) Stamm 1, 4, 13. 1, 63. 4, 2, 72.
 6, 4, 1 fgg. 8, 2, 27. 3, 78. — 2) Theil,
 Bestandtheil, Körpertheil 3, 3, 81. 6, 2,

70. — 3) das Wort अङ्ग 5, 2, 7. अङ्ग
 अङ्गे 6, 1, 119. — Vgl. पराङ्ग, पश्वङ्ग, यज्ञाङ्ग,
 सेनाङ्ग, स्वाङ्ग.
 2. अङ्ग Indecl. 8, 1, 33. 2, 96.
 अङ्गविकार m. 2, 3, 20.
 अङ्गिरस् m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.
 °अङ्गुले Adj. (f. ह्रै) 5, 4, 86. 114.
 अङ्गुलि 4, 3, 62. 5, 3, 108. 4, 86. 114. 8, 3, 80.
 अङ्गुलिपद्म m. 8, 3, 80.
 अङ्गुलीय 4, 3, 62.
 अङ्गुष्ठ 8, 3, 97.
 अच् s. 2. अञ्च.
 अचतुरै (f. आ) 5, 1, 121. 4, 77.
 अचारै 6, 2, 160.
 अचित्त 4, 2, 47. 3, 96.
 अचिर° 5, 2, 70. 6, 2, 56.
 °अचौन 5, 4, 8.
 अच्छ Gati 1, 4, 69.
 ᳚अञ् (अञ्, अज, अजि), Ableitungen davon
 3, 3, 69. 99. Für ज् kein Guttural sub-
 stituirt 7, 3, 60. Für अञ् wird वि sub-
 stituirt 2, 4, 56 fg.
 अज 4, 2, 39. 5, 1, 8. f. अजो 4, 1, 4.
 अजका oder अजिका 7, 3, 47.
 अजग und अजगर्व 5, 2, 110.
 अजथ्या 5, 1, 8.
 अजपदं Adj. 5, 4, 120.
 अजर Adj. 6, 2, 116.
 अजर्यै n. 3, 1, 105.
 अजस्तुन्द n. 6, 1, 155.
 अजस 3, 2, 167.
 अजाद 4, 1, 171.
 अजिका s. अजका.
 °अजिनै Personennamen 6, 2, 165. Fällt
 ab in einem Hypokoristikon 5, 3, 82.
 Vgl. उपाजिनै.
 अजिरवतो 6, 3, 119.
 अजका und अजिका 7, 3, 47.
 अज्ञात 5, 3, 73.
 अज्ञिका s. अज्ञका.
 1. ᳚अञ्च् (अञ्च्, अञ्चि, अञ्चु, अञ्चति) 3, 2,
 59. 6, 2, 52. 3, 92. Wann der Nasal

- nicht ausfällt 4, 30. अञ्चित्वा und अञ्चित 7, 2, 53. अक्र 8, 2, 48.
2. °अञ्च् (अञ्चि, अञ्चु, अच्, चु) 3, 2, 59. 6, 3, 92 fgg. Accent in der Declination 1, 170. 182. 222. 2, 52. Wann अ abfällt 4, 138. ई dafür substituirt 139. Davor ein Vocal verlängert 3, 138. Darnach Schwund eines Suffixes 5, 3, 30. Suffix ईन 4, 8. Mit Abl. 2, 3, 29. Mit diesem zu einem Avjajibh. verbunden 1, 12.
- √अञ्ज् (अञ्जि, अञ्जू), आज्जात् 7, 2, 71. अञ्जिजिपति 74.
- °अञ्जलं Adj. (f. ई) und अञ्जलि 5, 4, 102.
- अञ्जस् 6, 2, 187.
- अणक° 2, 1, 54.
- अणव्यं und अणु 5, 2, 4.
- अण्ड (आण्ड?) u. अण्डोरं (आण्डोरं?) 5, 2, 111.
- अतरुण 1, 2, 73.
- अतस् 2, 4, 33.
- अति Upasarga und Karmaprav. 1, 3, 80. 4, 93. अति° Accent 6, 2, 191.
- अतिक्रमण 1, 4, 95.
- अतिग्रह 5, 4, 46.
- अतिचारिन् 3, 2, 142.
- अतिथि 4, 4, 104. 5, 4, 26.
- अतिपत्ति in क्रियातिपत्ति.
- अतिपर्दे Adj. (f. आ) 6, 2, 191.
- अतिव्यथन 5, 4, 61.
- अतिशायन 5, 3, 55.
- अतिशब्दं Adj. (f. ई) 5, 4, 96.
- अतिसर्ग 3, 3, 163.
- अतिसार und अतिसारकिन् 5, 2, 129.
- अतीक्ष्णं und अतीक्ष्ण 6, 2, 161.
- °अतीत 2, 1, 24.
- अतीसार und अतीसारकिन् 5, 2, 129.
- अत्यन्त 5, 2, 11.
- अत्यन्तर्गं 3, 2, 48.
- अत्यन्तगति, अनत्य° 5, 4, 4.
- अत्यन्तसंयोग 2, 1, 29. 3, 5.
- अत्यन्तैर्न 5, 2, 11.
- अत्यय 2, 1, 6.
- °अत्यस्त 2, 1, 24.
- अत्याकार 5, 1, 134.
- अत्याधान n. 3, 3, 80. अनत्या° 1, 4, 75.
- अत्यायै 3, 1, 141.
- अन् 2, 4, 33. 6, 4, 22. 7, 4, 58. 8, 3, 2.
- अन्नि m. 4, 1, 117. Pl. 2, 4, 65.
1. √अद् (अद्, अदि, अत्ति), अँत्ति 2, 4, 72. 3, 2, 68. 160. 3, 59. आदिय 7, 2, 66. आदत् 3, 100. Dafür जग्ध् substituirt 2, 4, 36. चस् 37 fgg.
2. °अद् 3, 2, 68 fg.
- अदर्शन n. 1, 1, 60. 2, 55. 4, 28. 5, 4, 76.
- अदस् Pron. Declination 7, 1, 11. 2, 106 fg. 8, 2, 80 fg. Welche Casusendungen pragrahja 1, 1, 12. Ist Gati 4, 70.
- अदिति 4, 1, 85. Verhalten des स् in अदितिसु vor क 8, 3, 50.
- अदूर 5, 3, 35. In Comp. mit Zahlwörtern 2, 2, 25.
- अदूरभव 4, 2, 70.
- अदेशकाल 4, 4, 71.
- अद्वरं Adj. (f. आ) 3, 2, 160.
- अद्य 5, 3, 22.
- अद्यश्वैर्ना 5, 2, 13.
- अद्वयसर्गं nicht mit zwei Präpositionen verbunden 6, 4, 96.
- अध् für अधर substituirt 5, 3, 39.
- अधमार्थं 4, 3, 5.
- अधर 5, 3, 34. 39. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16. अधर° 2, 2, 1. अधरेण 5, 3, 35.
- अधरेद्युस् 5, 3, 22.
- अधरोत्तर n. Sg. und Du. 2, 4, 12.
- अधस् 5, 3, 39. Verdoppelt 8, 1, 7.
- अधस्तात् 5, 3, 40.
- अधस्यद् 8, 3, 47.
- अधातु 1, 2, 45. 7, 1, 70.
- अधि Upasarga und Karmaprav. 1, 3, 33. 4, 93. 97. In Verbindung mit √क Upas. od. Karmapr. 98. Verdoppelt 8, 1, 7. अधि° Accent 6, 2, 188. अध्यर्थे (परि) 8, 3, 51. अधिक 5, 2, 73. 1, 4, 87. 2, 3, 9. 5, 2, 45. 6, 3, 79. अधिक° vor einem Zahlwort 2, 2, 25.

अधिकरण n. 1) *der Begriff des Locativs* (uneig. auch so v. a. *Locativ*) 1, 4, 45. 2, 2, 13. 3, 68. 3, 3, 93. 117. 4, 41. 76. Durch den Locativ bezeichnet 2, 3, 36. Genetiv 64. Am Anfange eines Comp. 3, 2, 15. — 2) *Stoff, etwas Concretes* 2, 4, 13. 15. 5, 3, 43. — Vgl. एकाधि° und समानाधि°.

अधिकार m. 1, 3, 11.

अधिकार्थवचन n. 2, 1, 33.

अधिकार्ये 6, 2, 91.

अधिकृत्यका 5, 2, 34.

अधिपति mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39.

°अधीन 5, 4, 7. 54.

अधीष्ट 3, 3, 161. 166. 5, 1, 80.

अधुना 5, 3, 17.

अधृष्ट 5, 2, 20.

°अध्यक्ष Accent 6, 2, 67.

अध्यञ्च् 6, 2, 53.

अध्ययन 4, 4, 63. 5, 1, 58. 7, 2, 26. °तस् 2, 4, 5.

अध्यर्थ° 5, 1, 28.

अध्यर्थकार्पापण u. अध्यर्थकार्पापणिक 5, 1, 29.

अध्यर्थखारीक 5, 1, 33.

अध्यर्थपरय, अध्यर्थपादा u. अध्यर्थमाय 5, 1, 34.

अध्यर्थविंशतिकौन 5, 1, 32.

अध्यर्थशत्यं 5, 1, 34.

अध्यर्थशाण und °शाणय 5, 1, 35.

अध्यर्थसहस्र und अध्यर्थसाहस्र 5, 1, 29.

°अध्यापक 2, 1, 65.

अध्याये 3, 3, 21 (vgl. 6, 2, 144). 122. 4, 3, 69. 5, 2, 60.

अध्यायिन् 4, 4, 71.

अध्याहार, वाक्याध्या° 6, 1, 139.

अधुव 3, 4, 54.

°अध्वं 5, 4, 85.

अध्वगै 3, 2, 48.

अध्वन् m. 2, 3, 5. 12 (अनध्वानि). 5, 2, 16. 4, 85. 6, 2, 187. 4, 169. Vgl. अपाध्वेन्.

अध्वनेन 5, 2, 16. 6, 4, 169.

अध्वन्यं 5, 2, 16.

अध्वर 4, 3, 72.

√ अध्वयै 7, 4, 39.

अध्वर्यु 4, 3, 123. °अध्वर्यु Accent 6, 2, 10. अध्वर्युक्रतु m. 2, 4, 4.

1. अन् Pron. Substitut für एतद् 5, 3, 5.

2. √ अन् (अनिन्ति), अनिन्ति 7, 2, 76. आनीत् und आनत् 3, 98 fg. Wann ण् für न् substituirt wird 8, 4, 19 fgg.

अन् Pron. 7, 2, 112.

अनजका und अनजिका 7, 3, 47.

अनज् nicht mit dem अ priv. versehen 2, 1, 60.

अनहुह Declination 7, 1, 82 98 fg. 8, 2, 72.

अनत्यन्तगति 5, 4, 4.

अनद्यतन 3, 2, 111 fgg. 3, 15. 5, 3, 21.

°वत् Adv. 3, 3, 135.

अनन्त 5, 4, 23.

अनन्तःपादम् 3, 2, 66.

अनन्तकरै Adj. (f. कृ) 3, 2, 21.

अनन्तगै Adj. (f. आ) 3, 2, 48.

अनन्तर 1, 1, 7. 6, 2, 49. 8, 1, 37. 49.

अनन्तिक 8, 1, 55.

अनन्त्य 7, 2, 79. 106. 8, 2, 86. 105.

अनन्न und अनर्त्त 6, 2, 161. अनन्न nicht अत्त 3, 2, 68.

अनपत्य 4, 1, 88. 6, 4, 164. 173.

अनपादान s. u. अपादान.

अनपुंसक n. 1, 1, 43. 2, 69. 2, 4, 4.

अनपत् 4, 4, 92.

अनभिहित 2, 3, 1.

अनभ्यास keine Reduplication habend 6, 4, 8.

अनय, अयानय 5, 2, 9.

अनर्थक 1, 4, 93.

अनर्वन् 6, 4, 127.

अनवकृप्ति 3, 3, 145.

अनवर्त्त 1, 3, 66.

अनव्यय 8, 3, 46.

अनस् und °अनर्त्त 5, 4, 94.

अनाकाङ्क्ष 3, 4, 23.

अनादर 1, 4, 63. 2, 3, 17. 38.

अनादेश 7, 2, 86. अनादेशादि 6, 4, 120.

अनायास 7, 2, 18.

अनातंव s. आतंव.

- अनाद्यं 1, 1, 16. 4, 1, 78.
 अनाश्वान् 3, 2, 109.
 अनित्य 3, 1, 127. 5, 4, 31. 6, 1, 147.
 अनित्यसमास 6, 1, 169.
 अनिरवसित 2, 4, 10.
 अनोष्ठित 1, 4, 50.
 अनु Upasarga und Karmapray. 1, 3, 21. 4, 84 fgg. 90. Am Anfange eines Avjajibh. 2, 1, 15 fg. अनु° Accent 6, 2, 189 fg.
 अनुक 5, 2, 74.
 अनुकर्तार्यस् 6, 2, 189.
 अनुकम्पा 5, 3, 76.
 अनुकरण n. ein schallnachahmendes Wort. Heisst Gati 1, 4, 62. अव्यक्तानु° 5, 4, 57.
 अनुकामम् und अनुकामेन 5, 2, 11.
 अनुकूल 4, 4, 28.
 अनुगर्व 5, 4, 83.
 अनुगर्वेन 5, 2, 15.
 अनुगादिन् 5, 4, 13.
 अनुगु 5, 2, 15.
 अनुग्रामम् 4, 3, 61.
 अनुज 3, 2, 100.
 अनुज्ञेय्या 8, 1, 43.
 अनुताप 3, 1, 65.
 अनुत्त 8, 2, 61.
 अनुदात्त mit gesenkter Stimme gesprochen, unbetont 1, 2, 30. 39 fg. 2, 4, 32 fg. 3, 1, 4. 4, 1, 39. 6, 1, 59, 120 fg. 158. 161. 186. 190. 7, 2, 10 (Wurzelvocal im Dhātup.). 8, 1, 3. 18. 67 fgg. 2, 4 fgg. 100 fgg. 4, 66 fg.
 अनुदात्तादि dessen erste Silbe unbetont ist 4, 2, 44. 3, 140. 6, 2, 142.
 अनुदात्ते dessen stummer Laut (इत्) unbetont ist. Eine solche Wurzel 1, 3, 12. 3, 2, 149. 6, 1, 186.
 अनुदात्तोपदेश (eine Wurzel) die im Dhātup. unbetont ist 6, 4, 37.
 अनुदेश m. 1, 3, 10.
 अनुनासिक nasal, m. ein nasalere Laut 1, 1, 8. 3, 2. 6, 1, 126. 4, 15. 19. 37 fgg. 41 fgg. 7, 4, 85. 8, 3, 2. 4. 4, 45. 57.
 अनुपद(म्) 4, 4, 37. 5, 2 9.
 अनुपदिन् 5, 2, 90.
 अनुपदीना 5, 2, 9.
 अनुपसर्ग und अनुपसर्जन s. उपसर्ग und उपसर्जन.
 अनुपाख्य 6, 3, 80.
 अनुपुरुषे m. 6, 2, 190.
 अनुपयोग m. 1. 3, 63. 3, 4, 4. 46.
 अनुप्रवचन und अनुप्रवचनेय 5, 1, 111.
 अनुब्राह्मण und अनुब्राह्मणिन् 4, 2, 62.
 अनुयाज m. 7, 3, 62.
 अनुयोग, निगृह्यानु° 8, 2, 94.
 अनुरहसे 5, 4, 81.
 अनुराध und °राधा 4, 3, 34.
 अनुतोधिन् 3, 2, 142.
 अनुलोमे 5, 4, 75. 4, 4, 28.
 अनुवाक 5, 2, 60 fgg.
 अनुवाद 2, 4, 3.
 अनुशक्ति 7, 3, 20.
 अनुसमुद्रम् 4, 3, 10.
 अनुसामं 5, 4, 75.
 अनुस्वार m. der vor Halbvocalen, Sibilanten und ह् erscheinende Nasal 1, 1, 58. 8, 3, 4. Für म् und न् substituirt 23 fg. Dafür इ, ज् u. s. w. substituirt 4, 58 fg.
 अनुचान 3, 2, 109.
 अनूप 6, 3, 98.
 अनृषि 4, 1, 104.
 अनेक 2, 2, 24. 8, 1, 35.
 अनेकाच् mehr als einen Vocal (अच्) habend, nicht einsilbig 6, 3, 43. 4, 82.
 अनेकाल् aus mehr als einem Laute (अल्) bestehend 1, 1, 55.
 अनेपः 6, 1, 132.
 अनेहस्, Nomin. अनेहा 7, 1, 94.
 अनेपुण्ण und अनेश्वर्य 7, 3, 30.
 अन्त m. (am Ende eines Bahuvr. f. आ) 1) Ende, Ausgang, der letzte Bestandtheil, Auslaut, Endsilbe, Endvocal 1, 1, 24. 39. 46. 72. 2, 10. 23. 4, 14. 2, 1, 6. 2, 33. 3, 1, 32. 140. 4, 1, 18. 23. 27. 67. 152. 159. 2, 60. 122. 3, 35. 63. 4, 70. 72. 5, 1, 22. 91. 114. 128. 130 fg. 2, 45 fg.

49. 119. 132. 3, 82. 4, 10. 24. 59. 103. 106. **6**, 1, 76. 79. 159. 196. 200. 220. 2, 29. 51 fg. 92. 143. 174. 198. 3, 9. 67. 79. 4, 10. 32. 137. **7**, 1, 46. 2, 2. 3. 5. 49. 3, 9. 17. 25. 34. 51. 86. 4, 85. **8**, 2, 7. 23. 29. 37. 90. 100. **3**, 24. 4, 7. 11. 18. 20. 36. Vgl. समासान्त. — 2) *das Wort* अन्त. °अन्त nach einer Präposition, Accent **6**, 2, 180 fg.
- अन्तःपादम् **6**, 1, 115. **8**, 3, 103. Vgl. अनन्तः-पादम्.
- अन्तकर्त्रे Adj. (f. ई) **3**, 2, 21.
- अन्तर्गो **3**, 2, 48.
- अन्तर्त्त wann Gati **1**, 4, 65. Am Anfange eines Avjajibh. **4**, 3, 60.
- अन्तर **3**, 2, 179. Declination **1**, 1, 36. **7**, 1, 16. °अन्तरै **6**, 2, 166. अन्तरतम् **1**, 1, 50. Vgl. एकान्तर und क्रियान्तर.
- अन्तरयण und अन्तरयन **8**, 4, 25.
- अन्तरा mit Acc. **2**, 3, 4.
- अन्तराल **2**, 2, 26.
- अन्तरोप **6**, 3, 97.
- अन्तरेण mit Acc. **2**, 3, 4.
- अन्तर्धन m. **3**, 3, 78.
- अन्तर्धि **1**, 4, 28. 71.
- अन्तर्लोम **5**, 4, 117.
- अन्तर्वर्णो **6**, 2, 179. **8**, 4, 5.
- अन्तर्वर्तो **4**, 1, 32.
- अन्तर्हणन und अन्तर्हणन **8**, 4, 24.
- अन्तवत् in आद्यन्तवत्.
- अन्तादिवत् Adv. **6**, 1, 85.
- अन्तिक, Abl. Gen. Loc. **2**, 3, 35 fg. Mit Abl. oder Gen. 34. अन्तिकात् mit einem Partic. auf त componirt **1**, 39. Dafür नेद substituiert **5**, 3, 63. Vgl. अनन्तिक. अन्तेवासिन् **4**, 3, 104. 130. **6**, 2, 36. 69. 104. अन्तोदात्त *den Acut auf der letzten Silbe habend, oxytonirt* **4**, 1, 52. 2, 109. 3, 67. **6**, 1, 169.
- अन्त्य **1**, 1, 47. 52. 64 fg. 71. 3, 3. **6**, 1, 99. 2, 83. 174. Vgl. अनन्त्य.
- अन्धक **4**, 1, 114. **6**, 2, 34.
- अन्धंकरण **3**, 2, 56.
- अन्धतमसै **5**, 4, 79.
- अन्धंभविष्णुं und अन्धंभौतुक **3**, 2, 57.
- अन्न n. **2**, 1, 34. **4**, 4, 85. **5**, 2, 82. Vgl. अन्न.
- अन्नाद **3**, 2, 68.
- अन्य **5**, 3, 15. अन्यस्य **6**, 4, 68. अन्यस्मिन् **4**, 1, 165. अन्येभ्यः **3**, 2, 75. 178. **3**, 130. अन्येषाम् **6**, 3, 137. अन्येषु **3**, 2, 101. अन्यद् oder अन्यत् Nom. Acc. Sg. n. **7**, 1, 25. Mit Abl. **2**, 3, 29. Einfluss auf den Accent des Verbums **8**, 1, 65. अन्यद् am Anfange eines Comp. **6**, 3, 99 fg.
- अन्यतर, Nom. Acc. Sg. n. अन्यतरद् oder °त **7**, 1, 25.
- अन्यतरस्याम् *auf die eine oder die andere Weise, nach Belieben, nicht nothwendig* **1**, 2, 21. 58. 69. 4, 44. 53. **2**, 2, 3. 21. 3, 22. 34. 72. **4**, 40. 44. 69. **3**, 1, 38. 41. 54. 61. 75. 122. 4, 3. 32. **4**, 1, 8. 13. 24. 28. 81. 91. 103. 140. 159. 2, 19. 48. 105. 3, 1. 46. 64. 81. 4, 54. 56. 68. **5**, 1, 53. 2, 56. 96. 109. 136. **3**, 6, 21. 35. 44. 64. 4, 42. 105. 109. 121. **6**, 1, 39. 59. 169. 177. 184. 187. 194. 218. 2, 28. 30. 54. 110. 169. **3**, 22. 44. 59. 77. 110. 4, 45. 47. 70. 93. 107. 115. **7**, 1, 35. 2, 101. 3, 9. 39. 43. 4, 3. 15. 41. **8**, 1, 13. 2, 54. 56. 3, 42. 85. 4, 62.
- अन्यतरेदुस् **5**, 3, 22.
- अन्यतस् **4**, 1, 40.
- अन्यत्कारक **6**, 3, 99.
- अन्यत्र **3**, 4, 75. 96.
- अन्यथाकारम् **3**, 4, 27.
- अन्यदर्थ **6**, 3, 100.
- अन्यदौ **5**, 3, 15.
- अन्यदाशा, अन्यदाशिस्, अन्यदास्या, अन्यदास्थित्, अन्यदीय, अन्यदुत्सुक, अन्यदृति und अन्यद्राग **6**, 3, 99.
- अन्यपदार्थ s. पदार्थ.
- अन्यप्रमाणत्व **1**, 2, 56.
- अन्यार्थ **6**, 3, 100.

अन्येद्युस् 5, 3, 22.
 अन्योऽन्य nicht mit Ātman. 1, 3, 16.
 अन्वक् mit einem Absol. 3, 4, 64.
 अन्ववसर्ग 1, 4, 96.
 अन्वाजे ist Gati 1, 4, 73.
 अन्वादिष्ट 6, 2, 190.
 अन्वादेश 2, 4, 32.
 अन्वोप(म्) 4, 4, 28.
 अन्वेष्टु 5, 2, 90.
 अप 4, 4, 134. Declination und Betonung
 6, 1, 171. 4, 11. 7, 4, 48. आपो अप° im
 Veda 6, 1, 118. Wann ई und ऊ für अ
 substituiert werden 3, 97 fg.
 अप Upasarga und Karmapr. 1, 4, 88. Mit
 Abl. 2, 3, 10. अप° Avjajibh. 2, 1, 12.
 6, 2, 33.
 अपकर und अपकरक 4, 3, 32.
 अपकुर्वि 6, 2, 187.
 अपगौरम् und अपगौरम् 6, 1, 53.
 अपघन m. 3, 3, 81.
 अपचारिन् 3, 2, 142.
 अपशय 5, 3, 99.
 अपत्य n. 4, 1, 92. 162. 6, 4, 170. Vgl. अनपत्य.
 अपत्रपिष्टु 3, 2, 136.
 अपत्रस्त 2, 1, 38.
 अपथ n. 2, 4, 30. 5, 4, 72.
 अपथिन् m. 5, 4, 72.
 अपदादि und अपदान्त s. u. पदादि und पदान्त.
 अपदेश 6, 2, 7.
 अपनयन 5, 4, 49.
 अपनार्मन् und अपपूर्ते 6, 2, 187.
 अपमित्य 4, 4, 21.
 अपमुखे 6, 2, 186.
 1. अपर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.
 अपर° 2, 1, 58. 2, 1. अपरौ ved. 4, 1, 30.
 Vgl. सर्वनामन्.
 2. अपर worauf अ oder आ folgt 7, 4, 80.
 अपरस्पराः 6, 1, 144.
 अपराह्णा 4, 3, 24. 28.
 अपराह्णाक 4, 3, 28.
 अपराह्णौतन, अपराह्णौतन, अपराह्णौतन und
 अपराह्णौतेन 4, 3, 24. 6, 3, 17 f. ई.

अपरिहृत 7, 2, 32.
 अपरेद्युस् 5, 3, 22.
 अपरोऽन्त 3, 2, 119.
 अपलापिन् 3, 2, 144.
 अपवर्ग 2, 3, 6. 3, 4, 60.
 अपवोर्णौ 6, 2, 187.
 अपष्ट 8, 3, 97.
 अपसोरि 6, 2, 187.
 अपस्कर m. 6, 1, 149.
 अपस्किर्ग 6, 2, 187.
 अपह in क्लेशापह und तमोऽपह.
 अपहृत, अचिरापहृत 5, 2, 70.
 अपहृव 1, 3, 44.
 अपाच्यं und अपाञ्च् 4, 2, 101.
 अपाञ्च्स् 6, 2, 187.
 अपादान n. der Begriff des Ablativs (uneig.
 auch so v. a. Ablativ) 1, 4, 24 fgg. 3,
 4, 52. 74. 5, 4, 45. 8, 2, 48 (अनपादान).
 Wird durch den Ablativ bezeichnet 2,
 3, 28. Vgl. पञ्चमी.
 अपाच्छेन् 6, 2, 187.
 अपानंष्ट, अपानंष्ट्रिय und °नष्ट्रिय 4, 2,
 27 fg.
 अपाय 1, 4, 24.
 अपि 1, 4, 81. 105. 3, 1, 84. 2, 61. 75. 101.
 178. 3, 130. 145. 4, 2, 125. 5, 3, 14.
 6, 3, 137. 4, 73. 75. 7, 1, 76. 3, 47. 8,
 1, 35. 68. 2, 86. 3, 58. 63. 71. 4, 2. 5.
 14. 38. Karmapr. wann 1, 4, 96. Mit
 Präsens 3, 3, 142. Potential 152. Vgl.
 noch 3, 3, 141.
 अपिष्ट 3, 1, 118.
 अपूप, अपूर्ण्य und अपूर्ण्य 5, 1, 4.
 1. अपूर्व dem kein anderes Wort vorangeht
 8, 1, 47.
 2. अपूर्व dem अ oder आ vorangeht 8, 3, 17.
 अपूर्ववचन 4, 2, 13.
 अपृक्त m. (auch Adj. in Verbindung mit
 einem Suffix) ein aus einem einzigen
 Laute bestehendes Suffix 1, 2, 41. 6, 1,
 67 fg. 7, 3, 91. 96 fg.
 अपृते 2, 1, 38. Vgl. अनपृते.

- °अपोढ 2, 1, 38.
 अपानन्तृ, °नष्ट्रिय und °नष्ट्रीय 4, 2, 27 fg.
 ऋष्य 4, 4, 134.
 अप्रख्यान 1, 2, 54.
 अप्रजैस् Adj. 5, 4, 122.
 अप्रतिषिद्ध 8, 1, 44.
 अप्रत्यय m. kein Suffix, kein auf ein S. ausgehendes Wort 1, 1, 69. 2, 45. 8, 3, 41.
 अप्रधान 2, 3, 19. 6, 2, 189.
 अप्रयोग, सिद्धाप्रयोग 3, 3, 154.
 अप्रातिलोम्य 8, 1, 33.
 अप्लुत nicht pluta (ein Vocal) 6, 1, 113.
 °वत् Adv. 129.
 अबुध 5, 1, 121.
 अभस्त्रका und अभस्त्रिका 7, 3, 47.
 अभभाव, तदभाव 1, 2, 55. 6, 4, 168. अर्थाभाव 2, 1, 6.
 अभ्राषितपुंस्क 7, 3, 48.
 अभि Upasarga und Karmapr. 1, 3, 80. 4, 91. 5, 3, 9. अभि° Avjajibh. 2, 1, 14.
 ऋभिक 5, 2, 74.
 अभिजन m. 4, 3, 90.
 अभिजित् 4, 3, 36. 5, 3, 118.
 अभिज्ञा 3, 2, 112.
 अभितैस् 5, 3, 9.
 अभितोभाविन् 6, 2, 182.
 अभिनिःप्टान und अभिनिःस्तान m. 8, 3, 86.
 अभिपूजित 8, 2, 100.
 अभिप्राय in कर्त्रभिप्राय.
 अभिप्रेत in अयया°.
 अभिसुख्यै 6, 2, 185.
 अभिलावै 3, 3, 28. 6, 2, 144.
 अभिविधि 2, 1, 13. 3, 3, 44. 5, 4, 53.
 अभिव्यक्ति 8, 1, 16.
 अभिहवै 3, 3, 72. 6, 2, 144.
 अभोक 5, 2, 74.
 अभ्यमित्र, अभ्यमित्रैणा, अभ्यमित्रैय und अभ्यमित्र्यं 5, 2, 17.
 अभ्यर्मेन् 3, 2, 157.
 अभ्यर्ण 7, 2, 25.
 अभ्यस्त n. eine reduplicirte Wurzel oder ein solcher Verbalstamm 6, 1, 5 fg. 3, 4, 109. 6, 1, 32 fg. 189 fg. 192. 4, 112 fgg. 7, 1, 4. 78 fg. 3, 87.
 अभ्याघातिन् 3, 2, 142.
 अभ्यादान 8, 2, 87.
 अभ्यावृत्ति in क्रियाभ्यावृत्ति.
 अभ्यास m. 1) Reduplication 6, 1, 4. 3, 1, 6. 6, 1, 7 fgg. 17 fgg. 136. 4, 78. 119 fgg. 7, 3, 55. 4, 58 fgg. 8, 3, 61. 64. 4, 21. 54. — 2) Wiederholung 1, 3, 71. — Vgl. अनभ्यास.
 अभ 3, 1, 17. 4, 4, 118.
 अभंलिहै 3, 2, 32.
 अभंकर्यै 3, 2, 42.
 √अभ्रायै 3, 1, 17.
 अभ्रियै 4, 4, 118.
 अभ्रेष 3, 3, 37.
 √अम् (अम्, अम) 3, 2, 157. अमिति ved. 7, 2, 34. अमति oder अमोति 3, 95.
 अमित oder आन्त 2, 28.
 अमत्र 4, 1, 42. 2, 14.
 अमनुष्य 2, 4, 23. 4, 2, 144. 6, 3, 122. °कृत्यैक 3, 2, 53.
 अमरै 6, 2, 116.
 अमर्ष 3, 3, 145.
 अमावस्या 3, 1, 122.
 अमावार्थै 4, 3, 31.
 अमावास्यक 4, 3, 30.
 अमावास्या 3, 1, 122. 4, 3, 30.
 अमित्र 3, 2, 131. 5, 4, 150. अमित्रै 6, 2, 116.
 अम्री, अमु, अमू 8, 2, 80 fg. Vgl. अदस्.
 अर्मैत 6, 2, 116.
 अमेधैस् 5, 4, 122.
 अमृर् und अमृस् 8, 2, 70.
 अम्वष्ट 8, 3, 97.
 अम्व्या, अम्व्यार्थ 7, 3, 107.
 अम्व्याले, अम्व्यके und अम्व्ये 6, 1, 118.
 अम्भस् 4, 4, 27. अम्भसा° 6, 3, 3.
 √अय् (अय, अयति), अयते, अयां चक्रे 3, 1, 37.
 Eine Präposition mit र् verwandelt dieses davor in ल् 8, 2, 19.
 अयथाभिप्रेत 3, 4, 59.
 अयःशूल 5, 2, 76.

अयस् und °अयसे 5, 4, 94.
 अयस्मय 1, 4, 20.
 अयाथतथ्य und अयाथपुर्य 7, 3, 31.
 अयानय und अयानयैने 5, 2, 9.
 °अयिन् 3, 2, 157.
 अयुध 5, 1, 121, v. 1.
 अयोघन m. 3, 3, 82.
 अयोविकार 4, 1, 42.
 अरण्य 4, 1, 49. 2, 129.
 अरण्यार्णे 4, 1, 49.
 अरस 5, 1, 121.
 अरिञ्च 3, 2, 184.
 अरिष्ट und अरिष्टताति 4, 4, 143 fg.
 अरिष्टपुर 6, 2, 100.
 अरीह्या 4, 2, 80.
 अरुंतुदे 3, 2, 35. 6, 3, 67.
 अरुष्करे (f. ह्ये) 3, 2, 21.
 अरुस् 3, 2, 21. 35. 5, 4, 51. 6, 3, 67.
 अरुहे mit ऊ, भू und अस् 5, 4, 51.
 अरोकदत् und °दन्त 5, 4, 144.
 अर्घ und अर्घ्य 5, 4, 25.
 अर्चा 2, 3, 43. 5, 2, 101.
 अर्चावत् 5, 2, 101.
 अर्च्य 7, 3, 66.
 अर्जुन und अर्जुनक 4, 3, 98.
 अर्थ 1, 2, 56. 2, 3, 46. 4, 4, 40. 92. °अर्थे
 1, 1, 19. 3, 55. 4, 19. 85. 2, 1, 9. 21. 2,
 24. 29. 3, 62. 3, 4, 7. 9. 14. 5, 1, 118.
 3, 42. 99. 6, 1, 81. 2, 61. 73. 3, 105. 4,
 60. 7, 3, 68. 8, 2, 101. 3, 43. °अर्थ्य Adj.
 (f. आ) 1, 3, 15. 87. 4, 25. 27. 33. 37. 52.
 69. 2, 1, 30 fg. 39. 2, 11. 3, 12. 14 fg.
 30. 34 fg. 51 fg. 54. 64. 69. 72. 3, 2, 56.
 148. 151. 188. 3, 8. 126. 129. 146. 157.
 160. 4, 48. 62. 65 fg. 70. 72. 76. 5, 4, 35.
 42. 6, 2, 2. 80. 153. 155. 7, 3, 107. 8, 1,
 25. 51. 3, 51. Mit Gen. oder Dat. 2, 3,
 73. °अर्थ्य Accent 6, 2, 44. Vgl. अधिकार्य-
 वचन, क्रियार्थ, तदर्थ, तद्धितार्थ und समर्थ.
 अर्थवत् 1, 2, 45.
 अर्थाभाव 2, 1, 6.
 अर्थ्य 4, 4, 92.

√ अर्द (अर्दि), न्यर्गा, व्यर्गा, समर्गा 7, 2, 24.
 अर्भ्यर्गा 25. Caus. Aor. 3, 1, 51.
 अर्ध 8, 2; 107. 4, 3, 4. Declination 1, 1,
 33. n. am Anfange eines Tatp. 2, 2, 2.
 अर्ध± 7, 3, 12. 26. Wann ohne diese
 Vrddhi 27. ±_अर्ध 4, 3, 7.
 अर्धखारं und °खारी 5, 4, 101.
 अर्धनावं 5, 4, 100.
 अर्धमास und अर्धमासतमं (f. ह्ये) 5, 2, 57.
 अर्धर्च m. n. 2, 4, 31.
 अर्धहृस्व 1, 2, 32.
 अर्धिक 5, 1, 48. ±_अर्धिक 4, 3, 6 fg.
 अर्ध्य 4, 3, 4. °अर्ध्य 5 fg.
 अर्पित und अर्पिते 6, 1, 209 fg.
 °अर्म Accent 6, 2, 90 fg.
 अर्थे m. 3, 1, 103.
 अर्थमन् Declination 6, 4, 12 fg. Am Anfange
 von Personennamen 5, 3, 84.
 अर्थमिकं, अर्थमिय und अर्थमिले 5, 3, 81.
 अर्वत् und अर्वन् 6, 4, 127.
 अर्शस् und अर्शमे 5, 2, 127.
 √ अर्ह (अर्ह, अर्ह) 3, 2, 12. अर्हति 4, 4, 137.
 5, 1, 63. Mit Infin. 3, 4, 65. अर्हन्
 Partic. = अर्हति 2, 133. आनुहुः ved. 6,
 1, 36.
 °अर्हे Adj. (f. आ) 3, 2, 12. 3, 111. 169. 5,
 1, 19. 117. 6, 2, 155.
 अलंकरिष्णु 3, 2, 136.
 अलंकर्मन् und अलंकर्माणा 5, 4, 7.
 अलंकार 4, 2, 96. 3, 65.
 अलंगामिन् 5, 2, 15.
 अलम् 3, 3, 154. 6, 2, 155. Gati 1, 4, 64.
 Mit Dat. 2, 3, 16. Absol. 3, 4, 18. In-
 fin. 66.
 अलंपुरुष und अलंपुरुषोणा 5, 4, 7.
 अलर्पि ved. 7, 4, 65.
 अलवण und अलस 5, 1, 121.
 अलोप kein Schwund (eines Lautes) 6, 3, 94.
 अल्प 4, 1, 51. 5, 3, 85. 4, 42. 136. Decli-
 nation 1, 1, 33. अल्पात्° und अल्पेन 2,
 3, 33. अल्पोयस् und अल्पिष्ठ oder कैनोयस्
 und कनिष्ठ 5, 3, 64.

अल्पशेस् 5, 4, 42. 2, 1, 38.

अल्पाक्षर *aus weniger Vocalen (अक्ष), d. i. Silben bestehend* 2, 2, 34.

1. √अव् (अवि), अवन्तु und अव्यात् nach ए und ओ 6, 1, 116. Dafür ऊ substituirt 4, 20.

2. अव् für अवर substituirt 5, 3, 39.

अव Upasarga 1, 3, 18. 22. 51. 5, 2, 30. 8, 3, 68.

अवकटं und अवकुटारं 5, 2, 30.

अवकृप्ति in अनवकृप्ति.

अवक्रय m. 4, 4, 50.

अवक्षेपण 1, 3, 32. 5, 3, 95. 6, 2, 195.

अवग्रहं 1) *Regenmangel, Dürre* 3, 3, 51. —

2) *die im Padapāṭha übliche Abtheilung der Pada* 8, 4, 26.

अवग्रहं 3, 3, 45. 51. 6, 2, 144.

अवज्ञान 3, 3, 55.

अवट 5, 1, 121.

अवटारं 5, 2, 31.

अवतमसे 5, 4, 79.

अवतारं 3, 3, 120. 6, 2, 144.

अवद्यं 3, 1, 101. अवद्यात् nach ए und ओ 6, 1, 116.

अवधारण n. 2, 1, 8. 8, 1, 62.

अवधि 4, 2, 124.

अवन, अनवन 1, 3, 66.

अवनाटं 5, 2, 31.

अवनायं 3, 3, 26. 6, 2, 144.

अवन्ति und अवन्ती 4, 1, 176.

अवभटं 5, 2, 31.

°अवम Accent 6, 2, 25.

अवयव m. 2, 1, 45. 4, 1, 79. 173. 3, 55.

135. 5, 1, 6. 2, 42. 6, 2, 33. 176. 7, 3, 11.

अवयोज् 3, 2, 72. अवयाः 8, 2, 67.

अव् und अवस् 8, 2, 70.

अवर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.

Ableitungen davon 5, 3, 29. 39. *Diesseitig* 3, 3, 136. 4, 20. Vgl. सर्वनामन्.

अवरतैस् 5, 3, 29.

अवरसम 4, 3, 49.

अवरैस्तात् 5, 3, 29. 41.

अवरहसे 5, 4, 81.

अवरार्ध 5, 4, 57.

अवरार्ध 4, 3, 5. 5, 4, 57, v. 1.

अवलोमे 5, 4, 75.

अवष्टब्ध 5, 2, 13.

अर्वस् 5, 3, 9. Vgl. अवर्.

अवसान n. *Pause* 1, 4, 110. 8, 3, 15. 4, 58.

अवसामे 5, 4, 75.

अवसार्ये 3, 1, 141.

अवस्कर m. 4, 3, 28. 6, 1, 148.

अवस्करक 4, 3, 28.

अर्वस्तात् 5, 3, 40.

अवस्तारं 3, 3, 120. 6, 2, 144.

अवस्था 5, 4, 146. 6, 2, 115.

अवस्यु nach ए und ओ 6, 1, 116.

अवहारं 3, 1, 141.

अवारपार und अवारपारैण 4, 2, 93. 5, 2, 11.

अवि 5, 1, 8. 4, 28.

अविकं 5, 4, 28.

अविथ्य 5, 1, 8.

अविद्यमानवत् Adv. 8, 1, 72.

अविप्रकृष्ट 2, 4, 5.

अविशब्दन 7, 2, 23.

अविस्पष्ट 7, 2, 18.

अवृद्ध Adj. (f. आ) *keine Vrddhi in der ersten Silbe habend* 4, 1, 113. 160. 2, 125. 6, 2, 87.

अवेत, तदवेत 5, 1, 134.

अवोद 6, 4, 29.

अव्यक्तानुकरण 5, 4, 57. 6, 1, 98.

अव्ययन 5, 4, 46.

अव्ययिन 3, 2, 157.

अव्ययिष्यै 3, 4, 10.

अव्यय्य 3, 1, 114.

अव्यय n. *ein Indeclinabile* 1, 1, 37 fgg. 4,

67. 2, 1, 6. 2, 11. 20. 25. 3, 69. 4, 82.

3, 4, 59. 4, 1, 26. 2, 104. 3, 23. 5, 3,

71. 4, 11. 86 fgg. 6, 2, 2. 168. 3, 66.

अनव्यय 8, 3, 46.

अव्ययीभाव m. *ein adverbiales Compositum*

1, 1, 41. 2, 1, 5 fgg. Ist n. 4, 18. Auf

अम् oder eine Casusendung auslautend

- 83 fg. Erhält das Suffix **अ** (टच्) 5, 4, 107 fgg. Accent 6, 2, 121. सह und स am Anfange 3, 81. Ableitungen mit $\pm$ -य 4, 3, 59.
- अद्यत** nach einem ए und ओ 6, 1, 116.
- √**अश्** (अश्, अश्नोति), आनशे 7, 4, 72. अशिशिषते 2, 74.
- अशक्ति** 6, 2, 157.
- √**अशनाय** 7, 4, 34.
- अशिशर्वी** 4, 1, 62.
- अशिव्य** 1, 2, 53.
- अशोति** 5, 1, 59.
- अशुचि** und **अशुचि** 6, 2, 161.
- अशोच** 7, 3, 30.
- °**अश्मे** 5, 4, 94.
- अश्मक** 4, 1, 173.
- अश्मन्** und **अश्मर** 4, 2, 80.
- अश्माम** 6, 2, 91.
- अश्लीलद्रुढरूपा** 6, 2, 42.
- अश्व** 4, 1, 110. 2, 48. 5, 1, 39. 2, 19. 3, 91.
- °**अश्व** Bah. Accent 6, 2, 107 fg.
- अश्वतर** (f. इ) 5, 3, 91.
- अश्वत्य** 4, 2, 5. 22. 3, 48.
- अश्वत्यक** 4, 3, 48.
- अश्वपति** 4, 1, 84.
- अश्वयुज्** 4, 3, 36.
- अश्ववडव** Sg. n. und Du. m. 2, 4, 12. 27.
- √**अश्वस्य** 7, 1, 51.
- √**अश्वार्य** 7, 4, 37.
- अशवावती** 6, 3, 131.
- अश्विन** und **अश्विमत्** 4, 4, 126.
- अश्वीय** 4, 2, 48.
- अषड्वज** und **अषड्वजोण** 5, 4, 7.
- अषाढ** 4, 3, 34.
- अषाढा** 4, 3, 34. 5, 1, 110.
- अष्ट** 6, 3, 49.
- अष्टकर्य** 6, 3, 115.
- अष्टन्** 6, 3, 47. 125. Declination 7, 1, 21. 2, 84. Accent 6, 1, 172. **अष्टाभ्यः** 3, 2, 141. **अष्टानाम्** 7, 3, 74. Vgl. पद्.
- अष्टम** und **अष्टम** 5, 3, 49 fgg.
- अष्टा** 6, 3, 47. 49. 125 fg.
- अष्टौवत्** 8, 2, 12.
- √ 1. **अस्** (अस्, अस्ति), Abfall des अ 6, 4, 111. एधि 119. अस्ति 4, 2, 67. 5, 2, 94. Davon **आस्तिके** 4, 4, 60. **आस्तोय** 3, 56. **स्यात्** 1, 2, 55. 5, 1, 16. **आसीत्** 7, 3, 96. **उपरि** **स्विदासीत्** 8, 2, 102. Wann **स्** abfällt 7, 4, 50. ह् wird 52. **य** 8, 3, 87. **आः** 2, 73. **अस्त्यर्थ** Adj. 3, 3, 146. 4, 65. Nach verschiedenen Adverbien 5, 4, 50 fgg. भू für **अस्** substituirt 2, 4, 52.
- √ 2. **अस्** (अस्यति), Aorist 3, 1, 52. 7, 4, 17. Absol. 3, 4, 57. Vgl. **अत्यस्त** und **अभ्यस्त**.
- असः** 6, 1, 132.
- असक्य** und **असक्यि** 5, 4, 121.
- असंगत** 5, 1, 121.
- असत्** 1, 4, 63.
- असन्** und **असज्** 6, 1, 63.
- असमाप्ति** 5, 3, 67.
- असंप्रति** 2, 1, 6.
- असंमति** 3, 1, 128.
- असरूप** 3, 1, 94.
- असर्वविभक्ति** 1, 1, 38.
- असवर्ण** 6, 1, 127. 4, 78.
- असहाय** 5, 3, 52.
- असि** 4, 2, 96.
- असिद्ध** 6, 1, 86. 8, 2, 1. °**वत्** Adv. 6, 4, 22.
- असुर** und **असुर्य** 4, 4, 123.
- असूतजरता** 6, 2, 42.
- √ **असूय** (असूय्) 3, 2, 146. Richtiger wäre **असूय**.
- असूयक** 3, 2, 146.
- असूया** 3, 4, 28. 8, 1, 8. 2, 103. **असूयार्थ** Adj. 1, 4, 37.
- असूर्यपश्य** 3, 2, 36.
- असज्** und **असन्** 6, 1, 63.
- असेवित** 6, 1, 145.
- असोढ** 1, 4, 26.
- अस्तम्** ist Gati 1, 4, 68.
- अस्येन्** und **अस्यि** 7, 1, 75 fgg.
- अस्मद्** Pronomen der ersten Person (in allen Zahlen) 4, 3, 1. Declination 7,

- 1, 27 fgg. 2, 86 fgg. **मेम 6, 1, 211.**
मैह्यम् 212. Für die verschiedenen Casus werden tonlose Formen substituiert **8, 1, 20 fgg.** Verbindet sich mit der ersten Person des Verbums **1, 4, 107.**
 Pl. für Sg. und Du. **2, 59.**
अस्मर्तीय 4, 3, 1.
अस्माक 4, 3, 2.
अस्वका und **अस्विका 7, 3, 47.**
अस्वैरिन् 3, 1, 119.
 1. °अहे m. **2, 4, 29. 5, 4, 89 fgg. 6, 4, 145.**
 2. अह und अहम् **7, 2, 91.**
 3. अह Indec. Erfordert die betonten Formen des persönlichen Pronomens **8, 1, 24.** Einfluss auf die Betonung des Verbums **39. 58, 61 fgg.** (auch wenn es zu ergänzen ist oder एव dafür steht).
अह्ये 5, 2, 140.
अहन 4, 4, 130. 5, 1, 87. 4, 88 fgg. 6, 3, 110. 4, 145. Für न् wird ह substituiert **8, 2, 68. र 69.** Wann अन् abfällt **6, 4, 145.**
अहम् 7, 2, 94. 5, 2, 140.
अहर s. अहन्.
अहर्दिवे 5, 4, 77.
अहले und **अहलि 5, 4, 121.**
अहस् s. अहन्.
अहस्करे 3, 2, 21.
अहि 4, 3, 56.
 °अहीन **5, 1, 87. 6, 4, 145.**
अहीन (अ + हीन) 6, 2, 47.
अहो Indec. Einfluss auf die Betonung des Verbums **8, 1, 40 fgg.**
अहोरात्र 2, 1, 45. 3, 3, 137 (अनहो°). 6, 2, 33. Du. n. **2, 4, 28.**
 °अह् m. **2, 4, 29. 5, 4, 88 fgg. 6, 3, 110.**
 °अह्या **8, 4, 7.**
 ±_ अहिक **5, 1, 87.**

आ

- आ (आङ्)** Upasarga und Karmapr. **1, 3, 20. 28. 31 u. s. w. 4, 89.** Mit Abl. **2, 3, 10. 1, 4, 1. 3, 2, 134. 5, 1, 19. 120. 6, 3, 35. 4, 22.** Am Anfange eines Avjajibh. **2, 1, 13.** Ist nicht praghja **1, 1, 14 (अनाङ्).** Euphonische Regel **6, 1, 95.** Dafür आ im Veda **126.** Erhält vor ह् das Augment त् (च्) **74.**
आकत्य 5, 1, 121.
आकष 4, 4, 9, v. l. 5, 2, 64, v. l.
आकषक 5, 2, 64, v. l.
आकषिक Adj. (f. आकषिकी) **4, 4, 9, v. l.**
आकषे 4, 4, 9. 5, 2, 64.
आकषेक 5, 2, 64.
आकषिक Adj. (f. आकषिकी) **4, 4, 9.**
आकाङ् 8, 2, 96. 104. Vgl. अनाकाङ् und साकाङ्.
आकालिक Adj. (f. क्वी) **5, 1, 114.**
आकौशल 7, 3, 30.
आक्रन्द, आक्रन्दिक und **आक्रन्दिके 4, 4, 38.**
आक्रोडिन् 3, 2, 142.
आक्रोश 3, 3, 45. 112. 4, 25. 6, 2, 158. 3, 21. 4, 61. 8, 4, 48.
आक्षुत्तिके 4, 4, 19.
आक्षेत्र्य 7, 3, 30.
आख्या 1, 1, 35. 2, 58. 3, 23. 4, 3. 2, 1, 68. 4, 5. 3, 2, 92. 3, 20. 108. 4, 1, 48. 51. 3, 99. 5, 1, 95. 4, 93. 104. 136. 6, 2, 71. 133. 3, 7.
आख्यात und **आख्यातिके 4, 3, 72.**
आख्यात् 1, 4, 29.
आख्यान 1, 4, 90. 3, 3, 110. 4, 59. 6, 2, 103. 8, 2, 105.
आगत 4, 3, 74.
आगर्वीन 5, 2, 14.
आगस्तौ und **आगस्तौय 6, 4, 149.**
आगस्त्य 2, 4, 70.
आग्नि° 6, 3, 28.

आग्नेये 4, 2, 33.
 आग्रहायणक 4, 3, 50.
 °आग्रहायणम् und °आग्रहायणि Avjaj. 5, 4, 110.
 आग्रहायणिक 4, 3, 50. आग्रहायणिके 4, 2, 22.
 आग्रहायणो 4, 2, 22. 3, 50. 5, 4, 110.
 आग्रायण 4, 1, 102.
 आङ् s. आ.
 आङ्गिरस 2, 4, 65. 4, 1, 107.
 आङ्गुलिके 5, 3, 108.
 आङ्गुल्यु 5, 1, 121.
 आचार 3, 1, 10.
 आचार्य 4, 1, 49. 7, 3, 49. 8, 4, 52.
 आचार्यकरण 1, 3, 36.
 आचार्यपुत्रे 6, 2, 133.
 आचार्याने 4, 1, 49.
 आचार्यापसर्जन 6, 2, 36. 104.
 आचिख्यासा 2, 4, 21.
 आचित 6, 2, 146. 4, 1, 22. 5, 1, 53.
 °आचित Dvigu (f. आ) 4, 1, 22.
 आचितिक 5, 1, 53. Am Ende eines Dvigu 54.
 आचितेन 5, 1, 53. Am Ende eines Dvigu 54.
 आच्छादन 3, 3, 54. 4, 1, 42. 3, 143. 5, 4, 6.
 6, 2, 170 (अना°).
 आञ्जक 4, 2, 39.
 आञ्जाद्य 4, 1, 171.
 आजि in पदाजि.
 आज्ञायिन् 6, 3, 5.
 आढक, आढकिक und आढकेन allein und
 am Ende eines Dvigu 5, 1, 53 fg.
 आढंकरण 3, 2, 56.
 आढंभविष्णु und आढंभौवुक 3, 2, 57.
 आणवोन् 5, 2, 4.
 आण्ड (आण्ड?) u. आण्डोरे (आण्डोरे?) 5, 2, 111.
 आतप 4, 3, 13.
 आति in पदाति.
 आतिथेय 4, 4, 104.
 आतिथ्य 5, 4, 26.
 आत्मन् 3, 1, 8. 5, 1, 9. त्मना für आत्मना
 6, 4, 141. आत्मना° 3, 6. आत्मने° 7.
 आत्मनेन 5, 1, 9. 6, 4, 169.
 आत्मनेपद Sg. und Pl. n. die Personalendung
 gen und die Participialendung आन des

Mediums 1, 4, 100. Wann gebraucht
 3, 12 fgg. Bildung derselben 3, 4, 79 fgg.
 7, 1, 5 fgg. 41. Einfluss auf den Stamm
 1, 2, 11. 2, 4, 44. 3, 1, 54. 7, 2, 42. 3,
 73. अनात्मनेपदनिमित्त 2, 36.
 आत्मप्रोति 7, 1, 51.
 आत्ममान 3, 2, 83.
 आत्मंभरि 3, 2, 26.
 आत्रेये 2, 4, 65.
 आयर्वीण्य 4, 3, 133.
 आयर्वीण्यक 4, 3, 133. 6, 4, 174.
 आदर in अनादर.
 आदान in हस्तादान.
 आदायचरै Adj. (f. चै) 3, 2, 17.
 आदि m. Anfang, Anlaut, die erste Silbe,
 Anfangswort 1, 1, 27. 37. 54. 64. 71.
 73 fg. 2, 1. 26. 72. 3, 1. 5. 4, 13. 17. 20.
 57 fg. 61. 2, 1, 48. 56. 59. 70. 72. 2, 9.
 18. 31. 33. 4, 14. 21. 32. 59. 63. 67 fgg.
 75. 79. 3, 1, 12 fg. 18. 22. 25. 27. 32. 36.
 55. 73. 77 fgg. 81. 134. 2, 60. 149. 3, 1.
 3. 41. 104. 4, 46. 74. 4, 1, 4. 10. 18. 26.
 35. 41. 45. 56. 73. 80. 86. 96. 98 fgg. 104 fg.
 110. 112. 123. 126. 136. 146. 151. 154.
 158. 172. 178. 2, 38. 45. 53 fgg. 60 fg.
 63. 75. 77. 80. 82. 86. 90 fg. 95. 97. 110 fg.
 116. 127. 133. 138 fg. 3, 16. 54. 73. 76.
 88. 92 fg. 106. 118. 131. 136. 140 fg. 144.
 152. 154. 164. 167. 4, 10. 12. 15 fg. 19.
 48. 53. 62. 99. 102 fg. 131. 5, 1, 2. 4.
 20. 64. 66. 97. 101. 111. 122 fgg. 128 fgg.
 133. 2, 7. 24. 36. 56 fgg. 61 fg. 64. 88.
 95. 97. 100. 116. 127. 131. 135 fg. 3, 2.
 58. 80. 83 fg. 100. 103. 107 fg. 116 fg.
 119. 4, 1. 3. 29. 34. 38. 86. 89. 128. 138.
 6, 1, 2. 3. 6. 7. 15. 119. 160. 168. 171.
 173. 187 fgg. 194. 197. 203. 2, 24. 27. 37.
 50. 64. 81. 85 fgg. 111. 118. 125. 131.
 134 fg. 140. 142. 146 fg. 151. 160. 170.
 176. 193 fg. 199. 3, 2. 10. 34 fg. 59. 76.
 109. 117. 119 fg. 4, 37. 72. 120. 126. 141.
 153. 156. 161. 166. 7, 1, 2. 25. 49. 59.

74. 97. 2, 7. 35. 43. 45. 76. 102. 117.
 3, 2. 4. 7. 8. 20. 53. 59. 80. 4, 10. 29. 60.
 70. 8, 1, 8. 18. 27. 57 fg. 63. 69. 2, 6.
 9. 29. 32. 43 fg. 91. 3, 38. 48. 64. 71. 98.
 101. 110. 4, 18. 32. 39. Vgl. अन्तादिवत्-
 आदिकरं Adj. (f. ई) 3, 2, 21.
 आदिकर्मन् eine beginnende Handlung 1, 2,
 21. 3, 4, 71. 7, 2, 17.
 आदितस् 1, 2, 32. 3, 4, 84.
 आदित्यं 4, 1, 85.
 आदेश m. Substitution, Substitut 1, 1, 48 fgg.
 56. 8, 3, 59. Vgl. अनादेश und एकादेश.
 आदेशम् in नामादेशम्.
 आद्यन्त Du. m. Anfang und Ende, Anlaut
 und Auslaut 1, 1, 46. °वचन 5, 1, 114.
 °वत् Adv. 1, 1, 121.
 आद्युदात्त auf der ersten Silbe den Acut
 habend 3, 1, 3. 6, 2, 119.
 आद्यून 5, 2, 67.
 आधमर्थ 2, 3, 70. 3, 3, 170. 8, 2, 60.
 आधार m. 1, 4, 45.
 आध्यान, अना° 1, 3, 46. 67.
 आध्वरिकं 4, 3, 72.
 औध्वर्यव 4, 3, 123.
 आनन्तर्य 4, 1, 104.
 औनन्त्य 5, 4, 23.
 आनाम्य 4, 4, 91.
 आनाये m. 3, 3, 124. 6, 2, 144.
 आनाय्य 3, 1, 127.
 आनुकूलिकं 4, 4, 28.
 आनुगादिकं 5, 4, 13.
 औनुशामिक 4, 3, 61.
 आनुषादिकं 4, 4, 37.
 आनुपूर्व्य 2, 1, 6.
 आनुलोमिकं 4, 4, 28.
 आनुलोम्य 3, 2, 20. 4, 64. 5, 4, 63.
 आनुशातिक 7, 3, 20.
 आनैपुण und आनैश्वर्य 7, 3, 30.
 औन्तर — इक 4, 3, 60.
 आर्त्तं 4, 4, 85.
 आन्वोपिकं 4, 4, 28.
 √आप् (आप्), Caus. Absol. °आपय्य oder आप्य

6, 4, 57. ईप्सति 7, 4, 55. प्राप्नोति 5, 2, 8.
 प्राप्त 1, 104. व्याप्नोति 2, 7. व्याप्यमान
 3, 4, 56. Vgl. ईप्सित.
 औपकर 4, 3, 33.
 आपर्णं m. 3, 3, 119.
 आपत्य 6, 4, 151.
 आपन्न mit Acc. 5, 1, 73. आपन्न° 2, 2, 4.
 °आपन्न 1, 24.
 आपमित्यकं 4, 4, 21.
 औपराच्छिक 4, 3, 24.
 आपात्य 3, 4, 68.
 आपिशलि 6, 1, 92.
 आपृच्छ 3, 1, 123.
 आप्रपदम् und आप्रपदं 5, 2, 8.
 आप्लावै und आप्लावै 3, 3, 50. 6, 2, 144.
 आप्लाव्य 3, 4, 68.
 आर्षहिन् 4, 4, 88.
 आबाध 8, 1, 10. °आबाध Accent 6, 2, 21.
 औबुध्य 5, 1, 121.
 आभिजितं 4, 3, 36. 5, 3, 118.
 औभिजित्य 5, 3, 118.
 आभिसुख्य 2, 1, 14.
 आभीक्ष्य 3, 2, 81. 4, 22. 8, 1, 27.
 आम Einfluss auf die Betonung des Verbums
 8, 1, 55.
 आमन्त्रण 3, 3, 161.
 आमन्त्रित n. Vocativ 2, 3, 48. 1, 2. 6, 1, 198.
 8, 1, 8. 19. 55. 72 fgg. Vgl. संबुद्धि.
 आमवाख्यं 4, 3, 30.
 आमोर्षिन् 3, 2, 142.
 अम्बष्ठ 8, 3, 97.
 आम्सिकं 4, 4, 27.
 आम्रवण n. 8, 4, 5.
 आम्रेडित n. das wiederholte Wort 8, 1, 2.
 6, 1, 99. 8, 1, 3. 57. 2, 95. 103. 3, 12. 49.
 आय 5, 1, 47. °आय 3, 3, 21.
 आयथातथ्य und आयथापर्य 7, 3, 31.
 आयःशूलिकं 5, 2, 76.
 आयस्थान 4, 3, 75.
 आयाम m. 2, 1, 16. 5, 4, 83.
 आयामिन् 3, 2, 142.
 आयास in अनायास.

आयासिन् 3, 2, 142.

आयुक्त mit Loc. oder Gen. 2, 3, 40.

आयुध 4, 4, 14.

आयुधजीविन् 4, 3, 91. 5, 3, 114.

आयुधिक und आयुधैय 4, 4, 14.

आयुध्य 5, 1, 121, v. 1.

आयुष in च्वायुष.

आयुष्य mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.

आयुःष्टोम m. 8, 3, 83.

आरण्यक 4, 2, 129.

आरवे 3, 3, 150.

आरस्य 5, 1, 121.

आरात् mit Abl. 5, 3, 29.

आरावे 3, 3, 50. 6, 2, 144.

आरीहणक 4, 2, 80.

आरूढ 5, 2, 34.

आर्गयन् 4, 3, 73.

आर्च 5, 2, 101.

आर्चिके 4, 3, 72.

आर्तवे 5, 1, 105. अनार्तव 6, 2, 9.

आर्थिके 4, 4, 40.

आर्द्रक und आर्द्रा 4, 3, 28.

आर्ध ± 7, 3, 26. Auch ohne Vriddhi im zweiten Gliede 27.

आर्धधातुक n. *Jedes Suffix, welches Verbal- und Tempus-Stämme, sowie aus Verbalstämmen Nominalstämme, Absolutive und Infinitive bildet, mit Ausnahme derjenigen, welche ein stummes श् haben. Dagegen werden unter den Personalendungen die des Perfects und Precativs zu den ārdhadh. gezählt.* 3, 4, 114 fgg. Im Veda Verwechslung zwischen ārdhadhātuka und sārvaadhātuka 117. Die Verbalstämme (neue Wurzeln) bilden den Suffixe आय, ईयङ् und णिङ् fallen ab 3, 1, 31. Neue Wurzeln davor substituiert 2, 4, 35 fgg. Ein consonantisch (mit Ausnahme des य्) anlautendes ārdhadh. erhält das Augment इट् (इ) 7, 2, 35. Davor Guṇa für den Vocal des Verbalstammes substituiert 3, 84 fgg. Keine

Verstärkung davor 1, 1, 14. Andere Einflüsse auf den Verbalstamm 6, 4, 46 fgg. 7, 4, 49.

आर्यकुमार Accent 6, 2, 58.

आर्यकृत Adj. (f. ई) 4, 1, 30.

आर्यब्राह्मण Accent 6, 2, 58.

आर्य 2, 4, 58. Vgl. अनार्य.

आर्यभ्य 5, 1, 14.

आलम्बन 8, 3, 68.

आलवण्य und आलस्य 5, 1, 121.

आलिङ्गन 3, 1, 46.

आलेखन 6, 1, 142.

आलोचन, अना° 3, 2, 60. 8, 1, 25.

आव Pron. 7, 2, 92.

1. आवट्य 5, 1, 121.

2. आवट्य (f. आ) 4, 1, 75.

आवपन 4, 1, 42.

आवरसमक 4, 3, 49.

आवश्यक 3, 1, 125. 3, 170. 7, 3, 65.

आवसय 4, 4, 74. 5, 4, 23.

आवसैयिक Adj. (f. आवसयिके) 4, 4, 74.

आवसय्य 5, 4, 23.

आविदूर्य 7, 2, 25. 8, 3, 68.

आशंसा 3, 3, 132. 134.

आशंसु 3, 2, 168.

°आशङ्क Accent 6, 2, 21.

आशङ्का 3, 4, 8.

आशा in अन्यदाशा.

आशित 6, 1, 207.

आशितंगर्वेन und आशितंगु 5, 4, 7.

आशितंभवे 3, 2, 45.

आशिसु 2, 3, 55. 73. 3, 1, 86. 150. 2, 49.

3, 173. 4, 104. 116. 6, 2, 148. 3, 83.

7, 1, 35. 8, 2, 104. Vgl. अन्यदाशिसु.

आशोर् und आशोर्ते 6, 1, 36.

आशांच 7, 3, 30.

आश्चर्य n. 6, 1, 147.

आश्मकि 4, 1, 173.

आश्रय 3, 3, 85.

आश्रवे 4, 2, 48.

आश्रवत्यिके 4, 2, 22.

आश्रवपते 4, 1, 84.

आश्वयुजं 4, 3, 36.

आश्वयुजक und आश्वयुजा 4, 3, 45.

आश्वायन 4, 1, 110.

आश्विक 5, 1, 39.

आश्वीन 5, 2, 19.

आषाढं 5, 1, 110.

आषट्म 5, 3, 50.

√आस् (आस्, आस) 3, 3, 107. 4, 72. आसीन 7, 2, 83. आसां चक्रे 3, 1, 37. Nach अधि mit Acc. 1, 4, 46.

आसंगत्य 5, 1, 121.

आसन und आस्य 6, 1, 63.

आसन 8, 3, 93. आसनं 6, 2, 151.

आसना 3, 3, 107.

आसन्दीवत् 8, 2, 12.

आसन्न 5, 2, 34. In Composition mit einem Zahlwort 2, 2, 25.

आसन्नकाल 3, 2, 117.

आसम् 3, 4, 57.

आसाद्यं 3, 1, 126.

आसुति und आसुतीवत् 5, 2, 112.

आसुरं Adj. (f. इ) 4, 4, 124.

आसेवन, अना° 8, 3, 102.

आसेवा 2, 3, 40.

आस्तिकं 4, 4, 60.

आस्त्ये 4, 3, 56.

आस्था und आस्थित in अन्यदा°.

आस्पद n. 6, 1, 146.

आस्माकं und आस्माकीन 4, 3, 1. 2.

आस्य Declination 6, 1, 63. Vgl. तुल्यास्यप्रयत्न.

आस्यविहरण, अना° 1, 3, 20.

आसावँ 3, 1, 141.

√आह् (आह्, आह) , आत्य 8, 2, 35. Für अ् substituirt 3, 4, 84.

आहत 5, 2, 120.

आहर्त् 3, 2, 11.

आहर्वँ m. 3, 3, 73. 6, 2, 144.

आहार्त् m. 3, 3, 74. 6, 2, 144.

आहित 8, 4, 8.

आहिताग्नि 2, 2, 37.

आहृत 5, 1, 77.

आह्वेय 4, 3, 56.

आहो Einfluss auf die Betonung des Verbuns 8, 1, 49 fg.

इ

√1. इ (इण्, एति) 3, 1, 109. 141. 2, 157.

163. 3, 37 fg. 99. 4, 16. एति 4, 4, 42.

यन्ति u. s. w. 6, 4, 81. Perfect 7, 4, 69.

Precativ 24. Dafür गा substituirt 2, 4,

45. गम् 46 fg. Caus. 46. Euphonische

Verbindungen mit einer vorangehenden

Präposition 6, 1, 89. समवेति 4, 4, 43.

एहि मन्ये 1, 4, 106. 8, 1, 46. अभि प्रैति

1, 4, 32. प्रतीयमान 3, 77. Vgl. अतीत,

अनपेत, अपेत, अवेत, व्यवेत, समित.

√2. इ (इक्) mit अधि Act. mit Genetiv 2, 3, 52.

√3. इ (इङ्) mit अधि Med. 3, 2, 130. 3,

21. अधीति 4, 2, 59. 5, 2, 84. यदधीते 6, 1,

186. Caus. अध्यापयति 48. 1, 3, 86. Dafür

गम् substituirt 2, 4, 48. गा Med. 49 fg.

4. इ Substitut für इदम् 5, 3, 3.

इत्तुवण n. 8, 4, 5.

इच्छो 3, 3, 101. 1, 7. इच्छार्थ 3, 157. 160.

मेयुनेच्छा 4, 1, 42.

इच्छुं 3, 2, 169.

इक् s. इप्.

इज्यो 3, 3, 98.

इडा, इडायास्° oder इडायाः ष° 8, 3, 54.

इत् Substitut für इदम् 5, 3, 4.

इतर Nom. Sg. n. °रत् (°रद्) 7, 1, 25. °रम्

ved. 26. Mit Abl. 2, 3, 29. इतराभ्यः

5, 3, 14.

इतरेतर nicht mit Âtman. 1, 3, 16.

इतरेद्युस् 5, 3, 22.

इति 1, 1, 44. 66 fg. 2, 2, 27 fg. 3, 1, 41 fg.

140. 2, 141. 3, 154. 4, 2, 21. 55. 57 fg.

67. 3, 66. 4, 125. 5, 1, 16. 43. 2, 45.
 77. 93 fg. 4, 10. 6, 1, 6. 119. 2, 149. 3,
 113. 7, 1, 43. 2, 34. 64. 4, 65. 74. 8, 1,
 43. 60 fgg. 64. 2, 70. 101 fg. 3, 43. Nach
 Schallnachahmungen 1, 4, 62. 5, 4, 57.
 6, 1, 98 fg. इति ह 5, 4, 23. अनार्ष 1, 1, 16.
 इत्थंकारम् 3, 4, 27.
 इत्थम् 5, 3, 4. 24.
 इत्थंभूत 1, 4, 90. 2, 3, 21. 6, 2, 149.
 ईत्य 3, 1, 109.
 ईत्या 3, 3, 99.
 ईत्वर 3, 2, 163.
 इदम् 5, 2, 40. 3, 16. Dafür इ substituiert
 3. इत् und एत् 4. अ (mit tonlosen Casus-
 endungen) 2, 4, 32. एन् (gleichfalls mit
 tonlosen Casusendungen) 34. Declination
 7, 1, 11. 2, 108 fgg. Accent 6, 1, 171.
 अयम् nach ए und ओ 116. इदम् 2, 2, 27.
 4, 3, 120. इदम् in Comp. mit einem
 Ordnungszahlwort (Accent) 6, 2, 162.
 अनेन 5, 2, 85. अस्या 1, 2, 69. 3, 4, 32.
 4, 2, 24. 55. 3, 52. 89. 4, 51. 88. 5, 1,
 16. 56 fg. 94. 104. 2, 36. 79. 94. 6, 1, 39.
 4, 45. 107. अस्मे 4, 4, 66. अस्मिन् 2, 21.
 67. 4, 87. 5, 1, 16. 47. 2, 45. 82. 94.
 अस्याम् 4, 2, 58. एषाम् 5, 2, 78. आसाम्
 4, 4, 125.
 इदंप्रथमं 6, 2, 162.
 इदौ 5, 3, 20.
 इदौनाम् 5, 3, 18.
 इन्द्र 4, 1, 49. Am Ende eines Comp. 6, 1,
 124. 7, 3, 22.

इन्द्रजनन und इन्द्रजननीय 4, 3, 88.
 इन्द्रजुष्ट, इन्द्रदत्त, इन्द्रद्रष्ट, इन्द्रलिङ्ग und
 इन्द्रसष्ट 5, 2, 93.
 इन्द्रार्थौ 4, 1, 49.
 इन्द्रिय n. 5, 2, 93.
 इन्द्रियावती 6, 3, 131.
 √ इन्ध् (इन्धि), इन्धान mit dem Acut auf be-
 liebiger Silbe 6, 1, 215. Perfect 1, 2, 6.
 इम und इमेया 5, 3, 111.
 ईयत् 5, 2, 40. 6, 3, 90.
 इरंमर्दं 3, 2, 37.
 √ इल् Caus. (एलयति) Aorist 3, 1, 51.
 इव 5, 1, 116. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 57 fgg. प्रागिवात् 5, 3, 70.
 इवे 96.
 √ 1. इष् (इष) 3, 3, 96. इच्छति 7, 3, 77.
 1, 4, 28. Ein mit त् anlautendes árdhadh.
 kann das Augment इ erhalten 7, 2, 48.
 अन्विच्छति 5, 2, 75. Vgl. अधीष्ट.
 √ 2. इष्, प्रैञ्च्य 8, 2, 91. Mit Gen. 2, 3, 61.
 इषोकतूल und इषोका 6, 3, 65.
 इषु am Ende eines Bahuvr. Accent 6, 2,
 107 fg.
 इष्ट 5, 2, 88.
 इष्टकचित 6, 3, 65.
 इष्टका 4, 4, 125. 6, 3, 65.
 ईष्टि und ईष्टि 3, 3, 96.
 ईष्टिन् 5, 2, 88.
 इष्ट्यानिम् 7, 1, 48.
 इष्ट्यास 6, 2, 38.
 इहं 5, 3, 11.

इ

ई Substitut für इदम् 6, 3, 90.
 √ ईत् (ईत्ति) mit Dat. 1, 4, 39.
 √ ईड् (ईड) 6, 1, 214. ईडिपे, ईडिष्व, ईडिध्वे
 und ईडिध्वम् 7, 2, 78.
 ईड्य 6, 1, 214.
 ईदृश् und ईदृश 6, 3, 90.
 Pāṇini's Grammatik.

ईदृषे 5, 4, 74.
 ईदृषित 1, 4, 27. 36. °तम 49. Vgl. अनोदृषित.
 √ ईर्ष्य mit Dat. 1, 4, 37.
 √ ईर्शु (ईर्श, ईर्श) 3, 2, 175. ईर्शिपे und
 ईर्शिष्व 7, 2, 77. Mit Gen. 2, 3, 52.
 ईर्ष्वरं 3, 2, 175. 1, 4, 56. 97. 2, 3, 9. 5, 1,
 (27)

42. 7, 3, 30. Mit Gen. oder Loc. 2, 3,
39. Mit einem Infin. auf तोस् und अस्
3, 4, 13.
ईपद् (ईपत्) 6, 3, 105 (ईपदर्थे). Am Anfange

eines Comp. 2, 2, 7. 3, 3, 126 fgg. Accent
eines solchen Comp. 6, 2, 54.
ईपदसमाप्ति 5, 3, 67.

उ

उ (उञ्) Partikel उ 8, 3, 21. Kann व्
werden 33. Dafür ऊं substituiert 1, 1,
17 fg.
उक्थ 4, 2, 60,
उक्थशास् 3, 2, 71.
उत्त in जातोत्त.
उत्तरं 5, 3, 91.
उत्तन् 4, 2, 39. 5, 3, 91.
उख 4, 3, 102.
उखा und उख्य 4, 2, 17.
उग्रपश्य 3, 2, 37.
√उच् (उच्) 7, 3, 64.
उच्चैस् 1, 2, 29.
उच्चैस्तराम 1, 2, 35.
उच्छिष्य 3, 1, 123.
उच्छ्रायं 3, 3, 49. 6, 2, 144.
उञ् s. उ.
√उज्ङ्, उज्ङति 4, 4, 32.
उज्ङ् 6, 1, 160.
उत्त Indecl. 3, 3, 141. Mit Potential 152.
उताहो Indecl. Einfluss auf die Betonung
des Verbums 8, 1, 49 fg.
उत्क 5, 2, 80.
उत्कटं 5, 2, 29.
उत्कर und उत्करैय 4, 2, 90.
उत्काकुद् 5, 4, 148.
उत्कारं 3, 3, 30. 6, 2, 144.
उत्कष्ट am Anfange eines Tatp. 2, 1, 61.
उत्तै s. उन्द.
उत्तमित 7, 2, 34.
उत्तम 1) Adj. 5, 4, 90. Am Anfange eines
Tatp. 2, 1, 61. — 2) m. die erste Person
1, 4, 101. 106 fg. 3, 4, 92. 98. 7, 1, 91.
अनुत्तमम 8, 1, 53 fg.

उत्तमणं 1, 4, 35.
उत्तर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.
nachfolgend 1, 1, 67. 7, 3, 25. 8, 1, 11.
2, 107. Am Anfange eines Tatp. 2, 2, 1.
Am Ende eines Bahuvr. 3, 3, 176. 8,
1, 48. Ableitungen von उत्तर 5, 3, 28.
34 fg. 38.
उत्तरतस् 5, 3, 28.
उत्तरपथ 5, 1, 77.
उत्तरपद n. das zweite Wort in einem zwei-
gliedrigen Compositum 2, 1, 51. 3, 29.
4, 1, 64. 69. 85. 2, 106. 110. 137. 142.
4, 37. 39. 5, 1, 9. 4, 7. 6, 1, 151. 169.
2, 142. 175. 7, 2, 98. 8, 4, 12. Mit Acut
auf der ersten Silbe 6, 2, 111. Mit
Vṛddhi in der ersten Silbe 7, 3, 10 fgg.
Eine Casusendung erhält sich davor 6,
3, 1 fgg. Das ganze Wort fällt ab 5, 3,
82. अनुत्तरपदस्य 8, 3, 45. उत्तरपदवृद्धि
6, 2, 105.
उत्तरसक्यं 5, 4, 98.
उत्तरौ 5, 3, 38.
उत्तरौत् 5, 3, 34.
उत्तरौहि 5, 3, 38
उत्तरेण 5, 3, 35.
उत्तरेद्युम् 5, 3, 22.
उत्पत्तिष्णुं 3, 2, 136.
उत्पत्तिष्णुं 3, 2, 136.
उत्पत्ति 3, 3, 111.
उत्पात m. 5, 1, 38.
उत्पावँ 3, 3, 49. 6, 2, 144.
उत्पुच्छ und उत्पुच्छं 6, 2, 196.
उत्स 4, 1, 86.
उत्सङ्ग 4, 4, 15.

उत्सञ्जन 1, 3, 36.

उत्सुक mit Loc. oder Insr. 2, 3, 44. Vgl. अन्यदुत्सुक.

उद् Upasarga 1, 3, 24. 53. 5, 2, 29. 6, 4, 139 u. s. w. Verdoppelt 8, 1, 6.

उद wann statt उदक 6, 3, 57 fgg.

उदक् s. उदञ्च्.

उदक 3, 3, 123 (अनुदको). °उदक Accent 6, 2, 96. Dafür उद substituiert 3, 57 fgg.

उदन् 1, 63. Vgl. निरुदकै.

उदकगाह, उदकबिन्दु, उदकभार, उदकमन्य, उदकवज्र, उदकवीथ u. उदकसक्तु 6, 3, 60.

उदकस्पर्श 3, 2, 58.

उदकहार und उदकोदन 6, 3, 60.

उदगाह 6, 3, 60.

उदङ्क m. 3, 3, 123.

उदज्ज 3, 3, 69. 6, 2, 144.

उदञ्च् 4, 2, 101. उदोच् 6, 4, 139. उदोचाम् Völker 2, 89 (अनु°). Grammatiker 3, 4, 19. 4, 1, 130. 153. 157. 6, 3, 32. 7, 3, 46. उदक् mit Abl. 4, 2, 74.

उदधि 6, 3, 58. 8, 2, 13.

उदन् für उदक substituiert 6, 1, 63.

√उदन्ते 7, 4, 34.

उदन्वत् 8, 2, 13.

उदपेषम् 6, 3, 58.

उदबिन्दु, उदभार und उदमन्य 6, 3, 60.

उदय die nachfolgende Silbe. Am Ende eines Bahuvr. 8, 4, 67.

उदर 5, 2, 67. °उदर Bahuvr. Accent 6, 2, 107 fg. f. ई oder आ 4, 1, 55.

उदरपूर्वम् 3, 4, 31.

उदक 6, 3, 84.

उदवज्र 6, 3, 60.

उदवास und उदवाहन 6, 3, 58.

उदवीथ 6, 3, 60.

उदशिवत् 4, 2, 19.

उदसक्तु und उदहार 6, 3, 60.

उदात्त mit gehobener Stimme —, mit dem Acut gesprochen 1, 2, 29. 32. 37. 40. 3, 3, 96. 4, 103. 4, 1, 37. 4, 108. 5, 2, 44. 6, 1, 159 fgg. 174. 2, 64 fgg. 4, 71 fg.

7, 1, 75 fgg. 98. 8, 2, 4 fgg. 82 fgg.

4, 66 fgg. Vgl. अन्तोदात्त und आद्युदात्त. उदात्तोपदेश im Dhātupāṭha den Acut habend 7, 3, 34.

उदोच्ये 4, 2, 101. उदोच्यगाम 109.

उदेज्ये 3, 1, 138.

उदोदन 6, 3, 60.

उद्वन्धि 5, 4, 135.

उद्वान् 5, 1, 129.

उद्वारं 3, 3, 29. 6, 2, 144.

उद्वार्ये 3, 3, 35. 6, 2, 144.

उदघ m. 3, 3, 86.

उदघन m. 3, 3, 80.

उद्वार्ये 3, 3, 49. 6, 2, 144.

उद्व्र m. 3, 1, 115.

°उद्व 3, 1, 106.

उद्वमन, अनु° 3, 2, 9.

उद्वार्ये 3, 3, 49. 6, 2, 144. 3, 3, 122.

उद्वज्ज in कूलमुद्वज्ज.

उद्वमन 3, 1, 16.

उद्वह in कूलमुद्वह.

√उन्द् (उन्द), Partic. उन्ते und उन्ते 8, 2, 56.

उन्नत 5, 2, 106.

उन्नार्ये 3, 3, 126. 6, 2, 144.

उन्नोय 3, 1, 123.

उन्मदिष्णौ 3, 2, 136.

उन्नमनस् 5, 2, 80.

उप Upasarga und Karmapr. 1, 3, 25. 30

u. s. w. 4, 87 (Nomin. उपः). Wird verdoppelt 8, 1, 16. उप्° Avjajibh. 6, 2, 33. उप_ 194. Am Anfange von Personennamen 5, 3, 80.

उपके m. 5, 3, 80. Pl. उपकाः 2, 4, 69.

उपकर्ण(म्) 4, 3, 40.

उपकर्षम् und °उपकर्षम् 3, 4, 49.

°उपक्रम n. 2, 4, 21. Accent 6, 2, 14.

उपगार Accent 6, 2, 194.

उपघ m. 3, 3, 85.

उपचाय 3, 1, 131. °पृड n. 123.

उपजानु 4, 3, 40.

°उपज्ञ n. 2, 4, 21 Accent 6, 2, 14.

उपज्ञात 4, 3, 115.

- उपडं m. 5, 3, 80.
 उपताप 5, 2, 128. 7, 3, 61.
 उपत्यका 5, 2, 34.
 उपदेशम् und °उपदेशम् 3, 4, 47.
 उपदा 5, 1, 47.
 उपदिष्ट in यथोपदिष्टम्.
 उपदेश m. 1) *Hinweisung*. अनु° 1, 4, 70. —
 2) *das grammatische Unterrichtssystem*
 1, 3, 2. 6, 1, 45. 186. 4, 62. 7, 2, 10. 62.
 3, 34. 8, 4, 14. 18. Vgl. अनुदात्तोपदेश.
 उपधा (am Ende eines Bahuvr. f. आ) *der*
vorletzte Laut 1, 1, 65. 2, 21. 23. 26.
 3, 1, 45. 98. 110. 135. 4, 1, 39. 54. 63.
 2, 65. 79. 110. 121. 123. 132. 141. 3, 137.
 4, 4. 5, 1, 132. 6, 1, 59. 3, 37. 4, 7. 20.
 24. 47. 89. 149. 7, 1, 101. 2, 116. 3, 86.
 4, 1. 90. 8, 2, 9. 76. 78. 3, 41. 4, 31.
 उपधान 4, 4, 125.
 उपधालोपिन् Adj. *einen Ausfall des vor-*
letzten Lautes erleidend 4, 1, 28.
 उपधि 5, 1, 13.
 उपनिषद् als Gati 1, 4, 79.
 उपनोवि 4, 3, 40.
 उपपद n. *ein Wort in untergeordneter Stel-*
lung, das einem anderen Worte als Be-
gleiter oder als Ergänzung beigefügt
wird, 1, 3, 16. 71. 77. 4, 106. 2, 2, 19.
 3, 14. 3, 1, 92. 5, 3, 57. 6, 2, 139.
 उपपौडम् und °उपपौडम् 3, 4, 49.
 उपमन्त्रण 1, 3, 47.
 उपमा mit Gen. 2, 3, 72. उपमार्थे 8, 2, 101.
 उपमान 2, 1, 55 (Pl.). 3, 1, 10. 2, 79. 4, 45.
 5, 4, 97. 137. 6, 1, 204. 2, 2. 72. 80.
 127. 145. 169.
 उपमित 2, 1, 56.
 उपयैजू 3, 2, 73.
 उपयमे 3, 3, 63. 6, 2, 144.
 उपयमन 1, 2, 16. 4, 77.
 उपयामे 3, 3, 63. 6, 2, 144.
 उपयोग 1, 3, 32. 4, 29.
 उपरि 5, 3, 31. Wiederholt 8, 1, 7. उपरि
 खिदासोत् 2, 102.
 उपरिष्ठात् 5, 3, 31.
 उपरिस्थ 6, 2, 188.
 उपरौधम् und °उपरौधम् 3, 4, 49.
 उपलभ्य und उपलभ्य 7, 1, 66.
 उपशार्थे 3, 3, 39. 6, 2, 144.
 उपशुर्न(म्) 5, 4, 77.
 उपसंवाद 3, 4, 8.
 उपसंव्यान 1, 1, 36.
 उपसमाधान 3, 3, 41.
 उपसंपत्ति, अचिरोप° 6, 2, 56.
 उपसंभाषा 1, 3, 47.
 उपसर्ग m. *die Präpositionen प्र u. s. w. in Ver-*
bindung mit einem Verbum; sie heissen
 zugleich Gati 1, 4, 58 fgg. Einige von
 ihnen sind auch Karmapravakānija 2,
 3, 59. — 3, 1, 136. 2, 61. 99. 147. 3, 22.
 59. 92. 106. 5, 4, 85. 119. 6, 1, 91 fg.
 2, 110. 177. 3, 97. 122 fgg. 4, 96. 7, 4,
 23. 47. 8, 1, 38. 2, 19. 3, 65. 87. 4, 14.
 28. Erhalten das Suffix वत् धात्वर्थे 5, 1,
 113. अनुपसर्ग m. und Adj. 1, 3, 43. 76.
 3, 1, 71. 100. 138. 142. 2, 3. 3, 24. 61.
 67. 75. 6, 2, 154. 8, 1, 44. 2, 55.
 उपसर्जन n. *ein Wort, das in der Zusammen-*
setzung oder in der Ableitung seine ur-
sprüngliche Selbständigkeit einbüsst, in-
dem es zur näheren Bestimmung eines
Anderen verwendet wird, 1, 2, 43 fg. 48.
 57. 2, 2, 30 fg. 4, 1, 54. 6, 2, 36. 104.
 3, 82. अनुप° 4, 1, 14.
 उपसर्गो 3, 1, 104.
 उपसिक्त 4, 4, 26.
 उपसष्ट mit einer Präposition versehen 1,
 4, 38.
 उपस्थानोय 3, 4, 68.
 उपस्थित 6, 1, 129.
 उपहत 6, 3, 52.
 उपहर्त्वे 3, 3, 72. 6, 2, 144.
 उपाख्य in अनुपाख्य.
 उपाजिनै 6, 2, 194.
 उपाजे Gati 1, 4, 73.
 उपात्य, अनुपात्य 3, 3, 38.

उपानह् 5, 1, 14.

उपेयिवान् 3, 2, 109.

उपोत्तम n. die vorletzte Silbe in einem mehr
als zweisilbigen Worte 4, 1, 78. 5, 1,
132. 6, 1, 180. 217.

उप्त 4, 3, 44.

उभ 5, 2, 44. उभौ 8, 4, 21. उभे 6, 1, 5. 2,
140. उभाभ्याम् 4, 1, 13.

उभय 5, 2, 44. उभयो 2, 3, 66. उभयेषाम्
6, 1, 17.

उभयथा 3, 4, 117. 6, 4, 5. 8, 2, 70. 3, 8.

उभयेद्युस् 5, 3, 22.

उमा 4, 3, 158. 5, 2, 4.

उम्य 5, 2, 4.

उरस 4, 2, 39.

1. उरस् 4, 4, 94. 5, 4, 151. उरसि als Gati
1, 4, 75.

2. उरस् s. u. उरु.

°उरस 5, 4, 82. 93.

°उरस्क 5, 4, 151.

उरस्तैस् 4, 3, 114.

उरस्यं 4, 3, 114. 4, 94.

उरु, उरु षः 8, 4, 27. उरो अ° 6, 1, 117. Da-
für चर् substituirt 6, 4, 157.

उरुष्या 6, 3, 133.

उल्लाघं 8, 2, 55.

उशनस् Declination 7, 1, 94.

उशोनर् 2, 4, 20. 4, 2, 118.

√ उप् (उप), उवोष und ओषां चकार 3, 1, 38.

उपस् 4, 2, 31. 6, 3, 31.

उपस्यं 4, 2, 31.

उपासा° 6, 3, 31.

उद्ग 4, 2, 39. 3, 157.

उद्ग्वामि und उद्गसादि 6, 2, 40.

उष्ण und उष्णक 5, 2, 72. Vgl. कदुष्ण, कवोष्ण
und कौष्ण.

उष्णिका 5, 2, 71.

उष्णिह् 3, 2, 59. Wird in उद् + सिह् zerlegt.

ऊ

ऊं s. उ.

ऊंति und ऊंति 3, 3, 97. Vgl. अन्यदृति.

°ऊर्ध्वन् Bahuvr. °ऊर्ध्वो f. 5, 4, 131. 4, 1,
25 fg.

ऊधस् 4, 1, 25. 5, 4, 131. ऊधर् und ऊधस्
8, 2, 70.

√ ऊन् Caus. (ऊनयनि) Aorist 3, 1, 151.
Vgl. 7, 2, 5.

°ऊर् 2, 1, 31. 6, 2, 153.

ऊरो Gati 1, 4, 61.

°ऊर Bah. Bildung des Femininum 4, 1, 69.

√ ऊर्ज् (ऊर्जि) und ऊर्ज् Subst. 3, 2, 177.

ऊर्जस्वल und ऊर्जस्विन् 5, 2, 114.

ऊर्णा 4, 3, 158. 5, 2, 123.

ऊर्णाद्यु 5, 2, 123.

ऊर्णावत् 5, 3, 118.

√ ऊर्णु (ऊर्णु, ऊर्णाति), Präsens 7, 3, 90.
Imperf. 91. Aorist 2, 6. ऊर्णवितृ oder ऊर्णु-
वितृ u. s. w. 1, 2, 3. Desiderativ 7, 2, 49.

ऊर्ध्वकर्मन् 1, 3, 24.

ऊर्ध्वजानु und ऊर्ध्वजु 5, 4, 130.

ऊर्ध्वपूरम् 3, 4, 44.

ऊर्ध्वम् mit Abl. 5, 3, 83.

ऊर्ध्वमांहूर्तिक 3, 3, 9. 164.

ऊर्ध्वशोषम् 3, 4, 44.

ऊर्ध्वोर्व 5, 4, 77.

ऊप und ऊपर 5, 2, 107.

ऊप्सन् und √ ऊप्सायै Med. 3, 1, 16.

√ ऊह् (ऊहति), wann ऊ verkürzt wird 7,
4, 23. Vgl. अपोढ.

ञ

- √ ञ (ञ, अति) 3, 2, 184. Wann Guna 7, 4, 29 fg. इयति 77. ञच्छति 3, 78. Perfect 2, 66. 4, 11. Aorist 3, 1, 56. Caus. 7, 3, 36. Desid. 2, 74. Intens. 4, 30. Vgl. अर्णिषि.
- ञक्तामै 5, 4, 77.
- ञगयन 4, 3, 73.
- ञगयजुषे 5, 4, 77.
1. √ ञच् (ञच) 7, 3, 66. आनुचुः 6, 1, 36.
2. ञच् Spruch u. s. w. 4, 1, 9. 3, 72. 6, 3, 55. 133. 7, 4, 39. 8, 3, 8.
- °ञर्चे 5, 4, 74.
- √ 1. ञङ् s. ञ.
- √ 2. ञङ् (ञङ्, ञच्छि, ञच्छति) Perfect 3, 1, 36. 7, 4, 1. Mit सम् Med. 1, 3, 29.
- ञैजिष्ठ und ञजु 6, 4, 162.
- ञर्ण 8, 2, 60. 2, 1, 43. 3, 24. 3, 3, 111. 4, 3, 47.

- √ ञत् (ञत्, ञति), ञतयेते 3, 1, 29. ञतित्वा oder अर्तित्वा 1, 2, 24.
- ञतापाह 8, 3, 109.
- ञतिकरे 3, 2, 43.
- ञतव्यं 4, 2, 31.
- ञतु 4, 2, 31. 3, 16. 5, 1, 105. 7, 3, 11.
- ञते mit Abl. 2, 3, 29.
- ञत्विक्युत्रे 6, 2, 133.
- ञत्वैज् 3, 2, 59.
- ञत्वैय 5, 1, 106.
- ञत्व्य 6, 4, 175.
- √ ञध् (ञध्, ञध), Desid. 7, 2, 49. 4, 55.
- ञभुतिन् Declination 7, 1, 85 fgg.
- ञशय und ञशयके 4, 2, 80.
- ञपभ und ञपभतरं 5, 3, 91.
- ञधि 3, 2, 186. 4, 1, 114. 3, 69. 103. 4, 96. 6, 1, 153. 3, 30. अर्णिषि 4, 1, 104.

ए

- एक 1, 4, 22. 5, 3, 15. 44. 52. 94. 4, 19. 6, 3, 76. एकः 4, 1, 93. 6, 1, 84. एका 1, 4, 1. एकस्य 5, 3, 92. एकस्मिन् 1, 1, 21. 2, 58. एकेषाम् 8, 3, 104. Einfluss auf die Betonung des Verbumbis 1, 65. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 49. एक für एका am Anfange eines Comp. und vor taddh. 6, 3, 62.
- एकैक 5, 3, 52.
- एकतमं und एकतरं 5, 3, 94.
- एकदो 5, 3, 15.
- एकदिश 4, 3, 112.
- एकदेश 3, 3, 79. 4, 3, 7. 5, 4, 87.
- एकदेशिन् 2, 2, 1.
- एकधो 5, 3, 44.
- एकधुर und एकधुरैरिण 4, 4, 79.
- एकवचन n. Singular 1, 2, 61. 4, 22. 102.

- 2, 3, 49. 4, 1. 5, 4, 43. 7, 1, 32. 2, 97. 8, 1, 22.
- एकवत् Adv. 1, 2, 69. 4, 106.
- एकवर्जम् 6, 1, 158.
- एकविभक्ति gleicher Casus 1, 2, 64. (stets) im selben Casus stehend 44.
- एकशस् 1, 4, 102.
- एकशाला und एकशालिके 5, 3, 109.
- एकशेष m. 1, 2, 64 fgg.
- एकश्रुति 1, 2, 33 fg. 39.
- एकहलादि mit einem einfachen Consonanten (हल्) anlautend 6, 3, 59.
- एकहल्मध्ये inmitten zweier einfacher Consonanten 6, 4, 120.
- एकार्किन् 5, 3, 52.
- एकाच् aus einem Vocal (अच्) bestehend, einsilbig 1, 1, 14. 3, 1, 22. 6, 1, 1 (NB).

- 3, 68. 4, 163. 7, 2, 10. 67. 8, 2, 37.
4, 12.
एकादशन् 5, 3, 49.
एकादेश *ein für zwei Vocale an die Stelle
getretener Vocal* 8, 2, 5.
एकाधिकरण 2, 2, 1.
एकान्तर *durch ein Wort getrennt* 8, 1, 55.
एकाक्ष° vor Zahlwörtern 6, 3, 76.
एकाल् *aus einem einzigen Laute (अल्) be-
stehend* 1, 2, 41.
एकाहं m. 5, 4, 90.
एकाहगम 5, 2, 19.
एकैक 8, 1, 9. एकैकस्य 2, 86.
√एज् Caus. (एजि) 3, 1, 138. 2, 28.
°एजय 3, 2, 28.
एणी 4, 3, 159.
एणीपदं 5, 4, 120.
1. एत Substitut für इदम् 5, 3, 4.
2. °एतं *bunt* 6, 2, 3.
एतत्प्रथमं 6, 2, 162.
एतद् 5, 2, 39. एष vor Consonanten 6, 1,
132. एतयोः 4, 3, 143. एतेभ्यः 5, 4, 85.
Dafür tonloses अ substituiert 2, 4, 33.

- Betontes अन् 5, 3, 5. एतद्° vor einem
Zahlwort 6, 2, 162. Vgl. अनेयः.
एतर्हि 5, 3, 16.
एतावत् 5, 2, 39.
एतावत्त्व 2, 4, 15.
एतोस् 3, 4, 16.
√एध् (एधति), Verhalten zu einem voran-
gehenden अ oder आ einer Präposition
6, 1, 89.
एधं 6, 4, 29.
एन् (mit unbetonten Casusendungen) Sub-
stitut für इदम् und एतद् 2, 4, 34.
एव 1, 2, 65. 4, 8. 2, 4, 62. 3, 1, 88. 4, 70.
4, 3, 69. 5, 3, 58. 6, 1, 80. 2, 80. 148.
4, 145. 8, 3, 61. Erfordert die betonten
Formen des persönlichen Pronomens 8,
1, 24. Einfluss auf die Betonung des
Verbums 58. 62 fg.
एवंकौरम् 3, 4, 27.
एषका und एषिका 7, 3, 47.
एषणा, अनुज्ञेषणा 8, 1, 43.
एषिका s. एषका.

ऐ

- ऐक — इक 5, 2, 118.
ऐकध्यम् 5, 3, 44.
ऐकशालिकं 5, 3, 109.
ऐकागारिक Adj. (f. ई) 5, 1, 113.
ऐच्चाक 6, 4, 174.

- ऐण्येय 4, 3, 155. 159.
ऐश्वर्यं 5, 2, 126. 6, 2, 18.
ऐषमस् 5, 3, 22. 4, 2, 105.
ऐषमस्तन und ऐषमस्त्य 4, 2, 105.
ऐषुकारि und ऐषुकारिभक्त 4, 2, 54.

ओ

- ओकं m. 7, 3, 64.
ओजस् 4, 4, 27. 130. ओजसा° 6, 3, 3.
ओजसोनि und ओजस्यं 4, 4, 130.
ओदन 6, 3, 60. Vergleiche उदकादन und
उदीदन.
ओद्यम् oder ओद्यन् 6, 4, 29.

- ओम्, euphonische Regeln 6, 1, 95. 8, 2, 87.
89. Vgl. प्रणाव.
ओषधि 4, 3, 135. 5, 4, 37. 8, 4, 6. End-
vocal verlängert 6, 3, 132.
°ओष्ठ Bahuvr. f. ई° oder आ 4, 1, 55.
ओष्ठ *ein Labial* 7, 1, 102.

औ

औक्त्रियकं 4, 2, 60, 3, 129.
 औक्त्रियक्य 4, 3, 129.
 औक्ष 6, 4, 173.
 औक्षक 4, 2, 39.
 औक्ष्ण 6, 4, 173.
 औख्येय m. Pl. 4, 3, 102.
 औजसिकं 4, 4, 27.
 औत्तरपथिक 5, 1, 77.
 औत्तरार्धय 3, 3, 42.
 औत्स 4, 1, 86.
 औत्सङ्गिकं 4, 4, 15.
 औदरिकं 5, 2, 67.
 औदश्वित्तं und औदश्वित्तकं 4, 2, 19.
 औदान्न 5, 1, 129.
 औपकारिकं 4, 3, 40.

औपकायन m. Auch Pl. 2, 4, 69.
 औपजानुकं 4, 3, 40.
 औपधेय 5, 1, 13.
 औपनीविकं 4, 3, 40.
 औपम्य 1, 4, 79. 4, 1, 69. 6, 2, 113.
 औपानह्य 5, 1, 14.
 और्म und और्मक 4, 3, 158.
 और्मनीन 5, 2, 4.
 और्मभक 4, 2, 39.
 और्मसे 4, 4, 94.
 और्मो und और्मक 4, 3, 158.
 और्मोवर्त und और्मोवत्य 5, 3, 118.
 और्मधे 5, 4, 37.
 और्मद्रक 4, 2, 39. 3, 155. 157.

क

1. क = प्रजापति 4, 2, 25.
 2. क Substitut für किम् 7, 2, 103.
 कथं und कथुं 5, 2, 138.
 कंस 5, 1, 25. °कंस Dvigu 6, 2, 122. °स्कंस
 8, 3, 46.
 कंसिक (f. क्त्वि) 5, 1, 25.
 कंसोय 4, 3, 168.
 °ककुद् und ककुद 5, 4, 146 fg.
 कक्षावत् 8, 2, 12.
 कच्चित् nicht mit dem Potential 3, 3, 153.
 Einfluss auf die Betonung des Verbumb
 8, 1, 30.
 कच्छ 4, 4, 134. °कच्छ Ortsnamen 126.
 ±_कच्छक 4, 2, 126.
 कज्जलामे 6, 2, 91.
 कट° Ortsnamen 4, 2, 139.
 °कैटुक Tatp. 6, 2, 126.
 कट m. Pl. 4, 3, 107.
 °कटिन und ±_कटिनिकं 4, 4, 72.

कडङ्कर, कडङ्करोय und कडङ्क्य 5, 1, 69.
 कडार 1, 4, 1. 2, 1, 3. कडार° = °कडार
 Karmadh. 2, 38.
 कथे als Gati 1, 4, 66.
 °कैट Bahuvr. 6, 2, 114.
 कण्डू und √कण्डूय Act. Med. 3, 1, 27.
 कण्व 3, 1, 17. 4, 2, 111.
 √कण्वार्ये Med. 3, 1, 17.
 कत 4, 1, 18. 5, 1, 121.
 कतमे 5, 3, 93. Nom. Acc. Sg. n. कतमेत्
 (°ट्) 7, 1, 25. कतमे° 2, 1, 63. 6, 2, 57.
 कतरं 5, 3, 92. Nom. Acc. Sg. n. कतरंत् (°ट्)
 7, 1, 25. कतरं° 2, 1, 63. 6, 2, 57.
 कैति 5, 2, 41. 51.
 कतिथे 5, 2, 51.
 कतिपय 5, 2, 51. Declination 1, 1, 33. कति-
 पयात् = कतिपयेन 2, 3, 33. °कतिपय Tatp.
 1, 65.
 कतिपयर्थे 5, 2, 51.

कत्त्रा oder कत्त्राया 6, 3, 103.

कत्त्रि 4, 2, 95.

√कत्त्र् (कत्त्र्य) 3, 2, 143.

√कत्त्र् (कत्त्रि) 3, 3, 105. Im Dhātup. कत्त्र् zweisilbig; vgl. अकत्त्रित.

कत्त्रकारम् 3, 4, 27.

कत्त्रम् 5, 3, 25. Mit Präsens oder Potential 3, 3, 143.

1. कत्त्रो f. 3, 3, 105. 4, 4, 102.

2. कत्त्रो Adv. 5, 3, 26. यथा कत्त्रा च 1, 98.

कत्त्रित in अकत्त्रित.

कत्त्रो 5, 3, 15. 21. Mit Präsens oder Futurum 3, 3, 5.

कत्त्रुणा 6, 3, 107.

कत्त्रय 6, 3, 102.

कत्त्र 4, 1, 71. कत्त्रे f. 71 fg. 6, 4, 147. Vgl. तैत्तिरीयकत्त्र.

कत्त्रद 6, 3, 102.

कत्त्र् Substitut für युवन् und अल्प 5, 3, 64. 6, 2, 25.

कत्त्रिण्ट und कत्त्रियम् 5, 3, 64. In Composition mit einem vorangehenden Nomen act., Accent 6, 2, 25.

कत्त्रिनो Substitut für कत्त्रिया 4, 1, 116.

कत्त्रियम् s. u. कत्त्रिण्ट. Vgl. auch अनुकत्त्रियम्.

कत्त्रन्, कत्त्रिन् und कत्त्रन्तु 5, 2, 138.

°कत्त्रिन्य Tatp. n. 2, 4, 20. Vgl. चिह्नहणा°.

कत्त्रिया 2, 4, 20. 4, 2, 102. 6, 2, 124. °कत्त्रिया Ortsnamen 4, 2, 142.

± कत्त्रियेय 4, 2, 142.

कत्त्रिया, dafür कत्त्रिनो substituiert 4, 1, 116.

कत्त्रिण्टम् 3, 2, 54.

°कत्त्रिण्ट Accent 6, 2, 29.

कत्त्रिण्ट 4, 1, 107. 5, 1, 127.

कत्त्रिण्टल m. 8, 3, 91.

कत्त्रिण्ट und कत्त्रिण्टे 4, 1, 42.

1. √कत्त्र् (कत्त्र, कत्त्रि) 3, 2, 154. 167. 8, 3, 46. 4, 34. Zu √कत्त्रिम् erweitert 3, 1, 30.

2. कत्त्र् Indecl. 5, 2, 138.

कत्त्रिण्टलु und कत्त्रिण्टल्लु 4, 1, 71 fg.

कत्त्रित् 5, 2, 74.

√कत्त्रम् (कत्त्रि) und कत्त्रम् 3, 2, 167.

Pāṇini's Grammatik.

कत्त्रम् 5, 2, 138.

कत्त्रल 5, 1, 3. Vgl. पौगय° und पागदु°.

कत्त्रल्यं 5, 1, 3. Am Ende eines Dvigu, Bildung des Fem. 4, 1, 22.

कत्त्रोज 4, 1, 175.

कत्त्रम् 5, 2, 138.

कत्त्रम् 3, 2, 167.

कत्त्र Adj. 4, 4, 143. °कत्त्रे (f. क्त्वे) 3, 3, 21. — °कत्त्रे 3, 127.

कत्त्रा n. 1) *Werkzeug, Instrument, der Begriff des Instrumentals* (auch so v. a. *Instrumental*) 1, 4, 42 fgg. 3, 1, 102. 2, 45. 56. 85. 182. 3, 82. 117. 4, 37. 4, 4, 97. 6, 1, 202. 4, 27. 8, 4, 10. Durch den Instrumental bezeichnet 2, 3, 18. Genetiv 51. 63. Ablativ 33. Am Anfang eines Tatp. 2, 1, 32. Vor कत्त्रिणे 4, 1, 50. Vgl. तृतीया. — 2) *das Thun, Bewirken* 3, 1, 17. — Vgl. अन्ध°, आचार्य°, आद्यं°, नगन्°, पलितं°, प्रियं°, मन्त्र°, शालीनी°, सुभगं°, स्थूलं°, स्व° u. s. w.

कत्त्रम् 5, 2, 79.

कत्त्रि in शकत्त्° und स्तम्ब°.

कत्त्रियं कत्त्रे 3, 2, 42.

कत्त्रे 5, 3, 110.

कत्त्रिप्रस्थ, Accent 6, 2, 87.

कत्त्रिया 4, 2, 80. 3, 65. 5, 2, 24. °कत्त्रिया Bahuvr. 6, 2, 129 fg. Davor ein Vocal verlängert 3, 115. Bildung des Fem. 4, 1, 55. 64.

कत्त्रिजाह् 5, 2, 24.

कत्त्रियाका 4, 3, 65.

°कत्त्रिया mit vorangehendem अम् 8, 3, 46.

कत्त्रिजर्षे 3, 2, 13.

कत्त्रि 1) *der Agens einer Handlung* 1, 4, 54 fg. 3, 67. 4, 30. 40. 49. 52. 2, 2, 15 fg. 3, 24 (अ°). 3, 1, 11. 48. 2, 19. 57. 79. 186. 3, 19 (अ°). 116. 127. 4, 43. 5, 4, 46 (अ°). 50. Wird bezeichnet durch den Instr. 2, 3, 18. Instr. oder Gen. 71. Gen. 65. Parasm. 1, 3, 78. Âtman. 14. Vor solchen Personalendungen, die den Kartt bezeichnen, werden im Präsens verschiedene (28)

dene Suffixe an die Wurzel gefügt **3, 1, 68** fgg. Bezeichnung des Agens im Reflexivum **87** fgg. Ferner wird der Kartṛ durch ein kṛt-Suffix bezeichnet **3, 4, 67**. Durch das Participialsuffix त **71** fg. **6, 1, 207**. Am Anfange eines Tatp. **2, 1, 32**. Vgl. कर्म^० und तृतीया. — 2) *das Wort कर्तृ* **3, 2, 21**.

कर्तृक — *zum Agens habend* **1, 3, 88. 3, 2, 53**. Vgl. समान^०.

कर्तृकरे Adj. (f. ई) **3, 2, 21**.

कर्तृयक् *der Passiv-Charakter* $\_=\_$ य, *der zugleich den Agens bezeichnet* (d. i. य mit reflexiver Bedeutung), **6, 1, 195**.

कर्तृवेदना *von einem Agens empfundener Schmerz* **3, 1, 18**.

कर्तृस्य *am Agens —, am eignen Selbst sich befindend* **1, 3, 37**.

कर्तास् **3, 4, 16**.

कर्त्रभिप्राय *dem Agens zu Gute kommend* **1, 3, 72**.

कर्मक — *zum Object habend* **3, 1, 88**. Vgl. समान^०.

कर्मकरे (f. ई) **3, 2, 22**.

कर्मकर्तृ *ein Agens, der zugleich Object ist (im Reflexivum)*. Bezeichnung desselben im Aorist **3, 1, 62** fgg.

कर्मठे **5, 2, 35**.

कर्मण्यं **5, 1, 100**.

कर्मधारय m. *ein Tatpurusha, dessen Glieder in einem Congruenzverhältniss stehen*, **1, 2, 42**. Das erste Glied verliert seinen Feminincharakter **6, 3, 42**. Die beiden Glieder können ihre Stelle wechseln **2, 2, 38**. Ist kein Neutrum **4, 19**. Accent **6, 2, 25** fgg. **46. 57** fgg. **130. 8, 1, 11** fgg.

कर्मन् n. 1) *das nächste Object einer Handlung* **1, 4, 49** fgg. **32. 38. 43. 3, 37. 67. 3, 1, 7. 15. 87** (auch कर्मवत्). **2, 86. 92** fg. **100. 181. 3, 12. 93. 116. 127. 4, 25. 29. 45. 6, 2, 150**. Wird bezeichnet durch den Acc. **2, 3, 2**. Acc. oder Dat. **12. Acc.**

oder Instr. **22**. Instr. **3**. Dativ **14. 17. Gen. 52** fgg. **65** fg. Âtman. **1, 3, 13. 3, 4, 69**. Verschiedene kṛt-Suffixe **70. 6, 2, 48**. Aorist-Charakter $\_=\_$ इ **3, 1, 66**. Vor Âtman. wird im Präsens $\_=\_$ य an die Wurzel gefügt **67**. Bildung der beiden Futura, des स्-Aorists, des Conditionalis und des Precativs, wenn die Personalendung das Object bezeichnet, **6, 4, 62**. Am Anfange eines Comp. **3, 2, 1** fgg. Ein objectiver Gen. nicht componirt **2, 2, 14**. Vgl. द्वितीया. — 2) *Handlung, Geschäft, Beruf* u. s. w. **4, 4, 63. 120. 5, 1, 124. 6, 4, 168**. — 3) *das Wort कमन्* **5, 1, 100. 103. 2, 7. 35. 4, 36**. — Vgl. ऊर्ध्व^०, यज्ञ^०, गृध्व^०.

कर्मन्द् und कर्मन्दिन् m. Pl. **4, 3, 111**.

कर्मप्रवचनोय m. *die Präpositionen und Adverbia अति, अधि, अनु, अप, अपि, अभि, आ, उप, परि, प्रति und सु in bestimmten Bedeutungen* **1, 4, 83** fgg. Mit Acc. **2, 3, 8. Loc. 9. Abl. 10** fg. Als Karmapr. verlieren sie nie ihren Accent.

कर्मव्यतिहार **1, 3, 14. 3, 3, 43. 5, 4, 127. 7, 3, 6**.

√ कर्ष (कर्ष, कर्ष) Bez. der √ कृष्, कर्षति **3, 4, 49. 6, 1, 159**.

कर्षे **6, 1, 159. 4, 4, 97. °कर्षे** Tatp. **6, 2, 129**.

कर्षहे **5, 3, 21**. Mit Präsens oder Fut. **3, 3, 5. कल 3, 1, 21**.

कलकूट **4, 1, 173**.

कलाश **4, 3, 56**.

कलह **3, 1, 17. 2, 23. °कलहे** Tatp. **2, 1, 31. 6, 2, 153**.

कलहकार **3, 2, 23**.

√ कलहार्ये Med. **3, 1, 17**.

कलापक **4, 3, 48**.

कलापिन् **4, 3, 48. 104. 108**.

1. कलि **4, 2, 8**.

2. √ कलिं Act. **3, 1, 21**.

कलिङ्ग **4, 1, 170**.

कल्क **3, 1, 117**.

कल्प 4, 3, 105. Vgl. कल्प् im 1. Index.

कल्प्यं 3, 1, 110.

कल्याणी 4, 1, 126.

कव° = कु° 6, 3, 107 fg.

कवचिन् 4, 2, 41.

कवपय 6, 3, 108.

कवोष्ण 6, 3, 107.

√कव्यं Act. 7, 4, 39.

कव्यवोहन 3, 2, 65.

√कश् (कशि) 6, 1, 152.

√कप् (कप्, कष) 3, 2, 42. 143. 4, 34. 46.

7, 2, 22. Vgl. कष्टं.

कष in अभं°, करीयं°, कूलं° und सर्वं°.

°कषाय Tatp. Accent 6, 2, 10.

कष्टं 7, 2, 2. 3, 1, 14.

√कष्टायै Med. 3, 1, 14.

√कस् (कस्) 3, 1, 140. 2, 175. Intens. 7, 4,

84. विकस्त 2, 34.

कसे 3, 1, 140.

कस्वरं oder °कस्वरं 3, 2, 175.

का° = कु° 6, 3, 104 fgg.

कांस्य 4, 3, 168. कांस्ये 155.

°काकुद und °काकुद Bahuvr. 5, 4, 148 fg.

कात् 6, 3, 104.

काच्छं 4, 2, 133.

काच्छक und काच्छका 4, 2, 134.

काठक, यजुषि काठके 7, 4, 38.

काण्ठेविद्धि, °विद्धी und काण्ठेविद्ध्या 4, 1, 81.

काण्ड 5, 2, 111. °काण्ड Dvigu 6, 2, 122.

f. आ 4, 1, 213. °काण्ड Tatp. 6, 2, 126. 135.

काण्डोर 5, 2, 111.

काण्वं und काण्व्य 4, 2, 111.

कांत्य 4, 1, 105. 18.

कात्यायन und कात्यायनै 4, 1, 18.

कात्त्रेयक 4, 2, 95.

काथिकं 4, 4, 102.

काद्रवेय 6, 4, 147.

कानीनं 4, 1, 116.

कान्यकं 4, 2, 103.

कान्थिकं 4, 2, 102.

कापय 6, 3, 104. 108.

कापिशायनं (f. ई) 4, 2, 99.

कापुरुष 6, 3, 106.

कापयै 5, 1, 127.

काप्य 4, 1, 107.

काम 5, 2, 65. 98. °काम 6, 3, 12.

कामप्रवेदन 3, 3, 153.

√कामिं Med. 3, 1, 30.

कौमुक 3, 2, 154. f. ई 4, 1, 42.

1. कायं 3, 3, 41 fg. 6, 1, 159. °काये 3, 3, 41 fg. 6, 2, 144.

2. कायं 4, 2, 25.

1. °कारे 3, 2, 23. 6, 2, 76 fg. Vgl. अगदं°, जेमं°, प्रियं°, मद्रं°, वषट्° und सत्यं°.

2. कार 6, 3, 10.

कारक n. *ein zu einem Verbalbegriff in nächster Bz. stehendes Nomen, ein Agens, Object, Instrumental* u. s. w. 1, 4, 23 fgg.

2, 3, 7. 3, 3, 19. 5, 4, 42. 6, 2, 139. 144.

148. 8, 1, 51. Vgl. अन्यत्कारक.

कारकरं 3, 2, 21.

°कारम् 3, 4, 59 fgg. —: कारम् 25 fgg.

कारस्कर 6, 1, 156.

कारि oder कारिन् 4, 1, 152. कारिन् 5, 2, 72.

कार्कणं 4, 2, 145.

कार्किकं 5, 3, 116.

कार्णायिन 4, 2, 80.

कार्तैर्काजपां 6, 2, 37.

कार्तिकं, कार्तिकिकं und कार्तिकी 4, 2, 23.

कात्स्न्यं 5, 4, 52. 6, 2, 93.

कार्म 6, 4, 172.

कार्मणो 5, 4, 36.

कार्मयं und कार्मयायण 4, 1, 153.

कौमुक 5, 1, 103.

कायं 3, 1, 120. 1, 4, 2. 5, 1, 93. 96. Vgl. अ°.

काप्रवाश्वेय 4, 2, 80.

°कार्पापण und °कार्पापणिक 5, 1, 29.

कार्यवण n. 8, 4, 5.

1. काल m. 1) *Zeit, Zeitlinge, Zeitbezeichnung* 1, 2, 27. 57. 2, 1, 28 fg. 2, 5. 3,

5. 64. 3, 1, 148. 3, 137 (°विभाग). 4, 57.

4, 2, 3. 34. 3, 11. 43. 5, 1, 78 fgg. 2, 81.

3, 15. 27. 4, 20 (अविप्रकृष्ट°). 6, 2, 29.

32 (अ°). 170. 3, 17 (°नामन्). 18 (अ°).

81 (अ०). — 2) *das Wort* काल 5, 1, 107.
 Mit Infin. 3, 3, 167. Mit यद् und Potent.
 168. °काले mit vorangehendem Locativ
 6, 3, 17. — Vgl. अदेश°, आसन्न°, तत्°, पूर्व°.
 2. काल schwarz 5, 4, 33. f. ई 4, 1, 42.
 कालक 5, 4, 33.
 कालकूटि 4, 1, 173.
 कालशय 4, 3, 56.
 कालार्थ m. Pl. 4, 3, 108.
 कालिङ्ग (f. ई) 4, 1, 170.
 कालेज 6, 3, 15.
 कालेय 4, 2, 8.
 काल्य 5, 1, 107. काल्या 3, 1, 104.
 काल्याणिनेये 4, 1, 126.
 कौवचिक 4, 2, 41.
 काश 4, 2, 80. Davor der Vocal einer auf
 इ oder उ auslautenden Präposition ver-
 längert 6, 3, 123.
 काशज 6, 2, 82.
 काशि, काशिका und काशिकी 4, 2, 116.
 काशिल 4, 2, 80.
 काश्यप 1, 2, 25. 4, 1, 124. 3, 103. 8, 4, 67.
 काश्यपिन् m. Pl. 4, 3, 103.
 काशिन् in पत्°.
 √ काम् (काम्), कासां चक्रे 3, 1, 35.
 कासे 3, 1, 140.
 काम् und कामूतरो 5, 3, 90.
 कास्तोर n. 6, 1, 155.
 किञ्चत् किम् mit seinen Derivaten, ein Inter-
 rogativ-Pronomen 3, 3, 6. 144 fg. 8,
 1, 48.
 किङ्गलकागिरि oder किङ्गलुकागिरि 6, 3, 117.
 √ कित् (कित्), चिकित्सति 3, 1, 5.
 कितव 2, 4, 68. Vgl. तिक°.
 किन्तमाम् und किन्तराम् 5, 4, 11.
 किम् 5, 2, 40 fg. 3, 2. 12. 4, 11. Declination
 7, 2, 103. कस्कः 8, 3, 48. कास्कान् oder
 कास्कान् 12. किम् Fragepartikel, Einfluss
 auf die Betonung des Verbums 1, 44.
 कश्चित् u. s. w. desgl. 48. किं किल mit
 Futurum 3, 3, 146. किम् am Anfange
 eines Tatp. 2, 1, 64. 5, 4, 70. Vgl. किञ्चत्.

किञ्चत् 5, 2, 40. 6, 3, 90.
 √ किर् s. कृ.
 किर 3, 1, 135.
 किल s. u. किम्.
 किसर, किसरक und किसरकी 4, 4, 53.
 1. की für किम् substituiert 6, 3, 93.
 2. की für √ चाय् substituiert 6, 1, 21. 35.
 कीदृश und कीदृश 6, 3, 90.
 कीर्ति und कीर्ति 3, 3, 97.
 1. कु für किम् substituiert 7, 2, 104. Am
 Anfange eines Tatp. 2, 2, 18. उ ver-
 längert 6, 3, 133. कत् (कद्), का und कव
 dafür substituiert 101 fgg.
 2. √ कु (कवति), कोकूयते 7, 4, 63.
 कुक्कुटो 4, 4, 46.
 कुक्षि 4, 2, 96. 3, 56. Vgl. अपकुक्षि.
 कुञ्ज 4, 1, 98.
 °कुञ्जर Tatp. 2, 1, 62.
 √ कुट् (कुट्) ohne Verstärkung des Wurzel-
 vocals 1, 2, 1.
 कुटिलिका 4, 4, 18.
 कुटो und कुटोरं 5, 3, 88.
 √ कुट् (कुट्) und कुट्टाक (f. ई) 3, 2, 155.
 कुण्ड und कुण्डो 4, 1, 142. °कुण्ड Tatp. 6,
 2, 136.
 कुण्डपाय 3, 1, 130.
 कुण्डिनोः m. Pl. 2, 4, 70.
 कुतुपे und कुतू 5, 3, 89.
 कुत्स m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.
 कुत्सन 2, 1, 53. 4, 1, 147. 2, 128. 8, 1, 8.
 27. 69. 2, 103.
 कुत्सा 4, 1, 167 (ingeschoben).
 कुत्सित 2, 1, 53 fg. 5, 3, 74.
 कुथ und कुथे 6, 1, 216.
 कुन्ति und कुन्ती 4, 1, 176.
 कुपय 6, 3, 108.
 कुपुरुष 6, 3, 106.
 कुप्य 3, 1, 114.
 कुब्रह्मे und कुब्रह्मन् 5, 4, 105.
 कुमार° Tatp. 2, 1, 70. Accent 6, 2, 26 fgg.
 °कुमार Accent 58 fg. °कुमारी Accent 95.
 कुमारघातिन् 3, 2, 51.

कुमारप्रत्येनम् 6, 2, 27.

कुमुद 4, 2, 80. 87.

कुमुदिकं 4, 2, 80.

कुमुद्वत् 4, 2, 87. 6, 4, 143.

√कुम्ब् (कुम्बि) und कुम्ब्या 3, 3, 105.

कुम्भ, °अस्कुम्भ 8, 3, 46.

कुम्भपदौ 5, 4, 139.

कुम्भेविल 6, 2, 102.

√कुर s. कृ.

कुरु 4, 1, 114. 151. 172. 2, 130. कुरु f. 1, 176.

कुरुगार्हपत 6, 2, 42.

कुल 4, 1, 139 fgg. 2, 96.

कुलटा 4, 1, 127.

कुलत्य 4, 4, 4.

कुलाल 4, 3, 118.

कुलिज, °कुलिज, °कुलिजिक, ±_कुलिजिक und °कुलिजीन Dvigu 5, 1, 55.

कुर्लौन und °कुर्लौन 4, 1, 139 fgg.

कुल्माय 5, 2, 83.

कुल्य 4, 1, 140.

कुवित्, Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.

कुश und कुशौ 4, 1, 42.

कुशल Adj. mit Loc. oder Gen. 2, 3, 40. तत्र 4, 3, 38. 5, 2, 63. कुशलम् mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73. Vgl. अकुशल.

कुशा, °अस्कुशा 8, 3, 46.

कुशाग्र und कुशाग्रौय 5, 3, 105.

√कुप् (कुप्, कुप, कुपि), कुप्यति mit reflexiver Bed. 3, 1, 90. कुपित्वा 1, 2, 7. निष्कुपित 7, 2, 47. निष्कोपितुम् od. निष्कोप्टुम् u.s.w. 46.

कुपोतक 4, 1, 124.

कुप्ट 8, 3, 97.

कुप्टल n. 8, 3, 96.

कुसित und कुसितौयो 4, 1, 37.

कुसीद 4, 1, 37. 4, 31.

कुसीदक und कुसीदकौ 4, 4, 31.

कुसीदौयो 4, 1, 37.

कुसूर्लेविल 6, 2, 102.

कुस्तुम्बु n. Pl. 6, 1, 143.

1. कुहँ Adv. 5, 3, 13.

2. कुहँ und कुहँ m. 6, 1, 216.

कूचवार 4, 3, 94.

कूप 4, 2, 73.

कूर्पविल 6, 2, 102.

°कूले Tatp. 6, 2, 129. 135. °कूलम् Avjajibh. 121.

कूलकपे 3, 2, 42.

कूलमुदुज्जे und कूलमुदुहे 3, 2, 31.

√कृ (कृ, कृज्, करोति, कुर) 3, 1, 120. 2, 20. 43. 56. 89. 95. 136. 3, 100. 127. 4, 16. 25. 36. 61. 6, 2, 76. 8, 3, 46. Âtman. 1, 3, 32. करोति 3, 1, 79. 4, 4, 34. कुर्वः, कुर्मः 6, 4, 108. कुर्यात् 109. Ueber dieses उ s. 8, 2, 79. उ nicht verlängert 6, 4, 110. कृधि 102. 8, 3, 50. Perfect 7, 2, 13. Aorist 2, 4, 80. 3, 1, 59. अकृः, अकृन् 42. कः, करत्, करति 8, 3, 50. Bildet das periphrastische Perfect und andere Verbalformen 1, 3, 63. 3, 1, 40 fgg. In Verbindung mit तिरस् und anderen Adverbien 1, 4, 72. 3, 4, 59 fgg. 5, 4, 50 fgg. Wann sich ein स् vor verschiedenen Formen von कृ erhält 8, 3, 46. 50. कृत s. bes. — Caus. Construction 1, 4, 53. Mit मिथ्या Âtman. 3, 71. — Intens. करिकत् 7, 4, 65. — Mit अधि Med. 1, 3, 33. अधिकृत्य 4, 3, 87. अधि davor Upasarga oder Karmapr. 1, 4, 98. — Mit अनु Parasm. 1, 3, 79. — Mit उप, उपस्कृ 6, 1, 137 fgg. Mit Gen. 2, 3, 53. — Mit परा Parasm. 1, 3, 79. — Mit परि, परिष्कृ 6, 1, 137 fg. — Mit प्र, प्रकृत 5, 4, 21. — Mit वि Âtman. 1, 3, 34 fg. — Mit स्म्, संस्कृ 6, 1, 137 fg. संस्कृत 4, 2, 16. 4, 3, 134.

कृकण und कृकणौय 4, 2, 145.

कृच्छ्र 3, 3, 126. 7, 2, 22. कृच्छ्रात् = कृच्छ्रेण 2, 3, 33. °कृच्छ्र Tatp. Accent 6, 2, 6.

कृच्छ्रात् mit einem Partic. auf त compo-nirt 3, 2.

कृच्छ्रन् in अ°.

√कृण्व् (कृण्वि), कृणाति 3, 1, 80.

1. कृत् 1) jedes Suffix, welches aus Verbalwurzeln (Dhātu im weitesten Sinne) und Tempusstämmen Nominalstämme, Abso-

lative und Infinitive bildet, 3, 1, 93. 1, 2, 46. Letztere sind indeclinabel 1, 39 fg. Alle kṛt-Suffixe, mit Ausnahme derer mit stummem ṛ, sind ārdhadhātuka 3, 4, 114. Von ihnen gehandelt 1, 94 fgg. Bezeichnen in der Regel den Agens 4, 67. Davor erhält eine Wurzel das Augment त् 6, 1, 71 (vgl. 8, 2, 2). य् 7, 3, 33. Erhalten selbst kein Augment इ 2, 8. Einfluss auf den Wurzelvocal 3, 34 fg. Wann न् in einem kṛt ṣ् wird 8, 4, 29 fgg. अ् 7, 4, 25. Ein auf ein kṛt-Suffix auslautendes Wort (auch कृत् genannt) mit Gen. 2, 3, 65. Am Ende eines Comp. 2, 1, 32. 6, 3, 72. Davor erhält sich ein Loc. 14. Accent eines Comp. mit einem solchen Stamme 6, 2, 50. 139. अ् 2, 2, 7. 6, 2, 191. Nach 2, 2, 7. 6, 2, 191 müsste man schliessen, dass die unādi-Suffixe nicht kṛt heissen; dafür spricht aber wieder 6, 2, 50. — 2) das Wort कृत् bewahrt seinen Accent in allen Casus 6, 1, 182. °कृत् 3, 2, 89.

2. √कृत् (कृत) कन्तति 7, 1, 59. Die Suffixe des Fut., Condit. und Desid. können das Augment इ erhalten 2, 57.

कृत 3, 1, 21. 4, 3, 38. 87. 116. 4, 133. 5, 2, 5. 6, 2, 149. °कृत 2, 1, 59. Accent 6, 2, 170. °स्कृत 8, 3, 50.

√कृति Act. 3, 1, 21.

कृत्य 1) m. die Participia fut. pass. bildenden Suffixe 3, 1, 95 fgg. Bedeutung derselben 3, 113. 163. 169. 171 fg. 4, 70. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 3, 4, 14. Ein auf dieses Suffix ausgehendes Wort mit Gen. oder Instr. 2, 3, 71. Am Anfange eines Tatp. 1, 68. Accent 6, 2, 2. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 33. 43. Accent, wenn sie mit der Negation verbunden sind, 6, 2, 160. — 2) कृत्य = कार्य 3, 1, 120.

कृत्यो 3, 3, 100.

कृत्रिम in अकृत्रिम.

कृत्यन् in राज° und सह°.

°कृत्यस् s. कृत्यसुच् im vorangehenden Index.

√कृष् (कृष्, कृष्, कृषि) 3, 1, 110. लृ für र् substituiert 8, 2, 18. Parasm. und Ātman. 1, 3, 93. Betonung der beiden Futura, des Condit. und Desid. 7, 2, 60.

√कृश (कृशि), कृशित्वा und कृशित्वा 1, 2, 25. कृशे 8, 2, 55.

कृशाश्व 4, 2, 80. 3, 111.

कृशाश्विन 4, 3, 111.

√1. कृष् (कृष्, कृष्) 3, 4, 49. 6, 1, 159. — Mit उद् s. उत्कृष्ट. — Mit प्र s. प्रकृष्ट. — Mit विप्र s. विप्रकृष्ट.

√2. कृष् (कृषि), करीकृष्यते 7, 4, 64. कृषि 5, 2, 112. 4, 58. कृषोवले 5, 2, 112. कृष्टपच्य 3, 1, 114.

√कृ (कृ, किर) 3, 1, 135. 3, 30. चिक्रियति 7, 2, 75. Nach अप, उप und प्रति स् an die Wurzel gefügt 6, 1, 140 fgg.

√कृष् s. कृष्.

केकय 7, 3, 2.

केदार 4, 2, 40.

केवल 5, 4, 124. 6, 2, 96 (अ°). 7, 1, 68. 3, 5. f. इ 4, 1, 30. केवल° Tatp. 2, 1, 49.

केश 4, 2, 48. 5, 2, 109.

केशवे, केशवत् und केशिक 5, 2, 109.

केशिन 5, 2, 109. 6, 4, 165.

केकेय 7, 3, 2.

कैतवायनि 2, 4, 68.

कैदारक, कैदारिक und कैदार्य 4, 2, 40 fg.

कैशिक 4, 2, 48.

कैशिन 6, 4, 165.

कैश्य 4, 2, 48.

कोटरावण n. 6, 3, 117. 8, 4, 4.

कोप m. 1, 4, 37. 8, 1, 8. 2, 103.

कोश 4, 3, 42.

कोष्या 6, 3, 107.

कोसल 4, 1, 171.

कौकुकुटिक 4, 4, 46.

कौक्षेय 4, 3, 56.

कौत्सेयक 4, 2, 96.
 कौचवार्ये 4, 3, 94.
 कौञ्जायने m. Pl. und कौञ्जायन्य 4, 1, 98.
 कौटतर्क्षे m. 5, 4, 95.
 कौटिलिके 4, 4, 18.
 कौटिल्य 3, 1, 23.
 कौण्डिन्य 2, 4, 70.
 कौत्से 2, 4, 65. 4, 1, 114.
 कौण्डिज्जल 4, 3, 132 (eingeschoben).
 कौपीने 5, 2, 20.
 कौमार्ये und कौमार्ये 4, 2, 13.
 कौमुदिके 4, 2, 80.
 कौरवे und कौरवक 4, 2, 130.
 कौरव्ये 4, 1, 19. 151. 172.
 कौरव्यायस्यो 4, 1, 19.
 कौलटिनेये und कौलटेये 4, 1, 127.
 कौलत्ये 4, 4, 4.
 कौलालक 4, 3, 118.
 कौलेयक 4, 1, 140. 2, 96.
 कौल्माय 5, 2, 83.
 कौशल 8, 3, 89. Vgl. अकौशल.
 कौशिक 4, 1, 106. 3, 103.
 कौशिकिन् m. Pl. 4, 3, 103.
 कौशेय 4, 3, 42.
 कौषीतकेये 4, 1, 124.
 कौसल्य 4, 1, 171. 155.
 कौसल्यायनि 4, 1, 155.
 √ क्लृ (क्लृयो), Caus. (क्लोपि) क्लोप्यति 7, 3, 36.
 3, 4, 33.
 क्लोपम् 3, 4, 33.
 क्लृ 3, 1, 130. 4, 2, 60. 3, 68. 6, 2, 97.
 Vgl. अध्वर्युः.
 √ क्लृ Caus. (क्लाथ) mit Gen. 2, 3, 56.
 क्लृथ und क्लृथे 6, 1, 216, v. l.
 √ क्लृ, क्लृकदत् 7, 4, 65.
 √ क्लृम् (क्लृम्, क्लृम्, क्लृम्) 3, 2, 67. क्लृम्पति
 und क्लृम्पति 3, 1, 70. 7, 3, 76. Wann
 Âtman. 1, 3, 38. 43. क्लृम्ते 7, 3, 76.
 Wann ein Ârdhadh. das Augment इ er-
 hält 2, 36. क्लृन्त्वा oder क्लृन्त्या 6, 4, 18.
 Mit Infin. (Beispiele mit प्र) 3, 4, 65. —
 Intens. क्लृक्म्य 3, 2, 150. — Mit अथ,

क्लृम्: 6, 1, 116. — Mit आ Âtman. 1, 3,
 40. — Mit उप desgl. 1, 3, 39. 42. — Mit
 अभि निम्, निष्कामति 4, 3, 86. — Mit परा
 Âtman. 1, 3, 39. — Mit प्र desgl. 1, 3, 42.
 — Mit वि desgl. 1, 3, 41.
 क्लृम् und क्लृम्क 4, 2, 61.
 क्लृम्ण 3, 1, 14.
 क्लृथ, क्लृथिकथ, क्लृथिकथिक und क्लृथिक 4,
 4, 13.
 क्लृथ्य 6, 1, 82.
 क्लृथ्यौद् 3, 2, 69.
 क्लृथो 3, 2, 67.
 क्लृथो 3, 3, 100. *Handlung* 2, 126. 5, 1, 115.
 Vgl. तुल्यक्रिय.
 क्रियागणन 6, 2, 162.
 क्रियातिपत्ति 3, 3, 139.
 क्रियान्तर 3, 4, 57.
 क्रियाप्रबन्ध 3, 3, 135.
 क्रियाप्रश्न 8, 1, 44.
 क्रियाफल 1, 3, 72.
 क्रियाभ्यादृत्तिगणन 5, 4, 17.
 क्रियायोग 1, 4, 58 fg.
 क्रियार्थ Adj. (f. आ) 2, 3, 14. 3, 3, 10.
 क्रियासमभिहार 3, 1, 22. 4, 2.
 क्रियासातत्य 6, 1, 144.
 √ क्लृ (क्लो), क्लृष्णति 3, 1, 81. क्लृति 4, 3, 38.
 5, 1, 1. 37. क्लृतिवत् Adv 4, 3, 156. क्लृति
 6, 2, 151 f. ई 4, 1, 30. — Caus. क्लृप्यति
 6, 1, 48. — Mit अथ, परि und वि Âtman.
 1, 3, 18. — Mit वि 3, 2, 93.
 √ क्लृड् (क्लोड्, क्लृड्) 3, 2, 142. — Mit अनु,
 आ, परि und सम् Âtman. 1, 3, 21.
 क्लृडा 2, 2, 17. 4, 2, 57. 6, 2, 74.
 क्लृति s. u. √ क्लृ.
 1. √ क्लृञ् (क्लृञ्) 3, 2, 59.
 2. क्लृञ् 3, 2, 59. Behält seinen Accent in
 allen Casus 6, 1, 182.
 √ क्लृध् (क्लृध्) 3, 2, 151. Mit Dat. 1, 4, 37.
 Mit Präpositionen auch Acc. 38.
 √ क्लृग् (क्लृग्) 3, 2, 147.
 क्लृड् Bahuvr. f. आ 4, 1, 56.
 क्लृधन् 3, 2, 151.

°क्रौञ्चक 3, 2, 147.

क्रोष्टु, क्रोष्टृ und क्रोष्ट्री 7, 1, 95 fgg.

क्रौञ्च und क्रौञ्चो 4, 1, 80.

√ क्रम् (क्रम्) क्राम्यति und क्रामति 3, 1, 70.
7, 3, 74 fg.

क्रमिन् 3, 2, 141.

√ क्रिश् (क्रिश्, क्रिश) 3, 2, 146. क्रिशित्वा
1, 2, 7. 7, 2, 50. क्रिष्ट्या, क्रिशित und
क्रिष्ट ebend. — Mit परि, °क्रिश्यमान 3, 4, 55.

क्रौञ्चक 3, 2, 146.

क्रेशापहे 3, 2, 50.

1. क्व Substitut für क्रिम् 7, 2, 105.

2. क्वं Adv. 5, 3, 12. 7, 2, 105.

√ क्वण् (क्वण्), क्वण्य und क्वार्यो 3, 3, 65
(vgl. 6, 1, 159).

√ क्षण् (क्षण), Aorist 7, 2, 5.

क्षन्तु Declination 6, 4, 11.

क्षत्र 4, 1, 138.

क्षत्रिय 4, 1, 138. 2, 4, 58. 4, 1, 168. 3, 99.

√ क्षम्, क्षाम्यति 7, 3, 74. क्षामति 2, 34.

क्षमिन् 3, 2, 141.

क्षय und क्षयो 6, 1, 201.

क्षयिन् 3, 2, 157.

क्षय 6, 1, 81.

√ क्षर्, क्षरति 7, 2, 34.

क्षरज und क्षरेज 6, 3, 16.

क्षाम् 8, 2, 53.

√ क्षि (क्षि und क्षियः Abl.) 3, 2, 157. °क्षीय
6, 4, 59. क्षीण und क्षित 60 fg. 8, 2, 46.

√ क्षिप् (क्षिप, क्षिप, क्षिपि) 3, 2, 140. — Mit
अति, अग्नि und प्रति Parasm. 1, 3, 80. —
Mit परि 3, 2, 142. 146.

क्षिन्तु 3, 2, 140.

क्षिप्र 3, 3, 133. 6, 4, 156. Vgl. क्षीष्ट und
क्षीपोयस्.

क्षिया 8, 1, 60. 2, 104.

क्षीण s. u. √ क्षि.

क्षीवो 8, 2, 55.

क्षीर 4, 2, 20.

√ क्षीरस्य 7, 1, 51.

√ क्षु (क्षु) 3, 3, 25.

क्षुद्र Adj. 6, 4, 156. क्षुद्रा 4, 1, 131. 3, 119.

Vgl. क्षीष्ट und क्षीडोयस्.

क्षुद्रजन्तु 2, 4, 8.

√ क्षुध् (क्षुध्), क्षुधित्वा und क्षुधित 7, 2, 52.

क्षुब्ध 7, 2, 18.

√ क्षुभ् (क्षुभा), क्षुभ्नाति 8, 4, 39.

क्षुल्लकेश्वदेव 6, 2, 39.

क्षेत्र 4, 1, 23. 5, 2, 1. 92 (पर°).

क्षेत्रकर 3, 2, 21.

क्षेत्रज्ञ 7, 3, 30.

क्षेत्रिये 5, 2, 92.

क्षेप 2, 1, 26. 42. 47. 64. 5, 4, 46. 70. 6, 2,
69. 107 fg.

क्षीष्ट und क्षीपोयस् 6, 4, 156.

क्षेमकार und क्षेमकर 3, 2, 44.

√ क्षै (क्षायः Abl.), क्षामे 8, 2, 53.

क्षीरेय Adj. (f. ई) 4, 2, 20.

क्षीष्ट und क्षीडोयस् 6, 4, 156.

क्षीद्र 4, 3, 119.

√ क्ष्णु (Abl. क्ष्णवः) mit सम् Âtman. 1, 3, 65.

√ क्ष्माय् (क्ष्मारो), क्ष्मापयति 7, 3, 36.

√ क्ष्विद् (क्ष्विदि), क्ष्वेदित 1, 2, 19.

ख

खट्वा° Tatp. 2, 1, 26.

खण्डिक 4, 2, 45. 3, 102.

खदिरवण n. 8, 4, 5.

√ खन् (खन्, खन) 3, 1, 111. 2, 67. 184. 3,
125. खनति 4, 4, 2. Dafür खा 6, 4,
42 fg. Ausfall des अ 98.

खने oder °खने 3, 3, 125.

खनित्र 3, 2, 184.

खन्य 3, 1, 123.

खरशाल 4, 3, 35.

खल 4, 2, 50. 5, 1, 7.

°खलति Tatp. 2, 1, 67.

खलिनी 4, 2, 51.

खलु mit dem Absol. auf ल्या 3, 4, 18.

खल्य 5, 1, 7.

खल्यो 4, 2, 50.

1. √ खा Substitut für खन् 6, 4, 42 fg.

2. खो 3, 2, 67.

खाण्डक 4, 2, 45.

खाण्डकेय m. Pl. 4, 3, 102.

√ 1. खाद् (खाद) 3, 2, 146.

√ 2. खाद् = खिद् 6, 1, 52.

खादक 3, 2, 146.

खाने^१ oder खाने^२ 3, 3, 125. 6, 1, 159. 2, 144.

खान्य 3, 1, 123.

खारे^१ und खारि^२ Dvigu, खारो 5, 4, 101. 1, 33.

खारोक 5, 1, 33.

√ खिद् (खिदि), खिन्देति 7, 1, 59. Dafür

खाद् substituirt 6, 1, 52.

खेट Tatp. 6, 2, 126.

खैय 3, 1, 111.

√ ख्या (ख्या, ख्याज्, ख्याति) 3, 2, 7. Aorist

1, 52. ख्याते 8, 2, 57. Für चत् substituirt

2, 4, 54 fg.

ग

1. गे^१ gehend in अत्यन्तग, अध्वग, अनन्तग,

अन्तग, दूरग, पदग, पारग, सर्वग.

2. गे^२ singend 3, 2, 8.

√ गच्छ s. √ गम्.

√ गण (गण), अजगणात् und अजोगणात् 7, 4, 97.

गण 3, 3, 86. 4, 4, 84. 5, 2, 52. Heisst

Saṅkhjā (Zahlwort) 1, 1, 23. गण Bahuvr.

5, 4, 73.

गणतिथे 5, 2, 52.

गणन 5, 4, 17. 6, 2, 162.

गणित् 6, 4, 165.

गणय 4, 4, 84.

गत 6, 4, 40.

गत 4, 4, 86. गत 2, 1, 24.

गति f. 1) die *Upasarga (Präpositionen)* und andere adverbialische Formen, wenn sie in unmittelbarer Beziehung zu einem Verbalbegriff stehen, 1, 4, 60 fgg. 8, 3, 40.

Stehen vor dem Verbum 1, 4, 81. Im Veda

auch nach und vom Verbum getrennt

82 fg. Bewahren ihren Accent vor einem

Verbum fin. 8, 1, 57. Verlieren ihn 71.

Desgleichen vor einer anderen Gati 70.

Gati und Verbum fin. beide unbetont 68.

Am Anfange eines Tatp. 2, 2, 18. Bewahrt

hier ihren Accent 6, 2, 49 fgg. Verliert

ihn 139. 144 fgg. — 2) *Gang, Bewegung*

Pāṇini's Grammatik.

1, 3, 15. 4, 52. 69. 2, 3, 12. 3, 1, 23

3, 129. 4, 72. 76. 5, 4, 4. 7, 3, 42 (अ°).

63. 8, 1, 51. 3, 113.

गत्वर 3, 2, 164.

√ गद् (गद) 3, 1, 100. 3, 64. नि vor गद्

geht in णि über 8, 4, 17.

गेद्य 3, 1, 100.

गन्तव्य 6, 2, 13.

गन्ध und गन्धि^१ am Ende eines Bahuvr. 5.

4, 135 fgg.

गन्धन 1, 2, 15. 3, 32.

गन्धि^२ Bahuvr. 5, 4, 135 fgg.

√ गम् (गम्, गमि) 3, 2, 47. 67. 154. 171. 3,

58. गच्छति 7, 3, 77. 4, 3, 85. 5, 1, 74.

Wann ein ārdhadh. das Augment इ er-

hält 7, 2, 58. Wann der Vocal ausfällt

6, 4, 98. Aorist und Precativ 1, 2, 13.

Aorist 2, 4, 80. जगिभ्रस् und जगन्वस्

7, 2, 68. Für इ Act. substituirt 2, 4,

46 fg. Für इ Med. 48. गमयति 46. जिग-

मिषति 47. — Mit अधि. जिगांसते 2, 4, 48.

6, 4, 16. — Mit आ. आगत 4, 3, 74. आ

गनोगन्ति 7, 4, 65. — Das न् eines कृत्-

Suffixes wird nach परा u. s. w. ण् 8, 4,

34. — Mit सम्. Ātman. 1, 3, 29. संगत

und असंगत 5, 1, 121.

गम 3, 3, 58. गमे 2, 45. Vgl. एकाह°.

(29)

गमिन् 3, 3, 3.
 गम्भीर 4, 3, 58.
 गर्, गरिम्बन्, गौरिष्ठ und गैरीयस् 6, 4, 157.
 गर्ग 4, 1, 105.
 °गर्तं und °गर्तेय 4, 2, 137. Vgl. त्रिगर्तषष्ठ.
 गर्ध 7, 4, 34.
 गर्धने 3, 2, 150.
 °गर्भिणी Tatp. 2, 1, 71.
 गर्हा 1, 4, 96. 3, 3, 142. 149. 6, 2, 126. Vgl.
 भाव°.
 गर्ह्य 3, 1, 101. 4, 4, 30. 5, 2, 128.
 °गर्वं Tatp. 5, 4, 92. Accent auf dem ersten
 Gliede 6, 2, 72.
 गवाश्व n. 2, 4, 11.
 गविष्ठिर 8, 3, 95.
 गवेन्द्र 6, 1, 124.
 गव्य 4, 3, 160. 5, 1, 2. 39. गव्यौ 4, 2, 50.
 गह 4, 2, 138.
 गहन 7, 2, 22.
 गह्नीय 4, 2, 138.
 1. √ गा (गा, गार्ति) Act. Substitut für इ Act.
 (इण्) im Aorist 2, 4, 45. 77. Für den
 Vocal wird ई substituiert 6, 4, 66. ए 67.
 °गाय Absol. 69.
 2. √ गा (गाङ्) Med. Substitut für इ Med.
 (इङ्) im Perfect 2, 4, 49. Aorist und
 Condit. 50. Caus. und Desid. 51. Für
 den Vocal wird ई substituiert 6, 4, 66.
 3. √ गा s. गे.
 4. °गौ gehend 3, 2, 67.
 गागिर्न 6, 4, 165.
 गागडौ und गागडौर्व 5, 2, 110.
 गौथक 3, 1, 146.
 गाथाकार 3, 2, 23.
 गाथिन् und गाथिर्न 6, 4, 165.
 °गाथ Tatp. Accent 6, 2, 4.
 गौन्धार und गान्धारि 4, 1, 169.
 गामिन् 5, 2, 11. Vgl. अग्र°, अलं°.
 गौसुक oder °गौसुक 3, 2, 154.
 गौस्मीय 4, 3, 58.
 गावैन 3, 1, 147.
 गौर्य 4, 1, 105. 7, 3, 99. 8, 3, 20. 4, 67.

गौष्ट्य 4, 1, 136.
 गाहंपत in कुरु°.
 गौहंपत्य 4, 4, 90.
 गालव 6, 3, 61. 7, 1, 74. 3, 99. 8, 4, 67.
 गाह in उद° und उदक°. --
 °गिरैम् Avjajibh. 5, 4, 112.
 °गिरि Avjajibh. 5, 4, 112. Accent in einem
 Namen 6, 2, 94. Davor ein Vocal ver-
 längert 3, 117.
 गीति 3, 3, 95.
 °गु Bahuvr. 1, 2, 48.
 गुड 4, 4, 103.
 गुण m. 1) die Vocale अ, ए und ओ 1, 1, 2.
 Wird für den einfachen Vocal mit Aus-
 nahme des अ substituiert 3. 6, 4, 26.
 Wann 6, 4, 146. 156. 7, 3, 82 fgg. 91.
 108 fgg. 4, 10 fgg. 16. 21. 29 fg. 57. 75.
 82. Guṇa allein für zwei Vocale 6, 1, 87.
 97. Wann Guṇa nicht substituiert wird
 1, 1, 4 fgg. 7, 3, 87 fg. — 2) Eigenschaft
 2, 2, 11. 3, 25. 6, 2, 155. — 3) Mal 5,
 2, 47. — 4) das Wort गुण 5, 4, 59. °गुण
 Bahuvr. Accent 6, 2, 176.
 गुणकार्त्त्य 6, 2, 93.
 गुणवचन Eigenschaftswort 2, 1, 30. 4, 1,
 44. 5, 1, 124. 3, 58. 6, 2, 24. 8, 1, 12.
 °गुणौ (nach einem Zahlwort) Adv. mit क
 5, 4, 59.
 √ गुध् (गुध), गुधित्वा 1, 2, 7.
 √ 1. गुप् (गुप्, गुपि), गोपार्थेति 3, 1, 28.
 Aorist 50.
 √ 2. गुप् (गुप्), जुगुप्सते 3, 1, 15.
 √ गुर् (गुर्) mit अप Absol. auf अम् 6, 1, 53.
 गुरु 1) m. ein prosodisch langer Vocal 1, 4,
 11 fg. 3, 3, 103. 4, 1, 78. 5, 1, 132. 8,
 2, 86. — 2) das Wort गुरु, Compar. und
 Superl. 6, 4, 157. — Vgl. मध्ये°, रिक्त°.
 गुरुम्त् einen prosodisch langen Vocal ha-
 bend 3, 1, 36.
 √ गुह् (गुह्), dafür गूह् st. गोह् 6, 4, 89.
 Aorist 7, 3, 73. Desid. 2, 12.
 गूर्ते 8, 2, 61.

- √ गृध् (गृधि) 3, 2, 140. 150. Caus. Âtman.
 1, 3, 69.
 गृध् 3, 2, 140.
 गृष्टि 4, 1, 136. °गृष्टि Tatp. 2, 1, 65. Vgl.
 महो°. --
 √ गृह् der 10. Kl. (गृहि) 3, 2, 158. Gilt für
 zweisilbig (गृह), daher keine Steigerung
 des Vocals.
 गृह् 3, 1, 144.
 गृहपति 4, 4, 90.
 गृहमेध, °मेधेय und °मेध्यं 4, 2, 32.
 गृह्यालुं 3, 2, 158.
 गृह्य 3, 1, 119.
 √ गृ (गृ mit dem Abl. ग्रः, गृण wegen गृणाति)
 3, 3, 29. जिगरिषति 7, 2, 75. जेगिल्यते
 8, 2, 20. Bedeutung des Intens. 3, 1,
 24. Wann für र् sonst ल् substituiert wird
 8, 2, 21. — Mit अनु und प्रति mit Dat.
 1, 4, 41. — Mit अव und सम् Âtman. 1,
 3, 51 fg.
 गेय 3, 4, 68.
 गेह 3, 1, 144.
 √ गे (गा mit dem Abl. गः) 3, 1, 146. 2,
 8. 3, 95. Für den Vocal wird ई substituiert
 6, 4, 66. ए 67. °गाय Absol. 69.
 गौ 4, 2, 50. 136. 3, 145. 160. 5, 1, 39. 6,
 2, 72. Declination 7, 1, 90. Behält
 seinen Accent in allen Casus 6, 1, 182.
 गोनाम् 7, 1, 57. गोअ° 6, 1, 122 fgg.
 Dafür °गु substituiert 1, 2, 48.
 गोघ 3, 4, 73.
 गोचरं 3, 3, 119.
 गोश 4, 1, 42.
 °गोशि 1, 2, 50.
 गोशोनी 4, 1, 42. 1, 2, 50. 5, 3, 90.
 गोशोतरैनी 5, 3, 90.
 गोतम m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.
 गोतस् statt des Abl. von गो 7, 1, 90.
 गोत्र n. 1) *Geschlecht, ein entfernterer Nach-
 komme, Geschlechtsname, patronymi-
 sches Suffix.* Definiert 4, 1, 162 fgg.
 Bildung desselben 168 fgg. Im Plural
 das Suffix abgeworfen 2, 4, 63.— 4, 1,
 78. 89. 93 fgg. 98. 157 (अ°). 2, 39. 111.
 3, 80. 99. 126. 5, 1, 134. 6, 2, 69. 8, 3,
 91. — 2) *das Wort गोत्र*, am Ende eines
 Bahuvr. nach einem Femininum 6, 3,
 43 fgg. — Vgl. स°.
 गोत्रम् nach einem Verbum finitum, das
 seinen Ton bewahrt, 8, 1, 27. 57. 69.
 गोत्रस्त्री f. *der Geschlechtsname einer Frau*
 4, 1, 147.
 गोत्रो 4, 2, 51.
 गोत्रावयव 4, 1, 79.
 गोधा 4, 1, 129.
 गोपवन 2, 4, 67.
 गोपाल 6, 2, 78.
 गोपुच्छ 4, 4, 6. 5, 1, 19.
 गोमेय 4, 3, 145.
 गोमिन् 5, 2, 114.
 गामुख Bahuvr. 6, 2, 168.
 गोशाल 4, 3, 35.
 गोषद् und गोषदक 5, 2, 62.
 गोष्ठ 8, 3, 97. 5, 2, 18.
 गोष्ठश्च 5, 4, 77.
 गोष्यद 6, 1, 145.
 गौसाद, गौसादि und गौसारथि 6, 2, 41.
 गोह् theoretische Verstärkung von √ गुह्,
 statt deren गूह् eintritt, 6, 4, 89.
 गौ -- इक 5, 2, 118.
 गौडपुर 6, 2, 100.
 गौडिक 4, 4, 103.
 गौतमं 4, 1, 130. 2, 4, 65.
 गौधारं 4, 1, 130.
 गौधेरं 4, 1, 129.
 गौपुच्छिक 4, 4, 6. 5, 1, 19.
 गौर und गौरैनी 4, 1, 41. Vgl. उप°.
 गौष्ठीन 5, 2, 18.
 गन्य 1, 3, 75 (अ°). 4, 3, 87. 116. गन्यान्त
 6, 3, 79.
 √ गस्, गसित 7, 2, 34.
 √ गर् (गृह्, गृह, गृहि) 3, 1, 118. 134. 143.
 3, 35. 45. 51. 58. 4, 36. 39. 58. Wann र्

vocalisirt wird **6**, 1, 16. गृह्णाति **4**, 4, 39. Ein ārdhadh. erhält das Augment ई **7**, 2, 37. Perfect **6**, 1, 7. जग्भम् **7**, 2, 64. Pass. und Impers. in den beiden Fut., Condit., स्- Aorist und Precativ **6**, 4, 62. गृहीत्वा **1**, 2, 8. जिघ्रक्षति ebend. und **7**, 2, 12.
 ग्रहं **3**, 1, 143. ग्रह 3, 58.
 ग्रहण n. **5**, 2, 77.
 ग्रहि in फले°.
 ग्राम m. **2**, 4, 7 (अ°). **4**, 2, 43. 94. 109 (उ-दोच्य°). 117 (बाहोको°). **3**, 7. **6**, 2, 103. **7**, 3, 14. ग्राम° Tatp. Accent **6**, 2, 62.
 °ग्राम m. **4**, 2, 142. Accent **6**, 2, 84.
 °ग्रामस् Avjajibh. **4**, 3, 61.
 ग्रामणा **5**, 2, 78. **3**, 112. Declination **7**, 1, 56.
 ग्रामतर्ज m. **5**, 4, 95.
 ग्रामेता **4**, 2, 43.
 †_ग्रामिक **4**, 3, 61.
 ग्रामीण **4**, 2, 94.

°ग्रामेयि **4**, 2, 142.
 ग्राम्ये **4**, 2, 94.
 ग्राम्यपशु **1**, 2, 73.
 ग्रावस्तुत् **3**, 2, 177.
 ग्राहं **3**, 1, 143.
 °ग्राहम् in जीव°, नाम° und हस्त°.
 ग्राहिन् **3**, 1, 134.
 °ग्रीव Bahuvr. **6**, 2, 14.
 ग्रीवा **4**, 2, 96. **3**, 57. **6**, 2, 14.
 ग्रीष्म **4**, 3, 46.
 √ गृच् (गृच्), Aorist **3**, 1, 58.
 ग्रीवे und ग्रीवेय **4**, 3, 57.
 ग्रीवेयक **4**, 2, 96.
 ग्रीष् **4**, 3, 46.
 ग्रीष्मक **4**, 3, 46. 49
 √ ग्लह् (ग्लह्) und ग्लेह **3**, 3, 70.
 √ ग्ला s. ग्ले.
 ग्लासुं **3**, 2, 139.
 √ ग्लुच् (ग्लुच्) und √ ग्लुञ्च् (ग्लुञ्च्), Aorist **3**, 1, 58.
 √ ग्ले (ग्ला) **3**, 2, 139. Mit Infin. **4**, 65.

घ

1. घ in ताडघ and प्राणिघ.
 2. घ Indeccl. verlängert **6**, 3, 133.
 √ घट् (घट) mit Infin. **3**, 4, 65.
 घट Adj. mit Loc. **5**, 2, 35.
 घन m. **3**, 3, 77.
 √ घस् (घस्, घस, घसि, घसु) **3**, 2, 160. Für अद् substituiert **2**, 4, 37 fgg. Ausfall des Vocals **6**, 4, 98. 100. ष् für स् **8**, 3, 60.
 जन्निवस् **7**, 2, 67. Aorist **2**, 4, 80.
 °घसे **3**, 3, 59 fg. **6**, 2, 144.
 घस्मरे **3**, 2, 160.
 °घौतम् **3**, 4, 36 fg.

°घातिन् **3**, 2, 86. Vgl. कुमार° und शीर्ष°.
 घौतुक oder °घौतुक **3**, 2, 154.
 √ घुप् (घुप, घुपि oder घुपिर्), घुष्ट **7**, 2, 23.
 संघुष्ट und संघुपित 28.
 †_घोष **6**, 2, 85. Vgl. पद्घोष und पाद°.
 °घ्नं **3**, 2, 52 fgg. †_घ्नं **6**, 4, 135. Vgl. कपाटघ्न, गोघ्न, जायाघ्न, पतिघ्न, हस्तिघ्न.
 √ घ्रा (घ्रा, जिघ्रति) **3**, 1, 137. जिघ्रति **7**, 3, 78. Aorist **2**, 4, 78. घ्राते und घ्राणं **8**, 2, 56. अजिघ्रपत् und अजिघ्रपत् **7**, 4, 6. जेघ्रायते 31.

च

च heisst Nipāta 1, 4, 57. 1) *und*. चाथे द्वंद्वः 2, 2, 29. Nicht mit einem tonlosen Pronomen pers. verbunden 8, 1, 24. Einfluss auf die Betonung des Verbums 58 fg. 62 fg. Als Anreihungspartikel gebraucht Pāṇini das Wort 838 mal. — 2) *wenn* (चण् genannt). Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.

√ चकास् heisst reduplicirt 6, 1, 6.

चक्रोवत् 8, 2, 12.

√ चक्ष् (चक्षिङ्) für ख्या substituirt 2, 4, 54 fg.

चक्षुस् und °चक्षू Adv. 5, 4, 51.

चङ्क्रमणौ und Intens. √ चङ्क्रम्ये 3, 2, 150.

चटका 4, 1, 128.

चण् s. च 2).

√ चत्, चर्त्त 7, 2, 34.

चतस्र् für चतुर् substituirt 7, 2, 99 fg. Gen.

Pl. 6, 4, 4. 5. Accent in der Decl. 1, 180 fg.

चतुर् 1) vier 5, 2, 51. 7, 2, 99 Declination

und Accent 6, 1, 167. 179 fgg. 7, 1, 55.

98 fg. चतुर्भ्यः 2, 59. Vgl. चतस्र्. — 2) चतुर्

viermal 5, 4, 18. Verhalten vor क् und

प 8, 3, 43.

चतुर und अचतुर 5, 1, 121.

चतुरथे 5, 4, 120.

1. चतुर्थे 1) der vierte 5, 2, 51. — 2) f. चतुर्थी

die Endungen des vierten Casus, des

Dativs, Dativ 8, 1, 20. Wann 2, 3, 12 fgg.

73. Gen. statt dessen 62. Instr. 1, 3, 55.

Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 36. Accent

6, 2, 43 fgg. Wirft die Casusendung

nicht ab 3, 7 fg.

2. चेतुर्थे Viertel 5, 3, 49. Am Anfange und

am Ende eines Tatp. 2, 2, 3.

चतुष्पाद् 2, 1, 71. 4, 1, 135. 6, 1, 142.

चत्वारिंशत् 5, 1, 59. 62. °चत्वारिंशत् nach

Zahlwörtern 6, 3, 49.

चन Einfluss auf die Betonung des Verbums

8, 1, 57.

चन्द्र, wann dafür °श्चन्द्र 6, 1, 151.

√ चम् (चम्, चमि) 3, 1, 126. चामति (आ चा°)

7, 3, 75. Mit आ Vrddhi 34.

√ चर् (चर्, चर, चरि) 3, 1, 15. 100. 2, 16.

136. 142. 184. 4, 16. चरति 4, 4, 8. 41.

चञ्चूर्यते und चञ्चुरीति 7, 4, 87 fg. Be-

deutung des Intens. 3, 1, 24. Mit उद्

und सम् Âtman. 1, 3, 53 fg. विचार्यमाण

8, 2, 97.

चय oder °चय 3, 3, 40.

°चरे (f. ई) 3, 2, 16 fg.

चरक 4, 3, 107. 5, 1, 11.

चरण 2, 4, 3. 4, 2, 46. 3, 126. 5, 1, 134

6, 3, 86.

चरम Declination 1, 1, 33. Am Anfange

eines Tatp. 2, 1, 58.

चैरितोस् 3, 4, 16.

चरिञ्च 3, 2, 184.

चरिष्णौ 3, 2, 136.

√ चर्च् (चर्च्) und चर्चौ 3, 3, 105.

चर्त्य 3, 1, 110.

चर्मखवती 8, 2, 12.

चर्मन् 5, 1, 15.

चर्मधूरम् 3, 4, 31.

चैर्ये 3, 1, 100.

चलन 1, 3, 87. 3, 2, 148.

चाक्रवर्मण 6, 1, 130.

चाटकेरे 4, 1, 128.

चाटुकार 3, 2, 23.

चात्वारिंशे 5, 1, 62.

°चानराट Accent 6, 2, 103.

चान्द्रायण und चौन्द्रायणक 5, 1, 72.

चाम्ये (आचाम्ये?) 3, 1, 126.

√ चाय (चाय), dafür कौ substituirt 6, 1, 21

(चेक्रोयते). 35.

चार्ये oder °चार्ये 3, 3, 40. 6, 1, 159. 2, 144.

चौरकोण 5, 1, 11.

चारु s. अचारु.

√ चि (चि, चिनोति) 3, 2, 91. 3, 40. 58. चि-
चाय und चिकाय 7, 3, 58. चाययति und
चापयति 6, 1, 54. चिकयामकः 3, 1, 42.
चिचोषति und चिकोषति 7, 3, 58. अपचित
und अपचायित 2, 30. Mit नि, das णि
wird, 8, 4, 17.

चिकित्स्य 5, 2, 92.

चिकिने 5, 2, 33.

1. √ चित् Caus. (चेति) 3, 1, 138.

2. °चित् 3, 2, 91 fg.

3. चित् Indec. Einfluss auf die Betonung
des Verbums 8, 1, 48. 57. Mit unbe-
tentem pluta 2, 101.

चित in इष्टकचित्.

चिति 3, 3, 41. 6, 3, 127.

°चितोक 6, 3, 127.

चितवत् 1, 3, 88. 5, 1, 89.

चितविराग 6, 4, 91.

चित्पति 6, 2, 19.

चित्या in अग्नि°.

चित्र 3, 1, 19. 2, 21.

चित्रकरे Adj. (f. ई) 3, 2, 21.

चित्रोकरण 3, 3, 150.

√ चित्रोये Med. 3, 1, 19.

√ चिन्त् (चिन्ति) und चिन्तौ 3, 3, 105.

चिपिटं 5, 2, 33.

°चिर Tatp. Accent 6, 2, 6. चिरम् 4, 3,
23. Vgl. अचिर.

चिरन्तन und चिरन्तन 4, 3, 23.

चिहण und चिहणकन्य n. 6, 2, 125.

°चौर Tatp. 6, 2, 127. 135.

चौर und √ चौरिरे Med. 3, 1, 20.

चु s. 2. अञ्च.

√ चुर् und √ चोरिरे 3, 1, 25.

चूर्ण 3, 1, 25. 4, 4, 23. °चूर्णा Tatp. 6, 2, 134.

चूर्णपेषम् 3, 4, 35.

√ चूर्णि 3, 1, 25.

चूर्णिन् 4, 4, 23.

चूति 7, 4, 89.

√ चूत् (चूत, चूति) 3, 1, 110. Darnach kann
ein ārdhadh. das Augment इ erhalten
7, 2, 57.

चेत् 1, 2, 65. 3, 55. 67. 3, 3, 154. 4, 27. 5,
1, 115. 4, 10. 6, 1, 134. 8, 1, 51. Ein-
fluss auf die Betonung des Verbums 8,
1, 30.

चेतये 3, 1, 138.

चेतम् und चेतने (oder °चेती) Adv. 5, 4, 51.

°चल Tatp. 6, 2, 126. Verhalten eines Fe-
mininums davor 3, 43 fgg. (f. ई).

चेलक्रौपम् 3, 4, 33.

√ चेष्ट (चेष्टि), अचिचेष्टत् u. अचचेष्टत् 7, 4, 96.

चेष्टा 2, 3, 12.

चेत्रे, चेत्रिके und चेत्रौ 4, 2, 23.

√ चोरिरे s. चुर्.

चौर 5, 1, 113.

√ च्यु (च्यवति), चिच्युषे 6, 1, 36. अचिच्यवत्
und अच्युचवत् 7, 4, 93 fg. चिच्यावयिषति
und च्युच्यावयिषति 81.

छ

छगल 4, 1, 117.

छगलिन् 4, 3, 109.

छेत् 6, 4, 97. 4, 4, 62.

1. √ छद् Caus. (छादि), wann die Kürze sub-
stituirt wird 6, 4, 96 fg. छादितं und
छद्रे 7, 2, 27.

2. °छद् 6, 4, 97.

°छद 6, 4, 96.

छदिसं 6, 4, 97. 5, 1, 13.

छदमन् 6, 4, 97.

छन्दस् n. 1) *Metrum* 4, 2, 55. छन्दोनामन्
3, 3, 44. 8, 3, 94. — 2) *ein vedischer*
Text 4, 3, 106. छन्दो ऽधीति 5, 2, 84.
छन्दोब्राह्मणानि 4, 2, 66. छन्दसि *im Veda*
1, 2, 36. 61. 4, 9. 20. 81. 2, 3, 3. 62. 4,
28. 39. 73. 76. 3, 1, 42. 50. 59. 84. 118.

123. 2, 27. 63. 73. 88. 105. 137. 170. 3,
129. 4, 6. 88. 117. 4, 1, 46. 59. 71. 3,
150. 4, 106. 110. 5, 1, 61. 67. 91. 106.
118. 2, 50. 89. 122. 3, 13. 20. 26. 33. 49.
59. 111. 4, 12. 41. 103. 123. 142. 158. 6,
1, 34. 52. 60. 70. 83. 106. 126. 133. 170.
178. 209. 2, 119. 164. 199. 3, 33. 84. 96.
108. 126. 4, 5. 58. 73. 75. 86. 99. 102.
162. 175. 7, 1, 8. 10. 26. 38. 56. 76. 83.
103. 2, 31. 3, 97. 4, 8. 35. 44. 64. 78. 8,
1, 35. 56. 64. 2, 15. 61. 70. 3, 1. 49. 105.
119. 4, 26. संज्ञाछन्दसोः 4, 1, 29. 6, 3,
63. — 3) das Wort छन्दस् 4, 3, 71. 4, 93.
छन्दस्यं 4, 3, 71. 4, 93.
छन्दोग 4, 3, 129.
√ छा s. √ छो.
छागर्ले 4, 1, 117.
छागलेयिन् m. Pl. 4, 3, 109.

छात्रे 4, 4, 62.

छात्रिशाला 6, 2, 86.

°छाद 6, 4, 96.

छादिपेय 5, 1, 13.

छान्दसे 4, 3, 71.

छान्दोग्य 4, 3, 129.

°छाय n. Tatp. 2, 4, 22. Accent 6, 2, 14.

°छाय n. und °छाया f. Tatp. 2, 4, 25.

1. √ छिद् (छिद, छिदि) 3, 2, 61. 162.

छिदुरे 3, 2, 162.

छिदिकर्ण und छिदिकर्ण 6, 3, 115.

√ छुर (छुर), उ nie verlängert 8, 2, 79.

√ छृद् (छृद), ein árdhadh. kann darnach
das Augment इ erhalten 7, 2, 57.

छेद und छेदिके 5, 1, 64.

• √ छो (छा, Gen. Du. °छोः), Aorist 2, 4,
68. क्ति und छात 7, 4, 41. छायायति
3, 37.

ज

1. ज geboren 7, 3, 18. °ज 3, 2, 97 fgg.
Accent 6, 2, 82 fg. Davor erhält sich
die Locativendung 3, 15 fg.
2. ज Substitut für √ हन् 6, 4, 36.
√ जञ् (जञ्) heisst reduplicirt 6, 1, 6. ज-
क्षिति 7, 2, 76. अजक्षीत् 3, 98. अजक्षत् 99.
जगती und जगत्यं 4, 4, 122.
√ जग्ध् (जग्धि) für √ अद् substituirt 2, 4, 36.
जग्धि 3, 2, 171.
जघन्य° Tatp. 2, 1, 58.
जग्धि 3, 2, 171.
±_जङ्गल 7, 3, 25.
°जङ्घ Bahuvr. 6, 2, 114. f. ई und आ 4,
1, 55.
जङ्घा 4, 1, 55. 6, 2, 114.
जङ्घाकरे 3, 2, 21.
जङ्घि 3, 2, 171.
जञ्जपृक् 3, 2, 166.
जत्तु n. 4, 3, 138.
√ जन् (जन्, जन, जनि) 1, 4, 30. 3, 2, 67.

97. 136. 171. 4, 16. Dafür जा substituirt
6, 4, 42 fg. जायते 7, 3, 79. जनिषे, जनिष्व,
जनिष्ये, जनिष्वम् 2, 78. Erhält keine
Vrddhi 3, 35. Ausfall des Vocals 6, 4,
98. Aorist 2, 4, 80. 3, 1, 61. Accent
in den reduplicirten Formen 6, 1, 192.
°जात (nach einer Präposition) Bedeutung
3, 4, 72. °जात Bahuvr. Accent 6, 2,
171. Caus. Parasm. 1, 3, 86. परिजात
5, 2, 68. प्र जनयामकः 3, 1, 42. वि जा-
यते 5, 2, 12. परिजात 68. संजात 36.

जन 4, 2, 43. 4, 97.

जनैता 4, 2, 43.

जनपद 4, 1, 168. 2, 81 fgg. 124 (°तद्वध्योः).
3, 7. 100. 6, 2, 103. 3, 85. 7, 3, 12.

जनपदिन् 4, 3, 100.

जनिवृ 6, 4, 53.

जैतितोस् 3, 4, 16.

जन्तु in दृढ°.

जन्य 3, 4, 68. 4, 4, 82. जैन्य 97.

√ जप् (जप, जप) 3, 2, 13. 166. 3, 61. Intens.
जञ्जय्यते und जञ्जयीति 7, 4, 86. Beden-
tung 3, 1, 24.

जैप 3, 3, 61. 1, 2, 34 (अ°). Vgl. कर्णोजप.

√ जम् (जभ, जभ), wann न् infigirt 7, 1, 61.
Intens. जञ्जभ्यते und जञ्जभीति 4, 86.
Bedeutung 3, 1, 24.

जम्बु und जम्बू 4, 3, 165 fg.

जम्भ und °जम्भेन Bahuvr. 5, 4, 125.

जैय und जैर्य 6, 1, 202. °जैर्य 3, 2, 46.

जैदिन् 3, 2, 157.

जय्य 6, 1, 81.

जर in अजर.

जैरत् 3, 2, 104. जरत्° Tatp. 2, 1, 49. °जरत
und °जरतो Tatp. 67. Vgl. अमृतजरतो.

जरस् und जरा 7, 2, 101.

जर्य in अजर्य.

√ जल्प (जल्प) 3, 2, 155.

जल्प 4, 4, 97.

जैल्पाक Adj. (f. ई) 3, 2, 155.

ज्व 6, 4, 28.

जवने 3, 2, 150.

√ जस् (जस) 3, 2, 167. Caus. (जासि) mit
Gen. 2, 3, 56.

1. °जा 3, 2, 67.

2. जा Substitut für √ जन् und √ जा 7, 3,
79. Für √ जन् 6, 4, 42 fg.

जागर्हेक 3, 2, 165.

√ जागृ (जागृ mit dem Abl. जागुः und जाग्रः)
3, 2, 165. Heisst reduplicirt 6, 1, 6.
Wann Guna für ऋ 7, 3, 85. जागृति 6,
1, 192. जजागार und जागरां चकार 3, 1, 38.
Aorist 7, 2, 5.

± जाङ्गल 7, 3, 25.

°जात Bahuvr. Accent 6, 2, 171. Vgl. तत्रजात.

जातरूप 4, 3, 153.

जाति f. 1) *Gattung, Gattungsbegriff* (vgl.
Mahābh. II, S. 225) 1, 2, 58. 2, 1, 63.
65. 4, 6. 4, 1, 63. 161. 5, 2, 133. 3, 93.
4, 94. 6, 1, 143. 2, 10. 170. 3, 41. 103.
अ° 1, 2, 58. 2, 1, 68. 3, 2, 78. 98. 6, 4,
171. °नामन् 5, 3, 81. प्रागाभञ्जाति 1, 129.

मनुष्य° 4, 1, 65. — 2) *das Wort* जाति 5,
4, 9.

°जातीय 5, 4, 9. Vgl. जातीयर् im anderen
Index.

जातु mit Präsens 3, 3, 142. Potent. 147.
Einfluss auf die Betonung des Verbums
8, 1, 47.

जातुर्षे 4, 3, 138.

जातौर्षे 5, 4, 77.

जानपद 5, 4, 104. f. ई 4, 1, 42.

°जानि Bahuvr. 5, 4, 134.

जानु, dafür °जु Bahuvr. 5, 4, 129 fg.

जाबाल 6, 2, 38.

जाम्बवे 4, 3, 165.

जाया 5, 4, 134.

जायाई Adj. (f. ई) 3, 2, 52.

जाल n. 3, 3, 124.

√ जि (जि) 3, 2, 46. 61. 139. 157. 163. जयति
und जित 4, 4, 2. जिगाय und जिगीषति
7, 3, 57. जापयति 6, 1, 48. Mit परा und
वि Ātman. 1, 3, 19. Mit परा mit Abl. 4, 26.

√ जिघ्र (जिघ्र) substituirt für √ घ्रा 7, 3, 78.

जिघ्र 3, 1, 137.

°जित् 3, 2, 61.

जित्य m. 3, 1, 117.

जित्वर 3, 2, 163.

जिघ्र्यो 3, 2, 139.

जिह्वामूल und °मूलीय 4, 3, 62.

जिह्वो in दीर्घजिह्वो.

√ जीव् (जीव्, जीव) 3, 4, 30. तेन जीवति
4, 4, 12. 5, 2, 21. जीवति Loc. 4, 1, 163.
165. अजिजीवत् und अजीजिवत् 7, 4, 3.

जीवयोहम् 3, 4, 36.

जीवनोश्म् 3, 4, 43.

जीवन्त 4, 1, 103.

जीविका 2, 2, 17. 5, 3, 99. 6, 2, 73. Als
Gati 1, 4, 79.

जीविन् in आयुष°.

√ जु (जु) 3, 2, 150. 156. 177.

√ जुप् (जुप्) 3, 1, 109. जुषायो अ° 6, 1, 118.

जुष्टं und जुष्ट 209 fg. Vgl. इन्द्रजुष्ट.

जुष्य 3, 1, 109.

जूं 3, 2, 177.

जूतिं und जूति 3, 3, 97.

√जू (जू, जूर्यति) 3, 2, 104. Aorist 1, 58.

Perfectum 6, 4, 124. जरित्वा und जरोत्वा
7, 2, 55. °जोर्यं Bedeutung 3, 4, 72.

जैयन्तायर्न und जैवन्ति 4, 1, 103.

जैह्माग्निनेय 6, 4, 174.

जै 3, 1, 135.

जका 7, 3, 47.

√जप (जपि), जपितं und जपत् 7, 2, 27. जि-
जपयिषति und जीप्सति 49. 4, 55. जीप्स्य-
मान 1, 4, 34.

√जा (जा mit dem Abl. जः) 3, 1, 135. 2, 6.

जानाति 7, 3, 79. Ātman. 1, 3, 44 fg. 76.

Mit Gen. 2, 3, 51. Mit Infin. 3, 4, 65.

Desid. Ātman. 1, 3, 57. Mit अनु Desid.

Parasm. 58. Mit प्रति und सम् Ātman. 46.

Mit सम् mit Acc. oder Instr. 2, 3, 22.

Vgl. अजात und उपजात.

जाति 1, 1, 35 (अ०) 5, 1, 127.

जातिपुत्रं 6, 2, 133.

जातेये 5, 1, 127.

ज्ञान 1, 3, 36. 47.

जिका 7, 3, 47.

°जु Bahuvr. 5, 4, 129 fg.

ज्य Substitut für प्रगय 5, 3, 61. वृद्ध 62. 6,
2, 25. 4, 160.

√ज्या (ज्या mit dem Gen. ज्यः), य् vocalisirt
6, 1, 16. Perfect 17. °ज्याय 42.

ज्योयस् 5, 3, 61 fg. 6, 4, 160. 4, 1, 164.

°ज्यायस् Karmadh. Accent 6, 2, 25.

ज्येष्ठ 5, 3, 61 fg. 4, 41. °ज्येष्ठ Karmadh.
Accent 6, 2, 25.

ज्योतिःष्टोम und ज्योतिस् 8, 3, 83. Vgl.
सज्योतिस्.

ज्योत्स्वा 5, 2, 114.

√ज्वर् (ज्वर) 3, 2, 162. व् zu ऊ vocalisirt

6, 4, 20. Caus. (ज्वरि) nicht mit Gen.

2, 3, 54.

√ज्वल् (ज्वल्, ज्वल) 3, 1, 140. 2, 150.

उज्ज्वलित 7, 2, 34.

ज्वलं 3, 1, 140.

ज्वलनं 3, 2, 150.

ज्वालं 3, 1, 140.

झ् und ड

झर्झर, भाभरं und भाभरिक् 4, 4, 56.

√डाश् = √दाश् in पुरोडाश् 3, 2, 71.

त

√तद् (तद्), तदति und तद्वीति 3, 1, 76.

°टतद्भुः und °स्ततद्भुः 8, 3, 103 fg.

°तदं und तदन् 5, 4, 95.

तद्विशिला 4, 3, 93.

तद्वील 3, 2, 134.

°तैत् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

ततमं und ततरं 5, 3, 92 fg.

ततस् 4, 3, 74.

तत्करं Adj. (f. कृं) 3, 2, 21.

तत्काल 1, 1, 70.

तत्कृतार्थ 2, 1, 30.

तत्पुरुष m. ein Compositum, dessen zweites
Glied (mit einigen wenigen Ausnahmen,
vgl. 2, 2, 4 und Dvigu) seine Selbständig-
keit bewahrt und durch das vorangehende
nur näher bestimmt wird. Bildung des-
selben 2, 1, 22 fgg. Karmadhāraja und
Dvigu sind auch Tatp. 1, 2, 42. 2, 1, 23.
Das letzte Glied bewahrt sein Geschlecht
4, 26. Wird n. 19 fgg. Accent 6, 2, 2 fgg.
123 fgg. 193 fgg. Ein Locativ verliert
im ersten Gliede nicht seine Casusendung

3, 14 fgg. Mit vorangehender Negation
 5, 1, 121. 4, 71. Mit vorangehendem कृ,
 कत् (कद्), का und कच 6, 3, 101 fgg.
 Veränderungen im ersten Gliede 1, 13.
 Im zweiten 5, 4, 86 fgg.
 तत्प्रकृत 5, 4, 21.
 तत्प्रत्यय mit diesem Suffix versehen 4, 3,
 155. 7, 3, 29.
 तत्प्रथमं 6, 2, 162.
 तत्र 2, 2, 27. 3, 9. 3, 1, 92. 4, 2, 14. 3, 53.
 4, 98. 5, 1, 96. 116. 2, 63. Mit einem
 Partic. auf त componirt 2, 1, 46.
 तत्रजात 4, 3, 25.
 तत्रनियुक्त 4, 4, 69.
 तत्रविदित 5, 1, 43.
 तत्साधुकारिन् 3, 2, 134.
 तत्स्य 4, 2, 134.
 तेषां 5, 3, 23. 1, 4, 50. 3, 4, 28.
 तथाकारम् 3, 4, 28.
 तद्, Nomin. m. स und सः 6, 1, 132. सः
 vor einem Vocale 134. °ष्टद् und °स्तद्
 8, 3, 103 fg. तद्° Bahuvr. Accent 6,
 2, 162. Ableitungen von तद् 5, 2, 39.
 3, 15. 19. 92. In den Sūtra erscheinen
 folgende Formen: स 1, 3, 67. 4, 32. 52.
 2, 4, 17. 5, 2, 78. सो ऽ 4, 2, 55. 3, 89.
 5, 1, 56. सा 1, 3, 55. 2, 3, 48. 4, 2, 21.
 24. 58. तद् Nomin. 1, 1, 73. 2, 53. 4, 2,
 57. 67. 3, 52. 4, 51. 66. 5, 1, 16. 47. 57.
 104. 2, 36. 45. 82. 94. तम् 5, 1, 80. तद्
 Acc. 4, 2, 59. 3, 85. 4, 28. 76. 5, 1, 50.
 63. 94. 2, 7. तेन 2, 2, 27 fg. 4, 62. 4,
 2, 1. 68. 3, 101. 112. 4, 2. 5, 1, 37. 79.
 93. 98. 115. 2, 26. तस्मै 5, 1, 5. 101.
 तस्मात् 1, 1, 67. 6, 1, 103. 3, 74. 7, 4,
 71. तस्य 1, 2, 32. 3, 9. 4, 1, 92. 2, 37.
 69. 3, 66. 120. 134. 4, 47. 5, 1, 38. 42.
 45. 95. 116. 119. 2, 24. 48. 8, 1, 2. त-
 स्मिन् 1, 1, 66. 4, 3, 2. तां 3, 2, 127.
 ताभ्याम् 4, 75. 7, 3, 3. तयोः 3, 4, 70.
 5, 3, 20. 8, 2, 108. ते 1, 4, 80. 4, 1,
 174. तानि 1, 4, 102. Am Anfang eines

Comp. (ausser den besonders aufgeführten)
 1, 2, 55. 4, 55. 2, 4, 21.
 तदर्धो 5, 4, 56.
 तदन्त 1, 1, 72.
 तदर्थ 2, 1, 36 (तदर्थाद्य). 3, 58. 5, 1, 12. 6,
 1, 82. 2, 43. 71. 156 (अ°). 3, 53 (अ°).
 तदहं 5, 1, 117.
 तदधि 4, 2, 124 (जनपद°).
 तद्वेत 5, 1, 134.
 तदौ 5, 3, 15. 19. 21.
 तदादि 1, 4, 13. 2, 4, 21.
 तदौनीम् 5, 3, 19.
 तद्धर्म 3, 2, 134.
 तद्धित m. ein an Nominalstämme, Verba
 finita und Indeclinabilia tretendes Suf-
 fix, welches Nominalstämme (1, 2, 46)
 und Indeclinabilia (1, 1, 38) bildet. 4,
 1, 17. 76 fgg. Anfügung 6, 1, 61. 4,
 144 fgg. एका davor verkürzt 3, 62. Er-
 fordert Vṛddhi der ersten Silbe 7, 2,
 117 fgg. 6, 3, 39. य् darin fällt ab 4,
 150 fg. Vor einem mit त् beginnenden
 geht ein vorangehendes स् in ष् über 8,
 3, 101. Acut auf der letzten Silbe 6,
 1, 164 fg. 2, 155. Nach einem Verbum
 fin. Einfluss auf die Betonung desselben
 8, 1, 57. अ 1, 3, 8. 6, 4, 133. तद्धि-
 तार्थ 2, 1, 51.
 तद्धितलुक् Abfall eines taddhita 1, 2, 49. 4,
 1, 22. 5, 4, 92.
 तद्युक्त 5, 3, 77. 4, 36.
 तद्राज m. ein taddhita-Suffix, welches zur
 Bezeichnung des Fürsten eines Stammes
 angefügt wird, 4, 1, 168—174. Wann
 es abfällt 2, 4, 62. 4, 1, 175 fgg.
 तद्गुत् Adj. 4, 4, 125.
 तद्विषय 4, 2, 66. 5, 3, 106.
 1. √ तन् (तन्, तनि, तनोति) 6, 3, 116. त-
 नोति 3, 1, 79. Ausfall des Vocals 6, 4,
 99. Des न् 37 fgg. Aorist 2, 4, 79. त-
 न्येते oder तार्येते 6, 4, 44. तितांसति oder
 तितंसति 17. आ ततन्थ 7, 2, 64.

2. तन् in तन्द्रालु 3, 2, 158.

तनुत्व 5, 3, 91.

तनु 4, 4, 128.

तनुकरण 3, 1, 76.

तन्ति 6, 4, 39.

तन्तिपाल 6, 2, 78.

तन्त्र und तैन्त्रक 5, 2, 70. Vgl. स्वतन्त्र.

°तन्त्रो Bahuvr. ohne क 5, 4, 159.

तन्द्रालु 3, 2, 158.

तन्नामन् 4, 2, 67.

तन्नामिका 4, 1, 113.

तन्निमित्त 6, 1, 80.

√ तप् (तप, तपि, तपति) 3, 2, 36. 46. Aorist

1, 65. Reflexivum 88. Caus. (तापि) 3,

2, 39. Mit उद् und वि Ātman. 1, 3, 27.

निष्टपति 8, 3, 102.

—: तपे 3, 2, 39. 46.

तपस् 3, 1, 15. 88. 5, 2, 102.

√ तपस्ये 3, 1, 15.

तपस्विन् 5, 2, 102.

तप्तरहसे 5, 4, 81.

√ तम् (तमि) 3, 4, 16. ताम्यति 7, 3, 74.

तमस् 7, 2, 18. तमसा° 6, 3, 3.

°तमसे 5, 4, 79.

तैमितोस् 3, 4, 16.

तमिन् 3, 2, 141.

तमिसा 5, 2, 114.

तमोज्पहे 3, 2, 50.

—: तरे 3, 2, 46.

तरुण in अतरुण.

तरुत् und तरुत् 7, 2, 34.

तैषम् und °तैषम् 3, 4, 57.

तैर्हि 5, 3, 20 fg.

तल्लक्षण 1, 2, 65.

तैव 7, 2, 96.

तवक 4, 3, 3.

तौक्ष्णिल 4, 3, 93.

ताच्छौल्य 3, 2, 11. 20. 78. 129. 6, 4, 172.

ताडर्चे m. 3, 2, 55.

तादर्थ्य 5, 4, 24.

तापसे 5, 2, 103.

√ ताप् (तापि), Aorist 3, 1, 61.

तायन 1, 3, 38.

तारका und तारकिते 5, 2, 36.

तार्घ 4, 4, 91.

ताल und ताले 4, 3, 152.

तावके und तौवकीन 4, 3, 3.

तावत् 5, 2, 39.

तावतिथ 5, 2, 77.

तावा in त्रिस्तावा und द्विस्तावा.

तिक 4, 1, 154.

तिककितव m. Pl. 2, 4, 68.

√ तिज् (तिज्), तिंतिचते 3, 1, 5. तेतिक्ते 7, 4, 65.

तितित्ता 1, 2, 20.

तित्तिरि 4, 3, 102.

तिरस् 6, 3, 94. Gati 1, 4, 71 fg. Kann das स vor क bewahren 8, 3, 42.

तिरि Substitut für तिरस् 6, 3, 94.

तियक्कारम् 3, 4, 60.

तिर्यञ्च् 6, 3, 94. तिर्यक् mit Absolutiven 3, 4, 60.

तिल 4, 3, 149. 5, 1, 7. 2, 4.

तिलमये 4, 3, 149.

तिल्य 5, 1, 7. 2, 4.

तिष्ट् für √ स्या substituirt 7, 3, 78.

तिष्टद् Avjajibh. 2, 1, 17.

तिष्ठ 4, 3, 34. Wann य् ausfällt 6, 4, 149.

तिष्पुपुनर्वसु Du. 1, 2, 63.

तिस Declination und Accent 6, 1, 166. 180 fg. 4, 4 fg. 7, 2, 99 fg.

तीक्ष्ण in अतीक्ष्ण.

±_तोर (f. हुं) 4, 2, 106. °तौरम् Avjajibh. 6, 2, 121.

1. √ तु (तु), तांति und तवति 7, 3, 95.

2. तु aber 1, 2, 37. 2, 4, 83. 4, 1, 163. 5, 3, 68. 6, 1, 99. 7, 3, 3. 26. 8, 2, 98. 3, 2. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 39. 56. तू 6, 3, 133.

तुय und तैपिय 4, 4, 115.

√ तुज् (तुज् oder तुज्), der Vocal der Reduplication verlängert 6, 1, 7.

√ तुद् (तुद्, तुद्) 3, 2, 35. 182. तुदति 3, 1, 77.

तुद in असंतुद und विभुंतुद.

तुन्द 5, 2, 117.

तुन्दपरिमज्ज 3, 2, 5.

तुन्दवत् 5, 2, 117.

तुन्दि 5, 2, 139.

तुन्दिक und तुन्दिन् 5, 2, 117.

तुन्दिभ 5, 2, 139.

तुन्दिर्ले 5, 2, 117.

तुभ्यम् 7, 2, 95.

तुरायण 5, 1, 72.

तुरीय am Anfange und am Ende eines Tatp.
2, 2, 3.

तुला 4, 4, 91. Mit Gen. 2, 3, 72.

तुल्य 4, 4, 91. Mit Instr. oder Gen. 2, 3,
. 72. तुल्य° Tatp. 1, 68. Accent 6, 2, 2.

तुल्यम् Adv. 1, 2, 57. तेन 5, 1, 115.

तुल्यक्रिय 3, 1, 87.

तुल्ययोग 2, 2, 28.

तुल्यास्यप्रयत्न 1, 1, 9.

तुप und तुषज 6, 2, 82.

तुदी 4, 3, 94.

तुर्ध 2, 4, 2.

तूल und √तूलि Act. 3, 1, 25. Vgl. इपो-
कतूल.

तूष्णीम् und तूष्णीभौवम् 3, 4, 63.

तूस्त und √तूस्ति Act. 3, 1, 21.

तूष्ण 2, 4, 12. 4, 2, 80. Vgl. कत्तूष्ण.

तूष्णजम्भेन् Bahuvr. 5, 4, 125.

तूष्णसे 4, 2, 80.

1. तृतीय 1) der dritte 5, 2, 55. 3, 48. 84. 4, 58. — 2) तृतीया a) die Endungen des dritten Casus, des Instrumentals, der Instrumental 1, 3, 54. 4, 85. 2, 4, 32. 6, 1, 168 fgg. 3, 99. 7, 1, 74. 97. Wann gebraucht 2, 3, 6. 18 fgg. 27. 32 fg. 44 fg. 72. Statt des Acc. 2, 3, 3. Dat. 1, 3, 55. Statt dessen अम् 2, 4, 84. तस् 5, 4, 46 fg. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 30 fgg. 2, 21. 3, 4, 47. 6, 2, 153. Accent 2. 48. Die Casusendung in einem solchen Comp. nicht abgeworfen 6, 3, 3 fgg. — b) das Wort तृतीया. Declination 7, 3, 115.

2. तृतीय n. Drittel 5, 3, 48. In einem Tatp. vorangehend und folgend 2, 2, 3.

तृतीयो Adv. mit क् 5, 4, 58.

तृतीयासमास ein Compositum, in welchem das erste Glied als Instr. aufzufassen ist, 1, 1, 30.

√तृद् (तृद्, तृद) 3, 4, 17. Darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten 7, 2, 57.

°तृद्स् Infia. 3, 4, 17.

√तृप, darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten 7, 2, 45.

तृप् 6, 4, 157.

√तृप (तृप, तृपि) 3, 2, 172. 4, 57. तृपित्व und तृपित्वा 1, 2, 25.

तृष्णैज् 3, 2, 172.

√तृह् (तृह्, तृहि) u. s. w. 7, 3, 92.

√तृ (तृ) 3, 2, 46. 3, 120. तरति 4, 4, 5. Perfect 6, 4, 122. तरित्रतः 7, 4, 65.

ते Dat. Gen. 8, 1, 22. Wann nicht gestattet 24 fgg.

तैकायिन् 4, 1, 154.

तैतिलकद्रू 6, 2, 42.

तैत्तिरीय m. Pl. 4, 3, 102.

तैले 4, 3, 149.

तैलंपाता 6, 3, 71.

तैलीन् 5, 2, 4.

तैष 6, 4, 149.

तात्र 3, 2, 182.

तांदेये 4, 3, 94.

तांरायणिक 5, 1, 72.

तांत्वलायने und तांत्वलि 2, 4, 61. 4, 1, 101.

त्मना 6, 4, 141.

√त्यज् (त्यज) 3, 2, 142. तित्याज 6, 1, 36.

त्यद् 1, 2, 72. 3, 2, 60. Declination 7, 2, 102. Nomin. स्यः und स्य 6, 1, 133. Heisst वृद्धा 1, 1, 74.

त्योग und त्यागे 6, 1, 216.

त्यागिन् 3, 2, 142.

त्यादृश् und त्यादृश् 3, 2, 60.

1. √त्रप् (त्रप्, त्रपि) 3, 1, 126. 2, 136. Perfect 6, 4, 122.

2. त्रु, त्रैपिष्ट und त्रैपोयस् 6, 4, 157.
 त्रु 4, 3, 138.
 त्रयं 5, 2, 43. Vgl. त्रि.
 त्रयस् 6, 3, 48 fg.
 √ त्रस् (त्रस्, त्रसि) 3, 2, 140. त्रैसति und
 त्रैस्यति 1, 70. Perfect 6, 4, 124. Vgl.
 अपत्रस्त.
 त्रस्ये 3, 2, 140.
 √ त्रा s. √ त्रै.
 त्राणं und त्राते 8, 2, 56. 6, 2, 8.
 त्रापुर्षे 4, 3, 138.
 त्राण्यं 3, 1, 126.
 त्रि 5, 2, 43. 3, 45. 7, 2, 99. 8, 4, 50. Accent
 6, 1, 179. त्रयाणाम् 7, 1, 53. 4, 75. त्रीणि
 1, 4, 101. त्रि° vor Zahlwörtern 6, 3,
 48 fg. Vgl. तिस्र.
 त्रिशक 5, 1, 24.
 त्रिंशत् 5, 1, 59. 24. 62.
 त्रिककुद् Bahuvr. 5, 4, 147.
 त्रिगतपिष्ट 5, 3, 116.
 त्रिंतय 5, 2, 43.
 त्रिदत् und त्रिदत्त् 6, 2, 197.
 त्रिधा 5, 3, 45.
 त्रिनिष्क und त्रिर्निष्क 5, 1, 30.
 त्रिपाद् und त्रिपाद् 6, 2, 197.
 त्रिमूर्धे Bahuvr. (f. ई) 5, 4, 115.
 त्रिमूर्धेन् und त्रिमूर्धेन् 6, 2, 197.

त्रिविंशतिक und त्रिविंशतिकीन् 5, 1, 32.
 त्रिविस्त und त्रिविस्तिक 5, 1, 31.
 त्रिष्ट 8, 3, 97.
 त्रिस् 5, 4, 18. स् kann vor क् und प् in प्
 übergehen 8, 3, 43.
 त्रिस्तावा 5, 4, 84.
 √ त्रुद् (त्रुट्), त्रुटति und त्रुट्यति 3, 1, 70.
 त्रुधो 5, 3, 46.
 √ त्रै (त्रा) mit Abl. 1, 4, 25. त्राते und त्राणे
 8, 2, 56.
 त्रेशं 5, 1, 62.
 त्रैर्गन् 4, 1, 111.
 त्रैधम् 5, 3, 45.
 त्रैशाणो 5, 1, 36.
 त्र्यच् drei Vocale (अच्) habend, dreisilbig 6,
 2, 90.
 त्र्यजल 5, 4, 102.
 त्र्यायुर्षे 5, 4, 77.
 त्व 7, 2, 94. 97.
 त्वच् und √ त्वर्चि 3, 1, 25.
 त्वदीय 4, 3, 3.
 त्वम्, °स्त्वम् und °ष्ट्वम् 8, 3, 103 fg.
 √ त्वर् (त्वर) zu तूर् verkürzt 6, 4, 20. त्वरितं
 und तूरां 7, 2, 28. अतत्वरत् 4, 95.
 त्वष्ट Declination 6, 4, 11.
 त्वा 8, 1, 23. Wann nicht zu setzen 24 fgg.
 °ष्ट्वा und °स्त्वा 3, 103 fg.

द

√ दंश् (दंश्, दंश, दश्, दश) 3, 2, 166. 182.
 4, 47. दंशति 6, 4, 25. दन्दश्यते und दन्द-
 शति 7, 4, 86. Bedeutung des Intens.
 3, 1, 24.
 दंष्ट्रा 3, 2, 182.
 दक्षिण 1) Adj. 5, 3, 28. 34. 36. Declination
 1, 1, 34. 7, 1, 16. — 2) f. आ Lohn 5,
 1, 69. 95.
 दक्षिणात्स 5, 3, 28.
 दक्षिणौ Adv. 5, 3, 36. 4, 2, 98.
 दक्षिणात् 5, 3, 34.

दक्षिणाहि 5, 3, 37.
 दक्षिणीय 5, 1, 69.
 दक्षिणोन् 5, 3, 35.
 दक्षिणोर्मेन् Bahuvr. 5, 4, 126.
 दक्षिण्यं 5, 1, 69.
 दगड 5, 1, 66. 110. 4, 2.
 दगडमाणव 4, 3, 130.
 दगड्यं (eher दगड्य) 5, 1, 66.
 दत्, दन्त् und दन्त् Declination 6, 1, 63.
 Accent 171. °दत् und °दन्त् Bahuvr. 5, 4,
 141 fgg. 6, 2, 197.

दत्त 4, 4, 119. °दत्ते m. Nomen pr. 6, 2, 148.

Vgl. इन्द्रदत्त.

1. √ दद् (दद). Perfect 6, 4, 126.

2. √ दद् Substitut für दा 7, 4, 46.

ददौ und दद्धे 3, 1, 139.

दद्धेन् und दद्धि Declination 7, 1, 75.

दद्धि 4, 2, 18. Declination 7, 1, 75.

दद्धिपयस् n. Du. 2, 4, 14.

दद्धेप् 3, 2, 59. Wegen क्विप्न् müsste man eigentlich दद्धेप् betonen. Den richtigen Accent lehrt ein Vārttika.

दन्त 5, 2, 106. 113. Declination 6, 1, 63.

°दन्त Bahuvr. (f. ई und आ) 4, 1, 55.

Dafür °दत्, दन्त् substituiert 5, 4, 141 fgg.

दन्तावल 5, 2, 113.

दन्तुरे 5, 2, 106.

दन्त्य ein dentilabialer Laut 7, 3, 73.

दन्दश्लोक 3, 2, 166.

दन्दमणौ und Intens. दन्दम्ये 3, 2, 150.

√ दम् (दम्, दमि) 3, 2, 46. दाम्यति 7, 3, 74.

दान्त = दमित 2, 27. Caus. Âtman. 1, 3, 89.

°दमे 3, 2, 46.

दमिन् 3, 2, 141.

√ दम् (दम्, दम्), Desid. 7, 2, 49. 4, 56.

√ दय् (दय, दयि) 3, 2, 158. Mit Gen. 2, 3, 52. दयां चक्रे 3, 1, 37.

दयाल 3, 2, 158.

दैर 3, 3, 58. Vgl. पुरंदर.

√ दरिद्रा (दरिद्रा mit dem Gen. दरिद्रस्य) heisst reduplicirt 6, 1, 6. दरिद्रौति 192.

Wann इ für आ substituiert wird 4, 114.

दरिन् 6, 2, 157.

ददुरे 4, 4, 34.

दमे 4, 1, 102.

दर्शन 5, 2, 6. Vgl. अदर्शन.

°दर्शम् 3, 4, 29.

दविधतः 7, 4, 65. Wird statt auf धू fälschlich auf ध्र zurückgeführt.

द्विषट् und द्विषीयस् 6, 4, 156.

°दशौ 5, 3, 45.

देशक und दशत् 5, 1, 60.

°दशन, Derivata davon 5, 2, 45. Vgl. षप्.

दशमौ und देशम 5, 3, 49.

दशैकादश und दशैकादशिके (f. ई) 4, 4, 31.

√ दस्, दस्त = दासित 7, 2, 27.

√ दह् (दह) 3, 2, 142. Aorist 2, 4, 80.

दन्दहते und दन्दहोति 7, 4, 86. Bedeutung des Intens. 3, 1, 24.

1. √ दा umfasst die im Dhātup. als डुदाञ्, दाण्, दाप्, देङ्, दैप् und दो aufgeführten Wurzeln. Alle, mit Ausnahme von दाप् und दैप्, bezeichnet Pāṇini nebst den verschiedenen धा durch चु 1, 1, 20. Von einer dieser Wurzeln wird 3, 2, 159 दाह abgeleitet. Vgl. चु im ersten Index.

2. √ दा (दा mit dem Abl. दः, ददाति) 3, 2, 6. 3, 139. दीयते 4, 4, 66. 5, 1, 47. 96. Dafür दद् substituiert 7, 4, 46. त् 47. In diesem Falle die vorangehende Präposition verlängert 6, 3, 124. Vgl. दत्त. Mit आ Âtman. 1, 3, 20.

3. √ दा (दाण्), dafür यच्च् substituiert 7, 3, 78. Âtman. 1, 3, 55.

4. √ दा (दाप्), davon दात्र 3, 2, 182.

5. √ दा s. √ दी.

दाक्षिणात्ये 4, 2, 98.

दाण्डाजिनिक 5, 2, 76.

दाण्डिनायन 6, 4, 174.

दात्याह 7, 3, 1.

दात्र 3, 2, 182.

दाधिके 4, 2, 18.

√ दान् (दान्), दीदांसते 3, 1, 6.

°दामन् Bahuvr. (f. °दाम्नी) 4, 1, 27.

दामनि und दामनीय 5, 3, 116.

दायै 3, 1, 139.

दायाद mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39. °दायाद Tatp. Accent 6, 2, 5.

दायाद्य 6, 2, 5.

दागर्वे 5, 4, 77.

दारुणे n. 3, 2, 159. 5, 4, 114.

दार्षसत् 7, 3, 1.

दाद्वे 5, 1, 123.

दातेय 4, 3, 56.

दादुर्गिके 4, 4, 34.

दाभायर्णे 4, 1, 102.

दावे 3, 1, 142.

दाविक 7, 3, 1.

दाश 3, 4, 73.

दाशवान् 6, 1, 12.

दासीभार 6, 2, 42.

दंदि 3, 3, 92 fg.

दिक्कब्ध *Richtungswort*. Mit Abl. 2, 3, 29.

Erhalten die Suffixe अस्तात् u. s. w. 5, 3, 27 fgg. Am Anfange eines Comp. und Accent solcher Comp. 6, 2, 103 fgg. 168.

दिक्समास *ein Compositum, in welchem beide Glieder Richtungswörter sind*. Declination desselben 1, 1, 28.

√दिगि Substitut für √दे im Perfect 7, 4, 9.

दिङ्गामन् *Name für eine Weltgegend* 2, 2, 26.

दिति 4, 1, 85.

दित्यवाह 7, 3, 1.

दिधिपूर्पति 6, 2, 19.

1. √दिव् (दिव्, दिव), दीव्यति 3, 1, 69. 4, 4, 2. प्रादोव्यतः 1, 83. Mit Instr. oder Acc. 1, 4, 43. Gen. 2, 3, 58 fg. Acc. 60. दूर्ने und दूर्ते 8, 2, 49.

2. दिव् 4, 2, 101. द्याः 7, 1, 84. Accent 6, 1, 171. 183. Wann द्यु substituirt wird 131. दिवस् 3, 30. द्यावा 29.

दिवस्पृथिव्या 6, 3, 30.

दिवाकरे 3, 2, 21.

दिविज 6, 3, 15.

दिविष्ठ 8, 3, 97.

दिद्य 4, 2, 101.

1. √दिश् (दिशि) 3, 4, 58. अन्वादिष्ट 6, 2, 190. उपदिष्ट 3, 109. निर्दिष्ट 1, 1, 66. 2, 43.

2. दिश् f. 1) *Richtungswort* 2, 1, 50. 4, 1, 60. 2, 107. 3, 6. 5, 3, 27. 7, 3, 13. — 2) *Weltgegend* 5, 4, 8. — 3) *das Wort* दिश् 3, 2, 59. 4, 3, 54. 5, 3, 1. — Vgl. एकदिश्.

दिश्य 4, 3, 54.

दिष्ट 4, 4, 60.

दिष्टि Dvigu, Accent 6, 2, 31.

√दिह् (दिह्, देधि), Aorist 7, 3, 73. नि kann davor in णि übergehen 8, 4, 17.

√दो (दोङ्), दाप 6, 1, 50. Erhält das Augment य् (दोय्) 4, 63.

√दोत् (दोत्) und दोत्ति 3, 2, 153.

√दोधी (दोधी) heisst reduplicirt 6, 1, 6. Der Endvocal nie verstärkt 1, 1, 6. Fällt ab 7, 4, 53.

√दोप (दोप) 3, 2, 153. 167. Aorist 1, 61. अदोदिपत् und अदिदोपत् 7, 4, 3.

दोपित् 3, 2, 153.

दोप्रे 3, 2, 167.

दोर्घ 1) m. (einmal n.) *ein zwei Moren enthaltender Vocal* 1, 2, 27. Auch *ein kurzer Vocal vor Doppelconsonanz* 4, 12 (hier n.), 1, 58. 6, 1, 68. 75. 172. 7, 3, 23. 8, 2, 46. 3, 9. 4, 52. Wann eine Länge substituirt wird 6, 3, 111. 115 fgg. 4, 58 fgg. 93. 7, 2, 37. 3, 74 fgg. 101 fg. 4, 25 fg. 69. 83. 94. 8, 2, 76 fgg. In der Reduplication 3, 1, 6. 6, 1, 7. Für zwei Vocale 6, 1, 101 fg. 105 (nicht). Ueberhaupt nicht 4, 39. — 2) *das Wort* दोर्घ 6, 4, 157

दोर्घनिह्ये 4, 1, 59.

दोर्घसत्र 7, 3, 1.

√दु (दु mit dem Abl. दुवः) 3, 1, 142. 3, 23.

दुःख und दुर्वो Adv. mit क् 5, 4, 64.

दुँघ Adj. (f. आ) 3, 2, 70.

दुस्यु 7, 4, 36.

दुमेष् Bahuvr. 5, 4, 122.

दुर्लभ und दुर्लाम 7, 1, 68.

दुर्हल und दुर्हलि Bahuvr. 5, 4, 121.

दुर्हृद् 5, 4, 150.

√दुप (दुप) 3, 2, 142. Caus. (दोप् theoretisch) दूपयति 6, 4, 90. Auch दोपयति 91.

दुष्कुल, दुष्कुलेन 4, 1, 142.

दुष्जम् Bahuvr. 5, 4, 122.

दुःपम 8, 3, 88.

दुःपूति 8, 3, 88.

- दुस् am Anfange eines Comp. **3, 3, 126 fgg.**
दुःसक्यं und दुःसक्यि **5, 4, 121.**
1. √ दुह् (दुह्, दुह) **3, 2, 61. 70. 142. 6, 1, 214.** Aorist **3, 1, 63. 7, 3, 73.** Reflexivum **3, 1, 89.**
2. °दुह् **3, 2, 61.**
दुहितृ, पुत्रश्च दुहिता च = पुत्रौ **1, 2, 68.**
दुत **4, 3, 85. 4, 120.**
दुत्य (१) **4, 4, 120.**
दूर **6, 4, 156.** दूरम्, दूरेण, दूरात् **2, 3, 35.** दूरे **36. 5, 3, 37.** Mit Abl. oder Gen. **2, 3, 34.** दूरात्संबुद्धौ **1, 2, 33.** दूराद्धृते **8, 2, 84. 107 (अ°).** दूरात् mit einem Partic. auf त componirt **2, 1, 39. 6, 3, 2.** Vgl. अदूर.
दूरगौ **3, 2, 48.**
√ दृ (दृ) **3, 1, 109. 2, 157. 3, 58.** Aorist **1, 59.** दिदरिषते **7, 2, 75.**
दृढे **7, 2, 20. 5, 1, 123.**
दृढरूप in अंशलोत्°.
दृति **4, 3, 56.**
दृतिर्हेरि **3, 2, 25.**
दृत्य **3, 1, 109.**
√ दृप्, darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten **7, 2, 45; vgl. 6, 1, 59.**
1. √ दृश् (दृश्, दृशि) **3, 1, 137. 2, 36. 60. 94. 4, 29.** पश्यति **7, 3, 78. 4, 4, 46.**
पश्य und पश्यत mit Einfluss auf die Betonung des Verbums **8, 1, 39.** अ kann infigirt werden **6, 1, 58.** Aorist **3, 1, 47. 7, 4, 16.** Perfect **7, 2, 65.** दृश्यते **3, 2, 101. 178. 3, 130. 6, 3, 137. 4, 73. 7, 1, 76.** दृश्यन्ते **3, 2, 75. 3, 2. 5, 3, 14.** Bildung der beiden Futura, des स्-Aorists und Precativs im Pass. und Impers. **6, 4, 62.** Desid. Âtman. **1, 3, 57.** Vgl. दृष्ट.
2. °दृश् **3, 2, 60.** Einfluss auf das vorangehende Wort **6, 3, 89 fgg.** Nomin. °दृक् **8, 2, 62.** °दृह् **7, 1, 83.**
°दृश् **3, 2, 60.** Einfluss auf das vorangehende Wort **6, 3, 89 fgg.**
दृशे Infin. **3, 4, 11.**

- दृश्य **4, 4, 87.**
°दृश्वन् **3, 2, 94.**
दृष्ट **4, 2, 7.** Vgl. इन्द्र°.
√ दृ (दृ), Perfect **7, 4, 12.** Caus. (दारि) **3, 2, 41.** अददरत् **7, 4, 95.**
√ दे (दयति), Perfect **7, 4, 9.**
देय **4, 3, 47. 5, 4, 55.**
√ देव् (देवि) **3, 2, 142. 147.**
देव **5, 4, 27. 56. 6, 3, 92.** Betonung **1, 2, 38.**
°देवक **3, 2, 147.**
देवेता **5, 4, 27. 3, 2, 186. 4, 2, 24. 5, 4, 24.**
देवतादृष्ट **6, 2, 141 fgg. 3, 26 fgg. 7, 3, 21.**
देवतासंप्रदान **2, 3, 61.**
°देवत्यं **5, 4, 24.**
देवत्रो **5, 4, 56.**
देवद्रज्ज् **6, 3, 92.**
देवपथ **5, 3, 100.**
देवयज्या und देवहूय **3, 1, 123.**
√ देवायै **7, 4, 38.**
देविका **7, 3, 1.**
देश m. **1, 1, 75. 2, 4, 7. 3, 3, 78. 4, 2, 52. 67. 119. 3, 96. 5, 2, 105. 135. 3, 27. 6, 3, 98. 8, 4, 9. 24 (अ°).**
°देशीय und °देश्य s. देशीय् und देश्य im anderen Index.
दित्यं **4, 1, 85.**
दिन्य **6, 4, 61.**
दिवयज्ञि, दिवयज्ञौ und दिवयज्ञ्यौ **4, 1, 81.**
दिष्टिर्कौ **4, 4, 60.**
√ दो (दति), द्योति **7, 3, 71.** इ für den Wurzelvocal substituirt **4, 40.**
√ दोप् s. √ दुप्.
दोपन् und दोस् Declination **6, 1, 63.**
दोषिन् **3, 2, 142.**
दोस् s. दोपन्.
दोहिन् **3, 2, 142.**
दोह्य **6, 1, 214.**
दोवारिक **7, 3, 4.**
दोष्कुलेर्ये **4, 1, 142.**
द्यावा° Dvaṁdva **6, 3, 29.**
द्यावापृथिवीय und °पृथिव्यं **4, 2, 32.**
द्यावापृथिव्यौ **6, 3, 30. 4, 2, 32.**

- द्यु Substitut für 2. दिव् 6, 1, 131. 5, 2, 108.
1. √ द्युत् (द्युत्, द्युत्, द्युत्ति) 3, 2, 177. Aorist 1, 3, 91. 3, 1, 55. Bildung der Reduplication 7, 4, 67. दद्विद्युत्त् 65.
2. °द्युत् 3, 2, 177.
- द्युम् 5, 2, 108.
- द्युते 8, 2, 49. 3, 3, 37.
- द्युते 8, 2, 49.
- द्योः s. u. 2. दिव्.
- दद्विमेन् 5, 1, 123.
- √ द्रम्, Intens. दन्द्रम्ये 3, 2, 150.
- द्रवमूर्ति 6, 1, 24.
- द्रविणस्यु 7, 4, 36.
- द्रव्य 4, 3, 161. 5, 3, 104. 1, 51.
- द्रव्यक 5, 1, 51.
- द्रव्यप्रकर्ष 5, 4, 11.
- द्रष्टृ 5, 2, 91.
- √ द्रा (द्रा, द्राति) 3, 2, 158. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17.
- द्राच, द्राचिमेन्, द्राचिष्ठ und द्राचोयस् 6, 4, 157.
1. √ द्रु (द्रु mit dem Abl. द्रुवः) 3, 2, 145. 3, 23. 27. 49. Perfect 7, 2, 13. Caus. Parasm. 1, 3, 86. Reduplicirter Aorist 3, 1, 48. 7, 4, 93 fg. Desid. 81.
2. द्रु 4, 3, 161 fg. 5, 2, 108.
- द्रुघण, द्रुघन 3, 3, 82.
- द्रुम् 5, 2, 108.
- द्रुर्वेय 4, 3, 162.
1. √ द्रुह् (द्रुह्, द्रुह्) 3, 2, 61. 142. Mit Dat. 1, 4, 37. Nach Präpositionen Acc. 38. Ein ārdhadh. kann das Augment ह् erhalten 7, 2, 45. Für ह् kann द् oder च् substituiert werden 8, 2, 33.
2. °द्रुह् 3, 2, 61.
- द्रोण 4, 1, 103.
- द्रोहिन् 3, 2, 142.
- द्रोणायने und द्रोणि 4, 1, 103.
- द्वके = द्विके 7, 3, 47.
- द्वंद्वे n. 8, 1, 15 m. ein Compositum, dessen Glieder durch „und“ verbunden gedacht werden, 2, 2, 29. Genus richtet sich nach dem letzten Wort 2, 4, 26. Ausnahmen Pāṇini's Grammatik.

27 fg. Steht im Singular 2, 4, 2 fgg. Ist als solches n. 17. Erhält als solches das Suffix अँ 5, 4, 106. Declination von zu einem Dv. verbundenen Pronomina 1, 1, 31. Patronymica verlieren ihr patron. Suffix 2, 4, 68 fg. Anordnung der Glieder 2, 32 fgg. Veränderungen des ersten Gliedes 6, 3, 25 fgg. Accent 2, 34 fgg. Ableitungen mit द्वेय 4, 2, 6. 3, 88. ८-अक 125. १८-अक 5, 1, 133. द्वैन् 2, 128. Vgl. देवताद्वंद्वं. नक्षत्रद्वंद्वं.

द्वये 5, 2, 43.

द्वारं vor Zahlwörtern 6, 3, 47. 49.

द्वार 4, 3, 86. Mit Vṛddhi दांवारं 7, 3, 4.

द्वि, Ableitungen davon 5, 2, 54. 3, 2. 45.

4, 18. द्वे 6, 1, 1. 8, 1, 1. 4, 46. द्वयोः

1, 2, 59. 5, 3, 92. द्वेकयोः 1, 4, 22. द्वि

vor Zahlwörtern 6, 3, 47. 49. द्वि gehört

zu सर्वादि und त्यदादि.

द्विके = द्विके 7, 3, 47.

द्विगु m. ein Tatpurusha (genauer ein Kar-

madhārāja), dessen erstes Glied ein Zahl-

wort (s. संख्या) ist, 2, 1, 23. 52. Als Subst.

(zwei oder mehr Dinge als eine Einheit

gefasst) im Sg. 2, 1, 51. 4, 1. Mit dem

Fem. auf द्वे 4, 1, 21. Auch n. auf अँ 5, 4,

99. Adj. (in den verschiedensten Be-

deutungen) ohne Hinzufügung eines tad-

dhita 4, 1, 88. 5, 1, 28 fgg. 55. F. आ

und द्वे 4, 1, 22 fgg. Verschiedene taddh.

angefügt 5, 1, 29 fgg. 54 fg. 82. 86 fgg.

Accent eines Dvigu 6, 2, 29 fgg. 122.

Accent eines Comp. mit einem Dvigu im

zweiten Gliede 12. 197. Von einem in

Wirklichkeit nicht bestehenden, nur

supponirten Dvigu kann wie mit einem

taddh. ein wirklicher Stamm gebildet

werden, 2, 1, 51. Man beachte, dass

Composita wie द्विपाद् „zweifüssig“ wohl

Bahuvrīhi, aber keine Dvigu sind. Vgl.

संख्या.

द्वितय 5, 2, 43.

1. द्वितीय 1) *der zweite* 5, 2, 54, 3, 48, 83. 4, 58. 6, 1, 2, 3, 80. — 2) द्वितीया a) *die Endungen des zweiten Casus, des Accusativs, der Accusativ.* Bildung desselben 7, 2, 87. Tonlose pronominale Formen 2, 4, 34. 8, 1, 20, 23. Wann gebraucht 2, 3, 2 fgg. 8, 12, 31 fg. 35, 60. Statt der Accusativendung चा 5, 4, 56. Vor einem Absolut. auf अम् (auch componirt) 3, 4, 53. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 24. Accent eines solchen Comp. 6, 2, 2, 47. Am Ende eines Tatp. 2, 2, 4. Vgl. कर्मन्. — b) *das Wort द्वितीया, Declination* 7, 3, 115.
2. द्वितीय *halb, Hälfte* 5, 3, 48. Am Anfange und am Ende (n.) eines Tatp. 2, 2, 3.
- द्वितीया Adv. mit क् 5, 4, 58.
- द्विदण्डि Avjajibh. 5, 4, 128.
- द्विदत् und द्विदत् 6, 2, 197.
- द्विर्धा 5, 3, 45.
- द्विनिष्क und द्विनिष्क 5, 1, 30.
- द्विपाद् u. द्विपाद्, द्विसूर्धन् u. द्विसूर्धन् 6, 2, 197.
- द्विवचन *Lautverdoppelung*, 1, 1, 58. *Reduplication* 59.
- द्विवचन n. *Personal- und Casusendungen des Duals, der Dual* 1, 4, 102 fg. Wann gebraucht 22. Statt Pl. 2, 63. — 1, 1, 11, 5, 3, 57. 7, 1, 77, 2, 88, 92.

- द्विविंशतिक und द्विविंशतिकौन 5, 1, 32.
- द्विविस्त und द्विविस्तिक 5, 1, 31.
1. √ द्विप् (द्विप्, द्विप्) 3, 2, 61. 131. 142. अ-द्विपुः und अद्विपन् 4, 112.
2. °द्विप् 3, 2, 61.
- द्विर्षत् 3, 2, 131.
- द्विषंतर्षे 3, 2, 39. 6, 3, 67.
- द्विष्ट 8, 3, 97.
- द्विस् 5, 4, 18. स् kann ष् werden 8, 3, 43.
- द्विस्तावा 5, 4, 84.
- द्विहल् *zwei Consonanten (हल्) habend* 7, 4, 71.
- द्वोप 6, 3, 97. 4, 3, 10.
- द्वेधा 5, 3, 46.
- द्वेषिन् 3, 2, 142.
- द्वेषम् 5, 3, 45.
- द्वेष Subst. und davon द्वेष Adj. 4, 2, 12.
- द्वेष्य 4, 3, 10.
- द्वेशार्थं 5, 1, 36.
- द्वच् *zwei Vocale (अच्) habend, zweisilbig* 4, 1, 121. 156. 170. 2, 113. 3, 72. 150. 5, 1, 39. 4, 57. 6, 1, 205. 2, 90. 119. 194. 3, 135.
- द्वज्जलं 5, 4, 102.
- द्वशीति 6, 3, 47.
- द्वायुषे 5, 4, 77.
- द्वुपसर्ग s. अद्वुपसर्ग.

ध

- √ धन् (धन), Accent in einer reduplicirten Form 6, 1, 192.
- धन 1, 1, 35. 4, 4, 84. 5, 2, 65. °धन Accent 6, 2, 55.
- धनक 5, 2, 65.
- √ धनाये 7, 4, 34.
- धनुष्करं 3, 2, 21.
- धनुस् 4, 4, 83 (अ°). 5, 4, 132. °धनुस् 133.
- धन्य 4, 4, 84.
- ± धन्वक 4, 2, 121.

1. धन्वन् *Wüste* 4, 2, 121.
2. °धन्वन् Bahuvr. *Bogen* 5, 4, 132 fg.
- √ धम् (धम) Substitut für √ ध्मा 7, 3, 78.
- धर्मे und °धर्मे 3, 1, 137. 2, 29 fg.
- धये und °धये 3, 1, 137. 2, 29 fg.
- धरे 3, 2, 46.
- धर्मे 4, 2, 41. 46. 91 fg. 5, 2, 132. 4, 124.
- °घत् Adv. 4, 2, 46.
- °धर्मे Bahuvr. 5, 4, 124.
- °धर्मेन् 5, 2, 132.

धैर्म्य 4, 4, 91 fg. 47. 6, 2, 65.

धवित्र 3, 2, 184.

1. √ धा bezeichnet die Wurzeln धा, दधाति und धे. Nebst den verschiedenen दा werden sie durch चु zusammengefasst 1, 1, 20. Beide Wurzeln sind 3, 2, 181 gemeint. Vgl. चु im vorangehenden Index.

2. √ धा (धा mit dem Gen. धः und दधाति) 3, 1, 138. 2, 158. Dafür ह्ति substituiert 7, 4, 42. Für द् in दध् wird ध् substituiert 8, 2, 38. Ein nachfolgendes त् geht nicht in ध् über 40. धिष्व und धिषोय 7, 4, 45. Vgl. अनभिहित, आहित und व्यवहित und चु im vorangehenden Index.

धातु m. *Verbalwurzel*. So heissen die im Dhātupāṭha verzeichneten Wurzeln 1, 3, 1. Ferner die Desiderativa, Intensiva, Causativa (mit Einschluss der durch das Suffix इ verstärkten Wurzeln der zehnten Klasse), die durch आय (wie गोपाय), ईय (ऋतय) und इ (कामि) verstärkten Wurzeln und alle Denominativa 3, 1, 7 fgg. 32. Vor den Denominativsuffixen fällt die Casusendung ab 2, 4, 71. Eine Wurzel hat den Acut auf der letzten Silbe 6, 1, 162. Welche Suffixe daran gefügt werden 3, 1, 91 fgg. Lautliche Veränderungen derselben 6, 1, 64 fgg. 80. 175. 4, 14. 77. 140. 7, 1, 58. 100. 8, 2, 32. 62. 74 fg. Reduplicirt 6, 1, 8 fgg. — 3, 2, 14. 7, 1, 70. 8, 2, 43. 4, 27. *Verbum, Verbalform* überhaupt 1, 4, 80. 3, 3, 155. 4, 1. 5, 1, 118 (धात्वर्थे eine Präposition). 6, 1, 91 fg. Vgl. अधातु.

धातुलोप *einen Abfall des Auslauts einer Wurzel bewirkend* 1, 1, 4.

धातुसंबन्ध 3, 4, 1.

धान्त्री 3, 2, 181.

धान्य 2, 4, 12. 3, 3, 30. 48. 5, 2, 1.

धार्य 3, 1, 139.

धाया 3, 1, 129.

धारय 3, 1, 138.

√ धारिं s. √ ध.

धारं 3, 2, 159.

धारतराजं 6, 4, 135.

√ धाव्, धावति 4, 4, 37. Vgl. √ धां.

°धिं 3, 3, 92 fg. Vgl. उदधि.

धित in नेम°, वसु°, सु°.

√ धिन्व् (धिन्वि), धिनोति 3, 1, 80.

धुरं 3, 2, 177. 4, 4, 77. °धुरं 5, 4, 74.

°धुरं 5, 4, 74.

धुर्वं 4, 4, 77.

√ धुव् (धुर्वि) 3, 2, 177.

√ धू (धू, धूज्) 3, 2, 184. Ein ārdhadh. kann das Augment इ erhalten 7, 2, 44. Aorist 72.

√ धूप् (धूप) und √ धूपार्थं 3, 1, 28.

धूम 4, 2, 127.

°धूर्तं Tatp. 2, 1, 65.

√ ध Caus. (धारि) 3, 1, 138. 2, 46. धारयत् 130. Mit Dat. 1, 4, 35. Desid. दिधरिषते 7, 2, 75. Intens. दाधर्ति, दधर्ति, दधर्षि 4, 65.

धतराजन 6, 4, 135.

√ धप् (धप्, धप, धपि) 3, 2, 140. 4, 65. धर्षित 1, 2, 19. धृष्ट 6, 1, 206. 7, 2, 9. Vgl. अष्ट.

धृष्टुं 3, 2, 140.

√ धे (धेट्) 3, 1, 137. 2, 29 fg. 159. Aorist 2, 4, 78. 3, 1, 49. Vgl. चु im vorangehenden Index.

± धेनव 7, 3, 25.

धेनु 4, 2, 47. °धेनु Tatp. 2, 1, 65.

धेनुष्या 4, 4, 89.

धेन्वनडुहो 5, 4, 77.

± धेनव 7, 3, 25.

धेनुक 4, 2, 47.

धेवत्य 6, 4, 174.

√ धां für स im Präsens substituiert 7, 3, 78. Vgl. √ धाव्.

धौमक 4, 2, 127.

धोर्यं 4, 4, 77.

√ ध्मा (ध्मा) 3, 1, 137. 2, 29 fg. धँमति 7,
3, 78. देध्मीयते 4, 31.

√ ध्या s. √ ध्यै.

√ ध्यै (ध्या), ध्याते 8, 2, 57.

ध्रुव 1, 4, 24. 6, 2, 177. Vgl. अघ्रुव.

ध्रौव्य 3, 4, 76.

√ ध्वंस् (ध्वंसु), Intens. 7, 4, 84. Für den
Auslaut wird द् substituted 8, 2, 72.

ध्वन् Caus. (ध्वनयति) Aorist 3, 1, 31.

ध्वर्ये 3, 1, 123.

°ध्वाङ्क Tatp. 2, 1, 42.

ध्वान्त 7, 2, 18.

न

न 1, 1, 4. 10. 29. 58. 63. 2, 18. 37. 3, 4. 15.

58. 89. 4, 4. 2, 2, 10. 3, 69. 4, 14. 61.

67. 83. 3, 1, 47. 51. 64. 89. 2, 23. 113.

152. 3, 135. 4, 23. 4, 1, 10. 22. 56. 178.

2, 113. 3, 130. 5, 1, 121. 2, 27. 4, 5. 69.

89. 155. 6, 1, 3. 20. 37. 46. 99. 104. 115.

175. 182. 2, 19. 91. 101. 133. 142. 168.

176. 181. 3, 19. 37. 4, 4. 30. 39. 69. 74.

85. 126. 137. 170. 7, 1, 11. 26. 62. 68.

78. 2, 4. 8. 39. 59. 3, 3. 6. 22. 27. 34.

45. 59. 87. 4, 2. 14. 35. 63. 8, 1, 24. 29.

51. 73. 2, 3. 8. 57. 110. 4, 34. 42. 48. 67.

न वेति विभाषा 1, 1, 44. Mit Präsens

oder Aorist 3, 2, 121. न नु (ननु) mit

Präsens 120. Einfluss auf die Betonung

des Verbums 8, 1, 43. न ह (नह) Ein-

fluss auf die B. d. V. 31. Vgl. नज्.

नक्तंदिर्वम् 5, 4, 77.

नक्र 6, 3, 75.

नक्षत्र 6, 3, 75. 1, 2, 60. 2, 3, 45. 3, 1, 116.

4, 2, 3. 3, 16. 37. 4, 141. 8, 3, 100.

नक्षत्रद्वंद्व 1, 2, 63.

नक्षत्रिय 4, 4, 141.

नख 6, 3, 75. °नख Bahuvr. (f. ई und आ)

4, 1, 58.

नखपर्व 3, 2, 34.

नग m. 6, 3, 77.

नगर 4, 2, 128. 6, 1, 155. 7, 3, 14. °नगर

4, 2, 142. 7, 3, 24. Accent 6, 2, 89.

Vgl. नव°.

°नगरैय 4, 2, 142.

नगनकरैय 3, 2, 56.

नगनभविष्युँ und नगनभौलुक 3, 2, 57.

नज् die Negation n. Davon नाना 5, 2, 27.

Am Anfange eines Comp. 2, 1, 60. 2, 6.

3, 3, 112. 4, 1, 57. 5, 1, 121. 4, 71. 121

fgg. 7, 3, 30. 47. Das न् fällt ab 6, 3,

73. Erhält sich 75 fgg. Nach अ erhält

das Nomen vorn das Augment न् 74.

Accent eines Bahuvr. mit der Negation

6, 2, 116. 155 fgg. 172 fgg. नञ्वत् Adv.

175. अनज् 2, 4, 19. 6, 4, 127. अनञ्चि-

शिष्ट 2, 1, 60. अनञ्समास 6, 1, 132.

अनञ्पूर्व 7, 1, 37.

√ नट् Caus. (नाट) mit Gen. 2, 3, 56.

नट 4, 3, 129.

नटसूत्र 4, 3, 110.

नड 4, 1, 99. 2, 87. 91.

नडकैय 4, 2, 91.

नँञ्वत् und नञ्वले 4, 2, 87.

नत 5, 2, 31.

√ नद् (नद) 3, 3, 64. Ein vorangehendes

नि wird णि 8, 4, 17.

नद 3, 1, 115.

°नदम् und °नदि Avjajibh. 5, 4, 110.

नदी f. 1) die Femininendungen ई und ऊ

(mit einigen Ausnahmen) und ein darauf

ausgehendes Femininum 1, 4, 3 fgg. De-

clination 7, 1, 54. 3, 107. 112. 116. Da-

für eine Kürze substituiert 6, 3, 44. Be-

tont am Anfange eines Comp. 2, 109.

Daran im Bahuvr. क् angefügt 5, 4, 153.

Partic. auf अत्ते 6, 1, 173. Wann अन्तौ

7, 1, 80 fg. Vgl. डीन्, डीण्, डीण् und

ऊङ् im vorangehenden Index. — 2) *Fluss*
2, 1, 20 fg. 4, 7. 4, 1, 113. 2, 85. — 3) *das*
Wort नदी 4, 2, 97. 4, 111.

नदीष्वा 8, 3, 89.

नैद्धी 3, 2, 182.

ननु s. u. न.

√ नन्द (नन्दि) und नैन्दन 3, 1, 134.

नपात् 6, 3, 75.

नपुंसक *Neutrum* 6, 3, 75. Neutrale Com-
posita 2, 4, 17 fgg. 30. 6, 2, 14. 98. 123.
Participia auf त 3, 3, 114. अर्थ 2, 2, 2.
Durch Kürzung des Auslauts gebildet
1, 2, 47. Neutra auf अन् und अस् im
Comp. 5, 4, 103. 109. Declination 6, 4,
11. 7, 1, 19 fg. 23 fgg. 72 fgg. 79 fgg.
Vgl. अनपुंसक.

नभाज् 6, 3, 75.

√ नम् (नम्, नम, नमि) 3, 2, 167. Aorist 7,
2, 73. Reflexivum 3, 1, 89. Vgl. नत,
उचत.

नमस् 3, 1, 19. Mit Dativ 2, 3, 16. Be-
wahrt als Gati das स् vor क 8, 3, 40.

√ नमस्ये Act. 3, 1, 19.

नमुचि 6, 3, 75.

नमै 3, 2, 167.

नर in विश्वानर 6, 3, 129.

नव° Tatp. 2, 1, 49.

नवति 5, 1, 59.

नवन्, नवभ्यः 7, 1, 16. Vgl. षप्.

नवनगर, Accent 6, 2, 89.

नवमं und नैवम 5, 3, 49.

नवेदस् 6, 3, 75.

1. √ नश् (नश्, नश, नशि) 3, 2, 163. 4, 43.
8, 2, 63. Aorist 2, 4, 80. न् wird infi-
girt 7, 1, 60. Ein árdhadh. kann das
Augment इ erhalten 2, 45. नष्ट्वा oder
नष्ट्वा 6, 4, 32. Wann न् nicht in श
übergeht 8, 4, 36. Caus. (नाश) 3, 2, 146.
Parasm. 1, 3, 86.

2. °नैश्, Nomin. °नट् oder नक् 8, 2, 63.

नैश्वर 3, 2, 163.

1. नस् tonloses Pron. 8, 1, 21. Wann nicht
zu setzen 24 fgg. ण् für न् 27 fg.

2. नैस् *Nase* in den schwachen Casus 6, 1,
63. Die Casusendung erhält den Acut 171.

°नसै 5, 4, 118 fg.

नसत् 8, 2, 61.

1. √ नह् (नह्, नहि) 3, 2, 182. 6, 3, 116.
Für ह् wird ध् substituiert 8, 2, 34.

2. °नैह् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

नह s. u. न.

नाक 6, 3, 75.

°नाग Tatp. 2, 1, 62. नागै 4, 1, 24.

±_नागर 7, 3, 24.

नागरक 4, 2, 128.

नाट्य 4, 3, 129.

नाडायनै 4, 1, 99.

°नाडि Bahuvr. 5, 4, 159.

नाडिंघर्मं u. नाडिंघर्यं 3, 2, 30 (eingeschoben).

नाडौ 3, 2, 30 (eingeschoben).

°नाडौक Bahuvr. 5, 4, 159.

√ नाय (नाय्) mit Gen. 2, 3, 55.

नायर्हैरि 3, 2, 25.

नादेर्ये 4, 2, 97.

नाट्ये 4, 4, 111.

नौना 5, 2, 27. Mit Abl. oder Instr. 2, 3, 32.

नान्दौकरे 3, 2, 21.

नाभि in सनाभि.

नामपौहम् 3, 4, 58.

नामन् 3, 4, 58. 4, 3, 72. °नामन् 2, 2, 26.

3, 3, 34. 4, 3, 66. 5, 3, 78. 81. 6, 2,

187. 3, 10. 17. 8, 3, 94. Vgl. अष°, तत्रा-

मन्, स°.

नामाख्यात und नामाख्यातिकं 4, 3, 72.

नामाटैशम् 3, 4, 58.

नामिकं 4, 3, 72.

°नामिका in तत्रामिका.

नाये 3, 1, 142. 3, 16 (vgl. 6, 1, 159).

°नावे 5, 4, 99 fg.

नौविक 4, 4, 7.

नाव्यं 4, 4, 91. 6, 1, 213.

°नाशम् in जीवनाशम्.

नासत्य 6, 3, 75.

°नासिक Bahuvr. (f. ङ् und ञ) 4, 1, 55.
 नासिकंधर्म 3, 2, 29.
 नासिका 1, 1, 8. 4, 1, 55. 5, 2, 31. 4, 118 fg.
 Declination 6, 1, 63.
 नास्ति und नास्तिके 4, 4, 60.
 नि Upasarga und Gati 1, 3, 17. 30 u. s. w.
 Wann शि 8, 4, 17 fg. नि° Accent 6,
 2, 192.
 √ निस् (निंस), न् kann ण् werden 8, 4, 33.
 निकट 4, 4, 73.
 °निकाय, Accent 6, 2, 94.
 निकाय्य 3, 1, 129.
 निकार 3, 3, 30. 6, 2, 144.
 निक्वर्ण und निक्वार्ण 3, 3, 65. 6, 2, 144.
 √ निक्त् (नित्त), न् kann ण् werden 8, 4, 33.
 निगद 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निगम m. 3, 3, 19. 6, 3, 113. 4, 9. 7, 2, 64.
 3, 81. 4, 74.
 निगरण 1, 3, 87.
 निगद 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निगार 3, 3, 29. 6, 2, 144.
 निगह्यानुयोग 8, 2, 94.
 निग्राह 3, 3, 45. 6, 2, 144.
 निघ 3, 3, 87.
 निघसे 3, 3, 60. 6, 2, 144.
 √ निञ् (निञ्), नेनेक्ति 7, 4, 75.
 नित्य, °वोप्सयोः 8, 1, 4. नित्यम् 1, 2, 63. 72.
 4, 77. 2, 2, 17. 3, 1, 23. 3, 66. 4, 99. 4,
 1, 29. 35. 46. 3, 144. 4, 20. 5, 1, 64. 76.
 89. 2, 44. 57. 118. 4, 122. 6, 1, 57. 100
 (eingeschoben). 125. 197. 210. 4, 108. 7,
 1, 81. 2, 61. 4, 8. 8, 1, 66. 3, 3. 32. 45.
 77. नित्य 6, 2, 138. Mit nachfolgendem
 Partic. auf त्, Accent 61. Vgl. अनित्य.
 नित्यसमास, अ° 6, 1, 169.
 निद्रार्तु 3, 2, 158.
 निधान, अ° 6, 2, 192.
 निनद 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 √ निन्द् (निन्द, निन्द) 3, 2, 146. न् kann ण्
 werden 8, 4, 33.
 निन्दक 3, 2, 146.
 निपट 3, 3, 64. 6, 2, 144.

निपत्या 3, 3, 99.
 निपाठ 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निपात m. Partikel, Präposition, Adverb
 (adverbial gebrauchte Casusformen), In-
 terjection u. s. w. 1, 4, 56. Heissen Avjaja
 (Indeclinabilia) 1, 37. 3, 3, 4. 8, 1, 30.
 Auslaut verlängert 6, 3, 136. Aus einem
 Vocal bestehend und pragrahja 1, 1, 14.
 Vgl. पूर्व°.
 निपान n. 3, 3, 74.
 निपुण 7, 3, 30. Mit Loc. oder Acc. mit
 प्रति 2, 3, 43. Am Ende eines Tatp. 1, 31.
 निबिड 3, 3, 32.
 निबिरोसे 5, 2, 32.
 निमन्त्रण 3, 3, 161.
 निमान 5, 2, 47.
 निमित्त 3, 3, 87.
 निमित्त n. 3, 3, 139. 5, 1, 38. 6, 1, 80. 3,
 39. 7, 2, 36.
 निमूलक्रोयम् 3, 4, 34.
 नियम 3, 3, 63. 6, 2, 144.
 नियुक्त 4, 4, 66. 69. 6, 2, 75.
 नियोज्य 7, 3, 68.
 निर् Präposition 7, 2, 46. Vgl. निस्.
 निरवसित in अनिरवसित 2, 4, 10.
 निराकरिष्णु 3, 2, 136.
 निरुदक 6, 2, 184.
 निरोध, अ° 3, 1, 101.
 निर्दिष्ट 1, 1, 66. 2, 43.
 निर्धारण n. 2, 2, 10. 3, 41. 5, 3, 92.
 निर्मित 4, 4, 93.
 निर्वण 8, 4, 5.
 निर्वण und निर्वात 8, 2, 50.
 निर्वृत्त 4, 4, 19. 5, 1, 79.
 निवचने als Gati 1, 4, 76.
 °निवात, Accent 6, 2, 8.
 निवास m. 3, 1, 129. 3, 41. 4, 2, 69. 3, 89.
 6, 1, 201.
 निश्च in den schwachen Casus für निशा 6,
 1, 63. Wirft den Acut auf die Casus-
 endung 171.
 निशा 4, 3, 14. °निशा und निश n. Tatp.
 2, 4, 25.

निशाकरं 3, 2, 21.
 निश्चर्यं 3, 3, 58. 6, 2, 144.
 निःश्रेयसं 5, 4, 77.
 निषत्त 8, 2, 61.
 निषट्वा 3, 3, 99.
 निषय und निषित 8, 3, 70.
 निष्क 5, 1, 20, 2, 119.
 निष्कुल, निष्कुलौ Adv. mit कृ und निष्कोपया
 5, 4, 62.
 निष्कर्ष्यं 3, 1, 123.
 निष्ठा die Participialsuffixe त् und त्वत् und
 ein darauf (insbes. auf त्) auslautender
 Stamm 1, 1, 26. Mit und ohne Binde-
 vocal इ 7, 2, 14 fgg. 47. 50 fgg. Ein-
 fluss auf die Wurzel 1, 2, 19 fgg. 6, 1,
 22 fgg. 4, 52 (an Causativa gefügt). 60 fg.
 95. Wann त् in न् übergeht 8, 2, 42 fgg.
 °स्कच ohne Wandel des स् 3, 73. Ver-
 gangene Bedeutung 3, 2, 102. Nicht
 mit Gen. 2, 3, 69. Betonung 6, 1, 205
 fgg. Am Anfange eines Bahuvr. 2, 2,
 36. Accent 6, 2, 110. 169. Am Ende
 eines Karmadh. 46. Vgl. क्त und क्तवत् in
 vorangehenden Index.
 निष्पत्त und निष्पत्तौ Adv. mit कृ 5, 4, 61.
 निष्पार्वं 3, 3, 28. 6, 2, 144.
 निष्पवाशि 5, 4, 160.
 निःषम 8, 3, 88.
 निःपूति 8, 3, 88.
 निस् Präposition 8, 3, 86. 102. Vgl. निः.
 निस्तब्ध 8, 3, 114.
 निस्वर्णं und निस्वर्णं 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निहर्वं 3, 3, 72. 6, 2, 144.
 1. √ नी (नी) 3, 1, 142. 2, 61. 182. 3, 24.
 26. 37. Âtman. 1, 3, 36 fg.
 2. °ने 3, 2, 61. Declination 7, 3, 116.
 नीचैस् 1, 2, 30.
 नीति 5, 3, 77.
 नील und नीलै 4, 1, 42.
 नीवारं 3, 3, 48. 6, 2, 144.

नु Indecl. Mit Präsens oder Aorist 3, 2,
 121. Vocal verlängert 6, 3, 133. Vgl.
 unter न.
 √ नुद् (नुद्, नुद) 3, 2, 5. नुत्त und नुत्तं 8,
 2, 56.
 नृ, Declination und Betonung 6, 1, 184. 4, 6.
 नृन् vor प 8, 3, 10.
 √ नृत् (नृत्, नृति), ein ârdhadh. kann das
 Augment इ erhalten 7, 2, 57. Caus.
 Âtman. 1, 3, 89.
 नेत् Einfluss auf die Betonung des Verbums
 8, 1, 30.
 नैत्र 3, 2, 182.
 नेद und नैदिष्ट 5, 3, 63.
 नैदीयस् 5, 3, 63. °नैदीयस् Accent 6, 2, 21.
 नेम, Declination 1, 1, 33.
 नेमधित 7, 4, 95.
 नेय 5, 2, 9.
 नेष्ट, Declination 6, 4, 11.
 नैकटिकं 4, 4, 73.
 नैयघोष 7, 3, 5.
 नैशं und नैशिक 4, 3, 14.
 नैष्कप्रतिक und नैष्कसहस्रिक 5, 2, 119.
 नैष्किकं 5, 1, 20. °नैष्किक 30.
 1. नीं tonloses Pronomen 8, 1, 20. Wann
 nicht gebraucht 24 fgg.
 2. नीं Schiff 4, 4, 7. 91. 5, 4, 99. 6, 1, 213.
 न्यघोष 7, 3, 5.
 न्यङ्कु 7, 3, 53.
 न्यञ्च् 6, 2, 53. Vgl. 2. अञ्च्.
 न्यन्त 6, 2, 181.
 न्यर्षा 7, 2, 24.
 न्याघोष° 7, 3, 5.
 न्यादं 3, 3, 60.
 न्यार्यं m. 3, 3, 37. 6, 2, 144. 3, 3, 122. 4,
 4, 92.
 न्यौष्य 4, 4, 92.
 न्युब्ज 7, 3, 61.
 न्युङ्ख 1, 2, 34.

प

°पं *trinkend*, f. °पंनी 3, 2, 8.

पैक्ति und पक्ति 3, 3, 95 fg.

पक्वें 8, 2, 52. °पक्व Tatp. 2, 1, 41. Accent 6, 2, 32.

पक्ष 4, 2, 80. 5, 2, 25.

पक्षति 5, 2, 25.

पक्षिन् 4, 4, 35.

पक्ष्य 3, 1, 119.

पक्षि 5, 1, 59.

पक्षु und पक्ष्ण 4, 1, 68.

√ पच् (पच, पच) 3, 1, 134. 2, 33. 136. 3, 95 fg. 8, 2, 52. पचति 5, 1, 52. पच्यन्ते 90. पच्यमान 4, 3, 43. Vgl. पक्वें.

पचें 3, 1, 134. —ऽ पचें 2, 33 fg.

पच्छब्द 6, 3, 56.

पच्छस् 6, 3, 55.

पच्य in कृष्ण°.

पञ्चक 5, 1, 60.

पञ्चकर्ण 6, 3, 115.

पञ्चत् 5, 1, 60.

पञ्चन्, पञ्चभ्यः 7, 1, 25. 2, 75. 3, 98. पञ्चानाम् 3, 4, 84. Vgl. पप.

1. पञ्चमं 1) *der fünfte* 5, 3, 49. — 2) पञ्चमो *die Endungen des fünften Casus, des Ablativs, der Ablativ*. Dafür अत् substituiert 7, 1, 31. तस् 5, 3, 7. 44 fg. अस्तात् 27 fgg. Nicht aber एन 35. Verhalten des स् vor परि 8, 3, 51. Wann gebraucht 2, 3, 7. 10 fg. 24 fg. 28 fg. 32 fgg. 42. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 37 fgg. 3, 2, 98. Casusendung erhält sich in einem solchen Comp. 6, 3, 2. Am Ende eines Avjajibh. 2, 1, 12. 4, 83. Vgl. अपादान.

2. पञ्चम *Fünftel* 5, 3, 49.

पञ्चाशत् 5, 1, 59.

√ पठ् (पठ) 3, 3, 64.

√ पण् (पण, पणि) 3, 3, 66. Mit Gen. 2, 3, 57. पणार्थेति 3, 1, 28.

पैण 3, 3, 66.

पणितव्य 3, 1, 101.

पणिन् 6, 4, 165.

1. पैण्य 3, 1, 101. 4, 4, 51. 6, 2, 13. Vgl.

अपण्य.

2. °पण्यं 5, 1, 34.

पैण्यकम्बल 6, 2, 42.

1. √ पत् erste Klasse (पत्, पत, पति) 3, 2, 136. 150. 154. 182. 3, 99. 4, 56. Ausfall des अ 6, 4, 99. Aorist 7, 4, 19. Desid. 54. Intens. 84. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17. Vgl. पतित.

2. √ पत् zehnte Klasse (पति) 3, 2, 158.

पतने 3, 2, 150.

पतयालु 3, 2, 158.

पति, Declination 1, 4, 8. 9. 6, 1, 112. Das स् des Genetivs eines vorangehenden Wortes erhält sich davor 8, 3, 56. Wann f. पतो 4, 1, 33 fgg. °पति Accent 6, 2, 18 fgg. Ableitungen von °पति 4, 1, 85. 5, 1, 128. Eine Genetivendung kann sich vor °पति erhalten 6, 3, 24. Verhalten eines Femin. von der Form ±_या vor पति 1, 13.

पतिघ्नै, f. °घ्नी 3, 2, 52.

°पतित Tatp. 2, 1, 24. 38.

पतिवलो 4, 1, 32.

पत्कारिण 6, 3, 54.

पैत्र 3, 2, 182. 1, 121. 4, 3, 122 fg. 5, 2, 7.

पतो wann für पति 4, 1, 33 fgg.

±_पत्यं 5, 1, 128.

°पर्यं 5, 4, 74. Vgl. अ°, क्व°, का°, कु°, देव°.

पैथक 5, 2, 63.

पैथिक und पथिकी 5, 1, 75.

पथिन् 4, 3, 29. 85. 4, 92. 104. 5, 1, 75. 2,

7. 63. 4, 74. Declination 7, 1, 85 fgg.

Accent 6, 1, 199.

पैथ्य 4, 4, 92.

1. √ पद् (पद्, पद, पदि, पद्य) 3, 2, 150. 154. 3, 16. 4, 56. 5, 4, 50. 53. Aorist 3, 1, 60. पित्सते 7, 4, 54. पनीपद्यते und पनीपदीति 84. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17. Mit सम् und Adv. auf सात् 5, 4, 53. Vgl. आपच, प्रतिपच.
2. पद् in den schwachen Casus für पाद substituiert 6, 1, 63. Accent 171. Wann sonst für पाद 3, 53 fgg. 4, 130. Vgl. °पदी.

पद n. 1) ein fertiges Wort und ein Nominalstamm vor consonantisch (mit Ausnahme des च) anlautenden Casusendungen und einigen taddhita, sowie vor dem Denominativ-Suffix य Med. 1, 4, 14 fgg. 2, 1, 1. 3, 1, 119. 8, 1, 16 fgg. 3, 21. 4, 1. 38. Hat nur einen Accent 6, 1, 158. — 2) Vorwand. °पद Tatp. Accent 6, 2, 7. — 3) das Wort पद 4, 4, 39. 87. 6, 2, 191. 8, 3, 47. Das स einer Genetivendung erhält sich davor 53. Wird für पाद substituiert 6, 3, 52. — Vgl. अति°, अधस्पद, उत्तर°, पूर्व°, शिरस्पद.

पदकार 3, 2, 23.

पदग 6, 3, 52.

पदने 3, 2, 150.

पदवो 4, 4, 37.

पदष्ठीवै 5, 4, 77.

°पदा 4, 1, 9.

पदाजि 6, 3, 52.

पदाति 6, 3, 52. 4, 2, 135 (अ°).

पदादि m. der Anlaut —, der erste Vocal eines Wortes 8, 2, 6. 3, 38 (अ°). 111.

पदान्त 1) der Auslaut eines Wortes 1, 1, 58.

6, 1, 76. 109. 7, 3, 3. 8, 4, 35. 37. 42.

59. अ° 6, 1, 96. 8, 3, 24. 55. — 2) auf

पद ausgehend (ein Comp.) 7, 3, 9.

पदार्थ Ding 1, 4, 96. अन्य° ein anderes Ding, etwas Anderes 2, 1, 21. 2, 24.

± पदिकै 4, 4, 39.

⊥ पदिका 5, 4, 1. 2.

°पदी 4, 1, 8. 5, 4, 139.

Pāṇini's Grammatik.

पदे als Gati bei कृ 1, 4, 76.

पदोपहत 6, 3, 52.

पद्घोष 6, 3, 56.

पद्गति und पद्गिम 6, 3, 54.

पद्य 4, 4, 87. 6, 3, 53.

√ पन् (पनि), पनार्येति 3, 1, 28.

पन्त् von पथिन् 5, 1, 76.

पन्त् und पँन्त्क 4, 3, 29.

पन्मिथ 6, 3, 56.

पयस् 4, 3, 160. Das स einer Genetivendung erhält sich davor 8, 3, 53. Vgl. दधि°.

पयस्यं 4, 3, 160.

पर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.

Ableitungen davon 5, 3, 29. 1) nachfolgend (mit Abl.) 1, 1, 47. 54. 57. 4, 2.

81. 2, 2, 31. 3, 1, 2. 3, 138. 4, 20. 6,

1, 84 (पूर्व°). 112. 4, 156. 7, 3, 22. 27. 4,

88. 8, 1, 2. 2, 92. 3, 4. 118. Am Ende

eines Bahuvr. 1, 1, 51. 70. 2, 40. 4, 62.

6, 1, 115. 120. 7, 4, 80. 93. 8, 1, 56. 3,

6. 26 fg. 35. 37. 110. 4, 28. — 2) summus

1, 4, 109. — Vgl. सर्वनामन्.

परक्षेत्र 5, 2, 92.

परतैस् 5, 3, 29.

परंतर्षे 3, 2, 39.

परम° Tatp. 2, 1, 61.

परमेष्ठ 8, 3, 97.

परंपर und परंपरीण 5, 2, 10.

पररूप n. das nachfolgende Element. Wird allein für das vorangehende und dieses substituiert 6, 1, 94 fgg.

परवत् Adv. wie das nachfolgende (Wort) 2, 4, 26.

परशब्द 4, 3, 168.

परशब्ध 4, 4, 58.

परसवर्ण m. ein mit dem nachfolgenden Laut homogener Laut 8, 4, 58.

परैस्तात् 5, 3, 29.

परस्पर in अपरस्परा°.

परस्मै° 6, 3, 8.

परस्मैपद n. Sg. u. Pl. die Personalendungen des Activums und die Participialsuffixe

- अत् und वस् 1, 4, 99. Bezeichnen den Agens 3, 78. Agens und Object im Reflex. 3, 1, 90. Im Präsens verlängert क्रम् seinen Vocal 7, 3, 76. Andere Endungen im Perfect substituirt 3, 4, 82. Nach einem Aorist 3, 1, 55. 7, 2, 1, 2, 40. 72. Precativ 40. Coniunctiv 4, 97. 103. Ein ārdhadh. erhält davor das Augment इ 7, 2, 58 fg.
- परा Upasarga und Gati 1, 3, 19. 39. 79. 4, 26 u. s. w. Statt dessen पला 8, 2, 19.
- पराङ्गवत् Adv. 2, 1, 2.
- परादि das vorangehende Wort 6, 2, 199.
- परारि 5, 3, 22.
- परार्थं 4, 3, 5.
- परि Upasarga u. Gati 1, 3, 18. 21. 82 fg. u. s. w. Davon परितस् 5, 3, 9. र् kann ल् werden 8, 2, 19. Karmaṣṭraṣṭraṅga 1, 4, 88. 90. 93. Mit Ablat. 2, 3, 10. Verhalten des स् dieser Endung davor 8, 3, 51. Verdoppelt 1, 5. परि° Avjajibh. 2, 1, 11 fg. Accent 6, 2, 33. 182. °परि Avjajibh. 2, 1, 10.
- परिक्रयण 1, 4, 44.
- परिक्षेपक 3, 2, 146.
- परिक्षेपिन् 3, 2, 142.
- परिखा 5, 1, 17.
- परिग्रह 1, 4, 65 (अ°).
- परिग्रामम 4, 3, 61.
- परिग्राह्ये 3, 3, 47. 6, 2, 144.
- परिघ 3, 3, 84. 8, 2, 22.
- परिचय्य 3, 1, 131.
- परिजय्य 5, 1, 93.
- परिजात 5, 2, 68.
- परिणायै 3, 3, 37. 6, 2, 144.
- परिरेतस् 5, 3, 9.
- परिदाहिन् und परिदेविन् 3, 2, 142.
- परिपथिन् 5, 2, 89.
- परिपन्थम् 4, 4, 36.
- परिपरिरेन् 5, 2, 89.
- परिप्रश्न 2, 1, 63. 3, 3, 110. 5, 3, 93.
- परिभवे 3, 3, 55. 6, 2, 144.
- परिभविन् 3, 2, 157.
- परिभावे 3, 3, 55. 6, 2, 144.
- परिमण्डले 6, 2, 182.
- परिमाण 2, 3, 46. 3, 2, 33. 3, 20. 66. 4, 1, 22. 3, 153. 156. 5, 1, 19. 39. 57. 2, 39. 41. 6, 2, 55. 7, 3, 17. 26.
- परिमाणिन् 2, 2, 5.
- परिमुखम् 4, 4, 29.
- परिम्ज in तुन्द°.
- परिमोहिन् 3, 2, 142.
- परिरोटक 3, 2, 146.
- परिरोटिन् 3, 2, 142.
- परिवत्सर, °वत्सरोण und °वत्सरोय 5, 1, 92.
- परिवोदक 3, 2, 146.
- परिवादिन् 3, 2, 142.
- परिवापण 5, 4, 67.
- परिवृढ 7, 2, 21.
- परिवृत 4, 2, 10.
- परिद्राजक 6, 1, 154.
- परिपद् 4, 3, 123. 4, 44. 101. 5, 2, 112.
- परिषद्वले 5, 2, 112.
- परिषय und परिषित 8, 3, 70.
- परिषल n. 8, 3, 96.
- परिसारिन् 3, 2, 142.
- परिस्कन्द m. 8, 3, 75.
- परोष्वा 3, 4, 52. 8, 1, 42.
- परुत् und परेद्ववि 5, 3, 22.
- परोज्ज 3, 2, 115. 119 (अ°).
- परोज्वर und °वरोण 5, 2, 10.
- पर्ण 4, 2, 145. °पर्ण Bahuvr. 1, 64 (f. ई).
- पर्णायै 4, 2, 145.
- पर्षक, पर्षिक und पर्षिके 4, 4, 10.
- पशेङ्क 8, 2, 22.
- पथन्त 7, 2, 91.
- पथेवस्यात् 5, 2, 89.
- पथोप्ति 3, 4, 66.
- पथोयै 3, 3, 38 (vgl. 6, 2, 144). 39. 111. 7, 3, 31.
- पथेत 4, 1, 103. 2, 143. 3, 91. 5, 4, 147.
- पथेतोय 4, 2, 143 fg.
1. °पशु Bahuvr. Accent 6, 2, 177.
2. पश m. Sg. und Pl. 5, 3, 117.

पर्यद् und पर्यद्वर्ले 5, 2, 112, v. 1.

°पलद 4, 2, 142. पलदो 110.

°पलदोय 4, 2, 142.

°पल्लल Tatp. 6, 2, 128. 135.

पलाश 4, 3, 141.

पलिच 8, 2, 22.

°पलित Tatp. 2, 1, 67.

पलितंकरण 3, 2, 56.

पलितंभविष्यौ und °भौदुक 3, 2, 57.

पल्यङ्क 8, 2, 22.

पवित्र 3, 2, 185 fg.

√ पश् (पश्), पश्ययते und पश्यशीति 7, 4, 86.

पशु 2, 4, 12. 3, 2, 25. 3, 69. Vgl. ग्राम्य°.

पश्च und पश्चा 5, 3, 33.

पश्चात् 5, 3, 32. 2, 1, 6. 4, 2, 98.

√ पश्य (पश्य) für √ दृश् im Präsens substituiert 7, 3, 78. पश्यथे 8, 1, 25. Vgl. दृश्.

पश्ये 3, 1, 137. Vgl. असूर्ये° und उग्र°.

पश्वङ्क 5, 3, 51.

1. √ पा (पा, पिबति) 3, 1, 137. 2, 8. 3, 95.

पिबति 7, 3, 78. ई für आ substituiert 6,

4, 66. ए 67. Aorist 2, 4, 77. °पाय 6,

4, 69. Caus. पायि 7, 3, 37. Ātman. 1,

3, 89. अपोष्यत् 7, 4, 4.

2. √ पा, Verhalten des स् eines Ablativs vor पातु 8, 3, 52.

पाक 5, 2, 24. 4, 65. 6, 1, 27. °पाकौ 4, 1, 64.

पान्नायणौ 4, 2, 80.

पात्तिके 4, 4, 35.

पाणि 7, 3, 61. पाणौ als Gati 1, 4, 77.

पाणिर्चे 3, 2, 55.

पाणिर्ने 6, 4, 165.

पाणिंधमे 3, 2, 37.

पाण्डुकम्बल und °कम्बलिन् 4, 2, 11.

°पातम् 3, 4, 56.

पाता in तैल°.

पातुक oder °पातुक 3, 2, 154.

पात्र 5, 1, 46. 53. 68. 2, 7. °अस्पात्र 8, 3, 46. Vgl. यज्ञ°.

पौत्रिक 5, 1, 46. 53. f. पात्रिकौ 46. °पौत्रिक nach einem Zahlwort 54.

पौत्रिय 5, 1, 68.

पौत्रेण 5, 1, 53. °पौत्रेण nach einem Zahlwort 54. Vgl. सर्वपात्रेण.

पात्रेसमित 2, 1, 48.

पौत्र्य 5, 1, 68.

पाथस् 4, 4, 111.

पौथेय 4, 4, 104.

पाथ्ये 4, 4, 111.

पाद्, dafür पद् substituiert 6, 4, 130. °पाद् Bahuvr. 5, 4, 138 fgg. 6, 2, 197. Femin. 4, 1, 8 fg.

पादे 3, 3, 116 (vgl. 6, 1, 159). 5, 4, 25.

Dafür पद् substituiert 6, 1, 63. 3, 53 fgg.

पद 52. Vgl. अनन्तःपादम्, अन्तःपादम्, समानपद.

पादघोष 6, 3, 56.

पादप und पौदप 4, 3, 119.

पादपूरण 6, 1, 134. 8, 1, 6.

°पादम् 3, 4, 56.

पादमिश्र 6, 3, 56.

पादविके 4, 4, 37.

पादविहरण 1, 3, 41.

पादशब्द 6, 3, 56.

पादशंस 6, 3, 55.

पादादि m. *Anfang eines Stollens* 8, 1, 18 (अ°).

पादान्त m. *Ende eines Stollens* 7, 1, 57.

पौदुक oder °पौदुक 3, 2, 154.

पौद्य 5, 4, 25. 6, 3, 53. °पाद्य 5, 1, 34.

°पान, wann ए für न् eintritt 8, 4, 9 fg.

पान्थे 5, 1, 76.

पाप mit Instr. od. °तस् 5, 4, 47. f. ई 4, 1,

30. पाप° Tatp. 2, 1, 54. Accent 6, 2, 68.

पापक्रेत् 3, 2, 89.

पापवत् पाप *enthaltend, von पाप abgeleitet* 6, 2, 25.

°पापिष्ठ und °पापीयस् Accent 6, 2, 25.

पामन्, पामने und पामवत् 5, 2, 100.

पायु, Verhalten von स्वतवान् davor 8, 3, 11.

पाय्य 3, 1, 129. °पाय्य Dvigu 6, 2, 122. Vgl. कुण्ड°.

पार, Verhalten des स् eines Genetivs davor 8, 3, 53.

पारगं 3, 2, 48.
 पारयै 3, 1, 138.
 पारलौकिक, अ० 6, 1, 49.
 पौरश्व 4, 3, 155. 168. पारश्वै 155.
 पारश्वधिकं und पौरश्वधिक 4, 4, 58.
 पारस्कर 6, 1, 157.
 पारायण und पौरायणिक 5, 1, 72.
 पाराशरिन् und पाराशर्ध 4, 3, 110.
 पौरिख्ये 5, 1, 17.
 पौरिग्रामिक 4, 3, 61.
 पारिपन्थिकं 4, 4, 36.
 पारिमुखिकं 4, 4, 29.
 पारिषद 4, 3, 123.
 पारिषद्वै 4, 4, 44. 101.
 पारे० Avjajibh. 2, 1, 18.
 पार्वडबा 6, 2, 42.
 पार्यै 4, 2, 145.
 पार्थवै 5, 1, 122.
 पार्थिव 5, 1, 41 fgg.
 पार्वते 4, 2, 144.
 पार्वतायने und पार्वति 4, 1, 103.
 पार्श्वै 5, 3, 117.
 पार्श्व und पार्श्वक 5, 2, 75.
 °पाल Tatp. Accent 6, 2, 78.
 पालदं und पालदने 4, 2, 110.
 पौलाश und पालाशै 4, 3, 141.
 पाश 3, 1, 25. 4, 2, 49. Vgl. पाशप् im voran-
 gehenden Index.
 √ पार्श्वै 3, 1, 25.
 पाश्चात्यै 4, 2, 98.
 पाशयौ 4, 2, 49.
 पिच्छः, पिच्छवत् und पिच्छले 5, 2, 100.
 पितरामातरा 6, 3, 33.
 पितामह 4, 2, 36.
 पितुःष्वस und °ष्वस 6, 3, 24. 8, 3, 85.
 पितृ 4, 2, 31. 3, 79. पितरो 1, 2, 70.
 पितृव्य 4, 2, 36.
 पितृष्वस 4, 1, 132. 6, 3, 24. 8, 3, 84.
 पित्र्य 4, 2, 31. 3, 79.
 पिपासा 7, 4, 34.
 √ पिब् (पिब) für √1. पा substituiert 7, 3, 78.
 पिबे 3, 1, 137.

√ पिश्व्, पिंशति 7, 1, 59.
 √ पिप् (पिप) 3, 4, 25. 38. Mit Gen. 2, 3, 56.
 पिष्ट und पिष्टमैय 4, 3, 146.
 √ पिस् (पिस्) 3, 2, 175.
 √ पी Substitut für √ घ्याय् 6, 1, 28 fg.
 √ पीड् (पीड्, पीड) 3, 4, 49. अपिपीडत् und
 अपिपीडत् 7, 4, 3.
 पीति 3, 3, 95.
 पीने 6, 1, 28.
 पीयूतावण n. 8, 4, 5.
 पीला 4, 1, 118.
 पीलु und पीलुकुण 5, 2, 24.
 पीलुवह 6, 3, 121.
 पीयोग 4, 1, 48.
 पुंवत् Adv. 1, 2, 66. 6, 3, 34 fgg. 42. 7, 1, 74.
 पुंस् m. Nomin. पुमान् 1) ein Masculinum
 1, 2, 67. 2, 4, 29. 31. 3, 3, 118. 6, 1,
 103. 2, 132. 7, 2, 111. — 2) das Wort
 पुंस् 4, 1, 87. Declination 7, 1, 89.
 Accent 6, 1, 171.
 पुंस्क in भाषित०.
 पुच्छ und √ पुच्छि Med. 3, 1, 20. Vgl. उत्पुच्छ.
 पुञ्जिष्ट 8, 3, 97.
 °पुर्यै 6, 2, 152.
 पुरयकत् 3, 2, 89.
 पुरयरात्रै 5, 4, 87.
 पुरयार्ह 5, 4, 90.
 पुत्रादिना und पुत्रादिना mit verschiedener
 Bed. 8, 4, 48.
 पुत्र 5, 1, 40. पुत्रौ Sohn und Tochter 1, 2,
 68. Verhalten des स् eines Genetivs da-
 vor 8, 3, 53. °पुत्र 4, 1, 159. 6, 1, 13.
 Accent 2, 132 fg. Die Endung des Ge-
 netivs fällt davor nicht ab 6, 3, 22.
 ±/—पुत्रकारिण 4, 1, 159.
 पुत्रपौत्र und °पौत्रैण 5, 2, 10.
 पुत्रादिना s. पुत्रादिना.
 ±/—पुत्रारिण 4, 1, 159.
 1. पुत्राय 5, 1, 40.
 2. √ पुत्रायै 7, 4, 35.
 पुत्र्य 5, 1, 40.

पुनवसु Sg. und Du. 1, 2, 61. Adj. 4, 3, 34.

Vgl. तिष्य°.

पुम् = पुंस 8, 3, 6.

1. पुँर् f. 3, 2, 177. 5, 4, 74.

2. पुर् Substitut für पूव 5, 3, 39.

°पुर 4, 2, 122. 5, 4, 74. Accent 6, 2, 99 fgg.

पुरगावण n. 8, 4, 4.

पुरंदर 3, 2, 41. 6, 3, 69.

पुरश्चरण 4, 3, 72.

पुरैस् 5, 3, 39. 4, 2, 98. Ist Gati 1, 4, 67.

Bewahrt sein स् vor क 8, 3, 40.

पुरैस्तात् 5, 3, 40. 68.

ुरःसरै 3, 2, 18.

पुरा (Loc. पुरि) mit Präsens oder Aorist 3, 2, 122. Präsens statt Fut. 3, 4. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 42.

पुराण° Tatp. 2, 1, 49.

पुराणप्रोक्त 4, 3, 105.

पुरीय 4, 3, 145.

पुरीयवोहन und पुरीषवोहन 3, 2, 65.

पुरु und पुरुत्रौ 5, 4, 56.

पुरुदंशस्, Nomin. °दंश 7, 1, 94.

पुरुष 5, 4, 56. 1, 10. 2, 38. °पुरुष Dvigu, Bildung des Femin. 4, 1, 24. Vgl. अन्तु°, का°, कु°.

पुरुषत्रौ 5, 4, 56.

पुरुषद्वयै, पुरुषद्वयसै und पुरुषमात्रै 5, 2, 38.

पुरुषवोहम् 3, 4, 43.

पुरुषायुषै 5, 4, 77.

पुरोडाश 3, 2, 71. Nomin. °डाः 8, 2, 67.

पुरोडाश 4, 3, 70. 148.

पुरोडाशिक und पुरोडाशिकै 4, 3, 70.

पुरोहित 5, 1, 128.

√पुप् (पुप् und पुष) 3, 4, 40. Aorist 1, 55.

पुष्कर und पुष्करैशी 5, 2, 135.

√पुष्य, पुष्यत् 4, 3, 43.

पुष्य und °पुष्यै 4, 1, 64.

पुष्य 3, 1, 116.

1. √पू, पुनैति 7, 3, 80. पावयां क्रियात् 3, 1, 42. Das न in einem nachfolgenden कृत् wird nie ण 8, 4, 34.

2. √पू (पूङ्), पौवमान 3, 2, 128. पवित्वा und पूत्वा, पवित und पूत 1, 2, 22. 7, 2, 51. पिपवित्ते 7, 2, 74

3. √पू = 1. 2. पू (पू) 3, 2, 183. 185. 3, 28. 49.

पूग 5, 2, 52. 3, 112. 6, 2, 28.

पूगतिये 5, 2, 52.

√पूज् (पूजि) 3, 3, 105. पूज्यमान 2, 1, 61 fg.

पूजित 8, 1, 67. अभिपूजित 2, 100.

पूजन 5, 4, 69. 8, 1, 67.

पूजौ 3, 3, 105. 1, 4, 94. 2, 2, 12. 3, 2, 188.

4, 1, 166. 6, 4, 30. 7, 2, 53. 8, 1, 37. 39.

पूत s. u. 2. √पू und अपपूत.

पूतक्रतायो und पूतक्रतु 4, 1, 36.

पूतिगन्धि 5, 4, 135.

√पूर (पूर, पूरि) 3, 4, 31. 44. Aorist 1, 61.

पूरित und पूरण 7, 2, 27.

पूरण 1) Adj. (f. ई) cine Zahl voll machend,

s. v. a. ein Ordnungszahlwort von द्वितीय

an 5, 2, 48 fgg. Wird mit einem Gen.

nicht componirt 2, 2, 11. Davon Deri-

vata 5, 1, 48. 2, 130. 3, 48 fgg. Am

Ende eines Bahuvr. 6, 2, 162. Nach

आत्मना° 3, 6. पूरणौ ein Ordnungszahl-

wort weiblichen Geschlechts. Nimmt

nicht die männliche Form an 6, 3, 38.

Am Ende eines Comp. 34. 5, 4, 116. —

2) n. das Vollmachen in पाद°.

°पूरम् 3, 4, 31 fg.

पूरयितव्य 6, 3, 59.

पूरणकाकुद् und °काकुद् 5, 4, 149.

पूर्ये Pron. Declin. 1, 1, 34. 7, 1, 16. voran-

gehend (mit Abl.) 1, 1, 65 fg. 4, 40. 2,

2, 30. 3, 4, 4. 6, 1, 4. 107. 135. 192.

219. 2, 83. 173 fg. 3, 111. 4, 156. 7, 3,

3. 26. 44. 8, 1, 72. 2, 42. 98. 107. 3, 2,

4, 61. पूर्ये° Tatp. 2, 1, 58. 2, 1. पूर्ये°

Bahuvr. (f. आ) 2, 1, 52. 4, 23. 4, 1, 50.

57. 115. 3, 122. 4, 28. 5, 1, 28. 30. 36.

92. 121. 131. 4, 75. 98. 140. 6, 1, 23.

26. 174. 2, 100. 110. 3, 110. 4, 9. 56. 82.

106. 176. 7, 1, 37. 102. 3, 46 fg. 4, 61.

8, 3, 17. 4, 22. °पूर्ये Tatp. 2, 1, 31. 6,

- 1, 118 (?). Accent 2, 22. अग्रामणीपूर्व
nicht auf den Namen eines Führers zu-
rückgehend 5, 3, 112. पूर्वम् mit einem
Absol. 3, 4, 24. Ableitungen von पूर्व
4, 4, 133. 5, 2, 86 fg. 3, 39. 111. Vgl.
अ°, भूत°, स°.
- पूर्वकाल 2, 1, 49. 3, 4, 21.
पूर्वत्र 8, 2, 1.
पूर्वथा 5, 3, 111.
पूर्वनिपात, अ° 1, 2, 44.
पूर्वपद n. das in einem Compositum voran-
gehende Wort 4, 1, 53. 60. 140 (अ°). 2,
107. 3, 6. 60. 4, 64. 5, 1, 112 (स°). 7,
3, 19. 8, 3, 106. 4, 3. Bewahrt seinen
Accent 6, 2, 1 fgg.
- पूर्वपर Adj. Du. der vorangehende und nach-
folgende 6, 1, 84.
पूर्ववत् Adv. 1, 3, 62. 2, 4, 27.
पूर्वविधि 1, 1, 57.
पूर्वसरं (f. द्वं) 3, 2, 19.
पूर्वसवर्ण mit dem vorangehenden Laut ho-
mogen 6, 1, 102. 7, 1, 39.
पूर्वापर n. Sg. und Du. 2, 4, 12.
पूर्वाह्वा 4, 3, 24. 28.
पूर्वाह्वाक 4, 3, 28.
पूर्वाह्वातन, पूर्वाह्वातन, पूर्वाह्वातन und पूर्वाह्वा-
तन 4, 3, 24.
पूर्विन् 4, 4, 133. 5, 2, 86. °पूर्विन् 87.
पूर्वोणि 4, 4, 133.
पूर्वद्युस् 5, 3, 22.
पूर्व्ये 4, 4, 133.
पूर्वेन्, Declination 6, 4, 12 fg. °पूर्वेन् Dvañdva
mit Betonung auch des ersten Gliedes
2, 142.
√ पृ (पिपति), पिपति 7, 4, 77. Caus. (पारि)
3, 1, 138.
√ पृच् (पृच) 3, 2, 142.
पृड in उपचाय्य°.
पृतना 7, 4, 39.
पृतनावाह् 8, 3, 109.
√ पृतन्ये 7, 4, 39.
पृथक् mit Abl. oder Instr. 2, 3, 32.
- पृथिवी 5, 1, 41. °पृथिवी Dvañdva mit
Betonung auch des vorangehenden Glie-
des 6, 2, 142. Vgl. दिवस्पृथिव्यौ, द्वावा-
पृथिव्यौ.
पृथु 5, 1, 122.
पृथुमुख Bahuvr. 6, 2, 168.
पृथोदर 6, 3, 109.
पृष्ठप्रतिवचन 3, 2, 120. 8, 2, 93.
पृष्ठ, Verhalten des स eines Gen. davor 8,
3, 53. °पृष्ठ Bahuvr. 6, 2, 114.
√ पृ (पृ, °प्राप् Gen. Pl.) 3, 2, 177. पृधि 6,
4, 102. Perfect 7, 4, 12. पूते 8, 2, 57.
°पृषम् 3, 4, 35. 38. 6, 3, 58.
पृस्वरे 3, 2, 175.
पृतक 4, 3, 79.
पृत्यसेधं und पृत्यसेधौ 4, 1, 132 fg.
पृले 4, 1, 118. 2, 4, 59.
पृलेयै 4, 1, 118.
°पृटा Tatp. 2, 1, 65.
पृत्, Declination 6, 4, 11.
पृत्र 3, 2, 183.
पृष, Verhalten des स eines Gen. davor 8,
3, 53.
°पृषम् 3, 4, 40.
पृस्र 4, 1, 87.
पृत्र 4, 1, 162.
पृश्चरशिकं 4, 3, 72.
पृस्त्वै 4, 2, 98.
पृरुपे 5, 2, 38.
पृरुपेय 5, 1, 10.
पृरोडाश, पृरोडाशिक u. पृरोडाशिके 4, 3, 70.
पृरोहित्ये 5, 1, 128.
°पृशीमासेम् u. °पृशीमासि Avjajibh. 5, 4, 110.
पृशीमासे 4, 2, 21. 5, 4, 110.
पृशीमासि 4, 3, 24.
√ प्याय् (प्याय, प्यायि), Aorist 3, 1, 61. पिय्ये
und प्येयते 6, 1, 29. प्येने 28. Das न्
in einem nachfolgenden कृत् wird nicht
ए 8, 4, 34.
1. प्र Upasarga und Gati 1, 4, 58 fgg. 3, 22,
42. 64. 81 u. s. w. Wird verdoppelt 8,
1, 6. Verhalten eines स davor 3, 49.

- र् kann ल् werden 2, 19. प्र० Tatp. 2, 2, 18. Accent 6, 2, 183. Davon प्रकट abgeleitet 5, 2, 29.
2. प्र Substitut für प्रिय 6, 4, 157.
- प्रकट 5, 2, 29.
- प्रकथन 1, 3, 32.
- प्रकर्ष 5, 4, 11.
- प्रकार 8, 1, 12. °वचन 5, 3, 23. 69. 4, 3.
- प्रकाशन 1, 3, 23.
- प्रकृत 5, 4, 21.
- प्रकृति 5, 1, 12. 6, 2, 80. प्रकृत्या 1. 137. 3, 75. 83. 4, 163.
- प्रकृष्ट 5, 1, 108.
- प्रख्यान, अ० 1, 2, 54.
- प्रगदिन् 4, 2, 80.
- प्रगाथ 4, 2, 55.
- प्रगृह्य Adj. so heißen *auslautende Vocale, die vor einem folgenden Vocale keinerlei Veränderung erleiden und auch diesen unverändert lassen*, 1, 1, 11 fgg. 6, 1, 125. 8, 2, 107. 4, 57 (अ०).
- प्रगे, प्रगतन und प्रगेतेन 4, 3, 23.
- प्रगृह्य und प्रगृह्ये 3, 3, 46. 52 fg. 6, 2, 144.
- प्रघर्षो und प्रघर्षो 3, 3, 79. 6, 2, 144.
- प्रह् (प्रह्, प्रह्, पृच्छति) 3, 3, 90. Wann र vocalisirt wird 6, 1, 16. Perfect 17. पृच्छ्या 1, 2, 8. पिपृच्छयति ebend. und 7, 2, 75 (so dort zu lesen).
- प्रजन 3, 1, 104. 3, 71. 6, 1, 35.
- प्रजविन् 3, 2, 156.
- प्रजनिष्णु 3, 2, 136.
- °प्रजस् Bahuvr. 5, 4, 122 fg.
- प्रज्ञे 3, 2, 6. 5, 4, 38.
- प्रज्ञा und प्रज्ञावत् 5, 2, 101.
- प्रक्षु Bahuvr. 5, 4, 129.
- प्रणव m. *die Silbe ओम्* 8, 2, 89.
- प्रणाय 3, 1, 128.
- प्रणायि 3, 1, 123.
- प्रति Upasarga und Gati 1, 3, 46. 59. 80. 8, 3, 66 u. s. w. Karmapraṣaṅga 1, 4, 90. 92. Mit Acc. 2, 3, 8. 43. यं प्रति कोपः 1, 4, 37. Mit Ablat. 2, 3, 11. Statt der Ablativ-Endung °तस् 5, 4, 44. प्रति० Tatp. Accent 6, 2, 193. Avjajibh. 2, 1, 14. Accent 6, 2, 33. °प्रति Avjajibh. 2, 1, 9.
- प्रतिकन्य 4, 4, 40.
- प्रतिकूल 4, 4, 28.
- प्रतिकृति 5, 3, 96.
- प्रतिगृह्य 3, 1, 118.
- प्रतिजन 4, 4, 99.
- प्रतिज्ञान 1, 3, 52.
- प्रतिदान und प्रतिनिधि 1, 4, 92. 2, 3, 11.
- प्रतिपथम् und प्रतिपथिक 4, 4, 42.
- °प्रतिपन्न Accent 6, 2, 170.
- °प्रतिबन्ध 3, 3, 51.
- प्रतिबन्धिन् 6, 2, 6.
- प्रतिभू mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39.
- प्रतियल 1, 3, 32. 2, 3, 53. 6, 1, 139.
- °प्रतिरूप Tatp. Accent 6, 2, 11.
- प्रतिलोमे 5, 4, 75. 4, 4, 28.
- प्रतिवचन 3, 4, 28. Vgl. पृष्ट०.
- प्रतिश्रवण 8, 2, 99.
- प्रतिपिच्छ, अ० 8, 1, 44.
- प्रतिषीव्य 3, 1, 123.
- प्रतिषेध 3, 4, 18. 6, 2, 155.
- प्रतिष्कश m. 6, 1, 152.
- प्रतिष्ठा 6, 1, 146.
- प्रतिष्ठात 8, 3, 90.
- प्रतिसामे 5, 4, 75.
- प्रतिस्तब्ध 8, 3, 114.
- प्रतोघात 1, 4, 66.
- प्रतोच्य 4, 2, 101.
- प्रतोप 4, 4, 28.
- प्रदूर्त 8, 2, 61.
- प्रल und प्रलेया 5, 3, 11.
- प्रत्यंशु Tatp. 6, 2, 193.
- प्रत्यग्रथ 4, 1, 173.
- प्रत्यञ्च् 4, 2, 101.
- प्रत्यभिवाद 8, 2, 83.
- प्रत्यय m. 1) *Suffix, ein auf ein Suffix ausgehendes Wort* 1, 1, 61. 2, 41. 3, 6. 2, 3, 30. 3, 1, 35. 4, 61 fg. 4, 3, 155. 6, 1, 79. 192. 2, 52. 3, 92. 4, 106. 7, 1, 2. 2,

98. 3, 29. 8, 2, 62. 3, 59. Von ihnen gehandelt 3, 1, 1 fgg. Sie werden hinten angefügt und haben in der Regel den Acut auf der ersten Silbe 2. 3. प्रत्यया धातुसंबन्धे 3, 4, 1. °लोप 1, 1, 62. °विधि 4, 13. °स्थ 7, 3, 44. प्रत्ययार्थ 1, 2, 56. Vgl. अ०. — 2) Berühmtheit 8, 2, 58. प्रत्ययवत् Adv. wie ein (das) Suffix 6, 3, 68. °प्रत्ययवत् 1, 3, 63. प्रत्यवसान 3, 4, 76. प्रत्यारम्भ 8, 1, 31. प्रत्युरसैम् 5, 4, 82. °प्रत्येनम् Accent 6, 2, 27. 60. √ प्रथ (प्रथ), अप्रथत् 7, 4, 95. प्रथन 3, 3, 33. प्रथम 1) Adj. (f. आ) a) der erste 4, 1, 20. 82. 6, 1, 1. 8, 1, 59. — b) das Wort प्रथम. Declination 3, 4, 24. प्रथम० Tatp. 2, 1, 58. Accent 6, 2, 56. प्रथमम् mit einem Absol. 3, 4, 24. °प्रथमं Bahuvr. 6, 2, 162. Davon प्राथमिकं 4, 3, 72. — 2) m. die Endungen der ersten Person, erste Person 1, 4, 101. 2, 4, 85. Wann gebraucht 1, 4, 108. — 3) f. प्रथमा die Endungen des ersten Casus (zu dem auch der Vocativ gehört), Nominativ 1, 2, 43. 3, 2, 124 (अ०). 6, 3, 132. 7, 2, 88. 8, 1, 26. Dafür अस्ताति u. s. w. substituiert 5, 3, 27 fgg. Wann gesetzt 2, 3, 46 fgg. Du. die Endungen des Nominativs (Vocativs) und Accusativs und diese Casus 6, 1, 102. 7, 1, 28. प्रथिमं 5, 1, 122. °प्रदं 3, 2, 6. प्रदोष 4, 3, 14. 28. प्रदोषक 4, 3, 28. प्रदार्थं 3, 3, 27. 6, 2, 144. प्रदार्थिन् 3, 2, 145. प्रधान 1, 2, 56. अ० 2, 3, 19. 6, 2, 189. °प्रवन्ध 3, 3, 135. प्रभव m. 1, 4, 31. प्रभाकरं 3, 2, 21.

प्रभुं 3, 2, 180. 7, 2, 21. °प्रभृति Bahuvr. 1, 4, 74. 2, 1, 17. 2, 21. 4, 11. 72. 4, 1, 162. 5, 4, 107. 151. 6, 1, 63. 157. 3, 49. 8, 4, 50. Vgl समान०. °प्रमं 3, 4, 32. प्रमदं m. 3, 3, 68. 6, 2, 144. प्रमाण 3, 4, 32. 51. 4, 1, 24. 5, 2, 37. 6, 1, 145. 2, 4, 12. °प्रमाण Bahuvr., f. °प्रमाणां 5, 4, 116. Vgl योग०. °प्रमाणत्व 1, 2, 53. 56. प्रमार्थिन् 3, 2, 145. प्रयत्न in तुल्यास्व० und लघु०. प्रयाज m. 7, 3, 62. प्रये Infin. 3, 4, 10. °प्रयोग 2, 1, 56 (अ०). 3, 26. 64. 3, 3, 154 (अ०). 8, 1, 15. 2, 85. °प्रयोजक 1, 4, 55. प्रयोजन n. 4, 2, 56. 5, 1, 109. 2, 81. प्रयोज्य 7, 3, 68. प्रलम्भन 1, 3, 69. प्रलय 7, 3, 2. प्रलापिन् 3, 2, 145. प्रवक 3, 1, 149. °प्रवक्त Tatp. 2, 1, 65. प्रवर्चनीय 3, 4, 68. प्रवणा 8, 4, 5. प्रवय्या 6, 1, 83. प्रवरं 3, 3, 54. 6, 2, 144. प्रवाच्यं 7, 3, 66. प्रवादितं 3, 2, 145. प्रवारं 3, 3, 54. 6, 2, 144. प्रवासिन् 3, 2, 145. प्रवाहण, प्रवाहणैयं, प्रवाहणैयक und प्रवाहणैयि 7, 3, 28 fg. प्रवृद्धं 6, 2, 147. °प्रवृद्ध Accent 38. °प्रवेदन 3, 3, 153. प्रशंसा 2, 1, 66 (°वचन). 3, 2, 133. 3, 86. 5, 2, 120. 3, 66. 4, 40. 6, 2, 63. 7, 1, 66. प्रशस्य 4, 4, 122. Compar. und Superl. 5, 3, 60 fg. प्रशान् 8, 3, 7. प्रशास्तु, Declination 6, 4, 11.

प्रश्ने 3, 3, 90. 2, 117. 8, 1, 32. 2, 105. °प्रश्न
1, 44. प्रश्नान्त 2, 100.
प्रश्न m. 6, 4, 29.
प्रष्ट 8, 3, 92.
प्रसर्विन् 3, 2, 157.
प्रसहन 1, 3, 33.
प्रसारिन् 3, 2, 145.
प्रसित 5, 2, 66. Mit Loc. od. Instr. 2, 3, 44.
प्रसूत mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39.
प्रस्कयव m. 6, 1, 153.
प्रस्तारं 3, 3, 32. 6, 2, 144. 4, 4, 72.
प्रस्तार्वं 3, 3, 27. 6, 2, 144.
प्रस्तीत und प्रस्तीम 8, 2, 54.
प्रस्थ 4, 2, 110. 122. °प्रस्थ Accent 6, 2,
87 fg. ±_प्रस्थं 4, 2, 110.
±_प्रस्थक 4, 2, 122.
प्रसार्वं 3, 3, 27. 6, 2, 144.
प्रहरण n. 4, 2, 57. 4, 57.
प्रहास 1, 4, 106. 8, 1, 46.
प्रागद्य 4, 2, 80.
प्राँच्य 4, 2, 101. *Die östlichen Völker* 4, 1,
178. °भरतेपु 2, 4, 66. 4, 2, 113. 8, 3, 75.
प्राज्ञं 5, 2, 101. 4, 38.
प्राञ्च 4, 2, 101. Pl. *die östlichen Völker*
1, 1, 75. 2, 4, 60. 4, 2, 76. 120. 123. 139.
6, 2, 74. 99. 3, 10. 7, 3, 14. 24. *Die*
östlichen Grammatiker 3, 1, 90. 4, 18.
4, 1, 17. 43. 160. 5, 3, 80. 94. 4, 101.
8, 2, 86. प्राक् vor mit Abl. 1, 4, 56. 80.
2, 1, 3. 4, 1, 83. 4, 1, 75. 5, 1, 1. 18.
3, 1. 49. 70 fg. 8, 3, 63.
प्रागभृत् 5, 1, 129.
प्राणिन् 2, 4, 2. 4, 3, 135. 154. अ° 2, 3,
17. 4, 6. 5, 4, 97. 6, 2, 134. 3, 77. 8,
3, 72. प्राणिस्य 5, 2, 96. 128.
प्रातिक्रान्तिकं 4, 4, 40.
प्रातिकूलिकं 4, 4, 28.
प्रातिजननी 4, 4, 99.
प्रातिपथिकं 4, 4, 42.
प्रातिपदिक n. *Nominalstamm* 1, 2, 45 fgg.
2, 3, 46. Was an einen Nominalstamm
antritt 4, 1, 1 fgg. Entsteht durch Ab-

Pāṇini's Grammatik.

werfung von Casusendungen 2, 4, 71.
प्रातिपदिकान्त 8, 2, 7. 4, 11.
प्रातिलोमिकं 4, 4, 28.
प्रातिलोम्य 5, 4, 64. अ° 8, 1, 33.
प्रातीपिकं 4, 4, 28.
प्रात्ययिधि 4, 1, 173.
प्राथमिकं 4, 3, 72.
प्रादुर्भाव in शब्द°.
प्रादुस्, Einfluss auf das स् von अस्, अस्ति 8,
3, 87.
प्रादोर्षे und प्रादोषिक 4, 3, 14.
प्राध्वम् Gati 1, 4, 78.
प्राप्त 5, 1, 104. °प्राप्त Tatp. 2, 1, 24 प्राप्त°
Tatp. 2, 4.
प्राप्तकाल 3, 3, 163.
°प्राप्ति 2, 3, 66.
प्राप्य 4, 4, 91.
प्रायभव 4, 3, 39.
प्राये 5, 2, 82 (v. l. प्रायेण).
प्रायेण 3, 3, 118. 5, 2, 82, v. l.
प्रार्थन 3, 3, 161.
प्रालेय 7, 3, 2.
प्रावाहणैर्षे, प्रावाहणैक्यक und प्रावाहणैयि 7,
3, 28 fg.
प्रावीय 4, 2, 128.
प्रावृष 4, 3, 17. 26. 6, 3, 15.
प्रावृषिक 4, 3, 26.
प्रावृषिज 6, 3, 15.
प्रावृषैय 4, 3, 17.
प्रासङ्ग und प्रासङ्गं 4, 4, 76.
प्रास्तारिकं 4, 4, 72.
प्राह्णो, प्राह्णान्तन und प्राह्णोत्तन 4, 3, 23.
प्रियं 3, 1, 135. 2, 38. 44. 56. 4, 4, 95. 5, 4,
63. 6, 4, 157. प्रियेण 8, 1, 13. °प्रिय
Accent 6, 2, 15. Verhalten eines Femin.
vor प्रिया im Comp. 3, 34.
प्रियंवदं 3, 2, 38.
प्रियंकरं 3, 2, 44.
प्रियंकरण 3, 2, 56.
प्रियप्रियेण 8, 1, 13.
प्रियंभविष्णुं und प्रियंभौयुक् 3, 2, 57.
प्रियो Adv. mit कृ 5, 4, 63.

√ प्री (प्री) 3, 1, 135. प्रीयमाण 1, 4, 33.
 प्रीति 6, 2, 16. आत्म° 7, 1, 51.
 √ पु (पु, प्रवति) 3, 1, 149. Caus. Parasm.
 1, 3, 86. अपिप्रवत् und अपुप्रवत् 7, 4,
 93 fg. पिप्रावयिषति und पुप्रावयिषति 81.
 प्रेक्षा und प्रेक्षेन् 4, 2, 80.
 प्रेम्न, प्रैयस् und प्रैष्ठ 6, 4, 157.
 °प्रेषण 8, 2, 92.
 प्रेष्य 2, 3, 61. 8, 2, 91.
 प्रेष 3, 3, 163. 8, 2, 104.
 प्रोक्त 4, 2, 64. 3, 101. पुराण° 105.
 प्रोष्ठपदं 5, 4, 120. 4, 2, 35. प्रोष्ठपदा 7,
 3, 18. Du. oder Pl. 1, 2, 60.
 प्रोष्ठपाद und प्राँष्ठपद 7, 3, 18.

प्राँष्ठपदिक 4, 2, 35.

प्लक्षवण n. 8, 4, 5.

प्लाक्ष n. 4, 3, 164.

√ प्लु (प्लु, प्लवति) 3, 3, 50. °प्लुत्य und
 °प्लूय 6, 4, 58. अपिप्लवत् und अपुप्लवत्
 7, 4, 93 fg. पिप्लावयिषति und पुप्लावयि-
 षति 81.

प्लुत m. ein Vocal von drei Moren 1, 2, 27.

Euphonisches Verhalten 6, 1, 125. 129 fg.

Wann und wie betont 8, 2, 82 fgg. Vgl.

अप्लुत.

√ प्सा (प्साति), ein vorangehendes नि wird
 षिा 8, 4, 17.

फ

√ फण् (फण), Perfect 6, 4, 125. आ पया-
 फणत् 7, 4, 65.

√ फल् (फल्, फल), Perfect 6, 4, 122. Für
 den Wurzelvocal उ substituiert 7, 4, 87 fg.

फल 4, 3, 163 fgg. °फलेन् 1, 64. Vgl. क्रिया°.

फलक und °पुर (Accent) 6, 2, 101.

फलेग्रहि 3, 2, 26.

फलान 4, 3, 34.

फलानो 4, 3, 34. Du. und Pl. 1, 2, 60.

फाण्ट 7, 2, 18.

फाण्टाहृत्, फौण्टाहृतायनि und फाण्टाहृति 4,
 1, 150.

फालुने, फालुनिके und फालुनो 4, 2, 23.

°फुल्ल und फुल्ले 8, 2, 55.

फेन, फेनले, फेनवत् und फेनिले 5, 2, 99.

ब

बंह, बंहिमेन्, बंहिष्ठ und बंहोयस् 6, 4, 157.

बद्धा 5, 2, 9.

√ बध् (बध), बोभत्सते 3, 1, 6.

√ बन्ध् (बन्ध्, बध्नाति) 3, 4, 41. 6, 3, 19.

°बन्ध् Tatp. 2, 1, 41. Accent 6, 2, 32. Die

Locativendung kann sich davor erhalten

3, 13 (vgl. jedoch 6, 3, 19).

बन्धन 1, 4, 78. 4, 4, 96. 5, 2, 79.

°बैन्धम् 3, 4, 41 fg.

बन्धु 4, 2, 43. n. 5, 4, 9. °बन्धु Bahuvr. 6,

1, 14. Accent 2, 109. Vgl. सबन्धु.

बन्धुता 4, 2, 43.

बभ 4, 1, 106.

बर्हिःष्ठ 8, 3, 97.

बर्हिस् 4, 4, 119. 8, 3, 97.

बल 4, 2, 80. 5, 2, 98. 136. 7, 2, 20.

बलज und ±—बलज 7, 3, 25.

बलवत् 5, 2, 136.

बलि 3, 2, 21. 5, 1, 13. °बलि Tatp. 2, 1, 36.

बलिकरे 3, 2, 21.

बलिन् 5, 2, 136.

बल्यं 4, 2, 80.

°बल्यणी Tatp. 2, 1, 65.

बहिलाम 5, 4, 117.

बहिस 1, 1, 36. 5, 4, 117.

बहु heisst Saṅkhjá (Zahlwort) 1, 1, 23.

बहुषु 1, 4, 21. **2**, 4, 62. **5**, 4, 22. **बहूनाम्** 3, 93. f. **बहु** und **बह्वो** 4, 1, 45. **बहु°** Dvigu, Accent **6**, 2, 30. Bahuvr. Accent 175 fg. °बहु Bahuvr. **5**, 4, 73. Ableitungen von **बहु** 2, 52. 3, 2. 4, 20. 42. **6**, 4, 158 fg. Vgl. **बहुच्** im vorangehenden Index.

बहुकपाल und **बहुकपाले** **6**, 2, 30.

बहुकरं **3**, 2, 21.

बहुकृत्वम् **5**, 4, 20.

बहुतिर्थं **5**, 2, 52.

बहुर्धा **5**, 4, 20.

बहुप्रज्ञेस् **5**, 4, 123.

बहुभगाल und **बहुभगाले** **6**, 2, 30.

बहुभाषिन् **5**, 2, 125.

बहुल 1) Adj. Compar., Superl. und Nomen abstr. davon **6**, 4, 157. **बहुलम्** Adv. **2**, 1, 32. 57. **3**, 62. 4, 39. 73. 76. 84. **3**, 1, 34. 85. **2**, 81. 88. **3**, 1. 108. 113. **4**, 1, 148. 160. **3**, 37. **5**, 2, 122. 4, 56. **6**, 1, 34. 70. 133. 178. **2**, 199. **3**, 14. 63. 122. 4, 75. 128. **7**, 1, 8. 10. 103. **3**, 97. 4, 78. — 2) *ein best. Nakshatra* **4**, 3, 34.

बहुवचन n. *die Personal- und Casusendungen des Plurals, Plural* **1**, 4, 21. 102. **4**, 3, 100. **6**, 2, 34. **7**, 3, 103. **8**, 1, 21. 2, 81. Statt Sg. **1**, 2, 58 fg. Du. 59 fg. Du. statt Pl. 63.

बहुव्रीहि m. *ein Compositum, in welchem die Theile desselben etwas Neues bezeichnen*, **2**, 2, 23 fg. Was so zusammengesetzt wird 25 fgg. Was vorangeht 35 fg. Verhalten der Pronomina darin **1**, 1, 28 fg. Der Zahlwörter **6**, 3, 47. Accent **2**, 1. 106 fgg. 138. 162 fgg. 197 fgg. Veränderungen des Auslauts **5**, 4, 73. 113 fgg. Bildung des Femin. **4**, 1, 12 fg. 25 fgg. 52 fgg. Verhalten eines vorangehenden Fem. auf ±_ **या** vor **बन्धु** **6**, 1, 14. °वत् Adv. **8**, 1, 9. °विषय **4**, 2, 125.

बहुश्राव und **बहुश्रावे** **6**, 2, 30.

बहुशैस् **5**, 4, 42.

बह्वच् *mehr als zwei Vocale (अच्) enthaltend, vielsilbig* **2**, 4, 66. **4**, 1, 56. **2**, 72 fg. 109. **3**, 67. 4, 64. **5**, 3, 78. **6**, 2, 83. 138 (अ°). **3**, 119.

बह्वृच् **6**, 3, 129.

बाढे **7**, 2, 18. Compar. und Superl. **5**, 3, 63.

बाँभव्य **4**, 1, 106.

±_ **बालज** **7**, 3, 25.

बालेय **5**, 1, 13.

बाप्य und √ **बाप्याये** Med. **3**, 1, 16.

बाँहवि **4**, 1, 96.

बाहोकिगाम **4**, 2, 117.

बाहु **4**, 1, 96. °बाहुँ Bahuvr. f. 67.

बाहुकरं **3**, 2, 21.

बाहुल्य **2**, 4, 22.

बाह्या **3**, 1, 119.

बाँहृच् **4**, 3, 129.

°बिडाल Tatp. Accent **6**, 2, 72.

बिद **4**, 1, 104.

बिन्दु in **उद°** und **उदक°**.

°बिल Accent **6**, 2, 102. Vgl. **स्थाली°**.

बिल्व **4**, 3, 136. 151.

बिल्वक **6**, 4, 153.

बीज und **बीजाँ** Adv. mit **कृ** **5**, 4, 58.

बुद्धि **1**, 4, 52. **3**, 2, 188.

√ **बुध्** (**बुध**), Aorist **3**, 1, 61. Caus. Parasma. **1**, 3, 86.

बुध und **अबुध** **5**, 1, 121.

बुभुक्षा **7**, 4, 34.

बुस in **यवबुस**.

बृहत्तिका und **बृहती** **5**, 4, 6.

बँद und **बँदि** **4**, 1, 104.

बैल्वे **4**, 3, 136.

बैल्वक **6**, 4, 153.

बोध **4**, 1, 107.

बोधन, अ° **2**, 4, 46.

बौध्य **4**, 1, 107.

°ब्रह्मं **5**, 4, 104 fg.

ब्रह्मचर्यं n. **5**, 1, 94.

ब्रह्मचारिन् **5**, 2, 134. **6**, 3, 86.

ब्रह्मण्यं **5**, 1, 7.

ब्रह्मत्वे n. 5, 1, 136.
 ब्रह्मन् 5, 1, 7. 136. 4, 104. Betonung des
 Wortes in der Subrahmanjā 1, 2, 38.
 ब्रह्मवर्चसे 5, 4, 78.
 ब्रह्मवाद्य 3, 1, 123.
 ब्रह्महेन 3, 2, 87.
 ब्राह्म 6, 4, 171.
 ब्राह्मण 1) m. 4, 1, 106. 2, 42. 3, 72. 5, 1,
 124. 3, 114. °ब्राह्मण Accent 6, 2, 58 fg.
 69.—2) n. 2, 3, 60. 4, 2, 66. 3, 105. 5, 1, 62.

ब्राह्मणक 5, 2, 71.
 ब्राह्मणिके 4, 3, 72.
 ब्राह्मणय 4, 2, 42. 5, 1, 124.
 °ब्रुवा, Verhalten eines Femin. davor 6,
 3, 43 fg.
 √ ब्रू (ब्रू), ब्रूति u. s. w. 7, 3, 93. Mit
 Gen. 2, 3, 61. ब्रूहि 8, 2, 91. Da-
 für वच् substituiert 2, 4, 53. आह् 3,
 4, 84.

भ

भक्त 4, 4, 68. 100. 6, 2, 71. Vgl. भक्तल् im
 vorangehenden Index.
 भक्ति 4, 3, 95.
 भक्तिकरे 3, 2, 21.
 √ भक्ष्, भक्षयति 5, 2, 9.
 भक्ष् m. 4, 2, 16. 3, 143. 4, 65.
 भक्ष् 2, 1, 35. 7, 3, 69.
 °भग 4, 4, 131. Derivata davon erhalten
 Vrddhi in beiden Gliedern 7, 3, 19.
 °भगाल Accent 6, 2, 29 fg. 137.
 भगोस्, euphonisches Verhalten 8, 3, 17.
 भङ्गा 5, 2, 4.
 भङ्गरे 3, 2, 161.
 भङ्गरे 5, 2, 4.
 √ भञ् (भञ्, भञ्) 3, 2, 62. 142. Perfect 6,
 4, 122.
 √ भञ्ज् (भञ्ज्, भञ्जि) 3, 2, 161. Aorist 6,
 4, 33. Intens. 7, 4, 86.
 भद्र 4, 1, 115. n. mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.
 °भय nach einem im Abl. gedachten Worte
 2, 1, 37. हेतु 1, 3, 68. 6, 1, 56. 7, 3,
 40. °हेतु 1, 4, 25.
 भयंकरे 3, 2, 43.
 भय्य 6, 1, 83.
 — भरे 3, 2, 46.
 भरत in प्राच्यभरतेषु 2, 4, 66. 4, 2, 113. 8,
 3, 75.
 भरद्वाज 4, 1, 117. 2, 145.

भरि in आत्मंभरि.
 भर्ग 4, 1, 111. 178.
 भर्त्सन 8, 1, 8. 2, 95.
 भव 4, 1, 49. 2, 34 (°वत् Adv.). 3, 53. 4,
 110. 5, 1, 96 (°वत् Adv.). °भव nach
 ईषद् u. s. w. 3, 3, 127. Vgl. अदूर°, प्राय°.
 भवत् und भवर्त्तीय 4, 2, 115.
 भवन 4, 1, 87. 5, 2, 1.
 भवान् 4, 1, 49.
 भविष्यो 3, 2, 138. — भविष्यो 57.
 भविष्यत् Zukunft, Futurum 2, 3, 70. भवि-
 ष्यति 3, 3, 3 fgg. 136. 7, 3, 16 (अ°).
 भव्य 3, 4, 68. 5, 3, 104.
 √ भस् (भस्), Ausfall des Vocals 6, 4, 100.
 °भसद् Accent 6, 2, 138.
 भस्त्रका 7, 3, 47.
 भस्त्रा 4, 4, 16. 7, 3, 47.
 भस्त्रिक und भस्त्रिके 4, 4, 16.
 भस्त्रिका 7, 3, 47.
 √ भा (भा), das न् eines कृत् wird nie ण् 8,
 4, 34.
 भाक्त 4, 4, 68. 100.
 भाक्तिके 4, 4, 68.
 भाग 1, 4, 90 fg. (अ°). 4, 4, 120. 5, 1, 49.
 3, 48 fg.
 भागधेय, f. ई 4, 1, 30.
 भागिक 5, 1, 49.
 भागिन् 3, 2, 142.

भोग्य 5, 1, 49.

भोग्नीन 5, 2, 4.

भोज 3, 2, 62.

भाज und भाजनी 4, 1, 42.

भाण्ड und √ भाण्डे Med. 3, 1, 20.

भाद्रमातुरे 4, 1, 115.

भार 6, 2, 38. Vgl. उद°, उदक°, दासो°.

भारत 6, 2, 38. Vgl. मह्य°.

भारद्वाज 7, 2, 63.

±_भारिक 5, 1, 50.

भारिन् in माल°.

भार्गवे 2, 4, 65.

भार्गायण 4, 1, 111.

भार्गी 4, 1, 178.

भार्या 3, 1, 112.

भार्वे m. 3, 3, 24 (vgl. 6, 2, 144). *Das Sein*

2, 3, 37. 3, 1, 24. 2, 45. Ausgedrückt

durch ein Nomen act. und ein Nomen

abstractum 2, 3, 15. 54. 3, 1, 107. 3,

11. 18. 44. 75. 95. 98. 114. 4, 16 fg. 4,

4, 144. 5, 1, 119. 6, 2, 25. 150. 4, 27.

168 (अ°). 8, 4, 10. Durch das imper-

sonale Verbum 1, 2, 21. 3, 13 (Ātman-)

3, 1, 66 (Aorist). 4, 69. 6, 4, 62 (die

beiden Futura, Condit., स्- Aorist und

Precativ). 7, 2, 17.

भावर्के 4, 2, 115.

भावम् 3, 4, 61 fgg.

भाविन् 5, 1, 80. Vgl. अभितो°.

भावुक oder भावुक 3, 2, 154. — भावुक 57.

भाष्य 3, 1, 123.

√ भाष् (भाष) 3, 2, 146. अन्नभाषत् und अ-

न्नभाषत् 7, 4, 3.

भाषा die Umgangssprache (im Gegensatz

zur Sprache des Veda) 3, 2, 108. 4, 1,

62. 3, 143. 6, 1, 181. 3, 20. 7, 2, 88. 8,

2, 98.

भाषितपुंस्क 6, 3, 34. 7, 1, 74. 3, 48 (अ°).

भाषिन् in बहुभाषिन्.

1. √ भास् (भास) 3, 2, 161. 175. 177. अन्न-

भासत् und अन्नभासत् 7, 4, 3.

2. भास् 3, 2, 177.

भासन 1, 3, 47.

भासुरे 3, 2, 161.

भास्वरे 3, 2, 21.

भास्वरे 3, 2, 175.

√ भिन्न (भिन्, भिन्न) 3, 2, 155. 168.

भिन्ना 4, 2, 38.

भिन्नाक und भिन्नाक्री 3, 2, 155.

भिन्नाचरे Adj. (f. ई) 3, 2, 17.

भित्तुं 3, 2, 168. भित्तुसूत्र 4, 3, 110.

भित्तं n. 8, 2, 59.

1. √ भिद् (भिद, भिदि) 3, 2, 61. 162. 3, 104.

2. भिद् 3, 2, 61.

भिदौ 3, 3, 104.

भिदुरे 3, 2, 162.

भिद्य m. 3, 1, 115.

भिन्नकर्ण 6, 3, 115.

√ भौ (भो) 3, 2, 17. विभ्रति 6, 1, 192. Für

ई kann इ substituiert werden 4, 115.

Perfect 3, 1, 39. Mit Ablat. 1, 4, 25.

Caus. 6, 1, 56. 7, 3, 40. Ātman. 1, 3, 68.

भौम 3, 4, 74.

भौके 3, 2, 174.

भौरुष्ठान 8, 3, 81.

भौलुक 3, 2, 174.

भू, f. भूवे 4, 1, 47. Vgl. 2. भू.

√ भुज् (भुज्) Ātman. 1, 3, 66. भुक्तम् 5,

2, 85.

भुज् 7, 3, 61.

भुवनपति und भुवनपति 6, 2, 20.

भुवर und भुवस् 8, 2, 71.

1. √ भू (भू, भवति) 1, 3, 1. 4, 31. 3, 1, 12.

107. 2, 45. 57. 138. 154. 157. 179. 3, 24.

55. 96. 127. 4, 61. 63. Für अस् substi-

tuiert 2, 4, 52. Wann kein Guṇa 7, 3,

88. Perfect 1, 2, 6. 6, 4, 88. 7, 4, 43.

वभूय 2, 64. Aorist 2, 4, 77. 6, 4, 88.

वोभूत् 7, 4, 65. Mit Adverbien auf ई

und ऊ verbunden 5, 4, 50 fgg. अनु भ-

वति 5, 2, 10. प्र भवति 4, 3, 83. 5, 1,

101. सं भवति 52. संभूत 4, 3, 31. Ein

n in einem folgenden कृत wird nie ए

8, 4, 34.

2. भू 3, 2, 179. Declination 6, 4, 85 fg.

Vgl. भु.

3. भू Substitut für बहु 6, 4, 158 fg.

भूत Adj. 5, 1, 80. *Vergangenheit*, भूते 3, 2, 84 fgg. 3, 2, 140. °वत् Adv. 132. Vgl. इत्यंभूत.

भूतपूर्वं 5, 2, 18, 3, 53. 6, 2, 22.

भूताम् 6, 2, 91.

भूति und भूर्ति 3, 3, 96.

भूपति 6, 2, 19.

भूमन् 6, 4, 158, 2, 175.

भूमिष्ठ 8, 3, 97.

°भूय 3, 1, 107.

भूयस् und भूयिष्ठ 6, 4, 158 fg.

भूषण 1, 4, 64. 6, 1, 137.

भूषणौ 3, 2, 139.

1. √भ (भर), Desid. 7, 2, 49.

2. √भ (भ, भञ्) 3, 1, 112, 2, 46, 3, 99.

विभर्ति 6, 1, 192. 7, 4, 76. Perfect 3, 1, 39. 7, 2, 13. भत् 5, 1, 80. भरिभत् 7, 4, 65.

भगु m. Sg. und Pl. 2, 4, 65. 4, 1, 102.

भति 1, 3, 36. 3, 2, 22. 5, 1, 56.

भैत्य 3, 1, 112.

भृत्यो 3, 3, 99.

भृश 7, 2, 18. 3, 1, 12.

√भृशार्थे Med. 3, 1, 12.

भेषज 4, 1, 30. 5, 4, 23. भेषजो 4, 1, 30.

भैक्षे 4, 2, 38.

भैषज्य 5, 4, 23.

भोग 8, 2, 58.

°भोगीन् 5, 1, 9.

भोजन 8, 3, 69.

भोज्य 7, 3, 69.

भोस्, euphonisches Verhalten 8, 3, 17.

भौरिकि und भौरिक्रिविध 4, 2, 54.

√भंश् (भंश्), Intens. 7, 4, 84.

√भञ्ज् (भस्ज, भञ्जति), wann र् vocalisirt wird 6, 1, 16. र् für र् und स् substituiert und र् nach अ eingefügt 4, 47. Euphonisches Verhalten von ज् 8, 2, 36. Perfect 6, 1, 17. Desid. 7, 2, 49.

√भस् (भस्), भैमति und भौम्यति 3, 1, 70, 7, 3, 74. Perfect 6, 4, 124.

भमर 4, 3, 119.

भर्मिन् 3, 2, 141.

1. √भाज् (भाज) 3, 2, 177. Perfect 6, 4, 125. अविभजत् und अवभाजत् 7, 4, 3. Für ज् wird प् substituiert 8, 2, 36.

2. भौज् oder °भौज् 3, 2, 177.

भातृ 4, 1, 144, 164. Wann in einem Bahuvr. kein क angefügt wird 5, 4, 157. भातरौ Bruder und Schwester 1, 2, 68.

भातृव्यं und भातृव्य 4, 1, 144 fg.

भाँमर 4, 3, 119.

√भाश् (भाश्), भाँश्ते und भाँश्यते 3, 1, 70. Perfect 6, 4, 125.

भाँद्ज 6, 2, 82

भू 4, 1, 125. Declination 6, 4, 77.

भणहँन् 3, 2, 87.

भेष, अ° 3, 3, 37.

भाँणहत्य 6, 4, 174.

भाँवेर्ये 4, 1, 125.

√भ्लाश् (भ्लाश्), भ्लाँश्ते und भ्लाँश्यते 3, 1, 70. Perfect 6, 4, 125.

म

म Substitut für अस्मद् 7, 2, 97.

मत्तु und मत्तु 6, 3, 133.

मगध 4, 1, 170.

मघवत् u. मघवन् Declination 6, 4, 128, 133.

√मज्ज् (मस्जि) mit Einschub von न् 7, 1, 60.

मज्जिष्ठ 8, 3, 97.

मत्तुक 4, 4, 56.

मणि 5, 4, 30.

मणिकर्ण 6, 3, 115.

√मगड् (मगडार्थ) und मगडन् 3, 2, 151.

मण्डल in परि°.

मण्डूक 4, 1, 119.

मत 4, 4, 97.

°मता, Verhalten eines Femin. davor 6, 3, 43 fg.

मैति und मर्ति 3, 3, 96. 2, 188. 4, 4, 60.

मैत्य 4, 4, 97.

मत्सो 6, 4, 149.

मत्स्य 4, 4, 35. 5, 4, 16. 6, 4, 149.

√ मय (मय, मय) 3, 2, 27. 145.

°मैयि 3, 2, 27.

मयिन्, Declination und Accent 6, 1, 199. 7, 1, 85. Vgl. मन्विन्.

√ मद् (मद्, मद्) 3, 1, 100. 2, 136. 3, 67.

मौद्यति 7, 3, 74. मत्त 8, 2, 57. Accent in reduplicirten Formen 6, 1, 192.

°मद 3, 3, 67. Vgl. इर°.

मदौय 4, 3, 3.

मद्व 3, 1, 100.

मद्र 4, 2, 131. 5, 4, 67. Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.

— मद्र 4, 2, 108. 7, 3, 13.

मद्रक 4, 2, 131.

मद्रकौर und मद्रकर 3, 2, 44.

मद्रौ Adv. mit क् 5, 4, 67.

मद्रामै und मद्राश्मामै 6, 2, 91.

मधव्यं 4, 4, 129. 139.

मधु 4, 1, 106. 2, 86. 4, 139. 5, 2, 107.

मधुमत् 4, 2, 86.

मधुर 5, 2, 107.

मैथ्य und मर्थ्य (verschieden) 4, 3, 8 fg. मध्य° 2, 1, 58. °मध्ये 3, 7. 6, 4, 120. मध्ये als Gati 1, 4, 76. मध्ये° Avjajibh. 2, 1, 18.

मध्यमै 1) Adj. 4, 3, 8. मध्यम° Tatp. 2, 1, 58. — 2) m. die Endungen der zweiten Person, die zweite Person 1, 4, 101. Wann gesetzt 105.

मधे गुरु 6, 3, 11.

1. √ मन् (मन्, मन, मन्य, मन्यति) 3, 2, 82. 3, 96. 99. Mit Dat. und Acc. 2, 3, 17.

एहि मन्ये ironisch 1, 4, 106. 8, 1, 46.

2. √ मन् (मन) Substitut für म्ना im Präsens 7, 3, 78.

मनस् 5, 4, 51. 7, 2, 18. Als Gati 1, 4, 66.

मनसि desgl. 75. मनसा° 6, 3, 4. 5.

मनसाज्ञायिन् 6, 3, 5.

मनौयो und मनौवो 4, 1, 38.

°मनै Adv. 5, 4, 51.

मनु 4, 1, 38. 161.

मनुष्यं 4, 1, 161. 2, 39. 129. 134. 3, 81. 5, 3, 98. 4, 56. °जाति 4, 1, 65. °नामन् 5, 3, 78. अ° 2, 4, 23. 4, 2, 144. 6, 3, 122. अमनुष्यकत्वक 3, 2, 53.

मनुष्यत्रौ 5, 4, 56.

मनोज्ञ 5, 1, 133.

मन्त्र m. 4, 4, 125. मन्त्रे 2, 4, 80. 3, 2, 71. 3, 96. 6, 1, 151. 210. 3, 131. 4, 53. मन्त्रेषु 141. अमन्त्रे 3, 1, 35.

मन्त्रकरण 1, 3, 25.

मन्त्रकार 3, 2, 23.

मन्त्रकृत् 3, 2, 89.

मन्थ 5, 1, 110. 7, 2, 18. °मन्थ Dvigu 6, 2, 122. Vgl. उद° und उदक°.

°मन्थिन् m. Dvaṁdva mit Betonung auch des vorangehenden Gliedes 6, 2, 142. Vgl. मयिन्.

— मन्थे 3, 2, 83.

मन्यो 3, 3, 99.

मम Gen. 7, 2, 96.

ममक 4, 3, 3.

मयूरव्यंसक 2, 1, 72.

मर in अमर.

मरुत्वत्, मरुत्वर्तोय und मरुत्वत्यं 4, 2, 32.

मर्त्य und मर्त्यत्रौ 5, 4, 56.

मर्मज्य (मर्मज्म?) 7, 4, 65.

मर्य 3, 1, 123.

मर्यादा 1, 4, 89. 2, 1, 13. 3, 3, 136. 8, 1, 15.

मर्ये, अ° 3, 3, 145.

मलिन und मलोमस 5, 2, 114.

√ मव् (मव्) 6, 4, 20.

मस्कर und मस्करिन् 6, 1, 154.

मस्तक 6, 3, 12.

महत्, Declin. 6, 4, 10. महा° 3, 46. 2, 1, 61.

महाकुल und महाकुलेन 4, 1, 141.
 महौगष्टि und महौजाबाल 6, 2, 38.
 महानगर, Accent 6, 2, 89.
 महौपराहण und महौप्रवृद्ध 6, 2, 38.
 महाब्रह्म und महाब्रह्मन् 5, 4, 105.
 महौभार und महौभारत 6, 2, 38.
 महौमुख 6, 2, 168.
 महाराज 4, 2, 35, 3, 97.
 महौरौरव 6, 2, 38.
 महौवैश्वदेव 6, 2, 39.
 महाव्याहृति 8, 2, 71.
 महौव्रीह्ण und महौहैलिहिल 6, 2, 38.
 महिषी 4, 4, 48.
 महेन्द्र, महेन्द्रिय und महेन्द्रीय 4, 2, 29.
 महौष्वास 6, 2, 38.
 महौर्त्त 5, 4, 77.
 मद्य und मद्यम 7, 2, 95.
 1. √ मा (मा) 3, 2, 2. ई für आ substituiert
 6, 4, 66. ए 67. Ausnahme 69. इ sub-
 stituiert 7, 4, 40. मिमते 76. मित 6, 2,
 170. मित्सते 7, 4, 54. उपमित 2, 1, 56.
 निर्मित 4, 4, 93. संमित 91. नि wird णि
 davor 8, 4, 17.
 2. √ मा s. √ मे.
 3. √ मा Substitut für मो 6, 1, 50.
 4. मा Prohibitivpartikel, s. माङ्.
 5. मा mich 8, 1, 23. Wann nicht gesetzt
 24 fgg.
 मांसोदन und मांसोदनिक (f. ई) 4, 4, 67.
 मागर्ध (f. ई) 4, 1, 170.
 माङ् die Prohibitivpartikel मा. Mit Aorist
 3, 3, 175. मा स्म mit Aorist und Im-
 perfect 176. Das Augment fällt ab 6,
 4, 74. Erhält vor क् das Augment त्
 (च्) 74.
 माङ्किक und माङ्किक 4, 4, 56.
 माणव 4, 2, 42. 5, 1, 11. °माणव Accent
 6, 2, 69. Vgl. दण्ड°.
 माणवीन 5, 1, 11.
 माणव्य 4, 2, 42.
 माण्डूक 4, 1, 119. 19.
 माण्डूकायने 4, 1, 19.

माण्डूकिक und माण्डूकैय 4, 1, 119.
 मातरापितरो 6, 3, 32.
 मातामह 4, 2, 36.
 ±_मातुरे 4, 1, 115.
 मातुल 4, 2, 36. 1, 49.
 मातुलाने 4, 1, 49.
 मातुःष्वस und मातुःस्वस 6, 3, 24. 8, 3, 85.
 मातृ 1, 2, 70. 4, 1, 115.
 मातृष्वस 8, 3, 84. 4, 1, 134.
 मातृष्वसेय und मातृष्वसेय 4, 1, 134.
 °मात्र n. Tatp. 2, 3, 46. Accent 6, 2, 14.
 Vgl. मात्रच् im vorangehenden Index.
 मात्रा 2, 1, 9.
 मात्सिके (so richtig) 4, 4, 35.
 माथ und ±_माथिके 4, 4, 37.
 माद in सधमाद.
 मादिन् oder °मादिन् 3, 2, 141.
 माधवा 4, 4, 129.
 माधव्य 4, 1, 106.
 माध्वी 6, 4, 175.
 √ मान् (मान्), मोमांसते 3, 1, 6.
 1. मान Maass 3, 1, 129. 4, 3, 162. 5, 3, 51.
 2. मान in आत्ममान.
 °मानिन् 3, 2, 82 fg. Verhalten eines Fe-
 min. davor 6, 3, 36.
 मानुष 4, 1, 161. मानुषी 113.
 मानुष्यक 4, 2, 39.
 मानोञ्जक 5, 1, 133.
 मामके 4, 3, 3. मामकी 1, 30.
 मोमकीन 4, 3, 3.
 °मार्थे 3, 2, 2.
 माया 4, 4, 124. 5, 2, 121.
 मायाविन् 5, 2, 121.
 मार्गिके 4, 4, 35.
 मार्थे oder °मार्थे 3, 1, 113.
 मार्दयपुर 6, 2, 101.
 मालभारिन् 6, 3, 65.
 मालाप्रस्थ 6, 2, 88.
 माष 5, 1, 7. 34. 2, 4.
 मौषीण 5, 2, 4.
 मौष्य 5, 1, 7. 2, 4. °माष्य 1, 34.

मास् in den schwachen Casus 6, 1, 63.
 Accent 171.
 मास् 4, 4, 128. ५, 1, 81. 2, 57. Dafür मास्
 substituirt 6, 1, 63.
 मासतमे ५, 2, 57.
 मासिन und मास्य ५, 1, 81.
 माहाकुल und माहाकुलिन 4, 1, 141.
 माहाराजिक 4, 2, 35. 3, 97.
 माहिर्ये 4, 4, 48.
 माहेन्द्रे 4, 2, 29.
 √ मि (मिनोति), wann आ für इ substituirt
 wird 6, 1, 50. निमित्त 3, 3, 87.
 °मित Accent 6, 2, 170.
 मितंपचे 3, 2, 34.
 मित्र ५, 4, 150. °मित्रे Bahuvr. 6, 2, 165.
 Vgl. अ°, विश्वा°.
 मित्रयु 7, 3, 2.
 मिथ्या mit क् Caus. 1, 3, 71.
 √ मिद् (मिद्, मिदि) 3, 2, 161. मैद्यति 7,
 3, 82. मेदित 1, 2, 19.
 मिमत 4, 1, 150.
 मिश्र 3, 1, 21. 6, 2, 128. °मिश्रे Tatp. 2, 1,
 31. 6, 2, 154. Vgl. पन्मिश्र, पाद°.
 मिश्रकावण n. 6, 3, 117. 8, 4, 4.
 √ मिश्रि Act. 3, 1, 21.
 मिश्रकरण n. 2, 1, 35.
 √ मिह् (मिह) 3, 2, 182.
 √ मी (मी, मीनाति), wann आ für ई sub-
 stituirt wird 6, 1, 50. Im Veda eine
 Kürze für ई 7, 3, 81. मित्सति 4, 54.
 Das न् wird ण् 8, 4, 15.
 मोद्वान् 6, 1, 12.
 √ मील् (मील), अमीमिलत् und अमिमिलत्
 7, 4, 3.
 °मुक्त Tatp. 2, 1, 38.
 मुख 1, 1, 8 (°नासिकावचन). °मुख Bahuvr.
 Accent 6, 2, 167 fgg. 185 fg. Femin.
 4, 1, 58.
 √ मुच् (मुच्, मुच), मुञ्चति 7, 1, 59. Desid.
 4, 57.
 मुञ्ज 3, 1, 117.
 मुण्ड und √ मुण्डि Act. 3, 1, 21.

मुद्ग 4, 4, 25.

√ मुर्द्धं (मुर्द्धि), मूर्त्तं 8, 2, 57.

√ मुष् (मुष्), मुषित्वा und मुसुषि
 पति 1, 2, 8.

मुष्क und मुष्करे ५, 2, 107.

मुष्टि 3, 3, 36.

मुष्टिधर्म u. मष्टिधर्ये 3, 2, 30 (eingeschoben).

मुष्टिमुख Bahuvr. 6, 2, 168.

√ मुह् (मुह) 3, 2, 142. Ein árdhadh. kann
 das Augment इ erhalten 7, 2, 45. Für
 ह् kann ढ् oder ध् eintreten 8, 2, 33.
 Caus. mit परि Átman. 1, 3, 89.

मूर् 6, 4, 20.

मूर्ति 3, 3, 77. द्रव° 6, 1, 24.

°मूर्धे und °मूर्धे Bahuvr. ५, 4, 115.

मूर्धन् 4, 4, 127. मूर्धे° 6, 3, 12. Vgl. त्रि°,
 द्वि°, समान°.

मूर्धन्य m. ein cerebraler Laut 8, 3, 55 fgg.

मूर्धन्वेतो 4, 4, 127.

मूल n. 4, 3, 28. 4, 88. 91. ५, 2, 24. °मूलम्
 Avjajibh. 6, 2, 121. °मूर्ले Bahuvr. 4,
 1, 64.

मूलक 4, 3, 28.

मूल्य 4, 4, 88. 91.

√ म् (म्, मियति), wann Átman. 1, 3, 61.
 Aorist 3, 1, 59.

मग 2, 4, 12. 4, 3, 51. 4, 35.

मगसक्ये ५, 4, 98.

√ मज् (मज, मजि) 3, 1, 113. 2, 5. Erhält
 Vrddhi statt Guṇa 7, 2, 114. Für ज्
 wird ष् substituirt 8, 2, 36. Vgl. मर्मज्य
 मँज्य oder °मँज्य 3, 1, 113.

√ मड् (मड), मडित्वा 1, 2, 7.

मड und मडाने 1, 4, 49.

मत s. अमत.

मैत्तिका, मत्सो und मत्सो ५, 4, 39 fg.

1. √ मट् (मट), मटित्वा 1, 2, 7.

2. मेट् ५, 4, 39.

√ मप् (मप्, मपि), मपित und मपित (ver-
 schiedene Bed.) 1, 2, 20. मपित्वा und
 मर्षित्वा 25. Mit परि Parasm. 3, 82.

मषोद्य 3, 1, 114.

1. √ मे (मा, माङ्, मयति), °मित्य und °माय 6, 4, 70. 3, 4, 19. 4, 4, 21 (अपमित्य). मित्सते 7, 4, 54. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17.
 2. मे Pron. 8, 1, 22. Wann nicht gesetzt 24 fgg.
 मेघ 3, 1, 17.
 मेघंकरं 3, 2, 43.
 √ मेघायै Med. 3, 1, 17.
 मँद् 3, 2, 182.
 मेदुरं 3, 2, 161.
 °मेधस् Bahuvr. 5, 4, 122.
 मेधा 5, 2, 121. 4, 122.

- मेधाविन् 5, 2, 121.
 मेत्रेय 6, 4, 174. Vgl. 7, 3, 2.
 मैथुनिका 4, 3, 125.
 मैथुनेच्छा 4, 1, 42.
 मैमतेँ und मैमतायनि 4, 1, 150.
 °मेरेय Accent 6, 2, 70.
 मींद्रं 4, 4, 25.
 √ म्ना (स्ना), मनति 7, 3, 78.
 √ मद् (मद), अममदत् 7, 4, 95.
 √ म्नुच् (म्नुच्), Aorist 3, 1, 58.
 म्लिष्टं 7, 2, 18.
 √ म्लुच् (म्लुच्), Aorist 3, 1, 58.

य

- यकन् und यकृत् 6, 1, 63.
 यका 7, 3, 45.
 यकृत् s. यकन्.
 यच्च mit Potent. 3, 3, 148 fg.
 √ यच्छ् (यच्छ्) substituiert im Präsens für √ यम् 7, 3, 77. Für √ 3. दा 78.
 √ यञ् (यञ्, यज्, यजि) 3, 2, 72. 85. 103. 128. 166. 3, 90. 98. 7, 3, 66. य् wird vocalisirt 6, 1, 15. Perfect 17. Für ज् wird य् substituiert 8, 2, 36. Mit Gen. oder Instr. 2, 3, 63. येञ् यजामहे 8, 2, 88.
 यजध्वैनम् 7, 1, 43.
 यँजमान 3, 2, 128.
 यजुस्, यजुषि 6, 1, 117 fgg. 8, 3, 104. काटके 7, 4, 38.
 यज्ञं 3, 3, 90. 31 fg. (अ°). 47. 4, 3, 68 (neben कृत्). 6, 4, 54. यज्ञाख्य 5, 1, 95.
 यज्ञकर्मन् 1, 2, 34. 8, 2, 88.
 यज्ञपात्र 1, 3, 64. °प्रयोग 8, 1, 15.
 यज्ञसंयोग 3, 2, 132. 4, 1, 33.
 यज्ञाङ्ग 7, 3, 62.
 यज्या in देव°.
 यँजन् 3, 2, 103.
 √ यत् (यत्) 3, 3, 90.
 यतमेँ und यतरं 5, 3, 92 fg.
 यतस 2, 3, 41.

- यत्करं 3, 2, 21.
 यत्नं 3, 3, 90. 1, 3, 47.
 यत्र 6, 1, 161. Mit Potential 3, 3, 148 fg. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.
 यैषा 5, 3, 23. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 36 fgg. यथा कथा च 5, 1, 98. यथा° Avjajibh. 2, 1, 6 fg.
 यथाक्रौरम् 3, 4, 28.
 यथातथ und यथापुर 7, 3, 31.
 यथाभिप्रेत in अ°.
 यथासुख und यथासुखेन 5, 2, 6.
 यथायथम् 8, 1, 14.
 यथाविधि 3, 4, 4. 46.
 यथासंख्यम् 1, 3, 10.
 यथास्व 8, 1, 14.
 यथोपदिष्टम् 6, 3, 109.
 यद् 1) Pron. यद् Nomin. 1, 3, 67. यम् 4, 32. 37. येन 1, 72. 4, 28. 2, 3, 20. 3, 3, 116. यस्मात् 1, 4, 13. 2, 3, 9. 11. यस्य 1, 1, 73. 4, 39. 2, 1, 16. 3, 9. 37. 7, 2, 15. येषाम् 2, 4, 9. यद् am Anfange eines Comp. 1, 15. Ableitungen von यद् 5, 2, 39. 3, 15. 92 fg. Vgl. सर्वनामन्. — 2) Conj. dass, mit Imperf. 3, 2, 113 fg. Potent. 3, 147. 155. 168. Nicht mit einem Ab-

- solut. 4, 23. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30. 56.
- यदौ 5, 3, 15. 21.
- यदि mit Potent. 3, 3, 151. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.
- यदृत्त यद् mit seinen Derivaten, ein Relativpronomen. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 66.
- √ यम् (यम्, यम) 3, 1, 100. 2, 40. 142. 3, 63. यच्छति 7, 3, 77. Aorist 1, 2, 15 fg. 7, 2, 73. Âtman. mit आ 1, 3, 28. 75. Caus. 89. Mit उद् 75. Mit उप 56. Mit सम् 75. प्र यच्छति 4, 4, 30.
- यैम 3, 3, 63. Vgl. वाचं°.
- यमसभ und यमसभैय 4, 3, 88.
- यैम्य 3, 1, 100.
- यैहि 5, 3, 15. 21.
- यव 4, 1, 49. 3, 149. 5, 1, 7. 2, 3.
- यवक und यवक्यं 5, 2, 3.
- यवन und यवनानौ 4, 1, 49.
- यैवपाल 6, 2, 78.
- यवबुस und यैवबुसक 4, 3, 48.
- यवमत् 8, 2, 9.
- यवमैय 4, 3, 149.
- यवागू 4, 2, 136.
- यवानौ 4, 1, 49.
- यैविष्ठ und यैवीयस् 6, 4, 156. 5, 3, 64.
- यैव्य 5, 1, 7. 2, 3.
- यशस्, यशोभगौन und यशोभैय 4, 4, 131 fg.
- यष्टि 4, 4, 59.
- √ यस् (यस्, यस) 3, 2, 142. Wann यैस्यति und wann यैसति 1, 71 fg. Mit आ Caus. Âtman. 1, 3, 89.
- यस्क m. Sg. und Pl. 2, 4, 63.
- √ या (या, याति) 3, 2, 176. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17.
- √ याच् (याच) 3, 3, 90. 7, 3, 66.
- याचित und यौचितक 4, 4, 21.
- याच्छौ 3, 3, 90.
- याच्यं 7, 3, 66.
- °याजकं Tatp. 2, 2, 9. 6, 2, 151.
- °याजिनं 3, 2, 85.
- याञ्जिक und यौञ्जिक्य 4, 3, 129.
- याज्यं 7, 3, 66. याज्या 8, 2, 90.
- यातव्या und यातु 4, 4, 121.
- याथाकथाच् 5, 1, 98.
- यापना 5, 4, 60.
- याप्य 5, 3, 47.
- याम = यम 3, 3, 63.
- यायजूक 3, 2, 166.
- यायावरं 3, 2, 176.
- याव und यौवक 5, 4, 29. 4, 3, 149.
- यावज्जैवीयम् 3, 4, 30.
- यौवत् 1) Adj. 5, 2, 39. Am Anfange eines Avjajibh. 2, 1, 8. — 2) Conjunct. Mit Präsens 3, 3, 4. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 36 fgg.
- यावद्वृदम् 3, 4, 30.
- याव्यं 3, 1, 126.
- याष्टीकं 4, 4, 59.
- यास्कै 2, 4, 63. 4, 1, 112.
- √ यु (यु, यौति) 3, 1, 126. 2, 182. 3, 23. 49 °यूय 6, 4, 58. Desid. 7, 2, 49.
- युक्त 1, 4, 50. 4, 2, 3. 6, 2, 66. °युक्त 1, 2 51. 3, 54. 4, 9. 2, 3, 4. 8. 19. 29. 5, 3 77. 4, 36. 8, 1, 24. 30. 2, 96.
- युक्तारोहिन् 6, 2, 81.
- युग 4, 4, 76.
- युगंधर 4, 2, 130.
- युगपद् 6, 1, 200. 2, 51. 140.
- युग्य 3, 1, 121. 4, 4, 76.
1. √ युज् (युज, युजि) 3, 2, 59. 61. 142. 182. 7, 1, 71. Nach उप und प्र Âtman. 1, 3, 64.
- नियुक्त 4, 4, 66. 69. 6, 2, 75. प्रयुज्यमान 8, 2, 101. अनु प्र युज्यते 3, 1, 40. संयुक्त 4, 4, 90. Vgl. युक्त und आयुक्त.
2. युज् und युञ्ज 3, 2, 59. 61. Wann न् infigirt wird 7, 1, 71.
- युद्ध 3, 3, 73.
- √ युध् (युध, युधि) 3, 2, 95. Caus. Parasm. 1, 3, 86.
- युधिष्ठिर 8, 3, 95.
- युध्वन् in राज° und सह°.
- युव Prenom. 7, 2, 92.

युवति 4, 1, 77. °युवति Tatp. 2, 1, 65.
 युवन् m. 1) der bei Lebzeiten eines angesehenen, älteren Descendenten einem jüngeren zukommende Geschlechtsname und das diesen bezeichnende Suffix 4, 1, 163 fgg. 167. 90 fg. Das Suffix abgeworfen 2, 4, 58. 4, 1, 94. In Verbindung mit einem Vṛddha 1, 2, 65 fg. — 2) das Wort युवन् 4, 1, 77. 5, 1, 130. 6, 4, 156. व् wird vocalisirt 133. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 67. कन् dafür substituiert 5, 3, 64.
 युष्मद् Pronomen der zweiten Person (in allen Zahlen) 4, 3, 1. Declination 7, 1, 27 fgg. 2, 86 fgg. त्व 6, 1, 211. तुभ्यम् 212. Für die verschiedenen Casus werden tonlose Formen substituiert 8, 1, 20 fgg. Verbindet sich mit der zweiten Person des Verbums 1, 4, 105. 8, 3, 103 fg. Unter युष्मद् ist, wenn von einem anlautenden त् die Rede geht, der Sg. त्वम् u. s. w. zu verstehen.
 युष्मदौ 4, 3, 1.
 युष्माक 4, 3, 2.

युति 3, 3, 97.
 यूय und यूयम् 7, 2, 93.
 यूय und यूयन् 6, 1, 63.
 यूय 8, 2, 88.
 यूक्त 3, 2, 182.
 योग 5, 1, 102. °योग 1, 1, 36. 4, 58 fg. 2, 3, 16. 3, 4, 20. 4, 1, 48. 5, 4, 44. 47. 50. 126. 6, 4, 74 fg. 8, 1, 59. Vgl. तुल्य°, स्थाने°.
 योगप्रमाण 1, 2, 55.
 योगप्रख्यान 1, 2, 54.
 योगिन 3, 2, 142.
 योग्य 5, 1, 102.
 योजन 5, 1, 74.
 योत्र 3, 2, 182.
 योद्ध 4, 2, 56.
 योनि, °संबन्ध 4, 3, 77. 6, 3, 23.
 योगंधरै und योगंधरक 4, 2, 130.
 योगपद्य 2, 1, 6.
 योगिक 5, 1, 102.
 योजनिक 5, 1, 74.
 योधेय u. योधेय 5, 3, 117. योधेयो 4, 1, 178.
 योवनं 5, 1, 130.
 योष्माकं und योष्माकाण 4, 3, 1. 2.

र

रक्त 4, 2, 1. 5, 4, 32. 6, 3, 39.
 √ रक्त् (रक्त्, रक्ति) 3, 2, 27. 3, 90. रक्ति 4, 4, 33.
 रक्तस् und रक्तस्यां 4, 4, 121.
 °रक्ति 3, 2, 27.
 °रक्ति Tatp. 2, 1, 36.
 रक्तौ 3, 3, 90.
 रक्त् 4, 2, 100.
 रक्त् 6, 4, 27.
 √ रज् s. रज्ज्.
 रजत 4, 3, 154.
 रजस् 5, 2, 112. 4, 51.
 रजस्वले und °लो 5, 2, 112.
 रजिष्ठ 6, 4, 162.

°रजो Adv. 5, 4, 51.
 √ रज्ज् (रज्, रज, रज्जि) 3, 2, 142. रजति 6, 4, 26. Reflex. 3, 1, 90.
 √ रट् (रट) 3, 2, 142. 146.
 रथ 4, 2, 10. 50. 3, 121. 4, 76. ±_रथ 3, 122. Vgl. कदथ.
 रथकट्यौ 4, 2, 51.
 रथाङ्ग 6, 1, 149.
 रथ्य 4, 3, 121. 4, 76. रथ्यौ 2, 50.
 √ रथ् (रथ, रधि), wann न् infigirt wird 7, 1, 61 fg. Ein ārdhadh. kann das Augment ह erhalten 2, 45.
 √ रभ् (रभ, रभि), wann न् infigirt wird 7, 1, 63. Mit Infin. 3, 4, 65. रिप्सते 7, 4, 54.

√ रम् (रम्, रम, रमि) 3, 2, 13. Aorist 7, 2, 73. Wann Parasmi. 1, 3, 83 fgg. रम-यामकः 3, 1, 42.

°रमे 3, 2, 13.

रश्मि 3, 3, 53.

रस und रसवत् 5, 2, 95. Vgl. अरस.

रहस् 5, 4, 51. 81.

°रहसे 5, 4, 81.

रहस्य 8, 1, 15.

°रहेने Adv. 5, 4, 51.

√ रा (रा) 3, 3, 96.

राग und रागे 6, 1, 216. 4, 27. 4, 2, 1. Vgl.

अन्यद्राग.

रागिने 3, 2, 142.

राङ्गवे und राङ्गवायने 4, 2, 100.

1. √ राज् (राज्, राज) 3, 2, 61. Perfect 6, 4, 125. Für ज् wird ष् substituiert 8, 2, 36.

2. रौज् 3, 2, 61. Bewahrt seinen Acut in allen Casus 6, 1, 182. Vgl. विश्रवा°.

°राजे 5, 4, 91.

°राजक 4, 2, 39.

राजक्रीये 4, 2, 140.

राजकुमार und राजकुमारे 6, 2, 59.

राजकृत्वन् 3, 2, 95.

राजत 4, 3, 154 fgg.

राजदन्त 2, 2, 31.

राजन् 2, 4, 23. 4, 1, 137. 2, 39. 140. 5, 4, 91. राज° Accent 6, 2, 63.

राजन्यं 4, 1, 187. 2, 39. 53. 5, 3, 114. 6, 2, 34.

राजन्यक 4, 2, 39. 53.

राजन्यत् 8, 2, 14.

राजपुत्रं 6, 2, 133. 4, 2, 39.

राजपुत्रक 4, 2, 39.

राजप्रत्येनेस् und राजप्रत्येनेस् 6, 2, 60.

राजब्राह्मण und राजब्राह्मणे 6, 2, 59.

राजयुध्वन् 3, 2, 95.

राजसूय 3, 1, 114.

°राज्य 6, 2, 130.

रौति und रतिं 3, 3, 96.

°रात्र m. 2, 4, 29. Accent 5, 4, 87.

रात्रि 5, 1, 87. 4, 87. रात्रि° und रात्रिं° 6, 3, 72. रात्री 4, 1, 31. Vgl. सरात्रि.

±_रात्रिक 5, 1, 87.

रात्रिदिवे 5, 4, 77.

°रात्रीण 5, 1, 87.

√ राध् (राध्, राधि), Perfect 6, 4, 123. Mit Dativ 1, 4, 39.

°रावे 3, 3, 22. 6, 2, 144.

राध् und राधिं 4, 2, 93.

रिक्ते und रिक्ते 6, 1, 208.

रिक्तेगुरु und रिक्तेगुरु 6, 2, 42.

√ रिप् (रिप्), darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten 7, 2, 48.

रिपयैति 7, 4, 36.

√ री (री), रोपयति 7, 3, 36.

√ रु (रु) 3, 3, 22. 50. रौति und रवीति 7, 3, 95.

1. √ रुच् (रुच्, रुचि) 3, 2, 136. 6, 3, 116. 7, 3, 66. Mit Dat. 1, 4, 33. Caus. Âtman. 3, 89.

2. °रुच्, davor eine Länge 6, 3, 116.

रुच्य 3, 1, 114.

√ रुज् (रुज्, रुजि) 3, 2, 31. 3, 16. Mit Gen. 2, 3, 54. -

√ रुद् (रुद्, रुट), रोदिति 7, 2, 76. अरोदौत् und अरोदत् 3, 98 fgg. रुदित्वा und रुदियति 1, 2, 8.

रुटं 4, 1, 49. Im Dvaivdva behält auch das vorangehende Wort seinen Accent 6, 2, 142.

रुद्रायौ 4, 1, 49.

√ रुध् (रुध्, रुध) 3, 2, 142. 4, 49. रुणद्धि 3, 1, 78. Aorist 64.

रुमयवत् 8, 2, 12.

√ रुप् (रुप, रुपि), ein ārdhadh. kann das Augment इ erhalten 7, 2, 48. रुष्ट und रुपित 28.

√ रुह् (रुह्, रुह, रुहि), Aorist 3, 1, 59. Nicht mit °तस् Adv. statt Abl. verbunden 5, 4, 45. रोहयति und रोपयति 7, 3, 43.

°रुह Bedeutung 3, 4, 72. आरुह 5, 2, 34.

रुत्तपयम् 3, 4, 35.

रूप n. 1, 1, 68. 3, 1, 25. 5, 2, 120. Vgl.

पर°, स° u. रूप्य° im vorangehenden Index.

√ र्हापि 3, 1, 25.

हेष्य 5, 2, 120. ±/_रुष्य (f. अत्) 4, 2, 106.

Vgl. रुष्य im vorangehenden Index.

रेवती 4, 1, 146. 4, 122.

रेवत्यं 4, 4, 122.

रै Declination 7, 2, 85. Bewahrt seinen

Acut in allen Casus 6, 1, 171.

रैवतिकं 4, 1, 146. 3, 131.

रैवतिकीय 4, 3, 131.

रौग 3, 3, 16. 108. 4, 3, 13. 5, 2, 81. 4, 49.

रोचना 4, 2, 2.

रोचिष्णुं 3, 2, 136.

रोच्यं 7, 3, 66.

रोणी 4, 2, 78.

रोमन्य und √ रोमन्यार्य Med. 3, 1, 15.

रोहिष्यै 3, 4, 10.

रोचनिकं 4, 2, 2.

रोष्यं 4, 2, 78.

रोरव 6, 2, 38.

ल

लक्षणा n. 1, 1, 62. 2, 65. 4, 84. 90. 2, 1, 14.

3, 21. 37. 3, 2, 52. 126. 3, 8. 4, 16. 4,

1, 152. 3, 127. 6, 2, 112. 3, 115.

लक्षणोरु Adj. f. °हे 4, 1, 70.

लग्नं 7, 2, 18.

लघु m. n. ein prosodisch kurzer Vocal 1, 4,

10. 6, 4, 161. 7, 2, 7. 4, 93 fg.

लघुपूर्वं dem ein prosodisch kurzer Vocal

vorangeht 5, 1, 131. 6, 4, 56.

लघुप्रयत्नतर mit geringerer Articulation aus-

gesprochen (य् u. व् am Ende eines Wortes) 8, 3, 18.

लघूपध einen prosodisch kurzen Vocal an

vorletzter Stelle habend 7, 3, 86.

√ लप् (लप, लपि) 3, 1, 126. 2, 145.

लब्ध् 4, 4, 84.

√ लभ् (लभ, लभि), wann न् eingeschoben

wird 7, 1, 64 fgg. Mit Infin. 3, 4, 65.

लब्ध 4, 3, 38. लिप्सते 7, 4, 54. लिप्स्य-

मान 3, 3, 7.

लभ्य 5, 1, 93.

ललाट 4, 3, 65. 4, 46.

ललाटंतर्पे 3, 2, 36.

लैलाटिका 4, 3, 65.

ललाम 4, 4, 40.

लैवक 3, 1, 149.

लवण 3, 1, 21. 4, 4, 24. 52. 5, 1, 121 (अ°).

7, 1, 51. °लवण Tatp. Accent 6, 2, 4.

√ लवणार्थ्यं 7, 1, 51.

√ लवणै 3, 1, 21.

लवन 6, 1, 140.

लर्वेत्र 3, 2, 184.

√ लप् (लप, लप) 3, 2, 144. 150. 154. लंपति
und लंप्यति 1, 70.

लप्रणं 3, 2, 150.

√ लस् (लस) 3, 2, 143.

लस und अलस 5, 1, 121.

√ ला, लापयति und लालयति 7, 3, 39. Vgl.

√ ली.

लाल्यर्थ्यं 4, 1, 152.

लान्ना und लान्दिकं 4, 2, 2.

लाप्यं 3, 1, 126.

लाभ 5, 1, 47.

लालाटिकं 4, 4, 46.

लालामिकं 4, 4, 40.

लौवणिक 4, 4, 52.

लौपुक oder °लौपुक 3, 2, 154.

लास 6, 3, 50. Vgl. हृल्लास.

लिङ्ग n. das grammatische Geschlecht 2, 3,

46. 4, 7. 26 fgg. Vgl. इन्द्र°.

√ लिप् (लिपि, लिप्य) 3, 1, 138. Wann न्
eingeschoben wird 7, 1, 59. Aorist 3,

1, 53 fg.

लिपिकरं (f. ह्र्) 3, 2, 21.

लिप्सा 3, 3, 6. 46.

लिबिकरं (f. ह्र्) 3, 2, 21.

√ लिम् s. लिप्.

लिम् 3, 1, 138.

√ लिह् (लिह् und लिह) 3, 1, 141. 2, 32.

Aorist 7, 3, 73.

लिह in अभं° und वहं°.

√ ली (ली, लीयति), wann आ für ई substituiert wird 6, 1, 51. लीनयति und लालयति 7, 3, 39. Caus. Ātman. (लापयते) 1, 3, 70.

√ लुञ्च् (लुञ्चि), लुञ्चित्वा u. लुञ्चित्वा 1, 2, 24.

√ लुगट् (लुगट) und लुगटाक (f. ई) 3, 2, 155.

1. √ लुप् (लुप), wann न् eingeschoben wird 7, 1, 59. Bedeutung des Intensivs 3, 1, 24.

2. लुप technisch s. im vorangehenden Index.

लुब्ध 5, 4, 126.

√ लुभ् (लुभ्, लुभ), wann ein ārdhadh. das Augment इ erhält 7, 2, 48. 54.

√ लू (लू) 3, 1, 149. 2, 184. 3, 28. लूनं 8, 2, 44.

लेख in हृल्लेख.

लेहं 3, 1, 141.

लोक 5, 1, 44.

लोप m. Schwund 1, 1, 60. Wenn ein Suffix verschwindet, wird der Stamm als mit diesem versehen betrachtet 62. In der Regel ist der Schwund auf den blossen

Auslaut, nicht auf das Ganze zu beziehen. 1, 1, 4. 58. 3, 9. 3, 1, 11 fg. 4, 32. 97 fgg. 4, 1, 133. 3, 22. 133. 5, 1, 125. 3, 12 (उत्तरपद°). 4, 1. 51. 138. 146 fgg. 6, 1, 66 fgg. 132 fgg. 161. 3, 73. 94. 111. 4, 21. 23 fgg. 37 fgg. 45. 48 fgg. 64. 98 fgg. 107 fgg. 111 fg. 118 fgg. 134 fgg. 147 fgg. 158. 7, 1, 41. 88. 2, 79. 90. 107. 113. 3, 70 fgg. 4, 4. 39. 50 fg. 58. 93. 8, 1, 45 (eines ganzen Wortes). 62 fg. (gleichfalls). 2, 2. 7 fg. 23 fgg. 3, 13 fg. 19 fgg. 64 fg.

लोपिन् in उपधा° und in अग्लोपिन् (im vorangehenden Index).

°लोम 5, 4, 117. °लोमं 75.

लोमन् 3, 1, 25. 5, 2, 100. 4, 75. 117. 7, 2, 29.

लोमवत् und लोमश्च 5, 2, 100.

√ लोमिं 3, 1, 25.

लोहित 3, 1, 13. 4, 1, 18. 5, 3, 110. 4, 30.

लोहितक 5, 4, 30 fgg.

√ लोहितार्यं 3, 1, 13.

लौकिक 5, 1, 44.

लौहितीकं 5, 3, 110.

लौहित्य 4, 1, 105. Vgl. 4, 1, 18.

लौहित्यायने 4, 1, 18.

व

वंश्य 2, 1, 19. 4, 1, 163.

°वक्त und ±-वक्तक 4, 2, 126.

√ वच् (वच्, वचि, वक्ति) 7, 3, 66 fgg. Für

√ व् substituiert 2, 4, 53. व् vocalisirt

sich 6, 1, 15. Aorist 3, 1, 52. 7, 4, 20.

Perfect 6, 1, 17. प्रोक्त 4, 2, 64. 3, 101.

105.

वचन 1) n. Zahl, Numerus (Sg. Du. Pl.) 1,

2, 51. 2, 3, 46. — 2) n. Aussprache 1,

1, 8. — 3) Am Ende eines Comp. Adj.

und Subst. n. aussagend, ausdrückend;

das Ausdrücken, Bezeichnen, ein Wort

für 1, 1, 8. 2, 56. 4, 89. 2, 1, 6. 33. 55.

66. 3, 9. 33. 3, 2, 112. 129. 3, 133 fg.

136. 155. 4, 5. 66. 4, 2, 13. 5, 1, 114.

129. 3, 23. 69. 4, 3. 5. 21. 54. 6, 2, 150.

8, 1, 15. 74. — Vgl. एक°, गुण°, द्विवचन,

द्वि°, बहु°, स°.

वज्र in उद° und उदक°.

√ वज्च् (वञ्चि, वञ्चु), wann च् nicht क्

wird 7, 3, 63. वञ्चित्वा und वञ्चित्वा 1,

2, 24. Caus. Ātman. 3, 69. Intens. 7,

4, 84.

वट und अघट 5, 1, 121.

वैटज 6, 2, 82.

घटर 4, 3, 119.

वटि und वटिभे 5, 2, 139.

वडवा in पारे° und अश्ववडव.

°वर्ण 6, 2, 178. 8, 4, 4 fgg.

वखिञ्ज 3, 3, 52.

वतगड 4, 1, 108. वतगडो 109.

वत्स 4, 1, 102. 117. 2, 39. 5, 2, 98. 3, 91.

वत्सतरं 5, 3, 91.

वत्समुख 6, 2, 168.

वत्सर, °वत्सरैण und °वत्सरैण्य 5, 1, 91 fg.

वत्सलं 5, 2, 98.

वत्सशाल und °शाला 4, 3, 36.

√वद् (वद्, वद, वदि) 3, 1, 106. 2, 38. 142.

145. 4, 16. Wann Âtman. 1, 3, 47 fgg.

73. Aorist 7, 2, 3. उदित्वा 1, 2, 7. Mit

अच्छ् verbunden 4, 69. Caus. (वादि) 3,

2, 146. Âtman. 1, 3, 89.

°वद्रे 3, 2, 38. Vgl. कद्रुद, प्रियं°, वशं°.

वेदितोस् 3, 4, 16.

°वेद्य 3, 1, 106. Vgl. अवद्य.

√वध् (वध, वधि) für √हन् substituiert 2,

4, 42 fgg. 3, 3, 76. Keine Vrddhi für

अ 7, 3, 35.

वैध 3, 3, 76. Die richtige Betonung वधे

erklärt man dadurch, dass man annimmt,

√वध sei zweisilbig. Dann würde der

Acut nach 6, 1, 162 auf der Endsilbe

ruhen und वधे + अ ergäbe वधे. Die

Wurzel ist aber bei Pāṇini nicht zwei-

silbig, sonst würde er die Regel 7, 3, 35

nicht gegeben haben.

√वन् (वन, वनति) 3, 2, 27. Wann न् ab-

füllt 6, 4, 37 fgg.

वन n. 6, 2, 136. °वन, davor Verlängerung

des vorangehenden Vocals 3, 117. °वन

und °वण 8, 4, 4 fgg. Accent 6, 2, 178.

वेनस्पति 6, 2, 140. 8, 4, 6.

°वेनि 3, 2, 127.

वन्ति 6, 4, 39.

√वन्द् (वन्द, वन्दि) 3, 2, 173. 6, 1, 214.

वन्दित 5, 4, 157.

वन्दोस् 3, 2, 173.

वेन्द्य 6, 1, 214.

√वप् (वपि, वपति) 3, 1, 126. अवपथा: 6,
1, 121. उप्त 4, 3, 44. नि davor wird
णि 8, 4, 17.

√वम् (वम) 3, 2, 157. वमिति 7, 2, 34.

वमिन् 3, 2, 157.

√वय् (वय, वयि) für √वे substituiert 2, 4,

41. व् vocalisirt sich 6, 1, 16. Perfect

17. 38 fg.

वय und वयम् 7, 2, 93.

वयस् 3, 2, 10. 129. 4, 1, 20. 4, 91. 5, 1,

81. 84 (अ°). 129. 2, 130. 4, 141. 6, 2, 95.

Vgl. सवयस्.

वयस्यं 4, 4, 91. वयस्या 127.

वैर 3, 3, 58. °वरं 2, 46.

वरज 6, 3, 16.

वरण 4, 2, 82.

वरतन्तु 4, 3, 102.

वैराक und वराकैर् 3, 2, 155.

वराह 4, 2, 80.

वराहदत्त् und °दन्त 5, 4, 145.

वरिमैन् 6, 4, 157.

वरिवस् und √वरिवस्यं 3, 1, 19.

वैरिष्ठ und वैरियस् 6, 4, 157.

वरुण 4, 1, 49. वरुण° Mannsname 5, 3, 84.

±_वरुण 7, 3, 23.

वरुणानैर् 4, 1, 49.

वरुणिकं, वैरुणिय und वरुणिलं 5, 3, 84.

वरुत्, वरुत्त und वरुत्तैर् 7, 2, 34.

वरेज 6, 3, 16.

वर्ग 5, 1, 60. °वर्ग 4, 3, 63.

°वर्गेण und °वर्गेण्य 4, 3, 63 fg.

°वर्गे 4, 3, 64. 6, 2, 131.

वर्चस् 5, 4, 78.

°वर्चसे in ब्रह्म° und हस्ति°.

वर्चस्क 6, 1, 148.

वर्जन 1, 4, 88. 8, 1, 5.

°वर्जम् 6, 1, 158.

वर्ण m. 1) Laut 6, 1, 182. 2, 90. 3, 112. 7,

4, 53. — 2) Farbe 2, 1, 69. 4, 1, 39 fg.

42. 5, 1, 123. 4, 31. 6, 2, 3. 112. —

3) das Wort वर्ण 3, 1, 25. 5, 2, 132. 134.

— Vgl. सवर्ण.

- √ वशिणे 3, 1, 25.
 वशिण् 5, 2, 134. °वशिण् 132.
 वशि 4, 2, 103.
 °वर्त und ± वर्तक 4, 2, 126.
 वर्तमान *Gegenwart* 2, 3, 67. 3, 2, 123. 3,
 131. 160. °वत् Adv. 131.
 वर्तिष्णु und वर्धिष्णु 3, 2, 136.
 वर्ध 4, 3, 151.
 ±-वर्मणै 6, 4, 170.
 वर्मता 4, 3, 94.
 वर्मन् 3, 1, 25. °वर्मन् 6, 4, 170.
 √ वर्मि 3, 1, 25.
 वर्य oder वैया 3, 1, 101.
 वर्ष 3, 4, 32 (°प्रमाणा). 7, 3, 16. °वर्ष 5, 1,
 88 fg. वर्षा Pl. 4, 3, 18.
 वर्षज 6, 3, 16.
 वर्षप्रतिबन्ध 3, 3, 51.
 वर्षाभू Declination 6, 4, 84.
 ±-वर्षिक 7, 3, 16.
 वर्षिष्ठ 6, 4, 157. वर्षिष्ठे अ° 1, 118.
 °वर्षीण 5, 1, 88.
 वर्षीयस् 6, 4, 157.
 वर्षुक oder °वर्षुक 3, 2, 154.
 वर्षज 6, 3, 16.
 वर्ष्य 3, 1, 120.
 वलि 5, 2, 139.
 °वलिन Tatp. 2, 1, 67.
 वलिर्भ 5, 2, 139.
 √ वश् (वश्, वष्टि), व् wird vocalisirt 6, 1,
 16. Perfectum 17. Intens. 20.
 वश, वशं गतः 4, 4, 86.
 वशंवर्दे 3, 2, 38.
 °वशा Tatp. 2, 1, 65.
 वषट् mit Dat. 2, 3, 16.
 वषट्कार m. 1, 2, 35.
 1. √ वस् (वस्, वस, वसि, वसति) 3, 2, 145.
 वसति 4, 4, 73. ष् für स् substituiert 8,
 3, 60. उषित्वा 1, 2, 7. 7, 2, 52. उषि-
 वान् = उवास 3, 2, 108. उषित 7, 2, 52.
 Bedeutung 3, 4, 72. Caus. Âtman. 1, 3,
 89. Nach अधि, अनु, आ und उप mit
 Acc. 1, 4, 48. अनिवसन्तः 6, 2, 84.
 2. वस् Pron. Wann gebraucht 8, 1, 21.
 24 fgg.
 वसति 4, 4, 104.
 वसन 5, 1, 27.
 वसन्त 4, 2, 63. 3, 20. 46.
 वसव्यं 4, 4, 140.
 वसिष्ठ m. Sg. und Pl. 2, 4, 85.
 वसु 4, 4, 140. Vgl. विश्वावसु.
 वसुधित 7, 4, 45.
 वास्त 4, 3, 56. 101.
 वस्त्र und √ वस्त्रि 3, 1, 21.
 वस्र 4, 4, 13. 5, 1, 51. 56.
 वैस्त्रिक 4, 4, 13. 5, 1, 51.
 √ वह् (वह्, वह, वहति) 3, 2, 31. 64. 71. 4,
 43. ओ für अ substituiert 6, 3, 112. व-
 हति 4, 4, 76. 5, 1, 50. प्राग्वहतेः 4, 4, 1.
 आ वहति 5, 1, 50. ओऽ वह 8, 2, 91.
 Mit प्र Parasm. 1, 3, 81. Ein vorangehen-
 des नि wird णि 8, 4, 17.
 वह 3, 3, 119. °वह 4, 2, 122. Davor ein
 Vocal verlängert 6, 3, 121.
 वहलिर्हे 3, 2, 32.
 ±-वहक 4, 2, 122.
 वैह्य n. 3, 1, 102. 6, 1, 213.
 1. वा Indec. न वेति विभाषा 1, 1, 44. Da-
 bei nicht die enklitischen Pronomina 8,
 1, 24. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 58 fg. Desgl., wenn es zu er-
 gänzen ist, 63. In der Bedeutung *nach*
Belieben, nicht notwendig 106 mal ge-
 braucht.
 2. √ वा (वा, वाति), Caus. वाजयति 7, 3, 38.
 निर्वाण 8, 2, 50. Ein vorangehendes नि
 wird णि 4, 17.
 3. √ वा s. वे.
 वाशभारिक 5, 1, 50.
 वाकिन und वाकिनकायनि 4, 1, 158.
 वाक्पति 6, 2, 19.
 वाक्य 7, 3, 67. Satz 8, 1, 8. 2, 82. वाक्या-
 ध्याहार 6, 1, 139.
 वाग्मिन् und वाग्मिन् 5, 2, 124.
 वाङ्मनसे 5, 4, 77.

वाच् 5, 2, 124. 4, 35. Vgl. व्यक्त°.
 वाचंयमे 3, 2, 40. 6, 3, 69.
 वाचाट् und वाचाले 5, 2, 125.
 वाचिके 5, 4, 35.
 °वाचिन् 2, 2, 13. 3, 68. 4, 13.
 वाच्य 7, 3, 67.
 वाटर 4, 3, 119.
 वाड्ब्र und वाड्ब्य 4, 2, 42.
 °वाणिज् Tatp. Accent 6, 2, 13.
 वात 5, 2, 129. 8, 2, 50 (ञ°).
 वातकिन् 5, 2, 129.
 वातयङ् und वातयङ् 4, 1, 108.
 वातत्राण 6, 2, 8.
 वात्सक 4, 2, 39.
 वात्सशाले 4, 3, 36.
 वाद्य in ब्रह्म°.
 वाष m. 5, 1, 45.
 वाष्यं 3, 1, 126.
 वाम् Pron. Gebrauch 8, 1, 20. 24 fgg.
 वामदेव, °देव्ये und °देव्यं 4, 2, 9.
 वामि oder वामो 6, 2, 40.
 वामोरु und वामोरु 4, 1, 70.
 °वार्ये 3, 2, 2.
 वायव्यं und वायु 4, 2, 31.
 वारण 1, 4, 27.
 वारतन्तर्वीय m. Pl. 4, 3, 102.
 वाराहकं 4, 2, 80.
 ±_वारुण 7, 3, 23.
 वार्कणी und वार्कण्य 5, 3, 115.
 वार्धे 4, 3, 151.
 वार्मतेय 4, 3, 94.
 वोर्ये 6, 1, 214.
 वार्धिके und वार्धिक 4, 3, 18 fg. °वार्धिक und
 ±_वार्धिक 5, 1, 88. 7, 3, 16.
 °वाल und °वालौ 4, 1, 64.
 वाव Indecl. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 64.
 °वास mit vorangehendem Locativ, der seine
 Casusendung bewahren kann, 6, 3, 18.
 Vgl. उद°.
 वासतेय 4, 4, 104.
 वासने 5, 1, 27.

वासन्ते und वासन्तक 4, 3, 46.
 वासन्तिके 4, 2, 63. वासन्तिक 3, 20.
 वासिन् 4, 4, 107. °वासिन् mit vorangehen-
 dem Locativ, dessen Endung sich er-
 halten kann, 6, 3, 18.
 वासिनायनि 6, 4, 174.
 वासिष्टे 2, 4, 65.
 वासुदेव und वासुदेवक 4, 3, 98.
 वास्तोय 4, 3, 56. 5, 3, 101.
 वास्तोष्यति, °पतौय und °पत्यं 4, 2, 32.
 वास्त्व und वास्त्व्य 6, 4, 175.
 °वाह 3, 2, 64. Bildung des Femin. und
 Declination 4, 1, 61. 6, 4, 132. Vgl.
 दित्य°, श्वेत°.
 °वाहन (f. वृ) 3, 2, 65 fg. ण् für न् substi-
 tuirt 8, 4, 8. Vgl. उदवाहन.
 वाहोके 5, 3, 114.
 वि Upasarga und Gati 1, 3, 18 fg. 22. 27.
 30. 34. 41. 83 u. s. w. वि ष्यति 8, 3,
 69. Ableitungen davon 5, 2, 27 fgg.
 विंशे 5, 2, 46. 56. 6, 4, 142.
 विंशक 5, 1, 24. 6, 4, 142.
 विंशति 5, 1, 59. 24. 2, 46. 56. 6, 4, 142.
 विंशतिक 5, 1, 27. 32.
 °विंशतिकीन 5, 1, 32.
 विंशतितमे 5, 2, 56.
 विकटे 5, 2, 29.
 विकर्त्येन 3, 2, 143.
 विकर्ण 4, 1, 117. 124.
 विकस्त 7, 2, 34.
 विक्राकुट् 5, 4, 148.
 विकार m. 4, 1, 42. 3, 134. 6, 3, 39. Vgl. अङ्ग°.
 विक्रापिन् 3, 2, 143.
 विक्रि m. 6, 1, 150.
 विक्रति 5, 1, 12.
 विक्रय und विक्रयिक 4, 4, 13.
 °विक्रयिन् 3, 2, 93.
 विक्षावै 3, 3, 25. 6, 2, 144.
 विख्ये Infin. 3, 4, 11.
 विगणान 1, 3, 36.
 विघने 3, 3, 82. 6, 2, 144.
 √ विच् (विच) 3, 2, 142.

विचतुरं 5, 4, 77.

विचाल 5, 3, 43.

√ विच् (विच्छ, विच्छि) 3, 3, 90. √ विच्छायै
1, 28; vgl. 31.

√ विज् (विज्), wann kein Guṇa für इ 1, 2,
2. वेवेक्ति 7, 4, 75.

विजागोषा 8, 2, 49 (अ°).

°वितस्ति Dvigu, Accent 6, 2, 31.

1. 2. वित्तं 8, 2, 56. 58. 5, 2, 26.

वित्तं 3, 3, 96.

1. √ विद् (विद्, विद, विदि, वेत्ति) 2, 3, 51
(अविदथे) 3, 2, 61. 162. 3, 96. 99. 4, 29.

वेत्ति und वेद 83. 4, 2, 59. चिदन्तु 3, 1,

41. अविद् 4, 109. Die Personalendungen

können das Augment र vorn erhalten 7,

1, 7. विवेद 3, 1, 38. विदां कुर्वन्तु 41.

विदां चकार 38. विदामकन् 42. विद्वस् 7,

1, 36. विदित्वा 1, 2, 8. विदित 5, 1, 43.

Caus. (वेदि) 3, 1, 138. विविदिषति 1, 2, 8.

2. °विद् 3, 2, 61.

3. √ विद् (विद्, विन्द) 3, 1, 138. 4, 30. विन्द-

ति 7, 1, 59. विविदिवस् und विविद्वस् 2,

68. वित्तं und वित्तं 8, 2, 56. विद्यमान°

Bahuvr. 4, 1, 57. अविद्यमानवत् 8, 1, 72.

विदायिन् 6, 4, 165.

विदभत् 5, 3, 118.

विदुरं 3, 2, 162.

विदुर 4, 3, 84.

विद्या 3, 3, 99. विद्यायोनिबंध 4, 3, 77-
6, 3, 23.

°विध् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

विधा 5, 3, 42.

विधि 1, 1, 56 fgg. 72. 4, 13. 2, 1, 1. 3, 3,
161. 4, 4. 8, 2, 2.

विधुंतुर्दे 3, 2, 35.

विधूनन 7, 3, 38.

विनय 5, 4, 34.

विनो 5, 2, 27. Mit Instr. oder Ablat. 2,
3, 32.

विनोशक 3, 2, 146.

विनियोग 8, 1, 61.

विनीय 3, 1, 117.

√ विन्द s. 3. √ विद्.

विन्दं 3, 1, 138.

विन्दं 3, 2, 169.

विचं 8, 2, 56.

विपातन 7, 3, 39.

विपाश 4, 2, 74.

विपूय 3, 1, 117.

विप्रकृष्ट, अ° 2, 4, 5. 5, 4, 20.

विप्रतिषिद्ध 2, 4, 13.

विप्रतिषेध 1, 4, 2.

विप्रलाप 1, 3, 50.

विप्रश्न m. 1, 4, 39.

विभक्त 2, 3, 42.

विभक्ति f. *Personal- und Casusendung* 1, 4,

104. Ferner *einige taddh.*, welche die

Stelle einer Casusendung vertreten, 5, 3,

1 fgg. Darauf ausgehende Wörter sind

indeclinabel 1, 1, 38. Werden aber, da

sie auf ein taddhita-Suffix ausgehen,

nach 1, 2, 46 zu Prātipadika (Nominal-

stämmen) und können als solche nach 4,

1, 1 wieder taddhita anfügen. Welche

Consonanten in einer Flexionsendung

nicht stumm sind 1, 3, 4. *Casusendung*

2, 1, 6. 6, 3, 132. 7, 1, 73 fgg. 2, 84 fgg.

8, 4, 11 fgg. Accent 6, 1, 168 fgg. Vgl.

एक°.

विभज्य 5, 3, 57.

विभाकरं 3, 2, 21.

विभाग, काल° 3, 3, 137.

विभाषा *Alternative*. न वेत्ति विभाषा 1, 1, 44.

In adverbialer Bed. *freigestellt, nach Be-*

lieben 112mal gebraucht.

विभाषित 7, 3, 25. 8, 1, 53. 74.

विभुं 3, 2, 180.

विमति 1, 3, 47.

विमुक्त 5, 2, 61.

विमोहन 7, 2, 54.

वियमं und वियामं 3, 3, 63. 6, 2, 144.

विराग, चित्त° 6, 4, 91.

विराम m. 1, 4, 110.

विरिष्य 7, 2, 18.

- विरोध m. 2, 4, 9.
 विलापिनं 3, 2, 144.
 विलासिनं 3, 2, 143.
 विवध, विवधिक und विवधिकी 4, 4, 17.
 विवेकिनं 3, 2, 142.
 √ विश् (विश्, विश, विशि) 3, 3, 16. 4, 56.
 विविशिवस् und विविश्वस् 7, 2, 68. Nach
 नि Âtman. 1, 3, 17. Nach अभि नि mit
 Acc. 4, 47.
 विशङ्कटं 5, 2, 28.
 विशब्दन, अ° 7, 2, 23.
 विशस्तु 7, 2, 34.
 विशाख Adj. 4, 3, 34.
 विशाखा Sg. u. Du. 1, 2, 62. 4, 3, 34. 5, 1, 110.
 विशार्ये 3, 3, 39. 6, 2, 144.
 विशालं 5, 2, 28. विशाल° als Mannsname,
 विशालिकं, विशालिय u. विशालिलं 5, 3, 84.
 विशिष्ट 2, 1, 60. 4, 7.
 विशेष m. 1, 2, 65. 4, 2, 4 (अ°). °वचन 8,
 1, 74.
 विशेषण n. *nähere Bestimmung, Beiwort,*
Adjectiv 1, 2, 52. 2, 1, 57. 2, 35.
 विशेष्य *was näher bestimmt wird, Substantiv*
 2, 1, 57.
 विशर्नं 3, 3, 90.
 विश्रयिनं 3, 2, 157.
 विश्रायं 3, 3, 25. 6, 2, 144.
 विश्व 5, 3, 111. विश्वे° Bahuvr. 6, 2, 106.
 विश्वजन und °जननी 5, 1, 9.
 विश्वेथा 5, 3, 111.
 विश्वदेव्यावती 6, 3, 131.
 विश्वमित्र 6, 3, 130.
 विश्वराज् und विश्वाराट् 6, 3, 128.
 विश्वानर m. 6, 3, 129.
 विश्वामित्र m. 6, 3, 130.
 विश्वाराट् s. विश्वराज्.
 विश्वावसु 6, 3, 128.
 √ विष्, वेष्टि 7, 4, 75.
 विष 4, 4, 91.
 विषम 8, 3, 88.
 विषय m. 8, 3, 70. 4, 1, 63. 2, 52. 66. 125.
 5, 3, 106.
 विषित 8, 3, 70.
 विपूति 8, 3, 88.
 विष्कर m. 6, 1, 150.
 विष्टकणं 6, 3, 115.
 विष्टर m. 8, 3, 93 fg.
 विष्टारं 3, 3, 34. 6, 2, 144.
 विष्टल 8, 3, 96.
 विष्ट्य 4, 4, 91.
 विष्वद्गञ्च् 6, 3, 92.
 विसर्जनीय m. *der Hauch am Ende eines*
Wortes (Pada im weitesten Sinne) 8, 3,
 58. Für र् und ऋ substituirt 15 fg. Für
 ihn स् 34 (vgl. 35). 36. 38. 40. 42. 46 fgg.
 ऌ und ॡ 37. ष् 39. 41. 43 fgg.
 विसारिन् 5, 4, 16.
 °विस्त Dvigu 4, 1, 22.
 विस्तरं und विस्तरं 3, 3, 33. 6, 2, 144.
 विस्पष्ट 7, 2, 18 (अ°). विस्पष्ट° 6, 2, 24.
 विसम्भिन् 3, 2, 143.
 विहरण in आस्य° und पाट°.
 विह्वं 3, 3, 72. 6, 2, 144.
 √ वो (वो, वीयति) 3, 3, 96. Caus. वाययति
 und वापर्यति 6, 1, 55.
 वोषा 3, 1, 25. 3, 65. 6, 2, 187.
 √ वीरिणं 3, 1, 25.
 वीरिं 3, 3, 96.
 वीष्ठा 1, 4, 90. 5, 4, 1. 43. 8, 1, 4.
 वीर° Tatp. 2, 1, 58.
 वीवध 6, 3, 60.
 1. √ वृ (ununterschieden, stets वृ) 3, 1, 109.
 2, 46. 3, 48. 58. 6, 1, 214. वृधि 4, 102.
 Anfügung eines ârdhadh. 7, 2, 38. Per-
 fect 13. वचर्थे 64. Aorist 2, 4, 80. 7, 2,
 40. 42. Precativ 39. 42. Desiderativ 41.
 परिवृत 4, 2, 10.
 2. √ वृ (वृणोति) 3, 3, 54.
 3. √ वृ (वृङ्) 3, 2, 155.
 वृक् 5, 3, 115. 4, 41.
 वृकेति 5, 4, 41.
 वृत्त m. 2, 4, 12. 4, 3, 135. 6, 1, 156. 8, 3, 93.
 √ वृज् (वृज्), Aorist 2, 4, 80. वर्ज्यमान 6,
 2, 33. वरोवृजत् 7, 4, 65.

वृजि und वृजिक 4, 2, 131.

1. √ वृत् (वृत्, वृत्ति, वृत्तु) 3, 2, 136. 6, 3, 116.

वर्तते 4, 4, 27. Fut., Condit. und Desid.

Parasm. und Ātman. 1, 3, 92. Anfügung

eines ārdhadh. 7, 2, 59. Caus. (वर्ति)

3, 1, 15. 4, 39. वर्तयति 5, 1, 72. नि-

वृत्त 4, 2, 68. 4, 19. 5, 1, 79. Vgl. वृत्त.

2. °वृत्, davor eine Länge 6, 3, 116.

वृत्त Adj. 4, 4, 63. In causativer Bed. 7,

2, 26. n. in किवृत्त und यदृत्त.

वृत्ति 1, 3, 38. 4, 1, 42.

वृत्त्य 3, 1, 109.

वृत्रहन् 3, 2, 87.

वृद्ध 1) m. der den Aelteren und Angese-

neren zukommende Geschlechtsname (Ge-

gens. युवन्) 1, 2, 65 fg. 4, 1, 166. — 2) n.

ein Nominalstamm, dessen erste Silbe

आ, ऐ oder औ (Vṛddhi) ist und einige

andere Stämme 1, 1, 73 fgg. An solche

Stämme verschiedene Suffixe gefügt 4,

1, 148. 157. 171. 2, 114. 120 fgg. 141 fg.

3, 144. Vgl. अ°. — 3) das Wort वृद्ध.

Dafür ज्य substituiert 5, 3, 62. Compar.

und Superl. 6, 4, 157.

वृद्धि 1) die Vocale आ, ऐ und औ 1, 1, 1. 6,

3, 20. Werden selbstverständlich für इ,

उ, ऋ und ए nebst ihren Längen substi-

tuiert 1, 1, 3. Ein Nominalstamm mit

Vṛddhi in der ersten Silbe heisst vṛddha

73. Wann sie substituiert wird 6, 1, 88

fgg. 7, 2, 1 fgg. 2, 114 fgg. 3, 1 fgg.

89 fg. Wann nicht 1, 1, 4 fgg. उत्तरपद°

6, 2, 105. °निमित्त 3, 39. — 2) Zins 5, 1, 47.

वृद्धीर्च 5, 4, 77.

√ वृध् (वृधु) 3, 2, 136. Anfügung eines

ārdhadh. 7, 2, 59. प्रवृद्ध 6, 2, 147. °प्रवृद्ध

Accent 38.

वृन्दारक 6, 4, 157. °वृन्दारक Tatp. 2, 1, 62.

वृन्दिष्ठ und वृन्दीयस् 6, 4, 157.

1. √ वृष् (वृष्, वृष, वृषि) 3, 1, 120. 2, 154.

3, 96. 6, 3, 116.

2. °वृष् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

वृषे 6, 1, 203. 5, 1, 7. 7, 1, 51.

√ वृषयै, °ति 7, 4, 36.

वृषदत्त und °दन्त Bahuvr. 5, 4, 145.

वृषन्, वृष्यो अ° 6, 1, 118.

√ वृषस्ये 7, 1, 51.

वृषाकपोयो und वृषाकपि 4, 1, 37.

वृष्टि und वृष्टि 3, 3, 96.

वृष्णि 4, 1, 114. 6, 2, 34.

1. वृष्य = वष्य 3, 1, 120.

2. वृष्य von वृष 5, 1, 7.

√ वे (वे, वेज्, वा) 3, 2, 2. Dafür वय् sub-

stituiert 2, 4, 41. ववौ u. s. w. 6, 1, 40.

°वाय 41. वाजयति 7, 3, 37. Vgl. √ वय.

वेणु und वेणु 6, 1, 215. 154.

वेतन 4, 4, 12.

वेतस् 4, 2, 87.

वेतस्वत् 4, 2, 87. 6, 4, 143.

वेदना, कर्त्व° 3, 1, 18.

°वेदम् 3, 4, 29.

वेदयै 3, 1, 138.

वेदि f. 5, 4, 84.

√ वेप् (वेप्), ein न् in einem kṛt darnach

wird nicht ण 8, 4, 34.

वेला mit Infin. 3, 3, 167. Mit यद् und Po-

tent. 168. Vgl. संधि°.

√ वेवौ (वेवौ) erhält keinen Guṇa 1, 1, 6.

Auslaut fällt ab 7, 4, 53.

वेश 3, 3, 16.

वेशन्त 4, 4, 112.

°वेशम् 3, 4, 56.

वेशस्, वेशोभर्त्तौ न und वेशोभर्त्तु 4, 4, 131 fg.

वेप 4, 1, 42. 5, 1, 100.

√ वेष्ट् (वेष्टि), अविवेष्टत् und अववेष्टत् 7,

4, 96.

वैष्य 5, 1, 100.

वेहत् am Ende eines Tatp. 2, 1, 65.

वै Indecl. Einfluss auf die Betonung des

Verbums 8, 1, 64.

वैशतिक 5, 1, 27.

वैकर्य 4, 1, 117.

वैकर्यै 4, 1, 124.

- वैकृत 6, 1, 139.
 वैतनिकं 4, 4, 12.
 वैदयिनं 6, 4, 165.
 वैदभर्तं und वैदभृत्य 5, 3, 118.
 वैदूर्यं 4, 3, 84.
 वैनयिकं 5, 4, 34.
 वैमुक्तं 5, 2, 61.
 वैयाकरण 6, 3, 7.
 वैयाघ्र und वैयाघ्र 4, 2, 12.
 वैयात्य 7, 2, 19.
 वैयुष्टं 5, 1, 97.
 वैर 3, 1, 17. 4, 3, 125.
 वैरकार 3, 2, 23.
 √ वैराद्यं, °ते 3, 1, 17.
 वैवधिकं 4, 4, 17.
 वैशन्तं und वैशन्ती 4, 4, 112.
 वैशंपायन 4, 3, 104.
 वैशाखं 5, 1, 110.
 वैश्व 3, 1, 103.
 °वैश्वदेव 6, 2, 39.
 वैसारिणं 5, 4, 16.
 °वैस्तिक nach einem Zahlwort 5, 1, 31.
 वौषट् und वौडषट् 8, 2, 91.
 व्यंसक in मयूर°.
 व्यक्त s. अव्यक्तानुकरण.
 व्यक्तवाच् 1, 3, 48.
 व्यक्ति *grammatisches Geschlecht* 1, 2, 51.
 √ व्यच् (विचति), य् vocalisirt sich 6, 1, 16.
 Perfect 17.
 व्यजं 3, 3, 119.
 व्यञ्जन n. 2, 1, 34. 4, 12. 4, 4, 26.
 व्यतिहार in कर्म°.
 व्यतीहार 3, 4, 19.
 व्यत्यय m. 3, 1, 85.
 √ व्यथ् (व्यथ्, व्यथ) 3, 2, 157. Perfect 7, 4, 68.
 व्यथन in अ° und अति°.
 व्यथिन, व्यथिष्यं und व्यथ्य s. अ°.
 √ व्यध् (व्यध, व्यधि) 3, 1, 141. 3, 61. 6, 3, 116. य् vocalisirt sich 16. विध्यति 4, 4, 83. Perfect 6, 1, 17.
 व्यधं 3, 3, 61.
 व्यन्त 6, 2, 181.
 √ व्यय् (व्ययति), विव्ययिथ 7, 2, 66.
 व्यय 1, 3, 36.
 व्यर्णं 7, 2, 24.
 व्यवसर्गं 5, 4, 2.
 व्यवस्था 1, 1, 34.
 व्यवहित 1, 4, 82.
 °व्यवाय 6, 1, 136. 8, 3, 58. 63. 71. 119. 4, 2. 38.
 व्यवायिन 6, 2, 166.
 °व्यवेत 8, 1, 38.
 व्यहनि, व्यह्नि und व्यह्ने 6, 3, 110.
 √ व्या s. √ व्ये.
 व्याख्यातव्य 4, 3, 66.
 व्याख्यान 4, 3, 66. °व्याख्यानं 6, 2, 151.
 °व्याघ्र Tatp. 2, 1, 56.
 व्याघ्रं 3, 1, 141.
 व्याभौषक 3, 2, 146.
 व्याश्रय 5, 4, 48.
 व्याहृत 5, 4, 35.
 व्याहृति in महा°.
 व्युत्क्रमण 8, 1, 15.
 व्युष्ट 5, 1, 97.
 व्यृच्छि 2, 1, 6.
 √ व्ये (व्येञ् [°व्येजां zu lesen 6, 1, 19], व्या).
 विव्याय u. s. w. 6, 1, 46. °व्याय 43. परिव्याय und परिवीय 44. व्याययति 7, 3, 37. वेवीयते 6, 1, 19.
 √ व्रज् (व्रज, व्रजि) 3, 3, 98. अव्राजात् 7, 2, 3.
 ज् geht nicht in einen Guttural über 3, 60.
 व्रजं 3, 3, 119.
 व्रजौ 3, 3, 98.
 व्रत 3, 1, 21. 2, 40. 80. 4, 2, 15. Vgl. अव्रत.
 √ वर्ति 3, 1, 21.
 √ व्रश्च् (व्रश्च, व्रश्चि, वृश्चति), र् vocalisirt sich 6, 1, 16. Perfect 17. व्रश्चित्वा 7, 2, 55. Für च् wird ष् substituiert 8, 2, 36.
 व्रात 5, 2, 21. 3, 113.
 व्रातान 5, 2, 21.
 व्रीहि 3, 1, 148. 4, 3, 148. 5, 2, 2. 116. 6, 2, 38.

व्रीहिक, व्रीहिंन und व्रीहिमत 5, 2, 116.
व्रीहिर्मय und व्रीह् 4, 3, 148.

व्रीहेयं 5, 2, 2.

√ व्री (व्री), व्रीपयति 7, 3, 36.

श

°श्रं von °श्रत् und °श्रति 5, 2, 46.

श्रयं und श्रये 5, 2, 138.

√ श्रस् (श्रस) 3, 2, 168. 6, 1, 214.

श्रस्य 6, 1, 214.

श्रस्तु 7, 2, 34.

√ श्रक् (श्रक्, श्रक्, श्रकि) 3, 1, 99. 3, 172.

Mit einem Infin. auf तुम् 4, 65. Auf

—/श्रम् und —/श्रम् 12. श्रक्षति 7, 4, 54.

श्रकट 4, 4, 80.

श्रकन् und श्रकृत्, Declination 6, 1, 63.

श्रकल n. 8, 2, 59.

श्रकुनि 2, 4, 12. 6, 1, 142. 150.

श्रकृत् s. श्रकन्.

श्रकृत्करि 3, 2, 24.

श्रक्ति 3, 2, 54. 129. 4, 4, 59 (*Speer*). Vgl. श्र°.

श्रक्व 3, 1, 99. 6, 1, 81. 7, 3, 68.

श्रङ्कुष्ठ 8, 3, 97.

श्रयिडक 4, 3, 92.

1. √ श्रत्, श्रातयति s. √ श्रद्.

2. °श्रत् 5, 2, 46.

श्रत 5, 1, 59. 21. 2, 57.

श्रततर्म् 5, 2, 57.

श्रतभिषज् 4, 3, 36.

श्रतमान 5, 1, 27.

श्रतिक 5, 1, 21.

√ श्रतिका 5, 4, 1. 2.

श्रत्य 5, 1, 21. °श्रत्यं 34.

√ श्रद् (श्रद, श्रदि) 3, 2, 159. *Ātman*. 1, 3,

60. श्रायते 7, 3, 78. श्रातयति 42.

श्रद् 3, 2, 159.

श्रन्ते 5, 2, 138.

श्रन्ताति 4, 4, 143 fg.

श्रन्ति und श्रन्तु 5, 2, 138.

√ श्रप् (श्रप्) mit Dat. 1, 4, 34.

श्रपथ 5, 4, 66 (श्र°).

श्रफ, शफोरु und °ह् 4, 1, 70.

श्रब्द 1, 1, 68. 3, 1, 17. 3, 33. 4, 1, 168. 3,

64 (श्र°). 100. 4, 34. Vgl. दिक्कब्द, पक्कब्द,
पाद°.

श्रब्दकर्मन् 1, 3, 34. 4, 52.

श्रब्दकार 3, 2, 23.

श्रब्दप्रादुर्भाव 2, 1, 6.

श्रब्दसंज्ञा 1, 1, 68. 7, 3, 67 (श्र°). 8, 3, 86.

√ श्रब्दार्थे, °ते 3, 1, 17.

श्रब्दार्थ 3, 2, 148. 6, 2, 80.

1. √ श्रम् (श्रम्, श्रमि, श्राम्यति) 3, 2, 141.

श्राम्यति 7, 3, 74. श्राम्यध्वम् und श्रमी-

ध्वम् 95. श्रान्त und श्रमित 2, 27. Ein

vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17.

2. श्रम् Indec. 4, 4, 143 fg. 5, 2, 138. Am
Anfange eines Comp. 3, 2, 14.

श्रमित् 6, 4, 54.

श्रमिन् 3, 2, 141.

श्रमिष्ठल 8, 3, 96.

श्रमो 4, 3, 142. 5, 3, 88.

श्रमोरं 5, 3, 88.

श्रमोवत् 5, 3, 118.

श्रम्वं 5, 2, 138. 4, 158.

श्रम्वं Adv. mit क् 5, 4, 158.

श्रम्वं 5, 2, 138.

°श्रयं 3, 2, 15. Davor kann sich eine Lo-
cativendung erhalten 6, 3, 18.

°श्रयन् 6, 2, 151.

श्रयित् 4, 2, 15.

श्रय्यं 3, 3, 99.

श्रर 4, 3, 144. 6, 3, 16.

श्ररज 6, 3, 16.

श्ररद् 4, 3, 12. 27.

°श्ररदं Avjajibh. 5, 4, 107.

श्ररदिज 6, 3, 15.

श्ररद्वत् 4, 1, 102.

- शर्मय 4, 3, 144.
 शरवशा n. 8, 4, 5.
 शरौरु 3, 2, 173.
 °शराव Dvigu, Accent 6, 2, 129.
 शरावतो 6, 3, 120.
 शरीर 1, 3, 37 (अ०). 3, 3, 41.
 शरीरसुख n. 3, 3, 116.
 शरीरावयव 4, 3, 55. 5, 1, 6.
 शरेज 6, 3, 16.
 शर्करा 4, 2, 83. 5, 2, 104 fg. 3, 107.
 शर्करावत् und शर्करिल 5, 2, 105.
 शर्करीय 4, 2, 85.
 शर्व und शर्वार्षी 4, 1, 49.
 शलाकापरि Avjajibh. 2, 1, 10.
 शलातुर 4, 3, 94.
 शलालु, शलालुक und शलालुकी 4, 4, 54.
 शश्वत् mit Perfect und Imperfect 3, 2, 116.
 1. √ शस् = √ शंस 3, 2, 71.
 2. √ शस् (शस, शसि) 3, 2, 182. Perf. 6, 4, 126.
 शस्त 7, 2, 19.
 शैस्त्व 3, 2, 182.
 शस्य und शैस्यक 5, 2, 68, v. 1.
 1. √ शा s. √ शो.
 2. √ शा für शास् substituiert 6, 4, 35.
 शांशप 7, 3, 1.
 °शांक Tatp. 6, 2, 128. 135.
 शाकट 4, 4, 80.
 शाकटायन m. 3, 4, 111. 8, 3, 18. 4, 50.
 शाकल, शाकलं und शौकलक 4, 3, 128.
 शाकल्य m. 1, 1, 16. 6, 1, 127. 8, 3, 19. 4, 51.
 शाक्तार्क 4, 4, 59.
 शाखा und शौख्य oder शाख्य 5, 3, 103.
 °शाण 5, 1, 35. ±-शाण 7, 3, 17.
 शौण्डिक्य 4, 3, 92.
 °शाण्यं 5, 1, 35.
 शातभिषज 4, 3, 36.
 शातमान 5, 1, 27.
 शद und शदृल 4, 2, 88.
 √ शान् (शान्), शौशांस्ते 3, 1, 6.
 शाब्दिक 4, 4, 34.
 शौमोल und शौमोली 4, 3, 142. Davon शौ-
 मोल 155.
 शौमोवर्त und शौमोवत्य 5, 3, 118.
 शारद 4, 3, 12 fg. °शारद Tatp. Accent 6,
 2, 9.
 शारदक 4, 3, 27.
 शारदिक 4, 3, 12 fg.
 शारदृतायन 4, 1, 102.
 शारिकावशा n. 8, 4, 4.
 शारिकुक्षं Bahuvr. 5, 4, 120.
 शौरुक oder °शौरुक 3, 2, 154.
 शार्कर 4, 2, 84. 5, 2, 104 fg. 3, 107.
 शार्करकं und शार्करिक 4, 2, 85.
 शार्ङ्गरव und शार्ङ्गरवो 4, 1, 73.
 °शाल n. Tatp. 2, 4, 25. 4, 3, 35. 6, 2, 123.
 °शालम् Avjajibh. 121.
 शाला 2, 4, 24 (अ०). °शाला Tatp. 2, 4, 25.
 Accent 6, 2, 86.
 शालातुरीय 4, 3, 94.
 शालोबिल 6, 2, 102.
 शालालुकं und °की 4, 4, 54.
 शालावत्, शालवर्त und शौलावत्य 5, 3, 118.
 शालि 5, 2, 2.
 शौलीन 5, 2, 20.
 शालीनीकरण 1, 3, 70.
 शालेर्य 5, 2, 2.
 शाश्वतिक 2, 4, 9.
 1. √ शास् (शास्, शासि, शासु, शास्ति) 3, 1,
 109. Heisst eine reduplicirte Wurzel 6,
 1, 6. शाधि 4, 35. इ für आ substituiert
 34. प् für स् 8, 3, 60. अशिशत् 3, 1, 56.
 अशशस्त 7, 4, 2.
 2. शास् in उक्थं.
 शास्त 7, 2, 34.
 शिशपा mit Vṛddhi शांश 7, 3, 1.
 √ शिञ्ज s. √ शक.
 शिखा 4, 2, 89. 5, 2, 113.
 शिखावत् 5, 3, 118.
 शिखावल 4, 2, 89. 5, 2, 113.
 शिति° Bahuvr. Accent 6, 2, 138.
 शिंतिभसद् Bahuvr. 6, 2, 138.
 शिरस्, dafür शीर्षन् 6, 1, 60 fg. शीर्ष 62.
 शिरस्यद 8, 3, 47.

शिला 5, 3, 102.
 शिलालिन् 4, 3, 110.
 शिलैय 5, 3, 102.
 शिल्प n. 4, 4, 55.
 शिल्पिन् 3, 1, 145. 2, 55. 6, 2, 62. 68. 76.
 शिव 4, 1, 112. 4, 143.
 शिवताति 4, 4, 143 fg.
 शिशुकन्द und °कन्द्रीय 4, 3, 88.
 √ शिष्य s. विशिष्ट.
 शिष्य 3, 1, 109. अशिष्य 1, 2, 53.
 √ शो (शोड्, शोति) 3, 2, 15. 3, 39. 99. Guṇa
 für ई substituiert 7, 4, 21. अय 22. शोरेते
 u. s. w. 1, 6. शयित 1, 2, 19. °शयित
 Bedeutung 3, 4, 72. Nach अधि mit Acc.
 1, 4, 46.
 शोते 6, 1, 24. 8, 2, 47. 5, 2, 72.
 शोतक 5, 2, 72.
 शोने 6, 1, 24. 8, 2, 47.
 √ शोय s. √ शद्.
 °शोय 6, 1, 62.
 शोयघातिन् 3, 2, 51.
 शोयच्छेद und °च्छेद्य 5, 1, 65.
 शोयन् für शिरस् substituiert 6, 1, 60 fg.
 शोल n. 4, 4, 61. 5, 2, 132. Vgl. तच्छील.
 °शोलिन् 5, 2, 132.
 शुक्र und शुक्रीय 4, 2, 26.
 शुङ्ग oder शुङ्गा 4, 1, 117.
 √ शुच (शुच) 3, 2, 150.
 शुचि 7, 3, 30. Vgl. अशुचि.
 शुयडा und शुयडार 5, 3, 88.
 शुयिडक 4, 3, 76.
 शुद्धदत् und °दन्त 5, 4, 145.
 शुनक 4, 1, 102.
 शुनासीर, °सीरीय und °सीर्य 4, 2, 32.
 शुभयुं und शुभम् 5, 2, 140.
 शुभ 4, 1, 123.
 शुभ्रदत् und °दन्त 5, 4, 145.
 शुल्क 5, 1, 47.
 √ शुप (शुप्, शुपि) 3, 4, 44. 8, 2, 51.
 शुष्क 8, 2, 51. 6, 1, 106. °शुष्क Tatp. 2,
 1, 41. Accent 6, 2, 32.
 शुष्कपेषम् 3, 4, 35.

शूद्र 2, 4, 10. 8, 2, 83 (अ°).
 शून 7, 2, 14.
 शूर्प 5, 1, 26. °शूर्प Dvigu 6, 2, 122.
 शूल 4, 2, 17. 5, 4, 65.
 शूलो Adv. mit कृ 5, 4, 65.
 शूल्य 4, 2, 17.
 √ शृ für शु substituiert 3, 1, 74.
 शृङ्खल und शृङ्खलक 5, 2, 79.
 °शृङ्ग Bahuvr. 6, 2, 115. Fem. °शृङ्गा und
 °शृङ्गी 4, 1, 55.
 शृङ्गिणा 5, 2, 114.
 शृत 6, 1, 27.
 √ शृध्, Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 59.
 √ शृ (शृ) 3, 2, 154. 173. शशरतुः und शशरतुः
 u. s. w. 7, 4, 12.
 शुकुष्ठ 8, 3, 97.
 शेवल° Mannsname, शेवलिकं, शैवलिय und
 शेवलिल 5, 3, 84.
 शेप m. 1, 3, 78. 4, 7. 108. 2, 2, 23. 3, 50.
 3, 3, 13. 151. 4, 114. 4, 2, 92. 5, 4, 154.
 6, 3, 44. 7, 2, 90. 4, 60. 8, 1, 41. 50.
 4, 18. Vgl. एक°.
 शेखावतं und शेखावत्य 5, 3, 118.
 शेयच्छेदिक 5, 1, 65.
 शेनारिन् m. Pl. 4, 3, 110.
 शेवं 4, 1, 112.
 √ शो (शा), Aorist 2, 4, 78. शात und शित
 u. s. w. 7, 4, 41. शाययति 3, 37.
 शोकापनुद 3, 2, 5. 6, 2, 144.
 शोचने 3, 2, 150.
 शोष, शोषा und शोषो 4, 1, 43.
 शोङ्गं und शोङ्गेयं 4, 1, 117.
 शोचवृत्ति, °वृत्तो und °वृत्त्यो 4, 1, 81.
 °शोराड Tatp. 2, 1, 40.
 शोराडक 4, 3, 76.
 शोनक 4, 3, 106.
 शोनकायने 4, 1, 102.
 शोनकिन् m. Pl. 4, 3, 106.
 शोभये 4, 1, 123.
 शोषं und शोषिक 5, 1, 26.
 शोवस्तिक 4, 3, 15.
 शोवापद 7, 3, 9.

- °श्चन्द्र 6, 1, 151. 153.
 √ प्रया s. √ प्रये.
 प्रयार्थे 3, 1, 141.
 प्रयावदत् und °दन्त 5, 4, 144.
 √ प्रये (प्रया) 3, 1, 141. शीर्ते und शीर्ते 6, 1, 24. 8, 2, 47. अभिप्रयान und अभिशान्, अवप्रयान u. अवशान् 6, 1, 26. प्रतिशान् 25.
 श्येनपाता 6, 3, 71.
 य Substitut für प्रगस्य 5, 3, 60. 6, 2, 25.
 यय in प्र° und हेम°.
 यद्वा 1, 4, 66. 5, 2, 101.
 यद्वालुं 3, 2, 158.
 यद्वावत् 5, 2, 101.
 √ अन्य् (अन्य्) und अन्यनां 3, 3, 107.
 √ अम्, आम्यति 7, 3, 74.
 °अमगा Tatp. 2, 1, 70.
 अमिन् 3, 2, 141.
 अवगा 4, 2, 5. 23.
 अविष्ट und अविष्टा 4, 3, 34.
 √ अा, अत 6, 1, 27. आत 36.
 आरा 4, 1, 42. आरा ebend. und 4, 67.
 औगिक 4, 4, 67.
 आत 6, 1, 36.
 आर्द्धे 5, 2, 101. 4, 3, 12. 5, 2, 85.
 औद्धिक und आर्द्धिन् 5, 2, 85.
 आर्थे 3, 3, 24. 6, 1, 159.
 आयस 7, 3, 1.
 आवर्ण und आवर्णिके 4, 2, 23.
 √ अि (अि, अयति) 3, 2, 157. 3, 24. 49. Ein Suffix ohne Augment इ angefügt 7, 2, 11. अशिअयत् 3, 1, 48. Desiderativ 7, 2, 49.
 °अित Tatp. 2, 1, 24.
 औ Declination 7, 1, 56.
 √ यु (यु, अशाति) 3, 3, 25. Dafür अ sub-stituirt 1, 74. युधी und अशाधी 6, 4, 102. Perfect 7, 2, 13. अशावान् = अशाव 3, 2, 108. अशिअयत् und अशाअयत् 7, 4, 93 fg. Desid. Âtman. 1, 3, 57. अशिअवयिषति und अशावयिषति 7, 4, 81. Mit आ und प्रति Desid. Parasm. 1, 3, 59. Mit Dat. dieses Desid. 4, 40.
 °युते m. Mannsname 6, 2, 148.
 युति in एक°.
 युमत् 5, 3, 118.
 योशि° Tatp. 2, 1, 59.
 ययस् und ययत् 5, 3, 60. Accent am Ende eines Comp. 6, 2, 25. Vgl. आयस.
 औत्रिय 5, 2, 84. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 65.
 औमते und औमत्य 5, 3, 118.
 औऽपट् 8, 2, 91.
 अलक्ष्ण 3, 1, 21. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 31.
 √ अलक्षि° 3, 1, 21.
 √ अलाघ् (अलाघ्) mit Dat. 1, 4, 34.
 अलाघा 5, 1, 134.
 √ अलिष् (अलिष्, अलिष्) 3, 1, 141. Aorist 46.
 °अलिष्ट Bedeutung 4, 72.
 अलेषे 3, 1, 141.
 अलोक 3, 1, 25.
 अलोककार 3, 2, 23.
 √ अलोकिके 3, 1, 25.
 °अर्वे von अवन 5, 4, 96 fg.
 अवगाण, अवगाणिक und अवगाणिकी 4, 4, 11.
 अवटे und अवट 6, 1, 216.
 अवन 4, 2, 96. Declination und Accent 6, 4, 133. 1, 182. Am Anfange eines Comp. 7, 3, 8 fg.
 अवशुर 4, 1, 137. अवशुरो 1, 2, 71.
 अवशुर्ये 4, 1, 137.
 अवशूय 1, 2, 71.
 अवःअयसे 5, 4, 80.
 1. √ अवस् (अवस्, अवस) 3, 1, 141. अवसिति 7, 2, 76. अवसत् und अवसोत् 3, 98 fg. Aorist 2, 5.
 2. अवस् Indecl. 4, 2, 105. 3, 15.
 अवस्तन und अवस्त्य 4, 2, 105.
 अवगाणिक und °की 4, 4, 11.
 अवापद Subst. und Adj. (= शोवापद) 7, 3, 9.
 अवासे 3, 1, 141.
 √ अवि (अवि), Aorist 3, 1, 49. 58. 7, 2, 5. 4, 18. अशिअवाय und अशाव 6, 1, 30. अशून् 7, 2, 14. अशिअवयत् u. अशूअवत्, अशिअवाय-

विषति und शुशावविषति 6, 1, 31. शेष्वी-
यते und शोशुयते 30.

श्वेतवोह् 3, 2, 71. °वाः 8, 2, 67.
श्वोवसोयसै 5, 4, 80.

ष

षण्मास, षैण्मासिक und षण्मास्य 5, 1, 83 fg.
षप् 1) die sechs Zahlwörter षष्, षञ्चन्, सप्तन्,
अष्टन्, नवन् und दशन् und die auf अति
auslautenden 1, 1, 24 fg. Nehmen kein
Femininsuffix an 4, 1, 10. Declination
7, 1, 22. 55. Accent 6, 1, 179 fgg. —
2) sechs 6, 1, 6. 2, 135. — 3) das Wort
षष् 5, 2, 51.

षष्टि 5, 1, 59. 2, 58.

षष्टिक m. Pl. 5, 1, 90. 2, 3.

षष्टिक्वं 5, 2, 3.

षष्टितमै 5, 2, 58.

षष्टिरात्र 5, 1, 90.

1. षष्ठे 1) der sechste 5, 2, 51. 3, 49. Vgl.
त्रिगर्त°. — 2) f. षष्ठी die sechste Casus-
endung, Genetivendung, Genetiv 6, 3,
99. 8, 1, 20 fgg. 5, 3, 54. Bedeutung
des Genetivs in einem Sūtra 1, 1, 49.

In Verbindung mit पति 4, 9. Gebrauch
2, 3, 26 fg. 30. 34. 38 fgg. 50 fgg. 61 fgg.
71 fgg. Das स् eines Genetivs erhält
sich vor ष 8, 3, 53. Dafür तस् substi-
tuirt 5, 4, 48 fg. Am Anfange eines
Tatp. 2, 2, 8 fg. 17. Accent eines solchen
Comp. 6, 2, 60. 134 fgg. Die Genetiv-
endung nicht abgeworfen 3, 21 fgg. Am
Ende eines Avjajibh. 2, 1, 18. Wann
nicht componirt 2, 10 fgg.

2. षष्ठ Sechstel 5, 3, 49.

षष्ठक 5, 3, 51.

षैण्मासिक und षण्मास्य 5, 1, 83 fg.

षोष्ठ 5, 3, 50.

षु die Partikel सु. Darnach ण् für न् in नस्
8, 4, 27.

√ ष्ठिष् (ष्ठिवृ), ष्ठीवति 7, 3, 75.

स

1. स° = सह° 6, 3, 78 fgg. = समान° 84 fgg.

2. स für सर्व° substituirt in सदा 5, 3, 6.

3. स und सः s. u. तद्.

संयमै und संयामै 3, 3, 63. 6, 2, 144.

संयवै 3, 3, 23. 6, 2, 144.

संयुक्त 4, 4, 90.

संयुक्तपुत्रै m. 6, 2, 133.

संयोग m. 1) zwei oder mehr unmittelbar
auf einander folgende Consonanten 1,
1, 7. 2, 5 (अ°). 4, 11. 6, 4, 10. 137. —
2) Verbindung, Beziehung 3, 2, 132. 4,
1, 33. 5, 1, 38. Vgl. अत्यन्त°.

संयोगपूर्व dem Doppelconsonanz vorangeht.
अ° 6, 4, 82. 106.

संयोगादि 1) m. der erste Bestandtheil einer
Doppelconsonanz 6, 1, 3. 8, 2, 29. —

2) Adj. dem Doppelconsonanz vorangeht
6, 4, 68. 166. 7, 2, 43. 4, 10. 29. 8, 2, 43.

संयोगान्त der letzte Bestandtheil einer Dop-
pelconsonanz 8, 2, 23.

संयोगोपध Doppelconsonanz an vorletzter
Stelle habend. अ° 4, 1, 54.

संवत्सर 4, 3, 50. 5, 1, 87. 91 fg. 2, 57. 7,
3, 15.

संवत्सरतमै 5, 2, 57.

संवत्सरैण 5, 1, 92. °संवत्सरैण 87.

संवत्सरैय 5, 1, 92.

संशय 5, 1, 73.

संसर्गिन् 3, 2, 142.
 संसृष्ट 4, 4, 22.
 संस्कृत 4, 2, 16. 4, 3. 134.
 संस्तार्त्वे 3, 3, 31. 6, 2, 144.
 संस्थान 4, 4, 72.
 संस्पर्श 3, 3, 116.
 संसार्त्वे 3, 1, 141.
 संहारं 3, 3, 122. 6, 2, 144.
 संहिता *ein ununterbrochener Verlauf der Rede* 1, 4, 109. 2, 39. 6, 1, 72 fgg. 3, 114 fgg. 8, 2, 108 fgg.
 संहितोरु und °हे 4, 1, 70.
 सकर्मक *mit einem Object verbunden, transitiv* (Verbum) 1, 3, 53.
 सका 7, 3, 45.
 सक्षेत् 5, 4, 19.
 सक्त 7, 2, 18.
 सक्तु in उद° und उदक°.
 °सक्यं Bahuvr. 5, 4, 98. 113. 121. 6, 2, 198 fg. Auch unbetont.
 सकथन् Declination 7, 1, 75.
 सक्रिय Declination 7, 1, 75. °सक्रिय Bahuvr. 5, 4, 121.
 °सखं 5, 4, 91.
 सखि 4, 2, 80. 5, 1, 126. Declination 1, 4, 7. 6, 1, 112. 7, 1, 92 fg. सखेनी 4, 1, 62.
 सख्य n. 5, 1, 126. 2, 22.
 सगति *mitsammt der Gati genannten Partikel* 8, 1, 68.
 सगर्भ 4, 4, 114.
 सैगर्भ्य 4, 4, 114. 6, 3, 84.
 सगोत्र 6, 3, 85.
 सङ्कटं 5, 2, 29.
 संकल 4, 2, 75.
 संकाश 4, 2, 80.
 °संख्यं 3, 2, 7.
 संख्या 1) *ein Zahlwort und बहु, गण und die auf वत् (wie तावत्) und अति (wie कति) auslautenden Stämme* 1, 1, 23. 5, 1, 39. Verschiedene Ableitungen davon 19. 22 fgg. 58. 2, 42 fgg. 47 fgg. 58. 3,

42 fgg. 4, 17 fgg. 43. In Comp. mit कर 3, 2, 21. पदिका und श्रितिका 5, 4, 1. गुणो Adv. 59. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 50 fg. Ein solcher Tatp. heisst Dvigu 52. Am Anfange und am Ende eines Bahuvr. 2, 25. Am Anfange eines Bahuvr., Accent 6, 2, 163 fg. Bildung des Femin. in einem solchen Bahuvr. 4, 1, 26 fg. Am Anfange eines Avjajibh. 2, 1, 10. 19 fgg. Zahlwort mit Zahlwort componirt 2, 2, 25. 6, 3, 47 fgg. Accent eines solchen Dvaṁdva 2, 35. Veränderungen des zweiten Gliedes eines Comp., wenn ihm ein Zahlwort vorangeht, 5, 4, 86 fgg. 89. 140 fg. 6, 3, 110. Ableitungen von Compositis mit einem Zahlwort im ersten Theile 4, 1, 115. 7, 3, 15 fgg. — 2) *Zahl, Anzahl* 5, 2, 41. Vgl. यथासंख्यम्.

संख्यातारान्नं m. 5, 4, 87.

संख्याताह्नं m. 5, 4, 88.

संख्येय 2, 2, 25. 5, 4, 73.

सङ्ग m. in अङ्गलिपङ्ग.

संगत n. 3, 1, 105. Vgl. असंगत.

संगाम 4, 2, 56.

संगार्हं 3, 3, 36. 6, 2, 144.

संच 3, 3, 42. 86. 1, 2, 73. 4, 3, 127. 5, 1, 58. 2, 52. 3, 114.

संचतिथे 5, 2, 52.

सजनपद 6, 3, 85.

सजुष्, euphonisches Verhalten des ष 8, 2, 66.

सज्योतिस् 6, 3, 85.

संचरं 3, 3, 119.

संचाय्य m. 3, 1, 130.

√ सज्ज् (सज्ज), सँजति 6, 4, 25. स् geht in ष über 8, 3, 63 fgg. सक्त 7, 2, 18.

संजात 5, 2, 36.

संजीवामं 6, 2, 91.

संज्ञा *der Name eines Dinges, Nomen appellativum, — proprium* 1, 1, 34. 68. 2, 53. 4, 1. 2, 1, 21. 44. 50. 4, 20. 3, 1, 112. 2, 14. 46. 99. 179 fg. 185. 3, 19. 99. 109.

118. 174. 4, 42. **4**, 1, 29. 58. 67. 72. 2, 5. 107. 3, 27. 117. 147. 149. 4, 46. 82. 89. **5**, 1, 3. 24. 28. 58. 62. 2, 23. 31. 71. 82. 91. 110. 113. 137. 3, 75. 87. 97. 4, 94. 118. 133. 143. 155. **6**, 1, 157. 204. 219. 2, 77. 94. 106. 113. 129. 146. 159. 165. 183. 3, 4. 9. 38. 57. 63. 78. 117. 125. 129. **7**, 3, 17. 67. **8**, 2, 2. 11. 3, 86. 99. 4, 3. 5.

संज्ञु Bahuvr. **5**, 4, 129.

संज्ञ्वारिन् **3**, 2, 142.

1. $\sqrt{\text{सत्}}$ s. $\sqrt{\text{सार्ति}}$.

2. **सत्** 1) die *Participialsuffixe* शतृ (अत्) und शानच् (आने) **3**, 2, 127. Für die Personalendungen des ersten Futurums substituiert **3**, 14. Nicht mit einem Gen. verbunden **2**, 2, 11. — 2) das Wort **सत्**. Am Anfange eines Tatp. **2**, 1, 61. In Verbindung mit कृ Gati **1**, 4, 63.

सर्ति **6**, 4, 45.

सतीर्थ **4**, 4, 107. **6**, 3, 87.

सत्त्व, अ० **1**, 4, 57. **2**, 3, 33.

सत्य **5**, 4, 66. सत्यम्, Einfluss auf die Betonung des Verbums **8**, 1, 32.

सत्यकार **6**, 3, 70.

सत्यो Adv. mit कृ **5**, 4, 66.

$\sqrt{\text{सत्यार्थे}}$ **3**, 1, 25.

1. $\sqrt{\text{सद्}}$ (सद्, सद, सदि) **3**, 2, 61. 159. 3, 99. सोदति **7**, 3, 78. सेदिवान् = ससाद **3**, 2, 108. Intens. Bedeutung **1**, 24. आसत्र **5**, 2, 34. अभ्युत्सादयामकः **3**, 1, 42. स् wird प् nach Präpositionen **3**, 3, 99. **8**, 3, 66. 118 fg.

2. सेद् **3**, 2, 61. Vgl. गोपद्.

सदो **5**, 3, 6.

सदृश् **6**, 3, 89.

सदृश **6**, 3, 89. Am Ende eines Tatp. **2**, 1, 31. Accent **6**, 2, 11.

सदेश Tatp. Accent **6**, 2, 23.

सद्यस् **5**, 3, 22.

सद्वे **3**, 2, 159.

सध für सह substituiert **6**, 3, 96.

सधमाद् und सधस्य **6**, 3, 96.

सधि für सह substituiert **6**, 3, 95.

सध्यञ्च् **6**, 3, 95.

$\sqrt{\text{सन्}}$ (सन्, मन, मनोति) **3**, 2, 27. 67. **6**, 4, 45. Dafür सा substituiert 42 fg. सर्नि ससनिवासम् **7**, 2, 69. Desiderativ 49. स् geht in प् über **8**, 3, 108.

सनाभि und सनामन् **6**, 3, 85.

सनि, सर्नि ससनिवासम् **7**, 2, 69. °सर्नि **3**, 2, 27.

°सर्नाड Tatp. Accent **6**, 2, 23.

सनुत **4**, 4, 114.

सेनुत्य **4**, 4, 114. **6**, 3, 84.

संतमर्से **5**, 4, 79.

संताप **5**, 1, 101.

सर्नि **6**, 4, 45.

संदावे und संद्रावे **3**, 3, 23. **6**, 2, 144.

संधि, अ० **6**, 2, 154.

संधिवेला **4**, 3, 16.

सचतर mit mehr gesenkter Stimme gesprochen **1**, 2, 40.

संनिकर्ष m. **1**, 4, 109.

सपत्र und सपत्नो Adv. mit कृ **5**, 4, 61.

सपत्र **4**, 1, 145. सपत्नी 35.

सपिण्ड **4**, 1, 165.

सपूर्वं (f. आ) dem ein anderes Wort vorangeht **4**, 1, 34. **5**, 2, 87. **8**, 1, 26.

सपूर्वपद dem ein anderes Wort im Compositum vorangeht **5**, 1, 112.

सप्तति **5**, 1, 59.

सप्तन् **5**, 1, 61. सप्तानाम् **6**, 4, 125. Vgl. षष्.

1. सप्तमं 1) der siebente **5**, 2, 49. — 2) f. सप्तमो die Endungen des siebenten Casus, des Locativs, Locativ **3**, 1, 92. **5**, 4, 82. Wann pragrahja **1**, 1, 19. Gebrauch **2**, 3, 7. 9. 36 fgg. 43 fgg. Dafür andere Suffixe substituiert **2**, 4, 84 (am Ende eines Avjajibh.). **5**, 3, 10 fgg. 27 fgg. 4, 56. Geht in einem Bahuvr. voran **2**, 2, 35. Am Anfange eines Tatp. **1**, 40 fgg. **3**, 2, 97. 4, 49. Accent **6**, 2, 2. 32. 65. 152. Die Casusendung in einem

solchen Comp. nicht abgeworfen 3, 9 fgg.
 8, 3, 95. 4, 4.
 2. सप्तम *siebentel* 5, 3, 49.
 सबन्धु 6, 3, 85.
 सब्रह्मचारिन् 6, 3, 86.
 °सभ Tatp. n. 2, 4, 23 fg. Accent 6, 2, 98.
 सभा ebend. und 4, 4, 105.
 सभ्य 4, 4, 106.
 सभ्ये 4, 4, 105.
 सम् Upasarga und Gati 1, 3, 21 fg. 29 fg.
 46. 52. 54 u. s. w. Verdoppelt 8, 1, 6.
 म् erhält sich vor राज् 8, 3, 25. संस्कृ°
 und संस्कृ° 5. Dafür समि substituiert 6,
 3, 93.
 सम 1, 3, 10. 4, 4, 91. °सम Tatp. 2, 1, 31.
 स् wird ष् 8, 3, 88. °सैमम् Avjajibh. 6,
 2, 121. An den beiden letzten Stellen,
 wenigstens an der letzten, *Jahr*.
 समर्जे 3, 3, 69. 6, 2, 144.
 समर्ज्या 3, 3, 99.
 समभिहार 3, 1, 22. 149.
 समय 5, 1, 104. 4, 60. Mit Infin. 3, 3, 167.
 Mit यद् und Potent. 168.
 1. समया 2, 1, 15.
 2. समयौ Adv. mit क् 5, 4, 60.
 समर्ण 7, 2, 24.
 समये 1, 3, 42. 2, 1, 1. 3, 57. 3, 3, 152. 4,
 1, 82. 8, 1, 65.
 °समर्थाद Accent 6, 2, 23.
 समवाय 4, 4, 43. 6, 1, 138.
 समा 5, 1, 85. 2, 12.
 समांसर्गेन 5, 2, 12.
 समान und समानो 4, 1, 30. समान° Tatp.
 2, 1, 58. Für समान wird स substituiert
 6, 3, 84 fgg.
 समानकर्तृक *denselben Agens, dasselbe Sub-*
ject habend 3, 1, 7. 3, 158. 4, 21.
 समानकर्मक *dasselbe Object habend* 3, 4, 48.
 समानतीर्थ 4, 4, 107.
 समानपद *dasselbe Wort* 8, 4, 1.
 समानपाद *derselbe Stollen* 8, 3, 9.
 समानप्रभृति und समानमूर्धन् 6, 3, 84.

समानशब्द *lautlich zusammenfallend* 4, 3, 100.
 समानाधिकरण 1) *Congruenzverhältniss* 3, 2,
 124. 6, 3, 34. — 2) *in einem Congruenz-*
verhältniss stehend 1, 2, 42. 4, 105. 2,
 1, 49. 2, 11. 6, 3, 46. 8, 1, 73.
 समानोदर 4, 4, 108.
 समानोदक 6, 3, 84.
 समानोदर्य 4, 4, 108. 6, 3, 88.
 समापन und °समापनीय 5, 1, 112.
 समाप्ति in ईपदसमाप्ति 5, 3, 67.
 समास m. *Compositum* 1, 4, 8. 5, 1, 20. 6,
 1, 132. 2, 178. 7, 1, 37. 71. 8, 3, 45. 80.
 4, 14. Das untergeordnete Glied steht
 in den Sūtra im Nominativ 1, 2, 43.
 Heisst Prātipadika (*Nominalstamm*) 46.
 Vom Compositum handeln 2, 1, 3 fgg.
 Accent 6, 1, 223. 2, 1 fgg. Die Casus-
 endung erhält sich im ersten Gliede 3,
 1 fgg. Daran ईय gefügt 5, 3, 106. अ-
 नित्य° 6, 1, 169. तृतीया° 1, 1, 30. द्विक° 28.
 समासत्ति 3, 4, 50.
 समासान्त m. Pl. *Substitute für den Auslaut*
und hinten anretende Suffixe an Com-
posita, die beide taddhita heissen, auf
die Bedeutung und Betonung (es sei
denn, dass sie mit einem stummen °च्
versehen wären) des Compositums aber
keinen Einfluss haben. 5, 4, 68 fgg.
 समाहार m. 1, 2, 31. 2, 1, 51. 5, 4, 89. 106.
 †_समिक 5, 1, 86.
 समित 4, 4, 91. Vgl. पात्रे°.
 समिति 4, 4, 135, v. l.
 समीने 5, 1, 85.
 समीप 2, 1, 6. 4, 16.
 समुच्चय 1, 4, 96. 3, 4, 3. 5.
 समुच्चारण 1, 3, 48.
 समुद्र und समुद्रिय 4, 4, 118.
 समूलकौषम् 3, 4, 34.
 समूलधौतम् 3, 4, 36.
 समूह m. 4, 2, 37. 4, 140. °वत् Adv. 5,
 4, 22.
 समूह्यं 3, 1, 131.

समृद्धि und संपत्ति 2, 1, 6.

संपर्केन 3, 2, 142.

संपादिन् 5, 1, 99. 6, 2, 155.

संप्रति, अ० 2, 1, 6.

संप्रदान n. 1) der Begriff des Dativs (uneigentlich auch so v. a. Dativ) 1, 4, 32 fgg. 44. Durch den Dativ bezeichnet 2, 3, 13. Einige कृत् drücken diesen Begriff aus 3, 4, 73. — 2) Darbringung in देवता 2, 3, 61.

संप्रश्न 3, 3, 161.

संप्रसारण n. Vocalisirung eines Halbvocals 1, 1, 45. Wann diese eintritt 3, 3, 72 fgg. 5, 2, 55. 6, 1, 13 fgg. 32 fgg. 4, 131 fgg. 7, 4, 67 fg. Von zwei zusammenstossenden Halbvocalen wird nur der eine vocalisirt 6, 1, 37. Für den vocalisirten Halbvocal und den darauf folgenden Vocal wird der vocalisirte allein substituiert 108. Für den vocalisirten Halbvocal eine Länge substituiert 3, 139. 4, 2.

संबन्ध 3, 4, 1. 4, 3, 77. 6, 3, 23.

संबुद्धि 1) die Endung des Nomin. im Vocativ Sg., Vocativ Sg. (gilt ursprünglich als Nominativ) 2, 3, 49. Bildung desselben 6, 1, 69. 4, 8. 7, 1, 92 fgg. 99. 3, 106 fgg. 8, 2, 8. Euphonisches Verhalten des Auslauts 1, 1, 16. 8, 3, 1. Vgl. आमन्त्रित. — 2) das Rufen, Anruf 1, 2, 33.

संबोधन 2, 3, 47. 3, 2, 125.

संभावन 1, 4, 96. 3, 3, 154 fg.

संभ्रं 3, 2, 180.

संभ्रूत 4, 3, 41.

संमति 8, 1, 8. 2, 103. अ० 3, 1, 128.

संमद m. 3, 3, 68.

संमानन 1, 3, 36. 70.

संमित 4, 4, 91.

संमिति 4, 4, 135.

संमुख und संमुखौन 5, 2, 6.

सम्यञ् 6, 3, 93.

समाज् 8, 3, 25.

सय in निषय, परिषय und विषय 8, 3, 70.

सयूय und सयूय्य 4, 4, 114. 6, 3, 84.

सरसं 3, 3, 71. 6, 2, 144.

सरसक 3, 1, 149.

सरजसं 5, 4, 77.

सरसो 3, 2, 150.

सरम् und सरसं 5, 4, 94.

सरात्रि 6, 3, 85.

सरूप 6, 3, 85. 1, 2, 64. 2, 2, 27. अ० 3, 1, 94.

सर्ग 1, 3, 38.

सर्व 1, 1, 55. 2, 72. 3, 3, 20. 4, 3, 100. 5, 1, 10. 3, 15. 6, 3, 49. 7, 3, 100. 8, 1, 1. 18. 3, 22. Heisst Sarvanāman (Pronomen) 1, 1, 27. Accent 6, 1, 191. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 49. सर्वे 6, 2, 93. 105. Ableitungen von सर्व 5, 2, 7. सर्व± 7, 3, 12. स für सर्व substituiert 5, 3, 6.

सर्वसहं 3, 2, 41.

सर्वकर्मोण 5, 2, 7..

सर्वगं 3, 2, 48.

सर्वकर्षे 3, 2, 42.

सर्वचर्मन् und सर्वचर्मोण 5, 2, 5.

सर्वेत्र 5, 3, 10. 4, 1, 18. 3, 22. 6, 1, 122. 8, 4, 51.

सर्वैथा 5, 3, 23.

सर्वदौ 5, 3, 6. 15.

सर्वदेव und सर्वदेवताति 4, 4, 142.

सर्वधुर und धुरोण 4, 4, 78.

सर्वनामन् n. Pronomen 1, 1, 27 fgg. Declination 7, 1, 14 fgg. 52. 3, 114 fg. Daran Vibhakti genannte taddh. angefügt 5, 3, 2 fgg. अक् nach dem letzten Vocal eingeschoben 71. Vor दृग्, दृश् und Suffix वत् 6, 3, 91. Vor अञ्च् 92. In Verbindung mit हेतु 2, 3, 27.

सर्वनामस्थान n. die Endungen der starken Casus 1, 1, 42 fg. Vor diesen heisst der Nominalstamm nicht Pada 4, 17. Anfügung 6, 4, 8 fgg. 7, 1, 70 fgg. 86 fg. 89 fg. 92 fgg. 98 fg. 3, 110. Accent 6, 1, 170. 199.

- सर्वपत्नीण, सर्वपत्नीन und सर्वपात्रीण 5, 2, 7.
 सर्वभूमि 5, 1, 41.
 सर्वरात्रं m. 5, 4, 87.
 सर्वलोक 5, 1, 44.
 सर्वाङ्गीण 5, 2, 7.
 सर्वात्र und सर्वात्रीन 5, 2, 9.
 सर्वान्य 8, 1, 51.
 सर्वाच्छां m. 5, 4, 88.
 सवचन 6, 3, 85.
 सवन, सवने सवने 8, 3, 110.
 सवयस् 6, 3, 85.
 सर्वार्ण 6, 3, 85. *Homogen (Laut)* 1, 1, 9 fg.
 58. 69. 6, 1, 101. 8, 4, 65. अ° 6, 1,
 127. 4, 78. पूर्व° 1, 102 fgg. 7, 1, 39.
 पर° 8, 4, 58.
 सवित्र 3, 2, 184.
 °सविध und °सवेश Accent 6, 2, 23.
 सव्यष्ट 8, 3, 97.
 ससनिवासम्, सनिं स° 7, 2, 69.
 सस्थान 6, 3, 85. 5, 4, 10.
 सस्य und सस्यक 5, 2, 68.
 1. √ सह (सह, सह, सहि) 3, 1, 99. 2, 41. 46.
 63. 136. 184. 6, 3, 116. Anfügung eines
 ārdhadh. 7, 2, 48. Für अ werden औ
 und आ substituiert 6, 3, 112 fg. सोढ
 4, 3, 52. Wann स in य übergeht 8, 3,
 56. 62. 70 fg. 109. 115 fg. Mit Infin. 3,
 4, 65. Caus. (साहि) 1, 138.
 2. °सैह, davor Länge 6, 3, 116.
 1. °सहै 3, 2, 46.
 2. सह Indecl. mit. Mit Instr. 2, 3, 19. 1,
 1, 71. 2, 1, 4. 2, 28. 5, 2, 27. Am An-
 fange eines Comp. 3, 2, 96. स° statt
 सह° 6, 3, 78 fgg. Bildung des Femin.
 in einem solchen Bahuvr. 4, 1, 57. Für
 सह wird सध substituiert 6, 3, 96. सध्रि 95.
 सहक्रेत्वन् 3, 2, 95.
 सहदुध्वन् 3, 2, 96.
 सहस् 4, 4, 27. सहसा° 6, 3, 3.
 सहस्र 4, 4, 135. 5, 1, 27. 2, 102. °सहस्र
 1, 29.
 सहस्रिन् 5, 2, 102.
 सहस्रिये 4, 4, 135 fg.
 सहाय, अ° 5, 3, 52.
 सहित्र 3, 2, 184.
 सहिष्णु 3, 2, 136.
 सैह्य 3, 1, 99.
 1. √ सा s. √ सो.
 2. √ सा = √ सन् 6, 4, 42 fg.
 3. °सौ 3, 2, 67.
 सौवत्सरक 4, 3, 50.
 सौवत्सरिक 4, 3, 50. °सावत्सरिक 5, 1, 87.
 7, 3, 15.
 सौश्रयिक 5, 1, 73.
 सांस्थानिकं 4, 4, 72.
 साकल्य 2, 1, 6. 3, 4, 29.
 साकाङ्क्ष 3, 2, 114. 8, 1, 35.
 साक्षात् 5, 2, 91. Heisst Gati in Verbindung
 mit कृ 1, 4, 74.
 साक्षिन् 5, 2, 91. Mit Loc. oder Gen. 2,
 3, 39.
 सौख्ये 4, 2, 80.
 सौकल 4, 2, 75.
 सांकाश्ये 4, 2, 80.
 साट्, साट्टे und साट्ट्या 6, 3, 113.
 °सातत्य 6, 1, 144.
 सातये 3, 1, 138.
 1. √ साति (Caus. von einer Sautra-Wurzel)
 3, 1, 138.
 2. साति 6, 4, 45. 3, 3, 97.
 सौत्यमुग्रि, °ग्रौ und °ग्र्यौ 4, 1, 81.
 °साद und °सादि Accent 6, 2, 40 fg.
 सादृश्य 2, 1, 6. 7. 6, 2, 11. Vgl. अ°.
 साध für बाढ substituiert 5, 3, 63.
 साधकतम 1, 4, 42.
 सौधिष्ठ und सौधीयस् 5, 3, 63.
 साधु 4, 3, 43. Mit Loc. oder Acc. mit प्रति
 2, 3, 43. तत्र साधुः 4, 4, 98.
 साधुकारिन् in तत्साधु°.
 सौतापिक 5, 1, 101.
 सांधिवेले 4, 3, 16.
 सांनाय्य 3, 1, 129.
 सौप्त 5, 1, 61.
 सौप्तपदीन् n. 5, 2, 22.

साभ्यास *nebst der Reduplication* 8, 4, 21.
 °सार्मे 5, 4, 75.
 सामन् 1, 2, 34. 4, 2, 7 fgg. 5, 2, 59. 4, 75.
 सौम्यिक 5, 1, 104.
 सामर्थ्य 8, 3, 44.
 सामवायिक 4, 4, 43.
 सामान्य 2, 1, 55 fg. 3, 4, 5. 8, 1, 74.
 सामि mit einem Partic. auf त componirt
 2, 1, 27. Accent 5, 4, 5.
 सामिधेनो 3, 1, 129.
 सामोष्य 3, 3, 131. 135. 6, 2, 23. 8, 1, 7.
 सांप्रतिक 4, 3, 9.
 सामातुर 4, 1, 115.
 सायन्तन, सार्यन्तन und सायम् 4, 3, 23.
 सायाहनि, सायाहि und सायाहे 6, 3, 110.
 सारं 3, 3, 17. 6, 1, 159.
 सारथि in गो°.
 सारथ 6, 4, 174.
 सार्वे 5, 1, 10.
 सार्वचर्मीण 5, 2, 5.
 सार्वधातुक n. *Alle Personalendungen (mit Ausn. des Perf. und Prec.) sowie alle, Präsensstämme bildenden Suffixe (mit Ausn. von उ) und an Tempusstämme (mit Ausn. des Perf.) tretenden क्त* 3, 4, 113. 115 fg. Im Veda Verwechslung zwischen ārdhadh. und sārvaadh. 117. Ist डित्, wenn es nicht पित् ist, 1, 2, 4. Anfügung 6, 4, 87 fg. 110 fgg. 118. 7, 3, 84 fg. 86 fgg. 4, 21. 25. Erhält ausnahmsweise (im Gegensatz zum ārdhadh.) das Augment इ 2, 76 fgg. ई 3, 93 fgg. अ 99 fg. Wann unbetont 6, 1, 186. 188 fgg. 192. Vgl. शित्.

सार्वभौमे 5, 1, 41 fgg.
 सार्वलौकिक 5, 1, 44.
 साल्व 4, 1, 173. 2, 76. 135.
 सौल्वक und सौल्वका 4, 2, 135 fg.
 साल्वेय und सौल्वेय 4, 1, 169.
 °सौहृ 3, 2, 63. °सौहृ 8, 3, 56.
 साहये 3, 1, 138.
 साहसिक 4, 4, 27.

साहसिक्य 1, 3, 32.
 साहसे 5, 1, 27. 2, 103. °साहस 1, 29.
 साह्यान् 6, 1, 12.
 √सि (सि) 3, 2, 159. 182.
 °सिंह Accent 6, 2, 72.
 सिकता, सिकतावत् u. सिकतिले 5, 2, 104 fg.
 √सिच् (सिच्, सिचि) 3, 2, 182. सिञ्चति 7, 1, 59. Aorist 3, 1, 53 fg. Für स् wird ष substituiert 8, 3, 64 fg. उपसिक्त 4, 4, 26.
 सित 8, 3, 63. स् geht in ष über 70.
 सिद्ध 3, 3, 154. 4, 27. °सिद्ध Tatp. 2, 1, 41. Accent 6, 2, 32. Eine Locativendung erhält sich davor nicht 3, 19. असिद्ध 1, 86. 8, 2, 1. °वत् Adv. 6, 4, 22.
 सिद्धि 3, 3, 37.
 1. √सिध् (सिध्यति), साधयति und सेधयति 6, 1, 49. अप्रतिषिद्ध 8, 1, 44. विप्रतिषिद्ध 2, 4, 13.
 2. √सिध् (सेध, सेधति), स् wird ष 8, 3, 64. 113.
 सिध्म, सिध्मलं und सिध्मवत् 5, 2, 97.
 सिध्य 3, 1, 116.
 सिध्कावण n. 8, 4, 4.
 सिन्धु 4, 3, 32. 93. 7, 3, 19.
 सिन्धुक 4, 3, 32.
 √सिच् (सिचु), für स् wird ष substituiert 8, 3, 70 fg. 116.
 सोता und सौत्य 4, 4, 91.
 √सौद् für √सद् substituiert 7, 3, 78.
 सोर 4, 3, 124. 4, 81. 6, 2, 187.
 1. √सु (सु, सुञ्, सुनोति) 3, 1, 126. 2, 90. 103. 3, 99. सुनोति 1, 73. Wann Partic. auf अत् statt Präsens 2, 132. Aorist 7, 2, 72. स् wird ष 8, 3, 65. 117.
 2. सु Upasarga (unter den प्रादयः) u. Karma-pravakanija 1, 4, 94. Selbständig (gewöhnlich als सुञ् gekennzeichnet), davor ein Vocal verlängert 6, 3, 134. स् wird ष 8, 3, 107. Nach षु wird न् von नस् ण् 4, 27. सु° 3, 3, 126 fgg. Accent 6, 2, 117 fgg. 145. 172 fgg. 195. सु± 7, 3, 12.
 सुकैर 3, 3, 126. 5, 1, 93.

सुक्तेत् 3, 2, 89.
 सुक्तेत् 6, 2, 118.
 सुख 3, 1, 18. 5, 2, 131. 4, 63. सुखेन 8,
 1, 13. Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.
 °सुख Tatp. 2, 1, 36. Accent 6, 2, 15 fg.
 सुख° Accent 170. Vgl. प्ररि°.
 सुखसुखे, °सुखेन 8, 1, 13.
 सुखौ Adv. mit क् 5, 4, 63.
 √सुखायै, °ते 3, 1, 18.
 सुखिन् 5, 2, 131.
 सुगन्धि 5, 4, 135.
 सुचतुरै 5, 4, 77.
 सुजम्भेन् 5, 4, 125.
 सुत् in सोमसुत्.
 सुतंगम 4, 2, 80.
 सुत्यो 3, 3, 99.
 सुत्वन् 3, 2, 103.
 सुदिवै 5, 4, 120.
 सुधात् 4, 1, 97.
 सुधित 7, 4, 45.
 सुधो Declination 6, 4, 85 fg.
 √सुष् स. स्वप्.
 सुपरि° (Mannsname), सुपरिकै, सुपरिय und सु-
 परिलै 5, 3, 84.
 सुपाद् 5, 4, 140.
 सुप्रजैस् 5, 4, 122.
 सुप्रातै 5, 4, 120.
 सुब्रह्मण्या 1, 2, 37 fg.
 सुभगंकरण 3, 2, 56.
 सुभगंभविष्णुं und °भौवुक 3, 2, 57.
 सुमङ्गल und सुमङ्गलौ 4, 1, 30.
 सुमेधैस् 5, 4, 122.
 √सुम्नायै 7, 4, 38.
 °सुर n. und °सुरा Tatp. 2, 4, 25.
 सुरभिगन्धि 5, 4, 135.
 सुलभ und सुलाभ 7, 1, 68.
 सुलोमैन् 6, 2, 117.
 सुवात्सु 4, 2, 77.
 सुवैरि und सुवैर्य 6, 2, 120.
 सुश्वै 5, 4, 120.
 सुषम 8, 3, 88.
 सुषामन् 8, 3, 98.

सुषि und सुषिरै 5, 2, 107.
 सुषूति 8, 3, 88.
 सुसक्यै und सुसक्यि 5, 4, 121.
 सुहलै und सुहलि 5, 4, 121.
 सुहित nicht mit einem Gen. componirt 2,
 2, 11.
 सुहृद् 5, 4, 150.
 1. √सू (सू, सूति, सूयति, सुवति) 3, 2, 61. 157.
 184. Anfügung eines sârvadh. 7, 3, 88.
 ârdhadh. 2, 44. समूव 7, 4, 74. स् geht
 in प् über 8, 3, 65. Es sind dies zwei
 Wurzeln, die 7, 2, 44 von einander ge-
 schieden werden.
 2. °सू 3, 2, 61.
 सूकर 3, 2, 183.
 सूक्त 5, 2, 59.
 °सूति, स् geht in प् über 8, 3, 88.
 सूत्र 4, 2, 65. 5, 1, 58. 8, 3, 90. °सूत्र 4,
 2, 60. 3, 110.
 सूत्रकार 3, 2, 23.
 ±-सूत्रिकै 4, 2, 60.
 √सूद् (सूद) 3, 2, 153.
 °सूद Tatp. 6, 2, 129.
 सूदित् 3, 2, 153.
 °सूप् Tatp. 6, 2, 128. 135.
 सूय in राज°.
 सुरमस 4, 1, 170.
 सूतै 8, 2, 61.
 सूयै 3, 1, 114. Wann य abfällt 6, 4, 149.
 सूयैस् 6, 2, 117.
 √स (स, सर्ति) 3, 1, 149. 2, 18. 142. 145.
 150. 160. 163. 3, 17. 71. Perfect 7, 2,
 13. Aorist 3, 1, 56. Dafür √धो (धा-
 वति) substituirt 7, 3, 78.
 √सज् (सज्, सजि) 3, 2, 142. Für ज् wird
 प् substituirt 8, 2, 36. स् geht nicht in
 प् über 8, 3, 110. Augment अ kann
 nach ऋ eingeschoben werden 6, 1, 58.
 ससर्जिथ und ससष्ट 7, 2, 65. इन्द्रसष्ट 5,
 2, 93. उपसष्ट 1, 4, 38. संसष्ट 4, 4, 22.
 सँत्वर 3, 2, 163.
 √सप् (सपि) 3, 4, 17. Für स् wird nicht

ष् substituirt 8, 3, 110. सरोक्षपत् 7, 4, 65.
 °स्रप्स् Infin. 3, 4, 17.
 सुमरै 3, 2, 160.
 सैक्रे und सैत्रे 3, 2, 182.
 °सेन n. Tatp. 2, 4, 25. °सेन m. Personenname 4, 1, 152.
 सेनक 5, 4, 112.
 सेनय s. √ सेनि.
 सेना 3, 1, 25. 4, 4, 45. °सेना Tatp. 2, 4, 25.
 सेनाङ्ग 2, 4, 2.
 सेनाचरै 3, 2, 17.
 1. √ सेनि (सेनय) 3, 1, 25. स् wird ष् 8, 3, 65.
 2. ± सेनि (षेणि) 4, 1, 153.
 ± सेन्यै 4, 1, 152.
 सेने 3, 2, 159.
 √ सेव् (सेव), स् geht in ष् über 8, 3, 70.
 सेवित und असेवित 6, 1, 145. आसेव्यमान 3, 4, 56.
 सेवन 1, 3, 32.
 सेवते 5, 2, 104 fg.
 सैनिके 4, 4, 45.
 सैन्यवै 4, 3, 33. 93. °सैन्यव Accent 6, 2, 72.
 ± सैन्यव 7, 3, 19.
 सेनिके 4, 3, 124. 4, 81.
 √ सो (सा, स्यति) 3, 1, 141. Für den Wurzelvocal wird ई substituirt 6, 4, 66. ए 67. आ 69. इ 7, 4, 40. Aorist 2, 4, 78.
 साययति 7, 3, 37. Für स् wird ष् substituirt 8, 3, 65. Ein vorangehendes नि wird णि 4, 17.
 सोढ 4, 3, 52. अ° 1, 4, 26.
 सोदर und सोदर्य 4, 4, 109. 6, 3, 88.
 सोपसर्ग mit einer Präposition verbunden 8, 1, 53.
 सोम 4, 2, 30. 4, 137. 7, 2, 33. अग्नीषोमी 8, 3, 82.
 सोमजम्भेन् 5, 4, 125.
 सोमसुत् 3, 2, 90.
 सोमावती 6, 3, 131.
 सोम्यै 4, 4, 137 fg.

सांतंगमि 4, 2, 80.
 साधातकि 4, 1, 97.
 सांमै und सांम्यै 4, 2, 30.
 सांरमसै und °मसै 4, 1, 170.
 सांराज्य 8, 2, 14.
 सांरो 6, 4, 149.
 सांवास्तवै 4, 2, 77.
 सांवीर 4, 1, 148. 2, 76.
 √ स्कन्द् (स्कन्द, स्कन्द, स्कन्द) 3, 4, 56. स्कन्त्वा 6, 4, 31. Intens. 7, 4, 84. स् geht in ष् über 8, 3, 73 fg.
 °स्कन्दम् 3, 4, 56.
 √ स्कम् (स्कम्, स्कम्नाति), स्कम्नाति und स्कम्नाति 3, 1, 82. स्कम्भित 7, 2, 34. स् geht in ष् über 8, 3, 77.
 √ स्कु (स्कुञ्ज), स्कुनाति und स्कुनाति 3, 1, 82.
 √ स्कुम् (स्कुम्भु), स्कुम्भ्नाति und स्कुम्भ्नाति 3, 1, 82.
 1. °स्तन Bahuvr. Accent nach einem Zahlwort 6, 2, 163 fg.
 2. स्तन in अभिनिःपटन 8, 3, 86.
 स्तनंध्यै 3, 2, 29.
 स्तम्बकैरि 3, 2, 24.
 स्तम्बर्धेन und स्तम्बर्धै 3, 3, 83.
 स्तम्बेरमै 3, 2, 13.
 √ स्तम्भ (स्तम्भ, स्तम्भि, स्तम्भु), स्तम्भ्नाति und स्तम्भ्नाति 3, 1, 82. Aorist 3, 1, 58. Wann ष् für स् eintritt 8, 3, 67 fg. 116. स्तम्भित 7, 2, 34. अवष्टब्ध 5, 2, 13. Nach उद् 8, 4, 61. उत्तम्भित 7, 2, 34. निस्तब्ध und प्रतिस्तब्ध 8, 3, 114.
 स्तर्था und स्ताव्य 3, 1, 123.
 √ स्तु (स्तु, स्तांति) 3, 1, 109. 2, 177. 182. 3, 27. 31. स्तांति und स्तवांति 7, 3, 95. Perfect 2, 13. Aorist 72. Wann ष् für स् eintritt 8, 3, 61. 65. 70 fg. In स्तुत् 105.
 स्तुत् in अग्निष्टुत् und प्रावस्तुत्.
 स्तुत्यै 3, 1, 109.
 √ स्तुम् (स्तोभति), wann ष् für स् eintritt 8, 3, 65.
 √ स्तुम् (स्तुम्भु), स्तुम्भ्नाति und स्तुम्भ्नाति 3, 1, 82.

√ स्तृ (स्तृ) 3, 3, 32. 120. अतस्तरत् 7, 4, 95.
स्तेन 5, 1, 125.

स्त्ये 5, 1, 125. 3, 3, 40 (अ°).

°स्तोक Tatp. 2, 1, 65. स्तोकेन 3, 33. स्तो-
कात्° mit folgendem Particip auf त 1,
39. 3, 33. 6, 3, 2.

स्तौत्र 3, 2, 182.

स्तोम in अनिष्टोम, आयुःष्टोम, ज्योतिःष्टोम.
Vgl. 8, 3, 105.

√ स्त्या s. √ स्त्यै.

√ स्त्यै (स्त्या), प्रस्तात und प्रस्ताम 6, 1, 23.
8, 2, 54.

स्त्री f. 1) *Femininum, Femininendung, das weibliche Geschlecht* 1, 4, 3. 2, 3, 25. 4, 62. 3, 1, 94. 3, 43. 94. 4, 1, 94. 109. 176. 2, 76. 5, 3, 113. 4, 8. 14. 143. 152. 6, 1, 219. 7, 1, 96. 3, 120. Bildung des Femin. 4, 1, 3 fgg. Derivata davon 120 fg. Für den Auslaut eine Kürze substituiert 1, 2, 48. Die männliche Form 66 fg. 6, 3, 34 fgg. Femininum statt Masc. 1, 2, 73. गोत्र° *Geschlechtsname im Femin.* 4, 1, 147. — 2) *das Wort स्त्री* 4, 1, 87. Declination 1, 4, 4. 6, 4, 79 fg.

स्त्रीपुंसौ 5, 4, 77.

स्त्रीविषय, अ° 4, 1, 63.

स्त्रीणा 4, 1, 87.

°स्त्यै 3, 2, 4. 77. 6, 3, 20 (mit vorangehen-
dem Loc.). 8, 3, 97 (°ष्ट). 1, 3, 37. 3, 1,
92. 4, 2, 134. 5, 2, 96. 128. 4, 82. 6, 2,
188. 3, 96. 99. 7, 3, 44. 8, 1, 20. 3, 45.
4, 27.

स्थगिडल 4, 2, 15.

स्थल und स्थलै 4, 1, 42. °स्थल und स्थलौ
Tatp. 6, 2, 129. Für स् wird ष् substituiert
8, 3, 96.

स्थविरतर 4, 1, 165.

स्थैविष्ठ und स्थैवीयस् 6, 4, 156.

1. √ स्था (स्था, तिष्ठति) 3, 2, 4. 139. 154.
175. 3, 95. 4, 16. Für आ wird ई sub-
stituirt 6, 4, 66. ए 67. इ 7, 4, 40. आ

bleibt 6, 4, 69. Für स् wird ष् substi-
tuirt 8, 3, 64 fg. Wann Âtman. (Simpl.
und nach verschiedenen Präpositionen)
1, 3, 22 fgg. तिष्ठति 7, 3, 78. 4, 4, 36.
Aorist 1, 2, 17. 2, 4, 77. अतिष्ठिपत् 7,
4, 5. Mit Dativ 1, 4, 34. Nach अधि
mit Acc. 46. अन्यदास्थित 6, 3, 99. Be-
deutung von °स्थित 3, 4, 72. Mit उद्
8, 4, 61.

2. °स्थौ 3, 2, 77.

स्थायिडलै 4, 2, 15.

°स्थायोस् Infin. 3, 4, 16.

स्थान 1, 1, 50. 4, 4. 7, 3, 46. °स्थान 4, 3,
35. 5, 4, 10. °स्थानै 6, 2, 151. Vgl. आय°
स°, भौरुष्ठान.

स्थानिन् 1, 4, 105. 2, 3, 14. स्थानिवत् Adv.
1, 1, 56.

°स्थानैर्य 5, 4, 10.

स्थानेयोग Adj. (f. आ) 1, 1, 49.

स्थायुक 3, 2, 154.

स्थालीविल, °विलैर्य und °विल्यं 5, 1, 70.

स्थायरै 3, 2, 175.

स्थायुस् 3, 2, 139.

स्थैर्येति 3, 3, 95.

स्थिर 3, 3, 17. 6, 4, 157. Vgl. गविष्ठिर,
युधिष्ठिर.

स्थल 5, 4, 3. 6, 4, 156. 7, 2, 20.

स्थैलक 5, 4, 3.

स्थैलैकरणा 3, 2, 56.

स्थैलनासिक 5, 4, 118.

स्थैलमुख 6, 2, 168.

स्थैलभविष्णुं und °भौवुक 3, 2, 57.

स्थैय 1, 3, 23.

स्थैयस् und स्थैयैष्ठ 6, 4, 157.

स्थैय्य 4, 1, 42.

√ स्ना (स्नाति), wann स् zu ष् wird 8, 3, 89.
प्रतिष्णात 90.

स्नात्वा 7, 1, 49.

√ स्निह् (स्निह्), ह् kann ढ् oder घ् werden 8,
2, 33. Anfügung eines ârdhadh. 7, 2, 45.

√ स्र (स्रु), Anfügung eines ârdhadh. 7, 2, 36.
Reflex. 3, 1, 89.

- √ सुह् (सुह), ह् kann द् oder घ् werden 8, 2, 33. Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 45.
- स्रेहे, °विपातन 7, 3, 39.
- स्रेहन 3, 4, 38.
- √ स्पर्ध्, अपस्पृधेयाम् 6, 1, 36.
- स्पर्धा 1, 3, 31.
- स्पर्श 3, 3, 16. 6, 1, 24. 8, 2, 47 (अ°).
- √ स्पश्र् (स्पश्र्), अपस्पश्रत् 7, 4, 95. स्पश्रित und स्पष्ट 2, 27.
1. √ स्पश्र् (स्पश्र्, स्पश्रि) 3, 2, 58. 3, 16. Für स् wird nicht प् substituiert 8, 3, 110.
2. °स्पश्र् 3, 2, 58.
- √ स्पृह् zehnte Klasse (स्पृह्) 3, 2, 158. Mit Dat. 1, 4, 36. Für स् nicht प् substituiert 8, 3, 110. स्पृह् ist im Dhātup. zweisilbig.
- स्पृहयालु 3, 2, 158.
- √ स्फाय् (स्फाय्), स्फार्ते 6, 1, 22. स्फार्थयति 7, 3, 41.
- स्फार्ते und स्फार्ते 6, 1, 47. 159.
- स्फिग in अपस्फिग.
- स्फिर 6, 4, 157.
- √ स्फोर् für √ स्फाय् substituiert 6, 1, 22.
- स्फोर्त s. u. √ स्फाय्.
- √ स्फूर् (स्फूर्, स्फूर्ति) 6, 1, 47. स्फूर्थयति und स्फार्थयति 54. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 76.
- √ स्फुल् (स्फुलति) 6, 1, 47. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 76.
- स्फूर्थयस् und स्फूर्थ 6, 4, 157.
- स्फोटायन 6, 1, 123.
- स्म Indec. Mit Präsens 3, 2, 118 fg. 122. Mit Imperativ 3, 165 fg. मा स्म mit Imperfectum und Aorist 176.
- √ स्मि (स्मि, स्मयति) 3, 2, 167. स्मापयति und स्मापयते 1, 3, 68. 6, 1, 57. सिस्मयिषते 7, 2, 74.
- √ स्म (स्म), असस्मरत् 7, 4, 95. सुस्मूर्धते 1, 3, 57.
- स्मेरे 3, 2, 167.
- स्येद 6, 4, 28.
- √ स्यन्द् (स्यन्द्, स्यन्दति), Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 59. स्यन्त्वा und स्यन्दित्वा 6, 4, 31. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 72. सं सनिष्यदत् 7, 4, 65.
- स्येन्द 6, 4, 28.
- √ स्यम् (स्यमि), Perfect 6, 4, 12. सेसिम्यते 1, 19.
- √ संस् (संसु), Intens. 7, 4, 84. Für den Auslaut wird द् substituiert 8, 2, 72.
- सग्विन् 5, 2, 121.
- सैज् 3, 2, 59. 5, 2, 121.
- √ सम्म् (सम्भ्) 3, 2, 143.
- सैवक 3, 1, 149, v. 1.
- √ सिव् (सिवि) zu सू geschwächt 6, 4, 20.
- √ सु (सु, सवति) 3, 1, 141. 149, v. 1. 3, 27. Perfect 7, 2, 13. Caus. Parasm. 1, 3, 86.
- असुसुवत् 3, 1, 48. असिसुवत् (so richtig) und असुसुवत् (so richtig) 7, 4, 93 fg.
- सिन्नावयिषति und सुसा° 81.
- सुवकर्ण 6, 3, 115.
- स्रोतस्, स्रोतस्य, स्रोत्यै und स्रोत्यं 4, 4, 113.
- स्व 1, 1, 68. 4, 4, 123. 6, 2, 17. Declination 1, 1, 35. 7, 1, 16.
- स्वकरणा 1, 3, 56.
- स्वका 7, 3, 47.
- √ स्वज्ज् (स्वज्ज्), स्वजते 6, 4, 25. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 65. 70 fg.
- स्वतन्त्र 1, 4, 54.
- स्वतवस्, स्वतवान् 7, 1, 83. स्वतवाः पायुः 8, 3, 11.
- √ स्वद् (स्वदि), स् geht nicht in प् über 8, 3, 62.
- स्वधा mit Dativ 2, 3, 16.
- √ स्वन् (स्वन्, स्वन्) 3, 3, 62. 64. Perfect 6, 4, 125. स् geht in प् über 8, 3, 69. आस्वान्त und आस्वनित 7, 2, 28.
- स्वैन 3, 3, 62.
- √ स्वप् (स्वपि, स्वपि, सुपि) 3, 2, 172. 3, 91. व् wird vocalisirt 6, 1, 15. स्वपिति 7, 2, 76. Accent im Präsens 6, 1, 188. अस्वपोत् und अस्वपत् 7, 3, 98 fg. सुष्वाप 6, 1, 17. सुष्वा und सुष्वाप्ति 1, 2, 8. सोष्वाप्ते 6, 1, 19. Caus. (स्वार्पा) असूष्वाप्त् 18. सुष्वापयिषति 7, 4, 67. स् geht nach

Präpositionen in ष् über, wenn die Wurzel zu सुष् verkürzt wird, 8, 3, 88.

स्वपति 4, 4, 104.

स्वर्षोष्म् 3, 4, 40.

स्वर्षज 3, 3, 91.

स्वर्षज्ज 3, 2, 172.

स्वयम् mit einem Participle auf त componirt 2, 1, 25.

स्वर् Indec. 1, 1, 37.

स्वर 1) Accent 1, 1, 58. 2, 1, 2. 8, 2, 2. —

2) Ton 7, 2, 18.

स्वरित mit gehobener und wieder gesenkter Stimme gesprochen, mit dem svarita versehen 1, 2, 31 fg. Bezeichnet einen Adhikāra 3, 11. Was ein stummes त् hat, ist svarita auf der letzten Silbe 6, 1, 185. Dafür udātta substituirt 1, 2, 37. anudātta 38. Darauf folgende anudātta mit Gleichtönigkeit gesprochen 39. Ein anudātta wird vor einem svarita mit mehr gesenkter Stimme gesprochen 40. udātta + anudātta und svarita + anudātta ergeben svarita, wenn udātta und svarita durch Uebergang eines Vocals in ihren Halbvocal verschwinden, 8, 2, 4. Zusammenfließen von udātta und anudātta wird svarita oder udātta, wenn die Vocale Aus- und Anlaute eines Wortes sind, 6. Ein auf einen udātta folgender anudātta kann svarita werden 8, 4, 66 fg. Ist pluta 2, 103 fgg.

स्वरितजित् 1, 3, 72 = स्वरितेत् + जित्.

स्वरितेत् dessen stummer Laut svarita ist.

Eine solche Wurzel hat Âtman. in medialer Bedeutung 1, 3, 72.

स्ववस् und स्ववान् 7, 1, 83.

स्वस् 1, 2, 68. 4, 1, 143. Erhält kein Femininsuffix 10. Declination 6, 4, 11.

Davor kann die Genetivendung im Compositum sich erhalten 3, 24.

स्वस्ति mit Dativ 2, 3, 16.

स्वस्तिक्करणं 6, 3, 115.

स्वस्त्रोय 4, 1, 143.

स्वागत und स्वागतिक 7, 3, 7.

स्वाङ्ग n. 3, 4, 54. 61. 4, 1, 53 fg. 5, 2, 66. 4, 113. 159. 6, 2, 167. 177. 183. 3, 12. 40.

स्वाति 4, 3, 34.

स्वादुर्कारम् und स्वादुम् 3, 4, 26.

स्वानं 3, 3, 62. 6, 1, 159.

स्वान्त 7, 2, 18.

स्वोपतेय 4, 4, 104.

स्वामिन् 5, 2, 126. 3, 1, 103. Mit Gen. oder Loc. 2, 3, 39. °स्वामिन् Accent 6, 2, 17.

स्वाहा mit Dativ 2, 3, 16.

स्विका 7, 3, 47.

स्वित् oder स्वित् Indec. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 2, 102.

√स्वित् (स्विति), Participle auf त् und तवत् 1, 2, 19. स् wird nicht ष् 8, 3, 62.

√स्य (स्य, स्वरित), Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 44. Desid. 49.

स्वीरिन् in अस्वीरिन्.

ह

1. °हं 3, 2, 49 fg.

2. ह Indec. Mit Perfectum und Imperf. 3, 2, 116. Nicht mit tonlosen Pronomina 8, 1, 24. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 58. 60. Wann es zu ergänzen ist 63. नह mit betontem Verbum 31. इति ह 5, 4, 23.

°हता, Verhalten eines Femin. davor 6, 3, 43.

हति in पद्धति.

°हत्या 3, 1, 108.

1. √हन् (हन, हन्, हन्ति) 3, 1, 108. 2, 49. 86. 142. 154. 171. 4, 36 fg. Ausfall des Vocals 6, 4, 98. त् für न् substituirt 7, 3, 32. घ् für ह् 54 fg. ण् für न् 8, 4,

- 22 fgg. Dafür वध् substituiert 2, 4, 42 fgg.
3, 3, 76. हन्ति 4, 4, 35. जहि 6, 4, 36.
 Aorist 1, 2, 14. जघिवस् und जघन्वस् 7,
 2, 68. हनिष्यति u. अहनिष्यत् 70. Erstes
 und zweites Fut., Condit., स-Aorist, Pre-
 cativ im Passiv und Impers. 6, 4, 62.
 जिघांसति 16. Nach आ Átman. 1, 3, 28.
 आहत 5, 2, 120. उपहत 6, 3, 52. नि
 wird णि 8, 4, 17. Nach नि प्र mit Gen.
 2, 3, 56.
 2. °हन् 3, 2, 87 fg. Declination 6, 4, 12 fg.
 Verhalten vor ±—अ 135.
 हननी 4, 4, 121.
 हन्त Indec. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 30. 54.
 °हर 3, 2, 9 fg.
 °हरण Accent 6, 2, 65.
 हरि in नाथहरि.
 हरित 4, 1, 100.
 हरितजम्भेन् 5, 4, 125.
 हरिश्चन्द्र m. 6, 1, 153.
 हरीतकी 4, 3, 167.
 हर्ष 3, 3, 68.
 हल 3, 1, 21. 2, 183. 4, 3, 124. 4, 81. 97.
 1. हलि 3, 1, 117. Vgl. अहलि.
 2. √ हलि 3, 1, 21.
 हेल्य 4, 4, 97.
 ह्येव 3, 3, 75.
 हविष्यं und हविष्या 4, 4, 122.
 हविस् 2, 3, 61. 3, 1, 129. 5, 1, 4.
 √ हस् (हस्) und हस 3, 3, 62.
 हस्त 4, 3, 34 (Nakshatra). 5, 1, 98. 2, 133.
 हस्ते Gati mit कृ 1, 4, 77.
 हस्तगौहम् und हस्तवैतम् 3, 4, 39.
 हस्तादान 3, 3, 40.
 हस्तिघ्न 3, 2, 54.
 हस्तिदघ्नं und हस्तिदृष्ये 5, 2, 38.
 हस्तिन् 5, 2, 133. 4, 2, 47. 5, 2, 38.
 हस्तिपाद 5, 4, 138.
 हस्तिमात्रं 5, 2, 38.
 हस्तिवर्चसे 5, 4, 78.
 हस्त्य 5, 1, 98.
1. √ हा (हा) 3, 1, 148. Unentschieden ob
 2. √ हा oder 3. √ हा.
 2. √ हा (जहाति, Passiv होय), für आ wird ह्
 substituiert 6, 4, 66. ए 67. इ oder ह्
 116. आ bleibt 69. 117. Fällt ab 118.
 हित्वा u. हात्वा 7, 4, 43 fg. Construction
 des Passivs 5, 4, 45. 47.
 3. √ हा, जिहोति 7, 4, 76.
 हायेन 3, 1, 148. °हायन u. °हायनी Bahuvr.
 4, 1, 27. ±—हायेन 5, 1, 130.
 हार in उद° und उदक°.
 हारित und हारितायेन 4, 1, 100.
 हारिन् 5, 2, 69. 6, 2, 65.
 हार्द 6, 3, 50. ±—हार्द 7, 3, 19.
 ±—हार्द्य 6, 3, 51.
 हालिकं 4, 3, 124. 4, 81.
 हांस und हासे 3, 3, 62. 6, 1, 216.
 हास्तिकं 4, 2, 47.
 हास्तिन् 5, 2, 38.
 हास्तिनपुर, Accent 6, 2, 101.
 हास्तिनायन 6, 4, 174.
 हास्तिपद und हास्तिपदे 4, 3, 132.
 1. √ हि (हि, हितु), dafür घि substituiert 7,
 3, 56. प्र हिणामि 8, 4, 15.
 2. √ हि Substitut für घा 7, 4, 42.
 3. √ हि Substitut für हा, जहाति 7, 4, 43 fg.
 4. √ हि Indec. Einfluss auf die Betonung
 des Verbums 8, 1, 34 fg. 56. pluta und
 udātta 2, 93.
 √ हिस् (हिस्, हिंस) 3, 2, 146. 167. Beto-
 nung 6, 1, 188.
 हिंसक 3, 2, 146.
 हिंसा 1, 3, 15. 2, 3, 56. 3, 4, 48. 6, 1, 141.
 4, 123.
 हिंस्र 3, 2, 167.
 हित 4, 4, 65. 75. 5, 1, 5. 6, 2, 15. 155.
 Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73. °हित Tatp.
 1, 36.
 हिम 4, 1, 49. Vgl. पच्छिम.
 हिमवत् 4, 4, 112.
 हिमश्रथ m. 6, 4, 29.
 हिमानो 4, 1, 49.

हिरण्य 5, 2, 65. 6, 2, 55.

हिरण्यक 5, 2, 65.

हिरण्यमय und हिरण्यय 6, 4, 174 fg.

होन 1, 4, 86. अ° 6, 2, 47.

√ हु (हु, जुहोति) 3, 4, 16. व् für उ substituiert 6, 4, 87. जुहोति 2, 4, 75. 6, 1, 192. जुहुधि 4, 101. जुहाव und जुहवां चकार 3, 1, 39. Mit Acc. oder Instr. 2, 3, 3.

हूत, दूराद्धते 8, 2, 84. अदू° 107.

हूय in देवहूय.

√ हृ (हृ, हरति) 3, 1, 141. 2, 9, 25. हरति 4, 4, 15. 5, 1, 50. Caus. Construction 1, 4, 53. अपहृत 5, 2, 70. अय हरति 1, 52. व्यय हरति 4, 4, 72. Mit Gen. 2, 3, 57. आहृत 5, 1, 77. व्या हरति 4, 3, 51. व्याहृत 5, 4, 35. उद्धृत 4, 2, 14.

हृच्छोक 6, 3, 51.

हृद् 6, 3, 50 fg. Declination 1, 63. Accent 171. °हृद्, Ableitungen davon 7, 3, 19.

हृदय 4, 4, 95 fg. 6, 1, 63. 3, 50 fg.

हृदयरोग und हृदयशोक 6, 3, 51.

±-हृदय्य 6, 3, 51.

हृद्य 4, 4, 95 fg. 6, 3, 50.

हृदोग 6, 3, 51.

हृल्लास und हृल्लेख 6, 3, 50.

√ हृष् (हृषि), हृष्ट und हृषित 7, 2, 29.

हे Indec. pluta und udātta 8, 2, 85.

हेति 3, 3, 97.

हेतु m. 1) der Agens im Causativ, der einen Agens zum Handeln antreibt, 1, 4, 55. 3, 68. 6, 1, 56. 7, 3, 40. — 2) Veranlassung, Ursache 1, 4, 25. 2, 3, 23. 3, 2, 20. 126. 3, 156. 4, 3, 81. 5, 3, 26. — 3) das Wort हेतु 2, 3, 26 fg.

हेतुम्त् 3, 1, 26. 3, 156.

हेमन्त 4, 3, 21. °शिशिरो 2, 4, 28.

हे Indec. pluta und udātta 8, 2, 85.

हेमन्तिक 4, 3, 21.

हेमवर्त und °वर्तो 4, 4, 112.

ह्यंगवीन 5, 2, 23.

हेलिहिल 6, 2, 38.

होत् Declination 6, 4, 11.

°होतोस् Infin. 3, 4, 16.

होत्रा 5, 1, 135.

√ हु (हु, हुङ्), Betonung 6, 1, 186. Mit Dat. 1, 4, 34.

ह्यस्, ह्यस्तन, ह्यस्तन und ह्यस्त्य 4, 2, 105.

°हृद und °हृदीय 4, 2, 142.

ह्रिसिष्ठ und ह्रिसीयस् 6, 4, 156.

ह्रस्व m. n. 1) ein kurzer Vocal 1, 2, 27.

Heißt laghu 4, 10. Vor Doppelconsonanz guru 11. 6, 1, 69. 71. 151. 176. 2, 174. 7, 1, 54. 8, 2, 27. 3, 32. 101. Wenn für einen Diphthongen eine Kürze substituiert werden soll, sind इ und उ gemeint 1, 1, 48. Wann eine Kürze substituiert wird 2, 47. 4, 6. 6, 1, 127 fg. 3, 43 fgg. 61 fgg. 4, 92 fgg. 7, 3, 80 fg. 107. 114 fg. 4, 1 fgg. 12 fgg. 23 fg. 59. — 2) kurz, klein 5, 3, 86. — 3) das Wort ह्रस्व 6, 4, 156. — Vgl. अर्ध°.

√ ह्री (ह्री), जिह्रति 6, 1, 192. जिह्राय und जिह्रायं चकार 3, 1, 39. ह्रीते und ह्रीर्षे 8, 2, 56. ह्रेपयति 7, 3, 36.

√ हृ für √ हृत् substituiert 7, 2, 31.

√ हृद् s. √ ह्राद्.

√ ह्राद् (ह्राद्), ह्रञ्च 6, 4, 95.

√ ह्यर् s. √ ह्यृ.

√ ह्या s. √ ह्ये.

√ ह्यृ (ह्यर, ह्यरि), Aorist 2, 4, 80. हृत 7, 2, 31. ह्यरित 33. अपरिहृत 32.

√ ह्ये (ह्या) 3, 2, 2. 3, 72. Aorist 1, 53 fg.

व् vocalisirt sich auch in der Reduplication 6, 1, 32 fgg. ह्याययति 7, 3, 37. Nach आ, उप, नि, वि und सम् Ātman. 1, 3, 30 fg.

°ह्यायै 3, 2, 2.

Sachregister.

(Das folgende, nach der uns geläufigen Terminologie angefertigte Sachregister soll dem Leser des Pāṇini das Auffinden des von ihm Gesuchten in den beiden vorangehenden Indices möglichst erleichtern und ihn in Pāṇini's Anschauungsweise einigermaassen einzuführen versuchen. Dieses Verzeichniss empfiehlt sich also nicht bloss zum Nachschlagen, sondern auch zu häufigerem Durchlesen und vielleicht sogar zum Auswendiglernen. Wenn unserm europäischen Terminus kein diesem völlig deckender indischer entspricht, sind die verschiedenen, in dem europäischen Terminus enthaltenen indischen aufgezählt.)

Ablativ अपादान, पञ्चमो; Casusendungen:

इसि, भ्याम्, भ्यस्.

Absolutive (अम्, त्वा, य) णसुल्, त्त्वा, ल्यप्.

Accent स्वर. Zur Bezeichnung des Accentues eines Wortes oder Stammes dienen folgende stumme Consonanten: क्, च्, ज्, ल्, न्, प्, र्, und ल्.

Accusativ कर्मन्, द्वितीया; Casusendungen:

अम्, ओट्, शस्.

Activum परस्मैपद.

Acut उदात्त.

Adjectiv गुणवचन, विशेषण.

Adverb, *adverbiale Formen* अद्यय, निपात, गति, उपसर्ग, कर्मप्रवचनोप. *Adverbiale Formen auf* आ (in Verbindung mit क् u. s. w.) डाच्, *auf* ई und ऊ — च्चि.

Agens, *Subject* कर्तृ, *beim Causativum* हेतु.

Anlaut आदि.

Apposition विशेषण.

Aorist लुङ्. Undifferenzirter Charakter: च्लि (लि), Wurzelaorist लुक् von सिच् und लि (च्लि), a-Aorist अङ्, reduplicirter चङ्, s-, ish- und sish-Aorist सिच्; sa-Aorist क्त, dritte Person Sg. Pass. auf इ — चिण्.

Pāṇini's Grammatik

Aspirata, *tönende* भ्यप्, *tonlose vacat.*

Augment beim Verbum अट् und आट्. Vorn angefügte Augmente haben hinten ein stummes ट्, hinten angefügte ein stummes क्, nach dem letzten Vocal eingeschobene ein stummes म्.

Beiwort s. *Apposition* und *Adjectiv.*

Binderocale (इ und ई) इट् und ईट्.

Casusendung विभक्ति, मुप्; *die Endungen der starken Casus* सर्वनामस्थान. *Nominativ* u. s. w. s. besonders.

Causativum णिच्, णि. Präsenscharakter: शप्.

Cerebral मूर्धन्य, टु.

Circumflex स्वरित.

Comparativsuffixe च, तरप्, तमप्, ईयसुन्, इष्टन्.

Compositum समास, तत्पुरुष, कर्मधारय, द्विगु, द्वंद्व, बहुव्रीहि, अद्ययीभाव. *Das vordere*

Glied heisst पूर्वपद (abgekürzt पूर्व, auch आदि), *das hintere* उत्तरपद (auch अन्त). In einem Compositum, dessen zweites Glied ein mit einem क्त-Suffix versehenes ist, heisst *das erste Glied* कारक und उप-

पद, wenn es zum Verbalbegriff in näherer Beziehung steht u. zur Composition die Veranlassung gibt. *Das untergeordnete Glied* heisst **उपसर्जन**, *das Hauptglied* प्रधान.

Conditionalis लृट्, Charakter desselben: **स्य**.
Congruenz, congruierend समानाधिकरण.
Conjunctiv लेट्.

Consonant हल्. *Zwei und mehr Consonanten ohne zwischenliegenden Vocal* संयोग.

Dativ संप्रदान, चतुर्थी; Casusendungen: डे, भ्याम्, भ्यस्.

Denominativa क्य, क्यङ्, क्यच्, क्यप्, काम्यच्, णिङ्, णिच्; Präsenscharakter: शप्.

Dental दन्त्य, तु.

Desiderativ सन्; Präsenscharakter: शप्.

Diphthong एच्.

Dual द्विवचन. Die Personalendungen des Duals werden 3, 4, 78, die Casusendungen 4, 1, 2 aufgeführt.

Eigenschaftswort s. *Adjectiv*.

Einsilbig एकाच्.

Facultativ विभाषा, वा, अन्यतरस्याम्, उभयथा.

Femininum स्त्री. Femininsuffixe: नदी, आप्, चाप्, टाप्, डाप्, डी, डीन्, डीप्, डीप्, ऊङ्. Ein stummes ट् in einem Suffix sagt an, dass das Femin. mit डीप्, ein stummes प्, dass es mit डीप् gebildet wird.

Flexionsendung beim Verbum und Nomen विभक्ति. Vgl. *Casusendung* und *Personalendung*.

Futurum I लुट्, Charakter: **स्य**.

Futurum II लृट्, Charakter: तास्, an den die Personalendungen gefügt werden.

Gattungs-, Genusbegriff जाति.

Gegenwart वर्तमान.

Genetiv षष्ठी; Casusendungen: डस्, ओस्, आम.

Genus लिङ्ग, व्यक्ति.

Gravis अनुदात्त.

Guttural कु.

Halbvocal षण्, die entsprechenden Vocale इक्. Der Process der Vocalisation und das Product derselben, die genannten Vocale, heissen संप्रसारण.

Handlung क्रिया, कर्मन्; eine beginnende oder begonnene H. आदिकर्मन्.

Homogon सवर्ण.

Imperativ लोट्, Charakter wie beim Präsens.

Imperfect लृङ्, Charakter wie beim Präsens.

Impersonal aufgefaste Handlung भाव.

Indeclinabile अव्यय, निपात mit vielen Unterabtheilungen (उपसर्ग, कर्मप्रवचनीय, गति).

Infinitiv (auf उम्) तुमुन्. Andere Formen sind तुमुनर्थे. In Verbindung mit शक् können, vermögen कमुल् und णमुल्.

Instrumental करण, तृतीया; Casusendungen: टा, भ्याम् und भिस्.

Intensivum mit medialen Personalendungen und Präsenscharakter (शप्) यङ्, mit activen Personalendungen ohne Präsenscharakter यङ्लुक्.

Interrogativpronomen किंवृत्त.

Intransitiv अकर्मक.

Kürze, kurzer Vocal ह्रस्व. Vor Doppelconsonanz heisst er गुरु.

Labial ओष्ठ्य, पु.

Länge, langer Vocal दीर्घ, prosodisch langer Vocal गुरु.

Laut, Vocal und Consonant वर्ण, अल्. *Stummer Laut* इत्, *vorletzter Laut* उपधा, und *bei mehr als zwei Silben* उपोत्तम.

Lingual s. *Cerebral*.

Locativ अधिकरण, सप्तमी; Casusendungen: डि, ओस्, सुप्.

Masculinum पुंस्.

Medium आत्मनेपद.

Muta, eine tönende aspirirte भृष्, nicht-aspirirte जश्, eine tonlose aspirirte und nicht-aspirirte खष्.

Nasal अनुनासिक, *Consonant* जम्, *Vocal अनुनासिक*.

Neutrum नपुंसक.

Nomen abstractum भाव. Die Suffixe त्व und तल् (ता) sind die gangbarsten.

Nomen actionis भाव. क्तिच्, क्तिन्, ल्यु (अन), क्त (त), घञ् (अ) u. s. w. bezeichnen dasselbe.

Nomen agentis कर्तृ. क्वच्, क्वन् und eine Menge anderer Suffixe bezeichnen dasselbe.

Nomen appellativum und *proprium* संज्ञा.

Nomen, flectirtes सुप्.

Nominativ प्रथमा; Casusendungen: सु, आ, जस्.

Numerale s. *Zahlwort*.

Numerus (Sg. Du. und Pl.) वचन.

Object कर्मन्, द्वितीया (Accusativ).

Optativ s. *Potential*.

Ordnungszahlwort s. *Zahlwort*.

Palatal च्.

Participium auf अत् (अन्त्) — सत्, शत्, अतृन्; auf आन — चानश्, शानच्, कानच्, आन; auf वस् — क्वसु, वसु; auf त und तवत् — निष्ठा, क्त, क्तवत्; fut. pass. क्त्य.

Passivum कर्मन्, Präsenscharakter: यक्.

Patronymicum गोत्र, वृद्ध, युवन्.

Pause, Ende eines Satzes अवसान im Gegensatz zu संहिता.

Perfect लिट्. Das periphrastische P. wird durch Anfügung von आम् an die Wurzel gebildet, worauf die Personalendungen abfallen, und statt deren das Perfect von कृ hinzugefügt wird.

Person, unsere erste उत्तम, die zweite मध्यम und unsere dritte प्रथम.

Personalendung विभक्ति, ल, तिङ्, सार्वधा-

तुक, आधधातुक (bloss im Perfect und Precativ). Die primitiven Personalendungen werden 3, 4, 78 aufgeführt. Vgl. Aorist u. s. w.

Plural बहुवचन. Die Personalendungen des Plurals werden 3, 4, 78, die Casusendungen 4, 1, 2 aufgeführt.

Potential लिङ्, Charakter wie beim Präsens.

Präsens लट्. Charakter bei den Wurzeln der ersten Klasse und bei allen erweiterten Verbalstämmen (Wurzeln der zehnten Klasse, Causativa, Desiderativa, Intensiva, Denominativa u. s. w.): शप्, der zweiten Klasse einfacher Schwund (लुक्) von शप्, der dritten Klasse Schwund von शप् durch श्लु, der vierten Klasse श्यन्, der fünften Klasse श्तु, der sechsten Klasse श्, der siebenten Klasse शनम्, der achten Klasse उ, der neunten Klasse शना, beim Passiv यक्.

Präposition उपसर्ग, कर्मप्रवचनीय, गति. Mit einer Präposition versehen उपसष्ट.

Precativ लिङ्, आशिषि.

Pronomen सर्वनामन्.

Reduplication अभ्यास, eine reduplicirte Verbalform अभ्यस्त.

Reflexivum कर्मकर्तृ, Präsenscharakter: यक् (कतृयक्).

Relativpronomem यदृत्त.

Satz वाक्य.

Schwund लोप, लुक्, लुप्, श्लु.

Sibilant शर्.

Silbe अच्.

Singular एकवचन. Die Personalendungen des Singulars werden 3, 4, 78, die Casusendungen 4, 1, 2 aufgeführt.

Sprache, Umgangssprache भाषा, vedische छन्दस्, ऋच्, मन्त्र, निगम, यजुस्.

Stamm überh. अङ्ग, Nominalstamm अङ्ग. प्रातिपदिक, पद, भ.

Subject कन्, प्रथमा. Vgl. Agens.

Substantiv विशेष्य.

Substitut आदेश. Tritt ein einziges Substitut an die Stelle von zwei Lauten, so heisst dieses एकादेश.

Suffix प्रत्यय. Bezeichnungen bestimmter Suffixe: विभक्ति, तिङ्, ल, सार्वधातुक, आर्धधातुक, क्त, सत्, क्त्य, उणादि, तद्धित, तद्राज, समासान्त, सुप्. Ein aus einem einzigen Laut bestehendes Suffix heisst अपृक्त.

Tönende Consonanten ह्रस्व.

Tonlose Consonanten खर्.

Transitiv सकर्मक.

Verbum finitum तिङ्, ल, धातु (ausnahmsweise).

Verdoppelung —, Wiederholung eines Wortes द्विवचन; das wiederholte Wort आम्रेडित. Vgl. Reduplication.

Vergangenheit भूत.

Vielsilbig बहुवच.

Vocal अच्, kurz ह्रस्व, lang दीर्घ, prosodisch

lang गुरु, drei Moren enthaltend प्लुत. Nicht dem Samdhi unterliegende Vocale प्रगृह्य.

Vocalisation eines Halbvocals s. u. Halbvocal.

Vocativ आमन्त्रित, Voc. Sg. संबुद्धि. Ist nur eine Modification des Nominativs.

Wiederholung s. Reduplication und Verdoppelung.

Wort पद. Wort für °शब्द, °वचन.

Wurzel धातु. So heissen auch die erweiterten Verbalstämme, wie Causativa, Desiderativa u. s. w. Nominalstämme, die mit der Wurzel zusammenfallen, höchstens nur lautliche Veränderungen zeigen oder ein त् anfügen, erhalten, um zu Nominalstämmen erhoben zu werden, ein fingirtes Suffix (s. u. वि im ersten Index), das wieder abfällt.

Zahlwort संख्या; die auf ष् und न् auslautenden heissen षष्. Ein Ordnungszahlwort von dem zweiten an heisst पूरण.

Zukunft भविष्यत्.

Der Wortschatz des Ganapâtha.

(In dieses Verzeichniss sind nicht nur alle in den verschiedenen Gaṇa vorkommenden Wörter aufgenommen worden, sondern auch die nach dem beigefügten Sūtra Pāṇini's von ihnen abgeleiteten. Hierdurch ist die Anzahl verdorbener und falscher Wortformen nur noch grösser geworden. In einem solchen Verzeichniss von ausser allem Zusammenhange stehenden Wörtern Conjecturen zu machen, ist eine gar zu gefährliche Sache. Auch wüsste ich nicht, welchen Schaden die falschen Formen bei besonnenen Gelehrten anrichten könnten. Das erste Wort eines Gaṇa mit seinen Ableitungen habe ich hier nicht aufgeführt, da es schon in „Pāṇini's Wortschatz“ seine richtige Stelle gefunden hat.)

अ

अ 85, 50. 254, 126. अ° 85, 168. अंश 237, 10. अंश 215, 14. अंशक 125, 81. अंश und अंशुकं 33, 31. अंसभार, अंसभारिक und अंसभारिकी 169, 6. अंसेभार, अंसेभारिक und अंसेभारिकी 169, 7. अंहति und °तै 162, 5. अकशाय und अकशाय 230, 53. अकस्मात् 211, 7. अकस्मात् 86, 6. अकारिन् 83, 19. अकिंचन 147, 16. 178, 44. अकिंचनिर्मेन् 147, 16. अकुतोभय 178, 77. अक्रियमार्यो und अक्रोयमार्यो 86, 7. अक्षभार 204, 6. अक्षर 72, 3. 76, 2. अक्षर्यं 72, 3. अक्षिजाहं 43, 2. अक्षिभुव 194, 19. अक्षेत्रज्ञ 167, 15. अगद und √अगद्यं 37, 52. अगस्ति 71, 9. 237, 35. अगस्त्य 71, 63. अग्रहपतिं 86, 9. अग्रहपतिकं 86, 10. अग्नाविष्णु 212, 24. अग्नि 25, 39. °अग्नि 68, 15. अग्निदत्त 235, 2. अग्निपद 218, 10. अग्निवेश 71, 13. अग्निवेशदशेरुक्ताः und °दासेरुक्ताः 104, 11. अग्निशर्मन् 74, 39. 125, 14. 163, 22. अग्निशर्म्यं 74, 39. अग्नीय 25, 39. अग्नी mit क 243, 20. अग्र 125, 42. 226, 12. अग्रेवणम् 194, 2. अग्र्य 226, 12. अघ und अघं 13, 9. अङ्कति und °तै 162, 4. अङ्कुर und अङ्कुरितं 101, 72. अङ्कुर 132, 27. m. n. 12, 112. अङ्ग 74, 7. 85, 131. 139, 11. 237, 11. अङ्गन 139, 11. अङ्ग-विद्या 32, 13. अङ्गार 141, 5. 170, 5. अङ्गारक und अङ्गारकितं 101, 33. अङ्गारवेणु 8, 5. अङ्गार्यो 141, 5. अङ्गीय 74, 7. अङ्गुष्ठजाहं 43, 14. अचितोपचित 178, 74. अच्छ 85, 179. अच्युत 48, 5. अच्युतदन्ति und °दन्तीय 114, 7. अच्युतन्ति und °न्तीय 114, 6. अज 71, 5. 125, 30. अजपथ 119, 7. अजपाद 261, 12. अजमार und °क 58, 4. अजवस्ति 77, 6. 230, 14. Pl. 184, 15. अजवाह 35, 13. अजसम् 254, 115. अजानिक 144, 33. अजाविक n. 73, 4. अजिन 25, 20. 61, 22. 230, 93. अजिनफला 4, 15. अजिनैय 25, 20. अजिर 1, 6. 25, 20.

230, 77. 248, 14. अजिरैय 25, 20. अजागत 163, 43. अजैडक n. 73, 5. अज्ञात und अज्ञा-
 तक 186, 19. अञ्चति und °तै 162, 3. अञ्जतिका 144, 18. अञ्जन und अञ्जनक 80, 10.
 अञ्जनागिरि 50, 4. अञ्जनिक 144, 18. अञ्जलिक 144, 17. अञ्जसा 254, 125. अट्टस्थली
 124, 9. अणक und अणकैय 25, 11. अणिमैन् 147, 30. अणव 230, 38. अणु 35, 10. 147,
 30. 186, 11. 251, 2. अणुक 186, 11. 251, 2. अणड 35, 10. 132, 5. अणडर 81, 107. 174, 21.
 √अणडरयै 174, 21. अणडरै 81, 107. अणडारक m. Sg. und Pl. 29, 8. अत् 31, 36. अतस und
 अतसे 81, 56. अति 154, 16. अति° 49, 16. अतिथि 230, 28. अतिश्वन् und अतिस्वन्
 132, 17. अत्यय 211, 16. अत्यमशा 31, 25. अत्वरमार्यै 86, 7. अय 85, 46. 254, 90. अयर्वन्
 170, 11. 209, 11. अयो 85, 80. अदरक 71, 85. अदल् 85, 180. अदस् 241, 22. अद्दा 85,
 109. mit क 243, 8. अद्दौ 254, 37. अद्भुत 49, 9. अध 85, 176. अधमशाख und °शाखैय
 74, 12. अधर 174, 29. 241, 15. √अधरार्यै Med. 174, 29. अधस् 85, 177. 254, 27. अधि
 154, 16. °अधि 231, 8. अधिकरण und °शौ 81, 101. अधिकार und °रै 81, 102. अधिदेव
 8, 25. °अधिपटु 231, 9. अधिपति 167, 40. अधिभूत 8, 24. अधीत und अधीतिन् 22, 21.
 अध्ययनतपसा 113, 14. °अध्यापक 233, 8. °अध्यापकै 185, 6. अध्यापक° 234, 16. अध्याय
 76, 3. अध्यायमार्यै 86, 7. अध्वन् und अध्वन्यं 72, 19. अध्वर 125, 50. अध्वरादण्डय 125,
 50. 73. अध्वर्यु 28, 12. √अन् 196. 253. अनङ्गमेजयै 86, 4. अनङ्कुर्क 33, 22. °अनङ्कु
 Bah. 30, 5. अनङ्कु 30, 5. 33, 22. 59, 15. 71, 56. 222, 6. °अनङ्कुहैम् 222, 6. अनङ्कुहै 81,
 66. अनङ्कु 42, 6. अनङ्खाहै 81, 67. अनन्तर und °रैय 74, 52. अनभिग्लान und अनभि-
 म्लान 228, 10. अनभिहित m. Sg. und Pl. 29, 38. अनर्थक 30, 12. अनस् und °अनसैम् 222, 3.
 अनहैन् 86, 11. अनाज्ञात° 49, 5. अनिशम् 254, 111. अनौक m. n. 12, 132. अनौश्वर 167,
 26. अनु 85, 118. 154, 5. अनुकम् 85, 165. अनुकल्प 23, 11. अनुकूल 167, 93. अनुक्त 49, 10.
 अनुगणित und °तिन् 22, 30. अनुगत 2, 10. अनुगुण 23, 26. 209, 10. अनुचारक 179, 9.
 अनुज्ञात° 49, 6. अनुदृष्टि 44, 5. 230, 68. अनुदृष्टिन् 230, 68. अनुनाश 237, 14. अनुपठित
 und °तिन् 22, 31. अनुपद 23, 10. m. Pl. 29, 34. अनुप्रवेशन und °वेशनैय 7, 6. अनुयुक्त
 und °क्तिन् 22, 29. अनुलोपिका 179, 6. अनुलोम m. Sg. und Pl. 29, 33. अनुवंश, अनुवंश्यं
 und °अनुवंश्य 116, 23. अनुवचन und °वचनैय 7, 8. अनुवाचन und °वाचनैय 7, 9. अनु-
 वादन und °वादनैय 7, 15. अनुवारक 179, 9. अनुवासन und °वासनैय 7, 7. अनुवेशन
 und °वेशनैय 7, 14. अनुषक् 254, 139. अनुषङ्ग 131, 14. अनुषट् 85, 129. 254, 140. अनुषण्ड
 35, 10. अनुषट्भ 26, 16. अनुसंवत्सर 8, 4. अनुसंवरण 8, 3. अनुसंचरण 8, 3. अनुसवनमनुस-
 वनम् und अनुसवने ऽनुसवने 242, 6. 11. अनुसष्टि 44, 6. अनुहरत् 8, 10. 163, 20. अनुहोड
 8, 2. अनूप 35, 12. °अनूप 68, 16. अनृत 90, 14. अनृशंस 167, 89. 188, 23. अनेक und अ-
 नेकैय 25, 33. अन्त 85, 191. 116, 17. अन्तजन 125, 79. अन्तैर् 254, 2. अन्तर 74, 52.
 116, 9. 241, 17. °अन्तर 231, 7. अन्तरौ 254, 45. अन्तरीप und अन्तरीय 124, 40. अन्त-
 रैय 74, 52. अन्तरेण 254, 46. अन्तर्यै und °अन्तर्यै 116, 9. अन्तस्थ und °स्थैय 74, 2.
 अन्तादा 194, 47. अन्तिकौत् 254, 11. अन्तेवासि 122, 21. अन्त्य und °अन्त्य 116, 17. अन्ध-
 कार 101, 49. m. n. 12, 19. अन्धकारितै 101, 49. अन्धकार 9, 18. अन्ध 25, 59. 241, 8.

अन्यतर 230, 45. 241, 9. अन्यद् 254, 62. अन्यभाव 167, 14. अन्यैय 25, 59. अन्यक् 254, 130. अन्यत्तम् 222, 21. अन्यजत् 125, 78. अन्यारोहण und ०रोहणैय 7, 10. अप 154, 3. अपचित und ०चित्तिन् 22, 45. अपच्युतको und ०कैय 114, 22. अपजग्ध m. Sg. und Pl. 29, 36. अपदो 57, 31. अपर 37, 32. 241, 15. अपरदक्षिणम् 105, 29. अपरपत्त und ०पत्तैय 74, 11. अपराधय 167, 9. अपरार्थिन् 83, 27. अपरापहाया und अपरापहारया 4, 14. अपराह्ण m. n. 12, 228. √अपर्यै 37, 32. अपर्वन् 209, 13. अपवारित und ०वारित्तिन् 22, 42. अप्पिलिट 19, 7. अपसमम् 105, 20. अपि 154, 15. अपिशुन 167, 88. अपुत्र* 49, 7. अपूप 75, 4. अपेहिकटा 178, 21. अपेहिट्वितीया 178, 18. अपेहिट्प्रथमा 178, 52. अपेहियाणिजा 178, 13. अपेहिस्यागता 178, 16. अपोहकटा 178, 21. अपोहकर्दमा 178, 73. अवन्धक m. Sg. und Pl. 29, 12. अवज्ज und अवज्जिनी 146, 30. अवयजात 71, 67. अभि 154, 19. अभिगम 8, 23. अभिभाविन् 83, 26. अभिमनस् und √अभिमनार्यै Med. 174, 9. अभिरूप 177, 3. अभिरूपक 233, 9. अभिरूपक* 234, 17. अभिपित्त 236, 33. अभोक्षा 167, 78. अभोक्षणम् 254, 82. अभ्युष, अभ्युषैय, अभ्युष्य, अभ्युष, अभ्युषैय und अभ्युष्य 9, 3. अभ्येप, अभ्येपैय und अभ्येप्य 9, 6. अभ्योप, अभ्योपैय und अभ्योप्य 9, 4. अभ 13, 9. 58, 26. 101, 31. 226, 6. अभ्रै 13, 9. अभ्रितै 101, 31. अभ्र्य 226, 6. अम् 85, 140. 254, 91. अम 215, 11. अमा mit क 243, 7. अमातापुत्र* 49, 3. अमावास्या 239, 3. अमितोजस 163, 30. अमित्र 103, 13. 125, 33. अमुष्य 125, 31. अमुष्यकुल 152, 8. 177, 24. अमुष्यपुत्र 177, 23. अमूला 4, 24. अम्बर् 254, 142. अम्बस् 254, 141. अम्बर m. n. 12, 162. अम्बरोपपुत्र 195, 12. अम्बा Bah. 155, 16. अम्बिका 230, 57. अम्भस् 163, 53. अम्भोज und अम्भोजिनी 146, 29. अम्ल 13, 11. 118, 24. अम्लै 13, 11. अम्लिमन् 118, 24. अय und अयैक 18, 20. अयथातथ 167, 90. अयथापुर 167, 91. अयस् 61, 28. अयस्काण्ड 45, 15. अयस्कान्त 45, 13. अयःस्थूण 9, 25. 81, 79. 228, 73. m. Sg. und Pl. 184, 4. अयःस्थूणै 81, 79. अयःस्थूणैय und अयःस्थूण्य 9, 25. अयार्चिन् 83, 13. अयावस् 61, 33. अयुत् 49, 8. अये 85, 134. अयोधिकिं und अयोधिकै 86, 3. अरजस् und √अरजायै Med. 174, 25. अरहु und अरहुकै 33, 23. अरण्य 25, 42. m. n. 12, 204. अरण्यैय 25, 42. अरर 37, 29. अररक 71, 85. √अरर्यै 37, 29. अरविन्द und अरविन्दिनी 146, 28. अरार्जन् 86, 11. अराल 162, 21. 227, 21. अराली 162, 21. अराली 227, 21. अरिञ्च 48, 15. अरिन्दम 48, 14. अरिश्म 61, 3. अरिष्ट 61, 2. अरीश्व 61, 3. अरीहण und अरीहणैय 25, 51. अरुण 124, 42. अरुस् 61, 27. अरे 85, 135. अरोचमानै 86, 7. अर्क 15, 22. 25, 37. 42, 3. अर्कलूय 40, 4. 164, 33. अर्कैय 25, 37. अर्गल, अर्गलैय und अर्गल्यं 9, 17. अर्घ 112, 5. 131, 22. अर्घ्यै 112, 5. अर्चित und ०र्तिन् 22, 14. अर्जुन 15, 54. 109, 11. 163, 46. 248, 12. अर्जुनपाको 260, 8. अर्जुनपुरुष n. 73, 24. अर्जुनवृत्त und ०वृत्तैय 25, 61. अर्जुनशरीय n. 73, 23. अर्जुनसै 109, 11. अर्जुनाव 124, 4. अर्ण und अर्णसै 109, 12. अर्थकामो 194, 25. अर्थगत 20, 9. अर्थधर्मो 194, 24. अर्थशब्दो 194, 23. अर्थै mit क 243, 14. अर्थ 1, 10. अर्थवाह und ०वाहन 216, 3. अर्पितोत्त und अर्पितोत्त 194, 8. अर्बुद m. n. 12, 111. अर्षश्वेत 228, 60. अर्वन् 170, 11. अर्वपदो 57, 38. अर्वाक् 254, 148. अर्हे 15, 41. अर्हत् 167, 4. अलम् 254, 56. अलस 164, 43. 167, 35. अलायत und अलायतैभक्त 34, 29. अलि 77, 9. अलिगु 71, 36.

अलिन्द und अलिन्दी 81, 32. अलोक 116, 12. 246, 7. 247, 7. अलोक° 246, 7. √अलो-
कार्य Med. 246, 7. अलोकिन् 247, 7. अलोक्य und °अलोक्य 116, 12. अलुश 42, 18. अले
85, 194. अलोह 125, 72. अव 85, 117. 154, 6. अवकल्पित 22, 25. °अवकल्पित 60, 13.
अवकल्पितिन् 22, 25. अवकीर्ण und °कीर्णिन् 22, 16. अवल्लिन्नपत्न 194, 7. अवचक्षुणम् 78,
12. अवचितपराचित 178, 75. अवट 71, 19. अवटकच्छप 138, 6. 187, 16. अवतान 79, 5.
अवदाघ 131, 22. अवदात und अवदातक 251, 7. अवदान्ये 86, 5. अवधान und °धानिन्
22, 22. अवधारित 22, 24. °अवधारित 60, 12. अवधारितिन् 22, 24. अवनत 61, 24. अवन्त्य-
श्रमक n. 194, 15. अवन्त्यश्रमकाः 46, 3. अवयात 124, 36. अवयास 61, 32. अवर 37, 27.
241, 15. अवरोह und अवरोहवत् 161, 15. अवरोहित und °तैय 25, 47. अवरोहिन् 161, 15.
अवर्तमाने und अवर्धमाने 86, 7. √अवये 37, 27. अवश्य 177, 22. अवश्यकार्य 178, 85. अ-
वश्यपुत्र 177, 22. अवश्यम् 254, 107. अवैस् 254, 27. अवसर्ग 131, 15. अवसान 97, 12. अ-
वस्कन्द und °स्कन्दैय 74, 22. अवस्था 90, 4. अवस्यन्दन und °स्यन्दनैय 74, 22. अवस्यन्दी
und °स्यन्दैय 74, 22. अवहिते 153, 4, 5. अवार्दिन् 83, 17. अवार्सिन् 83, 18. अविक 144, 21.
अविकार und °सदृशे 86, 8. अविदूर 167, 87. अविनारियेन् 83, 21. अविमत्तकामविद्धाः 46, 15.
अविशादिन् 83, 22. अविषारियेन् 83, 23. अवोप, अवोपैय und अवोष्ये 9, 5. अव्याहारिन् 83, 14.
अवार्जिन् 83, 16. अव्रीड 195, 6. अशनि 14, 5. 136, 11. 151, 30. अशनिक 14, 5. अशीर्ष-
वत्, अशीर्षिक und अशीर्षिन् 219, 21. अशोक 235, 11. अशोका 230, 65. अशोभमाने 86, 7.
अशनीतपिबता 178, 61. अश्रमक 46, 3. अश्रमक 18, 6. अश्रमके 33, 17. अश्रमन् 15, 2. 16, 2.
18, 6. 25, 6. 33, 17. 132, 38. 230, 75. 237, 15. अश्रमभार 204, 7. अश्रमरथ 71, 81. अ-
श्रमैय 25, 6. अश्व 9, 22. 55, 15. 79, 5. 135, 2. 230, 76. अश्वक 125, 75. अश्वत्य 25,
14. 47, 3. 55, 16. 56, 5. 135, 3. 143, 7. 157, 3. √अश्वत्य 84, 13. अश्वत्यकुण 143, 7.
अश्वत्यिके 55, 16. अश्वत्यिक 135, 3. अश्वत्यैल 47, 3. अश्वत्यैय 25, 14. अश्वचित्रात्र
187, 11. अश्वपाद 261, 3. अश्वपाली 198, 2. अश्वपेज und °पेय 232, 17. अश्वभार 204, 8.
अश्वल und °ला 125, 63. अश्वसनिम् 242, 21. अश्वसनिमश्वसनिम् 8. अशवा 4, 5. अशवाव-
तान 79, 5. 164, 25. अश्विके 55, 15. अश्विक 135, 2. अश्वैय und अश्व्ये 9, 22. अष्टका
72, 6. 219, 8. अष्टकावत्, अष्टकिक und अष्टकिन् 219, 8. अष्टक्यं 72, 6. अष्टन् 163, 29.
अष्टापद m. n. 12, 73. अष्टापदी 57, 29. असंव्याहारिन् 83, 15. असदृशे 86, 8. असनि und
असनिके 33, 12. असंप्रति 105, 31. असर्ग 238, 21. असार्धु 86, 2. असि 85, 84. असु 37, 5.
असुर 72, 18. 136, 2. 151, 27. असूर्ये 72, 18. √असूर्ये 37, 5. असौ mit क 243, 20. अस्तम्
254, 137. अस्तरण 218, 7. अस्ति 132, 9. 254, 63. अस्तिबल 132, 39. अस्थि 186, 3. 211, 17.
अस्थिक 186, 3. अस्मद् 241, 27. अस्मि 85, 148. असिहृत्य 8, 6. अस्यहेति 8, 7. अस्यहृत्य 8, 6.
212, 21. अस 37, 58. 125, 67. 246, 5. 247, 6. अस° 246, 5. √असाये Med. 246, 5. अ-
सिन् 247, 6. √अस्ये 37, 58. अह 85, 4. अहन् 69, 8. 86, 11. 162, 33. 236, 27. अहमह-
मिका 178, 80. अहस्कर 45, 18. अहारिन् 83, 20. अहि 162, 13. 224, 4. 251, 9. अहि-
यौग m. Sg. und Pl. 184, 8. अहिसक्य 249, 15. अहैने 162, 13. अहोवती 224, 4. अहो
85, 78. अहोपुरुष 177, 28. अह्नेने 162, 33.

आ

आ 85, 167, 154, 12. आर्द्धम् 85, 141. आंशकायने 125, 81. आंशये 237, 10. आकथे 153, 4. आकशापेये und आकशापेये 230, 53. आकस्मिके 211, 7. आकाश 116, 27. m. n. 12, 72. आकाशय und °आकाशय 116, 27. आकिंचने 147, 16. आकिदन्ति und °दन्तीय 114, 9. आकीम् 85, 28. आकृतिगण 13 u. s. w. आकृष्ट, आकृष्टिमेन्, आकृष्टी und आकृष्ट्य 118, 10. आक्री 31, 18. आक्षभारिक 204, 6. आक्षेत्र्य 167, 15. आखक und आखकी 81, 39. आखण्डशाला 91, 5. आखनिकवक 138, 25. 187, 16. आख्यात 178, 60. आगतनन्दिन् und आगतनर्दिन् 187, 5. आगतप्रहारिन् 187, 6. आगतमत्स्य und °मत्स्या 187, 7. आगतयोधिन् 187, 3. आगतरोहिन् 187, 2. आगतवञ्चिन् 187, 4. आगमिन् 70, 2. आगस्ते 71, 63. आगस्त्य 71, 9. 63. आगस्त्ये 237, 35. आगामिन् 70, 2. आग्नाविष्ववे 212, 24. आग्निदत्तेय 235, 2. आग्निपदे 218, 10. आग्निवेश्य 71, 13. आग्निशर्मायण 125, 14. आग्निशर्मा 74, 39. आग्निशर्मा 163, 22. आग्निशर्माय 74, 39. आग्रहायणी 81, 103. आग्रायणी 125, 42. आङ्गुशायने 132, 27. आङ्गुविद्ये 32, 13. आङ्गारे 170, 5. आङ्गारवेणव् 8, 5. आङ्ग 237, 11. आच् Suffix आ 254, 89. आचपराचम् 178, 41. आचय und आचयक 18, 11. आचार्यभोगी und आचार्यानी 68, 24. आचोपचम् 178, 40. आच्छादन 251, 8. आच्यपदि 122, 17. आच्युतदन्ति und °न्तीय 114, 7. आच्युतन्ति und °तन्तीय 114, 6. आच्यतिका und °की 48, 5. आजघेनवि 163, 61. आजमारक्य und आजमार्ये 58, 4. आजवस्तेय 77, 6. आजवस्तेये 230, 14. आजवाहे 35, 13. आजानिक्ये 144, 33. आजायने 125, 30. आजिनेय 61, 22. आजिनेये 230, 93. आजिरि 248, 14. आजिरेये 230, 77. आजिकूल und आजिकूलक 124, 21. आजिर्गति 163, 43. आज्य 71, 5. आज्यतिक्ये und आज्यनिक्ये 144, 18. आज्यलिक्ये 144, 17. आज्यिकूल und आज्यिकूलक 124, 21. आटिशाला 91, 6. आटिस्यलक 124, 9. आडारक m. Sg. und Pl. 29, 8. आढक 81, 35. m. n. 12, 46. आढकी 81, 35. आढ्य und आढ्यक 177, 6. आढ्यपदि 122, 17. आणवे 35, 10. आणविये 230, 38. आण्डे 35, 10. आण्डायने 132, 5. आण्डोवत्, °वत् und आण्डोवतायन 42, 14. आतप und आतपीय 25, 34. आतव und आतवायन 15, 64. आताली 31, 5. आतिथेये 230, 28. आतिश्वायने und °स्वायने 132, 17. आतुर und आतुरे 151, 27. आत्मकामेय und आत्मकामेयक 195, 11. आत्ययिके 211, 16. आत्रेय 15, 36. 61. 52. आत्रेयायण 15, 61. आथर्वण 209, 12. आथर्वणे 170, 11. आथर्वणिके 209, 11. 12. आदरके und आदरक्य 71, 85. आदि, आद्य und °आद्य 116, 16. आद्यन्ता 194, 46. आद्यवसाने 113, 16. आधिदेव् 8, 25. आधिपत्य 167, 40. आधिभात् 8, 24. आध्यश्वि und °श्वेतीय 74, 36. आध्वर्यव 28, 12. आध्वरादण्डयायने 125, 50. 73. आध्वरायणे 125, 50. आन् und आन 236, 26. आनक 42, 17. आनकस्थलक und आनकस्थली 124, 6. आनकार्यानि 42, 17. आनडुहक 59, 15. आनडुह्य 15, 52. 42, 6. आनडुह्य 71, 56. आनडुह्यायन 15, 52. आनडुह्यायनि 42, 6. आनन्द und आनन्दे 81, 36. आनभिलाने und आनभिलाने 228, 10. आनर्त und आनर्तक 124, 28. आनिचेय und आनिचेयी 227, 9. आनिधेय

und आनिधेयी 227, 10. आनुकल्पिकं 23, 11. आनुकूल्य 167, 93. आनुगतिकं 2, 10. आनुगु-
णिकं 23, 26. 209, 10. आनुचारकं 179, 9. आनुति 110, 17. आनुदृष्टिनेयं 44, 5. 230, 68.
आनुदृष्टेयं 230, 68. आनुनाश्यं 237, 14. आनुपदिकं 23, 10. आनुमति 110, 17. आनुराहति
110, 14. आनुरोहति 110, 16. आनुलेपिकं 179, 6. आनुवारकं 179, 9. आनुषक 85, 130.
254, 138. आनुषण्डवै 35, 10. आनुष्टुभ 26, 16. आनुसांत्वस् 8, 4. आनुसांवरं 8, 3. आनु-
सांचरणं 8, 3. आनुसृष्टिनेयं 44, 6. आनुहारति 110, 14. आनुहारति 163, 20. 8, 10. आनु-
होडु 8, 2. आनुपै 35, 12. आनुत 195, 2. आनुतं 90, 14. आनुतक 195, 2. आनुग्रहं 188, 23.
आनुग्रहसि und °सैय 74, 37. आनुग्रह्य 167, 89. आनुश्रव्य 167, 26. आनुजनायनं 125, 79.
आनुतराहति 110, 42. आनुतरापक und आनुतरायक 124, 40. आनुदोल und आनुदोलितं 101, 92.
आनुतरैयं 230, 45. आनुभव्य 167, 14. आनुवजतायनं 125, 78. आप 81, 79. आपक und
आपकं 81, 90. आपकिति und °दित्या 67, 5. आपचक्रक und आपचक्रकं 81, 39. आपत्काल
und आपत्कालिक (f. आ und ई) 48, 29. आपराध्य 167, 9. आपर्वणिकं 209, 13. आपस्तम्ब
und आपस्तम्ब 164, 14. आपिच्छक und आपिच्छकं 81, 39. आपिशलि und °शल्या 67, 4.
आपिषुन्य 167, 88. आपै 81, 79. आपूपिक 75, 4. आप्रैत und आप्रैतक 195, 23. आबन्ध-
का und आबन्धकायनि 103, 48. आभयजातं und आभयजात्य 71, 67. आभिगामं 8, 23. आ-
भिरूपक 177, 3. आभिषिक्त 236, 33. आभिद्वय 167, 78. आभ्यं 58, 26. आम् 85, 153.
254, 92. आम und आमं 13, 11. आमल, आमलक, आमलकं und आमलं 81, 18. आमा-
वायं 239, 3. आमिताजि 163, 30. आमित्रायणं 125, 33. आमित्रायणि 103, 13. आमित्रि
und आमित्रैय 74, 33. आमिधो, °वत्, आमिषो und °वत् 176, 20. आमुष्यकुलक 177, 24.
आमुष्यकुलो 152, 8. आमुष्यपुत्रक 177, 23. आमुष्यायणं 125, 31. आमात 22, 19. आमात-
श्रुत und °श्रुतिन् 22, 19. 20. आम्रातिन् 22, 19. आम्वरीषपुत्रक 195, 12. आम्विकेयं 230, 57.
आम्भि 163, 53. आम्र 118, 9. 247, 5. आम्रिन् 247, 5. आम्रिमैन्, आम्रं und आम्र्य 118, 9.
आम्रं und आम्र्य 118, 24. आयतागवम् 105, 3. आयतासमम् 105, 21. आययातथ्य 167, 90.
आयथापुयं 167, 91. आयसैय 61, 28. आयःस्थूलं 228, 73. आयाम, °वत् und आयामिन्
161, 11. आययिन् 70, 10. आयावसैय 61, 33. आयुक्त und आयुक्तिन् 22, 17. आयुधि 110, 36.
आयुर्वेद und °वेदिकं 23, 25. 40, 14. आर 37, 33. आरगवायनबन्धकं 194, 13. आरट 81, 91.
आरटव und आरटवायनि 103, 32. आरटं 81, 91. आरद्ध und आरद्धायनि 103, 32. आ-
रम्भण und °शैय 7, 12. आररकं und आररक्य 71, 85. आरं 171, 9. आरा 215, 21. आ-
राजक und आराजो 124, 33. आराटकिक und आराटकैय 74, 41. आरात् 254, 10. आराध्य
und आराध्य 167, 7. आराल und आरालितं 101, 76. आरित्रिक (f. आ und ई) 48, 15.
आरिर्दामिक (f. आ und ई) 48, 14. आरिश्मैय 61, 3. आरिष्टैय 61, 2. आरिश्वैय 61, 3.
आरुणक 124, 42. आरुषैय 61, 27. आरोह 161, 14. आरोहण und °रोहणैय 7, 13. आ-
रोहवत् und आरोहिन् 161, 14. आर्कलूष und आर्कलूषायणं 164, 33. आर्कलूषायणि 42, 4. आर्का-
यण 15, 22. आर्कायणि 42, 3. आर्कतवै 157, 7. आर्क्ष्य und आर्क्ष्यायणं 71, 44. आर्चाभि-
मोदनाः 46, 11. आर्चायनं 125, 48. आर्जुनाद und आर्जुनादक 124, 4. आर्जुनायन 195, 19.
आर्जुनायन 15, 54. आर्जुनायनक 195, 19. आर्जुनावक 124, 4. आर्जुनि 163, 46. 248, 12. आर्त-

भाग 164, 11. अर्धत्वञ्ज्य 167, 96. आर्द und आर्दी 81, 119. आर्द्र m. n. 12, 146. आर्द्रपदी 57, 21. आर्द्रम् mit कृ 243, 19. आर्द्रवृत्त und °वृत्तीय 25, 57. आर्द्रा 1, 7. आर्धपुर 1, 10, 11. आर्धवाह्निकं und आर्धवाह्निकं 216, 3. √ आर्ये 37, 33. आर्यश्वेत und आर्यश्वेतं 228, 60. आर्यहलम् 254, 81. आर्यते (vgl. 6, 4, 127) 170, 11. आर्यशायनि 103, 40. आर्य 90, 9. आर्यिक्ये 144, 19. आर्यष्टिषेण 164, 10. आर्यष्टिषेणो 228, 67. आर्यायणि 103, 40. आर्यहन्त्य 167, 4. आर्यायण 15, 41. आलक्षि und °क्षी 81, 88. आलक्षि und °क्षी 81, 86. आलक्षि und °क्षी 81, 87. आलम्बि und °म्बो 81, 85. आलस und आलसायने 164, 43. आलस्य 167, 35. आलिव्य und आलिव्यायने 71, 36. आलिङ्गि und °ङ्गी 81, 154. आलिङ्गायन 206, 9. आलीढ und आलीढेयं 230, 46. आलुशायनि 42, 18. आलेखन und आलेखने 228, 43. आलेय 77, 9. आलोष्टी 31, 19. आलोहायने 125, 72. आवट्य 71, 19. आवनतेय 61, 24. आवन्त्यश्मक 194, 15. आवन्धका und आवन्धकायनि 103, 48. आवपनिष्करा 178, 66. आवय und आवयक 124, 35. आवयातक 124, 36. आवयासेय 61, 33. आवश्यक und आवश्ययुक्तक 177, 22. आवसान 97, 12. आवस्थं 90, 4. आविक्त्वं 144, 21. आविदूर्य 167, 87. आविस् 31, 37. 254, 110. mit कृ 243, 30. आविस् 254, 26. आवीडक 195, 6. आशने 136, 11. 151, 30. आशवे, आशिमन् und आशु 147, 9. आशोकेय 227, 11. आशोकेय 235, 11. आशोकेयं 230, 65. आशोकेया 227, 11. आशमन्ये 237, 15. आशमभारिक 204, 7. आशमरथे 71, 81. आशमरथो 227, 19. आशमरथ्य 227, 19. आशमरथ्य 71, 81. आशभायन 15, 2. आशभायने 132, 28. आशमेयं 230, 75. आश्र 247, 5. आश्रम m. n. 12, 114. आश्रिन् 247, 5. आश्रवकायने 125, 75. आश्रवत्य 81, 37. आश्रवत्ये 157, 3. आश्रवत्यि 74, 44. आश्रवत्यिके 56, 5. आश्रवत्यो 81, 37. आश्रवत्योय 74, 44. आश्रवपालिके 198, 2. आश्रवपेजिनः und आश्रवपेयिनः 232, 17. आश्रवभारिक 204, 8. आश्रवलायने 125, 63. आश्रवावतान 164, 25. आश्रवेयं 230, 76. आश्रिष्ट 163, 29. आस् 85, 184. आसन m. n. 12, 207. आसन्दी und °वत् 176, 17. आसर्गिक 238, 21. आसिनासि 110, 23. आसिबन्धिक 110, 27. आसिहात्यं 8, 6. आसुत् 74, 29. आसुति und °वत् 176, 15. आसुतेय 74, 29. आसुरं 136, 2. 151, 27. आसुराहति 110, 39. आसुरि 74, 57. 110, 25. आसुरैय 74, 57. आसेवित und °तिन् 22, 23. आस्तरण 81, 100. 218, 7. आस्तरणं 218, 7. आस्तरणी 81, 100. आस्तायने 132, 9. अस्तिक 144, 28. 167, 102. अस्तिक्ये 144, 28. अस्तिक्य 167, 102. अस्तिकलायने 132, 39. आस्थं und आस्था 90, 4. आस्था mit कृ 243, 6. आस्थापित 19, 3. आस्थिकं 211, 17. आस्थहात्यं 212, 21. 8, 6. आस्थहेति 8, 7. आस्र, आस्र° und √ आस्राये Med. 246, 6. आसायणं 125, 67. आहरकरटा 178, 23. आहरचेला 178, 23. आहरनिवपा 178, 65. आहरनिष्करा 178, 64. आहरवनिता 178, 31. आहरवसना 178, 29. आहरवितना 178, 31. आहरसेना 178, 130. आहिसि 74, 32. 110, 24. आहिसेय 74, 32. आहिसक्ये 249, 15. आहो 85, 75. आहोपुरुषक 177, 28. आहोपुरुषिका 178, 79. आहोस्वित् 85, 122. आहू 69, 8. 236, 27.

इ

इ 85, 51. इक्कट 55, 4. 156, 7. इक्कटिकं 55, 4. इक्कटिन् 156, 7. इक्कस m. n. 12, 116. इक्षु 75, 6. 126, 7. 166, 7. 176, 21. 183, 19. 251, 7. इक्षुक 251, 7. इक्षुकीय 126, 7. इक्षुभार 204, 10. इक्षुमत् 176, 21. 183, 19. इक्षुदी 157, 4. इडा 25, 41. 212, 23. इड्डीय 25, 41. इतर 230, 44. 236, 25. 241, 7. इति 85, 88. इतिक 125, 5. इतिश 125, 6. इत्कट und इत्कटिकं 55, 4. इत्तरा 125, 80. इदंयुग 152, 2. इदम् 241, 23. इदंपर 167, 74. इन्द्रा 85, 108. इन्द्रा 254, 38. इध्माबर्हिषी 113, 10. इन 58, 45. इनपियडी 58, 46. इन्द्र 119, 16. इन्द्र° 234, 10. इन्द्रजालि und इन्द्रलाजी 58, 14. इन्द्रवृक्ष und °वृक्षीय 25, 55. इन्द्रहू 71, 100. इन्द्रादृश 102, 4. इन्द्रायुध 102, 5. इन्द्रालिश 102, 3. इन्द्रायसान 26, 32. इन्ध 125, 66. इभ und इभ्यं 112, 14. इर 37, 12. इरज् und √ इरज्यं 37, 11. इरस् und √ इरस्यं 37, 10. इरिकावन 68, 30. इर्कुट und °टिन् 156, 7. इर्गल, इर्गलीय und इर्गल्यं 9, 16. √ इर्थे 37, 12. इला 228, 80. इल्कस m. n. 12, 116. इव 85, 89. इषु und इषुक 251, 4. इषुध und √ इषुध्ते 37, 34. इषेत्वक und इषे त्वा 80, 2. इष्टका und °वत् 176, 14. इष्य und इष्ययीय 74, 20. इष्यनी, इष्यनीक, °कीय und °नीय 74, 21. इष्यास m. n. 12, 116. इह 85, 154. इहद्वितीया 178, 55. इहपञ्चमी 178, 54. इहलोक 8, 14.

इ

ईम् 85, 141. ईश्वर 167, 98. ईषेत् 254, 22. ईहा 85, 160.

उ

उ 85, 52. 60. उक 85, 61. उकाण und उकाणी 81, 17. उकत्य 71, 106. °उक्त 60, 5. उक्य 71, 106. °उख Bah. (f. अत्) 66, 5. उखा, उख्य und °उख्य 116, 13. उख्या 39, 11. उय 230, 23. उच्य 71, 106. उचित 167, 70. उचनीच 178, 39. उच्चार und °रितं 101, 11. उच्चावच 178, 38. उच्चस् 254, 6. उज्जयनी und उज्जयिनी 124, 43. 206, 16. उज्जहिजोड 178, 76. उज्जहिस्तम्ब 178, 59. उडप 27, 8. उडुप 27, 2. 236, 4. उणक und उणकी 81, 17. उत 85, 172. उताहो 85, 76. उत्कट und उत्कटिकं 55, 4. उत्कण्ट, उत्कण्टा und उत्कण्टितं 101, 39. उत्कर्ष und °र्षितं 101, 53. उत्काम m. Sg. und Pl. 184, 19. उत्क्रोश und °शीय 25, 22. उत्क्रिपा und उत्क्रिपे 228, 56. उत्तम 74, 6. 236, 3. उत्तमं 24, 14. उत्तमशाख und °शाखीय 74, 13. उत्तमीय 74, 6. उत्तर 74, 51. 241, 15. उत्तरशलङ्कटाः 104, 8. उत्तराधर 167, 106. उत्तराश्रमकं und उत्तराश्रमन् 33, 16. उत्तरीय 74, 51. उत्थापन und °नीय 7, 2. उत्पचनिपचा 178, 36. उत्पचविपचा 178, 36. 67. उत्पत् 27, 3. उत्पतनिपता 178, 37. उत्प-

त्यपाकला und उत्पत्याकुला 178, 49. उत्पपत्र (1) 27, 4. उत्पल und उत्पलिनी 146, 3. उत्पात
 32, 15. उत्पाद 32, 16. उत्पुट 27, 5. 236, 6. उत्पुत 27, 3. उत्स 15, 63. °उत्सादकं 185, 7.
 उत्साह 161, 2. °उत्साहकं 185, 7. उत्साहवत् 161, 2. उत्साहिन् 83, 2. 161, 2. उत्सुक und
 √ उत्सुकार्थे Med. 174, 6. उद् 154, 18. उदक 112, 9. 116, 22. 142, 7. 163, 52. 244, 19.
 उदकम् mit कृ 243, 18. उदकले 244, 19. उदकशुद्ध 8, 13. उदकिले 142, 7. उदक्यं (fehler-
 haft) 112, 9. उदक्यं und °उदक्य 116, 22. उदङ्क 163, 51. उदङ्काः 29, 10. उदजिर्न 129, 12.
 उदज्ज 103, 37. उदञ्च 163, 32. उदञ्चन 11, 27. उदन्य 103, 37. उदपान 26, 2. 229, 4.
 उदपानमगडूक 138, 9. 187, 16. उदर 72, 16. 108, 2. उदरक्रिमि 138, 4. 187, 16. उदरवत्,
 उदरिक, उदरिन् und उदरिले 108, 2. उदर्यं 72, 16. उदरिषवत् 3, 13. उदस्थान 26, 22. 90, 18.
 उदार und उदारिनी 162, 31. उदासीन 167, 97. °उदाहृत 60, 20. °उदित 60, 22. उदुम्बर
 125, 70. 191, 4. 195, 16. उदुम्बरकमि und उदुम्बरमशक 138, 3. 4. 187, 16. उद्वगड 11, 26.
 उद्व्यास und °वत् 161, 5. उद्व्यासिन् 83, 3. 161, 5. उद्वमचूडा 178, 27. उद्वमविधमा 178, 35.
 उद्वरचूडा 178, 27. उद्वरावसजा 178, 34. उद्वरोत्सृजा 178, 33. उद्वभाव, °वत्, उद्वभविन्,
 उद्वभास und °वत् 161, 3. उद्वभासिन् 83, 4. 161, 3. उद्वम m. n. 12, 260. उद्वान m. n.
 12, 181. उद्व्याव 32, 17. उद्वयोग m. n. 12, 182. उद्वप 236, 5. °उद्वर्तकं 185, 8. उद्वाम, °वत्
 und उद्वामिन् 161, 18. उद्व्यास, °वत् und उद्व्यासिन् 161, 4. उद्वेप 236, 5. उद्वेत् 28, 2. उन्म-
 नस् und √ उन्मनार्थे Med. 174, 10. उन्मजावसजा 178, 83. उप 154, 22. उपक 125, 7.
 उपकन्या 82, 8. उपकलमकाः 104, 3. उपकल्प 82, 10. उपकृत 22, 27. °उपकृत 60, 15.
 उपकृतिन् 22, 27. उपकृष्ण und °कृष्णा 82, 7. उपगणित und °तिन् 22, 40. उपगुड und
 उपगुध 82, 9. उपगूढ und उपगूढकं 33, 11. उपचाकु 163, 3. उपचार 211, 9. उपजिह्वा
 82, 6. उपताप 244, 47. उपतेल 82, 3. उपतेष 82, 2. उपदेश 216, 14. उपनत und °तिन्
 22, 43. उपनिषद् 32, 20. 216, 13. उपनैष 82, 2. उपपाद 82, 11. उपबाहु 163, 2. उपबिन्दु
 163, 7. उपमन्यु 164, 6. उपयाम, °वत् und उपयामिन् 161, 13. उपराज 48, 20. उपराधय
 167, 10. उपरोधिन् 83, 28. उपल 229, 5. उपलेट 82, 4. उपलोट 82, 5. उपवस्ति 216, 9.
 उपवास 75, 14. 218, 13. 238, 14. m. n. 12, 133. उपवेश und °वेश 216, 7. उपसंक्रमण
 218, 5. उपसद् 113, 8. 212, 4. उपसर्ग 131, 16. 238, 12. उपसर्गप्रतिरूपक 85, 146. उपसा-
 दित und °तिन् 22, 3. उपस्ति 216, 9. उपस्य 216, 17. उपस्थान 90, 8. 216, 18. उपस्था-
 पन und °नैय 7, 3. उपस्थित 19, 10. उपहृत 19, 9. उपहस्त 216, 19. उपहित 19, 9.
 उपांशु 254, 64. उपाकृत 22, 28. °उपाकृत 60, 16. उपाकृतिन् 22, 28. उपाजिर्न 129, 13.
 °उपानक Bah. 30, 3. उपानह् und °उपानहम् 222, 5. उपाय 211, 3. उपासादित und
 °तिन् 22, 3. उपगाढ 194, 9. उब्जककुभाः 104, 6. उभ 241, 3. उभय 71, 67. 81, 57. 241, 4.
 उभयाकर्णौ 122, 10. उभयाञ्जलि 122, 4. उभयादन्ति 122, 6. उभयापाणौ 122, 12. उभया-
 बाहु 122, 14. उभयाहस्ति 122, 8. उभयौ 81, 57. उभाकर्णौ 122, 9. उभाञ्जलि 122, 3.
 उभादन्ति 122, 5. उभापाणौ 122, 11. उभाबाहु 122, 13. उभाहस्ति 122, 7. उमा 16, 5.
 उम्भि 39, 2. उररी 31, 2. उरल und उरल्य 160, 7. उरश 103, 6. 168, 7. उरशा 206, 20.
 उरस् 3, 15. 13, 2. 37, 53. 103, 6. 142, 2. 168, 7. 226, 10. उरस 168, 7. 245, 9. उरसै

13, 2. उरसलङ्कटाः 104, 8. उरसा 206, 20. 245, 9. उरसिमेखल m. Sg. und Pl. 184, 24. उरसिलै 142, 2. उरस्यं 37, 53. 226, 10. उरु 147, 10. उर्व 164, 2. उर्वशी 212, 25. उल 160, 10. उलन्द 11, 5. उलूक 69, 6. 71, 90. उलूकपाक 131, 21. उलूखल 148, 6. उलूखल-मुसलम् 194, 10. °मुसले 113, 15. उल्यै 160, 10. उगिञ् 151, 3. उशीनर 26, 19. 189, 8. 190, 10. उशीर 52, 7. 235, 31. उशीरबीज 194, 31. उशीरिक und उशीरिकै 52, 7. उषस् 37, 14. √उषस्ये 37, 14. उषा 254, 117. उषद् 1, 4. उषद्खर n. Sg. 73, 15. उषद्ग्रीव und °ग्रीवा 119, 13. उषद्ग्रश n. Sg. 73, 16. उषा 118, 14. 186, 9. उषाक 186, 9. उष्यामैन् 118, 14. उष्याह् 26, 33. 151, 4. उष्याहा 4, 19.

ऊ

ऊक° 234, 2. ऊढभार्य 20, 8. ऊधन्यं und ऊधस् 72, 13. ऊर्णनाभ 195, 22. 228, 53. ऊर्णा 16, 4. ऊर्द und ऊर्दो 81, 115. ऊर्ध्वकाल 48, 29. ऊर्मि und °मत् 183, 3. ऊप und ऊपरं 14, 3. ऊप्मर्ण und ऊप्मन् 139, 9.

ऋ, ॠ, ॡ

ऋ 85, 53. ऋक्तु 157, 7. ऋत् 71, 44. 176, 30. °ऋत् 217, 3. ऋत्तवत् 176, 30. ऋक्तामे 113, 18. ऋच् 125, 48. ऋजिमैन् 147, 27. ऋजीष und °पितै 101, 5. ऋजु 147, 27. ऋण m. n. 12, 62. ऋतभाग 164, 11. ऋतम् 85, 107. ऋतै 254, 12. ऋत्विञ् 167, 96. ऋर्क 254, 9. ऋर्शो 81, 9. ऋश्य 81, 9. 103, 40. °ऋषभ 217, 4. ऋषि 90, 9. ऋषिक 144, 19. ऋष्टिपेण 164, 10. 228, 67. ऋष्य 103, 40. √ऋ 158. 203. ॠ 85, 84.

ए

ए 85, 55. एक 71, 17. 125, 8. 180, 8. 241, 24. एक° 234, 2. एकग्राम und °ग्रामीय 74, 17. एकपत्नी 240, 2. एकपदि 122, 15. एकपदी 57, 2. एकपलाश und °शीय 74, 19. एकपुष्या 4, 16. ऐकप्रस्थ 180, 8. एकभाव 167, 11. एकलू 71, 101. एकवृत्त und °वृत्तीय 74, 18. एकशाख und °शाखीय 74, 14. ऐकश्रितिपाद् 187, 15. एग 237, 38. एजि 58, 15. एडका 4, 2. एत 81, 156. एतद् 241, 21. एधाच् Suffix एधौ 254, 89. एनस् 151, 20. एने 81, 156. एरक und एरका 58, 24. एला 37, 40. एलाक 71, 86. √एलार्य 37, 40. एव 85, 5. एवम् 85, 6. एषण und एषणो 81, 68. एषिक 144, 38. एहि 227, 17. एहिकटा 178, 20. एहिद्वितीया 178, 17. एहियव 178, 11. एहियेराहिरा 178, 82. एहिवाणिजा 178, 12. एहि-विचसा 178, 53. एहिस्वागता 178, 15. ऐहो 227, 17. ऐहोड 178, 10.

ऐ

ऐ 85, 56. ऐक und ऐकैय 74, 46. ऐकभाष्य 167, 11. ऐकलये und ऐकलव्य 71, 101. ऐकायने 125, 8. ऐक्य 71, 17. ऐक्ये 166, 7. ऐक्युक 75, 6. 126, 7. ऐक्युभारिक 204, 10. ऐक्ये 237, 38. ऐक्युर्दे 157, 4. ऐक्ये 58, 15. ऐक्ये 212, 23. ऐक्ये 236, 25. ऐक्ये 230, 44. ऐक्यिकायने 125, 5. ऐक्यिशायने 125, 6. ऐक्यरायणे 125, 80. ऐक्युगोने 152, 2. ऐक्युपर्य 167, 74. ऐक्यपिण्डे 58, 46. ऐक्ये 151, 20. ऐक्यजाल्ये und ऐक्यलाल्ये 58, 14. ऐक्यशर्मि 163, 60. ऐक्यहर्षे und ऐक्यहव्य 71, 100. ऐक्यद्रादृशे 102, 4. ऐक्यद्रायण und ऐक्यद्रायणक 11, 19. ऐक्यद्रायुधे 102, 5. ऐक्यद्रालिखे 102, 3. ऐक्यद्रावसान 26, 32. ऐक्येयने 125, 66. ऐक्ये 58, 45. ऐक्ये 58, 24. ऐक्यरावत m. n. 12, 208. ऐक्ये 228, 80. ऐक्यके und ऐक्यकाव्य 71, 86. ऐक्यिशाला 91, 2. ऐक्यवर्ष 167, 98. ऐक्ये 144, 37. ऐक्यलीक° 8, 14.

ओ

ओ 85, 57. ओजस् 15, 80. 174, 23. √ओजाये Med. 174, 23. ओदन 9, 8. 238, 20. m. n. 12, 225. ओदनैय und ओदन्यं 9, 8. ओम् 85, 42. 254, 118. ओषधि 115, 6. ओषट्-जाहे 43, 11.

औ

औ 85, 58. औकर्थे, औकथ्य, औक्ये und औक्य 71, 106. औख्येयक 39, 11. औषेय 230, 23. औचये und औच्य 71, 106. औचित्य 167, 70. औज्जयनक und औज्जयिनक 124, 43. औजसायन 15, 80. औज्जिहानि 149, 19. औड 81, 119. औडपिके 27, 8. औडवि und औवीय 114, 10. औडायन und औडायनेभक्त 34, 6. औडेने 81, 119. औडुप 236, 4. औडुपिके 27, 2. औडुलोमि 163, 62. औतिक und औकैय 114, 4. औत्तिर्पे und औत्तेर्पे 228, 56. औत्तम 236, 3. औत्तरार्धे 167, 106. औत्पतिके 27, 3. औत्पत्तिके (१) 27, 4. औत्पार्ते 32, 15. औत्पार्दे 32, 16. औत्पुट 236, 6. औत्पुटिके 27, 5. औत्पुतिके 27, 3. औत्सायन 15, 63. औदकशोद्धे 8, 13. औदकि 114, 4. औदकि 163, 52. औदकैय 114, 4. औदङ्कि 114, 5. औदङ्कि 163, 51. औदङ्कैय 114, 5. औदङ्गायनि 103, 37. औदङ्जनक 11, 27. औदङ्जि 149, 7. औदङ्जि 163, 32. औदनिक 238, 20. औदन्यायनि 103, 37. औदन्यि 149, 17. औदपान 227, 20. औदपान 26, 2. औदपाने 229, 4. औदपाना 227, 20. औदबुद्धि 149, 20. औदभज्जि 149, 11. औदभज्जि 149, 10. औदमेधि 149, 9. 199, 5. औदमेधैय, औदमेधि und औधैय 199, 5. औदवापि, औधैय, औदवाहि und औधैय 199, 6. औदव्रजि 149, 8. औदशुद्धि 149, 20. औदशिवत्के 3, 13. औदस्थान 26, 22. औदस्थाने 90, 18. औदासन्य 167, 97. औदुम्बर 191, 4. औदुम्बरक 195, 16. औदुम्बरायणे 125, 70. औदाहमानि 74, 45. 81, 76. 149, 18. औदाहमाने 81, 76. औदाहमानैय 74, 45. औदशङ्क 11, 26. औदार्थे 32, 17. औदृप und औदृपे

236, 5. औत्तेत्र 28, 2. औपकायने 125, 7. औपचाकवि 163, 3. औपचारिके 211, 9. औपदे-
शिके 216, 14. औपनिषत्के 216, 13. औपनिषदे 32, 20. औपवाहवि 163, 2. औपबिन्दवि
163, 7. औपमन्यव 164, 6. औपयिके 211, 3. औपराजिक 48, 20. औपराध्य 167, 10. औपले
229, 5. औपवस्तिके 216, 9. औपवास 218, 13. औपवासिक 75, 14. 238, 14. औपवेशिके und
औपवेशिके 216, 7. औपसंक्रमणे 218, 5. औपसदे 212, 4. औपसर्गिक 238, 12. औपस्तिके
216, 9. औपस्थाने 90, 8. औपस्थानिके 216, 18. औपस्थिके 216, 17. औपहस्तिके 216, 19.
औभये und औभय 71, 67. औम्भेयक 39, 2. औरवे 147, 10. औरश 103, 18. औरशायनि
103, 6. 18. औरस 103, 18. औरसे 245, 9. औरसायनि 103, 6. 18. औरसिके 3, 15. औरगनाभे
228, 53. औरगनाभक 195, 22. औरध्वकालिक (f. आ und हुँ) 48, 29. औरवे 164, 2. औरवश
212, 25. औरलन्दक 11, 5. औरलपि und ऐरीय 114, 2. औरलालायत und औरलालयतेभक्त 34, 30.
औलूक 69, 6. औरलूके und औरलूक्य 71, 90. औरशिजे 151, 3. औरशिरेय 235, 31. औरशानर
26, 19. 190, 10. औरशानरी 189, 8. औरषध m. n. 12, 45. औरध्यायण und औरध्यायणक 11, 9.
औष्याह 26, 33. औरष्याहे 151, 4. औरष्याने und औरषय 118, 14. औरहमानि (Conj.) 149, 24.

क

कंस 97, 14. m. n. 12, 16. ककल 230, 83. ककुत्स्य 228, 14a. ककुद् 183, 16. ककुद
m. n. 12, 166. ककुदात्त 198, 10. ककुत्स्यत् 183, 16. ककुम् 26, 34. 228, 9. ककुम् 104, 6.
कक्ष 247, 17. कक्षतु 157, 7. कक्षिन् 247, 17. कङ्कट 47, 12. 55, 6. 156, 8. कङ्कटिके 55, 6.
कङ्कटिन् 156, 8. कङ्कटिल 47, 12. कच und कचिके 55, 12. कचुलुक 71, 73. कच्चित् 85, 17.
कच्छूल und कच्छूलिल 47, 11. कज्जल und कलिते 101, 64. कञ्जुक und ककिते 101, 70.
कज्ज° und कज्ज 36, 17. कट 9, 24. 81, 139. 156, 10. कट 84, 2. कटक 9, 14. m. n.
12, 97. 259. कटकोय und कटक्यं 9, 14. कटा und कटाले 244, 17. कटिन् 156, 10. कटिप
237, 31. कटो 81, 139. कटोय 9, 24. कटु° 213, 6. कटुक 188, 9. m. Sg. und Pl. 184, 20.
कटुकप्रस्य 41, 7. कटुकबदरी 206, 23. कटुकमन्यक m. Sg. und Pl. 184, 20. कटुकवाधलेयाः
und कटुकवार्चलेयाः 46, 7. कटोलकपाद 261, 7. कटोलपाद 261, 6. कट्य 9, 24. कटकालापाः
46, 18. कटकोथुमाः 46, 19. कटशठ 232, 12. कटेशयः 29, 21. कडार m. n. 12, 245.
कण und कर्णे 81, 15. कणटक 47, 24. 55, 22. 101, 15. m. n. 12, 98. कणटकमर्दन 2, 6.
कणटकार 191, 12. कणटकारिका 260, 13. कणटिके 55, 22. कणटिकिते 101, 15. कणटिकिल
47, 24. कण्डु 211, 18. 244, 36. 249, 4. कण्डुले 244, 36. कण्डोलकपाद 261, 11. कण्डोल-
पाद 261, 10. कत 55, 25. कतक 188, 7. कतिके 55, 25. कथक 71, 42. कथचित् 211, 6.
कथम् 85, 114. कदर und कदरे 81, 124. कदल 81, 126. 235, 26. कदले 81, 126. कदामताः
29, 49. कद्रु 139, 6. 184, 38. 230, 51. कद्रुणं, कद्रु und कद्रुणं 139, 6. कनल 11, 44. क-
निष्ठा 4, 22. 44, 10. कनिष्ठिक und का 225, 4. कन्यक 71, 43. कन्यु 71, 110. कन्द 14, 14.
81, 160. कन्दर 81, 125. कन्दरे 14, 14. कन्दरे 81, 125. कन्दर्प 164, 8. कन्दल und कन्दले

81, 126. कन्दनी 81, 160. कन्दुक 188, 35. कन्दुकप्रस्य 41, 7. कन्दुकवदरी 206, 23. कन्या 82, 8. कपट m. n. 12, 63. कपाट m. n. 12, 7. कपाटिका 225, 3. कपालिका 225, 2. कपि 3, 9. 71, 51. 162, 14. 167, 51. 200, 7. 224, 5. 244, 35. कपिञ्जल 228, 20. कपित्य 47, 20. 146, 7. m. n. 12, 54. कपित्थिनो 146, 7. कपित्थिल 47, 20. कपिले 244, 35. कपिलिका 228, 32. कपिवत् und कपिशे 200, 7. कपिश्यापर्योयाः 46, 5. कपिष्ठल 104, 10. m. Pl. 29, 4. कपिष्ठिका 225, 4. कर्पे 162, 14. कपोवती 224, 5. कपोत und कौय 126, 9. कपोतपाक 131, 20. कपोतपाद 261, 13. कबन्ध m. n. 12, 12. कबोध 228, 86. कम् 85, 124. 254, 51. कमकाः 29, 39. कमण्डलु 188, 10. m. n. 12, 21. कमन्तकाः 29, 48. कमन्दकाः 29, 42. कमल 146, 31. 162, 23. कमलिनी 146, 31. कमली 162, 23. कम्पिल 237, 2. कम्बलभार und कम्बलहार m. Sg. und Pl. 184, 7. कम्बलिक und का 132, 6. कम्बोज 35, 6. 245, 4. कम्बोजमुण्ड 178, 3. कर 101, 91. करकिसलय 217, 20. करण 48, 11. करवार 235, 12. कराली 31, 38. करिते 101, 91. करिप 89, 3. करिपथ 119, 6. करिव 89, 2. करीर 137, 6. 143, 4. 176, 7. करीरकुण 143, 4. करीरप्रस्य 41, 6. करीरवत् 176, 7. करीष 146, 13. 170, 4. करीपिंशी 146, 13. करु 103, 15. करुण 246, 9. 247, 8. करुण 246, 9. करुणा 247, 8. √ करुणायै Med. 246, 9. करुणिन् 247, 8. करुण und करुष 168, 2. कर्क 200, 6. 249, 12. कर्कटक 71, 112. कर्कटा und कर्कटिन् 156, 8. कर्कन्तु 157, 7. कर्कन्धु 143, 2. 157, 7. 176, 5. कर्कन्धुकुण 143, 2. कर्कन्धुप्रस्य 41, 4. कर्कन्धुमत् 176, 5. क्मती 249, 13. कर्कन्धु 143, 2. 166, 12. कर्कन्धुप्रस्य 41, 4. कर्कन्धूमती 249, 13. कर्कर und कर्करे 81, 22. कर्कवत् 200, 6. कर्कश 249, 9. कर्कशे 200, 6. कर्को und कर्कोय 114, 23. कर्ण 228, 75. 244, 22. 248, 17. कर्णक 101, 3. कर्णकाः 29, 28. कर्णकिते 101, 3. कर्णकोष्ठ 97, 6. कर्णोपाह 198, 8. कर्णले 244, 22. कर्णोष्टक, कौय und क् 9, 15. कर्णोटक und कर्णोटक m. Sg. und Pl. 184, 9. कर्णोचुरचुरा und चुरचुरा 138, 33. 187, 16. कर्णोष्टिभ und कर्णोष्टिरिटरा 138, 32. 187, 16. कर्त् 28, 7. 58, 43. कर्दम 13, 10. 33, 30. 47, 10. 146, 10. कर्दमे 13, 10. कर्दमके 33, 30. कर्दमिनी 146, 10. कर्दमिल 47, 10. कर्पट m. n. 12, 99. कर्पास m. n. 12, 135. कर्पासी 166, 10. कर्पूर 47, 16. 230, 43. कर्पूरिन् 249, 6. कर्पूरिल 47, 16. कर्मन् 90, 10. 219, 11. m. n. 12, 28. कर्मवत् 219, 11. कर्मार 59, 5. 228, 40. कर्मारधन 68, 30. कर्मिक 144, 11. कर्मिक und कर्मिन् 219, 11. कर्प 92, 6. m. n. 12, 71. कर्पापण 151, 31. कलङ्क und कङ्किते 101, 27. कलन 11, 44. कलशोकराटाः 29, 25. कलशोपदी 57, 10. कलह m. n. 12, 194. कलहंसपदी 57, 40. कला 132, 36. कलित 60, 18. कलिव 150, 4. कलूतर 35, 15. कल्क m. n. 12, 101. कल्प 82, 10. कल्प 215, 25. कल्माष und कौ 81, 129. कल्याण 162, 30. 177, 4. कल्याण 49, 17. कल्याणी am Ende eines Bah. 155, 3. कल्याणी 162, 30. कल्लोल 101, 67. 146, 19. कल्लोलिते 101, 67. कल्लोलिनी 146, 19. कवच m. n. 12, 60. कवन्तकाः 29, 47. कवल 160, 15. कवलप्रस्य 41, 8. कवल्ये 160, 15. कवि 58, 8. 71, 57. कविल 150, 4. कविशस्ते 153, 7. कशकृतस 11, 30. कशा 112, 4. कशाय 232, 13. कशिकपाद 261, 4. कशमर 237, 3. कशमीर 35, 7. 168, 4. 237, 3. 245, 6. कश्ये 112, 4. कश्यप 164, 3. कष 71, 53. कषाय 232, 13. m. n. 12, 3. कष्टु 230, 87. कक्षु und कक्षु 228, 17.

कहोड 228, 15. कौस 97, 14. कांस्कान् 45, 8. काक 58, 49. 210, 4. कौककायनि 210, 4. काकण und कौणी 81, 15. 161. काकदन्तिक, कौनी, काकदन्ति und कौनीय 114, 11. काकन्दि und कौनीय 114, 18. काकरन्ति und कौनीय 114, 20. काकलेय 230, 83. काकादन und कौनी 81, 71. काकुत्स्य 228, 14a. काकुदात्तिक 198, 10. कौकुम् 26, 34. काकुम्भ 228, 9. काक्य 58, 49. काक्षतव 157, 7. काचुलुकं und कौचुलुक्य 71, 73. काञ्चो 180, 7. 206, 25. कौञ्चो-प्रस्थ 180, 7. काट und काटर 14, 12. काटिष्य 237, 31. काटुक 188, 9. काटशाटिनः 232, 12. काटरणि und कौनीय 74, 25. काण 15, 74. काण° und कौकाण 36, 5. कौणायन 15, 74. काण्य und काण्यैविध 175, 5. काण्टकमर्दनिक 2, 6. कौण्टकार 191, 12. काण्ड und काण्ड 166, 3. काण्डधार und कौण्डधार 97, 10. काण्डपुष्पा 4, 16. काण्डव 249, 4. काण्डवारण und कौण्डवारण 97, 10. काण्डुक 211, 18. कातक 188, 7. कातर und कातरायण 125, 25. कातल und कातलायन 125, 26. कौयक्य und कायक्यायन 71, 42. काथचित्क 211, 6. कौदलेय 235, 26. काद्रवेय 230, 51. कौनलक 11, 44. कानिष्ठिक 225, 4. कानिष्ठिन्य 44, 10. कान्ता am Ende eines Bah. 155, 9. कौन्यक्य und कान्यक्यायन 71, 43. कान्यव 71, 110. कान्द 14, 15. कान्दिक 110, 40. कान्दर 14, 15. कौन्दर्प 164, 8. कांदिशोक 178, 78. कान्दुक 188, 35. कापटव und कौपटव 227, 2. कापाटिक 225, 3. कापालिक 225, 2. कापिक 3, 9. कापिञ्जल 228, 20. कापिञ्जलादि und कौलाद्य 58, 10. कापिलिक 228, 32. कापिष्ठलि und कौल्या 67, 19. कापिष्ठिक 225, 4. कापुरुष und कौपुरुष्य 167, 37. कापोतक 126, 9. कौष्य 71, 51. 167, 51. काष्यायन 71, 51. काबोध 228, 86. काम 180, 9. 125, 83. काम 215, 19. कामण्डलव 188, 10. कामण्डलेय und कौमण्डलेयि 227, 7. कामप्रस्थ 74, 23. कामप्रस्थ 180, 9. कामप्रस्थीय 74, 23. कामम् 254, 98. कामलि 110, 38. कामविद्ध 46, 15. कामवेरणि und कौनीय 74, 25. कामायन 125, 83. कामार्थ 194, 22a. कामुक und कामुकायन 125, 68. काम्पिल्य 237, 2. काम्बलिकायन 132, 6. काम्बोज 35, 6. 245, 4. काम्बोजमुण्ड 178, 3. कारणिक (f. आ und इ) 48, 11. कारण्डव und कारण्डवतो 5, 5. कारवायणि 103, 15. कारवीर्य 235, 12. कारस्कर 140, 2. कार 171, 11. कार 215, 23. कारीर und कारीर 137, 6. कारीर 170, 4. कारेणुपालि 110, 29. कारक 249, 12. कारकटक und कौकटक्य 71, 112. कारकट्य und कौकट्यकायनि 210, 3. कारक्य 229, 2. कारकण्डेय (vgl. 6, 4, 147) 230, 26. कारकन्तव 157, 7. कारकन्धव 157, 7. 166, 12. कारकन्धुमत्त und कारकन्धू 249, 13. कारकलासेय 230, 37. कारकश 249, 9. कारकष und कौकषकायणि 210, 3. कारकसेय 230, 80. कार्य 228, 75. कार्याकोष्ठ 97, 6. कार्याशाहिक 198, 8. कार्या 248, 17. कार्तक 188, 33. कार्त्र 28, 7. कार्य 58, 43. कार्यासे 166, 10. कार्याण्य 249, 6. कार्याय 230, 43. कार्याण्य 90, 10. कार्याण्य 228, 40. कार्याण्य 59, 5. कार्याण्य 144, 11. कार्याण्य und कार्याण्य 118, 5. कार्याण्य 90, 9. कार्याण्य 136, 12. m. n. 12, 4. कार्याण्य 136, 12. 151, 31. कार्याण्य 92, 6. कार्याण्य 144, 41. कार्याण्य und कार्याण्य 118, 100. कार्याण्य 71, 88. 151, 13. 249, 11. कार्याण्य 249, 11. कार्याण्य 125, 32. कार्याण्य 163, 44. कार्याण्य 71, 88. काल 116, 26. 142, 5. 244, 17. 251, 7. कौलक 251, 7. कौलनक 11, 44. कालल 244, 17. काला 260, 10. कालाप 46, 18. कालायन 132, 36. कालिल 142, 5. कौलिव्य 150, 4. कालतर 35, 15. काल्य 125, 29. कौल्य und कौल्य 116, 26.

कौल्याणक 177, 4. काल्यायनं 125, 29. कौविल्य 150, 4. कौवी 227, 15. कावेरिण und कौवीय
 74, 25. काव्य 125, 29. 227, 15. काव्यं 58, 8. कौव्य 71, 57. काव्यायनं 125, 29. काश 15,
 19. 25, 15. काशकृत्स्न 11, 30. m. Pl. 29, 23. कौशकृत्स्नक 11, 30. काशपरी und कौशये 127, 7.
 काशफरी, कौशये, कौशरी und कौशये 127, 8. कौशायन 15, 19. काशादिनः 232, 13. काशौय
 25, 15. काशमये 237, 3. काशमरी 35, 7. 245, 6. काशमये 237, 3. काशय 125, 28. काशयप
 125, 27. कौशयप 164, 3. काशयपायनं 125, 27. काशयायनं 125, 28. कापादिणः 232, 13.
 काष्टये (vgl. G, 4, 147) 230, 87. काष्ट 126, 8. काष्ट° 49, 1. काष्टक 126, 8. काष्टकौय
 126, 8. काप्य und काप्यायणौ 71, 53. काहये 228, 18. काहूये und काहूये 228, 17. काहोडे
 228, 15. किस 242, 5. किसं किसम् 242, 18. किंकर 125, 23. किंकल 125, 24. किण्व, कि-
 ण्वौय und किण्व्य 9, 11. कित 15, 42. कितव 15, 65. 25, 10. 103, 2. 188, 39. कितव
 217, 16. 231, 3. कितवौय 25, 10. किदर्भ und किदर्भ 164, 8. किंदास 164, 31. किंनर 97, 9.
 किम् 85, 67. 241, 29. कियत् und कियतेम् 222, 19. किरण 11, 6. किरोट m. n. 12, 109.
 किरोर und क्वत् 176, 7. किल 85, 45. किलात 164, 7. किलालप 164, 53. किशर 52, 1.
 किशरा und क्वत् 176, 9. किशरिक und किशरिकौ 52, 1. किशोरिका 230, 56. किष्किन्धा
 140, 5. 245, 8. किष्कु 140, 4. किसः किसः 242, 5. किसं किसम् 242, 18. किसलय und
 कियते 101, 21. क्रोम् 85, 195. कु 254, 124. कुक्कुट m. n. 12, 164. कुक्कुटक्य 87, 8. कुक्कु-
 टान्न 198, 12. कुक्कुटागिरि 50, 7. कुन्नि 124, 39. कुङ्कुम m. n. 12, 257. कुचुक 188, 34.
 कुञ्ज 53, 2. m. n. 12, 199. कुञ्जर 217, 11. कुट 15, 35. 58, 20. कुटजभार 204, 2. कुटौ
 223, 4. कुटौकुट n. 73, 27. कुटौगु 71, 107. कुटौमय 223, 4. कुटोर 166, 13. कुट्टिम m. n.
 12, 163. कुटार 228, 8. कुटारिका 230, 55. कुडप m. n. 12, 165. कुड्मल und किलितं 101, 14.
 कुड्या 39, 13. कुणप m. n. 12, 6. कुणपदौ und कुणपदौ 57, 22. कुण्ट° und कुण्ट 36, 6.
 कुण्ड 132, 4. 244, 46. कुण्डल 14, 19. 56, 9. m. n. 12, 108. कुण्डलं 244, 46. कुण्डलरे
 14, 19. कुण्डिन 39, 7. 71, 64. कुण्डिनौ 71, 64. कुतप m. n. 12, 5. कुतस् 85, 115. कुतुक
 188, 7. कुतूहल 101, 19. 167, 31. 188, 29. कुतूहलितं 101, 19. कुत्र 85, 116. कुत्स 15, 63.
 132, 31. कुदामन् 48, 9. कुदालपाद 261, 2. कुट्टि m. Sg. und Pl. 184, 14. कुनामन् 48, 9.
 163, 25. कुन्तिसुराष्ट्राः 46, 12. कुन्ती 42, 10. कुन्द 56, 15. कुन्द° 234, 4. कुन्दम und
 कुन्दुम 89, 8. कुपिञ्जल 228, 20. कुपुत्र 177, 15. कुवलप्रस्थ 41, 8. कुवेरवन 68, 30. कुब्ज-
 किरात und कौरात n. 73, 7. कुब्जवामन n. 73, 6. कुम् 85, 137. कुमार 125, 36. 251, 13.
 कुंमारक 251, 13. कुमारकुलटा 233, 3. कुमारकुशल 233, 13. कुमारगर्भिणी 233, 4. कुमार-
 चपल 233, 14. कुमारतापसी 233, 5. कुमारदासी 233, 6. कुमारनिपुण 233, 15. कुमारपटु
 233, 10. कुमारपण्डित 233, 12. कुमारप्रव्रजिता 233, 2. कुमारबन्धकी 233, 7. कुमारमृदु
 233, 11. कुमाराध्यापक 233, 8. कुमाराभिरूपक 233, 9. कुमारिक 219, 16. कुमारिका 230, 54.
 कुमारिनं und कुमारी 219, 16. कुमारोक्रोडनक 186, 20. कुमारोपुत्र und कुंमारोपुत्रक 251, 12.
 कुमारीवत् 219, 16. कुमारीश्वशुर und कुंमारीश्वशुरक 251, 13. कुसुद 146, 5. m. n. 12, 110.
 कुसुदिनी 146, 5. कुम्भ 132, 11. 236, 7. 237, 19. कुम्भकार 59, 17. कुंभमगडूक 138, 8.
 187, 16. कुम्भी 39, 6. 42, 9. कुरलप्रस्थ 41, 8. कुरु 26, 30. 35, 9. 103, 15. कुरुकत 8, 11.

71, 55. कुरुतपाद 261, 5. कुरुपञ्चाल 8, 12. कुर्द und कुर्दो 81, 115. कुल 14, 16, 15, 73, 26, 21, 160, 13, 161, 7. °कुलटा 233, 3. कुलदेमन 128, 24. कुलपति 17, 9. कुलपुत्र 177, 7. कुलरै 14, 16. कुललो 188, 37. कुलवत् und कुलिन् 161, 7. कुलिश 3, 16, 42, 13. कुलून 35, 15, 245, 12. कुल्माष 75, 2. कुर्त्यै 160, 13. कुल्या 39, 13. कुवल 81, 19, 143, 5. कुवलकुण 143, 5. कुवलय und °यितै 101, 55. कुवलौ 81, 19. कुवित् 85, 13. कुविद्यास 61, 25. कुवेणिका und कुवेरिका 230, 64. कुश 244, 39. कुशल 167, 27, 177, 27, 188, 25, m. n. 12, 258. कुशलै 244, 39. कुशल° 213, 8, 234, 23. °कुशल 231, 11, 233, 13. कुशला 163, 13. कुशाम्ब 230, 30. कुशिक 164, 4. कुशोरक 235, 17. कुशेरिका 230, 91. कुषातकाः 29, 22. कुषुभ und √ कुषुभ्यै 37, 17. कुष्टचित्, कुष्टविद् und कुष्टविद् 40, 6. कुसुम 101, 18, m. n. 12, 105. कुसुमितै 101, 18. कुसूलपाद 261, 19. कुस्तो 188, 11. कूचवार 164, 15. कूट 56, 10, 61, 11, 237, 16. √ कूट 84, 11. कूप 55, 19, 72, 14, 156, 11. कूपक 156, 20. कूपकच्छप 138, 5, 187, 16. कूपका und कूपकिन् 156, 20. कूपचूर्णाक 138, 34, 187, 16. कूपत् 85, 12. कूपमण्डूक 138, 7, 187, 16. कूपिकै 55, 19. कूपिन् 156, 11. कूप्य 72, 14. कूर्च m. n. 12, 221. कूल 124, 37, 161, 10. कूलवत् 161, 10. कूलास 236, 20. कूलिन् 161, 10. ककण 229, 2. ककण्डू 230, 26. ककलास 230, 37. ककसा 230, 80. ककच्छ 246, 4, 247, 4. ककच्छ° und √ ककच्छायै 246, 4. ककच्छिन् 247, 4. √ कत् 181. कतक 188, 33. कत्तिका 1, 9. कत्वसुच् Suffix कत्वैस् 254, 89. कन्तविचक्षण 178, 32. कन्दिचिचक्षण 178, 69. √ कप् 120, 214. कपण 162, 22, 246, 10, 247, 14. कपण° 234, 26, 246, 10. √ कपणायै Med. 246, 10. कपणिन् 247, 14. कपर्णी 162, 22. कर्पा 171, 21. कर्पाण und °र्पा 162, 22. कर्मि 139, 10, 183, 5. कर्मिणै 139, 10. कर्मिमत् 183, 5. कश् 118, 5. कशानु und केशानुक 80, 13. कशाश्व und केशाश्वक 80, 16. कषि 90, 9. कषिक 144, 41. कष्ट und कष्टिमैन् 118, 10. कष्या 71, 88, 82, 7, 125, 32, 151, 13, 163, 44, 244, 7, 249, 11, 251, 5. कष्याक 251, 5. कष्याकर्ण 249, 11. कष्यापदी 57, 23. कष्यापिङ्गलाः 29, 27. कष्यालै 244, 7. कष्यासुन्दर 104, 9, m. Pl. 29, 6. कष्या 82, 7. कष्याजिनकष्यासुन्दराः 104, 9. कष्याजिनाः 29, 5. कष्याभ्याखरे-ष्टक 80, 6. √ कृ 158, 203. केकय 168, 3. केका, °यत्, केकिक und केकिन् 219, 7. केला und √ केलायै 37, 41. केवाल 81, 89. केवालो 31, 20. केवाली 81, 89. केवासी 31, 21. केशजाहै 43, 5. केशश्मशु 194, 41. केशिनी 58, 28. केकस, केकसी, केकसेय und केकसेयो 227, 14. केकरायणै 125, 23. केकलायन 125, 24. केतवै 188, 39. केतवायन 15, 65. केतवा-यनि 103, 2. केतायन 15, 42. केदभ und केदभ 164, 8. केदास und केदसायनै 164, 31. केनर 97, 9. केरणाक 11, 6. केरव und केरविणौ 146, 18. केमंदुर und केमंदुर 97, 3. कैलात 164, 7. कैलालप 164, 53. कैशिन्वै 58, 28. कैशोरि 58, 19. कैशोरिकेयै 230, 56. कैशोर्यै 58, 19. कैफिकन्वै 245, 8. कोकण und °र्पा 81, 15. कोकिला 4, 3. कोचै 95. कोट und कोटरै 14, 12. कोपै 133, 23. कोरक und °कितै 101, 66. कोलै 95. कोविदार 150, 10. कोश m. n. 12, 125. कोशातकी 260, 2. कोशातकी 81, 142. कोषै 133, 23. कोहड 228, 16. कोहित 228, 11. कोक्कुटाक्षिकै 198, 12. कौक्षक 124, 39. कोचकै 188, 34. कौचवार 164, 15. कौटजभारिक 204, 2. कौटायन 15, 35. कौटि 67, 14. कौटिकै 56, 10. कौटोग्यै und कौटोग्य 71, 107.

कौटोय 61, 11. कौटारै 166, 13. कौट्ये 58, 20. 237, 16. कौट्यो 67, 14. कौटारै 228, 8.
 कौटारिकेयै 230, 55. कौट्येक 39, 13. कौण्डलिकै 56, 9. कौण्डायनै 132, 4. कौण्डिनै 71, 64.
 कौण्डिनेयक 39, 7. कौण्डिन्य 71, 64. कौतस्कृत 45, 2. कौतुकै 188, 7. कौतूहलै 188, 29.
 कौतूहल्य 167, 31. कौत्सायन 15, 63. कौत्सायनै 132, 31. °कौथुम 46, 19. कौथुमलोकाद्वाः
 46, 20. कौदामिक (f. आ und ई) 48, 9. कौनामि 163, 25. कौनामिक (f. आ und ई) 48, 9.
 कौन्तायनि 42, 10. कौन्दिकै 56, 15. कौन्द्रायण und कौन्द्रायणक 11, 20. कौण्डिज्जलै 228, 20.
 कौपुत्रक 177, 15. कौमारायणै 125, 36. कौमारिकेयै 230, 54. कौमेदुर und कौमेदुर 97, 3.
 कौम्भ 236, 7. कौम्भकारक 59, 17. कौम्भायनै 132, 11. कौम्भायनि 42, 9. कौम्भेयक 39, 6.
 कौम्भ्यै 237, 19. कौरव 26, 30. कौरवै 35, 9. कौरवायणि 103, 15. कौरव्य 103, 19. 168, 8.
 कौरव्यायणि 103, 19. कौरुकात्य 71, 55. 8, 11. कौरुपाञ्चाल् 8, 12. कौल 26, 21. कौलक
 124, 37. कौलपतै 17, 9. कौलपुत्रक 177, 7. कौललै 188, 37. कौलायन 15, 73. कौलास
 236, 20. कौलिशायनि 42, 13. कौलिशिकै 3, 16. कौलूनै 245, 12. कौल्ये 39, 13. कौल्माधिक
 75, 2. कौविदार्य 150, 10. कौविद्यासैय 61, 25. कौवेणिकेयै und कौवेरिकेयै 230, 64. कौशलै
 188, 25. कौशलक 177, 27. कौशलि 163, 13. कौशल्य 167, 27. कौशाम्बो 127, 5. कौशाम्बेयै
 127, 5. 230, 30. कौशिक 164, 4. °कौशिक 113, 7. कौशेरिकेय 235, 17. कौशेय und कौशेय
 190, 2. कौशेरिकेयै 230, 91. कौष्टचित्कै, कौष्टवित्कै und कौष्टवित्कै 40, 6. कौस्त्रै 188, 11.
 कौहर्डै 228, 16. कौहितै 228, 11. क्रम 23, 18. क्रमेतर 23, 15. क्रशमैन् 118, 5. क्रामिकै
 23, 18. क्रामेतरिकै 23, 15. क्रियमाण 86, 7. क्रियासातत्य 178, 60. क्रौडनक 186, 20. क्रौय-
 माण 86, 7. क्रुञ्च und क्रुञ्च 151, 22. क्रुञ्चकैय 126, 11. क्रुञ्चा 4, 18. 126, 11. 183, 6.
 क्रुञ्चामत् 183, 6. क्रोड und क्रोडै 162, 34. क्रोधै 133, 23. क्रोशै 95. क्रोष्टु 81, 147. 125, 37.
 क्रोष्टुकर्ण 97, 6. क्रोष्टुपाद m. Sg. und Pl. 184, 26. क्रोष्टुमान m. Sg. und Pl. 184, 25. क्रो-
 ष्टुमाय m. Sg. und Pl. 184, 27. क्रोष्ट्रै 81, 147. क्रोञ्चै 151, 22. क्रोञ्चक 126, 11. क्रौशेय
 und क्रौशेय 190, 11. क्रौष्टुकर्ण 97, 6. क्रौष्ट्रायण 11, 8. क्रौष्ट्रायणै 125, 37. क्रौष्ट्रायणक
 11, 8. √ क्रम् 221. क्वयै und क्वयै 95. क्षण und क्षणितै 101, 6. क्षणेपाक 131, 6. क्षत
 m. n. 12, 244. क्षत्र 15, 18. m. n. 12, 191. क्षत्रविद्या 32, 12. क्षत्रिय° 234, 19. क्षर्ष 133, 20.
 √ क्षम् 221. क्षर्षै 133, 20. क्षमा 254, 65. क्षर 72, 20. क्षरै 95. 133, 35. क्षर्यै 72, 20. क्षा-
 त्रविद्यै 32, 12. क्षात्रायण 15, 18. क्षान्त 15, 18. 59. 25, 23. क्षान्ता am Ende eines Bah.
 155, 10. क्षान्तायन 15, 18. 59. क्षान्तोय 25, 23. क्षामा und क्षामाप्रस्य 180, 6. क्षार 25, 48.
 क्षारै 95. क्षारोय 25, 48. क्षिपका und °क्षिन् 156, 5. क्षिपा 171, 4. क्षिप्र 147, 28. क्षिप्यौ
 171, 12. क्षीर m. n. 12, 70. क्षीरहोतु 187, 8. क्षीरहृद 228, 24. क्षुद्र 25, 16. 147, 29. क्षद्रकमा-
 लव 69, 3. क्षुद्रजन्तु 244, 47. क्षुद्रोय 25, 16. क्षुध, क्षुधा und क्षुधितै 101, 57. √ क्षुम् 120.
 क्षुवक und क्षुवकिलै 142, 3. क्षेत्र 170, 3. क्षेत्रज्ञ 167, 32. 188, 30. क्षेत्रपति 17, 17. क्षेपिमैन्
 147, 28. क्षेम m. n. 12, 189. क्षेमवृद्धिन् 74, 43. 163, 37. क्षेमवृद्धोय 74, 43. क्षेतयत und क्षैत-
 यतायनि 103, 25. क्षेत्रै 170, 3. क्षेत्रज्ञै 188, 30. क्षेत्रज्ञ्य 167, 33. क्षेत्रपतै 17, 17. क्षैमवृद्धि 74,
 43. 199, 3. क्षैमवृद्धि 163, 37. क्षैमवृद्धोय 74, 43. 199, 3. क्षैरहृद 228, 24. क्षोदिमैन् 147, 29.
 क्षौद्रकमालव 69, 3. क्षौमा und क्षौमाप्रस्य 180, 10. क्षोडित m. n. 12, 81. क्षोडिन् in गेहे° und गोष्ठे°.

ख

खञ्ज° und °खञ्ज 36, 3. खञ्जन 228, 21. खञ्जर° und °खञ्जर 36, 3. खञ्जार 15, 9. 228, 38. खञ्जाल 228, 39. खञ्जूल 15, 9. खट्वर 230, 63. खट्वाभार 204, 11. खट्वा-
 रुढे 153, 6. खड 15, 39. 176, 26. खडरक 228, 65. खडवत् 176, 26. खडा und °वत्
 176, 26. खडिक 248, 8. खडिव 150, 5. खडूर 230, 63. खडोन्मत्ता 230, 67. खण 228, 45.
 खण्ड 14, 9. 25, 52. 33, 27. 35, 10. 101, 23. 124, 2. 147, 13. m. n. 12, 138. खण्डकै
 33, 27. खण्डरै 14, 9. खण्डल m. n. 12, 167. खण्डिक 144, 8. खण्डित 150, 5. खण्डितै
 101, 23. खण्डिन 248, 16. खण्डिमन् 147, 13. खण्डेय 25, 52. खण्डु 11, 43. 249, 4.
 खद 72, 15. खदण्ड 124, 2. खदिर 5, 2. 11, 39. 15, 70. 25, 24. 33, 20. 137, 2. 143, 8.
 207, 13. खदिरकै 33, 20. खदिरकृण 143, 8. खदिरवती 5, 2. खदिरैय 25, 24. खदूरक
 228, 65. खैद्य 72, 15. खम् 85, 102. खर 72, 17. खरनादिन् 163, 39. खरप 125, 64. m.
 Sg. und Pl. 184, 29. खरोजङ्घा: 29, 17. खर्जुरकर्ण 228, 64. खर्जूर 15, 8. खर्जुरकर्ण 228, 64.
 खैर्य 72, 17. खल 3, 12. m. n. 12, 84. खलति 172, 16. खलति° und °खलति 36, 7. खला-
 जिन und °नैय 25, 8. खलान m. n. 12, 49. खलु 85, 44. खलेवुसम् 105, 5. खलेयवम्
 105, 4. खल्य, खल्यका und खल्या 103, 34. खाञ्जने 228, 21. खौञ्जरायण 15, 9. खाञ्जारै
 228, 38. खाञ्जालै 228, 39. खौञ्जलायन 15, 9. खाट्वर्यै 230, 63. खौट्वाभारिक 204, 11.
 खाडरकै 228, 65. खाडायन 11, 21. 34, 8. 74, 24. 232, 6. खौडायन 15, 39. खौडायनक
 11, 21. खाडायनभक्त 34, 8. खाडायनि 74, 24. खाडायनिनः 232, 6. खाडायनैय 74, 24.
 खौडिक 248, 8. खौडिव्य 150, 5. खौडूर्यै 230, 63. खौडोन्मत्तैयै 230, 67. खौणै 228, 45.
 खाण्ड 11, 28. खाण्डे 35, 10. 147, 13. खौण्डक 11, 28. 124, 2. खाण्डवै 249, 4. खौण्डवक
 11, 43. खाण्डवीरण und खौण्डवीरणक 11, 28. खाण्डायन und खौण्डायनक 11, 48. खाण्डा-
 यनी und °नैय 74, 24. खाण्डिकै 144, 8. खौण्डित्य 150, 5. खौण्डिनि 248, 16. खौण्डक
 124, 2. खादतमोदता 178, 63. खादतवमता und खादताचमता 178, 64. खौदिर und खादिरै
 137, 2. खौदिरक 11, 39. खादिरकै 207, 13. खौदिरायण 15, 70. खादिरा und खादिरैयै
 127, 9. खादूरकै 228, 65. खौरनादि 163, 39. खारपायणै 125, 64. खारिजङ्घा: 29, 17.
 खार्जुरकर्णै und खार्जुरै 228, 64. खार्जुरायण 15, 8. खालिकै 3, 12. खौल्यकार्यनि und खौ-
 ल्यायनि 103, 34. √खिद् 181. खिल 132, 33. खुम् 85, 138. खुर 162, 36. °खुर Bah.
 (f. आ) 66, 3. खुरै 162, 36. खेटक 1, 5. खेड 15, 78. खेला und √खेलार्यै 37, 42. खैडायन
 15, 78. खेलायनै 132, 33. खोड° und °खोड 36, 4.

ग

गङ्गा 16, 6. 103, 29. 228, 68. 230, 94. गजवाज 194, 27. गडिक 248, 8. गडु 244, 2.
 गडुका: 29, 9. गडुज und °जै 81, 33. गडुल 81, 33. 167, 41. गडुलै 244, 2. गडुल° und

गडुल 36, 2. गडुलै 81, 33. गण 16, 3. 23, 23. 40, 13. 53, 5. 116, 4. गणकारि 58, 18. गणपति 17, 5. 167, 39. गणपाद 187, 14. गणिकापाद 261, 18. गणित und °तिन् 22, 15. गण्ड 244, 48. गण्डपाद 261, 15. गण्डलै 244, 48. गण्डु 71, 30. 244, 36. गण्डुलै 244, 36. गण्डोलकपाद 261, 9. गण्डोलपाद 261, 8. गणय und °गणय 116, 4. गतागत 2, 8. गतानुगत 2, 7. गतार्थ 20, 9. गति und गते 162, 42. गद 163, 48. गदित und गदिव 150, 6. गद्वद 17, 18. 37, 39. गेद्वदक 17, 18. √ गद्वयै 37, 39. गन्दिका 245, 11. गन्ध 193, 4. गन्धिपिङ्गला 230, 66. गन्धवत् 193, 4. गन्धार 35, 4. 245, 7. गब्दिका 245, 11. गभीका 260, 12. गम्भीर 236, 24. गंय 215, 6. गया 206, 17. गर 101, 60. गरे 24, 8. 133, 11. गरितै 101, 60. गरिमेन् 147, 11. गरे 133, 11. गरुत् und गरुत्सत् 183, 17. गर्ग 58, 2. गर्गत्रिरात्र 187, 12. गर्गर 58, 2. गर्गरिका 260, 12. गर्गवत्साः 46, 28. गर्ज und गर्जितै 101, 87. गर्त 25, 38. 55, 7. 124, 27. 156, 19. 249, 8. गर्तकूल 124, 49. गर्तिकै 55, 7. गर्तिन् 156, 19. गर्तीयै 25, 38. गर्ध und गर्धितै 101, 56. गर्भ 101, 88. गर्भिणी 170, 2. °गर्भिणी 233, 4. गर्भितै 101, 88. गर्भेत्पुत्र 138, 24. 187, 16. गर्व und गर्वितै 101, 50. गल 141, 8. 162, 44. 244, 16. °गल Bah. (f. आ) 66, 11. गले 162, 44. गल्लै 244, 16. गल्यो 141, 8. गवय und °यै 81, 7. गवादन und °ने 81, 72. गवाविक n. 73, 2. गवाविष्ठर 164, 40. गवेधुका 166, 9. गवेप 236, 23. गवेडक n. 73, 3. गहन und गहन° 246, 12. °गहन 68, 11. √ गहनार्थे Med. 246, 12. गह्व und गह्वरै 14, 17. गाङ्गै 228, 68. गौङ्गायनि 103, 29. गाङ्गैयै 230, 94. गाजवाज 194, 27. गौडिकि 248, 8. गौडुल्य 167, 41. गाणकार्यै 58, 18. गाणपतै 17, 5. गाणपत्य 167, 39. गाणायनै und गौणायन्य 53, 5. गाणिकै 23, 23. 40, 13. गौणडव्य und गाणडव्यायनै 71, 30. गाणडोव m. n. 12, 150. गातागतिकै 2, 8. गातानुगतिकै 2, 7. गौदि 163, 48. गौदित्य und गौदिव्य 150, 6. गान्दिकै 245, 11. गान्धिपिङ्गलेयै 230, 66. गान्धारै 35, 4. 245, 7. गान्दिकै 245, 11. गौम्भीर 236, 24. गारेध und गारेधकायनि 210, 2. गार्ग्यै 58, 2. गार्ग्यै 58, 2. गार्तै 249, 8. गार्तक 124, 27. गार्तकूलक 124, 49. गार्भिणी 170, 2. गार्ह 236, 40. गार्हपतै 17, 10. गौविष्ठर und गाविष्ठरायणै 164, 40. गावेधुकै 166, 9. गावेप 236, 23. गार्है 133, 14. 249, 14. गार्हि 249, 14. गार्ही 133, 14. गिरि 15, 45. 200, 5. गिरिनगर 68, 8. गिरिनदो 68, 27. गिरिवत् und गिरिणै 200, 5. गुगुलु, गुगुलुक und गुगुलुकिनी 52, 6. गुड 14, 18. 82, 9. गुडरै 14, 18. गुण 23, 23. 24. 40, 12. 209, 8. गुणपदो 57, 6. गुणवृद्धो 194, 48. गुणागुण 23, 24. गुद 14, 8. 162, 40. 230, 89. °गुद Bah. (f. आ) 66, 9. गुदपरिणद्ध 104, 5. गुदरै 14, 8. गुदे 162, 40. गुध 82, 9. गुरु 147, 11. गुदं und गुदो 81, 116. गुलु 71, 33. गुलुगुधा 31, 13. °गुल्फ Bah. (f. आ) 66, 13. गुल्फजाहै 43, 7. गुह und गुहरै 14, 21. गुहलु 71, 33. गुहा 47, 13. 112, 12. गुह्यै 171, 5. गुह्या 215, 15. गुहिल 47, 13. गुह्यै 112, 12. गूथ m. n. 12, 9. गूदं und गूदो 81, 116. गूह und गूहिल 47, 19. गृह 236, 40. m. n. 12, 14. गृहनमन 68, 28. गृहपति 17, 10. 86, 9. गृहपतिक 86, 10. गृहीत und °तिन् 22, 18. √ गृ 158. 203. गृहेद्वोडिन् 138, 17. 187, 16. गृहेत्पुत्र 138, 22. 187, 16. गृहेटाहिन् 138, 21. 187, 16. गृहेद्वपुत्र 138, 22. 187, 16. गृहेधृष्ट 138, 23. 187, 16. गृहेनदिन् 138, 16. 187, 16. गृहेमेहिन् 138, 20. 187, 16. गृहेविजितिन् 138, 18. 187, 16. गृहेव्याड 138, 19. 187, 16.

गँहेशूर 138, 15. 187, 16. गँरायण 15, 45. गोकक्ष 71, 62. गोख Bah. (f. आ) und गोखा 66, 4. गोजवाज 194, 27. गोणी 3, 14. गोतम und °मनी 81, 77. गोद (गोदा) 206, 8. गोदन्त 230, 29. गोधा 230, 26. गोधा 171, 8. गोधापदा 57, 9. गोधाशन 48, 12. गोधूम 166, 6. गोपदा 57, 34. गोपवन 164, 19. गोपालोधानीपूलास 194, 28. गोपिका 228, 31. गोपिल 235, 5. गोपुच्छ 225, 9. गोफिलिक 228, 84. गोभिलिक 228, 87. गोभत् 236, 34. गोमतायन 11, 14. गोमती 206, 21. गोमय 56, 2. m. n. 12, 2. गोमिन् 15, 29. गौमिशाला 91, 7. गोमूत्र und गौमूत्रक 251, 8. गोर und °रिते 101, 93. गोलन्द 71, 89. गोलाङ्क 15, 21. गोलुन्द 71, 89. गोलोमन् 225, 7. गोवासन 48, 12. गौष्टेच्चेडिन् 138, 28. 187, 16. गौष्टेपटु 138, 29. 187, 16. गौष्टेपिडित 138, 30. 187, 16. गौष्टेप्रगल्भ 138, 31. 187, 16. गौष्टेविजित्तिन् 138, 27. 187, 16. गौष्टेशूर 138, 26. 187, 16. गोसनिं गोसनिम् 242, 7. गोसनिम् 242, 20. गोह 249, 14. गोहित und गोहिल 235, 5. गोह्य 249, 14. गौकर्त्त 71, 62. गौकक्ष्य 67, 20. 103, 14. गौकक्ष्य 71, 62. गौकक्ष्या 67, 20. गौकक्ष्यायणि 103, 14. गौगुलव und गौगुलवी 227, 3. गौणागुणिक 23, 24. गौणिक 3, 14, 23, 24, 40, 12. 209, 8. गौतम 81, 77. 227, 6. गौतमनी 81, 77. गौतमी 227, 6. गौदन्तेये 230, 29. गौदेये 230, 89. गौधाशनिक (f. आ und ई) 48, 12. गौधूम 166, 6. गौधेये 230, 36. गौधेर und गौधेरकायणि 210, 2. गौपवन 164, 19. गौपिक 228, 31. गौपिलेय 235, 5. गौपुच्छ 225, 9. गौफिलिक 228, 84. गौभिलिक 228, 87. गौभत् 236, 34. गोमतायन und गौमतायनक 11, 14. गौमायन 15, 29. गौमायिक 56, 2. गौमिशाला 91, 7. गौर° und °गौर 36, 8. गौरश्रीव, °श्रीवि und °श्रीवीय 199, 4. गौरव 101, 44. गौरवे 147, 11. गौरविते 101, 44. गौरिम्त् und गौरिम्तो 227, 24. गौरिषक्य 250, 12. गौलक्ष्य und °क्ष्या 67, 20. गौलन्द und गौलन्द्य 71, 89. गौलव्य und गौलव्यायनेनी 71, 33. गौलाङ्कायन 15, 21. गौलुन्द und गौलुन्द्य 71, 89. गौलोमने 225, 7. गौवासनिक (f. आ und ई) 48, 12. गौह 249, 14. गौहलव्य und गौहलव्यायनेनी 71, 33. गौहितेय und गौहिलेय 235, 5. गौह्य 249, 14. ग्रन्थ्य und ग्रन्थिले 244, 37. ग्रह 47, 19. ग्रह 215, 4. ग्रहिल 47, 19. ग्राम 39, 12. ग्रामकुमार und ग्रामकुमारक 177, 19. ग्रामकुलाल und ग्रामकुलालक 177, 17. ग्रामखण्ड und ग्रामखण्डक 177, 18. ग्रामगोटुह् 187, 10. ग्रामण und ग्रामणी 97, 4. ग्रामपुत्र und ग्रामपुत्रक 177, 16. ग्रामषण्ड und ग्रामषण्डक 177, 18. ग्रामिक und ग्रामिके 144, 3. ग्रामेयक 39, 12. ग्राम्य und ग्राम्यायणि 103, 11. रावाण्य und °यो 189, 4. ग्रह und °ही 133, 14. ग्रीवा 15, 72. ग्रीवाक्ष 228, 47. ग्रीष्म 15, 40. 26, 20. 37. 209, 2. ग्रैवायण 15, 72. ग्रैष्म 26, 20. 37. ग्रैष्मायण 15, 40. ग्रैष्मिके 209, 2. ग्रैवाक्ष 228, 47.

घ

घट 108, 7. घटे 13, 7. ऽ_घट 84, 2. घटवत् 108, 7. घटा 13, 7. 142, 5. 244, 17. घटाले 244, 17. घटिक und घटिन् 108, 7. घटिले 108, 7. 142, 5. घाटे und घाटा 13, 8. घातक 81, 49. घातकि 58, 51. घातकी 81, 49. घातके 58, 51. घातेय 189, 5. 190, 5.

घातैर् 190, 5. घातैर्यो 189, 5. घासकुन्द und °कुन्दिकं 56, 12. √ घुद् 120. घुम् 85, 139. घृत m. n. 12, 43. घृतपदो 57, 35. घृतपोत 20, 6. °घोण Bah. (f. श्रु) 66, 12. घोर° 49, 12. घोष 124, 31. घोषस्थली 124, 47. घोषक 124, 31. घोषस्थलक 124, 47.

च

च (चण्) 85, 116. °चैकन und °चैकन 89, 11. चक्र 15, 25. 118, 6. 235, 8. m. n. 12, 26. चक्रपाल 235, 28. चक्रवाक 5, 6. 235, 9. चक्रवाकवती 5, 6. चक्रवाल 235, 29. चक्रिमेन् 118, 6. °चैक्वन 89, 11. चक्षुस् 151, 18. चटक 125, 61. चटका 4, 4. चटु 85, 136. 244, 34. चटुर्ले 244, 34. चणक 71, 72. चण्ड 147, 15. 162, 20. 186, 21. 228, 4. चैण्डक 186, 21. चण्डिमेन् 147, 15. चण्डेरी 162, 20. चण्डाल 59, 3. 227, 22. चण्डालैरी 227, 22. चतस्र 255, 7. चतुर् 222, 15. चतुर und चतुरै 13, 4. °चतुरैम् 222, 15. चतुर्दशो 239, 5. चतुर्विद्या 8, 26. चतुर्वेद 167, 48. चतुर्हायन 68, 29. चन 85, 92. °चन्दन 217, 5. चन्द्र, चन्द्रक und °कित्तै 101, 48. चन्द्रभागा und °भागैरी 162, 29. चन्द्रमस् 103, 27. 115, 7. चन्द्रितै 101, 48. चपल 15, 46. 167, 28. 174, 3. 188, 26. °चपल 231, 12. 233, 14. चपल° 213, 9. 234, 24. चपला am Ende eines Bah. 155, 12. √ चपलार्थे Med. 174, 3. चमस 71, 11. m. n. 12, 69. चमसिन् 125, 57. °चमसो 89, 10. चम्पा 206, 13. चय 18, 8. 102, 6. चैय 215, 10. चैयक 18, 8. चर 125, 2. चरै und चरैरी 133, 10. चरण 37, 25. 47, 6. 109, 15. 226, 7. 236, 30. m. n. 12, 34. चरणसै 109, 15. चरिणै 47, 6. चरण्यै 226, 7. √ चरण्यै 37, 25. चरम 37, 26. 209, 9. √ चरम्यै 37, 26. चरित und √ चरितार्थे Act. Med. 201, 2. चरु 172, 5. चर्क 235, 8. चर्ग 102, 6. चर्चा 23, 14. चर्मणवती 39, 10. चर्मन् 25, 21. 170, 6. 219, 10. चर्मवत् 219, 10. चर्मिक 144, 25. चैर्मिक 219, 10. चर्मिन् 170, 6. 210, 6. चर्मिन् 219, 10. चर्मोय 25, 21. चलै 95. 133, 5. चषक m. n. 12, 47. चषाल m. n. 12, 137. चौक्रपालेय 235, 28. चौक्रवाक्रेय 235, 9. चौक्रवालेय 235, 29. चौक्रायण 15, 25. चौक्रैरी 118, 6. चौक्रेय 235, 8. चौक्रय 118, 6. चाक्षुषै 151, 18. चाटकायनै 125, 61. चाटु 85, 136. चाणकै und चौणक्य 71, 72. चाण्डै 147, 15. 228, 4. चौण्डालक 59, 3. चातुर्दशै 239, 5. चौतुर्वेद्य 167, 48. 8, 26. चौन्द्रमसायनि 103, 27. चान्द्रायण und चान्द्रायणैभक्त 34, 3. चाप und चापै 102, 6. चापलै 188, 26. चौपलायन 15, 46. चौपल्य 167, 28. चाफट्टिक 110, 11. चामरग्राह und °ग्राहिकै 198, 11. चामरज्जु 119, 14. चामसायनै 125, 57. चौमस्य 71, 11. चार्थै 102, 6. चौरण 236, 30. चारमिकै 209, 9. चारायणै 125, 2. चौक्रेय 235, 8. चार्णै 102, 6. चार्चिकै 23, 14. चार्मणै 170, 6. चौर्मणवतेयक 39, 10. चौर्मिकायणि 210, 6. चार्मिक्यै 144, 25. चार्मिणै 170, 6. चालै 95. चिकार 237, 39. चिकित 71, 97. चिकित्सित 71, 98. चिकीर्षत् 151, 14. चिकैकणकन्य 87, 9. चिञ्चा 260, 15. चिकैकणकन्य 87, 10. चित्तविनोशन 128, 23. चित्र 125, 35. 132, 8. चित्ररथबाह्यैक und °बाह्यैक 194, 14. चित्रास्वाती 194, 34. चिन्ता mit क 243, 3. चिन्तिसुराष्ट्राः 46, 13. चिम्पा 260, 15. चिरम् 254, 132. चिरैम् 254, 20.

चिररात्राय 254, 133. चिरस्य 254, 134. चिरात् 254, 136. चिराय 254, 131. चिरेण 254, 135. चुक्र und चुक्रिर्मन् 118, 8. चुत्ता 90, 21. चुप und चुम्प 15, 47. चुरण und $\sqrt{\text{चुरण्ये}}$ 37, 36. चुरा 90, 6. चुल 160, 2. चुलुक 71, 73. चुल्ये 160, 2. चूडा 161, 8. 163, 10. चूडो 171, 16. चूडार 150, 7. चूडारकाः 29, 7. चूडाला 163, 55. चूडावत् 161, 8. चूडिक 144, 36. चूडितिक 144, 40. चूडिन् 161, 8. चैकित 71, 97. चेत् 85, 15. चेदि 48, 2. चैष्ट und चैष्टे 24, 9. चैकार्ये 237, 39. चैकिते und चैकित्ये 71, 97. चैकित्सिते und चैकित्सित्ये 71, 98. चैकीर्षिते 151, 14. चैटयत् 67, 7. 103, 23. 175, 4. चैटयतेविध 175, 4. चैटयतायनि 103, 23. चैटयत्यौ 67, 7. चैत्रायणे 125, 35. 132, 8. चैदिक (f. आ und ई) 48, 2. चोर 151, 15. 167, 5. 177, 11. चोरे und चोरे 133, 13. चौक्री und चौक्य 118, 8. चौर्त्त 90, 21. चौटयत् und चौटयतेविध 175, 4. चौडार्य 150, 7. चौडालि 163, 55. चौडि 163, 10. चौडिक्ये 144, 36. चौडितिक्ये 144, 40. चौपयत् 67, 6. 103, 23. 175, 3. चौपयतेविध 175, 3. चौपयतायनि 103, 23. चौपयत्यौ 67, 6. चौपायन und चौम्पायन 15, 47. चौर 90, 6. 151, 15. चौरक 177, 11. चौर्य 167, 5. °चौल 89, 12. चौलुक्ये und चौलुक्य 71, 73. च्यर्थ (s. च्वि S. 163*) 254, 89.

छ

छंवत् und छंवत् 85, 99. छगल 97, 5. 235, 10. छगला 163, 14. छत्र m. n. 12, 235. छत्रिक 144, 2. छन्दोभाषा 32, 4. छन्दोमान 32, 3. 76, 5. छन्दोविचिति 32, 5. छम्बट् 85, 99. छल m. n. 12, 158. छागमित्र und छागमित्रिक (f. आ und ई) 48, 27. छागल 97, 5. छागलि 163, 14. छागलेय 235, 10. छात्र und छात्रिक 177, 9. छात्रव्यंसक 178, 2. छात्रिक्ये 144, 22. छान्दस und छान्दसक 177, 8. छान्दोभाषे 32, 4. छान्दोमाने 32, 3. छान्दोविचिते 32, 5. छाल m. n. 12, 175. छिदा 171, 2. छिन्द्रविचक्षण 178, 69. छेद und छेदे 81, 61.

ज

$\sqrt{\text{जत्}}$ 196. जगती 26, 14. जघन und जघन्य 116, 19. 226, 3. °जघन्य 116, 19. जङ्घाप्रहत 2, 4. जङ्घाप्रहत 2, 3. जङ्घारथ m. Sg. und Pl. 184, 18. जङ्जे 24, 3. जट्टे 13, 6. जटा 13, 6. 142, 5. 244, 17. जटाले 244, 17. जटिले 142, 5. जटिलकाः 29, 30. जटिलिक und °का 228, 33. जठर° und °जठर 36, 14. जड 15, 38. 118, 15. जडिर्मन् 118, 15. जत् 125, 74. जतविल und जतु 47, 21. जतूकरण 71, 78. जन 1, 2. 15, 37. 74, 54. 109, 17. जने 215, 2. जनकीय 74, 54. जनपद 26, 17. जनमान 71, 24. जनवाद 40, 7. जनसे 109, 17. जनार्दन 128, 18. जननीय 25, 19. जनेवाद 40, 8. जनोवाद 40, 9. जन्तुकाः 29, 32. जन्या 25, 19. जर्षे 24, 5. जमदग्नि 71, 76. जंपती 194, 37. जम्बु 11, 38. जम्बू 206, 11. जम्भ 228, 5. जय und जयक 18, 10. जरे 133, 18. जरतिन् 230, 69. जरती 44, 7.

जरत्कारु 228, 54. जरमाय 71, 24. जरस्, °जरसेम् und जरा 222, 20. जरामृत्यु und °त्यू 46, 25. जर्ले 95. जलंधर 125, 49. जलपथ 119, 20. जलहृद 228, 25. जलापाहम् 250, 14. जलिक 144, 46. जल्पे 24, 4. जल्पेन 128, 12. जव 42, 15. जवन und जवनिमेन् 118, 23. जह्जोड 178, 57. जहिस्तम्ब 178, 58. जौगत 26, 14. जाङ्घाप्रहृतिके 2, 4. जाङ्घाप्रहृतिके 2, 3. जौङ्घि 163, 59. जाजल und जौजलायनि 103, 42. जाटलिके 228, 33. जौडायन 15, 38. जाडौं und जौड 118, 15. जात 15, 53. 71, 67. जाते 71, 67. जातदन्त 20, 3. जातपुत्र 20, 2. जातश्मश्रु 20, 4. जौतायन 15, 53. जातायने 125, 74. जातु 85, 113. जातू-कर्ण, जातूकर्ण und जौतूकर्ण्ये 71, 78. जौत्य 71, 67. जौनपद 26, 17. जानपदी 206, 10. जौनमान्य 71, 24. जानवादिके 40, 7. जौनायन 15, 37. जानु und जौनुक 186, 5. जानुप्रहृत und °प्रहृतिके 2, 2. जानेवादिके 40, 8. जानोवादिके 40, 9. जाबालेय und जौबालेय 190, 7. जामदग्ने und जौमदग्न्य 71, 76. जौम्बवक 11, 38. जाम्बवत, जौम्बवतक, जाम्बवन्त und जौम्बवन्तक 11, 31. जाम्भे 228, 5. जायापती 194, 38. जारतिनेये 44, 7. 230, 69. जारत्कार्ये 228, 54. जारभरे 133, 31. जौरमाय 71, 24. जाल 135, 5. 216, 5. m. n. 12, 254. जाले 95. जालंधरायण 195, 8. जालंधरायणे 125, 49. जालंधरायणक 195, 8. जालपद 206, 10. जालपदी 57, 3. 206, 10. जालपाद 261, 14. जालहृदे 228, 25. जौलिक 135, 5. जालिके 216, 5. जालिख्ये 144, 46. जावनें und जौवन्य 118, 23. जौवायनि 42, 15. जिगीपु 71, 37. जिज्ञास्यि (Leumann vermuthet मिञ्जास्यि *Knochenmark*; मिञ्जा im Prākṛit = मञ्जन्; vgl. सिञ्जास्यि) 194, 30. जित्व und जित्वन् 42, 11. जिह्माशिन und °शिन 230, 58. जिह्या 82, 6. जौमूत 148, 4. जौर्ण und जौर्णक 251, 10. जीव 230, 73. 244, 5. 248, 15. जीवन्त und °न्ती 42, 12. जीवले 244, 5. जुह्वत् 151, 12. जृम्भ m. n. 12, 77. √जृ 158. 203. जौगोपव्य und जौगोपव्यायणे 71, 37. जैत्र und जैत्रायणि 42, 16. जौत्वार्यानि 42, 11. जौवन्तार्यानि 42, 12. जौवि 248, 15. जौवेय 230, 73. जौह्माशिनैये 230, 58. जौषेम् 254, 24. जौलायन und जौलायनेभक्त 34, 7. जौह्वते 151, 13. ज्ञात und ज्ञातक 186, 18. ज्ञातल und ज्ञातलेये 230, 24. ज्ञानपते und ज्ञानपति 17, 2. √ज्या 158. 203. ज्याबाण्ये 189, 4. 190, 7. ज्याबाण्ये 190, 7. ज्याबाण्ये 189, 4. ज्येष्ठा 4, 21. 44, 9. ज्येष्ठिनेये 44, 9. ज्योक् 254, 48. ज्योतिष, ज्योतिस् und ज्योतिषिके 23, 9. ज्वर 101, 59. ज्वरे 215, 3. ज्वरिते 101, 59.

झ, ट, ड

झटिति 254, 121. टले und टाले 95. टोट und टोटै 81, 93. ट्वले und ट्वाले 95. डतम् Suffix अतम् 241, 6. डतर Suffix अतर 241, 5. डिकम् 85, 187. डुपद 42, 5. डुल und डुल्ये 160, 11. डौपदायनि 42, 5.

त, थ

तक्र 85, 149. तक्र 131, 11. तक्रकीय 126, 12. तक्रन् 81, 65. 126, 12. 228, 66. तक्र-
शिला 176, 25. 206, 19. तक्रशिलावत् 176, 25. तक्र्यो 81, 65. तैगर, तैगरिक und तगरिकी
52, 5. तङ्क m. n. 12, 232. तट 146, 20. तटाक m. n. 12, 119. तटिनो 146, 20. तडाक
228, 89. तडाग m. n. 12, 119. तण्ड 71, 49. तण्डक m. n. 12, 122. तण्डवतण्डाः 46, 14.
तण्डुल 9, 2. m. n. 12, 231. तण्डुलकिण्व 194, 11. तण्डुलीय und तण्डुल्यै 9, 2. तत् (तद्)
85, 66. तत्काल 48, 29. तत्पर 167, 73. तत्र 85, 19. तथा 85, 147. तथाहि 85, 43. तद्
85, 66 (तत्). 222, 17. 241, 12. °तदम् 222, 17. तनया am Ende eines Bah. 155, 15.
तनिर्मन् 147, 5. तनु 71, 46. 147, 5. 186, 16. तनु° und °तनु 36, 13. तैनुक 186, 16.
तैनुनैपात् 205, 4. तन्तस् und √ तन्तस्यै 37, 20. तन्तु 71, 39. तन्त्र und तन्त्रिते 101, 84.
तन्वो 31, 3. तन्द्रा und तन्द्रिते 101, 89. तन्वय und °थीय 74, 50. तर्पे 133, 33. तैपन
128, 10. तपस् 90, 12. √ तम् 221. तमस्काण्ड 45, 14. तमाल 146, 4. 235, 25. m. n.
12, 212. तमालिनो 146, 4. तेय 215, 9. तरे 133, 12. तरंग 101, 46. 146, 21. तरंगियो
146, 21. तरंगिते 101, 46. तरण und √ तरण्यै 37, 54. तरतम 167, 79. तरसा 254, 122.
तरने 133, 12. तरु 200, 9. °तरु 217, 10. तरुह 71, 47. तरुण 26, 8. 37, 54. 81, 127.
118, 26. तरुणमैन् 118, 26. तरुणो 81, 127. तरुवत् und तरुशै 200, 9. तर्कार und °रै
81, 23. तल 232, 14. तलवकार 232, 21. तलुह 71, 48. तलुन 26, 9. 81, 128. तलुनी
81, 128. तसि Suffix तस् und तसिल् Suffix -लत्स् 254, 89. तस्कर 140, 6. ताक्षक
126, 12. ताद्यो 228, 66. ताजक् 85, 161. ताडाके 228, 89. ताण्डव m. n. 12, 149. तौण्डव्य
und ताण्डव्यायने 71, 49. तौत्कालिक (f. आI und ई) 48, 29. तौत्यै 167, 73. तानवे 147, 5.
तौनव्य und तानव्यायने 71, 46. तौन्तव्य und तान्तव्यायने 71, 39. तापे 24, 13. तापसे
90, 12. °तापसी 233, 5. तौमालेय 235, 25. ताम्र 118, 12. ताम्रपर्णी 206, 7. ताम्रमैन्,
ताम्रै und तौम्य 118, 12. तौय 215, 8. तौरतम्य 167, 79. तारो 171, 13. तौरुह्य und
तारुह्यायणे 71, 47. तौरुण 26, 8. तारुणो und तौरुण्य 118, 26. तारुकाके 228, 51. तारुध्या-
यण und तारुध्यायणेभक्त 34, 14. तारुणे 228, 74. 229, 8. तारुणक 126, 10. तारुणकणे 228, 23.
तारुणायने 125, 43. तालवकारिणः 232, 21. तालिनः 232, 14. तालो 31, 4. तालु und तौलुक
186, 4. तौलुह्य und तालुह्यायणे 71, 48. तौलुन 26, 9. तावत् 85, 31. तिक und तिकीय
25, 9. तितिह 71, 91. तितिहा 90, 7. तिथ्यक 144, 48. तिमिर m. n. 12, 113. तिमिरवन
68, 30. तिरस् 37, 51. तिरैस् 254, 44. √ तिरस्यै 37, 51. तिल 251, 7. तिलक 101, 47.
144, 16. तिलक 251, 7. तिलकिते 101, 47. तिलिका 144, 16. तिस्र 255, 6. तीक्ष्ण 15, 20.
तीर्थ 92, 7. 124, 36. 218, 6. 229, 6. 237, 34. m. n. 12, 210. तीव्र 195, 17. 246, 3. तीव्र°
246, 3. तीव्रदार 191, 10. √ तीव्रायै Med. 246, 3. तु 85, 86. तुह 132, 2. तुण्डदेव und
तुण्डदेवेभक्त 34, 24. तुद 230, 52. तुन्द und तुन्दै 13, 3. √ तुम् 120. तुम् Infinitivendung
85, 152. √ तुम् (प्रस्तुम्यति गौः) 140, 7. तुरण und √ तुरण्यै 37, 37. तुल 160, 14. तुलभ

und °र्भनीय 114, 16. तुल्यं 160, 14. तुवे 85, 173. तुष 132, 3. तूया 81, 11. तूयाकण 228, 23. तूयौ 81, 11. तूयौम् 254, 25. °तूस्त 89, 7. तूच 71, 45. तूचाक 228, 51. तूया 25, 28. 47, 15. 125, 43. 126, 10. 141, 2. 223, 5. 228, 74. 229, 8. m. n. 12, 106. √ तूया 84, 14. तूयाकण 228, 23. m. Sg. und Pl. 184, 5. तूयाकौय 126, 10. तूयापदौ 57, 12. तूयाम्य 223, 5. तूयाव und °र्वनीय 25, 58. तूयौल 47, 15. तूयौय 25, 28. तूयोपल und तूयोलप 73, 25. तूयौ 141, 2. √ तूप् (तूप्नाति) 68, 25. 192. तूपत् und √ तूपार्ये Med. 174, 15. तूप् 246, 3. 247, 3. तूप्° und √ तूप्पार्ये Med. 246, 3. तूप्तिन् 247, 3. तूप् und √ तूप्पार्ये 246, 3. तूप् und तूप्ति 101, 65. तूष्णावरुच्ची (doppelte Betonung) 205, 8. तेजन und °नेनी 81, 73. तेलु 195, 10. तैकायने 125, 13. तैक्ष्णायन 15, 20. तैतल und तैतलायनि 103, 17. तैतिच्चै 71, 91. 90, 7. तैतिच्य 71, 91. तैतिल und तैतिलायनि 103, 17. तैथ्यिक्य 144, 48. तैथ्ये 218, 6. 229, 6. तैथ्यक 124, 36. तैथ्यिके 92, 7. तैथ्ये 237, 34. तैल 82, 3. तैलक्ये 144, 16. तैलपोत 20, 5. तैलवक 195, 10. तैलिक्ये 144, 16. तैवक 195, 17. तैवदारव 191, 10. तैप 82, 2. तोमर m. n. 12, 168. तोरण m. n. 12, 169. तोदायणौ 132, 2. तोणकणौ 228, 23. तांदेये 230, 52. तोषायणौ 132, 3. त्यद् und °त्यडेम् 222, 16. त्रयोदशी und त्रायोदशे 239, 4. त्रिक 55, 24. त्रिकण्टक 191, 11. त्रिकिके 55, 24. त्रिगर्त 189, 6. 190, 8. त्रिपदौ 57, 14. त्रिफला und °ली 4, 15. त्रिभाव 167, 13. त्रिवण und त्रिवेणौ 228, 83. त्रिष्टुभ 26, 15. त्रिकण्टक 191, 11. त्रैगर्त 190, 8. त्रैगर्तायन und त्रैगर्तायनक 11, 10. त्रैगर्तो 189, 6. त्रैभाव्य 167, 13. त्रैयाहावक 124, 23. त्रैवण 25, 12. त्रैवणौ 228, 83. त्रैवणौय 25, 12. त्रैष्टुभ 26, 15. त्र्यादायण, त्र्यादायणौभक्त, त्र्यायण und त्र्यायणौभक्त 34, 5. त्र्याहाव 124, 23. त्र्ये 241, 10. त्र्य 241, 11. त्र्यत् 241, 10. त्वरमाण 86, 7. त्वा 85, 33. त्वे 85, 34. त्वे 85, 34a. त्सरु und त्सरुक 18, 2. घाट 85, 151. घाल् Suffix -लघा 254, 89.

द

दंश 26, 23. 161, 21. दंशौ 133, 37. दंशवत् und दंशिने 161, 21. दंष्ट्रा 4, 25. 219, 13. दंष्ट्रावत्, दंष्ट्रिक und दंष्ट्रिन् 219, 13. दक्षिण 241, 15. दक्षिणा 170, 12. दक्षिणापथ 124, 45. दडौ 260, 17. दण्ड 33, 28. 119, 17. 125, 73. 147, 14. 228, 7. 232, 15. m. n. 12, 20. दण्डक m. n. 12, 214. दण्डके 33, 28. दण्डयाह 198, 9. दण्डप 125, 73. दण्डक 144, 9. दण्डिन् 125, 53. दण्डिमैन् 147, 14. ददुण्यौ und ददू 139, 12. °दधिक Bah. 30, 9. दन्त 244, 16. दन्तजात 20, 3. दन्तजाहै 43, 10. दन्ताय und °र्षनीय 74, 48. दन्तौल 244, 16. दपे 133, 30. √ दम् 221. दैमन 128, 11. दंपती 194, 36. दम्भे 133, 29. दर 72, 15. m. n. 12, 139. दरै 24, 12. दरद् und दरद 245, 10. दैर्षण 128, 14. दर्भ 14, 6. 58, 27. 223, 2. दर्भपूतीक n. 73, 22. दर्भमैय 223, 2. दर्भरै 14, 6. दर्भशर n. 73, 21. दर्भानूप 68, 23. दैये 72, 15. दशै 133, 27. दल 160, 4. 247, 16. दलत् (दलन्त्) 11, 41. °देलप 89, 9. °दलित 60, 19. दलिन् 247, 6. दल्भ 71, 96. दलिम् und °मत् 183, 2. दल्यै 160, 4. दैव 215, 28.

दश 237, 18. दशग्राम 48, 17. 55, 21. 56, 4. दशग्रामिकै 55, 21. दशार्ण 212, 15. दशार्ह 136, 9. 151, 24. 212, 16. दशार्हपयस् 212, 17. दशेरुक 104, 11. दह 85, 59. दहन und °ने 81, 159. दौक्षक 195, 21. दाक्षायण und दाक्षायणभक्त 34, 12. दाक्षि 195, 21. दाक्षिणै 170, 12. दाक्षिणापथक 124, 45. दाडिम m. n. 12, 36. दाडो 260, 5. दाडै 147, 14. 228, 7. दाण्डग्राहिकै 198, 9. दाण्डायने 125, 73. दाण्डायनस्थलक und दाण्डायनस्थली 124, 12. दाण्डिकै 216, 4. दाण्डिकै 144, 9. दाण्डिनः 232, 15. दाण्डिनायने 125, 53. दान und दानक 186, 15. दानच्युत 46, 17. दामकण्ठाः 29, 26. 50. दामोष्णीषि und °ष्यै 58, 17. दायद und दौयाद्य 167, 42. दारगव n. 194, 20. दारद 245, 10. दारव und दारु 191, 6. 9. दारु m. n. 12, 217. दारुण 49, 2. दार्यै 58, 27. दार्या 127, 14. दार्याघाट und °वत् 176, 32. दार्यै 127, 14. दार्यै 77, 10. दौलन्तक (?) 11, 41. दारुणै und दौलभ्य 71, 96. दाल्वा und दाल्वै 127, 17. दौशग्रामिक (f. आ und ई) 48, 17. दौशग्रामिकै 56, 4. दौशार्ण 212, 15. दौशार्ह 136, 9. 151, 24. 212, 16. दौशार्हपयसे 212, 17. दौशर्यै 237, 18. दास 125, 18. 201, 7. दासक und दौसकायन 15, 48. दासग्राम und दौसग्रामिक (f. आ und ई) 48, 17. दासपत्नी 240, 9. दासमित्र 48, 24. दासमित्रायण und दासमित्रायणभक्त 34, 10. दासमित्रि 34, 9. दौसमित्रिक (f. आ und ई) 48, 24. दासमित्रिभक्त 34, 9. √ दासार्थे Act. Med. 201, 7. दासायने 125, 18. °दासो 233, 6. दासोदास n. 73, 26. दासोपदो 57, 16. दासोपाद 261, 17. दासोमाणवक n. 73, 11. °दासेरुक 104, 11. दिक्कम् 85, 97. दिन m. n. 12, 127. दिरसा 245, 13. दिव् und °दिवैम् 222, 7. दिवस m. n. 12, 17. दिवो 254, 17. दिश 222, 12. 230, 12. °दिशैम् 222, 12. दिशा 230, 12. दिष्ट्या 85, 125. 254, 69. दीक्षा 101, 86. दीक्षातपसा 113, 11. दीक्षितै 101, 86. दीन 167, 68. दीप 9, 21. 18, 14. दीपक 18, 14. दीपनीय 9, 21. दीप्त und दीप्य 72, 23. दीप्य 9, 21. दीर्घ 118, 30. 147, 24. 218, 15. दीस und दीस्य 72, 23. दुःख 37, 23. 101, 38. 246, 2. 247, 2. दुःख 246, 2. √ दुःखायै Med. 246, 2. दुःखितै 101, 38. दुःखिन् 247, 2. √ दुःख्यै 37, 23. दुन्दुभिषेचन und °षेवण 250, 16. दुर् 154, 10. दुर्ग 125, 39. दुर्भगा 44, 3. Am Ende eines Bah. 155, 5. दुर्भाव 188, 19. दुर्मनस् 15, 57. 174, 8. √ दुर्मनार्थै Med. 174, 8. दुर्मित्रा 163, 18. दुर्हृद् 188, 17. दुर्हृदय 188, 15. दुवस् und √ दुवस्यै 37, 13. दुष्ट 250, 11. दुष्ट 28, 11. 250, 11. 254, 145. दुष्टपुरुष 167, 36. दुःप्रधि 250, 9. दुःप्रमम् 105, 18. दुःप्रामन् 250, 3. दुःप्रेध 250, 6. दुस् 154, 9. दुस्तोर्षे 129, 8. दुःस्तो 188, 13. दुहितृ 164, 50. 255, 2. Am Ende eines Bah. 155, 13. दुह्य m. Sg. und Pl. 184, 3. दूरेपाक 131, 4. दूरेपाका 131, 7. दूरेपाकु 131, 9. दूषण 128, 4. दूष्य 24, 8. दृढ m. n. 12, 206. √ दृष् 192. दृश und °दृशैम् 222, 13. दृशान und दृशानक 80, 13. दृषदुपल n. 194, 12. °दृष्ट 60, 17. दृष्टि 77, 10. 172, 11. √ दृ 158. 203. देव 26, 36. 74, 55. देवै 133, 16. देव 234, 11. देवकनीय 74, 55. देवजूति 115, 8. देवतर 230, 20. देवता 151, 32. देवदत्त 48, 16. देवदत्तशठ 232, 20. देवदर्शन 232, 9. देवनीति 115, 10. देवभीति 115, 3. देवयात und देवयान 195, 5. देवयथ 103, 16. देवराज 48, 21. 59, 9. देवलाति 115, 4. देववापि und °पनीय 114, 21. देवविशा 4, 20. देवशर्मन् 74, 30. 163, 21. देवशर्मार्थै 74, 30. देवसूति 115, 9. देवस्यत्वक 80, 4. देवहू 71, 99. देवहूति

115, 2. देवासुर 212, 12. देवि 149, 22. देवी 133, 16. देवीधिक् 80, 7. देवीराष्क 80, 5. देश, देश्य und देश्य 116, 15. देह 24, 15. 81, 69. m. n. 12, 180. देहल und देही 81, 70. देही 81, 69. देह्य 167, 68. देहसे 245, 13. देह्ये 147, 24. 218, 15. देह्यो und देह्य 118, 30. देहीपि 110, 5. देव 26, 36. देवत m. n. 12, 128. देवते 151, 32. देवतरये 230, 20. देवति 110, 6. देवदत्तशर्दिनः 232, 20. देवदत्तिक (f. आ und ई) 48, 6. देवदर्शनिनः 232, 9. देवमति und देवमिन्नि 110, 9. देवयज्ञि 110, 10. देवयातक, देवयातव, देवयातवक und देवयानक 195, 5. देवषायनि 103, 16. देवराजक 59, 9. देवराजिक (f. आ und ई) 48, 21. देवलि 110, 6. देवशर्मि 74, 30. देवशर्मि 163, 21. देवशर्म्य 74, 30. देवस्थानि 149, 12. देवहर्वे und देवहर्व्य 71, 99. देवासुरे 212, 2. देश्ये 230, 12. दोडो 260, 6. दोषे 133, 17. दोषा 254, 67. दोषो 133, 17. दोह 92, 4. 101, 36. दोहिते 101, 36. दोमायणे 125, 39. दोर्भागिनेये 44, 3. दोर्भाजे 188, 19. दोर्मनसायने 15, 57. दोर्मिन्नि 163, 18. दोर्हिदे 188, 15. दोर्हुदे 188, 17. दोषकगति 110, 41. दोष्टव 28, 11. दोष्पुरुष्य 167, 36. दोःस्त्रे 188, 13. दोर्हिके 92, 4. दोर्हित्र und दोर्हित्रायणे 164, 50. द्यूत m. n. 12, 25. द्यौ 85, 192. द्रवस् und √द्रवस्यै 37, 50. द्रव्यान्तर 178, 84. द्राक्षा 180, 4. 183, 8. 260, 9. °द्राक्षा 89, 6. द्राक्षाप्रस्य 180, 4. द्राक्षामत् 183, 8. द्राघिमन् 118, 30. 147, 24. दु 183, 20. दुघ 228, 72. दुघण 11, 2. दुण und दुणो 81, 12. दुपद 42, 5. दुपदो 57, 26. दुम 183, 22. दुमत् 183, 20. 22. √दुह् 192. दुहण 11, 3. दुह्य 228, 72. m. Sg. und Pl. 184, 3. द्रोण 81, 13. 130, 60. m. n. 12, 48. द्रोणपदो 57, 25. द्रोणो 81, 13. द्रोणीपदो 57, 25. द्रोह 92, 3. 101, 35. द्रोहिते 101, 35. द्रोचे 228, 72. द्रोघणक 11, 2. द्रोघिके 130, 6. द्रोपदायनि 42, 5. द्रोहणक 11, 3. द्रोहिके 92, 3. द्रोह्ये 228, 72. द्वारपालिके und °पालो 198, 4. द्विपदा 23, 8. द्विपदो 23, 8. 57, 13. द्विभाव 167, 12. द्विसुसिले 122, 2. द्वीप 35, 11. 124, 41. 125, 20. m. n. 12, 24. द्वे 85, 34b. द्वेपे 35, 11. द्वेपक 124, 41. द्वेपदिके 23, 8. द्वेपायने 125, 20. द्वेभाव्य 167, 12. द्वेयाहावक 124, 22. द्वात्तायण und द्वात्तायणेभक्त 34, 4. द्वाहाव 124, 22.

ध

धनंजय 71, 21. धनपति 17, 4. 167, 55. धनुर्दण्ड 216, 4. धनुष्कपाल 45, 10. धनुस् m. n. 12, 218. धन्वपति 17, 12. धमनि und धमनीले 244, 15. धर्म 23, 13. m. n. 12, 27. धर्मन् 170, 16. धर्मपति 17, 14. धर्मार्थो 194, 72. धर्मिक 144, 12. धर्मिणी 230, 11. धर्मिन् 170, 16. धर्म्य 15, 51. धातक und °कौ 81, 49. धात्रेय 46, 27. धौनंजय 71, 21. धानपते 17, 4. धौनपत्य 167, 55. धानुर्दण्डके 216, 4. धानुष्के 216, 4. धान्य 15, 67. धान्यपते und °पति 17, 11. धौन्यायन 15, 67. धान्वपते 17, 12. धाय्य, धौय्य, °धौय्य und धाय्या 116, 6. धारणि 110, 2. धारा 244, 40. धारो 171, 14. धौरा 215, 22. धाराले 244, 40. धौतराजक und धौतराज्ञो 124, 34. धौतेय 189, 5. 190, 6. धौतेय 190, 6. धौतेयो 189, 5. धामे 170, 16. धार्मपते 17, 14. धार्मिके 23, 13. धार्मिके 144, 12. धार्मिके 170, 16. धार्मिके 230, 11.

धौर्म्यायण 15, 51. धिक् 85, 70. ध्रुवक 142, 3. 156, 18. ध्रुवका 163, 16. ध्रुवकिन् 156, 18. ध्रुवकिल्ल 142, 3. √ ध्रू 158. 203. धूम 15, 31. 61, 21. 71, 18. 141, 3. 183, 24. 224, 3. धूममत् 183, 24. धूमावती 224, 3. धूम्यौ 141, 3. धूम 15, 32. धूर्त 151, 35. 167, 6. 177, 12. धूर्त 231, 2. धूर्ता 31, 7. धूसी 31, 8. धेनु 26, 12. 164, 18. धेनुजि 58, 52. धेनुष्या und धेनुष्यित् 101, 28. धेनव 26, 12. 164, 18. धेनुज्यै 58, 52. धौमतायन und धौमतायनक 11, 17. धौमायन 15, 31. धौर्मौय 61, 21. धौर्म्य 71, 18. धौर्मायण 15, 32. धौर्ते 151, 35. धौर्तिक 177, 12. धौर्तय und यौ 189, 5. धौर्त्य 167, 6. धौर्विक 163, 16. धञ्जि und ंमत् 173, 10. धाक्षा und ंमत् 183, 9. ध्रियमाण 86, 7. ध्रुव 59, 19. ध्रुवक 142, 4. ध्रुवका 142, 4. 156, 4. 163, 15. ध्रुवकिं 156, 4. ध्रुवकिल्ल 142, 4. ध्रौवक 59, 19. ध्रौविक 163, 15. √ ध्रंस 120. ध्रंसकला 31, 11. ध्वज 162, 28. m. n. 12, 11. ध्वजवाद 103, 45. ध्वजि und ंमत् 183, 11. ध्वजौ 162, 28. ध्वन 15, 60. ध्वाक्षा und ध्वाङ्गा 260, 11. ध्वाजवत und ध्वाजवतायनि 103, 26. ध्वाजवदायनि 103, 45. ध्वानायन 15, 60.

न

न 85, 30. 254, 32. नक् 254, 50. नकिम् 85, 25. नकिर् 85, 27. नकौम् 85, 26. नकुल und ंला 225, 11. नक्तम् 254, 31. नख 162, 35. m. n. 12, 32. नख Bah. (f. श्रा) 66, 2. नखजाह्ने 43, 3. नखप्रचम् 178, 42. नखर m. n. 12, 33. नखरजनी und नखररजनी 260, 3. नखौ 162, 35. नग 14, 10. नगर 39, 8. नगरै 14, 10. नगर 68, 5. नैगरकाक 138, 10. 187, 16. नगरमर्दिन् 163, 40. नैगरवायस 138, 11. 187, 16. नगरो 39, 8. नग्नमुषित 194, 4. नट 81, 92. 141, 13. नटौ 81, 92. नट्यौ 141, 13. नड 15, 75. 34, 23. 47, 8. 109, 2. 141, 13. 146, 6. नडैभक्त 34, 23. नडसै 109, 2. नडागिरि 50, 3. नडिनी 146, 6. नडिल 47, 8. नड्यौ 141, 13. नचेत् 85, 111. नत्त 15, 79. नद 14, 5. 34, 23. नदं 133, 7. नदैभक्त 34, 23. नदरै 14, 5. नदो 228, 82. नदौ 133, 7. ननान्द्र 164, 51. 255, 3. ननु 85, 81. नन्दन 68, 4. 12. नन्दिन् 68, 3. √ नभ् 120. नभाक 228, 52. नैभ्य 72, 11. नम 15, 81. नमस् 37, 18. 254, 87. Mit क् 243, 26. √ नमस्यै 37, 18. नय 18, 2. नैय 215, 7. नैयक 18, 12. नयात् 167, 66. नर 47, 23. 125, 16. 227, 25. नरक 104, 4. नरद, नैरदिक und नरदिकी 52, 2. नरनगर 68, 26. नरपति 167, 56. नराची und नरालि 225, 10. नैराशैस 205, 5. नरिल 47, 23. नरत 92, 5. नरतै 133, 25. नरतन 58, 10. नल 160, 3. 237, 26. नल 95. नलद, नैलदिक und नलदिकी 52, 3. नल्यै 160, 3. √ नश् 192. नह 85, 20. नहि 85, 112. नहिकम् 85, 105. ना 85, 171. नाकुल 225, 11. नागर 144, 35. नौगरमर्दि 163, 40. नौगरेयक 39, 8. नाग्यै 144, 35. नाट 81, 94. m. n. 12, 102. नाटौ 81, 94. नौडायन 15, 75. नौत्तायन 15, 79. नाना 254, 60. नौनान्द्र und नानान्द्रायणौ 164, 51. नाभाक 228, 52. नाभि 72, 11. 244, 4. नाभिल 244, 4. नाम् 78, 15. नौमायन 15, 81. नौयात्य 167, 66. नौरयत्य 167, 56. नाराचै 225, 10. नारायणै 125, 16. नाराल 225, 10. नारौ 227, 25. नार्तिकै

92, 5. नालं 9५. नाल m. n. 12, 90. 251. नालीक und नालीक्रीनी 146, 25. नाल्यं 237, 26. नौधिक und नौधिन् 219, 17. नाव्य und नाव्यायने 125, 77. नासा 237, 12. नासिका und नासिक्यं 237, 37. नास्तिक 144, 32. 167, 103. नास्तिक्यं 144, 32. नौस्तिक्य 167, 103. नास्यं 237, 12. नि 154, 13. निकथित und ०तिन् 22, 7. निकषा 254, 29. निकुच्यकर्गि 122, 19. निगड m. n. 12, 83. निगदित und ०तिन् 22, 4. निगम 32, 10. निगह्योत und ०तिन् 22, 44. निघातिन् 167, 61. निचय 18, 7. निचय० 234, 6. निचयक 18, 7. निजि und ०मत् 183, 12. नितान्त, नितान्तवृत्त, ०वृत्तीय, नितान्तावृत्त, ०वृत्तीय und नितान्तनीय 25, 56. नित्य 218, 2. नित्यदा 254, 113. नित्यम् 254, 112. निदाघ 131, 22. m. Sg. und Pl. 29, 24. निद्रा und निद्रित्तं 101, 25. निधन m. n. 12, 75. निधन० 234, 8. निधान 33, 7. 167, 58. 236, 8. निधान० 234, 8. निधानकं 33, 7. निपठित und ०तिन् 22, 9. निपतित und ०तिन् 22, 36. निपत्यरोहिणी 178, 50. निपात 167, 46. निपाद und निपादक 18, 13. निपुण 167, 29. 188, 27. निपुण० 213, 10. 234, 25. ०निपुण 231, 13. 233, 15. निबद्ध 33, 8. 207, 5. निबद्धकं 33, 8. निबन्ध, ०कं, निबन्धन und ०कं 33, 8. निमग्न 207, 11. निमित्त 23, 7. 32, 21. निर् 154, 8. निरक्षिन् 83, 8. निरक्षिन् 129, 11. निराकृत 22, 26. ०निराकृत 60, 14. निराकृतिन् 22, 26. निरुक्त 23, 6. 32, 8. निरुक्त 19, 5. निरुपलं und निरुपलं 129, 2. निर्मत्तिकं 129, 3. निर्मशकं 129, 4. निर्यास 55, 10. m. n. 12, 76. निर्यासिकं 55, 10. निलीन und ०कं 33, 4. निव 167, 57. निवाकु 163, 4. निवात 33, 6. 132, 24. निवातकं 33, 6. निवार्येन् 83, 11. निवास 33, 5. 75, 13. ०निवास 68, 14. निवासकं 33, 5. निवासिन् 83, 10. निवेश 236, 22. ०निवेश 68, 13. निशान्त und ०न्तीय 25, 43. निशार्येन् 83, 12. निश्चप्रचम् 178, 43. निश्च 167, 33. निशार्विन् 83, 9. निष्ठाप्रथामा 178, 51. निषेध 250, 8. निपाद 59, 4. 164, 41. निषादित und ०तिन् 22, 8. निषेध 250, 5. निष्क m. n. 12, 188. निष्कल und ०लं 81, 137. निष्कालकं 129, 5. निष्कालिकं 129, 6. निष्कुल 167, 82. निष्कमण 101, 9. 218, 3. निष्कमणितं 101, 9. निष्पदा 57, 20. निष्पाद् und निष्पाकल (l) 244, 45. निष्पाव und ०लं 244, 8. निष्पेष 238, 8. निष्पेषं 129, 7. निःषेध 250, 8. निःषमम् 105, 19. निःषामन् 250, 2. निःषेध 250, 5. निस् 154, 7. निस्सर्ग 238, 10. निस्तरिकं 129, 10. निस्तरिपं 129, 9. नीच 191, 5. नीचायक und ०कीय 25, 45. नीचैस् 254, 7. नीड m. n. 12, 229. नीप 191, 5. नील 103, 12. 191, 5. 201, 3. √ नीलार्ये Act. Med. 201, 3. नु 85, 87. नुकम् 85, 190. नुवे 85, 175. नूनम् 85, 7. नृ 227, 25. √ नृत् (नरानृत्यते) 68, 9. नृनमन् 68, 2. नृषत् und √ नृषार्ये Med. 174, 24. √ नृ 158. 203. नेत् 85, 14. नेम 241, 12. नेगर्मे 32, 10. नैघात्य 167, 61. नैच 191, 5. नैत्यं 218, 2. नैधान 236, 8. नैधान्य 167, 58. नैष 191, 5. नैपात्य 167, 46. नैपुणं 188, 27. नैपुण्य 167, 29. नेबद्धकं 207, 5. नेमनकं 207, 11. नेमित्तं 32, 21. नेमित्तिकं 23, 7. नेमिन्नि 110, 19. नेमिपि 110, 26. नेयप्रोधं 157, 2. नेयार्यं 32, 6. नेयार्यिकं 23, 3. नेयार्यिकं 23, 4. नेरुक्तं 32, 8. नेरुक्तिकं 23, 6. नैल 191, 5. नैलायनि 103, 12. नेव 25. 27. नेवकि 110, 8. नेवतायने 132, 24. नेवति 110, 8. नेवाकव 25, 27. नेवाकवि 162. 234. कवीय 25, 27. नैवासिक 75, 13. नेवीय 25, 27. नैवेश 236, 22. नैव्य 167, 57. 23, 33. नेव 82, 2. नैषाद 164, 41. नैषादक 59, 4. नैषादायन 164, 41. नैष्कुन्य 16. पाणं निष्कमणं

218, 3. नैष्येधिक 238, 8. नैसर्गिक 238, 10. नो 85, 79. 170. नोचेत् 85, 110. नोट und नोट्टी 81, 94. नो 85, 79. 219, 17. °नोक Bah. 30, 7. नोवत् 219, 17. नोषेचन und नोषेवण 250, 15. न्यग्रोध 33, 2. 55, 3. 131, 23. 156, 6. 157, 2. न्यग्रोधक 33, 2. न्यग्रोधिक 55, 3. न्यग्रोधिन् 156, 6. न्याय 23, 3. 32, 6. 116, 23. न्यायम् 78, 9. न्याय्य und °न्याय्य 116, 23. न्यास 23, 4. 135, 6. न्यासिक 135, 6. न्ये 85, 174.

प

पक्ष 116, 5. पक्षिक 144, 45. पक्षिगणक 28, 9. पक्षम् und पक्षल 244, 42. पक्ष्य und °पक्ष्य 116, 5. पङ्क 142, 8. m. n. 12, 107. पङ्कज und पङ्कजिनी 146, 22. पङ्कल 142, 8. पङ्क 26, 13. पक्षतभञ्जता 178, 62. पक्षप्रकृटा 178, 71. पक्षलवणा 178, 70. पञ्चक m. n. 12, 171. पञ्जजन 152, 12. पञ्चदश 239, 6. पञ्चन् 163, 27. पञ्चपदी 57, 37. पञ्चाल 26, 31. 125, 56. पञ्जर 237, 24. पट 81, 112. पेटत्ककन्य 87, 5. पटर und °रौ 81, 16. पटह m. n. 12, 152. पटिमन् 147, 4. पट्टी 81, 112. पट्टु 147, 4. पट्टु 213, 6. 234, 21. °पट्टु 231, 9. 233, 10. पट्टार 124, 44. पटित und °तिन् 22, 37. पण 130, 2. पणव m. n. 12, 247. पण्डा 101, 63. पण्डारकाः 29, 51. पण्डित 118, 17. 174, 5. पण्डित 101, 63. पण्डित 213, 7. 234, 22. °पण्डित 231, 10. 233, 12. √ पण्डितार्थे Med. 174, 5. पण्डितमन् 118, 17. पर्त 95. 133; 6. पतञ्जल m. Sg. und Pl. 29, 19. पतत्रि und °न् 212, 19. पताका, °वत्, पतातिक und पतार्किन् 219, 9. पत्तिगणक 28, 9. पत्तिगणक 185, 12. पत्र 9, 23. 244, 33. 251, 11. पत्रक, पत्रमूल und पत्रमूलक 251, 11. पत्रल 244, 33. पत्रिक 144, 43. पत्तिगणक 28, 9. पत्रैय und पत्रैय 9, 23. पत्रावत् 212, 10. पत्र 71, 109. 95. °पत्रम् 222, 22. पत्रिक und °का 144, 24. पत्रिकार 58, 36. पत्रिन् 116, 10. 132, 10. 222, 22. पत्रैय und °पत्रैय 116, 10. पद 23, 18. 64, 2. पदक m. Sg. und Pl. 184, 30. पदक 64, 2. पदक्रम 23, 18. पदञ्जल m. Sg. und Pl. 29, 20. पदव्याख्यान 32, 2. पदाति 170, 9. पदिक 135, 8. पद्धति 162, 2. 170, 10. पद्धतौ 162, 2. पद्म 146, 2. m. n. 12, 13. पट्टिमनी 146, 2. पफकरकाः 104, 4. पम्पस् und √ पम्पस्ये 37, 21. पम्पा 206, 14. पय 215, 27. पयस् 37, 55. 146, 32. पर्यासिनी 146, 32. °पयस्क Bah. 30, 6. √ पयस्ये 37, 55. पर 74, 54. 241, 15. पर 234, 9. परकौय 74, 54. परकुल 152, 6. परदर 8, 29. परम् 254, 101. परम् 49, 14. परमस्य 167, 24. परयुग 152, 5. परल 228, 91. परलोक 8, 15. परशु 164, 52. 244, 11. परशुल 244, 11. परस्त्रौ 8, 20. 44, 12. 164, 52. परस्यकुल 152, 7. परा 154, 2. पराशर 61, 26. 71, 77. परि 154, 21. परिकथित und °तिन् 22, 33. परिकर्षे 129, 14. परिकलित und °तिन् 22, 11. परिकेशे 129, 14. परिचक्र (१) 144, 51. परिगणित und °तिन् 22, 39. परिगदित und °तिन् 22, 5. परिगहन 68, 18. परिगूढ und °क 33, 10. परिगृहोत् 13, 4. °परिचारक 185, 3. नैष्पाह, °वत् und परिणाहिन् 161, 16. परित (१) und °तिन् (१) 22, 41. परिद्वैत् 24, 10. परि^{72, 120,} 59. परिनन्दन 68, 19. परिनर्तन 68, 17. परिषादे 129, 14. परिभविन् 83, 29. परिभावि^{57,} 56; 30. परिमण्डल 167, 94. परिरक्षित und °तिन् 22, 13. परिल 228, 26. परि-

वंश und °कै 33, 24. परिखादित und °तिन् 22, 6. परिखाप 55, 9. 156, 16. परिखापिके 55, 9.
 परिखापिन् 156, 16. परिवृत्त und °कै 33, 29. परिवृत् 118, 3. °परिवेषके 185, 4. परिवर्द्धिमन्
 118, 3. परिव्राजक 188, 21. परिव्राजकक्रांशिकां und परिव्राट्क्रांशिकां 113, 7. परिवट् 23, 21.
 59, 10. परिषादक 212, 6. परिषिक 228, 30. °परिषेचक 185, 4. परिष्टुत् 24, 10. परिसारक 212, 6.
 परिहस्तै 129, 14. परोजन्तम् 222, 21. पर्ण 25, 44. 109, 5. 228, 76. 229, 9. 244, 78. पर्णक
 m. Sg. und Pl. 29, 39. पर्णले 244, 78. पर्णवल्क 71, 66. पर्णसे 109, 5. पर्णाढक m. Sg. und
 Pl. 184, 10. पर्णिक und पर्णिके 52, 10. पर्णो 52, 10. 206, 6. पर्णोय 25, 44. पर्योचित 19, 2.
 पर्यालो 31, 22. पर्येहि und °हे 227, 18. पर्वत 97, 11. पर्वन् 239, 9. पशू und पशूले 244, 11.
 पशेट् 59, 10. पशिक 144, 23. पले 95. पलल und पललने 139, 16. पलालिने und पलालो
 139, 12. पलाश 25, 31. 47, 4. 55, 23. 207, 2. 236, 21. °पलाश 217, 15. पलाशिके 55, 23.
 पलाशिल 47, 3. पलाशोय 25, 31. पलित 13, 5. 237, 13. पलिते 13, 5. पल्लव 101, 22.
 m. n. 12, 249. पल्लविते 101, 32. पल्लो 124, 32. ∟_पल्लव 84, 3. पंवन 128, 19. पव-
 ट्टुरिक 230, 33. पवित्र 15, 28. m. n. 12, 192. पविन्द und °न्दा 15, 27. पशु 85, 126.
 पशुपति 17, 18. पशिक 228, 27. पांसु und पांसुले 244, 9. पाक 132, 25. 147, 19. पाके
 147, 19. पाका 4, 9. पाकायने 132, 25. पाकिमन् 147, 19. पात्रिके 144, 45. पौत्त्रिगणक
 28, 9. पौङ्ग 26, 13. पौञ्चजनीन 152, 12. पाञ्चजन्य und पौञ्चजन्यायिन 42, 7. पाञ्चदश
 239, 6. पौञ्चाल 26, 31. पाञ्चालायने 125, 56. °पाञ्चालेय 46, 6. पौञ्चि 163, 27. पाञ्चये
 237, 24. पाट् 85, 73. पाटल 141, 6. पाटले 166, 11. पाटलका und पाटलका 141, 6.
 पाटलो 166, 11. पाटल्या 141, 6. पाटवे 147, 4. पौट्टारक 124, 44. पाटन und °ने 81, 99.
 पाटा und पाटेये 127, 11. पाणिके 130, 2. पायट, पायटे, पायड und पायडे 81, 121.
 पायडवेये 230, 95. पायडतेने und पौयडित्य 118, 17. पायडु 230, 95. पाते 95. पातत्रे und
 पातत्रियो 212, 19. पातन und °ने 81, 98. पौत्त्रिगणक 28, 9. पात्रिके 144, 43. पौत्त्रिगणक
 28, 9. पात्रोचत 212, 10. पात्र m. n. 12, 42. पौत्रबहुलाः 138, 2. 187, 16. पात्रोच m. n.
 12, 50. पौत्रेसमिताः und °समिताः 187, 16. पाथे 71, 109. 95. पाथिकारे 58, 36. पाथिके
 144, 24. पाथेय und पौथेयक 124, 30. पाथ्य 71, 109. पाट् 135, 8. पाट 15, 68. 18, 13.
 82, 11. 130, 3. 216, 16. पौट 215, 26. पौटक 18, 12. पाटक्रमिके 23, 18. पाटगृह्य 178, 6.
 पाटजाहे 43, 6. पाटव्याख्याने 32, 2. पाटस्वेदन und °स्वेदनिके 2, 5. पाटार्ते 170, 9. पौदायन
 15, 68. पाटिके 23, 18. 130, 3. 216, 16. पाटगृह्य 178, 6. पाटते 170, 10. पाट्य und पौ-
 ट्यक 251, 7. पान 81, 83. पानक m. n. 12, 236. पाने 81, 83. पान्यायने 132, 10. पानट
 und °टे 81, 99. पापसमम् 105, 23. पाम (पामन्) und पामरे 14, 13. पारक und °के 1
 81, 78. पारिक und °केय 74, 59. पौरकुलीन 152, 6. पारणि 110, 3. पारदार 8, 29.
 पौरमस्थ 167, 24. पौरयुगीण 152, 5. पारले 228, 91. पारलोक 8, 15. पौरशव und पारश-
 वायने 164, 52. पारस्त्रेण्ये 44, 12. 8, 20. पौरस्यकुलीन 152, 7. पाराशरे 71, 77. पाराशरीय
 61, 26. पौराशर्ये 71, 77. पारिक्तके (१) 144, 51. पारिधेये 230, 59. पौरिमगडल्य 167, 94.
 पारिले 228, 26. पारिवृडेने und पौरिवृद्ध 118, 3. पारिव्राजके 188, 21. पारिपत्के 23, 21.
 पौरिषदक 59, 10. पारिषादके 212, 6. पारिषिके 228, 30. पारिसारके 212, 6. पाथे 228, 76.

- 229, 9. पार्श्ववल्कं und पार्श्ववल्क्य 71, 66. पार्थे 228, 55. °पार्थव 46, 24. पार्थिव 26, 11. पार्थिवचन्द्र 217, 21. पार्थिव 97, 11. पार्श्व 244, 10. m. n. 12, 155. पार्श्वतस् und पार्श्वतैय 74, 53. पार्श्वलं 244, 10. पार्प und पार्पदंश 26, 23. पार्पटक 59, 10. पार्पिकं und पार्पिका 228, 30. पार्पिक्ये 144, 23. पार्पिं und पार्पिंलं 244, 15. पाल 235, 7. पालं 95. पालक m. n. 12, 195. पौलाश 236, 21. पालाशकं 207, 2. पालित्यं 237, 13. पौलेय 235, 7. पौल्लक 124, 32. पावन und °ने 81, 155. पावष्टुरिक्ये 230, 33. पावा und पावये 127, 11. पौवि-
त्रायण 15, 28. पौविन्दायन 15, 27. पाश und पाशिल 47, 2. पाशुपते 17, 18. पाषिकं 228, 27. पिङ्ग 244, 26. पिङ्ग° und °पिङ्ग 36, 11. पिङ्गर 125, 21. पिङ्गल 71, 87. 81, 5. 125, 22. पिङ्गलं 244, 26. पिङ्गल° und °पिङ्गल 36, 21. √पिङ्गल 84, 6. पिङ्गलक m. Sg. und Pl. 29, 13. पिङ्गली 81, 5. पिचगड 18, 4. 108, 3. पिचगडक 18, 4. पिचगडवत्, पिचगडक, पि-
चगडैन् und पिचगडलं 108, 3. पिचुक und °कैय 25, 13. पिञ्जीशूर 138, 13. 187, 16. पिञ्जूल 15, 11. पिञ्जल m. Sg. und Pl. 29, 43. पिञ्जूर 15, 11. पिञ्जूलक m. Sg. und Pl. 29, 43. पिटक 27, 6. 141, 9. 228, 49. m. n. 12, 120. पिटक्यौ 141, 9. पिटाक 27, 7. 141, 10. 228, 50. पिटाक्यौ 141, 10. पिगड 81, 113. 114, 24. 125, 55. पिगडपवा 240, 4. पिगडफला 4, 15. पिगडक 144, 4. पिगडी 58, 46. पिगडी 81, 113. पिगडीजङ्घ m. Sg. und Pl. 184, 11. पिगडीय 114, 24. पिगडीशूर 138, 13. 187, 16. पिगयाक m. n. 12, 123. पिं-
तरिशूर 138, 14. 187, 16. पितामह und °है 81, 149. पितृमत् 58, 13. पित्त und पित्तलं 244, 27. पिधान m. n. 12, 40. पिनद्ध 207, 4. पिनाक m. n. 12, 129. पिपासा 18, 3. 101, 29. पिपासाक 18, 3. पिपासितं 101, 29. पिष्यल 25, 4. पिष्यली 260, 14. पिष्यली 81, 140. पिष्यलीमूल und °मूलीय 25, 5. पिष्यलीय 25, 4. पिष्यलू 71, 102. √पिष 181. √पिषङ्ग 84, 7. पिशाच 18, 3. 136, 10. 148, 7. 151, 29. 167, 53. पिशाचक 18, 3. पिशुन 167, 30. 188, 28. पिष्ट 228, 28. m. Sg. und Pl. 29, 14. पिष्टिका 225, 4. पीडे 171, 17. पीत 186, 7. 201, 9. पीतक 186, 7. पीतद्यत 20, 6. पीततैल 20, 5. पीतदारु 191, 9. पीतमद्य 20, 7. पीतस्तम्ब und पीतस्तम्बक 186, 8. √पीतार्थ Act. Med. 201, 9. पीत्वास्थिरक 178, 46. पीत्वौ 252, 2. पीन und पीनरं 14, 20. पीप, पीपीय und पीप्य 9, 21. पीयूषा 47, 5. 102, 8. पीयूषितं 47, 5. पीयूष und पीयूषिल 47, 5. पीलु 26, 21. 218, 11. पीलुकुण 26, 21. पीलुमूल 218, 11. √पीलु 84, 17. °पीलु Bah. 30, 4. पीलु und पीलुनं 156, 13. पीलुख m. n. 12, 172. पीलु m. n. 12, 35. पीलु 15, 6. 81, 10. 156, 14. पीलुक und पीलुकैनी 146, 27. पीलुनं 156, 14. पीलुनं 81, 10. पीलुडरीक 225, 5. °पीलुडरीक 217, 14. पीयसमम् 105, 24. पीन 164, 49. 186, 12. पीनक 144, 20. पीनक 186, 12. पीनजात 20, 2. पीनपती 194, 39. पीनपती 240, 8. पीनपशु und °शू 194, 40. पीनपात्र n. 73, 9. पीनिक 144, 20. पीनः पीनः 167, 77. पीनर् 254, 4. पीनरुक्त 23, 5. 32, 7. पीनदीय 178, 8. पीनभू 164, 48. पीन 1, 11. 58, 23. 230, 2. m. n. 12, 159. पीनकावण 62, 4. पीनग 61, 18. पीनगावण 62, 4. पीनण und √पीनर्ये 37, 60. पीनस् 167, 76. पीन 85, 68. 254, 74. पीनग 61, 19. पीनण 162, 32. m. n. 12, 253. पीनर्यौ 162, 32. पीनर्य und °र्यते 101, 10. पीनकुत्स 71, 58. पीनरु 188, 5. पीनर्यासक und पीनर्यासक 232, 16. पीनडाश 90, 19. पीनरुह 90, 3. पीनरुहित 179, 7. पीनरुहितिका 228, 57.

पुल 109, 9. 160, 8. पुलक und °कित्तं 101, 32. पुलसै 109, 9. पुलस्ति 71, 10. पुलिन 5, 3. 237, 29. m. n. 12, 205. पुलिनवंती 5, 3. पुल्यै 160, 8. पुष्क 244, 28. पुष्कर 39, 3. 81, 25. 206, 12. पुष्करसद् 8, 9. 163, 19. m. Sg. und Pl. 184, 22. पुष्करै 81, 25. पुष्कल 39, 40. 236, 2. पुष्कलै 244, 28. पुष्कलै 81, 138. पुष्य 101, 2. 119, 18. °पुष्या 4, 16. पुष्यिते 101, 2. पुस्त m. n. 12, 79. पुस्तक m. n. 12, 248. पूग 116, 3. पूग° 234, 3. पूँय und °पूँय 116, 3. °पूजकं 185, 2. पूजनिक 144, 52. पूजित und °तिन् 22, 38. पूत m. n. 12, 239. पूतयवम् 105, 8. पूतिक 144, 42. 236, 18. पूतिका 236, 18. पूतिमाष 71, 83. पूतीका 236, 18. पूष, पूषीय und पूँय 9, 10. पूषमानयवम् 105, 9. पूर 235, 15. पूर्य m. n. 12, 246. पूरु und पतिन् 22, 2. पूर्य 241, 15. m. n. 12, 68. पूर्यनगरी 127, 10. पूर्यपत्त und °नीय 74, 10. पूर्याधर 167, 105. पूर्यापहरणा und पूर्यापहाणा 4, 13. पूलाक 137, 5. पूलास 236, 19. पूलासककरण्ड, पूलासककरण्ड und पूलासकारण्ड 194, 29. पूष und पूर्यै 81, 44. पूषैक् 254, 14. पूष्या 228, 55. पूष्यिवी 26, 11. पूष्यिवै 81, 146. पूष्यु 244, 29. पूष्युक, पूष्युकैय und पूष्युक्यं 9, 7. पूष्युलै 244, 29. पूष 26, 23. °पूषत् und °पूषत 217, 13. पूषदंश 26, 23. पूषोत्थान und पूषोद्वान 148, 2. पूष्टजाह् 43, 12. पूष und पूर्यै 81, 55. √ पू 158. 203. पूँलशाला 91, 2. पूँश 81, 62. 244, 44. पूँशलै 244, 44. पूँशै 81, 62. पूँझरायणं 125, 21. पूँझलै 71, 87. पूँझलायनं 125, 22. पूँझलायनि und पूँझलादायनि 149, 13. पूँझल्य 71, 87. पूँझलायन und पूँझलायण 15, 11. पूँटकै 228, 49. पूँटकिकै 27, 6. पूँटाकै 228, 50. पूँटाकिकै 27, 7. पूँशडायनं 125, 55. पूँशडक्यै 144, 4. पूँशड्यै 58, 46. पूँतदारव 191, 9. पूँतुमत्यै 58, 13. पूँनरुक्तं 207, 4. पूँष्यलवै und पूँष्यलव्य 71, 102. °पूँषलाद 46, 22. पूँयूत्तं 102, 8. पूँलव 26, 21. पूँलवै 218, 11. पूँलश्यापयणैः 46, 4. पूँलुकुण 26, 21. पूँलुमूलै 218, 11. पूँशात्तं 136, 10. 151, 29. पूँशाच्य 167, 53. पूँशुनै 188, 28. पूँशुन्य 167, 30. पूँष्टै 228, 28. पूँष्टिकै 225, 4. पूँत 141, 7. 188, 40. पूँतन und °नै 81, 97. पूँतु 28, 6. °पूँतु 185, 13. पूँत्या 141, 7. पूँलै 95. पूँजनिक्क्यै 144, 52. पूँटायन 15, 6. पूँशडरैकै 225, 5. पूँतै 188, 40. पूँतिक 236, 18. पूँतिक्यै 144, 42. पूँतिमाषै und पूँतिमाष्य 71, 83. पूँतीक 236, 18. पूँत्र 28, 6. 164, 49. पूँत्रक्यै 144, 20. पूँत्रायणं 164, 49. पूँत्रिक्यै 144, 20. पूँनःपुन्य 167, 77. पूँनरुक्तं 32, 7. पूँनरुक्थिक्यै 23, 5. पूँनर्भव und पूँनर्भवायणं 164, 48. पूँरगैय 61, 18. पूँरस्य 167, 76. पूँरगैय 61, 19. पूँरुकुत्स 7, 58. पूँरुष्यै 188, 5. पूँरुष्यांसकिंनः und पूँरुष्यासकिंनः 232, 16. पूँर्यै 230, 2. पूँरिय 235, 15. पूँरोडाशं 90, 19. पूँरोहै 90, 3. पूँरोहितं 179, 7. पूँरोहितिकै 228, 57. पूँर्यामासै und °मासा 239, 7. पूँर्यै 58, 23. पूँर्यनगर्यै 127, 10. पूँर्याधर्य 167, 105. पूँलस्य 71, 10. पूँलाक und पूँलाकै 137, 5. पूँलास 236, 19. पूँलिन्यै 237, 29. पूँष्करसादि 110, 15. पूँष्करसादि 163, 19. 8, 9. पूँष्करयक 39, 3. पूँष्कल 236, 2. पूँष्कलेयक 39, 4. पूँष्किक und पूँष्क्य 110, 28. पूँषाट् 85, 74. प्रकृथनम् 78, 5. प्रकर्ष 92, 16. प्रकाम 167, 80. प्रकामम् 254, 99. प्रकृत 15, 16. प्रपौव m. n. 12, 94. प्रचक्षणम् 78, 10. प्रचार und °रित्तं 101, 12. प्रचिक 144, 49. प्रचुल 71, 114. प्रजापति 179, 2. प्रजावती 179, 3. प्रजा 142, 9. 244, 20. प्रजालै 244, 20. प्रजिल्लै 142, 9. प्राणपतै und °पति 17, 16. प्रणय, °र्यिन्, प्रणाय und °र्यिन् 247, 15. प्रतपन 172, 7. प्रतपने mit कृ 243, 24. प्रतर 61, 16. प्रतान् 254, 95. प्रतान m. Sg. und Pl. 29, 37. प्रताम्

254, 93. प्रति 154, 20. प्रतिक 144, 26. प्रतिक्रितिकौ 1, 9. प्रतिखेटके 1, 5. प्रतिजनं 1, 2. प्रतिपद् 239, 8. प्रतिपत्र 19, 6. प्रतिपुरं 1, 11. प्रतिबोध 164, 37. प्रतिबोधन् 70, 7. प्रतिभू 167, 99. प्रतियायिन् 70, 8. प्रतियोगिन् 70, 9. प्रतियोधन् 70, 6. प्रतिराजन् 1, 3. प्रतिरूपक 85, 146. प्रतिरोटकं 1, 5. प्रतिरोधिन् 70, 5. प्रतिलोम m. Sg. und Pl. 29, 35. प्रतिश्रवणं 1, 8. प्रतिष्ठाका 250, 13. प्रतिसर m. n. 12, 216. प्रतिहर्तु 28, 3. प्रतोष 246, 8. 247, 10. प्रतोष 246, 8. √ प्रतोषायै Med. 246, 8. प्रतोषिन् 247, 10. प्रतूर्त und प्रेतूर्तक 80, 12. प्रत्यक्ष 151, 5. प्रत्यक्षम् 222, 21. प्रत्यजिरे 1, 6. प्रत्यय 101, 85. प्रत्ययनम् 78, 6. प्रत्ययिते 101, 85. प्रत्यवरोहिणी 81, 104. प्रत्याद्रौ 1, 7. प्रत्यर्थे 1, 10. प्रत्यर्थपुरं 1, 10. 11. प्रत्युद्धं 1, 4. प्रथम 209, 7. प्रदक्षिणम् 105, 28. प्रदृशन्म् 78, 16. प्रदोष, प्रदोषेय und प्रदोष्यं 9, 12. प्रद्युम्न 163, 49. प्रपञ्चम् 78, 7. प्रपतन 172, 7. प्रबाहिका 254, 80. प्रबाहुकम् 254, 79. प्रभूत und प्रभूतक 80, 11. प्रमोष (१) und षिन् (१) 247, 10. प्रमगम् 105, 27. प्रयुज्जन्म् 78, 17. प्रयुक्तं und प्रयुत 153, 3. प्रयोग 8, 19. 92, 10. प्रथम् 105, 26. प्ररोह 90, 3. प्ररोह्य und षणीय 7, 16. प्रलेपिका 179, 4. प्रवृत्तन्म् 78, 3. प्रवर m. n. 12, 252. प्रवर्थापसदो 113, 8. प्रवाल m. n. 12, 226. प्रवास 75, 12. 146, 16. 218, 12. 238, 13. प्रवासिनी 146, 16. प्रवाह 146, 14. प्रवाह्य und प्रवाहण्ये (vgl. 7, 3, 28 fg.) 230, 39. प्रवाहिणी 146, 16. प्रविक 144, 50. प्रवोण 231, 5. प्रवृद्धं 153, 1. 2. प्रवेशन 7, 5. 218, 4. प्रवेशनेय 7, 5. प्रवजिता 233, 2. प्रशान् 254, 94. प्रशास्त्र 28, 4. प्रेश्लिष्ट 19, 8. प्रसप्त und प्रसप्तक 80, 18. प्रसृज्जन्म् 78, 4. प्रसहने mit कृ 243, 33. प्रस्कन्दन 172, 6. प्रस्थायिन् 70, 4. प्रहसने mit कृ 243, 23. प्रहृत 15, 55. प्राकर्षिकं 92, 16. प्राकाम्य 167, 80. प्राकारमार्दि und प्राकारमार्दिन् 163, 41. प्राकृतायन 15, 16. प्राक्पुण्या 4, 16. प्राचिर्व्यं 144, 49. प्राचीनयोग und प्राचीनयोय 71, 8. प्राचुर्ल und प्राचुल्य 71, 114. प्राच्य und प्राच्यायन 15, 50. प्राजया mit कृ 243, 9. प्राजरूहा mit कृ 243, 10. प्राजयै mit कृ 243, 9. प्राजापते 179, 2. प्राजावते 179, 3. प्राडाहति 110, 20. प्राण und प्राणायनं 125, 15. प्राणाहति 110, 20. प्राणयङ् 162, 17. प्रातैर् 254, 3. प्रातर und षरीय 61, 16. प्रातिर्व्यं 144, 26. प्रातिपदै 239, 8. प्रातिबोध und प्रातिबोधायनं 164, 37. प्रातिभव्य 167, 99. प्रातिहर्त्रं 28, 3. प्रात्यक्षं 151, 5. प्राथमिकं 209, 7. प्रादुस् 31, 35. 254, 109. mit कृ 243, 25. प्रादोहनि 110, 18. प्राद्युम्नि 163, 49. प्रान्त 15, 59. प्रान्तपुण्या 4, 16. प्रान्तायन 15, 59. प्रायम् 78, 8. प्रायस् 254, 77. प्रायोगिकं 92, 10. 8, 19. प्रारम्भण und षणीय 7, 11. प्रारोहं 90, 3. प्रालेपिकं 179, 4. प्रावासं 218, 12. प्रावासिक 75, 12. 238, 13. प्रावाहण 110, 33. प्रावाहण्ये 230, 39. प्राचिर्व्यं 144, 50. प्रावेशनं 218, 4. प्राशास्त्र 28, 4. प्राहृतायन 15, 55. प्राह्यम् 105, 25. प्रिय 147, 25. प्रियक 164, 13. प्रियरूप 177, 2. √ प्रेक्षा und √ प्रेक्षाकृ 84, 47. प्रेमन् 147, 25. प्रेषण 92, 12. 216, 8. प्रेक्षिका 178, 22. प्रेक्षिकर्दमा 178, 24. प्रेक्षित्वितीया 178, 19. प्रेक्षिवाणिजा 178, 14. प्रेक्षिस्वागता 178, 72. प्रैयक 164, 13. प्रैयरूपक 177, 2. प्रेषणिकं 92, 12. 216, 8. प्रोटम् 105, 22. प्रोथ m. n. 12, 53. प्रोष्ठ 228, 2. प्रोष्ठिक 228, 3. प्रोष्पपापयस् 178, 48. प्रोष्ठिका 178, 22. प्रोष्ठिकर्दमा 178, 25. प्रोष्ठपरिदं 122, 16. प्रोष्ठ und प्रोष्ठं 228, 2. प्रोष्ठिकं 228, 3. प्लक्ष und प्लक्षकीय 126, 2. प्लव und प्लवने 133, 9. √ प्ली 158. 203.

फ

फट् 85, 132. फर्करक und °क्री 81, 22. फल 25, 35. 31, 15. 101, 69. 109, 10. 239, 9. m. n. 12, 157. फलक m. n. 12, 126. फलका und फलकिन् 156, 2. फलम 109, 10. °फला 4, 15. फलि 77, 8. फलित 101, 69. फली 31, 16. फलीय 25, 35. फलू 31, 15. फलेपाक 131, 5. फलेपाका 131, 8. फलेपाकु 131, 10. फालेय 77, 8. फेन und √ फेनाय Act. Med. 201, 4.

ब

बंहिमन् (vgl. 6, 4, 157) 118, 29. 147, 12. बक 25, 27. 125, 3. बकनखगुदपरिणद्धा: und °नखश्वगुदपरिणद्धा: 104, 5. बकसख m. Sg. und Pl. 184, 12. बक्रीय 25, 27. बकुल und °लित 101, 74. बत 85, 93. 254, 41. बदर 81, 21. 125, 62. 143, 6. √-बदर 84, 5. बदरकुण 143, 6. बदरप्रस्य und बदरी 41, 9. बदरी 81, 21. √-बदरी 84, 5. बधिर 11, 37. 118, 16. बधिर° und °बधिर 36, 15. बधिरक m. Sg. und Pl. 29, 31. बधिरिका 228, 34. बधिरिमन् 118, 16. बन्ध und बन्ध 24, 9. बन्धकी 44, 4. 230, 25. °बन्धकी 233, 7. बन्धा 31, 34. बन्धु 103, 47. 151, 33. बन्धुका und °किन् 156, 3. बन्धुपति 17, 13. बभु 3, 3. 71, 27. 200, 3. बभुवत् und बभुश 200, 3. बभौविश्रवयसो 205, 9. बर्बर 47, 17. 61, 32. 97, 13. 124, 25. बर्बर° und °बर्बर 36, 18. बर्बरित 47, 17. बर्हवत् 212, 14. बर्हिष्पल und °ष्पल 45, 11. बर्हिष्प्य und बर्हिस् 72, 5. बल 109, 14. 244, 16. m. n. 12, 142. बल 95. बलस 109, 14. बलाका 163, 11. 219, 19. बलाकावत्, बलाकिक und बलाकिन् 219, 19. बलात् 254, 146. बलाह 207, 6. बलाहक 148, 3. °बलाहक 217, 17. बलि 77, 3. बलि-वर्दिन् 230, 70. बलीवदी 44, 8. बलीवर्दिन् 230, 70. बलीवदी 44, 8. बल्ल 244, 16. बल्लज 55, 17. 223, 7. बल्लजिक 55, 17. बल्लजमय und बल्लज 223, 7. बल्लजभार 204, 3. बल्ल-जमय 223, 7. बळ्य 26, 10. बस्त 15, 10. बस्ति m. Sg. und Pl. 184, 37. बहिर्याग m. Sg. und Pl. 184, 8. बर्हिस् 254, 26. बहु 147, 7. बहुच्छन्दोमय 76, 5. बहुभाषिन् 167, 19. बहुल 147, 12. 118, 29. 177, 21. 236, 31. बहुसूक्त 76, 4. बहुवचर 76, 2. बहुवध्याय 76, 3. बाकायन 125, 3. बाट् 85, 162. बाण m. n. 12, 52. बादरायण 125, 62. बाधिरक 11, 37. बाधिरिक 228, 34. बाधिरि und बाधिर्य 118, 16. बान्धकि 110, 21. बान्धकिनेर्य 44, 4. बान्धकेर्य 230, 25. बान्धवे 151, 33. बान्धवायनि 103, 47. बान्धुपते 17, 13. °बाभ्रव 46, 10. बाभ्रवदानच्युता: 46, 17. बाभ्रवशालङ्कायना: 46, 16. बाभ्रव्य 195, 3. बाभ्रव्य 71, 27. बाभ्रव्यक 195, 3. बाभ्रव्यायणो 71, 27. बामुक 3, 3. बाबर 97, 13. बाबरक 124, 25. बाबर्रीय 61, 32. बाहत् 26, 27. बाहित 157, 8. बाह्दग्न् und बाह्दग्न् 71, 103. बाह्वते 212, 14. बाहिण und बाहिण 102, 2. बाल 103, 4. 118, 25. 144, 6. 147, 17. बाल 95. 147, 17. बालक und बालकौ 141, 15. बाला 4, 7. 103, 4. बालाकि 163, 11. बालायनि 103, 4. बालाहक

207, 6. बालिमन् 118, 25. 147, 17. बालिवर्दिनेये 230, 70. बालिश und बालिश्य 167, 34. बाली 118, 25. बालीवदिनेये 44, 8. बालीवदिनेये 44, 8. 230, 70. बालेय 77, 3. बाल्य 118, 25. बाल्ये 144, 6. बाल्यजभारिक 204, 3. बाल्होक und बाल्होक 136, 4. बाल्य 26, 10. बाल्यस्तायन 15, 10. बाह्वे 147, 7. बाहु und बाहुके 33, 19. 207, 12. बाहुभाष्य 167, 19. बाहुले 147, 12. बाहुल 236, 31. बाहुलक 177, 21. बाहुले und बाहुल्य 118, 29. बिदापुट 15, 6. बिन्दवि 74, 47. बिन्द्वैय 74, 47. 114, 14. बिन्दु 79, 3. 114, 14. 164, 21. बिम्ब 81, 20. m. n. 12, 161. बिम्बे 81, 20. बिल 109, 8. 132, 32. बिलसे 109, 8. बिल्व 11, 34. 126, 3. बिल्वकौय 126, 3. बिस 47, 14. 146, 8. 176, 2. बिसं बिसम् 242, 17. बिसवत् 176, 2. बिसेनी 146, 8. बिसेल 47, 14. बीज 55, 8. 72, 22. 230, 72. 244, 5. बीजरुहा mit रु 243, 12. बीजले 244, 5. बीजवापिन् 248, 11. बीजिके 55, 8. बीज्य 72, 22. बुक und बुकिन् 156, 12. बुद्धिकार 58, 53. बुधका und बुकिन् 156, 22. बुभुत्ता 90, 5. 101, 27. बुभुत्तिर्ते 101, 27. बुस und बुसे 109, 16. बुस्त m. n. 12, 80. बुस 81, 55. बुसी 148, 8. बुसे 81, 55. बृहत् 26, 27. 81, 130. 174, 26. बृहती 157, 8. बृहती 81, 130. बृहदग्नि 71, 103. बृहस्पति 140, 6. बृहस्पति 205, 2. बृहस्पतिसव 242, 12. √ बृहार्थे Med. 174, 26. ब्रिकि 110, 13. ब्रिजवापि 114, 3. 199, 7. ब्रिजवापि 248, 11. ब्रिजवापैय 114, 3. 199, 7. ब्रिज und ब्रिजैय 74, 35. ब्रिजेये 230, 72. ब्रिडालिकर्णककन्य und ब्रिडालिकर्णकन्य 87, 6. ब्रिडालिकर्णकन्य 87, 7. ब्रिद 227, 5. ब्रिदापुटायन 15, 6. ब्रिदे 227, 5. ब्रिन्दव 164, 21. ब्रिन्दवि und ब्रिनेय 114, 15. ब्रिलायने 132, 32. ब्रिल्व 11, 34. 15, 49. ब्रिल्वक 126, 3. ब्रिल्वक 11, 34. ब्रिल्विक 110, 12. ब्रिल्वज und ब्रिल्वजक 195, 18. ब्रिल्वयत und ब्रिल्वार्थे 67, 9. ब्रिल्वल und ब्रिल्वलक 195, 18. ब्रिल्ववन und ब्रिल्ववनक 195, 14. ब्रिल्वायन 15, 49. ब्रिोध 220, 8. ब्रिोधे 95. ब्रिोद्धिकार्ये 58, 53. ब्रिोध्य 220, 8. ब्रिोधुत्ते 90, 5. ब्रिह्मकृत 230, 3. ब्रिह्मदत्त 125, 69. ब्रिह्मन् 59, 16. ब्रिह्मप्रजापती 113, 4. ब्रिधायने und ब्रिधायन्य 53, 2. ब्रिह्मकृतेय 227, 8. ब्रिह्मकृतेये 230, 3. ब्रिह्मकृतेयो 227, 8. ब्रिह्मण 125, 60. 227, 4. ब्रिह्मण 234, 18. ब्रिह्मणक 59, 16. ब्रिह्मणकृतेय und ब्रिह्मणकृतेयो 227, 8. ब्रिह्मणायने 125, 60. ब्रिह्मणा 227, 4. ब्रिह्मदत्तायने 125, 69. ब्रुवम् 78, 2. ब्रूहि 85, 85. √ ब्रूलौ 158. 203.

भ

भक्ति 39, 15. Am Ende eines Bah. 155, 6. भक्ते 24, 15. भक्ता 90, 17. भक्ताली 124, 19. भक्तास्थली 124, 48. भग 162, 43. भग Bah. (f. श्रु) 66, 10. भगल 11, 4. भगला 163, 56. भोगिनीभर्तृ 187, 9. भोगे 162, 43. भङ्ग 16, 6. 112, 15. भङ्गा 16, 6. भङ्गे 112, 15. भञ्जनागिरि 50, 5. भट्ट und भट्टी 81, 158. भडित 15, 14. 71, 94. m. Sg. und Pl. 184, 35. भडिल 15, 12. m. Sg. und Pl. 184, 33. भण्ड 228, 5. भण्डक 15, 71. भण्डित 15, 15. 71, 95. m. Sg. und Pl. 184, 36. भण्डिल 15, 13. m. Sg. und Pl. 184, 34. भण्डोरथ 104, 2. भण्डु 249, 3. भद्रपत्नी 240, 7. भद्रशर्मन् 163, 23. भद्रा mit रु 243, 4. भयानक 172, 3.

भर 101, 40. भरट und भॅरटिक 169, 2. भरण und भॅरणिक 169, 3. भरत 26, 18. 189, 7. 190, 9. 230, 81. भरट्टाज 15, 61. 62. 164, 5. भरम 230, 41. भरिते 101, 40. भरुज 3, 2. 162, 27. भरुजे 162, 27. भर्वे 185, 10. भलन्दन 11, 42. 228, 77. m. Sg. und Pl. 184, 32. भल्ल 235, 6. 236, 36. भल्लकीय 26, 24. भल्लपाल 235, 7. भवत् 241, 28. भवन m. n. 12, 203. भव und भवै 133, 8. भस्त्रफला 4, 15. भस्त्रा und भस्त्रै 25, 17. भस्मन् 53, 4. भोक्तैयक 39, 15. भोक्ते 90, 17. भोक्तालक 124, 19. भोक्तास्थलक 124, 48. भाग 112, 13. भौगलक 11, 4. भौगलि 163, 56. भागवतोभागवत n. 73, 28. भाग्ये 112, 13. भाजक् 85, 133. 254, 129. भाजन 164, 23. m. Sg. und Pl. 79, 4. भाजन 164, 23. भाडिते 71, 94. भौडितायन 15, 14. भौडित्य 71, 94. भौडिलायन 15, 12. भागड 81, 122. भागडे 228, 5. भागडल und °लै 81, 122. भागडवे 249, 3. भौगिडकायन 15, 71. भागिडते 71, 95. भौगिडतायन 15, 15. भौगिडत्य 71, 95. भौगिडलायन 15, 13. भौगिडशाला 91, 3. भागडे 81, 122. भानृ (०) und भान्रे 188, 6. भौद्रशर्मि 163, 23. भौरङ्गिक (f. आ und ई) und भारङ्गी 48, 13. भारण und भौरणिक 169, 3. भारत 230, 40. भौरत 26, 18. 190, 9. भारती 189, 7. भारतेये 230, 40. 81. भारट्टाज 15, 61. भौरट्टाज 164, 5. भौरट्टाजायन 15, 62. भारम und भारमेये 230, 41. भारो 171, 22. भारुजिके 3, 2. भार्यापती 194, 35. भार्योढ 20, 8. भार्या und भार्ये 118, 4. भालन्दने 228, 77. भौलन्दनक 11, 42. भौल्ल 236, 36. भौल्लकीय 26, 24. भौल्लपालेय 235, 7. भौल्लेय 235, 6. भाव 193, 8. भावगर्हा 24, 13. भाववत् 193, 8. भाविन् 70, 3. भास्कर 45, 17. भास्माने und भौस्मान्य 53, 4. भिन्न 37, 24. भिन्ना 32, 23. भित्तुक 69, 4. भित्तुक° und °भित्तुक 36, 10. √ भित्तये 37, 24. भिन्द्रलवणा 178, 68. भिषज् 37, 30. 71, 92. √ भिषज्ये 37, 30. भिषाज्, भिषाज und √ भिषाज्ये 37, 31. भित 103, 41. भोष्म 172, 2. भुक्तवासहित 178, 47. भुरण und √ भुरण्ये 37, 38. भुव् 254, 120. भूत 71, 54. 170, 13. 236, 41. m. n. 12, 23. भूत° 234, 13. °भूत 60, 4. भूमैन् (vgl. 6, 4, 158) 147, 7. भूमि 172, 17. 183, 84. 228, 79. भूमिमत् 183, 4. भूयस् 85, 10. 254, 100. भूयिष्टम् 78, 14. भूर् 254, 119. भूरि 228, 6. भूषण 128, 4. भूषण m. n. 12, 115. भृगु 131, 3. भङ्ग und भङ्गी 81, 58. भृश 118, 4. भृश° 119, 11. √ भृ 158. 203. भेद 92, 2. भेदे 32, 23. भैतुक 69, 4. भैतायनि 103, 41. भैदिके 92, 2. भैषजे und भैषज्ये 71, 92. भैषाजे und भैषाज्ये 71, 93. भोगे 24, 15. भोगवत् und भौगवतो 227, 24. भोज und भोज्यो 67, 12. भौगक 164, 22. भौजि und °जैय 74, 40. भौते 170, 13. भौत 236, 41. भौत्य und भौत्यायने 71, 54. भौमे 228, 79. 229, 7. भौर 228, 6. भौरि 81, 80. भौरिकायणि 103, 20. भौरिकि 48, 31. 67, 15. 81, 80. 103, 20. भौरिकिक (f. आ und ई) 48, 31. भौरिकी 81, 80. भौरिक्यो 67, 15. भौरि 81, 80. भौलिकायनि 103, 21. भौलिकि 67, 16. 81, 81. 103, 21. भौलिकिविध 175, 2. भौलिकी 81, 81. भौलिक्यो 67, 16. भौलिङ्गि 48, 32. 81, 82. 149, 15. भौलिङ्गिक (f. आ und ई) 48, 32. भौलिङ्गी 81, 82. √ भंश् 120. भंशकला 31, 12. √ भंस् 120. भंशकला 31, 12. √ भम् 221. भ्रमे 95. भ्रमत् und √ भ्रमाये Med. 174, 17. भ्रशिमैन् (vgl. 6, 4, 161) 118, 4. भट्टक m. Sg. und Pl. 29, 3. भट्टककपिठलाः 104, 10. भातुप्पुत्र 45, 3. भानृ 188, 6. भानृपत्नी 242, 6. भान्रे 188, 6. भामे 95. भूजाहे 43, 8.

म

मक् 254, 47. मक m. n. 12, 143. मकथु 230, 85. मकर 132, 21. मकरीप्रस्थ 41, 3. मकष्टु 230, 31. मक्षिका und मक्षिकाले 244, 47. मक्षु 71, 35. मखजाह् 43, 13. मगदिन् 150, 2. मगध 37, 19. 74, 9. मगधैय 74, 9. √ मगध्यै 37, 19. मघष्टु 230, 82. मघीप्रस्थ und मघी° 41, 2. मङ्कट und °टिन् 156, 24. मङ्कु 71, 35. 274, 105. मङ्गल 81, 111. m. n. 12, 74. मङ्गलै 81, 111. मङ्गुष 58, 3. मञ्जिरक 228, 36. मञ्च 25, 60. मञ्चक m. n. 12, 170. मञ्चैय 25, 60. मञ्जरिते und मञ्जरी 101, 4. मञ्जोरक 228, 35. मञ्जु und मञ्जुलै 244, 31. मठ 81, 60. m. n. 12, 223. मठर 164, 44. मठर° und °मठर 36, 16. मठै 81, 60. मँडर-कन्य 87, 2. मडार 150, 8. मँडुरकन्य 87, 2. मणि 186, 2. 244, 6. 244, 3. 251, 14. मँणिक 186, 2. 251, 14. मणिपाली 179, 8. 198, 3. मणिले 244, 3. मणीवती 224, 6. मण्ड 183, 23. 244, 32. m. n. 12, 22. मण्डप m. n. 12, 151. मण्डमत् 183, 23. मण्डर 3, 5. मण्डल 3, 6. 81, 109. m. n. 12, 197. मण्डलै 244, 32. मण्डलै 81, 109. मण्डु 71, 29. मत 33, 14. °मत 60, 3. मतकै 33, 14. मति 58, 9. मत्सै 81, 2. मत्स्य 81, 2. 119, 19. मथै 95. मथुरा 206, 18. √ मद् 221. मदे 133, 19. मददिन् 150, 3. मँदन 128, 3. मदाघ m. Sg. und Pl. 29, 46. मद्रु 131, 2. मद्रपीत 20, 7. मद्र 201, 5. मद्रकूल 124, 20. √ मद्रायै Act. Med. 201, 5. मद्रुकस्थली 124, 10. मँद्रुमकन्य 87, 3. मधु 55, 13. 59, 12. 183, 21. m. n. 12, 85. मधुकै 55, 13. °मधुक Bah. 30, 10. मधुकरा 56, 11. मधुपर्क und °पर्क 112, 3. मधुमत् 183, 21. 35, 5. 245, 3. मधुर 47, 18. 118, 18. मधुरिमैन् 118, 18. मधुरिले 47, 18. मधु-सर्पिणी 113, 3. 194, 45. मधुसूदन 128, 20. मध्य 74, 5. m. n. 12, 173. मध्यदिन 26, 26. मध्यम 74, 5. मध्यमस्य 167, 25. मध्यमा 4, 23. 44, 11. मध्यमैय 74, 5. मन 15, 51. मनस् 15, 58. 37, 6. 151, 10. 71, 20. 222, 4. मनस 71, 20. °मनसैम् 222, 4. √ मनस्यै 37, 6. मनौक् 254, 21. मनाया 71, 40. मनु 71, 38. मनुषी und मनुष्य 81, 3. मनोज्ञा am Ende eines Bah. 155, 2. मन्तु 37, 2. 71, 34. √ मन्तुर्यै 37, 2. मँन्त्र 215, 17. मन्त्रगार्ह und °र्ह्यै 25, 54. मन्त्रित 71, 80. मन्त्रिन् 83, 6. मन्थ 237, 25. मन्थै 24, 15. °मन्थ 231, 15. मन्थक m. Sg. und Pl. 184, 21. मन्थर und °रै 81, 110. मन्द 118, 27. 144, 7. 147, 21. 174, 4. 201, 8. मँन्दरकन्य 87, 2. मन्दा 4, 11. √ मन्दार्यै Med. 174, 4. Act. Med. 201, 8. मन्दार 150, 9. मन्दिमैन् 118, 27. 147, 21. मन्द्र 90, 22. मन्ये 85, 82. मयूर 148, 9. मयूर-कर्ण 228, 63. m. Sg. und Pl. 29, 16. मरै 133, 19. मरीचिन् oder °चौ 163, 36. मरु m. n. 12, 240. मरुत् 136, 7. 151, 21. 176, 11. 183, 17. 212, 9. मरुत्मत् 183, 17. 176, 11. मरुत्वत् 212, 9. मरुव und मरुवत् 176, 31. मर्मत्यु doppelt betont 205, 10. मल m. n. 12, 143. मलिन 237, 17. मल्ल 236, 37. मव m. n. 12, 223. मसमसा 31, 28. मसुरकर्ण 228, 62. मसूर 166, 5. मसूरकर्ण 228, 62. m. Sg. und Pl. 29, 45. मस्मसा 31, 27. मस्तक m. n. 12, 103. मह 81, 59. 156, 15. महत् 81, 131. 147, 3. मँहत् 26, 28. महतै 81, 131. महस् 188, 38. महा 156, 15. महाचित्त 248, 4. महाजन 152, 11. महानद 26, 5. महानस

26, 6. महापुत्र 248, 5. महाप्राण 26, 7. महाराज 167, 84. महाशूद्रा 4, 17. महित 71, 79. महित्री 212, 20. महिन् 156, 15. महिमन् 147, 3. महिलापाद 261, 16. महो 37, 7. 127, 2. महो 81, 59. √ महोर् 37, 7. महोयत्व und महोयल 212, 12. मा 85, 29. 169. 254, 96. मांस 238, 20. 244, 14. मांसपाक 131, 18. मांसले 244, 14. मांसशोणित n. 73, 20. मांसिक 238, 20. मांसोदन und मांसोदनिक 75, 5. 238, 20. माकर्ये 230, 85. माकरायणो 132, 21. माकष्टे 230, 31. माकिम् 85, 22. माकिर् 85, 24. माकोम् 85, 23. मात्तव्य und मात्तव्यायणो 71, 35. मागद्य 150, 2. माघष्टे 230, 82. माङ्गव्य und माङ्गव्यायणो 71, 35. माङ्गुर् 58, 3. माजिरके 228, 36. माज्जिरके 228, 35. माटर 124, 29. माटर 164, 44. माटरक 124, 29. माटरायणो 164, 44. माडार्य 150, 8. माणव und माणव्य 107, 3. माणिपालके 179, 8. माणिपालिके 198, 3. माण्डव्य und माण्डव्यायणो 71, 29. माण्डारिके 3, 5. माण्डालिके 3, 6. *माण्डूकेय 46, 2. मातरिपुरुष 138, 12. 187, 16. मातरिष्वक und मातरिष्वन् 80, 3. मातामह und *हो 81, 148. मातृ 255, 5. मातृ 58, 9. मात्रायाम् 85, 63. माथे 95. मादद्य 150, 3. माद्रकूलक 124, 20. माद्रुकस्थलक 124, 10. माधवक 59, 12. माधुकरिके 56, 11. माधुमते 35, 5. 245, 3. माधुरी und माधुर्य 118, 18. माध्यंदिन 26, 26. माध्यमे 74, 5. माध्यमस्थ 167, 25. माध्यमिन्ये 44, 11. मान m. n. 12, 219. मानवल्लक und मानवल्ली 124, 50. मानव्य und मानव्यायणो 71, 38. मानसे 151, 10. मानसायन 15, 58. मानस्थलक und मानस्थली 124, 8. मानस्य 71, 20. मानायन 15, 51. मानाय्य und मानाय्यायणो 71, 40. मानुष und मानुष्य 167, 101. मान्तव्य und मान्तव्यायणो 71, 34. मान्ये 237, 25. मान्दे 147, 21. मान्दार्य 150, 9. मान्दो und मान्दो 118, 27. मान्दो 144, 7. मान्दो 90, 22. मान्धातकि 110, 34. माया 127, 12. 219, 2. मायावत्, मायिक und मायिन् 219, 2. मायूरकणो 228, 63. माये 127, 12. मायैचि 163, 36. मास्ते 136, 7. 151, 21. 212, 9. मास्त्वते 212, 9. मार्कण्डे 230, 42. 88. मार्जार und मार्जार्य 150, 8. मार्डाकव und मार्डाकवायणो 164, 45. मार्दे 164, 47. मार्दवे 147, 2. मार्दव und मार्दवायणो 164, 47. मार्दायणो 164, 47. माल und माले 236, 38. मालक 81, 51. m. n. 12, 195. मालके 81, 51. मालत und *ते 81, 52. माला 219, 5. 247, 13. √ माला 84, 8. मालापदी 57, 33. मालावत् und मालिक 219, 5. मालिन् 219, 5. 247, 13. मालिन्ये 237, 17. माल्ल 236, 37. मावा und मावे 127, 12. माष 130, 4. 163, 34. 251, 3. m. n. 12, 124. माषक 251, 3. माषस्थलक und माषस्थली 124, 8. माषि 163, 34. माषिके 130, 4. मासुरकणो 228, 62. मासू 166, 5. मासुरकणो 228, 62. माहकस्थलक und माहकस्थली 124, 5. माहत 26, 28. माहसे 188, 38. माहाचित्ति 248, 4. माहाजनीन 152, 11. माहानद 26, 5. माहानस 26, 6. माहापुत्रि 248, 5. माहाप्राण 26, 7. माहाप्राण्य 167, 84. माहिते und माहित्य 71, 79. माहिने 212, 20. माहिषस्थलक und माहिषस्थली 124, 7. माहिष्मते und माहिष्मतेयक 39, 9. माहोयत्वे und माहोयले 212, 12. माहे 127, 2. *मित 60, 2. मित्र 116, 7. 124, 18. 125, 19. मित्रयु 77, 7. m. Sg. und Pl. 184, 16. मित्रवर्ध und *वर्ध 124, 18. मित्री 212, 27. मित्र्य und *मित्र्य 116, 7. मिथस् 254, 76. मिथु 254, 127. मिथुन 188, 36. मिथो 254, 75. मिथ्या 85, 83. 254, 71. Mit क 243, 2. √ मिद् 120. मिमत 125, 47. मिलिक 144, 38. मिथकावण 62, 2. मीन und

मोनरै 14, 4. मौमांसक und मोमांसा 64, 4. मुक्य und मुँने 81, 8. मुकुन्द° 234, 4. मुकुर
 und मुरितै 101, 51. मुकुल 101, 17. m. n. 12, 117. मुकुलितै 101, 17. मुख 116, 18. 226, 2.
 m. n. 12, 93. मुखकमल 217, 19. मुखजाहँ 43, 4. मुखतस् und मुखतैय 74, 53. मुखपत्र
 217, 18. मुख्य 116, 18. 226, 2. मुख्य 116, 18. मुचुकर्ण 56, 14. मुञ्ज 125, 4. मुण्ड m. n.
 12, 238. मुण्ड° 234, 12. मुद्ग 166, 4. मुद्गल 71, 74. मुद्रा und मुद्रितै 101, 26. मुधा 85, 157.
 254, 68. मुनि 3, 10. 162, 16. 200, 8. 224, 7. 228, 14. ८—मुनि 84, 16. मुनिचित und
 चित 248, 2. मुनिपदी 57, 5. मुनिवत् und मुनिशै 200, 8. मुनिस्थल und स्थूल 56, 8.
 मुनेनी 162, 16. मुनीवती 224, 7. मुर 58, 22. मुषित s. नगन°. मुष्टि und मत् 176, 23.
 मुसल 9, 13. 71, 75. 101, 16. 112, 2. m. n. 12, 65. मुसलितै 101, 16. मुसलीय 9, 13.
 मुसल्यै 112, 2. मुसल्यं 9, 13. √मुह् 192. मुहुस् 254, 78. मुहूर्त 32, 19. मूक 118, 20.
 167, 50. मूकमैन् 118, 20. मूचिक 144, 53. मूढ 58, 37. मूत्र 101, 8. मूत्रपुरीष n. 73, 18.
 मूत्रशकृत् 73, 17. मूत्रितै 101, 8. मूर्ख 118, 19. 172, 15. मूर्खिमैन् 118, 19. मूर्छा und
 मूर्छालै 244, 47. मूल 109, 3. 160, 9. 207, 17. 218, 11. 251, 11. m. n. 12, 86. मूलक m. n.
 12, 87. मूलक 251, 11. मूलपाक 131, 19. मूलभार 204, 4. मूलसै 109, 3. मूलाट und टैनी
 81, 95. मूलिक 144, 15. मूल्यै 160, 9. मूषिक m. n. 12, 196. मूषिका 4, 6. 163, 12. मूकण्ड
 230, 88. मूकण्डु 230, 42. मूर्जा 171, 20. मूडाकु 164, 45. मूणाल 146, 9. m. n. 12, 144.
 मूणालिनै 146, 9. मूद् 223, 3. मूद् 164, 47. मूदु 147, 2. 164, 47. 244, 30. मूदु 233, 11.
 मूदुलै 244, 30. मून्मैय 223, 3. मूषा 254, 33. मूष्टलुञ्जित 194, 6. √मू 158. 203. मेखला,
 वत्, मेखलिक und मेखलिनै 219, 6. मेच 112, 6. 116, 20. 131, 22. 226, 5. मेघ्यै 112, 6.
 मेघ्य 116, 20. 226, 5. मेघ्य 116, 20. मेघ und मेघै 81, 47. मेद 81, 63. मेदस्थियड 45, 16.
 मेदेनी 81, 63. मेध 81, 84. मेधै 133, 24. मेधा 37, 16. 72, 9. 112, 7. 116, 8. मेधा 171, 7.
 मेधातपसी 113, 13. मेधानतै 133, 25. √मेधायै 37, 16. मेधाविन् 177, 5. मेधैनी 81, 84.
 मेघ्यै 112, 7. मेघ्य 72, 9. 116, 8. मेघ्य 116, 8. मेघै 133, 22. मेत्रै 212, 27. मैत्रक 124, 18.
 मैत्रकवक und वधक 124, 18. मैत्रायण 11, 11. मैत्रायणै 125, 19. मैत्रायणक 11, 11. मैत्रेय
 77, 7. मैथुनै 188, 36. मैधावक 177, 5. मैमतायनै 125, 47. मैलिक्यै 144, 38. मोदक m. n.
 12, 29. मोदन 39, 5. 48, 22. मोदमान 48, 6. मोर und मुरै 133, 36. मोहमान 48, 6.
 मोकैनी 118, 20. मौक्य 118, 20. 167, 50. मौचिक्यै 144, 53. मौचुर्णिक्यै 56, 14. मौञ्जायन
 114, 17. 227, 13. मौञ्जायनै 125, 5. मौञ्जायनै 227, 13. मौञ्जायनैय 114, 17. मोढ्यै
 58, 37. मौदनिक (f. आ und ई) 48, 22. मौदनैयक 39, 5. मौदपेयलादाः 46, 22. मौदमानिक
 (f. आ und ई) 48, 6. मौद्वै 166, 4. मौद्वल 46, 11. मौद्वलै 71, 74. मौद्वलीय 61, 29. मौद्वल्य
 61, 29. मौद्वल्य 71, 74. मौद्वल्याकर und करैय 61, 30. मोने 228, 14. मोनिकै 3, 10.
 मोनित्तित und चित्तित 248, 2. मोनित्तिलिकै und स्थूलिकै 56, 8. मोख्यै und मोख्य 118, 19.
 मोयै 58, 22. मोलै 218, 11. मोलकै 207, 17. मौलभारिक 204, 4. मौलिक्यै 144, 15. मौषिक
 163, 12. मौसलै und मौसल्य 71, 75. मौहमानिक (f. आ und ई) 48, 6. मौहूर्तै 32, 19. मदिमैन्
 147, 2. म्लेच्छै 24, 2.

य

यक्रन्मदेस् n. 73, 19. यजमान 179, 11. 188, 4. यजुष्पात्र 45, 12. यज्ञ 23, 12. 103, 38. यज्ञदत्त 11, 45. यज्ञपति 17, 7. यज्ञवल्क 71, 65. यत् (vgl. यद्) 85, 65. यत्र 85, 18. यथा 85, 64. यथाकाम 167, 81. यथातथा 167, 75. यद् (vgl. यत्) 222, 18. 241, 20. यद्वैम् 222, 18. यदृच्छा 178, 81. यम् 85, 150. यमल 132, 34. यमष्टु 230, 86. यमुन्द 103, 9. यव 108, 4. 251, 6. यैवक 251, 6. यवखद, °वत्, यैवखदिक und यवखदिन् 219, 20. यैवन 128, 19. यवनमुगड 178, 4. यवमत् 108, 4. यवाप und °पिके 55, 18. यवास 137, 8. 146, 15. 156, 17. यवासिन् 156, 17. यवासिनी 146, 15. यैविक, यविन् und यविले 108, 4. यष्टि und यष्टी 162, 15. यस्क 228, 70. याजमाने 179, 11. 188, 4. यौजदत्तक 11, 45. याज्ञपते 17, 7. याज्ञवल्के und यौज्ञवल्के 71, 65. यौज्ञायनि 103, 38. याज्ञिके 23, 12. याज्ञानुवाक्ये 46, 26. यानु 188, 32. 255, 4. यातोपयात und °यातिके 2, 9. यात्रे 188, 32. यौथाकाम्य 167, 81. यौथातथ्य 167, 75. यान 81, 83. m. n. 12, 31. याने 81, 83. याम 125, 82. याम 215, 20. यामलायने 132, 34. यामष्टेये 230, 86. यामाधने 125, 82. यौमुन्दायनि 103, 9. यावत् 85, 32. यौवास und यावासे 137, 8. यास्के 228, 70. °युक्त 60, 6. युग 69, 9. 72, 8. 112, 11. युगे 24, 7. युगंधर 125, 51. युगपद् 85, 9. 167, 104. युगपैद् 254, 13. युगवरत्र und °त्रा 69, 9. युयै 72, 8. युयै 112, 11. युञ्जान und युञ्जानक 80, 9. युद्ध, °वत् und युद्धिन् 161, 17. युधिष्ठिर 163, 45. युवति 170, 8. युवन् 177, 14. युवराज 48, 19. 167, 85. युष्मद् 241, 26. यूकर 61, 30. यूका und यूकाले 244, 47. यूथ 14, 2. 81, 45. 116, 21. 237, 9. m. n. 12, 10. यूथरे 14, 2. यूथे 81, 45. यूथ्य und यूथ्य 116, 21. यूष 9, 19. 237, 9. m. n. 12, 68. यूषीय und यूष्य 9, 19. यूष 14, 2. 81, 44. m. n. 12, 18. यूषरे 14, 2. यूषे 81, 44. योक् 254, 49. योध 151, 17. m. n. 12, 154. योकरेय 61, 30. योगे 69, 9. योगंधरायणे 125, 51. योगपद्य 167, 104. योगवरत्र 69, 9. यौतिक und °क्यौ 67, 13. योग्यै 237, 9. योधे 151, 17. योधिक und योधिक 86, 3. यौधिष्ठिर 163, 45. योध्यै 237, 9. यौवते 170, 8. यौवन m. n. 12, 193. यौवनक 177, 14. यौवराजिक (f. आ und ई) 48, 19. यौवराज्य 167, 85.

र

रक 220, 6. र-रक्त 84, 9. रक्तस् 136, 3. 151, 28. 172, 12. र-रक्ता 84, 9. रक्तामुख und रक्तोमुख m. Sg. und Pl. 184, 17. रक्तोऽसुर 212, 3. रक्तोहण und रक्तोहणक 80, 8. रङ्ग 35, 16. रजे 133, 18. रजत m. n. 12, 38. रजन und °ने 81, 74. रजम् 172, 12. रजिमेन् 147, 27. रज्जु 119, 21. रज्जुकण्ठ 232, 11. रज्जुभार 232, 10. रण 101, 54. 125, 32. m. n. 12, 141. रणे 215, 16. रणिते 101, 54. रथ 135, 4. रथकार 56, 3. 58, 5. रथगणक 28, 8.

रथगाणकै 185, 11. रथंतर 26, 25. 164, 39. रथपथ 119, 4. रथस्या 140, 3. रथिक 135, 4.
 रथीतर 164, 38. रथै 95. रथैण 128, 13. रथ्य und °वत् 176, 29. रस 103, 43. रहस् 116,
 11. 174, 11. रहस्यं und °रहस्य 116, 11. √रहायै Med. 174, 11. रहूगा 71, 70. रौक्क
 220, 6. राक्वर und राक्वर्य 144, 34. राक्षसै 136, 3. 151, 28. राक्षोऽसुरै 212, 3. राग 101,
 94. 162, 45. रागक्षति 149, 14. रागितै 101, 94. रागौ 162, 45. राङ्ग्यै 35, 16. राजगृह und
 राजगृहक 124, 15. राजन् 1, 3. 86, 11. 144, 2. 151, 36. 167, 38. राजनै 151, 36. राजपथ
 119, 18. राजपुरुष und राजपौरुष्य 167, 62. 8, 21. राजभत् und राजभत्त 236, 35. राजल
 und राजलै 228, 88. राजस्थलक und राजस्थली 124, 13. राजायन und राजायनक 195, 9.
 राजीव und राजीविनी 146, 24. राज्जुकण्ठिनैः 232, 11. राज्जुभारिणः 232, 10. राज्यै 144, 2.
 राज्य 167, 38. राणायनै 125, 32. राणायनि 149, 25. राणि 149, 16. राति und राते 162, 10.
 रात्रौ 254, 18. राथकारिकै 56, 3. राथकार्यै 58, 5. राथगाणक 28, 8. राथंतर 26, 25. 164, 39.
 राथंतरायणै 164, 39. राथीतर und राथीतरायणै 164, 38. राधि und राधे 162, 11. रान्थिक
 110, 21. राम 163, 50. रामै 95. रामि 163, 50. रामोद und रामोदायन 15, 17. रायस्योष
 und रायस्योषक 11, 23. रावणै 228, 45. रावणि 110, 4. 149, 6. राशि 234, 5. राष्ट्र m. n.
 12, 160. राष्ट्रपतै und राष्ट्रपति 17, 8. रासायनि 103, 43. राहक्षति 149, 14. राहवि 149, 5.
 राहूगणै und राहूगण्य 71, 70. √रौ 158. 203. रुक्मिणी 230, 10. रुक् 71, 113. √रुच्,
 √रुट् und √रुट् 120. रुद्र 59, 14. रुरु 59, 13. 157, 6. °रुरु 217, 12. रूप und रूपरै 14, 3.
 रुष्टि und °रुम् 176, 23. रूप्य und °वत् 176, 24. रुह 3, 11. रुद 230, 90. रूप und °वत्
 193, 2. रूप्य 103, 10. रूप 14, 3. 37, 59. √रूप्यै 37, 59. रूपरै 14, 3. रे 85, 36. रेख
 228, 41. रेखा 37, 49. रेखा 171, 15. √रेखायै 37, 49. रेणु m. n. 12, 61. रेभ 71, 12.
 रेवत 11, 33. रेवतै 81, 135. रेहत् 174, 13. रेहस् und √रेहायै Med. 174, 13. रे 85, 38.
 रेखै 228, 41. रेभ्य 71, 12. रेवत und रेवतक 11, 33. रोग und रोगितै 101, 61. रौचन 128, 8.
 रौचना mit कृ 243, 5. रौचमान 86, 7. रोटक 1, 5. रोध 228, 19. रोमक 61, 8. रोमन्
 61, 31. 132, 18. 176, 22. 200, 2. 237, 27. रोमवत् 176, 22. 200, 2. रोमश 61, 7. रोमशै
 200, 2. रोमाञ्च und °ञ्चितै 101, 62. रोह 235, 24. रोहै 95. रोहक्षति 149, 14. रोहत्
 und √रोहायै Med. 174, 12. रोहिण 15, 7. रोहिणी 230, 9. रोहिणी 81, 134. रोहिणीणि
 250, 20. रोहितक 191, 7. रोहितिक 228, 85. रोहीतक 191, 7. रौक्मण्यै 230, 10. रोहै
 und रौह्यै 71, 113. रौद्रेयै 230, 90. रौद्रक 59, 14. रौधे 228, 19. रौण्यायणि 103, 10. रौ-
 मकौय 61, 9. रौमस्यै 237, 27. रौमशैय 61, 7. रौमायणै 132, 18. रौमैय 61, 31. रौर्यै
 157, 6. रौरवक 59, 13. रौहिकै 3, 11. रौहिणायन 15, 7. रौहिण्यै 230, 9. रौहितक 191, 7.
 रौहितिकै 228, 85. रौहीतक 191, 7. रौह्यै 235, 24.

ल

लकुल und लकुल्यै 160, 6. लक्ष्ण und लक्ष्मण 230, 35. लक्ष्मणै und लक्ष्मी 139, 14.
 °लक्ष्मोक Bah. 30, 8. लघिमैन् und लघु 147, 6. लङ्क 125, 65. लङ्कट 104, 8. लङ्कशान्तमु-

खाः 104, 7. लङ्का 210, 5. लभ्य m. Sg. und Pl. 184, 2. लमक 104, 3. 125, 9. m. Sg. und Pl. 29, 2. लम्बाविश्ववयसो (richtig बम्बा°) 205, 9. ललाट 244, 16. m. n. 12, 256. ललाटूर्ल 244, 16. लव 109, 18. लवण 13, 12. 81, 75. 118, 11. लैवण 128, 22. लवणो 13, 12. लवणम् mit कृ 243, 16. लवणमैन् 118, 11. लवणो 81, 75. लवसे 109, 18. लव्य 228, 71. m. Sg. und Pl. 184, 2. लात्तण्ये und लात्तण्ये 230, 35. लाघवे 147, 6. लाङ्कायनि 210, 5. लाङ्कायने 125, 65. लाङ्गलेख्य, लाङ्गले° und लाङ्गल° 178, 7. लाट् und √ लाट्ये 37, 8. लाडि und लाडो 67, 2. लान्द्र und लौन्द्रक 186, 6. लामकायने 125, 9. लावक und लावकायनि 103, 44. लावणो und लावण्य 118, 11. लावेरणि und लावेरणीय 74, 26. लाह्ये 228, 71. लिगु 71, 32. 125, 34. लिङ्ग m. n. 12, 242. लिट् und √ लिट्ये 37, 45. √ लिप् 181. लिप्तवासित 194, 3. √ लो 158. 203. √ लुट् und √ लुट् 120. √ लुप् 181. √ लू 158. लून und लूनक 186, 10. लूनयवम् 105, 6. लूयमानयवम् 105, 7. लूष 42, 4. लेख 37, 48. 228, 42. लेखा 37, 47. लेखा 171, 23. लेखाभ 230, 7. m. Sg. und Pl. 29, 41. लेखाभू 230, 7. √ लेखाये 37, 47. √ लेख्ये 37, 48. लेट् 37, 9. लेट 37, 9. 82, 4. √ लेट्ये 37, 9. लेखे 228, 42. लेखाभेये 230, 7. लेगवायने 125, 34. लेगव्य und लेगव्यायने 71, 32. लोकायत 23, 2. लोचना mit कृ 243, 5. लोट् 37, 46. लोट 82, 5. √ लोट्ये 37, 46. लोफाट und लोटने 81, 123. लोमक 61, 9. 103, 36. 132, 22. लोमन् 53, 6. 132, 19. 163, 42. 225, 8. 236, 28. 237, 28. m. n. 12, 241. लोमन (१) m. n. 12, 241. लोमश 61, 6. m. n. 12, 211. लोह 125, 38. 191, 3. m. n. 12, 213. लोहाण्ड und लोहने 81, 123. लोहित m. n. 12, 201. लोहितागिरि 50, 6. लोकात् 46, 20. लोकायतिके 23, 2. लोम 236, 28. लोमकायने 132, 22. लोमकायनि 103, 36. लोमकेय 61, 9. लोमने 225, 8. लोमन्ये 237, 28. लोमशैय 61, 6. लोमायने 53, 6. 132, 19. लोमान्य 53, 6. लोमि 163, 42. लोपायणि 40, 4. लोह 191, 3. लोहायने 125, 38. √ ल्यो und √ ल्यो 158. 203.

व

वंश 116, 24. 224, 2. वंशावती 224, 2. वैश्य und वैश्य 116, 24. वक्र 118, 6. 131, 12. वक्रपाल 235, 30. वक्रमैन् 118, 6. वक्षस् 151, 18. वङ्खरभण्डारिथाः 104, 2. वङ्ग und वङ्गैय 74, 8. वचने 133, 2. वजि und वमत् 183, 27. वज्र 235, 16. m. n. 12, 96. वज्जो 39, 14. वट् 85, 127. वट 160, 5. 176, 27. वटवत् 176, 27. वट्ये 160, 5. वटर° und वटर 36, 19. वटाकु 163, 6. वटारक m. Sg. und Pl. 29, 40. वडवा 69, 2. 127, 16. 219, 15. वडवावत्, वडविक und वडविन् 219, 15. वडभोकार 58, 35. वडाक 228, 90. वण 71, 72. वणिक 206, 28. वणिकि 206, 27. वणिज् 151, 2. वत् Adverbialsuffix वत् 85, 90. 254, 40. वतण्ड 46, 14. 71, 50. 227, 23. 228, 22. वतण्डो 227, 23. वत्स 46, 28. 71, 2. 141, 20. वत्सजरत् und जरन्तः 46, 23. वत्सा 4, 10. वत्समैन् 141, 20. वत्सोद्धरण 97, 2. √ वट् 182. वद 15, 66. वदे 133, 4. वदान्य 86, 5. वदान्य° 234, 15. वदि 254, 150. वध 112, 10. वधे 24, 6. वधा 85, 69. वधू 28, 13. 59, 11. वधये (१) 112, 10. वध्योग 8, 8. 164, 34.

वधोप (१) 164, 34. वध्वा 85, 69. वन 47, 9. 85, 92. 109, 4. 141, 14. 160, 12. वनकी-
 शाम्बी und *कौशाम्बी 127, 6. वनसे 109, 4. वनिता 61, 23. वनिंल 47, 9. वन्ये 160, 12.
 वन्यो 141, 14. √ वप् 182. वये 133, 3. वयो 171, 18. वप्र m. n. 12, 91. वसे 95. वयस्
 136, 5. 151, 25. 212, 17. वयस und वयसिनी 146, 33. वरण und √ वरयै 37, 35. वरत्रा
 69, 9. 195, 7. वरम् 254, 144. वराण und *से 109, 7. *वराह 217, 8. वरिमेन् 147, 10.
 वरी 81, 144. वरु 172, 4. वरुड 59, 2. वरुण 236, 30. वरेण्य 103, 30. वर्ग, वर्ग्य und *वर्ग्य
 116, 2. वर्चगर्त 124, 27. वर्चल 61, 12. वर्चस् 174, 22. वर्चस्क m. n. 12, 220. √ वर्चायै
 Med. 174, 22. वर्ज्य 124, 26. वर्ण 13, 14. 109, 6. 142, 6. 193, 3. m. n. 12, 67. वर्णक
 71, 72. 101, 34. m. Sg. und Pl. 29, 44. वर्णकितै 101, 34. वर्णवत् 193, 3. वर्णसे 109, 6.
 वर्णिले 142, 6. वर्णु 35, 3. 245, 2. 249, 2. वर्त 92, 5. *वर्तके 185, 15. वर्तनाक्ष 228, 46.
 वर्तनि 24, 11. वर्तमान 86, 7. वर्धेन 128, 6. वर्धमान 86, 7. वर्मक m. Sg. und Pl. 184, 31.
 वर्मता 39, 10. वर्मन् 101, 42. 219, 12. वर्मवत् 219, 12. वर्मिक 144, 10. वर्मिक 219, 12.
 वर्मित 144, 10. वर्मितै 101, 42. वर्मिन् 210, 6. वर्मिन् 219, 12. वर्ष 16, 7. m. n. 12, 177.
 वर्षा 16, 7. 209, 3. वर्षालो 31, 24. वर्षामेन् 147, 26. वर्षक m. Sg. und Pl. 184, 31. वर्षन्
 und वर्षले 244, 41. वल 124, 18. वलभी 206, 22. वलय m. n. 12, 104. वलि 139, 7.
 वलिक 132, 7. वलिनै 139, 7. वल्लक m. n. 12, 198. वल्लु 3, 4. 37, 4. 71, 28. 206, 15.
 √ वल्लूयै 37, 4. वल्लोक m. n. 12, 176. वल्लक und *कौ 81, 48. √ वल्लभ 84, 3. वल्ली
 124, 32. वव 85, 186. वशम् 85, 95. वशा und *मत् 183, 7. वशे mit कृ 243, 21. वशमसा
 31, 26. वषट् 31, 31. 85, 39. 254, 58. √ वस् 182. वस 133, 34. वसन्त m. n. 12, 118.
 वसो 171, 19. वसाति 195, 13. वसिष्ठ 42, 2. वसु 16, 8. 103, 46. 136, 6. 151, 19. 212, 8.
 m. n. 12, 179. वसुनीति 115, 5. वसुमत् 212, 11. वस्त्र m. n. 12, 178. √ वह् 182. वह
 15, 77. 172, 4. वह 215, 24. वहचरु 172, 5. वहति und *ती 162, 41. वहद् 105, 2.
 वह्यका 103, 33. वह्यस्क 164, 32. वा 85, 2. वाकिर् 85, 166. वाक्यै 58, 11. वाक्रपालेय
 235, 30. वाक्रौ und वाक्र्य 118, 6. वाक्से 151, 18. वाग्मयान und वाग्मिन् 15, 33. वाङ्मनसे
 113, 19. वाच्यै 58, 11. वाज 71, 3. वाजय्य und वाजय्यायने 125, 12. वाजवत und वाजव-
 तायनि 103, 26. वाजसनेय und वाजसनेर्यिनः 232, 2. वाज्य 71, 3. वाज्येय 235, 16. वाञ्जेयक
 39, 14. वाट् 85, 163. वाटाकवि 163, 6. वाडव 167, 2. वाडव 69, 2. वाडवेयै 127, 16.
 वाडव्य 167, 2. वाडभोकायै 58, 35. वाडाके 228, 90. वायौ 71, 72. वाणिकाज्य und वाणि-
 काज्यैविध 175, 7. वाणिजै 151, 2. वाणिजक und वाणिजकैविध 175, 6. वाण्य 71, 72.
 वात् 85, 91. वात 125, 84. 141, 4. 244, 16. वातकि und वातक्यै 58, 16. वातरुडे 228, 22.
 वातरुड्य und वातरुड्यायने 71, 50. वातस्यतेक 80, 15. वातागर und *रौय 25, 53. वातायने
 125, 84. वातूले 244, 16. वात्यौ 141, 4. वात्रक und वात्रकक 195, 25. वात्से 141, 20.
 वात्सोद्धरण 97, 2. वात्स्य 71, 2. वात्स्यायन und वात्स्यायनी 227, 12. वादायन 15; 66.
 वाधव 28, 13. वाधवक 59, 11. *वाधूलेय 46, 7. वाधोप (१) und वाधोपाययौ (१) 164, 34.
 वाध्याग und वाध्यागायने 164, 34. 8, 8. वानकौशाम्ब्यै und *कौशाम्ब्यै 127, 6. वानव्य und
 वानव्यायने 125, 76. वानितौय 61, 23. वामे 95. वामन् und वामने 139, 2. वामन und

वामा am Ende eines Bah. 155, 14. वामरथ und °थ्ये 58, 12. 47. वायरञ्जु 119, 14. वायसे 136, 5. 151, 25. 212, 17. वायुदत्त 230, 60. 235, 3. वायुदत्तेये 230, 60. वायुदत्तेय 235, 3. वार m. n. 12, 52. वारत्र 69, 9. वारत्रक 195, 7. वारवाण m. n. 12, 52. वाराटक und °कीय 74, 41. वाराणसी und °णसेये 127, 3. वारि 162, 9. वारिपथ 119, 3. वारि 162, 9. वारुडक 59, 2. वारुण 236, 30. वारुणायनि 130, 30. वार्कवाहिके 198, 7. वार्कवन्धुके 198, 6. वार्कलि 110, 7. वार्कलि 163, 9. वार्कवञ्जिके 198, 5. वार्कि 163, 54. वार्च्य 71, 22. 45. वार्च्यायणे 71, 45. वार्चगतक 124, 27. वार्चलीय 61, 12. वार्चनेय 46, 7. वार्ज्यक 124, 26. वाढी und वाढ्य 118, 2. वार्णिके und वार्णिक्य 71, 72. वार्णवे 35, 3. 245, 2. 249, 2. वार्तनाक्षे 228, 46. वार्तिके 92, 5. वार्तय und °के 190, 12. वार्तिके 23, 20. 40, 10. वार्तय und °यो 189, 6. वार्त्रघ्ने und वार्त्रहते 212, 26. वार्दने und वार्दग्न्य 71, 103. वार्दाली und °वत् 176, 12. वार्द्ध und वार्द्धायने 164, 36. वार्मतेयक 39, 10. वार्मिकायणि 210, 6. वार्मिक्ये und वार्मित्ये 144, 10. वार्मिगणे und वार्मिगय 71, 69. वार्मले 188, 20. वार्मलि 163, 8. वार्पायणि 103, 35. वार्पिके 209, 3. वाष्ट्ये 237, 33. वार्षिके 228, 37. वाल 162, 38. m. n. 12, 174. °वाल Bah. (f. श्रा) 66, 7. वालक 124, 18. वालिकाज्य und वालिकाज्येविध 175, 7. वालिकायने 132, 7. वालिज, वालिजेविध, वालिज्यक und वालिज्यकेविध 175, 7. वाली 162, 38. वौलाव्य und वालाव्यायने 71, 28. वालुके 3, 4. वाल्मीक m. n. 12, 176. वाल्मीकि und °कीय 74, 42. वौल्लक 124, 32. वावदूक und °क्ये 58, 6. वाश 47, 2. वाशन 128, 2. वाशिल 47, 2. वास 47, 7. वासन 128, 2. वासव 235, 13. वासवे 136, 6. 151, 19. 212, 8. वासवायनि 103, 46. वासवेय 235, 13. वासातक 195, 13. वासिल 47, 7. वासिष्ठ 125, 32. 230, 35. वासिष्ठायनि 42, 2. वासुमते 212, 11. वासेनकी und °केये 127, 15. वास्तुविद्ये und °विद्या 32, 11. वाह 130, 5. 216, 2. वाहद्रोण und °द्रोणिके 130, 6. वाहन und वाहनिके 216, 2. वाहायन 15, 77. वाहिके 130, 5. 216, 2. वाह्यकायनि 103, 33. वाह्यस्क und वाह्यस्कायने 164, 32. वि 154, 11. विकंसा 230, 8. विकङ्कत 55, 20. 137, 9. विकङ्किते 55, 20. विकट und °टेने 162, 24. विकथा 40, 2. विकम्पने mit कृ 243, 22. विकर 26, 3. 237, 36. विकर्ष 92, 15. विकल 81, 136. विकलित und °रितेन् 22, 35. विकलेने 81, 136. विकसने mit कृ 243, 22. विकार 86, 8. विक्रास 230, 8. विकुघास und विकुट्यास 61, 25. विक्री 31, 17. विक्षा 90, 20. विगर्ह und विगर्हणे 146, 12. विगृहते 238, 20. विग्र 230, 71. 248, 10. विग्रज 230, 71. विग्रह 248, 18. विघातिन् 167, 21. विघ्न. विघ्नतन्त्र, °तन्त्रिते und विघ्निते 101, 84. विचक्षणम् 78, 10. विचय und विचयक 18, 17. विचर्चिका und °ले 244, 47. विचार und °रिते 101, 13. विचित् und विचित्रं 213, 2. विजग्ध 207, 9. विजय und विजयक 18, 9. विजात 167, 65. विजापक 35, 14. विजिगीषा und °षीय 25, 32. विटक und °की 81, 157. विटङ्क m. n. 12, 121. विटप 228, 48. m. n. 12, 140. विडङ्क m. n. 12, 122. वितङ्क m. n. 12, 233. वितगडा 40, 5. विथक् 254, 128. √ विद् 181. विद् 222, 10. विद 15, 5. विदग्ध 167, 69. 207, 8. विदत् 151, 7. विदभत् 71, 7. °विदम् 222, 10. विदो 171, 3. विदेह 124, 14. विद्या 32, 14. 151, 9. विद्वस् 151, 6. विधमचूडा 178, 26. विधवा 230, 17. विधान 236, 8. विधानं 234, 8. विनत und °ता 61, 23. विनद 26, 4. विनद 207, 15. विना 254, 59. विनोद 26, 4.

विन्दु 164, 21. विपथ 11, 24. विपदो 57, 11. विपात 167, 45. 186, 10. विपातक 186, 10.
 विपादिका und °लै 244, 47. विपाश 53, 11. 222, 2. 228, 69. विपाश 11, 25. 53, 11.
 228, 69. °विपाशम् 222, 2. विपाशा 228, 69. विप्रकर्ष 92, 11. विप्रचित्त und °चित्त 248, 3.
 विप्रयोग 92, 9. विप्रश्न 92, 14. विषद्व and °क 33, 9. विभक्तिप्रतिरूपक 85, 146. विभग्न
 207, 10. विभाषा mit क 243, 27. विभोतक 191, 8. विभोषण 128, 21. विमति 58, 9.
 118, 21. विमतिर्मन्, विमनस् und विमनिर्मन् 118, 21. विमातृ 230, 16. विमान m. n.
 12, 92. वियात 118, 21. 186, 10. विंयातक 186, 10. वियातिर्मन् 118, 21. विरत und विरन्त
 237, 21. विरह 237, 40. विराग 92, 17. विराधय 167, 8. विरुद्ध 207, 16. विरूपाक्ष 228, 78.
 विरोहित 71, 68. विलम्ब 71, 115. विलात 118, 21. विलाता 4, 12. विलातिर्मन्, विलाभ
 und विलाभिर्मन् 118, 21. विलेपिका 179, 5. विवाकु 163, 4. विशुद्धि 108, 6. विश्व 222, 14.
 विश्व 47, 14. 116, 25. 230, 19. विश्वङ्कट und °टो 162, 26. विश्वदेव und विश्वदेवैभक्त
 34, 25. °विश्वम् 222, 14. विश्वप 15, 43. विश्वयिन् 83, 24. विश्वसि 167, 52. विश्वस्ति 167, 43.
 विश्वाख 113, 6. विश्वात 167, 64. विश्वाय 167, 63. विश्वायिन् 83, 22. विश्वायद und °दिर्मन्
 118, 21. विश्वाल 15, 44. 25, 49. 61, 5. 162, 25. 167, 54. m. n. 12, 136. विश्वाला 15, 44.
 विश्वालो 162, 25. विश्वालोय 25, 49. विश्विका 90, 16. विश्विख° 234, 20. विश्विखा 90, 15.
 विश्विल 47, 14. विश्विष्ट° 234, 20. विश्वेष 211, 15. विश्वेष° 234, 7. विश्वेष्य und °विश्वेष्य
 116, 25. विश्ववण 228, 44. विश्वि 77, 5. m. Sg. und Pl. 184, 13. °विश्वुत 60, 21. विश्वव
 241, 2. m. n. 12, 234. विश्वकथा 40, 3. विश्वजन 152, 10. विश्वदेव 34, 25. 177, 13.
 विश्वदेवैभक्त 34, 25. विश्वधा 90, 11. विश्वरूप 167, 95. विश्वानर 15, 34. 164, 9. विश्वा-
 वसु 71, 23. विष 72, 4. 167, 59. विषपदो 57, 41. विषपुट m. Sg. und Pl. 184, 23. विषम
 74, 4. 167, 44. विषमम् 105, 16. विषमस्य 167, 23. विषमोय 74, 4. विषय 170, 14. वि-
 षयिन् 83, 25. विषाण m. n. 12, 202. विषायिन् 83, 23. विषुणो 139, 13. विष्ट und °पुर
 230, 2. विष्णु 161, 35. विष्णुज 71, 116. विष्णुपदो 57, 18. विष्णुवृद्ध 164, 36. विष्य 72, 4.
 विष्वक् 139, 13. विष्वक्सेनाजुनो 194, 18. विष 47, 14. विषर्ग 238, 11. विश्विल 47, 14.
 विस्फोटक 58, 48. विसि 230, 27. विहसने mit क 243, 29. विहायसा 254, 66. विहार m. n.
 12, 200. वीक्ष्य 15, 76. वीजरूहा mit क 243, 12. वीजर्या mit क 243, 11. वीणा 219, 18.
 244, 6. वीणाल 244, 6. वीणावत्, वीणिक und वीणिन् 219, 18. वीर 235, 14. वीरण
 11, 29. 33, 26. वीरणक 33, 26. वीरणो 240, 3. वीरुध 131, 24. वुल und वुल्ये 160, 2.
 वृगमूल, °वत् und °मूलिन् 161, 20. वृक 163, 54. °वृक 217, 6. वृकग्राह 198, 7. वृकबन्धु
 198, 6. वृकला 163, 9. वृकवञ्चिन् 198, 5. वृक्ष 25, 29. 56. 71, 22. 45. 81, 55. °वृक्ष
 217, 6. वृक्षा und °मत् 183, 25. वृक्षो 81, 55. वृक्षोय 25, 29. 56. वृद्ध und वृद्धिर्मन् 118, 2.
 √ वृत् 120. वृत् m. n. 12, 78. वृत्ति 23, 20. 40, 10. वृत्रहति und °हन् 212, 26. वृथा
 254, 70. वृदग्नि 71, 103. वृद्ध 164, 36. वृद्ध° und °वृद्ध 36, 9. वृद्धिगुणो 194, 49. √ वृध्
 120. 214. वृन्द und °रै 14, 7. वृष 103, 35. 147, 26. °वृष 217, 7. वृषगण 71, 69. 125, 14.
 वृषल 188, 20. वृषलो 163, 8. वृष्टि 237, 33. वृष्टिक 228, 37. √ वृ 158. 203. √ वे 182.
 वेग 101, 24. वेग und वेगे 24, 9. वेगिते 101, 24. वेद् 37, 15. वेट, °वत्, वेटा und °वत्

- 176, 28. $\sqrt{\text{वेद्ये}}$ 37, 15. वेणुमन् 147, 30. वेणु 33, 25. 75, 7. 126, 4. 147, 30. 166, 8. 176, 4. वेणुकं 33, 25. 74, 56. वेणुकौय 126, 4. वेणुमत् 176, 4. वेतस 81, 54. 126, 6. वेतसकौय 126, 6. वेतसे 81, 54. वेतालो 31, 6. वेत्र 25, 50. 126, 5. वेत्रकौय 126, 5. वेत्रीय 25, 50. वेद 72, 21. वेदे 24, 9. वेद 215, 12. वेद्य 72, 21. वेन 58, 29. वेमन् 139, 3. 236, 29. वेमने 139, 3. वेला und $\sqrt{\text{वेलाये}}$ 37, 43. वेलायाम् 85, 62. वेश 15, 36. 116, 25. 216, 6. वेश 49, 4. वेशा und ०सत् 183, 26. वेशमके 33, 15. वेशमन् 33, 15. 61, 4. वैश्य und ०वैश्य 116, 25. वेष्ट und वेष्टे 24, 9. वेहत् und $\sqrt{\text{वेहाये}}$ Med. 174, 17. वै 85, 145. वैकंसेये 230, 8. वैकङ्कत und वैकङ्कते 137, 9. वैकथिके 40, 3. वैकयत und वैकय-
 त्विध 175, 9. वैकर 26, 3. वैकर्णि 110, 30. वैकये 237, 36. वैकर्षिके 92, 15. वैकल्पयत und
 ०त्या 67, 9. वैकारिमत 194, 26. वैकासेये 230, 8. वैकि 110, 13. वैकुघासौय und वैकुठ्या-
 सौय 61, 25. वैक्ते 90, 20. वैद्यायण 15, 76. वैगर्तायन und वैगर्तायनक 11, 47. वैप्रजेये
 230, 71. वैग्रहि 248, 18. वैग्रि 248, 10. वैग्रये 230, 71. वैघात्य 167, 21. वैङ्कि 10, 13. वैजग्नके
 207, 9. वैजात्य 167, 65. वैजापके 35, 14. वैटपे 228, 48. वैटयत und ०त्या 67, 7. वैणवे
 166, 8. वैणुक 74, 56. 75, 7. 126, 4. वैतगिडके 40, 5. वैतसक 126, 6. वैतालिकर्णिक-
 कन्य 87, 7. वैतिल und वैतिलक 195, 23. वैतुलकन्य 87, 4. वैत्रक 126, 5. वैदग्धके 207, 8. वैदग्ध्य
 167, 69. वैदजि und ०ज्ञीय 74, 35. वैदते 151, 7. वैदभृत्य 71, 7. वैदायन 15, 5. वैदिक
 (f. आ und ई) und वैदो 48, 2. वैदुषे 151, 6. वैदो 32, 14. 151, 9. वैधवेये 230, 17. वैनतेयी
 61, 23. वैनद 26, 4. वैनद्धके 207, 15. वैनोद 26, 4. वैन्दव 164, 21. वैन्ये 58, 29. वैपथक
 11, 24. वैपात्य 167, 45. वैपाशे 228, 69. वैपाशक 11, 25. वैपाशायने und वैपाशायन्य
 53, 11. वैपेय und वैपेयेविध 175, 10. वैप्रकर्षिके 92, 11. वैप्रचित्ति und ०चित्ति 248, 3. वैप्रयोगिके
 92, 9. वैप्रश्निके 92, 14. वैभानके 207, 10. वैभौतिक 191, 8. वैमतायन und वैम-
 तायनक 11, 13. वैमते 118, 21. वैमत्तायन und वैमत्तायनक 11, 13. वैमत्ये 58, 9. वैमत्य
 118, 21. वैमन 236, 29. वैमनसे 118, 21. वैमानस्य 118, 21. वैमानेये 230, 16. वैमल्कश 121, 4. वैयाकरणे
 32, 9. वैयाकते 151, 26. वयाते 118, 21. वैयात्य 118, 21. वैयाये 32, 25. वैरकि
 110, 31. वैरङ्गिके 92, 17. वैरणक 11, 29. वैरत्ये und वैरन्त्ये 237, 21. वैरह्ये 237, 40. वैरा-
 णक und ०कौय 25, 40. वैराघ्य 167, 8. वैरुपाक्षे 228, 78. वैरेय 235, 14. वैरोहिते und
 वैरोहित्य 71, 68. वैलकि 110, 37. वैलम्बे und वैलम्ब्य 71, 115. वैलाभे 118, 21. वैलाभ्य 118, 21.
 वैलेपिके 179, 5. वैल्य und वैल्यायन 15, 49. वैवाक्यि 163, 4. वैशंपायन 15, 43. वैशस्य
 167, 43. वैशस्य 167, 52. वैशात्य 167, 64. वैशायन 15, 36. वैशा्य 167, 63. वैशालायन
 15, 44. वैशालौय 61, 5. वैशाल्य 167, 54. वैशिके 90, 16. 216, 6. वैशिक्ये 90, 15. वैशीति
 110, 22. वैशये 230, 19. वैशेषिके 211, 15. वैशमेयी 61, 4. वैश्रवण 113, 5. वैश्रवणे 228, 44. वैश्रेय
 77, 5. वैश्रवकथिके 40, 3. वैश्रवजनान 152, 10. वैश्रवदेव 34, 25. 177, 13. वैश्रवदेवक
 177, 13. वैश्रवदेवैभक्त 34, 25. वैश्रवधे 90, 11. वैश्रवधेनय und वैश्रवधेनवैभक्त 34, 22. वैश्रव-
 मानव und वैश्रवमानवैभक्त 34, 21. वैश्रवरूप्य 167, 95. वैश्रवानर 164, 9. वैश्रवानरायण 15, 34. वैश्रवावस्य
 71, 23. वैश्रमस्य 167, 23. वैश्रम्य 167, 44. वैषये 170, 14. वैष्टपुरेये und वैष्टेये
 230, 2. वैष्णव und वैष्णावायने 164, 35. वैष्णुजे und वैष्णुज्य 71, 116. वैष्णुवृद्ध und वैष्णु-

वृद्धायर्न 164, 36. वैष्य 167, 59. वैसर्गिक 238, 11. वैस्फोटक्यै 58, 48. वैश्वेयै 230, 27. वैहिति 110, 32. वीषट् 11, 30. 85, 38. व्यक्त° 213, 4. व्यङ्ग 256, 4. व्यड 256, 5. व्यतिपङ्ग 131, 13. व्यर्ध 24, 6. व्यल्कश 121, 4. व्यवहार 211, 11. 256, 6. व्यस्त 251, 11. व्याकरण 32, 9. व्याकृत 151, 26. व्याकुलित und °तिन् 22, 32. व्याघ्रपाद् und व्याघ्रपाद्य 71, 6. व्याङ्ग° (nicht वैयाङ्ग°) 256, 4. व्याङ् (nicht वैयाङ्) 256, 6. °व्याड 231, 4. व्याडि 67, 3. 74, 34. व्याडि-शाला 91, 4. व्याडीय 74, 34. व्याड्यो 67, 3. व्याधि und °तै 101, 41. व्याय 32, 25. व्या-याम, °वत् und व्यायामिन् 161, 12. व्याल und व्यौलिक 135, 7. व्यावहारिकै 211, 11. 256, 6. व्यौष्टिचिरात् 187, 13. √ व्ये 182. वण 101, 43. वण्यै 133, 26. वणितै 101, 43. व्रीहि 108, 5. 166, 2. व्रीहिकै, व्रीहिन्, व्रीहिमत् und व्रीहिलै 108, 5. व्रीहै 166, 2. √ व्ली 158. 203.

श

शक 71, 16. 151, 16. 220, 4. शकट 55, 11. 125, 44. 141, 11. m. n. 12, 227. शक-टि und °टै 162, 6. शकटिकै 55, 11. शकटोकर्य 249, 10. शकट्यौ 141, 11. शकंधि 230, 15. शकन्धु 58, 38. शकल 71, 61. 176, 18. 230, 61. m. n. 12, 230. शकलवत् 176, 18. शकला 31, 9. शकालुद्र und °द्वैय 25, 15. 16. शकुनि 18, 19. 230, 21. शकुनिक 18, 19. शकुनि-सवन 242, 13. शकुलाद 48, 7. शकृत्पदी 57, 28. शक्ति 71, 59. 162, 7. 176, 16. 216, 12. शक्तिमत् 176, 16. शक्ती 162, 7. शङ्क 71, 31. शंकर und °रैय 25, 46. शङ्कु 58, 39. 71, 31. 172, 13. शङ्कपय 119, 10. शङ्के 85, 100. शङ्ख 15, 3. 53, 3. 71, 14. 220, 7. m. n. 12, 8. शंश्रीपति 205, 3. शञ्जि und °मत् 183, 28. शट 71, 15. 220, 5. शटोकर्य 249, 10. शट 53, 7. 71, 15. शणक 46, 9. शणकबाभवाः 46, 10. शणपाट 187, 14. शणफला 4, 15. शण्डार्मकां 205, 7. शण्डिल 71, 71. शतकुम्भ 8, 28. शतद्वार 230, 4. शतपति 17, 3. शतपत्र 225, 6. शतपय 119, 9. शतपदी 57, 7. शतपुत्र 177, 26. शतपुष्या 4, 16. शतमान m. n. 12, 30. शतल 230, 24. शतावर 230, 78. शत्रु 151, 16. शत्रुदमन 128, 25. शर्दे 95. शर्नैस् 254, 8. शप 15, 36. शपय m. n. 12, 215. शफ 162, 39. °शफ Bah. (f. श्र) 66, 8. शफर und °रैय 25, 3. शर्फै 162, 39. शबर 164, 42. शबल 61, 10. 230, 92. शब्द und °वत् 193, 6. शब्दार्थो 194, 21. शम् 85, 123. 254, 52. शम 81, 117. शंम 215, 16. शमिक 164, 24. शमो 143, 3. 176, 6. शमै 81, 117. 144. शमोकोरै 81, 145. शमोकुण 143, 3. शमोप्रस्थ 41, 5. शमोवत् 176, 6. शयणड und शयणडैभक्त 34, 18. शयणड und शयणडैभक्त 34, 20. शयणडो 206, 5. शय्या 216, 11. शर 33, 3. 176, 13. शरकै 33, 3. शरण und शरण्य 226, 13. शरद् 209, 4. शरदिन् 150, 3. शरद्वत् 164, 16. शरनिवास 68, 21. शरनिवेश 68, 20. शरवत् 176, 13. शराग्नि 68, 22. शराव m. n. 12, 89. शराविन् 163, 35. शरै 81, 145. शरीर m. n. 12, 156. शर्करा 33, 21. 55, 2. 207, 14. शर्कराकै 33, 21. शर्करात् 71, 82. शर्क-रिकै 55, 2. शर्कार und °रै 81, 24. शर्पणा und °वत् 176, 10. शर्मन् 236, 39. शर्मिक 144, 47. शर्याण und °वत् 176, 10. शल 42, 19. शलै 95. शलङ्कट 104, 8. शलङ्कु 125, 10.

शलाका 58, 21. 176, 19. 230, 62 79. शलाकाभू 230, 6. शलाकावत् 176, 19. शलाचल 230, 5.
 शलाथल 230, 5. m. Sg. und Pl. 29, 18. शलावल m. Sg. und Pl. 29, 18. शशादन 124, 3.
 शशवत् 85, 8. 174, 16. शश्वत् 254, 23. शश्वत्तम् 24, 14. √शश्वार्थे Med. 174, 16. शष्कण्ड
 81, 28. शष्कण्डो 260, 4. शष्कण्डो 81, 28. शष्कुल 3, 7. 81, 40. शष्कुलिके 3, 7. शष्कुलो
 3, 7. शष्कुलो 81, 40. 124, 17. शस् Suffix 85, 185. 254, 89. शौशय und शौशपे (vgl.
 7, 3, 1) 137, 3. शौशपक 11, 32. शौशपायने 125, 41. शक 25, 30. 53, 8. 58, 40. m. n.
 12, 134. शक 151, 16. शकट 53, 14. °शकट 89, 5. शकटायने 53, 14. 125, 44. शक-
 टायन्य 53, 14. शकटीकणे 249, 10. शकण्डो 260, 4. शकन्धव्ये 58, 38. शकंधेये 230, 15.
 शकले 71, 61. शकलशणकाः 46, 9. शकलशुनकाः und शकलसणकाः 46, 8. शकलेये 230, 61.
 शकल्य 71, 61. शकायने und शकायन्य 53, 8. शकिन् 58, 41. शकिने 139, 12. °शकिन
 89, 4. शकिन्ये 58, 41. शको 139, 12. शकोय 25, 30. शकुनेये 230, 21. शकुन्तिक und
 °कोय 114, 8. शकुलादिक (f. आ und ई) 48, 7. शक्तिके 216, 12. शक्तव 71, 59. शक्ये
 58, 40. शक्य 71, 16. 220, 4. शक्वर und शक्वये 144, 34. शाखेय und शाखेयिनः 232, 5.
 शाङ्ख्ये 58, 39. शाङ्ख्य, शाङ्ख्यायने, शाङ्ख und शाङ्खायने 71, 31. शाङ्खायन 15, 3.
 शाङ्खायने und शाङ्खायन्य 53, 3. शाङ्ख्य 71, 14. 220, 7. शाटोिकणे 249, 10. शाटोिपीर
 n. 73, 12. शाटोिपिटिक n. 73, 14. शाटोिपिच्छक n. 73, 29. शाटोिप्रच्छद n. 73, 13. शाटव
 103, 7. शाटव 71, 15. 220, 5. शाटवायनि 103, 7. शाटवायने und शाटवायन्य 53, 7. शाटव
 71, 15. 103, 7. शाटवायनि 103, 7. शाडिकाडायनि und °नीय 74, 24. शाडिले und शा-
 डिल्य 71, 71. शाडिल्यायन und शाडिल्यायनक 11, 22. शातकोम्भ 8, 28. शातदुरये 230, 4.
 शातन und °नी 81, 96. शातपले 17, 3. शातपले 225, 6. शातपुत्रक 177, 26. शातलेये 230, 24.
 शातावरेये 230, 78. शाताहर und °हरेये 230, 32. शात्रवे 151, 16. शात्रुतपि und °पेय 114, 12.
 शार्दे 95. शाधि und °धे 162, 12. शान्त 25, 23. शान्तमुख 104, 7. शान्ति 215, 18.
 शान्तेय 25, 23. शौपायन 15, 36. शापेय und शापेयिनः 232, 4. शौवर und शावरायणे
 164, 42. शौवल und शावल 164, 28. शावलनीय 61, 10. शावलनेये 230, 92. शौमिक 164, 24.
 शायण्डायन und शायण्डायनेभक्त 34, 13. शायिके 216, 11. शार m. n. 12, 250. शारदिके
 209, 4. शौरव्य 150, 3. शौरदुत 164, 16. शौरादि 163, 35. शारि 162, 8. शारिकावण 62, 5.
 शारि 162, 8. शार्कराके 207, 14. शार्कराके und शार्कराद्य 71, 82. शार्ङ्खलतोदि 163, 38.
 शार्ङ्ख und शार्ङ्खर्विणः 232, 3. शार्मिण 236, 39. शार्मिके 144, 47. शाल 25, 18. m. n.
 12, 56. 90. शाले 95. √शाल 84, 10. °शालङ्कायन 46, 16. 195, 4. शालङ्कायने 125, 10.
 शालङ्कायनक 195, 4. शालङ्क 149, 2. शाला 180, 2. 219, 3. √शाला 84, 10. शालाका
 58, 21. शालाकाभेये 230, 6. शालाकेये 230, 62. 79. शालाक्ये 58, 21. शालाचलेये und शा-
 लाथलेये 230, 5. शौलाप्रस्थ 180, 2. शौलायनि 42, 19. शालावत् 219, 3. शालास्थलि und
 °लेय 67, 18. शालि 219, 3. 251, 10. शौलिक 219, 3. °शालिक Bah. 30, 11. शालिन्
 219, 3. शालिमत् 219, 3. शालीन und शालीन्ये 58, 42. शालीय 25, 18. शालूक 146, 11.
 230, 13. शालूकिने 146, 11. शालूकेये 230, 13. शाल्मलि 56, 6. 67, 17. 206, 3. शाल्मलिके
 und शाल्मली 56, 6. √शाल्मली 84, 12. शाल्मल्यो 67, 17. शाल्व 127, 13. शाल्वागिरि

50, 2. शास्त्रेयै 127, 13. शोशादनक 124, 3. शोष्यक 124, 17. शोष्येय und शोष्येयिणः 232, 5. शास्त्र und °स्त्रिते 101, 45. शिशया 11, 32. 125, 41. 137, 3. शिकम् 85, 96. शिक्तक 64, 3. शिन्ना 32, 21. 64, 3. 90, 2. °शिख Bah. (f. श्रा) 66, 6. शिखगड 81, 26. शिखगिडन् 249, 7. शिखगडे 81, 26. शिखर m. n. 12, 100. शिखा 3, 17. 14, 11. 103, 5. 161, 6. 162, 37. 219, 4. शिखारै 14, 11. शिखावत् 161, 6. 219, 4. शिखावल 161, 19. शिखिक 219, 4. शिखिन् 161, 6. 219, 4. शिखि 162, 37. शिशु 79, 2. 157, 5. 164, 20. शितिपदी 57, 17. शिविका 90, 16. शिरस् 163, 33. 226, 11. शिरस्य 226, 11. शिरा und °क 33, 3. शिरोपली 240, 5. शिरोप 11, 36. 55, 14. 56, 7. 137, 7. 146, 4. 207, 3. शिरोषाः 206, 24. शिरोपिकै 55, 14. शिरोपिणो 146, 14. शिरोजानु 194, 43. शिरोबोज 194, 42. शिलिक 144, 13. ८-शिल्पिन् 84, 15. शिव 15, 69. 53, 16. शिववेद्यवर्णा 113, 5. शिवाकु 163, 5. शिशिर 209, 6. शिष्य 124, 17. शिकयत 103, 24. शिकर m. n. 12, 64. शिघ्र und √ शिघ्रायै Med. 174, 2. शीत 118, 13. 244, 24. शीतम् mit क 243, 17. शीतले 244, 24. शीतिमैन् 118, 13. शोधु m. n. 12, 59. शीपाल und शीपालिले 47, 22. शीम् 85, 165. शीर्ष 132. 23. 219, 21. 237, 20. शीर्षघातिन् und शीर्षपातिन् 167, 20. शीर्षभार und शीर्षभारिक 169, 4. शीर्षमाय m. Sg. und Pl. 184, 28. शीर्षभार und शीर्षभारिक 169, 5. शील 167, 72. 247, 11. m. n. 12, 57. शीलिक 144, 13. शीलिन 247, 11. शीह्र 235, 18. शु 254, 147. शुक 69, 5. 230, 18. शुकम् 85, 101. शुक 118, 7. 230, 22. 248, 9. शुक्तिमैन् 118, 7. शुक्ल m. n. 12, 58. शुक्ल-कृष्णो 113, 9. शुचि 224, 8. शुचिकर्ण 56, 13. शुचिपदी 57, 24. शुचिवर्चस् und √ शुचिव-चायै Med. 174, 20. शुचिस् und √ शुचौयै Med. 174, 19. शुचोवतो 224, 8. शुगडा 53, 9. शुगडो 206, 4. शुदि 254, 149. शुद्धपिङ्गला 230, 66. शुधि und √ शुधौयै Med. 174, 28. शुनक 46, 8. 164, 17. शुनकधात्रेयाः 46, 27. शुनःशौच und °शौफ 205, 6. शुनस्कर्ण 45, 4. शुने 81, 64. √ शुभ् 120. शुभ 53, 10. 103, 28. शुभया 53, 17. शुभ 58, 25. शुम्भा 53, 15. शुल्क und शुल्क m. n. 12, 58. शुष्क 244, 28. m. n. 12, 55. शुष्कले 244, 28. शूक m. n. 12, 190. शूद्रक 15, 4. शूद्रा 4, 17. शूद्रार्य n. 194, 16. शून्य 186, 14. शून्यै 72, 12. शून्यक 186, 14. शूरसेन 237, 5. शूर्प 81, 42. m. n. 12, 209. शूर्पणाय 25, 25. 58, 30. शूर्पणार्यैय 25, 25. शूर्पा 81, 42. शूल m. n. 12, 95. शूलपदी 57, 4. शृङ्खल m. n. 12, 237. शृङ्खल-तोदिन् 163, 38. शृङ्ग 81, 4. 226, 4. m. n. 12, 82. शृङ्गजाहै 43, 9. शृङ्गार und °रिते 101, 71. शृङ्गी 206, 2. शृङ्गे 81, 4. शृङ्ग 226, 4. √ शृध् 120. 214. √ शृ 158. 203. श्रेफालिका 260, 16. श्रेला und √ श्रेलायै 37, 44. श्रेवालो 31, 23. श्रेकयत 67, 8. 103, 24. 175, 8. श्रेक-यतैभक्त 175, 8. श्रेकयतार्यिन् 103, 24. श्रेकयत्यो 67, 8. श्रेते 32, 22. 90, 2. श्रेखगिडने 249, 7. श्रेखायनि 103, 5. श्रेखिके 3, 17. श्रेख्यै 157, 5. श्रेषव 164, 20. श्रेतिकान्तपाञ्चालेयाः 46, 6. श्रेते 118, 13. श्रेविके 90, 16. श्रेवी und श्रेव्य 227, 16. श्रेरसि 163, 33. श्रेरोप und श्रेरोपे 137, 7. श्रेरोपक 11, 36. श्रेरोपके 207, 3. श्रेरोपिके 56, 7. श्रेषघात्य und श्रेषपात्य 167, 20. श्रेषायणे 132, 23. श्रेष्यै 237, 20. श्रेलिक्यै 144, 13. श्रेलूष und श्रेलूषक 195, 15. श्रेल्य 167, 72. श्रेवल und °लिते 101, 73. श्रेवाकवि 163, 5. श्रेवायन 15, 69. श्रेवायने und श्रेवायन्य 53, 16. श्रेशिरि 74, 28. श्रेशिरिके 209, 6. श्रेशिरैनेय 74, 28. श्रेष्यक 124, 17.

शौहरेय 235, 18. शोण 125, 71. 180, 3. शौणप्रस्य, शोणा und शौणाप्रस्य 180, 3. शौभन 128, 7. शौभमान 86, 7. शौक 69, 5. शौकर्ये 230, 18. शौक्रि 248, 9. शौक्री 118, 7. शौक्रेय 189, 2. 190, 3. शौक्रेय 190, 3. शौक्रेय 230, 22. शौक्रेयो 189, 2. शौक्य 118, 7. शौङ्ग und °ङ्गीय 74, 38. शौचिकर्णिके 56, 13. शौटोर und शौटोर्ये 167, 49. शौणायने 125, 71. शौण्ड und शौण्डैभक्त 34, 19. शौण्डायने und शौण्डायन्य 53, 9. शौण्डि und शौण्डिभक्त 34, 27. शौद्धपिङ्गलेये 230, 66. शौद्रकायण 15, 4. शौद्राय, शौद्रायैभक्त, शौद्रायण und शौद्रायणैभक्त 34, 11. शौनक 164, 17. शौभ्यायने und शौभ्यायन्य 53, 17. शौभायने 53, 10. शौभायनि 103, 28. शौभायन्य 53, 10. शौभायण und शौभायणैभक्त 34, 15. शौभ्येय 189, 3. 190, 4. शौभ्येय 190, 4. शौभ्येयो 189, 3. शौभ्ये 58, 25. शौम्भायने und शौम्भायन्य 53, 15. शौरसेन्ये 237, 5. शौरणाय्ये 58, 30. शौवन 69, 7. 121, 10. शौवनि 248, 13. 121, 10. शौवनेये 230, 74. 121, 10. शौवपाकक (vgl. 7, 3, 9) 59, 18. शौवस् 121, 9. शौवावतान und शौवावतानिक (f. आ und ई) 48, 18. श्मशान 148, 5. श्मशुकेशा 194, 41. श्मशुजात 20, 4. श्यमाक 164, 27. श्यापर्ण 79, 8. 164, 29. श्यौपर्ण 164, 29. श्यापर्णय 46, 4. 5. श्याम 15, 30. 230, 35. 244, 25. श्यामक 79, 7. 164, 27. श्यामक 164, 27. श्यामले 244, 25. श्यामाक 79, 6. 102, 7. 164, 26. श्यामाकै 102, 7. श्यामाक 164, 26. श्यामायन 15, 30. श्यामेये 230, 35. श्यायक, श्यौयक und श्यायकायने 164, 55. श्यावनाय 25, 26. 58, 31. श्यावनायेय 25, 26. श्यावनाय्ये 58, 31. श्यावपुत्र und °पुत्र्ये 58, 33. श्यावरथ und °रथ्ये 58, 32. श्यौवल und श्यावलि 164, 28. श्यत् 31, 36. श्यद्धा 101, 30. 254, 55. mit क 243, 8. श्यद्धौ 171, 6. श्यद्धातपसा 113, 12. श्यद्धामेधे 113, 17. श्यद्धिते 101, 30. √श्यम् 221. श्यम् 254, 97. श्यमण 188, 8. श्यवण 1, 8. श्यविष्ठ und °ष्ठा 15, 26. श्यामर्ण 188, 8. श्यावस्तो und °स्त्ये 127, 4. श्यौविष्ठायन 15, 26. श्यौ und श्यौले 244, 38. श्युत und श्युतिन् 22, 20. श्युव 71, 111. श्यैस्क 186, 27. श्येष्ठ und श्येष्ठने 139, 15. श्योत्र 151, 11. 170, 15. श्योत्रिय 177, 10. 188, 31. श्यौति und °तैय 74, 31. श्यौत्रे 151, 11. 171, 15. 188, 31. श्यौत्रियक 177, 10. श्यौवे und श्यौव्य 71, 111. श्यौषट् 31, 29. 85, 37. श्यलक्षण 23, 16. श्यलक्षणभार und श्यलक्षणभारिक 204, 9. श्यलक्षणिके 23, 16. श्यलेष्मर्ण 139, 4. श्यलेष्मन् 139, 4. 244, 43. श्यलेष्मले 244, 43. श्यकम् 85, 189. श्यगुदपरिणद्ध 104, 5. श्यन् 69, 7. 72, 12. 81, 64. 121, 10. 230, 74. 248, 13. श्यपत्रे 133, 32. श्यपत्नी 240, 5. श्यपाक 59, 18. 131, 17. श्यभ 24, 12. 101, 75. श्यभिते 101, 75. श्यशुर und श्यैशुरक 251, 13. √श्यस् 196. 253. श्यस् 121, 9. श्यैम् 254, 16. श्यौपाकक (vgl. 7, 3, 9) 59, 18. श्याफलिक 110, 35. √श्यि 182. √श्यित् 120. श्येत 248, 7. श्येतपाकौ 260, 17. श्यैति 248, 7.

ष

षट्पदी 57, 15. षण्ड und षण्डे 81, 114. षण्ड 124, 2. षण्टि 130, 7. षण्टिक m. n. 12, 51. षण्डण und °णी 81, 34. षण्डण्डक 124, 2. षण्टिके 130, 7. षोडत् 151, 8. षोडण 151, 34. षोडते 151, 8. षोडणे 151, 34.

स

संयुग 152, 3. संयुते 24, 10. संयोग 238, 4. संरक्ष 144, 30. संरक्षित und °तिन् 22, 12. संवत् 254, 106. संवत्सर 32, 18. 239, 9. संवत्सरे संवत्सरे 242, 16. संवर und √ संवर्ये 37, 57. संवादिन् 167, 16. संवास 238, 17. संवाह 48, 4. 75, 11. °संवात 231, 6. संवेशन 7, 4. 238, 6. संवेशनैय 7, 4. संवेशिन् 167, 17. संवेद्य 238, 16. °संव्याड 231, 14. संशकला 31, 10. संशित 71, 26. संश्रुत् und √ संश्रुयै Med. 174, 14. संश्रया mit कृ 243, 13. °संसेवित 60, 11. संस्कार 172, 18. संस्था 90, 4. संस्फीय 124, 24. संसृतपुच्छे 122, 20. संसृषेण 128, 17. संसृष्ट 71, 108. संसृष्टता 23, 17. संसृष्टता und संसृष्टता 19, 11. संसृष्टीय 124, 24. संसृष्टबुसम् 105, 12. संसृष्टयवम् 105, 10. संसृष्ट्यमाणाबुसम् 105, 13. संसृष्ट्यमाणायवम् 105, 11. सकण्डक 132, 37. सकर 235, 19. सकणीक 132, 37. 237, 32. सकल 132, 14. सकलूक und °क्री 81, 153. सक्तु 75, 3. 238, 19. 244, 13. m. n. 12, 39. सक्तुले 244, 13. सक्थि und °ले 244, 21. सखिदत्त 235, 4. संकट 55, 5. 156, 9. संकटिके 55, 5. संकटिन् 156, 9. संकथा 40, 4. संकर्षण 128, 16. संकलित und °तिन् 22, 10. संकल्पित und °तिन् 22, 34. संकसुक 172, 14. संकुचित 97, 8. संकृति 71, 4. संकन्दन 172, 19. संकन्दन 128, 15. संक्राम 75, 10. संगति 211, 5. संगम m. n. 12, 187. संगह 23, 22. 40, 11. संग्राम 75, 8. 218, 8. 238, 3. संग्रामिक 144, 3. संघट und संघट्ट 23, 19. संघात 23, 19. 75, 9. 218, 9. 238, 15. °सचिक Bah. 155, 7. सजुष 31, 14. सञ्जि und °मत् 183, 14. संज्ञा 48, 30. 103, 3. 219, 14. 244, 49. संज्ञाले 244, 49. संज्ञावत्, संज्ञिक und संज्ञिन् 219, 14. सट 220, 5. सणक 46, 8. सणकवाभवाः 46, 10. सत्त्वत् (vgl. सत्वत्) 26, 29. सत्युष्वा 4, 16. सत्य 90, 13. सत्यंकार 58, 34. सत्यम् 85, 106. 254, 104. सत्रम् 254, 85. सत्वत् (vgl. सत्वत्) 136, 8. 151, 23. 212, 13. सद् 222, 11. सदै 95. °सदैम् 222, 11. सदसत् 212, 7. सदा 254, 114. सदागवा 206, 26. सदात्म m. Sg. und Pl. 184, 6. सदृश 222, 23. सदृश 61, 17. 86, 8. °सदृशम् 222, 23. सदृह 40, 11. सदास्काल 45, 5. सदास्क्री 45, 6. सद्योज 236, 32. सधमित्र 48, 28. सन् 254, 41. सैनत् 254, 42. सनन्द und °न्दे 81, 29. सना 254, 53. सनात् 85, 103. सैनात् 254, 43. सनुकम् 85, 98. सनुत् 85, 104. सनुत् 254, 5. संततम् 254, 116. संधि 228, 13. संध्यत् 254, 73. संध्या 239, 2. संनाह 238, 2. सपत्नी 228, 81. सपदि 254, 108. सपदि 122, 18. सपर und √ सपर्ये 37, 23. सपत्न 163, 28. सफल 125, 11. 235, 27. सप्रह्मचारिन् 188, 22. सभापति 17, 15. सम् 85, 94. 154, 4. सम 74, 3. 241, 13. समक्षम् 222, 21. समग्र 167, 71. समग्रदाति 105, 15. समपाद 187, 17. समभूमि 105, 14. समम् 254, 86. समय 211, 2. समर्थे 254, 28. समयाचार 211, 10. समयुग 152, 4. समर 235, 21. m. n. 12, 130. समल 132, 16. 235, 22. 237, 22. समस्त 251, 11. समस्य 167, 22. समा am Ende eines Bah. 155, 11. °समाख्यात 60, 9. समाचार 211, 8. °समाज्ञात 60, 7. समान 240, 1. समानग्राम und °मैय 74, 16. समानशाख und °र्यैय 74, 15. °समाप्तात 60, 8. समौय 74, 3. समोर 237, 4. °समोर 231, 16. समोरखन 68, 30. समुत्कर्ष 211, 13. समुद्र 124, 38. 172, 8. समुद्रस्थली 124, 11. समूह 211, 14. संपत्का mit कृ 243, 28. संपन्न 213, 5. संपर 25, 36. संपराय 238, 5. संपर्यैय 25, 36. संप्रेय 238, 7.

संप्रति 105, 30. 211, 4. संप्रदान 211, 12. संप्रयोग 92, 8. संप्रग्रन् 92, 13. संप्रिय 195, 20. संफल 25, 2. संफला 4, 15. संफलीय 25, 2. सम्बक 164, 54. संभावित 60, 10. संभाषिन् 167, 18. संभूयस् 37, 56. 163, 53. √ संभूयस्यै 37, 56. संभ्रम 218, 14. संमति, °मैन्, संमनस् und °निमैन् 118, 22. संमर्दिन् 83, 7. संमोदन 238, 18. समाज् 58, 7. 167, 86. सरक 132, 13, 235, 19. 237, 6. m. n. 12, 15. सरस 132, 15. 235, 20. सरालक 97, 15. सरोज् und °जिनी 146, 23. सरोरुह und °हिणी 146, 26. सर्ग 238, 9. सर्पे 133, 28. सर्पिर्मधुनी 113, 2. 194, 44. °सर्पिष्क Bah. 30, 2. सर्पिष्कुण्डिका 45, 9. सर्वकेश 220, 3. सर्वजन 152, 9. सर्वपुरुष 8, 17. सर्वभूमि 8, 17. सर्वमित्र 48, 33. सर्वलोक 8, 16. सर्ववेद 167, 47. सर्वसेन 220, 2. सलक 132, 14. 163, 57. सलद und °दनी 81, 27. सलनिक 144, 44. सलन्द und °न्दनी 81, 29. सल्लक und °की 81, 50. सवनमुखे सवनमुखे 242, 4. 10. सवने सवने 242, 9. सष्कि und °लै 244, 21. सह 85, 128. सहै 95. सैहन 128, 9. सहसा 254, 54. सहस्र 170, 7. m. n. 12, 224. सहस्रशीर्षिक und सहस्रशीर्षिन् 80, 14. सांयाति und सौयातिक (f. आ und ई) 48, 3. सौयुगोन् 152, 3. सौयोगिक 238, 4. सारद्वै 144, 30. सांवात्सरै 32, 18. 239, 9. सौवाद्य 167, 16. सौवासिक 238, 17. सौवाहिक 48, 4. 75, 11. सौवाहिका und °की 48, 4. सौवे-
गनिक 238, 6. सौवेश्य 167, 17. सौवेषिक 238, 16. सौश्रित्य und सांश्रित्यायने 71, 26. सांस्थै 90, 4. सौस्फोयक 124, 24. सांहितै 71, 108. सांहितिकै 23, 17. सौहित्य 71, 108. सौहोयक 124, 24. साकण्डायने 132, 37. साकम् 254, 83. सौकरेय 235, 19. साकर्णकायने 132, 37. साकर्णकै 237, 32. साकलायने 132, 14. साकेत und सौकेतक 124, 46. सौक्तुक 75, 3. 238, 19. साक्षात् 254, 102. साक्षिन् 116, 14. 167, 100. सौत्य 116, 14. 167, 100. °सौत्य 116, 14. सौखिदत्तेय 235, 4. सांकथिकै 40, 4. सौकुचित 97, 8. सौकृत्य 71, 4. सौक्रा-
मिक 75, 10. सांगतिकै 211, 5. साङ्गरव (!) und साङ्गरविणः 232, 18. सांग्रहिकै 23, 22. 40, 11. सांगामै 218, 8. सौग्रामिक 75, 8. 238, 3. सांग्रामिक्यै 144, 3. सांगठिकै und सांगठिकै 23, 19. सांग्घातै 218, 9. सांग्घातिकै 23, 19. सौघातिक 75, 9. 238, 15. साचि 254, 103. सौज्ञायनि 103, 3. सौज्ञिक (f. आ und ई) 48, 30. सौट्य 220, 5. सात्वतै (vgl. सात्वतै) 26, 29. सात्यै 90, 13. सात्यकामि 149, 4. सात्यिक 149, 3. सात्यंकामि 149, 4. सात्यंकार्य 58, 34. सात्रासाह und सौत्रासाहक 124, 16. सौत्विक 163, 58. सात्यतै (vgl. सात्वतै) 136, 8. 151, 23. 212, 13. सादै 95. सादसतै 212, 7. सादृशीय 61, 17. सादृहिकै 40, 11. साद्यस्क 45, 7. साद्योत 236, 32. सौधन 128, 5. सौधमित्रिक (f. आ und ई) 48, 28. साधवै und साधिमैन् 147, 8. साधु 86, 2. 147, 8. साधुमित्र und सौधुमित्रिक (f. आ und ई) 48, 34. सांधै 228, 13. सांध्यै 239, 2. सौनाहिक 238, 2. सापतै 228, 81. सापिण्डि und सापिण्डिभक्त 34, 26. साप्तलायने 125, 11. सौप्तलेय 235, 27. सौप्ति 163, 28. साब्रह्मचारिणै 188, 22. साभापतै 17, 15. सौमक 64, 5. सौमग्य 167, 71. सामन् 64, 5. 139, 8. सामने 139, 8. साम-
याचारिकै 211, 10. सामयिकै 211, 2. सौमयुगोन् 152, 4. सौमरेय 235, 21. सामलायने 132, 16. सौमलेय 235, 22. सामल्यै 237, 22. सौमस्य 167, 22. सामाचारिकै 211, 8. सामि 254, 39. सामीयै 237, 4. सामुत्कर्षिकै 211, 13. सौमुद्रक 124, 38. सौमुद्रस्थलक 124, 11. सामूहिकै 211, 14. सांपरायण und सौपरायणक 11, 7. सौपरायिक 238, 5. सांपेय und सांपेयिनै 232, 4.

सौपेयिक 238, 7. सांप्रतिकं 211, 4. सांप्रदानिकं 211, 12. सांप्रयोगिकं 92, 8. सांप्रश्निकं 92, 13.
 सौप्रियक 195, 20. साम्ब 163, 47. साम्बं 24, 13. सौम्बक und साम्बकायनं 164, 54. सौम्बि
 163, 47. सौभाष्य 167, 18. सौभूयि 163, 53. सांभ्रमं 218, 14. सांमर्तौ, सौमत्य, सांमनसौ
 und सौमनस्य 118, 22. सौमोदनिक 238, 18. साम्राज्यं 58, 7. सौम्राज्य 167, 86. सायक und
 सायकायनं 125, 17. सायण्ड und सायण्डभक्त 34, 28. सायम् 254, 19. सार 11, 46. m. n.
 12, 41. सारक 11, 46. सारकायणं 132, 13. सारकेय 235, 19. सारक्यं 237, 6. सारथि, सार-
 थिक, सारथिक्यं und सारथ्यं 144, 27. सारपत्र und सारपत्रक 177, 25. सारसायन 34, 2. 132, 15.
 सारसायनभक्त 34, 2. सारसेय 235, 20. सारस्यायन und सारस्यायनभक्त 34, 2. सौरालक 97, 15.
 सारिकावण 62, 5. सार्कण्डेयं 230, 26. सौर्गिक 238, 9. सार्धम् 254, 84. सौर्पाकव und सार्पा-
 कवायणं 164, 46. सौर्वकेश्य 220, 3. सौर्वजनान 152, 9. सार्वपोरुप् 8, 17. सार्वभौम 8, 18.
 सौर्वमित्रिक (f. आ und ई) 48, 33. सार्वलोक 8, 16. सौर्ववेद्य 167, 47. सार्वसेनि und ०नीय
 114, 13. सौर्वसेन्य 220, 2. सालकायनं 132, 14. सौलिक 163, 57. सालिक्यं 144, 44. साल्व
 35, 8. 168, 5. 245, 5. साल्वं 35, 8. 245, 5. साल्वक 81, 53. साल्वकागिरि 50, 2. साल्वकौ
 81, 53. साल्वा und साल्वेयं 117, 13. सावर्णिमाण्डूकेयो 46, 2. सावित्रीपुत्र und ०त्रीय 114, 19.
 साहं 95. साहस्रं 170, 7. सि 85, 144. ०सिंह 217, 2. सिंहक 132, 26. सिंहकर्ण und सिंह-
 काष्ठ 97, 7. सिंहगति 119, 12. सिंहपथ 119, 11. सिकत 236, 17. सिकता 225, 12. 236, 17.
 सितकसंमष्ट 194, 5. √ सिच् 181. सिजि und ०मत् 183, 13. सिञ्जाश्वत्य und सिञ्जास्य
 (vielleicht मिञ्जा; vgl. जिज्ञास्यि) 194, 33. सिञ्जि und ०मत् 183, 13. सित und सितकं
 33, 13. सिद्धगति 119, 12. सिद्धकावण 62, 3. सिन्धु 35, 2. सिन्धुपथ 119, 11. सिन्धुमित्र
 48, 23. सिम् 85, 143. सिम 241, 14. सिरिध्र und सिरिन्ध्र 59, 7. सौकर 235, 18. m. n.
 12, 64. सोधु m. n. 12, 59. सोम् 85, 142. सोमन्त und ०न्तितं 101, 58. सौर 237, 23.
 m. n. 12, 243. सौरक und सौरज 132, 12. सोस 191, 2. सौहर 235, 18. सु 85, 47. 154, 17.
 सु 49, 15. सुक् 85, 193. सुक 156, 25. 172, 14. सुकटा und ०टिन् 156, 23. सुकम् 85, 156.
 सुकर 61, 14. सुकिन् 156, 25. सुकुमार 177, 20. सुकृत्य 125, 58. सुख 37, 22. 61, 20. 101,
 37. 216, 10. 228, 12. सुख 49, 13. सुखशयन 8, 27. सुखितं 101, 37. √ सुख्यं 37, 22. सुच्
 Suffix स् 254, 89. सुचक्षस् 230, 49. सुते सुते 242, 15. सुदत्त 230, 48. 236, 9. सुदत्त 230,
 47. 236, 10. सुदन्त 236, 47. सुदामन् 230, 50. सुदृशोक 63, 2. सुधामित्र 48, 25. सुधायुका:
 29, 11. सुधावत्, ०वत् und ०वन् 163, 31. सुनामन् 163, 26. 230, 34. सुनेत्र 236, 13. सुन्दर
 und ०रौ 81, 108. सुर्यायन् 237, 8. सुपर्दा 57, 19. सुपरि 237, 30. सुपर्ण 25, 7. 26, 35.
 212, 5. सुपर्णाय 25, 7. सुपर्यका: 29, 11. सुपामन् 103, 31. सुपिङ्गल 236, 15. सुपिष्ट 228, 61.
 m. Sg. und Pl. 29, 15. सुपूत 236, 12. सुप्रीतीक 63, 3. सुप्रीतीति 63, 4. सुव und सुवौ 81, 151.
 सुभग 28, 14. सुभंग 63, 6. सुभगा 44, 2. Am Ende eines Bah. 155, 4. सुभूत 236, 11.
 सुभ्राव 188, 18. सुमङ्गल 52, 11. 81, 106. 236, 14. सुमङ्गलिक und सुमङ्गलिकौ 52, 11.
 सुमङ्गलौ 81, 106. सुमत 125, 46. सुमनस् 15, 56. 125, 45. 174, 7. √ सुमनायै Med. 174, 7.
 सुमित्रा 163, 17. सुयज्ञ 11, 35. सुयामन् 103, 39. सुरजस् und √ सुरजायै Med. 176, 24.
 सुरस 235, 23. सुरा 251, 7. 9. सुराक 251, 9. सुराज्ञी 124, 51. सुराष्ट्र 46, 12. 13. सुरोहिका

228, 59. सुरोहितिका 228, 58. सुल und °वत् 161, 9. सुलाभिन् 71, 105. सुलिन् 161, 9. सुलोभिन् 71, 105. सुलोहिन् 71, 104. सुवत्सम् 230, 49. सुवर्चल 61, 13. सुवर्ण 25, 7. 26, 35. 109, 13. 112, 8. 212, 5. m. n. 12, 66. सुवर्णाक 132, 28. सुवर्णसै 109, 13. सुवर्णाय 25, 7. सुवर्णै 112, 8. सुशर्म 11, 40. सुशर्मन् 11, 40. 163, 24. सुषंधि 250, 7. सुषम 81, 30. सुषमम् 105, 16. सुषर्मे 81, 30. सुषव und °र्वी 81, 31. सुषेध 250, 4. सुष्ट 250, 10. सुष्ट 28, 10. 85, 48. 250, 10. 254, 123. सुस्त्री 188, 12. सुस्थाल 168, 6. सुहृद्य 63, 5. सुहित 144, 5. 167, 67. सुहृद् 188, 16. सुहृदय 188, 14. सूकर 61, 15. सूकरपदी 57, 27. सूक्त 76, 4. सूच 81, 43. 101, 7. सूचक 101, 7. 144, 31. सूचकित्त 101, 7. सूचिक 144, 29. सूचित्त 101, 7. सूची 81, 43. सूचीपदी 57, 32. सूत 67, 11. 236, 16. सूतिका 144, 14. सूते सूते 242, 2. सूत्यौ 67, 11. सूत्र m. n. 12, 148. सूत्रनड 8, 22. सूत्रपदी 57, 8. सूद 81, 118. सूदं 133, 15. सूदं 215, 13. सूदौ 81, 118. 133, 15. सूनु 71, 41. सूप 9, 9. 81, 46. सूपत् 85, 11. सूपपदी 57, 36. सूर्षी 81, 46. सूर्षीय und सूँय 9, 9. सूर 237, 7. सूरं 133, 15. सूरसेन 237, 5. सूरी 81, 152. 133, 15. सूर्म und सूर्मौ 81, 41. सूर्य 81, 152. सूक्राडु 230, 26. सूगेठं und °ठौ 81, 150. सूजा 171, 20. सूपाकु 164, 46. सूपाट und °टौ 81, 38. √मृ 158. 203. सूचन und °नी 81, 105. सूचालिन् 249, 5. सूतका 127, 15. सूना 59, 6. सून्द्रिय 59, 8. सूर्वे 133, 21. सूवालिन् 249, 5. सूहकार्ण 97, 7. सूहकायने 132, 26. सूहकोष्ठ 97, 7. सूकतं 225, 12. सूकत 236, 17. सूकतेर्ये 127, 14. सूकयत 67, 8. 175, 8. सूकयतविध 175, 8. सूकयत्यौ 67, 8. सूकरेय 235, 18. सूचालिने 249, 5. सूनक 59, 6. सून्द्रियक 59, 8. सून्धव 103, 8. m. n. 12, 44. सून्धर्व 35, 2. सून्धवायनि 103, 8. सून्धुमित्रिक (f. आ und वृ) 48, 23. सूेरकायणं und सूेरजायने 132, 12. सूैरिधक 59, 7. सूैरिन्ध 59, 8. सूैरिन्धक 59, 7. 8. सूैये 237, 23. सूैवालिने 249, 5. सूैस 191, 2. सूैहरेय 235, 18. सूैठ 246, 11. 247, 9. सूैठ° und √सोठार्ये Med. 246, 11. सूैठिन् 247, 9. सूैम 81, 132. 212, 28. 223, 6. सूैममेय 223, 6. सूैमापूषन् 212, 22. सूैमौ 81, 132. सूैमे सूैमे 242, 3. 14. सूैकरौय 61, 14. 15. सूैकुमारक 177, 20. सूैकृत्यायने 125, 58. सूैखे 228, 12. सूैखशायन्° 8, 27. सूैखिके 216, 10. सूैखौय 61, 20. सूैचक्ये 144, 31. सूैचक्षसेये 230, 49. सूैचिक्ये 144, 29. सूैत 236, 16. सूैतिक्ये 144, 14. सूैत्रनाड° 8, 22. सूैदक्ष 236, 9. सूैदक्षेये 230, 48. सूैदक्ष 236, 10. सूैदक्षेये und सूैदक्षेये 230, 47. सूैदामेये 230, 50. सूैध m. n. 12, 153. सूैधर्म und °र्मौ 81, 133. सूैधातिकि und °क्यौ 67, 10. सूैधामित्रिक (f. आ und वृ) 48, 25. सूैधावतान und सूैधावतानिक (f. आ und वृ) 48, 18. सूैधावति 163, 31. सूैन्ध्य und सूैन्ध्यायने 71, 41. सूैनामि 163, 26. सूैनामेये 230, 34. सूैनेत्र 236, 13. सूैपन्थ्ये 237, 8. सूैपर्ण 26, 35. सूैपर्णे 212, 5. सूैपये 237, 30. सूैपासायनि 103, 31. सूैपिङ्गल 236, 15. सूैपिष्टे 228, 61. सूैपूत 236, 12. सूैभग 28, 14. सूैभागिनेये 44, 2. सूैभूत 236, 11. सूैभ्रात्रे 188, 18. सूैर्मे 212, 28. सूैमङ्गल 236, 14. सूैमतायन 11, 16. सूैमतायने 125, 46. सूैमतायनक 11, 16. सूैमनसायन 15, 56. सूैमनसायने 125, 45. सूैमनि 149, 23. सूैमार्षाण्ये 212, 22. सूैमायन und सूैमायनक 11, 18. सूैमित्रि 74, 27. सूैमित्रि 163, 17. सूैमित्रौय 74, 27. सूैयज्ञक 11, 35. सूैयामायनि 103, 39. सूैरसेर्ये 237, 5. सूैरसेय 235, 23. सूैराज्ञक 124, 51. सूैरोहितिके 228, 59. सूैरोहितिके 228, 58.

सौंघे 237, 7. सौंलाम्भे, सौंलाभ्य, सौंलोभे und सौंलोभ्य 71, 105. सौंलोहे und सौंलोह्य 71, 104.
 सौव् (von स्व) 121, 11. सौवन्नसेये 230, 49. सौवर् (von स्वर् und स्वर) 121, 2. 6. सौव-
 रायण 15, 23. 121, 2. सौवर्चलैीय 61, 13. सौवर्ण 26, 35. सौवर्णे 212. 5. सौवर्णक्रायने 132, 28.
 सौवस्त् 121, 5. सौवादुमुदव् 121, 8. सौवाध्याय् 121, 3. सौवि und ौवैीय 74, 58. सौवीर
 34, 16. 124, 37. सौवीरभक्त 34, 16. सौवीरायण und सौवीरायणभक्त 34, 17. सौशर्मक 11, 40.
 सौशर्मि 163, 24. सौश्रुतपार्थवाः 46, 24. सौष्ठव 28, 10. सौस्त्रे 188, 12. सौहादे 188, 14.
 सौहित्ये 144, 5. सौहित्य 167, 67. सौहृदे 188, 16. स्कन्द 53, 12. 72, 24. 226, 9. 232, 19.
 स्कन्दविशाखा 113, 6. स्कैन्द्य 72, 24. 226, 9. स्कन्ध 226, 8. 232, 8. m. n. 12, 255. स्कैन्ध्य
 226, 8. स्कम्भ 53, 13. 232, 7. स्कान्दायने und स्कौन्दायन्य 53, 12. स्कान्दिनेनः 232, 19.
 स्कान्दिनेनः 232, 8. स्काम्भायने und स्कौम्भायन्य 53, 13. स्काम्भिनेनः 232, 7. स्वद, ०दा und
 स्वैद्व 72, 8. स्तन m. n. 12, 185. स्तनपदी 57, 39. स्तनिक 144, 39. स्तवक und ०कित्तै
 101, 20. स्तम्ब und स्तम्बक 186, 8. स्तम्भ 125, 40. 232, 7. स्तानिक्ये 144, 39. स्ताम्भायने
 125, 40. स्ताम्भिनेनः 232, 7. √ स्तृ 158. 203. स्तेन m. n. 12, 184. स्तोत्र 24, 11. स्त्रोकुमार
 n. 46, 21. 73, 10. स्थगिडल 229, 3. स्थपुट und ०टित्तै 101, 68. स्थले 95. स्थलपथ 119, 5.
 स्थविर 188, 2. स्थागल, स्थागलिक und स्थागलिकौ 52, 4. स्थाणु 176, 3. m. n. 12, 131.
 स्थाणुमत् 176, 3. स्थागिडले 229, 3. स्थानपते und ०पति 17, 6. स्थाने 254, 143. स्थारिन्
 83, 5. स्थाले 95. स्थारिरे 188, 2. स्थिर 118, 28. स्थिरक 125, 59. स्थिरा 42, 20. स्थिरिमेन्
 118, 28. स्थूण 71, 84. 81, 79. 207, 7. स्थूणभार 204, 5. स्थूणा 9, 20. स्थूणापदी 57, 30.
 स्थूणाभार 204, 5. स्थूणी 81, 79. स्थूणीय und स्थूँय 9, 20. स्थूरा 71, 84. स्थूल 33, 18.
 207, 7. 230, 84. m. n. 12, 88. स्थूलके 33, 18. स्थूलपदी 57, 30. स्थूलपूलास 194, 30. स्थू-
 लबाहु und ०बाहुक 33, 18. 19. स्थैरकायणै 125, 59. स्थैरायण 42, 20. स्थैरी und स्थैर्ये 118, 28.
 स्थौर्यै 71, 84. स्थौर्यके 207, 7. स्थौर्यभारिक und स्थौर्याभा 204, 5. स्थौर्यय 71, 84. स्थौरै
 und स्थौर्यै 71, 84. स्थौलके 207, 7. स्थौलैर्ये 230, 84. स्नात्ता und सौत्ताप्रस्थ 180, 5. स्नात
 und स्नातक 186, 13. ०स्नातके 185, 5. स्नातकराजानौ 194, 17. स्नात्वाकालक 178, 45. ०स्नापके
 185, 5. √ स्निह् und √ स्नह् 192. स्नेह 193, 7. 244, 23. m. n. 12, 183. स्नेहले 244, 23.
 स्नेहवत् 193, 7. स्पन्दन 137, 4. स्पर्श und ०वत् 193, 5. स्पौन्दन und स्पान्दने 137, 4.
 स्फागटक und ०क्ये 58, 50. स्फिज् 42, 8. 216, 15. स्फिज 216, 15. स्फुट 15, 24. स्फैजायनि
 42, 8. स्फैजिके 216, 15. स्फैयकत् 121, 7. स्फौटायन 15, 24. स्फ्यकत 121, 7. स्म 85, 49.
 स्मि 85, 178. √ स्पन्द् 120. 214. स्पन्दन 137, 4. स्पौन्दन und स्पान्दने 137, 4. √ संस् 120.
 सज् 72, 10. 216, 20. सैज्य 72, 10. √ सम्भ् 120. सवक und ०कित्तै 101, 90. स्राजिके 216, 20.
 सुच् 72, 10. 172, 10. सुच 172, 9. सुँच्य 72, 10. सुव 71, 111. 172, 9. सौवे und सौव्य
 71, 111. स्व 121, 11. 241, 16. स्वङ्ग 256, 3. स्वधर्म 167, 92. स्वधा 31, 33. 85, 41. 254, 57.
 स्वध्वर 256, 2. स्वन 15, 23. 248, 6. √ स्वप् 196. स्वपति 256, 7. स्वभाव 167, 60. स्वयम्
 254, 30. स्वर् 121, 6. स्वर 15, 23. 121, 2. m. n. 12, 186. स्वरप्रतिरूपक 85, 146. स्वराज
 167, 83. स्वरिक 144, 54. स्ववत् 193, 10. स्वस am Ende eines Bah. 155, 8. स्वस्ति 121, 5.
 254, 61. स्वा am Ende eines Bah. 155, 8. स्वाङ्ग 13, 13. 108, 6. स्वादवे, स्वादिमेन् und

स्वादु 147, 22. स्वादुमद् 121, 8. स्वाधर्म्य 167, 92. स्वाध्याय 121, 3. स्वाध्यायम् 78, 13. स्वानायन 15, 23. स्वानि 248, 6. स्वापिणि und °श्रीय 199, 2. स्वाभाव्य 167, 60. स्वाराज्य 167, 83. स्वारिक्त 144, 54. स्वाहा 31, 32. 85, 40. स्वाहाप्राण und स्वाहाप्राणक 80, 17. √ स्विद् 120. √ स्वृ 158. 203.

ह

ह 85, 3. हंस 5, 4. 74, 49. हंसक 125, 52. 132, 29. हंसका 132, 29. हंसकारणद्वयतो 5, 5. हंसपथ 119, 2. हंसवती 5, 4. हंसा (!), °वत्, हैसिक und हंसिन् 219, 22. हंसीय 74, 49. हनु 224, 9. 244, 12. हनुर्ले 244, 12. हनूमत् 224, 9. हन्त 85. 21. ह्य 81, 6. ह्ये 215, 5. ह्ये 81, 6. हरि 3, 8. 200, 4. हरिण und °श्री 81, 14. हरित् 183, 15. हरित und √ हरितार्य Act. Med. 201, 6. हरित्मत 183, 15. हरिट्रा 52, 8. हैरिद्रायणिक, हरिद्रायणिके und हरिद्रायणी 52, 12. हैरिद्रिक und हरिद्रिके 52, 8. हरिट्ट, हैरिद्रक und हरिद्रके 52, 9. हरिनन्दन 68, 7. हरिनन्दिन 68, 6. हरिवत् 200, 4. हरिवन 68, 30. हरिषे 200, 4. हरिषेण 250, 18. हरीतके 81, 141. हर्ष 28, 7. 58, 44. °हर्षे 185, 14. हर्षश्च 164, 12. हर्ष und हर्षिते 101, 52. हल 141, 12. 247, 12. m. n. 12, 147. हले 95. हलका und °किन् 156, 2. हलबन्ध und °न्धा 69, 10. हलि 77, 4. हलिन् 247, 12. हल्यो 141, 12. हविर्धान 212, 18. हविष्य und हविस् 72, 2. हस्त 119, 15. 132, 35. m. n. 12, 145. हस्त-गृह्य 178, 5. हस्तिकर्ष 48, 8. हस्तिन् 125, 54. 132, 20. °हस्तिन् 217, 9. हस्तेगृह्य 178, 5. हहे 85, 72. हा 85, 119. हांसकायने 125, 52. 132, 29. हारो 171, 10. हारिके 3, 8. हात्रे 28, 7. हात्र्ये 58, 44. हादे 188, 24. हार्यश्च 164, 12. हाट्ये 77, 2. हाले 95. हालबन्ध 69, 10. हालेय 77, 4. हाविर्धाने 212, 18. हास्तायने 132, 35. हास्तिकर्षक (f. आ und ई) 48, 8. हास्तिनायने 125, 54. 132, 20. हाहा 85, 71. हाहो 85, 158. हिंसक 132, 30. हिकम् 85, 97. हिनुक् 85, 188. हिम 176, 8. m. n. 12, 37. हिमवत् 176, 8. 222, 8. °हिमवतेम् 222, 8. हिरण्य 48, 10. 146, 17. 156, 21. हिरण्येन् 156, 21. हिरण्येनो 146, 17. हिरूक् 222, 9. 254, 88. °हिरूकम् 222, 9. हीन 13, 13. हुम् 85, 164. हृणी und √ हृणीये 37, 3. हृद 81, 120. हृदय 188, 24. हृदने 81, 120. हृष्टि 77, 2. 176, 23. हृष्टिमत् 176, 23. हे 85, 120. 254, 35. हेतु 212, 29. हेतो 254, 34. हेमन् und हेमने 139, 4. हेमन्त 209, 5. हेह्य 228, 29. हेहे 85, 181. हेहे 85, 72. 120 fg हे 85, 121. 254, 36. हेंसकायने 132, 30. हेतवे 212, 29. हेमन्तिके 209, 5. हेरियक (f. आ und ई) 48, 10. हेह्य und हेह्ये 228, 29. हेहा 85, 159. हेहे 85, 182. हो 85, 77. होड 147, 18. होडा 4, 8. होडिमेन् 147, 18. होडा 4, 8. होत् 28, 5. 179, 80. 188, 3. °होत् 185, 9. होले 95. होडे 147, 18. होत्र 28, 5. होत्रे 179, 10. 188, 3. ह्यले und ह्यले 95. ह्यम् 254, 15. हृद 18, 15. 81, 120. —हृद 84, 4. हृदक 18, 15. हृदने 81, 120. हृसिमेन् und हृस्य 147, 23. हृद und हृदक 18, 16. ह्रास्वे 147, 23. ह्राद und ह्रादक 18, 17. ह्यले und ह्यले 95. √ ह्यृ 158. 203. √ ह्ये 182.

Verbesserungen zur zweiten Abtheilung.

- S. 79*, Z. 10 भृ^६ st. भ, Z. 12 नृ^६ und मृ^६ st. न und म.
S. 85*, Z. 14 ऋच् 6, 19 einzuschalten.
S. 93*, Z. 1 v. u. सूर्च् st. सूत्.
S. 102*, 34, 8 खाडायन zu lesen.
S. 116*, Z. 12 चर्ग st. चग.
S. 118*, 113, 5 शिववैश्रवणो zu lesen.
S. 129*, Z. 8 सुच् st. सच्.
S. 131*, Z. 10 v. u. ब्रह्मियाग zu lesen.
S. 133*, Z. 9 विष्वक्तेनार्जुनी, Z. 10 अर्थकामो zu lesen.
S. 164*, a, Z. 2 v. u. भर् undeutlich herausgekommen.
S. 209*, a, Z. 2 zu streichen 6.
S. 231*, a, √ जच् (जत्ति) zu lesen.
S. 239*, b, दोर्च् Z. 2 und 3 lies „Heisst auch गुरु“ st. „Auch ein kurzer Vocal vor Doppel-
consonanz“.
S. 344*, Z. 1 v. u. वामना st. वामन zu lesen.
-

Zweite Abtheilung.

	Seite
Alphabetisches Verzeichniss der Sûtra	1*—60*
Dhâtupâtha	61*—84*
Alphabetisches Verzeichniss der Wurzeln	84*—94*
Gaṇapâtha	95*—145*
Erklärung der grammatischen Elemente	146*—187*
Alphabetisches Verzeichniss der Suffixe nach Auflösung der lautlich bedeut- samen und nach Ablösung der stummen Laute	187*—192*
Pāṇini's Wortschatz	193*—296*
Sachregister	297*—300*
Der Wortschatz des Gaṇapâtha	301*—357*
Verbesserungen zur zweiten Abtheilung	358*

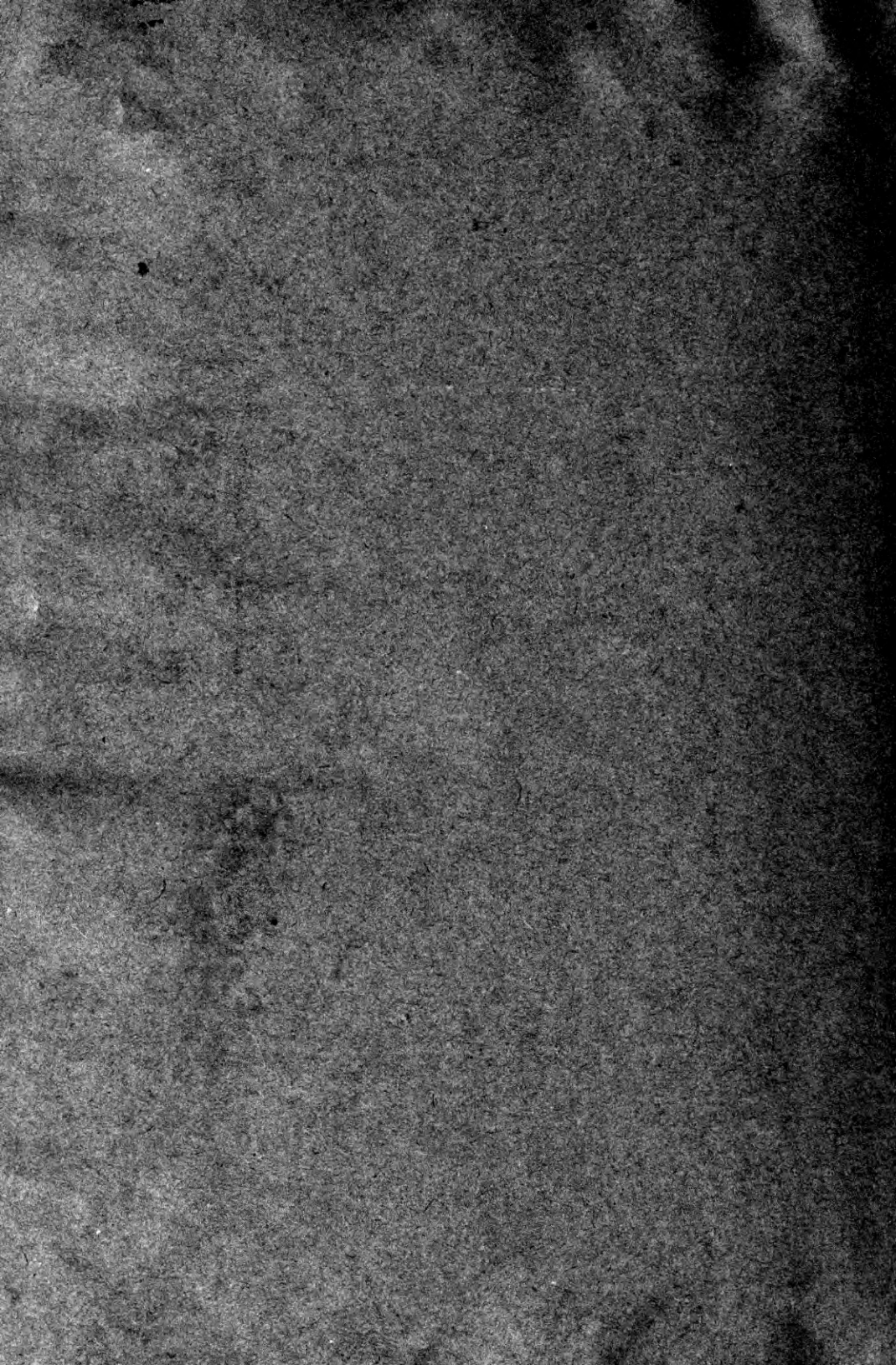
---

1. 1911
2. 1912
3. 1913
4. 1914
5. 1915
6. 1916
7. 1917
8. 1918
9. 1919
10. 1920

PK Panini
517 Grammatik
B6
1887

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
